Yesu Kiristito Wu-Zɔŋŋɔɔ (Ghana)

Sisaala-Tumulunŋ NT Ghana

Yesu Kiristito Wu-Zɔŋŋɔɔ (Ghana)
Sisaala-Tumuluŋ NT Ghana

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Sisaala, Tumulung)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
b3eb8618-120f-5a96-8c1c-1dbc16914330

Contents

MATIU 1
MAAK 50
LUUK 79
JƆƆŊ 131
YESU NAŊZƆƆBA TIŊTIŊŊAA 166
ROM TIŊŊAA 212
1 KƆRIŊTI NIAA 234
2 KƆRIŊTI NIAA 255
GALIISIA NIAA 268
ƐFƐSIS NIAA 275
FILIPA NIAA 282
KƆLƆSI NIAA 287
1 TƐSALONAAKA NIAA 292
2 TƐSALONAAKA NIAA 296
1 TIMOTI 299
2 TIMOTI 306
TAATIS 311
FALIIMƆŊ 314
HIIBURU TIŊŊAA 316
JEEMS 333
1 PIITA 339
2 PIITA 345
1 JƆƆŊ 349
2 JƆƆŊ 355
3 JƆƆŊ 356
JUUD 357
WIALIŊ WIA SI JOŊO DAGƐ JƆƆŊ 359

WU-ZƆMƆ-LA
MATIU
SI ŊMUŊSA

Yesu doho niaa
Luuk 3.23-28

1 Yesu doho niaa nɛ ŋla. U naabalimaba nɛ fa ŋaa Abiraham ari Devit.
2 Abiraham nɛ fa lul Aizik. Aizik ma sii lul Jekɔb. Jekɔb ma sii lul Juda
ari u naaŋbiiriŋ. 3 Juda ma sii lul Pɛrɛs ari Zɛra. (Ba naaŋ yiriŋ nɛ fa
Tama.) Pɛrɛs ma bira sii lul Hɛzurɔŋ. Hɛzurɔŋ ma sii lul Ram. 4 Ram
ma sii lul Amiinadab. Amiinadab ma sii lul Naasuŋ. Naasuŋ ma sii lul
Salimɔŋ. 5 Salimɔŋ ma sii lul Buas. (Buas naaŋ yiriŋ nɛ fa Rehab.) Buas
ma sii lul Obɛd. (Obɛd ma naaŋ yiriŋ nɛ fa Rut.) Obɛd ma sii lul Jɛsi. 6 Jɛsi
ma bira sii lul kuoro Devit. Devit ma fa lul Solomɔŋ (Solomɔŋ ma naaŋ fa
ŋaa Uraya haala nɛ. Uraya suu aŋ ka Devit joŋo jaa.) 7 Solomɔŋ ma sii lul
Rihabam, Rihabam ma sii lul Abaaja, Abaaja ma sii lul Asa. 8 Asa ma sii lul
Jihosafat, Jihosafat ma sii lul Jɔram, Jɔram ma sii lul Uzaya. 9 Uzaya ma sii
lul Jotam, Jotam ma sii lul Ehas, Ehas ma sii lul Hizikaya. 10 Hizikaya ma
sii lul Manaasi, Manaasi ma sii lul Emɔŋ, Emɔŋ ma sii lul Jusaya. 11 Jusaya
ma sii lul Jekonaya ari u naaŋbiiriŋ. Bua-la lɛ nɛ ba kɛŋ Iziral tiŋŋaa mu
Babilɔŋ.
12 Ba fa si kɛŋ Iziral tiŋŋaa kaa mu Babilɔŋ ŋii, u ŋii hariŋ lɛ nɛ Jekonaya
lul Sialitɛl, Sialitɛl ma sii lul Zerubabil. 13 Zerubabil ma sii lul Abayat,
Abayat ma sii lul Ɛlayakim, Ɛlayakim ma sii lul Azɔ. 14 Azɔ ma sii lul
Zadɔk, Zadɔk ma sii lul Akim, Akim ma sii lul Ɛlayat. 15 Ɛlayat ma sii lul
Eliyeza, Eliyeza ma sii lul Mataŋ, Mataŋ ma bira sii lul Jekɔb. 16 Jekɔb ma
sii lul Josɛf, Josɛf nɛ saa jaa Mɛɛri. U nɛ lul Yesu, nii-la ba sií yirɛ Kirisito.
17 A suomi Abiraham si hɛ u miisiŋ lɛ a kaa kukɔ Devit si hɛ u miisiŋ
lɛ, ba di u nihiliɛrɛba kala fa ŋaa fii ari banɛsɛ nɛ. Devit si hɛ u miisiŋ
lɛ a kaa kukɔ bua-la lɛ ba fa si kɛsɛ Iziral tiŋŋaa kaa mu Babilɔŋ, Devit
nihiliɛrɛba kala ma fa ŋaa fii ari banɛsɛ nɛ, a bira chiŋ bua-la lɛ ba si kɛsɛ
Iziral tiŋŋaa kaa mu Babilɔŋ a kaa kukɔ bua-la lɛ ba si lul Kirisito, nialiŋ
ba si kɛsɛ kaa mu Babilɔŋ nihiliɛrɛba ma fa ŋaa fii ari banɛsɛ nɛ.

Yesu lulluŋ bua lɛ
Luuk 2.1-7

18 Ŋla nɛ ba ŋaa a lul Yesu Kirisito. Josɛf nɛ fa sugɛ u naaŋ Mɛɛri duu
jaa. Ka di ba-na jaa dɔŋɔ, Mɛɛri na duu kɛŋ luoruŋ nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ
hɛ pu. 19 Josɛf fa ŋaa ni-pula nɛ. U fa bi chɛ duu hiisɛ Mɛɛri niaa tuɔŋ.
Ŋii nɛ u kɛŋ u tuɔŋ lɛ duu viau. 20 U fa síi biinɛ ŋii, Wia tiŋdaara dɔŋɔ
kɔ u teeŋ ari duosoo tuɔŋ a bula pu a bul, “Josɛf, Devit doho nuu, sí leŋe
di fawulluŋ kɛniŋ ŋ síi chɛ di ŋ jaa Mɛɛri, bɛɛ wiaa luoru-la u si kɛnɛ ŋaa
Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ hɛ pu. 21 U jaŋ lul baal, ŋ jaŋ hɛ u yiriŋ Yesu, bɛɛ wiaa
u nɛ jaŋ laa u niaa haachɛba ta.” 22 Wiiŋ deeŋ kala ŋaa di wialiŋ la Tiina
Wia fa si bula ku ŋaa wutitii. U fa to u nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ a bul ŋii. 23 Wialiŋ u fa si bula nɛ ŋla:
“Ha-tolo kubala ha si bi baal jiŋ jaŋ kɛŋ luoruŋ a lul bie.
Ba jaŋ hɛ u yiriŋ Imanuɛl.”

(U yiri-la bubuɔŋ nɛ Wia hɛ la teeŋ.) 24 Josɛf si sii doŋ lɛ, u ŋaa ŋii Wia
tiŋdaari-la si bula pu a jaa Mɛɛri. 25 U si jaau ŋii, ba duu bi dɔŋɔ jiŋ, ka u
lul u ha-toli-bie. Ŋii nɛ Josɛf hɛ u yiriŋ Yesu.

2

Wu-jinnaa mu na Yesu

1-2 Ba lul Yesu Bɛtilɛhɛm lɛ nɛ. Ta-bie-la fa hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ nɛ. Bua
deeŋ lɛ baal kubala baa yirɛ Hɛrɔd nɛ fa ŋaa tiŋtee-la kuoro. Ba si lul
Yesu, wu-jinnaa lii taŋ-bubuɔŋ a kɔ Jerusalɛm a piɛsɛ, "Ju̱u tiŋŋaa kuoru-
la ba si lula hɛ nii nɛ? La na u chɛŋwuluŋ taŋ-bubuɔŋ nɛ a kɔ di la
chuɔlu." 3 Kuoro Hɛrɔd fa si nii wiiŋ deeŋ, fawulluŋ kɛŋ ba di Jerusalɛm
niaa kala kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 4 Ŋii nɛ u yirɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba-la ba ku hilimi. U piɛsɛba a bul, "Nii nɛ
ba jaŋ lul Kirisito, nii-la Wia si liisa?" 5 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "Ba jaŋ
lulu Bɛtilɛhɛm, Judiya tiŋteeŋ lɛ. Ŋla nɛ nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ŋmuŋsɛ: 6 Wia si,
'Bɛtilɛhɛm ŋaa ta-bie nɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ.
Ama Judiya tiŋteeŋ kala lɛ, Bɛtilɛhɛm niaa nɛ ŋaa ni-balaa,
bɛɛ wiaa ba tuɔŋ nɛ Iziral kuoro jaŋ lii,
nii-la si jaŋ beŋ mi niaa, Iziral tiŋŋaa.' "
7 Ŋii nɛ Hɛrɔd luɔra yirɛ wu-jinna-la si lii taŋ-bubuɔŋ a kaa mu faa a
piɛsɛba di ba dagu bua-la titia lɛ chɛŋwul-la si lia. Ba daga pu. 8 Ŋii nɛ
Hɛrɔd taba di ba mu Bɛtilɛhɛm, aŋ bula piba a bul, "Má mu chɛ bile ari
siifiɛsiŋ. 'Di ma nɛ nau, má leŋ di mi ma jiŋ ŋii niiŋ lɛ, a ma mu chuɔlu."
9 Ba si nii ŋii, ba lii joŋ woŋbiiŋ aa mu. Chɛŋwul-la ba fa si na taŋ-bubuɔŋ
bira laa ba sipaaŋ. 10 Ba bira si na chɛŋwul-la, ba tuɔŋ kala tɔrɛ, ba jujuɔsɛ.
11 Ba si mu yi lee-la bii-mulo-la si hɛ, chɛŋwul-la chiŋ dia-la nyuŋ. Ba mu
juu dia-la a na bii-mulo-la ari Mɛɛri, u naaŋ. Ba tuu kpirimi u sipaaŋ a
chuɔlu. Ŋii nɛ ba puri ba chugusuŋ a liisɛ kiaa pu: Sɛlimɛ, tii-keli-zɔŋ baa
yirɛ firaŋkiŋsɛŋs ari tii-keli-zɔŋ dɔŋɔ baa yirɛ mɛɛ. 12 Ŋii nɛ titaŋiŋ Wia
bula piba duosoo tuɔŋ ari ba sí miira mu Hɛrɔd teeŋ. Ŋii nɛ ba sii a to
woŋbii-wogo a miira mu ba jaŋ.

Josɛf ari Mɛɛri fá mu Ijipiti tiŋteeŋ

13-14 Ba si miira joŋ ba woŋbiiŋ a viiri, Josɛf piŋ doŋ a duosi a na Wia
tiŋdaara di u kɔ u teeŋ a bula pu, "Sii a joŋ bii-mulo-la ari u naaŋ a fá
mu Ijipiti tiŋteeŋ a hɛ dimɛ see di mi bira bula piŋ di ŋ lii dimɛ, bɛɛ wiaa
Hɛrɔd chɛ di u kpu bii-mulo-la nɛ." Ŋii nɛ u sii a joŋ bii-mulo-la ari u naaŋ
a mu Ijipiti tiŋteeŋ titaŋiŋ. U hɛ dimɛ nɛ deeŋ deeŋ Hɛrɔd ku suu. 15 Wiiŋ
deeŋ ŋaa di wii-la Wia fa si to nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
ku ŋaa wutitii. U fa bula ari u jaŋ yirɛ u bie duu lii Ijipiti tiŋteeŋ kɔ.

Ba kpu haŋbolibiisi-la Bɛtilɛhɛm lɛ

16 Hɛrɔd si na ari wu-jinna-la nyisu nɛ, u faasa na baaniŋ. Wu-jinna-la
fa si dagu bua-la lɛ ba si lul Yesu, u jiŋ ŋii. Ŋii nɛ u ta u laali-yuoroo di
ba mu Bɛtilɛhɛm ta-biisi-la kala si gollu chu a kpu haŋbolibiisi-la kala si
ha bi jisiŋ balia kiele. 17 A tiŋ ŋla wiaa wii-la Jɛrimaya fa si bula ku ŋaa
wutitii nɛ. U fa ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.
18 Wialiŋ u fa si bula nɛ ŋla: U si,
"Niaa níi yel Rama lɛ,
niaa faasa yel nɛ.

Haal kubala ba síi yirɛ Rechil yel u
haŋbiisiŋ wiaa nɛ.
U yele, u bi tɔrɔ,
bɛɛ wiaa ba kala suba nɛ."

Josɛf ari Mɛɛri mu Nazarɛt

19-21 Ŋii nɛ Hɛrɔd ku suu. U si suba ŋii, Josɛf bira duoso a na Wia
tiŋdaara di u kɔ u teeŋ a bula pu, "Sii a kɛŋ bii-mulo-la ari u naaŋ a
miira mu Iziral tiŋteeŋ. Nialaa fa síi chɛ di ba kpu bii-mulo-la, ba suba
nɛ." Ŋii nɛ u kɛŋ bile ari u naaŋ a kaa mu Iziral tiŋteeŋ a hɛ dimɛ. 22 Ama
Josɛf si nia ari Hɛrɔd suba, ka u bie Akiliyas dii kuoruŋ Judiya tiŋteeŋ lɛ,
fawulluŋ fa kɛnu ari u si jaŋ hɔŋ dimɛ. Ŋii nɛ Wia bira bula pu duosoo
tuɔŋ duu mu hɔŋ Galilii tiŋteeŋ lɛ. 23 U si mu Galilii tiŋteeŋ, u mu hɔŋ
taŋ kubala lɛ baa yirɛ Nazarɛt. U ŋaa ŋii di wialiŋ nialiŋ fa síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋaa wutitii nɛ. Ba fa bula a bul,
"Ba jaŋ kɛnu yirɛ Nazarɛt tiina."

3

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la bul Wia wiaa
Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jɔɔŋ 1.19-28

1 Bua-la lɛ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la sii kɔ Judiya tiŋteeŋ a juu giri-bine tuɔŋ
a suomo bubul Wia wiaa pipi niaa. 2 U bula piba a bul, "Má birima lii ma
haachɛba lɛ, bɛɛ wiaa Wia kuorii-la kpaga nɛ!" 3 Nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ ma fa bul Jɔɔŋ wiaa nɛ. U yiriŋ nɛ fa Azaaya. U
fa si,
"Nuu nɛ chiŋ giri-bine tuɔŋ aa heele bul,
'Má kɔ a wasɛ woŋbiiŋ bil di la Tiina kɔ a tuto.
Má ŋaa ŋii duu nɛ kɔ, u di-vɛniŋ jaŋ piŋ woruŋ.' "
4 Jɔɔŋ gɛnniŋ fa ŋaa buŋtaŋŋa punaa nɛ ba kaa sua, a kɛŋ teŋbiiŋ vɔɔ u
tiŋa, u kudiilee ma nɛ fa nyaŋgirikɛba ari tuuŋ. 5 Niaa lii Jerusalɛm ari
Judiya tiŋteeŋ kala ari tasi-la kala si golli Jɔɔdaŋ fuo-la a kɔ u teeŋ. 6 Ba
dagɛ ba haachɛba aŋ tuu Jɔɔdaŋ fuo-la, u foba Wii-chuɔlɛ liiŋ.
7 Jɔɔŋ na Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa di ba yuga a kukɔ u teeŋ duu
foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. U si naba, u bula piba a bul, "Ma niaa deeŋba wu-
ŋaalaa nagɛ diŋŋaa nɛ. Ma biina ma jaŋ wuo fá lɛl chɛɛ-la Wia si jaŋ
dii nuu-kala sariyaa? 8 Máa ŋaa wialiŋ si jaŋ dagɛ ari ma birima lii ma
haachɛba lɛ nɛ 9 aŋ sí biina a bul Abiraham si ŋaa ma naabalima ŋii, Wia
bi jaŋ dɔgisɛma. Mi jaŋ bula pima ari Wia paala jaŋ wuo ŋaa di tabiaa
deeŋba ma si na birimɛ Abiraham doho niaa. 10 Na ba kɛŋ saaŋ jee nɛ a
ŋaa siri di ba keri tiisiŋ lo. Tia-la kala si bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ ka nɛŋ, ba jaŋ kere
lo a hɛ nyiniŋ.
11 Mi-na foma Wii-chuɔlɛ liiŋ a dagɛ ari ma birima lii ma haachɛba lɛ
nɛ, ama nii-la si jaŋ to mi hariŋ kɔ, u nɛ jaŋ joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la a hɛ ma
dɔŋsuŋ lɛ aŋ joŋ nyiniŋ hɛ dɔŋsuŋ ma lɛ. U nɛ yuga kiimi. U paala bi maga
di mi kori u nɛŋtɛŋŋɛɛ maa. 12 U jaŋ kori mii-chaari-gbaŋa duu ŋmoo u
miaa kala dɛrɛ, u jaŋ kɛŋ gbaŋa-la a kaa chaarɛ a liisɛ mii-biiŋ a hɛ u vire
lɛ aŋ joŋ jɔruŋ a hɛ nyiniŋ lɛ. Nyiŋ-la bi jaŋ disɛ."

Jɔɔŋ fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Bua-la lɛ Jɔɔŋ fa síi bul Wia wiaa aŋ fufo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, Yesu
sii lii Galilii tiŋteeŋ a kɔ Jɔɔŋ teeŋ duu fou Wii-chuɔlɛ liiŋ Jɔɔdaŋ fuo-la
lɛ. 14 Ama Jɔɔŋ si nii ŋii, u wiwalimɛ di Yesu kɛŋ u tuɔbiinaa birimɛ. Ŋii
nɛ Jɔɔŋ bula pu a bul, “Ŋ nɛ maga di ŋ fomi Wii-chuɔlɛ liiŋ, aŋ ka ŋ kɔ di
mi nɛ foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii.” 15 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Ŋaa ŋii mi si
bula piŋ. Ŋla nɛ la jaŋ wuo to a ŋaa wii-la kala Wia síi cho.” Ŋii nɛ Jɔɔŋ
sɛi a fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. 16 Jɔɔŋ si fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ dɛrɛ, u guu lii
lii-la tuɔŋ ku lii di wia nyuŋ kpaa balia. U na Wia Diŋ-zɔŋ-la duu ku tuu
a nagɛ kokomo a togiliu lɛ. 17 Ka u nii nuu yiikoro wia nyuŋ a bul, “Mi
Bii-chooluŋ nɛ ŋla, mi tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ.”

4

Sitaani magisɛ Yesu
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

1 Wia Diŋ-zɔŋ-la si ku togili Yesu lɛ ŋii, u kɛnu kaa juu giri-bine tuɔŋ
di Sitaani magisu. 2 Yesu fa si hɛ giri-bine tuɔŋ ŋii, u vɔɔ niiŋ titaŋiŋ
ari wiihɛyɛ kala tapulaa mahiŋ balia, ŋii nɛ losuŋ kɛnu woruŋ. 3 Ŋii nɛ
Sitaani kɔ u teeŋ a bula pu a bul, “Di ŋ nɛ ŋaa Wia Bie, ŋaa di tabiaa
deeŋba birimɛ boroboro di ŋ dii.” 4 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

‘Kudiilee duŋduŋa dee bi nuhuobiine miisiŋ ka pa,
ama Wia niiŋ wialiŋ u síi bul níi pi nuhuobiine miisiŋ.’ ”

5 Ŋii nɛ Sitaani kɛŋ Yesu a kaa mu Jerusalɛm a kaa mu jil Wia-dia nyu-
gbaŋa 6 aŋ bula pu a bul, “Di ŋ nɛ ŋaa Wia Bie, joŋ ŋ titia a yuo daha a
tuu chigisi tiŋteeŋ. Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari

‘Wia jaŋ bul ŋ wiaa a pi u tiŋdaaraa
di ba ku cheme kɛniŋ,
di ŋ sí joŋ ŋ naaŋ ŋmoo tabiaa a keri.’ ”

7 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Ba bira ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ a bul,
‘U bi maga di ŋ mimagisɛ ŋ Tiina Wia.’ ”

8 Ŋii nɛ Sitaani bira kɛŋ Yesu a kaa jil peel-bal kubala nyuŋ a dagu dunia
kuoruŋ fine ari u zɔmuŋ 9 aŋ bula pu a bul, “Mi jaŋ joŋ kiaa deeŋba kala
piŋ di ŋ nɛ jaŋ tuu kpirimi a chuɔlɛmi.” 10 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
“Sitaani, mu dimɛ, Wia teniŋ tuɔŋ ba ŋmuŋsa di ba chuchuɔlɛ la Tiina
Wia duŋduŋa nɛ a timaa pu.” 11 Ŋii nɛ Sitaani viiri aŋ ka Yesu. Ŋii nɛ Wia
tiŋdaaraa ku tima pu.

Yesu suomi u tiŋtiŋŋaa Galilii lɛ
Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

12 Bua deeŋ lɛ ba kɛŋ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la kaa mu tɔ dia. Yesu si nii ŋii,
u sii Judiya lɛ a mu Galilii tiŋteeŋ. 13 U bira bi Nazarɛt lɛ hɔnɔ aŋ sii a
mu hɔŋ taŋ kubala baa yirɛ Kapɛnam lɛ. Taŋ-la kpagɛ Galilii mugi-bal-la
nɛ a hɛ Zɛbuluŋ ari Nafitali tiŋteeŋ. 14 Wiiŋ deeŋ ŋaa di wialiŋ Azaaya
fa si bula ku ŋaa wutitiiba nɛ. 15 Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U fa bul wiaa a pi Zɛbuluŋ ari Nafitali doho niaa
lɛ a chaasɛ mugi-baliŋ diiraa, Jɔɔdaŋ sɛmɛ, a hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ. Ba ŋaa
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. 16 U bula piba a bul,

“Nialiŋ si hɛ birimiŋ tuɔŋ,
ba jaŋ na puluŋ-bal.
Tiŋtee-la ma lɛ niaa si bi Wia chuɔlɛ,
pulumuŋ jaŋ pɔsɛ piba.”

17 Yesu si hɛ Kapɛnam lɛ, u suomi u tiŋtiŋŋaa a bul Wia wiaa pi niaa a
bul, "Má birima lii ma haachɛba lɛ, bɛɛ wiaa, Wia kuorii-la kpaga nɛ."

Yesu yirɛ cheŋfili-kpuuraa banɛsɛ
Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 Yesu fa si joŋ Galilii mugi-bal-la niiŋ a vivɛŋ, u na naaŋbiiriŋ balia.
Ba fa ŋaa cheŋfili-kpuuraa nɛ. Dɔŋɔ yiriŋ nɛ fa Saamɔŋ. U yiriŋ dɔŋɔ ma
nɛ fa Piita. U naaŋbie ma yiriŋ nɛ Aŋduru. U naba di baa kpu cheŋfilee
fuo-la lɛ ari ba joŋba. 19 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má kɔ mi teeŋ a to
mi hariŋ. Mi jaŋ dagɛma ŋii ma si jaŋ kikɛsɛ niaa." 20 Lima lima ba joŋ
ba joŋba ta aŋ to u hariŋ. 21 Ŋii nɛ u bira vɛŋ a mu na naaŋbiiriŋ balia,
ba yiraa nɛ Jeems ari Jɔɔŋ. Ba fa ŋaa Zɛbidii biiriŋ nɛ. U naba di ba di ba
nyimma fa hɛ ba liiŋ daboro tuɔŋ nɛ. Ba kɛŋ ba joŋba ŋaa siri di ba yuo.
22 Ŋii nɛ Yesu yirɛba. Ba guu sii a leŋ ba liiŋ daboro ari ba nyimma aŋ to
Yesu hariŋ.

Yesu bul Wia wiaa pi niaa aŋ pɛ vaarɛba
Luuk 6.17-19

23 Ŋii nɛ Yesu gɔllɛ Galilii tiŋteeŋ kala a didagɛ niaa ba Wii-chuɔlɛ diisiŋ
lɛ a bubul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa ari Wia kuorii-la wiaa a pi niaa aŋ pɛ
vivaarɛ niaa nyanyal-yiriba kala. 24 Yesu wiaa teeli Siiria tiŋteeŋ kala.
Ŋii nɛ niaa kɛŋ ba nyanyal tiŋŋaa kala kɔ u teeŋ. Ba kɛŋ nyanyal-yiriba
kala, jiŋ-bɔŋŋɔɔ fa kɛŋ dɔŋsuŋ, nialiŋ dɔŋsuŋ faa tel kuŋkuŋsuŋ, dɔŋsuŋ
ma fa ŋaa gbɛrikɛɛ nɛ a kɔ. Yesu vaarɛba kala. 25 Ni-daŋ to Yesu hariŋ.
Ba dɔŋsuŋ lii Galilii tiŋteeŋ ari ta-geŋtisiŋ fii tiŋteyee. Dɔŋsuŋ ma lii
Jerusalɛm si hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ, dɔŋsuŋ ma lii Jɔɔdaŋ fuoŋ cholo sɛmɛ
dɔŋɔ.

5

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ tuɔtɔruŋ
Luuk 6.20-23

1-2 Yesu si na di niaa yuga ŋii, u jil peeliŋ nyuŋ a hɔŋ dimɛ. U si hɔnɔ, u
haritooroo kɔ u teeŋ. U suomo bul wiaa a didagɛba aa bul,

3 "Wia jaŋ pɛ nialiŋ si bi Wia jiŋ woruŋ lɛ.
Ba nɛ jaŋ dii Wia kuorii-la.
4 Wia jaŋ pɛ nialiŋ síi yel lɛ.
U jaŋ leŋ di ba tuɔsaa piŋ di-bala.
5 Wia jaŋ pɛ nialiŋ si bi ba titia ka dagɛ.
Ba jaŋ dii Wia kuorii-la tiŋtee-falii-la lɛ.
6 Wia jaŋ pɛ nialiŋ si faasa chɛ tuɔ-pula a nagɛ losuŋ koo lii-nyuasuŋ si
kɛŋ niaa ŋ chichɛ kudiilee koo liiŋ ŋii.
Wia jaŋ ŋaa di ba kɛŋ tuɔ-pula.
7 Wia jaŋ pɛ nialiŋ síi fá niaa nennige lɛ.
U ma jaŋ fába nennige.
8 Wia jaŋ pɛ nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula lɛ.
Ba jaŋ na Wia.
9 Wia jaŋ pɛ naŋjejeeree lɛ.
U jaŋ kɛŋba yirɛ u biiriŋ.
10 Wia jaŋ pɛ nialiŋ ba síi dɔgisu lɛ a tiŋ wutitii ari tuɔ-pula wiaa.
Ba jaŋ hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ.

[11] Di niaa nɛ tuusɛma aŋ pɛ to ma naasiŋ dudɔgisɛma aŋ nyia wu-nyiariŋ
pipima a tiŋ ma si ŋaa mi haritooroo wiaa, Wia ma jaŋ pɛma lɛ. [12] Má leŋ
di ma tuɔŋ tɔrɛ, di ma jujuɔsɛ, bɛɛ wiaa ma time jaŋ yugɛ Wia-jaŋ lɛ. Ba
si to ma naasiŋ dudɔgisɛma ŋii, ŋii titia nɛ ba fa dɔgisɛ nialiŋ si laa sipaaŋ
bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.

Ma nagɛ yisiŋ a nagɛ chaaniŋ maa
Maak 9.50; Luuk 14.34-35

[13] Ma nagɛ yisiŋ nɛ nuu-kala teeŋ. Yisiŋ sima, ama di u nɛ sɛbisɛ, ŋ bira
bi jaŋ wuo ŋaa duu siŋ. U ŋaa ku-tɔɔ nɛ. Ba joŋo ta niaa nunuɔsɛ.
[14] Ma ma nagɛ chaaniŋ nɛ dunia niaa kala teeŋ. Taŋ kala si chiŋ peeliŋ
nyuŋ, u bi wuo faa. [15] Nuu-kala síi chɛ pulumuŋ u dia lɛ, u bi jaŋ nyigɛ
chaaniŋ bil u dia lɛ a kɛŋ gbaŋa a chu tɔ, koo u bi jaŋ joŋ chaaŋ-la hɛ godo
bubuɔŋ maa. U yie joŋo bil kua nyuŋ nɛ, di nuu-kala si hɛ dia-la tuɔŋ nina
pulumuŋ. [16] Ŋii titia nɛ ma ma maga di ma chaanɛ niaa teeŋ di ba wuo
na wu-zɔmɔ-la ma síi ŋaa di ba wuo dɛnnɛ ma Nyimma si hɛ Wia-jaŋ lɛ.

Yesu dagɛ niaa wii-la ba si ŋmuŋsa bil di ba tuto

[17] Ma biina mi kɔ di mi joŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ta
nɛɛ? Koo ma biina mi kɔ di mi joŋ wialiŋ niaa si dagɛma Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ta nɛɛ? Ai, mi bi kɔ di mi joŋba ta, ama mi kɔ di mi dagɛ ba
bubuɔŋ titia nɛ. [18] Wutitii nɛ mi bulaa pima, dunia ari wia nyuŋ si jaŋ
hɛ dimɛ ŋii a dieni, wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba bi jaŋ
keriba mua ma ta see di kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ dɛrɛ. [19] Ŋii wiaa nii-la
kala si keri wialiŋ mua ma ta aŋ dagɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa di ba to ŋii, u tiina
nɛ jaŋ ŋaa ni-bie Wia kuorii-la tuɔŋ. Nii-la ma kala síi to wialiŋ a dagɛ
u dɔŋsuŋ tiŋŋaa di ba ma to ŋii titia, u tiina jaŋ yugɛ Wia kuorii-la tuɔŋ.
[20] Mi jaŋ bula pima, see di ma kɛŋ tuɔ-pula a kii Wia teniŋ kerichiba ari
Farisii timma-la a ŋiŋaa wialiŋ Wia síi chɛ, di ŋii dee, ma bi jaŋ wuo juu
Wia kuorii-la tuɔŋ."

Yesu bul wiaa a tigɛ baaniŋ naniŋ lɛ

[21] Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ u haritooroo a bul, "Ma nia ari faafaa kala nɛ
Moosis bula pi niaa a bul di ba sí niaa kpu. U fa bula di nii-la kala nɛ kpu
nuu, ba jaŋ kɛnu kaa mu dii u sariya. [22] Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima, nii-la
kala si na baaniŋ u naaŋbie nyuŋ, ba jaŋ kɛnu kaa ku dii u sariya. Nii-la
ma kala si yirɛ u naaŋbie a bul di u ŋaa ni-pɛipɛi, ba jaŋ kɛnu kaa mu
nialiŋ si hilime vuurɛ wiaa teeŋ. Nii-la ma kala si yirɛ u naaŋbie a bul di u
ŋaa ni-tɔɔ nɛ, u tiina jaŋ mu juu Wia nyiniŋ. [23] Di ŋ nɛ kɛŋ puna mu Wia
koruŋ di ŋ kpu a nyiga pu aŋ liise mu yi ari ŋ naaŋbie tuɔŋ cheye ŋ nyuŋ,
[24] leŋ puna-la koru-la nyuŋ aŋ miira mu ma di ŋ naaŋbie siŋ, ka di ŋ-na
miira mu di ba kpu puna-la a pi Wia. [25] Di nuu nɛ samiŋ a kɛniŋ kaa mu
sariya didiiliŋ, ŋ ŋaa kukeri a bul wii-la wasɛ woŋbiiŋ lɛ lima lima aŋ-na
mu. Di ŋii dee, u jaŋ kɛniŋ kaa hɛ sariya didiire nisiŋ lɛ. Sariya didiire
ma jaŋ kɛniŋ kaa hɛ porisiba nisiŋ lɛ. Ba nɛ jaŋ kɛniŋ mu tɔ dia. [26] Di ba
kɛniŋ mu tɔ dia, ŋ bi jaŋ wuo lii see ŋ ti̱ŋ chiŋ-la kala ba si kere piŋ.

Yesu bul wiaa a tigɛ haalaa chɛniŋ lɛ

[27] Ma nia di ba dagɛma di ma sí niaa haalaa chɛ. [28] Ama mi jaŋ bula
pima, nuu-kala si na haala a cho duu kɛnu piŋ, u tiina juu Wia haachɛ lɛ
nɛ u tuɔŋ lɛ. [29] Di ŋ na-diiŋ siiŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ, liisa ta. Ŋ
si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari sii-togo, u nɛ kpia ba si joŋuŋ yuo hɛ Wia
nyiniŋ lɛ ari siaa balia. [30] Di ŋ na-diiŋ nisiŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ haachɛ

lɛ, kere ta. Ŋ si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari na-kuuŋ, u nɛ kpia ŋ si kɛŋ
ŋ yaraa kala aŋ juu Wia nyiniŋ.

Yesu dagɛ niaa haala vianiŋ wiaa
Mat. 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

31 Ba bira dagɛma a bul,
'Di nuu níi chɛ duu via u haala, u maga duu ŋmuŋsɛ teniŋ pi haal-la ari
u jaŋ viau.'
32 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima a bul, baal-na kala si via u haala, u ŋaa
haal-la juu Wia haachɛ lɛ nɛ, see di haal-la ka ŋaa ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa,
ka u bala-na viau. Di haal-la nɛ bira mu jaa baal dɔŋ, baal-la si jaau, u ma
juu Wia haachɛ lɛ nɛ.

Yesu bula pi niaa di ba sí ŋmiɛsu

33 Ma bira nia di ba bula pi la naabalimaba a bul,
'Di ŋ nɛ ŋmiɛsa ari ŋ jaŋ ŋaa wii pi Wia,
sí leŋe di wii-la ta,
ama ŋaa wii-la ŋ si si ŋ jaŋ ŋaa a pi Wia.'
34 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima, di ma nɛ chɛ di ma ŋaa wii, ma sí ŋmiɛsu.
Ma sí Wia ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa u níi beŋ dunia kuŋ-kala. 35 Koo ma sí tiŋteeŋ
ma ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa Wia naasiŋ di-wiesiŋ nɛ ŋii. Koo ma sí Jerusalɛm
ma ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa kuori-baliŋ jaŋ nɛ ŋii. 36 Ma paala sí ma nyuŋ ma
ŋmiɛsu, bɛɛ wiaa ma paala bi jaŋ wuo ŋaa di ma nyu-punaa biri koo ba
pullɛ. 37 Ama ma-na yaa bul, 'Oo' koo 'Ai' duŋduŋa a lii ŋii hariŋ. Di ŋ nɛ
sɛyɛ, leŋ u sɛnɛ ŋaa wutitii. Di ŋ bira bi sɛyɛ maa, leŋ duu ŋaa wutitii. Di
ŋii duŋduŋa dee, u lii Sitaani nɛ.

Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ŋ lɛ, sí wu-bɔŋ-la joŋo t̠imu
Luuk 6.29-30

38 Ma nia ari Moosis fa bula a bul,
'Di nuu nɛ tɔɔ ŋ siiŋ purɛ,
ŋ ma tɔɔ u siiŋ purɛ,
di nuu nɛ ŋmoo ŋ nyiliŋ churi,
ŋ ma ŋmoo u nyiliŋ churi.'
39 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima a bul, di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ŋ lɛ, sí wu-
bɔŋ-la joŋo t̠imu. Di nuu nɛ fallɛ ŋ na-diiŋ chaŋkpaŋiŋ lɛ, kɛŋ ŋ na-gua
chaŋkpaŋiŋ ma kaa birima pu duu fallɛ. 40 Di nuu nɛ samiŋ kaa juu kɔɔti
duu laa ŋ gɛri-baliŋ, wuri ŋ gɛri-bie ma pɛ pu. 41 Di nuu nɛ fuguŋ di ma
duu vɛŋ meel-daa, leŋ di ma vɛŋ meel-daasiŋ balia. 42 Di ŋ nɛ kɛŋ kuŋ, di
nuu piɛsɛ chichɛ, joŋo pu. Di nuu nɛ kɔ ŋ teeŋ a chichɛ kuŋ duu chiŋ, di
ŋ nɛ kɛnɛ, joŋo chimu.

Yesu bula ari la cho la diŋdɔŋŋɔɔ
Luuk 6.27-28, 32-36

43 Ma nia ari Moosis fa si di ma cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa aŋ bɛrɛ ma
diŋdɔŋŋɔɔ. 44 Ama lɛɛlɛ mi jaŋ bula pima, má cho ma diŋdɔŋŋɔɔ a chuɔlɛ
Wia pipi nialiŋ si to naasiŋ dɔgisɛma. 45 Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo ŋaa
ma Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ biiriŋ. U leŋe Wia pɔsɛ hihɛ ni-bɔŋŋɔɔ ari
ni-zɔŋŋɔɔ kala lɛ nɛ a leŋ duonuŋ nii pipi ni-zɔŋŋɔɔ ari ni-bɔŋŋɔɔ kala.
46 Di ŋ nɛ cho nialiŋ si choŋ duŋduŋa, ŋ bi jaŋ kɛŋ time Wia-jaŋ lɛ. Laŋpoo
lilaaraa ma paala ŋiŋaa ŋii nɛ. 47 Di ŋ nɛ tuɔsɛ ŋ naaŋbiiriŋ duŋduŋa
chuchuɔlɛ, ŋ bi woruŋ ka ŋaa. Nialiŋ si bi Wia jiŋ ma paala ŋiŋaa ŋii
nɛ. 48 U maga di ma ŋaa tuɔ-pul timma nɛ a sí kuŋ-kala chɛ ka, ari ma
Nyimma si hɛ Wia-jaŋ si ŋaa Tuɔ-pul Tiina ŋii."

6

Yesu dagɛla ŋii la si jaŋ ŋaa a joŋ kiaa pi niaa

1 Yesu bira dagɛ u haritooroo a bul, “Di ŋ níi chɛ di ŋ ŋaa wu-zɔŋ a pɛ
ŋ dɔŋɔ tiina lɛ, sí wu-zɔŋ-la joŋo ŋaau lɛ niaa tuɔŋ. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ
bi time kɛnɛ ŋ Nyimma si hɛ Wia-jaŋ lɛ teeŋ. 2 Di ŋ nɛ joŋ kuŋ pɛ nuu
lɛ, sí leŋe di niaa jiŋ. Nialiŋ síi dagɛ ba titia yie ŋaa ŋii Wii-chuɔlɛ diisiŋ
lɛ ari woŋbii-porunuŋ lɛ. Ba ŋaa ŋii di niaa bɛsɛba lɛ nɛ. Wutitii nɛ mi
bulaa pima, ba laa ba time nɛ. 3 Di ŋ níi joŋ kuŋ a pɛ nuu lɛ, sí leŋe di
ŋ naŋdɔŋ-fiɛmiŋ paala jiŋ. 4 Leŋ duu ŋaa wu-faali. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ
Nyimma Wia jaŋ ṯimiŋ. U níi na wii-la ŋ si ŋaa.”

Yesu dagɛ ŋii la si jaŋ chuchuɔlɛ Wia
Luuk 11.2-4

5 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Di ma níi chuɔlɛ Wia, ma sí nialiŋ síi dagɛ ba
titia nagu. Ba yie cho di ba chiŋ Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ ari woŋbiee sɛmɛ a
chuchuɔlɛ Wia di nuu-kala naba. Wutitii nɛ mi bulaa pima, ba paala laa
ba time nɛ. 6 Ama di ma níi chɛ di ma chuɔlɛ Wia, má juu ma diisiŋ a kɛŋ
borusuŋ tɔ aŋ sul ma Nyimma-la ma si buu na. U-na na wii-la ma si faa
ŋiŋaa nɛ, u jaŋ ṯiŋma.
7 Di ma níi chuɔlɛ Wia, ma sí faasa bul wiaa yugɛ, ari nialiŋ si bi Wia jiŋ
síi ŋaa ŋii. Ba biina ari ba síi chuɔlɛ Wia deeŋ deeŋ ŋii, Wia jaŋ nii. 8 Ma
síba nagu. Ma Nyimma paala jiŋ kialiŋ ma síi chɛ nɛ, ka ma-na pipiɛsu
ŋii. 9 Ŋla nɛ u maga di ma chuɔlɛ Wia: Má bul,

‘La Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ,
leŋ di ŋ yiriŋ yirɛ.
10 Leŋ di ŋ kuorii-la kɔ.
Leŋ di niaa sɛi ŋ niiŋ tiŋteeŋ deeŋ lɛ ari ba si sɛi Wia-jaŋ lɛ ŋii.
11 Pila la jiniŋ niiŋ kudiiliŋ
12 aŋ joŋ la haachɛba chɛla, ari la ma si joŋ la dɔŋsuŋ tiŋŋaa haachɛba
chɛba ŋii.
13 Liisɛla wii-la si jaŋ kɛŋla hɛ haachɛ tuɔŋ lɛ,
liisɛla wu-bɔŋŋɔɔ lɛ, [bɛɛ wiaa kuorii-la ari doluŋ ari yiri-la ŋaa ŋ kiaa
nɛ, lɛɛlɛ a kaa mu deeŋ deeŋ. Ami.]’

14 Di ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa nɛ ŋaa wiaa cheima lɛ aŋ ka ma joŋo chɛba, ma
Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ ma jaŋ joŋ wialiŋ ma si ŋaa chei a chɛma.
15 Ama di ma nɛ bi wialiŋ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si ŋaa cheima lɛ joŋo chɛba,
ma Nyimma Wia ma bi jaŋ joŋ wialiŋ ma si ŋaa chei a chɛma.”

Yesu dagɛ niaa nii-vɔbuŋ wiaa

16 Ŋii nɛ Yesu si, “Di ma nɛ vɔɔ niiŋ, ma sí siaa kaa chei a nagɛ nialiŋ síi
dagɛ ba titia. Ba yie gugɔllɛ ari losuŋ a kɛŋ siaa kala chei di nuu-kala na a
jiŋ ari baa vɔɔ niiŋ nɛ. Wutitii nɛ, mi bulaa pima, ba-na paala laa ba time
kala dɛrɛ nɛ. 17 Di ma nɛ vɔɔ niiŋ, má sɔŋ ma siaa a chaasɛ ma nyuŋ, 18 di
niaa sí wuo jiŋ ari maa vɔɔ niiŋ nɛ see ma Nyimma Wia duŋduŋa, Nii-la
ma si bi na. U-na na wii-la ma si faa ŋaa nɛ, u jaŋ ṯiŋma.”

Yesu dagɛ ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ kuoruŋ Wia-jaŋ lɛ
Luuk 12.33-34

19 Yesu bira bula, “Ma sí kiaa chɛ bil ma titia lɛ dunia deeŋ lɛ. Dunia
lɛ pugumaa jaŋ dii dɔŋsuŋ aŋ ka dɔŋsuŋ ma su, gaaraa ma jaŋ juu gaa
dɔŋsuŋ. 20 Ama má chɛ kiaa bil ma titia lɛ Wia-jaŋ lɛ, lee-la pugumaa

si bi jaŋ wuo dii. Ba bi jaŋ su maa, gaaraa ma bi jaŋ wuo gaaba. 21 Ma
tuɔbiinaa yie hɛ lee-la ma kiaa si hɛ nɛ.

Yesu dagɛ niaa a tigɛ puluŋ-la lɛ
Luuk 11.34-36

22 Ŋ siaa nɛ ŋaa ŋ yaraa pulumuŋ. Di ŋ siaa nɛ zɔmɔ, ŋ yaraa kala kɛŋ
pulumuŋ nɛ, 23 ama di ŋ siaa bi zɔŋ, ŋ yaraa kala hɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ. Di
puluŋ-la nɛ kɔ birimɛ birimiŋ, birimiŋ lim lɛ nɛ ŋ hɛ ŋii.

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba titia walimu a tigɛ kudiilee ari gɛnniŋ wiaa lɛ
Luuk 16.13; 12.22-31

24 Nuu-kala bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi kuhiasiŋ balia. U jaŋ cho dɔŋɔ
aŋ bɛrɛ dɔŋɔ. U jaŋ tuto dɔŋɔ niiŋ wiaa woruŋ aŋ via dɔŋɔ niiŋ wiaa. Ŋ
ma saa bi jaŋ wuo to Wia aŋ bira cho dunia kiaa maa.
25 Mi bulaa pima, ma sí ma titia walimu a tigɛ kudiile-la ma si jaŋ dii a
kɛŋ doluŋ koo kialiŋ ma si jaŋ nyunyua. Ma sí ma titia ma walimu a tigɛ
gɛnni-la lɛ ma síi chɛ di ma lilaalɛ. Ma miisiŋ nɛ kii kudiilee, ma yaraa
ma kii gɛnniŋ. 26 Má bee na diibiisiŋ si hɛ wia nyuŋ a fiﬁl. Ba bi pɛrɛ,
ba bi kiaa kuŋ, ba ma bi kiaa ka tuɔlɛ virisiŋ lɛ, ka la Nyimma Wia si hɛ
Wia-jaŋ lɛ pipiba kudiilee. Ma nɛ paala kɛŋ liiba a kii diibiisiŋ. 27 Di ma
níi walimɛ ma titia kiaa deeŋba wiaa, bua-la lɛ ma miisiŋ si jaŋ dɛrɛ, u bi
jaŋ kɛŋ tapul-bala ma pɛ pima. 28 Di ma nɛ saa bi tapul-bala ma wuo kaa
pɛ ma miisiŋ lɛ tapulii-la ma si jaŋ suu, bɛɛ nɛ saa tii kiaa deeŋba wiaa
wiwalimɛma? Má bee na tii-fiilaa si hɛ giriŋ lɛ. Ba bi tiŋ, ba bi gɛnniŋ ma
yɛrɛ a lilaalɛ, 29 ama ba zɔmɔ nɛ woruŋ. Kuoru kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa
yirɛ Solomɔŋ. U fa si hɛ u miisiŋ lɛ, u kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. Ama u gɛnniŋ
fa bi zɔmɔ magɛ tii-fiilaa deeŋba. 30 Wia nɛ yie ŋaa yaŋ nyu a waa a zɔŋ,
ka u bi dieni aŋ hihil. Di u nɛ hila, ba yie nyigɛ nyiniŋ. Di Wia nɛ wuo ŋaa
yaŋ zɔŋ ŋii, bɛɛ nɛ tii ma biinɛ ari u bi jaŋ wuo pima kudiilee ari gɛnniŋ?
Ma yarida bi yugɛ. 31 Ma saa sí leŋe di ma walimɛ ma titia kudiile-la ma si
jaŋ dii ari ku-la ma si jaŋ nyua ari ku-la ma si jaŋ laalɛ wiaa. 32 Nialiŋ si bi
Wia jiŋ dunia deeŋ lɛ, ba nɛ yie walima chichɛ kiaa deeŋba. Ma Nyimma
si hɛ Wia-jaŋ lɛ jima ari maa chɛ kiaa deeŋba kala nɛ. 33 Ŋii wiaa má laa
sipaaŋ a chɛ kialiŋ si hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ a chɛ ŋii ma si jaŋ ŋaa a kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ. U jaŋ joŋ kuŋ-kala si ka a pɛ pima. 34 Ma saa sí ma titia
walimu a tiŋ chiemiŋ wiaa. Chɛɛ kala kɛŋ u wiwalimia nɛ. Ma sí wii dɔŋ
kala kaa pɛ chɛɛ kala wiwalimii lɛ.

7

Yesu si di la sí la dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jiŋ
Luuk 6.37-38, 41-42

1 Ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jiŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia ma bi
jaŋ joŋ cheeriŋ pima. 2 Wia jaŋ dii ma sariya ari ŋii titia ma síi ŋaa ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ. Ŋii titia ma si joŋo to ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ, ŋii titia nɛ
Wia ma jaŋ joŋo toma lɛ. 3 Ɛɛ nɛ ŋ jaŋ wuo na daa-bie si tel ŋ naaŋbie
siiŋ lɛ aŋ bi daa-bal-la si tel ŋ titia siiŋ lɛ ka na? 4 Ŋ bi jaŋ wuo bula pi ŋ
naaŋbie a bul duu leŋ di ŋ liisɛ daa-bie-la si hɛ u siiŋ lɛ, aŋ ka daa-bal-la
si hɛ ŋ titia siiŋ lɛ. 5 Ŋ-na kaŋfugi tiina, laa sipaaŋ liisɛ daa-bal-la si hɛ ŋ
titia siiŋ lɛ, ka ŋ siaa wuo na, ŋii nɛ ŋ ma jaŋ wuo pɛ ŋ naaŋbie lɛ a liisɛ
daa-bie-la si hɛ u siiŋ lɛ a pu.
6 Ma sí ku-zɔŋŋɔɔ joŋo pi vahiŋ, ma ma sí ma ku-zɔŋŋɔɔ joŋo bil toonuŋ
sipaaŋ. Di ma ŋaa ŋii, ba jaŋ nuɔsɛ ari ba naasiŋ aŋ toma hariŋ a diŋma.

Má chɛ kiaa, ma jaŋ na
Luuk 11.9-13

[7] Sul kiaa, ŋ jaŋ laa. [8] Chɛ kiaa, ŋ jaŋ na. Du̱ boro, ba jaŋ kaa suro piŋ.
Nii-la kala si sul kiaa Wia teeŋ, u yie laa nɛ. Nii-la síi chɛ kiaa, u yie na
nɛ. Nii-la ma si du̱ boro, ba yie kaa suro pu nɛ. [9] Di ŋ bie nɛ piɛsɛ a chichɛ
boroboro, ŋ jaŋ sii a joŋ tabiiŋ puu? [10] Koo duu ka chɛ cheŋfiliŋ, ŋ jaŋ joŋ
dimiŋ a puu? Ai, ma bi jaŋ ŋaa ŋii. [11] Di la nɛ bɔmɔ aŋ joŋ ku-zɔŋŋɔɔ aa
pi la biiriŋ, ɛɛ nɛ la Nyimma si hɛ Wia-jaŋ a kɛŋ wu-zɔŋŋɔɔ bi jaŋ joŋ ku-
zɔŋŋɔɔ a pi nialaa si sula chichɛɛ? [12] Wii-la ŋ si cho di niaa joŋo ŋiŋaaŋ lɛ,
ŋ ma ŋaa kukeri a joŋ ŋii titia a ŋiŋaaba lɛ. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, wu-nyuŋ
nɛ wiiŋ deeŋ.”

Má to boi-bie a mu Wia-jaŋ
Luuk 13.24

[13] Yesu bira bul, “Má to boi-bie a mu Wia-jaŋ. Boi-la ba si to aa mu Wia
nyiniŋ, u jalia nɛ, woŋbii-la ma vɛniŋ bi hɛi. Niaa yuga nɛ a tuto woŋbii-
la. [14] Ama Wia-jaŋ boiŋniiŋ muuro nɛ, woŋbii-la ma síi mu lee-la, u vɛniŋ
hɛyɛ. Niaa baŋmɛnɛ duŋduŋ nɛ yie wuo na woŋbii-la a to.

Yesu bul wiaa a tiŋ nialiŋ si nyia wiaa a bul di ba ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
Luuk 6.43-44

[15] Má pɔ ma titia lɛ ari nialiŋ si nyia wiaa a bul di ba ŋaa nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ kɔ ma teeŋ ari ni-zɔmɔ ba siaa
lɛ, ama ba tuɔŋ lɛ, ba ŋaa ni-bɔmɔ nɛ a nagɛ guŋgurusuŋ si yie kɛsɛ kiaa
chichaŋ. [16] Ma jaŋ to ba wu-ŋaalaa lɛ nɛ a jiŋba. Sɔjaamiŋ bi chichuɛŋ
ka nɛŋ, sɔguŋ-gbeŋe ma bi tutogo naŋbilaa ka nɛŋ. [17] Tia-la kala si kɛŋ
yarifiɛlaa, uu nɛŋ nɛŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ, ama tia-la si bi yarifiɛlaa kɛnɛ níi nɛŋ
nɛŋ-lɔrunuŋ. [18] Tia-la si kɛŋ yarifiɛlaa bi nɛŋ-lɔrunuŋ wuo nɛŋ, tia-la si bi
yarifiɛlaa kɛnɛ ma bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ wuo nɛŋ. [19] Tia-la kala si bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ
ka nɛŋ, ba jaŋ kere ta a joŋo yuo hɛ nyiniŋ tuɔŋ. [20] Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ to a jiŋ
nialiŋ síi nyia wiaa a bul di ba nɛ ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ.

Nuu-kala dee bi jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ
Luuk 13.25-27

[21] Nuu-kala si yirɛmi, ‘mi Tiina, mi Tiina,’ dee bi jaŋ juu Wia kuorii-la
tuɔŋ, see nialiŋ síi ŋaa wialiŋ mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ si daga. [22] Di Wia
sariya chɛ-diiliŋ nɛ yie, niaa jaŋ yugɛ a bul, ‘La Tiina, la Tiina, la bul Wia
wiaa a pi niaa ŋ doluŋ lɛ aŋ kiri jiŋsiŋ niaa lɛ ŋ doluŋ lɛ, la ŋaa wu-magilaa
ma a yugɛ ŋ doluŋ lɛ.’ [23] Ama mi jaŋ bula piba a bul, ‘Mi paala bima jiŋ.
Ma wu-bɔŋ ŋiŋaaraa, má surisa lii mi teeŋ!’ ”

Yesu magɛ namaga a tigɛ di-saaraa balia lɛ
Luuk 6.47-49

[24] Yesu bira si, “Nii-la kala si kɔ mi teeŋ a jegile nii mi niiŋ wiaa deeŋba
mi si bula pima a tutoba, mi jaŋ dagɛma ŋii u si naga. U nagɛ wu-jinna
si saa u dia nɛ. U saau kpaginyiliŋ nyuŋ nɛ. [25] Ŋii nɛ duonuŋ nii. Liiŋ
su̱ leriŋ kala, peliŋ ma lu a ŋmoo lii-la a yagɛ dia-la, ka dia-la bi tele, bɛɛ
wiaa ba saau woruŋ nɛ kpaginyiliŋ nyuŋ. [26] Ama nii-la ma kala si jegile
nii mi niiŋ wiaa deeŋba mi si bula pima aŋ biba to, u nagɛ ni-yaariŋ si saa

u dia nɛ. U saau hagili-buŋbugulo tuɔŋ nɛ. 27 Ŋii nɛ duonuŋ nii. Liiŋ sṵ
leriŋ kala, peliŋ ma lu a ŋmoo lii-la yagɛ dia-la, dia-la kala tel wuru.”
28 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, ba ŋaa ni-daŋ-la kala wu-kpuŋkpere.
29 U biba daga a nagɛ ba Wia teniŋ kerichiba síi dagɛba ŋii. U si dagɛba
ŋii, u kɛŋ wii-la doluŋ nɛ.

8

Yesu vaarɛ gbege
Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u lii peeliŋ nyuŋ a ku tuu. Ŋii nɛ ni-daŋ
tuto u hariŋ. 2 Gbege kubala ma kɔ u teeŋ a tuu kpirimi u sipaaŋ aŋ sul
Yesu a bul, “Kuhiaŋ, di ŋ nɛ cho, ŋ jaŋ wuo ŋaa di mi duori.” 3 Ŋii nɛ Yesu
liisɛ u nisiŋ a digu aŋ bul, “Mi cho nɛ. Duori.” Ŋii nɛ yawiil-la guu leŋ
baal-la. 4 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Sí wiiŋ deeŋ bula pi nuu-kala. Ama
kɛŋ ŋ titia mu dagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia duu kpu pusuŋ a pi Wia
a piŋ ari Moosis fa si dagɛma ŋii. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ na ari ŋ bira
bi disinniŋ kɛnɛ.”

Yesu vaarɛ Rom kuhiaŋ dia tiŋtinna
Luuk 7.1-10

5 Ŋii nɛ Yesu sii mu Kapɛnam di Rom laali-yuoroo kuhiaŋ ku chemu a
sulu duu pɛu lɛ a bul, 6 “Mi kuhiaŋ, mi dia tiŋtinnu níi wiilu a piŋ dia lɛ.
U bi wuo vɛŋ a nina hɛɛŋ woruŋ.” 7 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Mi jaŋ ku
ŋaa duu duori.” 8 Ama baal-la bula pu a bul, “Mi Tiina, mi bi maga di ŋ ku
juu mi dia. Ŋ-na yaa suri ŋ niiŋ duŋduŋa a bul di mi tiŋtinni-la duori, u
jaŋ duori. 9 Mi ma paala to mi laali-yuoroo nihiasiŋ niiŋ nɛ. Laali-yuoroo
dɔŋsuŋ ma tuto mi ma niiŋ. Di mi nɛ bul di nia deeŋ mu daha, u yie mu
nɛ. Di mi ma nɛ si di nia deeŋ kɔ daha, u yie kɔ nɛ. Di mi nɛ bula pi mi
yomo duu ŋaa deeŋ, u yie ŋaa nɛ.” 10 Yesu si nii wiaa deeŋba, u ŋaau
wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ u bula pi ni-daŋ-la fa síi to u hariŋ a bul, “Wutitii
nɛ mi bulaa pima, mi ha bi yarida deeŋ doho na Iziral tiŋteeŋ niaa tuɔŋ.
11 Mi bulaa pima, niaa jaŋ yugɛ a lii taŋ-bubuɔŋ ari taŋ-sɛmɛ kala a kɔ a
hɔŋ Wia kuorii-la tuɔŋ di ba di Abiraham ari Aizik ari Jekɔb dii kudiilee,
12 ama nialiŋ fa si maga di ba hɛ Wia kuorii-la lɛ aŋ bi jua, ba jaŋ joŋba
yuo ta jeeŋ hariŋ di ba hɛ birimiŋ tuɔŋ a pina yiyel aŋ didiŋ ba nyilaa.”
13 Ŋii nɛ Yesu bula pi laali-yuori-hiaŋ-la a bul, “Mu dia, ŋ si ŋaa yarida ari
wii-la, u jaŋ ŋaa.” Bua-la titia lɛ laali-yuori-hiaŋ-la tiŋtinni-la duori.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ
Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

14 Ŋii nɛ Yesu mu Piita dia. U si jua, u na di u hiili-haala pina a wiilɛ, u
yaraa kala liŋ. 15 Ŋii nɛ Yesu digi u nisiŋ lɛ. U yaraa fa si lima ŋii, u fiɛlɛ.
U sii ŋaa kudiilee piba ba dii. 16 Didaaniŋ si yie, ba kɛŋ niaa yugɛ a kaa
kɔ Yesu teeŋ. Jiŋsiŋ nɛ kɛŋ niaa dɔŋsuŋ. Yesu bul wiaa a kiri jiŋ-bɔmɔ-la
ta aŋ vaarɛ nialiŋ kala fa síi wiilu. 17 U ŋaa wiiŋ deeŋ di wialiŋ Azaaya
fa si bula ku ŋaa wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ. U fa bula a bul,
“U nɛ laa la nyanyalaa kala a chuŋ a kaa mu ta.”

Nialiŋ si maga di ba to Yesu hariŋ
Luuk 9.57-62

[18] Yesu si na di ni-daŋ-la ku gollu, u ŋaa ba di u haritooroo chol fuoŋ
cholo dɔŋɔ. [19] Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi kubala kɔ u teeŋ a bula pu a bul,
“Mi kuhiaŋ, mi ŋaa siri di mi to ŋ hariŋ a mu lee-na kala ŋ síi mu nɛ.”
[20] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Jolluŋ kɛŋ buasuŋ nɛ a jujuu, diibiisiŋ ma
kɛŋ dɛlliŋ a jujuu, ama mi-na Nuhuobiine Bie bi di-piniŋ kɛnɛ di mi pina
wiesi.” [21] Niaa dɔŋsuŋ ma fa síi to Yesu hariŋ, ba tuɔŋ kubala ma bula
pu a bul, “Kuhiaŋ, leŋ mi laa sipaaŋ mu hugi mi nyimma.” [22] Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, “To mi hariŋ aŋ leŋ di suunuŋ huhugi ba titia suunuŋ.”

Yesu ŋaa lii-peliŋ kɛrɛ
Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

[23] Ŋii nɛ Yesu juu liiŋ daboro. U haritooroo to u hariŋ a ma mu juu,
[24] di pel-duo kubala suomo a lulu ŋii a ku ŋmoo liiŋ. Ŋii nɛ lii-peliŋ tɔ liiŋ
daboro-la. Liiŋ daboro-la faa chɛ duu tuu liiŋ bubuɔŋ. Ama Yesu fa piŋ
doŋ nɛ. [25] Ŋii nɛ u haritooroo mu chisu a bula pu a bul, “La Tiina, laala
ta, laa chɛ di la suu nɛ.” [26] Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii fawulluŋ
kɛŋma? Ma yarida bi yugɛ.” Ŋii nɛ u sii kpia pel-la lɛ aŋ bula pi fuo-la maa
duu fiɛla piŋ, leriŋ kala guu ŋaa fuii. [27] U ŋaa nuu-kala wu-kpuŋkpere.
Ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Ni-bɛɛ nɛ ŋla? Peliŋ ari lii-peliŋ kala tuto u niiŋ.”

Yesu kiri jiŋsiŋ baalaa balia lɛ
Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

[28] Ŋii nɛ Yesu sii mu tiŋtee kubala baa yirɛ Gadara. Lee-la fa hɛ fuoŋ
cholo nɛ. Di baalaa balia lii vaamaa tuɔŋ a ku chemu. Jiŋsiŋ nɛ fa kɛŋ
baala-la. Ba nyinyaasɛ. Nuu-kala fa bi woŋbii-la wuo to. [29] Ba si na Yesu,
ba guu ŋmoo niiŋ a piɛsu, “Bɛɛ nɛ ŋ chichɛ di ŋ ŋaala lɛ Wia Bii? Ŋ kɔ
di ŋ dɔgisɛla nɛɛ, ka bua-la ha bi yiee?” [30] Di toonuŋ ma hɛ lee-la a yugɛ
a gɔllɔ didii kiaa. [31] Ŋii nɛ jiŋsi-la sul Yesu a bul, “Di ŋ níi chɛ di ŋ kirila
di la lii, leŋ di la mu juu toonuŋ deeŋba.” [32] Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Má lii.” Ŋii nɛ ba lii baala-la lɛ a mu juu toonu-la. Ŋii nɛ toonu-la kala
sii fá a lii peel-la nyuŋ a tuu tel muga tuɔŋ a suu. [33] Too-daara-la fá a juu
taŋ-la tuɔŋ a bul wii-la kala si ŋaa a pi niaa ari wii-la si ŋaa baala-la fa si
kɛŋ jiŋsiŋ lɛ. [34] Ŋii nɛ nuu-kala si hɛ taŋ-la lɛ lii a mu duu na Yesu. Ba si
mu nau, ba sulu duu lii ba tiŋteeŋ lɛ.

9

Yesu vaarɛ gbɛrikɛ
Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

[1] Ŋii nɛ Yesu sii juu liiŋ daboro a miira chol a mu u jaŋ, [2] di niaa chuŋ
gbɛriku kubala si piŋ u bɔsɔ nyuŋ a kaa kɔ Yesu teeŋ. Yesu si na ari ba
ŋaau yarida woruŋ, u bula pi gbɛriku-la a bul, “Sí fawulluŋ fá mi bii, mi
joŋ ŋ haachɛba chɛŋ nɛ.” [3] Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba-la dɔŋsuŋ pipiɛsɛ
dɔŋɔ a bul, “Baala deeŋ tuusɛ Wia joŋŋoo nɛ.” [4] Ama Yesu jiŋ wii-la ba fa
síi biinu a piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii maa biinɛ wu-bɔmuŋ deeŋ? [5] Mi si jaŋ
bul di mi joŋ u haachɛba chɛu nɛ koo mi si jaŋ bul duu sii a chuoli u bɔsɔ
a viiri, ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ ŋaa mɔli? [6] Mi jaŋ dagɛma ari mi-na Nuhuobiine
Bie kɛŋ doluŋ dunia lɛ di mi wuo joŋ haachɛba chɛ niaa.” Ŋii nɛ u bula
pi gbɛriku-la a bul, “Sii a joŋ ŋ bɔsɔ a mu dia.” [7] Baal-la guu duori a sii a
mu dia. [8] Ni-daŋ-la si na ŋii, fawulluŋ kɛŋba. Ba dɛnnɛ Wia ari u si wuo
joŋ doluŋ ŋii a pi nuhuobiinee.

Yesu yirɛ Matiu
Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

9 Yesu si lii lee-la aa vɛŋ, u na laŋpoo lilaaru kubala baa yirɛ Matiu. U
fa hɔŋ u tiŋtinni-dia lɛ nɛ. Ŋii nɛ Yesu yiru a bula pu duu sii to u hariŋ.
U sii a to u hariŋ.
10 Ŋii nɛ Yesu juu Matiu dia, ba di u haritooroo kala, a hɔnɔ didii kiaa.
Laŋpoo lilaaraa yuga ari haachɛ diiree ma a kɔ, ba kala didii kialiŋ.
11 Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ naba a piɛsɛ Yesu haritooroo a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma
kuhiaŋ ari laŋpoo lilaaraa ari haachɛ diiree kala hɔnɔ didii kiaa?” 12 Yesu
nii wii-la ba si bula a miira bula piba a bul, “Nialiŋ si kɛŋ yarifiɛlaa, ba bi
daalusuŋ ŋiŋaara ka chɛ, see nialiŋ síi wiilu. 13 Má mu a beŋ Wia teniŋ
tuɔŋ a na wii-la ba si ŋmuŋsa bubuɔŋ. Ba ŋmuŋsa,
‘Wia si, mi cho di ma fifá niaa nennige nɛ a kii ma si kpu pusuŋ pipimi.’
Mi kɔ di mi yirɛ haachɛ diiree nɛ di ba leŋ ba haachɛba. Nialiŋ si kɛŋ
tuɔ-pula mi sipaaŋ dee mi kɔ di mi yirɛ.”

Yesu dagɛ nii-vɔbuŋ wiaa
Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

14 Ŋii nɛ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la haritooroo kɔ Yesu teeŋ a piɛsu a bul, “Bɛɛ
nɛ tii la di Farisii tiŋŋaa vuvɔɔ niiŋ aŋ ka ŋ haritooroo-na bi niiŋ vɔɔ?”
15 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Di nuu nɛ mu jaa haal kaa kɔ, ka ba duu
naŋdɔŋsuŋ hɔŋ, u naŋdɔŋsu-la tuɔŋ jaŋ chei? Ai. Ama chɛɛ dɔŋ nɛ hɛ
dimɛ, ba jaŋ kɛŋ baal-la kaa mu lee, aŋ ka di u naŋdɔŋsu-la vɔɔ niiŋ.”
16 Ŋii nɛ u bira magɛ namaga a piba a bul, “Nuu-kala bi jaŋ joŋ gɛripɛ-
faliŋ a kaa tɔ gɛri-biniŋ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ chei gɛri-falii-la. 17 Ŋii titia nɛ
nuu ma bi jaŋ joŋ si-huoŋ a hɛ pupoi-kpaaŋ lɛ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, pupoi-la jaŋ
yɛrɛ, di siŋ-la kala bisa ta. Si-huoŋ maga di ŋ joŋu hɛ pupoi-zɔmuŋ lɛ nɛ,
di siŋ-la ari pupoi-la kala zɔŋ.”

Yesu chisɛ Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ tolo suuŋ lɛ aŋ pɛ vaarɛ haal kubala
Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

18 Yesu fa síi bul wiaa ŋii, Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ kubala kɔ u teeŋ a tuu
kpirimi u sipaaŋ aŋ bula pu a bul, “Mi tolo nɛ yie suu lɛɛlɛ, ama ku joŋ
ŋ nisiŋ daŋu lɛ duu duori.” 19 Ŋii nɛ Yesu to u hariŋ, ba di u haritooroo
kala. 20 Ba síi mu ŋii, di haal kubala ma hɛ dimɛ. U fa kɛŋ tiŋa jisiŋ fii
ari balia nɛ, ka u pɔ u bi dɛrɛ. Ŋii nɛ u kɔ a bal Yesu hariŋ a digi u gɛriŋ
niipiniŋ lɛ 21 aŋ bul u titia lɛ, “Di mi nɛ digi u gɛriŋ maa, mi jaŋ duori.”
22 Ŋii nɛ Yesu miira daasɛ a nau a bula pu a bul, “Mi tolo, sí fawulluŋ fá,
ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori.” Haal-la guu duori bua-la titia lɛ.
23 Ŋii nɛ ka Yesu-na juu Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ-la dia. U jua di yo-daaraa
china aa yel. 24 Ŋii nɛ Yesu bula piba di nuu-kala lii, di tolo-la bi suba, di
u ta piŋ doŋ nɛ. Ŋii nɛ ba kala mumɔmu. 25 Ama ba si kiri nialiŋ kala ba
lii, Yesu mu juu tolo-la dia a kɛŋ u nisiŋ lɛ, u sii. 26 Wiiŋ deeŋ Yesu si ŋaa,
u teeli tiŋtee-la kala.

Yesu vaarɛ nyulimaa balia

27 Yesu si lii Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ-la dia-la lɛ aa vɛŋ, ŋii nɛ nyulimaa balia
sii a tuto u hariŋ aŋ faasa yirɛ a bula pu a bul, “Yesu, Devit nihiŋ, fála
nennige.” 28 Yesu si mu dia, nyulima-la baliamiŋ ma to u hariŋ juu dia-la.
Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Ma ŋaa yarida ari mi jaŋ wuo ŋaa di ma duorii?”
Ŋii nɛ ba bul, “Oo, la Tiina, la ŋaa yarida.” 29 Ŋii nɛ Yesu digi ba siaa lɛ
aŋ bul, “Ma si ŋaa yarida ari ŋii jaŋ ŋaa, mi jaŋ leŋ duu ŋaa.” 30 Ŋii nɛ

ba siaa suri, ka Yesu bula piba ari siifiɛsiŋ a bul, “Ma sí wiiŋ deeŋ bula pi
nuu-kala.” 31 Ama ba lii Yesu teeŋ a bul wii-la kala Yesu si ŋaa a teeli leriŋ
kala.

Yesu vaarɛ taŋiŋ

32 Nyulima-la balia si lii dia-la lɛ Yesu fa si hɛ, niaa kɛŋ baal kubala si bi
wiaa wuo bul a kaa kɔ u teeŋ. 33 Ŋii nɛ Yesu kiri jima-la baal-la lɛ, baal-la
suomo bubul wiaa. U ŋaa nuu-kala wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba bul di ba ha
bi wiiŋ deeŋ yiri na Iziral lɛ. 34 Ama Farisii tiŋŋaa bul ari jiŋsiŋ kuoro nɛ
pu doluŋ duu kikiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ ŋii.

Yesu fá niaa nennige.

35 Ŋii nɛ Yesu sii gɔllɛ ta-balaa ari ta-biisiŋ kala a dagɛ niaa Wii-chuɔlɛ
diisiŋ lɛ a bul Wia wu-zɔmɔ-la a tigɛ Wia kuorii-la lɛ aŋ pɛ vaarɛ niaa
nyanyal-yiriba kala. 36 U fa si na ni-daŋ-la, nennige kala kɛnu. U na di
wiaa nɛ faa walimɛba. Ba bi ba titia lɛ wuo pɛ, a nagɛ piesee si bi pie-
daara kɛnɛ. 37 Ŋii nɛ u bula pi u haritooroo a bul, “Ku-kumaa yuga nɛ
baga lɛ di ba kuŋ, ama tiŋtinnaa bi yugɛ di ba kuŋ kialiŋ. 38 Má saa sul
baga-la tiina duu hɛ tiŋtinnaa yugɛ di ba tiŋ tiŋtimii-la.”

10

Yesu yirɛ u haritooroo fii ari balia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

1 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo fii ari balia a hɛ dɔŋɔ lɛ a piba doluŋ di
ba wuo kikiri jiŋsiŋ aŋ pɛ vivaarɛ niaa nyanyal-yiriba kala. 2 Nialiŋ u si
liisa yiraa nɛ ŋla: Saamɔŋ, ba fa kɛnu yiyirɛ Piita ma nɛ, ari u naaŋbie
Aŋduru, ari Jeems, si ŋaa Zɛbidii bie, ari Jɔɔŋ. Jɔɔŋ fa ŋaa Jeems ŋaana
nɛ. 3 U bira liisɛ Filip, ari Batolomi, ari Tɔmas, ari Matiu laŋpoo lilaari-la,
ari Alifiyas bie Jeems, ari Tadiyas, 4 ari Saamɔŋ Zɛlɔt, ari Judas Isikarɔt,
nii-la si ku ŋaa zɛŋbɛ tiina a yallɛ Yesu.

Yesu tiŋ u haritooroo fii ari balia
Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

5 Niaa deeŋba fii ari balia, Yesu nɛ tiŋba ba lii. Ŋla nɛ u bula piba aŋ ka
ba lii: “Ma sí nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tiŋteeŋ mu. Ma sí Samaria tiŋteeŋ
ma mu. 6 Ama má mu Iziral niaa teeŋ, niaa deeŋba lɛlɛ nagɛ piesee si lɛlɛ
nɛ a bira bi dia wɛniŋ jiŋ. 7 Má mu a bul Wia kuorii-la wiaa piba a bul
duu kpaga nɛ. 8 Má vaarɛ nyanyal tiŋŋaa a chisɛ suunuŋ a vaarɛ gbegisiŋ
a kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Ma nɛ ŋaa ŋii, ma sí time kala laa, bɛɛ wiaa ma
ma bi kuŋ-kala time aŋ laa. 9 Ma sí moribiee ma joŋo hɛ ma gɛri-fesiniŋ lɛ.
10 Ma ma sí sulli-gbaŋsiŋ koru a kaa vɛŋ woŋbii-la a sí gɛnniŋ tuŋ-bulia
koo nɛŋtɛŋŋɛɛ tuŋ-bulia laalu, ma sí daaŋtiga ma koru. Di tiŋtinna nɛ
tima, u maga di ba ti̱mu nɛ. 11 Di ma nɛ mu yi ta-bal koo ta-bie, má juu
taŋ-la tuɔŋ a bee chɛ nii-la si jaŋ wuo laama bil a chuchua dii-bala-la lɛ
halii di bua-la ma si jaŋ lii taŋ-la lɛ yi. 12 Di ma nɛ mu juu dia kala, má
laa sipaaŋ chuɔlɛ dia-la niaa a bul, ‘Dia deeŋ niaa jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.’
13 Di ba nɛ laama, ba jaŋ kɛŋ yarifiɛlaa. Di ba nɛ bima laa, yarifiɛla-la jaŋ
miira kɔ ma teeŋ. 14 Di ma mu nuu-kala teeŋ, duu pɔ di ma sí juu a bi ma
wialiŋ ma jegilee nii, má lii dia-la lɛ koo taŋ-la lɛ a kpesi ma naasiŋ hagila
ta. Ba jaŋ jiŋ ari ba ŋaa wii nɛ a cheima lɛ. 15 Mi bulaa pima ari sariya

chɛ-diiliŋ, Wia jaŋ dɔgisɛ taŋ-la niaa a kii bua-la lɛ u si dɔgisɛ Sɔdɔm niaa ŋii."

Hɛɛ-la si jaŋ kɔ
Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Má jegile nii, ma nagɛ pie-biisiŋ nɛ. Mii tiŋma
di ma guoli guŋgurusuŋ tuɔŋ. Má saa kɛŋ wu-jimiŋ a nagɛ diŋŋaa si kɛŋ
wu-jimiŋ ŋii a leŋ di ma siaa fiɛlɛ a nagɛ kokosuŋ siaa si fiɛlɛ ŋii. 17 Má kɛŋ
ma titia woruŋ ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba teeŋ. Ba jaŋ kɛŋma kaa mu nialiŋ si yie
hilime vuvuurɛ wiaa teeŋ di ba dii ma sariya. Ba jaŋ viirima Wii-chuɔlɛ
diisiŋ lɛ. 18 A tiŋ mi wiaa, ba jaŋ kɛŋma kaa mu kuoroo ari taŋ kuhiasiŋ
sipaaŋ di ma dii mi daŋsia, ba di nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa kala teeŋ.
19 Di ba nɛ kɛŋma kaa mu di ba dii ma sariya, ma sí leŋe di ma bɔisiŋ
joŋ wialiŋ ma si jaŋ bul lɛ a laa ma titia. Bua-la lɛ Wia jaŋ joŋ wu-jimiŋ
a hɛ ma nyuŋ lɛ. 20 Wialiŋ ma si jaŋ bul, ma dee bi jaŋ bul. Ma Nyimma
Wia jaŋ leŋ di u Diŋ-zɔŋ-la toma lɛ a bul wiaa pima. 21 Naaŋbiiriŋ jaŋ kɛŋ
dɔŋɔ a kaa mu tia di ba kpu. Nyimmaba ma jaŋ ŋaa ŋii ba biiriŋ lɛ. Biiriŋ
ma jaŋ ŋaa ŋii a ma kɛsɛ ba nyimmaba ari ba naaŋba a kaa mu pa di ba
kpu. 22 Nuu-kala jaŋ bɛrɛma a tiŋ mi wiaa. Ama nii-la kala si nyalimɛ a
mu dɛrɛ, Wia jaŋ laau ta. 23 Di ba níi dɔgisɛma taŋ-la lɛ, má lii a fá mu
taŋ dɔŋɔ. Mi bulaa pima ari ma bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ Iziral tasiŋ
kala lɛ, ka di mi-na Nuhuobiine Bie-na kɔ.
24 Sukuuri bie bi u kerichi ka kii, nii-la síi tiŋ tiŋtiŋŋaa nuu dɔŋ teeŋ
ma bi yuga kii nii-la teeŋ u síi tiŋ tiŋtimii-la. Tiŋtinna bi u kuhiaŋ ka kii.
25 Ama di nii-la nɛ gunnɛ tiŋtimii-la dɛrɛ, u maga di ba di nii-la si dagu
kala magɛ dɔŋɔ nɛ. Di ba nɛ saa kɛŋ dia tiina kaa yirɛ Bɛlizibul, ŋii-na ba
jaŋ hɛ yiri-bɔŋŋɔɔ a pi u dia niaa kala.

Nii-la si maga di la fá
Luuk 12.2-9

26 Ŋii wiaa, ma sí nuhuobiinee fá. Wii-kala si faa jaŋ ku lii pulumuŋ,
niaa ma jaŋ nii wii-la si ŋaa wu-faali. 27 Wii-kala mi si bula pima birimiŋ
tuɔŋ, u maga di ma bulu pulumuŋ tuɔŋ. Wii-kala bira ba si muŋso bula
pima birimiŋ tuɔŋ, má heele bulu lusuŋ nyuŋ." 28 Ŋii nɛ Yesu bira bul,
"Ma sí nialiŋ si jaŋ wuo kpu ma yaaraa fá, niaa deeŋba bi ma dima wuo
kpu. Ama má fá Wia. U nɛ kɛŋ doluŋ duu wuo joŋ ma yaraa ari ma diŋsiŋ
kala a hɛ Wia nyiniŋ tuɔŋ. Mi bula pima, má fifáu. 29 Zaarikokobiisiŋ
balia dee ba yie joŋo yallɛ kɔbu koo? Ama ba tuɔŋ kubala ma bi jaŋ tel
tiŋteeŋ, see ma Nyimma Wia sɛyɛ. 30 Wia paala jiŋ ma nyu-punaa kala
ma niiŋ nɛ. 31 Ŋii wiaa, ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma. Ma nɛ paala kii
zaarikokobiisiŋ a yugɛ. 32 Nii-la kala si jaŋ wuo bul niaa tuɔŋ ari u ŋaa
mi nuu nɛ, mi ma jaŋ bul ŋii a tigɛu lɛ mi Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ
sipaaŋ. 33 Ama nii-la kala si viami niaa tuɔŋ, mi ma jaŋ viau mi Nyimma
Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ sipaaŋ.

Yesu si duu bi dunia kɔ di niaa siŋ, see di ba yuo dɔŋɔ.
Luuk 12.51-53; 14.26-27

34 Ma fa biina di mi kɔ dunia di niaa siŋ nɛɛ? Ai, yuosuŋ nɛ mi kaa kɔ.
35 Mi kɔ di niaa pɔrɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. Bie jaŋ kɛŋ u nyimma di ba yuo dɔŋɔ.
Tolo ma jaŋ kɛŋ u naaŋ di ba guraa yuo dɔŋɔ. Bii-haala ma jaŋ kɛŋ u
bala naaŋ di ba guraa yuo dɔŋɔ. 36 Nuu diŋdɔŋŋɔɔ paala jaŋ hɛ u dia-niaa
tuɔŋ. 37 Nii-la kala si cho u nyimma ari u naaŋ a kiimi, u bi maga duu ŋaa
mi haritooru. Nii-la kala ma si cho u bie koo u tolo a kiimi, u bi maga duu

ŋaa mi haritooru. 38 Nii-la kala si bi u titia daa-gɛsɛɛ baasɛ a to mi hariŋ,
u bi maga duu ŋaa mi haritooru. 39 Nii-la kala síi chɛ u titia miisiŋ, u jaŋ
joŋ u miisiŋ ta. Ama nii-la kala si via u miisiŋ ta a tiŋ mi wiaa, u jaŋ kɛŋ
miisiŋ.

Time-la Wia si jaŋ joŋo ṯiŋla.
Maak 9.41

40 Nii-la kala si kɛŋma woruŋ, u tiina kɛŋmi ma woruŋ nɛ. Nii-la ma
kala si kɛŋmi woruŋ, u kɛŋ Tiina ma si tiŋmi woruŋ nɛ. 41 Nii-la kala si
laa Wia tiŋtinna dɔŋɔ a kɛnu woruŋ u dia lɛ a tiŋ u si ŋaa Wia tiŋtinnu
wiaa, u jaŋ laa u time. Time-la Wia si jaŋ joŋo ṯimu, u jaŋ magɛ time-la
Wia si jaŋ ṯiŋ u tiŋtinni-la. Nii-la kala ma si laa tuɔ-pul tiina bil a tiŋ u
si ŋaa tuɔ-pul tiina wiaa, time-la Wia si jaŋ joŋo ṯimu, u jaŋ magɛ time-
la u si jaŋ joŋo ṯiŋ tuɔ-pul tiina-la. 42 Nii-la ma kala si ŋaa lii-fiɛla pi mi
haritooroo deeŋba tuɔŋ ku-bie a tiŋ u síi to mi hariŋ wiaa, u tiina ma jaŋ
laa u time."

11

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la tiŋ niaa ba kɔ Yesu teeŋ
Luuk 7.18-35

1 Yesu si bul wiaa deeŋba a pi u haritooroo fii ari balia-la dɛrɛ, u lii lee-la
a mu duu dagɛ niaa aŋ pɛ bul Wia wiaa tasi-la si kpagɛ lee-la.

2 Jɔɔŋ Wia lii-foori-la fa si hɛ sarika lɛ a nii wialiŋ Kirisito fa síi ŋaa, u
tiŋ u haritooroo dɔŋsuŋ Yesu teeŋ 3 di ba mu piɛsɛ Yesu a bul, "Bula pila, ŋ
nɛ nii-la Jɔɔŋ fa si si u jaŋ kɔ, koo la haa gbɛrɛ nuu ma dɔŋ nɛɛ?" Ŋii nɛ ba
mu piɛsu. 4 Ba si piɛsɛ dɛrɛ, Yesu bula piba a bul, "Má miira mu Jɔɔŋ teeŋ
a bula pu wialiŋ kala ma si na a nii maa. 5 Má bula pu di nyulimaa siaa
suri nɛ, gbɛrikɛɛ vivɛŋ, gbegisiŋ ma duduori. Taŋŋaa ninii wiaa, nialiŋ si
suba sisii suuŋ lɛ. Summoo ma wuo ninii Wia wu-zɔŋŋɔɔ. 6 Nialiŋ si bi
kaa lɛrɛ ari mi nɛ ŋaa nii-la Wia si tima, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ."

7 Ŋii nɛ Jɔɔŋ haritooro-la viiri. Ŋii nɛ Yesu suomo bul Jɔɔŋ wiaa a pipi
ni-daŋ-la. U piɛsɛba, "Ma si mu Jɔɔŋ teeŋ tiŋtee-hilii-la lɛ, bɛɛ nɛ ma fa
gbɛrɛ di ma na? Ma mu di ma na yaŋ peliŋ si kaa viviisi nɛɛ? Ai. 8 Bɛɛ
nɛ saa ma lii di ma na? Ma lia di ma na nuu si laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ nɛɛ? Ai.
Bee na nialiŋ si yie laalɛ gɛnniŋ deeŋba, ba yie juu kuori-diisiŋ nɛ aa nii
sima. 9 Má saa dagɛmi ku-la ma si mua di ma na. Ma mua di ma na nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛɛ? Oo, mi jaŋ bula pima ari ma na
nuu duu kii nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 10 U-na Jɔɔŋ
wiaa nɛ ba ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ a bul di Wia si,

'Má jegile nii mi teeŋ, mi jaŋ tiŋ mi tiŋdaara
duu laa ŋ sipaaŋ a mu a wasɛ woŋbiiŋ biliŋ lɛ.' "

11 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a bul, "Wutitii, mi bulaa pima, Jɔɔŋ, Wia
lii-foori-la nɛ kii nuu-kala ba si lula. Ama nii-la si ŋaa ni-bie Wia kuorii-la
tuɔŋ, u nɛ yuga kii Jɔɔŋ. 12 A chiŋ bua-la lɛ Jɔɔŋ si suomo bubul Wia wiaa
a kaa kukɔ tapuluŋ deeŋ, niaa kɛŋ Wia kuorii-la wiaa yuyuo dɔŋɔ nɛ, ŋii
nɛ ni-duoruŋ wiwalimɛ di ba kaa loriko laa. 13 Ka di Jɔɔŋ-na kɔ, nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa bul Wia kuorii-la wiaa nɛ. Wialiŋ
Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto ma dagɛ ŋii nɛ. 14 Di ma nɛ ŋaa
yarida, ma sɛi wialiŋ ba si bula. Jɔɔŋ nɛ ŋaa Ilaaja, nii-la wiaa ba fa si bula
duu jaŋ kɔ. 15 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wiaa deeŋba."

[16] Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Bɛɛ nɛ mi jaŋ kɛŋ jiniŋ niaa kaa magisɛ? Ba nagɛ
haŋbiisiŋ síi gbieli yɔbɔ tuɔŋ nɛ. Dɔŋsuŋ yie kpia dɔŋɔ lɛ a bula piba a
bul, [17] ‘La yii yiilaa nɛ pima, aŋ ka ma bi gua, la yel yoho pima, aŋ ka ma
bi yel.’ [18] Bua-la lɛ Jɔɔŋ si kɔ ma teeŋ, uu vɔɔ niiŋ nɛ a bi siniŋ ma nyua.
Ŋii nɛ ba si di jiŋ-bɔŋ nɛ kɛnu. [19] Aŋ ka mi-na Nuhuobiine Bie kɔ ma teeŋ
a didii kiaa aŋ pɛ nyunyua siniŋ maa. Ŋii nɛ ba bula pi dɔŋɔ a bul, ‘Baala
deeŋ ŋaa luobii tiina nɛ a ŋaa si-nyuaru maa aŋ pɛ kɛŋ laŋpoo lilaaraa
ari haachɛ diiree kala ma kaa dii naŋdɔŋsuŋ.’ Nialiŋ si sɛi wu-jimii-la si
lii Wia teeŋ, ba wu-ŋaalaa daga ari ba sɛnɛ sɛi nɛ.”

Tasi-la si bi Yesu wiaa laa dii
Luuk 10.13-15

[20] Tasi-la lɛ Yesu si ŋaa wu-magilaa yugɛ, ba niaa bi u wiaa laa dii, ŋii
wiaa ba bi birima lii ba haachɛba lɛ. Ŋii nɛ u kpiaba lɛ a bul, [21] “Ma
Kɔraziŋ tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ. Bɛtisaada tiŋŋaa maa, ma ma jaŋ na
hɛɛŋ. Wu-magila-la ba si ŋaa ma teeŋ, di ba nɛ fa ŋaaba Taya ari Saadɔŋ
niaa teeŋ ŋla, ba fa bi jaŋ dieni aŋ hɔnɔ tɛllɛ naasiŋ a ŋaa tuɔruŋ bugɛ
ba titia, a didagɛ ŋii ari ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ. [22] Mi bulaa pima,
sariya chɛ-diiliŋ, Wia jaŋ dɔgisɛ Kɔraziŋ ari Bɛtisaada tiŋŋaa a kii Taya ari
Saadɔŋ tiŋŋaa. [23] Ma-na Kapɛnam tiŋŋaa, ma nɛ paala chichɛ di ma kɛŋ
ma titia a kaa jil Wia-jaŋ. Wia jaŋ joŋma yuo ta nɛ di ma tuu juu u nyiniŋ.
Wu-magilaa deeŋba kala mi si ŋaa ma teeŋ, di mi fa ŋaaba Sɔdɔm lɛ nɛ,
ba fa jaŋ hɛ dimɛ a kaa kukɔ jiniŋ. [24] Mi bulaa pima, sariya chɛ-diiliŋ Wia
jaŋ fá Sɔdɔm niaa nennige a kii Kapɛnam niaa.”

Yesu bula pi niaa di ba kɔ u teeŋ a na wiese
Luuk 10.21-22

[25] Bua-la titia lɛ Yesu guu yirɛ, “Mi Nyimma, ŋ nɛ ŋaa wia nyuŋ ari
tiŋteeŋ kala Tiina. Mii lɔlluŋ ari ŋ si kɛŋ wialiŋ ŋ si joŋo faa a dagɛ nialiŋ
si bi wiaa jiŋ, aŋ bi joŋo dagɛ nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ. [26] Mi Nyimma, mii
lɔlluŋ. Ŋ titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ŋ ŋaa ŋii.” [27] Ŋii nɛ u bira bul, “Mi Nyimma
joŋ kuŋ-kala doluŋ nɛ pimi. Mi Nyimma duŋduŋa nɛ jiŋ ŋii mi si naga.
Mi ma duŋduŋa nɛ jiŋ ŋii mi Nyimma ma si naga. Nuu-kala bira buu jiŋ,
see nialiŋ duŋduŋa mi síi cho di mi daga.” [28] Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa,
“Má kɔ mi teeŋ, ma nialiŋ kala si lɔlɔ, aŋ ka wiaa nyagɛma bil. Mi jaŋ
pima wiese. [29] Má laa mi chuga a chuŋ aŋ gunnɛ mi teeŋ, bɛɛ wiaa mi
kɛŋ mi titia muuri nɛ, mi siaa ma fiɛlɛ. Di ma ŋaa ŋii, ma jaŋ na wiese.
[30] Chuga-la mi si jaŋ joŋo chuŋma jaŋ ŋaa chugi-mɔli, u bi yuŋ.”

12

Ba piɛsɛ Yesu chɛ-wiesii-la wiaa.
Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

[1] U bi diene aŋ ka Yesu ari u haritooroo sii to nyoŋso baga tuɔŋ chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ. Losuŋ fa kɛŋ Yesu haritooroo. Ŋii nɛ ba suomo kiilɛ
nyoŋso-la aa chaŋ. [2] Farisii tiŋŋaa si na wiiŋ deeŋ ŋii, ba piɛsɛ Yesu a
bul, “Ŋ bi naa? Chɛ-wiesii-la kisiŋ nɛ ba chichei ŋii.” [3] Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba
a bul, “Ma bi wii-la Devit fa si ŋaa karimaa? Losuŋ fa si kɛnu ba di u hariŋ
niaa, [4] u mu juu Wia-dia a joŋ boroboro-la ba fa si kaa ku bil Wia sipaaŋ
a chɔgɔ dii, aŋ joŋo pi u hariŋ niaa maa, ba ma dii. U fa ŋaa kisiŋ nɛ di
ni-wogo dii boroboro-la, see nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia duŋduŋa. Ŋii-na
u fa bi maga di Devit ari u hariŋ niaa dii kudiile-la. [5] Koo ma ha bi wialiŋ

Moosis fa si ŋmuŋsa bil di la tuto karimaa? Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kala nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ fa yie chei la kisiŋ Wia-dia lɛ. Ama ba fa
si ŋaa ŋii chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, u bi haachɛ ŋaa. 6 Mi bulaa pima ari kuŋ nɛ
hɛ ma tuɔŋ lɛɛlɛ a yuga kii Wia-dia. 7 Wia teniŋ tuɔŋ, ba ŋmuŋsa di Wia
si,
'Mi cho di ma fifá niaa nennige nɛ a kii ma si kpu pusuŋ pipimi.'
Di ma nɛ fa sɛnɛ jiŋ wiiŋ deeŋ bubuɔŋ, ma fa bi jaŋ joŋ cheeriŋ pi nialiŋ
si bi wii cheye. 8 bɛɛ wiaa mi-na Nuhuobiine Bie nɛ ŋaa chɛ-wiesii-la Tiina
ŋii."

Yesu vaarɛ baal kubala nisiŋ si suba
Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

9 Ŋii nɛ Yesu lii lee-la a mu juu Wii-chuɔlɛ dia, 10 di baal kubala nɛ ŋii. U
nisiŋ suba nɛ. Niaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ a chichɛ di ba bul Yesu teeŋ ari
u cheye nɛ. Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, "U kɛŋ woŋbiiŋ nɛɛ di la vaarɛ nyanyal
tiŋŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ koo?" 11 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Di ma kuŋ
nɛ kɛŋ piesu duu tel viliŋ lɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ŋ jaŋ liisu koo ŋ jaŋ leŋu
dimɛ duu suu? Ma jaŋ liisɛ. 12 Nuhuobiine nɛ paala kii piese. Di la nɛ
saa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, la bi chɛ-wiesii-la kisiŋ-la cheye."
13 Ŋii nɛ u bula pi na-suu-la tiina a bul, "Kɛŋ ŋ nisiŋ tiɛnɛ." U kaa tiɛnɛ.
U fiɛla a nagɛ u nisi-la dɔŋɔ. 14 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa lii lee-la a mu vuurɛ
ŋii ba si jaŋ ŋaa a kpu Yesu.

Yesu bul wiaa a tigɛ u titia lɛ

15 Yesu si nia di ba vuurɛ di ba kpuu ŋii, u lii lee-la. Ni-daŋ to u hariŋ.
Ŋii nɛ u vaarɛ nialiŋ fa síi wiilu kala 16 aŋ bula piba di ba sí leŋ di wiiŋ
deeŋ teeli leriŋ kala. 17 U ŋaa wiiŋ deeŋ di wialiŋ Azaaya fa si bula ku ŋaa
wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 18 U
fa si,
"Mi Tiŋtinna nɛ ŋla, nii-la mi si liisa,
nii-la mi si cho, mi tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ.
Mi jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la hɛu lɛ.
U jaŋ bul mi sariya diiniŋ wiaa a pi dunia niaa kala.
19 U bi jaŋ kaa lɛrɛ, u bi jaŋ kpia goŋ maa.
U bi jaŋ ŋiŋaa goŋ woŋbiee lɛ di niaa ninii.
20 U siaa jaŋ fiɛlɛ nialiŋ si ŋaa puwuoloo teeŋ,
a kɛŋ zile ni-puguņuŋ ma teeŋ.
U jaŋ pɛsɛ halii, see wutitii-la Wia síi chɛ yuo dii leriŋ kala.
21 U lɛ nɛ dunia niaa kala jaŋ joŋ ba yiɛlaa hɛ."

Yesu ari Bɛlizibul
Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

22 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ kɛŋ baal kubala kaa kɔ Yesu teeŋ. Jiŋsiŋ nɛ fa
kɛŋ baal-la. U fa nyulima aŋ pɛ taŋ. Yesu vaarɛ baal-la. Ŋii nɛ u wuo
wiaa bubul aŋ nina maa. 23 Yesu si ŋaa ŋii, u fa ŋaa ni-daŋ-la kala wu-
kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, "Devit bie nɛ ŋlaa?" 24 Farisii
tiŋŋaa fa si nii ŋii, ba bul, di jiŋsiŋ kuoro Bɛlizibul nɛ pu doluŋ, ŋii nɛ tii
u wuo kikiri jiŋsiŋ ŋii. 25 Yesu wuo jiŋ ba tuɔbiinaa a bula piba a bul, "Di
taŋ niaa nɛ hɛ dimɛ a bi nii-bala kɛnɛ, ba taŋ-la jaŋ tel. Di jaŋ niaa koo
naaŋbiiriŋ ma nɛ bi nii-bala kɛnɛ, ba dia jaŋ tel. 26 Ŋii nɛ di Sitaani kiri
Sitaani, u ma taŋ bi jaŋ wuo chiŋ." 27 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul, "Di
Bɛlizibul nɛ pimi doluŋ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ, kubɛɛ nɛ saa joŋ

doluŋ pi niaa deeŋba síi to ma hariŋ ba ma kikiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ? Niaa
deeŋba titia daga ari maa nyia nɛ. Ba jima ari Sitaani bi u titia wuo guraa
yuo. 28 Wia doluŋ nɛ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Wiiŋ deeŋ nɛ daga ari
Wia kuorii-la paala kɔ ma teeŋ nɛ. 29 Nuu tuo si jaŋ juu ni-duoŋ dia a gaa
u kiaa, see duu kɛŋ ni-duo-la vɔɔ, aŋ-na juu paa u kiaa. 30 Nuu-kala si bi
mi nuu ŋaa, u lii mi hariŋ nɛ. Nii-la kala si bi mi lɛ pɛ di la kiri kiaa hihɛ
dɔŋɔ lɛ, u kaa pisa tita nɛ. 31 Mi bulaa pima ari Wia jaŋ joŋ niaa haachɛba
ari wu-bɔmɔ-la ba síi bul a chɛba, ama nii-la kala si tuusɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la
joŋŋoo, Wia bi jaŋ joŋo chɛ u tiina. 32 Nii-la kala si bul wu-bɔŋŋɔɔ a mu
tigɛ mi-na Nuhuobiine Bie lɛ, Wia jaŋ joŋo chɛu, ama nii-la kala si tuusɛ
Wia Diŋ-zɔŋ-la joŋŋoo, Wia bi jaŋ joŋo chɛ u tiina lɛɛlɛ a kaa mu wuu."

Tia ari u nɛnɛɛ.
Luuk 6.43-45

33 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Di ŋ níi chɛ tia nɛŋ nɛŋ-zɔŋŋɔɔ, see di ŋ kɛŋ
tia-la si kɛŋ yarifiɛlaa. Di ŋ nɛ kɛŋ tia-la si bi yarifiɛlaa kɛnɛ, see duu
ninɛŋ nɛŋ-lɔrunuŋ. Tia-la nɛnɛɛ nɛ yie dagɛ tia-la yiri u si ŋaa. 34 Ma
ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba, di ma nɛ bɔmɔ, ɛɛ nɛ ma jaŋ wuo ŋaa a bubul wu-
zɔŋŋɔɔ? Ŋ tuɔbiinaa si kɛŋ wii-la nɛ, u nɛ ŋ niiŋ bubul. 35 Ni-zɔmuŋ
kɛŋ tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ aa ŋaa wu-zɔmɔ-la u síi biinu. Ni-bɔmuŋ ma kɛŋ
tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ a maa ŋaa wu-bɔmɔ-la u síi biinu u tuɔŋ lɛ. 36 Mi bulaa
pima ari sariya chɛ-diiliŋ nuu-kala paala jaŋ dagɛ wu-bɔmɔ-la u niiŋ si
bula. 37 Wialiŋ titia ma si bula nɛ jaŋ dii ma sariya a dagɛ di ma kɛŋ
tuɔ-pulaa koo ma bi tuɔ-pulaa kɛnɛ."

Nialiŋ chɛ di Yesu ŋaa wu-magilaa
Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

38 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba dɔŋsuŋ ari Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma kɔ
Yesu teeŋ a bula pu a bul, "La kuhiaŋ, laa chɛ di ŋ ŋaa wu-magil nɛ di
la na." 39 Ŋii nɛ Yesu bul, "Jiniŋ niaa ŋaa ni-bɔmɔ nɛ, ba bi Wia ka fá.
Ma si di mi ŋaa wu-magiliŋ. Ai, mi bi ŋaa. Wu-magiliŋ ma síi chɛ, ma
bi jaŋ wuo nau, see wu-magil-la Wia fa si ŋaa a tigɛ Jona lɛ. 40 Jona fa si
hɛ cheŋfili-bal-la tuɔŋ tapulaa batori wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala, ŋii titia nɛ
mi-na Nuhuobiine Bie ma jaŋ hɛ vaamiŋ tuɔŋ tapulaa batori, wiihɛyɛ ari
titaŋiŋ kala. 41 Sariya chɛ-diiliŋ, Ninivɛ niaa ma jaŋ sii a joŋ cheeriŋ pima
woruŋ. Bua-la lɛ Jona ma fa si mu bul Wia wiaa pi Ninivɛ niaa, ba birima
lii ba haachɛba lɛ nɛ a to Wia. Mi jaŋ bula pima ari nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a
yuga kii Jona, ka ma bi sɛi di ma jegile nii u wiaa."
42 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Haal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U dii kuoruŋ tiŋtee
kubala lɛ baa yirɛ Siiba. U sii lii u jaŋ lɛ a mu di-bolii duu jegile nii kuoru
kubala wu-jimiŋ. U yiriŋ nɛ fa Solomɔŋ. U fa kɛŋ wu-jimiŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
Sariya chɛ-diiliŋ haal-la jaŋ sii a joŋ cheeriŋ a pi jiniŋ niaa woruŋ. Mi jaŋ
bula pima ari nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ, u yuga kii Solomɔŋ, ka ma bi sɛi di ma
jegile nii u wiaa."

Yesu bul wiaa a tigɛ jiŋ-bɔŋŋɔɔ lɛ
Luuk 11.24-26

43 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a bul, "Di jiŋ-bɔŋ nɛ lii nuu lɛ, u yie gɔllɔ
tiŋtee-hiliŋ lɛ nɛ a chichɛ di-wiesiŋ, aŋ bi na. 44 U si bi lee na ŋii, u yie
bul u titia lɛ a bul, 'Mi jaŋ miira mu lee-la mi si lia.' U jaŋ miira mumu,
di disinniŋ tuo dia-la lɛ, ba wasɛ u kala zɔŋ. 45 Ŋii nɛ u jaŋ miira lii a kɛŋ
jiŋ-bɔŋŋɔɔ balipɛ, kialiŋ si bɔmɔ kiiu, ba ma ku juu a pɛu lɛ. Ŋii hariŋ

lɛ nɛ baal-la yie kperi a kii buŋbuŋ-la. Ŋii titia nɛ u ma jaŋ ŋaa ma jiniŋ ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba lɛ."

Yesu bul wiaa a tigɛ u naaŋ ari u naaŋbiiriŋ lɛ
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

46 Yesu fa si bul wiaa pipi nialiŋ ŋii, u naaŋ ari u ŋaanaa kɔ u teeŋ a
ku chiŋ jeeŋ hariŋ a chichɛ di ba nau. [47 Ŋii nɛ nuu bula pu a bul, "Bee
na, ŋ naaŋ ari ŋ ŋaanaa nɛ chiŋ jeeŋ hariŋ a chichɛ di ba naŋ." 48 Ŋii nɛ
Yesu miira piɛsɛba a bul, "Kubɛɛ nɛ ŋaa mi naaŋ ari mi ŋaanaa?"] 49 Ŋii
nɛ u liisɛ u nisiŋ a dagɛ u haritooroo aŋ bul, "Mi naaŋ ari mi naaŋbiiriŋ
nɛ ŋla: 50 Nii-la kala si ŋaa wii-la mi Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ si cho,
u nɛ ŋaa mi ŋaana ari mi dihaala ari mi naaŋ."

13

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la si dṵu kiaa lɛ
Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

1 Tapulii-la titia Yesu lii dia-la lɛ ba di u haritooroo fa si hɔnɔ, a sii mu
mugi-baliŋ niiŋ a hɔŋ dimɛ duu dagɛ niaa. 2-3 Niaa yugɛ a ku gollu chu. Ba
si yuga ŋii, u sii mu juu liiŋ daboro tuɔŋ a hɔŋ liiŋ tuɔŋ, ka ni-daŋ-la chiŋ
muga niiŋ. Ŋii nɛ u magɛ namagaba a dagɛba wiaa yugɛ. U namagaba-la
dɔŋɔ nɛ ŋla: Yesu si, "Baal kubala nɛ sie a kɛŋ u ku-doho kaa lii duu misɛ.
4 U síi misɛ ŋii, ku-doho-la dɔŋsuŋ tel woŋbiiŋ tuɔŋ. Diibiisiŋ ku tuɔsa
dii. 5 Dɔŋsuŋ ma tuu tel kpaginyiliŋ nyuŋ. Hagila si bi yugɛ ŋii, ka ba guu
nyu. 6 Ba naapoloo bi tiŋteeŋ jua. Wia pɔsɛ a kpuba, ba suu, bɛɛ wiaa ba
naapoloo bi tiŋteeŋ jua. 7 Ku-doho-la dɔŋsuŋ ma tel sɔsuŋ tuɔŋ. Ba nyu,
sɔsu-la ma nyu a nyaga kpu. Ba bi wasa. 8 Ama ku-doho-la dɔŋsuŋ ma
lii tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ a nyu a waa a wasɛ woruŋ. Dɔŋsuŋ hɛ biee zɔlɔ
zɔlɔ, dɔŋsuŋ ma mahiŋ batori batori, dɔŋsuŋ ma mara ari fii fii." 9 Yesu
si magɛ namaga-la dɛrɛ, ŋii nɛ u bul, "Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wiaa deeŋba."

Yesu dagɛ u haritooroo wii-la si tii u yie mimagɛ namagaba
Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

10 Ŋii nɛ Yesu haritooroo kɔ u teeŋ a piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ yie kɛŋ
namagaba a didagɛ niaa?" 11 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma niaa deeŋba
nɛ Wia dagɛ u kuorii-la wiaa bubuɔŋ pa, wialiŋ fa si faa, ama ni-daŋ kala
dee. 12 Nii-la kala si to Wia niiŋ wiaa, Wia jaŋ faasa pɛu lɛ woruŋ. Nii-la
ma si bi Wia niiŋ wiaa ka to, Wia bi jaŋ pɛu lɛ. U si pɛu lɛ mua-la maa,
u jaŋ laa u kua. 13 Wii-la si tii mi yie mimagɛ namagaba nɛ ŋla: Ba yie
nyilimi nyilimi nɛ aŋ bi kuŋ-kala wuo na, a jijegili wiaa aŋ bi wii-kala ka
nii aŋ bi wialiŋ bubuɔŋ ma wuo jiŋ. 14 Wia si to Azaaya lɛ a bul wialiŋ,
ba wiaa nɛ u bul ŋii. Ba ku ŋaa wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U fa bula a bul,
'Niaa deeŋba jaŋ jegili jegili wiaa aŋ bi wii-kala bubuɔŋ wuo jiŋ,
ba jaŋ nyilimi nyilimi aŋ bi kuŋ-kala wuo na,
15 bɛɛ wiaa ba bi wu-jimiŋ kɛnɛ Wia teeŋ, ba via Wia niiŋ wiaa nɛ,
ba tɔ ba digilaa ma nɛ di ba sí wii-kala nii
a kɛŋ ba siaa ma tɔ di ba sí kuŋ-kala na.
Wia si di ŋii dee, ba fa jaŋ nina,
ba digilaa ma fa ninii wiaa.
Ba fa jaŋ jiŋ wiaa bubuɔŋ

a birima kɔ mi teeŋ di mi vaarɛba.'
16 Ma-na, ma tuɔŋ tɔrɔ ari ma wuo nina wialiŋ kala ma síi na a wuo nii
wialiŋ maa. 17 Mi bulaa pima ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ari nialiŋ dɔŋsuŋ fa síi to Wia, ba yuga a cho di ba nina wialiŋ ma síi na aŋ bi wuo na, a ma fa cho di baa nii wialiŋ ma síi nii, aŋ ka ba bi wuo nii.

Yesu dagɛ ku-duuro namaga-la bubuɔŋ
Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

18 Má jegili a nii ku-duuro namaga-la bubuɔŋ. 19 Nialiŋ si yie nii Wia niiŋ
wialiŋ a mu tigɛ Wia kuorii-la lɛ aŋ bi ba bubuɔŋ jiŋ, ba nagɛ ku-doho-la si tel woŋbiiŋ lɛ nɛ. Sitaani yie guu kɔ a kɛŋ wialiŋ a liiri ba tuɔsaa lɛ.
20 Kialiŋ ma si tel kpaginyiliŋ nyuŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie guu a laa Wia
niiŋ wialiŋ dii ari tuɔtɔruŋ. 21 Ama ba bi bɔyɛ kɛnɛ a nagɛ naapoloo si bi
tiŋteeŋ jua. Ba jaŋ sɛi wii-la a tou mu magɛ ŋii. Di hɛɛŋ nɛ juuba, koo di ba to naasiŋ dudɔgisɛba a tiŋ wii-la wiaa, ba tuɔŋ guu lii wii-la lɛ. Ba
joŋo ta. 22 Kialiŋ si tel sɔsuŋ tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ
wialiŋ, ama dunia kiaa wiaa walimɛba, ba cho di ba jigi aa chɛ kuŋ-kala. A tiŋ wiaa deeŋba, ba bi sɛi di ba to wialiŋ. Wialiŋ bi doho kɛnɛ ba teeŋ.
23 Kialiŋ si tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ
a jiŋ ba bubuɔŋ, wialiŋ kɛŋ doho kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ ba teeŋ, dɔŋsuŋ nɛŋ zɔlɔ zɔlɔ, dɔŋsuŋ mahiŋ batori batori, dɔŋsuŋ ma mara ari fii fii."

Yesu magɛ namaga a tigɛ baga si kɛŋ yaŋ lɛ.

24 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a piba a bul, "Wia kuorii-la nagɛ
baala si sie nɛ a du̠u miiriŋ u baga lɛ. 25 Titaŋ kubala niaa kala si piŋ doŋ,
u diŋdɔmɔ kɛŋ yaŋ kaa mu du̠u hɛ baga-la lɛ aŋ viiri. 26 Miiri-la si suomo
nyu a ninɛŋ, yaŋ-la ma nyu. 27 Ŋii nɛ baal-la tiŋtinnaa mu a na baga-la a
miira ku bula pi baal-la a bul, 'La kuhiaŋ, ŋ du̠u ku-zɔŋŋɔɔ nɛ ŋ baga-la
lɛ, ka nii nɛ yaŋ-la ma nyu baga-la lɛ?' 28 Ŋii nɛ ba kuhiaŋ-la bula piba
a bul, 'U naga ari mi diŋdɔŋ nɛ ŋaa ŋii.' Ŋii nɛ u tiŋtinna-la piɛsu a bul,
'Ŋŋ chɛ di la mu a churi yaŋ-la ta nɛɛ?' 29 Ŋii nɛ baal-la bul, 'Ai, má leŋ
di miiri-la bii. Di ma nɛ mua di ma churi yaŋ-la lɛɛlɛ, ma jaŋ pɛ churi
miiri-la dɔŋsuŋ ma ta. 30 Di miiri-la nɛ bia, mi jaŋ leŋ di nialiŋ sii mu
baga di ba laa sipaaŋ churi yaŋ-la a vɔɔ a nyigɛ, aŋ-na kuŋ miiri-la kaa ku hɛ mi vire lɛ.' "

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ ku-doho kubala baa yirɛ masitad lɛ
Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

31 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a bul di Wia kuorii-la nagɛ baal
kubala nɛ si joŋ ku-doho kubala baa yirɛ masitad a du̠u u baga lɛ. 32 Ku-
doho-la bi wii maga. U nɛ muuro kii ku-doho-na kala si hɛ dimɛ. Ama duu nɛ nyua, u yie waa a birimɛ tia nɛ a yuga kii baga ku-duuloo kala kala. Ŋii nɛ diibiisiŋ yie sagɛu lɛ a sua ba dɛlliŋ u naakelee lɛ.

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ si-buruŋ lɛ
Luuk 13.20-21

33 Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a piba a bul, "Wia kuorii-la nagɛ si-buruŋ nɛ ba si kaa hihɛ munuŋ lɛ. Haala joŋ munuŋ a hɛ tasi-gbaŋa tuɔŋ a joŋ si-buruŋ a kaa kuosi. U dieni mua, ka muŋ-la sii puɔra su̠ tasi-gbaŋa-la kala."

Yesu dagɛ niaa namagaba
Maak 4.33-34

34 Di Yesu nɛ fa bul wii-kala pipi ni-daŋ-la, namaga nɛ u yie magɛ. U
bi jaŋ bul wii di u bi namaga maga. 35 U ŋaa ŋii di wialiŋ nuu fa si bula,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ku ŋaa wutitii nɛ. U fa si, "Di mi nɛ bul wiaa pipi
niaa, mi jaŋ magɛ namagaba, mi jaŋ bul wialiŋ si ŋaa wu-faalaa a chiŋ
dunia di-suomuŋ a piba."

Yesu dagɛ namaga-la u si maga a tigɛ yaŋ lɛ bubuɔŋ

36 Yesu si ta ni-daŋ-la, ba viiri, ka u sii juu dia. Ŋii nɛ u haritooroo kɔ u
teeŋ a piɛsu a bul, "Dagɛla namaga-la ŋ si maga a tigɛ baga yaŋ lɛ bubuɔŋ."
37 Ŋii nɛ Yesu bul, "Nii-la si du̱u miiri-la nɛ ŋaa mi-na Nuhuobiine Bie.
38 Baga-la lɛ u si du̱u miiri-la, u nɛ ŋaa dunia. Miiri-la ma nɛ ŋaa nialiŋ si
jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ. Yaŋ-la ma si nyu baga-la lɛ nɛ ŋaa Sitaani niaa.
39 Diŋdɔŋ-la si du̱u yaŋ-la nɛ ŋaa Sitaani. Miiri-la ma kumuŋ nɛ ŋaa dunia
didɛriŋ. Nialiŋ ma si kuŋ miiri-la nɛ ŋaa Wia tiŋdaaraa. 40 Ŋii ba si hiesi
yaŋ-la a nyigɛ, ŋii titia nɛ jaŋ ŋaa dunia didɛriŋ. 41 Mi-na Nuhuobiine Bie,
mi jaŋ tiŋ mi tiŋdaaraa di ba juu Wia kuorii-la tuɔŋ a tuɔsɛ nialiŋ si ŋaa
haachɛ tiŋŋaa, ari nialiŋ kala si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ 42 a joŋo yuo a hɛ Wia
nyiniŋ tuɔŋ. Lee-la nɛ ba jaŋ yel aŋ pɛ didiŋ ba nyilaa. 43 Ka di tuɔpul
tiŋŋaa tutul ari wii-pɔsuŋ síi tul ŋii la Nyimma Wia kuorii-la tuɔŋ. Digilaa
tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wiaa deeŋba."

Baal-la si pɛrɛ baga a mɔl kiaa

44 Yesu bira bul, "Wia kuorii-la nagɛ ŋla nɛ: Baal kubala nɛ mu a pipɛrɛ
baga a na di sɛlimɛ hɛ baga-la lɛ. U si na sɛlimɛ-la, u gbaa tɔ, u tuɔŋ kala
faasa tɔrɛ kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ u mu yallɛ u kiaa kala a kɛŋ moribie-la a kaa mu
yɔɔ baga-la."

Yesu bira magɛ namaga a mu tigɛ busiiŋ lɛ

45 Yesu bira si di Wia kuorii-la nagɛ bayala si mua di u yɔɔ busiaa nɛ.
46 U si na dɔŋɔ duu faasa zɔŋ kiŋkɛŋ, u miira mu joŋ u kiaa kala u si kɛnɛ
a yallɛ a yɔɔ busii-la.

Yesu magɛ namaga a tigɛ joŋ lɛ

47 Yesu bira si di Wia kuorii-la nagɛ joŋ nɛ, ba si joŋo yuo hɛ mugi-baliŋ
tuɔŋ. U kɛsɛ cheŋfili-yiriba kala. 48 Di cheŋfilee nɛ suo, cheŋfili-kpuura-
la yie kaa lɛrɛ lii mugi-baliŋ niiŋ nɛ a tuɔsɛ cheŋfilie-la. Ba yie tuɔsɛ
ku-zɔŋŋɔɔ hɛ ba kiaa lɛ aŋ joŋ kialiŋ si bi zɔŋ a yuo ta. 49 Ŋla nɛ saa u
jaŋ nagɛ dunia didɛriŋ. Wia tiŋdaaraa jaŋ lii a tuɔsɛ ni-bɔŋŋɔɔ ni-zɔŋŋɔɔ
tuɔŋ 50 a joŋba yuo hɛ Wia nyiniŋ lɛ. Dimɛ nɛ ba jaŋ yel aŋ didiŋ ba nyilaa.

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la si kɛŋ kiaa u vire lɛ

51 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo a bul, "Ma jiŋ wiaa deeŋba kala bubuɔŋ
nɛɛ?" Ŋii nɛ ba si, "Oo." 52 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Wiiŋ deeŋ daga
ari nii-la kala si gunnɛ Wia teniŋ woruŋ a ku ŋaa Yesu haritooru a ŋaa siri
duu juu Wia kuorii-la tuɔŋ, u tiina nagɛ dia tiina si yie chaarɛ mii-binaa
ari mii-falaa nɛ u vire lɛ."

Ba via Yesu Nazarɛt lɛ
Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

53 Yesu si magɛ namaga deeŋba dɛrɛ, u sii Kapɛnam lɛ 54 a miira mu
Nazarɛt. Ŋii nɛ u mu dagɛ niaa Wii-chuɔlɛ dia lɛ. Nialiŋ kala si nii wialiŋ
u si bula, ba hiriki. Ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Nii nɛ baala deeŋ na wu-jimiŋ
deeŋ ari wu-duoruŋ deeŋba kala ŋaaniŋ? 55 Josɛf, kapiŋta-la bie dee ŋii?

Mɛɛri dee bi u naaŋ ŋaa? Jeems ari Josɛf ari Saamɔŋ ari Judas u naaŋbiiriŋ
dee ŋii? 56 Ba di u dihaalaa kala dee daha ŋii? Nii lɛ nɛ saa u na wiaa
deeŋba kala?" 57 Ŋii nɛ ba na baaniŋ u nyuŋ. Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
"Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, duu nɛ mu lee-kala, ba yie
zizilu nɛ, aŋ ka u jaŋ-niaa siiŋ buu ka sṵ." 58 A tiŋ ba si bi yarida kɛnɛ
wiaa, u bi wu-duoruŋ wuo ŋaa yugɛ lee-la.

14

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la suba
Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

1 Bua-la lɛ nɛ Galilii kuoro Hɛrɔd nii Yesu wiaa. 2 U bula pi u naŋzɔɔba
ari Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nɛ ŋii. Wia nɛ chisu suuŋ lɛ, ŋii nɛ tii u kɛŋ doluŋ
a wuo ŋiŋaa wu-magilaa deeŋba. 3 Hɛrɔd-la fa sie a mu jaa haal kubala.
U yiriŋ nɛ Hɛrɔdias. U fa ŋaa u ŋaana Filip haala nɛ. U laa jaa. 4 Ŋii nɛ
Jɔɔŋ bula pi Hɛrɔd a bul, "Ŋ si kɛŋ ŋ ŋaana haala laa jaa ŋii, u bi wɔŋbiiŋ
ŋaa." 5 Ŋii nɛ Hɛrɔd faa chɛ duu kpu Jɔɔŋ, ama u faa fá Jṵu tiŋŋaa nɛ.
Ŋii wiaa u ŋaa ba kɛnu tɔ dia. Jṵu tiŋŋaa fa si di Jɔɔŋ ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 6 Ŋii nɛ Hɛrɔd chɛ-lulluŋ tapuluŋ bira
yi. U yirɛ u niaa di ba ku gbieli. Hɛrɔdias tolo ma kɔ a gua ba kala sipaaŋ,
Hɛrɔd beŋ a chou. 7 Ŋii nɛ u bula pi tolo-la a bul, "Mi ŋmiɛsa, mi jaŋ piŋ
kuŋ-kala ŋ síi chɛ." 8 Ŋii nɛ tolo-la mu bul wiiŋ deeŋ a pi u naaŋ aŋ piɛsu,
"Mi bul di mii chɛ bɛɛ kuŋ nɛ?" Ŋii nɛ u naaŋ bula pu duu bul duu chɛ
duu keri Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nyuŋ a hɛ pirata lɛ nɛ a pu. Tolo-la bul ŋii.
9 Kuoro si nii wii-la, u tuɔŋ kala chei. Ama u si ŋmiɛsa ŋii, niaa kala nii.
Ŋii nɛ u bul di ba ŋaa ŋii tolo-la síi chɛ. 10 U ŋaa ba mu keri Jɔɔŋ nyuŋ
sarika lɛ, 11 a hɛ pirata lɛ a kaa ku pi tolo-la. Ŋii nɛ u laa a kaa mu pi u
naaŋ. 12 Jɔɔŋ haritooro-la si nii wii-la, ba sii ku laa u ku-suuŋ a kaa mu
hugi. Ŋii nɛ ba mu bula pi Yesu wialiŋ si ŋaa.

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jɔɔŋ 6.1-14

13 Yesu si nii Jɔɔŋ wiaa, u sii lee-la u fa si hɛ a juu liiŋ daboro a mumu
niaa si tuo lee-la, u duŋduŋa. Ama niaa nii Yesu wiaa a lii ba jaŋ lɛ a vɛŋ
naasiŋ lɛ a kiri u hariŋ. 14 Yesu si mu lii liiŋ daboro-la lɛ, u na ni-daŋ di ba
hɔnɔ gbɛru. Nennige kala kɛnu. Ŋii nɛ u vaarɛ nialiŋ síi wiilu. 15 Didaaniŋ
ku yi, u haritooroo kɔ u teeŋ a bula pu a bul, "Taŋ bire nɛ. Leriŋ deeŋ ŋaa
giriŋ nɛ. Ta nialiŋ di ba mu tasi-la si kpagɛ daha a yɔɔ kudiilee a dii." 16 Ŋii
nɛ Yesu bul, "Ma sí leŋe di ba viiri. Má-na mu chɛ kudiilee piba di ba dii."
17 Ŋii nɛ u haritooro-la bul, "Ku-la kala la si kɛnɛ nɛ boroboroba banɔŋ
ari cheŋfilee balia." 18 Ŋii nɛ Yesu bul, "Má kaa kɔ pimi." 19 U ŋaa nialiŋ
tuu hɔŋ yaŋ nyuŋ. Ŋii nɛ u laa boroboroba banɔŋ-la ari cheŋfilie-la balia
a wula beŋ wia nyuŋ aŋ lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ a pi u haritooroo. U
haritooroo laa kpaa nialiŋ. 20 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka u haritooro-la paa
ku-kaaŋ-biisiŋ a sṵ siŋsiŋ fii ari balia. 21 Nialiŋ fa si dii boroboro-la, ba
tuɔŋ baalaa fa ŋaa bui banɔŋ nɛ.

Yesu vɛŋ liiŋ nyuŋ
Maak 6.45-52; Jɔɔŋ 6.15-21

22 Ŋii nɛ Yesu leŋ u haritooroo laa sipaaŋ mu juu liiŋ daboro a duoro chol
muga cholo, aŋ ka duu ta ni-daŋ-la di ba viiri. 23 U si ta ni-daŋ-la ba viiri,
u mu jil peeliŋ nyuŋ duu chuɔlɛ Wia. Ŋii nɛ wia tuu juu, duu duŋduŋa

nɛ ha hɛ peel-la nyuŋ. [24] Bua-la lɛ di liiŋ daboro-la yi liiŋ tutuɔbaaniŋ.
Lii-peliŋ kaa viviisi, ba fa chaasɛ pel-la nɛ. [25] Siipuuraa, Yesu sii vɛŋ liiŋ
nyuŋ a mumu u haritooro-la teeŋ. [26] Ba si nau duu vɛŋ liiŋ nyuŋ, fawulluŋ
kɛŋba. Ba bul di ni-dima nɛ. Fawulluŋ si kɛŋba ŋii, ba ŋmuŋmoo niiŋ.
[27] Ŋii nɛ Yesu guu bula piba a bul, "Má nyirɛ ma bɔyɛ. Mi-na nɛ. Ma sí
leŋe di fawulluŋ kɛŋma."

[28] Ŋii nɛ Piita bul, "Mi Tiina, di ŋ nɛ, bul di mi lii kɔ ŋ teeŋ lii-la nyuŋ."
[29] Ŋii nɛ Yesu bul duu kɔ. U si bul ŋii, Piita lii liiŋ daboro-la tuɔŋ a vɛŋ
liiŋ nyuŋ aa mu Yesu teeŋ. [30] Ama Piita si bee na lii-pel-la, fawulluŋ kɛnu.
U suomo tutuu lii-la bubuɔŋ. Ŋii nɛ u faasa ŋmoo niiŋ a bul, "Mi Tiina,
laami ta." [31] Yesu guu liisɛ u nisiŋ a yia a kɛnu aŋ bula pu, "Ŋ yarida bi
yugɛ. Bɛɛ nɛ tii ŋ bi mi wiaa laa dii?" [32] Ba si mu juu liiŋ daboro-la dɛrɛ,
pel-la kɛrɛ. [33] Nialiŋ kala si hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ tuu kpirimi a chuɔlɛ
Yesu aŋ bul, "Wutitii, ŋ nɛ ŋaa Wia Bie."

Yesu vaarɛ nyanyal tiina Gɛnɛzarɛt lɛ
Maak 6.53-56

[34] Ŋii nɛ ba chol a ku yi taŋ kubala baa yirɛ Gɛnɛzarɛt. [35] Ŋii nɛ nialiŋ si
hɛ lee-la yie jiŋ Yesu. Ŋii nɛ ba mu paa ba nyanyal tiŋŋaa kala si hɛ tasi-la
si golli Gɛnɛzarɛt a kaa kɔ Yesu teeŋ. [36] Ba sulu duu leŋ di nialiŋ síi wiilu
digi u gɛriŋ niipiniŋ lɛ. Di ba nɛ dige, ba yie duori.

15

Yesu bul wiaa a tigɛ niaa naabalimaba wɔŋbiiŋ lɛ
Maak 7.1-13

[1] Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ari Wia teniŋ kerichiba lii Jerusalɛm a kɔ
Yesu teeŋ a piɛsu a bul, [2] "Bɛɛ nɛ tii ŋ haritooroo chichei la naabalimaba
kisinniŋ lɛ? Bɛɛ nɛ tii ba bi ba nisaa ka sɔŋ ŋii la naabalimaba si dagɛla
aŋ didii kudiilee?" [3] Ŋii nɛ Yesu ma piɛsɛba a bul, "Bɛɛ nɛ tii ma yie via
Wia wɔŋbiiŋ aŋ tuto ma naabalimaba wɔŋbiiŋ? [4] Wia bula di ma fifá ma
nyimmaba ari ma naaŋba, a bira bul di nuu nɛ sii a bul wu-bɔŋ a tigɛ u
nyimma ari u naaŋ lɛ, di ba kpu tiina. [5] Ama ma-na daga ari nuu nɛ kɛŋ
kuŋ a magɛ duu joŋo pɛ u nyimma koo u naaŋ lɛ, tiina mu a bula piba
duu jaŋ joŋ ku-la pi Wia. [6] U si ŋaa ŋii, u bira bi maga duu pɛ u nyimma
ari u naaŋ lɛ. A tiŋ ŋii wiaa, ma via Wia niiŋ wiaa aŋ to ma naabalimaba
wɔŋbiiŋ nɛ. [7] Ma ŋaa kaŋfugi timma nɛ. Azaaya kiaa sima nɛ, wialiŋ u si
bula a tigɛma lɛ. Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ. [8] U fa si,
'Wia si, niaa deeŋba kɛŋ niiŋ nɛ a pipimi zile,
ka ba tuɔŋ liimi.
[9] Ba yie chuɔlɛmi pɛi nɛ aa dagɛ nuhuobiine wɛniŋ aŋ bul di Wia nɛ bula.
Nuhuobiine wɛniŋ nɛ baa to aŋ via Wia niiŋ wiaa.' "

Kialiŋ si yie ŋaa nuhuobiine kɛŋ disinniŋ
Maak 7.14-23

[10] Ŋii nɛ Yesu yirɛ niaa ba kɔ. U bula piba a bul, "Má jegile nii woruŋ.
[11] U bi naga ku-la si yie to nuhuobiine niiŋ tuu nɛ yie ŋaa u kɛŋ disinniŋ,
ama ku-la si yie to u niiŋ lii nɛ kɛŋ disinniŋ." [12] Ŋii nɛ Yesu haritooroo
kɔ u teeŋ a bula pu a bul, "Ŋ jima ari ŋ chei Farisii timma-la tuɔŋ nɛ ŋ si
bul ŋii?" [13] Ŋii nɛ u bula piba a bul, "Tia-la kala mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ
si yie bi chɔŋsɔ, ba jaŋ kaa churo ta. [14] Ma sí leŋe di ba wiaa wiima, ba

ŋaa nyulimaa nɛ a laa nyulimaa sipaaŋ. Di nyulima nɛ saa kɛŋ u nyuluŋ
dɔŋɔ daaŋ lɛ, ba kala balia jaŋ tuu buɔtuoŋ." 15 Ŋii nɛ Piita bul, "Dagɛla
namaga-la bubuɔŋ." 16 Ŋii nɛ Yesu bul, "Ma ma ha bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ?
17 Ma bi wiiŋ deeŋ bubuɔŋ jiŋ? Kuŋ-na kala si juu nuhuobiine niiŋ, u yie
juu u luoruŋ nɛ a bira to u yaraa lii. 18 Ama wialiŋ si yie to ŋ niiŋ lii, ba
yie lii ŋ tuɔŋ lɛ nɛ. Wiaa deeŋba nɛ yie ŋaa niaa kɛŋ disinniŋ. 19 Ŋ tuɔŋ lɛ
nɛ ŋ yie biinɛ wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ a mu kpu niaa, a mu chɛ niaa haalaa, a
ŋaa ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, aa gaa, aa nyia wiaa a tigɛ niaa
lɛ, a chichei niaa yiriŋ. 20 Wiaa deeŋba nɛ yie ŋaa niaa kɛŋ disinniŋ. Ama
di nuu nɛ dii kiaa aŋ bi u nisiŋ sɔmɔ ari ma naabalimaba si dagɛ ŋii, ŋii
bi jaŋ wuo ŋaa di tiina kɛŋ disinniŋ."

Yesu vaarɛ Keenaŋ tiina
Maak 7.24-30

21 Ŋii nɛ Yesu sii lee-la a mu Taya ari Saadɔŋ tiŋteeŋ. 22 Di haal kubala
si hɛ lee-la kɔ u teeŋ. U fa ŋaa Keenaŋ tiina nɛ. U si kɔ u teeŋ, ŋii nɛ u
bul, "Mi Tiina Devit bii, fámi nennige. Jiŋsiŋ nɛ kɛŋ mi tolo. U nina hɛɛŋ
woruŋ." 23 Ama Yesu bi wii-kala bula u teeŋ. Ŋii nɛ u haritooroo kɔ u teeŋ
a bula pu duu leŋ di haal-la viiri, di u to ba hariŋ a ŋiŋaa goŋ nɛ. 24 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Wia tiŋmi di mi kɔ chɛ kɛsɛ piese-la si lɛlɛ nɛ
Iziral tiŋŋaa duŋduŋ nɛ ŋii." 25 Ŋii nɛ haal-la ku tel u naasiŋ lɛ aŋ bul,
"Mi Tiina, pɛmi lɛ." 26 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Ŋ nɛ kɛŋ haŋbiisiŋ, ŋ bi
jaŋ joŋ ba kudiilee a yuo pi vahiŋ." 27 Ŋii nɛ haal-la bul, "Mi Tiina, u ŋaa
wutitii nɛ, ama vahi-la tiŋŋaa síi dii kialiŋ, kialiŋ si tel tiŋteeŋ nɛ, ba ma
jaŋ paa didii." 28 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Ŋ ŋaa haal-la si kɛŋ yarida
kiŋkɛŋ nɛ. Wii-la ŋ síi chɛ, mi jaŋ ŋaa piŋ." Bua-la titia lɛ u tolo-la duori.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ

29 Ŋii nɛ Yesu bira sii lee-la a to Galilii muga-la diiriŋ mu. U jil peeliŋ
nyuŋ a hɔŋ dimɛ. 30 Ŋii nɛ ni-daŋ kɔ u teeŋ a kɛŋ gbɛrikɛɛ ari nyulimaa ari
taŋŋaa ari nyanyal tiŋŋaa dɔŋsuŋ a kaa kɔ bil Yesu naasiŋ lɛ. U vaarɛba.
31 Ni-daŋ-la si na taŋŋaa di ba bul wiaa ari gbɛrikɛɛ síi vɛŋ, ari nyulimaa
siaa di ba bira suro, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba didɛnnɛ Iziral
tiŋŋaa Wia.

Yesu pi niaa bui banɛsɛ kudiilee
Maak 8.1-10

32 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo a bula piba a bul, "Mi si beŋ niaa deeŋba,
nennige kɛŋmi nɛ. Ba hɛ mi teeŋ tapulaa batori nɛ ŋla aŋ bi kudiilee na
di ba dii. Mi bi sɛi di ba viiri di ba nɛ bi kuŋ-kala die. Di mi ŋaa ŋii, ba
jaŋ mu yiegi woŋbiiŋ lɛ." 33 Ŋii nɛ u haritooroo piɛsu, "Ɛɛ nɛ la jaŋ ŋaa a
na kudiilee di ni-daŋ-la kala dii giriŋ deeŋ tuɔŋ?" 34 U piɛsɛba, "Boroboro
baŋmɛɛ nɛ hɛ dimɛ?" Ba si, "Kiaa balipɛ nɛ ari cheŋfili-biisiŋ ma mua."
35 Ŋii nɛ u ŋaa nialiŋ tuu hɔŋ tiŋteeŋ. 36 Ka u joŋ boroboroba-la balipɛ ari
cheŋfilie-la a lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ a pi u haritooroo di ba laa kpaa
ni-daŋ-la. Ba laa kpaaba. 37 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka ba paa ku-kaaŋ-biisiŋ
a sṵ siŋsiŋ balipɛ. 38 Nialiŋ fa si dii kialiŋ, ba yi baalaa bui banɛsɛ, ka
haalaa ari haŋbiisiŋ ma hɛ dimɛ. 39 Ŋii nɛ u ta ni-daŋ-la aŋ mu juu liiŋ
daboro aŋ mu Magadaŋ tiŋteeŋ.

16

Nialiŋ chɛ di Yesu ŋaa wu-magiliŋ
Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

1 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa dɔŋsuŋ kɔ Yesu teeŋ di ba
magisu. Ba bula pu duu ŋaa wu-magiliŋ di ba na a jiŋ ari u dol-la lii
Wia nɛ. 2 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Di wia níi juu, ka ma na wii-muluŋ
siiŋ duu fiɛsa, ma yie bul di leriŋ jaŋ fiɛlɛ. 3 Chichuɔ-fiɛla maa, di leriŋ
nɛ bire, ma yie bul ari duonuŋ jaŋ nii. Ma yie wuo beŋ wia nyuŋ a wuo
jiŋ wii-la si jaŋ ŋaa, ama ma bi wuo jiŋ wialiŋ síi ŋaa dunia deeŋ lɛ lɛɛlɛ.
4 Jiniŋ niaa ŋaa ni-bɔmɔ nɛ, ba bi Wia ka fá. Ma si di mi ŋaa wu-magiliŋ.
Ai, mi bi ŋaa. Wu-magil-la ma síi chɛ, ma bi jaŋ wuo nau, see Wia fa si
ŋaa a tigɛ Jona lɛ.” Ŋii nɛ Yesu leŋba aŋ viiri.

Yesu bul wiaa a tigɛ Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa wu-bulaa lɛ
Maak 8.14-21

5 Yesu haritooro-la si juu liiŋ daboro a duoro chol fuoŋ cholo ŋii, ba yua
ba bi kudiilee koro mu. 6 Ŋii nɛ Yesu bula piba di ba pɔ ba titia lɛ woruŋ
ari Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa, di ba nagɛ si-buruŋ ba si joŋo hɛ
boroboro lɛ duu puɔrɛ. 7 Ŋii nɛ ba suomo bula pipi dɔŋɔ, “La bi kudiilee
koro kɔ, ŋii nɛ tii u bul wiiŋ deeŋ.” 8 Ŋii nɛ Yesu jiŋ wii-la ba síi bul a
bula piba, “Ma yarida bi yugɛ. Bɛɛ nɛ tii ma hɔnɔ vuurɛ ari ma bi kudiilee
kɛnɛ? Ma ha bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ? 9 Ma ha bi wiaa bubuɔŋ jiŋ? Ma bi biina
yi bua-la lɛ mi si joŋ boroboroba banɔŋ kaa chɔgɛ a pi niaa bui banɔŋ ba
dii? Ba si die a vɔgɛ, siŋsiŋ baŋmɛɛ nɛ ma paa ku-kaanaa su̱? 10 Aŋ ka
boroboro balipɛ-la mi si kaa chɔgɛ a pi niaa bui banɛsɛ-laa? Ku-kaanaa
siŋsiŋ baŋmɛɛ nɛ ma paa su̱? 11 Bɛɛ nɛ ma biinɛ ari ma teeŋ nɛ mii bul
kudiilee wiaa? Má pɔ ma titia lɛ ari Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa lɛ.
Ba nagɛ si-buruŋ nɛ.” 12 Ŋii nɛ u haritooroo jiŋ ari u bi si di ba pɔ ba titia
lɛ ari si-buru-la ba si kaa hihɛ boroboro lɛ nɛ, ama u si ba pɔ ba titia lɛ
Farisii tiŋŋaa ari Sadusii tiŋŋaa wu-bulaa lɛ nɛ.

Piita dagɛ nii-la Yesu si ŋaa
Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

13 Ŋii nɛ Yesu sii mu Sizariya, Filipa tiŋteeŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ u haritooro-
la a bul, “Kubɛɛ nɛ niaa si di mi-na Nuhuobiine Bie ŋaa?” 14 Ŋii nɛ ba
bul, “Dɔŋsuŋ si di ŋ nɛ ŋaa Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la. Dɔŋsuŋ ma si ŋ nɛ ŋaa
Ilaaja. Dɔŋsuŋ ma si ŋ ŋaa Jɛrimaya, koo nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.” 15 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛ u haritooro-la maa, “Ka
ma maa, ma si mi ŋaa kubɛɛ nɛ?” 16 Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita bul, “Ŋ nɛ ŋaa
Kirisito, Wia-la si weye Bie.” 17 Ŋii nɛ Yesu bul, “Saamɔŋ, Jɔɔŋ bie, Wia
jaŋ pɛŋ lɛ, wu-jimiŋ deeŋ u bi naga nuhuobiine nɛ piŋ. Mi Nyimma si hɛ
Wia-jaŋ nɛ piŋ. 18 Ŋii wiaa Piita, mi bulaa piŋ ari ŋ nagɛ buŋ nɛ. Buŋ-la
nyuŋ nɛ mi jaŋ saa nialiŋ si laa mi wiaa dii dia. Suuŋ ma bi jaŋ wuo yigi
dia-la lo. 19 Mi jaŋ joŋ Wia kuorii-la boribiee piŋ. Wii-la ŋ si via dunia
lɛ, ba jaŋ viau Wia-jaŋ maa. Wii-la ma ŋ si sɛyɛ dunia lɛ, ba ma jaŋ sɛyu
Wia-jaŋ.” 20 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooro-la ari siifiɛsiŋ di ba sí bula pi
nuu-kala ari u nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa.

Yesu bul u hɛɛŋ naniŋ ari u suunuŋ wiaa
Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

21 A suomi bua-la lɛ Yesu chaasa bula pi u haritooroo a bul, “U maga di
mi mu Jerusalɛm a na hɛɛŋ woruŋ Ju̱u tiŋŋaa nihiasiŋ ari nialiŋ si kpu

pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba nisiŋ lɛ. Ba jaŋ kpumi,
ama mi jaŋ sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ." 22 Ŋii nɛ Piita kɛnu kaa suusa
lii a kpiau lɛ a bul, "Wia bi jaŋ sɛi, mi Tiina. Wii-la bi jaŋ kɔ duu ŋaaŋ lɛ."
23 Ŋii nɛ Yesu miira chaasɛ Piita a bula pu a bul, "Sitaani, mu dimɛ! Ŋŋ
chɛ ŋ nyisɛmi di mi juu haachɛ lɛ nɛ. Wialiŋ ŋ síi bul, nuhuobiine woŋbiiŋ
nɛ. Wia woŋbiiŋ dee."

24 Ŋii nɛ u bula pi u haritooroo a bul, "Di nuu-kala níi chɛ duu tomi, see
duu via u titia woŋbiiŋ aŋ joŋ u daa-gɛsɛɛ baasɛ tapulii-na kala a to mi
hariŋ. 25 Nii-la kala síi chɛ duu laa u titia miisiŋ, u jaŋ joŋ u miisiŋ ta,
ama nii-la si via u miisiŋ ta a tiŋ mi wiaa, u jaŋ sɛnɛ laa u miisiŋ. 26 Di ŋ
nɛ dii dunia kala aŋ bi miisiŋ kɛnɛ, bɛɛ kuŋ nyuurii nɛ ŋ na? Dunia deeŋ
lɛ, bɛɛ kuŋ nɛ saa ŋ jaŋ wuo kaa yɔɔ ŋ miisiŋ? 27 Mi-na Nuhuobiine Bie,
mi jaŋ kɔ a chaanɛ ari mi Nyimma kuoruŋ. La di Wia tiŋdaaraa nɛ jaŋ
kɔ. Di la nɛ kɔ, Wia jaŋ ṯiŋ nuu-kala a magɛ ŋii u si tima. 28 Wutitii nɛ,
mi bulaa pima ari niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ, ba bi jaŋ suu see di ba na mi-na
Nuhuobiine Bie di mi kɔ ari mi kuorii-la."

17

Yesu birima
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

1 Tapulaa balidu si ku bal, Yesu kɛŋ Piita ari Jeems ari u naaŋbie Jɔɔŋ,
ba duŋduŋa a kaa mu peel-bal kubala nyuŋ. 2 Ba beŋ ba sipaaŋ a na Yesu
duu birima. U siaa kala tutul a nagɛ wii-pɔsuŋ síi tul ŋii. U gɛnniŋ ma
pullɛ a tutul. 3 Ŋii nɛ Moosis ari Ilaaja ku lii ba sipaaŋ. Ba china bubul
wiaa Yesu teeŋ. 4 Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu a bul, "La Tiina, u ŋaa wu-zɔŋ
nɛ ari la si hɛ daha. Di ŋ níi chɛ la jaŋ hɛ lɛŋŋɛɛ batori daha, di ŋ kɛŋ
dɔŋɔ, di Moosis ma kɛŋ dɔŋɔ, di Ilaaja ma kɛŋ dɔŋɔ." 5 Piita ha fa síi bul
wiaa ŋii di duoŋbiliŋbaaniŋ ku tɔba, ka yiikoro kubala lii duoŋbiliŋbaani-
la tuɔŋ a bubul, "Mi Bii-choolu ŋ nɛ ŋla. Mi tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ. Má jegile
nii u teeŋ." 6 Yesu haritooro-la si nii nii-la yiikoro, fawulluŋ kɛŋba, ba tuu
tel tiŋteeŋ. 7 Ŋii nɛ Yesu kɔ ba teeŋ a digiba aŋ bula piba di ba sii aŋ sí
fawulluŋ fá. 8 Ba si sie, ba beŋ, ba bi nuu-kala na see Yesu duŋduŋa.

9 Ba si lii peel-la nyuŋ ku tuu, Yesu bula piba a bul, "Mi bi chɛ di ma
bul wii-la ma si naa a pi nuu-kala, see tapulii-la mi-na Nuhuobiine Bie si
sii suuŋ lɛ." 10 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ tii Wia teniŋ
kerichiba bul di Ilaaja nɛ laa sipaaŋ, aŋ ka di Wia Bie-na kɔ?" 11 Ŋii nɛ
Yesu bul, "Wutitii, Ilaaja jaŋ sɛnɛ laa sipaaŋ kɔ a kɛŋ kuŋ-kala wasa bil.
12 Ama mi bulaa pima ari Ilaaja paala kɔ nɛ, ama niaa bi wuo jimu. Ba
ŋaau ŋii kala ba síi chɛ. Ŋii titia nɛ ba ma jaŋ dɔgisɛ mi-na Nuhuobiine
Bie." 13 Ŋii nɛ u haritooro-la jiŋ ari Jɔɔŋ Wia lii-foori-la wiaa nɛ u bul ŋii.

Yesu kiri jiŋ-bɔŋ bie lɛ
Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

14 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo batori-la sii lii peel-la nyuŋ a ku tuu ni-
daŋ-la teeŋ. Di baal kubala kɔ Yesu teeŋ a kpirimi u sipaaŋ 15 aŋ bula pu a
bul, "Mi Tiina, fá mi bie nennige, uu tel kpuŋkpusuŋ nɛ. Nyanyalii-la kɛnu
nɛ woruŋ, u yie titel nyiniŋ koo liiŋ lɛ. 16 Mi kɛnu kaa kɔ ŋ haritooroo teeŋ,
ama ba bi wuo vaaru." 17 Ŋii nɛ Yesu bul, "Ma lɛɛlɛ niaa deeŋba, ma bi
yarida kɛnɛ, ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ. Ɛɛ nɛ mi jaŋ nyalimɛ a dieni ma teeŋ?"

Ŋii nɛ u bula pi baal-la duu kɛŋ u bile kɔ u teeŋ. [18] Ŋii nɛ Yesu bul jiŋ-bɔŋ-
la lɛ duu lii bile lɛ. Ŋii nɛ u lii. Bile guu duori. [19] Ŋii nɛ Yesu haritooro-la
kɔ u teeŋ a luɔra piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ tii la-na bi jiŋ-bɔŋ-la wuo kiri?" [20] Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma yarida bi yugɛ, ŋii nɛ tii. Wutitii, mi bulaa
pima, di ma yarida nɛ fa magɛ kuŋ biiŋ ba síi yirɛ masitad, ma fa jaŋ wuo
bul peeliŋ lɛ duu sii daha a mu sɛmɛ dɔŋɔ. U jaŋ sii mu. Wii-kala tuo ma
fa bi jaŋ wuo ŋaa. [[21] Ama Wia bi jaŋ pima doluŋ di ma wuo kikiri jiŋ-yiri
deeŋba, see ma vɔɔ niiŋ aŋ pɛ chuchuɔlɛ Wia.]"

Yesu bira bul u suuŋ wiaa
Maak 9.30-32; Luuk 9.43-45

[22] Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo kala ku hilimi Galilii lɛ. Ŋii nɛ u bula piba
di ba jaŋ kɛŋ u-na Nuhuobiine Bie a hɛ niaa nisiŋ lɛ [23] di ba kpuu, ama u
hariŋ lɛ u jaŋ sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ a kɛŋ miisiŋ. Yesu si bul ŋii,
u haritooroo tuɔŋ chei.

Wia-dia time

[24] Yesu ari u haritooroo si kɔ Kapɛnam, nialiŋ síi laa Wia-dia time kɔ
Piita teeŋ a piɛsu a bul, "Ma kuhiaŋ ka ti̱ŋ Wia-dia time nɛɛ?" [25] Ŋii nɛ
Piita bul duu ti̱ŋ nɛ. Piita si bul ŋii aŋ miira juu dia, Yesu laa sipaaŋ a
piɛsu a bul, "Kubɛɛ nɛ ti̱ŋ moribiee koo laŋpoo a pipi dunia deeŋ kuoroo?
U taŋ-la niaa koo nuhuɔraa nɛɛ? Bɛɛ nɛ ŋ biinɛ?" [26] Ŋii nɛ Piita bul di
nuhuɔraa nɛ. Yesu bira bul, "Ŋii-na u taŋ-la niaa bi kuŋ-kala ti̱ŋ. [27] Ama
la-na bi chɛ di la maasɛ niaa deeŋba, ŋii wiaa kɛŋ gbiaŋ tuu hɛ fuoŋ lɛ a
kɛsɛ cheŋfilee. Gbiaŋ-la si kɛŋ cheŋfili-buŋbuŋ-la, kɛŋ u niiŋ suri. Ŋ jaŋ
na moribiiŋ u niiŋ lɛ. Joŋ moribie-la a ti̱ŋ ma ari mi nyuŋ time."

18

Yesu dagɛ nii-la si yuga Wia kuorii-la tuɔŋ
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

[1] Yesu si bul ŋii a pi Piita dɛrɛ, u haritooroo kɔ u teeŋ a ku piɛsu a bul,
"La tuɔŋ kubɛɛ nɛ kii u dɔŋɔ tiina Wia kuorii-la tuɔŋ?" [2] Ŋii nɛ Yesu yirɛ
bii-bie kubala a kii ba tutuɔbaaniŋ [3] aŋ bula piba a bul, "Wutitii nɛ mi
bulaa pima, see di ma kɛŋ ma titia muuri a nagɛ haŋbiisiŋ, di ŋii dee,
ma bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ. [4] Nii-la si kɛŋ u titia muuri a nagɛ
haŋbie, u nɛ ŋaa ma tuɔŋ kuhiaŋ Wia kuorii-la tuɔŋ. [5] Di nuu nɛ kɛŋ
bii-bie dɔŋɔ woruŋ a tiŋ mi wiaa, mi nɛ u kɛŋ woruŋ ŋii.

Yesu bul wiaa a tigɛ niaa si jaŋ leŋ di niaa juu haachɛ lɛ
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

[6] Nii-la kala si na haŋbiisi-la síi tomi dɔŋɔ a nyisu duu ŋaa wu-bɔmuŋ,
u maga di ba joŋ nɔmuŋ a vɔɔ laalɛ u baŋŋa lɛ a joŋu yuo hɛ muga tuɔŋ
uu nyua liiŋ u suu. Di ba nɛ ŋaa ŋii, u nɛ jaŋ kpia u si weye.

[7] U jaŋ lɔrɛ pi nialiŋ si jaŋ ŋaa di niaa juu haachɛ lɛ. U maga di wialiŋ
ku bal. Ama nii-la si ŋaa ba juu haachɛ lɛ, u jaŋ na hɛɛŋ. [8] Di ŋ nisiŋ
koo ŋ naaŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ, kere ta. Ŋ si juu Wia kuorii-
la tuɔŋ ari naa-kuuŋ koo na-kuuŋ, u nɛ kpia ŋ si jaŋ kɛŋ na-pilimee koo
naa-pilimee a juu Wia nyiniŋ. [9] Di ŋ siiŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ,
liisa ta. Ŋ si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari sii-togo, u nɛ kpia ba si joŋuŋ
yuo hɛ Wia nyiniŋ ari sii-pilimee."

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ pie-lɛliŋ lɛ
Luuk 15.3-7

10 Ŋii nɛ Yesu bira si, “Má fiɛlɛ di ma sí haŋbiisiŋ deeŋba kuŋ-kala kaa
gbesi. Mi bulaa pima di Wia ta u tiŋdaaraa nɛ di ba bibeŋba. Ba hɛ Wia-
jaŋ bua-na kala lɛ, mi Nyimma si hɛ lee-la.[11 Mi-na Nuhuobiine Bie kɔ di
mi chɛ a laa nialiŋ si lɛlɛ nɛ a ta.”]
12 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a bul, “Nuu nɛ fa hɛ dimɛ a kɛŋ piesee zɔlɔ,
ŋii nɛ ba tuɔŋ dɔŋɔ lɛl.” Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ, “Ɛɛ nɛ ma biinɛ ari u jaŋ ŋaa?
U bi jaŋ leŋ piesee mahiŋ banɛsɛ ari fii ari nibi-la a ta peelee nyuŋ aŋ lii
gɔllɔ chichɛ pie-lɛlii-laa? 13 Duu nɛ nau, mi jaŋ bula pima ari u tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ u pie-bala-la nyuŋ a kii piesee mahiŋ banɛsɛ ari fii ari nibi-la si bi lɛlɛ.
14 Ŋii titia nɛ saa mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ bi chɛ di haŋbiisiŋ deeŋba kuŋ
lɛl.”

Yesu dagɛ ŋii la si jaŋ ŋaa di la naaŋbie nɛ ŋaa wii a cheila lɛ

15 Ŋii nɛ Yesu si, “Di ŋ naaŋbie nɛ ŋaa wii chein lɛ, mu a bula pu wii-la
u si ŋaa chei, ama ŋaa ŋii ma duu duŋduŋa balia pɛgɛ. Di u nɛ jegile nii
wii-la ŋ síi bul, ma di ŋ naaŋbie bira sima nɛ. 16 Ama duu nɛ bi jegile nii ŋ
teeŋ, kɛŋ nuu dɔŋ koo niaa balia pɛ ŋ titia lɛ di ma mu u teeŋ a bul wii-la
u si ŋaa chei duu wasɛ. Ŋ si ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ niaa di ba ŋaa ŋ daŋsia.
17 Ama di u nɛ via duu jegile nii ma teeŋ, ŋ-na bul wii-la pi nialiŋ kala si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi. Duu nɛ via duu jegile nii ba teeŋ maa, dɔgisu
ari ŋ buu jiŋ a nagɛ nii-la si bi Wia jiŋ koo a nagɛ laŋpoo lilaaru nɛ.

Ŋ si via wii-la ari ŋ si sɛi wii-la

18 Wutitii nɛ, mi bulaa pima ari wii-la ma si via dunia lɛ, ba jaŋ viau
Wia-jaŋ maa. Wii-la ma ŋ si sɛi dunia lɛ, ba ma jaŋ sɛyu Wia-jaŋ. 19 Mi
jaŋ wasa bula pima ari ma niaa balia nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ nii-bala a chuchuɔlɛ
Wia a chichɛ kuŋ, mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ, u jaŋ joŋo pima. 20 Lee-la
niaa balia koo batori si hilime mi doluŋ lɛ, mi jaŋ hɛ ba teeŋ.”

Tiŋtinni-la si bi chimiŋ joŋo chɛ u dɔŋɔ tiina

21 Ŋii nɛ Piita kɔ Yesu teeŋ a piɛsu a bul, “Mi Tiina, di mi naaŋbie nɛ
ŋaa wii a cheimi lɛ, naaŋsiiŋ buŋmɛɛ nɛ mi jaŋ joŋo chɛu? Mi joŋo chɛu
naaŋsiiŋ bulipɛ koo?” 22 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Ai, naaŋsiiŋ bulipɛ duŋduŋa
dee. Joŋo chɛu naaŋsiiŋ mahiŋ batori ari fii leree bulipɛ.”
23 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a kɛŋ Wia kuorii-la a kaa mimagisɛ kuoro
ari u tiŋtinnaa a bul, “Kuoru kubala nɛ sie a chichɛ duu piɛsɛ u tiŋtinnaa
u chiŋŋaa. 24 U si suomo duu piɛsɛ, ba kɛŋ u tiŋtinna dɔŋɔ kɔ u teeŋ. U
dii u chimiŋ siidi bui bui bui nɛ. 25 U bi wuo t̠iŋ. Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bul di
ba kɛnu ari u haala ari u biiriŋ ari kialiŋ kala u si kɛnɛ a kaa mu yallɛ a t̠iŋ
chiŋ-la bua lɛ. 26 Ŋii nɛ tiŋtinni-la tuu kpirimi u naadusuŋ nyuŋ a sulu, ‘Mi
kuhiaŋ, ŋaa kenyiri. Mi jaŋ t̠iŋ ŋ chimiŋ kala.’ 27 U kuhiaŋ-la fáu nisusuŋ
woruŋ a joŋ chiŋ-la chɛu a ŋaa u mu. 28 Ŋii nɛ chiŋ tiina-la kuoru-la si joŋ
chiŋ-la chɛu, u lii a ma na u tiŋtinni dɔŋɔ tiina si dii u chimiŋ siidi bui. U
kɛŋ u gɛriŋ baŋŋa lɛ a bul duu t̠iŋ u chimiŋ. 29 U tiŋtinni-dɔŋ-la ma tuu
kpirimi u naadusuŋ nyuŋ a sulu a bul, ‘Ŋaa kenyiri, mi jaŋ t̠imiŋ.’ 30 U
via aŋ kɛnu mu tɔ dia, aŋ bul see duu t̠iŋ chiŋ-la. 31 U tiŋtinni-dɔŋsuŋ si
na wii-la u si ŋaa, ba tuɔŋ kala chei. Ba mu bula pi ba kuhiaŋ wii-la kala
si ŋaa. 32 Ŋii nɛ kuoru-la yiru a piɛsu a bul, ‘Ŋ-na tiŋtinna deeŋ, ŋ ŋaa ni-
bɔŋ nɛ. Ŋ si sulmi, mi joŋ chiŋ-la kala ŋ si die a chɛŋ nɛ. 33 Bɛɛ nɛ tii ŋ-na
bi wuo fá ŋ dɔŋɔ tiina-la nennige ari mi si fáŋ nennige ŋii?’ 34 Kuoru-la na
baaniŋ woruŋ u nyuŋ a ŋaa ba kɛnu tɔ dia see duu t̠iŋ chiŋ-la kala.” 35 Ŋii

nɛ Yesu si, "Di ma bi sɛi di ma joŋ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa haachɛba chɛba ari ma tuɔŋ kala, mi Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ ma jaŋ dɔgisɛma ŋii."

19

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba haalaa via
Maak 10.1-12

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u lii Galilii tiŋteeŋ a mu Judiya tiŋteeŋ a
chol Jɔɔdaŋ fuo-la. 2 Ni-daŋ bira to u hariŋ. Ŋii nɛ u vaarɛ nialiŋ síi wiilu dimɛ.
3 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma sii kɔ u teeŋ a chichɛ di ba magisu a
piɛsu a bul, "Di ŋ kɛŋ wii a tigɛ ŋ haala lɛ a chichɛ ŋ viau, u kɛŋ woŋbii
nɛɛ?" 4 Yesu miira piɛsɛba, "Ma bi karima ari bua-la lɛ Wia si bugumo ŋaa
dunia, nialiŋ u si ŋaa, ba fa ŋaa baal ari haal nɛɛ?" 5 Yesu bira si, "Ŋii nɛ
tii baal-la jaŋ leŋ u nyimma ari u naaŋ dia aŋ ka ba di u haala mɛrɛ dɔŋɔ
lɛ. Niaa deeŋba balia jaŋ kɛŋ chal-bala. 6 Ba bira bi jaŋ ŋaa niaa balia,
see kubala. Nialiŋ saa Wia si kaa mɛrɛ dɔŋɔ lɛ, u bi maga di nuhuobiine
kɛŋba pɔrɛ dɔŋɔ lɛ." 7 Ŋii nɛ u haritooro-la bira piɛsu wiiŋ deeŋ a bul,
"Bɛɛ nɛ tii saa Moosis fa si di baala níi chɛ u via u haala, duu laa sipaaŋ a
ŋmuŋsɛ teniŋ a pi haal-la aŋ-na viau?" 8 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul,
"Ma tuɔŋ dolie. Ŋii nɛ tii Moosis fa sɛi di ma via ma haalaa. Ama dunia
di-suomuŋ, ba fa bi ŋii ŋaa. 9 Mi bulaa pima, baala-na kala si via u haala
aŋ bira jaa dɔŋɔ, u tiina juu haal-la haachɛ lɛ nɛ, see di haal-la ka ŋaa ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa."
10 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la bula pu ari ŋii-na nɛ hɛ dimɛ, u bi maga di
nuu jaa haal. 11 Ŋii nɛ Yesu miira bula piba a bul, "Wiiŋ deeŋ bi naga
ari nuu-kala jaŋ wuo ŋaa. Nialiŋ Wia si joŋ doluŋ pa, ba duŋduŋa nɛ jaŋ
wuo ŋaa ŋii. 12 Wii-la si tii baalaa bi haalaa ka jaa, ba yuga nɛ. Ba lul
dɔŋsuŋ, ba paala bi haalaa wuo piŋ. Dɔŋsuŋ ma, nuhuobiinee nɛ ŋaaba
ŋii, dɔŋsuŋ ma bi haalaa jaa a tiŋ Wia kuorii-la wiaa. Nii-la si jaŋ wuo laa wiiŋ deeŋ dii, u sɛi."

Yesu joŋ nisiŋ daŋ haŋbiisiŋ lɛ
Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

13 Ŋii nɛ niaa sii kɔ Yesu teeŋ a kɛŋ ba haŋbiisiŋ kaa kɔ duu joŋ u nisiŋ
daŋba lɛ a chuɔlɛ Wia piba. Ŋii nɛ u haritooro-la kpiaba lɛ. 14 Yesu si na
ŋii, u bula piba a bul, "Má leŋ di haŋbiisi-la kɔ mi teeŋ. Ma síba kiru!
Niaa deeŋba yiri nɛ hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ." 15 Ŋii nɛ u joŋ u nisiŋ daŋba
lɛ aŋ viiri.

Ku-kɛnni-la kɔ Yesu teeŋ
Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

16 Baal kubala nɛ ma sie a kɔ Yesu teeŋ. Baal-la kɛŋ kiaa kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ
u piɛsɛ Yesu a bul, "Mi kuhiaŋ, wu-zɔŋ bɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-la si
bi dɛrɛ?" 17 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ piɛsɛmi wu-zɔmɔ-la ŋ si
jaŋ ŋiŋaa wiaa? Ni-bala duŋduŋa nɛ zɔmɔ. Di ŋ níi chɛ di ŋ kɛŋ miisi-la si
bi dɛrɛ, tuto wialiŋ Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di maa to." 18 Ŋii nɛ baal-la
piɛsu, "Wu-bɛɛba nɛ?" Ŋii nɛ Yesu si, "Sí niaa kpu, sí ŋ dɔŋɔ tiina haala
chɛ, sí gaa, di ŋ ŋaa daŋsia wii lɛ, sí wiaa nyia pɛ. 19 Fifá ŋ nyimma ari
ŋ naaŋ, a cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii." 20 Ŋii nɛ baal-la bula
pi Yesu, "Mi kuhiaŋ, mi to wiaa deeŋba kala nɛ. Bɛɛ nɛ saa ka?" 21 Ŋii nɛ
Yesu bula pu, "Di ŋ níi chɛ ŋ ŋaa ni-zɔŋ a sí wii-kala kɛŋ, joŋ ŋ kiaa kala yallɛ a joŋ moribie-la a pi summoo aŋ ku tomi. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ

kiaa Wia-jaŋ lɛ.” 22 Yesu si bul ŋii, baal-la tuɔŋ chei, u sii viiri, bɛɛ wiaa u
kɛŋ kiaa nɛ woruŋ.
23 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooro-la a bul, “Wutitii, mi bulaa pima, u ŋaa
wu-duo nɛ ari nii-la si kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 24 Mi
bira bulaa pima, u bi hɛi ari buŋtaŋŋa si jaŋ wuo to gɛri-hɛmiŋ buɔŋ lii
ari u si hɛyɛ ŋii nii-la si kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.” 25 U
haritooro-la si nii wiaa deeŋba, ba faasa hiriki a piɛsɛ Yesu a bul, “U nɛ
nagɛ ŋii, kubɛɛ nɛ saa Wia jaŋ laa ta?” 26 Yesu miira beŋba aŋ bul, “Wii-la
si jaŋ kperi nuhuobiine, u bi Wia wuo kperi. Wia wuo wii-kala ŋaa nɛ.”
27 Ŋii nɛ Piita bula pu a bul, “Na, la-na leŋ la kuŋ-kala nɛ aŋ tuto ŋ hariŋ.
Bɛɛ nɛ saa la jaŋ na?” 28 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooro-la a bul, “Wutitii
nɛ mi bulaa pima, di dunia falii-la nɛ yie, mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ hɔŋ
mi kuori-kpasa nyuŋ Wia pulumuŋ tuɔŋ. Bua-la lɛ, ma haritooro-la fii ari
balia-la si to mi hariŋ, ma ma jaŋ hɔŋ kuori-kpasinniŋ fii ari balia nyuŋ a
bibeŋ Iziral ta-geŋtisiŋ fii ari balia-la a dii ba sariya. 29 Bira nii-la kala si
leŋ u diisiŋ koo u naaŋbiiriŋ koo u nyimma koo u naaŋ koo u biiriŋ koo
u bagisiŋ a tiŋ mi wiaa, u tiina jaŋ bira na kiaa deeŋba naaŋsiiŋ zɔlɔ aŋ
pɛ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 30 Ama kuhiasiŋ yuga si jaŋ birimɛ haŋbiisiŋ.
Haŋbiisiŋ ma yuga si jaŋ birimɛ kuhiasiŋ.”

20

Yesu magɛ namaga a tigɛ baga tiŋtinnaa lɛ

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga a piba a bul di Wia kuorii-la nagɛ baal
kubala si kɛŋ u baga nɛ chichuɔ-fiɛla. U lii chichɛ niaa di ba mu pɛrɛ u
baga-la lɛ. 2 Ba sɛi ari ba jaŋ mu pɛrɛ, ka u ṯiŋba chɛ-bala time. Ŋii nɛ u
leŋ ba mu u baga-la pipɛrɛ. 3 U ku magɛ kerifi nibi, u bira lii a na niaa
dɔŋsuŋ di ba chiŋ yɔbɔ tuɔŋ pɛi. Ba bi tiŋtimii kala ka tiŋ. 4 Ŋii nɛ u bula
piba di ba ma mu a pɛrɛ u baga-la lɛ, ka di u ṯiŋba, duu jaŋ piba ŋii kala si
maga. Ŋii nɛ ba ma mu. 5 Kerifi fii ari balia yi, u bira lii a na niaa dɔŋsuŋ
a ŋaa ba ma mu u baga-la. U bira lii kerifi batori bua-la lɛ a bira na niaa
dɔŋsuŋ a ŋaa ba ma mu u baga-la. 6 U bira ku kpagɛ kerifi banɔŋ, u bira
lii yɔbɔ tuɔŋ a na niaa dɔŋsuŋ ma di ba ha chiŋ dimɛ. Ŋii nɛ u piɛsɛba,
“Bɛɛ nɛ tii ma chiŋ daha pɛi chichuɔŋ ari wiihɛyɛ kala, ma bi tiŋtimii kala
ka tiŋ?” 7 Ŋii nɛ ba bula pu ari ba bi tiŋtiŋŋaa na di ba tiŋ. Ŋii nɛ u bula
piba di ba ma mu a tiŋ u baga lɛ. Ba ma mu. 8 Didaaniŋ si yie, ŋii nɛ
baga-la tiina yirɛ nii-la síi beŋ u baga-la duu yirɛ nialiŋ si tiŋ u baga-la lɛ a
ṯiŋba, duu suomi nialiŋ si to hariŋ mu baga-la a ṯiŋba aŋ-na mu yi nialiŋ
si laa sipaaŋ mu baga-la. 9 Nialiŋ si to hariŋ mu baga-la, u ṯiŋba chɛ-bala
time. 10 Ŋii nɛ u si, ka nialiŋ si laa sipaaŋ mu baga-la, di ba ku laa ba
time. Ba fa biina ari ba jaŋ laa kii haritooro-la, ama ba ṯiŋba ma magɛ ŋii
nɛ. 11 Ba ma laa moribie-la aŋ gugurimɛ wiaa nii-la baga-la lɛ ba si pɛrɛ
teeŋ. 12 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “Niaa deeŋba si to hariŋ kɔ, ba tiŋ hawa
kubala duŋduŋ nɛ, aŋ ka la-na tiŋ chichuɔŋ ari wiihɛyɛ kala, aŋ ka ŋ ṯiŋla
kala maga dɔŋɔ.” 13 Ŋii nɛ baga-la tiina bula pi ba dɔŋɔ a bul, “Jegile nii,
mi bima gura. Ma sɛyɛ ari ma jaŋ tiŋ di wia juu nɛ aŋ laa chɛ-bala time.
14 Má laa ma moribiee a viiri. Mii chɛ di mi ṯiŋ baalaa deeŋba si to hariŋ
kɔ ŋii titia mi si ṯiŋma nɛ. 15 Mi bi woŋbiiŋ kɛnɛ di mi kɛŋ mi moribiee
ṯiŋ mi tuɔtɔrɛ wiaa? Koo ma yaraa bieru a tiŋ mi si kɛŋ zile wiaa nɛɛ?”
16 Ŋii nɛ Yesu bula dɛrɛ, “Kuhiasiŋ jaŋ birimɛ haŋbiisiŋ, haŋbiisiŋ ma jaŋ
birimɛ kuhiasiŋ.”

Yesu bul u suuŋ wiaa
Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

17 Yesu si bul ŋii di ba hɛ woŋbiiŋ lɛ nɛ aa mu Jerusalɛm. Ŋii nɛ u kɛŋ u
haritooroo fii ari balia duŋduŋa a suusa lii a bula piba woŋbiiŋ lɛ, 18 "Má
jegili mi teeŋ. Laa mu Jerusalɛm nɛ. Di la nɛ yi dimɛ, ba jaŋ kɛŋ mi-na
Nuhuobiine Bie a kaa mu pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia
teniŋ kerichiba. Ba jaŋ dii mi sariya a ŋaa di ba kpumi 19 aŋ kɛŋmi kaa
mu hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ. Ba jaŋ mɔŋmi. Ba jaŋ viirɛmi
maa aŋ kpaasɛmi mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ, ka di mi sii suuŋ lɛ tapulaa batori
chɛɛŋ."

Zɛbidii haala sul Yesu a chichɛ di-hɔnuŋ duu pi u biiriŋ balia
Maak 10.35-45

20 Ŋii nɛ Zɛbidii haala kɛŋ u biiriŋ balia kɔ Yesu teeŋ a kpirimi u sipaaŋ
aŋ sulu duu pɛu lɛ. 21 Ŋii nɛ Yesu piɛsu, "Wu-bɛɛ nɛ ŋŋ chɛ di mi ŋaa
piŋ?" Ŋii nɛ u bul, "Ŋ si jaŋ dii Wia kuorii-la a hɔŋ ŋ kuori-kpasa nyuŋ,
leŋ di mi biiriŋ balia ŋaa ŋ bubuɔŋ huhɔnnɔɔ, di dɔŋɔ hɔŋ ŋ na-diiŋ, di
dɔŋɔ ma hɔŋ ŋ na-gua." 22 Ŋii nɛ Yesu bula pi u biiriŋ a bul, "Ma bi jiŋ
ku-la ma síi chɛ. Ma jaŋ wuo nyalima na hɛɛ-la mi si jaŋ na? Ma jaŋ wuo
fo Wii-chuɔlɛ liiŋ ari ba si jaŋ fomi ŋii, koo?" Ba si, "Oo, la jaŋ wuo."
23 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Wutitii nɛ ma bul. Hɛɛ-la mi si jaŋ na, u-na
ma ma jaŋ na. Ama mi na-diiŋ ari mi na-gua huhɔnnɔ-la, mi dee bi jaŋ
tuɔsɛba. Wia nɛ jaŋ liisɛba di ba hɔŋ dimɛ." 24 Yesu haritooroo fii-la si nii
Jeems ari Jɔɔŋ si bul wii-la, ba na baaniŋ ba nyuŋ. 25 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u
haritooroo kala. Ba mu u teeŋ. U bula piba a bul, "Ma jiŋ nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa, ba hɔŋ niaa nyuŋ nɛ. Ba kuhiasiŋ ma kɛŋba doluŋ. 26 Ama u
bi maga di ma ŋiŋaa ŋii. Ma tuɔŋ nii-la síi chɛ u ŋaa ma kuhiaŋ, u maga
duu nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima. 27 Ma tuɔŋ nii-la ma síi chɛ u ŋaa ma tuɔŋ
kuoro, u maga duu nɛ ŋaa ma tuɔŋ yomo. 28 Mi-na Nuhuobiine Bie, mi bi
kɔ di mi chɛ niaa di ba tima pimi, mi kɔ di mi-na tima piba nɛ a suu a laa
niaa miisaa yugɛ ta a piba."

Yesu vaarɛ nyulimaa balia
Maak 10.26-52; Luuk 18.35-43

29 Yesu ari u haritooroo si lii Jɛrikɔ lɛ, ni-daŋ nɛ to ba hariŋ. 30 Di
nyulimaa balia hɔŋ woŋbiiŋ niiŋ a nii di Yesu níi bal. Ŋii nɛ ba faasa
yirɛ a bula pu a bul, "Yesu, Devit nihii, fála nennige." 31 Ŋii nɛ ni-daŋ-la
kpiaba lɛ di ba kɛŋ goŋ. Ama ba faasa yirɛ a kii ŋii a bul, "La Tiina, Devit
nihii, fála nennige." 32 Ŋii nɛ Yesu chiŋ aŋ yirɛba a piɛsɛba, "Bɛɛ kuŋ nɛ
ma chɛ mi ŋaa pima?" 33 Ŋii nɛ ba bul, "La Tiina, laa chɛ di ŋ suri la siaa
nɛ." 34 Ŋii nɛ Yesu fába nennige a digi ba siaa lɛ. Ba siaa guu suri, ba tuto
u hariŋ.

21

Yesu juu Jerusalɛm
Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jɔɔŋ 12.12-19

1 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo sii mu Jerusalɛm. Ba ku yi Bɛtifagi a ku
yi peel kubala baa yirɛ Oliv. Ŋii nɛ Yesu liisɛ u haritooroo balia a tiŋba a
bula piba a bul, "Má mu taŋ-la si hɛ ma sipaaŋ. 2 Di ma nɛ mua, ma jaŋ
na kakumo ari u bie di ba vɔbɔ a kii. Má puri a kaa kɔ pimi. 3 Di nuu nɛ
piɛsɛma, má bula pu ari ma Tiina níi chɛ. U jaŋ leŋ di ma kaa kɔ lima."

4 Wiiŋ deeŋ ŋaa di wii-la nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ku
ŋaa wutitii nɛ. 5 U fa si,
"Má bulaa pi Zaayɔŋ niaa
di ba bee na, di ba kuoro níi kɔ ba teeŋ.
U kɛŋ u titia muuri nɛ a jil kakumo
a bira jil kakumo bie."
6 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la mu a ŋaa wii-la Yesu si bula piba di ba ŋaa. 7 Ba
kɛŋ kakumo-la ari u bie kaa kɔ a joŋ ba gɛnniŋ daŋ kakumo-la ari u bie
nyuŋ, Yesu jil. 8 Ni-daŋ-la jesiŋ joŋ ba gɛnniŋ a jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ, ka dɔŋsuŋ
ma keri pipaariŋ a ma kaa jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ. 9 Ni-daŋ-la si laa Yesu sipaaŋ
ari nialiŋ síi to u hariŋ suomo ŋiŋaa goŋ a bul, "Tabarikala Devit nihiŋ!
Wia jaŋ pɛ nii-la síi kɔ la Tiina doluŋ lɛ. Má leŋ di la dɛnnɛ Wia!" 10 Yesu
si muu juu Jerusalɛm, taŋ-la kala zigili. Ŋii nɛ niaa piɛsɛ a bul, "Kubɛɛ nɛ
ŋla?" 11 Ŋii nɛ ni-daŋ-la bul, "Yesu si lii Nazarɛt si hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ,
nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u nɛ ŋii."

Yesu juu Wia-dia
Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jɔɔŋ 2.13-22

12 Ŋii nɛ Yesu juu Wia-dia. Nialiŋ dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a yiyallɛ kiaa, dɔŋsuŋ
ma yuyɔɔ kiaa. Yesu kiriba kala ta ba lii. Baalaa ma hɛ dimɛ a yiyɛrɛ
moribiee. Yesu ŋmoo ba teebulba lo. Baalaa dɔŋsuŋ ma yallɛ kokosuŋ. U
ŋmoo ba ma kpasinniŋ a lo. 13 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ba ŋmuŋsa di
Wia si, u dia jaŋ ŋaa lee-la niaa si jaŋ chuchuɔlɛ Wia, aŋ ka ma-na miira
kaa birimɛ gaari-dia."
14 Ŋii nɛ nyulimaa ari gbegisiŋ kɔ Yesu teeŋ Wia-dia lɛ. U vaarɛba.
15 Ama nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba si na
wu-magila-la u síi ŋaa a bira na haŋbiisiŋ síi ŋaa goŋ ŋii Wia-dia lɛ, ba
na baaniŋ. Haŋbiisi-la fa yirɛ, "Tabarikala Devit nihiŋ." 16 Ŋii nɛ nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia ari Wia teniŋ kerichiba piɛsɛ Yesu a bul, "Ŋ nii wialiŋ
ba síi bul nɛɛ?" Yesu bul, "Mi nia nɛ." Ŋii nɛ Yesu ma piɛsɛba, "Ma bi Wia
teniŋ karimaa? Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
'Wia jaŋ leŋ di bii-mulluŋ didɛnnɛ Wia.' "
17 Ŋii nɛ Yesu leŋba aŋ sii mu Bɛtani a chua dimɛ.

Yesu kaliba hɛ tutogo lɛ
Maak 11.12-14, 20-24

18 Taŋ si pula, Yesu miira mu Jerusalɛm. U síi mu, losuŋ kɛnu woŋbiiŋ lɛ.
19 U na tutogo duu chiŋ u sipaaŋ woŋbiiŋ niiŋ. U mu yi tutogo-la bubuɔŋ a
wula beŋ di nɛnɛɛ tuo, see pipaariŋ. Ŋii nɛ u bul tia-la lɛ a bul, "A lii jiniŋ
a kaa mumu, ŋ bira bi jaŋ nɛŋ." Tia-la guu suu. 20 U haritooroo si na wiiŋ
deeŋ, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ba pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, "Ɛɛ nɛ tia-la guu
suu lima ŋii?" 21 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Wutitii nɛ mi bulaa pima,
di ma nɛ kɛŋ yarida a bi tuɔsaa balia kɛnɛ, ma ma jaŋ wuo ŋaa wii-la si
ŋaa tutogo-la lɛ. Ŋla ma duŋduŋa dee, ama ma jaŋ wuo paala bul peeliŋ
deeŋ lɛ duu sii a mu tel muga tuɔŋ. U jaŋ ŋaa pima. 22 Kialiŋ-na kala ma
si chuɔlɛ Wia a susul, di ma nɛ kɛŋ yarida, ma jaŋ naba."

Niaa piɛsɛ Yesu u doluŋ wiaa
Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

23 Ba si mu Jerusalɛm, Yesu mu juu Wia-dia. U si juu Wia-dia-la ŋii a
didagɛ niaa, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba
ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ, ba kala sii kɔ u teeŋ a piɛsu a bul, "Dol bɛɛ nɛ ŋ
kɛŋ a ŋiŋaa wiaa deeŋba? Kubɛɛ nɛ piŋ doluŋ ŋ kaa ŋiŋaa ŋii?" 24 Ŋii

nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi ma jaŋ piɛsɛma wu-bala. Di ma nɛ dagɛmi u
bubuɔŋ, mi ma jaŋ dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ.” 25 Ŋii nɛ u piɛsɛba
a bul, “Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la doluŋ, u lii nii nɛ? U lii Wia teeŋ nɛɛ koo u lii
nuhuobiine teeŋ nɛɛ? Má dagɛmi.” Ba suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ dɔŋɔ lɛ aa
bul, “Wu-bɛɛ nɛ laa chɛ di la bul? Di la nɛ bula pu a bul di Wia teeŋ nɛ u
lii, u jaŋ piɛsɛla a bul, ‘Bɛɛ nɛ saa tii ma bi wialiŋ u si bula laa dii?’ 26 Di
la nɛ saa si u lii nuhuobiine teeŋ nɛ, fawulluŋ jaŋ kɛŋla a tiŋ ni-daŋ-la si
chiŋ dimɛ wiaa. Niaa bula ari Jɔɔŋ fa sɛnɛ ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.” 27 Ŋii nɛ ba bula pi Yesu a bul, “La bi jiŋ.”
Ŋii nɛ Yesu ma bula piba a bul, “Tɔɔ, mi ma bi jaŋ dagɛma dol-la mi si
kɛnɛ bubuɔŋ.”

28 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
ari Ju̱u tiŋŋaa a bul, “Baal kubala nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ haŋbolibiisiŋ balia. U
sii mu u bii-hiaŋ teeŋ a bula pu a bul, ‘Mi bii, mu baga jiniŋ a tiŋ.’ 29 Ŋii
nɛ bile bul, ‘Mi bi jaŋ mu baga jiniŋ.’ U ŋii hariŋ lɛ, u tuɔŋ chei wii-la u
si bula pi u nyimma lɛ aŋ sii mu baga-la. Ŋii nɛ ba nyimma bira mu a bul
u bii-bie-la ma lɛ a bul duu mu baga. Ŋii nɛ bile bul duu jaŋ mu aŋ via.
30-31 Haŋbiisiŋ deeŋba balia tuɔŋ, kubɛɛ nɛ to ba nyimma niiŋ lɛ? Bɛɛ nɛ
ma biinɛ?” Ŋii nɛ ba bula pu di u bii-hiaŋ-la nɛ. Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Wutitii, mi bulaa pima ari laŋpoo lilaaraa ari jagumuloba jaŋ laa
sipaaŋ ma lɛ a juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 32 Bɛɛ wiaa Jɔɔŋ Wia lii-foori-la kɔ
a dagɛma woŋbii-titii-la nɛ ma si jaŋ to, aŋ ka ma bi u wiaa laa dii, ama
laŋpoo lilaaraa ari jagumuloba, ba laa u wiaa dii. Ma si paala na ba si laa
u wiaa dii ŋii, aŋ ka ma ha bi birima di ma laa u wiaa dii.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ nialiŋ síi tiŋ tiŋtiŋŋaa baga lɛ
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

33 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a bul, “Baal kubala nɛ bil baga a
chɔŋsɛ kiaa si kɛŋ nɛnɛɛ yugɛ a nagɛ chichuɛŋ. Ba yiyirɛ gireps. U saa ligɛ
baga-la golli nɛ. U lu bua baga-la tuɔŋ di ba chagɛ tii-nɛnɛ-la liiŋ hihɛ. U
ma saa lusuŋ nyuŋ dia a hɔnɔ pɔ. Ŋii nɛ u paa niaa a hɛ u baga-la tuɔŋ di
ba titiŋ. Ka u mu taŋ dɔŋ. 34 Tii-nɛnɛ-la biiniŋ si yie, u tiŋ u dia tiŋtinnaa
di ba mu tiŋtinna-la teeŋ di ba mu laa tii-nɛnɛ-la kaa kɔ. Ba mu. 35 Ba
kɛŋ dɔŋɔ a ŋmobu, a kpu dɔŋɔ, a yagɛ dɔŋɔ ari tabiaa a kpuu. 36 Ŋii nɛ u
tiŋ niaa dɔŋsuŋ a wasa kii buŋbuŋ-la. Ba ŋaa ŋii titia nialiŋ ma lɛ. 37 Ŋii
hariŋ lɛ nɛ u tiŋ u bie. U biina duu bie nɛ mua, ba jaŋ zilu. U ma bira mu.
38 Tiŋtinna-la si na bile, ba bula pi dɔŋɔ a bul, ‘Di baga-la tiina nɛ suba,
bie deeŋ nɛ jaŋ dii u kiaa. Má kɔ di la kpuu. Di la nɛ kpuu, la nɛ jaŋ miira
tii u kialiŋ.’ 39 Ba kɛŋ bile a joŋu yuo ta baga-la hariŋ a kpuu.” 40 Ŋii nɛ
Yesu piɛsɛba, “Di baga-la tiina nɛ kɔ, ɛɛ nɛ u jaŋ ŋaa baga tiŋtinna-la lɛ?”
41 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “U jaŋ kɔ a kpu ni-bɔmɔ-la aŋ joŋ baga-la a pi
ni-tania. Di tii-nɛnɛɛ-la biiniŋ nɛ yi, ba jaŋ kɛŋ tii-nɛnɛ-la kaa mu pu.”

42 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ si nii namaga-la, “Ma bi Wia teŋ-la karimaa?
a mu yi lee-la ba si bul ŋla:

‘Tiebii-la dii-saaraa si via,
u nɛ miira ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si joŋo bil dia geŋtine.
La Tiina Wia tiŋtiŋŋaa nɛ ŋii.
U ŋaala wu-kpuŋkpere nɛ.’ ”

43 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ a bul, “Wia jaŋ kɛŋ u kuorii-la laa ma teeŋ, a
joŋo pi nialiŋ si jaŋ to Wia niiŋ woruŋ a ŋiŋaa wialiŋ si jaŋ dagɛ ari ba
birima lii ba haachɛba lɛ nɛ. [44 Nii-la si tel tiebii-la nyuŋ, u tiina jaŋ yɛrɛ

muno muno. Di tiebii-la ma nɛ tel nuu-kala nyuŋ, u jaŋ yɛrɛ u tiina muno
muno.]”
45 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Farisii tiŋŋaa nii Yesu si
magɛ namaga-la a jiŋ ari ba wiaa nɛ u bubul ŋii. 46 Ŋii nɛ ba wiwalimɛ
di ba kɛnu kaa mu tɔ dia. Ama ba faa fá ni-daŋ-la si hɛ dimɛ, bɛɛ wiaa
ni-daŋ-la joŋ Yesu ari u ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
dɔŋɔ nɛ.

22

Yesu magɛ namaga a tigɛ ha-jaari gbiele kudiilee lɛ
Luuk 14.15-24

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a didagɛ niaa. 2 U si, “Wia kuorii-la
nagɛ kuoru kubala nɛ. U bie jaa haala. Ŋii nɛ u ŋaa ba gbigbieli ha-jaari
gbiele a ŋaa ba yirɛ niaa di ba kɔ gbiele-la. 3 Ba si ŋaa kudiile-la dɛrɛ, u tiŋ
u tiŋtinnaa di ba mu yirɛ nialiŋ u si yira, ari ba ŋaa siri di ba gbieli gbiele-
la nɛ. Ba si mu yirɛba, ba via. 4 Ŋii nɛ u bira tiŋ u tiŋtinnaa dɔŋsuŋ di ba
mu bula pi nialiŋ u si yira di ba kpu nɛ-belliŋ ari nɛ-niiniŋ kala nɛ a ŋaa
kudiile-la dɛrɛ, di ba kɔ ha-jaari gbiele-la. 5 Ŋii nɛ nialiŋ u si yira bira via
di ba mu aŋ titiŋ ba tiŋtiŋŋaa. Dɔŋɔ sii mu u baga, dɔŋɔ ma sii mu u kiaa
di-yalliŋ. 6 Ka dɔŋsuŋ ma kɛsɛ kuoro dia tiŋtinna-la a ŋmooba aŋ kpuba.
7 Ŋii nɛ kuoru-la na baaniŋ a ta u laali-yuoroo. Ba mu kpu nialiŋ si kpu
u dia tiŋtinna-la aŋ nyigɛ ba taŋ kala. 8 Ŋii nɛ u yirɛ u tiŋtinnaa dɔŋsuŋ
a bira bula piba, ‘Mi gbiele kudiile-la ŋaa siri nɛ, ama nialiŋ mi si yira bi
maga di ba kɔ gbiele-la. 9 Má saa lii mu woŋbii-porunuŋ a yirɛ nialiŋ kala
ma si na dimɛ a bula piba di ba kɔ a dii kudiile-la.’ 10 Ŋii nɛ tiŋtinna-la lii
woŋbii-porunu-la a yirɛ nialiŋ kala ba si na lee-la, ni-zɔŋŋɔɔ ari ni-bɔŋŋɔɔ
kala. Ŋii nɛ ba kala ku juu sṳ dia-la lɛ ba fa síi gbieli gbiele-la.
11 Ŋii nɛ kuoru-la juu duu na nialiŋ si kɔ a na baal kubala duu bi ha-jaari
gbiele gɛriŋ laala. 12 U piɛsu a bul, ‘Mi naŋdɔŋ, ɛɛ nɛ ŋ ŋaa ku juu daha
aŋ bi ha-jaari gbiele gɛriŋ laala?’ Baal-la tɔrɛ u niiŋ. 13 Ŋii nɛ kuoru-la
bula pi u tiŋtinnaa a bul, ‘Má kɛŋ baala deeŋ a vɔɔ u nisaa ari u naasiŋ
a joŋu yuo ta jeeŋ hariŋ birimiŋ tuɔŋ duu pina yiyel aŋ didiŋ u nyilaa.’ ”
14 Ŋii nɛ Yesu bula dɛrɛ aŋ bul, “Ba yie yirɛ niaa yugɛ nɛ, ama ba tuɔŋ ba
yie tuɔsɛ niaa baŋmɛnɛ nɛ.”

Ba bul laŋpoo ṯimiŋ wiaa
Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

15 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa sii lii a vuurɛ ŋii ba si jaŋ magisɛ Yesu a bɛrɛ kɛnu
ari wu-piɛsaa. Ŋii nɛ ba tiŋ ba haritooroo dɔŋsuŋ ari Hɛrɔd ma haritooroo
dɔŋsuŋ di ba mu Yesu teeŋ. 16 Ŋii nɛ ba kɔ u teeŋ a piɛsu a bul, “La kuhiaŋ,
la jima di ŋ kɛŋ wutitii nɛ a didagɛ Wia tonuŋ woŋbii-titii-la. Ŋ sipaaŋ
tuo nuu lɛ. Ŋ bi ni-bal síi ka fá. 17 Saa bula pila ari u ŋaa woŋbii nɛɛ di
la ṯiŋ laŋpoo a pi Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ ba síi yirɛ Siiza? Ɛɛ nɛ ŋ ma
biinɛ?” 18 Yesu fa jiŋ ba tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la nɛ a bula piba a bul, “Ma kaŋfugi
timma! Bɛɛ nɛ tii maa magisɛmi? 19 Má kɛŋ ma laŋpo-la moribiiŋ kaa kɔ
di mi bee na.” 20 Ba kɛŋ dɔŋɔ kaa kɔ. Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Kubɛɛ nyuŋ nɛ
hɛ dimɛ? Kubɛɛ yiriŋ ma nɛ ba tuuro hɛ moribii-la lɛ?” 21 Ŋii nɛ ba bul
di Siiza yiriŋ nɛ. U bula piba a bul, “Tɔɔ, má joŋ Rom tiŋteeŋ kuori-bal-la
kiaa pu aŋ joŋ Wia ma kiaa pu.” 22 Yesu si bul ŋii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere
ba sii viiri.

Ba piɛsɛ Yesu a tigɛ nialiŋ si suba lɛ.
Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

23 Chɛɛ-la titia nialiŋ dɔŋsuŋ ba síi yirɛ Sadusii tiŋŋaa, ba kɔ u teeŋ.
Sadusii tiŋŋaa yie si di nuu nɛ suba, u bira bi sii. Ba piɛsu wiaa a bul,
24 "La kuhiaŋ, Moosis fa si di baala nɛ jaa haala, di haal-la ari baal-la nɛ bi
bii lula, aŋ ka di baal-la suu, u maga di u ŋaana joŋ yo-haal-la jaa nɛ. Di
u lul biiriŋ pi u maala-la si suba, biiri-la jaŋ chiŋ u nyuŋ lɛ. 25 Naaŋbiiriŋ
balipɛ nɛ fa hɛ dimɛ. Ba kala ŋaa baalaa. Ba naaŋ kubala, ba nyimma
kubala. Ba kuhiaŋ jaa haala. Ba di haal-la bi bii lula, aŋ ka u suu. U si
suba, u ka haal-la a pi u ŋaana dɔŋɔ nɛ. 26 Liamiŋ ma suu. Torimuŋ tiina
ma joŋ haal-la jaa. U ma ŋii titia nɛ. Naaŋbiiri-la balipɛ kala nɛ jaa haal-la.
U bi lula. 27 Ŋii hariŋ lɛ nɛ haal-la ma titia suu. 28 Tapulii-la niaa si jaŋ
sii suuŋ lɛ, baalaa deeŋba balipɛ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ jaŋ tii haal-la? Ba kala
balipɛ nɛ jaau."

29 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma bi Wia teniŋ jiŋ. Ma ma bi Wia doluŋ
jiŋ. Ŋii nɛ tii ma yeŋŋi. 30 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ, baalaa bira
bi jaŋ jaa haalaa, haalaa ma bira bi jaŋ jaa balaba. Ba kala jaŋ nagɛ Wia
tiŋdaaraa si hɛ Wia-jaŋ lɛ." 31 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Na ma piɛsɛmi
nialiŋ si jaŋ sii suuŋ lɛ wiaa nɛ. Ma bi karimɛ wialiŋ Wia fa si bula pi niaa
u teniŋ lɛɛ? 32 U fa si duu nɛ ŋaa Abiraham Wia ari Aizik Wia ari Jekɔb
kala Wia. (Bua-la lɛ u si bul ŋii di Abiraham ari Aizik ari Jekɔb fa suba
nɛ.) Wiaa deeŋba u si bula, ba bubuɔŋ nɛ di Abiraham ari Aizik ari Jekɔb
bira sii suuŋ lɛ nɛ a hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ. Wia bi jaŋ wuo ŋaa nialiŋ si
suba Wia, u ŋaa ni-weyee Wia nɛ." 33 Ni-daŋ-la si nii ŋii u síi dagɛ niaa, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere.

Wialiŋ si maga di la ŋiŋaa, ba tuɔŋ wu-baliŋ
Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

34 Farisii tiŋŋaa si nia ari Yesu bul wiaa lo Sadusii tiŋŋaa ba ŋaa fuii,
ba kala ku pɛ dɔŋɔ lɛ. 35 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba dɔŋɔ wiwalimɛ duu
magisɛ Yesu a pipiɛsu wiaa. 36 U piɛsɛ Yesu a bul, "Kuhiaŋ, wialiŋ Wia si
dagɛ niaa baa to, kubɛɛ nɛ ŋaa ba tuɔŋ siifiaŋ wiiŋ?" 37 Ŋii nɛ Yesu bul,
" 'Kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari ŋ tuɔbiinaa kala ari ŋ wii-wii-kala a cho ŋ Tiina Wia.'
38 Wialiŋ Wia si dagɛ niaa baa to, ba tuɔŋ wu-baliŋ ari ba tuɔŋ buŋbuŋ nɛ
ŋii ari ba tuɔŋ siifiaŋ wiiŋ nɛ ŋii. 39 Wu-liamiŋ ma nɛ ŋla: 'Cho ŋ dɔŋɔ
tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.' 40 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
ari wialiŋ kala nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kala lii wiaa
deeŋba baliamiŋ tuɔŋ nɛ."

Ba piɛsɛ nii-la Wia si liisa wiaa.
Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

41 Farisii tiŋŋaa ha si hilimi ŋii, Yesu ma piɛsɛba a bul, 42 "Bɛɛ nɛ ma
biinɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa wiaa? Kubɛɛ doho nuu nɛ u ŋaa?" Ŋii nɛ
ba bul duu ŋaa Devit doho nuu nɛ. 43 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul, "Bɛɛ
nɛ saa tii Wia Diŋ-zɔŋ-la fa dagɛ Devit duu kɛnu yirɛ u Tiina? 44 Ŋla nɛ u
bul:

'Mi Tiina Wia bula pi mi Tiina
duu hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ.'

45 Devit titia si yirɛ nia deeŋ u Tiina, ɛɛ nɛ saa u jaŋ wuo ŋaa u nihiŋ
duŋduŋa?" 46 Yesu si bul ŋii, nuu-kala bira bi wii wuo bul. A chiŋ tapulii-
la kala a kaa mu, nuu-kala ma bira bi nyu-duoŋ kɛnɛ duu piɛsu wii-kala.

23

Yesu bul wiaa, Wia teniŋ kerichiba ari Farisii tiŋŋaa teeŋ
Maak 12.38-40; Luuk 11.39-44, 46, 52; 20.45-47

1 Ŋii nɛ Yesu bula pi ni-daŋ-la ari u haritooroo a bul, 2 "Wia teniŋ
kerichiba-la ari Farisii timma-la, ba nɛ ŋaa nialiŋ síi dagɛ wialiŋ Moosis
fa si bile di niaa tuto. 3 Ŋii wiaa ma maga di ma to wialiŋ kala ba si bula
pima di ma ŋaa, ama ma sí ba wu-ŋaalaa chesu, bɛɛ wiaa ba titia bi wialiŋ
ba síi dagu ka to. 4 Ba yie vɔɔ chugi-yuŋoo nɛ a kaa chuŋ niaa, ama ba
titia bi chɛ di ba pɛba lɛ a laa chuga-la. 5 Ba yie ŋaa wii-kala di niaa naba
nɛ. Ba yie ŋmuŋsɛ Wia niiŋ wiaa a hɛ teŋ-jalaa lɛ a kaa vuvɔɔ ba gɛnniŋ
nisaa lɛ ari ba nyuŋ-chuuluŋ lɛ aŋ leŋ ba gɛnniŋ juɔsaa ma duomi duomi.
6 Di niaa nɛ yirɛba di ba ku dii kiaa, ba cho di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ.
Ba nɛ juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ maa, ba cho di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ. 7 Ba
yie chichɛ di niaa chuchuɔlɛba aŋ jujoŋba jirima niaa tuɔŋ aŋ yiyirɛba
kerichiba. 8 Ama ma-na sí leŋe di niaa kɛŋma kaa yirɛ kerichiba. Ma kala
ŋaa naaŋbiiriŋ nɛ. Ma kala kerichi ŋaa kubala nɛ. 9 U saa bi maga di
ma yirɛ nuu-kala ma nyimma dunia deeŋ lɛ, bɛɛ wiaa ma Nyimma ŋaa
kubala nɛ a hɛ Wia-jaŋ. 10 Ma bira sí nuu-kala yirɛ ma kuhiaŋ, bɛɛ wiaa
ma kuhiaŋ nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa. 11 U maga di ma tuɔŋ kuhiaŋ
nɛ birimɛ haŋbie a tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima. 12 Nii-la kala síi bigisi u titia lɛ,
Wia jaŋ kɛnu muuri, ka nii-la ma si kɛŋ u titia muuri, Wia jaŋ ŋaa duu
yugɛ.

13 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma kɛŋ Wia kuorii-la dia-boro yagɛ nɛ di niaa sí juu, bɛɛ
wiaa ma titia bi chɛ di ma juu, aŋ bira pɔ di nialiŋ síi walimɛ di ba juu,
di ba ma sí juu. [14 Ma Wia teniŋ kerichiba-la ari ma Farisii timma-la, ma
kaŋfugi timma-la, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie kɛŋ yo-haalaa kiaa laa didii a
yie fugo chuɔlɛ Wia didieni. Bua-la lɛ Wia si jaŋ dii ma sariya, ma nɛ jaŋ
na hɛɛŋ a kii nuu-kala.]

15-16 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie sii a duori liiŋ a mu tiŋteyee dɔŋsuŋ a bul Wia
wiaa dimɛ. Di ni-bala nɛ laa dii, ma yie leŋ u wasa bɔŋ a nagɛ ma si nagɛ
ŋii nɛ. Wia ma jaŋ joŋu hɛ nyiniŋ lɛ ari u si jaŋ joŋma hɛ ŋii. Ma nyuluŋ
sipaa-laaraa, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie bul, 'Di nuu nɛ ŋmiɛsɛ Wia-dia, u bi
ŋmiaŋ ŋaa, ama duu nɛ ŋmiɛsɛ sɛlimɛ kialiŋ si hɛ Wia-dia tuɔŋ, u chaasa
ŋmiɛsɛ ŋmiaŋ nɛ.' 17 Ma nyuluŋ-tɔɔ nɛ! Sɛlimɛ kialiŋ si hɛ Wia-dia tuɔŋ
ari dia-la si ŋaa sɛlimɛ-la bi disinniŋ kɛnɛ, deeŋba balia tuɔŋ kubɛɛ nɛ
yuga? 18 Ma bira bula di nuu nɛ ŋmiɛsɛ koru-la lɛ ba si kpu pusuŋ pipi
Wia, u bi chaasa ŋmiɛsɛ ŋmiaŋ, ama duu nɛ ŋmiɛsɛ ku-la ba si yie joŋo
daŋ koru-la nyuŋ a pi Wia, u chaasa ŋmiɛsɛ ŋmiaŋ nɛ. 19 Ma nyulimaa,
ku-la ba si yie joŋo daŋ koru-la nyuŋ ari koru-la si ŋaa di ku-la bi disinniŋ
kɛnɛ, kiaa deeŋba balia tuɔŋ kubɛɛ nɛ yuga? 20 Ŋii wiaa di nuu nɛ ŋmiɛsɛ
koru-la lɛ ba si yie kpu pusuŋ pipi Wia, u yie ŋmiɛsɛ ba di ku-la kala nɛ
ba si yie joŋo daŋ u nyuŋ a pi Wia. 21 Di nuu nɛ bira ŋmiɛsɛ Wia-dia, u
ŋmiɛsɛ Wia dia-la ari Wia kala nɛ, bɛɛ wiaa Wia hɛ dia-la lɛ nɛ. 22 Di nuu
nɛ bira ŋmiɛsɛ Wia-jaŋ, u ŋmiɛsɛ Wia kuori-kpasa-la ari nii-la si hɔŋ u lɛ
ma nɛ.

23 Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Di ma jaa pipaari-la suɔra si sima, ari pipaari-la si hɛyɛ,
ari pipaa-diilee, ma yie kɛŋba kala kaa kpaa leree fii fii a joŋ ba kuŋ-kala
leriŋ dɔŋɔ a pi Wia aŋ via di ma to siifiaŋ wialiŋ Moosis fa si bile pima

di ma tuto. Ba nɛ ŋla: Má to wutitii woŋbiiŋ a fá niaa nennige a laa Wia
dii. U maga di ma kpaa ma kialiŋ leree fii fii nɛ a joŋ kubala pi Wia, ama
u bi maga di ma via wutitii woŋbiiŋ. [24] Ma nyuluŋ sipaa-laaraa! Ma yie
chuori ma siniŋ a liisɛ naŋchuɔsuŋ kala ta aŋ bi buŋtaŋŋaba na aŋ liliŋ.
[25] Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie chɛsɛ ma nyunyualusuŋ ari ma gbaŋsiŋ hariŋ
woruŋ di ba zɔŋ aŋ bi ba tuɔŋ ka tiisi, ka ba tuɔŋ kala birisi. Ma nagɛ
nyunyualuŋ ari gbaŋsiŋ deeŋba nɛ. Ma yaraa nɛ zɔmɔ, ama ma tuɔŋ lɛ
ma to ma tuɔtɔruŋ lɛ a gigaa niaa kiaa. [26] Ma nyuluŋ Farisii tiŋŋaa, má
laa sipaaŋ tiisi ma nyunyualuŋ tuɔŋ aŋ-na tiisi hariŋ ma duu zɔŋ.
[27] Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma Farisii tiŋŋaa, ma kaŋfugi timma-la,
ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma nagɛ vaamaa ba si kɛŋ tuɔruŋ bugɛ nɛ. Ba hariŋ zɔŋ,
aŋ ka ba tuɔŋ kala su̱ ari haŋgbelee ari ni-suunuŋ. [28] Ŋii titia nɛ ma ma
nagɛ niaa teeŋ. Di ba nama, ba yie biinɛ di ma ŋaa ni-zɔmɔ nɛ, ka ma
tuɔŋ su̱ ari wu-bɔŋŋɔɔ ari kaŋfugi wu-ŋaalaa.

Yesu bul niaa dɔgisuŋ wiaa.
Luuk 11.47-51

[29] Ma Wia teniŋ kerichiba ari ma Farisii tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma kpu
nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, aŋ ka ma saa ba vaamaa.
[30] Ma si, ‘Di la nɛ fa hɛ dimɛ bua-la lɛ la naabalimaba fa si hɛ ba miisiŋ
lɛ, la fa bi jaŋ ŋaa ŋii ba si ŋaa a kpu nialiŋ.’ [31] Ama ma si yirɛba ma
naabalimaba ŋii, ma sɛnɛ sɛi ari ma ŋaa nialiŋ si kpu nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba doho niaa nɛ. [32] Má saa mu a dɛrɛ wialiŋ
ma naabalimaba fa si suomo a ŋiŋaa. [33] Ma ni-bɔŋŋɔɔ ari ma ni-bɔŋŋɔɔ
biiriŋ, ma biina ari ma jaŋ wuo fá kagɛ Wia nyiŋ-la lɛɛ? Ai. [34] Ŋii wiaa, mi
jaŋ bira tiŋ nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari wu-jinnaa ari
kerichiba. Ma jaŋ kpu dɔŋsuŋ a kɛŋ dɔŋsuŋ kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ,
a viirɛ dɔŋsuŋ maa, ma Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ, a to naasiŋ dɔgisɛ dɔŋsuŋ maa
tasiŋ dɔŋsuŋ lɛ. [35] Wia jaŋ dɔgisɛ jiniŋ niaa a tiŋ ba si kpu niaa, a chiŋ bua-
la lɛ ba si kpu nialiŋ si bi wii cheye, a suomi Ebil lɛ a kaa kɔ bua-la lɛ ba
si kpu Zekaraya, Berakia bie. Ba kpuu Wia-dia tuɔŋ a kpagɛ koru-la nyuŋ
ba si yie nyigɛ pusuŋ pipi Wia nɛ. Ba cheeriŋ jaŋ hɛ ba nyuŋ. [36] Wutitii
nɛ mi bulaa pima, dɔgisunu-la Wia si jaŋ dɔgisɛ ni-kpuuraa deeŋba, u jaŋ
joŋo dɔgisɛ jiniŋ niaa.

Yesu bul wiaa a tigɛ Jerusalɛm niaa lɛ
Luuk 13.34-35

[37] Ma Jerusalɛm niaa, ma kpu nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ a joŋ tabiaa a yagɛ tiŋdaara-la Wia si tima di ba kɔ ma teeŋ. Naaŋsiiŋ
yuga nɛ mi fa cho di mi chu tɔ ma niaa kala ari ji̱miŋ si yie chu tɔ u biiriŋ
ŋii, ka ma bi sɛyɛ. [38] Bee na, Wia jaŋ leŋ ma taŋ pima. [39] Ma bira bi jaŋ
nami see bua-la lɛ ma si jaŋ chuɔlɛmi a bul, ‘Wia jaŋ pɛ nii-la síi kɔ la
Tiina Wia doluŋ lɛ.’ ”

24

Yesu bul Wia-dia ŋmolonuŋ wiaa
Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

[1] Ŋii nɛ Yesu sii lii Wia-dia-la lɛ a viiri. Ŋii nɛ u haritooroo kɔ a bula pu
duu bee na Wia-dia-la si zɔmɔ ŋii, u jáŋ kala ma saa zɔmɔ ŋii nɛ. [2] Ŋii nɛ
Yesu si, “Oo, ma bee na u si zɔmɔ ŋii nɛ. Wutitii, mi bulaa pima, ba jaŋ
ŋmoo jaŋ-la kala lo. Ba bi jaŋ leŋ di tiebii-bala ma ka daŋ u dɔŋɔ lɛ.”

Dɔgisuŋ ari wiwalimaa.
Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

3 Ŋii nɛ Yesu mu hɔŋ Oliv peel-la nyuŋ. U haritooroo luɔra kɔ u teeŋ a
bira piɛsu a bul, “Bua bɛɛ lɛ nɛ wiaa deeŋba jaŋ ŋaa? Bɛɛ kiaa nɛ la jaŋ
na a jiŋ bua-la lɛ ŋ si jaŋ kɔ, ari bua-la lɛ dunia si jaŋ dɛrɛ?” 4 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Má kɛŋ ma titia woruŋ di nuu-kala síma nyisu. 5 Niaa
jaŋ yugɛ a kɔ a joŋ mi yiriŋ hɛ ari ba nɛ ŋaa Kirisito, a nyisɛ niaa yugɛ.
6 Ma jaŋ nii ari laaliŋ hɛ daha a hɛ di-bolii. Di ma nɛ ku nii ŋii, ma sí leŋe
di ma bɔyɛ joŋ. Wiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa bal, ama dunia didɛriŋ ha dee
ŋii. 7 Tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa jaŋ sii a mu a yuo tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa. Taŋ kuoro
ari u niaa jaŋ sii giri a mu yuo kuoro dɔŋɔ ari u niaa. Losuŋ ma jaŋ juu.
Tiŋteeŋ jaŋ zigili leree yugɛ. 8 Hɛɛŋ di-suomuŋ nɛ ŋla.

9 Ba jaŋ kɛsɛma a joŋma hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba dɔgisɛma aŋ kpu ma
dɔŋsuŋ. 10 Tiŋtee dɔŋsuŋ niaa kala jaŋ bɛrɛma a tiŋ mi wiaa. Bua-la lɛ
niaa jaŋ yugɛ a joŋ ba yarida ta, ba jaŋ joŋ dɔŋɔ yiyallɛ, a bɛrɛ dɔŋɔ maa.
11 Nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba
jaŋ yugɛ a kɔ a nyisɛ niaa yugɛ. 12 Wu-bɔŋŋɔɔ jaŋ purikɛ. A tiŋ ŋii wiaa
niaa fa si cho niaa ŋii, ba chonu-la jaŋ dɛrɛ. 13 Ama nii-la kala si nyalimɛ
a mu dɛrɛ, Wia jaŋ laau ta. 14 Ba jaŋ laa sipaaŋ bul Wia wu-zɔmɔ-la a tigɛ
Wia kuorii-la lɛ lee-na kala di dunia nuu-kala nii, ka di dunia didɛriŋ-na
yi.

Yesu bul wiaa a tigɛ ku-lɔru-la si jaŋ hɛ dimɛ
Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

15 Ma jaŋ na ku-lɔru-la, u wiaa Daniɛl fa si bula. Daniɛl fa ŋaa nii-la síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ joŋ ku-la bil Wia-dia lɛ, lee-la
si bi disinniŋ kɛnɛ (lee-la nii-la si kɛŋ disinniŋ si bi maga duu mu). Ma
nialiŋ si karimɛ wiaa deeŋba, ma jaŋ jiŋ ba bubuɔsaa. 16 Di ma na ŋii,
má leŋ di nialiŋ si hɛ Judiya lɛ, di ba fá jil peelee nyuŋ a faa. 17 Di nuu
nɛ hɛ u lusuŋ nyuŋ a nii wiaa deeŋba, di u nɛ ku tuu, duu sí u dia juu
a chichɛ duu paa u kiaa dia lɛ. 18 Di nuu-kala nɛ hɛ u baga lɛ a nii wiaa
deeŋba, duu sí miira mu dia a chichɛ duu paa u gɛnniŋ. 19 Nialiŋ si kɛŋ
luoroo ari nialiŋ si nɔgɛ biiriŋ, oi, ba jaŋ na hɛɛŋ woruŋ. 20 Má sul Wia
di wiiŋ deeŋ sí yibiiniŋ koo chɛ-wiesiŋ ŋaa. 21 Wia si ŋaa dunia a kuu lii
jiniŋ, nuu-kala ha bi hɛɛ-yiri deeŋ na a nagɛ ŋii, ba bira bi jaŋ na hɛɛŋ ŋii
a kaa mu wuu. 22 Di Wia fa bi tapulia-la kere ta, ni-bala ma fa bi jaŋ ka.
Ama nialiŋ Wia si liisa di baa tou, ba wiaa nɛ tii u keri tapulia-la ta. 23 Di
nuu-kala nɛ bula piŋ di ŋ beŋ daha a na Kirisito-la, koo di ŋ beŋ dimɛ a
nau, síu yarida ŋaa. 24 Niaa dɔŋsuŋ jaŋ sii fugo bul di ba nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa. Dɔŋsuŋ ma jaŋ sii fugo bul di ba ŋaa nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ ŋaa wu-magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ
kala a chichɛ di ba nyisɛ nialiŋ Wia si liisa di baa toba. 25 Wiaa deeŋba
kala mi laa sipaaŋ bula pima nɛ, ka di bua-la-na yi. 26 Má bee na, di niaa
nɛ bula pima ari nii-la Wia si liisa nɛ hɛ giri-bine tuɔŋ, ma sí dimɛ mu,
koo di ba nɛ bula pima ari u nɛ faa daha, ma sí laa dii, 27 bɛɛ wiaa bua-
la lɛ mi-na Nuhuobiine Bie si jaŋ miira kɔ, u jaŋ nagɛ duonuŋ si ligisa,
pulumuŋ chaanɛ wia nyuŋ ŋii a lii wii-pɔsuŋ a tuu wii-juuluŋ. 28 Lee-la
kala ku-pua si pina, duunoo ma yie hihilimi nɛ.”

Nuhuobiine Bie kɔɔnuŋ wiaa
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul, "Tapulia-la hɛɛŋ deeŋ si jaŋ dɛrɛ, u
bira bi jaŋ dieni, di taŋ nɛ pula maa, leriŋ jaŋ biri, chɛnɛ ma bira bi jaŋ
pɔsɛ. Chɛŋwulaa jaŋ lii wia nyuŋ ku tuu titel. Ba jaŋ kiri wia nyuŋ kialiŋ
kala si kɛŋ doluŋ di ba lii ba leree. 30 Ŋii nɛ ma jaŋ na mi-na Nuhuobiine
Bie magiliŋ wia nyuŋ. Di dunia niaa nɛ nau, ba kala jaŋ yel. Ŋii lɛ nɛ ma
jaŋ na mi-na Nuhuobiine Bie, di mi to duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ ku tuu. Mi
jaŋ kɛŋ doluŋ yugɛ a chaanɛ. 31 Ŋii nɛ ba jaŋ ŋmuu nyil-baliŋ, a tiŋ Wia
tiŋdaaraa di ba mu dunia sɛmɛ-na kala a kɛŋ nialiŋ kala Wia si liisa di
baa tou a hilimi.

Yesu bul tutogo wiaa
Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 Di ma na sɔjaamiŋ nɛ kuu tɔsɛ, ma jima ari liŋbaŋa yie nɛ. 33 Namaga
deeŋ dagɛma wu-jimiŋ nɛ. Di ma na wiaa deeŋba kala di baa ŋaa, ma jiŋ
di mi-na Nuhuobiine Bie kpaga nɛ. 34 Wutitii mi bulaa pima, ma lɛɛlɛ niaa
deeŋba si hɛ miisiŋ lɛ bi jaŋ suu, ka wiaa deeŋba ŋaa bal. 35 Wia nyuŋ ari
tiŋteeŋ kala jaŋ dɛrɛ, ama wialiŋ mi si bula bi jaŋ lɛl.

Yesu bul duu jaŋ kɔ bua-la lɛ la si buu yiɛlɛ
Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

36 Ama nuu-kala bi jaŋ jiŋ chɛɛ-la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa. Wia tiŋdaaraa
si hɛ Wia-jaŋ ma paala bi jaŋ jiŋ, see mi Nyimma duŋduŋa. 37 Bua-la lɛ
mi-na Nuhuobiine Bie si jaŋ miira kɔ, u jaŋ nagɛ bua-la lɛ Nowa fa si hɛ u
miisiŋ lɛ nɛ. 38 Ka di duonuŋ nii a sṳ dunia, nialiŋ dii kudiilee a nyunyua
siniŋ. Baalaa ari haalaa ma jijaa dɔŋɔ a mu yi tapulii-la Nowa fa si juu
liiŋ daboro-la tuɔŋ. 39 Ba fa bi jiŋ wii-la kala si ŋaa see bua-la lɛ lii-la si ku
pɛllɛ paa ba kala, ba suu. Ŋii titia nɛ jaŋ ŋaa bua-la lɛ mi-na Nuhuobiine
Bie si jaŋ kɔ. 40 Bua-la lɛ baalaa balia jaŋ pipɛrɛ baga lɛ. Wia jaŋ joŋ dɔŋɔ
aŋ leŋ dɔŋɔ ta. 41 Haalaa balia ma jaŋ nunɔŋ munuŋ nɔmuŋ lɛ. Wia jaŋ
joŋ dɔŋɔ aŋ leŋ dɔŋɔ ta. 42 Má saa kɛŋ ma titia woruŋ, bɛɛ wiaa ma bi jiŋ
tapulii-la ma Tiina si jaŋ kɔ. 43 Di nuu nɛ fa jiŋ bua-la lɛ gaara si jaŋ ku
gaa u kiaa u dia lɛ, u fa jaŋ hɔnɔ pɔ u dia. U fa bi jaŋ piŋ doŋ. U jaŋ wei
a pɔ di gaaru-la sí ku juu a gaa u kiaa. 44 Má ma saa ŋaa siri, bɛɛ wiaa
mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ kɔ bua-la lɛ ma si buu yiɛlɛ."

Nii-la si ŋaa tiŋtinni-titii ari nii-la si bi tiŋtinni-titii ŋaa
Luuk 12.41-48

45 Ŋii nɛ la Tiina Yesu miira piɛsɛba a bul, "Kubɛɛ nɛ saa ŋaa tiŋtinni-
titii-la si jiŋ wiaa? U nɛ nii-la u kuhiaŋ si yie liisɛ duu bibeŋ u dia, aŋ pɛ
pipi u tiŋtinni-dɔŋsuŋ ma kudiilee. 46 Di tiŋtinni-la ŋaa wialiŋ u kuhiaŋ
si dagu duu ŋaa, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ bua-la lɛ u kuhiaŋ-la si jaŋ miira kɔ.
47 Wutitii, mi bulaa pima, u kuhiaŋ-la jaŋ joŋ u kiaa kala hɛ tiŋtinna deeŋ
nisiŋ lɛ duu bibeŋ. 48 Ama di tiŋtinni-bɔmɔ-la nɛ bula pi u titia ari u
kuhiaŋ-la jaŋ dieni 49 aŋ suomo ŋmuŋmoo u tiŋtinni-dɔŋsu-la, baalaa ari
haalaa, aŋ faasa didii kudiilee a nyua siniŋ bubugi, 50 duu ŋaa ŋii, u bi siri
ŋaa gbɛrɛ u kuhiaŋ-la. U kuhiaŋ-la jaŋ kɔ tapulii-la lɛ u si bi yiɛla. 51 U
jaŋ dɔgisu woruŋ aŋ kɛnu kaa mu hɛ lee-la kaŋfugi timma-la si hɛ. Lee-la
nɛ niaa jaŋ yel aŋ didiŋ ba nyilaa."

25

Yesu magɛ namaga a tigɛ haalaa fii lɛ

1 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga. U si, “Bua kubala lɛ Wia kuorii-la jaŋ
nagɛ ŋla: Haalaa fii nɛ fa hɛ dimɛ. Ba sii a paa ba chaanaa a mu di ba cheŋ
ha-faliŋ bala, ha-jaari gbiele-la lɛ. 2 Haala-la deeŋba tuɔŋ banɔŋ yaarɛ, ka
banɔŋ ma kɛŋ wu-jimiŋ. 3 Banɔŋ-la si yaara, ba bi nuuŋ lɔgɔ kori, di ba
chaanaa nɛ disa, di ba joŋo hɛ. 4 Ama banɔŋ-la si kɛŋ wu-jimiŋ, ba lɔgɛ
nuuŋ kori. 5 Ha-faliŋ bala-la bi lima kɔ. Ba gbɛrɛ gbɛrɛ lɔl aŋ joŋo piŋ
doŋ. 6 Tita-siesee niaa yirɛ, ‘Má bee na baal-la níi kɔ, má ku lii chemu.’
7 Ŋii nɛ haala-la kala sii a kɛŋ ba chaanaa milima ta di ba jil. 8 Ŋii nɛ
ni-yaara-la bula pi wu-jinna-la a bul, ‘La chaanaa chɛ di ba disɛ nɛ, má
pila nuuŋ mua.’ 9 Ŋii nɛ wu-jinna-la bula piba a bul, ‘Ai, ŋ bi pɔɔ nuu-la bi
jaŋ yi la kala. Má mu yɔɔ ma titia nuuŋ.’ 10 Ŋii nɛ ba mu di ba yɔɔ. Ba si
mua di ba yɔɔ nuu-la, ha-faliŋ bala-la kɔ. Haala-la banɔŋ fa si ŋaa siri, ba
to u hariŋ a juu ha-jaari gbiele-la leriŋ, ka ba kɛŋ boiŋ tɔ. 11 U ŋii hariŋ lɛ
haalaa banɔŋ-la ku-kaanaa ma kɔ a bul, ‘La Tiina, la Tiina, kɛŋ boro suro
pila.’ 12 Ŋii nɛ u bul, ‘Wutitii, mi bulaa pima, mi bima jiŋ.’ 13 Ŋii wiaa má
pɔ ma titia lɛ woruŋ. Ma bi jiŋ tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ kɔ.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ tiŋtinnaa batori lɛ.
Luuk 19.11-27

14 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga a tigɛ Wia kuorii-la lɛ. U si, “Bua kubala
lɛ Wia kuorii-la jaŋ nagɛ baal kubala si kɛŋ u tiŋtinnaa nɛ. Tapulii kubala
u sii duu vɛŋ woŋbiiŋ. Ŋii nɛ u yirɛ u tiŋtinna-la ba kɔ. U joŋ u kiaa hɛ
ba nisiŋ lɛ di ba bibeŋ. 15 U kɛŋ kialiŋ kaa kpaaba ŋii nuu-kala si wuo
bibeŋ. U joŋ siidi bui zɔ-balia a pi dɔŋɔ duu bibeŋ, a joŋ siidi bui mahiŋ
banɛsɛ a pi dɔŋɔ maa aŋ joŋ siidi bui mahiŋ balia a pi dɔŋɔ-la maa. Ŋii
nɛ ka u vɛŋ u woŋbii-la. 16 Tiŋtinni-la si laa siidi bui zɔ-balia-la, u kaa
mu a yɔɔ kiaa a yallɛ a na siidi bui zɔ-balia nyuuruŋ. 17 Tiŋtinni-la ma si
laa siidi bui mahiŋ banɛsɛ-la, u ma kɛŋ u kiaa bibirimɛ, a ma na siidi bui
mahiŋ banɛsɛ nyuuruŋ. 18 Ama tiŋtinni-la si laa siidi bui mahiŋ balia-la,
u-na kaa mu lu bua a joŋ moribie-la a hugi. 19 U diene woruŋ, ka tiŋtinna-
la batori kuhiaŋ-la kɔ a yirɛba duu na ba kuŋ-kala si na nyuuruŋ magɛ
ŋii. 20 Tiŋtinni-la si laa siidi bui zɔ-balia-la kɛŋ u kiaa ku juu aŋ bula pi u
kuhiaŋ a bul, ‘Ŋ pimi siidi bui zɔ-balia nɛ, mi ma na siidi bui zɔ-balia nɛ
pɛ.’ 21 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu a bul, ‘Ŋ ŋaa tiŋtinni-titii nɛ. Ŋ hɛ doluŋ
nɛ a wuo beŋ kubii-bie-la nyuŋ woruŋ, mi jaŋ leŋ di ŋ bibeŋ ku-kɛnɛɛ.
Ku juu di la di ŋ kala ninii sima.’ 22 Ŋii nɛ tiŋtinni-la ma si laa siidi bui
mahiŋ banɛsɛ-la ma kɛŋ u kiaa kaa ku juu a bula pi u kuhiaŋ a bul, ‘Ŋ
pimi siidi bui mahiŋ banɛsɛ nɛ. Mi ma na siidi bui mahiŋ banɛsɛ nɛ a pɛ.’
23 Ŋii nɛ u bula pu maa, ‘Ŋ ma ŋaa tiŋtinni-titii nɛ, ŋ ma hɛ doluŋ nɛ a
wuo beŋ kubii-bie-la nyuŋ woruŋ, mi ma jaŋ leŋ di ŋ bibeŋ ku-kɛnɛɛ. Ku
juu di la di ŋ kala nii sima.’ 24 Ŋii nɛ tiŋtinni-la u si joŋ siidi bui mahiŋ
balia pa, u ma ku juu a bul, ‘Mi kuhiaŋ, mi jima ari ŋ ŋaa ni-tɛrɛ nɛ, ŋ
yie kukuŋ kialiŋ ŋ si bi duo nɛ aŋ pipaa kialiŋ lee-la ŋ si bi tima. 25 Ŋii
nɛ tii mi fifáŋ a joŋ moribie-la a hugi tiŋteeŋ di ŋ kɔ. Laa ŋ moribiee.’
26 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu a bul, ‘Ŋ ŋaa tiŋtinni-bɔŋ nɛ a kɛŋ yariwiiŋ.
Ŋ jima ari mi yie kukuŋ kialiŋ mi si bi duo nɛ a paa kiaa lee-la mi si bi
tima. 27 Ŋ si jiŋ ŋla lɛ, u fa maga di ŋ joŋ mi moribiee bil lee-la ba síi bil
moribiee nɛ. Mi fa si miira kɔ ŋla, mi fa jaŋ laa moribie-la ari mi nyuuruŋ
kala. 28 Ŋii-na má laa moribie-la u teeŋ a joŋo pi nii-la si kɛŋ siidi bui zɔ-
banɛsɛ-la.’ ” 29 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Nii-la si paala kɛŋ kiaa yugɛ
nɛ, Wia jaŋ wasa chɛ a pɛ pu duu kaa yugɛ kiŋkɛŋ, ama nii-la si bi faasa

kɛŋ kiaa yugɛ, muapilii-la ma u si kɛnɛ, Wia jaŋ kaa laa u teeŋ. 30 Má kɛŋ
tiŋtinni-bɔmɔ-la a joŋu yuo ta birimiŋ tuɔŋ. Lee-la nɛ nialiŋ jaŋ yel aŋ
didiŋ ba nyilaa.

Sariya chɛ-diili-la si jaŋ yi

31 Di mi-na Nuhuobiine Bie nɛ dii mi kuoruŋ a kɔ, mi di Wia tiŋdaaraa
kala jaŋ kɔ. Ŋii nɛ mi jaŋ hɔŋ mi kuori-kpasa nyuŋ a chaanɛ. 32 Dunia
nuu-kala jaŋ ku hilimi mi sipaaŋ. Mi jaŋ kɛŋba kaa kpaa leree balia, ari
pie-daara si yie kɛŋ u piesee pɔrɛ buunaa lɛ ŋii. 33 Mi jaŋ leŋ di tuɔ-pul
tiŋŋaa chiŋ mi na-diiŋ, ka di tuɔ-bɔŋ tiŋŋaa ma chiŋ mi na-gua. 34 Ŋii nɛ
kuoro jaŋ bula pi nialiŋ si chiŋ u na-diiŋ a bul, 'Má kɔ. Mi Nyimma Wia
nɛ pɛma lɛ. Má ku dii Wia kuorii-la ba si wasa bilma lɛ dunia di-suomuŋ.
35 Bɛɛ wiaa, bua-la lɛ losuŋ fa si kɛŋmi, ma ŋaa kudiilee pimi mi dii, bua-la
lɛ lii-nyuasuŋ ma fa si kɛŋmi, ma ŋaa liiŋ pimi mi nyua nɛ. Bua-la lɛ mi fa
si ŋaa nuhuɔru, ma kɛŋmi woruŋ nɛ. 36 Bua-la lɛ mi fa kɛŋ yaribiree nɛ,
ma joŋ gɛriŋ laalɛmi. Bua-la lɛ mi fa síi wiilu, ma beŋ mi nyuŋ nɛ, bua-la
lɛ ba si kɛŋmi tɔ dia, ma ku nami nɛ.' 37 Tuɔ-pul timma-la jaŋ piɛsɛmi a
bul, 'La Tiina, chɛ bɛɛ nɛ la naŋ di losuŋ kɛniŋ la joŋ kudiilee piŋ, chɛ bɛɛ
nɛ lii-nyuasuŋ kɛniŋ la ŋaa liiŋ piŋ? 38 Chɛ bɛɛ nɛ la naŋ di ŋ ŋaa nuhuɔru
la kɛniŋ woruŋ, koo chɛ bɛɛ nɛ la ma naŋ di ŋ kɛŋ yaribiree la joŋ gɛriŋ
laaliŋ? 39 Chɛ bɛɛ ma nɛ la naŋ di ŋ wiilu, koo di ba kɛniŋ tɔ dia la ku
naŋ?' 40 Kuoru-la jaŋ bula piba a bul, 'Wutitii nɛ mi bulaa pima, bua-la
kala lɛ ma si ŋaa wu-zɔmuŋ a pi mi naaŋbiiriŋ deeŋba tuɔŋ nii-la si bi lee
kɛnɛ, ma ŋaa ŋii pimi nɛ.' 41 Ŋii nɛ u jaŋ bula pi nialiŋ si hɛ u na-gua a bul,
'Má surisɛ mi sɛmɛ, Wia via ma wiaa nɛ. Má mu a juu nyiŋ-la si bi disɛ.
Wia hɛ nyiŋ-la bil Sitaani ari u tiŋdaara-la nɛ di ba ku juu. 42 Bɛɛ wiaa
bua-la lɛ losuŋ fa si kɛŋmi, ma bi kudiilee ŋaa pimi, bua-la lii-nyuasuŋ
fa si kɛŋmi, ma bi liiŋ ŋaa pimi. 43 Bua-la lɛ mi fa si ŋaa nuhuɔru, ma
bimi kɛnɛ woruŋ. Bua-la lɛ mi fa si kɛŋ yaribiree maa, ma bi gɛriŋ joŋo
laalɛmi. Bua-la lɛ mi fa síi wiilu maa, ma bi ku nami. Bua-la lɛ ba si kɛŋmi
tɔ dia maa, ma bi ku nami.' 44 Ŋii nɛ ba jaŋ piɛsɛ kuoru-la a bul, 'La Tiina,
chɛ bɛɛ nɛ losuŋ kɛniŋ koo lii-nyuasuŋ kɛniŋ koo ŋ fa ŋaa nuhuɔru koo,
ŋ fa kɛŋ yaribiree koo, ŋ fa wiilu koo, ba kɛniŋ tɔ dia aŋ ka la bi ŋ lɛ pɛ?'
45 Kuoru-la jaŋ bul, 'Wutitii nɛ, bua-la kala lɛ ma si via di ma pɛ nii-la si
bi lee kɛnɛ mi niaa tuɔŋ, ma via di ma pɛmi ma lɛ nɛ ŋii.' 46 Ŋii nɛ ba jaŋ
juu lee-la hɛɛ-la si bi dɛrɛ, aŋ ka di tuɔ-pul tiŋŋaa ma juu lee-la miisi-la si
bi dɛrɛ."

26

Ba vuura di ba kpu Yesu
Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jɔɔŋ 11.45-53

1 Yesu si dagɛ niaa dɛrɛ, u bula pi u haritooroo a bul, "Ma jima, 2 tapulaa
balia nɛ ka, ka di diisiŋ kieliŋ gbiele-la yi. Bua-la lɛ ba jaŋ kɛŋ mi-na
Nuhuobiine Bie a joŋmi hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba kpaasɛmi daa-gɛsɛɛ nyuŋ."

3 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ,
ba hilimi Kayafas dia lɛ. Bua-la lɛ u fa ŋaa nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ nɛ. 4 Ba hilimi a vuvuurɛ ba si jaŋ to woŋbii-la a luɔra kɛŋ Yesu
a kpu. 5 Ama ba bul di ba síu kɛŋ ba chɛ-bal-la, di ba nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ
ŋaa taawɛi.

Ba kɛŋ nuuŋ tisɛ Yesu
Maak 14.3-9; Jɔɔŋ 12.1-8

6 Yesu fa si hɛ Bɛtani lɛ ŋii, u mu hɔŋ baal kubala dia lɛ baa yirɛ Saamɔŋ.
Saamɔŋ fa ŋaa gbege nɛ aŋ duori. 7 Yesu fa si dii kiaa Saamɔŋ dia lɛ, haal
kubala kɔ u teeŋ a kɛŋ tulaali ari loŋ a joŋo bisɛ hɛ u nyuŋ lɛ. Tulaalii-la
yalliŋ hɛyɛ. 8 U haritooro-la si na ŋii, ba baaniŋ sii. Ba gurima pipiɛsɛ
dɔŋɔ a bul, “Bɛɛ nɛ tii haala deeŋ kɛŋ nuu-la kaa chei ŋla? 9 Ba fa jaŋ wuo
joŋ tulaalii-la a yallɛ a na moribiee yugɛ a joŋo pi summoo.” 10 Ama Yesu
fa jiŋ wii-la ba síi bul. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma wiwalimɛ
haala deeŋ? Wu-zɔŋ nɛ u ŋaami lɛ. 11 Ma di summoo jaŋ hɛ dimɛ bua-na
kala lɛ, ama la di ma bi jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. 12 U bisɛ tulaalii-la hɛmi
lɛ a ŋaa siri di mi nɛ suba, di ba joŋmi hugi. 13 Wutitii nɛ mi bulaa pima,
dunia sɛmɛ-na kala ba si jaŋ wuo mu a bul Wia wu-zɔmɔ-la, ba jaŋ liisi
haala deeŋ ma wiaa a bul.”

Judas sɛyɛ duu joŋ Yesu yallɛ
Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

14 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la fii ari balia dɔŋɔ mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ teeŋ. U yiriŋ nɛ fa Judas Isikarɔt. U piɛsɛba a bul, 15 “Di mi
nɛ kɛŋ Yesu yallɛ a pima, bɛɛ nɛ ma jaŋ pimi?” Ŋii nɛ ba diisɛ moribii-biiŋ
mara ari fii a joŋo pu. 16 A chiŋ bua-la lɛ Judas suomo chichɛ woŋbii-la u
si jaŋ to a kɛŋ Yesu yallɛ a piba.

Yesu ari u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee
Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jɔɔŋ 13.21-30

17 Gbiele-la lɛ ba si yie dii boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ, ba chɛ-
buŋbuŋ, Yesu haritooroo kɔ u teeŋ a piɛsu a bul, “Nii nɛ ŋ cho di la mu
ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee di ŋ ku dii?” 18 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Má mu juu taŋ-la tuɔŋ. Má mu baal kubala teeŋ. Má mu bula pu a
bul, ‘La kuhiaŋ si, bua-la lɛ u síi chɛ di ba di u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ
gbiele-la kudiilee yie nɛ, laa chɛ di la dii kia-la ŋ dia lɛ nɛ.’ ” 19 Ŋii nɛ Yesu
haritooro-la ŋaa ŋii ari Yesu si dagɛba a ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee
ba dii.
20 Wia si jua, Yesu ari u haritooro-la fii ari balia-la ku juu hɔŋ a didii
kudiile-la. 21 Ba síi dii kiaa ŋii, ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii nɛ mi
bulaa pima, ma dɔŋɔ jaŋ joŋmi yallɛ.” 22 Ŋii nɛ u haritooro-la tuɔŋ chei.
Ba suomo pipiɛsu, kuŋ kuŋ. Dɔŋɔ yie piɛsɛ, “Mi Tiina, mi nɛɛ?” 23 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, “La di nii-la si chala kɛŋ boroboro tuu yuu gbaŋa
tuɔŋ nɛ jaŋ joŋmi yallɛ. 24 Mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ suu ari ba si ŋmuŋsɛ
ŋii a tigɛmi lɛ. Ama nii-la si jaŋ joŋ mi-na Nuhuobiine Bie yallɛ, aa, u jaŋ
na hɛɛŋ yugɛ. Ba fa si buu lula nɛ kpia.” 25 Ŋii nɛ Judas zɛŋbɛ tiina-la
piɛsɛ Yesu a bul, “Mi nɛ ŋ didagɛɛ?” Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Oo, ŋ nɛ.”

Kudiile-la Yesu si si di ba dii a liliisi u wiaa
Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kɔr. 11.23-25

26 Ba si hɔnɔ didii kiaa, ŋii nɛ Yesu sii a joŋ boroboro a lɔllɛ Wia aŋ kaa
chɔgɛ chɔgɛ a joŋo pi u haritooroo a bula piba a bul, “Má laa. Mi yaraa
namia nɛ ŋii.” 27 Ŋii nɛ u bira joŋ nyunyuala maa ari siniŋ. U lɔllɛ Wia
aŋ joŋo piba a bul, “Má kala nyua nyunyual-bala-la tuɔŋ, 28 bɛɛ wiaa mi
chaliŋ nɛ ŋii. Chaliŋ deeŋ wiaa nɛ tii Wia ta niiŋ ma teeŋ. Mi chaliŋ jaŋ
jaasɛ ni-kɛnɛ wiaa, di Wia joŋ ba haachɛba chɛba. 29 Mi bulaa pima, mi

bira bi jaŋ kɔ di mi nyua siniŋ deeŋ, see tapulii-la mi si jaŋ kɔ, ŋii nɛ mi
jaŋ nyua si-faliŋ mi Nyimma Wia kuorii-la tuɔŋ."
30 Ŋii nɛ ba yii Wii-chuɔlɛ yiiliŋ aŋ sii lii a mu peel kubala baa yirɛ Oliv.
31 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Titaŋiŋ deeŋ titia ma kala jaŋ fá viiri a
tiŋ mi wiaa. Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ di ba jaŋ kpu pie-daara aŋ ka
piesee fá pisɛ. 32 Ama Wia jaŋ chisɛmi suuŋ lɛ. U nɛ chisɛmi, mi jaŋ laa
ma sipaaŋ a mu Galilii."

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul u buu jiŋ.
Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jɔɔŋ 13.36-38

33 Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu a bul, "Di ba kala fá maa aŋ leŋiŋ, mi-na bi
jaŋ miirɛ ŋ hariŋ da." 34 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Wutitii nɛ, jiniŋ titaŋiŋ
deeŋ ŋ-na Piita, ŋ jaŋ bul naaŋsiiŋ butori ari ŋ bimi jiŋ, ka di ji-bele-na
yel." 35 Ŋii nɛ Piita bula pu a bul, "La diŋ paala susuu maa, mi bi jaŋ bul
ari mi biŋ jiŋ." Ku-kaana-la ma kala bul ŋii.

Yesu chuɔlɛ Wia Gɛtisɛmani lɛ
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo mu juu lee kubala baa yirɛ Gɛtisɛmani.
Yesu bula pi u haritooroo di ba hɔŋ daha, ka u mu chuɔlɛ Wia aŋ kɔ. 37 U
kɛŋ Piita ari Zɛbidii biiriŋ balia a kaa mu dimɛ. U tuɔŋ faasa chei woruŋ.
U tuɔŋ bi pina. 38 U bula pi u haritooroo a bul, "Mi tuɔŋ kala nɛ cheye a
magɛ di mi suu. Má hɔŋ di la kala pɔ na." 39 Ba hɔŋ. Ka u surisa mu sipaaŋ
mua a tuu pina chigi tiŋteeŋ a sul Wia a bul duu nɛ kɛŋ woŋbiiŋ, duu sí
leŋe di wii-la juu-u lɛ a bira bul, "Mi Nyimma, di ŋ níi chɛ, liisɛ hɛɛ-la síi
kɔ mi lɛ. Ama mi-na ŋla tuɔtɔruŋ lɛ dee, ŋ-na tuɔtɔruŋ lɛ nɛ." 40 U chuɔla
dɛrɛ aŋ sii kɔ u haritooroo teeŋ di ba piŋ doŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ Piita a bul,
"Ŋ pina nɛɛ? Ŋ bi doŋ muapilii ma wuo bɛrɛɛ a diene yi hawa kubalaa?
41 Má chuɔlɛ Wia a pupɔ di Sitaani sí wuo nyisɛma. Ma tuɔŋ lɛ ma cho di
ma ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, aŋ ka ma bi doluŋ kɛnɛ." 42 U bira mu a chuɔlɛ Wia
liamiŋ lɛ a bira bul, 43 "Mi Nyimma, di ŋ nɛ bi sɛi di ŋ laa hɛɛŋ deeŋ mi
nisiŋ lɛ, leŋ di wii-la ŋ síi chɛ, duu ŋaa." U miira kɔ di ba bira piŋ doŋ,
bɛɛ wiaa doŋ kɛŋba nɛ woruŋ. 44 Ŋii nɛ Yesu mu chuɔlɛ Wia torimuŋ lɛ a
bira bul ŋii titia. 45 Ŋii nɛ u miira kɔ u haritooroo teeŋ a piɛsɛba, "Ma ha
pinaa wiesi nɛɛ? Má bee na, bua-la yie nɛ. Ba jaŋ kɛŋ mi-na, Nuhuobiine
Bie a pi haachɛ diiree. 46 Má sii la mu. Nii-la si jaŋ joŋmi yallɛ ka kɔ nɛ."

Ba kɛŋ Yesu
Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jɔɔŋ 18.3-12

47 Yesu ha bi wiaa bula dɛrɛ, di Judas níi kɔ ŋii. U fa ŋaa Yesu haritooro-
la fii ari balia dɔŋɔ nɛ. Niaa yugɛ a tuto u hariŋ. Dɔŋsuŋ kori tokobiee
ari taŋguloo. Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ba taŋ kuhiasiŋ
nɛ tiŋba, ba kɔ. 48 Zɛŋbɛ tiina-la fa pi nialiŋ magil nɛ a bul, "Nii-la mi si
mu guori, u nɛ ŋii. Má kɛnu." 49 Ŋii nɛ Judas vɛŋ tegi a mu Yesu teeŋ a
bula pu, "Mi kuhiaŋ, mii chuɔluŋ", aŋ guoru. 50 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Mi naŋdɔŋɔ, bɛɛ nɛ tii ŋ hɛ daha?" Ŋii nɛ ba kala guriku a kɛnu. 51 Yesu
haritooro-la dɔŋɔ liisɛ u tokobii a ta nuu digiliŋ keri. Nii-la fa ŋaa nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia-yomo nɛ. 52 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Joŋ ŋ tokobii a hɛ u di-hɛɛliŋ. Nii-la si liisɛ tokobii, tokobii nɛ ba jaŋ kaa
kpuu. 53 Ŋ bi jiŋ ari mi fa jaŋ wuo yirɛ mi Nyimma duu pɛmi lɛɛ? Di mi
nɛ fa yiru, u fa jaŋ ta u tiŋdaaraa bui buiba di ba ku pɛmi lɛ. 54 Ama duu

nɛ fa saa ŋaa ŋii, ɛɛ nɛ wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ jaŋ ku ŋaa
wutitiiba?” 55 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ ni-daŋ-la a bul, “Mi ŋaa gaaru nɛɛ? Ma si
kɛŋ tokobiee ari taŋguloo a kukɔ di ma kɛŋmii? Ma na tapulii-na kala la
di ma nɛ yie hɔŋ Wia-dia lɛ mi didagɛ wiaa a pipima. Aŋ ka ma bi walima
di ma kɛŋmi dimɛ. 56 Ama wiiŋ deeŋ kala ŋaa di wialiŋ nialiŋ fa si bula,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ku ŋaa wutitii.” Ŋii nɛ Yesu haritooro-la kala viau
aŋ fá.

Yesu chiŋ nialiŋ si hilime vuvuurɛ wiaa sipaaŋ
Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jɔɔŋ 18.13-14, 19-24

57 Ŋii nɛ nialiŋ si kɛŋ Yesu, ba kɛnu kaa mu Kayafas dia. U nɛ fa ŋaa
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ. Di Wia teniŋ kerichiba ari ba taŋ
kuhiasiŋ kala hilimi dimɛ. 58 Piita daa tuto ba hariŋ a to juu nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ kaala. U juu kaala-la a mu hɔŋ nialiŋ síi pɔ kaala-la
teeŋ duu na wii-la si jaŋ ŋaa Yesu lɛ. 59 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari nialiŋ kala si yie hilime vuvuurɛ wiaa chichɛ di ba nyia wiaa
a tigɛ Yesu lɛ di ba kpuu. Ba chɛ chɛ wii ka. 60 Niaa paala yugɛ nɛ a ku
nyia wiaa pu, ama ba fa bi wuo na wii-kala u si ŋaa chei. 61 Ŋii nɛ niaa
balia ku lii a bul, “Baala deeŋ, u si u jaŋ wuo ŋmoo Wia-dia-la lo aŋ bira
saau tapulaa batori pɛgɛ.” 62 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
sii chiŋ a piɛsɛ Yesu a bul, “Ŋ bi nia niaa deeŋba si bul wialiŋ a tigɛŋ lɛɛ?
Ŋ-na bi wii kɛnɛ ŋ si jaŋ bul?” 63 Yesu tɔrɛ u niiŋ. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ bula pu a bul, “Wia-la si weye yiriŋ lɛ, bula pila, ŋ
nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisaa? Ŋ nɛ Wia Biee?” 64 Ŋii nɛ Yesu bula pu
a bul, “Mi-na nɛ, ama mi bulaa pima kala, a lii bua deeŋ lɛ a kaa mu, ma
jaŋ na mi-na Nuhuobiine Bie di mi hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ a to
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ ku tuu.” 65 Yesu si bul ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ kɛŋ u gɛnniŋ kiɛsɛ aŋ bul, “Ŋ chei Wia yiriŋ. U bi maga di la
bira chɛ daŋsiaba. Ma kala bi nia u si chei Wia yiriŋ ŋii? 66 Bɛɛ nɛ ma
biinɛ?” Ŋii nɛ ba bul, “U cheye nɛ. U maga di ba kpuu nɛ.” 67 Ŋii nɛ ba
tu naŋtuɔruŋ hɛ u siaa lɛ a ŋmobu. Nialiŋ dɔŋsuŋ síi ŋmobu ŋla nɛ, ba
bula pu a bul, 68 “Ŋ-na Kirisito, nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, dagɛ nii-la si ŋmobuŋ.”

Piita si u bi Yesu jiŋ
Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jɔɔŋ 18.15-18, 25-27

69 Piita si hɔŋ kaala-la lɛ, ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia
tiŋtinni-tolo kubala ku lii a bul, “Ŋ ma faa to Yesu hariŋ nɛ, baal-la si lii
Galilii.” 70 Ŋii nɛ Piita nyia wiaa a bul ba kala nii, “Mi bi Yesu jiŋ. Mi
bi wii-la ŋ si paala bubul jiŋ,” aŋ sii lii chiŋ zawura tuɔŋ. 71 Piita si chiŋ
dimɛ, ŋii nɛ tiŋtinni-tolo dɔŋɔ ma bira nau a bula pi nialiŋ si china kpagu
a bul, “Baala deeŋ ma ŋaa Yesu si lii Nazarɛt haritooro-la dɔŋɔ nɛ.” 72 Piita
bira nyia wiaa aŋ ŋmiɛsa bul duu dee. 73 Muasuaa nialiŋ si chiŋ dimɛ ma
bula pu a bul, “Wutitii nɛ, ŋ ma ŋaa ba dɔŋɔ nɛ, ŋ yiikoro nɛ dagɛ ŋii.”
74 Ŋii nɛ Piita ŋmiɛsɛ a bul, “Mi bi baala deeŋ jiŋ.” U si bul ŋii dɛrɛ di
ji-bele yele. 75 Ŋii nɛ Piita liisi wii-la Yesu si bula pu ari u jaŋ nyia wiaa a
pu naaŋsiiŋ butori, ŋii nɛ u lii a faasa yel.

27

Ba kɛŋ Yesu mu Paalit teeŋ
Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jɔɔŋ 18.28-32

1 Taŋ-pul nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ kala ari Ju̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ hilimi a vuurɛ. Ba kala vuura di ba kpu Yesu. 2 Ba kɛnu a vɔbu a
kɛnu kaa mu Paalit teeŋ. U nɛ fa hɔŋ Rom kuori-baliŋ nyuŋ Judiya tiŋteeŋ
lɛ.

Judas suba
Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.18-19

3 Judas zɛŋbɛ tiina-la si nia di baa chɛ di ba kpu Yesu nɛ, u tuɔŋ chei ari
u si yallɛ Yesu ŋii. U miira kɛŋ moribii-biiŋ mara ari fii a kaa mu nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasi-la teeŋ a bul, 4 “Mi
ŋaa haachɛ nɛ. Mi joŋ nii-la si bi wii cheye yallɛ di ba kpuu.” Ŋii nɛ nialiŋ
bul di ba sipaa kala tuo dimɛ. Di u wii nɛ. 5 Ŋii nɛ Judas joŋ moribie-la a
yuo ta Wia-dia tiŋteeŋ aŋ lii a mu yuo ŋmɛniŋ. 6 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ paa moribie-la aŋ bul, “Chaliŋ moribiee nɛ ŋla. La kisiŋ nɛ
la joŋba hɛ Wia-dia moribiee lɛ.” 7 Ŋii nɛ ba vuurɛ di ba jiŋ wii-la ba si jaŋ
joŋ moribie-la a ŋaa. Ba joŋ moribie-la yɔɔ tiŋteeŋ. Lee-la nɛ ba huhugi
nuhuɔraa. Ba laa tiŋtee-la yɔɔ pupoi-mɛɛrɛ teeŋ nɛ. 8 Ŋii nɛ ba kɛŋ lee-la
yiyirɛ chaliŋ tiŋteeŋ ari jiniŋ kala. 9 Ba si ŋaa ŋii, wialiŋ Jɛrimaya fa si
bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ku ŋaa wutitii. U fa si,
“Iziral doho niaa dɔŋsuŋ sɛi di ba ti̱ŋ moribii-biiŋ mara ari fii
aŋ kɛŋ Wia Tuɔ-pul Tiina-la.
10 Ba joŋ moribie-la ba si miira laa
a yɔɔ tiŋteeŋ pupoi-mɛɛrɛ teeŋ.
Mi Tiina Wia nɛ fa bula di mi ŋaa ŋii.”

Paalit piɛsɛ Yesu wiaa
Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jɔɔŋ 18.33-38

11 Yesu si chiŋ nii-la si hɔŋ kuori-baliŋ nyuŋ sipaaŋ Judiya tiŋteeŋ lɛ,
ŋii nɛ kuoru-la piɛsu a bul, “Ŋ nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoro koo?” Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, “Oo, mi nɛ.” 12 Ama nialiŋ fa si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ si joŋ cheeriŋ pu ŋii, u bi wii bula. 13 Ŋii nɛ Paalit
piɛsu, “Ŋ bi wiaa deeŋba kala nia ba si bula a tigɛŋ lɛɛ?” 14 Ama Yesu bi
u niiŋ suro, u bi wu-bala ma bula. Wii-la kperi Paalit woruŋ.

Ba si di ba kpu Yesu
Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jɔɔŋ 18.39–19.16

15 Di diisiŋ kieliŋ gbiele nɛ yie-na kala, Paalit fa yie leŋ ba liisɛ nialiŋ ba
si kaa tɔ dia dɔŋɔ nɛ, nii-la niaa si cho. 16 Bua-la lɛ di ba kɛŋ baal kubala
baa yirɛ Barabas a tɔ dia. 17 Ni-daŋ-la si hilime, ŋii nɛ Paalit piɛsɛba, “Ni-
bɛɛ nɛ ma cho di mi liisa pima? Barabas koo Kirisito, nii-la Wia si liisaa?”
18 Paalit fa jima woruŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ yaraa faa bieru nɛ, ŋii nɛ
tii ba kɛŋ Yesu kaa kɔ u teeŋ. 19 Paalit fa si hɔŋ sariya didiiliŋ ŋii, u haala
tiŋ tiŋdaariŋ a leŋ di ba bula pu a bul, “Sí baala deeŋ wii-kala ŋaa. U ŋaa
tuɔ-pul tiina nɛ. Diamiŋ titaŋiŋ mi duosi wiaa a tigɛu lɛ nɛ. U wiaa wiimi
woruŋ nɛ.” 20 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa
kuhiasi-la nyisɛ ni-daŋ-la hɛ di ba bul di Paalit liisɛ Barabas ta aŋ ka di
ba kpu Yesu. 21 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛ ni-daŋ-la a bul, “Niaa deeŋba baliamiŋ
tuɔŋ, kubɛɛ nɛ ma chɛ di mi liisa pima?” Ŋii nɛ ba bul, “Barabas!” 22 Ŋii
nɛ Paalit piɛsɛ nialiŋ a bul, “Aŋ ka Yesu ba síi yiru Kirisito, bɛɛ nɛ ma si mi
kɛnu kaa ŋaa?” Ŋii nɛ ba kala bul, “Leŋ di ba kɛnu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ.” 23 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛba a bul, “Wu-bɔŋ bɛɛ nɛ u ŋaa?” Ŋii nɛ ba
kpia a kii buŋbuŋ-la a bul, “Leŋ di ba kɛnu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.”

[24] Ŋii nɛ Paalit na ari goŋ-la yuga kiŋkɛŋ, ari yuosuŋ jaŋ juu. Ŋii wiaa
u bi wii-kala wuo ŋaa. Di liiŋ chiŋ u sɛmɛ. U ŋaa a sɔŋ u nisaa nialiŋ
sipaaŋ aŋ bul, "Mi sipaa tuo baala deeŋ suunuŋ lɛ. U hɛ ma teeŋ." [25] Ŋii
nɛ ni-daŋ-la kala bul, "Di la nɛ cheye wiiŋ deeŋ lɛ, leŋ di Wia dɔgisɛla ari
la biiriŋ a tiŋ la si kpuu." [26] Ŋii nɛ Paalit liisɛ Barabas ta a piba aŋ ŋaa ba
viirɛ Yesu aŋ joŋu piba di ba kaa mu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Laali-yuoroo mɔŋ Yesu lɛ
Maak 15.16-20; Jɔɔŋ 19.2-3

[27] Ŋii nɛ Paalit laali-yuoroo dɔŋsuŋ kɛŋ Yesu kaa juu Paalit dia kaala
tuɔŋ. Laali-yuoro-la ku-kaanaa kala ma ku pɛba lɛ a hilimi. [28] Ba wuri Yesu
gɛnniŋ kala aŋ joŋ gɛri-fiaŋ laalu [29] a chɛ sɔsuŋ a kaa sua nyuŋ-chuulo
a nagɛ kuoro nyuŋ-chuulo a joŋo chuu a joŋ daaŋtiga hɛ u na-diiŋ lɛ aŋ
tuu kpirimi u sipaaŋ a mɔmu lɛ a bul, "Ju̱u tiŋŋaa kuoro, laa chuɔluŋ."
[30] Ba tu naŋtuɔruŋ a hɛu lɛ a laa daa-la a ŋmoo u nyuŋ lɛ. [31] Ba si mɔmu
lɛ dɛrɛ, ba wuri gɛri-fiaŋ-la aŋ paa u titia gɛnniŋ a laalu aŋ kɛnu kaa lii
woŋbiiŋ di ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Ba kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛɛ nyuŋ
Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jɔɔŋ 19.17-27

[32] Ba si kɛnu kaa lilii di ba kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii, ba cheŋ baal
kubala baa yiru Saamɔŋ. U jáŋ yiriŋ nɛ Sariini. Ŋii nɛ laali-yuoro-la fugu
u laa Yesu daa-gɛsɛ-la a baasɛ. [33] Ŋii nɛ ba ku yi lee kubala baa yirɛ
Gɔligɔta. Yiri-la bubuɔŋ nɛ nyu-kuŋkogulo. [34] Ba si yi dimɛ, ba joŋ siniŋ
a guoli ku-haariŋ lɛ a joŋo pi Yesu duu nyua. U si lenne di u hɛyɛ, u via.
[35] Ŋii nɛ ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ aŋ tɔŋsɛ Yesu gɛnniŋ wiaa, di ba
paa kpaa dɔŋɔ a jiŋ gɛri bɛɛ nɛ nuu-kala jaŋ laa. [36] Ŋii nɛ ba hɔŋ dimɛ
a bibenu. [37] Ba si si Yesu ŋaa wialiŋ chei, ba ŋmuŋsa hɛ daa-gɛsɛ-la lɛ a
bul, "Ju̱u tiŋŋaa kuoro Yesu nɛ ŋla." [38] Ŋii nɛ ba kpaasɛ gaaraa balia ma a
pɛ Yesu lɛ. Dɔŋɔ hɛ u na-diiŋ, dɔŋɔ ma hɛ u na-gua. [39] Ba si kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛ-la nyuŋ ŋii, nialiŋ si to dimɛ bibal, ba tutuusu aŋ kɛŋ ba nyuŋ
chuchugisi [40] a bul, "Oi, ŋ nɛ ŋaa nii-la si si ŋ jaŋ ŋmoo la Wia-dia lo aŋ
bira wuo saau tapulaa batori pɛgɛ. Ŋ si ŋaa Wia Bie, lii daa-gɛsɛ-la nyuŋ
a laa ŋ titia ta." [41] Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasi-la ari Wia teniŋ
kerichiba ari taŋ-la kuhiasiŋ ma sisieri Yesu lɛ a bula pipi dɔŋɔ, [42] "U wuo
niaa laa tita nɛ aŋ bi u titia wuo laa ta. U si si u nɛ ŋaa Kirisito, Ju̱u tiŋŋaa
kuoro, leŋ duu lii daa-gɛsɛ-la nyuŋ ku tuu di la na a laa u wiaa dii. [43] U laa
Wia dii nɛ a bula duu ŋaa Wia Bie nɛ. Tɔɔ, má leŋ di la na di Wia nɛ jaŋ
laau ta lɛɛlɛ." [44] Gaara-la balia ma ba si kpaasa a pɛ Yesu lɛ, ba ma tuusu
ŋii titia.

Yesu suba
Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jɔɔŋ 19.28-30

[45] Wia ku magɛ nyu-gbaŋa, leriŋ kala biri lim a mu yi didaaniŋ, ka leriŋ
bira pullɛ. [46] Ŋii nɛ Yesu faasa yirɛ u yiikoro lɛ a bul, "Eloi, Eloi, lama
sabakitani." U bubuɔŋ nɛ: "Mi Tiina Wia, bɛɛ nɛ tii ŋ joŋmi ta?" [47] Di
niaa dɔŋsuŋ chiŋ dimɛ a jegile nii wialiŋ u si bula. Ŋii nɛ ba bula pi dɔŋɔ
a bul, "Ilaaja nɛ baal-la yiyirɛ ŋii." [48] Nialiŋ dɔŋɔ fa si chiŋ dimɛ fá mu
joŋ suosuo a kaa mu yuu siniŋ si nyala a joŋo tuu sakeliŋ lɛ a kaa mu
hɛ u niiŋ lɛ duu nyua. [49] Ŋii nɛ nialiŋ dɔŋsuŋ fa si hɛ dimɛ bul, "Má leŋ
la gbɛrɛ a na ari Ilaaja jaŋ ku soru daa-gɛsɛ-la nyuŋ koo." [50] Ŋii nɛ Yesu
faasa yel aŋ wiesi u wiesi kati.

[51] Patiisa nɛ fa hɛ Wia-dia tuɔŋ. Ba kaa kɛrɛ. U kiɛsɛ balia a chiŋ nyu-
gbaŋa a kiɛsa ku tuu. Ŋii nɛ tiŋteeŋ zigili, busuŋ ma yɛrɛ a kpaa kpaa.
[52] Vaamaa ma suri suri. Nialiŋ Wia si liisa, ba yuga a sii suuŋ lɛ a lii
vaama-la lɛ. [53] Yesu si sii suuŋ lɛ, ba mu Jerusalɛm. Niaa yuga a naba lee-
la. [54] Laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ ari laali-yuoro-la fa si chiŋ dimɛ a bibeŋ
Yesu a na tiŋteeŋ si zigili ŋii ari wialiŋ kala si ŋaa, fawulluŋ kɛŋba. Ŋii
nɛ ba bul, "Wutitii, baala deeŋ sɛnɛ ŋaa Wia Bii nɛ."

[55] Haalaa yuga a ma fa chiŋ di-bolii a bibenu. Haala-la fa to Yesu hariŋ
nɛ a lii Galilii tiŋteeŋ a pipɛu lɛ. [56] Ba tuɔŋ Mɛɛri Magidaliŋ ari Mɛɛri
dɔŋɔ. U fa ŋaa Jeems ari Josɛf naaŋ nɛ. Zɛbidii haala ma pɛba lɛ.

Ba hugi Yesu
Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jɔɔŋ 19.38-42

[57] Didaaniŋ si yie, baal kubala a lii taŋ kubala baa yirɛ Arimatiya ma kɔ.
U fa ŋaa kiaa tiina nɛ. U yiriŋ nɛ fa Josɛf. U ma fa ŋaa Yesu haritooro-la
dɔŋɔ nɛ. [58] U mu Paalit teeŋ a sul Yesu ku-suuŋ. Ŋii nɛ Paalit bul di ba mu
joŋo pu. [59] Ŋii nɛ Josɛf laa a kɛŋ gɛripɛ-pul-faliŋ a bɛu [60] a joŋo hugi u titia
bua falii-la lɛ u fa si lɔsɔ buŋ nyuŋ. U bilimi tabii-baliŋ kaa kɔ tɔ bua-la
niiŋ aŋ viiri. [61] Ka Mɛɛri Magidaliŋ ari Mɛɛri dɔŋɔ-la faa hɔŋ a chaasɛ
bua-la leriŋ.

Laali-yuoroo pɔ vaaŋ-la

[62] U taŋ si pula, chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
ari Farisii tiŋŋa-la, ba mu Paalit teeŋ a bula pu a bul, [63] "Kuhiaŋ, la liisi wii
nɛ. Bua-la lɛ wu-nyiaru-la si hɛ u miisiŋ lɛ, u fa bula ari u nɛ suba, u jaŋ
sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ. [64] Ŋii wiaa leŋ di niaa mu a pɔ u vaaŋ-la
woruŋ di tapulaa batori-la yi, di u haritooroo sí wuo mu a gaa kuusi aŋ
bula pi niaa ari u sii suuŋ lɛ nɛ. Di ba nɛ ŋaa wiiŋ deeŋ, u nɛ jaŋ paala
kii wialiŋ kala u si nyia." [65] Ŋii nɛ Paalit bula piba di ba kɛŋ laali-yuoroo
mu di ba pɔ vaaŋ-la niiŋ woruŋ. [66] Ŋii nɛ ba laali-yuoro-la mu a joŋ buŋ
a tɔ bua-la niiŋ aŋ leŋ niaa pɔ lee-la.

28

Yesu sii suuŋ lɛ
Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jɔɔŋ 20.1-10

[1] Ba chɛ-wiesii-la chɛɛŋ si dɛrɛ, Lahadi chɛɛŋ siipuuraa, Mɛɛri Magidaliŋ
ari Mɛɛri-la dɔŋɔ mu bua-la niiŋ di ba na lee-la ba si hugi Yesu. [2] Ba si yi
lee-la, muasuaa di leriŋ guu zigili. Di Wia tiŋdaara lii wia nyuŋ ku tuu a
bilimi tabii-la ta aŋ hɔŋ u nyuŋ. [3] U siaa nagɛ duonuŋ si ligisa nɛ, aŋ ka
u gɛnniŋ pullɛ kpul kpul. [4] Laali-yuoro-la fa si pɔ bua-la, fawulluŋ kɛŋba.
Ba chichel a nagɛ di ba suba. [5] Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pi haala-la si
hɛ dimɛ a bul, "Ma sí fawulluŋ fá. Mi jima ari Yesu nɛ maa chɛ, nii-la ba
si kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. [6] U tuo daha, u sie nɛ ari u fa si bul ŋii
pima. Má ku na lee-la ba fa si joŋu hugi. [7] Má mu lima lima a bula pi u
haritooroo ari u sii suuŋ lɛ nɛ. Má bee na, u laa ma sipaaŋ a mu Galilii. Di
ma nɛ mu dimɛ, ma jaŋ nau. Mi paala bula pima." [8] Ŋii nɛ ba lii vaaŋ-la
leriŋ aa tuosi. Fawulluŋ fa kɛŋba nɛ, ama ba tuɔŋ ma tɔrɛ. Ba fá mu di
ba bula pi Yesu haritooroo wii-la si ŋaa. [9] Ŋii nɛ Yesu guu cheŋba a bula
piba a bul, "Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa." Ba mu u teeŋ a kɛŋ u naaŋ lɛ a

chuɔlu. 10 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma. Má
mu bula pi mi haritooroo di ba mu Galilii. Ba jaŋ nami dimɛ.”

Nialiŋ si pɔ vaaŋ-la nyia wiaa a tigɛ Yesu lɛ

11 Haala-la si miira viiri, laali-yuoro-la fa si pɔ bua-la, ba dɔŋsuŋ miira
mu taŋ tuɔŋ a bula pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ wii-la si ŋaa.
12 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari J̱uu tiŋŋaa kuhiasiŋ
hɔŋ a vuurɛ wii-la ba si jaŋ ŋaa. Ba vuura di ba jaŋ joŋ moribii-daŋ a
kpal laali-yuoro-la fa si pɔ bua-la aŋ bula piba a bul, 13 “Má bula pi niaa
ari ma piŋ doŋ nɛ, aŋ ka u haritooroo ku gaa a kuusi Yesu. 14 Di nii-la si
hɔŋ kuori-baliŋ nyuŋ nɛ nii wiiŋ deeŋ, la jaŋ bula pɛma lɛ ari ma bi wii
cheye. Wii-kala bi jaŋ walimɛma.” 15 Ŋii nɛ laali-yuoro-la fa si pɔ vaaŋ-la
laa moribie-la aŋ nyia wiaa ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ fa si
bula piba di ba ŋaa. Wii-la J̱uu tiŋŋaa fa si nyia teeli leriŋ kala a kaa kɔ
ari jiniŋ.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ u haritooroo

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jɔɔŋ 20.19-23; Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.6-8

16 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la fii ari kubala-la mu Galilii tiŋteeŋ a jil peel-la
nyuŋ, ari Yesu fa si bul ŋii piba. 17 Ŋii nɛ ba nau dimɛ a chuɔlu, ama
dɔŋsuŋ bi laa dii. 18 Ŋii nɛ Yesu ku kpagɛba a bula piba a bul, “Wia joŋ
doluŋ kala a pimi nɛ Wia-jaŋ ari dunia kala lɛ. 19 Má saa mu dunia sɛmɛ-na
kala a bul mi wiaa pi niaa a leŋ di ba ŋaa mi haritooroo a foba Wii-chuɔlɛ
liiŋ mi Nyimma ari u Bie ari u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 20 Má dagɛba a leŋ di
ba to wialiŋ kala mi si bula pima di ma to. Mi jaŋ hɛ ma teeŋ bua-na kala
lɛ a kaa mumu dunia didɛriŋ.”

WIA WU-ZƆMƆ-LA
MAAK
SI ŊMUŊSA

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la bul Wia wiaa pipi niaa
Mat. 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jɔɔŋ 1.19-28

1 Wia wu-zɔŋŋɔɔ di-suomuŋ nɛ ŋla. Wiaa deeŋba ŋaa Wia Bie Yesu
Kirisito wu-zɔŋŋɔɔ wiaa nɛ.
2 Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ba síi yirɛ Azaaya fa ŋmuŋsa
ari Wia si,

“Bee na, mi jaŋ tiŋ mi tiŋdaara duu laa ŋ sipaaŋ mu
a wasɛ woŋbiiŋ biliŋ lɛ di ŋ kɔ.”

3 U bira si,

“Nuu nɛ chiŋ giri-bine tuɔŋ a heele bul,
‘Má kɔ a wasɛ woŋbiiŋ bil di ma Tiina kɔ a tuto.
Ma ŋaa ŋii, duu nɛ kɔ, u di-vɛniŋ jaŋ piŋ woruŋ.’ ”

4 Ŋii nɛ baala deeŋ sii. Baa yiru Jɔɔŋ, Wia lii-fooro. U sii ku lii giri-bine
tuɔŋ a heele bul, “Má birimɛ a lii ma haachɛba lɛ, ka di mi foma Wii-
chuɔlɛ liiŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia jaŋ joŋ ma haachɛba a chɛma.” 5 U si
bul ŋii, Judiya tiŋŋaa ari Jerusalɛm tiŋŋaa kala lii a mu u teeŋ a dagɛ ba
haachɛba aŋ tuu Jɔɔdaŋ fuo-la u foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. 6 Buŋtaŋŋa puna
gɛnniŋ nɛ Jɔɔŋ fa laalɛ a kɛŋ teŋbiiŋ vɔɔ u tiŋa. Nyaŋgirikɛba ari tuuŋ nɛ
fa ŋaa u kudiilee. 7 U yie bul Wia wiaa pipi niaa a bul, “Nuu dɔŋ jaŋ to mi
hariŋ kɔ. U nɛ jaŋ kiimi. Mi paala bi maga di mi kpagu a kɛŋ u nɛŋtɛŋŋɛɛ
ŋmɛsiŋ ma kaa puri. 8 Liiŋ duŋduŋa nɛ mi-na kaa fufoma, ama u-na jaŋ
joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ.”

Jɔɔŋ fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
Mat. 3.13–4.11; Luuk 3.21-22; 4.1-13

9 Bua-la lɛ Yesu sii a lii taŋ-la ba síi yirɛ Nazarɛt a hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ a
kɔ lee-la Jɔɔŋ fa si hɛ. U ku juu fuo-la. Jɔɔŋ fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. 10 U miira
lii fuo-la tuɔŋ ku lii a wula beŋ, di wia nyuŋ guu kpaa balia. Ŋii nɛ ka Wia
Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛu lɛ a nagɛ kokomo. 11 Ka u nii nuu yiikoro duu lii
wia nyuŋ a bula pu a bul, “Mi Bii-chooluŋ nɛ ŋla. Mi tuɔŋ tɔrɛ ŋ nyuŋ.”

Sitaani ku magisɛ Yesu

12 U bi diene ka Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛnu juu giriŋ. 13 U hɛ dimɛ ŋii halii
tapulaa mahiŋ balia, ba di giriŋ tuɔŋ kiaa duŋduŋa. Sitaani yie kɔ a
magisu. Yesu bi sɛyɛ. Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa ku tuu tima pu.

Yesu yirɛ cheŋfili-kpuuraa banɛsɛ
Mat. 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

14 U bi diene, ka ba kɛŋ Jɔɔŋ tɔ dia. Ŋii nɛ Yesu sii a mu Galilii tiŋteeŋ
a bubul Wia wu-zɔmɔ-la aa pi niaa 15 a bul, “Bua-la yie nɛ. Wia kuorii-la
kɔ nɛ. Má birima lii ma haachɛba lɛ a laa Wia wu-zɔmɔ-la dii.”
16 Ŋii nɛ u yi Galilii muga a mu to muga-la niiŋ a na Saamɔŋ ari u ŋaana
Aŋduru. Ba ŋaa cheŋfili-kpuuraa nɛ. Uu mu, di ba kɛŋ ba joŋba a kaa
kikɛsɛ cheŋfilee. 17 U yirɛba a bul, “Má sii to mi hariŋ. Mi jaŋ ŋaa di ma
kɛsɛ niaa pɛ ma titia lɛ ari ma síi kɛsɛ cheŋfilee ŋii.” 18 Ba sii a joŋ ba
joŋba ta aŋ guu to u hariŋ. 19 U joŋ ŋii baa mu, di baalaa balia nɛ ŋii. Baa

yirɛ Jeems ari Jɔɔŋ. Ba fa ŋaa Zɛbidii biiriŋ nɛ. Ba hɔŋ ba liiŋ daboro lɛ a
tutɔ ba joŋba buasuŋ. 20 U si naba, u yirɛba. Ba leŋ ba nyimma ari nialiŋ
kala ba fa si ŋaa ba tima pipiba aŋ lii liiŋ daboro-la tuɔŋ aŋ mu to u hariŋ.

Yesu vaarɛ baal kubala fa si kɛŋ jiŋ-bɔmuŋ
Luuk 4.31-37

21 Ba joŋ ŋii aa mu a ku yi Kapɛnam. Ŋii nɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, Yesu
sii a mu juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛ niaa. 22 U síi dagɛba ŋii, u ŋaaba
wu-kpuŋkpere. U bi baa daga ari Wia teniŋ kerichiba si yie didagɛba ŋii.
U bul wiaa ari u nɛ kɛŋ wii-la doluŋ.
23 Ŋii nɛ di baal nɛ ŋii. Jiŋ-bɔmuŋ kɛnu. U ku juu aa chiirɛ, 24 "Yesu, ŋ
si lii Nazarɛt, bɛɛ nɛ ŋ chichɛ ŋ ŋaala? Ŋ kɔ di ŋ kpula nɛɛ? Mi jimiŋ nɛ,
ŋ nɛ ŋaa Wia Tuɔ-pul Tiina." 25 Yesu si nii wialiŋ baal-la si bula, u kpia
jiŋ-bɔŋ-la lɛ a bul, "Kɛŋ goŋ aŋ ku lii baal-la lɛ." 26 Jiŋ-bɔŋ-la kɛŋ baal-la
teriki aŋ faasa chiirɛ kiŋkɛŋ a lii baal-la lɛ. 27 Nialiŋ kala miira hiriki a
pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Bɛɛ nɛ ŋlaa? Wu-falii nɛ uu dagɛ. U paala kɛŋ doluŋ a wuo
jiŋ-bɔŋŋɔɔ a bul wiaa piba, ba tuto u niiŋ."
28 A lii ŋii lɛ nɛ, u yiriŋ guu teeli Galilii tiŋteeŋ kala.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ
Mat. 8.14-17; Luuk 4.38-41

29 Ŋii nɛ Yesu guu sii a lii Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ, ba di Jeems ari Jɔɔŋ, a mu
juu Saamɔŋ ari Aŋduru dia. 30 Ba mua di Saamɔŋ hiili-haala pina wiwiilɛ.
U yaraa kala liŋ. Yesu si kɔ ŋii, ba bula pu. 31 Ŋii nɛ u ku juu a kɛŋ haal-la
nisiŋ lɛ a kaa chuulɛ. U yaraa fa si lima ŋii, u fiɛlɛ. U sii ŋaa kudiilee piba
ba dii.
32 U didaaniŋ si yie, ba kɛŋ nialiŋ kala síi wiilu ari jiŋsiŋ si kɛŋ nialiŋ
kala a kaa kɔ Yesu teeŋ. 33 Taŋ tiŋŋaa kala gire kɔ a hilimi Saamɔŋ dia
boiŋniiŋ. 34 Yesu vaarɛ nialiŋ yugɛ síi wiilu a kiri jiŋ-bɔmɔ-la ma a yugɛ
a ta niaa lɛ. Jiŋsi-la jiŋ Yesu. Ŋii nɛ tii u biba woŋbiiŋ pa di ba bul wiaa.

Yesu bul wiaa Galilii tiŋteeŋ lɛ
Luuk 4.42-44

35 Siipuuraa Yesu sii lii dia-la lɛ a mu lee-la niaa si tuo a chuchuɔlɛ Wia.
36 Ka Saamɔŋ ari u naŋdɔŋsuŋ ma sii kɔ a chichɛu. 37 Ba si nau, ba bula
pu ari nuu-kala nɛ kɔ a chichɛu. 38 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má leŋ la
mu tasiŋ dɔŋsuŋ di mi bul Wia wiaa dimɛ maa. Ŋii wiaa nɛ mi kɔ."
39 U saa sii a mu duurɛ Galilii tiŋteeŋ kala a juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ aa bul
Wia wiaa aŋ pɛ kiri jiŋsiŋ ma niaa lɛ a ta.

Yesu vaarɛ gbege
Mat. 8.1-4; Luuk 5.12-16

40 Ŋii nɛ gbege kubala ma sii kɔ Yesu teeŋ a tuu kpirimi a sulu a bul,
"Di ŋ nɛ cho, ŋ jaŋ wuo ŋaa di mi duori." 41 Nisusuŋ kɛŋ Yesu. U liisɛ u
nisiŋ a digu aŋ bul, "Mi cho nɛ, duori." 42 Ŋii nɛ yawiil-la guu leŋ baal-la.
U duori. 43 Ŋii nɛ Yesu bula pu ari siifiɛsiŋ a bul, 44 "Viiri aŋ sí wii bula pi
nuu-kala. Ama kɛŋ ŋ titia kaa mu dagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia duu
kpu pusuŋ pi Wia a piisɛ ŋ disinniŋ ta ari Moosis fa si dagɛma ŋii. Di ŋ
nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ na ari ŋ bira bi disinniŋ kɛnɛ."
45 Ama baal-la kɛŋ wii-la kaa lii a bula gaarɛ leriŋ kala. Ŋii nɛ Yesu bira
bi wuo chaasa juu taŋ kala tuɔŋ, ama u yie hɔŋ giriŋ tuɔŋ nɛ, ka niaa lii
lee-na kala a kukɔ u teeŋ.

2

Yesu vaarɛ gbɛrikɛ
Mat. 9.1-8; Luuk 5.17-26

1 Tapulaa baŋmɛnɛ, Yesu miira mu Kapɛnam. Niaa nii duu miira kɔ a
hɛ dia lɛ. 2 Ŋii nɛ ba yugɛ a gire kɔ a tɔ lee-la kala a tɔ boiŋniiŋ maa. Ka u
bul Wia wiaa pipiba. 3 Ŋii nɛ di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋii. Ba banɛsɛ jɔŋ gbɛriku
kubala kaa kɔ. U piŋ u bɔsɔ lɛ. 4 Niaa si tɔ leriŋ kala ŋii, ba bi jiŋ lee-la ba
si jaŋ to a juu. Ŋii nɛ ba jil lusuŋ nyuŋ a ta luri a jɔŋ bɔsɔ-la ari gbɛriku-la
kala a to bua-la ta u tuu Yesu sipaaŋ. 5 Ŋii nɛ Yesu jiŋ ari ba ŋaau yarida
nɛ woruŋ a bul gbɛriku-la lɛ a bul, "Mi bii, mi jɔŋ ŋ haachɛba a chɛŋ nɛ."

6 Di Wia teniŋ kerichiba dɔŋsuŋ ma hɔŋ dimɛ a kɛŋ ba tuɔsaa pipiɛsɛ ba
titia, 7 "Bɛɛ nɛ tii baala deeŋ bubul ŋii? Uu tuusɛ Wia jɔŋŋoo ŋla. Kubɛɛ
nɛ jaŋ wuo jɔŋ haachɛba chɛ nuu, di Wia duŋduŋa dee?" 8 Yesu wuo jiŋ
ba tuɔbiinaa a pipiɛsɛba, "Bɛɛ nɛ tii ma bibiinɛ wiaa deeŋba? 9 Mi si jaŋ
bul gbɛriku-la lɛ di mi jɔŋ u haachɛba chɛu nɛ, koo mi si jaŋ bul duu sii
chuoli u bɔsɔ a viiri, ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ ŋaa mɔli? 10 Mi jaŋ dagɛma ari
mi-na, Nuhuobiine Bie, kɛŋ doluŋ dunia lɛ di mi jɔŋ haachɛba chɛ niaa."
11 Ŋii nɛ u bula pi gbɛriku-la a bul, "Sii a jɔŋ ŋ bɔsɔ a mu dia." 12 Baal-la
guu sii a jɔŋ u bɔsɔ a vɛnɛ lii ba sipaaŋ. Ba kala hiriki a dɛnnɛ Wia yiriŋ
a bul, "La ha bi wiiŋ deeŋ dɔŋɔ naa."

Yesu yirɛ Liivai
Mat. 9.9-13; Luuk 5.27-32

13 Ŋii nɛ Yesu sii dimɛ a miira tuu muga niiŋ. Niaa yugɛ a ku hilimi,
u didagɛba. 14 U si kiele mu sipaaŋ, u na baal kubala baa yirɛ Liivai. U
nyimma yiriŋ nɛ Alifiyas. U fa ŋaa laŋpoo lilaaru nɛ a hɔŋ u tiŋtiŋŋaa dia
lɛ. Ŋii nɛ u yiru a bula pu duu sii a tuto u hariŋ. U sii to.

15 Ŋii nɛ Yesu mu juu Liivai dia, ba di u haritooroo kala, a hɔnɔ didii
kiaa. Laŋpoo laara-la dɔŋsuŋ ari haachɛ diiree ma kɔ, ba kala didii kialiŋ.
Ba fa yuga woruŋ a tuto Yesu hariŋ. 16 Wia teniŋ kerichiba ari Farisii
tiŋŋaa naba a ku piɛsɛ Yesu haritooroo a bul, "Bɛɛ nɛ tii Yesu ari haachɛ
diiree ari laŋpoo laaraa, ba kala hɔnɔ didii kiaa?" 17 Yesu si nii wii-la ba
síi bul, u bula piba a bul, "Nialiŋ si kɛŋ yarifiɛlaa, ba bi daaluŋ ŋiŋaaru
ka chɛ, see nialiŋ síi wiilu. Mi kɔ di mi yirɛ haachɛ diiree nɛ di ba leŋ ba
haachɛba. Nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula mi sipaaŋ dee mi kɔ di mi yirɛ."

Ba bul ŋii-vɔbuŋ wiaa
Mat. 9.14-17; Luuk 5.33-39

18 Chɛɛ dɔŋ Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la haritooroo ari Farisii tiŋŋaa haritooroo,
baa vɔɔ niiŋ. Ŋii nɛ niaa sii ku piɛsɛ Yesu, "Bɛɛ nɛ tii Jɔɔŋ haritooroo
ari Farisii tiŋŋaa haritooro-naa vɔɔ niiŋ, aŋ ka ŋ haritooro-na bi niiŋ
vɔɔ?" 19 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Di nuu mu jaa haal kaa kɔ, ka ba
duu naŋdɔŋsuŋ hɔŋ, u naŋdɔŋsu-la jaŋ vɔɔ niiŋ? Ai, di baal-la ari u
naŋdɔŋsuŋ nɛ hɔnɔ, ba bi niiŋ ka vɔɔ. 20 Ama chɛɛ dɔŋ nɛ hɛ dimɛ, ba
jaŋ kɛŋ baal-la kaa mu lee, aŋ ka di u naŋdɔŋsu-la vɔɔ niiŋ." 21 Ŋii nɛ u
bira bula piba a bul, "Di ŋ nɛ kɛŋ gɛri-biniŋ duu luri, ŋ jaŋ jɔŋ gɛripɛ-faliŋ
a tɔɔ? Ai, ŋ ŋaa ŋii, ku-falii-la jaŋ kuurɛ di gɛri-la wasa kiɛsɛ kii ŋii. 22 Di
ŋ nɛ kɛŋ pupoi-kpaaŋ, ŋ jaŋ ŋaa si-huoŋ a hɛ duu yel? Ai, ŋ nɛ ŋaa ŋii,
pupoi-la jaŋ yɛrɛ, di siŋ-la kala ta. Ŋ yie jɔŋ si-huoŋ a hɛ pupoi-zɔmuŋ lɛ
nɛ."

Ba bul chɛ-wiesii-la wiaa
Mat. 12.1-8; Luuk 6.1-5

23 Chɛ-wiesiŋ chɛɛ kubala Yesu ari u haritooroo sii a mu nyoŋso tuɔŋ.
Baa mu ŋii, u haritooro-la kiilɛ nyoŋso-la a chichaŋ. 24 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa
piɛsu a bul, "Ŋ bi naa? Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kisiŋ nɛ ba chichei ŋii. Bɛɛ nɛ
tii?" 25 Ŋii nɛ Yesu miira piɛsɛba a bul, "Ma ha bi wii-la Devit fa si ŋaa
karimaa? Losuŋ fa si kɛnu ba di u hariŋ niaa, u mu juu Wia-dia a joŋ
boroboroba-la ba fa si kaa ku bil Wia sipaaŋ a chɔgɔ dii aŋ joŋo pi u niaa
maa, ba ma dii. 26 U fa ŋaa kisiŋ nɛ ari ni-wogo si jaŋ joŋ boroboro-la
dii, see nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia duŋduŋa. Ka u joŋo dii ŋii. Bua-la
lɛ Abiata nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ." 27 Ŋii nɛ Yesu
bira bula piba a bul, "Wia liisɛ chɛ-wiesii-la pi niaa nɛ di ba tiiu. U bi si di
chɛ-wiesii-la nɛ tii niaa. 28 Mi-na Nuhuobiine Bie nɛ saa ŋaa chɛ-wiesii-la
tiina ŋii."

3

Yesu vaarɛ baala u nisiŋ si suba
Mat. 12.9-14; Luuk 6.6-11

1 Yesu sii a miira mu juu Wii-chuɔlɛ dia, di baal kubala nɛ ŋii. U nisiŋ
suu. 2 Ba si na Yesu duu jua, ba kala chaarɛ siaa bibenu di ba na ari u jaŋ
vaarɛ baal-la chɛ-wiesii-la chɛɛŋ. Baa chɛ di ba na wii nɛ a to ŋii lɛ a kɛŋ
Yesu a bul u teeŋ duu chei ba kisiŋ lɛ nɛ. 3 Ŋii nɛ Yesu bul na-suu-la tiina
lɛ duu sii kɔ ba tutuɔbaaniŋ. U sii mu. 4 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ a bul, "Ɛɛ
nɛ la naabalimaba kisinniŋ bul di la ŋiŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ? Di la pipɛ
niaa lɛ koo di la dudɔgisɛba? Di la laa niaa miisiŋ koo di la kpukpuba?"
U si piɛsɛ ŋii, ba ŋaa fuii. 5 Ŋii nɛ Yesu na baaniŋ ba nyuŋ. U tuɔŋ chei a
tiŋ ba digilaa si bi nii wiaa. Ŋii nɛ u bula pi na-suu-la tiina a bul, "Kɛŋ ŋ
nisiŋ tiɛnɛ." U kaa tiɛnɛ. U nisi-la fiɛlɛ a nagɛ u nagiŋ.
6 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa sii lii. Ba di Hɛrɔd niaa mu vuurɛ ŋii ba si jaŋ wuo
ŋaa a kɛŋ Yesu a kpu.

Yesu bul wiaa a pi niaa aŋ pɛ vaarɛ niaa mugi-baliŋ niiŋ

7 Yesu ari u haritooroo sii a mu mugi-baliŋ niiŋ. Niaa yugɛ a lii Galilii
tiŋteeŋ a tuto ba hariŋ. Dɔŋsuŋ ma lii Judiya tiŋteeŋ, 8 dɔŋsuŋ ma lii
Jerusalɛm ari Idumiya tiŋteeŋ. Dɔŋsuŋ ma lii Jɔɔdaŋ fuo-la cholo. Dɔŋsuŋ
ma lii Taya ari Saadɔŋ tiŋteeŋ. Niaa deeŋba kala fa nii Yesu wiaa a lii ba
tasiŋ a kukɔ u teeŋ. 9 Ŋii nɛ u bula pi u haritooro-la di ba mu joŋ liiŋ
daboro a kaa ku kii liiŋ niiŋ duu juu, di nialiŋ síu kaa yigi. 10 Yesu fa
vaarɛ niaa a yugɛ. Ŋii wiaa nyanyal tiŋŋaa kala ku kɛŋ u baŋŋa lɛ aa chɛ
di ba digu. 11 Di jiŋ-bɔŋŋɔɔ kɛŋ niaa dɔŋsuŋ nialiŋ tuɔŋ. Di ba nɛ na Yesu
kala, ba yie ku tel u naasiŋ lɛ nɛ a chichiirɛ ari u nɛ ŋaa Wia Bie. 12 U bula
piba ari siifiɛsiŋ di ba sí leŋe di wiiŋ deeŋ teeli leriŋ kala.

Yesu tuɔsɛ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.1-4; Luuk 6.12-16

13 Yesu sii a mu lee-la si kɛŋ peelee a yirɛ u si cho nialiŋ kala, ba mu u
teeŋ. 14 U bira liisɛ ba tuɔŋ niaa fii ari balia di ba nɛ hɛ u teeŋ. U liisɛba
ŋii di ba ma mu bul Wia wiaa. 15 U piba doluŋ maa di ba wuo kikiri jiŋsiŋ
niaa lɛ. 16 Nialiŋ fii ari balia yiraa nɛ ŋla: Saamɔŋ, Yesu nɛ hɛ Piita pu,
17 Zɛbidii bie Jeems ari Jɔɔŋ. Jɔɔŋ fa ŋaa Jeems ŋaana nɛ. Yesu kɛŋba kaa
yirɛ Buanaajis. Yiri-la bubuɔŋ nɛ baaniŋ tiŋŋaa. 18 Ba ku-kaanaa ma nɛ

ŋla: Aŋduru ari Filip ari Batolomi ari Matiu ari Tɔmas ari Jeems Alifiyas
bie, ari Tadiyas ari Saamɔŋ Zɛlɔt 19 ari Judas Isikarɔt, nii-la si ku ŋaa zɛŋbɛ
tiina a yallɛ Yesu. U liisɛ nialiŋ dɛrɛ aŋ miira mu dia.

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ Sitaani lɛ
Mat. 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

20 Ŋii nɛ niaa bira ku hilimi. U di u haritooroo paala bi chiniŋ na di ba
dii kudiilee. 21 Ŋii nɛ u taŋ niaa nii a sii lii di ba kɛnu aŋ bul, "Uu chɛ u
nyaasɛ nɛ." 22 Wia teniŋ kerichiba dɔŋsuŋ ma hɛ dimɛ. Ba lii Jerusalɛm
nɛ a kɔ. Ba ma bul di jiŋ-bɔŋŋɔɔ kala kuoro ba síi yirɛ Bɛlizibul nɛ kɛnu.
U nɛ pu doluŋ u kikiri jiŋsiŋ niaa lɛ ŋii. 23 Ŋii nɛ Yesu yirɛba a magɛ
namagaba a pipiba a bul, "Ɛɛ nɛ Sitaani jaŋ wuo ŋaa a kiri u titia? 24 Di
taŋ niaa nɛ hɛ dimɛ aŋ bi nii-bala kɛnɛ, ba taŋ jaŋ tel. 25 Di niaa nɛ bira
bi nii-bala kɛnɛ, ba dia jaŋ tel. 26 Di Sitaani niaa saa bi nii-bala kɛnɛ, ba
taŋ bi jaŋ chiŋ. U jaŋ tele dɛrɛ. 27 Nuu tuo si jaŋ juu ni-duoŋ dia a gaa u
kiaa see duu kɛŋ ni-duo-la vɔɔ bil aŋ-na juu paa u kiaa."

28 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a bul, "Wutitii nɛ mi bulaa pima, di niaa
nɛ ŋaa haachɛba kala aŋ pɛ tuusɛ Wia joŋŋoo maa, Wia jaŋ wuo joŋba
kala chɛba. 29 Ama di nuu nɛ tuusɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la joŋŋoo, Wia bi jaŋ joŋo
chɛu da. U tiina ŋaa haachɛ-la si maga di u suu nɛ. Wia jaŋ laa wii-la hɛ
u tuɔŋ lɛ." 30 Nialiŋ dɔŋsuŋ fa bula ari jiŋ-bɔmuŋ nɛ kɛŋ Yesu. Ŋii nɛ tii
u bul ŋii.

Yesu naaŋ ari u ŋaanaa kɔ u teeŋ.
Mat. 12.46-50; Luuk 8.19-21

31 Muapilii Yesu naaŋ ari u ŋaanaa kɔ a chiŋ di-jaliŋ aŋ tiŋ niaa di ba
yiru. 32 Di ni-daŋ hɔnɔ gollu chu. Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "Ŋ naaŋ ari ŋ
ŋaanaa nɛ chiŋ jeeŋ hariŋ aa chɛŋ."

33 Ŋii nɛ Yesu miira piɛsɛba, "Kubɛɛ nɛ ŋaa mi naaŋ ari mi naaŋbiiriŋ?"
34 U miira beŋ nialiŋ si hɔnɔ gollu chu aŋ bula piba a bul, "Mi naaŋ ari
mi naaŋbiiriŋ nɛ ŋla. 35 Nii-la kala síi ŋaa wialiŋ Wia si cho, u nɛ ŋaa mi
ŋaana ari mi dihaala ari mi naaŋ."

4

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ baal-la si dụu kiaa lɛ
Mat. 13.1-9; Luuk 8.4-8

1 Ŋii nɛ Yesu miira mu hɔŋ Galilii muga-la niiŋ a didagɛ niaa. Niaa yugɛ
a ku gollu chu. Ba si yuga ŋii nɛ, u sii mu juu liiŋ daboro tuɔŋ a hɔŋ liiŋ
tuɔŋ. Ka nialiŋ hɔŋ muga niiŋ. 2 Ŋii nɛ u magɛ namagaba a dagɛba wiaa
yugɛ. U namagaba-la dɔŋɔ nɛ ŋla: U si, 3 "Má jegile nii mi teeŋ. Baal
kubala nɛ sie a kɛŋ u ku-doho kaa lii duu misɛ. 4 U síi misɛ ŋii, ku-doho-la
dɔŋsuŋ tel woŋbiiŋ tuɔŋ. Diibiisiŋ ku tuɔsa dii. 5-6 Dɔŋsuŋ ma tuu tel
kpaginyiliŋ nyuŋ. Hagila bi yuga, ka ba guu nyu. Ba naapoloo bi tiŋteeŋ
jua. Wia pɔsɛ a ŋmooba ba suu, a tiŋ bɛɛ wiaa ba naapoloo bi tiŋteeŋ
jua. 7 Ku-doho-la dɔŋsuŋ ma tuu tel sɔsuŋ tuɔŋ a nyu. Sɔsu-la ma nyu a
nyagɛba kpu. Ba bi wasa. 8 Ku-doho-la dɔŋsuŋ ma lii tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ
a nyu a waa a wasɛ woruŋ. Dɔŋsuŋ hɛ biee mara ari fii fii, dɔŋsuŋ ma
mahiŋ batori batori, dɔŋsuŋ ma zɔlɔ zɔlɔ." 9 Yesu magɛ namaga-la dɛrɛ,
ŋii nɛ u bul, "Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wiaa deeŋba."

Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ
Mat. 13.10-17; Luuk 8.9-10

10 Ŋii nɛ nialiŋ viiri. Aŋ ka Yesu duŋduŋa hɔŋ. U haritooroo ari nialiŋ
si kpagɛ dimɛ, ba ku piɛsɛ namagaba-la bubuɔsaa. 11 Ŋii nɛ u bula piba a
bul, "Ma niaa deeŋba nɛ Wia dagɛ u kuorii-la bubuɔŋ pa. Ama ni-kaanaa-
na kala, namagaba nɛ u yie kaa didagɛba. 12 Ŋii nɛ ba yie jegili jegili aŋ
bi ba bubuɔsaa wuo jiŋ, a bira nyilimi nyilimi aŋ bi kuŋ-kala ma wuo na.
Di ba nɛ fa jiŋ ba bubuɔsaa, ba fa jaŋ birima to Wia, di u joŋ ba haachɛba
chɛba."

Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ
Mat. 13.18-22; Luuk 8.11-15

13 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Ma bi namaga deeŋ bubuɔŋ jiŋ? Ɛɛ nɛ saa
ma jaŋ ŋaa a jiŋ namagaba kala bubuɔsaa?" aŋ dagɛ namaga-la bubuɔŋ.
U si, 14 "Baal-la síi du̱u kiaa, u nagɛ Wia niiŋ wiaa nɛ u kaa lii di u du̱u ŋii.
15 Kialiŋ si tel woŋbiiŋ lɛ nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ. Di ba
nii wialiŋ dɛrɛ, Sitaani yie guu kɔ a kɛŋ wii-la a liiri ba tuɔsaa lɛ. 16 Kialiŋ
ma si tel kpaginyiliŋ nyuŋ nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ a guu
laa wialiŋ dii ari tuɔtɔruŋ. 17 Ama ba bi bɔyɛ kɛnɛ a nagɛ kialiŋ naapoloo
si bi tiŋteeŋ jua. Ba jaŋ sɛi wii-la a tou mu magɛ ŋii. Di hɛɛŋ nɛ juuba,
koo di ba to naasiŋ dudɔgisɛba a tiŋ wii-la wiaa, ba tuɔŋ lii wii-la lɛ. Ba
joŋo ta. 18-19 Kialiŋ ma si tel sɔsuŋ tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia
niiŋ wialiŋ, ama dunia kiaa wiaa wiwalimɛba, ba cho di ba jigi aa chɛ
kuŋ-kala. A tiŋ kiaa deeŋba wiaa ba bi sɛi di ba to wialiŋ. Wialiŋ bi doho
kɛnɛ ba teeŋ. 20 Kialiŋ ma si tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie
nii Wia niiŋ wialiŋ. Ba nii wialiŋ a laa hɛ ba tuɔsaa lɛ a kɛŋ doho, dɔŋsuŋ
mara ari fii fii, dɔŋsuŋ mahiŋ batori batori, dɔŋsuŋ zɔlɔ zɔlɔ."

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ chaaniŋ lɛ
Luuk 8.16-18

21 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ŋ níi chɛ pulumuŋ a chol chaaniŋ ku juu dia, ŋ
jaŋ kɛŋ gbaŋa a chu tɔɔ? Koo ŋ jaŋ joŋo kii godo bubuɔŋ? Ai, ŋ jaŋ joŋo
kii kua nyuŋ duu chaanɛ. 22 Wu-faali tuo, see duu ku lii di-jaliŋ. Wii-kala
si hɛ birimiŋ tuɔŋ ma jaŋ ku lii pulumuŋ. 23 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii." 24 U bira bula piba a bul, "Má fiɛlɛ ma siaa woruŋ ari wialiŋ
ma síi nii. Ŋii titia ma si to ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ, ŋii titia nɛ Wia ma jaŋ
joŋo toma lɛ. 25 Nii-la kala síi to Wia niiŋ wiaa, Wia jaŋ faasa pɛu lɛ duu
to woruŋ. Nii-la ma si bi Wia niiŋ wiaa ka to, Wia bi jaŋ pɛu lɛ. U si pɛu
lɛ mua-la maa, u jaŋ laa u kua."

Yesu magɛ namaga a tigɛ kiaa du̱unuŋ lɛ

26 U bira bula piba a bul, "Wia kuorii-la nagɛ ari nia si sie a mu di u du̱u
kiaa baga lɛ nɛ. 27 Taŋ biri u miira mu piŋ. Taŋ pul u bira sii. Tapulaa
baŋmɛnɛ u sie di kialiŋ nyua a waa, ka u bi jiŋ ba si ŋaa ŋii a nyu. 28 Ba
yie nyu ba titia lɛ a waa a hɛ nyuŋ a bii ba titia lɛ. 29 Ba bia, u ŋaa ba joŋ
sia a kaa mu kuŋ."

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ ku-doho kubala ba síi yirɛ Masitad lɛ
Mat. 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

30 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul, "Bɛɛ nɛ la jaŋ joŋ Wia kuorii-la a
magisɛ? Wu-bɛɛ nɛ la jaŋ kaa dagɛ u bubuɔŋ? 31 U nagɛ ku-doho kubala
ba síi yirɛ masitad nɛ, ba yie joŋ a du̱u. Baa du̱u, di u bi wii maga. U nɛ
muuro kii ku-doho-na kala si hɛ dimɛ. 32 Ba nɛ du̱u dɛrɛ, u nyu. U yie sii
waa a ŋaa tia a kii baga ku-duuloo kala kala. U naakelee yugɛ. Diibiisiŋ
yie ku sagɛu lɛ a saa ba dɛlliŋ dimɛ."

33 Yesu magɛ namagaba a yugɛ a didagɛ niaa. U yie didagɛba a magɛ ŋii
ba si jaŋ wuo laa a hɛ ba nyuŋ lɛ nɛ. 34 U yie bi sɛi duu bul wii-kala polli
see u magɛ namaga. Ama ba di u haritooroo duŋduŋa nɛ hɔnɔ, u yie dagɛ
namagaba-la bubuɔŋ a piba nɛ.

Yesu ŋaa lii-peliŋ kɛrɛ
Mat. 8.23-27; Luuk 8.22-25

35 Chɛɛ-la titia didaaniŋ u bula pi u haritooro-la a bul, “Má leŋ di la chol
muga cholo.” 36 Ba ta ni-daŋ-la kala ba viiri, aŋ ku juu liiŋ daboro-la u fa
si hɔnɔ a kɛnu baa mu. Liiŋ daborusuŋ dɔŋsuŋ ma nɛ hɛ dimɛ a mumu.
37 Ŋii nɛ di pel-duo kubala suomo ŋiŋaa a ku ŋmoo liiŋ hɛ liiŋ daboro-la
lɛ u chichɛ duu su̱. 38 Ama Yesu fa piŋ doŋ nɛ daboro-la hariŋ a yelli nyu-
yelle. Ba ku chisu a bula pu a bul, “La kuhiaŋ, ŋ bi jiŋ di laa chɛ la suu
nɛɛ?” 39 Ŋii nɛ u sii doŋ lɛ a kpia pel-la lɛ a bula pi muga-la maa duu fiɛla
piŋ. Pel-la kɛrɛ, ka leriŋ kala ŋaa fuii. 40 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooro-la a
bul, “Bɛɛ nɛ tii fawulluŋ kɛŋma? Ma ha bi yarida ŋaa?” 41 Ŋii nɛ fawulluŋ
kɛŋba woruŋ, ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Kubɛɛ nɛ saa paala ŋaa nia deeŋ? Peliŋ
ari mugisuŋ kala tuto u niiŋ.”

5

Yesu vaarɛ baal-la jiŋ-bɔmuŋ si kɛnɛ
Mat. 8.28-34; Luuk 8.26-39

1 Ŋii nɛ ba sii chol muga cholo a ku yi Gɛrasa tiŋŋaa tiŋteeŋ a lii liiŋ
daboro lɛ. 2 Ba lia di ba chiŋ, di baal nɛ ŋii, jiŋ-bɔmuŋ kɛnu. 3 U lii vaamaa
tuɔŋ a kɔ. 4 Ba fa yie kɛŋ chɔrumɔɔ vɔbu a lɔl. Ba vɔbu u kaa kɛrɛ. Ba
yie kɛnu hɛ kuruŋ maa, u ta kuru-la yɛrɛ aŋ sii mu hɔŋ vaamaa tuɔŋ.
Nuu-kala bi doluŋ kɛnɛ duu wuo kɛnu. 5 Wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala u yie hɛ
vaamaa tuɔŋ ari peelee nyuŋ a yie sii a duduurɛ. U duurɛ vaama-la tuɔŋ
a chichiirɛ a kɛŋ tabiaa pipaasɛ u titia. 6 U si na Yesu duu hɛ di-bolii, u
fá mu a chemu a kpirimi a chuɔlu. 7-8 Ŋii nɛ Yesu bula pi jiŋ-bɔŋ-la duu
lii baal-la lɛ. Baal-la chiirɛ a bul, “Yesu, Wii-baliŋ Bie, bɛɛ nɛ ŋ chɛ di ŋ
ŋaami lɛ? Mi joŋ Wia chuŋuŋ di ŋ sími dɔgisu!” 9 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul,
“Ŋ yiriŋ nɛ bɛɛ?” U si, “Mi yiriŋ nɛ ku-kɛnɛ, bɛɛ wiaa la yuga nɛ.” 10 Ŋii
nɛ u sulu kiŋkɛŋ a bul duu sí leŋe di jiŋsi-la lii tiŋtee-la lɛ. 11 Di toonuŋ
ma hɛ lee-la a yugɛ a didii kiaa peel-la nyuŋ. 12 Jiŋsi-la sul Yesu duu leŋ
di ba mu juu toonu-la. 13 U sɛi. Ŋii nɛ ba lii baal-la lɛ a mu juu toonu-la.
Toonu-la kala sii a fá lii peel-la nyuŋ tuu. Ba tuu tel muga tuɔŋ a nyua liiŋ
a suu. Toonu-la fa yi bui balia.

14 Ŋii nɛ too-daara-la fá mu a kɛŋ doworo mu bula pi bagi-daaraa ari
taŋ-la niaa kala. Ba sii ku lii Yesu teeŋ. 15 Baa kɔ, di baal-la jiŋ-bɔmuŋ
fa si kɛnɛ, duu hɔnɔ a laalɛ gɛriŋ a kɛŋ yarifiɛlaa. Ba si na ŋii, fawulluŋ
kɛŋba. 16 Nialiŋ fa si hɛ dimɛ a na wii-la si ŋaa baal-la ari toonu-la lɛ, ba
bul wii-la pi nialiŋ. 17 Ba si nii ŋii, ba ku sul Yesu a bul duu lii ba tiŋteeŋ
lɛ. 18 Ŋii nɛ Yesu mu duu juu liiŋ daboro. Baal-la jiŋsiŋ fa si kɛnɛ sulu a
bul duu leŋ duu kɔ di ba mu. 19 Yesu bi sɛyɛ aŋ bula pu duu miira mu dia
a bula pi u dia niaa wii-la kala la Tiina Wia si ŋaau lɛ, ari u si fáu nennige
ŋii. 20 Baal-la miira mu Dɛkapɔlis tiŋteeŋ a bul wii-la kala Yesu si ŋaau lɛ.
Niaa nii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere.

Yesu chisɛ Jaaris tolo suuŋ lɛ aŋ pɛ vaarɛ haal kubala
Mat. 9.18-26; Luuk 8.40-56

21 Ŋii nɛ Yesu miira mu juu liiŋ daboro a chol muga cholo a mu hɔŋ
muga niiŋ. Niaa gire ku chu.

22 Ŋii nɛ baal kubala hɛ dimɛ. Baa yirɛ Jaaris. U fa ŋaa Wii-chuɔlɛ dia
kuhiaŋ nɛ. Ŋii nɛ u na Yesu a tuu tel u naasiŋ lɛ 23 a sulu a bul, “Mi tolo
níi wiilu a pina kikiiki duu suu. Mii chɛ di ŋ kɔ a joŋ ŋ nisiŋ daŋu lɛ, duu
duori nɛ.”

24 Yesu sii to u hariŋ, ba mumu. Niaa ma sii tuto u hariŋ a gollu chu.
25 Baa mu di haal nɛ ŋii. Nyanyalii kubala nɛ kɛnu. U fa kɛŋ tiŋa nɛ deeŋ
deeŋ jisiŋ fii ari balia. 26 U fa gɔllɔ ŋaa daalusuŋ kiŋkɛŋ a na hɛɛŋ woruŋ
a paala chei u moribiee kala pɛi. Ka u nyanyalii-la wasa juu-u lɛ. 27-28 U
si nii Yesu wiaa nɛ, u ku to niaa tuɔŋ a biina u tuɔŋ lɛ, “Di mi digi u gɛriŋ
maa, mi jaŋ duori.” Ŋii nɛ u piɛgɛ nialiŋ a mu chiŋ Yesu hariŋ a kɛŋ nisiŋ
a digi u gɛriŋ lɛ. 29 U si digi u gɛriŋ lɛ ŋii, u tiŋa-la guu dɛrɛ. Ŋii nɛ u titia
jiŋ ari u tiŋa-la dɛrɛ nɛ. 30 Ka Yesu ma jiŋ u tuɔŋ lɛ ari dol kubala nɛ liiu
lɛ. U birimɛ nialiŋ teeŋ a piɛsɛba a bul, “Kubɛɛ nɛ digi mi gɛriŋ lɛ ŋii?”
31 Ŋii nɛ u haritooroo bul, “Ŋ bi na niaa si yuga ŋii a golluŋ chuu? Ka ŋ
pipiɛsɛ di kubɛɛ nɛ digi ŋ gɛriŋ lɛ.” 32-33 Aŋ ka Yesu ha bibeŋ duu na nii-la
si digu. Ama haal-la jiŋ wii-la si ŋaau lɛ nɛ. Ŋii nɛ u kɔ a chichel a tuu tel
Yesu naasiŋ lɛ a bul wii-la kala pu. 34 Ŋii nɛ Yesu miira bula pu a bul, “Mi
tolo, ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori. Mu ari yarifiɛlaa. Nyanyalii-la bira bi jaŋ
kɛniŋ.”

35 Yesu haa bul wiaa ŋii haal-la teeŋ di tiŋdaaraa lii kuhiaŋ Jaaris dia
kɔ a bula pi Jaaris a bul, “Ŋ tolo-la suba nɛ, bira sí la kuhiaŋ-la walimu.”
36 Yesu nii ba si bul ŋii a bula pi Wii-chuɔlɛ dia kuhiaŋ Jaaris a bul, “Sí
leŋe di ŋ bɔyɛ joŋ. Ŋaa mi yarida.” 37 Ŋii nɛ Yesu sii a bi leŋe nuu-kala to
u hariŋ see Piita ari Jeems ari u ŋaana Jɔɔŋ. Ba duŋduŋa nɛ to u hariŋ.
38 Ŋii nɛ ba ku yi Wii-chuɔlɛ dia kuhiaŋ-la dia. Baa kɔ di baa ŋaa goŋ
aa ŋmoo niiŋ bagɛ bagɛ a yiyel. 39 U mu juu a piɛsɛba, “Bɛɛ nɛ tii maa
ŋaa goŋ deeŋ kala? Bile bi suba. U piŋ doŋ nɛ.” 40 Ba kala miira china
mumɔmu. Ŋii nɛ u kiriba ta ba lii, aŋ ka u kɛŋ bile nyimma ari u naaŋ ari
u hariŋ niaa ba juu dia-la bile si pina. 41 Ba si juu dia-la ŋii, Yesu mu kɛŋ
bile nisiŋ lɛ aŋ bul, “Talita kumi.” U bubuɔŋ nɛ: Haŋtolibie, mi si di ŋ sii!
42 Bile guu sii aa vɛŋ. Bile fa ŋaa jisiŋ fii ari balia nɛ. U ŋaa wu-kpuŋkpere
ba lɛ. 43 Ŋii nɛ Yesu bul ari siifiɛsiŋ di ba sí leŋe di nuu-kala nii wii-la, aŋ
bul di ba ŋaa kudiilee pi bile duu dii.

6

Nazarɛt niaa via Yesu
Mat. 13.53-58; Luuk 4.16-30

1 Ŋii nɛ u lii dimɛ a mu u tiŋteeŋ. U haritooroo ma to mu. 2 Chɛ-wiesii-la
chɛɛŋ u mu juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛ niaa. Ba si nii, ba jesiŋ kala hiriki
a bul, “Ɛɛ nɛ u ŋaa a jiŋ wiaa deeŋba? Kubɛɛ nɛ pu wu-jimiŋ deeŋ? Ɛɛ
nɛ u wuo ŋiŋaa wu-duoruŋ deeŋba? 3 La jimu, kapiŋta dee ŋii? Mɛɛri
nɛ u naaŋ. Jeems ari Joozis ari Judas ari Saamɔŋ, ba ŋaa u ŋaanaa nɛ. U
dihaalaa ma nɛ hɛ daha ŋla.” Ŋii nɛ ba na baaniŋ u nyuŋ. 4 Yesu bula
piba a bul, “Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u yie mu lee-kala,
ba zizilu nɛ, aŋ ka u jaŋ-niaa ari u dia-niaa siiŋ buu ka su̱.” 5 A tiŋ ba sí
bi yarida kɛnɛ wiaa, u bi wu-duo kala wuo ŋaa lee-la, u ta joŋ u nisiŋ nɛ
daŋ nyanyal tiŋŋaa baŋmɛnɛ lɛ nɛ ba duori.

Yesu tiŋ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.5-15; Luuk 9.1-6

6 U kperi Yesu ari ba si buu yarida ŋaa. Ŋii nɛ u sii a mu gɔllɛ tasiŋ
a didagɛ niaa. 7 U yirɛ u haritooroo fii ari balia a hilimi a tiŋba balia
balia a piba doluŋ di ba wuo jiŋ-bɔŋŋɔɔ. Ŋii nɛ u bula piba a bul, 8 "Ma
sí kuŋ-kala kaa pɛ vɛŋ woŋbii-la, see ma daaŋtigisiŋ duŋduŋa. Ma sí
kudiilee kaa mu. Ma bira sí sulli-gbaŋa ma koru. Ma sí moribiee ma joŋo
hɛ ma gɛri-fesiniŋ lɛ. Ma sí gɛnniŋ tuŋ bulia ma laalu. 9 Ama má paa ma
nɛŋtɛŋŋɛɛ hɛ a laalɛ gɛri-bala-bala aa vɛŋ." 10 U bira bula piba a bul, "Di
ma nɛ mua a juu taŋ kala, má juu dia-la niaa si cho ma wiaa a hɛ dii-bala
lɛ halii di bua-la lɛ ma si jaŋ lii taŋ-la lɛ yi. 11 Di ma mu taŋ kala, di ba pɔ
di ma sí juu a bi ma wialiŋ jegile nii, má kiele mu. Di ma lia, má kpesi ma
naasiŋ hagila ta. Ba jaŋ jiŋ ari ba ŋaa wii nɛ a cheima." 12 U tiŋba ŋii, ba
lii a mu bul niaa lɛ di ba birimɛ a lii ba haachɛba lɛ. 13 Ba kiri jiŋsiŋ ma
a yugɛ niaa lɛ, ba lii. Ba joŋ nuuŋ mua ma a bisa hɛ nyanyal tiŋŋaa lɛ ba
duori.

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la suba
Mat. 14.1-12; Luuk 9.7-9

14 Ŋii nɛ Yesu yiriŋ teeli lee-na kala. Kuoro Hɛrɔd ma nii u wiaa. Niaa
dɔŋsuŋ si, "U nɛ ŋaa Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la. Wia chisu suuŋ lɛ nɛ. Ŋii nɛ
tii u kɛŋ doluŋ a ŋiŋaa wu-magilaa deeŋba." 15 Ka dɔŋsuŋ ma si u nagɛ
Ilaaja nɛ. Dɔŋsuŋ ma si, "U ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ ari faafaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋii."

16 Kuoro Hɛrɔd si nii u wiaa u bul, "Jɔɔŋ nɛ ŋii. U nɛ nii-la mi si ŋaa
ba keri u nyuŋ. U nɛ sii suuŋ lɛ ŋii." Wii-la si tii u ŋaa ba keri u nyuŋ nɛ
ŋla: 17 Hɛrɔd fa sie a mu jaa haal kubala. U yiriŋ nɛ Hɛrɔdias. U fa ŋaa
u ŋaana Filip haala nɛ. U laa jaa. 18 Ŋii nɛ Jɔɔŋ fa bula pi Hɛrɔd, "Ŋ si
kɛŋ ŋ ŋaana haala laa jaa ŋii, u bi woŋbiiŋ ŋaa." 19 U si bul ŋii, Hɛrɔdias
na baaniŋ u nyuŋ a chichɛ di ba kpu Jɔɔŋ. 20 Ŋii nɛ Hɛrɔd ŋaa ba kɛnu
tɔ dia. Ama u na Jɔɔŋ duu ŋaa tuɔ-pul tiina a ŋiŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ.
Ŋii nɛ tii u fifáu a bibenu woruŋ a bi chɛ di ba kpuu. Wialiŋ kala Jɔɔŋ si
bula kperu nɛ, ari ŋii kala u ha cho duu jegile nii wialiŋ u síi bul. 21 Kuoro
Hɛrɔd chɛ-lulluŋ tapuluŋ nɛ bira yie. Ŋii nɛ u sii a ŋaa kudiilee yugɛ a
kɛŋ u kuori-biisiŋ ari u laali-yuoro-hiasiŋ ari Galilii kuhiasiŋ kala, ba kala
kɔ a hɔnɔ didii kiaa. 22 Ba hɔnɔ di Hɛrɔdias tolo nɛ ŋii. U ku juu gugua.
Hɛrɔd ari nialiŋ kala bibeŋ a chou. Ŋii nɛ Hɛrɔd bula pu di ku-la-na kala
u síi chɛ, u jaŋ pu. 23 U paala ŋmiɛsɛ a bul, "Ŋ síi chɛ ku-la-na kala, mi jaŋ
piŋ. Ŋ níi chɛ mi tiŋteeŋ sɛŋpɛɛŋ dɔŋɔ a yi lebi maa, mi jaŋ pɔi a piŋ."
24 Haŋtolibie-la sii lii a piɛsɛ u naaŋ, "Mi bul mii chɛ bɛɛ kuŋ?" Ŋii nɛ
Hɛrɔdias si, "Bula pu a bul ŋŋ chɛ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nyuŋ nɛ."

25 Tolo-la miirɛ lima lima a mu kuoru-la teeŋ a bula pu a bul, "Mii chɛ
di ŋ keri Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nyuŋ a hɛ pirata lɛ a kaa ku pimi." 26 Kuoro
si nii wii-la, u tuɔŋ kala chei. Ama u si ŋmiɛsa ŋii, niaa kala nii. U bira bi
u niiŋ wuo birimɛ. 27-28 Ŋii nɛ di laali-yuoroo china a pɔ ba kuoro. U yirɛ
ba dɔŋɔ duu mu keri Jɔɔŋ nyuŋ kaa kɔ. Laali-yuori-la sii a mu lee-la ba si
kɛnu mu tɔ a keri u nyuŋ a hɛ pirata lɛ a kaa kɔ pi tolo-la. U laa a kaa mu
pi u naaŋ. 29 Jɔɔŋ haritooro-la si nii wii-la, ba sii kɔ a laa u ku-suuŋ a kaa
mu hugi.

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Mat. 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jɔɔŋ 6.1-14

30 Yesu naŋzɔɔba saa sii a miira kɔ Yesu teeŋ a bula pu wialiŋ kala ba si
ŋaa ari wialiŋ kala ba si daga. 31 Niaa dɔŋsuŋ yie lilii, ka dɔŋsuŋ ku jujuu.
Yesu ari u haritooroo paala bi chiniŋ na di ba dii kiaa. Ŋii nɛ u bula piba
a bul, "Má leŋ di la mu lee-la niaa si tuo di ma wiesi mua." 32 Ba sii a juu
liiŋ daboro a mumu niaa si tuo lee-la. 33 Niaa yugɛ a naba a wuo jiŋ di
ba nɛ. Ŋii nɛ niaa lii tasiŋ yugɛ a fá mu lee-la Yesu fa síi mu a laa sipaaŋ
yi dimɛ. 34 Ba ma kɔ a lii liiŋ daboro lɛ. Yesu si mu lii liiŋ daboro-la lɛ, u
na ni-daŋ di ba hɔnɔ gbɛru. Nennige kala kɛnu. Nialiŋ nagɛ piesee si bi
pie-daara kɛnɛ nɛ. U sii a dagɛba wiaa yugɛ.

35-36 Didaaniŋ ku yi, u haritooroo kɔ u teeŋ a bula pu a bul, "Leriŋ deeŋ
ŋaa giriŋ nɛ. Ka wia fiɛla ŋla. Ta nialiŋ di ba mu tasiŋ ari bagisiŋ si kpagɛ
daha a mu yɔɔ kudiilee a dii." 37 Di u si, "Má mu chɛ kudiilee piba ba dii."
Ba piɛsu a bul, "Ŋŋ chɛ di la kɛŋ siidi bui balia a kaa mu yɔɔ kudiilee a kaa
kɔ piba di ba dii?" 38 U piɛsɛba a bul, "Boroboro baŋmɛɛ nɛ hɛ dimɛ? Má
mu na." Ba mu aŋ miira ku bul, "Banɔŋ nɛ ari cheŋfilee balia." 39 Ŋii nɛ
u bul di nialiŋ kala tuu gulimo hɔŋ hɔŋ ya-fiɛliŋ nyuŋ. 40 Dɔŋsuŋ hɔŋ zɔlɔ
zɔlɔ, dɔŋsuŋ ma mahiŋ balia ari fii fii. 41 Ŋii nɛ u joŋ boroboro-la banɔŋ
ari cheŋfilee balia-la a wula beŋ wia nyuŋ aŋ lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ a pi
u haritooroo. Ba laa a kaa mu kpaa nialiŋ. U saa joŋ cheŋfilee balia-la
maa a kaa chɔgɛ ŋii, ba kala dii. 42-43 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka ba mu paa
ku-kaanaa, boroboroba ari cheŋfilie-la si ka, a paa sṵ siŋsiŋ fii ari balia.
44 Nialiŋ si dii kialiŋ, ba tuɔŋ baalaa fa ŋaa bui banɔŋ nɛ.

Yesu vɛŋ liiŋ nyuŋ
Mat. 14.22-33; Jɔɔŋ 6.15-21

45 Ŋii nɛ u leŋ u haritooroo mu juu daboro a laa sipaaŋ duoro chol muga
cholo a mu Bɛtisaada. Ka u ta ni-daŋ-la ba viiri. 46 U haritooroo mua, u mu
jil peel kubala nyuŋ duu chuɔlɛ Wia dimɛ. 47 Wia tuu juu di liiŋ daboro-la
hɛ liiŋ tutuɔbaaniŋ. Aŋ ka u duŋduŋa ha hɛ muga niiŋ. 48 Ŋii nɛ Yesu bee
na di peliŋ ka lu a pɔ di liiŋ daboro-la sí mu. Ba duori duori liiŋ daboro-la
lɔl. Siipuuraa u sii a vɛŋ liiŋ nyuŋ a mumu a ku kpagɛba a chichɛ duu
kieliba. 49 Ba nau duu vɛŋ liiŋ nyuŋ. Ba si nau, ba biina di ni-dima nɛ.
Fawulluŋ kɛŋba, ba ŋmoo niiŋ. 50 Ŋii nɛ u guu bula piba a bul, "Má nyirɛ
ma bɔyɛ. Mi-na nɛ. Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma." 51 U saa ku juu ba
teeŋ liiŋ daboro-la lɛ. Pel-la kɛrɛ. U ŋaaba wu-kpuŋkpere. 52 Ba fa na
Yesu duu kɛŋ boroboro banɔŋ a kpaa niaa bui banɔŋ, ka ba ha bi u doluŋ
jiŋ. Ba siaa ha bi suro.

Yesu vaarɛ nyanyal tiŋŋaa Gɛnɛzarɛt lɛ
Mat. 14.34-36

53 Ŋii nɛ ba chol a ku yi taŋ kubala baa yirɛ Gɛnɛzarɛt a lii liiŋ daboro-la
lɛ aŋ kaa vɔɔ liiŋ niiŋ. 54 Ba lii didɛrɛ, di niaa jima ari Yesu nɛ. 55 Ba
mu duurɛ ba tiŋteeŋ kala a paa nyanyal tiŋŋaa ari ba bɔsunuŋ a kaa mu
lee-na kala ba si nia di Yesu hɛ. 56 Lee-na kala Yesu si mua, ta-balaa koo
ta-biisiŋ koo bagisiŋ, niaa yie paa ba nyanyal tiŋŋaa kaa juu yɔsuŋ tuɔŋ a
sulu duu leŋ ba digi u gɛriŋ niipiniŋ lɛ. Di ba nɛ dige, ba yie duori nɛ.

7

Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba bul ba nyimmaba woŋbiiŋ tonuŋ wiaa
Mat. 15.1-9

1 Ŋii nɛ chɛɛ kubala nialiŋ ba síi yirɛ Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ
kerichiba dɔŋsuŋ si lii Jerusalɛm kɔ, ba kala sii gire kɔ Yesu teeŋ. 2 Ba
kɔ di Yesu haritooroo dɔŋsuŋ hɔnɔ didii kiaa aŋ bi liiŋ sɔmɔ. Ba si u ŋii
ŋaa disiŋ nɛ. 3 Farisii tiŋŋaa ari Ju̱u tiŋŋaa kala, ba bi kuŋ-kala ka dii, see
di ba sɔŋ liiŋ, ari ba naabalimaba si dagɛba ŋii. 4 Di ba nɛ yɔɔ kiaa lii yɔbɔ
ma kaa kɔ, ba bi dii, see di ba sɔŋ liiŋ. Ba kisinniŋ yuga. Ba kɛŋ woŋbii
dɔŋ nɛ ba síi tiisi ba nyunyualusuŋ ari ba gbaŋsiŋ ari ba hɔɔŋ pupoyee
kala maa.
5 Ŋii nɛ ba ku piɛsɛ Yesu a bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ haritooroo chichei la
naabalimaba kisinniŋ lɛ? Bɛɛ nɛ tii ba bi liiŋ sɔmɔ aŋ didii kiaa?” 6 Ŋii nɛ
u miira bula piba a bul, “Ma ŋaa kaŋfugi timma nɛ. Wialiŋ kala Azaaya
fa síi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a tigɛma lɛ ŋaa wutitii nɛ. Ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ ari u bul di Wia si,

‘Niaa deeŋba kɛŋ niiŋ nɛ a pipimi zile,
ka ba tuɔŋ liimi.
7 Ba yie chuɔlɛmi pɛi nɛ
aa dagɛ nuhuobiine wɛniŋ
aŋ bul di Wia nɛ bula.’
8 Nuhuobiine wɛniŋ nɛ maa to aŋ via Wia niiŋ wiaa.”

9 U bira si, “Ma kɛŋ wu-jimiŋ a via Wia wɛniŋ aŋ tuto ma naabalimaba
woŋbiiŋ. Ma síi ŋaa ŋii, ma kiaa simaa? 10 Moosis fa ŋmuŋsa a bul ari
Wia si di ŋ fá ŋ nyimma ari ŋ naaŋ, a bira ŋmuŋsɛ di nuu nɛ sii a bul
wu-bɔmuŋ a tigɛ u nyimma koo u naaŋ lɛ, di ba kpu tiina. 11 Moosis fa
ŋmuŋsɛ ŋii nɛ. Ama ma-na si di nuu nɛ kɛŋ kuŋ a magɛ duu joŋo pɛ u
nyimma koo u naaŋ lɛ, tiina mu a bula piba, ku-la u fa si jaŋ joŋo pɛba lɛ
ŋaa kuŋ nɛ baa yirɛ ‘Koobaŋ’. U bubuɔŋ nɛ: Wia nɛ tiiu. Ŋii wiaa u bi jaŋ
joŋo piba.” 12 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Ma bira bi sɛi di nuu ŋaa
wii-kala pɛ u nyimma ari u naaŋ lɛ. 13 Ma yie ŋaa ŋii a via Wia niiŋ wiaa
aŋ tuto ma naabalimaba woŋbiiŋ a bira joŋoo dagɛ ma haŋbiisiŋ maa.
Wu-yiriba-la yuga nɛ ma síi ŋaa.”

Kialiŋ si kɛŋ disinniŋ
Mat. 15.10-20

14 Ŋii nɛ Yesu bira yirɛ niaa ba kɔ. Ba si kɔ, u bula piba a bul, “Má kala
jegili a nii woruŋ. 15 Kuŋ-kala síi tuu ŋ tuɔŋ bi disinniŋ kɛnɛ. Ama wialiŋ
si hɛ ŋ tuɔŋ a kuu lii, ba nɛ kɛŋ disinniŋ. [16 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma
digilaa a nii.”]
17 U si bul ŋii dɛrɛ, u mu juu dia aŋ leŋ nialiŋ. Ŋii nɛ u haritooroo ku
piɛsu namaga-la bubuɔŋ. 18 Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Ma ha bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ?
Ma bi jiŋ ari nuu nɛ dii kuŋ, u bi jaŋ wuo ŋaa u kɛŋ disinniŋ? 19 Ŋ nɛ
dii kuŋ ŋii, u bi ŋ tuɔŋ ka tuu see ŋ luoruŋ, a bira to ŋ yaraa lii.” (U
dagɛba ŋii ari kudiilee kisiŋ bira tuo.) 20 Ŋii nɛ u bul, “Wialiŋ kala si hɛ ŋ
tuɔŋ a kuu lii, ba nɛ kɛŋ disinniŋ. 21 Ŋ tuɔŋ lɛ nɛ ŋ yie biinɛ wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ a ŋiŋaa ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, a gigaa niaa kiaa, a
bira kpukpu niaa, a chichɛ niaa haalaa, 22 a bira cho ŋ kɛŋ niaa kiaa lilaa,
a ŋiŋaa wu-bɔŋ-na kala, a ŋmuŋmoo niaa puo, a ŋaa wialiŋ kala si bi
maga di ŋ ŋaa. Ŋ yaraa ma bibieri niaa lɛ. Ŋ yie chichei niaa yiriŋ maa, a

bibigisi ŋ titia lɛ, a ŋaa ni-yaari. 23 Wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba kala yie lii ŋ tuɔŋ
nɛ a kɛŋ disinniŋ."
24 Ŋii nɛ Yesu sii a lii dimɛ a mu Taya ari Saadɔŋ tiŋteeŋ a mu juu faa
dia kubala lɛ a bi chɛ di nuu-kala jiŋ u wiaa, ka ba via aŋ jiŋ.

Siiria tiŋŋaa haala ŋaa yarida
Mat. 15.21-28

25-26 Haal kubala nɛ hɛ dimɛ. U ŋaa nuhuɔru nɛ a lii Fɔniisia taŋ-la si hɛ
Siiria tiŋteeŋ lɛ. U yiikoro ŋaa Giriik. Jiŋ-bɔŋ nɛ fa kɛŋ u tolo. Ŋii nɛ u nii
Yesu wiaa a sii kɔ a tuu tel u naasiŋ lɛ a sulu duu kiri jiŋ-bɔŋ-la u bie lɛ.
27 Yesu piɛsu, "Ŋ nɛ kɛŋ haŋbiisiŋ, ŋ jaŋ joŋ ba kudiilee a pi va-biisiŋ? Ai,
ŋ laa sipaaŋ ŋaa kudiilee pi ŋ haŋbiisiŋ nɛ di ba dii. Ba nɛ die aŋ ka, ŋ saa
joŋo pi vahiŋ." 28 Haal-la si, "Wutitii nɛ, mi Tiina. Ŋ bi jaŋ joŋ haŋbiisiŋ
kudiilee a pi vahiŋ. Ama haŋbiisi-la síi dii kialiŋ, kialiŋ si tel tiŋteeŋ nɛ,
vahi-la ma jaŋ paa dii." 29 Ŋii nɛ Yesu bula pi haal-la a bul, "A tiŋ ŋ si bul
wiiŋ deeŋ wiaa, jiŋ-bɔŋ-la lii ŋ tolo lɛ nɛ. Mu dia." 30 Haal-la viiri. U mua
di u bile pina. Jiŋ-bɔŋ-la liiu lɛ.

Yesu vaarɛ taŋiŋ

31 Ŋii nɛ Yesu miira lii Taya tiŋteeŋ lɛ a mu to Saadɔŋ ari tasiŋ fii tiŋteeŋ
a mu yi Galilii muga. 32 Ŋii nɛ di taŋiŋ hɛ dimɛ. Ba kɛnu kaa kɔ a sul Yesu
duu joŋ u nisiŋ daŋu lɛ. 33 Yesu kɛnu kaa lii niaa tuɔŋ. Ba duŋduŋa balia
hɔŋ. Ŋii nɛ u joŋ u neniee a kaa mu tuu u digilaa lɛ a tu naŋtuɔruŋ hɛ
u neŋdelimiŋ lɛ, 34 aŋ beŋ wia nyuŋ aŋ faasa wiesi fir aŋ bul baal-la lɛ,
"Ɛfata." Ɛfata bubuɔŋ nɛ: Kaa suri. 35 Baal-la digilaa suri. U neŋdelimiŋ
ma birimɛ. U bubul wiaa woruŋ. 36 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ ari siifiɛsiŋ
di ba sí wiiŋ deeŋ bula pi nuu-kala. Ŋii titia u sisi di ba sí wii-la bula pi
niaa, ŋii titia nɛ ba ma fiɛsɛ sii a bul wii-la gaara bal. 37 Nialiŋ kala si nii
wii-la, ba hiriki a bul, "Wii-na kala nɛ u ŋiŋaa woruŋ. U paala ŋaa taŋiŋ
digilaa suri nɛ u ninii wiaa a bubul wiaa."

8

Yesu pi niaa bui banɛsɛ kudiilee
Mat. 15.32-39

1 Ni-daŋ bira ku hilimi bua kubala lɛ. Tapulii kubala, ba bira bi kudiilee
kɛnɛ di ba dii. Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo a bula piba, 2 "Mi beŋ niaa
deeŋba, nennige kɛŋmi nɛ. Ba hɛ mi teeŋ tapulaa batori nɛ ŋla, ba bi
kudiilee na di ba dii. 3 Di ba nɛ bi kuŋ-kala die, ka di mi bul di ba viiri, ba
jaŋ mu yiegi woŋbiiŋ lɛ. Ba dɔŋsuŋ ma lii di-bolii nɛ." 4 Ŋii nɛ u haritooroo
piɛsu, "Ɛɛ nɛ ŋ jaŋ ŋaa a na kudiilee di niaa deeŋba kala dii giriŋ deeŋ
tuɔŋ?" 5 U piɛsɛba, "Boroboroba baŋmɛɛ nɛ hɛ dimɛ?" Ba si, "Kiaa balipɛ
nɛ." 6 Ŋii nɛ u ŋaa nialiŋ tuu hɔŋ tiŋteeŋ. Ka u joŋ boroboroba-la balipɛ
a lɔllɛ Wia, aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ, a pi u haritooroo di ba laa kpaa nialiŋ.
Ba laa kpaaba. 7 Di ba kɛŋ cheŋfili-biisiŋ ma mua. U joŋba maa a chuɔlɛ
Wia aŋ ŋaa u haritooroo laa kpaa nialiŋ. 8 Nuu-kala dii a vɔgɛ. Ka ba
paa ku-kaaŋ-biisiŋ a su̱ siŋsiŋ balipɛ. 9 Nialiŋ fa si dii kialiŋ, ba yi bui
banɛsɛ. 10 Ŋii nɛ u taba aŋ kɛŋ u haritooroo ba mu juu liiŋ daboro a mu
Dalimanuuta tiŋteeŋ.

Farisii tiŋŋaa ka chɛ di Yesu dagɛ u doluŋ
Mat. 16.1-4

[11] Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ sii kɔ aa chɛ di ba magisɛ Yesu a ku kɛŋ
wiaa lilɛrɛ a bul, "Ŋ si kɛŋ doluŋ, ŋaa wu-magil di la na a jiŋ ari ŋ dol-la lii
Wia nɛ." [12] Yesu tuɔŋ chei. U faasa wiesi. Ŋii nɛ u piɛsɛba, "Ma lɛɛlɛ niaa
deeŋba, bɛɛ nɛ tii ma yie chichɛ di mi dagɛ mi doluŋ? Wutitii, mi bulaa
pima, mi bi jaŋ ŋaa wu-magil kala di ma lɛɛlɛ niaa deeŋba na." [13] Ŋii nɛ
u leŋba aŋ miira juu liiŋ daboro a duoro chol muga cholo.

Yesu bul wiaa a mu tigɛ Farisii tiŋŋaa ari Hɛrɔd lɛ.
Mat. 16.5-12

[14] Yesu ari u haritooroo si duoro chol muga cholo ŋii, u haritooroo liisi
ari ba yu ba kudiilee ta, aŋ ka boroboro kubala, u hɛ liiŋ daboro lɛ. [15] Ŋii
nɛ Yesu bul ari siifiɛsiŋ di ba pɔ ba titia lɛ ari Farisii tiŋŋaa ari Hɛrɔd lɛ.
U di ba nagɛ si-buruŋ nɛ. Di ŋ joŋo hɛ kuŋ-kala lɛ, u yie puɔrɛ nɛ. [16] U
si bul ŋii, ba hɔnɔ vuvuurɛ a bul, "La bi boroboro kɛnɛ, ŋii nɛ tii u bul
ŋii." [17] Yesu jiŋ ba síi vuurɛ wii-la a piɛsɛba, "Bɛɛ nɛ tii ma hɔnɔ vuurɛ
a bul, 'La bi boroboro kɛnɛ?' Ma ha bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ? Ɛɛ nɛ ma tuɔŋ
dol ŋii? [18] Ma kɛŋ siaa nɛ, ba bi naa? Ma kɛŋ digilaa nɛ, ba bi nii? Ma bi
wii-la liisee? [19] Mi joŋ boroboroba banɔŋ a chɔgɔ kpaa baalaa bui banɔŋ.
Ma si paa ku-kaanaa, siŋsiŋ baŋmɛɛ nɛ ma paa su̠?" Ba si, "Siŋsiŋ fii ari
balia." [20] U bira piɛsɛba, "Mi si joŋ boroboroba balipɛ a chɔgɔ kpaa niaa
bui banɛsɛ, ma si paa ku-kaanaa, siŋsiŋ baŋmɛɛ nɛ ma paa su̠?" Ba si
siŋsiŋ balipɛ nɛ. [21] Ŋii nɛ u piɛsɛba, "Ma saa ha bi wu-jimiŋ kɛnɛɛ?"

Yesu vaarɛ nyulima Bɛtisaada lɛ

[22] Yesu ari u haritooroo bira ku yi taŋ kubala baa yirɛ Bɛtisaada. Ŋii nɛ
niaa dɔŋsuŋ sii a kɛŋ nyuluŋ kubala a kaa kɔ a sul Yesu duu joŋ u nisiŋ
a digu. [23] U kɛŋ nyuluŋ-la nisiŋ lɛ a lɛru lii taŋ-la tuɔŋ a tu naŋtuɔruŋ
hɛ u siaa lɛ a joŋ u nisaa daŋu lɛ aŋ piɛsu di uu na leriŋ nɛɛ? [24] U beŋ
leriŋ aŋ bul, "Mii na niaa nɛ, ama ba nagɛ tiisiŋ nɛ aa gɔllɛ." [25] Ŋii nɛ
Yesu miira kɛŋ u nisaa daŋ u siaa lɛ. Baal-la faasa chaarɛ siaa woruŋ a na
kuŋ-kuŋ-kala woruŋ. U siaa bira nina. [26] Ŋii nɛ Yesu bula pu duu bira sí
taŋ-la tuɔŋ juu, duu mu u jaŋ.

Piita si di Yesu nɛ ŋaa Kirisito
Mat. 16.13-20; Luuk 9.18-21

[27] Yesu ari u haritooroo bira sii lee-la a mumu Sizariya Filipa tiŋteeŋ.
Ba síi mu ŋii, Yesu piɛsɛ u haritooroo a bul, "Kubɛɛ nɛ niaa si di mi ŋaa?"
[28] Ba si, "Dɔŋsuŋ si di ŋ ŋaa Jɔɔŋ nɛ, Wia lii-foori-la. Dɔŋsuŋ ma si di ŋ nɛ
ŋaa Ilaaja, nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Dɔŋsuŋ ma si
di ŋ nɛ ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ." [29] Ŋii nɛ
Yesu bira piɛsɛ u haritooroo maa a bul, "Ka ma maa, ma si mi ŋaa kubɛɛ
nɛ?" Piita si, "Ŋ nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa." [30] Piita si bul ŋii, Yesu
bula piba ari siifiɛsiŋ di ba pɔ di ba sí wii-la bula pi nuu-kala.

Yesu bul ŋii u si jaŋ na hɛɛŋ aŋ pɛ suu
Mat. 16.21-28; Luuk 9.22-29

[31] Ŋii nɛ Yesu didagɛ u haritooro-la a bul, "Mi-na, Nuhuobiine Bie, mi
jaŋ na hɛɛŋ woruŋ. Kuhiasiŋ ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
ari Wia teniŋ kerichiba, ba kala jaŋ viami aŋ ŋaa di ba kpumi. Di ba nɛ
kpumi, mi jaŋ ŋaa tapulaa batori aŋ bira sii suuŋ lɛ." [32] U chaasa bul wiiŋ
deeŋ nɛ piba. Ŋii nɛ Piita kɛnu kaa suusa lii, a kpiau lɛ, a bul u teeŋ ari u
sí ŋii bul, u bi woruŋ bula. [33] Ŋii nɛ Yesu birimɛ u haritooroo teeŋ aŋ kpia

Piita lɛ a bul, “Sitaani, mu dimɛ. Wialiŋ ŋ síi bul, nuhuobiine woŋbiiŋ nɛ,
Wia woŋbiiŋ dee.”
34 Ŋii nɛ u yirɛ u haritooroo ari nialiŋ kala di ba kɔ a bula piba a bul, “Di
nuu-kala níi chɛ duu tomi, see duu via u titia woŋbiiŋ aŋ joŋ u daa-gɛsɛɛ
baasɛ a tomi. 35 Nii-la kala síi chɛ duu laa u miisiŋ, u jaŋ via u miisiŋ ta.
Ama nii-la si via u miisiŋ ta a tiŋ mi wiaa ari Wia wu-zɔmɔ-la wiaa, u jaŋ
sɛnɛ laa u miisiŋ. 36 Di ŋ nɛ dii dunia kala aŋ bi miisiŋ kɛnɛ, bɛɛ kuŋ
nyuurii nɛ ŋ na? 37 Dunia deeŋ lɛ, bɛɛ kuŋ nɛ saa ŋ jaŋ wuo kaa yɔɔ laa
ŋ miisiŋ? 38 Ma lɛɛlɛ ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba, ma yie fifá hiisiŋ a tiŋ mi wiaa
ari mi wu-bulaa lɛ. Ama chɛɛ kubala mi-na Nuhuobiine Bie, mi jaŋ kɔ a
chaanɛ, ari mi Nyimma si chaanɛ ŋii. Mi jaŋ kɛŋ Wia tiŋdaaraa di la kala
kɔ. Bua-la lɛ nɛ, nii-la si fá mi hiisiŋ, mi ma jaŋ fáu hiisiŋ.”

9

1 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi u haritooro-la a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima,
niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ, ba bi jaŋ suu, see di ba na Wia kuorii-la china dɛrɛ
ari doluŋ, ka di ba-na suu.”

Yesu birima
Mat. 17.1-13; Luuk 9.28-36

2 Tapulaa balidu si ku bal, Yesu kɛŋ Piita ari Jeems ari Jɔɔŋ, ba duŋduŋa,
a kaa mu jil peel-bal kubala nyuŋ. Ba beŋ ba sipaaŋ a na Yesu duu birima.
3 U gɛnniŋ kala pullɛ kiŋkɛŋ a tutul. Gɛri-chɛsɛru kala bi jaŋ wuo chɛsɛ
gɛnniŋ di ba pulla nagɛ ŋii. 4 Ilaaja ari Moosis ku lii ba sipaaŋ a china
bubul wiaa Yesu teeŋ. 5 Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu a bul, “La kuhiaŋ, u ŋaa
wu-zɔŋ nɛ ari la si hɛ daha. Leŋ di la hɛ lɛŋŋɛɛ batori, di ŋ kɛŋ dɔŋɔ,
di Moosis ma kɛŋ dɔŋɔ, di Ilaaja ma kɛŋ dɔŋɔ.” 6 Fawulluŋ fa kɛŋba nɛ
woruŋ. Ŋii nɛ tii u bul ŋii. U bi jiŋ wii-la kala u si jaŋ bul.
7 Ŋii nɛ duoŋbiliŋbaaniŋ ku tɔba. Ka yiikoro kubala lii duoŋbiliŋbaaŋ-
la tuɔŋ a bubul, “Mi Bii-chooluŋ nɛ ŋla. Má jegile nii u teeŋ.” 8 Ba nii
yiikoro deeŋ a miira daasɛ. Ba bi nuu-kala na see Yesu duŋduŋa.
9 Ba si lii peel-la nyuŋ kuu tuu, ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi bí chɛ di
ma bul wii-la ma si na, see di mi-na, Nuhuobiine Bie sii suuŋ lɛ.” 10 Ŋii nɛ
ba sɛi a kɛŋ wii-la ba tuɔŋ aŋ pipiɛsɛ dɔŋɔ, “U si jaŋ sii suuŋ lɛ, u bubuɔŋ
nɛ bɛɛ?” 11 Ŋii nɛ ba piɛsɛ Yesu, “Bɛɛ nɛ tii Wia teniŋ kerichiba bul ari
Ilaaja nɛ jaŋ laa sipaaŋ kɔ, aŋ ka di Wia Bie-na kɔ?” 12 U bula piba a bul,
“Wutitii, Ilaaja jaŋ sɛnɛ laa sipaaŋ kɔ a kɛŋ kuŋ-kala wasa bil. Ba saa
ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ a mu tigɛ Nuhuobiine Bie lɛ duu jaŋ na hɛɛŋ
kiŋkɛŋ, di ba jaŋ benu a nagɛ ni-pɛi. Bɛɛ nɛ tii ba ŋmuŋsɛ ŋii? 13 Lɛɛlɛ
mi jaŋ bula pima ari Ilaaja paala kɔ nɛ. Ba ŋaau ŋii kala ba síi chɛ. Ba fa
ŋmuŋsɛ ŋii nɛ a tigɛu lɛ Wia teniŋ tuɔŋ.”

Yesu kiri jiŋ-bɔmuŋ bie lɛ
Mat. 17.14-21; Luuk 9.37-43

14 Ba si ku yi haritooroo ku-kaana-la di niaa yuga a hilimi dimɛ. Ba di
Wia teniŋ kerichiba kɛŋ wiaa lilɛrɛ. 15 Nialiŋ si na Yesu duu kɔ, ba guu
hiriki a sii fá a mu chemu a chuɔlu. 16 Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Wu-bɛɛ nɛ ma
hilimi ŋii a kaa lilɛrɛ?” 17 Nialiŋ dɔŋɔ bul, “La kuhiaŋ, mi bie nɛ mi kaa
kɔ ŋ teeŋ. Jiŋ-bɔŋ nɛ kɛnu. U birimɛ taŋi. 18 U yie ku kɛnu u tuu tel
tiŋteeŋ, naŋtuɔ-fuŋfuga tɔ u niiŋ, u chichaŋ u nyilaa a teriki. La saa sul
ŋ haritooroo di ba kiri jiŋ-bɔŋ-la u lɛ, ama ba bi wuo kiri.” 19 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Ma lɛɛlɛ niaa, ma bi yarida kɛnɛ. Ɛɛ nɛ mi jaŋ nyalimɛ

a dieni ma teeŋ? Má kɛŋ bile kaa kɔ mi teeŋ.” [20] Ŋii nɛ ba kɛŋ bile kaa
kɔ u teeŋ. Jiŋ-bɔŋ-la si ku na Yesu, u kɛŋ bile teriki, u tuu tel tiŋteeŋ a
bibilimi, naŋtuɔ-fuŋfuga-la ku tɔ u niiŋ. [21] Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u nyimma,
“Chɛ bɛɛ nɛ u suomiu lɛ?” U si, “U haŋbiiriŋ kala lɛ nɛ u suomi. [22] Bua
dɔŋɔ u yie joŋu a lulo nyiniŋ lɛ ari liiŋ lɛ a chichɛ duu kpuu. Ŋ-na si wuo
wii-na kala ŋiŋaa, fála nennige aŋ pɛla lɛ.” [23] Ŋii nɛ Yesu si di nii-la kala
si ŋaa yarida, u jaŋ wuo ŋaa wii-na kala. [24] Ŋii nɛ bile nyimma sii chiŋ a
faasa bubuŋsi, “Mi ŋaa yarida, ama u bi yugɛ. Pɛmi lɛ di mi yarida yugɛ.”
[25] Ba si china bubul ŋii, niaa yuga a fá ku hilimi. Yesu ku na a bula pi
jiŋ-bɔŋ-la ari siifiɛsiŋ a bul, “Jiŋ-taŋi, mi nɛ bula di ŋ leŋ bile. Pupɔ di ŋ
maachie bira suu kɛŋ.” [26] Jiŋ-bɔŋ-la chiirɛ aŋ kɛnu teriki a ku leŋu, ka
bile nagɛ duu suba. Nialiŋ jesiŋ kala bul di bile suba nɛ. [27] Ama Yesu mu
kɛŋ u nisiŋ lɛ u sii chiŋ. [28] Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo juu dia. Ba luɔra
piɛsu, “Bɛɛ nɛ tii la-na bi jiŋ-bɔŋ-la wuo kiri?” [29] U bula piba, “Nuu-kala
bi jiŋ-bɔŋ-la si nagɛ ŋii wuo kire tita, see u chuɔlɛ Wia woruŋ.”

Yesu bira bul u suuŋ wiaa.
Mat. 17.22-23; Luuk 9.43-45

[30] Ŋii nɛ ba sii lii lee-la a mu to Galilii tiŋteeŋ. Yesu bi cho di nuu-kala
jiŋ lee-la u si hɛ, [31] bɛɛ wiaa uu dagɛ u haritooroo nɛ ari ba jaŋ kɛŋ u-na,
Nuhuobiine Bie a hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba kpuu, ka duu sii suuŋ lɛ tapulaa
batori chɛɛŋ a kɛŋ miisiŋ. [32] Ama ba fa bi jiŋ wii-la u si bula bubuɔŋ aŋ
fifá fawulluŋ di ba piɛsu.

Yesu haritooroo chɛ di ba jiŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ
Mat. 18.1-5; Luuk 9.46-48

[33] Ŋii nɛ ba sii kɔ Kapɛnam. Ba si juu dia, Yesu piɛsɛ u haritooro-la a
bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ ma fa kaa lilɛrɛ woŋbiiŋ lɛ ŋii?” [34] Ŋii nɛ ba tɔrɛ ba
niiŋ, bɛɛ wiaa ba fa kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa nɛ lilɛrɛ woŋbiiŋ lɛ. [35] Ŋii
nɛ Yesu hɔŋ aŋ yirɛ u haritooro-la fii ari balia a bula piba, “Nii-la síi chɛ
duu ŋaa ma tuɔŋ kuhiaŋ, see duu ku ŋaa ma tuɔŋ haŋbie a timaa pi ma
kala!” [36] Ŋii nɛ u kɛŋ bii-bie a kaa ku bil ba tutuɔbaaniŋ a guoru aŋ bula
piba a bul, [37] “Di nuu nɛ kɛŋ bii-bie deeŋ dɔŋɔ woruŋ a tiŋ mi wiaa, mi nɛ
u kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la ma kala si kɛŋmi woruŋ, mi duŋduŋa dee u kɛŋ
woruŋ ŋii. Nii-la si tiŋmi ma nɛ u kɛŋ woruŋ ŋii.”

Baala kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ Yesu doluŋ lɛ
Luuk 9.49-50

[38] Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula pi Yesu a bul, “La kuhiaŋ, la na baal kubala duu kiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ ŋ doluŋ lɛ. La kiru duu sí ŋii ŋaa, bɛɛ wiaa u bi la dɔŋɔ
ŋaa.” [39] Ama Yesu bula piba a bul, “Duu níi ŋaa ŋii, má bira síu kiru.
Di nuu nɛ ŋaa wu-kpuŋkpere kala mi doluŋ lɛ, u chie bira bi jaŋ chei mi
yiriŋ. [40] Nii-la kala si bi la hariŋ lia, u ŋaa la dɔŋɔ nɛ. [41] Wutitii mi bulaa
pima, nii-la kala si joŋ gbaŋa ari liiŋ a pima a tiŋ ma síi tomi wiaa, u jaŋ
laa u time.

Wialiŋ si jaŋ kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ
Mat. 18.6-9; Luuk 17.1-2

[42] Nii-la kala si na haŋbiisi-la síi tomi dɔŋɔ a nyisu duu ŋaa wu-bɔmuŋ,
u maga di ba joŋ nɔmuŋ a vɔɔ laalɛ u baŋŋa lɛ a joŋu yuo hɛ muga tuɔŋ.
Di ba nɛ ŋaa ŋii, u nɛ jaŋ kpia u si weye. [43] Di ŋ nisiŋ níi chɛ duu kɛniŋ
hɛ haachɛ lɛ, kere ta. Ŋ si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari na-kuuŋ, u nɛ
kpia ŋ si kɛŋ na-pilimee aŋ juu Wia nyiniŋ. Lee-la nyiŋ-la bi jaŋ disɛ. [

44 Lee-la naŋchuɔlaa jaŋ dii ŋ yaraa deeŋ deeŋ a bi jaŋ suu, ka nyiŋ-la ma
bi jaŋ disɛ.] 45 Di ŋ naaŋ níi chɛ u kɛniŋ hɛ haachɛ lɛ, kere ta. Ŋ si jaŋ
juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari naa-kuuŋ, u nɛ kpia ba si jaŋ joŋuŋ yuo hɛ Wia
nyiniŋ lɛ ari naa-pilimee. [46 Lee-la naŋchuɔlaa jaŋ dii ŋ yaraa deeŋ deeŋ
a bi jaŋ suu, ka nyiŋ-la ma bi jaŋ disɛ.] 47 Di ŋ siiŋ níi chɛ duu kɛniŋ hɛ
haachɛ lɛ, liisa ta. Ŋ si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ ari sii-togo, u nɛ kpia ba
si joŋuŋ yuo hɛ Wia nyiniŋ lɛ ari siaa balia. 48 Lee-la naŋchuɔlaa jaŋ dii
ŋ yaraa deeŋ deeŋ a bi jaŋ suu, ka nyiŋ-la ma bi jaŋ disɛ. 49 Wia jaŋ leŋ
di ŋ na hɛɛŋ aŋ-na na wu-zɔmuŋ. 50 Yisiŋ sima, ama di u nɛ sɛbisɛ, ŋ bira
bi jaŋ wuo ŋaa duu siŋ. Má leŋ di ma tuɔsaa siŋ, ari yisiŋ si sima ŋii, aŋ
leŋ di ma kala kɛŋ nii-bala."

10

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba haalaa via
Mat. 19.1-12; Luuk 16.18

1 Ŋii nɛ Yesu sii a lii dimɛ a mu Judiya tiŋteeŋ a chol Jɔɔdaŋ fuo-la.
Ni-daŋ bira hilimi u teeŋ. U bira dagɛba ari u si yie dagɛba ŋii.
2 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma sii kɔ u teeŋ a chichɛ di ba magisu a
piɛsu a bul, "Ŋ si via ŋ haala, u kɛŋ woŋbiiŋ nɛɛ?" 3 Yesu miira piɛsɛba,
"Ɛɛ nɛ Moosis dagɛma di ma tuto?" 4 Ba bul, "Moosis si di baala níi chɛ u
via u haala, duu laa sipaaŋ a ŋmuŋsɛ teniŋ a pi haal-la aŋ-na viau." 5 Yesu
bula piba a bul, "Ma tuɔŋ dolie, ŋii nɛ tii Moosis ŋmuŋsɛ ŋii pima. 6 Ama
Wia si bugumo ŋaa dunia, nialiŋ u si ŋaa, ba ŋaa baal ari haal nɛ. 7 Ŋii
nɛ baal-la jaŋ leŋ u nyimma ari u naaŋ dia [aŋ ka ba di u haala mɛrɛ dɔŋɔ
lɛ]. 8 Niaa deeŋba balia jaŋ kɛŋ chal-bala. Ba bira bi jaŋ ŋaa niaa balia,
see kubala. 9 Nialiŋ saa Wia si kaa mɛrɛ dɔŋɔ lɛ, u bi maga di nuhuobiine
kaa pɔrɛ."
10 Yesu ari u haritooroo miira sii juu dia. Ŋii nɛ ba bira piɛsu wiiŋ deeŋ.
11 U bula piba, "Baal-la-na kala si via u haala aŋ bira jaa dɔŋɔ, u tiina ŋaa
haal-la juu Wia haachɛ lɛ nɛ. 12 Di haala ma nɛ via u bala aŋ ma bira mu
jaa baal dɔŋ, u ma ŋaa baal-la juu Wia haachɛ lɛ nɛ."

Yesu joŋ nisiŋ daŋ haŋbiisiŋ lɛ
Mat. 19.13-15; Luuk 18.15-17

13 Niaa sii kɔ Yesu teeŋ a kɛŋ ba haŋbiisiŋ kaa kɔ, duu joŋ u nisiŋ daŋba
lɛ di Wia pɛba lɛ. Ŋii nɛ u haritooro-la kpiaba lɛ. 14 Yesu si na ŋii, u na
baaniŋ u haritooro-la nyuŋ a bula piba a bul, "Má leŋ di haŋbiisi-la kɔ mi
teeŋ. Ma síba kiru. Niaa deeŋba yiri nɛ hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ. 15 Wutitii
nɛ, mi bulaa pima, di ŋ bi Wia to a nagɛ haŋbie si yie to u nyimma ari u
naaŋ ŋii, ŋ bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ." 16 Ŋii nɛ u joŋ haŋbiisi-la
a nɔgɛ, a joŋ u nisiŋ daŋba lɛ, a chuɔlɛ Wia pipiba di Wia pɛba lɛ.

Baal-la si kɛŋ kiaa kɔ Yesu teeŋ
Mat. 19.16-30; Luuk 18.18-30

17 Yesu bira sie duu vɛŋ woŋbiiŋ. Baal kubala fá ku kpirimi u sipaaŋ
a piɛsu, "Mi kuhia-zɔmuŋ, ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ?"
18 Yesu piɛsu, "Bɛɛ nɛ tii ŋ yirɛmi kuhia-zɔmuŋ? Nuu-kala bi zoŋ see Wia
duŋduŋa. 19 Na ŋ jiŋ wialiŋ Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto. Ba nɛ
ŋla: Sí niaa kpu, sí ŋ dɔŋɔ tiina haala chɛ, sí gaa, di ŋ ŋaa daŋsia wii lɛ, sí
wiaa nyia. Sí nuu-kala kuŋ girima laa. Fifá ŋ nyimma ari ŋ naaŋ." 20 Ŋii
nɛ baal-la bula pi Yesu, "Mi kuhiaŋ, mi to wiaa deeŋba kala mi haŋbiiriŋ

lɛ nɛ.” 21 Ŋii nɛ Yesu nyilimi u siaa lɛ a chou aŋ bula pu, “Wu-bala nɛ ka, ŋ
ha bi ŋaa. Joŋ ŋ kiaa kala yallɛ a joŋ moribie-la a pi summoo aŋ ku tomi.
Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ kiaa Wia-jaŋ lɛ.” 22 Yesu si bul ŋii, u ŋaa baal-la
siaa biri, bɛɛ wiaa u kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. U tuɔŋ chei, u sii viiri. 23 Ŋii
nɛ Yesu beŋ niaa aŋ miira bula pi u haritooro-la a bul, “U ŋaa wu-duo nɛ
ari nialiŋ si kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.” 24 U bul ŋii, u
haritooro-la hiriki. U saa miira bula piba a bul, “Mi naŋdɔŋsuŋ, u ŋaa
wu-duo nɛ ari nialiŋ si kɛŋ kiaa si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 25 U bi hɛi
ari buŋtaŋŋa si jaŋ wuo to gɛri-hɛmiŋ buɔŋ lii ari u si hɛyɛ ŋii nii-la si
kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.”

26 Yesu si bul ŋii, u haritooro-la faasa hiriki a pipiɛsɛ dɔŋɔ, “U nɛ nagɛ
ŋii, kubɛɛ nɛ saa Wia jaŋ laa ta?” 27 Yesu miira beŋba aŋ bul, “Wii-la si jaŋ
kperi nuhuobiine, u bi Wia wuo kperi. Wia wuo wii-kala ŋaa nɛ.” 28 Ŋii nɛ
Piita bula pu a bul, “Na, la-na leŋ la kuŋ-kala nɛ aŋ tuto ŋ hariŋ.” 29 Yesu
bula pu a bul, “Wutitii nɛ, ma leŋ ma kiaa kala nɛ aŋ tutomi. Mi saa jaŋ
bula pima, nii-la kala si jaŋ wuo leŋ u dia koo u naaŋbiiriŋ koo u naaŋ koo
u nyimma koo u biiriŋ koo u bagisiŋ mi wiaa ari Wia wu-zɔmɔ-la wiaa,
30 u tiina jaŋ bira na diisiŋ ari naaŋbiiriŋ ari naaŋba ari biiriŋ ari bagisiŋ
naaŋsiiŋ zɔlɔ dunia deeŋ lɛ. Ba ma jaŋ to u naasiŋ dudɔgisu. Di u nɛ ku
suu, u ma jaŋ na miisi-la si bi dɛrɛ. 31 Ama kuhiasiŋ yuga si jaŋ birimɛ
haŋbiisiŋ. Haŋbiisiŋ ma yuga si jaŋ birimɛ kuhiasiŋ.”

Yesu bira bul u suuŋ wiaa.
Mat. 20.17-19; Luuk 18.31-34

32 Yesu si bul ŋii di ba hɛ woŋbiiŋ lɛ nɛ aa mu Jerusalɛm. Yesu laa ba
sipaaŋ. U haritooroo hiriki, fawulluŋ ma kɛŋ nialiŋ dɔŋsuŋ síi to ba hariŋ.
Ŋii nɛ Yesu kɛŋ u haritooroo duŋduŋa a suusa lii, a bula piba wii-la kala
niaa si jaŋ ŋaau lɛ a bul, 33 “Má jegili mi teeŋ. Laa mu Jerusalɛm nɛ. Di
la nɛ yi dimɛ, ba jaŋ kɛŋ mi-na Nuhuobiine Bie kaa mu pi nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba. Ba jaŋ dii mi sariya a
bul di u maga di mi suu nɛ, aŋ kɛŋmi kaa mu hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa nisiŋ lɛ di ba kpumi. 34 Ba jaŋ mɔŋmi a jaŋ tu naŋtuɔruŋ ma hɛmi lɛ.
Ba jaŋ viirɛmi aŋ kpumi maa, ka di mi sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ.”

Jeems ari Jɔɔŋ sul Yesu aa chɛ di-hɔnuŋ Wia teeŋ
Mat. 20.20-28

35 Ŋii nɛ Jeems ari Jɔɔŋ sii. Ba fa ŋaa Zɛbidii biiriŋ nɛ a mu Yesu teeŋ
a bula pu a bul, “La kuhiaŋ, laa suluŋ di ŋ ŋaa wii nɛ a pila.” 36 Ŋii nɛ
Yesu piɛsɛba a bul, “Wu-bɛɛ nɛ maa chɛ di mi ŋaa pima?” 37 Ba bul, “Ŋ
si jaŋ dii Wia kuorii-la a kɛŋ yiriŋ a hɔŋ ŋ kuori-kpasa nyuŋ, leŋ la ŋaa ŋ
bubuɔŋ huhɔnnɔɔ, di dɔŋɔ hɔŋ ŋ na-diiŋ, di dɔŋɔ ma hɔŋ ŋ na-gua.”

38 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma bi jiŋ ku-la ma síi chɛ. Ma jaŋ wuo
nyalima na hɛɛ-la mi si jaŋ naa? Ma jaŋ wuo fo Wii-chuɔlɛ liiŋ ari ba si
jaŋ fomi ŋii koo?” 39 Ba si, “Oo, la jaŋ wuo.” Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul,
“Wutitii nɛ ma bul. Hɛɛ-la mi si jaŋ na, u-na ma ma jaŋ na. Ba si jaŋ fomi
Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, ba jaŋ foma ma ŋii. 40 Ama mi na-diiŋ ari mi na-gua
huhɔnnɔ-la, mi dee bi jaŋ tuɔsɛba. Wia nɛ jaŋ liisɛba di ba hɔŋ dimɛ.”

41 Yesu haritooroo fii-la si ka nii Jeems ari Jɔɔŋ si bul wii-la, ba na baaniŋ
ba nyuŋ. 42 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo kala. Ba mu u teeŋ. U bula piba
a bul, “Ma jiŋ nialiŋ si ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa kuoroo, a fa magɛ di
ba beŋ niaa woruŋ, aŋ ka ba via aŋ hɔŋ ba nyuŋ. Ba kuhiasiŋ ma kɛŋba
doluŋ. 43 Ama u bi maga di ma ŋiŋaa ŋii. Ma tuɔŋ nii-la síi chɛ u ŋaa ma

kuhiaŋ, u maga duu nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima. 44 Ma tuɔŋ nii-la síi chɛ u ŋaa
ma tuɔŋ kuoro, u maga duu nɛ ŋaa ma tuɔŋ yomo. 45 Mi-na Nuhuobiine
Bie, mi bi kɔ di mi chɛ niaa di ba tima pimi, mi kɔ di mi-na tima piba, a
suu, a laa niaa miisaa yugɛ ta a piba nɛ."

Yesu vaarɛ nyulima
Mat. 20.29-34; Luuk 18.35-43

46 Ŋii nɛ ba ku yi taŋ kubala baa yirɛ Jɛrikɔ. Ni-daŋ ku hilimi a toba. Ba
kala kuu lii dimɛ di nyulima hɔŋ wɔŋbiiŋ niiŋ. U ŋaa sullu nɛ. U yiriŋ nɛ
Batimeyas a ŋaa Timeyas bie. 47 U nia di Yesu si lii Nazarɛt níi kɔ. U si nii
ŋii, u faasa yirɛ a bula pu a bul, "Yesu, Devit nihiŋ, fámi nennige." 48 Niaa
yuga a kpiau lɛ duu kɛŋ goŋ, ama u faasa yirɛ a kii ŋii a bul, "Yesu, Devit
nihiŋ, fámi nennige." 49 Ŋii nɛ Yesu chiŋ aŋ bul di ba yiru duu kɔ. Ŋii nɛ
ba yirɛ nyuluŋ-la a bula pu a bul, "Nyirɛ ŋ bɔyɛ aŋ sii kɔ. Uu yiriŋ nɛ."
50 U si nii ŋii, u wuri u gɛri-baliŋ ta aŋ sii fula mu yi Yesu. 51 Ŋii nɛ Yesu
piɛsu, "Bɛɛ kuŋ nɛ ŋ chɛ mi ŋaa a piŋ?" Ŋii nɛ u bula pu, "Mi kuhiaŋ, leŋ
di mi siaa suri di mi nina." 52 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Ŋ yarida nɛ ŋaa
ŋ duori. Mumu."

Ŋii nɛ u siaa guu suri, u tuto Yesu hariŋ.

11

Yesu juu Jerusalɛm
Mat. 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jɔɔŋ 12.12-19

1 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooro-la sii mumu Jerusalɛm. Ba ku yi Bɛtifagi
ari Bɛtani diiriŋ, a ku yi peel kubala baa yirɛ Oliv. 2 Ŋii nɛ Yesu liisɛ u
haritooroo balia a tiŋba a bula piba a bul, "Má mu taŋ-la si hɛ ma sipaaŋ.
Di ma nɛ mua, ma jaŋ na kaku-bie di ba vɔɔ bil. Nuu-kala ha buu jila. Má
puri a kaa kɔ. 3 Di ma níi puru, di ba piɛsɛma a bul di bɛɛ nɛ tii maa puri,
má bul di 'la Tiina níi chɛ. U nɛ si la puro kaa kɔ. La jaŋ miira kɛnu kaa
kɔ lɛɛlɛ.' "

4 Ba to wɔŋbiiŋ bibal di ba vɔɔ kaku-bie a kii dia kubala boiŋniiŋ. Ba mu
di ba puri. 5 Ba síi puri kaku-bie-la, di niaa dɔŋsuŋ chiŋ dimɛ a piɛsɛba,
"Bɛɛ nɛ tii maa puri kaku-bie-la?" 6 Ŋii nɛ ba bul wialiŋ kala Yesu si si di
ba bul. Ba si bul ŋii, ba leŋ ba puro mu. 7 Ba kɛŋ kaku-bie-la kaa mu pi
Yesu a wuri ba gɛnniŋ a daŋ kaku-bie-la nyuŋ. Yesu jila hɔŋ. 8 Dɔŋsuŋ
ma jɔŋ ba gɛnniŋ a jɛrɛ wɔŋbiiŋ lɛ. Dɔŋsuŋ ma keri pipaariŋ a ma kaa
lii jɛrɛ wɔŋbiiŋ lɛ duu vivɛŋ. 9 Niaa dɔŋsuŋ hɛ u sipaaŋ. Dɔŋsuŋ maa to
u hariŋ. Ba kala faasaa ŋaa goŋ a bubul, "Tabarikala! Wia jaŋ pɛ baala
deeŋ síi kɔ la Tiina Wia doluŋ lɛ. 10 La naabalima Devit kuorii-la sii kɔ.
Wia jaŋ pɛu lɛ duu kɔ. Má leŋ di la dɛnnɛ Wia."

11 Ŋii nɛ Yesu mu Jerusalɛm a mu juu Wia-dia a beŋ kialiŋ kala si hɛ
dimɛ. U bene dɛrɛ di taŋ bire. Ŋii nɛ ba di u haritooro-la fii ari balia miira
mu Bɛtani a mu chua dimɛ.

Yesu kaliba hɛ tutogo lɛ
Mat. 21.18-19

12 Taŋ si pula, ba sii lii Bɛtani a jɔŋ wɔŋbiiŋ mumu. Losuŋ kɛŋ Yesu.
13 U na tutogo duu mu chiŋ sipaaŋ a kɛŋ pipaariŋ. U mu yi u bubuɔŋ a
biinɛ ari nɛnɛɛ hɛ dimɛ nɛ. U mu wula beŋ, di nɛnɛɛ tuo see pipaariŋ,
bɛɛ wiaa ba nɛniŋ ha bi yie. 14 Ŋii nɛ Yesu bul tia-la lɛ a bul, "A lii jiniŋ a

kaa mumu, nuu-kala bira bi jaŋ dii ŋ nɛnɛɛ." U haritooroo nii Yesu si bul ŋii.

Yesu kiri nialiŋ síi yallɛ kiaa Wia-dia lɛ
Mat. 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jɔɔŋ 2.13-22

15 Ŋii nɛ ba mu yi Jerusalɛm. Ba si yie, Yesu juu Wia-dia. Nialiŋ dɔŋsuŋ
hɛ dimɛ a yiyallɛ kiaa, dɔŋsuŋ ma yuyɔɔ kiaa. Yesu kiriba kala ta ba lii.
Baalaa ma hɛ dimɛ a yiyɛrɛ moribiee. Yesu ŋmoo ba teebulba lo. Baalaa
dɔŋsuŋ ma yallɛ kokosuŋ. U ŋmoo ba ma kpasinniŋ a lo. 16 U bi sɛyɛ di
nuu-kala kɛŋ kiaa kaa ku to Wia-dia-la tuɔŋ. 17 Ŋii nɛ Yesu dagɛba a bula
piba a bul, "Ma bi liisɛ wialiŋ ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ lɛɛ? Ba ŋmuŋsa di
Wia si, u dia jaŋ ŋaa lee-la niaa si jaŋ chuchuɔlɛ Wia, aŋ ka ma-na miira
kaa birimɛ gaari-dia." 18 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia
teniŋ kerichiba, ba kala nii wii-la u si bula. Ŋii nɛ baa chɛ woŋbiiŋ di ba
to kpuu.

Wialiŋ Yesu si daga, niaa yuga a jegile nii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ŋii
nɛ tii fawulluŋ kɛŋ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ
kerichiba. Ba chichɛ di ba kpuu. 19 Didaaniŋ si yie, Yesu ari u haritooroo
lii taŋ-la lɛ di ba mu piŋ.

Yesu dagɛ tutogo-la suuŋ bubuɔŋ
Mat. 21.20-22

20 Chichuɔ-fiɛla ba joŋ woŋbiiŋ aa vɛŋ, a bira na tutogo-la duu kala suba
a tuu kɛŋ u naapoloo pɛ. 21 Ŋii nɛ Piita liisi wii-la Yesu si bul tia-la lɛ a bula
pi Yesu a bul, "La kuhiaŋ, bee na tia-la lɛ ŋ si kaliba hɛ, u suba nɛ." 22 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Má ŋaa yarida ari Wia. 23 Wutitii nɛ mi bulaa
pima, di ma nɛ ŋaa Wia yarida a bi tuɔsaa balia kɛnɛ, ma jaŋ bul di peeliŋ
sii mu tel muga tuɔŋ. U jaŋ ŋaa a pima. 24 Ŋii wiaa kialiŋ-na kala ma si
chuɔlɛ Wia a susul, di ma nɛ kɛŋ yarida, ma jaŋ naba. 25 Bua-na kala di ŋ
nɛ sii chiŋ a chuchuɔlɛ Wia, biina na di ma di nuu kɛŋ wii. Di u cho duu
nagɛ ŋii ma kala, ŋ́ joŋo chɛu. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ, u ma jaŋ
joŋ ŋ haachɛba chɛŋ. [26 Ama di ŋ nɛ bi wiaa joŋo chɛ ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa,
ŋ Nyimma Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ, u ma bi jaŋ joŋ ŋ haachɛba chɛŋ."]

Niaa piɛsɛ Yesu u doluŋ wiaa
Mat. 21.23-27; Luuk 20.1-8

27 Ba bira kɔ Jerusalɛm a mu juu Wia-dia. Yesu síi vɛŋ Wia-dia tuɔŋ
ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba ari Ju̱u
tiŋŋaa kuhiasiŋ, ba kala sii kɔ u teeŋ 28 a piɛsu a bul, "Dol bɛɛ nɛ ŋ kɛŋ
a ŋiŋaa wiaa deeŋba? Kubɛɛ nɛ piŋ doluŋ ŋ ŋiŋaa ŋii?" 29 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, "Mi ma jaŋ piɛsɛma wu-bala. Di ma nɛ dagɛmi u bubuɔŋ,
mi ma jaŋ dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ." 30 Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul,
"Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la doluŋ, u lii Wia teeŋ nɛɛ koo u lii nuhuobiine teeŋ
nɛɛ? Má dagɛmi."

31 Ba suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ dɔŋɔ lɛ aa bul, "Wu-bɛɛ nɛ laa chɛ di la bul?
Di la nɛ bula pu a bul di Wia teeŋ nɛ u lii, u jaŋ piɛsɛla a bul, 'Bɛɛ nɛ saa
tii ma bi wialiŋ u si bula laa dii?' 32 La saa jaŋ wuo bul u lii nuhuobiinee
teeŋ nɛɛ? Ai." Fawulluŋ kɛŋba a tiŋ nialiŋ si chiŋ dimɛ wiaa. Niaa bula
ari Jɔɔŋ fa sɛnɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 33 Ŋii
nɛ ba bula pi Yesu a bul, "La bi jiŋ." Yesu ma bula piba a bul, "Tɔɔ, mi ma
bi jaŋ dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ."

12

Yesu magɛ namaga a tigɛ nialiŋ síi tiŋ tiŋtiŋŋaa baga lɛ
Mat. 21.33-46; Luuk 20.9-19

1 Yesu bira magɛ namaga a piba a bul, “Baal kubala nɛ bil baga a chɔŋsɛ
kiaa si kɛŋ nɛnɛɛ yugɛ a nagɛ chichuɛŋ. Ba yiyirɛ gireps. U saa ligɛ baga-
la golli nɛ. U lu bua baga-la tuɔŋ di ba chagɛ tii-nɛnɛ-la liiŋ hihɛ, a saa
lusuŋ nyuŋ dia ma a hɔnɔ pɔ. U paa niaa a hɛ u baga-la tuɔŋ di ba titiŋ.
Ka u mu taŋ dɔŋ. 2 Tii-nɛnɛ-la bii, u tiŋ u dia tiŋtinnaa dɔŋɔ duu mu
tiŋtinna-la teeŋ a laa tii-nɛnɛɛ kaa kɔ. U mu. 3 Ba kɛnu a ŋmobu aŋ leŋ u
kɛŋ na-hilliŋ miira mu baga tiina teeŋ. 4 U bira miira tiŋ tiŋtinna-la dɔŋɔ.
U ma bira mu. Ba kɛnu a ŋmobu a yagɛ u nyuŋ luri a jolimu. 5 U bira tiŋ
tori, u bira mu. Ba kpuu. U tiŋ niaa yugɛ. Ba ŋaa ŋii titia nialiŋ ma lɛ.
Ba ŋmoo dɔŋsuŋ aŋ kpu dɔŋsuŋ maa. 6 Nii-la si ka, u bii-chooluŋ nɛ ŋii.
Ŋii hariŋ lɛ nɛ u timu. U biina u bie nɛ mua, ba jaŋ zilu. U ma bira mu.
7 Tiŋtinna-la si na bile, ba bula pi dɔŋɔ a bul, ‘Di baga-la tiina nɛ suba, bie
deeŋ nɛ jaŋ dii u kiaa. Má kɔ di la kpuu. Di la nɛ kpuu, la nɛ jaŋ miira tii
u kialiŋ.’ 8 Ba kɛŋ bile a kpuu a joŋu yuo ta baga-la hariŋ.”
9 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba, “Ɛɛ nɛ baga-la tiina jaŋ ŋaa? U jaŋ kɔ a kpu
tiŋtinna-la kala, aŋ joŋ baga-la a pi ni-tania.” 10 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ si
nii namaga-la, “Ma bi Wia teŋ-la karimaa a mu yi lee-la ba si bul ŋlaa?
‘Tiebii-la dii-saaraa si via,
u nɛ miira ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si joŋo bil dia geŋtine.
11 La Tiina Wia tiŋtiŋŋaa nɛ ŋii.
U ŋaala wu-kpuŋkpere nɛ.’ ”
12 Yesu si bul ŋii, J̱u̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ chichɛ di ba kɛnu kaa mu tɔ dia,
bɛɛ wiaa ba jima ari u magɛ namaga-la a tigɛba lɛ nɛ. Ama ba fá nialiŋ si
hɛ dimɛ. Ŋii nɛ tii ba leŋu aŋ viiri.

Ba piɛsɛ Yesu laŋpoo wiaa
Mat. 22.15-22; Luuk 20.20-26

13 Ba miira mu aŋ tiŋ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ari Hɛrɔd haritooroo dɔŋsuŋ
di ba bira mu Yesu teeŋ a magisu a bɛrɛ kɛnu. 14 Ba kɔ u teeŋ a bula pu
a bul, “La kuhiaŋ, la jima di ŋ kɛŋ wutitii nɛ. Ŋ sipaaŋ tuo nuu lɛ. Ŋ bi
ni-bal síi ka fá. Ŋŋ dagɛ Wia woŋbii-titii nɛ. U ŋaa woŋbiiŋ nɛ di la tiŋ
laŋpoo a pi Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ ba síi yirɛ Siiza koo? Dagɛla. 15 La
time pu koo la sí pa?” Yesu jima nɛ di ba fugoo bul nɛ, ŋii nɛ u piɛsɛba a
bul, “Bɛɛ nɛ tii maa magisɛmi? Má kɛŋ moribii-biiŋ kaa kɔ di mi bee na.”
16 Ba kɛŋ dɔŋɔ kaa kɔ. Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Kubɛɛ nyuŋ nɛ hɛ dimɛ? Kubɛɛ
yiriŋ ma nɛ ba tuuro hɛ moribii-la lɛ?” Ŋii nɛ ba bul di Siiza yiriŋ nɛ. 17 U
bula piba a bul, “Tɔɔ, má joŋ Rom tiŋteeŋ kuori-bal-la kiaa pu aŋ joŋ Wia
ma kiaa pu.” Yesu si bul ŋii, ba niiriŋ kala maa. Ba leŋu aŋ viiri.

Ba piɛsɛ Yesu a tigɛ nialiŋ si suba lɛ
Mat. 22.23-33; Luuk 20.27-40

18 Ŋii nɛ nialiŋ dɔŋsuŋ ba síi yirɛ Sadusii tiŋŋaa, ba kɔ u teeŋ. Sadusii
tiŋŋaa yie si di nuu nɛ suba, u bira bi sii. Ba piɛsu wiaa a bul, 19 “La
kuhiaŋ, Moosis dagɛla Wia teniŋ tuɔŋ ari baala nɛ jaa haala, di haal-la ari
baal-la nɛ bi bii lula, aŋ ka di baal-la suu, u maga di u ŋaana joŋ haal-
la jaa nɛ. Di u lul biiriŋ pi u maala-la si suba, biiri-la jaŋ chiŋ u nyuŋ lɛ.
20 Naaŋbiiriŋ balipɛ nɛ fa hɛ dimɛ. Ba kala ŋaa baalaa nɛ. Ba naaŋ kubala,
ba nyimma ma kubala. Ba kuhiaŋ jaa haala. Ba di haal-la bi bii lula, aŋ
ka u suu. 21 Liamiŋ tiina joŋ haal-la jaa. Ba duu ma bi bii lula. Ka u ma

suu. Torimuŋ tiina ma joŋ haal-la jaa. U ma ŋii titia nɛ. 22 Naaŋbiiri-la
balipɛ kala nɛ jaa haal-la. U bi lula. Ŋii hariŋ lɛ nɛ haal-la ma titia suu.
23 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ, baalaa deeŋba balipɛ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ
jaŋ tii haal-la? Ba kala balipɛ nɛ jaau.”

24 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma bi Wia teniŋ jiŋ. Ma ma bi Wia doluŋ
jiŋ. Ŋii nɛ tii ma yeŋŋi. 25 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ, baalaa bira
bi jaŋ jaa haalaa, haalaa ma bira bi jaŋ jaa balaba. Ba kala jaŋ nagɛ Wia
tiŋdaaraa si hɛ Wia-jaŋ lɛ.” 26 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Na ma piɛsɛmi
nialiŋ si jaŋ sii suuŋ lɛ wiaa. Ma bi karimɛ wialiŋ Moosis si bula Wia teniŋ
tuɔŋ, lee-la u fa si bul wiaa a tigɛ tii-bie síi dii nyiniŋ lɛɛ? Wia nɛ bula
pu duu nɛ ŋaa Abiraham Wia ari Aizik Wia ari Jekɔb Wia. (Bua-la lɛ u si
bul ŋii di Abiraham ari Aizik ari Jekɔb fa suba nɛ.) 27 Wiaa deeŋba u si
bula, ba bubuɔsaa nɛ di Abiraham ari Aizik ari Jekɔb bira sii suuŋ lɛ nɛ
a hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ. Wia bi jaŋ wuo ŋaa nialiŋ si suba Wia. U ŋaa
ni-weyee Wia nɛ. Ma bi wii-kala jiŋ.”

Yesu dagɛ Wia wiaa tuɔŋ ku-baliŋ
Mat. 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 Wia teniŋ kerichiba dɔŋɔ nia ba si kɛŋ wii-la lilɛrɛ. U kɔ ba teeŋ. U si
na di Yesu chaarɛ wiaa siaa woruŋ, u piɛsu a bul, “Wialiŋ Wia si dagɛ niaa
baa to, kubɛɛ nɛ ŋaa ba tuɔŋ wu-baliŋ?” 29 U bula piba a bul, “Ba bula pi
Iziral niaa a bul, ‘Iziral niaa, má jegile nii mi teeŋ. La Tiina Wia duŋduŋa
nɛ hɛ dimɛ. 30 Ŋ́ kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari ŋ tuɔbiinaa kala ari ŋ wii-wii-kala a
cho ŋ Tiina Wia.’ Ba tuɔŋ ku-baliŋ nɛ ŋii. 31 Wu-liamiŋ ma nɛ ŋla: ‘Cho
ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.’ Wialiŋ Wia si bula, wii-kala tuo a kii
wiaa deeŋba baliamiŋ.” 32 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi-la bula pu a bul, “La
kuhiaŋ, wutitii nɛ ŋ bul ŋii. Wia duŋduŋa nɛ hɛ dimɛ, kuŋ-kala bira tuo
see Wia duŋduŋa. 33 Ŋ si jaŋ kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari ŋ tuɔbiinaa kala ari ŋ
wii-wii-kala a cho Wia, a cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii, u nɛ kpia
ŋ si joŋ pusuŋ kpu a nyiga pi Wia, koo ŋ si joŋ kiaa dɔŋsuŋ a bile pi Wia.”
34 Yesu na di baal-la kɛŋ wu-jimiŋ. Ŋii nɛ u bula pu a bul, “Ma di Wia
kuorii-la bi bol.” U si bul ŋii dɛrɛ, nuu-kala bira bi nyu-duoŋ kɛnɛ duu
piɛsu wii-kala.

Yesu dagɛ niaa a tigɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa lɛ
Mat. 22.41-46; Luuk 20.41-44

35 Yesu bira dagɛ niaa Wia-dia tuɔŋ a piɛsɛba, “Ɛɛ nɛ Wia teniŋ kerichiba
jaŋ wuo bul ari Kirisito, nii-la Wia si liisa, jaŋ ŋaa Devit nihi duŋduŋ nɛ?
36 Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ fa dagɛ Devit duu bul wiaa a tigɛ Kirisito lɛ. Ŋla nɛ
u bul,
‘La Tiina Wia bula pi mi Tiina
duu hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ.’
37 Devit titia yirɛ nia deeŋ u Tiina. Ɛɛ nɛ saa u jaŋ wuo ŋaa u nihi duŋduŋ?”
Yesu síi bul wiaa, niaa yuga a jegile nii u teeŋ ari tuɔtɔruŋ.

Yesu dagɛ niaa di ba kɛŋ ba titia woruŋ Wia kerichiba lɛ
Mat. 23.1-36; Luuk 20.45-47

38 Yesu bira dagɛba a bul, “Má kɛŋ ma titia woruŋ Wia teniŋ kerichiba lɛ.
Ba yie gugɔllɛ yɔbɔ lɛ ari ba gɛri-duduosuŋ aa chɛ di niaa jujoŋba jirima
a chuchuɔlɛba. 39 Ba yie chichɛ ni-balaa di-hɔnuŋ Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Di
ba nɛ yirɛba di ba ku dii kiaa, ba cho di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ maa.

[40] Ba yie fugo chuɔlɛ Wia didieni a kɛŋ yo-haalaa kiaa laa didii. Bua-la lɛ
Wia si jaŋ dii ba sariya, ba nɛ jaŋ na hɛɛŋ a kii ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa kala."

Yo-haala joŋ u moribiiŋ kala a pi Wia
Luuk 21.1-4

[41] Yesu mu hɔŋ lee-la niaa si joŋ ba moribiee bil a pipi Wia a nina ŋii ba
síi hɛ. Nialiŋ si kɛŋ kiaa, ba faasa hihɛ moribiee. [42] Ŋii nɛ yo-haal kubala
ma kɔ. U ŋaa summu nɛ a mu joŋ amiisiŋba balia a ma hɛ. Kɔbu nɛ ŋii.
[43] Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo a bula piba a bul, "Wutitii nɛ mi bulaa
pima, yo-haala deeŋ moribii-bie-la u si joŋo hɛ, u nɛ kii nialiŋ moribie-la
kala. [44] Nialiŋ kala si joŋ moribiee a pi Wia, ba liisa aŋ ka nɛ. Aŋ ka u-na
joŋ u summu moribiiŋ kala a hɛ, ku-la kala u si kɛnɛ nɛ ŋii."

13

Yesu bul ŋii ba si jaŋ ŋmoo Wia-dia lo.
Mat. 24.1-2; Luuk 21.5-6

[1] Yesu si lii Wia-dia ku lii, ŋii nɛ u haritooroo dɔŋɔ bula pu a bul, "Mi
kuhiaŋ, na tiebie-la ba si kaa saa dia-la, ba zɔmɔ kiŋkɛŋ, jaŋ-la ma kala
zɔŋ." [2] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Ŋ na ja-baliŋ deeŋ? Ba jaŋ ŋmoo jaŋ-la
kala lo. Ba bi jaŋ leŋ di tiebii-bala ma ka daŋ u dɔŋɔ lɛ."

Hɛɛ-la si jaŋ kɔ
Mat. 24.3-14; Luuk 21.7-19

[3] Ba mu jil peel kubala baa yirɛ Oliv, a hɔŋ u nyuŋ, a bee nina ja-bal-
la. Piita ari Jeems ari Jɔɔŋ ari Aŋduru luɔra piɛsu, [4] "Bua bɛɛ lɛ nɛ wiaa
deeŋba jaŋ ŋaa? Bɛɛ kiaa nɛ la jaŋ na, ka wiaa deeŋba-na ŋaa?" [5] Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, "Má kɛŋ ma titia woruŋ di nuu-kala sí ma nyisu.
[6] Niaa jaŋ yugɛ a kɔ a joŋ mi yiriŋ hɛ ari ba nɛ ŋaa Kirisito, a nyisɛ niaa
yugɛ. [7] Ma jaŋ nii ari laaliŋ hɛ daha a hɛ di-boluŋ maa. Di ma nɛ ku nii
ŋii, ma sí leŋe di ma bɔyɛ joŋ. Wiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa bal, ama dunia
didɛriŋ ha dee ŋii. [8] Tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa jaŋ sii a mu a yuo tiŋteeŋ dɔŋɔ
niaa. Taŋ kuoro ari u niaa jaŋ sii giri a mu yuo kuoro dɔŋɔ ari u niaa.
Tiŋteeŋ jaŋ zigili leree yugɛ. Losuŋ ma jaŋ juu. Hɛɛŋ di-suomuŋ nɛ ŋla.
[9] Ama má kɛŋ ma titia woruŋ. Ba jaŋ kɛŋma kaa mu nialiŋ si yie hilime
vuvuurɛ wiaa teeŋ di ba dii ma sariya. Ba jaŋ ŋmooma Wii-chuɔlɛ diisiŋ
lɛ. Ma ma jaŋ chiŋ kuoroo ari taŋ kuhiasiŋ sipaaŋ a tiŋ mi wiaa a dii mi
daŋsia. [10] Ba jaŋ laa sipaaŋ bul Wia wu-zɔŋŋɔɔ a pi niaa leriŋ kala aŋ ka
di wiaa deeŋba-na ŋaa. [11] Di ba nɛ kɛŋma kaa mu di ba dii ma sariya, ma
sí leŋe di ma bɔisiŋ joŋ wialiŋ ma si jaŋ bul lɛ a laa ma titia. Bua-la lɛ Wia
jaŋ joŋ wu-jimiŋ a hɛ ma nyuŋ lɛ. Wii-la kala si kɔ ma nyuŋ, má bul. Ma
dee bi jaŋ bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ jaŋ joŋo hɛ ma nyuŋ lɛ.
[12] Naaŋbiiriŋ jaŋ kɛŋ dɔŋɔ a kaa mu pa di ba kpu. Nyimmaba ma jaŋ
ŋaa ŋii ba biiriŋ lɛ. Biiriŋ ma jaŋ ŋaa ŋii a ma kɛsɛ ba nyimmaba ari ba
naaŋba, a ma kaa mu pa di ba kpu. [13] Nuu-kala jaŋ bɛrɛma a tiŋ mi wiaa.
Ama nuu-kala si nyalimɛ a mu dɛrɛ, Wia jaŋ laau ta.

Yesu bul wiaa a tigɛ ku-lɔru-la lɛ si jaŋ hɛ dimɛ
Mat. 24.15-28; Luuk 21.20-24

[14] Ma jaŋ na di ba joŋ ku-lɔruŋ a bil lee-la u si bi maga u hɛ. Kua deeŋ
jaŋ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. U jaŋ chei Wia yiriŋ. (Ma si jaŋ karimɛ wiaa deeŋba,
ma jaŋ jiŋ ba bubuɔsaa.) Di ma na ŋii, má leŋ di nialiŋ si hɛ Judiya lɛ, di
ba fá jil peelee nyuŋ a faa. [15] Di nuu-kala hɛ lusuŋ nyuŋ a nii wiaa deeŋba,

di u nɛ ku tuu, duu sí u dia juu a chichɛ u paa u kiaa. 16 Di nuu nɛ hɛ baga
lɛ a nii wiaa deeŋba, duu sí miira mu dia a chichɛ duu joŋ u gɛriŋ.
17 Nialiŋ si kɛŋ luoroo ari nialiŋ si nɔgɛ biiriŋ, oi, ba jaŋ na hɛɛŋ yugɛ.
18 Máa sul Wia di wiiŋ deeŋ sí yibiiniŋ ŋaa. 19 Wia si ŋaa dunia a ku lii
jiniŋ, nuu-kala ha bi hɛɛŋ deeŋ na a nagɛ ŋii, nuu bira bi jaŋ na hɛɛŋ ŋii
a kaa mu wuu. 20 Di Wia fa bi tapulia-la kere ta, ni-bala ma fa bi jaŋ ka.
Ama nialiŋ Wia si liisa di baa tou, ba wiaa nɛ tii u keri tapulia-la ta.
21 Di nuu-kala nɛ bula piŋ di ŋ beŋ daha a na Kirisito-la, koo di ŋ beŋ
dimɛ a nau, síu yarida ŋaa. 22 Niaa dɔŋsuŋ jaŋ sii fugo bul di ba nɛ ŋaa
Kirisito, nii-la Wia si liisa. Dɔŋsuŋ ma jaŋ sii fugo bul di ba ŋaa nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ba jaŋ ŋaa wu-magilaa ari wu-
kpuŋkperisiŋ a chichɛ di ba nyisɛ nialiŋ Wia si liisa di baa tou. 23 Wiaa
deeŋba kala mi laa sipaaŋ bula pima, ka di bua-la-na yi. Má kɛŋ ma titia
woruŋ.”

Yesu bula pi niaa duu jaŋ miira kɔ
Mat. 24.29-31; Luuk 21.25-28

24 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Tapulia-la hɛɛŋ deeŋ si kiele, taŋ
jaŋ biri di taŋ nɛ pula maa. Chɛnɛ ma bira bi jaŋ pɔsɛ. 25 Chɛŋwulaa jaŋ
lii wia nyuŋ ku tuu a titel. Ba jaŋ kiri wia nyuŋ kialiŋ kala si kɛŋ doluŋ
di ba lii ba leree. 26 Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ na mi-na Nuhuobiine Bie, di mi to
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ ku tuu. Mi jaŋ kɛŋ doluŋ yugɛ a chaanɛ. 27 Ŋii lɛ
nɛ mi jaŋ tiŋ Wia tiŋdaaraa di ba mu dunia sɛmɛ-na kala a kɛŋ nialiŋ kala
Wia si liisa di baa tou a hilimi.

Yesu bul tutogo wiaa
Mat. 24.32-35; Luuk 21.24-33

28 Di ma na sɔjaamiŋ duu kuu tɔsɛ, ma jima ari liŋbaŋa yie nɛ.
29 Namaga deeŋ lɛ ma jaŋ gunnɛ wiaa. Di ma na wiaa deeŋba kala di
baa ŋaa, ma jiŋ di mi-na Nuhuobiine Bie kpaga nɛ. 30 Wutitii mi bulaa
pima, ma lɛɛlɛ niaa deeŋba si hɛ ma miisiŋ deeŋ lɛ bi jaŋ suu, ka wiaa
deeŋba ŋaa bal. 31 Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala jaŋ dɛrɛ, ama wialiŋ mi si
bula bi jaŋ lɛl.

Nuu-kala bi jaŋ jiŋ chɛɛ-la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa
Mat. 24.36-44

32 Ama nuu-kala bi jaŋ jiŋ chɛɛ-la wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa. Wia tiŋdaaraa
si hɛ Wia-jaŋ ma paala bi jaŋ jiŋ. Mi-na Wia Bie ma bi jaŋ jiŋ, see mi
Nyimma duŋduŋa. 33 Má kɛŋ ma titia woruŋ a pɔ, bɛɛ wiaa ma bi wialiŋ
si jaŋ ŋaa chɛɛ-la jiŋ. 34 U nagɛ baala si sie aa chɛ u vɛŋ woŋbiiŋ nɛ. Di u
lii dia lɛ, u jaŋ dagɛ u tiŋtinnaa ba tiŋtiŋŋaa aŋ bula pi nii-la síi beŋ u dia
maa duu pɔ woruŋ duu miira kɔ.
35 Má saa pɔ woruŋ, bɛɛ wiaa ma bi jiŋ chɛɛ-la dia-la tiina si jaŋ kɔ, di
didaaniŋ nɛɛ, di tita-siesee nɛɛ, di siipuuraa nɛɛ, koo chichuɔŋ nɛɛ, ma
bi jiŋ. 36 Má bibeŋ a pɔ woruŋ, di ŋii dee, u jaŋ guu kɔ di ma piŋ doŋ.
37 Wii-la mi si bulaa pima, u nɛ mi bulaa pi nuu-kala, má pɔ woruŋ.”

14

Niaa ka chɛ ba kpu Yesu
Mat. 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jɔɔŋ 11.45-53

1 Tapulaa balia nɛ ka duu yi ba chɛ-bal-la: Diisiŋ kieliŋ gbiele-la. Tapulii-
la nɛ ba yie dii boroboro si bi si-buruŋ kɛnɛ. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ

pipi Wia ari Wia teniŋ kerichiba, baa chɛ woŋbiiŋ di ba luɔra kɛŋ Yesu a
kpu. 2 Ba bula di ba síu kɛŋ ba chɛ-bal-la chɛɛŋ, di ba nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ
ŋaa taawɛi.

Haala joŋ nuuŋ a bisa hɛ Yesu nyuŋ lɛ
Mat. 26.6-13; Jɔɔŋ 12.1-8

3 U mu Bɛtani a hɔŋ Saamɔŋ dia lɛ a didii kiaa. Saamɔŋ fa ŋaa gbege nɛ aŋ ku duori. Uu dii kiaa di haal kubala ku juu a kɛŋ tulaali ari loŋ. U suɔra sima, u yalliŋ ma hɛyɛ. U kɛŋ loŋ-la suri a liisɛ nuu-la a bisa
hɛ Yesu nyuŋ lɛ. 4 Ka nialiŋ dɔŋsuŋ hɔnɔ gugurimɛ a pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul,
"Bɛɛ nɛ tii haala deeŋ kɛŋ nuu-la a kaa chei ŋla? 5 Di ba nɛ fa yaara joŋ
nuu-la a yallɛ, u fa jaŋ kii siidi bui balia di ba fa joŋo pi summoo." Ba sii
tutuusɛ haal-la. 6 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má leŋ haal-la. Bɛɛ nɛ tii ma
wiwalimu? Wu-zɔŋ nɛ u ŋaami lɛ. 7 Ma di summoo jaŋ hɛ dimɛ bua-na
kala lɛ. Bua-na kala lɛ nɛ ma chichɛ ma ŋaa wu-zɔmuŋ a pi summo-la, ma
jaŋ wuo ŋaa, ama la di ma bi jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. 8 Haal-la ŋaa kukeri
nɛ. U ŋaa wii-la kala u si jaŋ wuo ŋaa nɛ. U tisɛ mi yaraa di ba hugi nɛ,
ka mi ha bi suba. 9 Wutitii nɛ mi bulaa pima, dunia sɛmɛ-na kala ba si jaŋ
wuo mu a bul Wia wu-zɔmɔ-la, ba jaŋ liisi haala deeŋ ma wiaa a bul."

Judas sɛyɛ ari u jaŋ joŋ Yesu yalla piba
Mat. 26.14-16; Luuk 22.3-6

10 Ŋii nɛ Judas Isikarɔt sii. U ŋaa Yesu haritooro-la fii ari balia dɔŋɔ nɛ.
U sii mumu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ teeŋ duu kɛŋ Yesu yalla piba.

11 Ba si nii ŋii, ba tuɔŋ tɔrɛ. Ba bul ba jaŋ joŋ moribiee pu. A chiŋ bua-la
lɛ u suomo chichɛ woŋbii-la u si jaŋ to a kɛŋ Yesu yalla piba.

Yesu ari u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee
Mat. 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jɔɔŋ 13.21-30

12 Ba chɛ-bal-la tapul-buŋbuŋ ba si yie dii boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ
aŋ kpu piese-la ba si yie kaa ŋaa gbiele-la kudiilee, Yesu haritooro-la sii
a piɛsu, "Nii nɛ ŋ cho di la mu ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee di ŋ ku
dii?" 13 Ŋii nɛ u tiŋ u haritooroo balia a bula piba a bul, "Má mu juu taŋ-la
tuɔŋ. Di ma nɛ mua, ma jaŋ cheŋ baal kubala duu chuŋ nyuvie ari liiŋ.
Má to u hariŋ. 14 Dia-na kala u si jua, má to juu bula pi dia-la tiina a bul,
'La kuhiaŋ si, la piɛsiŋ di nii lɛ nɛ nuhuɔra dia hɛ di ba di u haritooroo juu
a hɔnɔ dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee?' 15 U jaŋ dagɛma dii-bal kubala. U
ŋaa lusuŋ nyuŋ dia nɛ. Ba wasu kala. Lee-la nɛ ma jaŋ ŋaa kudiile-la."
16 Ŋii nɛ u haritooro-la sii lii a mu taŋ tuɔŋ a na wialiŋ kala Yesu si bula
piba di ba ŋaa wutitii a ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee ba dii.

17 Wia si jua, Yesu ari u haritooroo ku juu a hɔŋ a didii kialiŋ. 18 Ba síi
dii kiaa ŋii, ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Wutitii, mi bulaa pima, ma niaa
deeŋba síi dii kialiŋ, ma dɔŋɔ jaŋ joŋmi yallɛ. La duu nɛ pɛ dɔŋɔ a didii
kiaa lɛɛlɛ." 19 Ba si nii wii-la, ba tuɔŋ chei. Ba kala pipiɛsɛ kuŋ kuŋ. Dɔŋɔ
yie piɛsɛ, "Mi nɛɛ?" 20 Yesu bula piba a bul, "Ma fii ari balia deeŋba tuɔŋ
kubala nɛ, la kala nɛ chala kɛŋ boroboro tutuu gbaŋa-la tuɔŋ. 21 Mi-na,
Nuhuobiine Bie, mi jaŋ suu ari ba si ŋmuŋsɛ ŋii a tigɛmi lɛ. Ama nii-la si
joŋ mi-na Nuhuobiine Bie yallɛ, aa, u jaŋ na hɛɛŋ yugɛ. Ba fa si buu lula,
u nɛ kpia."

Kudiile-la Yesu si si di ba dii a liliisi u wiaa
Mat. 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kɔr. 11.23-25

22 Ba si hɔnɔ didii kiaa, ŋii nɛ Yesu sii a joŋ boroboro a lɔllɛ Wia aŋ kaa
chɔgɛ chɔgɛ, a joŋo pi u haritooroo, a bula piba a bul, “Má laa. Mi yaraa
namia nɛ ŋii.” 23 Ŋii nɛ u bira joŋ nyunyuala maa ari siniŋ a lɔllɛ Wia aŋ
joŋo piba. Ba kala nyua nyunyual-bala-la tuɔŋ. 24 Ŋii nɛ Yesu bula piba,
“Mi chaliŋ nɛ ŋii. Chaliŋ deeŋ wiaa nɛ tii Wia ta niiŋ ma teeŋ. Mi chaliŋ
jaŋ jaasɛ ni-kɛnɛ wiaa, di Wia joŋ ba haachɛba chɛba. 25 Wutitii nɛ mi
bulaa pima, mi bira bi jaŋ kɔ di mi nyua siniŋ deeŋ, see tapulii-la mi si
jaŋ kɔ nɛ, mi jaŋ nyua si-faliŋ Wia kuorii-la tuɔŋ.”

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul u buu jiŋ
Mat. 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jɔɔŋ 13.36-38

26 Ŋii nɛ ba yii Wii-chuɔlɛ yiiliŋ a dɛrɛ aŋ sii lii a mu peel kubala baa yirɛ
Oliv. 27 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma kala jaŋ fá viiri. Ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ di Wia jaŋ kpu pie-daara, aŋ ka piesee fá pisɛ. Ba si ŋmuŋsɛ
ŋii Wia teŋ-la, wii-la jaŋ ŋaa. Ma kala jaŋ fá mi teeŋ aŋ leŋmi. 28 Wia jaŋ
chisɛmi suuŋ lɛ. U nɛ chisɛmi, mi jaŋ laa ma sipaaŋ a mu Galilii.” 29 Ŋii
nɛ Piita bula pi Yesu a bul, “Di ba kala fá maa aŋ leŋiŋ, mi-na bi jaŋ miirɛ
ŋ hariŋ.” 30 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Wutitii nɛ, jiniŋ titaŋiŋ deeŋ, ŋ-na
Piita, ŋ jaŋ bul naaŋsiiŋ butori ari ŋ bimi jiŋ, ka di ji-bele-na yel naaŋsiiŋ
bulia.” 31 Ŋii nɛ Piita bul ari siifiɛsiŋ a bul, “La diŋ paala susuu maa, mi
bi jaŋ bul ari mi biŋ jiŋ.” Ku-kaanaa ma kala bul ŋii.

Yesu chuɔlɛ Wia Gɛtisɛmani lɛ
Mat. 26.36-46; Luuk 22.39-46

32 Ŋii nɛ ba mu juu lee kubala baa yirɛ Gɛtisɛmani. Yesu bula pi u
haritooroo di ba hɔŋ daha, ka u mu chuɔlɛ Wia aŋ kɔ. 33 U kɛŋ Piita ari
Jeems ari Jɔɔŋ a kaa mu dimɛ. Yesu tuɔŋ kala chei. U tuɔŋ bi pina. 34 U
bula pi u haritooroo a bul, “Mi tuɔŋ kala nɛ cheye a magɛ di mi suu. Má
hɔnɔ pɔ daha.” 35 Ba hɔŋ. Ka u suusa mu sipaaŋ mua a tuu kpirimi tiŋteeŋ
a sul Wia a bul duu nɛ kɛŋ woŋbiiŋ, duu sí leŋe di wii-la juu-u lɛ 36 a bira
bul, “Mi Nyimma, ŋ jaŋ wuo ŋaa wii-kala. Liisɛ hɛɛ-la síi kɔmi lɛ. Ama
mi-na ŋla tuɔtɔruŋ lɛ dee, ŋ-na tuɔtɔruŋ lɛ nɛ.”
37 U chuɔla dɛrɛ aŋ sii kɔ u haritooroo teeŋ di ba piŋ doŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ
Piita a bul, “Ŋ pina nɛɛ? Ŋ bi doŋ muapilii ma wuo bɛrɛɛ a diene yi hawa
kubalaa? 38 Má chuɔlɛ Wia a pupɔ di Sitaani sí wuo nyisɛma. Ma tuɔŋ lɛ
ma cho di ma ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, aŋ ka ma bi doluŋ kɛnɛ.” 39 U bira mu a
chuɔlɛ Wia a bira bul ŋii titia. 40 U miira kɔ di ba bira piŋ doŋ, bɛɛ wiaa
doŋ kɛŋba nɛ woruŋ. Ba bi jiŋ ba si jaŋ bul wii-la kala a pu. 41 U miira mu
torimuŋ aŋ ku piɛsɛba, “Ma ha pinaa wiesi nɛɛ? Má sii, bua-la yie nɛ. Ba
jaŋ kɛŋ mi-na, Nuhuobiine Bie a pi haachɛ diiree. 42 Má sii, la mu. Nii-la
si jaŋ joŋmi yallɛ ka kɔ nɛ.”

Ba kɛŋ Yesu
Mat. 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jɔɔŋ 18.3-12

43 Yesu ha bi wiaa bula dɛrɛ, di Judas níi kɔ ŋii. U fa ŋaa Yesu haritooro-
la fii ari balia dɔŋɔ nɛ. Niaa yugɛ a tuto u hariŋ. Dɔŋsuŋ kori tokobiee ari
taŋguloo. Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba
ari ba taŋ kuhiasiŋ nɛ tiŋba, ba kɔ. 44 Zɛŋbɛ tiina-la fa pi nialiŋ magil nɛ a
bul, “Nii-la mi si mu guori, u nɛ ŋii. Má kɛnu.” 45 Judas si yi lee-la Yesu si
hɛ, u mu u teeŋ tegi tegi aŋ bul, “La kuhiaŋ!” aŋ guoru. 46 Ba kala guriku
a kɛnu. 47 Ka niaa china bibeŋ. Ba tuɔŋ dɔŋɔ liisɛ u tokobiiŋ, a ta nuu

digiliŋ keri. Nii-la fa ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia-yoŋ nɛ.
48 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Mi ŋaa gaaru nɛɛ? Ma si kori tokobiee ari
taŋguloo a kukɔ di ma kɛŋmii? 49 Na, tapulii-na kala la di ma nɛ yie hɛ
Wia-dia lɛ, mi dagɛ Wia wiaa a pipima. Aŋ ka ma bi walima di ma kɛŋmi
dimɛ. Ama wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛmi lɛ, ba kala
jaŋ ŋaa.” 50 Ŋii nɛ u haritooroo kala viau aŋ fá.

51 Ka bapuɔsi kubala baagɛ gɛri-bɔsɔ a tuto Yesu hariŋ a mumu. Baa
walimɛ di ba kɛnu. 52 Ama u wuri gɛri-bɔsɔ-la a ta aŋ kɛŋ yaribiree a fá
viiri.

Ba kɛŋ Yesu kaa mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia
Mat. 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jɔɔŋ 18.13-14, 19-24

53 Ba saa kɛŋ Yesu a kaa mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ teeŋ.
Ba kɔ dimɛ di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ba Wii-chuɔlɛ
hiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba kala hilime. 54 Ba kɛnu mumu ŋii, ka Piita
daa tuto ba hariŋ a mu juu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ kaala. U
jua di nialiŋ síi pɔ kaala-la hɔnɔ wiwieni nyiniŋ. U mu pɛba lɛ.

55 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasi-la ari nialiŋ kala si yie
hilime vuvuurɛ wiaa chichɛ di ba na Yesu si ŋaa wii-la chei di ba kpuu a
chɛ chɛ wii ka. 56 Niaa yuga a nyia wiaa pu. Ama ba bul nii-liɛriŋ nɛ, ba bi
nii-bala bula. 57 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ sii chiŋ a nyia wiaa pupu a bul, 58 “La
nia ari Yesu si u jaŋ ŋmoo Wia-dia-la niaa si saa a lo aŋ bira wuo saa u
dɔŋɔ tapulaa batori chɛɛŋ, di niaa dee bi jaŋ saa dia-la-na.” 59 Ama ba
wialiŋ kala bi kubala ŋaa. 60 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
sii lii chiŋ nialiŋ tutuɔbaaniŋ a piɛsɛ Yesu a bul, “Ŋ bi nia niaa deeŋba si
bul wialiŋ a tigɛŋ lɛɛ? Ŋ-na bi wii kɛnɛ ŋ jaŋ bul?” 61 Ŋii nɛ Yesu tɔrɛ
u niiŋ. U bi wii-kala bula. Ŋii nɛ baal-la bira piɛsu, “Ŋ nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa? Ŋ nɛ Wia Biee?” 62 Ŋii nɛ Yesu bul, “Mi-na nɛ. Ma
jaŋ na mi-na Nuhuobiine Bie di mi hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ, a to
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ a kuu tuu.” 63 U bul ŋii, baal-la kɛŋ u gɛnniŋ kaa
kiɛsɛ aŋ bul, “U bi maga di la bira chɛ daŋsiaba. 64 Ma kala bi nia u si
chei Wia yiriŋ ŋii? Bɛɛ nɛ ma biinɛ?” Ŋii nɛ nialiŋ kala bul di u cheye nɛ,
u maga di ba kpuu nɛ. 65 Dɔŋsuŋ ma sii a tu naŋtuɔruŋ a hɛ u siaa lɛ aŋ
vɔɔ u siaa tɔ a ŋmobu aŋ bula pu duu dagɛ nii-la si ŋmobu. Ŋii nɛ ka ba
kɛnu kaa mu pi laali-yuoroo. Ba fallɛ u chaŋkpaŋŋaa lɛ.

Piita bula ari u bi Yesu jiŋ
Mat. 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jɔɔŋ 18.15-18, 25-27

66 Piita si hɔŋ kaala-la lɛ, ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia
tiŋtinni-tolo kubala ku lii 67 a na Piita duu hɔnɔ wiwieni nyiniŋ. U benu
woruŋ aŋ bula pu a bul, “Ŋ ma faa to Yesu hariŋ nɛ, baal-la si lii Nazarɛt.”
68 Ŋii nɛ Piita nyia wiaa a bul, “Mi bi Yesu jiŋ. Mi bi wii-la ŋ si paala bubul
jiŋ,” aŋ sii lii chiŋ zawura tuɔŋ. 69 Piita si chiŋ dimɛ, ŋii nɛ tiŋtinni-tolo
dɔŋɔ bira nau a bula pi nialiŋ si china kpagu a bul, “Baala deeŋ ma ŋaa
Yesu haritooro-la dɔŋɔ nɛ.” 70 Piita bira nyia wiaa a bul duu dee. Muasuaa
nialiŋ si chiŋ dimɛ ma bula pu a bul, “Wutitii nɛ, ŋ ma ŋaa ba dɔŋɔ nɛ, ŋ
lii Galilii nɛ.” 71 Ŋii nɛ Piita ŋmiɛsɛ a bul, “Mi bi baala deeŋ jiŋ.” 72 U si
bul ŋii dɛrɛ di ji-bele yele liamiŋ lɛ. Piita liisi wii-la Yesu si bula pu ari u
jaŋ nyia wiaa a pu naaŋsiiŋ butori, ka di ji-bele-na yel naaŋsiiŋ bulia. U
saa kɛŋ nyuŋ gurɛ a yiyel.

15

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Paalit teeŋ
Mat. 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jɔɔŋ 18.28-38

1 Ŋii nɛ taŋ-pul. Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ba taŋ
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba ari nialiŋ kala si yie hilimi aa vuurɛ wiaa,
ba kala ku hilimi a vuurɛ. Ba kɛŋ Yesu a vɔbu a kɛnu kaa mu Paalit teeŋ.
2 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛ Yesu a bul, "Ŋ nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoro, koo?" Yesu
bula pu a bul, "Oo, mi nɛ." 3 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
bul wiaa yugɛ Yesu si ŋaa chei, ka u bi wii bula. 4 Ŋii nɛ Paalit bira piɛsɛ
Yesu a bul, "Ŋ bi wii kɛnɛ ŋ si jaŋ bula pibaa? Bee na wiaa si magɛ ŋii ba
bul di ŋ cheye." 5 Yesu bira bi u niiŋ suro. Wii-la kperi Paalit.

Ba sɛyɛ ari ba jaŋ kpu Yesu
Mat. 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jɔɔŋ 18.39–19.16

6 Ba gbieli-bal-la nɛ yie-na kala Paalit yie liisɛ nialiŋ ba si kaa tɔ dia dɔŋɔ
nɛ a ta, nii-la niaa si sula laa ta. 7 Di nialiŋ dɔŋsuŋ ma fa hɛ sarika lɛ. Ba
fa ŋaa taawɛi nɛ a kpu niaa. Ba kɛŋba kaa mu tɔ dia. Ba dɔŋɔ yiriŋ nɛ
Barabas.
8 Ŋii nɛ niaa yugɛ a gire mu Paalit teeŋ a bul duu ŋaa ŋii u si vɛnɛɛ ŋaa
piba. 9-10 Paalit jima ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ yaraa bieri
nɛ, ŋii nɛ tii ba kɛŋ Yesu a kɔ u teeŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛ nialiŋ a bul, "Ma cho di
mi liisɛ Ju̱u tiŋŋaa kuoru-la nɛ a pimaa?" 11 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ nyisɛ niaa hɛ di ba sɛi di ba liisɛ Barabas a ta aŋ leŋ Yesu.
12 Ŋii nɛ Paalit bira piɛsɛ nialiŋ a bul, "Aŋ ka baal-la ma síi yirɛ Ju̱u tiŋŋaa
kuoro, bɛɛ nɛ ma si mi kɛnu kaa ŋaa?" 13 Ŋii nɛ ba kala faasa kpia a bul,
"Leŋ di ba kɛnu kaa kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ." 14 Ŋii nɛ Paalit piɛsɛba
a bul, "Wu-bɔŋ bɛɛ nɛ u ŋaa?" Ŋii nɛ ba faasa kpia a kii buŋbuŋ-la a bul,
"Leŋ di ba kɛnu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ." 15 Paalit chɛ duu ŋaa di
nialiŋ tuɔŋ tɔrɛ. U liisɛ Barabas aŋ leŋ ba viirɛ Yesu aŋ bul ba kɛnu kaa
mu kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Laali-yuoroo mɔŋ Yesu
Mat. 27.27-31; Jɔɔŋ 19.2-3

16 Ŋii nɛ laali-yuoroo kɛnu kaa lii ba kuori-baliŋ dia kaala tuɔŋ a yirɛ
ba laali-yuoroo dɔŋsuŋ kala. Ba kala ku hilimi. 17 Ŋii nɛ ba joŋ gɛri-fiaŋ
a laalu a chɛ sɔsuŋ a kaa sua nyuŋ-chuulo a nagɛ kuoro nyuŋ-chuulo a
joŋo chuu. 18 Ba saa tuu kpirimi u sipaaŋ a zilu a bul, "Ju̱u tiŋŋaa kuoro,
laa chuɔluŋ." 19 Ba joŋ sekeliŋ a viirɛ u nyuŋ lɛ, a tu naŋtuɔruŋ ma a hɛu
lɛ a tuu kpirimi a zilu. 20 Ba si mɔmu lɛ a dɛrɛ, ba wuri gɛri-fiaŋ-la aŋ paa
u titia gɛnniŋ a laalu, a kɛnu kaa lii woŋbiiŋ di ba kɛnu kaa mu kpaasɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ.

Ba kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛɛ nyuŋ
Mat. 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jɔɔŋ 19.17-27

21 Ba si ku lii ŋii di ba cheŋ baal kubala baa yirɛ Saamɔŋ. U jaŋ yiriŋ nɛ
Siriini. U nɛ fa ŋaa Alɛkizaŋda ari Rufas nyimma. U lii baga a jujuu taŋ-la
tuɔŋ. Uu kɔ ŋii, ba kɛnu a fugu u joŋ daa-gɛsɛ-la a baasɛ. 22 Ba kɛŋ Yesu
kaa mu lee kubala, baa yirɛ Gɔligɔta. Yiri-la bubuɔŋ nɛ nyu-kuŋkogulo.
23 Ba si yi dimɛ, ba joŋ siniŋ a guoli tii-keliŋ kubala baa yirɛ mɛɛ lɛ a joŋo
pu duu nyua. U via. 24-25 Di wia magɛ ji-looluŋ, ba kɛnu kpaasɛ a mɛrɛ
daa-la nyuŋ. Ŋii nɛ ba tɔŋsɛ Yesu gɛnniŋ wiaa di ba kpaa, a jiŋ gɛri bɛɛ

nɛ nuu-kala jaŋ laa. 26 Ba si si Yesu ŋaa wialiŋ chei, ba ŋmuŋsa mɛrɛ
daa-gɛsɛ-la lɛ a bul, “Ju̱u tiŋŋaa kuoro nɛ ŋla.”
27 Gaaraa balia ma nɛ ba kpaasɛ a pɛ Yesu lɛ. Dɔŋɔ hɛ Yesu na-diiŋ,
dɔŋɔ ma hɛ u na-gua. [28 Ba fa ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ a bul di ba jaŋ
kɛnu kaa pɛ haachɛ diiree lɛ. Lɛɛlɛ wiaa deeŋba kala sɛnɛ ŋaa.] 29 Ba si
kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛ-la nyuŋ ŋii, nialiŋ si to dimɛ bibal, ba tutuusu aŋ
kɛŋ ba nyuŋ chuchugisi a bul, “Oi, ŋ nɛ ŋaa nii-la si si ŋ jaŋ ŋmoo la Wia
dia lo aŋ bira wuo saau tapulaa batori pɛgɛ. 30 Lii daa-la nyuŋ a laa ŋ titia
ta.” 31 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasi-la ari Wia teniŋ kerichiba, ba
ma sisieri Yesu lɛ a bulaa pi dɔŋɔ, “U wuo niaa laa tita nɛ aŋ bi u titia wuo
laa ta. 32 U si si u nɛ ŋaa Kirisito, Ju̱u tiŋŋaa kuoro, leŋ duu lii daa-la nyuŋ
ku tuu di la na a laa u wiaa dii.” Nialiŋ balia ma ba si kpaasa a pɛ Kirisito
lɛ, ba ma tuusu.

Yesu suba
Mat. 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jɔɔŋ 19.28-30

33 Wia ku magɛ nyu-gbaŋa, leriŋ kala biri lim a mu yi didaaniŋ, ka leriŋ
bira pullɛ. 34 Ŋii nɛ Yesu faasa yirɛ u yiikoro lɛ a bul, “Eloi, Eloi, lama
sabakitani.” U bubuɔŋ nɛ: “Mi Tiina Wia, bɛɛ nɛ tii ŋ joŋmi ta?” 35 Di
niaa dɔŋsuŋ chiŋ dimɛ a jegile nii wialiŋ u si bula. Ŋii nɛ ba bula pi dɔŋɔ
a bul, “Na Ilaaja nɛ u yiyirɛ ŋii.” 36 Nialiŋ dɔŋɔ fa si chiŋ dimɛ mu joŋ
suosuo a kaa mu yuu siniŋ si nyala a joŋo tuu sekeliŋ lɛ, a kaa mu hɛ u
niiŋ lɛ duu nyua. U si ŋaa ŋii, u bul, “Má leŋ la gbɛrɛ a na ari Ilaaja jaŋ
ku soru daa-la nyuŋ koo.” 37 Ŋii nɛ Yesu faasa yirɛ aŋ wiesi u wiesi kati.
38 Patiisa nɛ fa hɛ Wia-dia tuɔŋ. Ba kaa kɛrɛ. U kiɛsɛ balia a chiŋ nyu-
gbaŋa a kiɛsa ku tuu. 39 Ŋii nɛ di laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ kubala fa chiŋ
Yesu sipaaŋ a pɔu. U si na Yesu duu wiesi u wiesi kati ŋii, u bul, “Wutitii,
baala deeŋ sɛnɛ ŋaa Wia Bii nɛ.”
40 Haalaa dɔŋsuŋ ma fa chiŋ di-bolii a bibenu. Ba tuɔŋ Mɛɛri Magidaliŋ
ari Saloomi ma fa hɛ dimɛ. Jeems ari Joozis naaŋ ma hɛ dimɛ. Ba fa kɛŋ
Jeems kaa yirɛ bapuɔsuŋ nɛ. 41 Haalaa deeŋba kala faa to Yesu hariŋ nɛ a
pipɛu lɛ Galilii lɛ. Haala-la ma fa si to Yesu hariŋ a kɔ Jerusalɛm, ba jesiŋ
ma fa hɛ dimɛ.

Ba hugi Yesu
Mat. 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jɔɔŋ 19.38-42

42-43 Tapulii-la di ba ŋaa siri didaaniŋ a gbɛrɛ ba chɛ-wiesii-la, baal
kubala ma fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ Josɛf. U lii Arimatiya nɛ. U fa ŋaa
nialiŋ si yie hilimi a vuvuurɛ wiaa dɔŋɔ nɛ. Niaa jujoŋu jirima. U ma fa
gbɛrɛ Wia kuorii-la nɛ duu kɔ. Ŋii nɛ didaaniŋ si yie, u kɛŋ nyu-duoŋ a
mu Paalit teeŋ a sul Yesu ku-suuŋ. 44 Ŋii nɛ Paalit guu hiriki a pipiɛsɛ u
titia, “Yesu daŋa suba nɛɛ?” Ŋii nɛ u yirɛ laali-yuoroo zɔlɔ kuhiaŋ-la a
piɛsu, “Yesu daŋa suba nɛɛ?” 45 U bul, “Oo, u suba nɛ.” U si nii ŋii, u pi
Josɛf woŋbiiŋ duu mu sori Yesu ku-suuŋ a kaa ku tuu tiŋteeŋ. 46 Ŋii nɛ
Josɛf mu yɔɔ gɛripɛ-pula a kaa bɛu a joŋu hugi. U kɛnu kaa mu hugi buŋ
ba si lɔsɔ lɛ. U bilimi tabii-baliŋ nɛ a tɔ bua-la niiŋ. 47 Mɛɛri Magidaliŋ ari
Joozis naaŋ Mɛɛri ma hɛ dimɛ a na lee-la ba si joŋu hugi.

16

Yesu sii suuŋ lɛ
Mat. 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jɔɔŋ 20.1-10

1 Ba chɛ-wiesii-la si dɛrɛ, Lahadi chɛɛŋ siipuuraa, Mɛɛri Magidaliŋ ari
Jeems naaŋ Mɛɛri ari Saloomi mu yɔɔ tulaali di ba kaa mu a tisɛ Yesu ku-
suuŋ. 2 Lahadi chɛɛŋ chichuɔŋ, wia si pɔsɔ, ba sii mu Yesu bua-la leriŋ.
3 Ba síi mu ŋii, ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo bilimi tabii-la ta bua-la
niiŋ?” 4 Ŋii nɛ ba mu kpagɛ bua-la leriŋ di ba kɛŋ tabii-la suri bua-la niiŋ
a bilime ta. Tabii-la fa yuga nɛ woruŋ. 5 Ŋii nɛ ba mu juu bua-la a na
bapuɔsi-bie duu hɔŋ bua-la tuɔŋ na-diiŋ a laalɛ gɛri-pula. Ba hiriki. 6 Ŋii
nɛ u bula piba a bul, “Ma sí fawulluŋ fá. Mi jima ari Yesu si lii Nazarɛt nɛ
maa chɛ, nii-la ba si kpaasa mɛrɛ daa-la lɛ. U tuo daha. U sie nɛ. Má ku
na lee-la ba si joŋu hugi. 7 Má mu a bula pi Piita ari Yesu haritooroo, ari
Yesu jaŋ laa ma sipaaŋ a mu Galilii. Di ma nɛ mu dimɛ, ma jaŋ nau dimɛ
ari u si bul ŋii pima.” 8 Ba hiriki a chichel a sii lii bua-la lɛ a fá. Fawulluŋ
kɛŋba, ba bi wii wuo bula pipi nuu-kala.

[9 Yesu sii suuŋ lɛ Lahadi chɛɛŋ siipuuraa nɛ. U si sie, u leŋe Mɛɛri
Magidaliŋ nɛ laa sipaaŋ nau, nii-la lɛ u si kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ balipɛ ta. 10 Ŋii
nɛ Mɛɛri sii a mu bula pi Yesu haritooroo wii-la si ŋaa. U mua di ba hɔnɔ
yiyel. 11 Ŋii nɛ u bula piba ari Yesu sii suuŋ lɛ a hɛ u miisiŋ lɛ, di u-na nau.
Ba si nii wii-la, ba bi laa dii.

12 Ŋii hariŋ baalaa balia sii lii a joŋ woŋbiiŋ aa mu taŋ dɔŋɔ. Ba síi mu
ŋii, Yesu bira to woŋbiiŋ dɔŋɔ a kɛŋ u titia ku dagɛba. 13 Ŋii nɛ ba miira
ku bula pi Yesu haritooro-la ku-kaanaa wii-la si ŋaa. Ba bi laa dii.

14 Ŋii hariŋ nɛ Yesu haritooro-la fii ari kubala hɔnɔ didii kiaa. Baa dii
di Yesu nɛ ŋii. U kpiaba lɛ a tiŋ ba tuɔŋ si dolie wiaa ari ba si bi laa dii
ari nialiŋ si si ba nau duu sii suuŋ lɛ, di ba bul wutitii nɛ. 15 Ŋii nɛ u bula
piba a bul, “Má mu dunia sɛmɛ-na kala a bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nuu-na
kala. 16 Nii-la kala si laa mi wiaa dii a leŋ ba fou Wii-chuɔlɛ liiŋ, Wia jaŋ
laau ta, ama nii-la si bi mi wiaa laa dii, Wia jaŋ joŋ cheeriŋ pu chɛɛ-la u
si jaŋ dii dunia niaa kala sariya.

17 Wu-magilaa deeŋba nɛ ma jaŋ wuo na a jiŋ nialiŋ si laa mi wiaa dii.
Ba nɛ ŋla: Ba jaŋ wuo kikiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ mi doluŋ lɛ. Ba jaŋ wuo bubul
yiikori-yiriba. 18 Ba jaŋ wuo kukori diŋŋaa, a nyua daalusuŋ síi kpu niaa,
ka u bi jaŋ ŋaaba wii-kala. Ba jaŋ wuo joŋ ba nisaa a daŋ nyanyal tiŋŋaa
lɛ di ba duori.”

19 La Tiina Yesu si bul wialiŋ dɛrɛ, Wia joŋu a kaa mu Wia-jaŋ, u hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ.

20 Ŋii nɛ u haritooroo sii lii a mu lee-na kala a bubul Wia wiaa. La Tiina
Wia pɛba lɛ ba mu a ŋiŋaa wu-magilaa, di nialiŋ jiŋ wialiŋ ba síi bul ŋaa
wutitii nɛ. Ami.]

WIA WU-ZƆMƆ-LA
LUUK
SI ŊMUŊSA

1-2 Mi-na Luuk nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ŋ-na mi naŋdɔŋɔ Tiafilas.
Niaa yuga a hɛ ba doluŋ a ŋmuŋsɛ wialiŋ kala si ŋaala lɛ. Ba ŋmuŋsɛ
wialiŋ kala niaa si bula pila. Ba nɛ na wiaa deeŋba kala a suomi buŋbuŋ
kala, a ma bul Wia niiŋ wiaa a pipi niaa.
3 Mi kuhiaŋ, mi jegile nii wiaa deeŋba woruŋ a gunnɛ ba kala ma woruŋ.
U ŋaa wu-zɔŋ nɛ di mi ŋmuŋsɛ wialiŋ kala a piŋ. 4 Mi ŋmuŋsaa piŋ di ŋ
wuo jiŋ ari wialiŋ kala ba si dagiŋ ŋaa wutitiiba nɛ.

Ba bul Jɔɔŋ Wia lii-foori-la lulluŋ wiaa

5 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ Zakaraya. U fa ŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia dɔŋɔ nɛ. Bua-la lɛ di ba kɛŋ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kala kaa kpaa leree mara ari banɛsɛ nɛ. Baal kubala ma fa hɛ dimɛ. U fa
ŋaa kuhiaŋ lee-la Zakaraya fa si hɛ nɛ. U yiriŋ nɛ Abija. Zakaraya haala
ma yiriŋ nɛ Ɛlizabɛt. U ma fa lii nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia doho niaa
tuɔŋ nɛ. Aarɔŋ fa ŋaa u nihiliɛrɛ. Bua-la lɛ di Hɛrɔd nɛ fa ŋaa Judiya
tiŋteeŋ kuoro. 6 Zakaraya ari u haala kala fa ŋaa tuɔ-pul timma nɛ. Ba
kala balia fa to Wia niiŋ wialiŋ kala nɛ woruŋ. 7 Ɛlizabɛt fa ŋaa ha-piri
nɛ, ba bi bii kala lula, aŋ ka ba di u bala Zakaraya ma kala hiɛsɛ.
8-9 Ŋii nɛ Zakaraya ari u niaa tapuluŋ yi di ba tiŋ tiŋtiŋŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia si vɛnɛɛ ŋaa. Ba síi tiŋ ba tiŋtiŋŋaa ŋii, ba yie tɔŋsɛ di ba
jiŋ nii-la ba si jaŋ liisɛ duu juu Wia-dia. Ba si ŋaa ŋii, Zakaraya dii a juu
Wia-dia. Ŋii nɛ u hɛ nyiniŋ a nyigɛ tii-keliŋ tulaali a pi Wia, Wia koruŋ lɛ.
10 U si jua ŋii, nialiŋ si ka, ba hɛ kaala lɛ a chuchuɔlɛ Wia.
11 Zakaraya si nyigɛ nyiniŋ ŋii, di Wia tiŋdaara kubala kɔ u teeŋ a chiŋ
koru-la sɛmɛ na-diiŋ. 12 Zakaraya nau a chichel. Fawulluŋ kɛnu. 13 Ŋii
nɛ Wia tiŋdaari-la bula pu a bul, “Zakaraya, sí leŋe di fawulluŋ kɛniŋ.
Wialiŋ ŋ si sul Wia teeŋ, u joŋo piŋ nɛ. Ŋ haala Ɛlizabɛt jaŋ lul baal. Ŋ
jaŋ hɛ u yiriŋ Jɔɔŋ. 14 Ŋ tuɔŋ jaŋ faasa tɔrɛ. Ni-daŋ ma tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u
lulluŋ wiaa. 15 U jaŋ ŋaa ni-bal Wia teeŋ. U bi jaŋ nyunyua si-duoruŋ. Ba
si lulu bua-la lɛ, Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ hɛu lɛ woruŋ a kaa mu deeŋ deeŋ.
16 U jaŋ wuo ŋaa di Iziral tiŋŋaa yugɛ a birima to ba Tiina Wia. 17 U jaŋ
ŋaa Wia tiŋtinnu a kɛŋ doluŋ ari Ilaaja fa si kɛŋ doluŋ ŋii. (Ilaaja fa ŋaa
nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.) U jaŋ wuo ŋaa di biiriŋ ari
ba nyimmaba kala miira siŋ. U ma jaŋ wuo ŋaa di nialiŋ si bi Wia niiŋ
wiaa ka to, di ba birimɛ a to tuɔ-pul tiŋŋaa woŋbiiŋ a leŋ di niaa ŋaa siri
di ba Tiina kɔ di ba tou.”
18 Ŋii nɛ Zakaraya piɛsɛ Wia tiŋdaari-la a bul, “Ɛɛ nɛ mi jaŋ wuo ŋaa, a
jiŋ di wialiŋ ŋ si bula ŋaa wutitii? Mi ŋaa ba-nihiaŋ nɛ, mi haala ma ŋaa
ha-nihiaŋ.”
19 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pu a bul, “Mi yiriŋ nɛ Gebiral a hɔŋ Wia
sɛmɛ. U nɛ tiŋmi di mi ku bul wu-zɔmuŋ deeŋ a piŋ. 20 Wialiŋ mi si bula
piŋ jaŋ ku ŋaa, aŋ ka ŋ bi laa dii. Ŋii wiaa ŋ bira bi wiaa jaŋ wuo bul, see
tapulii-la si yie di wiaa deeŋba mi si bula piŋ ŋaa.”
21 Wia tiŋdaari-la síi bul wiaa Zakaraya teeŋ ŋii, nialiŋ si gbɛrɛ Zakaraya
kaala tuɔŋ bi jiŋ wii-la si tii u didieni ŋii Wia dia-la tuɔŋ. U kperiba. 22 Ŋii

nɛ Wia tiŋdaari-la viiri, aŋ ka Zakaraya ku lii kaala nialiŋ teeŋ. U bi wiaa
wuo bula piba. Ŋii nɛ u kɛŋ u nisaa a bul wiaa ba teeŋ. U si bi wiaa wuo
bubul ŋii, ba jiŋ ari u na wiaa ari duosoo tuɔŋ Wia-dia-la tuɔŋ nɛ. 23 Ŋii
nɛ Zakaraya tiŋtiŋŋaa tapulaa dɛrɛ Wia-dia-la lɛ. U miira mu u dia.
24 U bi diene, ka u haala Ɛlizabɛt kɛŋ luoruŋ. U si kɛŋ luoruŋ ŋii, u bi
dia lɛ lia chɛŋsiŋ banɔŋ 25 a bul, "Wia diene aŋ lɛɛlɛ pɛmi lɛ ŋla. U tɔ mi
hiisiŋ nɛ dunia lɛ."

Ba bul Yesu lulluŋ wiaa.

26 Ɛlizabɛt si kɛŋ luoruŋ u chɛŋsiŋ balidu lɛ, Wia bira tiŋ u tiŋdaara
Gebiral duu mu Galilii tiŋteeŋ taŋ kubala baa yirɛ Nazarɛt. 27 U timu duu
kɛŋ tiŋdaariŋ a kaa mu pi tolo kubala ha si bi baal jiŋ baa yirɛ Mɛɛri. U
faa chɛ duu jaa baal kubala nɛ baa yirɛ Josɛf. Josɛf fa ŋaa kuoro Devit
doho nuu nɛ.
28 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la kɔ u teeŋ a chuɔlu aŋ bula pu a bul, "Wia cho
ŋ wiaa a pɛŋ lɛ woruŋ." 29 Mɛɛri si nii wialiŋ Wia tiŋdaari-la si bula
pu, fawulluŋ kɛnu. U kɛŋ wialiŋ u si bula bubuɔŋ bibiinɛ. 30 Ŋii nɛ Wia
tiŋdaari-la bula pu a bul, "Mɛɛri, Wia cho ŋ wiaa, sí leŋe di fawulluŋ
kɛniŋ. 31 Ŋ jaŋ kɛŋ luoruŋ a lul baal. Ŋ jaŋ hɛ u yiriŋ Yesu. 32 U jaŋ ŋaa
ni-bal. Ba jaŋ kɛnu yirɛ Wii-baliŋ Bie. Wia jaŋ ŋaa duu dii kuoruŋ ari
u naabalima Devit fa si dii kuoruŋ ŋii. 33 U jaŋ dii kuoruŋ Jekɔb doho
niaa tuɔŋ a kaa mu wuu. U bi jaŋ dɛrɛ da." 34 Ŋii nɛ Mɛɛri bula pi Wia
tiŋdaari-la a bul, "Mi ha bi baal jiŋ. Ɛɛ nɛ saa wiiŋ deeŋ jaŋ wuo ŋaa?"
35 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pu a bul, "Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ hɛŋ lɛ. Ŋ jaŋ
kɛŋ luoruŋ Wia doluŋ lɛ. Ŋii wiaa bile jaŋ ŋaa Tuɔ-pul Tiina. Ba kɛnu
yiyirɛ Wia Bie. 36 Na ŋ naaŋbie Ɛlizabɛt si hiɛsa ŋii. Ba si u bi bii wuo lul,
aŋ ka u kɛŋ luoruŋ u chɛŋsiŋ balidu nɛ ŋla. 37 Wia kɛŋ doluŋ. U jaŋ wuo
ŋaa wii-kala." 38 Ŋii nɛ Mɛɛri bula pu a bul, "Mi ŋaa Wia tiŋtinnu nɛ. Leŋ
di wialiŋ ŋ si bula pimi, di ba ŋaa." Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la tau aŋ viiri.

Mɛɛri mu chuɔlɛ Ɛlizabɛt

39 Ŋii nɛ Mɛɛri sii lima lima a mu duu chuɔlɛ Ɛlizabɛt u jaŋ lɛ. U fa hɛ
Judiya tiŋteeŋ lɛ nɛ. Peelee nɛ golli lee-la chu. 40 U si yi dimɛ, u mu juu
Zakaraya dia a mu chuɔlɛ u haala Ɛlizabɛt. 41 U laa Mɛɛri chuɔlaa. U si laa
ŋii, bile si hɛ u luoruŋ lɛ sii birimɛ. Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ Ɛlizabɛt lɛ
woruŋ. 42 U faasa bula pi Mɛɛri a bul, "Wia pɛŋ lɛ a kii haalaa kala. Wia
ma jaŋ pɛ bile ŋ si jaŋ lul lɛ. 43 Mi ma ŋaa kubɛɛ nɛ, Wia Bie naaŋ kɔ duu
chuɔlɛmi? 44 Mi si laa ŋ chuɔlaa ŋii, bile si hɛ mi luoruŋ lɛ tuɔŋ ma tɔrɛ.
U sii fuful. 45 Ŋ ma laa dii ari wialiŋ Wia si bula piŋ jaŋ ŋaa wutitiiba. Ŋii
wiaa ŋ tuɔŋ jaŋ tɔrɛ."

Mɛɛri dɛnnɛ Wia

46 Ŋii nɛ Mɛɛri bula pu a bul,
"Mi tuɔŋ tɔrɔ nɛ. Mi didɛnnɛ Wia.
47 Wia nɛ ŋaa mi Laataara. Ŋii nɛ tii mi jujuɔsɛ.
48 Mi ŋaa u tiŋtinni-bii nɛ, u liisi mi wiaa.
A lii lɛɛlɛ a kaa mu, nuu-kala jaŋ kɛŋmi yiyirɛ tuɔtɔrɛ tiina.
49 Wia ŋaa Wii-bal nɛ a ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ mi lɛ.
U ŋaa Tuɔ-pul Tiina nɛ.
50 Uu fá nialiŋ kala síi fáu, nennige,
doho-na kala lɛ nɛ.
51 U kɛŋ u na-duo-la kaa tiɛnɛ

a ŋmoo babii-balaa a ŋaa ba wu-ŋaala-la kala pugi.
52 U kiri ni-balaa ba kuori-kpasinniŋ nyuŋ
aŋ ka ni-biisiŋ hɔŋ.
53 U joŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pi summoo
aŋ kiri nialiŋ si kɛŋ kiaa ba kɛŋ na-hilliŋ miirɛ.
54 U fa bil niiŋ nɛ a pi la naabalimaba
duu jaŋ pɛ u tiŋtinnaa Iziral tiŋŋaa lɛ. Wii-la u fa si bula ku ŋaa wutitii. U pɛba lɛ.
55 U fa fá Abiraham nennige.
U saa jaŋ fá u doho niaa kala ma nennige a kaa mu wuu."
56 Mɛɛri si bul wialiŋ dɛrɛ, u hɔŋ Ɛlizabɛt teeŋ a yi chɛŋsiŋ batori nɛ,
aŋ-na miira mu dia.

Ba lul Jɔɔŋ Wia lii-foori-la

57 Ŋii nɛ Ɛlizabɛt lulluŋ yi. U lul baal. 58 U si lul ŋii, u dɔŋsuŋ tiŋŋaa ari
u naaŋbiiriŋ nii ŋii Wia si fáu nennige. Ba tuɔŋ kala tɔrɛ, ba jujuɔsɛ.
59 Bile si yi tapulaa chori di ba keri u peniŋ aŋ hɛ u yiriŋ. Ba faa chɛ di
ba joŋ u nyimma Zakaraya yiriŋ nɛ hɛ pu. 60 Ŋii nɛ u naaŋ via aŋ bul di
ba hɛ Jɔɔŋ pu.
61 Nihiasi-la bula pu ari ba bi naaŋbii kala kɛnɛ u yiriŋ dii Jɔɔŋ. 62 Ŋii
nɛ ba kɛŋ nisaa bul wiaa pi u nyimma a piɛsu di yiri bɛɛ nɛ uu chɛ duu
hɛ pu.
63 Zakaraya ŋaa ba kɛŋ daa-bori-bie kaa kɔ duu ŋmuŋsɛ bile yiriŋ a piba.
Ba joŋo pu. U ŋmuŋsɛ daa-boro-la lɛ di bile yiriŋ nɛ Jɔɔŋ. Ba karimɛ. Ba
si karimɛ a na bile yiriŋ, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. 64 Zakaraya si ŋaa ŋii
dɛrɛ, u bira suomi a bubul wiaa a didɛnnɛ Wia.
65 Nialiŋ fa si hɛ dimɛ a na wii-la si ŋaa, fawulluŋ kɛŋba. Ba kɛŋ wii-
la lii a bula gaarɛ Judiya tiŋteeŋ sɛmɛ-na kala, lee-la peelee si gollo chu.
66 Nialiŋ kala si nii ŋii, ba kɛŋ wii-la bibiinɛ ba tuɔsaa lɛ aa bul, "Bie deeŋ
saa jaŋ ŋaa kubɛɛ nɛ?" Ba na ari Wia doluŋ hɛu lɛ nɛ. Ŋii nɛ tii ba bul
ŋii.

Zakaraya bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ

67 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ Zakaraya lɛ, u bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ a bul,
68 "Má leŋ di la dɛnnɛ Wia, Wia-la Iziral tiŋŋaa síi to.
U kɔ duu pɛ u niaa lɛ nɛ a laaba ta.
69 U liisɛ ni-duoŋ nɛ pila duu kɔ laala ta.
U lii Devit doho niaa tuɔŋ nɛ.
70 Faafaa kala nɛ Wia to u nialiŋ fa síi bul wiaa u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, a bula pila
71 ari u jaŋ laala ta la diŋdɔŋŋɔɔ
ari nialiŋ kala si bɛrɛla nisiŋ lɛ.
72 U ma bula ari u jaŋ fá la doho niaa nennige, a liise yi wii-la u fa si bula pi la naabalimaba.
73-74 U fa bula pi la naabalima Abiraham a ŋmiɛsɛ
ari u jaŋ laala ta la diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ
a pila woŋbiiŋ di la kɛŋ nyu-duoŋ a tima pu.
75 Ŋii lɛ nɛ la jaŋ wuo to a kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ,
la miisiŋ kala lɛ."
76 Zakaraya si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u bul wiaa a pi u bie ma a bul,
"Ŋ-na mi bii, ŋ jaŋ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wii-baliŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.

Ŋ jaŋ laa la Tiina-la si jaŋ kɔ sipaaŋ
a wasɛ woŋbiiŋ bilu lɛ.
77 Ŋ ma jaŋ bula pi nialiŋ si ŋaa siri di ba tou, di Wia joŋ ba haachɛba
chɛba aŋ laaba ta.
78 Wia kɛŋ zile aŋ fifá niaa nennige.
U jaŋ laala ta a leŋ di la hɔŋ pulumuŋ tuɔŋ.
79 Puluŋ-la jaŋ lii Wia-jaŋ a pɔsɛ hɛ nialiŋ kala si hɔŋ birimiŋ tuɔŋ a
faa chɛ di ba suu.
U jaŋ dagɛla woŋbii-la si kɛŋ yarifiɛlaa di la to."
80 Ŋii nɛ bile sii waa a hɛ yaraa a kɛŋ doluŋ ari wu-jimiŋ. U mu hɛ giri-
bine tuɔŋ a mu yi tapulii-la u si kɛŋ u titia kaa ku lii dagɛ Iziral tiŋŋaa.

2

Ba lul Yesu
Mat. 1.18-25

1 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ, baa yirɛ Ɔgasitas. U nɛ fa ŋaa Rom tiŋŋaa
kuori-baliŋ. Bua-la lɛ u bul di ba diisɛ u tiŋteeŋ niaa. Ba ha bi ŋii ŋaa,
see lɛɛlɛ nɛ ba ŋaa ŋii. 2 Ba si bugumo diisɛ niaa ŋii, baal kubala nɛ fa
chiŋ kuori-baliŋ nyuŋ Siiria tiŋteeŋ lɛ. Baa yirɛ Kiriinias.
3 Ŋii nɛ nuu-kala mu u jaŋ di ba diisu dimɛ. 4 Josɛf ma sii Nazarɛt Galilii
tiŋteeŋ lɛ a mu Judiya tiŋteeŋ, a mu juu taŋ kubala baa yirɛ Bɛtilɛhɛm.
Lee-la nɛ ba fa lul kuoro Devit. Josɛf fa ŋaa kuoro Devit doho nuu nɛ. Ŋii
nɛ tii u mu dimɛ. 5 Ba di Mɛɛri kala mu dimɛ. Mɛɛri fa ŋaa nii-la si si u
jaŋ jaau nɛ, ka u kɛŋ luoruŋ.
6 Ba si yi Bɛtilɛhɛm, ba hɔŋ dimɛ. Ŋii nɛ Mɛɛri lulluŋ yi, 7 aŋ ka ba bi
leriŋ na nuhuɔraa dia-la lɛ di ba juu. Ŋii nɛ tii ba mu juu ja-dia. Dimɛ nɛ
Mɛɛri lul u bii-buŋbuŋ, baal, a kɛŋ gɛriŋ a bɛu a joŋu bil yaŋ nyuŋ.

Pie-daaraa nii bile lulluŋ wiaa.

8 Bua-la lɛ pie-daaraa nɛ fa hɛ tiŋtee-la sɛmɛ dɔŋɔ a hɛ yaŋ tuɔŋ a chua
dimɛ titaŋiŋ aa beŋ ba piesee.
9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara kubala kɔ ba teeŋ. U si kɔ ŋii, Wia pulumuŋ
chaana hɛba lɛ. Fawulluŋ kɛŋba. 10 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula piba a
bul, "Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma. Mi kɛŋ wu-zɔŋŋɔɔ nɛ kɔ di mi bula
pima. Nii-la kala si nii wu-zɔmɔ-la, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 11 Titaŋiŋ deeŋ ba lul
ma Laataara nɛ Devit jaŋ lɛ. Baa yiru la Tiina Kirisito, nii-la Wia si liisa.
12 Ŋla nɛ ma jaŋ wuo to jiŋ. Di ma mu dimɛ, ma jaŋ na bile di ba kɛŋ
gɛnniŋ bɛu a joŋu bil yaŋ nyuŋ."
13 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa yugɛ a guu lii a pɛ Wia tiŋdaari-la lɛ a yii yiilaa
a dɛnnɛ Wia a bul,
14 "Má leŋ di la dɛnnɛ Wia si hɛ Wia-jaŋ lɛ.
Wia ma tuɔŋ tɔrɛ nialiŋ si hɛ tiŋteeŋ lɛ nɛ. Ba ma jaŋ na yarifiɛlaa."
15 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara-la miira mu Wia-jaŋ. Ka pie-daara-la bula pi dɔŋɔ
a bul, "Má leŋ di la mu Bɛtilɛhɛm a na wii-la la Tiina Wia si to u tiŋdaaraa
lɛ a bula pila."
16 Ba sii fá lima lima a mu na Mɛɛri ari Josɛf. Ba naba aŋ na bile maa
di u piŋ yaŋ nyuŋ. 17 Ŋii nɛ pie-daara-la bula pi bile naaŋ ari u nyimma
wialiŋ Wia tiŋdaara-la si bula piba a tigɛ bile lɛ. 18 Nialiŋ kala si nii ŋii,
u ŋaaba wu-kpuŋkpere. 19 Mɛɛri laa wiaa deeŋba kala a hɛ u nyuŋ lɛ a
kaa bibiinɛ.

20 Ŋii nɛ pie-daara-la miira mu ba pie-daaliŋ. Baa mu a yiyii yiilaa a
didɛnnɛ Wia. Wialiŋ kala Wia tiŋdaara-la si bula piba, ba naba.

Ba hɛ Yesu yiriŋ

21 Bile si yi tapulaa chori, ba keri u peniŋ aŋ hɛ u yiriŋ. Ba hɛ Yesu pu,
yiri-la Wia tiŋdaari-la fa si daga bua-la lɛ Mɛɛri fa ha si bi luoruŋ kɛnɛ.

Ba kɛŋ Yesu juu Wia-dia.

22-23 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto dɔŋɔ nɛ ŋla:
"Di baal ari u haal nɛ lul ba bii-buŋbuŋ, duu nɛ ŋaa baal, u maga di ba
mu piisɛ ba disinniŋ ta nɛ."
Moosis fa bira ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ di nuu-na kala nɛ lul u bii-
buŋbuŋ, di bile nɛ ŋaa baal, duu joŋo pi Wia. Ŋii nɛ Josɛf ari Mɛɛri ŋaa
ŋii. Ba sii joŋ bile a kaa mu Jerusalɛm a joŋu pi Wia. 24 Ba bira ŋmuŋsa di
ba kpu kokosuŋ balia maa a pi Wia. Ŋii nɛ Josɛf ari Mɛɛri sii mu Wia-dia
di ba ŋaa ŋii.
25 Bua-la lɛ baal kubala nɛ fa hɛ Jerusalɛm lɛ, baa yirɛ Simiaŋ. U fa ŋaa
ni-zɔŋ nɛ a fifá Wia a fa gbigbɛrɛ di Wia laa Iziral tiŋŋaa ta. Wia Diŋ-zɔŋ-
la ma hɛu lɛ woruŋ. 26 Wia Diŋ-zɔŋ-la fa bula pu ari u bi jaŋ suu see duu
na Kirisito, nii-la Wia si jaŋ liisɛ duu kɔ. 27 Ŋii nɛ Yesu nyimma ari u naaŋ
juu Wia-dia a joŋu pi Wia aŋ pɛ ŋaa ŋii Wia niiŋ wiaa si bula ŋii nɛ. Di
Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛŋ Simiaŋ ma ku juu Wia-dia. 28 Simiaŋ na bile a laau a
hɛ u nisaa lɛ aŋ dɛnnɛ Wia a bul,
29 "Mi Tiina, ŋ leŋ di wialiŋ ŋ si bula pimi sɛnɛ ku ŋaa.
Ŋ si ŋaa ŋii, leŋ di mi-na ŋ tiŋtinna na woŋbiiŋ a suu ari yarifiɛlaa.
30 Mi sɛnɛ na nii-la si kɔ duu laa dunia niaa ta nɛ.
31 Ŋ timu duu kɔ nuu-kala teeŋ nɛ, di nuu-kala nau.
32 Bie deeŋ jaŋ nagɛ pulumuŋ a dagɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa woŋbiiŋ,
ka di ŋ niaa Iziral tiŋŋaa ma na."
33 Simiaŋ si bul ŋii dɛrɛ, wialiŋ u fa si bula a tigɛ bile lɛ ŋaa bile nyimma
ari u naaŋ wu-kpuŋkpere.
34 Ŋii nɛ Simiaŋ chuɔlɛ Wia piba duu pɛba lɛ aŋ bula pi u naaŋ a bul,
"Wia liisɛ ŋ bie deeŋ duu ku dɔgisɛ nialiŋ si bi u wiaa laa dii, aŋ ma laa
nialiŋ si laa u wiaa dii ta Iziral tiŋŋaa tuɔŋ. Wia ta bie deeŋ duu ŋaa magil
nɛ. Niaa yugɛ jaŋ joŋ ba hariŋ yiau. 35 Ka ba tuɔbiinaa jaŋ lii di-jaliŋ." Ŋii
nɛ u bira bula pi Mɛɛri a bul, "Ŋ titia tuɔŋ jaŋ chei woruŋ ŋ bile wiaa a
nagɛ ba si joŋ sia tɔbuŋ."
36 Haal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ Ana. U fa ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U nyimma ma yiriŋ nɛ fa Fanuwɛl a lii
Asa doho niaa tuɔŋ. U fa ŋaa ha-nihiaŋ nɛ. U fa jaa bala jisiŋ balipɛ nɛ ka
u suu. 37 U bala si suba, u hɔnɔ a ŋaa yo-haal nɛ jisiŋ mahiŋ banɛsɛ ari
banɛsɛ. Bua-na kala lɛ u yie vɛnɛɛ mu Wia-dia wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala. U
yie vɔɔ niiŋ dimɛ aŋ pɛ chuɔlɛ Wia. 38 Simiaŋ fa síi bul wiaa pipi Mɛɛri
ŋii, di Ana ma ku juu. U na bile a dɛnnɛ Wia aŋ bul wiaa a tigɛ bile lɛ a
pi nialiŋ kala fa si gbɛrɛ di Wia laa Jerusalɛm niaa ta.

Ba miira mu Nazarɛt

39 Mɛɛri ari Josɛf si ŋaa wialiŋ kala Wia si si di ba ŋaa Jerusalɛm lɛ a
dɛrɛ, ba miira mu Galilii tiŋteeŋ a mu ba jaŋ Nazarɛt. 40 Bile waa a kɛŋ
doluŋ a kala ŋaa wu-jimii. Wia pɛu lɛ.

Yesu mu Wia-dia

41 Jina-na kala Yesu nyimma ari u naaŋ yie mu Jerusalɛm di ba gbieli
diisiŋ kieliŋ gbiele. 42 Yesu si ŋaa jisiŋ fii ari balia, ba di u nyimma ari
u naaŋ mu diisiŋ kieliŋ gbiele-la Jerusalɛm lɛ, ari ba si vɛnɛɛ ŋaa ŋii.
43 Gbiele-la si dɛrɛ, ba miiraa mu dia, ka Yesu ha hɛ hariŋ. U naaŋ ari u
nyimma bi jiŋ. 44 Ba fa biina ari u hɛ ba nialiŋ si miira mu ba jaŋ tuɔŋ
nɛ. Ba suomo chichɛu ba naaŋbiiriŋ ari ba naŋdɔŋsuŋ tuɔŋ. Ba vɛŋ deeŋ
deeŋ wia tuu juu a chɛu ka. 45 Ba si chɛu ka, ba miira mu Jerusalɛm a
bene chichɛu dimɛ.
46 U tapulaa batori chɛɛŋ nɛ ba nau Wia-dia lɛ, di ba di Ju̱u tiŋŋaa
kerichiba hɔnɔ. Uu jegili wialiŋ ba síi bul aŋ pɛ pipiɛsɛba wiaa maa.
47 Nialiŋ kala si hɛ dimɛ a nii u síi chaarɛ wiaa siaa ari wu-jimiŋ ŋii, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere. 48 U nyimma ari u naaŋ si nau, u ŋaaba ma wu-
kpuŋkpere. Ŋii nɛ u naaŋ piɛsu, “Mi bii, bɛɛ nɛ tii ŋ ŋaala ŋla? La di ŋ
nyimma gɔllɔ chɛŋ ka nɛ.” 49 Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma gɔllɔɔ
chɛmi? Ma bi jiŋ ari mi jaŋ hɛ mi Nyimma dia lɛɛ?” 50 Ama ba fa bi wii-la
u si bula piba bubuɔŋ jiŋ.
51 Ŋii nɛ Yesu ari u nyimma ari u naaŋ miira mu Nazarɛt a hɛ dimɛ. Ba
si hɛ dimɛ, u to ba niiŋ woruŋ. U naaŋ laa wialiŋ kala si ŋaa a hɛ u tuɔŋ
lɛ aa biinɛ.
52 Ŋii nɛ Yesu waa, u wu-jimiŋ ma puŋa pɛ. Wia chou, niaa ma zizilu
woruŋ.

3

Jɔɔŋ Wia lii-foori-la bul Wia wiaa
Mat. 3.1-12; Maak 1.1-8; Jɔɔŋ 1.19-28

1-2 Ŋii nɛ Wia ta Zakaraya bie Jɔɔŋ duu mu bul Wia wiaa pi niaa giri-
bine tuɔŋ. U si suomo ŋii, Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ Tabiiras dii kuoruŋ
u jisiŋ fii ari banɔŋ nɛ ŋii. Pɔŋsɔs Paalit ma fa chiŋ kuori-baliŋ nyuŋ
Judiya tiŋteeŋ lɛ. Hɛrɔd ma fa bibeŋ Galilii tiŋteeŋ. U naaŋbie Filip ma
fa bibeŋ Ituriya ari Takɔnaatis tiŋteeŋ. Baal-la ba síi yirɛ Lasiinias ma níi
beŋ Abiliini tiŋteeŋ. Anas ari Kayafas ma nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ Jerusalɛm lɛ. 3 Ŋii nɛ Jɔɔŋ gɔllɛ Jɔɔdaŋ fuo-la kala nyuŋ
a bubul Wia wiaa pi niaa a bul, “Má birima lii ma haachɛba lɛ aŋ leŋ di
mi foma Wii-chuɔlɛ liiŋ, di Wia joŋ ma haachɛba chɛma.”
4 Azaaya fa ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ. U fa ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Wialiŋ u fa si ŋmuŋsa nɛ ŋla:
“Nuu níi heeli giriŋ tuɔŋ a bul,
‘Má wasɛ Wia woŋbiiŋ bilu lɛ;
má leŋ di woŋbii-la ŋaa tegi tegi duu to.
5 Má tɔ buɔtuonuŋ kala.
Má keri peelee ari duŋdolluŋ ari tiŋteeŋ
a kaa jɛrɛ di ba magɛ dɔŋɔ,
woŋbii-la si golibo, má kaa tuulɛ.
Má tɔ woŋbii-la si kɛŋ buɔtuonuŋ di ba ŋaa mula mula.
6 Di ma ŋaa ŋii, dunia niaa kala jaŋ na ŋii Wia si laa niaa tita.’ ”
7 Ŋii nɛ niaa yugɛ a kɔ Jɔɔŋ teeŋ duu foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. U bula piba a
bul, “Ma nialiŋ wu-ŋaalaa nagɛ diŋŋaa nɛ. Ma biina ma jaŋ wuo fá a lɛl
chɛɛ-la Wia si jaŋ dii nuu-kala sariyaa? 8 Má leŋ ma wu-ŋaalaa nagɛ ari
ma birima lii ma haachɛba lɛ nɛ, aŋ sí bula bul di ma ŋaa Abiraham doho
niaa nɛ. Mi jaŋ bula pima ari Wia paala jaŋ wuo ŋaa di tabiaa deeŋba ma

si na birimɛ Abiraham doho niaa a pi Abiraham. [9] Na ba kɛŋ saaŋ jee nɛ a
ŋaa siri di ba keri tiisiŋ lo. Tia-la kala si bi nɛŋ-zɔŋŋɔɔ kɛnɛ, ba jaŋ keru
ta a joŋo yuo hɛ nyiniŋ tuɔŋ."

[10] Nialiŋ dɔŋsuŋ si nii wialiŋ u si bula piɛsu a bul, "Bɛɛ nɛ la saa jaŋ
ŋaa?" [11] U bula piba a bul, "Di ŋ kɛŋ gɛnniŋ balia, u maga di ŋ joŋ dɔŋɔ
a pi nii-la si bi kuŋ kɛnɛ. Nii-la si kɛŋ kudiilee maa, u maga duu ŋaa kpaa
nialiŋ si bi kudiilee kɛnɛ nɛ."

[12] Ŋii nɛ laŋpoo lilaaraa dɔŋsuŋ ma kɔ duu foba Wii-chuɔlɛ liiŋ a piɛsu
a bul, "La kuhiaŋ, bɛɛ nɛ la ma jaŋ ŋaa?" [13] U bula piba a bul, "Ma sí
moribiee laa kii ŋii ba si daga di maa laa." [14] Laali-yuoroo dɔŋsuŋ ma
piɛsu a bul, "Ka la maa, bɛɛ nɛ la ma jaŋ ŋaa?" U bula piba a bul, "Ma
sí nuu-kala moribiee kaa laa ari doluŋ, ma ma sí wu-nyiariŋ nyia a laa
moribiee. Má leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ ari time-la ma síi laa."

[15] Niaa fa si gbɛrɛ Kirisito duu kɔ, ba biina ari u naga ari u nɛ ŋaa
Kirisito. [16] Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula piba a bul, "Mi dee. Liiŋ duŋduŋa nɛ mi-na
kaa foma. Ama nii-la si jaŋ kɔ, u nɛ yuga kiimi. Mi paala bi maga di mi
kpagu a kɛŋ u nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋmɛniŋ ma kaa puri. U nɛ jaŋ joŋ Wia Diŋ-
zɔŋ-la hɛ ma dɔŋsuŋ lɛ aŋ joŋ nyiniŋ ma hɛ dɔŋsuŋ lɛ. [17] U jaŋ kori u
mii-chaari-gbaŋa. Duu ŋmoo u miaa kala dɛrɛ, u jaŋ kɛŋ gbaŋa-la a kaa
chaarɛ a liisɛ mii-biiŋ a hɛ u vire lɛ aŋ joŋ jɔruŋ a hɛ nyiniŋ lɛ. Nyiŋ-la
bi jaŋ disɛ." [18] Jɔɔŋ to woŋbiee yugɛ a bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ a
didagɛba.

[19] Ama Jɔɔŋ bul wiaa juu kuori-baliŋ Hɛrɔd lɛ. U fa jaa u naaŋbie Filip
haala baa yirɛ Hɛrɔdias. Jɔɔŋ bula pu duu bi maga duu jaa u naaŋbie
haala. Wu-bɔŋŋɔɔ dɔŋsuŋ yuga Hɛrɔd fa ŋaa. [20] Ŋii nɛ u paala wasa ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ a pɛ buŋbuŋ wu-bɔmɔ-la lɛ a kɛŋ Jɔɔŋ tɔ dia.

Jɔɔŋ fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
Mat. 3.13-17; Maak 1.9-11

[21] Bua-la Jɔɔŋ síi fo niaa kala Wii-chuɔlɛ liiŋ, u fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
maa. Ba si fou liiŋ dɛrɛ, u chuɔlɛ Wia, di wia nyuŋ kpaa balia. [22] Ŋii nɛ
Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛu lɛ a nagɛ kokomo. U nii nuu yiikoro si lii wia
nyuŋ a bula pu a bul, "Ŋ nɛ ŋaa mi Bii-chooluŋ. Mi tuɔŋ tɔrɛ ŋ nyuŋ."

Yesu doho niaa
Mat. 1.1-17

[23] Yesu fa si suomo a titiŋ u tiŋtiŋŋaa, u fa yi jisiŋ mara ari fii nɛ. U doho
niaa nɛ ŋla: Josɛf fa ŋaa u nyimma. U nɛ niaa fa biinɛ ari u nɛ lul Yesu.
Josɛf nyimma yiriŋ nɛ fa Hɛli. [24] Hɛli nyimma ma yiriŋ nɛ fa Matat. Matat
ma nyimma yiriŋ nɛ fa Liivai. Liivai ma nyimma yiriŋ nɛ fa Mɛliki. Mɛliki
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jana. Jana nyimma ma yiriŋ nɛ fa Josɛf. [25] Josɛf
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Matatayas. Matatayas nyimma ma yiriŋ nɛ fa Emɔs.
Emɔs nyimma ma yiriŋ nɛ fa Neham. Neham nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛzili.
Ɛzili nyimma ma yiriŋ nɛ fa Nagai. [26] Nagai nyimma ma yiriŋ nɛ fa Maat.
Maat nyimma ma yiriŋ nɛ fa Matatayas. Matatayas nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Sɛmeeŋ. Sɛmeeŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Josɛk. Josɛk nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Joda. [27] Joda nyimma ma yiriŋ nɛ fa Juanaŋ. Juanaŋ nyimma ma yiriŋ
nɛ fa Riisa. Riisa nyimma ma yiriŋ nɛ fa Zerubabil. Zerubabil nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Sialitɛl. Sialitɛl nyimma ma yiriŋ nɛ fa Nɛɛri. [28] Nɛɛri nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Mɛliki. Mɛliki nyimma ma yiriŋ nɛ fa Adi. Adi nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Kosam. Kosam nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛlimadam. Ɛlimadam

nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛri. [29] Ɛri nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jɔsua. Jɔsua
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛliyiiza. Ɛliyiiza nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jɔrim.
Jɔrim nyimma ma yiriŋ nɛ fa Matat. Matat nyimma ma yiriŋ nɛ fa Liivai.
[30] Liivai nyimma ma yiriŋ nɛ fa Simiaŋ. Simiaŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Juda. Juda nyimma ma yiriŋ nɛ fa Josɛf. Josɛf nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Jonam. Jonam nyimma ma yiriŋ nɛ fa Ɛlayakim. [31] Ɛlayakim nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Mɛliya. Mɛliya nyimma ma yiriŋ nɛ fa Mɛna. Mɛna nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Mataata. Mataata nyimma ma yiriŋ nɛ fa Neetiŋ. Neetiŋ
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Devit. [32] Devit nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jɛsi. Jɛsi
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Obɛd. Obɛd nyimma ma yiriŋ nɛ fa Buas. Buas
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Salimɔŋ. Salimɔŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Naasuŋ.
[33] Naasuŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Amiinadab. Amiinadab nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Adimiŋ. Adimiŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Aani. Aani nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Hɛzurɔŋ. Hɛzurɔŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Pɛrɛs. Pɛrɛs
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Juda. [34] Juda nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jekɔb. Jekɔb
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Aizik. Aizik nyimma ma yiriŋ nɛ fa Abiraham.
Abiraham nyimma ma yiriŋ nɛ fa Tɛɛra. Tɛɛra nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Nehɔ. [35] Nehɔ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Sɛrug. Sɛrug nyimma ma yiriŋ nɛ
fa Riu. Riu nyimma ma yiriŋ nɛ fa Pɛlɛg. Pɛlɛg nyimma ma yiriŋ nɛ fa Iba.
Iba nyimma ma yiriŋ nɛ fa Sɛla. [36] Sɛla nyimma ma yiriŋ nɛ fa Keenaŋ.
Keenaŋ nyimma ma yiriŋ nɛ fa Afakizat. Afakizat nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Sɛm. Sɛm nyimma ma yiriŋ nɛ fa Nowa. Nowa nyimma ma yiriŋ nɛ fa
Lamɛki. [37] Lamɛki nyimma ma yiriŋ nɛ fa Mɛtuusila. Mɛtuusila nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Inɔk. Inɔk nyimma ma yiriŋ nɛ fa Jarid. Jarid nyimma ma
yiriŋ nɛ fa Mahalalil. Mahalalil nyimma ma yiriŋ nɛ fa Keenaŋ. [38] Keenaŋ
nyimma ma yiriŋ nɛ fa Inɔs. Inɔs nyimma ma yiriŋ nɛ fa Sɛt. Sɛt nyimma
ma yiriŋ nɛ fa Adam. Wia nɛ ta Adam.

4

Sitaani ku magisɛ Yesu
Mat. 4.1-11; Maak 1.12-13

[1] Ŋii nɛ Yesu miira lii Jɔɔdaŋ fuo-la lɛ ku lii di Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛu lɛ
woruŋ. Ŋii nɛ u kɛnu kaa juu giri-bine tuɔŋ tapulaa mahiŋ balia. Sitaani
yie kɔ a mimagisu. (U bi sɛyɛ.) [2] Tapulaa mahiŋ balia deeŋba kala pɛgɛ u
bi kuŋ-kala die. Ŋii nɛ losuŋ kpuu. [3] Ŋii nɛ Sitaani ku bula pu a bul, "Di ŋ
nɛ ŋaa Wia Bie, leŋ di tabiiŋ deeŋ ŋ si na birimɛ boroboro." [4] Ŋii nɛ Yesu
miira bula pu a bul, "Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari
'Kudiilee duŋduŋa dee bi nuhuobiine miisiŋ ka pa.' "

[5] Ŋii hariŋ Sitaani bira kɛnu kaa jila dagɛ dunia kuoruŋ fine [6] aŋ bul,
"Kuoruŋ deeŋ kala ŋaa mi kua nɛ. Mi jaŋ ŋaa di ŋ kɛŋ ba kala doluŋ a tii
ba kala a nii ba sima. Mi-na jaŋ wuo joŋo pi nuu-kala mi síi chɛ. [7] Di ŋ nɛ
tuu kpirimi mi sipaaŋ a chuɔlɛmi, kiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa ŋ kiaa." [8] Ŋii
nɛ Yesu bira bula pu a bul, "Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari,
'U maga di laa chuɔlɛ la Tiina Wia duŋduŋa nɛ
aŋ pɛ timaa pu.' "
[9] Ŋii nɛ Sitaani bira kɛnu kaa mu Jerusalɛm a kɛnu kaa jil Wia-dia nyu-
gbaŋa aŋ bula pu a bul, "Di ŋ nɛ ŋaa Wia Bie, joŋ ŋ titia yuo daha a
tuu chigisi tiŋteeŋ. [10] Na ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari Wia jaŋ leŋ di u
tiŋdaaraa ku cheme kɛniŋ. [11] Ba bira ŋmuŋsa ari

'Ba jaŋ kɛrɛ kɛniŋ di ŋ sí ŋ naaŋ joŋo ŋmoo tabiiŋ.' "
12 Ŋii nɛ Yesu bira bula pu a bul, "Ba ma bul Wia teniŋ tuɔŋ ari u bi
maga di ŋ mimagisɛ ŋ Tiina Wia."
13 Sitaani si magisɛ Yesu ŋii a dɛrɛ, u leŋu, ka di tapulii dɔŋ bira yi.

Yesu suomi u tiŋtiŋŋaa Galilii tiŋteeŋ lɛ
Mat. 4.12-17; Maak 1.14-15

14 Ŋii nɛ Yesu lii giri-bine-la tuɔŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a mu Galilii
tiŋteeŋ. Yesu wiaa teeli Galilii tiŋteeŋ kala. 15 Ŋii nɛ u dagɛ niaa Wii-
chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Ba kala bibɛsɛu lɛ.

Ba via Yesu Nazarɛt lɛ
Mat. 13.53-58; Maak 6.1-6

16-17 Ŋii nɛ Yesu mu Nazarɛt, lee-la ba si lulu. Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ u mu
juu Wii-chuɔlɛ dia ari u si vɛnɛɛ ŋaa ŋii. Ŋii nɛ u sii duu karimɛ Wia
teniŋ a pi niaa. Ba joŋ Wia teniŋ tuɔŋ sɛmɛ dɔŋɔ pu, teŋ-la Azaaya si
ŋmuŋsa, nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. U suri a na lee-la
ba si ŋmuŋsɛ ŋla a karimɛ a bul,

18 "Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛmi lɛ nɛ.
U nɛ liisɛmi di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi summoo.
U nɛ tiŋmi di mi bula pi yosuŋ ari Wia jaŋ joŋba ta,
a bira bula pi nyulimaa di ba siaa jaŋ suri.
U bira tiŋmi di mi laa niaa ba si nyaga bil a ta
19 a bula piba di jina jaŋ yi
di la Tiina Wia jaŋ laa u niaa ta."

20 Yesu si karimɛ teŋ-la dɛrɛ, u kaa tɔ aŋ joŋo pi nii-la síi bil teŋ-la aŋ
tuu hɔŋ. Nialiŋ kala si hɛ Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ chaarɛ ba siaa a pɛu lɛ.
21 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Teŋ-la mi si karima pima, jiniŋ u sɛnɛ ku
ŋaa wutitii nɛ." 22 Ŋii nɛ niaa kala tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ. Wu-zɔŋŋɔɔ kala u si
bula piba ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Josɛf bile dee ŋlaa?"
23 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul, "Mi laa dii ari ma jaŋ magɛ namaga
a pimi. U nɛ ŋla: 'Daalusuŋ tiina, mu vaarɛ ŋ titia.' Ma jaŋ bira bula
pimi a bul di wialiŋ kala mi si ŋaa Kapɛnam lɛ, di mi ŋaaba mi titia jaŋ
lɛ maa." 24 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Wutitii, mi bulaa pima ari nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ, duu nɛ kɔ u titia jaŋ, u niaa buu cho."
25 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Má jegili, wutitii mi bulaa pima. Ilaaja fa si hɛ
u miisiŋ lɛ, duonuŋ bi nia jisiŋ batori ari lebi. Ilaaja fa ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Losuŋ juu Iziral tiŋteeŋ woruŋ. Bua-
la lɛ yo-haalaa yuga a fa hɛ dimɛ. 26 Ama Wia bi leŋe Ilaaja mu pɛ Ju̱u
tiŋŋaa yo-haalaa kuŋ-kala lɛ. U timu u mu pɛ yo-haal kubala duŋduŋa lɛ
a lii Saadɔŋ tiŋteeŋ lɛ, taŋ kubala baa yirɛ Zarɛfat. 27 Bua-la lɛ Ilaasa ma
fa si hɛ u miisiŋ lɛ, gbegisiŋ ma yuga nɛ a hɛ Iziral tiŋteeŋ lɛ, ama Wia
bi leŋe Ilaasa vaarɛ ba kuŋ-kala see baal kubala baa yirɛ Neyemaŋ. U lii
Siiria tiŋteeŋ nɛ."
28 Nialiŋ kala fa si hɛ Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ a nii wiiŋ deeŋ, ba baaniŋ sii
u nyuŋ. 29 Ba sii a kɛŋ Yesu lɛrɛ lii ba taŋ tuɔŋ a kɛnu kaa jil duŋdolo-la
nyuŋ ba fa si saa ba jaŋ. Ba kɛnu kaa jil duŋdolo-la nyuŋ di-bolii aa chɛ
di ba joŋu yuo ta duu tuu tel tiŋteeŋ. Ba chɛu ka. 30 Ka u to nialiŋ tuɔŋ a
lii viiri.

Baala si kɛŋ jiŋ-bɔmuŋ
Maak 1.21-28

31 Ŋii nɛ Yesu lii Nazarɛt lɛ a mu Kapɛnam si hɛ Galilii tiŋteeŋ. Chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ u mu juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛba. 32 U si dagɛba ŋii,
u ŋaaba wu-kpuŋkpere, bɛɛ wiaa uu bul wiaa ari doluŋ nɛ. 33 Di baal
kubala nɛ fa hɛ Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ. Jiŋ-bɔmuŋ nɛ fa kɛnu. Ŋii nɛ u faasa
chiirɛ 34 a bul, “Yesu ŋ si lii Nazarɛt, bɛɛ kuŋ nɛ ŋ chɛ ŋ ŋaala lɛ? Ŋ kɔ
di ŋ kpula nɛɛ? Mi jimiŋ nɛ. Ŋ ŋaa Wia Tuɔ-pul Tiina nɛ.” 35 Yesu si nii
wialiŋ baal-la si bula, u kpia jiŋ-bɔŋ-la lɛ a bul, “Kɛŋ goŋ aŋ ku lii baal-la
lɛ.” Jiŋ-bɔŋ-la ŋaa baal-la tel ba kala sipaaŋ aŋ lii baal-la lɛ. U bi wu-bɔŋ
kala ŋaau lɛ. 36 Ba si na ŋii, u ŋaa nuu-kala wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba
pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Ɛɛ nɛ u si wuo bul ŋla? Baal-la deeŋ kɛŋ doluŋ a wuo
jiŋ-bɔŋŋɔɔ, a bul wiaa piba ba lii niaa lɛ.” 37 Ŋii nɛ Yesu wiaa teeli lee-la
kala.

Yesu vaarɛ niaa yugɛ
Mat. 8.14-17; Maak 1.29-34

38 Ŋii nɛ Yesu lii Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ a mu baal kubala dia baa yirɛ
Saamɔŋ. U mua di Saamɔŋ hiili-haala pina aa wiilɛ. U yaraa kala liŋ.
Ba si bul u wiaa pu, 39 Yesu mu chiŋ u sɛmɛ aŋ kpia nyanyalii-la lɛ duu
leŋu. Nyanyalii-la leŋ haal-la, aŋ ka u guu sii a ŋaa kudiilee piba ba dii.
40 Di niaa dɔŋsuŋ ma nɛ ŋii, ba naŋdɔŋsuŋ wiwiilɛ. Nyanyal-yiriba kala
nɛ kɛŋba. Wia si jua, ba kɛŋba kaa kɔ Yesu teeŋ. U joŋ u nisaa a daŋ ba
kuŋ-kala lɛ, ba duori. 41 Jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma lii niaa lɛ a yugɛ aa chiirɛ, a bula
pi Yesu a bul, “Ŋ nɛ ŋaa Wia Bie.” Ŋii nɛ Yesu kpiaba lɛ di ba sí u wiaa
bul, bɛɛ wiaa ba jima ari u nɛ ŋaa Kirisito.

Yesu bul Wia wiaa Judiya tiŋteeŋ lɛ
Maak 1.35-39

42 Siipuuraa Yesu lii taŋ-la lɛ a mu lee-la niaa si tuo dimɛ. Ŋii nɛ nialiŋ
suomo chichɛu. Ba si mu nau, ba wiwalimɛ di ba kɛnu bil duu sí viiru.
43 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “U maga di mi mu tasiŋ dɔŋsuŋ maa a bul
Wia kuorii-la wiaa dimɛ. Ŋii nɛ Wia tiŋmi di mi ku ŋaa.” 44 Ŋii nɛ u bul
Wia wiaa Judiya tiŋteeŋ, Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ.

5

Yesu yirɛ u buŋbuŋ haritooroo
Mat. 4.18-22; Maak 1.16-20

1 Bua kubala Yesu chiŋ muga kubala niiŋ baa yirɛ Gɛnɛzarɛt. Niaa yugɛ a
yigi dɔŋɔ a kukɔ u teeŋ di ba nii Wia wiaa. 2 Ŋii nɛ Yesu na liiŋ daborusuŋ
balia di ba chiŋ liiŋ niiŋ. Ba tiŋŋaa kaa ku bil nɛ aŋ mu di ba chɛsɛ ba
joŋba. Saamɔŋ nɛ tii dɔŋɔ. 3 Ŋii nɛ Yesu juu Saamɔŋ liiŋ daboro aŋ bul
duu yigu duu juu liiŋ tuɔŋ mua. U mu yigu. Ŋii nɛ Yesu hɔŋ liiŋ daboro-la
tuɔŋ aŋ didagɛ ni-daŋ-la kala. 4 U si bul wiaa pi nialiŋ dɛrɛ, u bula pi
Saamɔŋ a bul, “Kuosi liiŋ daboro-la duu mu lee-la liiŋ si luŋie mua, di ma
di ŋ naŋdɔŋsuŋ yuo ma joŋba a kɛsɛ cheŋfilee.” 5 Ŋii nɛ Saamɔŋ bula
pu a bul, “Mi kuhiaŋ, la yuo joŋba titaŋiŋ kala kala nɛ aŋ bi kuŋ-kala
kɛnɛ. Ama ŋ-na si bul ŋii pimi, mi jaŋ yuo.” 6 Ŋii nɛ ba ŋaa ŋii a kɛsɛ
cheŋfilee yugɛ kiŋkɛŋ. Ba si kɛsɛ yugɛ ŋii, ba joŋba chichɛ di ba kiɛsɛ.
7 Di ba naŋdɔŋsuŋ hɛ liiŋ daboro dɔŋɔ tuɔŋ. Ŋii nɛ ba yirɛba di ba ku
pɛba lɛ. Ba kɔ a chaarɛ cheŋfilie-la a su̱ liiŋ daborusu-la baliamiŋ kala.
Ba paala chichɛ di ba tuu liiŋ bubuɔŋ. 8 Saamɔŋ yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ fa ŋaa
Piita. Saamɔŋ Piita si na wii-la si ŋaa, u tuu kpirimi u naadusuŋ nyuŋ
Yesu sipaaŋ aŋ bul, “Mi Tiina, sii lii mi teeŋ. Mi ŋaa haachɛ tiina nɛ.” 9 Ba

si kɛsɛ cheŋfilie-la yugɛ ŋii, u ŋaa Piita ari nialiŋ kala wu-kpuŋkpere.
10 Saamɔŋ naŋdɔŋsuŋ Jeems ari Jɔɔŋ ma fa hɛ dimɛ. Ba fa ŋaa Zɛbidii
biiriŋ nɛ. Wialiŋ ba si na ma ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ Yesu bula pi
Saamɔŋ a bul, "Sí fawulluŋ fá. A suomi jiniŋ, ŋ jaŋ chɛ kikɛsɛ niaa ari ŋ
síi kɛsɛ cheŋfilee ŋii."
11 Ŋii hariŋ ba sii a kɛŋ liiŋ dabori-biisi-la kaa ku lii liiŋ niiŋ. Ba leŋ
kuŋ-kala ta dimɛ aŋ sii to Yesu hariŋ.

Yesu vaarɛ gbege
Mat. 8.1-4; Maak 1.40-45

12 Ŋii nɛ Yesu mu taŋ kubala di baal kubala nɛ ŋii. U ŋaa gbege nɛ. U na
Yesu a tuu kpirimi u sipaaŋ aŋ sulu a bul, "Mi kuhiaŋ, di ŋ nɛ cho, ŋ jaŋ
wuo ŋaa di mi duori." 13 Ŋii nɛ Yesu liisɛ u nisiŋ a digu aŋ bul, "Mi cho
nɛ. Duori." Yawiil-la guu leŋ baal-la. 14 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Sí wiiŋ
deeŋ bula pi nuu-kala. Ama kɛŋ ŋ titia mu dagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi
Wia duu kpu pusuŋ pipi Wia, a piisɛ ŋ disinniŋ ta ari Moosis fa si dagɛma
ŋii. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, niaa jaŋ na ari ŋ bira bi disinniŋ kɛnɛ." 15 Aŋ ka wii-la
ha faasa teeli leriŋ kala a mu. Niaa yuga a kɔ u teeŋ di ba nii u wiaa, aŋ
ka duu pɛ vaarɛ ba nyanyalaa maa. 16 Ka Yesu yie sii mu giriŋ duu chuɔlɛ
Wia.

Yesu vaarɛ gbɛrikɛ
Mat. 9.1-8; Maak 2.1-12

17 Tapulii kubala Yesu didagɛ niaa, di Wia doluŋ hɛu lɛ u kaa vivaarɛ
nyanyal tiŋŋaa. Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba si lii Galilii tiŋteeŋ
ari Judiya tiŋteeŋ ari Jerusalɛm kala ma fa hɔŋ dimɛ.
18 Ŋii nɛ niaa chuŋ gbɛriku kubala ari u bɔsɔ kala a kaa kɔ a wiwalimɛ
di ba kɛnu kaa juu dia-la lɛ Yesu si hɛ a bil u sipaaŋ. 19 Ama niaa fa si
yuga ŋii, ba bi woŋbiiŋ na di ba kɛnu juu. Ŋii nɛ ba kɛnu kaa jil lusuŋ
nyuŋ a ta luri a joŋu ta. U to dimɛ a tuu nialiŋ tutuɔbaaniŋ Yesu sipaaŋ.
20 Yesu si na ari niaa deeŋba ŋaau yarida woruŋ, u bula pi gbɛriku-la a
bul, "Mi naŋdɔŋ, mi joŋ ŋ haachɛba cheŋ nɛ." 21 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa ari
Wia teniŋ kerichiba-la suomo pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, "Kubɛɛ nɛ nia deeŋ síi
tuusɛ Wia joŋŋoo ŋla? Nuu-kala bi jaŋ wuo joŋ haachɛba chɛ nuu see Wia
duŋduŋa." 22 Ŋii nɛ Yesu wuo jiŋ ba tuɔbiinaa a piɛsɛba a bul, "Bɛɛ nɛ tii
ma biinɛ wiaa deeŋba ma tuɔŋ lɛ? 23 Mi si jaŋ bul di mi joŋ u haachɛba
chɛu nɛ koo mi si jaŋ bul duu sii a chuoli u bɔsɔ a viviiri, ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ
ŋaa mɔli? 24 Mi jaŋ dagɛma ari mi-na Nuhuobiine Bie kɛŋ doluŋ dunia lɛ
di mi joŋ haachɛba chɛ niaa." Ŋii nɛ u bula pi gbɛriku-la a bul, "Sii a joŋ
ŋ bɔsɔ a mu dia." 25 U guu duori a sii a joŋ u bɔsɔ-la u fa si piŋ u nyuŋ a
mu dia aŋ didɛnnɛ Wia. 26 U ŋaa nialiŋ kala fa si hɛ dimɛ wu-kpuŋkpere.
Fawulluŋ kɛŋba. Ba dɛnnɛ Wia a bul, "La na wu-kpuŋkpere jiniŋ."

Yesu yirɛ Liivai
Mat. 9.9-13; Maak 2.13-17

27 Ŋii hariŋ Yesu bira sii a lii a na laŋpoo lilaara kubala baa yirɛ Liivai
duu hɔŋ u tiŋtinni dia lɛ. Ŋii nɛ Yesu yiru a bula pu duu sii a tuto u hariŋ.
28 Ŋii nɛ Liivai sii aŋ leŋ u kuŋ-kala ta aŋ to u hariŋ.
29 Ŋii nɛ Liivai ŋaa di ba gbieli gbiele u dia lɛ. Yesu ari u haritooroo ari
laŋpoo lilaaraa dɔŋsuŋ yugɛ, ari niaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ.
30 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ari Wia teniŋ kerichiba ari ba naŋdɔŋsuŋ
sii a pipiɛsɛ Yesu haritooroo a bul, "Bɛɛ nɛ tii ma di laŋpoo lilaaraa ari

haachɛ diiree kala hɔnɔ didii kudiilee?” 31 Yesu nii ba síi bul ŋii. Ŋii nɛ
u bula piba a bul, “Nialiŋ si kɛŋ yarifiɛlaa bi daaluŋ ŋiŋaara ka chɛ, see
nialiŋ síi wiilu. 32 Mi kɔ di mi yirɛ haachɛ diiree nɛ di ba leŋ ba haachɛba.
Nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula mi sipaaŋ dee mi kɔ mi yirɛ.”

Ba piɛsɛ Yesu nii-vɔbuŋ wiaa
Mat. 9.14-17; Maak 2.18-22

33 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ ku piɛsɛ Yesu a bul, “Jɔɔŋ Wia lii-foori-la
haritooroo yie vuvɔɔ niiŋ nɛ aŋ pɛ chuchuɔlɛ Wia bua-na kala lɛ. Farisii
tiŋŋaa haritooroo ma ŋiŋaa ŋii titia. Ama ŋ-na haritooroo bi niiŋ ka vɔɔ.”
34 Ŋii nɛ Yesu ma piɛsɛba a bul, “Di nuu nɛ mu jaa haala kaa kɔ, di ba duu
naŋdɔŋsuŋ gbigbieli ha-jaari gbiele, u naŋdɔŋsuŋ jaŋ vɔɔ niiŋ koo? Ai, ba
bi niiŋ ka vɔɔ. 35 Ama chɛɛ dɔŋ nɛ hɛ dimɛ, ba jaŋ kɛŋ baal-la kaa mu lee,
aŋ ka di u naŋdɔŋsu-la vɔɔ niiŋ.”

36 Ŋii nɛ u bira magɛ namaga a piba a bul, “Nuu-kala bi jaŋ keri gɛripɛ-
faliŋ a kaa tɔ gɛri-biniŋ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ chei gɛri-falii-la. Gɛripɛ-falii-la
ma ŋ si kere tɔ gɛri-kɔsu-la ma bi jaŋ challɛ. 37 Ŋii titia nɛ nuu ma bi jaŋ
joŋ si-huoŋ a hɛ pupoi-kpaaŋ lɛ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, pupoi-la jaŋ yɛrɛ, di siŋ-la
kala bisa ta. 38 Si-huoŋ maga di ŋ joŋu hɛ pupoi-zɔmuŋ lɛ nɛ. 39 Di nuu nɛ
nyua si-yele, u bira bi chɛ duu nyua si-huoŋ, bɛɛ wiaa nuu-kala jima ari
si-yele nɛ zɔmɔ kii si-huoŋ.”

6

Ba piɛsɛ Yesu chɛ-wiesii-la chɛɛŋ wiaa
Mat. 12.1-8; Maak 2.23-28

1 Bua kubala, chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, Yesu ari u haritooroo to nyoŋso baga
tuɔŋ bibal. Ŋii nɛ u haritooro-la bori nyoŋso-la a chichaŋ.

2 Di Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma hɛ dimɛ a naba. Ba si naba ŋii, ba piɛsɛba
a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma ŋaa ŋla? Maa chei la chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kisiŋ nɛ ŋii.”
3 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, “Ma bi wii-la Devit fa si ŋaa karimaa? Losuŋ
fa si kɛnu ba di u hariŋ niaa, 4 u mu juu Wia-dia a joŋ boroboroba-la ba
fa si kaa ku bil Wia sipaaŋ a chɔgɔ dii aŋ joŋo pi u hariŋ niaa maa, ba ma
laa dii. U fa ŋaa kisiŋ nɛ ari ni-wogo si jaŋ joŋo dii, see nii-la si kpu pusuŋ
pipi Wia duŋduŋa, ka Devit ari u niaa dii.” 5 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a
bul, “Mi-na Nuhuobiine Bie nɛ ŋaa chɛ-wiesii-la tiina ŋii.”

Yesu vaarɛ baala u nisiŋ si suba
Mat. 12.9-14; Maak 3.1-6

6 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ dɔŋɔ Yesu bira juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛ niaa, di
baal kubala ma fa hɛ dimɛ. U na-diiŋ nisiŋ suba nɛ. 7 Wia teniŋ kerichiba
ari Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ. Baa chɛ di ba na wii nɛ a to ŋii
lɛ a kɛŋ Yesu, a bul duu chei ba kisiŋ lɛ nɛ. Ba kala chaarɛ siaa bibenu
di ba na ari u jaŋ vaarɛ baal-la chɛ-wiesii-la chɛɛŋ. 8 Ama Yesu fa jiŋ ba
tuɔbiinaa kala nɛ. Ŋii nɛ u bula pi na-suu-la tiina a bul duu sii a ku chiŋ ba
tutuɔbaaniŋ. Ŋii nɛ baal-la sii a mu chiŋ dimɛ. 9 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba
a bul, “Ɛɛ nɛ la naabalimaba kisiŋ bul di la ŋiŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ?
Di la pipɛ niaa lɛ koo di la dudɔgisɛba? Di la lilaa niaa miisiŋ koo di la
kpukpuba?” 10 Yesu si bul ŋii, u beŋ nialiŋ kala fa si hɔŋ dimɛ golli aŋ bula
pi na-suu-la tiina duu kɛŋ u nisiŋ tiɛnɛ. U kaa tiɛnɛ. U nisiŋ bira nagɛ u
nagiŋ. 11 Yesu fa si ŋaa ŋii, baaniŋ faasa kɛŋ Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ
kerichiba-la. Ba vuvuurɛ ŋii ba si jaŋ ŋaau lɛ.

Yesu liisɛ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.1-4; Maak 3.13-19

12 Tapulii kubala Yesu jil peeliŋ nyuŋ duu chuɔlɛ Wia. U chuɔlɛ Wia ŋii
deeŋ deeŋ taŋ-pul. 13 Taŋ si pula, u yirɛ u haritooroo ba kɔ u teeŋ. Ŋii nɛ u
liisɛ ba tuɔŋ niaa fii ari balia a kɛŋba kaa yirɛ u naŋzɔɔba maa. 14 Nialiŋ u
si liisa nɛ ŋla: Saamɔŋ (Yesu fa kɛnu yiyirɛ Piita nɛ) ari u naaŋbie Aŋduru,
ari Jeems ari Jɔɔŋ ari Filip ari Batolomi 15 ari Matiu ari Tɔmas ari Alifiyas
bie Jeems, ari Saamɔŋ Zɛlɔt, 16 ari Jeems bie Judas, ari Judas Isikarɔt, nii-la
si ku ŋaa zɛŋbɛ tiina.

Yesu dagɛ niaa aŋ pɛ vaarɛ ba dɔŋsuŋ maa
Mat. 4.23-25

17 Ŋii nɛ Yesu ari u naŋzɔɔba-la lii peel-la nyuŋ ku tuu a chiŋ tiŋteeŋ, di
u haritooroo dɔŋsuŋ ma hɛ dimɛ a yugɛ. Niaa dɔŋsuŋ ma yuga a hɛ dimɛ
a lii Judiya tiŋteeŋ, dɔŋsuŋ lii Jerusalɛm, dɔŋsuŋ ma lii Taya ari Saadɔŋ
tiŋteeŋ a kpagɛ mugi-baliŋ niiŋ. 18 Niaa deeŋba kala kɔ di ba jegile nii
wialiŋ Yesu síi bul nɛ aŋ ka duu vaarɛba. Nialiŋ dɔŋsuŋ ma hɛ dimɛ, jiŋ-
bɔŋŋɔɔ kɛŋba. Yesu ŋaa ba duori. 19 Wia doluŋ nɛ hɛu lɛ u vivaarɛ niaa.
Ŋii wiaa nɛ nialiŋ kala ninɛrikɛ di ba digu. Di ba nɛ digu, dol-la liiu lɛ, u
ŋaa ba duori.

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ tuɔtɔruŋ
Mat. 5.1-12

20 Yesu si vaarɛ nialiŋ dɛrɛ, u miira beŋ u haritooroo aŋ bul,
“Ma nialiŋ si ŋaa summoo, Wia jaŋ pɛma lɛ.
Ma nɛ jaŋ dii Wia kuorii-la.
21 Ma ma nialiŋ losuŋ síi kpu lɛɛlɛ, Wia jaŋ pɛma lɛ.
U jaŋ pima kudiilee di ma dii a vɔgɛ.
Ma nialiŋ síi yel lɛɛlɛ, Wia ma jaŋ pɛma lɛ,
bɛɛ wiaa Wia jaŋ ŋaa ma mɔŋ.
22 Di niaa nɛ bɛrɛma a liisɛma ta ba tuɔŋ a tutuusɛma a chichei ma yiriŋ a
bul di ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ, di ba nɛ bul ŋii a tiŋ ma síi to mi-na Nuhuobiine
Bie hariŋ wiaa, Wia ma jaŋ pɛma lɛ. 23 Di ŋii nɛ ku chiŋma lɛ, má leŋ di ma
gugua ari tuɔtɔruŋ, bɛɛ wiaa ma time jaŋ yugɛ Wia-jaŋ lɛ. La naabalimaba
ma dɔgisɛ nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋii nɛ.
24 Ama ma nialiŋ si kɛŋ kiaa lɛɛlɛ, ma jaŋ na hɛɛŋ,
bɛɛ wiaa ma laa sipaaŋ dii ma sima dɛrɛ nɛ.
25 Ma nialiŋ si vɔgɔ lɛɛlɛ, ma ma jaŋ na hɛɛŋ.
Losuŋ jaŋ kɛŋma.
Ma nialiŋ síi mɔŋ lɛɛlɛ, ma jaŋ na hɛɛŋ.
Ma tuɔŋ jaŋ chei, di ma yel.
26 Di niaa kala yie bɛsɛma lɛ, ma ma jaŋ na hɛɛŋ, bɛɛ wiaa la
naabalimaba J̱u̱u tiŋŋaa ma bɛsɛ nialiŋ fa si nyia wiaa a bul di baa bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.”

Yesu dagɛ niaa di ba cho ba diŋdɔŋŋɔɔ
Mat. 5.38-48; 7.12

27 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ niaa a bula piba a bul, “Ma nialiŋ síi jegili mi
teeŋ, mi bulaa pima di ma cho ma diŋdɔŋŋɔɔ aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nialiŋ
si bɛrɛma lɛ. 28 U maga di maa sul Wia duu pɛ nialiŋ síi bul wu-bɔŋŋɔɔ
ma lɛ a chuɔlɛ Wia pi nialiŋ síi dɔgisɛma. 29 Di nuu nɛ fallɛ ŋ na-gua
chaŋkpaŋiŋ lɛ, kɛŋ ŋ na-diiŋ chaŋkpaŋiŋ ma birima pu duu fallɛ. Di nuu
nɛ kɛŋ ŋ gɛri-baliŋ laa, wuri ŋ gɛri-bie ma pɛ pu. 30 Di ŋ nɛ kɛŋ kuŋ, di

nuu piɛsɛ chichɛ, joŋo pu. Di nuu nɛ joŋ ŋ kuŋ maa, bira sí piɛsa laa. 31 Ma
síi chɛ di niaa ŋiŋaa ŋii ma lɛ, má ma joŋ ŋii ŋiŋaaba lɛ.
32 Di ma nɛ cho nialiŋ si choma duŋduŋ, u bi maga di ma kɛŋ time, bɛɛ
wiaa haachɛ diiree ma cho dɔŋɔ nɛ. 33 Di maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nialiŋ síi
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ ma lɛ, ma bi time kɛnɛ, bɛɛ wiaa haachɛ diiree ma ŋaa ŋii
nɛ. 34 Di ma nɛ joŋ kiaa a chiŋ nialiŋ ma si biina ba jaŋ wuo time pima
aŋ vɔŋ niaa dɔŋsuŋ, ma bira bi time kɛnɛ, bɛɛ wiaa haachɛ diiree ma joŋ
kiaa chichiŋ haachɛ diiree dɔŋsuŋ nɛ aŋ gbɛrɛ di ba bira t̠iŋba ŋii titia.
35 Ama wialiŋ mi síi chɛ di ma ŋaa nɛ ŋla: Má cho ma diŋdɔŋŋɔɔ aa ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ ba lɛ, a joŋ kiaa chiŋba aŋ sí gbɛrɛ di ba t̠iŋma. Di ma nɛ ŋaa
ŋii, Wia jaŋ leŋ di ma ŋaa u-na Wii-baliŋ biiriŋ, duu joŋ ku-bal-bal t̠iŋma.
Wia yie pɛ ni-bɔŋŋɔɔ ari nialiŋ ma kala si kɛŋ siiŋ lɛ nɛ. 36 Má fifá niaa
nennige ari ma Nyimma Wia síi fá niaa nennige ŋii.

Ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jijiŋ
Mat. 7.1-5

37 Ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jijiŋ a ma sí cheeriŋ joŋo piba. Di ma
nɛ ŋaa ŋii, Wia ma bi jaŋ joŋ cheeriŋ pima. Má joŋ wiaa chɛ ma dɔŋsuŋ
tiŋŋaa. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia ma jaŋ joŋ ma wiaa chɛma. 38 Má ŋaa kiaa
pipi ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa. Di ma ŋaa ŋii, Wia ma jaŋ ŋaa kiaa a pima a ma
jaŋ kɛŋ zile ma teeŋ. U jaŋ magisɛ kiaa chuɔrɛ a pima. Ku-la ŋ si kaa
magisa pi ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa, u titia nɛ Wia ma jaŋ kaa magisa piŋ."
39 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga piba a bul, "Nyulima bi jaŋ wuo a kɛŋ
nyulima dɔŋɔ daaŋ lɛ. Di u nɛ ŋaa ŋii, ba kala balia jaŋ tel buɔtuoŋ lɛ.
40 Sukuuri-bie bi u kerichi ka kii, ama di kerichi-la dagɛ bile dɛrɛ, u jaŋ
wuo magɛ u kerichi-la. 41 Ɛɛ nɛ ŋ jaŋ wuo na daa-bie si tel ŋ naaŋbie siiŋ lɛ
aŋ bi daa-bal-la si tel ŋ titia siiŋ lɛ ka na? 42 Ŋ bi jaŋ wuo bula pi ŋ naaŋbie
a bul duu leŋ di ŋ liisɛ daa-bie-la si hɛ u siiŋ lɛ, aŋ paala bi daa-bal-la si
hɛ ŋ titia siiŋ lɛ ka na. Ŋ-na kaŋfugi tiina, laa sipaaŋ liisɛ daa-bal-la si hɛ
ŋ titia siiŋ lɛ, ka ŋ siaa wuo na, ŋii nɛ ŋ ma jaŋ wuo pɛ ŋ naaŋbie lɛ a liisɛ
daa-bie-la si hɛ u siiŋ lɛ a pu."

Yesu magɛ namaga a tigɛ tia ari u nɛnɛɛ lɛ
Mat. 7.16-20; 12.33-35

43 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi niaa a bul, "Tia-la si kɛŋ yarifiɛlaa bi
jaŋ nɛŋ nɛŋ-lɔrunuŋ, aŋ ka tia-la si bi yarifiɛlaa kɛnɛ ma bi jaŋ nɛŋ nɛŋ-
zɔŋŋɔɔ. 44 Tia-la nɛnɛɛ nɛ yie dagɛ tia-la yiri. Sɔjaamiŋ bi tutogo naŋbilaa
ka nɛŋ, sɔguŋ-gbeŋe ma bi chichuɛŋ ka nɛŋ. 45 Ni-zɔmuŋ kɛŋ tuɔbiiŋ-
zɔŋŋɔɔ nɛ u tuɔŋ lɛ aa ŋaa wu-zɔmɔ-la u síi biinu. Ni-bɔmuŋ ma kɛŋ
tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ nɛ u tuɔŋ lɛ a maa ŋaa wu-bɔmɔ-la u síi biinu u tuɔŋ lɛ.
Ŋ tuɔbiinaa si kɛŋ wii-la nɛ, u nɛ ŋ niiŋ bubul."

Yesu magɛ namaga a tigɛ di-saaraa balia lɛ
Mat. 7.24-27

46 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Bɛɛ nɛ tii ma kɛŋmi yiyirɛ 'La Tiina, la Tiina,' aŋ
bi wialiŋ mi síi bula pima ka ŋaa? 47 Nii-la kala si kɔ mi teeŋ a jegile nii
mi niiŋ wiaa a tutoba, mi jaŋ dagɛma ŋii u si naga. 48 U nagɛ baala si saa
dia nɛ a lu dia-la geŋtine, u faasa tuu kpaginyiliŋ nyuŋ. Ŋii nɛ duonuŋ nii,
fuoŋ su̠ a pɛllɛ yagɛ dia-la, ka dia-la bi jigise maa, bɛɛ wiaa u saau woruŋ
nɛ. 49 Ama nii-la si jegile nii wialiŋ mi si bula aŋ biba to, u nagɛ baal-la si
saa u dia tiŋteeŋ aŋ bi geŋtine luo u tuu nɛ. Ŋii nɛ duonuŋ nii, fuoŋ su̠,
liiŋ pɛllɛ yagɛ dia-la, dia-la kala tel wuru."

7

Yesu vaarɛ laali-yuoroo kuhiaŋ yomo
Mat. 8.5-13

1 Yesu si bul wiaa deeŋba kala a pi nialiŋ dɛrɛ, u sii mu taŋ kubala baa
yirɛ Kapɛnam.
2 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U fa ŋaa Rom laali-yuoroo kuhiaŋ nɛ a fa
kɛŋ u yomo nɛ a chou woruŋ. Yomo-la wiwiilɛ a pina kikiiki. 3 Ŋii nɛ laali-
yuoroo kuhiaŋ-la nii Yesu wiaa. U si nii ŋii, u liisɛ J̱uu tiŋŋaa kuhiasiŋ di
ba mu sulu duu ku vaarɛ u yomo-la. 4 Ba sii a mu Yesu teeŋ a sulu kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ a bul, "Baala deeŋ ŋaa ni-zɔŋ nɛ. U maga di ŋ pɛu lɛ. 5 U cho la
niaa woruŋ. U titia nɛ saa Wii-chuɔlɛ dia a pila."
6 Ŋii nɛ Yesu to ba hariŋ mu. Ba si mu kpagɛ laali-yuoroo kuhiaŋ dia,
baal-la tiŋ u naŋdɔŋsuŋ di ba ku lii bula pi Yesu a bul, "Mi Tiina, sí ŋ titia
walimu a kɔ mi dia. Mi bi maga di ŋ ku juu mi dia. 7 Ŋii nɛ tii mi paala bi
ŋ teeŋ kɔ. Ŋ-na yaa suri ŋ niiŋ a bul di mi yomo-la duori, u jaŋ duori. 8 Mi
ma paala to mi laali-yuoroo nihiasiŋ niiŋ nɛ. Laali-yuoroo dɔŋsuŋ tuto mi
niiŋ maa. Di mi nɛ bul di niaa deeŋba mu daha, ba yie mu nɛ. Di mi bira
si di nia deeŋ kɔ daha, u yie kɔ nɛ. Di mi nɛ bula pi mi yomo duu ŋaa
deeŋ, u yie ŋaa nɛ." 9 Yesu si nii wiaa deeŋba, u ŋaau wu-kpuŋkpere.
U miira daasɛ hariŋ a bula pi ni-daŋ-la fa síi to u hariŋ a bul, "Mi ha bi
yarida deeŋ doho na Iziral tiŋteeŋ niaa tuɔŋ."
10 Ŋii nɛ nialiŋ laali-yuoroo kuhiaŋ-la fa si tima, ba miira mu u dia, di u
yomo-la duoro.

Yesu chisɛ yo-haala bie

11 Yesu si vaarɛ Rom laali-yuoroo kuhiaŋ yomo-la, u bi diene ka u mu
taŋ kubala baa yirɛ Neeŋ. Ni-daŋ ari u haritooroo nɛ to u hariŋ mu. 12 U
si mu kpagɛ taŋ-la niiŋ di baa yel yoho. Baal kubala nɛ suba. U nɛ fa ŋaa
u naaŋ bie kala. U naaŋ ma fa ŋaa yo-haal nɛ. Niaa yuga a lii taŋ-la a
ku chigi haal-la. 13 Yesu si na haal-la, nennige kala kɛnu. U bula pu a bul
duu sí yel. 14 Ŋii nɛ u mu a digi daga-la ba fa si joŋ suu-la hɛ. Nialiŋ fa
si chuŋ daga-la a kaa mu di ba hugi, ba chiŋ. Ŋii nɛ Yesu bula pi suu-la
a bul, "Bapuɔsi-bie, mi bula piŋ di ŋ sii suuŋ lɛ." 15 Baal-la sii suuŋ lɛ a
suomo bubul wiaa. Ŋii nɛ Yesu joŋu pi u naaŋ. 16 Fawulluŋ kɛŋ nuu-kala.
Ba dɛnnɛ Wia a bul, "Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba tuɔŋ
ku-bal nɛ ku tuu la tuɔŋ. Wia kɔ duu laa u niaa ta nɛ."
17 Ŋii nɛ wiiŋ deeŋ Yesu si ŋaa, teeli Judiya tiŋteeŋ kala ari ta-biisi-la si
golli Judiya tiŋteeŋ.

Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la tiŋ tiŋdaaraa
Mat. 11.2-19

18 Jɔɔŋ haritooroo bul wiaa deeŋba kala Yesu si ŋaa a pu. 19 Ŋii nɛ
Jɔɔŋ, Wia lii-foori-la yirɛ ba tuɔŋ niaa balia, a tiŋba di ba mu Yesu teeŋ
a piɛsu a bul, "Ŋ nɛ nii-la Jɔɔŋ si si u jaŋ kɔ, koo la gbɛrɛ nuu ma dɔŋ
nɛɛ?" Ŋii nɛ ba mu Yesu teeŋ. 20 Ba si mu u teeŋ, ba piɛsu a bul, "Jɔɔŋ,
Wia lii-foori-la nɛ tiŋla di la ku piɛsiŋ ari ŋ nɛ nii-la u si si u jaŋ kɔ koo
la gbigbɛrɛ nuu dɔŋ nɛɛ?" 21 Bua-la titia lɛ Yesu vaarɛ nyanyal tiŋŋaa a
yugɛ, a kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ, aŋ suri nyulimaa ma siaa. 22 Ŋii nɛ u bula
pi Jɔɔŋ haritooro-la a bul, "Má miira mu a bula pi Jɔɔŋ wialiŋ kala ma si
nia aŋ na maa. Nyulimaa siaa susuri, gbɛrikɛɛ vivɛŋ, gbegisiŋ duduori.
Taŋŋaa ninii wiaa. Nialiŋ si suba sisii suuŋ lɛ. Summoo ma wuo ninii Wia

wu-zɔŋŋɔɔ. 23 Nialiŋ si bi kaa lɛrɛ ari mi nɛ ŋaa nii-la Wia si tima, ba tuɔŋ
jaŋ tɔrɛ.”
24 Ŋii nɛ Jɔɔŋ haritooro-la viiri. Ka Yesu suomo bul Jɔɔŋ wiaa a pipi
ni-daŋ-la. U piɛsɛba, “Ma si mu Jɔɔŋ teeŋ giri-bine lɛ, bɛɛ nɛ ma fa gbɛrɛ
di ma na? Ma mu di ma na yaŋ peliŋ si kaa viviisi nɛɛ? Ai. 25 Bɛɛ nɛ saa
ma lii di ma na? Ma lia di ma na nuu si laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ nɛɛ? Ai. Bee
na nialiŋ si yie laalɛ gɛnniŋ deeŋba, ba yie juu kuori-diisiŋ nɛ aa nii sima.
26 Má saa dagɛmi ku-la ma si mua di ma na. Ma mu di ma na nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛɛ? Oo, mi jaŋ bula pima ari ma na nuu
duu kii nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 27 U-na Jɔɔŋ wiaa nɛ
ba ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ, a bul di Wia si,
‘Má jegile nii mi teeŋ, mi jaŋ tiŋ mi tiŋdaara
duu laa ŋ sipaaŋ a mu a wasɛ woŋbiiŋ biliŋ lɛ.’ ”
28 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a bul, “Jɔɔŋ nɛ kii nuu-kala ba si lula. Ama
nii-la si ŋaa ni-bie Wia kuorii-la tuɔŋ, u nɛ yuga kii Jɔɔŋ.”
29 (Nialiŋ ari ba tuɔŋ laŋpoo lilaaraa fa si nii wialiŋ Jɔɔŋ si bula, ba laa
dii a to Wia. Ba nɛ ku ŋaa tuɔ-pul timma. Jɔɔŋ foba Wii-chuɔlɛ liiŋ maa.
30 Ama Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba via Wia niiŋ wialiŋ Jɔɔŋ si
bula. Ba nɛ bi sɛyɛ di Jɔɔŋ foba Wii-chuɔlɛ liiŋ.)
31 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Bɛɛ nɛ mi jaŋ kɛŋ jiniŋ niaa kaa magisɛ? Ɛɛ
nɛ ba nagɛ? 32 Ba nagɛ haŋbiisiŋ síi gbieli yɔbɔ tuɔŋ nɛ. Dɔŋsuŋ yie kpia
dɔŋɔ lɛ, a bula piba a bul, ‘La yii yiilaa nɛ pima, aŋ ka ma bi gua, la yel
yoho pima, aŋ ka ma bi yel.’ 33 Bua-la lɛ Jɔɔŋ Wia lii-foori-la si kɔ ma teeŋ,
uu vɔɔ niiŋ nɛ a bi siniŋ ma nyua. Ŋii nɛ ma si di jiŋ-bɔŋ nɛ kɛnu. 34 Aŋ
ka mi-na Nuhuobiine Bie kɔ ma teeŋ a didii kiaa aŋ pɛ nyunyua siniŋ maa.
Ŋii nɛ ma bula pi dɔŋɔ a bul baala deeŋ ŋaa luobii tiina nɛ a ŋaa si-nyuaru
maa, aŋ pɛ kɛŋ laŋpoo lilaaraa ari haachɛ diiree kala kaa dii naŋdɔŋsuŋ.
35 Nialiŋ si sɛi wu-jimii-la si lii Wia teeŋ, ba wu-ŋaalaa daga ari ba sɛnɛ lii
Wia teeŋ nɛ.”

Yesu juu Farisii kubala dia baa yirɛ Saamɔŋ

36 Tapulii kubala Farisii tiŋŋaa tuɔŋ dɔŋɔ yirɛ Yesu duu kɔ u dia di ba
dii kudiilee. Yesu mu a hɔŋ di ba dii kiaa. 37 Di haal kubala hɛ taŋ-la lɛ
a ŋaa haachɛ diiru. Haal-la nii Yesu wiaa ari u hɛ Farisii tiina-la dia lɛ aa
dii kiaa. Ŋii nɛ u sii joŋ tulaali loŋ a kaa mu juu dia-la. 38 U si juu dia-la,
u chiŋ Yesu naasiŋ sɛmɛ a yiyel sii-liiriŋ a hihɛ Yesu naasiŋ lɛ. Sii-liiriŋ si
hɛ Yesu naasiŋ lɛ ŋii, u kɛŋ u nyu-punaa kaa tiikɛ aŋ guori Yesu naasiŋ,
a bisɛ tulaalii-la hɛ u naasiŋ lɛ. 39 Farisii tiina-la si yirɛ Yesu duu ku dii
kiaa na wiiŋ deeŋ a bibiinɛ u tuɔŋ lɛ, “Di baala deeŋ sɛnɛ ŋaa nii-la síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ, u fa jaŋ jiŋ ari haala deeŋ si digu
ŋaa haachɛ diiru nɛ.” 40 Ŋii nɛ Yesu bula pi Saamɔŋ a bul, “Saamɔŋ, mi
kɛŋ wii nɛ di mi bula piŋ.” Ŋii nɛ Saamɔŋ bula pu a bul, “Mi kuhiaŋ, bula
pimi.” Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, 41 “Baalaa balia nɛ hɛ dimɛ a sii mu chiŋ
moribiee kiaa tiina teeŋ. Dɔŋɔ chiŋ siidi bui banɛsɛ, dɔŋɔ ma chiŋ siidi
zɔ-banɛsɛ. 42 Niaa deeŋba balia tuɔŋ, kuŋ-kala bi u chimiŋ wuo ti̱ŋ. Ŋii nɛ
kiaa tiina-la joŋ chiŋ-la a chɛ ba kala. Niaa deeŋba baliamiŋ tuɔŋ, kubɛɛ
nɛ jaŋ cho baal-la woruŋ?” 43 Ŋii nɛ Saamɔŋ bula pu duu biina ari nii-la
chimiŋ si yuga nɛ. Ŋii nɛ Yesu bula pu di wutitii nɛ.
44 Ŋii nɛ u miira beŋ haal-la aŋ piɛsɛ Saamɔŋ a bul, “Ŋ na haal-la deeŋ
nɛɛ? Mi kɔ ŋ dia, aŋ ka ŋ bi liiŋ ŋaa pimi di mi sɔŋ mi naasiŋ, aŋ ka u-na
kɛŋ u sii-liiriŋ kaa sɔŋ mi naasiŋ aŋ kɛŋ u nyu-punaa ma tiikɛ. 45 Mi síi

kɔ ŋ dia, ŋ bimi guoro, ka u-na guori mi naasiŋ. 46 Ŋ bi nuuŋ ŋaa tisɛ
mi nyuŋ, ka u-na ŋaa tulaali tisɛ mi naasiŋ. 47 Mi bula piŋ ari mi joŋ u
haachɛba yugɛ nɛ a chɛu, ŋii nɛ tii u chomi woruŋ ŋii. Ama nii-la ma mi
si joŋ u haachɛba muapilii chɛu, u tiina ma chomi muapilii nɛ." 48 Ŋii nɛ
Yesu bula pi haal-la niaa tuɔŋ ari u joŋ u haachɛba a chɛu nɛ. 49 Ŋii nɛ
nialiŋ ku-kaanaa fa si hɔnɔ didii kudiile-la bibiinɛ ba tuɔŋ lɛ a bul, "Kubɛɛ
nɛ nia deeŋ si paala joŋ haachɛba chɛ niaa?" 50 Ama Yesu bula pi haal-la
a bul, "Ŋ yarida nɛ laaŋ ta. Mu ari yarifiɛlaa."

8

Haala-la síi to Yesu hariŋ

1 Ŋii hariŋ Yesu gɔllɔ to ta-balaa ari ta-biisiŋ a bubul Wia wu-zɔmɔ-la a
tigɛ Wia kuorii-la lɛ. U haritooro-la fii ari balia to u hariŋ mu, 2 ari haalaa
dɔŋsuŋ maa. Ba tuɔŋ dɔŋsuŋ faa wiilɛ nɛ, jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma fa kɛŋ dɔŋsuŋ.
Yesu vaarɛ ba kala. Ba tuɔŋ dɔŋɔ yiriŋ nɛ Mɛɛri Magidaliŋ. Yesu fa kiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ balipɛ nɛ u lɛ. 3 Dɔŋɔ ma yiriŋ nɛ Juana. U bala ma yiriŋ nɛ
Kusa. Kusa fa ŋaa nihiaŋ nɛ kuoro Hɛrɔd dia lɛ. Haal-la ba síi yirɛ Suzana
ma hɛ dimɛ a pɛ haalaa dɔŋsuŋ yugɛ ma lɛ. Ba pɛba lɛ ari kialiŋ kala Yesu
ari u haritooroo síi chɛ.

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la síi du̱u kiaa lɛ
Mat. 13.1-9; Maak 4.1-9

4 Ŋii nɛ niaa lii tasiŋ a kukɔ Yesu teeŋ. Ni-daŋ-la si ku hilime dɛrɛ, Yesu
magɛ namaga a piba a bul, 5 "Baal kubala nɛ sie a mu u du̱u u kiaa. U joŋ
u ku-doho aa misɛ nɛ. U síi misɛ ŋii, dɔŋsuŋ tel woŋbiiŋ tuɔŋ. Niaa vɛnɛ
nuɔsɛ, ka diibiisiŋ tuɔsa dii. 6 Dɔŋsuŋ ma tel kpaginyiliŋ nyuŋ a nyu aŋ
suu, bɛɛ wiaa liiŋ tuo dimɛ. 7 Dɔŋsuŋ ma tuu tel sɔsuŋ tuɔŋ a nyu, ba di
sɔsuŋ kala waa hɛ dɔŋɔ lɛ. Sɔsu-la wulimiŋ kɛŋ kialiŋ, ba suu. 8 Ku-doho-
la dɔŋsuŋ ma tel tiŋtee-zɔmuŋ lɛ. Ba nyu a waa a wasɛ kiŋkɛŋ a hɛ biee
zɔlɔ zɔlɔ." Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga-la dɛrɛ aŋ bul, "Digilaa tiŋŋaa, má
wuoli ma digilaa nii."

Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ
Mat. 13.10-23; Maak 4.10-20

9 Ŋii nɛ Yesu haritooroo piɛsɛ namaga-la bubuɔŋ. 10 Yesu bula piba a
bul, "Ma niaa deeŋba nɛ Wia dagɛ u kuorii-la bubuɔŋ pa. Ama ni-daŋ
kala, namagaba nɛ u yie kaa didagɛba. Ba yie jegili jegili aŋ bi ba bubuɔŋ
jiŋ a bira nyilimi nyilimi aŋ bi kuŋ-kala ma wuo na.
11 Namaga-la bubuɔŋ nɛ ŋla: Wia niiŋ wiaa nɛ ŋaa ku-doho-la. 12 Kialiŋ
si tel woŋbiiŋ tuɔŋ nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ, ka Sitaani ku
liiri wialiŋ ba tuɔŋ, di ba sí wialiŋ laa dii di Wia laaba ta. 13 Kialiŋ si
tel kpaginyiliŋ nyuŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si yie nii Wia niiŋ wialiŋ a sɛi ari
tuɔtɔruŋ. Ama u bi ba tuɔŋ tibe. Ba yie sɛi wii-la a mu magɛ ŋii aŋ via.
Di wiaa nɛ juuba, ba joŋo ta. 14 Kialiŋ si tel sɔsuŋ tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ
si yie nii Wia niiŋ wialiŋ, ama dunia kiaa wiaa wiwalimɛba, ba cho di ba
jigi a chichɛ dunia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa. A tiŋ kiaa deeŋba wiaa ba yie to
mu magɛ ŋii aŋ bira via wialiŋ. Wialiŋ lɛl ba tuɔŋ. 15 Kialiŋ si tel tiŋtee-
zɔmuŋ tuɔŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si nii Wia niiŋ wialiŋ a laaba hɛ ba tuɔsaa
lɛ a tutoba, a pɛsɛ wialiŋ lɛ halii, ba kɛŋ doho."

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ chaaniŋ lɛ
Maak 4.21-25

16 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ niaa a bul, “Nuu-kala síi chɛ pulumuŋ u dia lɛ,
u bi jaŋ nyigɛ chaaniŋ bil u dia lɛ a kɛŋ gbaŋa a chu tɔ, u bira bi jaŋ joŋ
chaaŋ-la hɛ godo bubuɔŋ maa. U yie joŋo bil kua nyuŋ nɛ di niaa nɛ kuu
juu u dia, di ba na pulumuŋ. 17 Wu-faali tuo see duu ku lii di-jaliŋ. Wii-
kala si hɛ birimiŋ tuɔŋ ma jaŋ ku lii pulumuŋ. 18 Má fiɛlɛ ma siaa woruŋ
ari wialiŋ ma síi nii lɛ. Nii-la kala síi to Wia niiŋ wiaa, Wia jaŋ faasa pɛu
lɛ duu to woruŋ. Nii-la ma si bi Wia niiŋ wiaa ka to, Wia bi jaŋ pɛu lɛ. U
si pɛu lɛ mua-la maa, u jaŋ laau kaa viiri.”

Yesu naaŋ ari u naaŋbiiriŋ kɔ Yesu teeŋ
Mat. 12.46-50; Maak 3.31-35

19 Ŋii nɛ Yesu naaŋ ari u ŋaanaa kɔ lee-la Yesu si hɛ di ba nau. Niaa si
yuga ŋii, ba buu wuo na. 20 Ŋii nɛ nuu bula pi Yesu a bul, “Ŋ naaŋ ari ŋ
ŋaanaa nɛ chiŋ jeeŋ hariŋ a chichɛ di ba naŋ.” 21 Ŋii nɛ Yesu bula pi ba
kala a bul, “Nialiŋ si nii Wia niiŋ wiaa a tutoba, ba nɛ ŋaa mi naaŋ ari mi
naaŋbiiriŋ.”

Yesu ŋaa peliŋ chiŋ
Mat. 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Tapulii kubala Yesu ari u haritooroo sii juu liiŋ daboro. Ŋii nɛ Yesu
bul di ba chol muga cholo dɔŋɔ. Ŋii nɛ ba juu liiŋ daboro-la a duoro mu.
23 Ba fa si duoro mu ŋii, Yesu piŋ doŋ. Ŋii nɛ pel-duo kubala suomo ŋiŋaa,
a ku ŋmoo liiŋ a hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ u chichɛ u su̱. U fa ka mua di ba
tuu liiŋ bubuɔŋ.

24 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la mu lee-la u fa si pina, a chisu a bula pu a bul,
“La kuhiaŋ, laa chɛ di la suu nɛ.” Ŋii nɛ Yesu sii doŋ lɛ a kpia pel-la lɛ aŋ
bul lii-pel-la ma lɛ duu fiɛla piŋ. Pel-la kɛrɛ, ka leriŋ kala ŋaa fuii. 25 Ŋii
nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo a bul, “Ma bi yarida ŋaa?” U ŋaa nuu-kala
wu-kpuŋkpere. Fawulluŋ ma kɛŋba.

Ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Kubɛɛ nɛ saa paala ŋaa nia deeŋ? U bul
wiaa a pi peliŋ ari lii-peliŋ, ba kala to u niiŋ.”

Yesu vaarɛ baal kubala, jiŋ-bɔŋŋɔɔ fa si kɛnɛ
Mat. 8.28-34; Maak 5.1-20

26 Ŋii nɛ ba duoro kɔ Gɛrasiŋ tiŋteeŋ. Gɛrasiŋ ari Galilii tiŋteeŋ kpagɛ
dɔŋɔ nɛ. 27 Ba si mu yi lee-la, Yesu lii liiŋ niiŋ. U si lia, di baal kubala
ma lii taŋ-la a ku chemu. Jiŋ-bɔŋŋɔɔ kɛnu. U kɛŋ yaribiree nɛ aa gɔllɛ
a dieni. U bi dia maa juu. Vaamaa leriŋ nɛ u yie hɛ. 28 U si na Yesu, u
ŋmoo niiŋ aŋ tuu tel u sipaaŋ, aŋ bula pu a bul, “Yesu, Wii-baliŋ Bie, bɛɛ
nɛ ŋ chɛ ŋ ŋaami lɛ? Mii suluŋ, sí mi dɔgisu.” 29 Yesu fa bula pi jiŋ-bɔŋ-la
duu lii baal-la lɛ, ŋii nɛ tii u bul ŋii. Jiŋsi-la fa vɛnɛ kɛnu a yugɛ nɛ. Niaa
kɛnu kaa tɔ dia a hɛu kuruŋ a kɛŋ chɔrumɔɔ vɔbu aŋ hɛ niaa ba bibenu.
U yie kɛŋ chɔrumɔ-la kaa kɛrɛ, ka jiŋsi-la kɛnu kaa lii juu giriŋ. 30 Ŋii nɛ
Yesu piɛsu a bul, “Ŋ yiriŋ nɛ bɛɛ?” Ŋii nɛ baal-la bul duu yiriŋ nɛ ku-kɛnɛ,
bɛɛ wiaa jiŋsiŋ fa yuga nɛ a kɛnu. 31 Ŋii nɛ jiŋsi-la sul Yesu di ba nɛ leŋ
baal-la, duu sí leŋe di ba tuu buɔtuo-luŋuŋ.

32 Di toonuŋ ma hɛ lee-la a yugɛ a didii kiaa peeliŋ nyuŋ. Ŋii nɛ jiŋsi-la
sul Yesu duu leŋ di ba mu juu toonu-la. U sɛi. 33 Ba lii baal-la lɛ a mu juu
toonu-la. Ŋii nɛ toonu-la kala sii a fá lii peel-la nyuŋ a tuu tel muga tuɔŋ
a nyua liiŋ a suu.

34 Too-daara-la si na wii-la si ŋaa, ba fá mu a kɛŋ doworo mu bula pi
bagi-daaraa ari taŋ-la niaa kala. 35 Niaa sii lii mu di ba na wii-la si ŋaa a
kɔ Yesu teeŋ. Baa kɔ di baal-la Yesu si kiri jiŋsiŋ u lɛ, duu hɔŋ Yesu sɛmɛ

a laalɛ gɛriŋ a kɛŋ yarifiɛlaa. Ba si na ŋii, fawulluŋ kɛŋba. 36 Nialiŋ si
hɛ dimɛ aa beŋ, ka Yesu vaarɛ baal-la, ba bula pi ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa ŋii
u si ŋaa a vaarɛ baal-la. 37 Ba si nii wialiŋ, fawulluŋ kɛŋba woruŋ. Ŋii
nɛ taŋ-la niaa kala ku bula pi Yesu duu lii ba jaŋ lɛ. Ŋii nɛ Yesu sii juu
liiŋ daboro. Ba di u haritooroo duoro viiri. 38 Ŋii nɛ baal-la Yesu si kiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ u lɛ ma sulu duu leŋ duu kɔ di ba mu. U bi sɛyɛ aŋ bula pu a
bul, 39 “Mu dia a bula pi ŋ dia niaa, Wia si ŋaa wii-la ŋ lɛ.” Ŋii nɛ baal-la
gɔllɛ jaŋ tuɔŋ kala a bul wii-la Yesu si ŋaau lɛ.

Yesu vaarɛ Jaaris tolo
Mat. 9.18-26; Maak 5.21-43

40 Ŋii nɛ Yesu miira mu juu liiŋ daboro a duoro chol muga. Ba cholo ŋii
di ni-daŋ hilime a hɔnɔ gbɛru.
41-42 Di baal kubala ma kɔ dimɛ. Baa yirɛ Jaaris. U fa ŋaa Wii-chuɔlɛ dia
kuhiaŋ nɛ. U fa kɛŋ toli-bala nɛ. Tolo-la fa yi jisiŋ fii ari balia nɛ. Ŋii nɛ
baal-la kɔ Yesu teeŋ a tuu tel u naasiŋ lɛ a sulu duu kɔ u dia. U bula pu
ari u tolo nɛ pina kikiiki. Ŋii nɛ Yesu sii duu mu baal-la dia. U síi mu ŋii,
di niaa gollu chu sɛmɛ-na kala.
43 Haal kubala ma fa hɛ ba tuɔŋ. U fa kɛŋ tiŋa nɛ jisiŋ fii ari balia, u pɔ u
bi dɛrɛ. [U gɔllɔ ŋaa daalusuŋ kiŋkɛŋ a chei u moribiee kala, ka daalusu-la
buu laa.] 44 Ŋii nɛ u lugisi nialiŋ tuɔŋ a ku chiŋ Yesu hariŋ a digi u gɛriŋ
niipiniŋ lɛ. U tiŋa-la guu dɛrɛ. 45 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ a bul di kubɛɛ nɛ digu.
Nuu-kala bul duu-na dee. Ŋii nɛ Piita bula pi Yesu a bul, “Kuhiaŋ, ka ŋ na
niaa si yuga ŋii nɛ a golluŋ chu a yiyigi dɔŋɔ.” 46 Ama Yesu ha bul di nuu
nɛ digu. U jima ari doluŋ nɛ liiu lɛ. 47 Haal-la si na ari wii-la u si ŋaa bi
wu-faali ŋaa, u ku kpirimi Yesu sipaaŋ a chichel, a bul nialiŋ tuɔŋ wii-la
si tii u digu, a dagɛ ŋii u si digu a duori lima. 48 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
“Mi tolo, ŋ yarida nɛ tii ŋ duori, mu ari yarifiɛlaa.”
49 Yesu fa síi bul wiaa ŋii, di tiŋdaara kɔ. U lii Jaaris dia nɛ a kɔ. U si
kɔ, u bula pi Jaaris a bul, “Ŋ tolo-la suba nɛ, bira sí la kuhiaŋ-la walimu.”
50 Yesu síi nii ŋii, u bula pi Jaaris a bul, “Sí leŋe di fawulluŋ kɛniŋ. Di ŋ
ŋaa yarida, u jaŋ sii.”
51 Yesu si mu yi baal-la dia, u bi leŋe di nuu-kala to u hariŋ juu dia-la,
see Piita ari Jɔɔŋ ari Jeems, a pɛ bile nyimma ari u naaŋ lɛ. 52 Ba ku juu
dia-la di nialiŋ kala si hɛ dimɛ china yel bile yoho. Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Ma sí yel, bile bi suba, doŋ nɛ u piŋ.” 53 Ŋii nɛ ba kala mɔmu, bɛɛ
wiaa ba jima ari u suba nɛ. 54 Ŋii nɛ Yesu guu mu kɛŋ bile nisiŋ lɛ aŋ yiru
a bul, “Sii mi bii.” 55 Ŋii nɛ u dima miira ku juu. U sii lima lima. Ŋii nɛ
u bul di ba ŋaa kudiilee pu duu dii. 56 Wii-la ŋaa bile nyimma ari u naaŋ
wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ Yesu bula piba di ba sí wiiŋ deeŋ si ŋaa bula pi
nuu-kala.

9

Yesu tiŋ u haritooroo fii ari balia
Mat. 10.5-15; Maak 6.7-13

1 Ŋii nɛ Yesu yirɛ u haritooroo fii ari balia a hɛ dɔŋɔ lɛ, a piba doluŋ
di ba wuo jiŋ-bɔŋŋɔɔ aŋ vivaarɛ nyanyal tiŋŋaa maa. 2 Ŋii nɛ u tiŋba di
ba lii a bul Wia kuorii-la wiaa aŋ pɛ vaarɛ nyanyal tiŋŋaa. 3 U bula piba
di ba sí kuŋ-kala kaa pɛ vɛŋ woŋbii-la, di ba sí daaŋtigisiŋ koru, di ba sí
luɔgaba ma koru, di ba sí kudiilee ma koru, di ba sí moribiee ma koru, a
sí gɛnniŋ balia ma paa. 4 U bira bula piba a bul, “Di ma nɛ mu a juu taŋ

kala, má juu dia-la niaa si cho ma wiaa, a hɛ dii-bala lɛ halii a mu lii taŋ-la
lɛ. 5 Di ma mu taŋ kala, di ba pɔ di ma sí juu, má kiele mu. Di ma mua,
má kpesi ma naasiŋ hagila ta. Ŋii jaŋ ŋaa di ba jiŋ ari ba ŋaa wii nɛ a
cheima."
6 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la sii a gɔllɔ to tasiŋ aa bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa
aŋ pɛ vaarɛ niaa lee-na kala ba si mua.

Hɛrɔd tuɔbiinaa vugima
Mat. 14.1-12; Maak 6.14-29

7 Galilii tiŋŋaa kuoro Hɛrɔd si nii wialiŋ Yesu haritooro-la fa si gɔllɔ ŋaa,
u tuɔŋ kala vugima, bɛɛ wiaa niaa dɔŋsuŋ bula ari Jɔɔŋ Wia lii-foori-la nɛ
sii suuŋ lɛ. 8 Niaa dɔŋsuŋ ma si Ilaaja nɛ sii suuŋ lɛ, dɔŋsuŋ ma si nialiŋ
fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ faafaa dɔŋɔ nɛ sii suuŋ lɛ. 9 Ŋii nɛ
Hɛrɔd bul, "Mi ŋaa ba kpu Jɔɔŋ a keri u nyuŋ nɛ, ka kubɛɛ wiaa nɛ saa
mi biraa nii ŋla?" Ŋii nɛ u ninɛrikɛ duu na Yesu.

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Mat. 14.13-21; Maak 6.30-44; Jɔɔŋ 6.1-14

10 Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-la miira kɔ u teeŋ a bul wialiŋ kala ba si ŋaa
pu. Ŋii nɛ u kɛŋ ba duŋduŋa mu taŋ kubala baa yirɛ Bɛtisaada. 11 Nialiŋ
si nii Yesu wiaa duu mu Bɛtisaada, ba to u hariŋ mu. U kɛŋba woruŋ a
bul Wia kuorii-la wiaa piba, aŋ vaarɛ nialiŋ síi wiilu.
12 Wia si suomo duu juu, u haritooro-la fii ari balia-la kɔ u teeŋ a bula pu
a bul, "Leŋ di niaa deeŋba viiri a mu taŋ tuɔŋ ari bagisiŋ si kpaga daha a
chɛ kudiilee ari di-piniŋ, bɛɛ wiaa kuŋ-kala tuo daha." 13 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Má mu chɛ kudiilee a piba di ba dii." Ŋii nɛ ba bula pu a bul,
"Ku-la la si kɛnɛ nɛ boroboroba banɔŋ ari cheŋfilee balia. Ŋŋ chɛ di la mu
yɔɔ kudiilee kaa kɔ pi ni-daŋ deeŋ kala nɛɛ?" 14 Baalaa fa si hɛ nialiŋ tuɔŋ
yi bui banɔŋ nɛ. Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooroo a bul, "Má leŋ di nialiŋ
gulimo hɔŋ hɔŋ mahiŋ balia ari fii fii leree." 15 Ŋii nɛ u haritooro-la ŋaa
nialiŋ kala tuu hɔŋ. 16 Yesu laa boroboroba banɔŋ-la ari cheŋfilee balia-la
a wula beŋ wia nyuŋ aŋ chuɔlɛ Wia, aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ a pi u haritooroo.
Ba laa kaa mu kpaa nialiŋ. 17 Ba kala dii a vɔgɛ aŋ ka. U haritooro-la paa
ku-kaaŋ-biisiŋ a sṳ siŋsiŋ fii ari balia.

Piita dagɛ Yesu si ŋaa nii-la
Mat. 16.13-19; Maak 8.27-29

18 Tapulii kubala Yesu duŋduŋa chuchuɔlɛ Wia. U haritooroo ma hɛ
u teeŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, "Kubɛɛ nɛ niaa si mi ŋaa?" 19 Ŋii nɛ u
haritooro-la bul, "Dɔŋsuŋ si ŋ ŋaa Jɔɔŋ nɛ, Wia lii-foori-la. Dɔŋsuŋ ma si
di ŋ ŋaa Ilaaja nɛ. Dɔŋsuŋ ma si ŋ ŋaa nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ faafaa dɔŋɔ nɛ si sii suuŋ lɛ." 20 Ŋii nɛ Yesu miira piɛsɛ u
haritooroo maa a bul, "Ka ma maa, ma si mi ŋaa kubɛɛ nɛ?" Piita si, "Ŋ
nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa."

Yesu bul ŋii u si jaŋ na hɛɛŋ aŋ pɛ suu
Mat. 16.20-28; Maak 8.30–9.1

21 Ŋii nɛ Yesu bula piba ari siifiɛsiŋ di ba pɔ di ba sí wii-la bula pi nuu-
kala. 22 U bira bula piba a bul, "Mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ na hɛɛŋ kiŋkɛŋ.
Jṳu tiŋŋaa nihiasiŋ ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ
kerichiba kala jaŋ viami. Ba jaŋ kpumi, ka di mi sii suuŋ lɛ tapul-torimuŋ
chɛɛŋ."

23 Ŋii nɛ u bula pi nialiŋ kala a bul, “Di nuu-kala níi chɛ duu tomi, see
duu via u titia woŋbiiŋ aŋ joŋ u daa-gɛsɛɛ baasɛ tapulii-na kala a to mi
hariŋ. 24 Nii-la kala síi chɛ duu laa u miisiŋ, u jaŋ joŋ u miisiŋ ta, ama
nii-la si via u miisiŋ ta a tiŋ mi wiaa, u jaŋ sɛnɛ laa u miisiŋ. 25 Di ŋ
nɛ tii dunia kala aŋ bi miisiŋ kɛnɛ, bɛɛ kuŋ nyuurii nɛ ŋ na? 26 Mi-na
Nuhuobiine Bie jaŋ mu Wia-jaŋ aŋ miira kɔ, a chaanɛ ari mi Nyimma si
chaanɛ ŋii. Wia tiŋdaaraa ma jaŋ to mi hariŋ kɔ a ma chaanɛ. Ba-na bi
disiŋ kɛnɛ. Nialiŋ hiisiŋ si kɛnɛ a tiŋ mi wiaa ari wialiŋ mi si bula wiaa,
mi ma jaŋ fába hiisiŋ bua-la lɛ mi si jaŋ miira kɔ. 27 Wutitii nɛ mi bulaa
pima, niaa dɔŋsuŋ hɛ daha, ba bi jaŋ suu see di Wia kuorii-la kɔ.”

Yesu birima
Mat. 17.1-8; Maak 9.2-8

28 Yesu si bul wiaa deeŋba kala dɛrɛ, u tapulaa chori chɛɛŋ nɛ u sii jil
peeliŋ nyuŋ duu chuɔlɛ Wia. U kɛŋ Piita ari Jɔɔŋ ari Jeems ba jil. 29 U fa
síi chuɔlɛ Wia ŋii, u siaa birimɛ. U gɛriŋ ma pullɛ a tutul. 30 Niaa balia
guu kɔ u teeŋ a kalaa tul. Moosis ari Ilaaja nɛ. 31 Ba chiŋ aa bul wiaa. Baa
bul ŋii Yesu si jaŋ suu Jerusalɛm lɛ. U tiŋtiŋŋaa didɛriŋ nɛ ŋii.

32 Piita ari u naŋdɔŋsuŋ fa piŋ doŋ nɛ, ama ba hirike sii a na Yesu síi tul
ŋii, a na nialiŋ balia ma si chiŋ u teeŋ. 33 Ŋii nɛ nialiŋ ta Yesu aŋ viviiri.
Ba si viire ŋii, Piita bula pu, “Kuhiaŋ, u ŋaa wu-zɔŋ nɛ la si hɛ daha. La
jaŋ hɛ lɛŋŋɛɛ batori, di ŋ kɛŋ dɔŋɔ, di Moosis ma kɛŋ dɔŋɔ, di Ilaaja ma
kɛŋ dɔŋɔ.” U síi bul wiaa deeŋba kala, u fa paala bi jiŋ wii-la kala u síi
bul.

34 Piita ha síi bul wiaa ŋii, duoŋbiliŋbaaniŋ ku tuu tɔba. U si tɔba ŋii,
fawulluŋ kɛŋ Yesu haritooro-la. 35 Ka nuu yiikoro lii duoŋbiliŋbaaŋ-la
tuɔŋ aa bul, “Mi Bie nɛ ŋla. U nɛ ŋaa nii-la mi si liisa. Má jegile nii u
teeŋ.” 36 Yiikori-la si bul wiaa dɛrɛ, u-na Yesu duŋduŋa nɛ hɛ dimɛ. Ŋii
nɛ u haritooro-la tɔrɛ ba niiŋ. Ba bi wii-la ba si na bula pi nuu-kala.

Yesu kiri jiŋ-bɔmuŋ bie lɛ
Mat. 17.14-18; Maak 9.14-27

37 U taŋ si pula, ba lii peel-la nyuŋ tuu, ŋii nɛ ni-daŋ ku cheŋ Yesu. 38 Di
baal kubala lii ni-daŋ-la tuɔŋ a faasa yirɛ, “La kuhiaŋ, bee na mii suluŋ
di ŋ pɛ mi bie lɛ. U nɛ mi bie kala. 39 Jiŋ-bɔmuŋ nɛ kɛnu, u chichiirɛ a
teriki. Naŋtuɔ-fuŋfuga yie tɔ u niiŋ. Uu walimu a pɔ u buu ka leŋ. 40 Mi
mu sul ŋ haritooroo di ba kiri jiŋ-bɔŋ-la u lɛ, ama ba bi wuo kiri.” 41 Ŋii
nɛ Yesu bula piba a bul, “Ma lɛɛlɛ niaa deeŋba, ma bi yarida kɛnɛ. Ma
ŋaa ni-bɔmɔ nɛ. Ɛɛ nɛ mi jaŋ nyalimɛ a dieni ma teeŋ?” Ŋii nɛ u bula pi
baal-la a bul, “Kɛŋ ŋ bile kaa kɔ mi teeŋ.” 42 Ŋii nɛ bile sii mu. Bile síi mu
ŋii, ŋii nɛ jiŋ-bɔŋ-la ŋmobu lo tiŋteeŋ u teriki. Ŋii nɛ Yesu bul jiŋ-bɔŋ-la
lɛ duu lii bile lɛ. U lii, ka bile duori, aŋ ka Yesu joŋu pi u nyimma.

43 U ŋaa nialiŋ kala wu-kpuŋkpere. Ba si di Wia kɛŋ doluŋ woruŋ.

Yesu bira bul u suuŋ wiaa
Mat. 17.22-23; Maak 9.30-32

Nialiŋ kala haa biinɛ wu-kpuŋkperisi-la Yesu si ŋaa lɛ. Ŋii nɛ u bula pi
u haritooro-la a bul, 44 “Ma sí wii-la mi si jaŋ bula pima yu. U nɛ ŋla: Ba
jaŋ joŋ mi-na, Nuhuobiine Bie a hɛ niaa nisiŋ lɛ.” 45 Ama u haritooro-la bi
wii-la u si bula bubuɔŋ jiŋ. U ŋaa wu-faali nɛ ba teeŋ. Ŋii nɛ tii ba bi u
bubuɔŋ wuo jiŋ. Ama ba fifá fawulluŋ di ba piɛsɛ wii-la bubuɔŋ.

Yesu haritooroo kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa lilɛrɛ
Mat. 18.1-5; Maak 9.33-37

46 Ŋii nɛ Yesu haritooroo kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa lilɛrɛ. 47 Yesu fa jiŋ
wii-la ba síi biinu a kɛŋ bii-bie kaa kɔ kii u sɛmɛ, 48 aŋ bula piba a bul, "Di
nuu-kala nɛ kɛŋ bii-bie dɔŋɔ woruŋ a tiŋ mi wiaa, mi nɛ u kɛŋ woruŋ ŋii.
Nii-la ma kala si kɛŋmi woruŋ, mi duŋduŋa dee u kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la
si tiŋmi ma nɛ u kɛŋ woruŋ ŋii. Nii-la si ŋaa ni-bie ma tuɔŋ, u nɛ ŋaa ma
tuɔŋ kuhiaŋ."

Nii-la kala si biŋ bɛrɛ, u choŋ nɛ
Maak 9.38-40

49 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bula pi Yesu a bul, "Kuhiaŋ, la na baal kubala duu yirɛ ŋ
yiriŋ aa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. La kiru duu sí ŋii ŋaa, bɛɛ wiaa u bi la
dɔŋɔ ŋaa." 50 Ŋii nɛ Yesu bula pi Jɔɔŋ ari u haritooroo ku-kaanaa a bul,
"Ma síu kiru, bɛɛ wiaa nii-la kala si bi ma hariŋ lia, u ŋaa ma dɔŋɔ nɛ."

Samaria tiŋteeŋ sɛmɛ dɔŋɔ niaa via Yesu

51 Ŋii nɛ tapulii-la kpagɛ di ba joŋ Yesu a kaa jil Wia-jaŋ. U ŋaa siri a sii,
a joŋ woŋbiiŋ a mumu Jerusalɛm. 52 U tiŋ tiŋdaaraa di ba laa u sipaaŋ a
mu Samaria tiŋteeŋ ta-bie kubala, a chɛ leriŋ a bilu lɛ. 53 Ka nialiŋ bi siri
ŋaa di ba laau, bɛɛ wiaa ba jima duu mu Jerusalɛm nɛ.
54 U haritooroo Jeems ari Jɔɔŋ si na ŋii, ba piɛsɛ Yesu a bul, "La Tiina,
ŋ jaŋ leŋ di la sul nyiniŋ duu lii wia nyuŋ ku tuu a diiba koo?" 55 Ŋii nɛ
Yesu daasɛ hariŋ aŋ kpiaba lɛ [a bul, "Ma bi jiŋ dima-la yiri Wia si joŋo
pima. Mi-na Nuhuobiine Bie bi kɔ di mi kpu niaa, ama di mi laa niaa ta
nɛ."] 56 Ŋii nɛ ka ba kiele mu taŋ dɔŋɔ.

Nialiŋ si maga di ba to Yesu hariŋ
Mat. 8.19-22

57 Ba si lii joŋ ba woŋbiiŋ, baal kubala bula pi Yesu a bul, "Mi ŋaa siri
di mi to ŋ hariŋ a mu lee-na kala ŋ síi mu." 58 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Jolluŋ kɛŋ buasuŋ nɛ a jujuu, diibiisiŋ ma kɛŋ dɛlliŋ nɛ a jujuu, ama mi-
na Nuhuobiine Bie bi di-piniŋ kɛnɛ di mi pina wiesi." 59 Ŋii nɛ u bula pi
nuu dɔŋ maa a bul, "To mi hariŋ." U bula pu a bul, "Mi Tiina, leŋ di mi laa
sipaaŋ mu hugi mi nyimma." 60 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Leŋ di suunuŋ
tiŋŋaa mu hugi ba suunuŋ, aŋ ka di ŋ ma mu bul Wia kuorii-la wiaa a pi
niaa."
61 Nuu ma dɔŋ bira bula pu a bul, "Mi Tiina, mi jaŋ to ŋ hariŋ, ama leŋ
di mi mu ta mi dia niaa aŋ kɔ." 62 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Nuu-na kala
si suomo duu pɛrɛ aŋ didaasɛ u hariŋ, u bi tiŋtimii kala kɛnɛ Wia kuorii-la
lɛ."

10

Yesu tiŋ u naŋzɔɔba mahiŋ batori ari fii

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u liisɛ niaa mahiŋ batori ari fii a kɛŋba
kaa kpaa balia balia, a tiŋba di ba laa sipaaŋ mu lee-kala u titia si jaŋ
mu. 2 U bula piba a bul, "Kiaa yuga baga lɛ di ba ŋaa, ama tiŋtinnaa bi
yugɛ di ba tiŋ. Má sul baga-la tiina duu hɛ niaa di ba tiŋ tiŋtimii-la. 3 Má
sii mu. Ma nagɛ pie-biisiŋ nɛ. Mii tiŋma di ma guoli guŋgurusuŋ tuɔŋ.
4 Ma sí moribiee koru, ma sí sulli-gbaŋsiŋ koru a sí nɛŋtɛŋŋɛɛ tuŋ bulia
bulia ma koru a sí china chuɔlɛ niaa ma dieni woŋbiiŋ lɛ. 5 Di ma nɛ mu
juu dia kala, má laa sipaaŋ bula pi dia-la niaa a bul, 'Dia deeŋ niaa jaŋ

hɔŋ ari yarifiɛlaa.’ 6 Di nuu nɛ hɛ dimɛ si cho yarifiɛla-la, má leŋ duu
hɔŋ ari yarifiɛlaa ari ma si sul ŋii. Di nuu tuo dia-la lɛ a cho yarifiɛla-la,
yarifiɛla-la ma si sula jaŋ miira kɔ ma teeŋ. 7 Di ba nɛ pima di-piniŋ, má
hɛ dii-bala lɛ halii aa dii kudiile-la ba si ŋaa pima aa nyua liiŋ ma dimɛ.
Di tiŋtinna nɛ tima, u maga di ba ṯimu nɛ. Ma sí gɔllɔ pipiŋ niaa diisiŋ
lɛ. 8 Di ma nɛ mu taŋ kala, di ba nɛ pima di-piniŋ, máa dii kialiŋ kala
ba si ŋaa pima lee-la. 9 Má vaarɛ nyanyal tiŋŋaa ma kala si hɛ taŋ-la lɛ
aŋ bula piba a bul, ‘Wia kuorii-la ku kpagɛma nɛ.’ 10 Ama di ma nɛ mu
taŋ kala, di ba nɛ bima di-piniŋ pa, má lii chiŋ woŋbiiŋ lɛ aŋ bula piba a
bul, 11 ‘Ma taŋ-la hagila si mɛrɛ la naasiŋ lɛ, ba nɛ la kpesee hɛma lɛ ŋla.
Ama u maga di ma jiŋ ari Wia kuorii-la ku kpagɛma nɛ.’ 12 Mi bulaa pima
ari sariya chɛ-diiliŋ, Wia jaŋ dɔgisɛ taŋ-la niaa a kii bua-la lɛ u si dɔgisɛ
Sɔdɔm niaa ŋii.”

Tasi-la niaa si bi Yesu wiaa laa dii
Mat. 11.20-24

13 Ŋii nɛ Yesu bula pi taŋ-la niaa si bi u wiaa laa dii a bul, “Ma Kɔraziŋ
tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ. Bɛtisaada tiŋŋaa maa, ma ma jaŋ na hɛɛŋ. Wu-
magila-la ba si ŋaa ma teeŋ, di ba nɛ fa ŋaaba Taya ari Saadɔŋ niaa teeŋ
ŋla, ba fa bi jaŋ dieni aŋ hɔnɔ tɛllɛ tɛllɛ naasiŋ a ŋaa tuɔruŋ bubugɛ ba
titia, a didagɛ ŋii ari ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ. 14 Sariya chɛ-diiliŋ,
Wia jaŋ dɔgisɛ Kɔraziŋ ari Bɛtisaada tiŋŋaa a kii Taya ari Saadɔŋ tiŋŋaa.
15 Ma-na Kapɛnam tiŋŋaa, ma nɛ paala chichɛ di ma kɛŋ ma titia a kaa jil
Wia-jaŋ. Ama Wia jaŋ joŋma yuo ta di ma tuu juu Wia nyiniŋ.”

16 Ŋii nɛ aŋ ka u bira bula pi u haritooro-la a bul, “Nii-la kala si jegile
nii ma teeŋ, u jegile nii mi ma teeŋ nɛ. Nuu-kala si viama, u viami ma nɛ.
Nii-la kala ma si viami, u ma via nii-la si tiŋmi nɛ.”

Yesu naŋzɔɔba-la mahiŋ batori ari fii miira kɔ Yesu teeŋ

17 Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-la mahiŋ batori ari fii-la miira kɔ Yesu teeŋ.
Ba tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ a bula pi Yesu a bul, “La Tiina, di la nɛ yirɛ ŋ yiriŋ,
jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma yie paala to la niiŋ nɛ.” 18 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi
na Sitaani duu lii wia nyuŋ ku tuu tel a nagɛ duonuŋ síi ligisɛ ŋii.” 19 Ŋii
nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Má jegile nii mi teeŋ. Mi pima doluŋ di ma
wuo vivɛŋ diŋŋaa ari nuɔmaa tuɔŋ, ka ba bima wuo diŋ. Mi pima doluŋ
di ma wuo Sitaani maa. U bi jaŋ wuo kɛŋma walimɛ. 20 Ama ma sí leŋe
di ma tuɔŋ tɔrɛ ari jiŋ-bɔŋŋɔɔ síi to ma niiŋ lɛ, má miira leŋ di ma tuɔŋ
tɔrɛ a tiŋ ba si ŋmuŋsɛ ma yiraa hɛ Wia-jaŋ lɛ.”

Yesu tuɔŋ tɔrɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
Mat. 11.25-27; 13.16-17

21 Bua-la titia lɛ Yesu tuɔŋ tɔrɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a bul, “Mi
Nyimma, ŋ nɛ ŋaa wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala Tiina. Mii lɔlluŋ ari ŋ si
kɛŋ wialiŋ ŋ si joŋo faa a dagɛ nialiŋ si bi wiaa jiŋ, aŋ bi joŋo dagɛ nialiŋ
si kɛŋ wu-jimiŋ. Mi Nyimma, mii lɔlluŋ. Ŋ titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ŋ ŋaa ŋii.”
22 Ŋii nɛ u bira bul, “Mi Nyimma joŋ kuŋ-kala doluŋ nɛ pimi. Mi Nyimma
duŋduŋa nɛ jiŋ ŋii mi si naga. Mi ma duŋduŋa nɛ jiŋ ŋii mi Nyimma ma
si naga. Nuu-kala bira buu jiŋ, see nialiŋ duŋduŋa mi síi cho di mi dagɛ.”

23 Ŋii nɛ Yesu miira daasɛ u haritooro-la aŋ bula piba ba duŋduŋa a
bul, “Ma tuɔŋ tɔrɔ ari ma wuo nina wialiŋ kala ma síi na. 24 Mi jaŋ bula
pima ari buŋbuŋ nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari faafaa

kuoroo paala yuga a faa cho di ba na wialiŋ ma síi na aŋ bi wuo na, a ma
faa cho di ba nii wialiŋ maa ma síi nii, aŋ ka ba bi wuo nii.”

Yesu dagɛ niaa ba si jaŋ ŋaa ŋii a cho ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa

25 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi kubala kɔ a wiwalimɛ duu magisɛ Yesu a
piɛsu a bul, “Kuhiaŋ, bɛɛ kuŋ nɛ mi jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ?”
26 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul, “Bɛɛ nɛ ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ? Ɛɛ nɛ ŋ yie
karimɛ?” 27 Ŋii nɛ baal-la bula pu a bul, “Ba si di ŋ kɛŋ ŋ tuɔŋ kala ari
ŋ kuŋ-kala ari ŋ tuɔbiinaa ma kala a cho ŋ Tiina Wia, a cho ŋ dɔŋɔ tiina
maa ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.” 28 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Wialiŋ kala ŋ si
bula ŋaa wutitii nɛ. Ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ kɛŋ miisiŋ.”
29 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi-la chichɛ duu dagɛ ari u kɛŋ wutitii. Ŋii nɛ
u piɛsɛ Yesu a bul, “Kubɛɛ nɛ ŋaa mi dɔŋɔ tiina?” 30 Ŋii nɛ Yesu magɛ
namaga a bul, “Baal kubala nɛ sie a lii taŋ kubala baa yirɛ Jerusalɛm a
mumu Jɛrikɔ. U fa ŋaa Ju̱u tiina nɛ. U si mu ŋii, u mu juu gaaraa tuɔŋ. Ba
wuri u gɛnniŋ kala aŋ ŋmobu a bolimu aŋ fá lɛl, ka u piŋ dimɛ a chichɛ
duu suu. 31 Ŋii nɛ di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia, ba tuɔŋ kubala ma joŋ
woŋbii-la aa vɛŋ. U si ku a nau, u to sɛmɛ dɔŋ nɛ a kpɛrɛ bal. 32 Ŋii nɛ
Wia-dia naŋzɔɔ kubala ma kɔ lee-la a ma kpɛrɛ bal. 33 Ka Samaria tiŋŋaa
baal kubala ma fa joŋ woŋbii-la a vɛnɛɛ kɔ. U si nau, nennige kɛnu. 34 U
mu u teeŋ a chɛsɛ u naawiilaa a vɔɔ, aŋ joŋu hɛ u titia kakumo lɛ a kɛnu
kaa mu nuhuɔraa dia kubala aa benu. 35 Taŋ-pul u joŋ siidi zɔlɔ a pi dia
tiina aŋ bula pu duu bibeŋ u nyuŋ woruŋ. Duu nɛ miira kɔ, u jaŋ ṯiŋ u
si ŋmoo chimiŋ magɛ ŋii kala.” 36 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ Wia teniŋ kerichi-la
a bul, “Niaa deeŋba batorimuŋ tuɔŋ, kubɛɛ nɛ ŋaa baal-la si juu gaaraa
tuɔŋ dɔŋɔ tiina? Bɛɛ nɛ ŋ biinɛ ŋ tuɔŋ lɛ?” 37 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichi-la
bul, “Baal-la si fáu nisusuŋ.” Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Tɔɔ, ŋ ma mu ŋaa ŋii
titia.”

Yesu mu Maata ari Mɛɛri dia

38 Yesu ari u haritooroo si joŋ woŋbiiŋ mumu ŋii, ba kɔ taŋ kubala, di
haal kubala ma hɛ dimɛ. Baa yirɛ Maata. U kɛŋ Yesu kaa juu u dia. 39 U
ŋaana ma fa hɛ dimɛ. Baa yiru Mɛɛri. Yesu si hɔŋ dia-la tuɔŋ, u ku hɔŋ
Yesu sɛmɛ a jegilee nii wialiŋ u síi bul, 40 ka Maata fiɛsɛ sii a ŋiŋaa kudiilee
duu pi Yesu a kala lɔl. Ŋii nɛ u na baaniŋ Mɛɛri nyuŋ a ku lii, a bula pi
Yesu a bul, “Mi Tiina, ŋ biina u zɔmɔ nɛ mi ŋaana si leŋ tiŋtiŋŋaa kala
pimi mi titiŋ? Leŋ duu ku pɛmi lɛ.” 41 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Maata,
wiaa yuga nɛ hɛ dimɛ a wiwalimiŋ. 42 U maga di ŋ chɛ wu-bala duŋduŋ
nɛ. Wii-la titia nɛ Mɛɛri liisɛ ŋii. Wii-la ba bi jaŋ wuo kaa laa u teeŋ.”

11

Yesu dagɛ niaa ba si ŋaa ŋii aa chuɔlɛ Wia
Mat. 6.9-13; 7.7-11

1 Tapulii kubala Yesu sii a mu chuɔlɛ Wia lee kubala. U si chuɔlɛ Wia
dɛrɛ, u haritooroo tuɔŋ kubala kɔ u teeŋ a bula pu a bul, “La Tiina, dagɛla
ŋii la si jaŋ ŋaa a chuɔlɛ Wia, ari Jɔɔŋ fa si dagɛ u haritooroo ba si ŋaa ŋii
aa chuɔlɛ Wia.” 2 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ŋla nɛ ma jaŋ chuchuɔlɛ
Wia: Má bul,
‘La Nyimma Wia,
leŋ di ŋ yiriŋ yirɛ,
leŋ di ŋ kuorii-la kɔ.

3 Pila la niiŋ kudiiliŋ tapulii-na kala.
4 Joŋ la haachɛba chɛla ari la ma si joŋ la dɔŋsuŋ tiŋŋaa haachɛba
chɛba ŋii,
a liisɛla wii-la si jaŋ kɛŋla hɛ haachɛ tuɔŋ lɛ.' "
5 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooroo a bul, "Má leŋ di la joŋ ari ma kuŋ
nɛ mu u naŋdɔŋɔ dia tita-siesee, a bula pu a bul, 'Mi naŋdɔŋɔ, chiŋmi
boroboro batori. 6 Mi naŋdɔŋɔ nɛ lii woŋbiiŋ a kɔ mi teeŋ titaŋiŋ deeŋ,
ka mi bi kuŋ kɛnɛ di mi ŋaa pu duu dii.' 7 Ŋ biina ari ŋ naŋdɔŋ-la nɛ
hɛ dia tuɔŋ aŋ bula piŋ a bul, 'Sí mi walimu, boiŋ yaga nɛ. Ka la di mi
biiriŋ piŋ doŋ. Mi bi jaŋ wuo sii a piŋ kuŋ-kala.' Ai, u bi jaŋ bul ŋii. 8 Bɛɛ
nɛ u jaŋ ŋaa? Mi jaŋ bula pima, di ŋ nɛ china pɛsɛ, ma naŋdɔŋsuŋ wiaa
dee u jaŋ sii doŋ lɛ a piŋ kudiile-la. Ama ŋ si pɛsɛ ŋii aŋ bi hiisiŋ fá nɛ
tii u jaŋ sii a piŋ ku-la kala ŋ síi chɛ. 9 Ŋii wiaa mi jaŋ bula pima, Má sul
kiaa, ma jaŋ laa, má chɛ kiaa, ma ma jaŋ na. Má du̠ boro, ba jaŋ kaa suro
pima. 10 Nii-la kala si sul kiaa Wia teeŋ, u yie laa nɛ. Nii-la kala síi chɛ
kiaa, u yie na nɛ. Nii-la ma kala si du̠ boro, ba yie kaa suro pu nɛ. 11 Nyiŋ
bɛɛ nɛ ma tuɔŋ si jaŋ joŋ dimiŋ a pi u bie duu nɛ piɛsa chichɛ cheŋfiliŋ?
12 Koo duu ka chɛ ji-haliŋ, ma tuɔŋ nyiŋ bɛɛ nɛ jaŋ joŋ nuɔmuŋ pi u bie?
Ma tuɔŋ nuu-kala bi jaŋ ŋaa ŋii. 13 Ma nialiŋ ŋaa ni-bɔŋŋɔɔ nɛ, ka ma
wuo joŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pi ma biiriŋ. Ama mi Nyimma si hɛ Wia-jaŋ, u kɛŋ
wu-zɔŋŋɔɔ a kiima, ŋii nɛ tii u bi jaŋ via duu joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a pi nii-la
si sulu chichɛ."

Yesu ari Bɛlizibul
Mat. 12.22-30, 43-45; Maak 3.20-27

14 Baal kubala ma nɛ fa kɔ Yesu teeŋ. Jiŋ-bɔmuŋ kɛnu a ŋaa u taŋ. Ŋii
nɛ Yesu ŋaa jiŋ-bɔŋ-la lii baal-la lɛ, ka baal-la wuo bubul wiaa. Ni-daŋ-la
si hɛ dimɛ a na wii-la, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. 15 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ ma si
di jiŋ-bɔŋŋɔɔ kuoro ba síi yirɛ Bɛlizibul nɛ pu doluŋ duu kikiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ
ŋii. 16 Niaa dɔŋsuŋ ma chichɛ di ba magisu. Ŋii nɛ ba si duu ŋaa wu-
magiliŋ di ba na a jiŋ ari Wia doluŋ nɛ u kaa ŋiŋaa ŋii. 17 Yesu wuo jiŋ
ba tuɔbiinaa a bula piba a bul, "Di taŋ niaa nɛ hɛ dimɛ a bi nii-bala kɛnɛ,
ba taŋ jaŋ tel. Di naaŋbiiriŋ ma nɛ bi nii-bala kɛnɛ, ba dia jaŋ tel. 18 Di
Sitaani niaa nɛ bi nii-bala kɛnɛ, ba taŋ bi jaŋ wuo chiŋ." 19 Ŋii nɛ Yesu
bira bula piba, "Ma bula ari Bɛlizibul nɛ pimi doluŋ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ
niaa lɛ. Kubɛɛ nɛ saa joŋ doluŋ pi niaa deeŋba síi to ma hariŋ ba ma kikiri
jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ? Niaa deeŋba titia daga ari maa nyia nɛ. Ba jima ari
Sitaani bi u titia wuo guraa yuo. 20 Wia doluŋ nɛ mi kaa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ
niaa lɛ. Wiiŋ deeŋ nɛ daga ari Wia kuorii-la paala kɔ ma teeŋ nɛ. 21 Di
ni-duoŋ nɛ vɔɔ u tuɔnuŋ a hɔnɔ pɔ u dia, nuu-kala bi u dia kuŋ-kala wuo
juu joŋ. 22 Ama nii-la ma si kɛŋ doluŋ a kiiu duu wuo ku kɛŋ baal-la, aŋ
kɛŋ u tuɔnuŋ kala u si kaa pɔ u kiaa a kaa laa u teeŋ, u jaŋ wuo paa u
kialiŋ kala kaa viiri. 23 Nuu-kala si bi mi nuu ŋaa, u lii mi hariŋ nɛ. Nii-la
ma kala si bi mi lɛ pɛ di la kiri kiaa hihɛ dɔŋɔ lɛ, u kaa pisa tita nɛ."
24 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi niaa a bul, "Di jiŋ-bɔŋ nɛ lii nuu lɛ, u yie gɔllɛ
tiŋtee-hiliŋ lɛ a chichɛ di-wiesiŋ. Di u nɛ bi lee na, u yie bul u titia lɛ a
bul, 'Mi jaŋ miira mu lee-la mi si lia.' 25 U jaŋ miira mumu, di disinniŋ
tuo dia-la lɛ, ba wasa u kala zɔŋ. 26 Ŋii nɛ u jaŋ miira lii, a kɛŋ jiŋ-bɔŋŋɔɔ
balipɛ, kialiŋ si bɔmɔ kiiu, ba ma ku juu a pɛu lɛ. Ŋii hariŋ lɛ nɛ baal-la
yie kperi a kii buŋbuŋ-la."

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ tuɔtɔruŋ kiŋkɛŋ

27 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, di haal kubala hɛ ni-daŋ-la tuɔŋ a faasa bula pu
a bul, “Wia jaŋ pɛ haal-la si luluŋ lɛ a diɛsiŋ ari yiliŋ. U jaŋ leŋ duu tuɔŋ
tɔrɛ.” 28 Ŋii nɛ Yesu miira bula pu a bul, “Nii-la si nii Wia niiŋ wiaa a
tutoba, u-na tiina tuɔŋ nɛ jaŋ tɔrɛ.”

Nialiŋ chɛ di Yesu ŋaa wu-magilaa
Mat. 12.38-42

29 Nialiŋ si golli Yesu ŋii, u bula piba a bul, “Bee na, jiniŋ niaa deeŋba
bɔmɔ nɛ. Ba si di mi ŋaa wu-magiliŋ di ba na a jiŋ ari mi dol-la lii Wia
teeŋ nɛ. Ai, mi bi ŋaa. Wu-magiliŋ ma síi chɛ, ma bi jaŋ wuo na, see
wu-magil-la Wia fa si ŋaa a tigɛ Jona lɛ. 30 Wia joŋ Jona a kɛnu ŋaa wu-
magiliŋ Ninivɛ niaa teeŋ. Ŋii titia nɛ u jaŋ joŋ mi-na Nuhuobiine Bie ma
a kɛŋmi ŋaa wu-magiliŋ jiniŋ niaa teeŋ.”
31 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Haal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U dii kuoruŋ tiŋtee
kubala lɛ baa yirɛ Siiba. U sii lii u jaŋ lɛ a mu di-bolii duu jegile nii kuoru
kubala wu-jimiŋ. U yiriŋ nɛ fa Solomɔŋ. U fa kɛŋ wu-jimiŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
Sariya chɛ-diiliŋ, haal-la jaŋ sii a joŋ cheeriŋ a pi jiniŋ niaa woruŋ. Mi jaŋ
bula pima ari nuu nɛ hɛ dimɛ, u yuga a kii Solomɔŋ, ka ma bi sɛi di ma
jegile nii u wiaa. 32 Sariya chɛ-diiliŋ, Ninivɛ niaa ma jaŋ sii a joŋ cheeriŋ
a pima woruŋ. Bua-la lɛ Jona ma fa si mu bul Wia wiaa pi Ninivɛ niaa,
ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ aŋ to Wia. Mi jaŋ bula pima ari nuu nɛ hɛ
ma tuɔŋ a yuga kii Jona, ka ma bi sɛi di ma jegile nii u wiaa.”

Yesu dagɛ niaa a tigɛ puluŋ-la lɛ
Mat. 5.15; 6.22-23

33 Ŋii nɛ Yesu bira dagɛ niaa a bul, “Di ŋ nɛ nyigɛ chaaniŋ aa chɛ di
pulumuŋ hɛ dia tuɔŋ, ŋ bi jaŋ kɛŋ kua kɛrɛ. Ŋ bira bi jaŋ joŋ gbaŋa ma a
chu tɔ. Ŋ yie joŋo daŋ kuŋ nyuŋ nɛ, di nuu-kala nɛ ku juu ŋ dia, duu wuo
na pulumuŋ a ku juu dia-la. 34 Ŋ siaa nɛ ŋaa ŋ yaraa pulumuŋ. Di ŋ siaa
nɛ zɔmɔ, ŋ yaraa kala kɛŋ pulumuŋ nɛ, ama di ŋ siaa nɛ bi zɔŋ, ŋ yaraa
kala hɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ. 35 Má pɔ di puluŋ-la ma si kɛnɛ sí birimiŋ birimu.
36 Di ŋ yaraa kala nɛ kɛŋ pulumuŋ aŋ ka ŋ lee-kala bi birimiŋ kɛnɛ, u jaŋ
chaanɛ lee-kala, ari chaaniŋ si yie chaanɛ ŋii.”

Yesu bul Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba teeŋ woruŋ
Mat. 23.1-36; Maak 12.38-40

37 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, Farisii tiina kubala yiru duu kɔ u dia a
dii kudiilee. Ŋii nɛ Yesu mu hɔŋ duu dii kudiile-la. U bi liiŋ sɔmɔ aŋ didii
kudiile-la. 38 Farisii tiina-la si na ŋii, u ŋaau wu-kpuŋkpere. 39 Ŋii nɛ la
Tiina Yesu bula pu a bul, “Ma-na Farisii tiŋŋaa, ma yie chɛsɛ ma gbaŋsiŋ
ari ma nyunyualuŋ hariŋ woruŋ di ba zɔŋ aŋ bi ba tuɔŋ ka tiisi, ka ba
tuɔŋ kala birisi. Ma nagɛ nyunyualuŋ ari gbaŋsiŋ deeŋba nɛ. Ma yaraa
nɛ zɔmɔ, ama ma tuɔŋ lɛ ma kɛŋ yaribieriŋ ari tuɔ-bɔmuŋ. 40 Ma ŋaa
ni-yaaraa nɛ. Wia-la si ŋaa ma hariŋ, u nɛ ŋaa ma tuɔŋ maa. 41 Di ma níi
chɛ di ma tuɔŋ pullɛ, má kɛŋ ma tuɔŋ a cho summoo a fifába nennige.
42 Ma Farisii tiŋŋaa, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ku-biisiŋ, ma yie kaa kpaa leree
fii fii, a joŋ leriŋ kubala a pi Wia. Di ma nɛ jaa pipaari-la suɔra si sima ari
pipaari-la suɔra si bi siŋ ari pipaa-diilee maa, ma yie kɛŋba kaa kpaa leree
fii fii, a joŋ ba kuŋ-kala leriŋ dɔŋɔ a pi Wia, ama ma via wutitii woŋbiiŋ a
bi Wia cho. U maga di ma kpaa ma kialiŋ leree fii fii, a joŋ leriŋ kubala a
pi Wia, ama u bi maga di ma via wutitii woŋbiiŋ. 43 Ma Farisii tiŋŋaa, ma
jaŋ na hɛɛŋ. Di ma nɛ juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ, ma yie cho ni-balaa di-hɔnuŋ
nɛ. Di ma níi gɔllɛ yɔbɔ lɛ maa, ma yie cho di nuu-kala nɛ pima jirima a

chuchuɔlɛma. 44 Ma jaŋ na hɛɛŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. Ma nagɛ vaamaa ba si
kaa jɛrɛ, di ba di tiŋteeŋ kala magɛ dɔŋɔ nɛ, ka niaa bi jiŋ aŋ vivɛŋ ba
nyuŋ."
45 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, di Wia teniŋ kerichi dɔŋɔ bula pu a bul, "Kuhiaŋ,
ŋ si bul ŋla, ŋ tuusɛla ma nɛ." 46 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ma-na Wia teniŋ
kerichiba, ma jaŋ na hɛɛŋ. Ma yie joŋ chuga a daŋ niaa hariŋ lɛ, ka ba
bi wuo chuŋ. Aŋ ka ma titia bi jaŋ pɛba lɛ a laa chuga-la. 47 Ma jaŋ na
hɛɛŋ kiŋkɛŋ. Ma naabalimaba bi woruŋ ŋaa a kpu nialiŋ fa síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ma nɛ paala saa ba vaama-la. 48 Ma nɛ sɛi wialiŋ
ma naabalimaba si ŋaa a bul di ba ŋaa wutitii nɛ. Ba kpu nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma ma nɛ saa ba vaamaa. 49 A tiŋ wiiŋ deeŋ
wiaa, ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi yirɛ Wia wu-jimiŋ a bul, 'Mi
jaŋ ta nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari mi tiŋdaaraa di ba
mu ba teeŋ. Ba jaŋ kpu dɔŋsuŋ aŋ to dɔŋsuŋ naasiŋ a dɔgisɛba.' 50 Wia
jaŋ dɔgisɛ jiniŋ niaa a tiŋ ba si kpu nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ a lii dunia di-suomuŋ, 51 a chiŋ bua-la lɛ ba si kpu Ebil a kaa mu
yi bua-la lɛ ba si kpu Zakaraya. Ba kpuu Wia-dia tuɔŋ nɛ a kpagɛ koru-la
nyuŋ ba si yie nyigɛ pusuŋ pipi Wia nɛ. Wutitii, mi jaŋ bula pima, Wia jaŋ
dɔgisɛ jiniŋ niaa kala kiŋkɛŋ a tiŋ wiaa deeŋba kala lɛ. 52 Ma Wia teniŋ
kerichiba, ma ma jaŋ na hɛɛŋ kiŋkɛŋ. Ma tɔ woŋbii-la nialiŋ síi to a yi
lee-la ba si jaŋ na wu-jimiŋ nɛ. Ma titia bi chɛ di ma to woŋbiiŋ deeŋ, aŋ
pɔ di nialiŋ ma síi walimɛ di ba to, di ba sí to."
53 Yesu si lii lee-la, Wia teniŋ kerichiba-la ari Farisii tiŋŋa-la suomo bul
wiaa a lilii u hariŋ a piɛsu wiaa yugɛ. 54 Baa walimɛ di ba bɛrɛ kɛnu di u
nɛ bul wii chei.

12

Yesu bula pi niaa di ba sí kaŋfugi tiŋŋaa nagu
Mat. 10.26-27

1 Nialiŋ fa si kɔ Yesu teeŋ, ba yi niaa bui bui bui a yiyigi dɔŋɔ. Ŋii nɛ
Yesu laa sipaaŋ a bula pi u haritooroo a bul, "Má pɔ ma titia lɛ ari Farisii
tiŋŋaa. Ba ŋaa kaŋfugi timma nɛ. Ba nagɛ si-buruŋ nɛ. Di ŋ nɛ joŋo hɛ
kuŋ-kala lɛ, u yie puɔrɛ nɛ. 2 Wii-kala si faa, u jaŋ ku lii pulumuŋ, niaa
ma jaŋ nii wii-la si ŋaa wu-faali. 3 Wii-kala maa ŋ si bul birimiŋ tuɔŋ, ba
jaŋ niiu pulumuŋ lɛ. Wii-kala bira ŋ si muŋso bul a hɛ nuu duŋduŋ digiliŋ
lɛ dia tuɔŋ, ba jaŋ faasa heele bulu lusuŋ nyuŋ."

Nii-la si maga di ŋ fá
Mat. 10.28-33; 12.32; 10.19-20

4 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Mi naŋdɔŋsuŋ, mi jaŋ bula pima, ma sí nialiŋ si
jaŋ wuo kpu ma yaraa lɛ fá. Ba bira bi jaŋ wuo ŋaa wu-bɔŋ kala ma lɛ.
5 Mi jaŋ dagɛma nii-la si maga di ma fá. Má fá Wia. U nɛ jaŋ wuo kpuma
aŋ bira kɛŋ doluŋ duu wuo joŋma hɛ Wia nyiniŋ tuɔŋ. Mi bulaa pima,
ma fifáu. 6 Zaarikokobiisiŋ banɔŋ dee ba yie joŋo yallɛ kɔbu balia koo?
Ama Wia bi ba tuɔŋ kubala ma wiaa yua. 7 Wia paala jiŋ ma nyu-punaa
kala ma niiŋ nɛ. Ŋii wiaa, ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma. Ma nɛ paala kii
zaarikokobiisiŋ a yugɛ.
8 Mi bulaa pima, nii-la kala si jaŋ wuo bul niaa tuɔŋ ari u ŋaa mi nuu
nɛ, mi-na Nuhuobiine Bie ma jaŋ bul ŋii a tigɛu lɛ Wia tiŋdaaraa sipaaŋ.
9 Ama nii-la kala si viami niaa tuɔŋ, mi-na Nuhuobiine Bie ma jaŋ viau
Wia tiŋdaaraa sipaaŋ. 10 Nii-la kala si bul wu-bɔŋŋɔɔ a mu tigɛ mi-na

Nuhuobiine Bie lɛ, Wia jaŋ joŋo chɛu, ama nii-la kala si tuusɛ Wia Diŋ-
zɔŋ-la joŋŋoo, Wia bi jaŋ joŋo chɛ u tiina.
11 Di ba nɛ kɛŋma kaa juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ koo kuoroo ari kuhiasiŋ teeŋ
di ba dii ma sariya, ma sí leŋe di ma bɔisiŋ joŋ ŋii ma si jaŋ ŋaa a laa ma
titia, koo wii-na kala ma si jaŋ bul. 12 Bua-la titia lɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ
dagɛma wii-la ma si jaŋ bul."

Yesu magɛ namaga a tigɛ bagi-daari tuɔluŋ tiina lɛ

13 Yesu fa si bul wiaa pipi ni-daŋ-la ŋii, baal kubala lii ba tuɔŋ a bula pu
a bul, "Mi kuhiaŋ, la nyimma suba aŋ ka kiaa. Mii suluŋ di ŋ bula pi mi
naaŋbie duu kaa kpaa pimi." 14 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Mi naŋdɔŋ,
mi tiŋtimii dee di mi laa ma sariya dii pima koo di mi kɛŋ ma kiaa kaa
kpaama." 15 Ŋii nɛ u bira bula pi niaa a bul, "Má fiɛlɛ ma siaa a sí tuɔ-
luŋuŋ kɛŋ. Di nuhuobiine nɛ kɛŋ kiaa kiŋkɛŋ, kialiŋ bi jaŋ wuo leŋ duu
kɛŋ miisiŋ."
16 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga a bul, "Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ a kɛŋ
kiaa woruŋ a bil u baga. U baga-la kiaa wasɛ woruŋ. 17 Ŋii nɛ u bibiinɛ u
tuɔŋ lɛ a bul, 'Ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa? Mi bira bi leriŋ kɛnɛ di mi tuɔlɛ mi kiaa.'
18 Ŋii nɛ u bul, 'Mi jaŋ ŋmoo mi virisiŋ deeŋba mi si kɛnɛ a ta aŋ wasa
saa ku-balaa. Mi jaŋ joŋ mi kuorimiaa ari mi kiaa kala a tuɔlɛ dimɛ 19 aŋ
bula pi mi titia a bul, Mi tuɔlɛ kiaa yugɛ nɛ. Mi jaŋ dii jisi ari jisi. Mi-na
jaŋ ta jia a dii kiaa ari tuɔtɔruŋ.' 20 Ŋii nɛ Wia bula pu, 'Ni-yaari, titaŋiŋ
deeŋ mi jaŋ leŋ di ŋ suu. Kialiŋ saa ŋ si chɛ bil, kubɛɛ nɛ jaŋ dii?' " 21 Ŋii
nɛ Yesu bula pi niaa a bul, "Nii-la kala si yie chɛ kiaa bil u titia lɛ aŋ bi
kuoru ŋaa Wia teeŋ, u nagɛ baala deeŋ nɛ."

Yesu dagɛ niaa di ba sí ba titia walimu a tigɛ kudiilee ari gɛnniŋ wiaa lɛ
Mat. 6.25-34

22 Ŋii wiaa Yesu bula pi u haritooroo a bul, "Mi bulaa pima, ma sí ma
titia walimu a tigɛ kudiile-la ma si jaŋ dii a kɛŋ doluŋ, koo ma sí ma titia
ma walimu a tigɛ gɛnni-la lɛ ma síi chɛ di ma lilaalɛ. 23 Ma miisiŋ nɛ kii
kudiilee, ma yaraa ma kii gɛnniŋ. 24 Má bee na diibiisiŋ, ba bi pɛrɛ, ba bi
kiaa ka tuɔlɛ virisiŋ lɛ, ka Wia pipiba kudiilee. Ma nɛ paala kɛŋ nyuuruŋ
a kii diibiisiŋ. 25 Di ma níi walimɛ ma titia kiaa deeŋba wiaa, bua-la lɛ ma
miisiŋ si jaŋ dɛrɛ, u bi jaŋ kɛŋ tapul-bala ma pɛ pima. 26 Di ma nɛ saa bi
tapul-bala ma wuo kaa pɛ ma miisiŋ lɛ tapulii-la ma ma si jaŋ suu, bɛɛ nɛ
saa tii kiaa deeŋba wiaa wiwalimɛma? 27 Má bee na tii-fiilaa. Ba bi tiŋ,
ba bi gɛnniŋ ma yɛrɛ a lilaalɛ, ama ba zɔmɔ woruŋ. Kuoru kubala nɛ fa
hɛ dimɛ. Baa yirɛ Solomɔŋ. U fa si hɛ u miisiŋ lɛ, u kɛŋ kiaa nɛ woruŋ.
Ama u gɛnniŋ fa bi zɔmɔ magɛ tii-fiilaa deeŋba. 28 Wia nɛ yie ŋaa yaŋ
nyu a waa a zɔŋ, ka u bi dieni aŋ hil. Di u nɛ hila, ba yie nyigɛ nyiniŋ. Di
Wia nɛ wuo ŋaa yaŋ zɔŋ ŋii, bɛɛ nɛ tii ma bibiinɛ ari u bi jaŋ wuo pima
kudiilee ari gɛnniŋ? Ma yarida bi yugɛ. 29 Ma sí leŋe di ma walimɛ ma
titia kudiile-la ma si jaŋ dii ari ku-la ma si jaŋ nyua wiaa. 30 Nialiŋ si bi
Wia jiŋ dunia deeŋ lɛ, ba nɛ yie walima chichɛ kiaa deeŋba. Ma Nyimma
jima ari ma chɛ kiaa deeŋba nɛ. 31 Ŋii wiaa, má laa sipaaŋ a chɛ kialiŋ si
hɛ Wia kuorii-la tuɔŋ. U jaŋ joŋ kuŋ-kala si ka a pɛ pima."

Ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ kiaa Wia-jaŋ lɛ
Mat. 6.19-21

32 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ma nialiŋ síi tomi, ma bi yugɛ. Ma sí leŋe di
fawulluŋ kɛŋma. Ma Nyimma tuɔŋ tɔrɛ nɛ duu joŋ kuorii-la pima. 33 Má

joŋ ma kiaa kala yallɛ a joŋ moribie-la a pi summoo. Má chɛ kialiŋ si bi
chei a bil ma titia lɛ, a joŋ ma kiaa bil Wia-jaŋ lɛ. Dimɛ ba bi jaŋ dɛrɛ, gaaru
kala bi jaŋ wuo paaba dimɛ, pugumaa ma bi jaŋ diiba. 34 Ma tuɔbiinaa
jaŋ piŋ lee-la ma kiaa si hɛ.

35 Má vɔɔ ma damɛrisiŋ woruŋ ma tiŋsiŋ lɛ a nyigɛ ma chaanaa di ba
chaanɛ, di ma ŋaa siri ari wii-na kala si jaŋ ŋaama lɛ. 36 Má leŋ di ma
nagɛ dia tiŋtinni-zɔŋŋɔɔ. Di ba kuhiaŋ mu ha-jaari gbiele aŋ kɔ, ba hɔnɔ
gbɛru. Ba ŋaa siri di bua-la lɛ u si miira kɔ a du̠ boro, ba jaŋ suro pu lima
lima. 37 Di ba kuhiaŋ nɛ miira kɔ a na di ba weye a ŋaa siri, ba tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ. Wutitii, mi jaŋ bula pima, u jaŋ vɔɔ u damɛrɛ woruŋ aŋ ŋaa di u
tiŋtinna-la hɔŋ, a joŋ kudiilee piba di ba dii. 38 Duu nɛ miira kɔ tita-siesee
maa, koo duu nɛ paala kieli ŋii maa, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ woruŋ. 39 Di nuu
nɛ fa jima bua-la lɛ gaara si jaŋ ku gaa u kiaa u dia lɛ, u fa jaŋ hɔnɔ pɔ u
dia. Di u nɛ weye, u bi jaŋ sɛi di gaara juu gaa u kiaa. Má liisi wiiŋ deeŋ.
40 Má ma saa ŋaa siri, bɛɛ wiaa, mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ kɔ bua-la lɛ ma
si buu yiɛlɛ."

Nii-la si ŋaa tiŋtinni-titii ari nii-la si bi tiŋtinni-titii ŋaa
Mat. 24.45-51

41 Ŋii nɛ Piita piɛsɛ Yesu a bul, "La Tiina, ŋ magɛ namaga deeŋ pipila
nɛ koo ŋ bula pi nuu-kala nɛɛ?" 42 Ŋii nɛ la Tiina Yesu miira piɛsɛba a
bul, "Kubɛɛ nɛ saa ŋaa tiŋtinni-titii-la si jiŋ wiaa? U nɛ nii-la u kuhiaŋ si
yie liisɛ duu bibeŋ u dia, aŋ pɛ pipi u tiŋtinni-dɔŋsuŋ ma kudiilee. 43 Di
tiŋtinna-la ŋaa wialiŋ u kuhiaŋ si dagu duu ŋaa, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ bua-la lɛ
u kuhiaŋ-la si jaŋ miira kɔ. 44 Wutitii mi bulaa pima, u kuhiaŋ-la jaŋ joŋ
u kiaa kala hɛ tiŋtinna deeŋ nisiŋ lɛ duu bibeŋ. 45 Ama di tiŋtinni-la nɛ
bula pi u titia ari u kuhiaŋ-la jaŋ dieni nɛ aŋ suomo ŋmuŋmoo u tiŋtinni-
dɔŋsu-la, baalaa ari haalaa kala, a hɛ dɔŋɔ lɛ, aŋ faasa didii kudiilee a
nyunyua siniŋ bubugi, 46 duu ŋaa ŋii, u bi siri ŋaa gbɛrɛ u kuhiaŋ-la. U
kuhiaŋ-la jaŋ kɔ tapulii-la lɛ u si bi yiɛla. U jaŋ dɔgisu woruŋ aŋ kɛnu kaa
mu hɛ lee-la nialiŋ si bi u niiŋ wiaa nii si hɛ. 47 Tiŋtinni-la si jiŋ tiŋtimii-la
u kuhiaŋ síi chɛ duu tiŋ aŋ bi siri ŋaa duu tiŋ tiŋtimii-la, u kuhiaŋ jaŋ
chaasa viiru kiŋkɛŋ. 48 Ama tiŋtinni-la si bi tiŋtimii-la u kuhiaŋ síi chɛ
duu tiŋ jiŋ aŋ ŋaa wii-la si maga di ba viiru, ba jaŋ viiru mua. Di ba joŋ
kiaa yugɛ a pi nuu, u maga di ba piɛsɛ laa kiaa yugɛ nii-la teeŋ. Di ba joŋ
kiaa yugɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ a pi nuu duu beŋ, u ma maga di ba piɛsɛ laa kiaa
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ u teeŋ."

A tiŋ Yesu wiaa, niaa jaŋ pɔrɛ dɔŋɔ lɛ
Mat. 10.34-36

49 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Mi kɔ di mi ŋaa di dunia dii nyiniŋ nɛ. Mi saa
fa cho duu suomo a didii nɛ lɛɛlɛ. 50 Mi jaŋ juu hɛɛŋ lɛ ari niaa si yie juu
liiŋ ŋii, bua-la lɛ ba síi foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. Mi tuɔŋ bi jaŋ piŋ di-bala see
di mi na hɛɛ-la dɛrɛ. 51 Ma biina di mi kɛŋ yarifiɛlaa nɛ kaa kɔ di mi pi
dunia? Ai. Mi paala kɔ di mi ŋaa di niaa pɔrɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. 52 A chiŋ lɛɛlɛ a
kaa mu, dia niaa jaŋ pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. Di ba nɛ ŋaa banɔŋ a jujuu dia, ba jaŋ
pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. Niaa batori jaŋ kɛŋ nii-bala, di niaa balia ma kɛŋ nii-bala.
Niaa batori-la jaŋ pɛ dɔŋɔ lɛ a yuyuo niaa balia-la. Niaa balia-la ma jaŋ
pɛ dɔŋɔ lɛ a yuo niaa batori-la. 53 Biiriŋ nyimmaba ari ba biiriŋ jaŋ guraa
yuo dɔŋɔ. Biiriŋ ma kɛŋ ba nyimmaba di ba yuyuo dɔŋɔ. Biiriŋ naaŋba
ma jaŋ kɛŋ ba biiriŋ yuyuo dɔŋɔ, biiriŋ ma jaŋ kɛŋ ba naaŋba di ba yuyuo

dɔŋɔ. Bala naaŋba ma jaŋ kɛŋ ba bii-haalaa yuyuo dɔŋɔ. Bii-haalaa ma jaŋ kɛŋ ba bala naaŋba yuyuo dɔŋɔ."

U maga di ma jiŋ wialiŋ si ŋaa dunia lɛ bubuɔŋ
Mat. 16.2-3

54 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ a bul, "Di ma nɛ na duoŋbiliŋbaanaa di ba
nɛ lii wii-juuluŋ a kuu jil, ma yie bul di duonuŋ níi chɛ duu nii. Ŋii nɛ
duonuŋ sɛnɛ yie nii. 55 Di ma nɛ bira na peliŋ duu nɛ lu a lii taŋ-bubuɔŋ,
ma yie bul di leriŋ jaŋ liŋ. U sɛnɛ liŋ. 56 Ma kaŋfugi tiŋŋaa deeŋba. Ma
yie wuo beŋ tiŋteeŋ a beŋ wia nyuŋ maa a wuo dagɛ wii-la si jaŋ ŋaa.
Bɛɛ nɛ saa tii ma bi jaŋ wuo jiŋ wialiŋ síi ŋaa dunia deeŋ lɛ ba bubuɔŋ?"

Wii-la si maga di ma ŋaa
Mat. 5.25-26

57 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ma si jiŋ wii-la si maga di ma ŋaa, bɛɛ nɛ tii
ma buu ŋaa? 58 Di nuu nɛ samiŋ a kɛniŋ kaa mu sariya di-diiliŋ, ŋ ŋaa
kukeri a bul wii-la wasɛ woŋbiiŋ lɛ aŋ-na mu. Di ŋii dee, u jaŋ kɛniŋ kaa
lɛrɛ sariya didiire teeŋ. Sariya didiire bira jaŋ kɛniŋ kaa hɛ porisiba nisiŋ
lɛ. Ba jaŋ kɛniŋ mu tɔ dia. 59 Di ba nɛ kɛniŋ mu tɔ dia, ŋ bi jaŋ wuo lii,
see di ŋ ti̱ŋ chiŋ-la kala ba si kere piŋ."

13

Yesu bula pi niaa di ba birima lii ba haachɛba lɛ

1 Bua-la lɛ Yesu fa si bul wiaa pipi niaa, nialiŋ dɔŋsuŋ fa si hɛ dimɛ bul
wiaa pu a mu tigɛ Paalit lɛ, u fa si kpu Galilii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ŋii. U kpuba
bua-la lɛ ba síi kpu pusuŋ pipi Wia nɛ. 2 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Ma
biina ari Galilii tiŋŋaa deeŋba Paalit si kpua nɛ ŋaa haachɛ a kii Galilii
tiŋŋaa dɔŋsuŋ kalaa? 3 Ai, ŋii dee. Di ma nɛ bi birima lii ma haachɛba lɛ,
ma kala jaŋ suu ari niaa deeŋba si suu ŋii. 4 Nialiŋ fii ari chori ma fa si
hɛ dimɛ, dii-duduoŋ tele ŋmooba kpu Siloom lɛ. Ma biina ari ba nɛ ŋaa
haachɛ a kii nialiŋ dɔŋsuŋ kala fa si hɛ Jerusalɛm lɛ koo? 5 Ai, ŋii dee. Mi
bulaa pima, di ma kala bi birima lii ma haachɛba lɛ, ma kala jaŋ suu niaa
deeŋba fa si suu ŋii."

Yesu magɛ namaga a tigɛ tia-la si bi nɛŋ lɛ

6 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi niaa a bul, "Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ.
U fa kɛŋ tutogo nɛ u baga lɛ. Tutogo-la nɛniŋ yi, u mu a chichɛ nɛnɛɛ
tutogo-la lɛ. U bi nɛŋ kala na. 7 Ŋii nɛ u bula pi u bagi-paara a bul, 'Jisiŋ
batori nɛ ŋla tia-la si bi nɛnɛ, u maga di ŋ kere ta nɛ. U china tɔ leriŋ nɛ.'
8 Ŋii nɛ bagi-paari-la bula pu a bul, 'Mi kuhiaŋ, leŋ duu chiŋ jina deeŋ ma
lɛ di la na. Mi jaŋ huro golli u bubuɔŋ a hɛ na-biniŋ. 9 Di u nɛ nɛnɛ hariŋ
jina-la lɛ, u jaŋ zɔŋ. Di u nɛ bi nɛnɛ, kere ta.' "

Yesu vaarɛ guma tiina

10 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kubala Yesu juu Wii-chuɔlɛ dia a didagɛ niaa Wia
wiaa. 11 Di haal kubala hɛ dimɛ. Jiŋ-bɔŋ kubala nɛ kɛnu a ŋaa uu wiilɛ.
U wiilɛ ŋii a yi jisiŋ fii ari chori. U fa kɛnu bori nɛ. U bi wuo tiɛnaa
chiŋ. 12 Yesu si na haal-la, u yiru a bul, "Haal, ŋ duoro nɛ. Ŋ nyanyalii-la
lii-ŋ lɛ nɛ." 13 Ŋii nɛ u joŋ u nisaa a daŋ haal-la lɛ. Haal-la guu tiɛnɛ u
titia a dɛnnɛ Wia. 14 Ŋii nɛ Wii-chuɔlɛ dia-la kuhiaŋ na baaniŋ ari Yesu si
vaarɛ niaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ. U bula pi nialiŋ a bul, "Tapulaa balidu nɛ
hɛ dimɛ. U maga di la tiŋ tiŋtiŋŋaa tapulaa deeŋba pɛgɛ di ba vaarɛma,

ama chɛ-wiesii-la chɛɛŋ dee.” 15 Ŋii nɛ la Tiina Yesu bula piba a bul, “Ma
kaŋfugi tiŋŋaa deeŋba, ma tuɔŋ kubɛɛ nɛ bi nɛɛŋ koo u kakumo puro kaa
lii u nyunyua liiŋ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ? 16 Haala deeŋ ŋaa Abiraham doho
nuu nɛ. Sitaani kɛnu vɔɔ bil jisiŋ fii ari chori. U saa bi maga di la laau ta
chɛ-wiesii-la chɛɛŋ koo?” 17 U si bul ŋii, hiisiŋ kɛŋ u diŋdɔmɔ-la kala, aŋ
ka nialiŋ ku-kaanaa tuɔŋ tɔrɛ ari Yesu si ŋaa wu-kpuŋkpere-la.

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ ku-doho kubala lɛ baa yirɛ masitad
Mat. 13.31-32; Maak 4.30-32

18 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ mi jaŋ kɛŋ Wia kuorii-la
kaa magisɛ? Ɛɛ nɛ Wia kuorii-la nagɛ? 19 U nagɛ ku-doho kubala ba kaa
yirɛ masitad nɛ. Baal kubala joŋo du̠u u baga lɛ. U nyu a waa a birimɛ
tia. Ŋii nɛ diibiisiŋ ku sua ba dɛlliŋ u naakelee lɛ.”

Yesu magɛ namaga a mu tigɛ si-buruŋ lɛ
Mat. 13.33

20 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ mi bira jaŋ kɛŋ Wia kuorii-
la a kaa magisɛ? 21 Wia kuorii-la nagɛ si-buruŋ ba si kaa hɛ munuŋ lɛ, u
sii a puɔrɛ nɛ. Haala joŋ munuŋ a hɛ tasi-gbaŋa tuɔŋ, a joŋ si-buruŋ a kaa
kuosi. U dieni mua, ka muŋ-la sii su̠ tasi-gbaŋa-la kala.”

Yesu bula pi niaa di ba to boi-la si bi jal
Mat. 7.13-14, 21-23

22 Ŋii nɛ Yesu mu Jerusalɛm diiriŋ. U síi mu ŋii, u gɔllɛ ta-balaa ari ta-
biisiŋ a didagɛ niaa. 23 Ŋii nɛ nuu kubala ku piɛsu a bul, “La Tiina, nialiŋ
Wia si laa ta, ba jaŋ ŋaa niaa muapilii duŋduŋ koo?” 24 Ŋii nɛ Yesu bula pi
niaa a bul, “Di ma níi chɛ di ma juu Wia kuorii-la tuɔŋ, u maga ari ma to
boi-la si bi jal nɛ. Má hɛ doluŋ a to boi-la a juu. Mi jaŋ bula pima, niaa jaŋ
yugɛ a wiwalimɛ di ba to lee-la juu aŋ walima lɔl. 25 Tapulii kubala dia-la
tiina jaŋ sii a kɛŋ u boiŋ tɔ. Ka ŋ-na jaŋ hɛ hariŋ a suomo du̠ boro-la a
bul, ‘La Tiina, kɛŋ boi-la suri a pila.’ Ŋii nɛ u jaŋ bula pima a bul, ‘Mi bi
lee-la ma si lia jiŋ.’ 26 Ma ma jaŋ bula pu a bul, ‘La di ma kala nɛ fa hɔŋ
di-bala a dii kiaa. Ŋ dagɛla ŋ wiaa la jaŋ ma lɛ.’ 27 Ŋii nɛ u jaŋ bira bula
pima a bul, ‘Mi bi lee-la ma si lia jiŋ. Má suusa lii mi teeŋ. Ma kala ŋaa
ni-bɔŋŋɔɔ nɛ.’ 28 Tapulii kubala ma jaŋ na Abiraham ari Aizik ari Jekɔb,
ari nialiŋ kala síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ di ba hɔŋ Wia kuorii-la
tuɔŋ, ka ma-na jaŋ hɛ jeeŋ hariŋ a na baaniŋ a yiyel aŋ didiŋ ma nyilaa,
aŋ bi wuo juu. 29 Niaa jaŋ lii dunia sɛmɛ-na kala a hɔŋ Wia kuorii-la tuɔŋ
aa gbieli. 30 Ama kuhiasiŋ yuga a jaŋ ku birimɛ haŋbiisiŋ. Haŋbiisiŋ yuga
a ma jaŋ ku birimɛ kuhiasiŋ.”

Yesu cho Jerusalɛm niaa
Mat. 23.37-39

31 Bua-la titia lɛ nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ kɔ Yesu teeŋ a bula pu a bul,
“Lii daha, bɛɛ wiaa Hɛrɔd ka chɛ duu kpuŋ nɛ.” 32 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Má mu bula pi nyinyisɛri-la, mi jaŋ kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ aŋ vaarɛ niaa
jiniŋ ari chie. Chieto mi jaŋ tiŋ mi tiŋtiŋŋaa dɛrɛ. 33 Ari ŋii kala, u maga
di mi ha hɛ mi wɔŋbiiŋ lɛ jiniŋ ari chie ari chieto kala. U bi wɔŋbii kɛnɛ di
ba kpu nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ lee-kala see Jerusalɛm
lɛ. 34 Ma Jerusalɛm niaa, ma yie kpu nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, a joŋ tabiaa a yagɛ tiŋdaara-la Wia si tima di ba kɔ ma teeŋ.
Naaŋsiiŋ yuga nɛ mi fa cho di mi chu tɔ ma niaa kala, ari ji̠miŋ si yie chu
tɔ u biiriŋ ŋii, ka ma bi sɛyɛ. 35 Bee na, Wia jaŋ leŋ ma jáŋ pima. Ma bira

bi jaŋ nami, see bua-la lɛ ma si jaŋ chuɔlɛmi a bul, 'Wia jaŋ pɛ nii-la síi
kɔ la Tiina Wia doluŋ lɛ.' "

14

Yesu vaarɛ baala síi wiilu

[1] Chɛ-wiesii-la chɛɛ kubala, Yesu mu duu dii kudiilee Farisii tiŋŋaa
kuhiaŋ kubala dia lɛ. Ŋii nɛ niaa faasa bibenu woruŋ. [2] Di baal kubala nɛ
hɛ dimɛ a kɔ Yesu teeŋ. U yaraa kala fa ŋmɛrɛ nɛ. [3] Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ Wia
teniŋ kerichiba ari Farisii tiŋŋaa a bul, "U kɛŋ woŋbiiŋ nɛɛ di la vaarɛ
nyanyal tiŋŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ koo?" [4] Ba bi wii-kala bula. Ŋii nɛ Yesu
kɛŋ baal-la a vaaru aŋ tau u mu dia. [5] Ŋii nɛ u bira piɛsɛba a bul, "Di ŋ
bie koo ŋ nɛɛŋ nɛ tel viliŋ lɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ma tuɔŋ kubɛɛ nɛ bi jaŋ
lɛrɛ liisu?" [6] Ba bi wii-kala wuo bula pu.

Yesu bula pi niaa di ba kɛŋ ba titia muuri, a kɛŋ zile, a huhuɔrɛ niaa

[7] Yesu si beŋ nialiŋ ba si yira baa juu dia ŋii, u na di ba juu chichɛ ba hɔŋ
ni-balaa di-hɔnɔɔ. Ŋii nɛ u magɛ namaga a piba a bul, [8] "Di nuu nɛ yiriŋ
di ŋ kɔ u ha-jaari gbiele a dii kudiilee, sí mu bagisa joŋ ni-balaa di-hɔnuŋ
a hɔŋ. Dia tiina jaŋ wuo yirɛ nuu ma si kiiŋ bira duu hɔŋ dimɛ. [9] Nii-la
si yirɛma jaŋ wuo ku bula piŋ a bul, 'Suusa mu, ka di ŋ dɔŋɔ tiina hɔŋ ŋ
di-hɔnuŋ.' Ŋii nɛ ŋ jaŋ sii a mu hɔŋ ni-biisiŋ di-hɔnuŋ. Hiisiŋ jaŋ kɛniŋ
woruŋ. [10] Ŋii nɛ saa di ba nɛ yiriŋ di ŋ ku dii kudiilee, di ŋ nɛ mua, hɔŋ
ni-biisiŋ di-hɔnuŋ. Di nii-la si yiriŋ nɛ kɔ naŋ, u jaŋ bula piŋ a bul, 'Mi
naŋdɔŋ, sii hɔŋ di-hɔŋ-zɔmuŋ.' U nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ piŋ jirima nialiŋ kala
si hɛ dimɛ teeŋ. [11] Nii-la kala síi bigisi u titia lɛ, Wia jaŋ kɛnu muuri. Ka
nii-la ma si kɛŋ u titia muuri, Wia jaŋ ŋaa duu yugɛ."

[12] Ŋii nɛ Yesu bula pi nii-la si yiru duu ku dii kudiilee a bul, "Di ŋ nɛ
ŋaa kudiilee, sí ŋ naŋdɔŋsuŋ koo ŋ naaŋbiiriŋ yiru, sí ŋ dia niaa koo ŋ
dɔŋsuŋ tiŋŋaa si kɛŋ kiaa ma yiru. Ba ma jaŋ wuo yiriŋ maachie di ŋ ku
dii kudiilee ba teeŋ a ṯiŋ ŋ chimiŋ. [13] Di ŋ níi yirɛ niaa di ba ku gbieli
gbiele a dii kudiilee, yirɛ summoo ari nialiŋ naasiŋ koo nisaa si suba ari
nyulimaa kala. [14] Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, Wia ma jaŋ pɛŋ lɛ, bɛɛ wiaa ba-na bi
jaŋ wuo ṯiŋ ŋ chimiŋ. Wia jaŋ ṯiŋ ŋ chimiŋ tapulii-la tuɔ-pul tiŋŋaa si jaŋ
sii suuŋ lɛ."

Yesu magɛ namaga a tigɛ baal-la si ŋaa ba gbieli gbiele lɛ
Mat. 22.1-10

[15] Yesu si bul wiiŋ deeŋ, ŋii nɛ nialiŋ si hɔnɔɔ dii kialiŋ dɔŋɔ bula pi
Yesu a bul, "Nialiŋ si jaŋ dii kiaa Wia kuorii-la tuɔŋ, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ."

[16] Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a bul, "Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U ŋaa ba
gbieli gbieli-bal. Ŋii nɛ u yirɛ niaa yugɛ di ba kɔ di ba gbieli. [17] Gbiele-la si
ŋaa siri, u tiŋ u tiŋtinna duu mu bula pi nialiŋ u si yira ari ba ŋaa siri nɛ
di ba gbieli gbiele-la. [18] U si mu yirɛba, ba kala via. Ni-buŋbuŋ si duu yɔɔ
baga nɛ a chichɛ duu mu na, ŋii wiaa u bi jaŋ wuo kɔ. [19] Dɔŋɔ ma si duu
ma yɔɔ nɛ-belliŋ fii nɛ a ma kaa lii duu kaa mu pɛrɛ na. Ŋii wiaa u ma bi
jaŋ wuo kɔ. [20] Dɔŋɔ tiina ma si di lɛɛlɛ nɛ u jaa haala. A tiŋ ŋii wiaa u ma
bi jaŋ wuo kɔ. [21] Ŋii nɛ tiŋtinni-la miira mu bula pi u kuhiaŋ-la. U si nii
ŋii, u baaniŋ sii kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ u bira bula pu a bul, 'Lii mu woŋbiiŋ niiŋ
lima ari jaŋ tuɔŋ woŋbii-biisiŋ a yirɛ summoo ari gbɛrikɛɛ ari nyulimaa,
ari nialiŋ naasiŋ ari nisaa si suba.' [22] Lima lima di baal-la u si tima lia a
yirɛ nialiŋ ba ku juu, ka u juu bula pi u kuhiaŋ-la ari nialiŋ kɔ nɛ, ama ba

ha bi yugɛ. [23] Ŋii nɛ baal-la bira bula pi u tiŋtinni-la a bul, 'Bira lii bagisiŋ
woŋbiee ari woŋbii-biisiŋ kala a yirɛ niaa di ba ku juu di mi dia su̱.' [24] Mi
jaŋ bula pima ari nialiŋ mi si yira, ba kuŋ-kala bi jaŋ dii kudiilee deeŋba."

Wii-la ŋ si jaŋ ŋaa aŋ-na ku ŋaa Yesu haritooro
Mat. 10.37-38

[25] Yesu fa síi mu woŋbiiŋ ŋii, ni-daŋ to u hariŋ. Ŋii nɛ u daasɛ hariŋ
a bula piba a bul, [26] "Di nuu-kala nɛ kɔ mi teeŋ, u bi jaŋ wuo ŋaa mi
haritooro, see u bɛrɛ u nyimma ari u naaŋ ari u haala ari u biiriŋ ari u
naaŋbiiriŋ ari u titia wu-ŋaalaa kala. [27] Nii-la kala si bi u titia daa-gɛsɛɛ
baasɛ aŋ to mi hariŋ, u bi maga duu ŋaa mi haritooro. [28] Di ma kuŋ níi chɛ
di ŋ saa dii-duduoŋ, ŋ jaŋ laa sipaaŋ hɔŋ a biinɛ a na di moribiee maga
di ŋ kaa saa dia-la dɛrɛ. [29] Di ŋ nɛ bi ŋii ŋaa aŋ suomo bil dia-la geŋtine
aŋ bira bi moribiee kɛnɛ di ŋ saa dia-la dɛrɛ, niaa jaŋ na wii-la ŋ si ŋaa.
Ba jaŋ mumɔmuŋ. [30] Ba jaŋ bul, 'Baala deeŋ suomo duu saa dia nɛ aŋ bi
wuo saa dɛrɛ.' "
[31] Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a bul, "Kuoro nɛ sie a kɛŋ niaa
bui fii a kaa mu duu yuo u kuoru dɔŋɔ. Ka kuoru-la ma kɛŋ niaa bui mara
nɛ. U jaŋ laa sipaaŋ hɔŋ a biina na duu nɛ jaŋ wuo yuo dii kuoru-la aŋ-na
mu yuou. [32] Di u nɛ bi jaŋ wuo dii kuoru-la, u jaŋ tiŋ tiŋdaaraa di ba mu
cheŋ kuoru-la dɔŋɔ di ba hɛ di-bolii, a leŋ di ba sulu di ba siŋ." [33] Ŋii nɛ
Yesu bira bula piba a bul, "Ŋii titia nɛ ma kuŋ-kala bi jaŋ wuo ŋaa mi
haritooro, see ŋ via kuŋ-kala ŋ si kɛnɛ ta.

Yesu bul wiaa a tigɛ yisiŋ lɛ
Mat. 5.13; Maak 9.50

[34] Yisiŋ sima, ama di u nɛ sɛbisɛ, ŋ bira bi jaŋ wuo ŋaa duu siŋ. [35] Ŋ
bira bi jaŋ wuo joŋo hɛ baga lɛ duu leŋ di kiaa wasɛ. U bira bi nyuuruŋ
kala kɛnɛ. Ba yie joŋo yuo ta nɛ. Ma digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wiaa deeŋba."

15

Yesu magɛ namaga a tigɛ piesi-la si lɛlɛ lɛ
Mat. 18.12-14

[1] Tapulii kubala laŋpoo lilaaraa ari haachɛ diiree yuga kɔ Yesu teeŋ di
ba jegile nii u wiaa. [2] Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa ari Wia teniŋ kerichiba suomo
gugurimɛ wiaa a bul, "Baala deeŋ leŋe haachɛ diiree kukɔ u teeŋ nɛ aŋ
pɛ leŋ ba di ba kala didii kiaa."
[3] Yesu si nii ŋii, u magɛ namaga piba a bul, [4] "Baal kubala nɛ hɛ dimɛ
a kɛŋ piesee zɔlɔ. Ŋii nɛ ba tuɔŋ dɔŋɔ lɛl. U leŋ piesee mahiŋ banɛsɛ ari
fii ari nibi-la ta giriŋ tuɔŋ aŋ gɔllɔ chichɛ pie-lɛlii-la a bul di see duu chɛ
nau. [5] U si nau, u joŋo baasɛ a kaa mu dia. [6] U si kaa mu dia, u yirɛ u
naŋdɔŋsuŋ ari u naaŋbiiriŋ a bula piba, 'Má leŋ di la kala tuɔŋ tɔrɛ. Mi na
mi piesi-la si lɛlɛ nɛ.' Ma tuɔŋ kubɛɛ nɛ bi jaŋ ŋaa wii-la baal-la si ŋaa?"
[7] Yesu dagɛ namaga-la bubuɔŋ a bul, "Di haachɛ diire kubala ma nɛ
birima lii u haachɛba lɛ, nialiŋ si hɛ Wia-jaŋ lɛ, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. Ba tuɔŋ
jaŋ tɔrɛ nia deeŋ nyuŋ a kii niaa mahiŋ banɛsɛ ari fii ari nibi-la si kɛŋ
tuɔ-pula a biinɛ u bi maga di ba birima lii ba haachɛba lɛ.

Haal-la moribiee si lɛlɛ

[8] Leŋ la joŋ ari haal kubala nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ sɛlimɛ moribii-biiŋ fii. Di
dɔŋɔ nɛ lɛlɛ, ɛɛ nɛ u jaŋ ŋaa? U jaŋ nyigɛ nyiniŋ a tii u dia kala a beŋ
woruŋ see duu nau. [9] U si nau, u yirɛ u taŋlɔŋsuŋ ari u naaŋbiiriŋ kala

a hɛ dɔŋɔ a bula piba a bul, 'Má leŋ di la kala tuɔŋ tɔrɛ. Mi moribii-la si
lɛlɛ, mi nau nɛ.' " [10] Ŋii nɛ Yesu bul, "Mi jaŋ bula pima ari ŋii titia nɛ, di
haachɛ diire kubala nɛ birima lii u haachɛba lɛ, Wia tiŋdaaraa tuɔŋ yie
tɔrɛ nɛ."

Yesu magɛ namaga a tigɛ bile si lɛlɛ lɛ

[11] Yesu bira magɛ namaga dɔŋɔ a bul, "Baal kubala nɛ hɛ dimɛ a kɛŋ u
haŋbiisiŋ balia. Ba fa ŋaa baalaa nɛ. [12] Ŋii nɛ ba tuɔŋ ku-bie sii mu bula
pi ba nyimma a bul, 'Mi nyimma, kialiŋ ŋ si jaŋ suu aŋ ka pila, joŋ mi
toruŋ pimi.' Ŋii nɛ u kɛŋ kialiŋ kaa kpaa. [13] U bi diene, ka ba tuɔŋ ku-bie
sii paa u toruŋ kala u si laa a hɛ dɔŋɔ lɛ, a sii mu ta-bolii kubala. Dimɛ u
kɛŋ kialiŋ kala kaa mu ŋaa wu-tɔɔnuŋ, ba kala dɛrɛ. [14] U si dii kialiŋ kala
dɛrɛ ŋii, di losuŋ juu taŋ-la woruŋ. U chɛ kudiilee ka. [15] Ŋii nɛ u mu chɛ
tiŋtiŋŋaa. Taŋ-la nuu sɛi duu bibeŋ u toonuŋ. U kɛŋ u titia kaa mu mɛrɛ
nii-la lɛ a didaa u toonu-la. [16] U síi daa toonu-la, nuu-kala buu kudiilee ka
pa. U fa chichɛ duu dii toonu-la kudiilee. [17] Ŋii nɛ u biinɛ u tuɔŋ lɛ a mu
yi u nyimma lɛ a bul, 'Mi nyimma ma kɛŋ tiŋtinnaa yugɛ nɛ. Ba kala nina
kudiilee didii aŋ kika, aŋ ka mi-na hɛ daha a susuu losuŋ. [18] Mi jaŋ sii a
miira mu mi nyimma teeŋ. Di mi nɛ mua, mi jaŋ bula pu, Mi nyimma, mi
ŋaa haachɛ ari Wia ariŋ kala. [19] U bira bi maga di mi ŋaa ŋ bii. Joŋmi di
mi pɛ ŋ tiŋtinnaa lɛ di la titiŋ.' Ŋii nɛ u sii a kukɔ u nyimma teeŋ. [20] U
si kɔ u nyimma teeŋ, u fa ha hɛ di-bolii nɛ, ka u nyimma nau. Nennige
kɛnu woruŋ. U fá mu a guoru. [21] Ŋii nɛ bile bula pi u nyimma a bul, 'Mi
ŋaa haachɛ ari Wia ariŋ kala. U bira bi maga di mi ŋaa ŋ bii.' [22] Ama u
nyimma ha bula pi u tiŋtinnaa a bul, 'Má mu lima a joŋ gɛri-zɔmuŋ a kaa
kɔ laalu. Má joŋ nenii-piriŋ maa a hɛ u nisiŋ aŋ joŋ nɛŋtɛŋŋɛɛ ma a hɛu.
[23] Má mu kɛŋ nɛɛŋ-la ma si nɛrɛ a kaa ku kpu di la kala dii, di la tuɔŋ tɔrɛ.
[24] U naga mi bie deeŋ fa suba nɛ aŋ sisɛlɛ sii. U fa lɛlɛ nɛ, ka la lɛɛlɛ nau.
Ŋii nɛ ba dii kiaa ari tuɔtɔruŋ.'
[25] Bua-la lɛ di bile malima hɛ baga lɛ. Ŋii nɛ u kɔ dia. U si ku kpagɛ u
dia, u nia di baa du̠ kiaa a gugua. [26] Ŋii nɛ u yirɛ u nyimma tiŋtinna-la
dɔŋɔ a piɛsu a bul, 'Bɛɛ nɛ baa ŋaa ŋii?' [27] Ŋii nɛ u bula pu a bul, 'Ŋ ŋaana
nɛ miira kɔ. Ŋii nɛ ŋ nyimma kɛŋ nɛ-fere a kpu a pu, bɛɛ wiaa u miira
kɔ dia ari yarifiɛlaa nɛ.' [28] Ŋii nɛ bile malima-la na baaniŋ kiŋkɛŋ. U bi
dia jua. U nyimma ku lii a sulu duu ku juu dia. [29] Bile bula pi u nyimma
a bul, 'Jisiŋ deeŋba kala lɛ mi faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa woruŋ a piŋ. Mi ha bi ŋ
niiŋ wiaa via chɛ-bala maa. Bɛɛ kuŋ nɛ ŋ saa pimi? Ŋ ha bi buu-bie ma
kaa pimi di mi kpu la di ma naŋdɔŋsuŋ gbieli gbiele aŋ chaŋ. [30] Ka ŋ bie
deeŋ-na kɛŋ ŋ kiaa kala chei ha-chɔrumuŋ lɛ. Ka u si miira kɔ dia ŋii, ŋ
kpu nɛ-fere a pu.' [31] Ŋii nɛ bile nyimma bula pu a bul, 'Mi bii, ŋ yie hɛ dia
lɛ bua-na kala lɛ nɛ. Kuŋ-kala mi si kɛnɛ, ŋ ma nɛ tiiu. [32] Ama u maga di
la gbieli gbiele a leŋ di la tuɔŋ tɔrɛ nɛ, bɛɛ wiaa u nagɛ ŋ ŋaana deeŋ fa
suba nɛ aŋ sii. U fa lɛlɛ nɛ, ka la lɛɛlɛ nau.' "

16

Yesu magɛ namaga a tigɛ tiŋtinni-la si kɛŋ wu-jimiŋ lɛ

[1] Yesu magɛ namaga dɔŋɔ a pi u haritooroo a bul, "Baal kubala nɛ fa hɛ
dimɛ. U fa ŋaa kiaa tiina nɛ. U fa kɛŋ tiŋtinnu. U nɛ faa beŋ u kialiŋ. Ŋii
nɛ niaa ku bula pi kiaa tiina-la, ari u tiŋtinni-la kɛŋ u kialiŋ chichei nɛ. [2] U
si nii ŋii, u mu yiru a piɛsu, 'Bee na wialiŋ mi síi nii a tigɛŋ lɛ. Leŋ di mi

jiŋ nialiŋ ŋ si yallɛ mi kialiŋ ba yɔɔ. Ŋ bira bi jaŋ wuo ŋaa mi tiŋtinnu.'
3 Ŋii nɛ baal-la bul u titia lɛ a bul, 'Mi kuhiaŋ ka chɛ duu kirimi nɛ mi
tiŋtiŋŋaa lɛ. Bɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa? Mi bi doluŋ kɛnɛ di mi pɛrɛ. Mi bira bi
jaŋ wuo gɔllɔ susul kiaa ma. Mi jaŋ fifá hiisiŋ. 4 Di mi tiŋtiŋŋaa nɛ cheye,
mi jiŋ ŋii mi si jaŋ ŋaa a wuo kɛŋ naŋdɔŋsuŋ, a ŋaa di ba kɛŋmi woruŋ
ba diisiŋ lɛ.' 5 Ŋii nɛ u yirɛ nialiŋ kala si dii u kuhiaŋ chimiŋ. U yirɛba
kubala kubala nɛ. Ŋii nɛ u yirɛ buŋbuŋ nia a piɛsu, 'Chimiŋ ŋ si dii mi
kuhiaŋ teeŋ ŋaa baŋmɛɛ nɛ?' 6 Ŋii nɛ u si di nuuŋ nɛ u chimu aŋkura zɔlɔ.
Ŋii nɛ tiŋtinni-la joŋ teŋ-la si dagɛ chiŋ-la a pu aŋ bul, 'Teŋ-la si dagɛ ŋ
chimiŋ nɛ ŋla. Ŋ chimiŋ ŋaa aŋkuraba ari nuuŋ zɔlɔ nɛ. Birima ŋmuŋsɛ
aŋkuraba mahiŋ balia ari fii.' 7 Ŋii nɛ u yirɛ dɔŋɔ tiina ma a piɛsu, 'Ka ŋ
maa?' U ma si di chimiŋ u si die ŋaa miaa bɔtɔba bui nɛ. Ŋii nɛ tiŋtinni-la
bula pu a bul, 'Teniŋ tuɔŋ ba ŋmuŋsa hɛ ari ŋ chimiŋ magɛ ŋla nɛ, ama
birima ŋmuŋsɛ bɔtɔ zɔlɔ chori.' 8 Ŋii nɛ kiaa tiina-la bɛsɛ siŋgiriŋ tiina-la
lɛ a bul duu ŋaa kukeri aŋ kɛŋ wu-jimiŋ u si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ ŋii." Ŋii nɛ
Yesu bira bul, "Bee na nialiŋ si cho dunia kiaa kiŋkɛŋ kɛŋ wu-jimiŋ a pipɛ
dɔŋɔ lɛ a kii nialiŋ síi to Wia." 9 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi u haritooro-la a
bul, "Mi bulaa pima, má joŋ moribiee a kaa dii naŋdɔŋsuŋ. Di moribie-la
dɛrɛ, Wia jaŋ kɛŋma kaa mu u jaŋ a joŋ miisi-la si bi dɛrɛ a pima.

10 Di ŋ joŋ kiaa mua a pi nuu duu beŋ, ŋii nɛ u beŋ ba nyuŋ woruŋ, u
tiina ma jaŋ wuo beŋ kiaa si yuga nyuŋ woruŋ. Di nuu ma nɛ kɛŋ kiaa
mua aŋ bi ba nyuŋ woruŋ ka beŋ, duu nɛ kɛŋ kiaa woruŋ, u biba ma nyuŋ
wuo beŋ woruŋ. 11 Di ŋ nɛ bi dunia kiaa wuo beŋ ari wutitii, nuu-kala bi
jaŋ wuo joŋ kialiŋ si faasa kɛŋ nyuuruŋ a hɛ ŋ nisiŋ lɛ di ŋ bibeŋ. 12 Di
ŋ nɛ bi niaa kiaa wuo beŋ ari wutitii, ba jaŋ wuo joŋ ŋ titia kiaa piŋ di ŋ
beŋŋ? Ai. 13 Yoŋ-bala bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi kuhiasiŋ balia. U jaŋ
cho dɔŋɔ aŋ bɛrɛ dɔŋɔ. U jaŋ tuto dɔŋɔ niiŋ wiaa woruŋ aŋ via dɔŋɔ niiŋ
wiaa. Ŋ ma saa bi jaŋ wuo to Wia aŋ bira cho dunia kiaa maa."

Yesu bul wiaa a pi Farisii tiŋŋaa
Mat. 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

14 Farisii tiŋŋaa nii wiiŋ deeŋ Yesu si bula. Ba fa cho dunia kiaa kiŋkɛŋ
nɛ. Ŋii nɛ tii ba sisieru lɛ. 15 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma nialiŋ, ma
yie chɛ di niaa biinɛ ma kɛŋ wutitii, ama Wia jiŋ ma tuɔsaa. Kialiŋ si ŋaa
ku-zɔŋŋɔɔ nuhuobiinee teeŋ, ba nɛ ŋaa ku-lɔrunuŋ Wia teeŋ."

16 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Nialiŋ faa to wialiŋ Moosis fa si bile. Ba ma to
tenni-la lɛ nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, fa si ŋmuŋsa a
kaa mu bua-la lɛ Jɔɔŋ si kɔ, nii-la fa síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. Jɔɔŋ si kɔ
ŋii, ba suomo bubul Wia wu-zɔmɔ-la a tigɛ Wia kuorii-la lɛ aa pi niaa. Ŋii
nɛ nuu-kala fiɛsɛ siiŋ a wiwalimɛ duu juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 17 Di wia
nyuŋ ari tiŋteeŋ kala nɛ fa dɛrɛ, u fa bi jaŋ hɛi. U fa bi jaŋ hɛi ari Moosis
niiŋ wialiŋ tuɔŋ ku-bie bira si bi bubuɔŋ kɛnɛ.

18 Baal-na kala si via u haala aŋ bira mu jaa dɔŋɔ, u tiina juu Wia haachɛ
lɛ nɛ. Baal-la ma si jaa haala si via u bala, u ma juu Wia haachɛ lɛ nɛ."

Yesu magɛ namaga a tigɛ kiaa tiina ari Lazɔrɔs lɛ

19 Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga a bul, "Kiaa tiina kubala nɛ fa hɛ dimɛ.
U yie lilaalɛ gɛri-zɔmɔ-la yalliŋ si hɛyɛ, a piŋ sima nyuŋ woruŋ tapulii-na
kala. 20 Ka summu ma fa hɛ dimɛ. Baa yiru Lazɔrɔs. U yaraa kala ŋaa
naawiilaa nɛ. 21 Vahiŋ yie kɔ a lilenni u naawiila-la. U yie mu hɔŋ kiaa
tiina-la boiŋniiŋ a chichɛ di kiaa tiina-la si dii kudiile-la aŋ ka, duu ma paa
dii. 22 Ŋii nɛ summo-la sii suu. Wia tiŋdaara ku joŋu a kaa mu Abiraham

teeŋ. U hɔŋ u sɛmɛ Wia-jaŋ lɛ aa nii sima. [23] Ka kiaa tiina-la ma suu. Ba
joŋu hugi. U mu juu Wia nyiniŋ a nina hɛɛŋ woruŋ. Ŋii nɛ u bee mu na
Abiraham duu hɔŋ di-bolii, ka Lazɔrɔs ma hɔŋ u sɛmɛ. [24] Ŋii nɛ u yiru a
bul, 'Mi nyimma Abiraham, fámi nennige aŋ tiŋ Lazɔrɔs duu kɛŋ u neniiŋ
yuu liiŋ a kaa kɔ a fiɛlɛ mi neŋdelimiŋ. Mii na hɛɛŋ nɛ woruŋ nyiniŋ deeŋ
tuɔŋ.' [25] Ŋii nɛ Abiraham bula pu a bul, 'Mi bii, liise mu yi ŋ fa si hɛ ŋ
miisiŋ lɛ, ŋ faa nii sima nɛ woruŋ, aŋ ka Lazɔrɔs fa nina hɛɛŋ. Ama lɛɛlɛ
Lazɔrɔs ma nii sima daha, aŋ ka ŋ ma hɛ hɛɛŋ tuɔŋ. [26] Ŋii ma duŋduŋa
dee, buɔtuo-luŋi nɛ piŋ la pɛgɛ. Di nialiŋ si hɛ la teeŋ níi chɛ di ba lii
kiele mu ma teeŋ, ba bi jaŋ wuo. Nuu ma bi jaŋ wuo lii ma teeŋ a ku
kieli a kɔ la teeŋ.' [27] Ŋii nɛ kiaa tiina-la bira bula pu a bul, 'Mi nyimma
Abiraham, ŋii nɛ saa mii suluŋ di ŋ tiŋ Lazɔrɔs duu mu mi nyimma dia.
[28] Mi kɛŋ naaŋbiiriŋ banɔŋ nɛ dimɛ. Leŋ duu kpurisɛ ba digilaa di ba ma
sí hɛɛŋ deeŋ leriŋ kɔ bua-la lɛ ba si jaŋ suu.' [29] Ŋii nɛ Abiraham bula pu
a bul, 'Wialiŋ Moosis ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa
si ŋmuŋsa, ba hɛ ŋ naaŋbiiriŋ teeŋ. Leŋ di ba jegile nii wialiŋ ba síi bul.'
[30] Ŋii nɛ kiaa tiina-la bira bul, 'Ŋii ha bi maga, mi nyimma. Ama di nuu nɛ
fa sii suuŋ lɛ a mu ba teeŋ, ba fa jaŋ wuo birima lii ba haachɛba lɛ.' [31] Ŋii
nɛ Abiraham bira bula pu a bul, 'Di ba nɛ bi jaŋ jegile nii wialiŋ Moosis
ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa, ba ma fa
bi jaŋ sɛi wialiŋ di nuu nɛ paala sii suuŋ lɛ a mu ba teeŋ a dagɛba.' "

17

Yesu bul wiaa a tigɛ haachɛ lɛ
Mat. 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

[1] Yesu bula pi u haritooroo a bul, "Wialiŋ si jaŋ ŋaa di niaa juu haachɛ lɛ
jaŋ hɛ dimɛ. Ama nii-la si jaŋ ŋaa di ba juu haachɛ lɛ jaŋ na hɛɛŋ woruŋ.
[2] U maga di ba joŋ nɔmuŋ nɛ a vɔɔ laalɛ u baŋŋa lɛ, a joŋu yuo hɛ muga
tuɔŋ duu suu. Di ba nɛ ŋaa ŋii, u nɛ jaŋ kpia u si jaŋ ŋaa di haŋbiisiŋ
deeŋba tuɔŋ kubala ŋaa wu-bɔmuŋ. [3] Má pɔ ma titia lɛ. Di ŋ naaŋbie nɛ
ŋaa haachɛ, kpiau lɛ. Di u nɛ si duu cheye nɛ, joŋo chɛu. [4] Di u nɛ ŋaa
wii cheiŋ lɛ aŋ ku bula piŋ ari u cheye nɛ, a ŋaa ŋii a yi naaŋsiiŋ bulipɛ
chɛ-bala, joŋo chɛu."

Yesu bul wiaa a tigɛ yarida lɛ

[5] Ŋii nɛ Yesu naŋzɔɔba-la bula pu a bul, "La Tiina, ŋaa di la yarida yugɛ
kiŋkɛŋ." [6] Ŋii nɛ la Tiina Yesu bula piba a bul, "Di ma yarida nɛ fa magɛ
kuŋ biiŋ ba síi yirɛ masitad, ma fa jaŋ wuo bula pi tia duu kɛŋ u naakelee
kala churi a jila chɔŋsɛ muga lɛ. U fa jaŋ to ma niiŋ lɛ a ŋaa ŋii."

Yesu bul tiŋtinnaa tiŋtimiŋ wiaa

[7] Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Di ma kuŋ nɛ kɛŋ tiŋtinnu u pipɛrɛ ŋ baga lɛ koo
u didaa ŋ piesee, duu nɛ lii baga koo pie-daaliŋ kɔ, ŋ jaŋ bula pu a bul duu
ŋaa lima a dii kudiilee koo? [8] Ai, ŋ ma jaŋ bula pu duu ŋaa siri a laalɛ u
gɛnniŋ a ŋaa kudiilee piŋ di ŋ dii. Di ŋ nɛ dii dɛrɛ, u ma jaŋ wuo dii u
kudiilee. [9] Ŋ jaŋ lɔllɛ ŋ tiŋtinni-la a tiŋ u si ŋaa wialiŋ ŋ si dagu wiaa? Ai.
[10] Ma ma saa nagɛ ŋii nɛ. Di ma nɛ ŋaa wialiŋ kala ba si si di ma ŋaa, u
maga di ma bul, 'La ŋaa tiŋtinnaa nɛ. U bi maga di ba lɔllɛla. Tiŋtimii-la
si maga di la tiŋ duŋduŋa nɛ la titiŋ.' "

Yesu vaarɛ gbegisiŋ fii

[11] Ŋii nɛ Yesu bira sii mu Jerusalɛm diiriŋ. U to Samaria tiŋteeŋ ari
Galilii tiŋteeŋ nɛ a mu. [12] Ŋii nɛ u mu juu taŋ kubala, di gbegisiŋ fii ku
chemu. Ba fa chiŋ di-bolii nɛ [13] aŋ faasa yirɛ a bul, "Yesu, la kuhiaŋ, fála
nennige." [14] Ŋii nɛ Yesu naba a bul, "Má kɛŋ ma titia mu a dagɛ nii-la si
kpu pusuŋ pipi Wia." Ŋii nɛ ba mu. Ba síi mu ŋii, ba duori. [15] Ba tuɔŋ
dɔŋɔ si na duu duoro, u miirɛ a faasa didɛnnɛ Wia. [16] U mu Yesu teeŋ a
tuu kpirimi tiŋteeŋ u naasiŋ lɛ a lɔllu. Baal-la fa ŋaa Samaria tiina nɛ.
[17] Ŋii nɛ Yesu piɛsu, "Niaa fii dee mi vaarɛɛ? Nii nɛ nibi-la hɛ? [18] Bɛɛ nɛ
tii nuhuɔra deeŋ duŋduŋa nɛ miira kɔ duu lɔllɛ Wia?" [19] Ŋii nɛ Yesu bula
pi baal-la a bul, "Sii a viiri, ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori."

Yesu bul wiaa a tigɛ bua-la lɛ Wia kuorii-la si jaŋ kɔ
Mat. 24.23-28, 37-41

[20] Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa piɛsɛ Yesu di bua bɛɛ lɛ nɛ Wia kuorii-la jaŋ kɔ?
Ŋii nɛ u bula piba a bul, "Di Wia kuorii-la nɛ jaŋ kɔ, wu-magil dee bi jaŋ
ŋaa di niaa jiŋ. [21] Nuu-kala ma bi jaŋ wuo bul, 'Bee na, u hɛ daha koo u
hɛ dimɛ.' Má bee na, Wia kuorii-la hɛ ma tuɔŋ nɛ."

[22] Ŋii nɛ u bula pi u haritooro-la a bul, "Tapulii jaŋ yi di ma cho di ma
na mi-na Nuhuobiine Bie tapulaa tuɔŋ chɛ-bala duŋduŋa maa. Ama ma
bi jaŋ wuo nami. [23] Niaa dɔŋsuŋ jaŋ bula pima a bul, 'Nau, u nɛ ŋla,
koo, na u nɛ hɛ daha.' Di ba nɛ bul ŋii, ma sí lii gɔllɔ chichɛu. [24] Mi-na
Nuhuobiine Bie si jaŋ miira kɔ tapulii-la, u jaŋ nagɛ duonuŋ si ligisa a lii
wia nyuŋ sɛmɛ dɔŋɔ a ku tuu sɛmɛ dɔŋɔ. [25] Ama mi jaŋ laa sipaaŋ na
hɛɛŋ. Ma lɛɛlɛ niaa, ma jaŋ viami. [26] Bua-la lɛ mi-na Nuhuobiine Bie si
jaŋ miira kɔ, u jaŋ nagɛ bua-la lɛ Nowa fa si hɛ u miisiŋ lɛ nɛ. [27] Bua-la
lɛ nialiŋ fa dii kudiilee, haalaa ari baalaa ma jijaa dɔŋɔ a mu yi tapulii-la
Nowa fa si juu liiŋ daboro-la tuɔŋ. Liiŋ ku pɛllɛ paa nialiŋ dɔŋsuŋ kala,
ba suu. [28] U ma jaŋ nagɛ bua-la lɛ Lɔt fa si hɛ u miisiŋ lɛ. Nuu-kala fa
hɛ dimɛ a didii kudiilee a yiyallɛ kiaa a yuyɔɔ kiaa a duduu̱ kiaa a sisaa
diisiŋ. [29] Ka tapulii-la Lɔt si lii taŋ kubala ba síi yirɛ Sɔdɔm lɛ, nyiniŋ ari
jiribiiŋ lii wia nyuŋ, a ku tuu kpu nialiŋ dɔŋsuŋ kala. [30] Ŋii nɛ u jaŋ nagɛ
tapulii-la mi-na Nuhuobiine Bie ma si jaŋ miira kɔ. [31] Di nuu nɛ hɛ u lusuŋ
nyuŋ tapulii-la lɛ aŋ kɛŋ kiaa u dia tuɔŋ, ma sí leŋe duu tuu a juu u dia a
paa u kiaa. Nii-la ma si hɛ u baga lɛ, duu ma sí miira mu dia. [32] Má liise yi
wii-la si ŋaa Lɔt haala lɛ. [33] Nii-la kala síi walimɛ duu laa u miisiŋ, u jaŋ
joŋo ta. Nii-la kala ma si joŋ u miisiŋ ta, u jaŋ laa u miisiŋ. [34] Mi jaŋ bula
pima, tapulii-la niaa balia jaŋ piŋ doŋ godo bala nyuŋ titaŋiŋ, Wia jaŋ joŋ
dɔŋɔ aŋ leŋ dɔŋɔ ta. [35] Haalaa balia ma jaŋ nunɔŋ munuŋ. Wia jaŋ joŋ
dɔŋɔ aŋ leŋ dɔŋɔ ta. [36] Baalaa balia ma jaŋ hɛ baga lɛ a pipɛrɛ, Wia jaŋ
joŋ dɔŋɔ aŋ leŋ dɔŋɔ ta." [37] Ŋii nɛ Yesu haritooro-la piɛsu a bul, "Nii lɛ
nɛ ŋii, la Tiina?" Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Lee-la ku-pua si pina nɛ,
du̱unuŋ ma hihilimi."

18

Yo-haala mu na sariya diire

[1] Ŋii nɛ Yesu bira magɛ namaga piba a dagɛba di ba chuchuɔlɛ Wia bua-
na kala lɛ a sí leŋ. [2] U si, di sariya diiru nɛ fa hɛ dimɛ taŋ kubala lɛ. U fa
bi Wia ka fá. U bi nuhuobiinee ma jirima ka joŋ. [3] Yo-haal kubala ma nɛ
fa hɛ taŋ-la lɛ. U yie vɛnɛɛ mu sariya diiri-la teeŋ a susulu duu pɛu lɛ di u
wuo dii sariya a lo u diŋdɔmɔ. [4] Buŋbuŋ kala baal-la via duu pɛu lɛ. Ama

u si yie vɛnɛɛ kɔ u teeŋ ŋii, ŋii nɛ baal-la bula pi u titia a bul, “Mi paala
bi Wia ka fá, mi bi nuhuobiinee ma jirima ka joŋ. 5 Ama yo-haala deeŋ si
vɛnɛɛ walimɛmi ŋii, mi jaŋ pɛu lɛ duu dii u sariya. Ŋii dee u ha jaŋ vɛnɛ
wiwalimɛmi di mi lɔl.” 6 Ŋii nɛ la Tiina Yesu bira bula pi niaa a bul, “Má
jegile nii wialiŋ sariya diiri-la si bi wutitii kɛnɛ si bula. 7 Ma saa biina Wia
saa bi jaŋ wuo pɛ nialiŋ u si liisa lɛ di ba níi laa ku-siŋŋaa? Di ba níi yel u
teeŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala, u bi jaŋ dieni aŋ pɛba lɛ. 8 Mi jaŋ bula pima,
u jaŋ pɛba lɛ di ba laa ku-siŋŋaa. U jaŋ ŋaa ŋii lima lima. Ama bua-la lɛ
mi-na Nuhuobiine Bie si jaŋ miira kɔ, mi jaŋ na nialiŋ si ŋaa mi yarida,
koo?”
9 Yesu bira magɛ namaga a pi nialiŋ si biina ba tuɔŋ lɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula
aŋ lilieni ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa kala. U bula piba a bul, 10 “Baalaa balia nɛ sii
mu Wia-dia di ba chuɔlɛ Wia. Dɔŋɔ lii nialiŋ ba síi yirɛ Farisii tiŋŋaa tuɔŋ
nɛ. Dɔŋɔ-la ma ŋaa laŋpoo lilaaru nɛ. 11 Farisii tiina-la sii chiŋ a chuɔlɛ
Wia ŋla u tuɔŋ lɛ a bul, ‘La Tiina Wia, mii lɔlluŋ ari mi si bi niaa dɔŋsuŋ
naga, nialiŋ si gɔllɔ kɛŋ niaa kiaa lilaa, koo nialiŋ si bi wutitii kɛnɛ, koo
nialiŋ si gɔllɔ chɛ niaa haalaa. Mi bi laŋpoo lilaara deeŋ ma si hɛ daha
naga. 12 Mi yie vɔɔ niiŋ bulia nɛ yɔbɔ-na kala lɛ. Ku-la kala mi si na, mi yie
kaa kpaa leree fii nɛ a joŋ dɔŋɔ piŋ.’ 13 Ka laŋpoo lilaari-la chiŋ di-bolii.
U paala bi u siaa ma kaa wul wia nyuŋ aŋ paa u nisaa chuŋ u nyuŋ lɛ aŋ
bul, ‘Wia, fámi nisusuŋ. Mi ŋaa haachɛ diiru nɛ.’ ” 14 Ŋii nɛ Yesu bira
bul, “Mi jaŋ bula pima ari Wia joŋ laŋpoo lilaari-la haachɛba chɛu, u mu
dia. Ama u bi ŋii ŋaa Farisii tiina-la lɛ. Nii-la kala síi bigisi u titia lɛ, Wia
jaŋ kɛnu muuri. Ama nii-la si kɛŋ u titia muuri, Wia jaŋ ŋaa duu yugɛ.”

Yesu chuɔlɛ Wia duu pɛ haŋbiisiŋ lɛ
Mat. 19.13-15; Maak 10.13-16

15 Niaa dɔŋsuŋ kɛŋ ba haŋbiisiŋ ma kɔ Yesu teeŋ duu joŋ u nisiŋ daŋba
lɛ di Wia pɛba lɛ. Yesu haritooroo naba a kpiaba lɛ. 16 Ba si kɔ ŋii, u bula
pi u haritooro-la a bul, “Má leŋ di haŋbiisi-la kɔ mi teeŋ. Ma síba kiru.
Nialiŋ si jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ nagɛ haŋbiisiŋ deeŋba nɛ.” 17 U bira
bula pi niaa a bul, “Wutitii, mi bulaa pima, nii-la kala si bi Wia to a nagɛ
haŋbie si yie to u nyimma ari u naaŋ ŋii, u bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la
tuɔŋ.”

Kiaa tiina kɔ Yesu teeŋ
Mat. 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa kuhiaŋ kubala kɔ Yesu teeŋ a piɛsu, “Mi kuhia-
zɔmuŋ, ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ?” 19 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a
bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ yirɛmi kuhia-zɔmuŋ? Nuu-kala bi zɔŋ see Wia. 20 Ŋ jiŋ
wialiŋ ba si ŋmuŋsa bil di ma tuto nɛɛ? Ba nɛ ŋla: Sí ŋ dɔŋɔ tiina haala
chɛ. Sí niaa kpu. Sí gaa. Di ŋ ŋaa daŋsia wii lɛ, sí wiaa nyia, fifá ŋ nyimma
ari ŋ naaŋ.” 21 Ŋii nɛ baal-la bul, “Mi to wiaa deeŋba kala mi haŋbiiriŋ
lɛ.” 22 U si bul ŋii, Yesu bula pu a bul, “Wu-bala nɛ ka ŋ ha jaŋ ŋaa. Joŋ ŋ
kiaa kala a yallɛ, a joŋ moribie-la a pi summoo, aŋ ku tomi. Ŋ nɛ ŋaa ŋii,
ŋ jaŋ kɛŋ kiaa Wia-jaŋ lɛ.” 23 Baal-la si nii wiiŋ deeŋ, u tuɔŋ kala chei, bɛɛ
wiaa u fa kɛŋ kiaa nɛ woruŋ. 24 Yesu si na di u tuɔŋ cheye, u bul, “U ŋaa
wu-duo nɛ ari nialiŋ si kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 25 U bi
hɛi ari buŋtaŋŋa si jaŋ wuo to gɛri-hɛmiŋ buɔŋ lii ari u si hɛyɛ ŋii nii-la
si kɛŋ kiaa si jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ.”
26 Nialiŋ si nii Yesu si bul ŋii, ba piɛsu a bul, “Kubɛɛ nɛ saa Wia jaŋ laa
ta?” 27 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Wii-la si jaŋ kperi nuhuobiine, u bi

Wia wuo kperi. Wia wuo wii-kala ŋaa nɛ.” 28 Ŋii nɛ Piita bula pu a bul,
“Bee na, la leŋ la diisiŋ nɛ aŋ tuto ŋ hariŋ.” 29 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, nii-la kala si jaŋ wuo leŋ u dia ari u haala
koo u naaŋbiiriŋ koo u nyimma ari u naaŋ koo u biiriŋ a tiŋ Wia kuorii-la
wiaa, 30 u jaŋ bira na kiaa yugɛ a kii kialiŋ u si leŋe ta. Di u nɛ ku suu, u
ma jaŋ na miisi-la si bi dɛrɛ.”

Yesu bira bul u suuŋ wiaa pi u haritooroo
Mat. 20.17-19; Maak 10.32-34

31 Ŋii nɛ Yesu kɛŋ u haritooroo fii ari balia-la a kaa suusa lii a bula piba,
“Má jegile nii mi teeŋ. Laa mu Jerusalɛm nɛ. Dimɛ wialiŋ nialiŋ si bula,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a tigɛ mi-na Nuhuobiine Bie lɛ a ŋmuŋsa bil, ba
jaŋ ŋaa dɛrɛ. 32 Ba jaŋ joŋmi hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ di ba
mɔŋmi. Ba jaŋ tuusɛmi aŋ pɛ tu naŋtuɔruŋ hɛmi lɛ. 33 Ba jaŋ viirɛmi aŋ pɛ
kpumi, ka di mi sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ.” 34 Ama Yesu haritooro-la
bi wii-la u si bula bubuɔŋ jiŋ. (Wii-la u fa si bula bubuɔŋ fa faa nɛ.)

Yesu vaarɛ sullu-la si nyulima
Mat. 20.29-34; Maak 10.46-52

35 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo sii di ba mu Jerusalɛm. Ba mu kpagɛ taŋ
kubala baa yirɛ Jɛrikɔ, di nyuluŋ kubala fa hɔŋ woŋbiiŋ niiŋ a susul kiaa.
[36 U si nii ni-daŋ-la síi bal dɔmɔ, u piɛsɛ, “Bɛɛ kuŋ nɛ?”] 37 Ŋii nɛ ba
bula pu ari Yesu si lii Nazarɛt níi bal. 38 Ŋii nɛ u yirɛ Yesu a bul, “Yesu,
Devit nihiliɛrɛ, fámi nennige.” 39 Nialiŋ si laa u sipaaŋ kpiau lɛ duu kɛŋ
goŋ. Ama u faasa yirɛ a kii ŋii a bul, “Yesu, Devit nihiliɛrɛ, fámi nennige.”
40 Ŋii nɛ Yesu chiŋ aŋ bul di ba kɛŋ nyuluŋ-la kaa kɔ u teeŋ. Nyuluŋ-la kɔ.
41 Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ ŋŋ chɛ di mi ŋaa piŋ?” U bula pu
a bul, “Mi kuhiaŋ, leŋ di mi siaa suri di mi nina.” 42 Ŋii nɛ Yesu bula pu,
“Ŋ siaa jaŋ suri, ŋ yarida nɛ ŋaa ŋ duori.” 43 U siaa guu suri. Ŋii nɛ u to
Yesu hariŋ a didɛnnɛ Wia. Ni-daŋ-la ma kala si na ŋii, ba ma kala dɛnnɛ
Wia.

19

Zakiyas

1 Yesu mu to taŋ kubala baa yirɛ Jɛrikɔ. 2 Di baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ.
U fa ŋaa laŋpoo lilaaraa kuhiaŋ nɛ. U yiriŋ nɛ fa Zakiyas. U fa kɛŋ kiaa nɛ
woruŋ. 3 U faa chɛ duu na Yesu, ama u fa ŋaa ni-kuu nɛ. A tiŋ ni-daŋ-la
fa si hɛ dimɛ ŋii, u fa buu wuo na. 4 Ŋii nɛ u kieli ni-daŋ-la, a fá mu jil
tia, duu wuo na Yesu. U jima duu jaŋ ku to tia-la bubuɔŋ bal. 5 Yesu si ku
to tia-la bubuɔŋ bibal, u wula beŋ tia-la nyuŋ a nau a bula pi Zakiyas a
bul, “Zakiyas, ku tuu lima. U maga di mi chua ŋ dia lɛ nɛ jiniŋ.” 6 Zakiyas
si nii ŋii, u tuɔŋ tɔrɛ. U tuu lima lima a kɛŋ Yesu mu u dia. 7 Nialiŋ kala
si hɛ dimɛ a na ŋii, ba suomo gugurimɛ wiaa a bul, “Baala deeŋ mu duu
chua haachɛ diiri-la dia lɛ nɛ.” 8 Yesu si hɛ Zakiyas dia lɛ ŋii, Zakiyas sii
chiŋ a bula pi la Tiina Yesu a bul, “Mi kuhiaŋ, jegile nii mi teeŋ. Mi jaŋ
joŋ mi kiaa lebi a pi summoo. Di mi nɛ girimɛ nuu maa, mi jaŋ ti̱ŋ u tiina
ari moribiee naaŋsiiŋ bunɛsɛ.” 9 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Wia laaŋ di
ŋ dia niaa kala ta nɛ jiniŋ. Baala deeŋ ma ŋaa Abiraham doho nuu nɛ,
10 bɛɛ wiaa mi-na Nuhuobiine Bie kɔ di mi chɛ a laa nialiŋ si lɛlɛ nɛ a ta.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ moribiiŋ lɛ
Mat. 25.14-30

11 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi nialiŋ si nii wialiŋ u si bula. Bua deeŋ
lɛ u ka mua ka duu yi Jerusalɛm. Ŋii nɛ tii nialiŋ biinɛ ari bua-la lɛ Wia
kuorii-la si jaŋ kɔ kpaga nɛ. 12 Ŋii nɛ u bul, “Ni-bal kubala nɛ sie a mu
ta-bolii kubala di ba bil u kuoruŋ, ka di u miira kɔ u jaŋ a ŋaa kuoro.
13 Ka duu-na mu, u yirɛ u dia tiŋtinnaa fii, a joŋ siidi bui a pi kuŋ-kala, a
bul di ba kaa bibirimɛ duu mu aŋ kɔ. 14 Ama u taŋ-la niaa bɛrɛ ni-bal-la
nɛ. Ŋii nɛ ba tiŋ tiŋdaaraa ba kiri u hariŋ mu a bula pi taŋ-la dɔŋɔ kuoro
ari ba bi cho duu ŋaa ba taŋ kuoro. 15 Ka baal-la mu dii kuoruŋ aŋ miira
kɔ. U si miira kɔ, u yirɛ u tiŋtinna-la u fa si joŋ moribii-la pa duu na ba
si na nyuuruŋ magɛ ŋii. 16 Ŋii nɛ tiŋtinni-buŋbuŋ kɔ u teeŋ a bula pi u
kuhiaŋ a bul, ‘Mi kuhiaŋ, ŋ siidi bui-la ŋ si joŋo pimi birimɛ siidi bui fii
nɛ.’ 17 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu a bul, ‘Ŋ ŋaa woruŋ. Ŋ ŋaa tiŋtinni-titii
nɛ. Ŋ si ŋaa ŋii a beŋ kubii-bie nyuŋ woruŋ, mi jaŋ leŋ di ŋ bibeŋ tasiŋ
fii.’ 18 Ŋii nɛ tiŋtinni-liamiŋ ma kɔ u teeŋ a bul, ‘Mi kuhiaŋ, ŋ siidi bui-la
ŋ si joŋo pimi, u birimɛ siidi bui banɔŋ nɛ.’ 19 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu
duu jaŋ bibeŋ tasiŋ banɔŋ. 20 Ŋii nɛ tiŋtinni dɔŋ-la ma kɔ a bula pu a bul,
‘Mi kuhiaŋ, na ŋ siidi bui-la ŋ si joŋo pimi, mi joŋo gul gɛri-kɔsuŋ lɛ nɛ a
joŋo faa. 21 Mii fáŋ nɛ. Ŋ ŋaa ni-tɛrɛ nɛ. Ŋ yie kɛŋ niaa kiaa lilaa nɛ aŋ
yie kukuŋ kialiŋ ŋ si bi duo.’ 22 Ŋii nɛ u kuhiaŋ-la bula pu a bul, ‘Ŋ ŋaa
tiŋtinni-bɔŋ nɛ. Wialiŋ titia ŋ si bula nɛ jaŋ dii ŋ sariya a joŋ cheeriŋ piŋ.
Ŋ jima ari mi ŋaa ni-tɛrɛ nɛ a kɛŋ niaa kiaa lilaa aŋ pɛ kukuŋ kialiŋ mi si
bi duo. 23 Bɛɛ nɛ saa tii ŋ bi mi moribiiŋ joŋo bil lee-la ba síi bil moribiee?
Mi fa si miira kɔ ŋla, mi fa jaŋ laa moribie-la ari mi nyuurii kala.’ 24 Ŋii
nɛ u bula pi u tiŋtinni dɔŋsu-la fa si chiŋ dimɛ a bul, ‘Má laa siidi bui-la
u teeŋ a joŋo pi nii-la si kɛŋ siidi bui fii-la.’ 25 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, ‘La
Tiina, bee na, u paala kɛŋ siidi bui fii nɛ, aŋ ka ŋ chɛ di ŋ joŋ siidi bui-la a
pɛ pu ŋii.’ 26 Ŋii nɛ u bula piba a bul, ‘Nii-la si paala kɛŋ kiaa yugɛ nɛ, Wia
jaŋ wasa chɛ a pɛ a pu, ama nii-la si bi faasa kɛŋ kiaa yugɛ, muapilii-la ma
u si kɛnɛ, Wia jaŋ kaa laa u teeŋ. 27 Mi diŋdɔŋŋɔɔ deeŋba saa si bi cho di
mi ŋaa ba kuoro, má kɛŋba kaa kɔ daha di mi ŋaa ba kpuba mi sipaaŋ.’
”

Yesu juu Jerusalɛm
Mat. 21.1-11; Maak 11.1-11; Jɔɔŋ 12.12-19

28 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u joŋ u woŋbiiŋ a laa u haritooroo
sipaaŋ ba mumu Jerusalɛm. 29 Ba ku yi Bɛtifagi ari Bɛtani diiriŋ a ku yi
peel kubala baa yirɛ Oliv. Ŋii nɛ Yesu liisɛ u haritooroo balia a tiŋba a
bula piba a bul, 30 “Má mu taŋ-la si hɛ sipaaŋ. Di ma nɛ mua, ma jaŋ na
kaku-bie di ba vɔbɔ a kii. Nuu ha buu jila. Má mu puri a kaa kɔ. 31 Di
ma níi puru, di ba piɛsɛma a bul di bɛɛ nɛ tii maa puri, má bul di la Tiina
Yesu níi chɛ, duu nɛ si di ma puro kaa kɔ.” 32 Ŋii nɛ ba mu a na wialiŋ
kala Yesu fa si bula piba. 33 Ba síi puri kaku-bie-la, u tiina piɛsɛba a bul,
“Bɛɛ nɛ tii maa puri kaku-bie-la?” 34 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “La Tiina níi
chɛ.” 35 Ŋii nɛ ba kɛŋ kaku-bie-la a kaa mu pi Yesu, a wuri ba gɛnniŋ a
daŋ kaku-bie-la nyuŋ, aŋ kɛŋ Yesu u jila hɔŋ. 36 U si jil kaku-bie-la aa vɛŋ
ŋii, ba joŋ ba gɛnniŋ jɛrɛ woŋbiiŋ lɛ. 37 U si mu kpagɛ Jerusalɛm, lee-la
woŋbiiŋ si lii Oliv peel-la nyuŋ tuu, ni-daŋ-la fa si to Yesu hariŋ suomo
jujuɔsɛ a faasa didɛnnɛ Wia a tiŋ u wu-magila-la kala ba si na. 38 Ba bula,
“Wia jaŋ pɛ kuoru-la síi kɔ la Tiina Wia doluŋ lɛ. Ba jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa
Wia-jaŋ lɛ. Wia yiriŋ ma jaŋ yirɛ.” 39 Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ fa si hɛ

ni-daŋ-la tuɔŋ bula pi Yesu a bul, “La kuhiaŋ, ŋaa di ŋ haritooro-la kɛŋ
goŋ.” 40 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi jaŋ bula pima, di ba nɛ fa bi goŋ
maa ŋaa, tabiaa ma titia jaŋ ŋaa goŋ.”

Yesu yel Jerusalɛm wiaa

41 Yesu síi mu ŋii, u ku kpagɛ Jerusalɛm a na taŋ-la. U yel a tiŋ taŋ-la
niaa wiaa aŋ bul, 42 “Mi fa cho di ma taŋ niaa deeŋba jiŋ ŋii ma si jaŋ
ŋaa a hɔŋ ari yarifiɛlaa nɛ jiniŋ, ama ma bi wuo na. 43 Tapulii jaŋ yi di
ma diŋdɔŋŋɔɔ saa jebiiŋ gollima, di ma sí wuo lii. 44 Ba jaŋ kpu ma nialiŋ
kala si hɛ taŋ-la tuɔŋ, ma di ma biiriŋ kala. Tabii-bie ma bira bi jaŋ daŋ
u dɔŋɔ lɛ lee-la. Ma bi sɛyɛ bua-la lɛ Wia si kɔ duu laama ta. Ŋii nɛ tii ba
jaŋ ŋaa ŋii.”

Yesu juu Wia-dia
Mat. 21.12-17; Maak 11.15-19; Jɔɔŋ 2.13-22

45 Yesu si mu juu Wia-dia, u suomo kikiri nialiŋ síi yallɛ kiaa dimɛ 46 aŋ
bula piba a bul, “Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ari Wia si, u dia jaŋ ŋaa
lee-la niaa si jaŋ chuchuɔlɛ Wia, aŋ ka ma miira kaa birimɛ gaari-dia.”
47 Tapulii-na kala Yesu yie dagɛ niaa Wia-dia-la tuɔŋ. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ
chichɛ di ba kpuu. 48 Ama ba bi jiŋ woŋbii-la ba si jaŋ to, bɛɛ wiaa nialiŋ
kala fa si hɛ dimɛ jegile ninii wialiŋ u síi bul nɛ ari siifiɛsiŋ.

20

Farisii tiŋŋaa piɛsɛ Yesu u doluŋ wiaa
Mat. 21.23-27; Maak 11.27-33

1 Tapulii kubala Yesu didagɛ niaa Wia-dia lɛ aŋ pɛ bubul Wia wu-zɔmɔ-la
wiaa. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba
ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ sii kɔ u teeŋ. 2 Ba piɛsu a bul, “Dol bɛɛ nɛ ŋ kɛŋ
a ŋiŋaa wiaa deeŋba? Kubɛɛ nɛ piŋ doluŋ ŋ ŋiŋaa ŋii?” 3 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Mi ma jaŋ piɛsɛma wii. Má dagɛmi. 4 Jɔɔŋ, nii-la fa síi
fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, u doluŋ, u lii Wia teeŋ nɛɛ koo nuhuobiine teeŋ
nɛɛ?” 5 Ŋii nɛ ba suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ dɔŋɔ lɛ aa bul, “Wu-bɛɛ nɛ laa
chɛ di la bul? Di la nɛ bula pu a bul di Wia teeŋ nɛ u lii, u jaŋ piɛsɛla a bul,
‘Bɛɛ nɛ saa tii ma bi wialiŋ u si bula laa dii?’ 6 Di la nɛ bira si nuhuobiine
teeŋ nɛ, ni-daŋ-la kala si hilimi daha, ba jaŋ yagɛla ari tabiaa, bɛɛ wiaa ba
sɛyɛ ari Jɔɔŋ fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.” 7 Ŋii
nɛ ba bula pu a bul, “La bi jiŋ u dol-la si lii lee-la.” 8 Yesu ma bula piba a
bul, “Tɔɔ, mi ma bi jaŋ dagɛma dol-la mi si kɛnɛ bubuɔŋ.”

Yesu magɛ namaga a tigɛ tiŋtinnaa si hɛ baga lɛ
Mat. 21.33-46; Maak 12.1-12

9 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a pi nialiŋ si hɛ dimɛ a bul, “Baal kubala nɛ
fa hɛ dimɛ a bil baga a chɔŋsɛ kiaa si kɛŋ nɛnɛɛ yugɛ a nagɛ chichuɛŋ. Ba
yiriŋ nɛ gireps. Ŋii nɛ u paa niaa hɛ baga-la lɛ di ba bibeŋ, aŋ sii mu tiŋtee
dɔŋ a dieni dimɛ. 10 Kialiŋ nɛniŋ si yie, u tiŋ u tiŋtinnaa dɔŋɔ duu mu
tiŋtinna-la teeŋ a laa tii-nɛnɛ-la dɔŋsuŋ kaa kɔ. U mu ba kɛnu a ŋmobu
aŋ kiru, u miira kɛŋ na-hilliŋ a kaa mu baga tiina teeŋ. 11 Ŋii nɛ u bira
tiŋ u tiŋtinna-la dɔŋɔ maa. U ma bira mu. Nialiŋ ŋmobu maa aŋ hiisu
aŋ bira kiru maa, u miirɛ ari na-hilliŋ. 12 Ŋii nɛ u bira tiŋ ni-tori. Nialiŋ
piru maa aŋ kiru ta. 13 Ŋii nɛ baga-la tiina bul, ‘Wu-bɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa?
Mi jaŋ tiŋ mi bii-chooluŋ. Ŋ bi pɔɔ, ba jaŋ zilu.’ Ŋii nɛ u tiŋ bile u mu.

14 Tiŋtinna-la si nau duu kɔ, ŋii nɛ ba bula pi dɔŋɔ a bul, 'Baga-la tiina bie
nɛ ŋii. Di baga-la tiina nɛ suba, bie deeŋ nɛ jaŋ dii u kiaa. Má leŋ di la
kpuu, ka di baga-la ŋaa la kuŋ.' 15 Ba kɛnu kaa lii baga-la tuɔŋ a kpuu."
Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ a bul, "Ɛɛ nɛ baga-la tiina jaŋ ŋaa? 16 U jaŋ kɔ a
kpu tiŋtinna-la kala aŋ jɔŋ baga-la a pi ni-tania."
Nialiŋ si nii wialiŋ Yesu si bula, ba si di Wia bi jaŋ sɛi di ba ŋaa ŋii. 17 Ŋii
nɛ Yesu beŋba aŋ piɛsɛba a bul, "Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari tiebii-la
dii-saaraa si via ta, u nɛ jaŋ ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si joŋo bil dia geŋtine.
Wiiŋ deeŋ bubuɔŋ nɛ saa ŋaa bɛɛ? 18 Nii-la kala si tel tiebii-la nyuŋ, u
tiina jaŋ yɛrɛ muno muno. Di tiebii-la ma nɛ tel nuu-kala nyuŋ, u jaŋ yɛrɛ
u tiina muno muno."

Yesu bul laŋpoo ti̠miŋ wiaa
Mat. 22.15-22; Maak 12.13-17

19 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
walimɛ di ba kɛŋ Yesu naa-buasu-la lɛ, bɛɛ wiaa ba jima ari u magɛ
namaga-la a tigɛba lɛ nɛ. Ama baa fá nialiŋ si hɛ dimɛ nɛ. 20 Ŋii nɛ ba
bee chichɛ woŋbii-la ba si jaŋ to a kɛnu. Ba kpal niaa a ŋaa di ba fugi
ari ba ŋaa ni-titiiba nɛ. Ba joŋ moribiee piba di ba mu a magisɛ Yesu a
piɛsu wiaa a na duu nɛ bul wii chei, di ba wuo to ŋii lɛ a kɛnu a kaa mu
hɛ ba kuori-baliŋ nisiŋ lɛ, duu ŋaau ŋii kala u si cho. 21 Ŋii nɛ nialiŋ ba
si hɛ, ba mu Yesu teeŋ, a piɛsu a bul, "La kuhiaŋ, la jima wialiŋ kala ŋ
síi bul aŋ didagɛ maa, ba ŋaa wutitiiba nɛ. La jima ari ŋ joŋ niaa kala ba
ŋaa kubala nɛ, ŋŋ dagɛ Wia woŋbii-titii nɛ. 22 U ŋaa woŋbii nɛ di la ti̠ŋ
laŋpoo a pi Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ ba síi yirɛ Siiza koo? Dagɛla." 23 Ama
Yesu jiŋ ba bubuɔŋ. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, 24 "Má kɛŋ moribii-biiŋ kaa
kɔ mi bee na. Kubɛɛ nyuŋ nɛ hɛ dimɛ? Kubɛɛ yiriŋ ma nɛ ba tuuro hɛ
moribie-la lɛ?" Ŋii nɛ ba si, "Siiza yiriŋ nɛ." 25 Ŋii nɛ Yesu bul, "Tɔɔ, má
joŋ Rom tiŋteeŋ kuori-bal-la kiaa a pu, aŋ joŋ Wia ma kiaa pu." 26 U si bul
ŋii, ba bi wii-kala na ba si jaŋ wuo to ŋii lɛ kɛnu nialiŋ si hɛ dimɛ sipaaŋ.
Wialiŋ u si bula ŋaaba wu-kpuŋkpere, ba niiŋ kala maa.

Yesu bul wiaa a tigɛ nialiŋ si sii suuŋ lɛ
Mat. 22.23-33; Maak 12.18-27

27 Ŋii nɛ Sadusii tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma kɔ Yesu teeŋ. Niaa deeŋba laa dii ari
nialiŋ si suba bira bi jaŋ sii suuŋ lɛ. Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, 28 "La kuhiaŋ,
Moosis dagɛla Wia teniŋ tuɔŋ ari baal nɛ jaa haala, di haal-la ari baal-la
nɛ bi bii lula, aŋ ka di baal-la suu, duu ŋaana jaa yo-haal-la a lul biiriŋ pi
u malima si suba, di biiri-la chiŋ u nyuŋ lɛ. 29 Naaŋbiiriŋ balipɛ nɛ fa hɛ
dimɛ bua kubala lɛ. Ba kuhiaŋ jaa haala. Ba di haal-la bi bii lula, aŋ ka u
suu. 30 Liamiŋ tiina joŋ haal-la jaa. Ba duu ma bi bii lula, aŋ ka u ma suu.
31 Torimuŋ tiina ma joŋ haal-la jaa. U ma ŋii titia nɛ. Ŋii nɛ naaŋbiiri-la
balipɛ kala jaa haal-la. Ba kala suu aŋ bi bii lula. 32 U ŋii hariŋ haal-la ma
suu. 33 Tapulii-la niaa si jaŋ sii suuŋ lɛ, baalaa deeŋba balipɛ tuɔŋ kubɛɛ
nɛ jaŋ tii haal-la? Ba kala balipɛ nɛ jaau."
34 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Baala-la ari haala-la si hɛ ba miisiŋ lɛ
lɛɛlɛ, ba níi jaa dɔŋɔ. 35 Ama bua-la lɛ baala-la ari haala-la si jaŋ sii suuŋ
lɛ a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ, ba bira bi jaŋ jaa dɔŋɔ. 36 Ba jaŋ nagɛ Wia
tiŋdaaraa a bira bi jaŋ suu. Wia si chisɛba suuŋ lɛ ŋii, ba jaŋ ŋaa Wia
biiriŋ. 37 Moosis fa paala chaasa dagɛ ari ba jaŋ chisɛ nialiŋ si suba suuŋ lɛ
di ba wei. U fa bul Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ari la Tiina Wia nɛ ŋaa Abiraham
Wia ari Aizik Wia ari Jekɔb ma Wia. Lee-la u fa si bul wiaa a tigɛ tii-bie-la

síi dii nyiniŋ lɛ nɛ, u fa bul ŋii. 38 U si bul ŋii daga ari u ŋaa ni-weyee Wia
nɛ. U bi jaŋ wuo ŋaa nialiŋ si suba Wia." 39 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba
dɔŋsuŋ bula pu a bul, "La kuhiaŋ, ŋ bul woruŋ nɛ." 40 Ba bira bi nyu-duoŋ
kɛnɛ di ba piɛsɛ Yesu wii-kala.

Ba piɛsɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa, wiaa
Mat. 22.41-46; Maak 12.35-37

41 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba, "Ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo bul ari Kirisito, nii-la Wia si
liisa, jaŋ ŋaa Devit nihiliɛrɛ duŋduŋa? 42 Devit titia bula Wia teniŋ sɛmɛ
dɔŋɔ ba síi yirɛ Saams a bul,
'Mi Tiina Wia bula pi mi Tiina,
duu hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
43 see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ.'
44 Devit titia yirɛ nia deeŋ u Tiina. Ɛɛ nɛ saa u jaŋ wuo ŋaa Devit nihiliɛrɛ
duŋduŋa?"

Yesu bul Wia teniŋ kerichiba wiaa
Mat. 23.1-36; Maak 12.38-40

45 Ŋii nɛ Yesu bula pi u haritooroo nialiŋ kala sipaaŋ a bul, 46 "Má kɛŋ
ma titia woruŋ Wia teniŋ kerichiba lɛ. Ba yie gugɔllɛ yɔbɔ lɛ ari ba gɛri-
duduosuŋ, a cho di niaa jujoŋba jirima a chuchuɔlɛba. Ba yie chichɛ di-
hɔŋ-zɔŋŋɔɔ Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Di ba nɛ yirɛba di ba ku dii kiaa, ba cho
di ba hɔŋ ni-balaa di-hɔnɔɔ maa. 47 Ba yie fugo chuɔlɛ Wia didieni a kɛŋ
yo-haalaa kiaa kaa laa didii. Bua-la lɛ Wia si jaŋ dii ba sariya, ba nɛ jaŋ
na hɛɛŋ a kii ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa kala."

21

Yo-haala joŋ kiaa pi Wia
Maak 12.41-44

1 Bua kubala Yesu hɛ Wia-dia lɛ a na nialiŋ si kɛŋ kiaa si joŋ ba moribiee
bil a pipi Wia. 2 Ŋii nɛ u bira na yo-haal ma si joŋ amiisiŋba balia a ma hɛ.
3 Ŋii nɛ u bula pi nialiŋ a bul, "Wutitii nɛ mi bulaa pima, yo-haala deeŋ
moribii-bie-la u si joŋo hɛ, u nɛ kii nialiŋ moribie-la kala. 4 Nialiŋ kala si
joŋ moribiee a pi Wia, ba liisa aŋ ka nɛ. Aŋ ka u-na joŋ u summu moribiiŋ
kala a hɛ, ku-la kala u si kɛnɛ nɛ ŋii."

Yesu bul ŋii Wia-dia si jaŋ tel
Mat. 24.1-2; Maak 13.1-2

5 Ŋii nɛ Yesu haritooroo dɔŋsuŋ bul wiaa a tigɛ Wia-dia-la lɛ a bul duu
zɔmɔ, di u tiebie-la ba si kaa saau ma zɔmɔ, a bira bul ŋii niaa si joŋ ku-
zɔŋŋɔɔ a pi Wia ba kaa wasɛ dia-la, ba kala nɛ ŋaa dia-la zɔŋ ŋii. 6 Ŋii nɛ
Yesu bul, "Bua kubala jaŋ yi, ba jaŋ ŋmoo kiaa deeŋba kala ma síi na a lo.
Ba bi jaŋ leŋ di tiebii-bala ma daŋ u dɔŋɔ lɛ."

Yesu bul ŋii ba si jaŋ dɔgisɛ nialiŋ síi tou
Mat. 24.3-14; Maak 13.3-13

7 Ŋii nɛ ba piɛsɛ Yesu a bul, "La kuhiaŋ, bua bɛɛ lɛ nɛ wiaa deeŋba jaŋ
ŋaa? Bɛɛ kiaa nɛ la jaŋ na, ka di wiaa deeŋba-na ŋaa?" 8 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Má kɛŋ ma titia woruŋ di nuu-kala síma nyisu," a bira bul,
"Niaa jaŋ yugɛ a kɔ a joŋ mi yiriŋ hɛ ari ba nɛ ŋaa Kirisito, a bul di bua-la
dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga nɛ. Ama ma sí ba hariŋ to. 9 Ma jaŋ nii ari laaliŋ
ari yuosuŋ hɛ daha a hɛ di-boloo maa. Di ma nɛ ku nii ŋii, ma sí leŋe di

ma bɔisiŋ joŋ. Wiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa bal, ama u ŋii saa bi naga ari
dunia didɛriŋ yie nɛ."
10 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Tiŋteeŋ dɔŋɔ niaa jaŋ sii a mu yuo tiŋteeŋ
dɔŋɔ niaa. Taŋ kuoro ari u niaa jaŋ sii giri a mu yuo kuoro dɔŋɔ ari u
niaa. 11 Tiŋteeŋ jaŋ zigili woruŋ, losuŋ ma jaŋ juu, nyanyalaa jaŋ juu niaa
leree yugɛ, wu-bal-lɔrunuŋ ari wu-magilaa kala jaŋ ŋaa wia nyuŋ. 12 Ka
di wiaa deeŋba kala-na ŋaa, ba jaŋ kɛsɛma a to naasiŋ dɔgisɛma. Ba jaŋ
joŋma hɛ niaa nisiŋ lɛ di ba dii ma sariya Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ a kɛŋma tɔ
dia. Ba jaŋ kɛŋma kaa mu kuoroo ari ni-balaa sipaaŋ a tiŋ mi wiaa. 13 Bua
deeŋ lɛ nɛ ma jaŋ wuo na woŋbiiŋ a bul Wia wu-zɔmɔ-la. 14 Má kɛŋ ma
titia hɛ dɔŋɔ lɛ a sí leŋe duu walimɛma ŋii ma si jaŋ bul wiaa a laa ma
titia, 15 bɛɛ wiaa mi jaŋ joŋ wu-jimiŋ a hɛ ma nyuŋ lɛ di ma bul wialiŋ ma
diŋdɔŋŋɔɔ si bi jaŋ wuo kaa lɛrɛ ari wutitii dee. 16 Ma nyimmaba ari ma
naaŋbiiriŋ ari ma doho niaa ari ma naŋdɔŋsuŋ paala jaŋ joŋma hɛ ma
diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ. Ba jaŋ kpu ma dɔŋsuŋ. 17 Nuu-kala jaŋ bɛrɛma a tiŋ
mi wiaa. 18 Ama ma kuŋ nyu-puŋ ma bi jaŋ lɛl. 19 Di ma nɛ nyalima, ma
jaŋ laa ma miisiŋ."

Yesu bul ari ba jaŋ ŋmoo Jerusalɛm lo
Mat. 24.15-21; Maak 13.14-19

20 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Di ma nɛ na di laali-yuoroo golli Jerusalɛm, ma
jaŋ jiŋ ari taŋ-la jaŋ tel lɛɛlɛ. 21 Ŋii-na má leŋ di nialiŋ si hɛ Judiya lɛ fá mu
jil peelee nyuŋ. Nialiŋ ma si hɛ taŋ-la tuɔŋ, u maga di ba lii taŋ-la tuɔŋ.
Nialiŋ ma si hɛ ba bagisiŋ lɛ, ma sí miira juu taŋ-la tuɔŋ. 22 Tapulii-la Wia
jaŋ dɔgisɛ Iziral niaa, a leŋ di wialiŋ kala ba si bula Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ
ku bal. 23 Haala-la si kɛŋ luoroo ari haala-la si kɛŋ bii-mulluŋ baa wasɛ
yiliŋ, tapulia-la lɛ ba jaŋ na hɛɛŋ. Tiŋtee-la kala jaŋ na hɛɛŋ woruŋ. Wia
jaŋ na baaniŋ tiŋteeŋ deeŋ niaa nyuŋ a dɔgisɛba. 24 Ba jaŋ kpu dɔŋsuŋ ari
tokobiee, aŋ kɛsɛ dɔŋsuŋ di ba ma ŋaa yosuŋ tiŋtee-dɔŋsuŋ lɛ, ka nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa yigi Jerusalɛm taŋ-la kala lo, see bua-la yie di Wia
piba woŋbiiŋ di ba leŋ."

Yesu bula pi niaa duu jaŋ miira kɔ
Mat. 24.29-31; Maak 13.24-27

25 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Niaa jaŋ na wu-magilaa wii-pɔsuŋ ari chɛnɛ
ari chɛŋwulaa lɛ. Dunia kala lɛ, niaa bi jaŋ jiŋ wii-la kala lɛ ba si hɛ. Di
mugi-balaa níi huuru, fawulluŋ jaŋ kɛŋba. 26 Fawulluŋ jaŋ kɛŋ niaa di ba
yeŋŋi a tiŋ ba síi yiɛlɛ wii-la si jaŋ ŋaa dunia kala lɛ. Ba jaŋ kiri wia nyuŋ
kialiŋ kala si kɛŋ doluŋ di ba lii ba leree. 27 Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ na mi-na
Nuhuobiine Bie di mi to duoŋbiliŋbaaniŋ tuɔŋ kuu tuu. Mi jaŋ kɛŋ doluŋ
a chaanɛ kiŋkɛŋ. 28 Di wiaa deeŋba suomo a ŋiŋaa, má sii chiŋ a kɛŋ ma
digilaa wuoli, bɛɛ wiaa bua-la lɛ Wia si jaŋ laama ta yie nɛ."

Yesu bul tutogo wiaa
Mat. 24.32-35; Maak 13.28-31

29 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga piba a bul, "Má bee na tutogo ari tiisiŋ
dɔŋsuŋ. 30 Di ma nɛ na tiisiŋ di ba suomo tutɔsɛ, ma jima yibiiniŋ jua nɛ.
31 Ŋii titia nɛ, di ma nɛ na wiaa deeŋba kala mi síi dagɛma di baa ŋaa, ma
jiŋ ari Wia kuorii-la kpaga nɛ. 32 Wutitii nɛ, mi bulaa pima, ma lɛɛlɛ niaa
deeŋba si hɛ ma miisiŋ lɛ, ma bi jaŋ suu, ka wiaa deeŋba ŋaa bal. 33 Wia
nyuŋ ari tiŋteeŋ kala jaŋ dɛrɛ, ama wialiŋ mi si bula bi jaŋ lɛl.

34 Má kɛŋ ma titia, a sí wu-fuoloo ŋiŋaa, a sí siniŋ nyua bubugi. Ma sí
leŋe di dunia kiaa wiaa walimɛma. Di wiaa deeŋba níi walimɛma, tapulii-
la mi-na Nuhuobiine Bie si jaŋ kɔ, u jaŋ guu ku di-ma lɛ a nagɛ ba si hɛ
bɛrɛ́, kiaa vɛnɛ mu juu-u lɛ aŋ bi jiŋ ŋii. 35 Tapulii-la jaŋ kɛŋ dunia nuu-
kala lee-kala lɛ. 36 Má pɔ a chuchuɔlɛ Wia bua-na kala lɛ. Di ma nɛ ŋaa
ŋii, ma jaŋ kɛŋ doluŋ a lii wialiŋ kala si jaŋ ŋaa lɛ ari yarifiɛlaa a wuo
chiŋ mi-na Nuhuobiine Bie sipaaŋ."
37 Yesu fa yie hɛ Wia-dia lɛ wiihɛyɛ ari chichuɔŋ kala a didagɛ niaa. Di
didaaniŋ nɛ yie-na kala, u yie mu Oliv pel-la nyuŋ nɛ a piŋ. 38 Siipuuraa-na
kala saa niaa yie mu Wia-dia di ba jegile nii wialiŋ u síi bul.

22

Ba vuura di ba kpu Yesu
Mat. 26.1-5; Maak 14.1-2; Jɔɔŋ 11.45-53

1 Tapulaa deeŋba, diisiŋ kieliŋ gbiele-la kpaga nɛ, gbiele-la lɛ ba si yie
dii boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ. 2 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba wiwalimɛ di ba na woŋbii-la ba si jaŋ to
a kpu Yesu di nialiŋ bi jiŋ, bɛɛ wiaa baa fá nialiŋ nɛ.

Judas sɛyɛ duu joŋ Yesu yallɛ
Mat. 26.14-16; Maak 14.10-11; Jɔɔŋ 11.45-53

3 Ŋii nɛ Sitaani ku juu baal kubala. U fa ŋaa Yesu haritooroo fii ari balia-
la dɔŋɔ nɛ. U yiriŋ nɛ Judas. Baa yiru Isikarɔt ma nɛ. 4 Ŋii nɛ Judas sii mu
bula pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia-dia kuhiasiŋ ŋii u si
jaŋ to a kɛŋ Yesu yalla piba. 5 Ba tuɔŋ tɔrɛ. Ba sɛi ari ba jaŋ pu moribiee.
6 Ŋii nɛ Judas sɛi, a suomo chichɛ woŋbii-la u si jaŋ to a kɛŋ Yesu yalla
piba di nialiŋ bi jiŋ.

Yesu ari u haritooroo dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee
Mat. 26.17-25; Maak 14.12-21; Jɔɔŋ 13.21-30

7 Ŋii nɛ gbiele-la lɛ ba si yie dii boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ yi, bua-la
lɛ u si maga di ba kpu pie-bie-la ba si jaŋ kaa ŋaa gbiele-la kudiilee. 8 Ŋii
nɛ Yesu tiŋ Piita ari Jɔɔŋ a bul di ba mu ŋaa ba diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee
di ba dii. 9 Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, "Nii nɛ ŋŋ chɛ di la ŋaa kudiile-la?" 10 U
bula piba a bul, "Bee na, di ma nɛ juu taŋ tuɔŋ, ma jaŋ cheŋ baal kubala
duu kori loŋ ari liiŋ. Má to u hariŋ juu dia-la u síi juu. 11 Di ma nɛ mua,
má bula pi dia-la tiina a bul, 'La kuhiaŋ si la piɛsiŋ di nii lɛ nɛ nuhuɔraa
dia hɛ, di ba di u haritooroo juu hɔnɔ dii diisiŋ kieliŋ gbiele-la kudiilee?'
12 U jaŋ dagɛma dii-bal kubala. U ŋaa lusuŋ nyuŋ dia nɛ. Ba wasu kala.
Lee-la nɛ ma jaŋ ŋaa kudiile-la." 13 Ŋii nɛ ba mu a na wialiŋ kala u si bula
piba ari ba jaŋ na, a ŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele kudiile-la ba dii.

Kudiile-la la si jaŋ dii a liliisi Yesu wiaa
Mat. 26.26-30; Maak 14.22-26; 1 Kɔr. 11.23-25

14 Bua-la si yie di ba dii kudiile-la, Yesu ari u naŋzɔɔba kala hɔŋ di ba dii
kiaa. 15 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Mi fa paala cho di la di ma dii kiaa
deeŋba, aŋ ka di mi-na na hɛɛŋ. 16 Mi jaŋ bula pima ari mi bira bi jaŋ kɔ
di mi dii kudiilee deeŋba, see bua-la lɛ Wia kuorii-la si jaŋ kɔ. Ŋii lɛ nɛ
la jaŋ jiŋ kudiile-la la si die bubuɔŋ." 17 Ŋii nɛ u joŋ nyunyuala ari siniŋ
a lɔllɛ Wia aŋ joŋo pi u naŋzɔɔba-la a bul, "Má laa nyunyuala deeŋ ari
siniŋ a kaa kpaa ma titia. 18 Mi bulaa pima, mi bira bi jaŋ kɔ di mi nyua

siniŋ deeŋ, see bua-la lɛ Wia kuorii-la si jaŋ kɔ.” 19 Ŋii nɛ Yesu bira joŋ
boroboro a lɔllɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ chɔgɛ, a joŋo piba aŋ bul, “Mi yaraa nɛ
ŋii. [Mi joŋo pi Wia a tiŋ ma wiaa, má laa dii. Má ŋaa ŋii a liliisi mi wiaa.”
Ŋii nɛ ba dii. 20 Ba si dii kialiŋ dɛrɛ, u bira joŋ nyunyuala ari siŋ-la a piba
aŋ bul, “Nyunyuala ari siniŋ deeŋ ŋaa ni̱i-falii nɛ Wia ta. Mi chaliŋ si jaŋ
jaasɛ ma wiaa nɛ tii Wia ta ni̱i-la.] 21 Má bee na, nii-la si jaŋ kɛŋmi yallɛ
hɛ la tuɔŋ nɛ, la kala didii kiaa. 22 Mi-na Nuhuobiine Bie, mi jaŋ suu ari
Wia si dagɛ ŋii, ama nii-la si jaŋ joŋmi yallɛ, u jaŋ na hɛɛŋ yugɛ.” 23 Ŋii nɛ
Yesu naŋzɔɔba-la suomo pipiɛsɛ dɔŋɔ ari ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ jaŋ ŋaa ŋii?

Yesu haritooroo kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa kaa lilɛrɛ

24 Ŋii nɛ Yesu haritooroo kɛŋ ba tuɔŋ kuhiaŋ wiaa kaa lilɛrɛ. 25 Yesu
bula piba a bul, “Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa kɛŋ ba doluŋ kaa hɔŋ ba niaa
nyuŋ nɛ. Kuoroo dɔŋsuŋ síi beŋ niaa, ba cho di nialiŋ ba síi beŋ kɛŋba
kaa yiyirɛ ni-zɔmɔ. 26 Ama u bi maga di ma ŋiŋaa ŋii. U maga di ma
tuɔŋ kuhiaŋ nɛ birimɛ haŋbie, di ma sipaa-laara ma tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima.
27 Nuu nɛ hɔnɔ, aŋ ka u dɔŋɔ ŋaa kudiilee pupu u didii. Ba di nii-la si ŋaa
kudiile-la pupu, ba tuɔŋ kubɛɛ nɛ yuga? Nii-la si hɔnɔ, ka ba ŋaa kudiilee
pupu, u nɛ yuga. Ama mi-na hɛ ma tuɔŋ a tiŋ tiŋtiŋŋaa pipima.

28 Mi si hɛ ma teeŋ ŋii, mi na hɛɛŋ woruŋ. Aŋ ka ma chiŋ mi sɛmɛ aŋ
bimi via ta. 29 Mi Nyimma pimi doluŋ nɛ di mi ŋaa kuori-baliŋ. Ŋii titia
nɛ mi ma jaŋ pima doluŋ di ma ŋaa kuori-balaa. 30 La di ma kala jaŋ dii
kudiilee Wia kuorii-la tuɔŋ. Ma jaŋ hɔŋ kuori-kpasinniŋ nyuŋ a dii Iziral
tiŋŋaa ta-geŋtisi-la fii ari balia-la sariya.”

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul duu buu jiŋ
Mat. 26.31-35; Maak 14.27-31; Jɔɔŋ 13.36-38

31 Ŋii nɛ Yesu bula pi Saamɔŋ Piita a bul, “Saamɔŋ, Sitaani laa woŋbiiŋ
nɛ duu magisɛ ma kala, duu pɔrɛ ni-zɔŋŋɔɔ ni-bɔŋŋɔɔ lɛ, ari paara si yie
chaarɛ mii-jɔruŋ ta, aŋ ka mii-biiŋ ŋii. 32 Ama mi chuɔlɛ Wia pi ŋ-na
Saamɔŋ nɛ di ŋ yarida sí lɛl. Di ŋ nɛ miira kɔ mi teeŋ, pɛ ŋ naaŋbiiriŋ ma
lɛ di ba chiŋ ba yarida naaŋ lɛ woruŋ.” 33 Ŋii nɛ Piita bula pu a bul, “Mi
Tiina, mi síi to ŋ hariŋ ŋii, di ba nɛ tɔŋ dia maa, mi paala ŋaa siri nɛ di
ba kɛŋmi ma tɔ. Di ba kpuŋ maa, mi ma ŋaa siri nɛ di mi suu.” 34 Ŋii nɛ
Yesu bula pi Piita a bul, “Piita, ji-bele bi jaŋ yel, aŋ ka di ŋ bul naaŋsiiŋ
butori ari ŋ bimi jiŋ.”

Yesu bula pi u haritooro-la moribiee ari tokobiee wiaa

35 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo a bul, “Bua-la lɛ mi si tiŋma, ma lii aŋ
bi moribiee koo sulli-gbaŋsiŋ ma koro, a bi nɛŋtɛŋŋɛɛ tuŋ bulia bulia ma
koro. Ma si mu ŋii, ma chɛ kuŋ nɛ kaa?” Ba bul di ba bi kuŋ-kala chɛ ka.
36 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Ama lɛɛlɛ ma ku-la kala si kɛŋ moribiee
koo sulli-gbaŋa, u maga duu joŋ. Ma ku-la ma kala si bi tokobii kɛnɛ, u
maga duu joŋ u gɛri-baliŋ yallɛ nɛ a yɔɔ dɔŋɔ. 37 Ŋii nɛ ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ. Ba bula ari ba jaŋ kɛnu pɛ wu-bɔŋ ŋiŋaaraa lɛ. Wiaa deeŋba
ba ŋmuŋsa a tigɛmi lɛ nɛ. Ba kala jaŋ ŋaami lɛ nɛ, bɛɛ wiaa wialiŋ kala ba
si ŋmuŋsa a tigɛmi lɛ, ba kala jaŋ sɛnɛ ŋaa a dɛrɛ.” 38 Ŋii nɛ u haritooroo
bula pu a bul, “La Tiina, bee na, tokobiee balia nɛ ŋla.” Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, “Má leŋ di wii-la kala bal.”

Yesu chuɔlɛ Wia pel-la nyuŋ ba síi yirɛ Oliv
Mat. 26.36-46; Maak 14.32-42

39 Ŋii nɛ Yesu lii Jerusalɛm lɛ a jil peel-la nyuŋ ba síi yirɛ Oliv, ari u si
vɛnɛɛ ŋaa ŋii. Ŋii nɛ u haritooroo to u hariŋ mu. 40 Ba si yi lee-la, u bula
piba a bul, “Má chuɔlɛ Wia, di Sitaani sí wuo nyisɛma.” 41 U si bul ŋii
dɛrɛ, u kieli u haritooro-la a mu sipaaŋ muapilii, a tuu kpirimi duu chuɔlɛ
Wia. 42 U chuɔlɛ Wia a bul, “Mi Nyimma, di ŋ tuɔtɔruŋ lɛ nɛ, liisɛ hɛɛ-la
síi kɔmi lɛ. Ama mi-na tuɔtɔruŋ lɛ dee ŋ-na tuɔtɔruŋ lɛ nɛ.” [43 Ŋii nɛ
Wia tiŋdaara kubala lii wia nyuŋ a ku tuu u teeŋ a pu doluŋ. 44 U tuɔŋ
faasa chei kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ u faasa chuɔlɛ Wia ari siifiɛsiŋ. U suoluŋ
paala nagɛ chaliŋ a tutuu tiŋteeŋ.] 45 U si chuɔlɛ Wia dɛrɛ, u sii a miira
mu u haritooroo teeŋ, di ba piŋ dɔŋ, bɛɛ wiaa ba tuɔŋ cheye nɛ woruŋ.
46 Ŋii nɛ u piɛsɛba, “Ma sɛnɛ piŋ nɛɛ? Má sii chuɔlɛ Wia, di Sitaani sí wuo
nyisɛma.”

Ba kɛŋ Yesu
Mat. 26.47-56; Maak 14.43-50; Jɔɔŋ 18.3-11

47 Yesu ha síi bul wiaa ŋii, di ni-daŋ kɔ. Yesu haritooro-la fii ari balia-la
dɔŋɔ nɛ kɛŋba kaa kɔ lee-la. U yiriŋ nɛ Judas. Ba si kɔ, Judas mu Yesu teeŋ
a guoru. 48 Ŋii nɛ Yesu bul, “Judas, ŋ sɛnɛ guorimi ŋla nɛ di ŋ joŋ mi-na
Nuhuobiine Bie yallɛɛ?” 49 Yesu haritooro-la fa si hɛ dimɛ a na wii-la síi
ŋaa, ŋii nɛ ba piɛsɛ Yesu a bul, “La Tiina, ŋŋ chɛ di la kɛŋ la tokobie-la
taba nɛɛ?” 50 Ŋii nɛ Yesu haritooroo dɔŋɔ joŋ tokobii, a ta nialiŋ dɔŋɔ
na-diiŋ digiliŋ kiɛsɛ. Baal-la fa ŋaa nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
yomo nɛ. 51 Ŋii nɛ Yesu bul di u maga nɛ, di ba leŋ. U si bul ŋii, u digi
baal-la digiliŋ lɛ a ŋaa u fiɛlɛ. 52 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ ari Wia-dia kuhiasiŋ ari ba taŋ kuhiasi-la si kɔ di ba kɛnu,
a bul, “Mi ŋaa gaaru nɛɛ? Ma síi kori tokobiee ari taŋguloo a kukɔ di ma
kɛŋmii? 53 La di ma kala nɛ fa hɛ Wia-dia lɛ tapulii-na kala, aŋ ka ma bi
walima di ma kɛŋmi dimɛ. Ama bua deeŋ lɛ nɛ birimiŋ tiina Sitaani pima
doluŋ ma wuo kɔ di ma kɛŋmi.”

Piita si u bi Yesu jiŋ
Mat. 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jɔɔŋ 18.12-18, 25-27

54 Ŋii nɛ ba kɛŋ Yesu. Ba kɛnu kaa mu nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ dia, ka Piita daa tuto ba hariŋ. 55 Di ba hɛ nyiniŋ kaala tuɔŋ. Ba si
jua, Piita mu pɛ nialiŋ síi wieni nyiŋ-la lɛ. 56 Toli-bie kubala ma hɛ dimɛ.
U fa ŋaa dia-la tiŋtinnu nɛ. U na Piita duu hɔnɔ aa wieni nyiniŋ. U bul,
“Baala deeŋ ma faa to Yesu hariŋ nɛ.” 57 Ŋii nɛ Piita si, “Haal, mi paala
buu jiŋ.” 58 Muapilii di baal kubala ma nau a bul, “Ŋ ma ŋaa ba dɔŋɔ nɛ.”
Ŋii nɛ Piita bira bul duu dee. 59 U bi diene bira di baal dɔŋ ma nɛ ŋii a
pɛsɛ ari Piita ŋaa Yesu haritooroo dɔŋɔ nɛ, bɛɛ wiaa u ma ŋaa Galilii tiina
nɛ. 60 Ŋii nɛ Piita bira bula pu a bul, “Baal, mi paala bi wii-la ŋ síi bul jiŋ.”
Piita síi bul ŋii, u bi bula dɛrɛ di ji-bele yele. 61 Ŋii nɛ la Tiina Yesu daasɛ
a beŋ Piita. U liisi wii-la Yesu fa si bula pu ari u jaŋ bul naaŋsiiŋ butori
ari u bi u-na Yesu jiŋ, ka di ji-bele-na yel. 62 Ŋii nɛ Piita lii a faasa yel.

Ba sieri Yesu lɛ aŋ ŋmobu
Mat. 26.67-68; Maak 14.65

63 Ŋii nɛ nialiŋ si pɔ Yesu sieru lɛ aŋ ŋmobu. 64 Ba vɔɔ u siaa tɔ a ŋmobu
aŋ piɛsu duu dagɛ nii-la si ŋmobu. 65 Ba bul wiaa ma yugɛ a tuusu.

Ba kɛŋ Yesu kɔ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa sipaaŋ
Mat. 26.59-66; Maak 14.55-64; Jɔɔŋ 18.19-24

66 Taŋ si pula, J̱u̱u tiŋŋaa taŋ kuhiasiŋ ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ ari Wia teniŋ kerichiba, ba hilimi a leŋ ba kɛŋ Yesu kɔ ba sipaaŋ,
lee-la ba si yie hilime vuvuurɛ wiaa. 67 Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, "Dagɛla, ŋ
nɛ ŋaa nii-la Wia si liisa?" Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Di mi nɛ bula
pima maa, ma bi jaŋ laa dii. 68 Di mi nɛ saa bira piɛsɛma wii maa, ma bi
jaŋ bul wii-kala, 69 ama a lii lɛɛlɛ a kaa mu mi-na Nuhuobiine Bie jaŋ hɔŋ
Wii-baliŋ sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ." 70 Ŋii nɛ ba kala piɛsu a bul, "Ŋ nɛ saa
ŋaa Wia Bie koo?" Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ma bul woruŋ nɛ, mi nɛ
sɛnɛ ŋaa Wia Bie." 71 Ŋii nɛ nialiŋ bul, "La bira bi siada tiina kala ka chɛ.
La titia nia wii-la u si bula nɛ."

23

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Paalit sipaaŋ
Mat. 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jɔɔŋ 18.28-38

1 Ŋii nɛ niaa deeŋba kala sii, a kɛŋ Yesu a kaa mu Paalit teeŋ. 2 Dimɛ nɛ
ba suomo a bul wialiŋ u si ŋaa chei a bul, "La kɛŋ baala deeŋ duu nyisɛ
la niaa di ba via la woŋbii-la la síi to, aŋ bul di ba sí laŋpoo ma time pi
Rom tiŋteeŋ kuori-baliŋ. U bira bula a tigɛ u titia lɛ di u nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa, a bul duu ŋaa kuoro ma." 3 Ŋii nɛ Paalit piɛsu a bul, "Ŋ
nɛ ŋaa J̱u̱u tiŋŋaa kuoro koo?" Yesu bula pu a bul, "Oo, mi nɛ." 4 Ŋii nɛ
Paalit bula pi nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ni-daŋ-la kala si
hilime a bul, "Mi bi wii-la na baala deeŋ si ŋaa chei a magɛ di ba kpuu."
5 Ŋii nɛ nialiŋ síi bul Yesu teeŋ ha pɛsɛ a bul, "U dagɛ niaa a ŋaa ba ŋiŋaa
taawɛi nɛ. U suomi ŋii Galilii lɛ nɛ, a sii kɔ Judiya tiŋteeŋ, a gɔllɛ lee-la
kala aa dagɛba, a ŋaa ba ŋiŋaa taawɛi aŋ lɛɛlɛ kɔ Jerusalɛm ma ŋla."

Ba kɛŋ Yesu mu Hɛrɔd teeŋ

6 Paalit si nii ari Yesu lii Galilii nɛ, u piɛsɛ nialiŋ síi bul Yesu teeŋ a bul,
"Baala deeŋ ŋaa Galilii tiina nɛɛ?" Ŋii nɛ ba bula pu di kuoro Hɛrɔd nɛ
faa beŋ tiŋtee-la Yesu si lia. 7 Paalit si nii ŋii, u ŋaa ba kɛnu kaa mu Hɛrɔd
teeŋ. Bua-la lɛ di Hɛrɔd hɛ Jerusalɛm lɛ. 8 Hɛrɔd tuoŋ kala tɔrɛ u si na
Yesu, bɛɛ wiaa u nii u wiaa faafaa kala nɛ a yie chichɛ duu nau. U faa
chɛ di Yesu ŋaa wu-kpuŋkpere nɛ duu na. 9 Ŋii nɛ Hɛrɔd piɛsɛ Yesu wiaa
yugɛ, ama u bi wii bula. 10 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Wia
teniŋ kerichiba-la sii tuɔra mu Yesu lɛ a faasa bul u teeŋ woruŋ. 11 Hɛrɔd
ari u laali-yuoroo sieri Yesu lɛ a dɔgisu, aŋ leŋ ba joŋ gɛri-baliŋ ku-zɔŋ
kubala laalu, aŋ miira kɛnu mu Paalit teeŋ. 12 Hɛrɔd ari Paalit faa yuo
dɔŋɔ nɛ. A lii tapulii-la nɛ, ba siŋ a dii naŋdɔŋsuŋ.

Ba si di ba kɛŋ Yesu mu kpu
Mat. 27.15-26; Maak 15.6-15; Jɔɔŋ 18.39–19.16

13 Ŋii nɛ Paalit yirɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari J̱u̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ ari niaa dɔŋsuŋ a bula piba a bul, 14 "Ma kɛŋ baala deeŋ kaa kɔ
mi teeŋ a bula pimi ari u ŋaa di niaa via woŋbii-la la síi to nɛ. Mi saa
piɛsu ma kala sipaaŋ. Wialiŋ ma síi bul u teeŋ a bul duu cheye, mi bi ba
tuɔŋ kubala ma na duu ŋaa chei. 15 Hɛrɔd ma si bi na u si ŋaa wii-la chei,
ŋii nɛ tii u leŋ ba bira kɛnu kaa kɔ daha. Má bee na, baala deeŋ bi wii-kala
ŋaa chei a magɛ di ba kpuu. 16 Mi jaŋ leŋ di ba viiru aŋ joŋo ta." [17 Ama
diisiŋ kieliŋ gbiele-la nɛ yie-na kala, ba yie leŋ Paalit liisɛ daŋsarikaba
tuɔŋ kubala nɛ a ta, nii-la J̱u̱u tiŋŋaa si cho di ba liisa.]

[18] Ŋii nɛ nialiŋ kala kpia goŋ a bul di ba kpu Yesu aŋ liisɛ Barabas piba.
[19] Bua kubala lɛ, niaa sii ŋaa taawɛi nɛ ba ta-baliŋ lɛ. Barabas kpu nuu, ŋii
nɛ tii ba kɛnu mu tɔ dia. [20] Paalit si cho duu joŋ Yesu ta, ŋii nɛ u bira suomo
bul wiaa pi ni-daŋ-la. [21] Ama ba faasa kpia goŋ a bul, "Má kpaasu daa-
gɛsɛɛ nyuŋ, má kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ!" [22] Ŋii nɛ Paalit piɛsɛba naaŋsiiŋ
butorimuŋ a bul, "Bɛɛ nɛ tii? Bɛɛ kuŋ nɛ baala deeŋ ŋaa chei, ka mi-na bi
na? Mi-na bi na u si ŋaa wii-la chei a magɛ di ba kpuu. Mi jaŋ leŋ di ba
viiru aŋ joŋu ta." [23] Ka ba ha pɛsɛ, a faasa kpia goŋ a bul, "U maga di ba
kɛŋ Yesu a kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ." Ba síi ŋaa goŋ ŋii, Paalit ku sɛi ba
kua [24] a bul di ba kɛŋ Yesu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ, ari nialiŋ fa si sul ŋii.
[25] Ŋii nɛ Paalit liisɛ nii-la ba fa si cho a ta, nii-la ba fa si kaa tɔ dia a tiŋ u
si ŋaa taawɛi a kpu niaa lɛ. U joŋ Yesu a hɛ ba nisiŋ lɛ di ba ŋaa wii-la ba
si cho.

Ba kɛŋ Yesu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ
Mat. 27.32-44; Maak 15.21-32; Jɔɔŋ 19.17-27

[26] Ŋii nɛ ba kɛŋ Yesu kaa lii di ba kaa mu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Ba
síi mu ŋii, ba cheŋ baal kubala baa yirɛ Saamɔŋ a lii Sariini, duu lii baga
a jujuu Jerusalɛm. Ba kɛnu a joŋ daa-gɛsɛ-la baasu a ŋaa u kaa tuto Yesu
hariŋ. [27] Ni-daŋ-la ma to u hariŋ. Ba tuɔŋ haalaa yuga a yiyel Yesu wiaa.
[28] Ŋii nɛ Yesu miira daasɛba aŋ bula piba a bul, "Jerusalɛm haalaa, ma sí
mi wiaa yel. Má yel ma titia ari ma biiriŋ wiaa. [29] Bee na tapulaa ka kɔ nɛ,
niaa jaŋ bul, 'Ha-piraa ari haala-la si bi biiriŋ lula di ba diɛsɛ, ba tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ.' [30] Bua-la lɛ nɛ niaa jaŋ bul di peelee tele tɔba, di duŋdolluŋ ma jɛrɛ
tɔba. [31] Mi si nagɛ tii-weyiŋ, aŋ ka ba dɔgisɛmi ŋla, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaama
ma lɛ, ma ma si nagɛ tii-hilia lɛ?"
[32] Ba si kɛŋ Yesu mu ŋii, ba kɛŋ ni-bɔŋŋɔɔ balia ma kaa mu di ba kpuba
a pɛ Yesu lɛ. [33] Ŋii nɛ ba mu yi lee kubala baa yirɛ nyu-kuŋkogulo. Ba si yi
lee-la, ba joŋ Yesu ari ni-bɔmɔ-la balia a kpaasɛba daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Dɔŋɔ
hɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ si hɛ Yesu na-diiŋ, dɔŋɔ ma hɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ si hɛ u
na-gua. [34] Ŋii nɛ Yesu chuɔlɛ Wia a bul, "Mi Nyimma, joŋ wii-la ba si ŋaa
a chɛba, bɛɛ wiaa ba bi jiŋ wii-la kala ba síi ŋaa." Ŋii nɛ ba tɔŋsɛ Yesu
gɛnniŋ wiaa di ba kpaa, a jiŋ gɛri-la nuu-kala si jaŋ laa. [35] Niaa dɔŋsuŋ
ma chiŋ dimɛ a bibeŋ, aŋ ka Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ sisieru lɛ a bul, "Duu nɛ
ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, má leŋ duu laa u titia ta yeii. U wuo laa
niaa tita nɛ." [36] Laali-yuoroo ma sieru lɛ a ŋaa siniŋ si nyala kaa mu pu
duu nyua [37] aŋ bula pu duu nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoro, duu laa u titia ta.
[38] Ba ma ŋmuŋsa mɛrɛ u daa-gɛsɛ-la lɛ a bul, "Ju̱u tiŋŋaa kuoro nɛ ŋla."
[39] Ŋii nɛ ni-bɔmɔ-la dɔŋɔ ma si sagɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ tuusɛ Yesu a bul, "Ŋ
nɛ ŋaa nii-la Wia si liisa koo? Saa laa ŋ titia ta aŋ pɛ laala ma ta." [40] Ŋii nɛ
ni-bɔmɔ-la dɔŋ-la kpiau lɛ a bula pu a bul, "Ŋ bi Wia ka fáa? La duu kala
nɛ juu wu-bala. [41] U maga di ba ŋaala-na ŋii nɛ, bɛɛ wiaa la ŋaa wu-bɔŋ
nɛ, aŋ ka u-na bi wii-kala ŋaa chei." [42] Ŋii nɛ aŋ ka u bula pi Yesu a bul,
"Yesu, di ŋ nɛ dii kuoruŋ, liisi mi ma wiaa." [43] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul,
"Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, la diŋ kala jaŋ hɛ Wia-jaŋ jiniŋ."

Yesu suba
Mat. 27.45-56; Maak 15.33-41; Jɔɔŋ 19.28-30

[44] Wia si ku magɛ nyu-gbaŋa, leriŋ kala biri lim a mu yi didaaniŋ, ka
leriŋ bira pullɛ. [45] Patiisa nɛ fa hɛ Wia-dia tuɔŋ. Ba kaa kɛrɛ. U kiɛsɛ
balia. [46] Ŋii nɛ ka Yesu faasa yirɛ a bul, "Mi Nyimma, mi joŋ mi titia a hɛ ŋ

nisiŋ lɛ.” U bul ŋii nɛ aŋ wiesi u wiesi kati aŋ suu. [47] Ŋii nɛ di laali-yuoroo
zɔlɔ kuhiaŋ kubala fa chiŋ dimɛ. U na wii-la si ŋaa, a dɛnnɛ Wia a bul,
“Wutitii, baala deeŋ fa ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ, u bi wii-kala cheye.” [48] Nialiŋ
kala fa si hilime dimɛ di ba na wii-la si jaŋ ŋaa aŋ lɛɛlɛ na wii-la si ŋaa,
ba paa ba nisaa chuŋ ba nyuŋ lɛ a miira mu dia. [49] Nialiŋ kala fa si jiŋ
Yesu, ari haala-la kala fa síi to u hariŋ a lii Galilii kɔ, ba chiŋ di-bolii a na
wiaa deeŋba kala.

Ba hugi Yesi
Mat. 27.57-61; Maak 15.42-47; Jɔɔŋ 19.38-42

[50-51] Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ Josɛf. U fa ŋaa J̱u̱u tiina nɛ
a lii Arimatiya. U fa ŋaa nialiŋ si yie hilimi a vuvuurɛ wiaa dɔŋɔ nɛ. U fa
ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ. Niaa ma jujoŋu jirima. U ma fa gbɛrɛ Wia kuorii-la
nɛ duu kɔ. Ba fa síi vuurɛ di ba kpu Yesu a sɛnɛ ŋaa ŋii a kpuu, u fa bi
sɛyɛ. [52] Ŋii nɛ u sii mu Paalit teeŋ a sul Yesu ku-suuŋ. Paalit leŋ u mu sori.
[53] U sori Yesu ŋii, a joŋ gɛri-pula a bɛu, a joŋu hugi. U kɛnu kaa mu hugi
buŋ ba si lɔsɔ lɛ nɛ. Ba ha bi nuu-kala hugo dimɛ. [54] Tapulii-la di ba ŋaa
siri didaaniŋ a gbɛrɛ ba chɛ-wiesii-la. [55] Haala-la fa si to Yesu hariŋ a lii
Galilii kɔ, ba to Josɛf hariŋ a mu na buŋ-la, a na ŋii u si hugi Yesu. [56] Ŋii nɛ
ba miira mu dia a chɛ tulaali di ba kaa mu tisɛ Yesu. Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ
ba sii a wiesi. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto bul ŋii nɛ.

24

Yesu sii suuŋ lɛ
Mat. 28.1-10; Maak 16.1-8; Jɔɔŋ 20.1-10

[1] Lahadi chɛɛŋ siipuuraa, haala-la sii a kɛŋ tulaalii-la a kaa mu bua-la
leriŋ. [2] Ba si yi lee-la, ba na di tabii-la ba fa si kaa tɔ bua-la niiŋ suro.
[3] Ŋii nɛ ba juu bua-la tuɔŋ, ama ba bi la Tiina Yesu ku-suuŋ na. [4] Ba chiŋ
dimɛ a bi jiŋ wii-la kala ba si jaŋ ŋaa. Ba ŋaa di ba beŋ, di baalaa balia
nɛ chiŋ ba sɛmɛ ŋii. Ba gɛnniŋ faasa tutul. [5] Fawulluŋ kɛŋ haala-la. Ba
kɛŋ ba nyusuŋ gurɛ. Ŋii nɛ baala-la piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma chichɛ
nii-la si weye ni-suunuŋ tuɔŋ? [6] U tuo daha. U sie nɛ. Má liise mu yi wii-la
u fa si bula pima lɛ, bua-la lɛ u fa si hɛ Galilii lɛ. [7] U fa bula pima ari ba
jaŋ joŋ u-na Nuhuobiine Bie a hɛ haachɛ diiree nisiŋ lɛ di ba kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ duu suu, aŋ ka duu sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ.” [8] Ŋii
nɛ haala-la liise yi wii-la u fa si bula piba. [9] Ba miira lii bua-la leriŋ a mu
bula pi Yesu haritooroo fii ari kubala-la, ari nialiŋ dɔŋsuŋ fa síi to u hariŋ
wialiŋ kala si ŋaa. [10] Haala-la si mu bua-la leriŋ nɛ ŋla: Mɛɛri Magidaliŋ,
Juana ari Jeems naaŋ Mɛɛri. Ba di haalaa dɔŋsuŋ nɛ bul wiaa deeŋba si
ŋaa a pi Yesu naŋzɔɔba-la. [11] Ama Yesu naŋzɔɔba-la fa biina ari wii-la
haala-la si bula ŋaa wu-nyiariŋ nɛ. Ba bi laa dii. [[12] Ama Piita sii a fá mu
bua-la leriŋ, a mu juu bua-la, a beŋ a na gɛnni-la ba fa si joŋo bɛ Yesu di
ba pina, aŋ ka u bi kuŋ-kala na. Ŋii nɛ u miira mu dia a kɛŋ wii-la si ŋaa
a bibiinɛ. U kperu.]

Niaa balia fa síi to Yesu hariŋ mu taŋ kubala baa yirɛ Emeyas
Maak 16.12-13

[13] Tapulii-la titia nɛ niaa balia fa síi to Yesu hariŋ mumu taŋ kubala baa
yirɛ Emeyas. Emeyas ari Jerusalɛm yi ari meel-daasiŋ balipɛ nɛ. [14] Ba síi
mu taŋ-la ŋii, ba bula pipi dɔŋɔ wialiŋ kala si ŋaa. [15] Ba síi bul wialiŋ ŋii a

vuvuurɛ, ŋii nɛ Yesu titia ku yiba ba kala vivɛŋ. 16 Ba nau, ama ba bi wuo
jiŋ ari u nɛ. 17 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Wu-bɛɛ nɛ maa bul ŋii woŋbiiŋ
lɛɛ?" Ŋii nɛ ba chiŋ, ba tuɔŋ kala chei. 18 Ba tuɔŋ dɔŋɔ yiriŋ nɛ Kiliapas.
Ŋii nɛ Kiliapas piɛsu a bul, "Ŋ duŋduŋa nɛ ŋaa nuhuɔru a hɛ Jerusalɛm lɛ
a bi wii-la si ŋaa tapulaa deeŋba niaa?" 19 Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, "Wu-bɛɛ
nɛ ŋii?" Ŋii nɛ ba bula pu a bul, "Wii-la si ŋaa Yesu si lii Nazarɛt lɛ. Baala
deeŋ fa ŋaa nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Wialiŋ u
síi ŋaa ari wialiŋ u síi bul fa kɛŋ doluŋ Wia ari nuhuobiinee kala teeŋ.
20 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ joŋu hɛ
Paalit nisiŋ lɛ duu kpuu. Ŋii nɛ Paalit ŋaa ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ
u suu. 21 La faa yiɛlɛ ari u nɛ ŋaa nii-la si kɔ duu laa Iziral tiŋŋaa ta. Ba
si kpu Yesu ŋii, u tapulaa batori nɛ jiniŋ. 22 La di haala-la dɔŋsuŋ fa síi to
Yesu hariŋ ku bul wii pila. U kperila. Ba sii mu bua-la leriŋ siipuuraa aŋ
bi Yesu ku-suuŋ na. 23 Ba ku bul ŋii pila. Ba bula ari ba na Wia tiŋdaaraa
ari duosoo tuɔŋ. Ba bula piba ari Yesu weye nɛ. 24 La tuɔŋ dɔŋsuŋ ma
mu bua-la leriŋ a na ari wii-la haala-la si bula ŋaa wutitii nɛ. Ba bi Yesu
na." 25 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Ni-yaaraa, ma digilaa yuŋie, ma bi
wialiŋ nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ laa dii. 26 Ma bi jiŋ
ari u maga di nii-la Wia si liisa, na hɛɛŋ nɛ aŋ-na juu u kuorii-la tuɔŋ a laa
yiriŋ?" 27 Ŋii nɛ Yesu bula piba wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ
a tigɛu lɛ, a suomi teŋ-la Moosis si ŋmuŋsa a kaa mu tenni-la kala nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ si ŋmuŋsa lɛ. U dagɛba wialiŋ kala
bubuɔŋ.

28 Ba síi mu ŋii, ba ku kpagɛ taŋ-la ba síi mu. Ŋii nɛ Yesu ŋaa a nagɛ duu
ha kiele mu nɛ. 29 Ŋii nɛ ba kɛnu lɛrɛ bil di taŋ bire, duu leŋ di ba chua.
Ŋii nɛ u juu di ba piŋ. 30 Ba si hɛ dia tuɔŋ, ba hɔŋ di ba dii kudiilee. Ŋii
nɛ Yesu joŋ boroboro a chuɔlɛ Wia aŋ kaa chɔgɛ piba di ba dii. 31 U si ŋaa
ŋii, ba siaa luɔmɛ ba jiŋ ari Yesu nɛ. Ka u lɛl ba sipaaŋ. 32 Ŋii nɛ ba bula
pi dɔŋɔ a bul, "La yaraa fa fiɛla nɛ woruŋ u si bul wiaa pipila woŋbiiŋ lɛ,
aŋ pɛ didagɛla Wia teniŋ wialiŋ bubuɔŋ." 33 Ŋii nɛ ba sii lima lima a miira
mu Jerusalɛm, a na Yesu haritooro-la fii ari kubala, ari nialiŋ dɔŋsuŋ ma
fa síi to Yesu hariŋ. 34 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la fii ari kubala-la bula piba
a bul, "La Tiina Yesu sɛnɛ sii nɛ. U kɛŋ u titia kaa kɔ dagɛ Saamɔŋ nɛ!"
35 Ŋii nɛ nialiŋ baliamiŋ ma bul wii-la si ŋaa woŋbiiŋ lɛ, ari ŋii ba si ku
jiŋ ari la Tiina Yesu nɛ. Ba si di bua-la lɛ u si kɛŋ boroboro chɔgɛ a piba
lɛ nɛ ba jiŋ ari u nɛ.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ u haritooroo

Mat. 28.16-20; Maak 16.14-18; Jɔɔŋ 20.19-23; Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.6-8

36 Nialiŋ balia síi bul wialiŋ ŋii, di Yesu titia nɛ chiŋ ba tutuɔbaaniŋ ŋii
[a bula piba a bul, "Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa."] 37 Ŋii nɛ fawulluŋ kɛŋba,
ba biina ari ni-dima nɛ ba na ŋii. 38 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul, "Bɛɛ nɛ
tii fawulluŋ kɛŋma maa walimɛ ma titia? Bɛɛ nɛ tii ma tuɔbiinaa vugimɛ
ŋii? 39 Má beŋ a na mi nisaa ari mi naasiŋ a jiŋ di mi nɛ. Má dige na. Ma
jima ari ni-dima bi yaraa kɛnɛ ari mi si kɛŋ ŋii." [40 U si bul ŋii, u kɛŋ
u nisaa ari u naasiŋ kala a dagɛba di ba na.] 41 Ba ha bi laa dii, ka wii-la
sima piba kiŋkɛŋ. U ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, "Ma
kɛŋ kudiilee nɛɛ?" 42 Ŋii nɛ ba joŋ cheŋfiliŋ ba si wasa a pu. 43 U laa chaŋ
ba sipaaŋ.

44 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Mi fa bula pima ari wii-na kala ba fa si
ŋmuŋsa a tigɛmi lɛ jaŋ ŋaa wutitii. Ba ŋmuŋsɛ wiaa a tigɛmi lɛ wialiŋ
tuɔŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ari wialiŋ tuɔŋ nialiŋ fa síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa, ari wialiŋ tuɔŋ ba si ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi yirɛ Saams. Ba kala ku ŋaa wutitii.” 45 Ŋii nɛ
Yesu ŋaa ba kɛŋ wu-jimiŋ di ba wuo jiŋ Wia teniŋ wiaa bubuɔŋ. 46 Ŋii nɛ
u bula piba a bul, “Ŋla nɛ ba ŋmuŋsa bil:

‘U maga di Kirisito, nii-la Wia si liisa na hɛɛŋ a suu
aŋ sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ.’

47 Ba bira ŋmuŋsa di niaa jaŋ bul Wia wiaa, nii-la Wia si liisa doluŋ lɛ,
dunia lee-na kala, a bula piba di ba birima lii ba haachɛba lɛ di Wia joŋ
ba haachɛba chɛba, di ba suomo ŋaa ŋii Jerusalɛm lɛ.” 48 Ŋii nɛ Yesu bira
bula piba a bul, “Ma ŋaa wiaa deeŋba kala si ŋaa siada, di ma wuo bula
pi niaa. 49 Má bee na, mi jaŋ joŋ ku-la mi Nyimma si si u jaŋ joŋo pima a
hɛma lɛ. Ama má gbɛrɛ Jerusalɛm lɛ, see bua-la yie di doluŋ lii Wia teeŋ
a ku tuu hɛma lɛ.”

Wia joŋ Yesu jil Wia-jaŋ

Maak 16.19-20; Yesu naŋz. tiŋtiŋŋaa 1.9-11

50 Ŋii nɛ u kɛŋ u haritooro-la ba lii ta-bal-la lɛ a joŋ woŋbiiŋ a mumu
Bɛtani diiriŋ. Dimɛ nɛ u kɛŋ u nisaa kaa chu tɔba lɛ aŋ chuɔlɛ Wia piba di
Wia pɛba lɛ. 51 U ha si chuɔlɛ Wia pipiba ŋii a susulu duu pɛba lɛ, ŋii nɛ
u sii ba teeŋ, [ka Wia joŋu kaa jil Wia-jaŋ.] 52 Ŋii nɛ ba chuɔlu aŋ miira
mu Jerusalɛm. Ba tuɔŋ kala faasa tɔrɛ. 53 Ba yie juu Wia-dia bua-na kala
lɛ a chuchuɔlɛ Wia.

WIA WU-ZƆMƆ-LA
JƆƆŊ
SI ŊMUŊSA

Wii-la si pi niaa miisiŋ

1 Ka di Wia nɛ ŋaa dunia, wii-la fa hɛ dimɛ nɛ, u fa hɛ Wia teeŋ nɛ. Ba
di Wia kala fa ŋaa kubala nɛ. 2 Buŋbuŋ kala nɛ u fa hɛ Wia teeŋ. 3 U lɛ nɛ
Wia to a ta kuŋ-kala. Kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ, u nɛ ta. 4 Wii-la fa weye nɛ
a kɛŋ pulumuŋ kaa ku pi niaa. 5 Puluŋ-la chaanɛ birimiŋ tuɔŋ, biriŋ-la bi
puluŋ-la wuo tɔ.
6 Ŋii nɛ Wia tiŋ u tiŋdaara kubala baa yirɛ Jɔɔŋ. 7 U nɛ kɔ duu bul
puluŋ-la wiaa pi niaa. U ŋaa ŋii di nuu-kala wuo nii a tou lɛ a laa puluŋ-
la wiaa dii. 8 Jɔɔŋ fa dee bi puluŋ-la ŋaa, ama u ta kɔ duu bul puluŋ-la
wiaa nɛ a pi niaa.
9 Ŋii nɛ puluŋ-la titia ku tuu dunia duu chaana hɛ nuu-kala lɛ. 10 U fa
hɛ dunia-la lɛ Wia si tou lɛ ta nɛ, ama dunia niaa buu jiŋ. 11 U kɔ u titia
jáŋ, ama u jáŋ niaa buu laa. 12 Aŋ ka niaa dɔŋsuŋ-na laau a laa u wiaa
dii. Ŋii nɛ u piba woŋbiiŋ di ba wuo ŋaa Wia biiriŋ. 13 Niaa deeŋba bi
naga baala si jiŋ u haala ba lul biiriŋ ŋii nɛ. Wia titia nɛ ŋaa ba Nyimma.
14 Ŋii nɛ wii-la birimɛ nuhuobiine a ku hɛ la tuɔŋ. U fa hɛ la teeŋ a fifála
nennige woruŋ, a kɛŋ wutitii. La na u si kɛŋ yiriŋ. Yiriŋ deeŋ u Nyimma
Wia nɛ joŋo pu, ari u nɛ ŋaa u Bie kala. 15 Jɔɔŋ bul u wiaa pila. Wialiŋ u
si heele bul nɛ ŋla: “Nii-la si jaŋ to mi hariŋ kɔ, u nɛ kiimi, bɛɛ wiaa u hɛ
dimɛ nɛ, ka ba-na lulmi.” 16 Ku-la kala u si kɛnɛ, la ma na kpaaliŋ u tuɔŋ
nɛ. U yie fála nennige a pɛla lɛ bua-na kala lɛ. 17 Wia to Moosis lɛ nɛ a bil
u niiŋ pila. Ama Yesu Kirisito lɛ nɛ Wia to a fála nennige a pɛla lɛ woruŋ,
a dagɛla wutitii. 18 Nuu-kala ha bi Wia naa. U Bii-bala-la si hɔŋ u sɛmɛ nɛ
dagɛla u wiaa.

Jɔɔŋ bula ari u dee bi Kirisito ŋaa
Mat. 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

19 Ju̱u tiŋŋaa fa si hɛ Jerusalɛm lɛ tiŋ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia ari
nialiŋ ba síi yirɛ Liivai timma, ba kɔ Jɔɔŋ teeŋ a piɛsu a bul, “Kubɛɛ nɛ ŋ
ŋaa?” 20 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bi wiaa nyia aŋ chaasa bul ari u dee Kirisito, nii-la
Wia si liisa. 21 Ŋii nɛ ba bira piɛsu a bul, “Kubɛɛ nɛ saa ŋ ŋaa? Ŋ nɛ ŋaa
Ilaaja?” U bul duu dee. Ŋii nɛ ba bira piɛsu, “Ŋ nɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ la síi gbɛru?” U bira si duu dee. 22 Ŋii nɛ ba bira
piɛsu, “Kubɛɛ nɛ saa ŋ ŋaa? U maga di ŋ dagɛla, di la mu bula pi nialiŋ
si tiŋla. Wu-bɛɛ nɛ ŋ bul a tigɛ ŋ titia lɛ?” 23 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bul, “Mi nɛ ŋaa
yiikori-la si hɛ giri-bine tuɔŋ aa bul, ‘Má wasɛ woŋbiiŋ bil di la Tiina kɔ.’
Ŋla nɛ Azaaya fa bul di ma ŋaa.” Azaaya fa ŋaa nii-la sii bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.
24 Nialiŋ fa si ku piɛsɛ Jɔɔŋ wiaa deeŋba, Farisii tiŋŋaa nɛ fa tiŋba. 25 Ŋii
nɛ ba bira piɛsɛ Jɔɔŋ a bul, “Ŋ dee bi Kirisito ŋaa, nii-la Wia si liisa, ŋ dee
bi Ilaaja ma ŋaa, ŋ bira bi nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma
ŋaa. Bɛɛ nɛ saa tii ŋ fufo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ?” 26 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bul, “Mi síi
fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, liiŋ duŋduŋa nɛ mi kaa fufoba, ama nuu dɔŋ nɛ
hɛ ma tuɔŋ ŋii, ka ma buu jiŋ. 27 U nɛ to mi hariŋ kɔ. Mi paala bi maga di

mi kɛŋ u nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋmɛniŋ ma kaa puri.” 28 Ba síi bul wiaa deeŋba kala
ŋii, Bɛtani lɛ nɛ ba hɛ, Jɔɔdaŋ fuo-la sɛmɛ dɔŋɔ. Lee-la nɛ Jɔɔŋ faa fo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ.

Jɔɔŋ bul Wia piesi-la wiaa

29 U taŋ si pula, Jɔɔŋ na Yesu duu kɔ. U si nau, u bul, “Bee na, Wia
Pie-bie-la nɛ ŋii. U nɛ laa dunia haachɛ ta. 30 Baala deeŋ wiaa nɛ mi faa
bul ŋii, mi si bula ari nuu nɛ jaŋ kɔ mi hariŋ. U nɛ kiimi, u hɛ dimɛ nɛ,
ka ba-na lulmi. 31 Mi fa bi jiŋ nii-la kala u si ŋaa. Ama mi ta ku fufo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ nɛ, di Iziral tiŋŋaa ku jimu.” 32 Wialiŋ Jɔɔŋ si bula pi niaa
a tigɛu lɛ nɛ ŋla: U si, “Mi na Wia Diŋ-zɔŋ-la duu lii wia nyuŋ a nagɛ
kokomo, a ku tuu togiliu lɛ. 33 Mi ma titia fa buu jiŋ. Ama Wia si tiŋmi di
mi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, u nɛ bula pimi a bul, ‘Ŋ jaŋ na Wia Diŋ-zɔŋ-la
duu ku tuu a hɛ nuu lɛ, tiina nɛ jaŋ joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la a hɛ niaa lɛ!’ ”
34 Ŋii nɛ Jɔɔŋ bira bul, “Mi sɛnɛ nau a bulaa pima ari u nɛ ŋaa Wia Bie.”

Nialiŋ si laa sipaaŋ ku to Yesu hariŋ

35 U taŋ si pula, Jɔɔŋ ari u haritooroo balia bira chiŋ lee-la a na Yesu.
36 Jɔɔŋ si nau duu bal, ŋii nɛ u bul, “Bee na, Wia Pie-bie-la nɛ ŋla.” 37 U
haritooro-la balia nii u si bul wiiŋ deeŋ a to Yesu hariŋ. 38 Yesu miira
daasɛ, di baa to u hariŋ. U piɛsɛba a bul, “Bɛɛ kuŋ nɛ maa chɛ?” Ŋii nɛ
ba ma piɛsu a bul, “La kuhiaŋ, nii lɛ nɛ ŋ jujuu?” 39 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Má kɔ na mi síi juu lee-la.” Ŋii nɛ ba to u hariŋ mu a na lee-la
u síi juu. Bua-la lɛ ŋaa didaaniŋ nɛ. Ŋii nɛ ba hɛ u teeŋ wii-kaaniŋ tiire
juu. 40 Nialiŋ balia fa si nii wii-la Jɔɔŋ si bula a to Yesu hariŋ, dɔŋɔ yiriŋ
nɛ Aŋduru. U fa ŋaa Saamɔŋ Piita ŋaana nɛ. 41 Ŋii nɛ Aŋduru ma chɛ u
malima Saamɔŋ leriŋ, a bula pu a bul, “La na Kirisito, nii-la Wia si liisa.”
42 U kɛŋ Saamɔŋ kaa kɔ Yesu teeŋ. Ŋii nɛ Yesu benu aŋ bula pu a bul, “Ŋ
nɛ Jɔɔŋ bie Saamɔŋ. Ba jaŋ kɛniŋ kaa yirɛ Kiifas.” Kiifas ari Piita fa ŋaa
yiri-bala nɛ. U bubuɔŋ nɛ buŋ.

Yesu yirɛ Filip ari Natanial

43 U taŋ si pula Yesu sii duu mu Galilii tiŋteeŋ. Ŋii nɛ u na Filip a bula
pu a bul, “To mi hariŋ.” Ŋii nɛ Filip to u hariŋ. 44 Filip fa lii Bɛtisaada nɛ,
taŋ-la Aŋduru ari Piita ma si lia. 45 Ŋii nɛ Filip na Natanial a bula pu, “La
na nii-la, u wiaa nɛ Moosis fa ŋmuŋsa bil di niaa tuto ŋii. Nialiŋ síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma fa bul u wiaa nɛ, ba ŋmuŋsa bil. Ba fa
ŋmuŋsa ari u nɛ Josɛf bie Yesu a lii Nazarɛt.” 46 Ŋii nɛ Natanial piɛsu a
bul, “Ŋ ha na ku-zɔŋ duu lii taŋ-la ba síi yirɛ Nazarɛt?” Ŋii nɛ Filip bula
pu a bul, “Ku nau.” 47 Yesu si na Natanial duu kɔ u teeŋ, u bubul u wiaa
a bul, “Nia deeŋ ŋaa Iziral tiina titii nɛ. U kɛŋ wutitii.” 48 Ŋii nɛ Natanial
piɛsu a bul, “Ɛɛ nɛ ŋ ŋaa jiŋmi?” Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Mi naŋ nɛ ŋ
si hɔŋ tutogo bubuɔŋ, ka Filip-na yiriŋ.” 49 Ŋii nɛ Natanial bula pu a bul,
“Kuhiaŋ, ŋ nɛ ŋaa Wia Bie. Ŋ nɛ ŋaa Iziral tiŋŋaa kuoro maa.” 50 Ŋii nɛ
Yesu piɛsu, “Mi si bula bul di mi naŋ di ŋ hɔŋ tutogo bubuɔŋ nɛ tii, ŋ laa
mi wiaa dii koo? Ŋ jaŋ na wu-kpuŋkperisiŋ a kii ŋla.” 51 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, ma jaŋ na wia nyuŋ duu suro, di Wia
tiŋdaaraa lii dimɛ a ku tuu mi-na Nuhuobiine Bie teeŋ, aŋ miira jijil.”

2

Ba gbieli ha-jaari gbiele

1 Tapulaa balia si bala, baa chɛ di ba gbieli ha-jaari gbiele taŋ kubala lɛ
baa yirɛ Keena. Keena hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ nɛ. Yesu naaŋ ma fa hɛ dimɛ.
2 Ba fa yirɛ Yesu ari u haritooroo maa ha-jaari gbiele-la leriŋ. 3 Ba síi gbieli
gbiele-la ŋii, ba nyunyua siniŋ. Ba si nyua siniŋ kala dɛrɛ, Yesu naaŋ bula
pu di siŋ-la dɛrɛ nɛ. 4 Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “U bi maga di ŋ dagɛmi ŋii
mi si jaŋ ŋaa. Bua-la lɛ mi si jaŋ tiŋ tiŋtiŋŋaa ha bi yie.” 5 Yesu naaŋ saa
bula pi dia-la tiŋtinnaa a bul, “Má ŋaa wii-la kala u si bula pima.” 6 Ju̱u
tiŋŋaa fa kɛŋ ba Wii-chuɔlɛ woŋbiiŋ nɛ aa sɔŋ liiŋ. Ŋii wiaa pupoi-balaa
balidu ma fa hɛ dimɛ ari liiŋ. Kuŋ-kala tuɔŋ liiŋ yi galaŋ mara a kaa mu
galaŋ mara ari fii. 7 Ŋii nɛ Yesu bula pi dia-la tiŋtinnaa a bul, “Má ŋaa liiŋ
a su̱ pupoye-la.” Ba ŋaa liiŋ su̱ pupoye-la pilim pilim. 8 Ŋii nɛ Yesu bira
bula piba di ba ŋaa lii-la pupoi-la tuɔŋ a kaa mu pi nii-la síi beŋ gbiele-la.
Ba ŋaa mu pu. 9 U laa lii-la nyua a na lii-la, duu birimɛ siniŋ. U bi jiŋ
lee-la ba si na siŋ-la. Ama dia-la tiŋtinnaa-na jiŋ. Ŋii nɛ u yirɛ haal-la
tiina 10 a bula pu a bul, “Gbiele-na kala, lee-na kala ba yie laa sipaaŋ nɛ a
kɛŋ si-zɔmuŋ a lii ba nyua. Nuu-kala si nyua vɔgɛ, ŋ saa-na kɛŋ siŋ-la si
bi siŋ a kaa to hariŋ kɔ. Ka ŋ-na joŋ si-zɔmuŋ bil hariŋ u ku yi bua deeŋ
kala lɛ.”

11 Yesu si ŋaa liiŋ birimɛ siniŋ Keena lɛ Galilii tiŋteeŋ nɛ ŋaa u wu-magil-
buŋbuŋ u si ŋaa. Dimɛ nɛ u dagɛ ŋii Wia doluŋ si hɛu lɛ. U haritooroo si
na ŋii, ba laa u wiaa dii.

12 A lii gbiele-la hariŋ Yesu ari u naaŋ ari u ŋaanaa ari u haritooroo sii
mu Kapɛnam tiŋteeŋ a hɛ dimɛ tapulaa baŋmɛnɛ.

Yesu juu Wia-dia
Mat. 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

13 U ka mua, ka di Ju̱u tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la yi. Ŋii nɛ Yesu sii
mu Jerusalɛm a juu Wia-dia. 14 U si juu dimɛ, u na niaa di baa yallɛ nɛsiŋ,
piesee ari kokosuŋ. Nialiŋ síi yɛrɛ moribiee ma hɔŋ ba teebulba nyuŋ.
15 Ŋii nɛ Yesu kɛŋ ŋmɛniŋ a birimɛ chiba a kiri nialiŋ ari ba piesee ari ba
nɛsiŋ kala ta ba lii Wia-dia-la lɛ, aŋ kɛŋ moribii-yiyɛrilɛ-la ma teebulba-la
kaa birima chu, aŋ kɛŋ ba moribii-biiŋ ma jaasɛ tiŋteeŋ. 16 Ŋii nɛ ka u
bula pi nialiŋ ma síi yallɛ kokosuŋ a bul, “Má kaa lii dia-la tuɔŋ. Ma sí mi
Nyimma dia kaa birimɛ yɔbɔ.” 17 U haritooroo liisi wii-la ba si ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul, “Wia-dia wiaa ka diimi nɛ woruŋ a nagɛ nyiniŋ.”
18 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa miira kɔ u teeŋ a piɛsu, “Bɛɛ kuŋ wu-magil nɛ ŋ jaŋ
wuo joŋo dagɛla ari ŋ kɛŋ doluŋ di ŋ wuo ŋaa wiiŋ deeŋ?” 19 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Má ŋmoo Wia-dia deeŋ lo, mi jaŋ wuo joŋ tapulaa batori
a bira saau.” 20 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “Jisiŋ mahiŋ balia ari balidu nɛ ba
joŋo saa Wia-dia deeŋ, ka ŋ-na bul di ŋ jaŋ kɛŋ tapulaa batori saau koo?”
21 Ama Yesu si bul Wia-dia-la wiaa ŋii, u titia yaraa wiaa nɛ u bubul ŋii.
22 Bua-la lɛ u si sii suuŋ lɛ nɛ u haritooroo liisi a yi wii-la u fa si bula lɛ.
Ŋii nɛ ba laa wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ dii, a laa wialiŋ ma
Yesu si bula dii.

23 Yesu fa si hɛ Jerusalɛm lɛ, diisiŋ kieliŋ gbiele-la lɛ, niaa yuga a laa u
wiaa dii a tiŋ ba si na wu-magila-la u síi ŋaa lɛ. 24 Ama Yesu bi u titia kaa
pullɛ ba teeŋ, bɛɛ wiaa u jiŋ nuhuobiinee kala nɛ woruŋ. 25 U fa bi maga
di nuu-kala bira bul nuhuobiinee wiaa pu, bɛɛ wiaa u fa jiŋ nuhuobiinee
tuɔŋ wu-kɛniŋ kala nɛ.

3

Nikodiimas cheŋ Yesu

1 Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ Nikodiimas. U fa ŋaa Ju̱u tiŋŋaa
kuhiaŋ nɛ a hɛ Farisii tiŋŋaa paati tuɔŋ. 2 Titaŋ kubala u sii kɔ Yesu teeŋ a
bul, "Kuhiaŋ, la jima ari ŋ nɛ ŋaa nii-la Wia si ta di ŋ dagɛ niaa. Nuu-kala
bi jaŋ wuo ŋaa wu-magila-la ŋ síi ŋaa, see di Wia pɛ tiina lɛ." 3 Ŋii nɛ
Yesu bula pu a bul, "Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, nuu-kala bi jaŋ wuo juu Wia
kuorii-la tuɔŋ, see di ba wasa lul tiina." 4 Ŋii nɛ Nikodiimas piɛsu a bul,
"Ɛɛ nɛ ba-nihiaŋ jaŋ wuo ŋaa di ba bira wasa lulu? U jaŋ bira wuo juu u
naaŋ luoruŋ di u bira wasa luluu koo?" 5 Ŋii nɛ Yesu bul, "Wutitii nɛ mi
bulaa piŋ, nuu-kala bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ, see di Wia joŋ u
Diŋ-zɔŋ-la hɛ tiina lɛ, di tiina ma pɛ fo Wii-chuɔlɛ liiŋ. 6 Nuhuobiine yie
lul nuhuobiine u kɛŋ miisiŋ nɛ tiŋteeŋ deeŋ lɛ. Aŋ ka Wia ma yie joŋ u
Diŋ-zɔŋ-la a hɛu lɛ duu kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ. Nuhuobiine bi Wia Diŋ-zɔŋ-
la jaŋ wuo joŋo hɛ nuu lɛ. 7 Sí leŋe duu ŋaa wu-kpuŋkpere ŋ lɛ mi si bula
piŋ ari u maga di ba wasa luluŋ. 8 Peliŋ yie lu lee-na kala u si cho nɛ. Ŋ
ninii u dɔmɔ, ama ŋ bi jiŋ lee-la u si lii kɔ, koo ŋ bira bi jiŋ lee-la u síi
mu. U saa nagɛ ŋii nɛ nuu-kala lɛ Wia si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛu lɛ." 9 Ŋii
nɛ Nikodiimas piɛsɛ, "Ɛɛ nɛ wiiŋ deeŋ jaŋ wuo ŋaa?" 10 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, "Ŋ ŋaa kerichi-bal nɛ Iziral tiŋteeŋ lɛ, aŋ ka bɛɛ nɛ tii ŋ bi wiiŋ
deeŋ bubuɔŋ jiŋ? 11 Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, la yie bul wii-la la si jima nɛ,
a ŋaa siada ari wii-la la si na. Ama ma kuŋ-kala bi chɛ di ma sɛi wii-la la
si bula. 12 Mi bul dunia wiaa nɛ pipiŋ, ka ŋ bi laa dii. Ɛɛ nɛ saa ŋ jaŋ wuo
laa dii di mi nɛ bul Wia-jaŋ wiaa piŋ? 13 Nuu-kala ha bi Wia-jaŋ jila, see
mi-na Nuhuobiine Bie si lii dimɛ ku tuu. 14 Moosis fa si hɛ giri-bine tuɔŋ,
u fa kɛŋ hɔɔŋ a libi dimiŋ, a joŋo mɛrɛ daaŋ lɛ a kaa jee. Ŋii titia nɛ ba
jaŋ kpaasɛ mi-na Nuhuobiine Bie ma daaŋ lɛ a kaa jee, 15 di nuu-kala si
laa mi wiaa dii, u jaŋ wuo kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.

16 Wia cho dunia niaa a mu kieli, ŋii nɛ tii u joŋ u Bii-bala a pila, di nii-la
kala si laa u wiaa dii, u bi jaŋ lɛl, ama u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 17 Wia
bi u Bie ta duu ku tuu laa dunia niaa wiaa jiŋ, ama duu laa dunia niaa ta.
18 Nuu-na kala si laa Yesu wiaa dii, u bi jaŋ dii u tiina sariya a joŋ cheeriŋ
pu, ama nii-la kala si bi u wiaa laa dii, u paala dii u tiina sariya a joŋ
cheeriŋ pu, bɛɛ wiaa u bi Wia Bii-bala-la wiaa laa dii. 19 Wii-la si tii Wia
dii dunia niaa sariya a joŋ cheeriŋ piba nɛ ŋla: Pulumuŋ ku tuu dunia nɛ,
ama niaa cho birimiŋ nɛ a kii puluŋ-la, bɛɛ wiaa baa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ.
20 Nuu-na kala síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ bi pulumuŋ cho, u bi pulumuŋ tuɔŋ lii,
bɛɛ wiaa u bi chɛ di u wu-bɔmɔ-la lii pulumuŋ. 21 Ama nuu-na kala síi
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ cho pulumuŋ a yie lilii pulumuŋ tuɔŋ, di niaa wuo na ari
uu ŋaa wu-zɔmɔ-la Wia doluŋ lɛ nɛ."

Jɔɔŋ cheŋ Yesu

22 Ŋii hariŋ nɛ Yesu ari u haritooroo lii Jerusalɛm a mu Judiya tiŋteeŋ, a
dieni mua dimɛ aa fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. 23 Jɔɔŋ ma fa hɛ lee kubala baa
yirɛ Aanɔŋ lɛ a kpagɛ Seelim aa fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, bɛɛ wiaa liiŋ fa
yuga kiŋkɛŋ dimɛ. Niaa faa mu u teeŋ u fufoba Wii-chuɔlɛ liiŋ. 24 (Bua-la
lɛ di ba ha bi Jɔɔŋ kaa tɔ dia.)

25 Ŋii nɛ Jɔɔŋ haritooroo dɔŋsuŋ ari Ju̱u tiina kubala kɛŋ liiŋ sɔmuŋ
wiaa a kaa lilɛrɛ. 26 Ba mu Jɔɔŋ teeŋ a piɛsu a bul, "La kuhiaŋ, ŋ liisi
baal-la fa si hɛ Jɔɔdaŋ fuo-la sɛmɛ dɔŋɔ wiaa nɛ, nii-la ŋ si bul u wiaa?

Lɛɛlɛ u maa fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ nɛ, niaa kala mumu u teeŋ." [27] Ŋii nɛ
Jɔɔŋ bul, "Nuu-kala bi jaŋ wuo kɛŋ kuŋ-kala, see di Wia joŋo pu. [28] Ma
titia ŋaa mi daŋsia, ka mi bul ari mi dee bi Kirisito-la ŋaa, nii-la Wia si
liisa, ama Wia ta tiŋmi nɛ di mi laa u sipaaŋ. [29] Ha-faliŋ tiina nɛ tii haala,
ama di ha-faliŋ tiina naŋdɔŋɔ nɛ chiŋ dimɛ a jijegili wialiŋ ba síi bul, u
tuɔŋ yie tɔrɛ nɛ duu nɛ nii ha-faliŋ tiina-la yiikoro. Ŋii titia nɛ mi tuɔŋ ma
tɔrɛ woruŋ Yesu nyuŋ. [30] U maga duu nɛ miira ku ŋaa ni-baliŋ mi teeŋ,
ka di mi miira ŋaa ni-bie."

Nii-la si lii Wia-jaŋ

[31] Nii-la si lii Wia-jaŋ nɛ kii kuŋ-kala. Nii-la si lii tiŋteeŋ ŋaa tiŋteeŋ
kuŋ nɛ aa bul tiŋteeŋ wiaa. Ama nii-la si lii Wia-jaŋ nɛ kii kuŋ-kala. [32] Uu
bul wialiŋ u si na aŋ nii ma nɛ, ama nuu-kala bi u niiŋ wiaa sɛyɛ. [33] Nii-la
kala si sɛi u niiŋ wialiŋ jima ari Wia hɛ dimɛ nɛ a kɛŋ wutitii. [34] Mi-na
nii-la Wia si tima, mii bul Wia niiŋ wiaa nɛ, bɛɛ wiaa Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ kala a pimi nɛ. [35] Mi Nyimma Wia cho mi-na u Bie, a joŋ u doluŋ
kala a hɛ mi nisiŋ lɛ. [36] Nii-la kala si laa mi-na Wia Bie wiaa dii, u jaŋ kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ; ama nii-la kala si bi mi-na Wia Bie wialiŋ ka to, u bi jaŋ
kɔ duu kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ, ama Wia jaŋ na baaniŋ u tiina nyuŋ a kaa
mu wuu.

4

Yesu bul wiaa a pi Samaria tiŋŋaa haala

[1] Ŋii nɛ Farisii tiŋŋaa nii ari Yesu na niaa yugɛ a kii Jɔɔŋ, baa tou u
foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. [2] (Ama Yesu titia bi nuu-kala Wii-chuɔlɛ liiŋ fo, u
haritooroo duŋduŋa nɛ.) [3] Yesu si nia di baa bul ŋii, u sii lii Judiya tiŋteeŋ
lɛ a miiraa mu Galilii tiŋteeŋ. [4] U síi mu Galilii ŋii, u to Samaria tiŋteeŋ
[5] a ku yi taŋ kubala Samaria tiŋteeŋ lɛ baa yirɛ Sika. Tiŋtee-la Jekɔb fa si
joŋo pi u bie Josɛf fa kpagɛ dimɛ nɛ. [6] Jekɔb fa si lu vil-la hɛ dimɛ. Yesu
fa si vɛŋ woŋbiiŋ ŋii a lɔl, u mu hɔŋ vil-la sɛmɛ.

[7] Di wia jil nyu-gbaŋa, ŋii nɛ Samaria tiŋŋaa haal kubala kɔ vil-la duu
ŋaa liiŋ. Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Ŋaa liiŋ pimi di mi nyua." [8] Bua-la
lɛ di u haritooroo-na mu taŋ-la tuɔŋ di ba yɔɔ kudiilee. [9] Ŋii nɛ Samaria
tiŋŋaa haal-la piɛsɛ Yesu a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ-na Ju̱u tiina chichɛ di mi-na
Samaria tiina ŋaa liiŋ piŋ di ŋ nyua?" Ju̱u tiŋŋaa ari Samaria tiŋŋaa bi
wii pɛ. Ŋii nɛ tii haal-la bul ŋii. [10] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Di ŋ nɛ fa
jiŋ ku-la Wia si joŋo pi niaa, a fa jiŋ nii-la si suluŋ di ŋ ŋaa liiŋ pu duu
nyua, ŋ fa jaŋ sulu duu piŋ lii-la si kɛŋ miisiŋ." [11] Ŋii nɛ haal-la piɛsu a
bul, "Kuhiaŋ, ŋ bi guga kɛnɛ di ŋ kaa ŋaa liiŋ, ka vil-la ma luŋ. Nii lɛ nɛ
saa ŋ jaŋ na lii-la si kɛŋ miisiŋ? [12] La naabalima Jekɔb nɛ joŋ viliŋ deeŋ
pila. Ba di u biiriŋ ari u pusuŋ kala nyua viliŋ deeŋ liiŋ nɛ. Ŋ jaŋ bul di ŋ
kii Jekɔb nɛɛ?" [13] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Nuu-kala si nyua liiŋ deeŋ,
lii-nyuasuŋ jaŋ bira kɛŋ tiina. [14] Ama nii-la kala si jaŋ nyua lii-la mi si jaŋ
pu, lii-nyuasuŋ bira bi jaŋ kɛnu da. Lii-la mi si jaŋ pu jaŋ birimɛ lii-bulo
u tuɔŋ lɛ a bubu̱l, a pu miisiŋ si bi dɛrɛ." [15] Ŋii nɛ haal-la bula pu a bul,
"Mi Tiina, pimi liiŋ deeŋ, di lii-nyuasuŋ bira sími kɛŋ, di mi bira sí kɔ di
mi ŋaa liiŋ daha."

[16] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Mu yirɛ ŋ bala aŋ miira kɔ daha." [17] Haal-
la si duu bi bala kɛnɛ. Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Ŋ kiaa sima ŋ si jaŋ bul di ŋ
bi bala kɛnɛ, [18] bɛɛ wiaa ŋ fa jaa baalaa banɔŋ nɛ, ama ma di baal-la si hɛ

dimɛ lɛɛlɛ sɛnɛ bi ŋ bal-titii ŋaa. Ŋ bul wutitii nɛ pimi.” 19 Ŋii nɛ haal-la
bula pi Yesu a bul, “Mi Tiina, u naga ŋ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.” 20 Haal-la bira bula pu a bul, “La-na Samaria tiŋŋaa
naabalimaba, baa chuɔlɛ Wia peeliŋ deeŋ nyuŋ nɛ, aŋ ka ma Ju̱u tiŋŋaa
si, di Jerusalɛm nɛ lee-la la si maga di laa chuɔlɛ Wia.” 21 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Bua kubala jaŋ yi, niaa si bi jaŋ chuɔlɛ la Nyimma Wia peeliŋ
deeŋ nyuŋ koo Jerusalɛm lɛ. Laa wiiŋ deeŋ dii. 22 Ma-na Samaria tiŋŋaa
sɛnɛ bi jiŋ nii-la ma síi chuɔlu. La-na Ju̱u tiŋŋaa jiŋ Nii-la la síi chuɔlu nɛ.
Nii-la lɛ Wia si jaŋ to a laa dunia niaa ta, u lii Ju̱u tiŋŋaa tuɔŋ nɛ. 23 Bua
kubala jaŋ yi, u paala yi nɛ, nialiŋ si jaŋ sɛnɛ chuɔlɛ Wia, ba jaŋ chuɔlɛ la
Nyimma Wia ari wutitii, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ŋii nɛ Wia chɛ di niaa
chuchuɔlu. 24 Wia ŋaa ni-dima nɛ, nialiŋ síi chɛ di ba chuɔlu, u maga di
ba chuɔlu ari wutitii, u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.” 25 Ŋii nɛ haal-la bula pu di u
jima ari nii-la ba síi yirɛ Kirisito, nii-la Wia si liisa, u jaŋ kɔ. Di u nɛ kɔ, u
jaŋ dagɛba wii-na kala. 26 Yesu miira bula pu a bul, “Mi nɛ ŋii, mi níi bul
wiaa ŋ teeŋ ŋii.”

27 Bua-la di Yesu haritooroo miira kɔ. U kperiba ba si ku nau, duu bul
wiaa haal-la teeŋ. Ama ba kuŋ-kala bi niiŋ suro a piɛsu a bul, “Bɛɛ nɛ
ŋŋ chɛ u teeŋ?” Koo ba bira bi piɛsa bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ bubul wiaa haal-la
teeŋ?”

28 Ŋii nɛ haal-la leŋ u pupoiŋ dimɛ, aŋ miira mu jaŋ tuɔŋ, a yirɛ niaa
a bula piba, 29 “Má kɔ na baal kubala si wuo dagɛ wialiŋ kala mi si ŋaa.
Nia deeŋ nɛ saa ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisaa, koo?” 30 Niaa si nii wiiŋ
deeŋ, ba lii mu Yesu teeŋ. 31 Bua-la lɛ di Yesu haritooroo ka sulu a bul, “La
kuhiaŋ, laa kiaa dii.” 32 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi kɛŋ kudiilee nɛ
mi dii, ama ma bi kialiŋ wiaa jiŋ.” 33 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la miira chinaa
piɛsɛ dɔŋɔ a bul, “Nuu nɛ saa kɛŋ kudiilee ku pu koo?” 34 Yesu bula piba
a bul, “Mi kudiilee nɛ di mi sɛi nii-la si tiŋmi niiŋ, a tiŋ tiŋtimii-la u si
pimi dɛrɛ. 35 Ma si u ha ka chɛŋsiŋ banɛsɛ nɛ, ka di ma wasɛ baga kiaa hɛ
dɔŋɔ lɛ. Mi jaŋ bula pima, má bee na, kiaa nɛ bia a gollima ŋii di ma wasa
hɛ dɔŋɔ lɛ. Ba nɛ nialiŋ si ŋaa siri di ba laa mi wiaa dii. 36 Nialiŋ kala si
wasɛ kialiŋ hɛ dɔŋɔ lɛ, ba jaŋ laa ba time. Kialiŋ ma ma si wasa hɛ dɔŋɔ
lɛ, ba ma nɛ ŋaa nialiŋ si laa mi wiaa dii. Ba nɛ jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.
Ŋii wiaa nialiŋ si kɛsɛ nialiŋ si laa mi wiaa dii ari nialiŋ síi bul Wia wiaa
pipi niaa, ba kala tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 37 Wii-la sɛnɛ ŋaa wutitii nɛ. Nuu dɔŋ nɛ
bul Wia wiaa, nuu dɔŋ ma kɛsɛ nialiŋ si laa mi wiaa dii hɛ dɔŋɔ lɛ. 38 Mi
tiŋma nɛ di ma mu kɛsɛ nialiŋ si laa mi wiaa dii. Ma si ŋaa ŋii, ma nagɛ
nialiŋ si mu wasɛ baga kiaa nɛ hɛ dɔŋɔ lɛ, baga-la lɛ ba si bi tima. Niaa
dɔŋsuŋ nɛ tiŋ baga-la lɛ, ka ba pɛ nii baga-la sima ŋii.”

39 Ŋii nɛ niaa yuga Samaria tiŋteeŋ lɛ a laa Yesu wiaa dii. Haal-la si bul
wialiŋ Yesu si bula a tigɛu lɛ nɛ tii ba laa Yesu wiaa dii ŋii. 40 Samaria
nialiŋ si kɔ Yesu teeŋ, ba sulu duu chua ba teeŋ. Yesu sɛi a chua dimɛ
tapulaa balia. 41 Niaa bira yuga a laa u wiaa dii a tiŋ wialiŋ u si dagɛba
wiaa. 42 Ŋii nɛ nialiŋ bula pi haal-la a bul, “Lɛɛlɛ la laa u wiaa dii a tiŋ la
titia si nii u niiŋ wiaa ŋii nɛ, u bi naga wii-la ŋ si bula pila nɛ tii. La titia
wuo jiŋ ari u nɛ sɛnɛ ŋaa dunia Laataara.”

Yesu vaarɛ kerichi-bal kubala bie

43 Yesu si chua dimɛ tapulaa balia-la, u sii a bira mu Galilii tiŋteeŋ.
44 Yesu titia fa bula pi niaa ari nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
ba buu jirima ka pa u titia jaŋ lɛ. 45 U si mu Galilii tiŋteeŋ ŋii, ba kɛnu

woruŋ a tiŋ wialiŋ kala u si ŋaa ba-na Ju̱u tiŋŋaa gbiele-la lɛ Jerusalɛm lɛ.
Ba ma fa hɛ dimɛ.
46 Yesu bira miira mu lee-la ba síi yirɛ Keena a hɛ Galilii tiŋteeŋ lɛ, lee-la
u fa si kɛŋ liiŋ birimɛ siniŋ. Di kerichi-bal kubala fa hɛ taŋ kubala lɛ baa
yirɛ Kapɛnam lɛ. U bie fa wiwiilɛ. 47 U si nia di Yesu lii Judiya tiŋteeŋ
a kɔ Galilii tiŋteeŋ, u mu Yesu teeŋ a sulu duu ku vaarɛ u bie pu, di u
kpagɛ suuŋ nɛ. 48 Ŋii nɛ Yesu bula pu, “See di ma na wu-magilaa ari wu-
kpuŋkperisiŋ, ma bi jaŋ ŋaa yarida.” 49 Ŋii nɛ kerichi-la bula pu, “Mi
kuhiaŋ, kɔ lagi di mi bie sí suu.” 50 Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Mu dia, ŋ bie
duoro nɛ.” Baal-la laa wii-la Yesu si bula pu dii a joŋ u woŋbiiŋ aa vɛŋ.
51 Uu mu ŋii, u tiŋtinna ku chemu a bula pu ari bile duoro nɛ. 52 U piɛsɛ
duu na bua-la lɛ u si duoro. Ba bula pu ari diamiŋ wiihɛyɛ, kerifi kubala
lɛ nɛ waari-la leŋu. 53 Ŋii nɛ bile nyimma jiŋ ari bua-la lɛ nɛ Yesu bula
pu ari u bie kɛŋ miisiŋ nɛ. Ŋii nɛ ba di u dia niaa kala laa u wiaa dii.
54 Wu-liamiŋ nɛ ŋii Yesu si ŋaa, u si bira lii Judiya kɔ Galilii tiŋteeŋ.

5

Yesu vaarɛ baal kubala fuoŋ lɛ

1 Ŋii hariŋ lɛ nɛ Ju̱u tiŋŋaa gbiele kubala bira yi Jerusalɛm lɛ. Ŋii nɛ
Yesu sii mu lee-la.
2 Jerusalɛm lɛ, fuo kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U fa kpagɛ boiŋniiri-la dɔŋɔ ba
fa si to jujuu taŋ-la tuɔŋ nɛ. U yiriŋ nɛ fa piese boiŋniiŋ. Hiiburu yiikoro
lɛ ba kɛŋ fuo-la kaa yirɛ Bɛtizata. Ba hɛ palaa banɔŋ nɛ a kɛrɛ fuo-la.
3 Nyanyal tiŋŋaa fa yuga a hɛ pala-la tuɔŋ. Dɔŋsuŋ nyulimɛ, dɔŋsuŋ fa
ŋaa naa-suunuŋ ari na-suunuŋ tiŋŋaa. Dɔŋsuŋ ma gbɛrikɛ. [Ba fa hɔnɔ
gbɛrɛ fuo-la di lii-la fa vuugi.] 4 Bua dɔŋɔ Wia tiŋdaaru nɛ fa yie ku tuu
fuo-la a kɛŋ lii-la kaa vuugi. Di Wia tiŋdaari-la nɛ kɛŋ lii-la vuugi, nyanyal
tiina-la si laa sipaaŋ tuu lii-la, u nyanyaliŋ cho duu nagɛ ŋii ma kala, u yie
duori nɛ. 5 Baal kubala ma nɛ fa hɛ nyanyal timma-la tuɔŋ. U fa wiila
nɛ a yi jisiŋ mara ari fii ari chori. 6 Yesu si na baal-la duu piŋ dimɛ, u jiŋ
ari baal-la wiila dieni nɛ. Ŋii nɛ u piɛsu a bul, “Ŋŋ chɛ di ŋ duori nɛɛ?”
7 Ŋii nɛ baal-la bul, “Mi kuhiaŋ, mi bi nuu kɛnɛ daha u si jaŋ wuo joŋmi
kaa tuu hɛ fuo-la lɛ di ba nɛ kɛŋ lii-la vuugi. Ba yie kɛŋ lii-la vuugi, mii
nɛrikɛ di mi tuu, di nuu laa sipaaŋ tuumi lɛ.” 8 Ŋii nɛ Yesu bula pi baal-la
a bul, “Sii a chuoli ŋ bɔsɔ a viiri.” 9 Baal-la guu duori a sii chuoli u bɔsɔ a
chuŋaa viiri. Tapuluŋ deeŋ ŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ nɛ.
10 Ŋii nɛ Ju̱u tiŋŋaa bula pi baal-la Yesu si vaara a bul, “Jiniŋ ŋaa chɛ-
wiesii-la chɛɛŋ nɛ. Uu kisɛ nɛ di ŋ chuŋ bɔsɔ tapuluŋ deeŋ chɛɛŋ.” 11 Ŋii
nɛ baal-la ma bul, “Nii-la si vaarɛmi nɛ bula pimi di mi chuoli mi bɔsɔ a
viiri.” 12 Ŋii nɛ ba piɛsu, “Kubɛɛ nɛ baal-la si bula piŋ di ŋ chuoli ŋ bɔsɔ
a viiri?” 13 Ama baal-la bi nii-la si vaaru jiŋ. Bua-la lɛ di niaa si yuga ŋii,
Yesu lɛl. 14 U ŋii hariŋ nɛ Yesu na baal-la Wia-dia lɛ a bula pu, “Na, lɛɛlɛ ŋ
duoro nɛ, bira sí haachɛ ŋaa. Di ŋii dee, wiiŋ jaŋ wasa juuŋ lɛ a kii ŋii.”
15 Ŋii nɛ baal-la sii a mu bula pi Ju̱u timma-la ari Yesu nɛ fa vaaru ŋii.
16 Yesu si ŋaa ŋii chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ŋii nɛ tii Ju̱u tiŋŋaa suomo to Yesu
naasiŋ di ba dɔgisu. 17 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi Nyimma ka tiŋ
nɛ, ŋii nɛ tii mi maa tiŋ.” 18 Yesu si bul ŋii ŋaa Ju̱u timma-la wasa chichɛ
woŋbii-la ba si jaŋ to kpuu. Wiaa balia nɛ ba si duu cheye, u chei ba kisiŋ

lɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, aŋ pɛ bul di Wia nɛ ŋaa u Nyimma, a bul ŋii di ba
di Wia magɛ dɔŋɔ nɛ.

Wia Bie si kɛŋ doluŋ ŋii

19 Ŋii nɛ Yesu bula pi niaa a bul, "Mi bul wutitii nɛ aa pima, mi-na Wia
Bie bi wii-kala wuo ŋaa mi titia doluŋ lɛ. Mi yie ŋiŋaa wialiŋ mi si na di
mi Nyimma ŋaa nɛ. Wii-na kala u síi ŋaa nɛ, mi ma u Bie ŋiŋaa, 20 bɛɛ
wiaa mi Nyimma chomi, mi si ŋaa u Bie, aa dagɛmi wialiŋ kala u titia síi
ŋaa. U jaŋ dagɛmi wiaa a kii ŋla di mi ŋaa, di ba ŋaama wu-kpuŋkpere.
21 Mi Nyimma si chisɛ nialiŋ si suba ba bira kɛŋ miisiŋ ŋii, ŋii titia nɛ mi
ma u Bie joŋ miisiŋ a pipi nialiŋ mi síi chɛ. 22 Mi Nyimma-na bi nuu-kala
sariya ka dii, ama u joŋba kala hɛ mi-na u Bie nisiŋ lɛ nɛ. 23 U ŋaa ŋii
di nuu-kala to ŋii lɛ a zizil mi-na u Bie nɛ, ari ba síi zil mi Nyimma ŋii.
Nii-la-na kala si bi mi-na Wia Bie ka zil, u tiina ma bi mi Nyimma Wia si
tiŋmi ka zil. 24 Wutitii nɛ mi bula pipima, nii-la kala si jegile nii mi niiŋ
wiaa a laa nii-la ma si tiŋmi wiaa dii, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. U tiina,
ba bi u-na sariya ka dii, u saa lii suuŋ bua lɛ nɛ a kɛŋ miisiŋ.

25 Wutitii nɛ mi bula pipima, bua-la jaŋ yi, u saa yie ma nɛ, di nialiŋ si
suba jaŋ nii mi-na Wia Bie yiikoro. Nialiŋ saa si nii mi yiikoro, ba jaŋ kɛŋ
miisiŋ. 26 Mi Nyimma si kɛŋ doluŋ duu pi niaa miisiŋ ŋii, ŋii nɛ u ŋaa mi
ma u Bie kɛŋ doluŋ di mi pi niaa miisiŋ. 27 U saa pi mi-na u Bie doluŋ nɛ
di mi dii niaa sariya, bɛɛ wiaa mi nɛ ŋaa Nuhuobiine Bie. 28 Ma sí leŋe di
wiiŋ deeŋ ŋaama wu-kpuŋkpere. Bua-la jaŋ kɔ di nialiŋ kala si suba a hɛ
buasuŋ lɛ jaŋ nii mi yiikoro. 29 Ba saa jaŋ sii ba buasuŋ lɛ. Nialiŋ si ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ jaŋ sii a kɛŋ miisiŋ, nialiŋ ma si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, di ba ma sii
di Wia dii ba sariya a joŋ cheeriŋ piba."

30 Ŋii nɛ Yesu bira bul, "Mi-na bi wii-kala wuo ŋaa mi titia doluŋ lɛ. Mi
yie dii sariya ari Wia si si mi dii ŋii nɛ. Ŋii wiaa mi si yie dii sariya-la
ŋii, u ŋaa wutitii nɛ, bɛɛ wiaa mi bi chɛ di mi ŋaa wii-la mi síi chɛ, ama
wii-la nii-la si tiŋmi síi chɛ. 31 Di mi duŋduŋa nɛ bul mi wiaa, u bi yuŋuŋ
jaŋ kɛŋ. 32 Ama nuu ma nɛ hɛ dimɛ a bubul mi wiaa. Mi saa jima wialiŋ
u síi bul a tigɛmi lɛ, ba ŋaa wutitiiba nɛ. 33 Ma tiŋ ma tiŋdaaraa ba mu
Jɔɔŋ teeŋ a piɛsɛ mi wiaa. Jɔɔŋ bul wutitii nɛ piba a tigɛmi lɛ. 34 U saa bi
naga wialiŋ nuhuobiinee si bula a tigɛmi lɛ wiaa nɛ mi chil, ama mii bul
wiiŋ deeŋ di ma ŋaa siri di Wia wuo laama ta nɛ. 35 Jɔɔŋ fa nagɛ chaaniŋ
nɛ a chaanɛ, ma fa cho di ma nii u chaaŋ-la sima muapilii. 36 Ama wiiŋ
dɔŋɔ hɛ dimɛ a laa mi nyuŋ a bubul wiaa. U nɛ kii Jɔɔŋ. Tiŋtimii-la mi
síi tiŋ nɛ ŋii, tiŋtimii-la mi Nyimma si joŋo pimi di mi tiŋ. Ŋii daga ari mi
Nyimma nɛ tiŋmi. 37 Mi Nyimma-la si tiŋmi, u maa bul mi wiaa nɛ. Ma
ha bi u yiikoro nia, ma ha buu na ari ma siaa maa. 38 U niiŋ wiaa bima lɛ
hɛ, bɛɛ wiaa ma bi mi-na nii-la u si tima wiaa laa dii. 39 Ma yie fiɛsɛ siiŋ a
kikarimɛ Wia teniŋ. Ma biina ari ma níi ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo kɛŋ miisi-la
si bi dɛrɛ. Wia teŋ-la ma síi karimu ma paala bul mi wiaa nɛ. 40 Ka ma via
di ma kɔ mi teeŋ a wuo kɛŋ miisiŋ. 41 Mi bí chɛ di nuhuobiinee bɛsɛmi lɛ.
42 Mi jima ari ma tuɔŋ lɛ ma bi Wia cho. 43 Mi kɔ mi Nyimma doluŋ lɛ nɛ,
ka ma bimi kɛnɛ woruŋ. Di nuu dɔŋ nɛ fa kɔ u titia doluŋ lɛ, u nɛ ma fa
jaŋ kɛŋ woruŋ. 44 Ma cho di niaa bɛsɛma lɛ nɛ, ama ma bi cho di Wia nɛ
bɛsɛma lɛ. Ɛɛ nɛ saa ma jaŋ wuo laa mi wiaa dii? 45 Ma sí biina bul ari mi
jaŋ joŋ cheeriŋ pima mi Nyimma sipaaŋ. Moosis nɛ jaŋ joŋ cheeriŋ pima.
Ma yiɛlaa kala hɛu lɛ nɛ. 46 Di ma nɛ sɛnɛ fa laa Moosis wiaa dii, ma fa

jaŋ laa mi ma wiaa dii. Mi wiaa nɛ Moosis fa ŋmuŋsɛ ŋii. 47 Ama di ma
bi wialiŋ u si ŋmuŋsa laa dii, ɛɛ nɛ ma jaŋ wuo laa wialiŋ mi síi bul dii?”

6

Yesu pi niaa bui banɔŋ kudiilee
Mat. 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

1 U ŋii hariŋ nɛ Yesu miira chol mugi-baliŋ kubala baa yirɛ Galilii mugi-
baliŋ. U yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ Tabiiras. 2 Niaa yuga a tuto u hariŋ, bɛɛ wiaa
ba fa na u si ŋaa wu-magila-la a vaarɛ nyanyal tiŋŋaa nɛ. 3 Ŋii nɛ Yesu ari
u haritooroo mu jil peeliŋ nyuŋ a hɔŋ dimɛ. 4 Di Ju̱u tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ
gbiele-la ma kpaga. 5 Ba si hɔŋ dimɛ, Yesu bee na di ni-daŋ níí kɔ u teeŋ
ŋii. U piɛsɛ Filip a bul, “Nii nɛ la jaŋ na kudiilee a yɔɔ a pi niaa deeŋba
kala di ba dii vɔgɛ?” 6 Yesu titia fa jiŋ wii-la u si jaŋ ŋaa nɛ, ama u ta bul
ŋii duu magisɛ Filip nɛ. 7 Ŋii nɛ Filip bula pu a bul, “Di la nɛ yɔɔ boroboro
a yi siidi bui balia maa, u bi niaa deeŋba wii-kala wuo ŋaa, ba dɔŋsuŋ
paala bi mua mua maa na.” 8 Ŋii nɛ di u haritooro dɔŋɔ hɛ dimɛ, baa yirɛ
Aŋduru. U fa ŋaa Saamɔŋ Piita naaŋbie nɛ. U bula pi Yesu a bul, 9 “Bii-bie
kubala nɛ hɛ la tuɔŋ a kɛŋ boroboroba banɔŋ ari cheŋfilee balia. Ɛɛ nɛ
saa kiaa deeŋba jaŋ wuo ŋaa niaa deeŋba?” 10 Ŋii nɛ Yesu bul di ba leŋ
di nialiŋ hɔŋ. Di yaŋ bumo tɔsɛ lee-la. Ŋii nɛ nialiŋ hɔŋ. Ba tuɔŋ baalaa
fa ŋaa bui banɔŋ nɛ. 11 Ŋii nɛ Yesu laa boroboroba-la a chuɔlɛ Wia, aŋ
kaa kpaa nialiŋ si hɔnɔ. Ŋii nɛ u kɛŋ cheŋfilie-la ma kpaaba. Ba kuŋ-kala
dii a vɔgɛ. 12 Ba si dii a vɔgɛ ŋii, u bula pi u haritooroo di ba mu paa
boroboroba-la si ka, di kuŋ-kala sí lɛl. 13 Ŋii nɛ ba paa ku-kaana-la nialiŋ
si die aŋ ka, a su̱ siŋsiŋ fii ari balia. 14 Nialiŋ si hɛ dimɛ a na Yesu si ŋaa
wu-magiliŋ deeŋ, ba bul di wutitii, baala deeŋ sɛnɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ba si si u jaŋ kɔ dunia nɛ.

15 Ŋii nɛ Yesu jiŋ ari ba ŋaa siri nɛ di ba ku fugu duu dii ba kuoruŋ. Ŋii
nɛ u mu faa peeliŋ nyuŋ.

Yesu vɛŋ liiŋ nyuŋ
Mat. 14.22-33; Maak 6.45-52

16 Didaaniŋ, Yesu haritooroo tuu muga 17 a juu liiŋ daboro, a bira duoroo
chol muga aa mu Kapɛnam. Taŋ bire di Yesu ha bi ba teeŋ kɔ. 18 Bua-la lɛ
di pel-duo kubala maa lu a kɛŋ liiŋ kala ŋaa u viviisi. 19 Di u haritooro-la
ma duoro a mu yi meel-daasiŋ batori koo banɛsɛ, aŋ na Yesu duu vɛŋ liiŋ
nyuŋ a kukɔ daboro-la teeŋ. Ba si na ŋii, fawulluŋ kɛŋba. 20 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma, mi-na nɛ.” 21 Ŋii nɛ ba
tuɔŋ tɔrɛ, ba joŋu hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ. Di liiŋ daboro-la guu yi lee-la ba
fa síi mu.

Niaa yuga aa chɛ Yesu

22 Taŋ si pula, ni-daŋ-la bira chiŋ muga-la cholo sɛmɛ dɔŋɔ, lee-la ba si
mua. Didaaŋ-la ba fa na liiŋ daboro kubala nɛ duu chiŋ dimɛ. Ba jima ari
Yesu haritooroo duŋduŋa nɛ juu liiŋ daboro-la. Yesu tuo ba tuɔŋ. 23 Ba si
chiŋ dimɛ ŋii, liiŋ daborusuŋ dɔŋsuŋ lii Tabiiras kɔ lee-la, a kpagɛ lee-la
Yesu fa si chuɔlɛ Wia aŋ joŋ boroboro piba di ba dii. 24 Nialiŋ si na di
Yesu tuo, u haritooroo ma tuo, ba sii juu liiŋ daborusu-la a mu Kapɛnam
aa chɛu.

Yesu si duu nɛ ŋaa boroboro-la si kɛŋ miisiŋ

25 Nialiŋ si na Yesu muga-la cholo dɔŋɔ, ba piɛsu a bul, “La kuhiaŋ, bua
bɛɛ lɛ nɛ ŋ kɔ daha?” 26 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa
pima, maa chɛmi a tiŋ boroboro-la ma si dii vɔgɛ wiaa nɛ, ama wu-magila-
la ma si na di mi ŋaa wiaa dee. 27 Ma sí ma doluŋ kala hɛ a chɛ kudiilee.
Kudiile-la jaŋ chei, ama má tima chichɛ kudiile-la si jaŋ pima miisi-la si
bi dɛrɛ. Kudiilee deeŋba mi-na Nuhuobiine Bie nɛ jaŋ pima, bɛɛ wiaa mi
Nyimma Wia joŋ doluŋ hɛmi lɛ nɛ di mii ŋaa ŋii.” 28 Ŋii nɛ ba piɛsu, “Ɛɛ
nɛ la jaŋ wuo ŋaa a tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa?” 29 Ŋii nɛ u bul, “Tiŋtimii-la Wia si
cho di maa tiŋ nɛ ŋla: Má laa mi wiaa dii, mi nɛ nii-la Wia si tima.” 30 Ŋii
nɛ ba piɛsu, “Wu-magili bɛɛ nɛ ŋ jaŋ ŋaa di la na a laa ŋ wiaa dii? Bɛɛ nɛ
ŋ jaŋ ŋaa? 31 Na la naabalimaba dii kudiilee nɛ giriŋ tuɔŋ baa yirɛ Mana.
Wialiŋ ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ nɛ ŋla: Ba si,

‘U joŋ boroboro-la si lii wia nyuŋ nɛ a piba di ba dii.’ ”

32 Ŋii nɛ Yesu bul, “Mi bul wutitii nɛ aa pima. Kialiŋ Moosis si pima, u
dee bima pa, Wia nɛ pima. Kudiile-la bima miisi-la si bi dɛrɛ ka pa. Mi
Nyimma níi pi niaa boroboro titii-la si lii Wia-jaŋ. Kudiile-la joŋ miisi-la
si bi dɛrɛ a pi dunia niaa. 33 Boroboro-la Wia si ta, u lii Wia-jaŋ nɛ a ku
tuu. U nɛ pi dunia niaa miisiŋ.” 34 Ŋii nɛ ba bul, “La Tiina, ŋii-na vɛnɛ joŋ
boroboro deeŋ pipila.” 35 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi nɛ ŋaa kudiile-la
síi pi niaa miisiŋ. Nii-la kala si kɔ mi teeŋ, losuŋ bira bi jaŋ kɛŋ u tiina.
Nii-la ma si laa mi wiaa dii, lii-nyuasuŋ ma bira bi jaŋ kɛnu. 36 Mi bula
pipima ari ma nami nɛ, ama ma bi mi wiaa laa dii. 37 Nuu-na kala mi
Nyimma si joŋo pimi, u jaŋ kɔ mi teeŋ. Niaa deeŋba kala si kɔ mi teeŋ,
mi bi jaŋ kɔ di mi kiriba ta, 38 bɛɛ wiaa mi lii Wia-jaŋ ku tuu di mi ŋaa
wialiŋ nii-la si tiŋmi síi chɛ nɛ, mi titia tuɔtɔrɛ wiaa dee. 39 Ŋla nɛ nii-la
si tiŋmi chichɛ di mii ŋaa: di mi sí leŋe di nialiŋ u si joŋo pimi kuŋ-kala
lɛl, ama di mi chuulɛba kala dunia didɛriŋ di ba kɛŋ miisiŋ. 40 Wialiŋ mi
Nyimma síi chɛ nɛ ŋla: Di nuu-na kala si na mi-na u Bie a laa mi wiaa dii,
duu jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. Dunia didɛriŋ maa, ba ma jaŋ chisu suuŋ
lɛ duu kɛŋ miisiŋ.”

41 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la suomo gugurimɛ wiaa. U si si u nɛ ŋaa kudiile-la
si lii Wia-jaŋ ku tuu, ŋii nɛ tii ba gugurimɛ u wiaa ŋii. 42 Ŋii nɛ ba bul,
“Baala deeŋ dee Josɛf bie Yesuu? La jiŋ u nyimma ari u naaŋ kala nɛ. Ɛɛ
nɛ saa lɛɛlɛ u si duu lii Wia-jaŋ nɛ a ku tuu?” 43 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba,
“Má leŋ ma wialiŋ gurimuŋ. 44 Nuu-kala bi jaŋ wuo kɔ mi teeŋ, see di
mi Nyimma-la si tiŋmi nɛ kɛŋ u tiina kaa kɔ mi teeŋ, di mi chisu suuŋ lɛ
dunia didɛriŋ. 45 Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba ŋmuŋsɛ
ŋla nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,

‘Wia jaŋ dagɛ niaa kala.’

Nuu-kala si ŋaa siri duu jegile nii wialiŋ Wia síi dagu, a gunnɛ u teeŋ, u nɛ
jaŋ kɔ mi teeŋ. 46 U ŋii ma saa bi nagɛ ari nuu-kala na mi Nyimma Wia nɛ,
see nii-la si lii Wia teeŋ. U duŋduŋa nɛ nau. 47 Wutitii nɛ mi bulaa pima,
nii-la kala si laa mi wiaa dii, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 48 Mi nɛ ŋaa
kudiile-la síi pi niaa miisiŋ. 49 Ma naabalimaba dii kudiile-la ba síi yirɛ
‘Mana’ nɛ giriŋ tuɔŋ. Ari ŋii kala ba-na ha suba nɛ. 50 Ama kudiile-la si
lii Wia-jaŋ ku tuu, di nuu nɛ diiba, u bi jaŋ suu. 51 Mi-na nɛ ŋaa kudiile-la
si kɛŋ miisiŋ a lii Wia-jaŋ ku tuu. Di nuu nɛ dii kudiilee deeŋba, u jaŋ
kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. Mi yaraa namia nɛ ŋaa kudiile-la mi si jaŋ joŋo pi
dunia niaa di ba kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.”

52 Yesu si bul ŋii, Ju̱u tiŋŋaa suomo kɛŋ wii-la lilɛrɛ a bul, “Ɛɛ nɛ baala
deeŋ jaŋ wuo ŋaa a joŋ u yaraa namia pila di la chaŋ?” 53 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, di ma nɛ bi mi-na Nuhuobiine
Bie yaraa namia chaŋa, a nyua mi chaliŋ maa, ma bi jaŋ kɛŋ miisi-la si
bi dɛrɛ. 54 Nii-la kala si chaŋ mi yaraa namia, a nyua mi chaliŋ maa, u
jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. Di dunia ma nɛ dɛrɛ, mi jaŋ chisɛ u tiina suuŋ
lɛ duu kɛŋ miisiŋ, 55 bɛɛ wiaa mi yaraa namia sɛnɛ ŋaa kudiilee nɛ. Mi
chaliŋ ma sɛnɛ ŋaa lii-nyualuŋ nɛ. 56 Nii-la kala si chaŋ mi yaraa namia-la
a nyua mi chal-la, u jaŋ hɛ mi teeŋ a kaa mu wuu, mi ma jaŋ hɛ u teeŋ a
kaa mu wuu. 57 Mi Nyimma-la si kɛŋ miisiŋ a tiŋmi ŋii, ŋii nɛ mi ma kɛŋ
miisiŋ. Ŋii titia nɛ nii-la ma si chaŋ mi yaraa namia ma jaŋ kɛŋ miisiŋ a
tiŋ mi wiaa. 58 Kudiile-la si lii Wia-jaŋ ku tuu nɛ ŋii. U bi naga kudiile-la
ma naabalimaba si die aŋ ha suu nɛ. Nii-la kala si dii kudiilee deeŋba,
u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.” 59 Yesu bul wiaa deeŋba duu hɛ Kapɛnam
tiŋteeŋ lɛ nɛ aa dagɛ niaa Wii-chuɔlɛ dia lɛ.

Wialiŋ si jaŋ pi niaa miisi-la si bi dɛrɛ

60 Niaa yuga a faa to Yesu hariŋ, a nii wialiŋ u si bula a bul, “Wiaa
deeŋba u síi dagɛ, ba hɛyɛ kiŋkɛŋ. Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo jegili wiaa deeŋba?”
61 Ba bi wii-kala bula, ka Yesu jiŋ ari u haritooro-la ka gurimɛ wiaa nɛ a tiŋ
wialiŋ u si bula lɛ. Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Wiiŋ deeŋ leŋe ma na baaniŋ
nɛɛ? 62 Ka di ma nɛ saa fa na mi-na Nuhuobiine Bie di mi miiraa mu lee-la
mi si liaa? 63 Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ ku-la si pila miisi-la si bi dɛrɛ. Nuhuobiine
yaraa doluŋ-na ŋaa pɛi nɛ. U bi miisi-la si bi dɛrɛ wuo pa. Wia Diŋ-zɔŋ-la
wiaa nɛ mi bula pima. Ba jaŋ pima miisi-la si bi dɛrɛ. 64 Ama ma dɔŋsuŋ
bi mi wiaa laa dii.” Buŋbuŋ kala Yesu fa jiŋ nialiŋ si bi u wiaa laa dii nɛ
ari nii-la si jaŋ joŋu yallɛ. 65 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii
mi bula pima ari nuu-kala bi jaŋ wuo kɔ mi teeŋ, see di mi Nyimma pi u
tiina woŋbiiŋ duu wuo kɔ.”
66 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa ni-daŋ-la fa si to u hariŋ, ba miirɛ hariŋ. 67 Ŋii
nɛ Yesu piɛsɛ u haritooroo fii ari balia-la a bul, “Ma ma cho di ma miirɛ
mi hariŋ nɛɛ?” 68 Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita piɛsu a bul, “La Tiina, kubɛɛ teeŋ nɛ
saa la ma jaŋ mu? Wialiŋ ŋ síi bul níi pi niaa miisi-la si bi dɛrɛ. 69 Lɛɛlɛ la
laa dii a jiŋ ari ŋ nɛ ŋaa Wia Tuɔ-pul Tiina.” 70 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba a bul,
“Ma niaa fii ari balia dee mi liisɛɛ? Ama ma dɔŋɔ ŋaa diŋdɔŋ nɛ a ŋaa
Sitaani tiina.” 71 Judas, Saamɔŋ Isikarɔt bie wiaa nɛ u faa bul ŋii. U fa hɛ
u haritooro-la fii ari baliamiŋ tuɔŋ nɛ, ama u nɛ fa jaŋ joŋ Yesu yallɛ.

7

Yesu mu gbieli-baliŋ Jerusalɛm lɛ

1 Ŋii hariŋ Yesu gugɔllɛ Galilii tiŋteeŋ. U bi cho duu mu gɔllɛ Judiya
tiŋteeŋ lɛ, bɛɛ wiaa Ju̱u tiŋŋaa fa si hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ ka chɛ di ba kpuu
nɛ. 2 Di Ju̱u tiŋŋaa gbieli-bal kubala yie. Gbiele-la lɛ ba yie leŋ ba diisiŋ
aŋ hɛ lɛŋŋɛɛ nɛ a jujuu. Di gbiele-la nɛ dɛrɛ, ba bira miira mu a jujuu
ba diisiŋ. 3 Ŋii nɛ Yesu ŋaanaa bula pi Yesu a bul, “Sii daha a mu Judiya
tiŋteeŋ, di ŋ haritooroo ma wuo na wialiŋ ŋ síi ŋaa. 4 Nii-la síi chɛ di ba
jimu, u bi faa ŋiŋaa wiaa. Ŋ síi ŋaa wiaa deeŋba, leŋ di dunia niaa kala
na.” 5 Ba titia paala bi u wiaa laa dii, ŋii nɛ tii ba bul ŋii. 6 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Bua-la si jaŋ yi di mi mu gbiele-la, u ha bi yie. Ma-na
teeŋ bua-na kala maga nɛ. 7 Dunia niaa bima bɛrɛ, ama ba bɛrɛ mi-na nɛ.

Mi vɛnɛɛ bula piba ari baa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ. 8 Má-na lii mu gbiele-la,
mi-na ha bi mu, bɛɛ wiaa bua-la si jaŋ yi di mi mu ha bi yie.” 9 U bul ŋii
aŋ hɔŋ Galilii tiŋteeŋ lɛ nɛ.

10 Yesu ŋaana-la si mu gbiele-la dɛrɛ, Yesu ma sii mu. Ama u bi niaa
hariŋ to. U luɔra mu nɛ. 11 Ju̱u tiŋŋaa si hɛ gbiele-la lɛ, ba bee chichɛ Yesu
gbiele-la lɛ, a pipiɛsɛ di nii lɛ nɛ u hɛ? 12 Ŋii nɛ nialiŋ si hɛ gbiele-la leriŋ,
ba jesiŋ suomo a muŋsi a bubul Yesu wiaa. Dɔŋsuŋ si duu ŋaa ni-zɔŋ nɛ.
Dɔŋsuŋ ma bi sɛyɛ aŋ bul duu nyisɛ niaa nɛ. 13 Ama ba kala faa fá Ju̱u
timma-la nɛ, ŋii nɛ tii nuu-kala bi wuo faasa bul u wiaa.

14 Gbiele-la si ku kpaa maga dɔŋɔ, Yesu juu Wia-dia a didagɛ niaa. 15 U
si dagɛ niaa ŋii ŋaa Ju̱u timma-la si jegile nii wialiŋ wu-kpuŋkpere. Ba
si, “Ɛɛ nɛ baala deeŋ jiŋ wiaa ŋla kiŋkɛŋ aŋ bi lee yie?” 16 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Wialiŋ mi síi dagu, mi titia doluŋ lɛ dee mii dagɛ. Nii-la
si tiŋmi nɛ dagɛmi wialiŋ. 17 Nii-la kala síi chɛ duu ŋaa wii-la mi si cho,
u jaŋ wuo jiŋ ari wialiŋ mi síi dagu lii Wia teeŋ nɛ, koo mi titia doluŋ lɛ
nɛ. 18 Nii-la si yie bubul wiaa u titia doluŋ lɛ yie bula chichɛ u titia yiriŋ
nɛ. Ama nii-la síi chɛ di nii-la si timu laa yiriŋ, u ŋaa ni-titii nɛ. U bi
wiaa ka nyia. 19 Moosis bil niiŋ pima nɛ di maa to. Ama ma kuŋ-kala
bi ŋi̱i-la to. Bɛɛ nɛ tii maa chɛ di ma kpumi?” 20 Ŋii nɛ nialiŋ bula pu a
bul, “Ŋŋ nyaasɛ nɛ. Kubɛɛ níi chɛ di u kpuŋ?” 21 Ŋii nɛ Yesu bula piba a
bul, “Mi ŋaa wu-bala nɛ ma chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, u ŋaa ma wu-kpuŋkpere.
22-23 Moosis fa bula pima di ma kikeri ma biiriŋ penee. U dee bi ŋii suomo.
U naabalimaba nɛ suomo ŋaa ŋii. U si ŋaa ma kisiŋ ŋii, ma paala yie keri
ma biiriŋ penee chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, di ba lulluŋ nɛ tel ŋii lɛ. Di ma nɛ saa
jaŋ wuo to Moosis niiŋ aa keri ma biiriŋ penee chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, di ba
lulluŋ nɛ tel chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, bɛɛ nɛ saa tii maa na baaniŋ a tiŋ mi si
ŋaa puwuoloo duori chɛ-wiesii-la chɛɛŋ? 24 Di nuu nɛ ŋaa wii, ma sí guu
jɔŋ taali pu a tiŋ ma si biina ari u bi woruŋ ŋaa wiaa. Má biinɛ wii-la tuɔŋ
a jiŋ u wutitii, aŋ-na jɔŋ taali pu.”

25 Ŋii nɛ niaa dɔŋsuŋ si lii Jerusalɛm piɛsɛ a bul, “Baala deeŋ dee ba
chichɛ di ba kpu ŋii? 26 Na, u nɛ chiŋ niaa tuɔŋ ŋii aa bul wiaa, ka nuu-
kala bi wii wuo bul, koo nihiasi-la jima ari u nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si
liisaa? 27 Nii-la Wia si jaŋ tiŋ, duu nɛ kɔ, nuu-kala bi jaŋ jiŋ u si lii lee-la,
ama la kala nɛ jiŋ lee-la baala deeŋ si lia.” 28 Yesu síi dagɛ niaa Wia-dia-la
tuɔŋ ŋii, ŋii nɛ u faasa piɛsɛ, “Ma sɛnɛ jiŋmi nɛɛ, a jiŋ lee-la mi si liaa?
Ama mi saa bi mi titia doluŋ lɛ nɛ kɔ. Nuu nɛ tiŋmi. Nii-la ma saa si tiŋmi
ŋaa Wutitii Tiina nɛ. Ma buu jiŋ. 29 Mi-na jimu nɛ, bɛɛ wiaa mi fa hɛ u
teeŋ nɛ. Ŋii nɛ u tiŋmi.” 30 Ŋii nɛ ba chichɛ di ba kɛnu, ama bua-la lɛ u
si jaŋ suu ha bi yie. Ŋii nɛ tii nuu-kala nisiŋ buu dige. 31 Ama niaa yuga
nialiŋ tuɔŋ a laa u wiaa dii a piɛsɛ a bul, “Ma biina di Kirisito, nii-la Wia
si jaŋ liisɛ nɛ kɔ, u jaŋ ŋaa wu-magilaa kii nia deeŋ?”

Ba tiŋ niaa di ba mu kɛŋ Yesu

32 Farisii tiŋŋaa si nia di nialiŋ muŋso bubul Yesu wiaa ŋii, ŋii nɛ ba di
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ tiŋ ba tiŋtinni-biisiŋ di ba mu kɛŋ
Yesu. Ba si mu lee-la Yesu fa si hɛ di ba kɛnu, ba nii wialiŋ u si bula pipi
niaa. 33 U si, “Mi jaŋ hɛ ma teeŋ tapulaa baŋmɛnɛ, aŋ miira mu nii-la si
tiŋmi teeŋ. 34 Ma jaŋ chɛmi ka. Lee-la mi si jaŋ hɛ, ma bi jaŋ wuo mu
dimɛ.” 35 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la piɛsɛ di nii nɛ uu chɛ duu mu ba bi jaŋ nau?
Duu chɛ duu mu Giriik tiŋteeŋ, lee-la Ju̱u tiŋŋaa si guoli ba tuɔŋ nɛ, a

didagɛbaa? Ba bira si, 36 “U si di la jaŋ chɛu ka, a bira bul di la bira bi jaŋ
wuo mu lee-la u si jaŋ hɛ. U si bul ŋii, u bubuɔŋ nɛ bɛɛ?”

Yesu bul wiaa a tigɛ lii-la síi pi niaa miisiŋ lɛ

37 Gbiele-la chɛ-dɛriŋ, tapulii-la nɛ fa ŋaa gbiele-la siifiaŋ chɛɛŋ. Ŋii nɛ
Yesu sii chiŋ a faasa bul, “Nii-la kala lii-nyuasuŋ si kɛnɛ, má leŋ duu kɔ
mi teeŋ a nyua liiŋ. 38 Nii-la kala si laa mi wiaa dii, u jaŋ nagɛ lii-bulo u
tuɔŋ lɛ a bubu̱l. Ba bul ŋla nɛ Wia teniŋ tuɔŋ.” 39 Yesu bul wiaa deeŋba a
tigɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ u si jaŋ joŋo hɛ nialiŋ si laa u wiaa dii lɛ. Bua-la
lɛ di u ha bi Wia Diŋ-zɔŋ-la joŋo hɛba lɛ, bɛɛ wiaa u ha bi suuŋ lɛ sie duu
laa yiriŋ.

Nialiŋ pɔrɛ dɔŋɔ lɛ a tiŋ Yesu wiaa

40 Ni-daŋ-la fa si hɛ dimɛ a nii wialiŋ Yesu si bula, ŋii nɛ ba dɔŋsuŋ
bul di nia deeŋ sɛnɛ ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.
41 Dɔŋsuŋ ma si, duu nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa. Ama dɔŋsuŋ ma
si di nii-la Wia si liisa bi jaŋ lii Galilii tiŋteeŋ. 42 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula
ari Kirisito, nii-la Wia si liisa, ŋaa Devit doho nuu nɛ a lii Bɛtilɛhɛm. Devit
jaŋ nɛ fa Bɛtilɛhɛm. 43 Ŋii nɛ nialiŋ kɛŋ wiiŋ deeŋ lilɛrɛ a pɔrɛ dɔŋɔ lɛ.
44 Ba dɔŋsuŋ chichɛ di ba kɛŋ Yesu, ama nuu-kala bi nisiŋ joŋo digu.
45 Ŋii nɛ tiŋtinni-biisi-la ba si tima di ba mu kɛŋ Yesu, ba miira mu
Farisii tiŋŋaa ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ teeŋ, ari na-hilliŋ.
Ŋii nɛ ba piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma buu kaa kɔ?” 46 Ŋii nɛ ba bul, “Nuu-
kala ha bi wiaa bula ari baala deeŋ síi bul ŋii.” 47 Ŋii nɛ Farisii kuhiasi-la
piɛsɛba a bul, “U nyisɛma ma nɛɛ? 48 Ma nia ari ma kuhiasiŋ tuɔŋ koo
la Farisii tiŋŋaa tuɔŋ kubala ma ha laa u wiaa dii? 49 Ama ni-daŋ deeŋ
kala si hilime, ba bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil jiŋ. Wia jaŋ kpusɛ ba
nyusuŋ.” 50 Baal kubala baa yirɛ Nikodiimas, u ma fa ŋaa Farisii tiŋŋaa
dɔŋɔ nɛ a hɛ ba tuɔŋ. U-na fa laa sipaaŋ mu Yesu teeŋ nɛ aŋ ka. 51 Ŋii nɛ
u bula piba a bul, “La kisiŋ nɛ di la joŋ cheeriŋ a pi nuu duu nɛ ŋaa wii,
see di la laa sipaaŋ nii tiina niiŋ, a jiŋ wii-la u si ŋaa.” 52 Ŋii nɛ Farisii
timma-la piɛsu a bul, “Ŋ ma ŋaa Galilii tiina nɛɛ? Karimɛ Wia teniŋ. Di
ŋ ŋaa ŋii, ŋ jaŋ na ari nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kuŋ
bi Galilii tiŋteeŋ lia.” [53 Ŋii nɛ ba kala sii pisɛ a mu ba diisiŋ.

8

Ba kɛŋ haal-la si piŋ nuu bala

1 Ŋii nɛ ka Yesu ma lii dimɛ a jil peel kubala baa yirɛ Oliv nyuŋ. 2 Taŋ si
pula chichuɔ-fiɛla, u bira miira mu a juu Wia-dia. Niaa ku gbaaru, u hɔŋ
a bira suomo didagɛba. 3 Ŋii nɛ Wia teniŋ kerichiba ari Farisii tiŋŋaa kɛŋ
haal kubala ku juu. Ba kɛŋ haal-la duu piŋ nuu bala. Ba leŋ u chiŋ ba
tutuɔbaaniŋ. 4 Ŋii nɛ ka ba bula pi Yesu a bul, “La kuhiaŋ, la kɛŋ haala
deeŋ duu hiilɛ nuu bala nɛ. 5 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto daga ari
nuu-kala nɛ ŋaa ŋii, di la yaga kpuu nɛ ari tabiaa. Bɛɛ nɛ ŋ ma bul?” 6 Ba
bul ŋii di ba ŋmoo Yesu fehe lɛ nɛ, a wuo na woŋbiiŋ a bul u teeŋ. Ŋii
nɛ Yesu kɛŋ u nyuŋ chugili tiŋteeŋ aŋ kɛŋ u neniiŋ tutuuri tiŋteeŋ. 7 Ka
ba ha chiŋ aa piɛsɛ wiaa. Ŋii nɛ Yesu kɛŋ u nyuŋ wul wia nyuŋ a bula
piba a bul, “Ma ku-la kala ha si bi haachɛ wii ŋaa, má leŋ duu laa sipaaŋ
joŋ tabiiŋ a yagɛ haal-la, di ku-kaanaa ma pɛ.” 8 Ŋii nɛ u bira kɛŋ u nyuŋ
chugili a bira kɛŋ u neniiŋ a tutuuri tiŋteeŋ. 9 Ba si nii wialiŋ u si bula, ba

kala lii kuŋ kuŋ. Ba tuɔŋ nihiasi-la nɛ laa sipaaŋ lii, ka ku-kaanaa tuto, aŋ
ka Yesu ari haal-la duŋduŋa lee-la. 10 Ŋii nɛ Yesu kɛŋ u nyuŋ jee a piɛsɛ
haal-la a bul, “Nii nɛ nialiŋ hɛ? Nuu-kala tuo duu yagiŋ kpuu?” 11 Haal-la
si di nuu-kala tuo. Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, “Tɔɔ, mi ma bi jaŋ ŋaaŋ
wii-kala. Viiri aŋ bira sí haachɛ ŋaa.”]

Yesu si duu nɛ ŋaa dunia niaa pulumuŋ

12 Ŋii nɛ Yesu bira suomi a didagɛ niaa. U bula piba a bul, “Mi nɛ ŋaa
dunia niaa pulumuŋ. Nii-la kala si tomi bi jaŋ vɛŋ birimiŋ tuɔŋ. U jaŋ vɛŋ
pulumuŋ tuɔŋ. Miisi-la mi si jaŋ pu jaŋ chaanɛ.” 13 Ŋii nɛ Farisii timma-la
bula pu a bul, “Ŋ titia wiaa nɛ ŋ bubul ŋii, wialiŋ saa ŋ si bula bi wutitii
kɛnɛ.” 14 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Di mi nɛ bul mi titia wiaa maa,
wii-la mi si bula ŋaa wutitii nɛ, bɛɛ wiaa mi jiŋ lee-la mi si lia nɛ, a jiŋ
lee-la mi si jaŋ mu. Ama ma-na bi lee-la mi si lia jiŋ, a bira bi lee-la mi
si jaŋ mu ma jiŋ. 15 Ma yie joŋ cheeriŋ pi nuu a tiŋ ma si biina ari u si
bi woruŋ ŋaa wiaa. Mi-na bi nuu-kala cheeriŋ pa. 16 Di mi nɛ faa joŋ
cheeriŋ pi niaa maa, u fa jaŋ ŋaa wutitii, bɛɛ wiaa mi duŋduŋa dee bi
cheeriŋ joŋo pi tiina, mi Nyimma-la si tiŋmi nɛ pɛmi lɛ la joŋ cheeriŋ a
pi tiina. 17 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto daga ari niaa balia nɛ na
wiiŋ, a bul duu ŋaa wutitii nɛ, di wii-la sɛnɛ ŋaa wutitii nɛ. 18 Mii bul mi
titia wiaa nɛ, mi Nyimma-la ma si tiŋmi, u ma bubul mi wiaa.” 19 Ŋii nɛ
ba piɛsu, “Nii nɛ ŋ Nyimma hɛ?” Ŋii nɛ Yesu bul, “Ma bimi jiŋ, ŋii wiaa
ma bi mi Nyimma ma jiŋ. Di ma nɛ fa jiŋmi, ma fa jaŋ jiŋ mi Nyimma
maa.” 20 Yesu bul wiaa deeŋba kala bua-la lɛ u síi dagɛ niaa Wia-dia lɛ nɛ,
lee-la ba si yie joŋ kialiŋ bile pipi Wia. Ka nuu-kala buu kɛnɛ, bɛɛ wiaa
bua-la lɛ ba si jaŋ kɛnu ha bi yie.

Yesu si di niaa bi jaŋ wuo mu lee-la u si jaŋ mu

21 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi nialiŋ a bul, “Mi jaŋ viiri, ma jaŋ chɛmi ka, ma
saa jaŋ suu ari ma haachɛba. Lee-la mi sí mu, ma bi jaŋ wuo mu dimɛ.”
22 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la piɛsɛ dɔŋɔ a bul, “U si, la bi jaŋ wuo mu lee-la u sí
mu. U saa bula magisɛ ari u jaŋ kpu u titia nɛ koo ɛɛ nɛ u bul ŋla?” 23 Ŋii
nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Ma lii dunia deeŋ nɛ, ka mi ma lii Wia-jaŋ.
Ma lii dunia nɛ, aŋ ka mi ma bi dunia lia. 24 Mi laa sipaaŋ bula pima ari
ma jaŋ suu ari ma haachɛba. Ma sɛnɛ jaŋ suu ari ma haachɛba, see di ma
laa mi wiaa dii ari mi si si mi ŋaa nii-la.” 25 Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, “Kubɛɛ
nɛ ŋ ŋaa?” Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Mi si suomo dagɛ niaa, mi dagɛ
nii-la mi si ŋaa nɛ a pima. 26 Mi kɛŋ wiaa yugɛ nɛ di mi bul a tigɛma lɛ,
a wuo to wialiŋ lɛ a joŋ cheeriŋ pima. Nii-la si tiŋmi, u sɛnɛ ŋaa Wutitii
Tiina nɛ. Wialiŋ mi síi nii, u niiŋ lɛ nɛ mi saa bula pi dunia niaa.” 27 U síi
bul ŋii, nialiŋ fa bi jiŋ ari u Nyimma Wia wiaa nɛ u bulaa piba ŋii. 28 Ŋii
nɛ Yesu bula piba, “Di ma nɛ kɛŋ mi-na Nuhuobiine Bie kpaasɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ, ma jaŋ jiŋ ari mi nɛ ŋaa nii-la mi si si mi ŋaa. Ŋii ma lɛ nɛ ma jaŋ
to jiŋ ari mi bi wii-kala ŋaa mi titia doluŋ lɛ, ama mi yie bul wialiŋ mi
Nyimma si dagɛmi nɛ. 29 Nii-la ma saa si tiŋmi bimi duŋduŋa leŋe, u ma
hɛ mi teeŋ nɛ, bɛɛ wiaa mi yie ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ u tuɔŋ nɛ.” 30 U si bul
wiiŋ deeŋ, niaa yuga a laa u wiaa dii.

Nialiŋ si sɛnɛ ŋaa Abiraham doho niaa

31 Ŋii nɛ Yesu bula pi Ju̱u timma-la si laa u wiaa dii a bul, “Di ma nɛ
nii mi niiŋ wialiŋ, ma jaŋ sɛnɛ ŋaa mi haritooroo. 32 Ma jaŋ jiŋ wutitii.
Wutitii-la saa jaŋ leŋ di Wia laama ta di ma tii ma titia.” 33 Ju̱u timma-la

si laa Yesu wiaa dii ma bul, “La paala ŋaa Abiraham doho niaa nɛ. La ha
bi nuu-kala yosu ŋaa. Bɛɛ nɛ saa tii ŋ bul di Wia jaŋ laala ta di la tii la
titia?”

34 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, nuu-na kala si
ŋaa haachɛ, u tiina ŋaa haachɛ yoŋ nɛ. 35 Di yomo nɛ hɛ nuu dia lɛ, u bi
dia-la lɛ jaŋ hɛ deeŋ deeŋ. Ama di dia-la tiina nɛ kɛŋ bii, u-na jaŋ hɛ dia-la
lɛ a kaa mu wuu. 36 Di mi-na Wia Bie nɛ saa laama ta, mi sɛnɛ laama ta
nɛ di ma tii ma titia. 37 Mi jima ari ma ŋaa Abiraham doho niaa nɛ, aŋ ka
ma chichɛ di ma kpumi, bɛɛ wiaa wialiŋ mi si dagɛma bi ma digilaa jua.
38 Mi-na yie bul wialiŋ mi Nyimma si dagɛmi nɛ, ma ma ŋiŋaa wialiŋ ma
nyimma si dagɛma di ma ŋiŋaa.”

39 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “Abiraham nɛ ŋaa la nyimma.” Ŋii nɛ Yesu
ma bul, “Di ma nɛ sɛnɛ fa ŋaa Abiraham biiri, ma fa jaŋ ŋiŋaa wialiŋ
Abiraham fa síi ŋaa. 40 Mi bul wutitii nɛ pima, wialiŋ Wia si dagɛmi. A tiŋ
wiiŋ deeŋ wiaa nɛ maa chɛ di ma kpumi. Abiraham fa bi ŋii ŋaa. 41 Maa
ŋaa wialiŋ ma nyimma síi ŋaa nɛ.” Ŋii nɛ ba bul, “La bi maŋgaa-biiri
ŋaa. La kala nyimma nɛ kubala. Wia nɛ ŋaa la Nyimma.” 42 Ŋii nɛ Yesu
bula piba a bul, “Di Wia nɛ sɛnɛ fa ŋaa ma Nyimma, ma fa jaŋ chomi, bɛɛ
wiaa, Wia teeŋ nɛ mi lii a kɔ daha. Mi titia doluŋ lɛ dee mi kɔ. U nɛ tiŋmi.
43 Bɛɛ nɛ saa tii ma bi wialiŋ mi si bula bubuɔŋ jiŋ? Ma bi chɛ di ma jegile
nii wialiŋ mi síi bul. Ŋii nɛ tii ma bi ba bubuɔŋ jiŋ. 44 Ma nyimma nɛ ŋaa
Sitaani. Ma ma saa cho di maa ŋaa u tuɔtɔrɛ wiaa nɛ. Dunia di-suomuŋ
kala lɛ nɛ u ŋaa ni-kpuuru. U titia bi wutitii kɛnɛ. Ŋii nɛ tii u bi wutitii
ka to. Di u nɛ nyia wiaa maa, u nagisiŋ nɛ paala ŋii. U ŋaa wu-nyiaru nɛ,
a paala ŋaa wu-nyiaraa kala nyimma maa. 45 Ama a tiŋ mi síi bul wutitii
wiaa nɛ ma bi mi wiaa laa dii. 46 Ma kubɛɛ nɛ jaŋ wuo dagɛ ari mi kɛŋ
haachɛ? Di mi níi bul wutitii, bɛɛ nɛ saa tii ma bi mi wiaa laa dii? 47 Nii-la
kala si lii Wia teeŋ yie jegile nii wialiŋ Wia síi bul nɛ. Ma bi Wia teeŋ lia,
ŋii nɛ tii ma bi wialiŋ u síi bul jegile nii.”

48 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la bula pi Yesu a bul, “La bi wutitii bulaa, la si si ŋ
ŋaa Samaria tiina nɛɛ, jiŋ-bɔmuŋ ma kɛniŋŋ?” 49 Ŋii nɛ Yesu bula piba
a bul, “Jiŋ-bɔŋ bimi kɛnɛ, ama mii pi mi Nyimma jirima nɛ, aŋ ka ma-na
bimi jirima ka pa ŋii. 50 Mi bi yiriŋ chɛ pipi mi titia. Ama nuu nɛ hɛ dimɛ
a chɛ yiri-la pipimi. U nɛ saa jaŋ dii nialiŋ si via mi wiaa sariya. 51 Wutitii
nɛ mi bulaa pima, nii-la kala síi to mi niiŋ wiaa, u bi jaŋ suu.” 52 Ŋii nɛ
Ju̱u timma-la bula pu a bul, “Lɛɛlɛ la jima ari ŋ kɛŋ jiŋ-bɔŋ nɛ. Abiraham
suba nɛ. Nialiŋ ma síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba ma suu. Aŋ
ka ŋ bul di nii-la kala síi to ŋ niiŋ wiaa bi jaŋ kɔ duu suba. 53 La nyimma
Abiraham suba nɛ. Ŋ saa biina di ŋ kiiu nɛɛ? Nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma suu. Ŋ saa biina ŋ ŋaa kubɛɛ nɛ?” 54 Ŋii nɛ Yesu
bira bula piba a bul, “Di mi níi pi mi titia yiriŋ, yiri-la ŋaa yiri-pɛi nɛ. Mi
Nyimma nɛ nii-la síi pimi yiriŋ, nii-la ma si si u ŋaa ma Wia nɛ. 55 Ma
buu jiŋ, ama mi-na jimu nɛ. Di mi nɛ jaŋ bul ari mi buu jiŋ, mi jaŋ ŋaa
wu-nyiaru, ari ma si ŋaa wu-nyiaraa ŋii. Mi saa jimu nɛ a tuto u niiŋ.
56 Ma naabalima Abiraham nia ari mi jaŋ kɔ dunia duu nami. U si nii ŋii,
u tuɔŋ fa tɔrɛ. U paala nami nɛ.” 57 Ŋii nɛ Ju̱u timma-la bula pu a bul, “Ŋ
ha paala bi jisiŋ mahiŋ balia ari fii yie. Ɛɛ nɛ saa ŋ ŋaa a na Abiraham?”
58 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, ka di ba-na lul
Abiraham, mi fa hɛ dimɛ nɛ.” 59 Ŋii nɛ ba paa tabiaa di ba yagu. U kɛŋ u
titia faa a luɔra lii Wia-dia-la tuɔŋ.

9

Yesu vaarɛ baal-la ba si lulu duu nyulima

1 Yesu si joŋ woŋbiiŋ vivɛŋ, u na baal kubala, ba lulu duu nyulima nɛ.
2 Ŋii nɛ Yesu haritooroo piɛsu a bul, "Kuhiaŋ, kubɛɛ haachɛ nɛ ŋaa baala
deeŋ nyulimɛ? Baal-la haachɛ nɛ koo u nyimma ari u naaŋ haachɛ nɛ?"
3 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Baal-la nyulimuŋ bi u haachɛba lɛ lia, u
nyimma ari u naaŋ haachɛ ma dee bi tii u nyulimɛ. U nyulima di niaa
wuo na ŋii Wia dol-la si wuo tiŋ tiŋtiŋŋaa u lɛ nɛ. 4 La si na woŋbiiŋ, má
leŋ di la tiŋ tiŋtimii-la nii-la si tiŋmi di mi tiŋ. Bua kubala jaŋ yi nuu-kala
bira bi jaŋ wuo tiŋ tiŋtimii-la. 5 Mi ha si hɛ dunia lɛ ŋii, mi nɛ ŋaa dunia
niaa pulumuŋ." 6 Yesu si bul ŋii nɛ, u tu naŋtuɔruŋ bil tiŋteeŋ a kaa buu
tiariŋ, a paa a taa baal-la siaa, aŋ bula pi baal-la a bul, 7 "Sii tuu fuo kubala
baa yirɛ Siloom (yiriŋ deeŋ bubuɔŋ nɛ ŋaa 'mi timu nɛ') a sɔŋ ŋ siaa." Ŋii
nɛ baal-la sii tuu sɔŋ u siaa fuo-la lɛ. U siaa suri, u miira kɔ. 8 Ŋii nɛ nialiŋ
si kpagu, ari nialiŋ kala fa si na baal-la duu faa sul kiaa, ba pipiɛsɛ dɔŋɔ,
"Baala deeŋ dee fa bi hɔnɔ susul kiaa ŋii?" 9 Dɔŋsuŋ si u nɛ, dɔŋsuŋ ma
si duu dee, ama u ta nagu nɛ. Ŋii nɛ baal-la titia bul duu nɛ ŋii. 10 Ŋii nɛ
ba piɛsu, "Ɛɛ nɛ ŋ ŋaa ŋ siaa suri?" 11 Ŋii nɛ baal-la bul di nii-la ba síi yirɛ
Yesu nɛ buu tiariŋ, a paa taa u siaa lɛ, aŋ bula pu duu tuu Siloom fuo-la
a sɔŋ. U tuu sɔŋ, u siaa suri. 12 Ŋii nɛ ba piɛsu, "Nia lɛ nɛ u hɛ?" Baal-la
bul di u bi jiŋ.

Farisii tiŋŋaa piɛsɛ nyuluŋ-la vaariŋ wiaa

13 Ŋii nɛ ba kɛŋ baal-la fa si nyulima a kaa mu Farisii tiŋŋaa teeŋ.
14 Tapulii-la Yesu si buu tiariŋ a taa baal-la siaa ba suri, u ŋaa chɛ-wiesii-
la chɛɛŋ nɛ. 15 Ŋii nɛ Farisii timma-la piɛsɛ baal-la ŋii u si ŋaa u siaa
suri. Baal-la bula piba a bul di Yesu ŋaa tiariŋ nɛ taa u siaa, u sɔŋ, u siaa
suri. 16 Ŋii nɛ ba kɛŋ wii-la lilɛrɛ. Farisii tiŋŋaa dɔŋsuŋ bula ari Wia dee
bi baala deeŋ tima, bɛɛ wiaa u bi ba chɛ-wiesii-la kisiŋ lɛ ka to. Ŋii nɛ
dɔŋsuŋ ma si di "Ɛɛ nɛ nuu si ŋaa haachɛ tiina jaŋ wuo ŋaa wu-magilaa
deeŋba?" 17 Ŋii nɛ Farisii timma-la bira piɛsɛ baal-la a bul, "U si suri ŋ
siaa ŋii, ni-bɛɛ nɛ ŋ biina ari u ŋaa?" Ŋii nɛ baal-la si u-na biina ari nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ.

18 Ama Ju̱u tiŋŋaa kuhiasi-la si, ba-na bi laa dii ari baal-la fa nyulima
nɛ aŋ lɛɛlɛ nina ŋii, see di ba yirɛ u nyimma ari u naaŋ. 19 Ŋii nɛ ba yirɛ
baal-la nyimma ari u naaŋ a piɛsɛba, "Ma bie nɛ ŋlaa? Ma si, ma lulu duu
nyulima nɛɛ? Ɛɛ nɛ u ŋaa a nina lɛɛlɛ?" 20 Ŋii nɛ baal-la nyimma ari u
naaŋ bul, "La jima ari la bie nɛ ŋla. La jima la lulu maa duu nyulima nɛ.
21 Ama la bi jiŋ u si ŋaa ŋii u siaa suri, la bira bi jiŋ nii-la ma si ŋaa u siaa
suri. Má piɛsu, u waa nɛ. U titia jaŋ wuo bula pima." 22 Baal-la nyimma
ari u naaŋ faa fá Ju̱u timma-la nɛ. Ŋii nɛ tii ba bul ŋii. Ju̱u timma-la fa si
di nii-la kala si bula ari Yesu nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, ba jaŋ kiru
ba Wii-chuɔlɛ dia lɛ. 23 U naaŋ ari u nyimma jiŋ ŋii nɛ a bul duu waa nɛ,
di ba piɛsu.

24 Ŋii nɛ Farisii timma-la bira yirɛ baal-la ba si lulu duu nyulima a bul,
"La jima ari baala deeŋ ŋaa haachɛ tiina nɛ. Wia sipaaŋ bul wutitii pila."
25 Baal-la si, "Mi-na bi jiŋ di baal-la ŋaa haachɛ tiina koo u bi haachɛ tiina
ŋaa. Ama wii-la mi-na si jima nɛ ŋla: Mi fa nyulima nɛ, ama lɛɛlɛ mi siaa
suro nɛ." 26 Ŋii nɛ ba piɛsu a bul, "Ɛɛ nɛ u ŋaa a suri ŋ siaa?" 27 Ŋii nɛ
baal-la bula piba a bul, "Mi laa sipaaŋ bula pima nɛ, ka ma bi jegile. Bɛɛ

nɛ tii ma bira chichɛ di ma nii? Ma ma saa chɛ di ma mu ŋaa u haritooroo
nɛɛ?” 28 Ŋii nɛ ba tuusu woruŋ aŋ bul, “Ŋ nɛ ŋaa u haritooro, ama la-na
ŋaa Moosis haritooroo nɛ. 29 La jima ari Wia fa bul wiaa pi Moosis nɛ,
ama baal-la deeŋ-na, la bi jiŋ u si lii lee-la kala.” 30 Ŋii nɛ baal-la bul,
“Wu-kpuŋkpere nɛ ŋla. Ma bi jiŋ lee-la u si lia, ama u nɛ suri mi siaa.
31 La jima ari Wia bi haachɛ tiŋŋaa wu-buluŋ ka jegili. Uu jegili nialiŋ síi
zilu nɛ aŋ pɛ ŋiŋaa wialiŋ u si cho. 32 Dunia si suomo, ma ha nia ari nuu
ba si lula duu nyulima, di nuu suri u siaa? 33 Di nii-la nɛ bi Wia teeŋ lia, u
bi wiiŋ deeŋ wuo ŋaa.” 34 Ŋii nɛ ba bula pi baal-la a bul, “Ba paala luluŋ
di ŋ ŋaa haachɛ tiina nɛ, ka ŋ ma saa chɛ di ŋ dagɛla koo?” Ŋii nɛ ba kiru
ta u lii Wii-chuɔlɛ dia-la lɛ.

Nii-la si bi Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛnɛ, u nyulima nɛ.

35 Yesu si nia di ba kiri baal-la ta u lii Wii-chuɔlɛ dia-la tuɔŋ, u mu chɛu,
a nau a piɛsu, “Ŋ laa Nuhuobiine Bie wiaa dii koo?” 36 Ŋii nɛ baal-la piɛsu,
“Kubɛɛ nɛ ŋii? Dagɛmi tiina di mi laa u wiaa dii.” 37 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, “Ŋ paala nau nɛ. U nɛ nii-la síi bul wiaa ŋ teeŋ ŋii.” 38 Ŋii nɛ
baal-la tuu kpirimi Yesu sipaaŋ a chuɔlu aŋ bul, “Mi Tiina, mi laa ŋ wiaa
dii nɛ.” 39 Ŋii nɛ Yesu bul, “Mi kɔ dunia di mi ŋaa di nialiŋ si nyulima,
di ba siaa suri nɛ, ka di mi ŋaa di nialiŋ si si di ba siaa suro nɛ, di ba
nyulimɛ.” 40 Farisii timma-la si chiŋ dimɛ a nii Yesu si bul ŋii, ba piɛsu a
bul, “Ŋ biina la ma nyulima nɛɛ?” 41 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Di ma
nɛ fa nyulima a bi wutitii jiŋ, ma fa bi wii-kala cheye. Ama lɛɛlɛ ma si folo
bul di maa na nɛ a jiŋ wutitii ŋla, ŋii-na ma cheeriŋ ha hɛma lɛ nɛ.”

10

Yesu si u nɛ ŋaa pie-daari-zɔmuŋ

1 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, nii-la kala
si bi boiŋniiŋ to juu pie-dia, aŋ wule to kɛrɛ juu, u tiina ŋaa gaaru nɛ.
2 Ama nii-la si to pie-dia boiŋniiŋ juu, u nɛ ŋaa piese-la pie-daara. 3 Pie-
dia bibenne yie suri pie-dia boiŋniiŋ nɛ a pu. Piese-la ma jiŋ u yiikoro. U
yie yiyirɛba kubala kubala, a laa ba sipaaŋ a kɛŋba lii. 4 Di u nɛ kɛŋ u
kiaa kala lii, u yie laa ba sipaaŋ nɛ, ka piesee tuto u hariŋ, bɛɛ wiaa ba
jiŋ u yiikoro nɛ. 5 Ba bi nuhuɔru hariŋ ka to, ba jaŋ miira fá u hariŋ, bɛɛ
wiaa ba bi nuhuɔru-la yiikoro jiŋ.” 6 Yesu magɛ namaga deeŋ piba, ka ba
bi wii-la u si bula piba bubuɔŋ jiŋ.

7 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, mi nɛ ŋaa
pie-dia-la boiŋniiŋ. 8 Nialiŋ kala si laa sipaaŋ kɔ mi lɛ a nyia wiaa bul di
Wia nɛ tiŋba, ba kala ŋaa gaaraa nɛ, piese-la ma bi ba yiikoro lɛ ka to. 9 Mi
nɛ ŋaa boi-la, nii-la kala si tomi lɛ juu, mi jaŋ laau ta. Nialiŋ kala si jua, mi
jaŋ beŋba ari niaa síi beŋ piesee ŋii, a leŋ ba lii didii yaŋ aŋ miira kuu juu.
10 Gaara-na yie kɔ duu gaa a kpu nɛ koo duu chei kiaa, ama mi-na kɔ di
niaa wuo kɛŋ miisiŋ, di ba tuɔŋ tutɔrɛ woruŋ bua-na kala lɛ.” 11 Yesu bira
bula, “Mi nɛ ŋaa pie-daari-zɔmuŋ. Pie-daari-zɔmuŋ yie joŋ u miisiŋ yɔɔ
suuŋ nɛ u piesee wiaa. 12 Ama nii-la si bi piesee tii aŋ didaa, ka ba tiṯimu,
u nɛ yie na guŋguro duu kɔ, u leŋ piese-la aŋ fá. Guŋguro-la ku kɛsɛ ba
dɔŋsuŋ aŋ ŋaa dɔŋsuŋ pisɛ. 13 U yie fá, bɛɛ wiaa u daa piese-la, ka ba
tiṯimu nɛ. U sipaa kala tuo piese-la lɛ. 14 Mi nɛ ŋaa pie-daari-zɔmuŋ. Mi
jiŋ mi piesee, mi piesee ma jiŋmi. 15 Ŋii titia nɛ mi Nyimma jiŋmi, mi ma
jimu. Mi joŋ mi miisiŋ yɔɔ suuŋ, mi piesee wiaa. 16 Mi kɛŋ piesee dɔŋsuŋ

maa, aŋ ka ba tuo piesee deeŋba tuɔŋ. Mi jaŋ kɛŋba kaa kɔ. Ba ma jaŋ
jiŋ mi yiikoro a kala ŋaa ni-bala piesee, ba pie-daara ma ŋaa kubala. 17 Mi
joŋ mi miisiŋ nɛ yɔɔ suuŋ mi piesee wiaa, ka di mi bira laa. Ŋii nɛ tii mi
Nyimma cho mi wiaa ŋii. 18 Nuu-kala dee bi jaŋ wuo leŋ mi joŋ mi miisiŋ
yɔɔ suuŋ, mi titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ. Mi kɛŋ doluŋ di mi joŋ mi miisiŋ a yɔɔ
suuŋ, a bira kɛŋ doluŋ di mi laa mi miisiŋ maa. Mi Nyimma nɛ pimi doluŋ
deeŋ."

19 Yesu si bul wiaa deeŋba, Ju̠u timma-la bira kɛŋ wiaa lilɛrɛ. 20 Ba jesiŋ
si di bɛɛ nɛ tii ba jijegili u wiaa, di jiŋsiŋ nɛ kɛnu u nyinyaasɛ. 21 Ba dɔŋsuŋ
ma bul di nii-la jisiŋ si kɛnɛ bi wiaa deeŋba wuo bul. U bira bi nyulimaa
ma siaa wuo suri.

Yesu bula ari u nɛ ŋaa Wia Bie

22 Ŋii nɛ Ju̠u tiŋŋaa gbiele kubala yi di ba gbieli Jerusalɛm lɛ. Bua
deeŋ lɛ nɛ ba liliisi ba si saa ba Wia dia dɛrɛ a joŋo pi Wia. 23 U fa ŋaa
waariŋ chɛnɛ tuɔŋ nɛ. Bua deeŋ lɛ nɛ Yesu vivɛŋ zawura-la tuɔŋ ba síi yirɛ
Solomɔŋ zawura a hɛ Wia dia-la lɛ. 24 Ŋii nɛ Ju̠u tiŋŋaa gbaaru a piɛsu a
bul, "Ɛɛ nɛ ŋ jaŋ kɛŋla dieni magɛ ŋla aŋ-na bula pila nii-la ŋ si ŋaa? Di
ŋ nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, chaasa bula pila." 25 Ŋii nɛ Yesu bula
piba a bul, "Mi laa sipaaŋ bula pima nɛ, ka ma bi laa dii. Tiŋtimii-la mi síi
tiŋ mi Nyimma doluŋ lɛ dagɛ nii-la mi si ŋaa nɛ. 26 Ama ma bi mi piesee
ŋaa, ŋii nɛ tii ma bi mi wiaa laa dii. 27 Mi piesee jiŋ mi yiikoro nɛ, mi ma
jiŋba, ba tuto mi hariŋ. 28 Ŋii nɛ mi piba miisi-la si bi dɛrɛ, ba bi jaŋ kɔ
di ba suba. Nuu ma saa bi jaŋ wuo kɛŋba kaa laa mi nisiŋ lɛ da. 29 Mi
Nyimma-la si joŋba pimi, u nɛ kii kuŋ-kala. Nuu ma kala saa bi jaŋ wuo
kɛŋba kaa laa u nisiŋ lɛ. 30 La di mi Nyimma kala ŋaa kubala nɛ."

31 Yesu si bul ŋii, Ju̠u timma-la bira paa tabiaa di ba yagu. 32 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, "Mi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ yugɛ nɛ ma sipaaŋ di ma na.
Mi Nyimma nɛ pimi doluŋ mii ŋaa. Ba kubɛɛ wiaa nɛ tii maa chɛ di ma
yagɛmi?" 33 Ju̠u timma-la ma miira bul, "La bi chɛ di la yagiŋ a tiŋ ŋ si
ŋaa wu-zɔmɔ-la wiaa, ama ŋ ŋaa nuhuobiiŋ nɛ aŋ kɛŋ ŋ titia a kaa birimɛ
Wia, a tutuusɛ Wia joŋŋoo. Ŋii nɛ tii." 34 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Wia
teniŋ tuɔŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba ŋmuŋsa a bul di la nagɛ Wia nɛ. Wia bul wiiŋ
deeŋ pi nialiŋ ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ pa nɛ. 35 U ŋaa wutitii nɛ, la bi jaŋ
wuo via Wia teniŋ." 36 Ŋii nɛ Yesu bul, "Wia si liisɛmi, a tiŋmi mi ku tuu
dunia, ɛɛ nɛ saa ma jaŋ bul di mii tuusɛ Wia joŋŋoo nɛ di mi nɛ bula bul
di mi ŋaa Wia Bii nɛ? 37 Di mi nɛ bi mi Nyimma tiŋtiŋŋaa ka tiŋ, ma sí mi
wiaa laa dii. 38 Ama di mi níi tiŋ mi Nyimma tiŋtiŋŋaa, má laa mi wiaa
dii a tiŋ tiŋtimii-la mi síi tiŋ wiaa, ari ma sí bi wialiŋ mi si bula pima laa
dii kala. Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ wuo to jiŋ a laa dii ari mi Nyimma hɛmi lɛ nɛ.
Mi ma hɛu lɛ." 39 U si bul ŋii, ba bira chichɛ di ba kɛnu, u fori ba nisiŋ lɛ.

40 Ŋii nɛ Yesu bira miira mu kieli Jɔɔdaŋ fuoŋ, a mu lee-la Jɔɔŋ fa síi fo
niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ a hɛ dimɛ. 41 Niaa yuga a kɔ u teeŋ. Ba si di Jɔɔŋ fa bi
wu-magil kala ŋaa, ama wialiŋ kala u fa si bula a tigɛ baala deeŋ lɛ ŋaa
wutitii nɛ. 42 Niaa fa yuga a laa u wiaa dii lee-la.

11

Lazɔrɔs sii suuŋ lɛ

1-2 Baal kubala nɛ fa hɛ taŋ kubala lɛ, taŋ-la yiriŋ nɛ Bɛtani. Baal-la yiriŋ
nɛ fa Lazɔrɔs. U dihaalaa Mɛɛri ari Maata ma fa hɛ lee-la nɛ. Mɛɛri deeŋ

nɛ bua kubala lɛ joŋ tulaali a bisa hɛ la Tiina Yesu naasiŋ lɛ, aŋ kɛŋ u
nyu-punaa a tiikɛ. Ŋii nɛ Lazɔrɔs fa wiwiilɛ. 3 U dihaalaa tiŋ ba mu bula
pi Yesu a bul, “La Tiina, nii-la ŋ si cho ka wiilu nɛ.” 4 Yesu si nii wiiŋ deeŋ,
u si, “Nyanyaliŋ deeŋ dee bi maga di Lazɔrɔs wiila suu, ama di Wia yiriŋ
to ŋii lɛ nɛ a yirɛ, di mi ma Wia Bie yiriŋ to dimɛ yirɛ.”

5 Yesu fa cho Maata ari u ŋaana ari Lazɔrɔs nɛ kiŋkɛŋ. 6 U si nia di
Lazɔrɔs ka wiilu lee-la u fa si hɛ, ŋii nɛ u bira chua dimɛ tapulaa balia.
7 Ŋii hariŋ nɛ u bula pi u haritooroo a bul, “Má leŋ di la miira mu Judiya
tiŋteeŋ.” Bɛtani fa hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ nɛ. 8 Ŋii nɛ Yesu haritooroo bula
pu a bul, “La kuhiaŋ, Ju̱u tiŋŋaa faa chɛ di ba paa tabiaa yagiŋ lee-la nɛ, u
bi diene, aŋ ka ŋ biraa chɛ di ŋ mu dimɛ ŋii?” 9 Ŋii nɛ Yesu magɛ namaga
a dagɛ ari u suuŋ bua ha bi yie. U si, “Tapuluŋ kɛŋ hawaba fii ari balia nɛ.
Ŋii wiaa, di nuu níi vɛŋ wiihɛyɛ, u bi jaŋ gigɛrɛ kiaa, bɛɛ wiaa leriŋ pulla
nɛ. 10 Ama di ŋ níi vɛŋ titaŋiŋ, ŋ yie gigɛrɛ kiaa nɛ, bɛɛ wiaa pulumuŋ
tuo.” 11 Ŋii nɛ Yesu bira bula pi u haritooroo a bul, “La naŋdɔŋɔ Lazɔrɔs
piŋ doŋ nɛ, ama mi saa jaŋ mu chisu doŋ lɛ.” 12 Ŋii nɛ u haritooroo bula
pu, “Di u nɛ piŋ doŋ, ŋii-na u jaŋ duori.” 13 Yesu si bul ŋii, u si ari Lazɔrɔs
suba nɛ, aŋ ka u haritooroo biinɛ ari doŋ titia nɛ u sɛnɛ piŋ. 14 Ŋii nɛ Yesu
chaasa bula piba ari Lazɔrɔs suba nɛ. 15 Ŋii nɛ Yesu bul, “A tiŋ ma wiaa
mi tuɔŋ tɔrɔ ari bua-la lɛ Lazɔrɔs si suba mi tuo lee-la. Ŋii lɛ nɛ ma jaŋ to
a wuo laa mi wiaa dii. Má leŋ di la mu u teeŋ.” 16 Yesu haritooroo tuɔŋ
dɔŋɔ yiriŋ nɛ fa Tɔmas. Ba kɛnu yiyirɛ daaliɛriŋ ma nɛ, bɛɛ wiaa ba fa
ŋaa daaliɛriŋ nɛ. Ŋii nɛ u bula pi u dɔŋsuŋ tiŋŋaa a bul, “Má leŋ di la
kala to Yesu hariŋ, duu nɛ ŋaa suu maa, di la kala suu.”

17 Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo mu Bɛtani. Ba si mu yi lee-la, niaa bula
pu ari ba si hugi Lazɔrɔs, u tapulaa banɛsɛ nɛ ŋla. 18 Bɛtani ari Jerusalɛm
fa ŋaa ari meel-daasiŋ balia nɛ. 19 Ju̱u tiŋŋaa fa yuga a lii Jerusalɛm kɔ
Bɛtani di ba lɔllɛ Maata ari Mɛɛri a tiŋ ba dibaala si suba wiaa. 20 Maata
si nia ari Yesu faa kɔ nɛ, u sii lii duu chemu wɛniŋ lɛ, aŋ ka Mɛɛri-na fa
hɛ dia lɛ. 21 Ŋii nɛ Maata bula pi Yesu a bul, “Mi Tiina, di ŋ nɛ fa hɛ daha,
mi dibaala fa bi jaŋ suu. 22 Ari ŋii ma ha, mi jima ari ŋ nɛ sul Wia chichɛ
kuŋ-kala, u jaŋ piŋ.” 23 Ŋii nɛ Yesu bula pu ari u dibaala jaŋ bira sii a kɛŋ
miisiŋ. 24 Ŋii nɛ Maata bula pu, “Mi jima ari dunia chɛ-dɛriŋ u jaŋ sii suuŋ
lɛ, bua-la lɛ nialiŋ kala si suba si jaŋ sii.” 25 Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Mi nɛ
ŋaa nii-la si jaŋ sii suuŋ lɛ, a chisɛ niaa suuŋ lɛ di ba kɛŋ miisiŋ. Nuu-kala
si laa mi wiaa dii, di ŋ suba maa, ŋ jaŋ sii a kɛŋ miisiŋ. 26 Nii-la ma kala si
weye aŋ laa mi wiaa dii, u bi jaŋ kɔ duu suba. Ŋ laa wiiŋ deeŋ dii koo?”
27 Ŋii nɛ Maata bul, “Oo, mi Tiina. Mi laa dii ari ŋ nɛ ŋaa Kirisito, nii-la
Wia si liisa, a ŋaa Wia Bie maa, nii-la si maga duu kɔ dunia deeŋ.”

28 Maata si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u miira juu dia a luɔra yirɛ u ŋaana
Mɛɛri, a muŋso a bula pu a bul, “Mɛɛri, la kuhiaŋ kɔ nɛ aa yiriŋ.” 29 Mɛɛri
si nii ŋii, u sii lima a lii duu chemu. 30 Bua-la lɛ di Yesu ha bi taŋ-la tuɔŋ
jua, u ha hɛ lee-la Maata si chemu nɛ. 31 Ju̱u timma-la ari Mɛɛri fa si hɛ
dia lɛ baa nyagu, ba na Mɛɛri duu sii lima. Ba si na ŋii, ba sii to u hariŋ,
bɛɛ wiaa ba fa biina duu chɛ duu mu yel nɛ lee-la ba fa si hugi u dibaala.
32 Mɛɛri si yi lee-la Yesu fa si hɛ a nau, u tuu tel u naasiŋ lɛ aŋ bul, “Mi
Tiina, di ŋ nɛ fa hɛ daha, mi dibaala fa bi jaŋ suu.” 33 Yesu si na Mɛɛri
ari Ju̱u timma-la síi to u hariŋ kɔ di baa yel, u tuɔŋ faasa chei. U yaraa
ma faasa vɛŋ. 34 Ŋii nɛ u piɛsɛba a bul, “Nii lɛ nɛ ma hugu?” Ba bula pu,

"La Tiina, ku na lee-la." 35 Ba si bul ŋii, Yesu yel. 36 Ŋii nɛ J̱ụu timma-la
bul, "Má bee na u si chou ŋii." 37 Dɔŋsuŋ ma piɛsɛ a bul, "Ka u nɛ suri
nyulimaa siaa ŋii, u saa fa bi jaŋ wuo ŋaa di Lazɔrɔs sí suu?"
38 Ba si bul ŋii, Yesu yaraa bira vɛŋ. Ŋii nɛ ba mu yi bua-la leriŋ. Bua-la
fa hɛ buŋ lɛ nɛ. Ba joŋ tabiiŋ tɔ niiŋ. 39 Ŋii nɛ Yesu bul di ba suri tabii-la
bua-la niiŋ. Ŋii nɛ Maata, baal-la si suba dihaala dɔŋɔ, bula pu, "Mi Tiina,
u si suba, u tapulaa banɛsɛ nɛ jiniŋ. Ŋla uu suɔru." 40 Ŋii nɛ Yesu bula
pu a bul, "Mi bi bula piŋ ari ŋ nɛ laa mi wiaa dii, ŋ jaŋ na ŋii Wia si kɛŋ
doluŋ?" 41 Ŋii nɛ ba kɛŋ tabii-la suri. Yesu wula beŋ wia nyuŋ aŋ bul, "Mi
Nyimma, mii lɔlluŋ ari ŋ si jegile nii mi teeŋ. 42 Mi jima ari ŋŋ jegili mi
teeŋ nɛ bua-na kala lɛ. Ama mi bul wiiŋ deeŋ a tiŋ nialiŋ si hɛ daha wiaa
nɛ, di ba wuo laa dii ari ŋ nɛ tiŋmi." 43 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, ŋii nɛ u faasa
bul, "Lazɔrɔs, ku lii!" 44 U si bul ŋii, baal-la si suba sii ku lii. U si ku lii,
gɛri-kɔsumɔɔ nɛ fa vɔɔ u naasiŋ ari u nisaa kala. Gɛriŋ dɔŋɔ ma tɔ u siaa.
Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ a bul, "Má kɛnu puro ta duu viiri." Ba kɛnu puri.

Ba vuura di ba kpu Yesu
Mat. 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

45 J̱ụu timma-la fa si kɔ di ba chuɔlɛ Mɛɛri, a to u hariŋ mu a na wii-la
Yesu si ŋaa, ba tuɔŋ niaa yuga a laa u wiaa dii. 46 Ka dɔŋsuŋ ma miira
mu bula pi Farisii tiŋŋaa wii-la Yesu si ŋaa. 47 Ŋii nɛ Farisii timma-la ari
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari niaa dɔŋsuŋ hilimi a hɔnɔ vuurɛ
a bul, "Bɛɛ nɛ la jaŋ ŋaa? Má na wu-magila-la kala baala deeŋ síi ŋaa nɛ.
48 Di la nɛ leŋe duu ŋiŋaa wiaa deeŋba, nuu-kala jaŋ laa u wiaa dii. Ŋii
hariŋ Rom tiŋteeŋ niaa jaŋ kɔ a kɛŋ la Wia-dia ari la tiŋteeŋ kala kaa laa."
49 J̱ụu nihiasi-la tuɔŋ dɔŋɔ nɛ ba faa yirɛ Kayafas. Jina-la lɛ u nɛ fa ŋaa
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ. Ŋii nɛ u bul, "Ma bi wii jiŋ. 50 Ma bi
jiŋ di ni-bala nɛ laa tiŋteeŋ niaa kala nyuŋ suu, u nɛ kpia la tiŋteeŋ niaa
kala si suba, koo ma bi wiiŋ deeŋ jiŋ?" 51 U si bul ŋii, u bi naga u titia
doluŋ lɛ nɛ u bul ŋii, ama u si ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
jina-la, ŋii nɛ tii u wuo bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ari Yesu jaŋ laa
tiŋteeŋ niaa kala nyuŋ suu, 52 tiŋteeŋ deeŋ niaa ma duŋduŋa wiaa dee,
ama duu wuo pɛ kɛsɛ Wia biiri-la si pisa hɛ leree dɔŋsuŋ maa a hɛ dɔŋɔ
lɛ. 53 A chiŋ tapulii-la a kaa mu J̱ụu tiŋŋaa kuhiasi-la vuurɛ ŋii ba si jaŋ
to kpu Yesu.
54 Ŋii wiaa Yesu bira bi chaasaa gɔllɛ kpilii J̱ụu tiŋŋaa tuɔŋ. U lii dimɛ a
mu lee kubala baa yirɛ Ɛfirim a kpagɛ giri-bine tuɔŋ. Ba di u haritooroo
hɛ dimɛ.
55 Bua-la lɛ di J̱ụu tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la kpaga. Ŋii nɛ J̱ụu tiŋŋaa
yuga a lii ba jasiŋ lɛ a mu Jerusalɛm, di ba piisɛ ba disinniŋ ta, aŋ ka di
gbiele-la-na yi. 56 Ŋii nɛ ba bee chichɛ Yesu gbiele-la tuɔŋ. Ba si hɔŋ Wia-
dia tuɔŋ, ŋii nɛ ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Ma biina u jaŋ kɔ gbiele-la koo, u bi jaŋ
kɔ?" 57 Bua-la lɛ, di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari Farisii tiŋŋaa
pa niiŋ, di nuu-kala nɛ jiŋ Yesu si hɛ lee-la, duu dagɛ, di ba wuo kɛnu.

12

Mɛɛri ŋaa nuuŋ tisɛ Yesu naasiŋ
Mat. 26.6-13; Maak 14.3-9

1 Lɛɛlɛ u ka tapulaa balidu nɛ, ka di J̱ụu tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la-
na yi. Ŋii nɛ Yesu sii mu Bɛtani, lee-la Lazɔrɔs si hɛ, baal-la u fa si chisa
suuŋ lɛ. 2 Ŋii nɛ u juu Lazɔrɔs dia. Ba ŋaa kudiilee di ba huɔru. Ŋii nɛ

Lazɔrɔs ari niaa dɔŋsuŋ pɛ Yesu lɛ di ba dii kudiile-la. Maata nɛ fa kɛŋ
kudiile-la gɔllɔɔ kpaa. 3 Ŋii nɛ Mɛɛri joŋ nuuŋ ari loŋ. U suɔra sima. U
yalliŋ ma hɛyɛ. Ŋii nɛ u joŋo bisa hɛ Yesu naasiŋ lɛ, a kɛŋ u nyu-punaa
kaa tiikɛ. Nuu-la suɔra su̱ dia-la kala. 4 Di Yesu haritooroo dɔŋɔ baa yirɛ
Judas Isikarɔt, duu fa hɛ dimɛ, nii-la fa si jaŋ joŋ Yesu yallɛ. Ŋii nɛ u bul,
5 "Bɛɛ nɛ tii ba bi nuuŋ deeŋ joŋo yallɛ siidi bui balia, a joŋ moribie-la
pi summoo?" 6 U si bul ŋii, u bi naga duu cho summo-la nɛ tii, ama u fa
ŋaa gaaru nɛ. U nɛ faa kori ba moribiee a yie liliisɛ moribie-la si hɛ dimɛ.
7 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Má leŋ haal-la. Má leŋ duu ŋaa ŋii a gbɛrɛ
tapulii-la ba si jaŋ hugimi. 8 Ma di summoo jaŋ hɛ dimɛ bua-na kala lɛ.
Ama la di ma bi jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ."
9 Niaa yuga Ju̱u timma-la tuɔŋ a nii di Yesu hɛ Bɛtani lɛ, a sii mu dimɛ.
Yesu duŋduŋa wiaa dee ba mu dimɛ. Ba mua ka di ba pɛ na Lazɔrɔs, nii-la
u fa si chisa suuŋ lɛ nɛ. 10 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
vuurɛ di ba kpu Lazɔrɔs maa. 11 A tiŋ Yesu si chisɛ Lazɔrɔs suuŋ lɛ wiaa
Ju̱u tiŋŋaa yuga a via ba nihiasiŋ niiŋ, aŋ laa Yesu wiaa dii.

Ba zil Yesu kaa juu Jerusalɛm
Mat. 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

12 Taŋ si pula, ni-daŋ-la si kɔ diisiŋ kieliŋ gbiele-la nii ari Yesu ka kɔ
Jerusalɛm nɛ. 13 Ŋii nɛ ba kala kaarɛ abɛɛ pipaariŋ a kaa mu di ba chemu,
a faasa ŋaa goŋ a bubul, "Tabarikala. Wia jaŋ pɛ nii-la síi kɔ la Tiina Wia
doluŋ lɛ. U nɛ ŋaa la Iziral tiŋŋaa kuoro." 14 Ba síi ŋaa ŋii, ŋii nɛ Yesu na
kaku-bie a hɔŋ u nyuŋ. Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
15 "Ma nialiŋ sí hɛ Zaayɔŋ lɛ, ma sí fawulluŋ fá. Ma kuoro níi kɔ ma teeŋ
a jil kaku-bie."
16 Yesu haritooroo fa bi wii-la bubuɔŋ jiŋ, ama Yesu si suba aŋ sii suuŋ lɛ
a laa yiriŋ ŋii, bua-la lɛ nɛ ba liisi ari wialiŋ ba si ŋmuŋsa a tigɛu lɛ nɛ,
ba sɛnɛ ŋaau lɛ ŋii. 17 Ni-daŋ-la fa si hɛ dimɛ a na Yesu duu yirɛ Lazɔrɔs
u sii a lii suuŋ bua lɛ, ŋii nɛ baa bul wii-la. 18 Ni-daŋ-la si nia ari Yesu ŋaa
wu-magiliŋ deeŋ, ba kala lii di ba chemu. 19 Ŋii nɛ Farisii timma-la bula
pi dɔŋɔ a bul, "La bi wii-kala wuo ŋiŋaa. Má bee na, dunia niaa kala níi
to u hariŋ ŋii."

Yesu bul u suuŋ wiaa

20 Nialiŋ si lii Giriis tiŋteeŋ dɔŋsuŋ ma fa hɛ nialiŋ si mu Jerusalɛm di
ba chuɔlɛ Wia gbiele-la lɛ tuɔŋ nɛ. 21 Ŋii nɛ niaa deeŋba mu Filip teeŋ.
Filip fa lii Bɛtisaada nɛ, Galilii tiŋteeŋ. Ba bula pi Filip ari baa chɛ di ba
na Yesu nɛ. 22 Filip ma mu bula pi Aŋduru. Ŋii nɛ ba balia-la mu bula
pi Yesu. 23 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, "Bua-la lɛɛlɛ kpaga nɛ di mi-na
Nuhuobiine Bie laa yiriŋ. 24 Wutitii nɛ mi bulaa pima, di ŋ nɛ joŋ mii-biiŋ
du̱u, u yie pua nɛ tiŋteeŋ, aŋ nyu, a hɛ mii-biee yugɛ. Di ŋ nɛ bi joŋo du̱u
tiŋteeŋ duu pua, u bi jaŋ kɛŋ biee. 25 U si nagɛ ŋii mii-biiŋ ŋ si joŋo du̱u lɛ,
ŋii titia nɛ u nagɛ nuhuobiine ma lɛ. Nii-la kala síi chɛ duu laa u miisiŋ, u
jaŋ via u miisiŋ ta, ama nii-la kala si via u miisiŋ ta dunia deeŋ lɛ, u tiina
jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 26 Nii-la kala si cho duu tima pipimi, see tiina
to mi hariŋ. Lee-la kala mi si hɛ, u tiina ma jaŋ hɛ dimɛ. Di nuu-kala nɛ
tima pipimi, mi Nyimma jaŋ zil u tiina.
27-28 Lɛɛlɛ mi tuɔŋ bi di-bala pina. Bɛɛ nɛ saa mi jaŋ bul? Mi saa bul
di mi Nyimma sí leŋe di wialiŋ kala si jaŋ ŋaami lɛ ŋaa koo? Ai, mi bi
jaŋ wuo bul ŋii. Wiaa deeŋba si jaŋ ŋaami lɛ wiaa nɛ tii mi kɔ dunia. Mi

Nyimma, leŋ di niaa yirɛ ŋ yiriŋ." Ŋii nɛ nuu yiikoro lii wia nyuŋ a bul,
"Mi paala laa yiriŋ nɛ. Mi saa jaŋ bira leŋ di niaa yirɛ mi yiriŋ." 29 Ni-daŋ-
la si chiŋ dimɛ a nii nii-la yiikoro, dɔŋsuŋ si di taŋ nɛ dɔmɔ. Dɔŋsuŋ ma
si di Wia tiŋdaaru nɛ bul wiaa pu. 30 Ŋii nɛ Yesu bula piba, "Ma wiaa nɛ
tii yiikoro deeŋ bul ŋii, mi wiaa dee. 31 Bua-la lɛ Wia si jaŋ dii dunia niaa
sariya yie nɛ. Bua deeŋ lɛ nɛ u ma jaŋ kiri Sitaani ta, nii-la si ŋaa dunia
niaa kuoro. 32 Ama di ba nɛ kpaasɛmi daa-gɛsɛɛ nyuŋ, mi jaŋ ŋaa di niaa
kala kɔ mi teeŋ." 33 U si bul wiiŋ deeŋ, u bula dagɛ suu-la yiri u si jaŋ suu
nɛ. 34 Ŋii nɛ nialiŋ bul, "Ba dagɛla ari ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul di
Kirisito, nii-la Wia si liisa, bi jaŋ suu, duu jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. Ɛɛ nɛ
saa ŋ bul di ba jaŋ kɛŋ Nuhuobiine Bie a kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ? Kubɛɛ
nɛ saa Nuhuobiine Bie deeŋ wiaa ŋ síi bul?" 35 Ŋii nɛ Yesu bula pi nialiŋ
a bul, "Puluŋ-la si hɛ ma teeŋ, u bi jaŋ dieni. Puluŋ-la ha si hɛ dimɛ ŋii,
má vɛŋ puluŋ-la lɛ, di birimiŋ síma tɔ. Nii-la síi vɛŋ birimiŋ tuɔŋ bi jiŋ
lee-la u síi mu. 36 Puluŋ-la si hɛ ma teeŋ ŋii, má laa u wiaa dii. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, ma ma jaŋ kɛŋ pulumuŋ a ma chaanɛ."

Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u lii a kɛŋ u titia faa di ba síu na. 37 U si
ŋaa wu-magila-la kala ba na, ari ŋii kala, ba ha bi u wiaa laa dii. 38 Ba si
bi u wiaa laa dii ŋii, ŋii leŋe wialiŋ nii-la fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ baa yirɛ Azaaya si bula ŋaa wutitii nɛ. U fa bula,

"Nuu-kala bi wialiŋ la si bula piba laa dii.
Nuu-kala ma bi la Tiina Wia doluŋ na."

39 Ba sɛnɛ bi Wia wiaa wuo laa dii. Ŋla nɛ Azaaya bira bul a tigɛba lɛ. 40 U
si,

"Wia tɔ ba siaa nɛ
aŋ nyirɛ ba tuɔŋ,
di ba siaa sí kuŋ-kala wuo na,
di ba sí wiaa bubuɔsaa ma wuo jiŋ.
Di ŋii dee, ba fa jaŋ kɔ Wia teeŋ duu pullɛ ba tuɔŋ, di ba birima tutou."

41 Azaaya fa na Kirisito fa si jaŋ kɛŋ doluŋ, ŋii nɛ tii u bul ŋii. 42 Ari ŋii ma
kala J̱uu tiŋŋaa kuhiasiŋ yuga a laa Yesu wiaa dii, ama a tiŋ Farisii tiŋŋaa
wiaa fawulluŋ fa kɛŋba. Ba bi wuo chaasa bul ari ba laa u wiaa dii, di ŋii
dee, ba fa jaŋ kiriba Wii-chuɔlɛ dia lɛ. 43 Ba fa cho di niaa nɛ bibɛsɛba lɛ
a kii Wia si bɛsɛba lɛ.

44 Ŋii nɛ Yesu faasa bul, "Nii-la kala si laa mi wiaa dii, u ma laa nii-la si
tiŋmi wiaa dii nɛ. Mi duŋduŋa wiaa dee u laa dii. 45 Nii-la kala si nami,
u ma na nii-la si tiŋmi nɛ. 46 Mi ku tuu dunia di mi ŋaa dunia pulumuŋ
nɛ a chaanɛ. Nii-la kala si laa mi wiaa dii bira bi jaŋ hɛ birimiŋ tuɔŋ.
47 Nii-la kala si nii mi wu-bulaa aŋ bi baa to, mi bi u tiina sariya ka dii,
bɛɛ wiaa mi bi kɔ di mi dii dunia niaa sariya. Mi kɔ di mi laa dunia niaa
ta nɛ. 48 Wialiŋ mi si bula pima nɛ jaŋ dii tiina si bi mi wiaa laa dii sariya
chɛɛ-la dunia si jaŋ dɛrɛ. 49 Wialiŋ mi si bula, mi titia doluŋ lɛ dee mi bul.
Mi Nyimma-la si tiŋmi, u titia nɛ dagɛmi wialiŋ mi síi bul. 50 Mi jima ari
wialiŋ u síi dagu jaŋ pi nialiŋ síi toba miisi-la si bi dɛrɛ. Ŋii wiaa, wialiŋ
kala mi síi bul ŋaa mi Nyimma nɛ dagɛmi."

13

Yesu sɔŋ u haritooroo naasiŋ

1 Lɛɛlɛ u ka tapulii kubala nɛ, ka di J̱uu tiŋŋaa diisiŋ kieliŋ gbiele-la yi.
Bua deeŋ lɛ Yesu jiŋ ari u jaŋ leŋ dunia deeŋ aŋ mu u Nyimma teeŋ. U

cho nialiŋ síi to u hariŋ nɛ dunia deeŋ lɛ. Bua deeŋ lɛ saa dagɛ ari u cho
u haritooroo nɛ a mu kieli. 2 Tapulii-la didaaniŋ Yesu ari u haritooroo
hɔŋ di ba dii kudiilee. Bua deeŋ lɛ di Sitaani ku juu Saamɔŋ bie Judas
Isikarɔt duu joŋ Yesu yallɛ. 3 Yesu fa jima ari u nɛ lii Wia teeŋ nɛ. U si
lii Wia teeŋ ŋii, u jaŋ bira miira mu u teeŋ. U bira jima ari u Nyimma fa
joŋ kuŋ-kala doluŋ nɛ a hɛ u nisiŋ lɛ. 4 Ŋii nɛ Yesu sii kudiile-la nyuŋ, a
wuri u gɛri-baliŋ bil, aŋ joŋ pɔpɔ vɔɔ u tiŋa, 5 a ŋaa liiŋ hɛ taasi-gbaŋa
lɛ, a suomo susɔŋ u haritooro-la naasiŋ a kɛŋ pɔpɔ-la titiikɛ. 6 U si ku yi
Saamɔŋ Piita lɛ, ŋii nɛ Piita piɛsu a bul, “Mi Tiina, ŋŋ chɛ di ŋ nɛ sɔŋ mi
naasiŋ?” 7 Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Bua deeŋ lɛ ŋ bi jiŋ wii-la mi síi ŋaa, ama
u hariŋ lɛ ŋ jaŋ jiŋ u bubuɔŋ.” 8 Ŋii nɛ Piita bira bula pu a bul, “Ŋ bi jaŋ
sɔŋ mi-na naasiŋ da.” Ŋii nɛ Yesu ma bul, “Di mi nɛ bi ŋ naasiŋ sɔmɔ, ŋ
bira bi mi haritooru ŋaa.” 9 Ŋii nɛ Piita bira bul, “Mi Tiina, di ŋii-na nɛ,
sí mi naasiŋ duŋduŋa sɔŋ, sɔŋ mi nyuŋ ari mi nisaa maa.” 10 Ŋii nɛ Yesu
bul, “Nii-la kala si fo liiŋ, u yaraa kala zɔmɔ nɛ, u saa bira bi maga duu fo
liiŋ, [see duu sɔŋ u naasiŋ duŋduŋa.] Ma kala saa bi disinniŋ kɛnɛ, ama
ni-bala duŋduŋa nɛ kɛŋ disinniŋ ma tuɔŋ.” 11 Yesu paala jiŋ nii-la síi chɛ
duu joŋu yallɛ nɛ. Ŋii nɛ tii u bul di ba kala tuɔŋ dee bi pulla ŋii.

12 Yesu si sɔŋ u haritooro-la naasiŋ dɛrɛ, u bira joŋ u gɛriŋ laalɛ a bira
mu hɔŋ u di-hɔnuŋ, ŋii nɛ aŋ piɛsɛba a bul, “Ma jiŋ wii-la mi si ŋaama
lɛ bubuɔŋ nɛɛ? 13 Ma kɛŋmi kaa yirɛ ma kuhiaŋ ari ma Tiina. U saa kɛŋ
woŋbiiŋ nɛ di ma yirɛmi ŋii, bɛɛ wiaa mi nɛ sɛnɛ ŋii. 14 Mi si ŋaa ma
Tiina ari ma kuhiaŋ aŋ sɔŋ ma naasiŋ, u maga di ma saa sɔŋ ma dɔŋsuŋ
tiŋŋaa naasiŋ. 15 Mi laa sipaaŋ ŋaama-na nɛ, di ma saa wuo ŋiŋaa ŋii
dɔŋɔ lɛ. 16 Wutitii nɛ mi bulaa pima, tiŋtinnu kala bi u kuhiaŋ kii, nii-la
ma ba si tima, u ma bi nii-la si timu kii. 17 Ma lɛɛlɛ si jiŋ wiaa deeŋba ŋii,
di ma níi ŋaaba, ma tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. 18 Ma kala dee mi bul ari ma tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ. Mi jiŋ nialiŋ mi si liisa nɛ. Wii-la ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ
jaŋ ŋaa wutitii. Ba bula ari la di nii-la kala si pɛ dɔŋɔ lɛ dii kudiilee nɛ jaŋ
miira gollimi lɛ. 19 Mi bul wiiŋ deeŋ pipima nɛ, ka duu-na ŋaa, di ŋii nɛ
sɛnɛ kɔ duu ŋaa, ma jaŋ laa mi wiaa dii ari mi nɛ ŋaa Kirisito, nii-la wiaa
ba si ŋmuŋsa. 20 Wutitii nɛ mi bulaa pima, nii-la kala si kɛŋ nii-la mi si
tima woruŋ, u tiina kɛŋ mi ma woruŋ nɛ. Nii-la ma kala si kɛŋmi woruŋ,
u tiina ma kɛŋ nii-la si tiŋmi woruŋ nɛ.”

Yesu bula ari ba jaŋ joŋu yallɛ.
Mat. 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

21 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u tuɔŋ bi di-bala pina. Ŋii nɛ u chaasa
bul, “Wutitii nɛ mi bulaa pima, ma dɔŋɔ nɛ jaŋ joŋmi yallɛ.” 22 Ŋii nɛ
u haritooro-la miira didaasɛ dɔŋɔ. Ba bi jiŋ tiina u síi dagu. 23 Yesu
haritooro-la tuɔŋ nii-la u fa si cho nɛ fa hɔnɔ kpagu. 24 Ŋii nɛ Saamɔŋ
Piita lɔgɛ u haritooro-la dɔŋɔ duu piɛsɛ Yesu-na di kubɛɛ nɛ u didagɛ?
25 Ŋii nɛ haritooro-la fa si kpagɛ Yesu wasa suusa mu yi Yesu a piɛsu a
bul, “Mi Tiina, kubɛɛ nɛ?” 26 Ŋii nɛ Yesu bul, “Mi si jaŋ joŋ boroboro yuu
disiŋ a pi nii-la, u nɛ ŋii.” Ŋii nɛ u joŋ boroboro-la a yuu disiŋ a joŋo
pi Judas, nii-la si ŋaa Saamɔŋ Isikarɔt bie. 27 Judas si yia laa boroboro-la
dɛrɛ, Sitaani ku juu-u. Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Wii-la ŋ síi chɛ di ŋ ŋaa, ŋaau
lima lima.” 28 Nialiŋ dɔŋsuŋ kala fa síi dii kudiile-la, ba bi jiŋ wii-la kala
u fa si bula bubuɔŋ. 29 Judas fa síi kori ba moribiee ŋii, Yesu haritooro-la
dɔŋsuŋ fa biina ari Yesu faa chɛ duu mu yɔɔ kialiŋ ba síi chɛ di ba dii nɛ

gbiele-la lɛ, koo duu joŋ kuŋ nɛ a pi summoo. [30] Judas si laa boroboro-la
dɛrɛ, u guu sii a lii lima lima. Bua-la lɛ titaŋ nɛ.

Yesu bil nḭi-falii nɛ a pi niaa

[31] Judas si lia, ŋii nɛ Yesu bul di niaa jaŋ na u-na Nuhuobiine Bie doluŋ
si magɛ ŋii. Niaa ma jaŋ tou lɛ nɛ a na ŋii Wia si kɛŋ doluŋ. [32] Ŋii nɛ Yesu
bira bul, "Mi si jaŋ dagɛ Wia doluŋ si magɛ ŋii, ŋii nɛ Wia ma jaŋ dagɛ
mi-na Nuhuobiine Bie doluŋ si magɛ ŋii. U jaŋ ŋaa ŋii lima. [33] Mi biiriŋ,
mi bira bi jaŋ hɛ ma teeŋ dieni. Ma jaŋ bee chɛmi. Ama mi si bul ŋii a pi
Jṵu tiŋŋaa, mi jaŋ bul ŋii a pima maa. Lee-la mi si jaŋ mu, ma bi jaŋ wuo
mu dimɛ. [34] Nḭi-falii nɛ mi bilee pima. U nɛ ŋla: Ma jima ari mi choma nɛ
woruŋ. Má cho dɔŋɔ ari mi si choma ŋii. [35] Di ma nɛ cho dɔŋɔ, ŋii lɛ nɛ
niaa kala jaŋ to jiŋ ari ma sɛnɛ ŋaa mi haritooroo nɛ."

Yesu bula pi Piita ari u jaŋ bul u buu jiŋ
Mat. 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

[36] Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita piɛsɛ Yesu a bul, "Mi Tiina, nii nɛ ŋ mumu?" Ŋii
nɛ Yesu ma bula pu a bul, "Lee-la mi si jaŋ mu, ŋ bi jaŋ wuo to mu, ama
u hariŋ nɛ ŋ jaŋ wuo to." [37] Ŋii nɛ Piita bira piɛsu a bul, "Mi Tiina, bɛɛ nɛ
tii mi bi jaŋ wuo to ŋ hariŋ lɛɛlɛ? Mi paala ŋaa siri di mi joŋ mi miisiŋ
yɔɔ suuŋ nɛ ŋ wiaa." [38] Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul, "Ŋ sɛnɛ ŋaa siri di ŋ joŋ ŋ
miisiŋ yɔɔ suuŋ nɛ mi wiaa? Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, ka di ji-bele-na yel,
ŋ jaŋ bul naaŋsiiŋ butori ari ŋ bimi jiŋ."

14

Yesu si u nɛ ŋaa woŋbii-la síi mu Wia teeŋ

[1] Ŋii nɛ Yesu si, "Ma sí leŋe di ma tuɔŋ vugimɛ. Má laa Wia wiaa dii a
laa mi ma wiaa dii. [2] Mi Nyimma jaŋ lɛ diisiŋ yuga hɛ dimɛ. Di ŋii fa dee,
mi bi jaŋ bula pima ari mi jaŋ mu wasɛ leriŋ a bilma lɛ. [3] Di mi nɛ mua a
wasɛ lee-la bilma lɛ dɛrɛ, mi jaŋ bira kɔ a kɛŋma kaa mu mi teeŋ Wia-jaŋ
lɛ, di la kala hɛ di-bala. [4] Lee-la ma mi si jaŋ mu, ma jiŋ woŋbiiŋ nɛ." [5] Ŋii
nɛ Tɔmas bula pu a bul, "La Tiina, la bi jiŋ lee-la ŋ síi mu, ɛɛ nɛ la jaŋ
wuo ŋaa jiŋ u woŋbiiŋ?" [6] Ŋii nɛ Yesu bula pu a bul, "Mi nɛ ŋaa woŋbiiŋ
aa mu Wia-jaŋ. Mi nɛ bira Wutitii Tiina maa, a biraa pi niaa ma miisiŋ.
Nuu-kala bi mi Nyimma teeŋ wuo mu, see duu tomi lɛ. [7] Di ma nɛ jiŋmi,
ma jiŋ mi Nyimma ma nɛ. A lii jiniŋ saa ma paala jimu nɛ a nau maa."

[8] Ŋii nɛ Filip bula pu a bul, "Mi Tiina, dagɛla la Nyimma, wii-la kala la
síi chɛ nɛ ŋii." [9] Ŋii nɛ Yesu piɛsu a bul, "Filip, la di ŋ hɛ dimɛ a dieni ŋii,
ka ŋ ha bimi jiŋŋ? Nii-la kala si nami, u na mi Nyimma ma nɛ. Bɛɛ nɛ saa
tii ŋ bul di mi dagɛma mi Nyimma? [10] Ŋ bi laa dii ari mi hɛ mi Nyimma
lɛ nɛ, mi Nyimma ma hɛmi lɛɛ? Wialiŋ kala mi si yie bulaa pima, mi titia
doluŋ lɛ dee mii bul. Wialiŋ ma mi síi ŋaa, mi Nyimma hɛmi lɛ níi ŋaa
ŋii. [11] Má laa dii ari mi hɛ mi Nyimma lɛ nɛ, mi Nyimma ma hɛmi lɛ. Di
ma nɛ bi ŋii wuo laa dii, má laa dii a tiŋ wialiŋ mi síi ŋaa wiaa. [12] Wutitii
nɛ mi bulaa pima, nii-la kala si laa mi wiaa dii, u jaŋ wuo ŋiŋaa wialiŋ mi
síi ŋaa. U jaŋ paala wuo ŋaa kii wialiŋ mi síi ŋaa, bɛɛ wiaa mi jaŋ miira
mu mi Nyimma teeŋ. [13] Kuŋ-na kala ma si piɛsɛ chichɛ mi doluŋ lɛ, mi
jaŋ joŋo pima. Mi jaŋ ŋaa ŋii di niaa wuo tomi lɛ a na mi Nyimma si kɛŋ
doluŋ ŋii, a yirɛ u yiriŋ. [14] Di ma níi chɛ kuŋ-kala mi doluŋ lɛ, mi jaŋ ŋaa
pima."

Yesu bula ari u jaŋ joŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la a hɛ niaa lɛ

15 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Di ma nɛ chomi, ma jaŋ tuto mi niiŋ wiaa. 16 Di
ma níi ŋaa ŋii, mi jaŋ sul mi Nyimma duu joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pima, duu
pipɛma lɛ. U jaŋ hɛ ma teeŋ a kaa mu wuu. 17 U jaŋ didagɛma wutitii.
Dunia niaa buu jiŋ. Ba bi jaŋ wuo nau, ŋii nɛ tii u bi jaŋ wuo hɛba lɛ.
Ama ma-na jimu nɛ. U hɛ ma teeŋ nɛ. U saa jaŋ hɛma lɛ.

18 Mi bi jaŋ leŋ ma duŋduŋa ta, mi jaŋ miira kɔ ma teeŋ. 19 U ka mua
dunia niaa bira bi jaŋ nami, ama ma-na jaŋ nami. Mi si jaŋ kɛŋ miisiŋ ŋii,
ma ma jaŋ kɛŋ miisiŋ. 20 Tapulii-la Wia si jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ
nɛ, ma jaŋ jiŋ ari mi hɛ mi Nyimma lɛ nɛ, ma ma hɛmi lɛ, mi ma hɛma lɛ.
21 Nii-la kala si nii mi niiŋ wiaa aa toba, u tiina nɛ chomi. Mi Nyimma ma
saa jaŋ cho nii-la si chomi. Mi ma jaŋ cho tiina a kɛŋ mi titia kaa dagu.”
22 Ŋii nɛ Judas bul (nii-la ba síi yirɛ Isikarɔt dee), “Mi Tiina, ɛɛ nɛ ŋ jaŋ
ŋaa a kɛŋ ŋ titia dagɛla, aŋ bi ŋ titia kaa dagɛ dunia niaa?” 23 Ŋii nɛ Yesu
bula pu a bul, “Nii-la kala si chomi, u jaŋ tuto mi niiŋ wiaa. U si ŋaa ŋii,
mi Nyimma ma jaŋ chou. La di mi Nyimma kala ma jaŋ ku hɛu lɛ. 24 Nii-la
si bimi cho, u bi mi niiŋ wiaa ka to. Wialiŋ ma si nii saa, mi titia dee bi
bul. Ama mi Nyimma-la si tiŋmi nɛ dagɛmi mii bul.

25 Mi ha hɛ ma teeŋ nɛ, ŋii nɛ mi bul wiaa deeŋba pipima. 26 Ama mi
Nyimma jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la duu ku tuu a hɛma lɛ mi doluŋ lɛ. U jaŋ
pɛma lɛ a wuo dagɛma wii-kala, a leŋ di ma liisi wialiŋ kala mi si bula
pima. 27 Mi síi mu ŋii, mi jaŋ leŋ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa di ma tuɔŋ tɔrɛ.
Yarifiɛla-la mi si pima, u bi naga yarifiɛla-la dunia niaa si kɛnɛ nɛ. Ma sí
leŋe di ma tuɔbiinaa vugimɛ, a bira sí leŋe di fawulluŋ ma kɛŋma. 28 Ma
nia ari mi si bula pima ari mi jaŋ miira viiri aŋ bira miira kɔ ma teeŋ. Di
ma nɛ fa chomi, ma tuɔŋ fa jaŋ tɔrɛ ari mi si mu mi Nyimma teeŋ, bɛɛ
wiaa u nɛ kɛŋ doluŋ a kiimi. 29 Mi laa sipaaŋ bul wiaa deeŋba pipima nɛ,
ka di ba-na ŋaa, ma jaŋ laaba dii. 30 Mi bi jaŋ wuo bul wiaa ma teeŋ a
dieni, bɛɛ wiaa dunia kuoro ka kɔ nɛ. U bi dol kala kɛnɛ mi lɛ. 31 Ama mii
chɛ di dunia niaa jiŋ ari mi cho mi Nyimma nɛ. Ŋii nɛ tii mi ŋiŋaa wialiŋ
kala u si si di mi ŋaa. Má leŋ di la lii. Má sii.”

15

Yesu nɛ ŋaa tii-titii-la ba síi yirɛ vaiŋ

1 Ŋii nɛ Yesu si, “Mi nagɛ tia-la titia ba síi yirɛ vaiŋ nɛ. Ama mi nɛ tii-
titii-la. Mi Nyimma ma nagɛ nii-la síi beŋ tia-la nɛ. 2 Naakel-la kala si mɛrɛ
tia-la lɛ aŋ bi nɛŋ, u yie kere ta nɛ, naakel-la kala síi nɛŋ, u yie buoro ta nɛ,
ka di u wuo faasa nɛŋ woruŋ. 3 Ma tuɔŋ paala bira bi disinniŋ kɛnɛ a tiŋ
wialiŋ mi si bula pima. 4 Má mɛrɛmi lɛ di mi ma mɛrɛma lɛ. Tia naakelee
duŋduŋa bi jaŋ wuo nɛŋ, see di ba mɛrɛ tia geŋtine lɛ. Ma ma bi jaŋ wuo
tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ, see di ma mɛrɛmi lɛ.” 5 Ŋii nɛ Yesu bira bul, “Mi nagɛ
tia nɛ, ma ma nagɛ tia-la naakelee. Nii-la kala si mɛrɛmi lɛ, mi ma mɛrɛ
tiina lɛ. Ŋii nɛ jaŋ wuo ŋaa duu tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ woruŋ, a tiŋ bɛɛ wiaa
di ma nɛ bimi lɛ mɛrɛ, ma bi jaŋ wuo ŋaa wii-kala. 6 Di nuu nɛ bimi lɛ
mɛrɛ, ba jaŋ joŋ tiina yuo ta, a nagɛ ba si yie keri tia naakelee ta, ba hil.
Ba paaba a yuo hɛ nyiniŋ lɛ ba dii ŋii. 7 Di ma mɛrɛmi lɛ, mi niiŋ wiaa
mi si bula pima jaŋ hɛ ma tuɔŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, kuŋ-kala ma si piɛsɛmi
chichɛ, mi jaŋ wuo ŋaa pima. 8 Di ma nɛ tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ woruŋ, ŋla nɛ
mi Nyimma yiriŋ jaŋ yirɛ. Ma jaŋ wuo dagɛ ŋii ari ma ŋaa mi haritooroo
nɛ. 9 Mi choma ari mi Nyimma si chomi ŋii nɛ. Ŋii wiaa, má mɛrɛmi lɛ
di mi choma a kaa mu wuu. 10 Di ma níi to mi niiŋ wiaa, mi jaŋ choma a

kaa mu, ari mi síi to mi Nyimma niiŋ wiaa a mɛrɛu lɛ u chomi ŋii. 11 Mi
bul wiaa deeŋba pima di ma wuo na tuɔtɔru-la mi si joŋo pima. Ŋii nɛ
ma tuɔŋ jaŋ faasa tɔrɛ woruŋ a mu dɛrɛ.
12 Mi choma nɛ woruŋ. Wii-la mi si bula pima di maa ŋaa nɛ ŋla: Má
cho dɔŋɔ ari mi si choma ŋii. 13 Di nuu nɛ ŋaa siri duu joŋ u miisiŋ yɔɔ
suuŋ u naŋdɔŋɔ wiaa, u chou nɛ woruŋ. Nuu-kala bi nii-la cho magɛ
nia deeŋ. 14 Di ma níi ŋaa wialiŋ mi síi bula pima di maa ŋaa, ma jaŋ
ŋaa mi naŋdɔŋsuŋ. 15 Mi bira bi jaŋ kɛŋma kaa yirɛ mi tiŋtinnaa, bɛɛ
wiaa tiŋtinna bi wii-la u kuhiaŋ síi ŋaa jiŋ. Ama mi-na bul wialiŋ kala mi
Nyimma si bula pimi pima nɛ. Ŋii nɛ tii mi kɛŋmaa yirɛ mi naŋdɔŋsuŋ.
16 Ma dee bimi liisa, mi nɛ liisɛma. Mi liisɛma di ma mu faasa ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ nɛ, wu-zɔmɔ-la si bi jaŋ lɛl. Di ma níi ŋaa ŋii, mi Nyimma jaŋ
pima kuŋ-kala ma si piɛsu chichɛ mi doluŋ lɛ. 17 Wii-la mi si bula pima di
maa ŋaa nɛ ŋla: Má cho dɔŋɔ.

Yesu bul ŋii dunia niaa si jaŋ bɛrɛ ba di u haritooroo

18 Di dunia niaa nɛ bɛrɛma, ma jiŋ ari ba laa sipaaŋ bɛrɛmi nɛ. 19 Di ma
nɛ fa ŋaa dunia niaa, dunia niaa fa jaŋ choma woruŋ, ari ba si cho dɔŋɔ
ŋii. Ma di dunia niaa bi kubala ŋaa. Mi liisɛma dunia niaa tuɔŋ nɛ. Ŋii
nɛ tii ba bɛrɛma. 20 Mi laa sipaaŋ bula pima ari tiŋtinnu bi u kuhiaŋ kii.
Má liisi wiiŋ deeŋ. Ba si dɔgisɛmi ŋii, ba jaŋ dɔgisɛma ma ŋii. Di ba nɛ fa
sɛi mi niiŋ wiaa, ba fa jaŋ sɛi ma ma niiŋ wiaa. 21 Ba jaŋ ŋaa wiaa deeŋba
kala a tiŋ ma síi to mi hariŋ wiaa. Ba si bi nii-la si tiŋmi jiŋ nɛ tii baa ŋaa
ŋii. 22 Di mi nɛ fa bi ku bul wiaa piba, ba si ŋaa wu-bɔmɔ-la kala, mi fa bi
jaŋ wuo bul di ba chei wii-kala. Ama mi si folo ku bul wiaa piba, ba bira
bi jaŋ wuo bul ari ba bi wii-kala cheye. 23 Nii-la si bɛrɛmi, tiina bɛrɛ mi
Nyimma ma nɛ. 24 Wialiŋ kala mi si ŋaa, nuu-kala biba ŋaa. Di mi nɛ fa
biba ŋaa di ba na, ba fa bi jaŋ chei wii-kala. Ama ba naba kala nɛ aŋ ha
bɛrɛ la di mi Nyimma kala. 25 Ba si bɛrɛmi ŋii, wialiŋ kala ba si ŋmuŋsa
Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ ŋaa. Ŋla nɛ ba ŋmuŋsɛ, ‘Mi bi wii-kala ŋaa chei, ka
ba bɛrɛmi.’ 26 Ama mi jaŋ leŋ di Wia Diŋ-zɔŋ-la lii mi Nyimma teeŋ a ku
tuu hɛma lɛ. U jaŋ pɛma lɛ a dagɛma wutitii. U nɛ jaŋ bul mi wiaa pima.
27 Ma ma jaŋ bul mi wiaa pi niaa, bɛɛ wiaa mi si suomo didagɛ niaa, la di
ma kala níi to dɔŋɔ.

16

1 Mi bul wiaa deeŋba kala pipima di ma sí hariŋ miiru nɛ. 2 Bua-la jaŋ
yi di Ju̱u tiŋŋaa kirima ta Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. Bua ma dɔŋ jaŋ yi di niaa
kpuma aŋ biinɛ di baa to Wia woŋbiiŋ nɛ ŋii. 3 Ba jaŋ ŋaa wiaa deeŋba
kala a tiŋ ba sí bi mi Nyimma jiŋ, a bimi ma jiŋ. 4 Mi bul wiaa deeŋba
kala pipima di bua-la nɛ ku yi di wiaa deeŋba ŋiŋaa, ma jaŋ liisi ari mi
bula pima.

Wia Diŋ-zɔŋ-la tiŋtiŋŋaa

La di ma kala fa síi to dɔŋɔ, ŋii nɛ tii mi bi wiaa deeŋba bula pima
faafaa. 5 Ama lɛɛlɛ mii mu nii-la si tiŋmi nɛ, aŋ ka ma kuŋ-kala ha bi mi
piɛsa a bul di nii nɛ mii mu? 6 Mi si bul wiaa deeŋba pima lɛɛlɛ ŋla, ma
tuɔŋ cheye nɛ. 7 Ama wutitii nɛ mi bulaa pima ŋla. Mi síi mu ŋii, u jaŋ
zɔmɔ pima. Di mi nɛ bi mua, Wia Diŋ-zɔŋ-la si jaŋ kɔ a pɛma lɛ bi jaŋ
kɔ. Ama di mi nɛ mua, mi jaŋ leŋ duu kɔ. 8 Duu nɛ saa kɔ, u jaŋ leŋ di
dunia niaa jiŋ ari ba ŋaa haachɛba nɛ. U jaŋ bira dagɛba ŋii ba si jaŋ to

a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ, a bira dagɛba ari Wia jaŋ dii ba sariya. [9] Ba
jaŋ jiŋ ari ba si bi mi wiaa laa dii, u ŋii ŋaa haachɛ nɛ. [10] Mi si miira mu
mi Nyimma teeŋ ŋii, ma bira bi jaŋ nami. U ŋii ma jaŋ dagɛ ari mi kɛŋ
tuɔ-pula nɛ Wia sipaaŋ. [11] Wia si folo dii dunia kuoro Sitaani sariya ŋii,
ba ma jaŋ jiŋ ari Wia ma jaŋ dii ba sariya.

[12] Wiaa yuga nɛ mi ha kɛŋ di mi bula pima, ama ma biba wuo nyalimɛ.
[13] Ama di Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ kɔ, u jaŋ dagɛma wutitii kala. U bi jaŋ bubul
wiaa u titia doluŋ lɛ, ama wialiŋ kala u si nii mi Nyimma niiŋ lɛ nɛ u jaŋ
bul. U ma jaŋ dagɛma wialiŋ kala si jaŋ ŋaa. [14] U jaŋ leŋ di niaa yirɛ
mi yiriŋ, bɛɛ wiaa wialiŋ kala mi si kɛnɛ mi bul, u jaŋ kaa ku bula pima.
[15] Ku-la kala mi Nyimma si kɛnɛ ŋaa mi kuŋ nɛ. Ŋii nɛ tii mi bula pima
ari wialiŋ kala mi si kɛnɛ mi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ kaa ku bula pima."

Yesu bula pi u haritooroo ari ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ

[16] Ŋii nɛ Yesu bira bula piba a bul, "Ma bira bi jaŋ nami. Tapulaa
baŋmɛnɛ chɛɛŋ nɛ ma jaŋ bira nami." [17] Ŋii nɛ u haritooroo dɔŋsuŋ
pipiɛsɛ dɔŋɔ a bul, "Wiiŋ deeŋ bubuɔŋ nɛ bɛɛ? U bula pila ari tapulaa
baŋmɛnɛ la bi jaŋ nau, di tapulaa baŋmɛnɛ chɛɛŋ nɛ la bira jaŋ nau. U
bira bula ari u si jaŋ mu u Nyimma teeŋ nɛ tii la bira bi jaŋ nau. [18] U
si yie bul di tapulaa baŋmɛnɛ deeŋ, u bubuɔŋ nɛ bɛɛ? La bi u bubuɔŋ
jiŋ." [19] Yesu jima ari baa chɛ di ba piɛsu nɛ. Ŋii nɛ u bula piba, "Mi si si
tapulaa baŋmɛnɛ ma bi jaŋ nami, di tapulaa ma baŋmɛnɛ chɛɛŋ ma jaŋ
bira nami, ŋii wiaa nɛ ma pipiɛsɛ dɔŋɔɔ? [20] Wutitii nɛ mi bulaa pima, ma
jaŋ ŋmuŋmoo niiŋ kala, di dunia niaa tuɔŋ tɔrɛ, ma tuɔŋ jaŋ chei, ama
ma tuɔ-chei-la jaŋ miira birimɛ tuɔtɔruŋ. [21] Di haala luoruŋ níi wii duu
chɛ u lul, u yie tuunɛ niiŋ nɛ. U hɛɛŋ yie nɛ. Duu nɛ saa ku lul bile dɛrɛ,
u yu u hɛɛ-la kala lɛ. U si lul bie nɛ tii u tuɔŋ yie tɔrɛ. [22] Ŋii nɛ saa u
jaŋ nagɛma ma lɛ. Lɛɛlɛ ma tuunɛ niiŋ nɛ, ama mi jaŋ bira nama di ma
tuɔŋ kala tɔrɛ. Bua-la lɛ nuu-kala bi jaŋ wuo ŋaa di ma tuɔŋ bira chei.
[23] Di tapulii-la nɛ yie, ma bi jaŋ piɛsɛmi chichɛ kuŋ-kala. Wutitii nɛ mi
bulaa pima, mi Nyimma jaŋ pima kuŋ-kala ma si piɛsu chichɛ mi doluŋ
lɛ. [24] Lɛɛlɛ ŋla ma ha bi kuŋ-kala piɛsu chichɛ mi doluŋ lɛ. Ŋii wiaa má
saa piɛsu, u jaŋ joŋo pima, di ma tuɔŋ faasa tɔrɛ a mu dɛrɛ.

[25] Wiaa deeŋba kala mi síi bul, namagaba nɛ mii magɛ. Ama bua kubala
jaŋ yi, mi bira bi jaŋ magɛ namagaba, mi jaŋ chaasa bul wiaa pima a mu
tigɛ mi Nyimma lɛ, di ma jiŋ ba bubuɔsaa woruŋ. [26] Di tapulii-la nɛ yie,
ma nɛ jaŋ piɛsu chichɛ kiaa mi doluŋ lɛ. Mi bi si mi nɛ jaŋ sula pima,
[27] bɛɛ wiaa mi Nyimma titia ma choma nɛ. Ma chomi nɛ a laa mi wiaa dii
ari mi lii u teeŋ nɛ. Ŋii nɛ tii u ma choma. [28] Mi lii mi Nyimma teeŋ nɛ a
ku tuu dunia. Lɛɛlɛ mi saa jaŋ leŋ dunia aŋ miira mu mi Nyimma teeŋ."

[29] Ŋii nɛ u haritooro-la bula pu a bul, "Lɛɛlɛ ŋ chaasaa bul wiaa nɛ. Ŋ
bira bi namagaba ka magɛ. [30] Lɛɛlɛ la jima di ŋ jiŋ wii-wii-kala nɛ, ŋ bí chɛ
di nuu-kala piɛsiŋ wii-kala. Wiiŋ deeŋ nɛ ŋaa di la jiŋ ari ŋ lii Wia teeŋ
nɛ." [31] Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba, "Lɛɛlɛ saa ma laa mi wiaa dii nɛɛ? [32] Bua-la
jaŋ yi, u saa paala yi ma nɛ, ma kala jaŋ pisɛ a mu ma diisiŋ, aŋ ka mi
duŋduŋa. Ama saa, mi bi jaŋ ŋaa mi duŋduŋ. Mi Nyimma hɛmi lɛ nɛ.
[33] Mi bul wiaa deeŋba pima di ma wuo hɔŋ ari yarifiɛlaa nɛ. Dunia deeŋ
tuɔŋ ma jaŋ na hɛɛŋ. Ama má leŋ di ma nyuŋ nyaasɛ. Mi yuo dii dunia
nɛ."

17

Yesu chuɔlɛ Wia pi u haritooroo

1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, u wula beŋ wia nyuŋ aŋ bul, “Mi
Nyimma, bua-la yie nɛ. Leŋ di mi-na ŋ Bie laa yiriŋ, di mi ma leŋ di ŋ
yiriŋ yirɛ. 2 Ŋ nɛ joŋ doluŋ pimi di mi bibeŋ nuhuobiinee kala, a joŋ miisi-
la si bi dɛrɛ a pi nialiŋ kala ŋ si liisa pimi. 3 Nialiŋ si jima ari ŋ nɛ sɛnɛ
ŋaa Wia, Wia bira tuo, aŋ pɛ jiŋ mi-na Yesu Kirisito, nii-la ma ŋ si tima, ba
nɛ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 4 Mi leŋe ŋ laa yiriŋ nɛ tiŋteeŋ deeŋ lɛ. Mi tiŋ
tiŋtimii-la dɛrɛ nɛ, tiŋtimii-la ŋ si joŋo pimi di mi tiŋ. 5 Oo, mi Nyimma,
leŋ di mi yiriŋ yirɛ ŋ sipaaŋ lɛɛlɛ, yiri-la la di ŋ kala fa si laa, aŋ ka ŋ-na
suomo ŋaa dunia.

6 Mi leŋe nialiŋ ŋ si liisa pimi dunia niaa tuɔŋ jimiŋ nɛ. Ba fa ŋaa ŋ kiaa
nɛ, ŋ nɛ liisɛba pimi. Ba nɛ sɛi ŋ niiŋ wiaa. 7 Lɛɛlɛ ba jima ari wii-kala
mi si ŋaa, mi ŋaa ŋ doluŋ lɛ nɛ. 8 Mi bul ŋ niiŋ wialiŋ ŋ si bula pimi piba
nɛ. Ba laa dii a jiŋ ari wutitii nɛ, mi sɛnɛ lii ŋ teeŋ nɛ. Ba ma laa dii ari
ŋ nɛ tiŋmi. 9 Mi suluŋ pipiba nɛ. Mi biŋ sula pipi dunia niaa, see nialiŋ ŋ
si liisa pimi duŋduŋa. Ba nɛ ŋaa ŋ kiaa. 10 Nialiŋ kala mi si kɛnɛ ŋaa ŋ
niaa nɛ. Nialiŋ kala ŋ ma si kɛnɛ ŋaa mi ma niaa nɛ. Ba nɛ leŋe mi laa
yiriŋ. 11 Lɛɛlɛ mii kɔ ŋ teeŋ nɛ, mi bira bi jaŋ hɛ dunia lɛ, ama ba-na jaŋ
hɛ dunia lɛ. Mi Nyimma, ŋ nɛ ŋaa nii-la si bi disinniŋ kɛnɛ. Beŋ nialiŋ ŋ si
liisa pimi woruŋ ŋ doluŋ lɛ, a leŋ di ba ŋaa kubala, ari la di ŋ kala si ŋaa
kubala ŋii. 12 Mi fa si hɛ ba teeŋ, mi beŋ ba nyuŋ nɛ woruŋ ŋ doluŋ lɛ,
dol-la ŋ si joŋo pimi nɛ mi kaa beŋba. Mi si ŋaa ŋii, ba kubala ma bi lɛlɛ,
see nii-la si maga duu lɛl, di wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ sɛnɛ
ŋaa. 13 Lɛɛlɛ saa mii kɔ ŋ teeŋ nɛ. Mi ha si hɛ dunia lɛ ŋii, ŋii nɛ mi bul
wiaa deeŋba piba di ba tuɔŋ faasa tɔrɛ, ari mi tuɔŋ si tɔrɛ ŋii. 14 Mi bul
ŋ niiŋ wiaa piba nɛ. Ba di dunia niaa bi kubala ŋaa, ari la di dunia niaa
si bi kubala ŋaa ŋii. Ŋii nɛ tii dunia niaa bɛrɛba. 15 Mi bi si di ŋ liisɛba
dunia lɛ, ama mi si di ŋ pɔba nɛ a liisɛba Sitaani nisiŋ lɛ. 16 Ba di dunia
niaa bi kubala ŋaa, ari la di dunia niaa si bi kubala ŋaa ŋii. 17 Ŋ niiŋ wiaa
ŋaa wutitiiba nɛ. Dagɛba, di ba bira sí disinniŋ kɛŋ. 18 Ŋ nɛ tiŋmi dunia
niaa teeŋ. Ŋ si tiŋmi ŋii, ŋii titia nɛ mi ma tiŋba dunia niaa teeŋ. 19 Mi
joŋ mi miisiŋ nɛ a yɔɔ suuŋ ba wiaa. Mi ŋaa ŋii di ba ma ŋaa siri di ba
joŋ ba miisiŋ yɔɔ suuŋ wutitii wiaa nɛ.

20 Mi biŋ sula pipiba duŋduŋ, mi pɛ sula pi nialiŋ si laa mi wiaa dii a tiŋ
ba si bul mi wiaa piba lɛ nɛ. 21 Mii suluŋ ŋii di ba kala wuo ŋaa kubala
nɛ. Ŋ hɛmi lɛ nɛ. Mi ma hɛŋ lɛ. Leŋ di ba kala ma wuo hɛla lɛ. Di ŋ nɛ
ŋaa ŋii, dunia niaa jaŋ wuo laa dii ari ŋ nɛ tiŋmi. 22 Ŋ si leŋ mi laa yiriŋ
ŋii, ŋii nɛ mi ma leŋ ba laa yiriŋ. Mi ŋaa ŋii di ba kala wuo ŋaa kubala
nɛ, ari la di ŋ kala si ŋaa kubala ŋii. 23 Mi hɛba lɛ nɛ, ŋ ma hɛmi lɛ. La
hɛ dɔŋɔ lɛ ŋii di ba wuo ŋaa kubala nɛ. Ŋii nɛ dunia niaa jaŋ jiŋ ari ŋ nɛ
tiŋmi. Ba ma jaŋ jiŋ ari ŋ choba nɛ ari ŋ si chomi ŋii. 24 Mi Nyimma, ŋ
paala chomi nɛ a leŋ mi laa yiriŋ, ka dunia-na suomi. Mi saa chɛ di ŋ leŋ
di nialiŋ ŋ si liisa pimi, di ba hɛ mi teeŋ lee-na kala mi si jaŋ hɛ, di ba wuo
na ŋii ŋ si leŋe mi laa yiriŋ. 25 Mi Nyimma, ŋ kɛŋ wutitii. Dunia niaa biŋ
jiŋ, ama mi-na jimiŋ nɛ. Niaa deeŋba ma jiŋ ari ŋ nɛ tiŋmi. 26 Mi saa ŋaa
ba jimiŋ nɛ, mi saa ha jaŋ leŋ di ba jimiŋ. Mi ŋaa ŋii, di ŋii ŋ si chomi, di
ba ma cho dɔŋɔ, di mi ma hɛba lɛ.”

18

Ba kɛŋ Yesu
Mat. 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53
1 Yesu si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, ba duu haritooroo sii kieli fuo-naaŋ
kubala ba kaa yirɛ Kidirɔŋ. Lee kubala nɛ fa hɛ dimɛ ba chɔŋsɛ tiisiŋ.
Ŋii nɛ Yesu ari u haritooroo juu lee-la. 2 Ba vɛnɛɛ mu lee-la nɛ, ŋii nɛ tii
Judas, nii-la si joŋu yallɛ, ma wuo jiŋ dimɛ. 3 Ŋii nɛ Judas kɛŋ laali-yuoroo
dɔŋsuŋ ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ tiŋtinni-biisiŋ, ari Farisii
tiŋŋaa tiŋtinni-biisiŋ, di ba mu kɛŋ Yesu. Ba mu lee-la Yesu si hɛ. Ba síi
mu ŋii, ba kori chaanaa, ka-pilaa ari nyiniŋ ari ba ba-kiaa. 4 Yesu jiŋ wii-la
kala fa si jaŋ ŋaau lɛ nɛ. Ŋii nɛ u mu cheŋba a piɛsɛba, “Kubɛɛ nɛ maa
chɛɛ?” 5 Ŋii nɛ ba si, “Yesu si lii Nazarɛt nɛ la chichɛ.” Ŋii nɛ u bula piba,
“Mi nɛ ŋla.” Judas, nii-la fa si jaŋ joŋu yallɛ, u ma fa hɛ ba tuɔŋ nɛ. 6 Yesu
si bul ŋii, ba miira yala mu hariŋ a tuu tel. 7 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsɛba a
bul, “Kubɛɛ nɛ maa chɛ?” Ba si, “Yesu si lii Nazarɛt.” 8 Ŋii nɛ Yesu bula
piba, “Mi laa sipaaŋ bula pima ari mi nɛ ŋla. Di ma níi chɛmi, má leŋ di
ni-kaanaa viiri.” 9 (U bul ŋii di wii-la u fa si bula, duu wuo sɛnɛ ŋaa wutitii.
U fa bula ari nialiŋ kala Wia si liisa pu, ba kuŋ-kala bi lɛlɛ.) 10 Saamɔŋ
Piita fa kori tokobii nɛ. Ŋii nɛ u tuurɛ a ta nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ dia-yomo na-diiŋ digiliŋ a keri. Yomo-la yiriŋ nɛ fa Malikas. 11 Ŋii
nɛ Yesu bula pi Piita a bul, “Joŋ ŋ tokobii-la hɛ u pɛɛŋ lɛ. U bi maga di mi
na hɛɛ-la, mi Nyimma síi chɛ di mi na, koo?”

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Anas sipaaŋ
12 Ŋii nɛ laali-yuoroo ari ba kuhiaŋ ari Ju̱u tiŋŋaa titinni-biisi-la kɛŋ
Yesu a vɔbu. 13 Ba laa sipaaŋ kɛnu kaa mu Anas teeŋ nɛ. Anas nɛ fa ŋaa
Kayafas hiili-baala. Jina-la Kayafas ma nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ. 14 Kayafas nɛ fa laa sipaaŋ bula pi Ju̱u tiŋŋaa ari ni-bala nɛ
laa tiŋteeŋ niaa kala nyuŋ suu, u nɛ kpia ni-daŋ si suba.

Piita si u bi Yesu jiŋ
Mat. 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57
15 Saamɔŋ Piita ari Yesu haritooroo dɔŋɔ to Yesu hariŋ, a juu nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ kaala. Kuhiaŋ-la fa jiŋ Yesu haritooro deeŋ
nɛ. Ŋii wiaa haritooru-la to Yesu hariŋ a juu kaala-la tuɔŋ. 16 Ka Piita chiŋ
kaala-la jeeŋ hariŋ boiŋniiŋ. Ŋii nɛ Yesu haritooro-la dɔŋɔ, nii-la nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ si jima, u miira lii, a bula pi toli-bie kubala si
pɔ boiŋ-la niiŋ duu leŋ di Piita ku juu, aŋ kɛŋ Piita ku juu. 17 Ŋii nɛ tolo-la
si chiŋ boi-la niiŋ piɛsɛ Piita, “Ŋ ma bi baal-la haritooroo dɔŋɔ ŋaa?” Ŋii
nɛ Piita si, “Ai, mi dee.” 18 Di waariŋ fa hɛ dimɛ. Ŋii nɛ dia-la tiŋtinnaa
ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ tiŋtinni-biisiŋ hɛ nyiniŋ a china
golli aa wieni. Piita ma mu chiŋ ba teeŋ aa wieni nyiŋ-la.

Yesu bul u suuŋ wiaa
Mat. 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71
19 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ piɛsɛ Yesu wiaa a tigɛ u
haritooroo lɛ ari wialiŋ u fa síi dagu. 20 Ŋii nɛ Yesu bul, “Wialiŋ kala mi si
bula, mi yie chiŋ ni-daŋ tuɔŋ nɛ a bul. Mi yie chaasa chiŋ Wii-chuɔlɛ diisiŋ
tuɔŋ nɛ ari Wia-dia tuɔŋ, lee-la Ju̱u tiŋŋaa kala si yie ku hilimi nɛ a bul.
Mi ha bi wii-kala luɔra bul. 21 Bɛɛ nɛ saa tii ŋ piɛsɛmi? Piɛsɛ nialiŋ si nii
wialiŋ mi si bula, di ba dagiŋ. Ba jiŋ wialiŋ mi si bula nɛ.” 22 Yesu si bul
ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia tiŋtinni-bie dɔŋɔ fallɛ Yesu chaŋkpaŋiŋ lɛ

aŋ bul, “Ŋla nɛ u magɛ di ŋ bul wiaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ
teeŋ koo?” 23 Ŋii nɛ Yesu bul, “Di mi nɛ bul wii chei, u maga di ŋ bul di
nuu-kala nii nɛ. Ka di wii-la mi si bula nɛ ŋaa wutitii, bɛɛ nɛ tii ŋ fallɛmi?”
24 Ba si vɔɔ Yesu ŋii, ŋii nɛ Anas leŋ ba kɛnu ŋii kaa mu nii-la si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiaŋ Kayafas teeŋ.

Piita bira bula ari u bi Yesu jiŋ
Mat. 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

25 Ka Piita ha chiŋ kaala-la tuɔŋ aa wieni nyiŋ-la. Ŋii nɛ nialiŋ dɔŋsuŋ
piɛsu a bul, “Ŋ ma bi baala deeŋ haritooroo dɔŋɔ ŋaa?” Piita kaa via
aŋ bul, “Ai, mi dee.” 26 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dia
tiŋtinnaa dɔŋɔ ma pɛu lɛ. U fa ŋaa nii-la Piita si ta u digiliŋ keri, u naaŋbii
nɛ. U piɛsu a bul, “Mi fa bi ma di baal-la na, lee-la ba si chɔŋsɛ tiisiŋŋ?”
27 Ŋii nɛ Piita bira kaa via aŋ bul di ai, u dee. U bul ŋii dɛrɛ di ji-bele yele.

Ba kɛŋ Yesu kaa mu Paalit teeŋ
Mat. 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

28 Chichuɔ-fiɛla fɛlɛlɛ ba kɛŋ Yesu lii Kayafas dia lɛ, a kɛnu kaa mu baal
kubala dia baa yirɛ Paalit. Paalit nɛ fa hɔŋ Rom kuori-baliŋ nyuŋ lee-la.
Ju̱u tiŋŋaa bi to juu. Ba bi chɛ di ba ŋaa disinniŋ a chei ba kisiŋ lɛ, aŋ wuo
dii diisiŋ kieliŋ gbiele kudiilee. 29 Ŋii nɛ Paalit lii a piɛsɛba a bul, “Bɛɛ nɛ
ma si baala deeŋ ŋaa chei?” 30 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “Di u nɛ fa bi wii
ŋaa chei, la fa bi jaŋ kɛnu kaa kɔ ŋ teeŋ.” 31 Ŋii nɛ Paalit bula piba a bul,
“Má kɛnu kaa mu to ma titia woŋbiiŋ lɛ a dii u sariya.” Ŋii nɛ ba bula pu
a bul, “La bi woŋbiiŋ kɛnɛ di la kpu nuu-kala.” 32 Yesu fa si daga ari u jaŋ
suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ, u ŋii sɛnɛ ŋaa wutitii. 33 Ŋii nɛ Paalit miira juu dia a
yirɛ Yesu a piɛsu, “Ŋ nɛ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa kuoroo?” 34 Ŋii nɛ Yesu piɛsu, “Ŋ
titia nɛ bul wiiŋ deeŋ koo nuu nɛ bul ŋii piŋ a tigɛmi lɛ?” 35 Ŋii nɛ Paalit
bira bul, “Mi bi Ju̱u tiina ŋaa. Ŋ titia nia ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ nɛ joŋuŋ hɛ mi nisiŋ lɛ. Bɛɛ nɛ ŋ ŋaa chei?” 36 Ŋii nɛ Yesu bul,
“Mi kuoruŋ tuo dunia deeŋ lɛ, di mi kuoruŋ nɛ fa hɛ dunia deeŋ lɛ, mi
niaa fa jaŋ yuo laami, di Ju̱u tiŋŋaa sími wuo kɛŋ. Ama mi kuoruŋ tuo
daha.” 37 Ŋii nɛ Paalit piɛsu a bul, “Ŋ saa ŋaa kuoru nɛ koo?” Ŋii nɛ Yesu
bul, “Wii-la ŋ si bula ŋaa wutitii nɛ. Ba paala lulmi di mi ku ŋaa kuoru
nɛ. Mi ku tuu dunia di mi dagɛ niaa, di ba jiŋ wutitii nɛ. Nii-la kala si cho
duu jiŋ wutitii yie jegile nii mi teeŋ nɛ.” 38 Ŋii nɛ Paalit piɛsu, “Wutitii nɛ
bɛɛ?”

Ba bula ari ba jaŋ kpu Yesu
Mat. 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

Ŋii nɛ Paalit miira lii di-jaliŋ Ju̱u timma-la teeŋ a bula piba a bul, “Mi bi
wii-la na baala deeŋ si cheye. 39 Ama jina-na kala, di diisiŋ kieliŋ gbiele-la
nɛ yie-na kala, mi yie vɛnɛ liisɛ nialiŋ ba si kaa tɔ dia dɔŋɔ nɛ pima. U
ŋii nagɛ ari ma kisiŋ nɛ. Ma saa chɛ di mi liisɛ Ju̱u tiŋŋaa kuoru-la nɛ ta
pimaa?” 40 Ŋii nɛ ba kpia goŋ a bul, “Ai, nia deeŋ dee! Liisɛ Barabas ta.
(Barabas fa ŋaa gaaru nɛ.)”

19

1 Ŋii nɛ Paalit leŋ ba kɛŋ Yesu a viiru. 2 Ba si viiru dɛrɛ, laali-yuoroo
kɛŋ sɔsuŋ sua nyuŋ-chuulo a nagɛ kuoro nyuŋ-chuulo a joŋo chuu, a joŋ
gɛri-fiaŋ laalu 3 aŋ chuɔlu a bul, “Ju̱u tiŋŋaa kuoro, laa chuɔluŋ!” aŋ pɛ
fallu. 4 Ŋii nɛ Paalit bira miira lii nialiŋ teeŋ a bula piba a bul, “Má bee

na, mi kɛnu kaa kuu lii ma teeŋ nɛ di ma jiŋ ari mi-na bi wii-kala na u
si cheye a magɛ di ba kpuu." 5 Ŋii nɛ Yesu ku lii a ha chu sɔsuŋ nyuŋ-
chuulo-la ari gɛri-fiaŋ-la ba si joŋo laalu. Ŋii nɛ Paalit bula piba, "Má na
baal-la." 6 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ba tiŋtinni-biisiŋ si
nau, ba kpia goŋ a bul, "Leŋ di ba kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ." Ŋii nɛ Paalit
bula piba, "Má titia kɛnu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Mi-na bi wii-la u si cheye
na." 7 Ŋii nɛ J̱uu timma-la bira bul, "U kɛŋ u titia yirɛ Wia Bii nɛ. La kisiŋ
lɛ nii-la kala si ŋaa ŋii, u maga di ba kpuu nɛ." 8 Fawulluŋ fa paala kɛŋ
Paalit nɛ. U si nia ari ba bul ŋii, fawulluŋ wasa kɛnu. 9 Ŋii nɛ u bira miira
juu dia-la a piɛsɛ Yesu a bul, "Nii nɛ ŋ lii?" Yesu bi wii-kala bula. 10 Ŋii
nɛ Paalit piɛsu, "Ŋ tɔrɛ ŋ niiŋ nɛɛ? Ŋ bi jiŋ mi kɛŋ doluŋ di mi joŋuŋ taa,
a bira kɛŋ doluŋ di mi leŋ di ba kpaasiŋ daa-gɛsɛɛ nyuŋ?" 11 Ŋii nɛ Yesu
bula pu, "Ŋ fa bi dol kala kɛnɛ mi lɛ. Wia nɛ piŋ dol-la. Ama nii-la si joŋmi
hɛ ŋ nisiŋ lɛ nɛ faasa kɛŋ haachɛba a kiiŋ."

12 Paalit si nii ŋii, u fa cho duu joŋ Yesu ta. Ŋii nɛ J̱uu tiŋŋaa faasa
kpia goŋ a bul, "Di ŋ nɛ joŋu ta, ŋ bira bi la tiŋteeŋ kuori-baliŋ ba síi yirɛ
Siiza naŋdɔŋ ŋaa. Nii-la kala si kɛŋ u titia yiyirɛ kuoru, u tiina ŋaa kuori-
baliŋ diŋdɔŋ nɛ." 13 Paalit si nii ŋii, u kɛŋ Yesu kaa ku lii, aŋ mu hɔŋ u
sariya diiri kpasa nyuŋ. Ba kɛŋ lee-la kaa yirɛ Gabata nɛ Hiiburu yiikoro
lɛ. U bubuɔŋ nɛ: Lee-la tabiaa ŋaa mula mula nɛ. 14 Di wia jil nyu-gbaŋa.
Tapulii-la nɛ J̱uu tiŋŋaa ŋaa siri di u taŋ nɛ pula di ba gbieli diisiŋ kieliŋ
gbiele-la. Ŋii nɛ Paalit bula piba a bul, "Má na ma kuoro." 15 Ŋii nɛ ba
faasa kpia goŋ a bul, "Leŋ di ba kɛnu kaa mu kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ." Ŋii
nɛ Paalit piɛsɛba a bul, "Maa chɛ di mi kpaasɛ ma kuoro daa-gɛsɛɛ nyuŋ
nɛɛ?" Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ bul, "La bi kuoru kala
kɛnɛ a pɛ Siiza lɛ." 16 Ŋii nɛ u joŋ Yesu piba di ba kaa mu kpaasɛ daa-gɛsɛɛ
nyuŋ.

Ba kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛɛ nyuŋ
Mat. 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

17 Ŋii nɛ ba kɛŋ Yesu lii. U lii a baasɛ u titia daa-gɛsɛɛ a mu lee-la ba
síi chɛ di ba kpaasu. Lee-la yiriŋ nɛ nyu-kuŋkogulo. Hiiburu yiikoro lɛ
baa yirɛ lee-la Gɔligɔta nɛ. 18 Lee-la nɛ ba kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Ba fa
kpaasɛ niaa balia ma nɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ a pɛ Yesu lɛ. Dɔŋɔ hɛ u na-diiŋ,
dɔŋɔ ma hɛ u na-gua. Ka Yesu hɛ tutuɔbaaniŋ. 19 Ŋii nɛ Paalit ŋmuŋsa
mɛrɛ daa-gɛsɛ-la lɛ a bul, "J̱uu tiŋŋaa kuoro Yesu a lii Nazarɛt." 20 Lee-
la kpagɛ Jerusalɛm nɛ. Ŋii nɛ J̱uu tiŋŋaa yuga a karimɛ wii-la Paalit si
ŋmuŋsa mɛrɛ daa-gɛsɛ-la lɛ. U ŋmuŋsɛ wii-la ari yiikorusuŋ batori nɛ. U
kɛŋ Hiiburu tiŋŋaa yiikoro ŋmuŋsɛ, a kɛŋ Latiŋ yiikoro ma ŋmuŋsɛ, a kɛŋ
Giriik tiŋŋaa yiikoro ma ŋmuŋsɛ. 21 Ŋii nɛ J̱uu tiŋŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ
pipi Wia kuhiasiŋ bula pi Paalit ari u sí ŋmuŋsa bul di J̱uu tiŋŋaa kuoro
nɛ, ama duu bul di baala deeŋ nɛ si u nɛ ŋaa J̱uu tiŋŋaa kuoro. 22 Ŋii nɛ
Paalit bul, "Wii-la mi si folo ŋmuŋsɛ ŋii, mi bira bi kaa birimɛ."

23 Laali-yuoro-la si kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛ-la nyuŋ dɛrɛ, ba paa u gɛnniŋ
a kaa kpaa leree banɛsɛ. Laali-yuoru kala kɛŋ dɔŋɔ. Gɛri-bal kubala ma
nɛ fa hɛ dimɛ. Ba yie yuo ŋii nɛ, ba bi gɛripɛɛ kala yɛrɛ mɛrɛu lɛ. 24 Ŋii
nɛ laali-yuoro-la bula pi dɔŋɔ a bul, "Ma sí leŋe di la kɛŋ gɛri-la kiɛsɛ, má
leŋ di la tɔŋsɛ, a na nii-la si jaŋ dii duu laa gɛri-la." Wiiŋ deeŋ ba ŋaa di
wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ, duu ŋaa wutitii nɛ. Ba fa si,
"Ba paa mi gɛnniŋ kpaa dɔŋɔ nɛ
aŋ tiŋ mi gɛriŋ dɔŋɔ wiaa a tɔŋsɛ."

25 Nialiŋ fa si china kpagɛ Yesu daa-gɛsɛ-la nɛ ŋla: Yesu naaŋ, ari u naaŋ
dihaala, ari Kilopas haala Mɛɛri, ari Mɛɛri Magidaliŋ. 26 Yesu si na u naaŋ
ari u haritooru-la u fa si cho, di ba china, ŋii nɛ u bul u naaŋ lɛ a bul,
“Haal, bee na ŋ bie nɛ ŋla,” 27 aŋ bira bula pi u haritooru-la ma a bul, “Na
ŋ ma naaŋ nɛ ŋla.” A chiŋ bua-la lɛ u haritooru-la kɛŋ Yesu naaŋ-la a kaa
mu u dia ba hɛ dimɛ.

Yesu suba
Mat. 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

28 Yesu jima ari lɛɛlɛ wii-wii-kala dɛrɛ nɛ, ka duu wuo leŋ di wialiŋ ba si
ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ, di ba ŋaa wutitii, ŋii nɛ u si lii-nyuasuŋ nɛ kɛnu.
29 Di siniŋ si nyala su̱ gbaŋa chiŋ dimɛ. Ba joŋ suosuo a siŋ siŋ-la lɛ, a
kɛŋ sakeliŋ liisɛ suosuo-la, a kaa jila hɛ Yesu niiŋ lɛ. 30 Ŋii nɛ Yesu nyua
siŋ-la. U si nyua siŋ-la dɛrɛ, ŋii nɛ u bul, “Wii-kala dɛrɛ nɛ”, aŋ kɛŋ u
nyuŋ chugili a suu.

31 Tapulii-la nɛ Ju̱u tiŋŋaa ŋaa siri a gbɛrɛ ba diisiŋ kieliŋ gbiele-la.
Tapulii-la ma ŋaa chɛ-wiesii-la chɛɛŋ nɛ. Ŋii nɛ tii ba bi chɛ di nialiŋ sagɛ
daa-gɛsɛ-la nyuŋ chɛɛ-la. Ŋii nɛ ba mu sul Paalit duu leŋ di laali-yuoroo
mu bori ba naasiŋ aŋ soriba daa-gɛsɛ-la nyuŋ. U sɛi. 32 Ŋii nɛ laali-yuoro-
la mu kɛŋ baala-la ba si kpua a pɛ Yesu lɛ naasiŋ kaa bori. 33 Ba kɔ Yesu
leriŋ duu suba. Ŋii wiaa ba bi u naasiŋ boro. 34 Ama laali-yuoro-la dɔŋɔ
joŋ u timiŋ a tɔɔ Yesu sɛmɛ lɛ u luri. Ŋii nɛ chaliŋ ari liiŋ lii. 35 Mi-na Jɔɔŋ
nɛ na wiaa deeŋba ari mi siiŋ aa bulba. Wutitii nɛ mi bul. Mi bul wiaa
deeŋba pipima di ma ma laa dii. 36 Wiaa deeŋba kala ŋaa di wialiŋ ba si
ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ ŋaa wutitii nɛ. Ba ŋmuŋsa a bul,
“Ba bi jaŋ bori u haŋgbel-bala maa.”
37 Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba bira bula ari ba jaŋ beŋ nii-la ba si tɔbɔ.

Ba hugi Yesu
Mat. 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

38 Yesu si suba, baal kubala ma fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ Josɛf. U fa lii
Arimatiya tiŋteeŋ nɛ. U ma fa ŋaa Yesu haritooroo dɔŋɔ nɛ. Ama u-na
faa luɔru nɛ a tiŋ Ju̱u tiŋŋaa wiaa. Uu fába nɛ. Ŋii nɛ u mu sul Paalit
duu leŋ duu sori Yesu ku-suuŋ. Paalit pu woŋbiiŋ. Ŋii nɛ u mu sori.
39 Nikodiimas, nii-la fa si laa sipaaŋ mu Yesu teeŋ titaŋiŋ, u ma to Josɛf
hariŋ mu, a pɛ kɛŋ tii-keli-zɔŋ kubala baa yirɛ mɛɛ ari dɔŋɔ maa baa yirɛ
alɔis. Ba yuŋuŋ magɛ nuhuobiine yuŋuŋ nɛ. 40 Ba balia nɛ mu joŋ Yesu
ku-suuŋ, a joŋ gɛripɛ-pula, a joŋ kialiŋ misɛ gɛripɛ-pula-la, a kaa bɛ Yesu.
Ju̱u tiŋŋaa yie ŋaa ŋii nɛ a huhugi ba suunuŋ. 41 Lee kubala nɛ kpagɛ
lee-la ba fa si kpaasɛ Yesu daa-gɛsɛ-la nyuŋ. Ba chɔŋsɛ tiisiŋ. Tiisi-la tuɔŋ
buŋ kubala nɛ fa hɛ dimɛ ba lɔsɛ. Ama ba ha bi nuu-kala hugo dimɛ. 42 U
si ka tapul-bala ka di Ju̱u tiŋŋaa gbieli-baliŋ yi, ka bua-la ma kpagɛ lee-la,
ŋii nɛ ba joŋ Yesu hugi dimɛ.

20

Yesu lii u bua lɛ
Mat. 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

1 Lahadi chɛɛŋ siipuuraa di leriŋ kala ha bire, Mɛɛri Magidaliŋ mu bua-
la leriŋ a na tabii-la ba si joŋo tɔ bua-la niiŋ duu suro. 2 Ŋii nɛ u fá mu
Saamɔŋ Piita ari Yesu haritooro-la dɔŋɔ teeŋ, nii-la Yesu fa si cho woruŋ,
a bula piba a bul, “Ba liisɛ la Tiina Yesu bua-la tuɔŋ nɛ. La bi jiŋ lee-la kala
ba si joŋu bil.” 3 Ŋii nɛ Piita ari Yesu haritooro-la dɔŋɔ-la sii mu bua-la

leriŋ. 4 Ba kala balia fá. Ŋii nɛ dɔŋɔ-la tiina kieli Piita, a laa sipaaŋ fá
mu bua-la leriŋ. 5 U si yi bua-la leriŋ, u bi bua-la tuɔŋ jua. U tuu ti̱ŋ nɛ a
nyilimi a na gɛnni-la ba fa si joŋo bɛ Yesu, di ba pina, ka u buu na. 6 Ka
Piita to hariŋ kɔ a ku juu bua-la tuɔŋ, a na gɛnni-la ba fa si joŋo bɛ Yesu,
di ba pina. 7 Ka gɛri-la ba fa si joŋo vɔɔ Yesu nyuŋ ma, duu chuolo piŋ u
duŋduŋa. 8 Ŋii nɛ nii-la si laa sipaaŋ mu bua-la leriŋ ma juu bua-la tuɔŋ
a na wii-la si ŋaa, a laa dii ari Yesu sii suuŋ lɛ nɛ. 9 Ama ba bi wii-la ba
fa si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ bubuɔŋ jiŋ ari u maga di Yesu sii suuŋ lɛ nɛ.
10 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la miira mu ba diisiŋ.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ Mɛɛri
Mat. 28.9-10; Maak 16.9-11

11 Bua-la lɛ di Mɛɛri miira mu bua-la teeŋ. Ŋii nɛ u chiŋ dimɛ aa yel. Uu
yel ŋii nɛ aŋ pɛ nyinyilimi bua-la tuɔŋ. 12 U nyilimi bua-la tuɔŋ ŋii nɛ a na
Wia tiŋdaaraa balia bua-la tuɔŋ a laalɛ gɛri-pulluŋ. Dɔŋɔ hɔŋ Yesu nyuŋ
fa si mu lee-la. Dɔŋɔ ma hɔŋ u naasiŋ fa si mu lee-la. 13 Ŋii nɛ ba piɛsu
a bul, “Haal, bɛɛ nɛ tii ŋ yiyel?” Ŋii nɛ u bul, “Ba joŋ mi Tiina Yesu kaa
lɛl nɛ. Mi bi jiŋ ba si joŋu kaa mu bil lee-la.” 14 U si bul ŋii dɛrɛ aŋ ŋaa
duu birimɛ, duu na baal duu chiŋ dimɛ. Yesu nɛ fa ŋii. Ama Mɛɛri fa bi
jiŋ ari Yesu nɛ. 15 Ŋii nɛ Yesu ma piɛsɛ Mɛɛri, “Bɛɛ nɛ tii ŋ yiyel? Kubɛɛ
nɛ ŋ chichɛ?” Mɛɛri fa biina baal-la síi beŋ tiisi-la nɛ. Ŋii nɛ u piɛsu,
“Kuhiaŋ, di ŋ nɛ joŋo, dagɛmi lee-la ŋ si kaa mu bil, di mi mu joŋu kaa
viiri.” 16 Ŋii nɛ Yesu yiru a bul, “Mɛɛri.” Ŋii nɛ u miira daasɛ aŋ bul ari
Hiiburu yiikoro, “Rabboni, ŋ nɛɛ?” (Rabboni bubuɔŋ nɛ kuhiaŋ.) 17 Ŋii
nɛ Yesu bula pu a bul, “Sími kɛŋ. Mi ha bi mi Nyimma teeŋ jila. Ama
mu bula pi mi naaŋbiiriŋ ari mi jaŋ jil mi Nyimma teeŋ. U ŋaa ma ma
Nyimma nɛ a ŋaa mi Wia, a ŋaa ma ma Wia.” 18 Ŋii nɛ Mɛɛri Magidaliŋ
mu Yesu haritooro-la teeŋ, a bula piba a bul duu na u Tiina Yesu nɛ, a bul
wialiŋ ma kala u si bula pu.

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ u haritooroo
Mat. 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Lahadi chɛɛŋ titaŋiŋ u haritooroo hilimi dia tuɔŋ aŋ kɛŋ boiŋ yagɛ.
Baa fá Ju̱u timma-la nɛ. Ŋii nɛ tii ba kɛŋ borusuŋ tɔ a yagɛ. Ŋii nɛ Yesu
ku chiŋ ba tutuɔbaaniŋ aŋ bul, “Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.” 20 U si bul ŋii
dɛrɛ, u kɛŋ u nisaa ari u sɛmɛ dagɛba. U haritooroo kala tuɔŋ tɔrɛ ba si
na ba Tiina Yesu. 21 Ŋii nɛ Yesu bira bula piba, “Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.
Mi Nyimma si tiŋmi ŋii, ŋii titia nɛ mi maa tiŋma di ma tiŋ mi tiŋtiŋŋaa.”
22 U si bul ŋii dɛrɛ, u wiese hɛba lɛ aŋ bul, “Má laa Wia Diŋ-zɔŋ-la duu
hɛma lɛ. 23 Di ma nɛ joŋ nuu haachɛba a chɛu, u bira bi haachɛ kɛnɛ. Di
ma nɛ bira bi nuu haachɛba joŋo chɛu, u ha kɛŋ u haachɛba nɛ.”

Yesu kɛŋ u titia ku dagɛ Tɔmas

24 Bua-la lɛ Yesu si kɛŋ u titia ku dagɛ u haritooro-la, u haritooro-la dɔŋɔ
fa tuo. U yiriŋ nɛ Tɔmas. Ba fa ŋaa daaliɛri nɛ. Ŋii nɛ tii baa yiru daaliɛriŋ
maa. 25 Ŋii nɛ u haritooro-la dɔŋsuŋ bula pu a bul di ba na Yesu. Ŋii nɛ
Tɔmas bula piba a bul, see duu na hɛmɛ-la buasuŋ u nisaa lɛ, a joŋ u
neniiŋ hɛ bua-la lɛ, a joŋ u neniiŋ hɛ u sɛmɛ bua-la ma lɛ, u bi jaŋ laa dii
ari wialiŋ ŋaa wutitii.
26 Tapulaa chori pɛgɛ Yesu haritooro-la bira juu dia a kɛŋ boiŋ yagɛ.
Bua-la-na lɛ di Tɔmas hɛ ba tuɔŋ. Di Yesu ku juu chiŋ ba tutuɔbaaniŋ aŋ
bul, “Ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.” 27 Ŋii nɛ aŋ ka u bula pi Tɔmas, “Joŋ ŋ

neniiŋ a hɛ mi nisiŋ bua-la lɛ aŋ beŋ mi nisaa, aŋ kɛŋ ŋ nisiŋ hɛ mi sɛmɛ
bua-la ma lɛ a na, aŋ laa mi wiaa dii, aŋ sí kaa lɛrɛ.” 28 Ŋii nɛ Tɔmas yiru
a bul, “Mi Tiina, ŋ nɛ mi Wia!” 29 Ŋii nɛ Yesu piɛsu, “Ŋ si nami nɛ tii ŋ laa
mi wiaa dii koo? Nialiŋ si bimi na aŋ laa mi wiaa dii, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.”
30 Yesu ŋaa wu-magilaa yugɛ u haritooroo na a pɛ wialiŋ mi si ŋmuŋsa
teniŋ deeŋ tuɔŋ. Aŋ ka mi bi ba-na ŋmuŋsa hɛ teniŋ deeŋ tuɔŋ. 31 Ama
mi ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba di ma wuo laa dii ari Yesu nɛ ŋaa Kirisito, nii-la
Wia si liisa aŋ pɛ ŋaa Wia Bie maa. Di ma nɛ laa wiaa deeŋba dii, ma jaŋ
kɛŋ miisiŋ u doluŋ lɛ.

21

Yesu kɛŋ u titia dagɛ u haritooroo balipɛ

1 Yesu bira kɛŋ u titia dagɛ u haritooroo dɔŋsuŋ muga kubala niiŋ baa
yirɛ Tabiiras. U haritooro-la nɛ ŋla: 2 Saamɔŋ Piita ari Tɔmas, nii-la ba
fa si kaa yirɛ daaliɛriŋ maa, ari Natanial fa si lii taŋ kubala nɛ baa yirɛ
Keena a hɛ Galilii tiŋteeŋ. Zɛbidii biiriŋ balia ma nɛ fa hɛ dimɛ, ari Yesu
haritooroo balia maa. 3 Ŋla nɛ u to a kɛŋ u titia ku dagɛba: Ba fa chiŋ
muga-la niiŋ nɛ. Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita bula pi haritooro-la ku-kaanaa ari
uu mu duu kɛsɛ cheŋfilee nɛ. Ŋii nɛ ba kala bul di ba jaŋ to mu. Ŋii nɛ
ba mu jɔŋ liiŋ daboro a juu liiŋ tuɔŋ, ama titaŋ-la kala ba bi cheŋfilii kala
kɛnɛ.
4 Taŋ si pulaa kɔ di Yesu chiŋ lii-la niiŋ, ama u haritooro-la bi jiŋ ari u
nɛ. 5 Ŋii nɛ Yesu piɛsɛba, “Mi naŋdɔŋsuŋ, ma kɛsɛ cheŋfilee nɛɛ?” Ŋii nɛ
ba bul di ba bi kubala ma kɛnɛ. 6 Ŋii nɛ u bula piba di ba jɔŋ ba jɔŋba, a
yuo hɛ liiŋ tuɔŋ liiŋ daboro-la na-diiŋ sɛmɛ, di ba nɛ ŋaa ŋii, ba jaŋ kɛsɛ
cheŋfilee. Ŋii nɛ ba jɔŋ jɔŋ-la yuo kɛsɛ cheŋfilee su̱. U si suo ŋii, ba bi
wuo lilɛrɛ. 7 Ŋii nɛ haritooru-la Yesu si cho woruŋ bula pi Piita a bul, “La
Tiina Yesu nɛ!” Bua-la lɛ di Piita fa wuri u gɛriŋ nɛ. U si nii ŋii, u jɔŋ
u gɛriŋ a laalɛ, aŋ lii liiŋ daboro-la lɛ, a fula juu liiŋ duu duoro mu Yesu
teeŋ. 8 Lee-la ari lii-la niiŋ fa bi bol. U fa yi naakieliŋ zɔlɔ nɛ. Ka Yesu
haritooro-la ku-kaanaa lɛrɛ jɔŋ-la ari cheŋfilie-la ku lii lii-la niiŋ.
9 Ba si ku lii lii-la niiŋ, ba na hɔlɔɔ nyiniŋ di cheŋfilee chɛbɛ, ka ba na
boroboro maa. 10 Ŋii nɛ Yesu bula piba a bul, “Má liisɛ cheŋfilie-la dɔŋsuŋ
ma si kɛsɛ lɛɛlɛ a kaa kɔ.” 11 Ŋii nɛ Saamɔŋ Piita mu lɛrɛ jɔŋ-la ku lii lii-la
niiŋ, di cheŋfili-balaa suo. Cheŋfilie-la fa ŋaa zɔlɔ ari mahiŋ balia ari fii
ari batori nɛ. Cheŋfilie-la yuga ŋii ma nɛ, aŋ ka jɔŋ-la bi kiɛsa. 12 Ŋii nɛ
Yesu bula piba a bul, “Má ku lii billɛ ma niiŋ.” U si bul ŋii, u haritooroo
kuŋ-kala bi piɛsɛ a bul di kubɛɛ nɛɛ? Ba kala jima ari ba Tiina Yesu nɛ.
13 Ŋii nɛ Yesu jɔŋ boroboro-la a piba, a jɔŋ cheŋfilie-la ma a piba di ba dii.
14 U si sii suuŋ lɛ u butori nɛ ŋii u si kɛŋ u titia kaa ku dagɛ u haritooroo.

Yesu bul wiaa a pi Piita

15 Ba si dii boroboro-la ari cheŋfilie-la dɛrɛ, ŋii nɛ Yesu piɛsɛ Saamɔŋ
Piita a bul, “Jɔɔŋ bie Saamɔŋ, ŋ chomi a kii niaa deeŋba nɛɛ?” Ŋii nɛ Piita
si, “Oo mi Tiina, ŋ titia jima ari mi choŋ nɛ.” Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Beŋ mi
niaa nyuŋ, ari pie-daara si yie beŋ u piesee nyuŋ ŋii.” 16 Ŋii nɛ Yesu bira
piɛsu, “Jɔɔŋ bie Saamɔŋ, ŋ chomi nɛɛ?” Ŋii nɛ u bira bul, “Oo mi Tiina,
ŋ jima ari mi choŋ nɛ.” Ŋii nɛ Yesu bira bula pu, “Beŋ mi niaa nyuŋ, ari
pie-daara si yie beŋ u piesee nyuŋ ŋii.” 17 Ŋii nɛ Yesu bira piɛsu torimuŋ
a bul, “Jɔɔŋ bie Saamɔŋ, ŋ chomi nɛɛ?” Yesu si piɛsu torimuŋ ŋii, u tuɔŋ
chei. Ŋii nɛ Piita bula pu, “Mi Tiina, ŋ jiŋ wii-kala nɛ, ŋ jima ari mi choŋ

nɛ.” Ŋii nɛ Yesu bira bula pu, “Beŋ mi niaa nyuŋ, ari pie-daara si yie beŋ
u piesee nyuŋ ŋii. [18] Wutitii nɛ mi bulaa piŋ, ŋ fa si ŋaa haŋbie, ŋ yie kɛŋ
ŋ damɛrɛ kaa vɔɔ ŋ tiŋa nɛ aa mu lee-la kala ŋ si cho. Ama di ŋ nɛ ku
hiɛsɛ, ŋ jaŋ kɛŋ ŋ nisaa jee, aŋ ka di nuu dɔŋ nɛ joŋ damɛrɛ-la a vɔbuŋ
aŋ kɛniŋ mu lee-la ŋ si bi cho di ŋ mua.” [19] Yesu si bul wiiŋ deeŋ, u dagɛ
Piita si jaŋ suu ŋii a laa yiriŋ pi Wia. Ŋii hariŋ lɛ nɛ Yesu bula pu duu to
u hariŋ.
[20] Ŋii nɛ Piita daasɛ hariŋ a na Yesu haritooru-la Yesu fa si cho woruŋ,
nii-la fa si suusa mu kpagɛ Yesu bua-la lɛ ba fa síi dii diisiŋ kieliŋ gbiele-la
kudiilee, a fa piɛsu, “Mi Tiina, kubɛɛ nɛ chɛ duu joŋuŋ yallɛɛ?” [21] Piita si
nau, ŋii nɛ u piɛsɛ Yesu a bul, “Mi Tiina, ka baala deeŋ, bɛɛ nɛ jaŋ ŋaau
lɛ?” [22] Ŋii nɛ Yesu bula pu, “Di mi níi chɛ duu hɛ dimɛ ka di mi-na miira
kɔ dunia, ŋ sipaa tuo dimɛ. To mi hariŋ.” [23] Ŋii nɛ ba ŋmoo doworo pi
nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii ari Yesu haritooro deeŋ-na bi jaŋ suu. Ama
Yesu bi ŋii bula. U si duu níi chɛ di haritooru-la hɛ dimɛ ka di u-na miira
kɔ dunia, Piita sipaa tuo.
[24] Mi-na Jɔɔŋ nɛ na wiaa deeŋba aa ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. La saa jima ari
wialiŋ kala mi si bula ŋaa wutitii nɛ. [25] Yesu ŋaa wiaa dɔŋsuŋ yugɛ a pɛ
wialiŋ mi si ŋmuŋsa hɛ teniŋ deeŋ lɛ. Wialiŋ-na mi bi ŋmuŋsa. Di mi nɛ
fa ŋmuŋsɛ wialiŋ kuŋ-kuŋ-kala, teŋ-la fa jaŋ yuga kii dunia kala.

YESU NAŊZƆƆBA TIŊTIŊŊAA

1 Mi naŋdɔŋɔ Tiafilas, mi-na Luuk laa sipaaŋ ŋmuŋsɛ teniŋ a piŋ. Teŋ-
la lɛ mi dagɛ wialiŋ kala Yesu si ŋaa ari wialiŋ kala u si daga, a suomi
bua-la lɛ u si suomo titiŋ u tiŋtiŋŋaa 2 a kaa mu tapulii-la Wia si joŋu a
kaa jil Wia-jaŋ. Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ u dagɛ u naŋzɔɔba-la u si tuɔsa
tiŋtimii-la ba si jaŋ titiŋ, ka u-na jil Wia-jaŋ. 3 U si sii suuŋ lɛ, u kɛŋ u titia
ku dagɛ u naŋzɔɔba-la a yugɛ nɛ tapulaa mahiŋ balia pɛgɛ. Woŋbiee yuga
nɛ u kɛŋ u titia kaa dagɛ ari u weye, aŋ bul Wia kuorii-la wiaa a piba, ka
u-na jil Wia-jaŋ. 4 U si hɛ ba teeŋ, u bula piba a bul, "Ma sí Jerusalɛm lɛ
lii. Má gbɛrɛ ma Nyimma Wia zile ku-la u fa si si u jaŋ joŋo pima. Wii-la
mi fa si bula pima nɛ ŋla: 5 Mi bula, 'Jɔɔŋ síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, liiŋ
duŋduŋa nɛ u kaa fo. Ama u bi dieni, ka mi joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ."

Yesu jil Wia-jaŋ

6 Yesu ari u naŋzɔɔba si hilimi ŋii, ba piɛsu, "La Tiina, tapulaa deeŋba
lɛ, ŋ jaŋ bira leŋ di Iziral tiŋŋaa dii kuoruŋ?" 7 Ŋii nɛ Yesu bula piba,
"Mi Nyimma bi chɛ di ma jiŋ tapuluŋ deeŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ a hɛ tapulia-la
wialiŋ si jaŋ ŋaa. 8 Ama di Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ, ma jaŋ kɛŋ doluŋ.
Ma jaŋ ŋaa mi siada tiŋŋaa a bul mi wiaa Jerusalɛm lɛ, Judiya tiŋteeŋ kala
ari Samaria lɛ, a kaa mu dunia sɛmɛ-na kala." 9 Yesu si bul ŋii dɛrɛ, Wia
joŋu kaa jil Wia-jaŋ, ka ba china bibeŋ. Ŋii nɛ duoŋbiliŋbaaniŋ ku tɔu,
ba bira buu na. 10 Ba ha si wula bibeŋ wia nyuŋ ŋii, di niaa balia nɛ ŋii
a chiŋ ba sɛmɛ, a laalɛ gɛri-pulluŋ 11 a piɛsɛba, "Galilii timma, bɛɛ nɛ tii
ma chinaa beŋ wia nyuŋ ŋii? Yesu deeŋ Wia si joŋo ma sipaaŋ a kaa jil
Wia-jaŋ, u jaŋ miira kɔ ari ma si nau duu jil Wia-jaŋ ŋii."

Ba liisɛ nuu u laa Judas nyuŋ

12 Ŋii nɛ Yesu haritooro-la lii peel-la ba síi yirɛ Olivɛt a miira mu
Jerusalɛm. A chiŋ peel-la leriŋ a kaa mu Jerusalɛm u yi ari meel-daaŋ lebi
nɛ. 13 Ba si yi Jerusalɛm, ba mu juu dia-la ba síi juu Jerusalɛm lɛ, lusuŋ
nyuŋ. Piita ari Jɔɔŋ ari Jeems ari Aŋduru ari Filip ari Tɔmas ari Batolomi
ari Matiu, ari Alifiyas bie Jeems, ari Saamɔŋ Zɛlɔt, ari Jeems bie Judas, ba
kala níi juu di-bala. 14 Ba di haalaa dɔŋsuŋ ari Yesu naaŋ Mɛɛri ari Yesu
ŋaanaa, ba kala ŋaa nii-bala nɛ aa hilimi dimɛ, a fiɛsɛ siiŋ a chuchuɔlɛ
Wia.
15 Tapulii kubala ba ku hilimi dɔŋɔ lɛ. Ba fa yi ari niaa zɔlɔ ari mara.
Ŋii nɛ Piita sii chiŋ duu bul wiaa a bul, 16 "Mi naaŋbiiriŋ, Wia Diŋ-zɔŋ-
la fa leŋe Devit dagɛ wialiŋ Judas si jaŋ ŋaa. Wia niiŋ wiaa deeŋba ku
ŋaa wutitii. Judas nɛ kɛŋ niaa kɔ di ba kɛŋ Yesu. 17 Yesu fa liisu duu ŋaa
la dɔŋɔ nɛ, a maa tiŋ la tiŋtimiŋ deeŋ. 18 Judas si ŋaa wu-bɔŋ-la, u laa
moribiee. U joŋ moribie-la a yɔɔ tiŋtee kubala nɛ. Dimɛ nɛ u tuu tele yɛrɛ.
U tuɔŋ kiaa kala jaasɛ. 19-20 Niaa si hɛ Jerusalɛm lɛ kala nii. Ba yiikoro lɛ
ba kɛŋ lee-la kaa yiyirɛ Akilidaama. U bubuɔŋ nɛ chaliŋ tiŋteeŋ. Devit
ŋmuŋsa hɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ baa yirɛ Saams a bul,
'Wia jaŋ leŋ duu dia piŋ jikpeeŋ,
di nuu-kala sí dimɛ juu.'
U bira ŋmuŋsa
di nuu laa u nyuŋ a titiŋ u tiŋtiŋŋaa.

21 Ŋii wiaa nuu nɛ maga duu laa u nyuŋ a pɛla lɛ di la dii siada ari la Tiina
Yesu sii suuŋ lɛ. Nia deeŋ maga duu lii nialiŋ fa síi to la hariŋ, bua-la lɛ
Yesu si suomo kɛŋla gugɔllɛ, 22 a lii bua-la Jɔɔŋ fa si fo Yesu Wii-chuɔlɛ liiŋ
a kaa mu yi tapulii-la Wia si joŋu kaa jil Wia-jaŋ.” 23 Ŋii nɛ ba dagɛ niaa
balia. Ba dɔŋɔ yiriŋ nɛ fa Josɛf Basabas. (U yiriŋ dɔŋɔ ma nɛ fa Jasitis.)
Dɔŋɔ-la ma yiriŋ nɛ fa Matayas. 24 Ba si dagɛ nialiŋ ŋii, ba suomo chuɔlɛ
Wia a bul, “La Tiina Wia, ŋ nɛ jiŋ nuu-kala tuɔŋ wiaa. Ŋii wiaa dagɛla
niaa deeŋba baliamiŋ tuɔŋ ku-la ŋ si liisa, 25 duu ŋaa ŋ naŋzɔɔ dɔŋɔ a laa
Judas nyuŋ, a tiŋ u tiŋtiŋŋaa. Judas via nɛ aŋ suu aa mu Sitaani leriŋ.”
26 Ŋii nɛ ba tɔŋsɛ. Matayas kiaa dii. Ba diisu pɛ Yesu naŋzɔɔba-la fii ari
kubala-la tuɔŋ.

2

Wia Diŋ-zɔŋ-la kuu tuu

1 Ba gbieli-bal kubala chɛɛ ku yi baa yirɛ Pɛŋtikɔs. (Tapulii-la nɛ ba yie
ta ba bagi-buŋbuŋ kiaa a kaa mu pi Wia.) Chɛɛ-la ba ku hilimi di-bala. 2 Ba
bi yiɛla di ba nii goŋ. U lii wia nyuŋ a ku tuu ari peli-baliŋ síi ŋaa ŋii, a
juu su̱ dia-la tuɔŋ ba fa si hɔnɔ. 3 Ŋii nɛ ba na kiaa a nagɛ nyiŋ-geli-biisiŋ.
Ba nagisiŋ nagɛ neŋdelimee. Ba lii pisɛ. Nyiŋ-geli-bie kala togili nuu-kala
si hɛ dia-la lɛ. 4 Ba si togili nuu-kala lɛ ŋii, Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛba kala lɛ, a
piba doluŋ ba suomo bubul yiikori-yiri-yiriba ba si bi jiŋ.

5 Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ Jerusalɛm lɛ aa fá Wia, a lii dunia sɛmɛ-na
kala. 6 Ni-daŋ-la si nii goŋ deeŋ, ba kala ku hilimi. Ba si hilimi ŋii, ba
nia di baa bul wiaa ba titia yiikorusuŋ lɛ. U ŋaaba wu-kpuŋkpere. 7 Ba
faasa hiriki a bula pi dɔŋɔ, “Niaa deeŋba kala ŋaa Galilii tiŋŋaa nɛ. 8 Ɛɛ
nɛ saa ba bubul wiaa la nyimma yiikoro lɛ la ninii? 9 La dɔŋsuŋ lii Paatia,
dɔŋsuŋ lii Miidia, dɔŋsuŋ lii Ilam. La dɔŋsuŋ lii Mesopoteemia, dɔŋsuŋ lii
Judiya, dɔŋsuŋ lii Kapadoosia, dɔŋsuŋ lii Pɔŋtɔs, dɔŋsuŋ ma lii Esia. 10 La
dɔŋsuŋ lii Firijia, la dɔŋsuŋ lii Paŋfiilia, la dɔŋsuŋ lii Ijipiti, la dɔŋsuŋ ma
lii Liibia sɛmɛ dɔŋɔ si kpagɛ taŋ-la ba síi yirɛ Sariini. La dɔŋsuŋ ma ŋaa
nuhuɔraa a lii Rom. La dɔŋsuŋ ŋaa Ju̱u tiŋŋaa, la dɔŋsuŋ ŋaa niaa si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ tuto Ju̱u tiŋŋaa hariŋ. 11 La dɔŋsuŋ lii Kiriiti, la dɔŋsuŋ
lii Ariibia. La kalaa bul yiikoro dabaŋ dabaŋ nɛ, ka la nii di baa bul wiaa
la yiikoro lɛ. Wia si tiŋ tiŋtiŋ-duori-la wiaa nɛ ba bubul ŋii.” 12 Ba kala
hiriki, ba tuɔŋ vugimɛ, ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, “Bɛɛ kuŋ nɛ ŋla?” 13 Dɔŋsuŋ ma
sisieriba lɛ di ba bugo nɛ.

Piita bul Wia wiaa a pi niaa

14 Piita ari Yesu naŋzɔɔba-la fii ari kubala fa si hɛ dimɛ ŋii, Piita sii chiŋ
a faasa bul wiaa a bul, “Mi naaŋbiiriŋ Ju̱u tiŋŋaa ari ma nialiŋ kala si hɛ
Jerusalɛm lɛ. Má wuoli ma digilaa di mi bul wii-la si ŋaa a pima. 15 Ma
biina niaa deeŋba bugo nɛɛ? Ba bi bugo. Chichuɔ-fiɛla deeŋ ba bi jaŋ wuo
bugi. 16 Jowɛl ma fa bul wiiŋ deeŋ si ŋaa wiaa nɛ. U fa ŋaa nii-la síi bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. U si,

17 ‘Wia si, ŋla nɛ u jaŋ ŋaa tapulaa didɛriŋ:
Mi jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la hɛ nuu-kala lɛ.
Ma biiriŋ ari ma toloo jaŋ bul wiaa mi Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
Ma bapuɔsi-biisiŋ ma jaŋ nina wiaa ari duosoo tuɔŋ.
Ma kuhiasiŋ ma jaŋ duduosi duosoo.

18 Chɛɛ-la mi jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la pi baala-la ari haala-la si ŋaa mi tiŋtinnaa
di ba kaa bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
19 Mi jaŋ ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ wia nyuŋ,
aŋ ŋiŋaa wu-magilaa ma tiŋteeŋ lɛ.
Chaliŋ, nyiniŋ ari nyuɔ-bine jaŋ hɛ dimɛ.
20 Di taŋ nɛ pula maa, leriŋ jaŋ biri.
Chɛnɛ ma jaŋ fiɛsɛ a nagɛ chaliŋ,
ka di la Tiina tapul-bal-la-na yi.
21 Tapul-bii-la, nii-la kala si yirɛ la Tiina Wia, u jaŋ laau ta.' "
22 Ŋii nɛ Piita bira bul, "Iziral tiŋŋaa, má jegile nii wiaa deeŋba mi síi
chɛ mi bula pima. Yesu si lii Nazarɛt, Wia nɛ timu. Wu-magilaa ari wu-
kpuŋkperisiŋ Wia si leŋe u ŋaa ma siiŋ lɛ nɛ dagɛ ŋii. Ma ma jima nɛ.
23 Wia jima aŋ leŋ Yesu juu ma nisiŋ lɛ. Ma nɛ leŋe haachɛ tiŋŋaa kpaasu
mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu. 24 Ba si kpaasu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii u suu, Wia
chisu suuŋ lɛ, a liisɛ hɛɛ-la u si na bua-la lɛ u síi suu. Suuŋ fa buu wuo
kaa bibil. 25 Devit fa tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa nɛ a bul,
'Mi yie na mi Tiina.
U laa mi sipaaŋ a ŋaa mi hari-chinna, di wii sími juu.
26 U ŋii ŋaa mi tuɔtɔruŋ, mi bubul wiaa ma
ari tuɔtɔruŋ.
Mi jaŋ na wiese.
Mii yiɛlɛ wialiŋ Wia si jaŋ ŋaa lɛ nɛ.
27 Di mi nɛ suba, ŋ-na Wia bi jaŋ leŋ di mi hɛ lɛliŋ lɛ.
Ŋ bi cho di mi-na ŋ tiŋtinni-titii-la pua.
28 Ŋ dagɛmi woŋbie-la mi si jaŋ to a kɛŋ miisiŋ.
Ŋ si hɛ mi teeŋ jaŋ ŋaa di mi kɛŋ tuɔtɔruŋ woruŋ.' "
29 Ŋii nɛ Piita bira bul, "Mi naaŋbiiriŋ, mi jaŋ chaasa bul la naabalima
Devit wiaa pima. U suba nɛ, ba joŋu hugi, u vaamiŋ ha pina nɛ la jaŋ lɛ.
30 U fa ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ a wuo jiŋ
wialiŋ Wia si si u jaŋ ŋaa pu. Wia ŋmiɛsa nɛ a bul duu jaŋ leŋ di Devit
doho niaa dɔŋɔ, duu dii kuoruŋ u nyuŋ lɛ. 31 Devit si na wii-la Wia fa síi
chɛ duu ŋaa, u wuo bubul ari Kirisito jaŋ sii suuŋ lɛ, a ma bul di Wia bi
jaŋ leŋ duu hɛ lɛliŋ lɛ duu yaraa pua. 32 Yesu deeŋ nɛ Wia chisɛ suuŋ lɛ.
La kala na a ŋaa wiiŋ deeŋ siada. 33 Wia chisu u sii a jila hɔŋ Wia sɛmɛ,
ni-duoŋ di-hɔnuŋ, a bira pu u Diŋ-zɔŋ-la ari u fa si bul ŋii. Diŋ-zɔmuŋ
deeŋ Yesu si joŋo hɛla lɛ jiniŋ, u nɛ wialiŋ ma síi na a ninii maa. 34 Devit
titia fa bi Wia-jaŋ jila, ama u ta bula pa a tigɛ Yesu a bul,
'La Tiina Wia bula pi mi Tiina
duu ku hɔŋ u sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
35 see duu yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ.'
36 Ma Iziral tiŋŋaa, ma jiŋ u sɛnɛ ŋaa wutitii ari Yesu deeŋ ma si kaa
kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ, u nɛ Wia leŋ u ŋaa la Tiina. U nɛ bira leŋ u ŋaa
Kirisito maa."
37 Nialiŋ si nii wiiŋ deeŋ Piita si bula, u faasa wiwalimɛba kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ
ba piɛsɛ ba di Yesu naŋzɔɔba-la dɔŋsuŋ, "La naaŋbiiriŋ, bɛɛ kuŋ nɛ saa
la jaŋ ŋaa?" 38 Ŋii nɛ Piita bula piba a bul, "Má birimɛ a lii ma haachɛba
lɛ, aŋ leŋ di ba foma Wii-chuɔlɛ liiŋ Yesu Kirisito doluŋ lɛ, di Wia joŋ ma
haachɛba chɛma, ka u joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a dii zile ma lɛ. Wia fa si si u jaŋ
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pi niaa, u tapuluŋ nɛ ŋla. 39 Wialiŋ Wia si bula, ma nɛ u
bula pa, ma ari ma biiriŋ ari nialiŋ kala si lii di-boluŋ, nuu-na kala Wia

si yira duu kɔ u teeŋ." 40 Piita si bul ŋii, u sulba a paala chaasa bul wiaa
dɔŋsuŋ yugɛ a bul, "Má liisɛ ma titia ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba tuɔŋ." 41 Ba tuɔŋ
niaa yuga laa wialaa u si bula dii, ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. Niaa ma si pɛ
nialiŋ lɛ tapulii-la yi bui batori. 42 Ba joŋ ba nyuŋ kala hɛ Yesu naŋzɔɔba-la
wu-bulia-la lɛ siifiɛsiŋ a kɛŋ nii-bala. Ba kala hɔnɔ aa dii kudiile-la Yesu
fa sí si di baa dii aa liisi u wiaa, aŋ pɛ gbaara chuchuɔlɛ Wia.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii di-hɔnuŋ

43 Ŋii nɛ ba kuŋ-kala fifá Wia, Yesu naŋzɔɔba-la ma ŋaa wu-
kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa yugɛ kiŋkɛŋ. 44 Nialiŋ kala si laa wialiŋ
dii, ba kala ku hihilimi bua-na kala lɛ, ba kiaa kala ma ŋaa kubala. 45 Ba
yie joŋ ba kiaa ma yiyallɛ a kɛŋ moribie-la a kpikpaa dɔŋɔ magɛ ŋii kala
nuu-kala síi chɛ. 46 Tapulii kala ba yie mu hilimi Wia-dia lɛ ari ba diisiŋ
ma lɛ, a didii kudiile-la Kirisito fa sí si baa dii a liliisi u wiaa. Baa ŋaa ŋii
ari zile ari tuɔtɔruŋ 47 a didɛnnɛ Wia. Niaa ma kala bibɛsɛba lɛ. Tapulii-na
kala la Tiina Wia yie laa ni-falaa ta nɛ, ba kuu pɛ Yesu naŋzɔɔba-la lɛ.

3

Ba vaarɛ gbɛrikɛ

1 Tapulii kubala Piita ari Jɔɔŋ sii aa mu Wia-dia. Ba mu dimɛ kerifi
batori wiihɛyɛ, bua-la lɛ ba si yie chuɔlɛ Wia. 2 Di baal kubala nɛ hɛ
dimɛ. U naaŋ lulu duu gbɛrikɛ nɛ. Ba yie chuŋu tapulii-na kala a kaa mu
Wia-dia-la boiŋniiŋ kubala baa yirɛ boi-zɔmuŋ. Uu sul kiaa nialaa síi juu
Wia-dia-la teeŋ. 3 U si na Piita ari Jɔɔŋ di ba ku juu Wia-dia-la, u sul kiaa
ba teeŋ. 4 Ba beŋ u siaa lɛ. Ŋii nɛ Piita bula pu duu ma bibeŋba. 5 Ŋii
nɛ u bibeŋba aŋ gbɛrɛ kialiŋ ba si jaŋ joŋo pu. 6 Ŋii nɛ Piita bula pu, "Mi
bi moribii kala kɛnɛ mi si jaŋ joŋo piŋ, ama mi jaŋ joŋ ku-la mi si kɛnɛ a
piŋ. Yesu Kirisito si lii Nazarɛt doluŋ lɛ mi si, ŋ́ sii a vivɛŋ." 7 U si bul ŋii,
u kɛŋ u na-diiŋ nisiŋ lɛ a kɛnu chuulɛ, u sii. U naasiŋ ari u naachigisiŋ
kala guu polli. 8 U fula sii chiŋ u naasiŋ nyuŋ aa vɛŋ, ba juu Wia-dia-la.
U vɛŋ aŋ pɛ fuful, a didɛnnɛ Wia. 9 Nialiŋ kala nau duu vɛŋ aŋ didɛnnɛ
Wia. 10 Ba wuo jiŋ u nɛ nii-la fa si yie hɔŋ Wia-dia-la boiŋniiŋ ba síi yirɛ
boi-zɔmuŋ aa sul kiaa. Ba hiriki. Wii-la si ŋaa, ŋaaba wu-kpuŋkpere wii.

Piita bul Wia wiaa Wia-dia tuɔŋ

11 Ŋii nɛ Piita ari Jɔɔŋ ari gbɛriku-la juu zawura kubala baa yirɛ Solomɔŋ
zawura. Gbɛriku-la kɛŋ Piita ari Jɔɔŋ nisaa lɛ, ka niaa kire to ba hariŋ juu.
U ŋaaba wu-kpuŋkpere. 12 Piita si na nialiŋ di baa ŋaa ŋii, u bula piba
a bul, "Mi naaŋbiiriŋ Iziral tiŋŋaa, ɛɛ nɛ wiiŋ deeŋ ŋaa wu-kpuŋkpere
ma teeŋ, ma paala faasa chaarɛ siaa a bibeŋla ŋla? Ma biina ari la titia
doluŋ lɛ nɛ koo la wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ nɛ wuo ŋaa baala deeŋ sii vivɛŋ?
Ai. 13 Wia-la si ŋaa la naabalimaba Abiraham ari Aizik ari Jekɔb Wia, u
nɛ joŋ yiri-baliŋ a pi u Bie Yesu. U nɛ ma kaa pa di ba dii u sariya, aŋ bul
ma buu jiŋ Paalit sariya diire-la sipaaŋ. U faa biinɛ duu joŋu ta, ka ma
bi sɛyɛ. 14 Ma kaa via Wia Tuɔ-pul Tiina, nii-la si ŋaa wu-zɔŋ ŋiŋaara, aŋ
susul di ba joŋ ni-kpuura ta, 15 aŋ leŋ ba kpu u-na nii-la síi pi niaa miisi-la
si bi dɛrɛ. Ama Wia chisu suuŋ lɛ. La ŋaa wiiŋ deeŋ daŋsia. 16 Yesu doluŋ
lɛ nɛ ŋaa baala deeŋ ma si na a jimu, u duori. La si ŋaa yarida u doluŋ
lɛ nɛ wuo ŋaa ŋii. La si ŋaa u yarida-la nɛ ŋaa baala deeŋ na yarifiɛlaa
woruŋ ma kala siiŋ lɛ.

17 Mi naaŋbiiriŋ, mi jima ma di ma kuhiasiŋ si kpu Yesu ŋii, ma bi jiŋ
tuɔŋ lɛ nɛ. 18 Wia leŋe u nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba
bul faafaa kala ari Kirisito-la jaŋ na hɛɛŋ. U sɛnɛ ku ŋaa wutitii ŋla. 19 Má
birima lii ma haachɛba lɛ aŋ to Wia, duu joŋ ma haachɛba chɛma, ka di
Wia leŋ di ma diŋsiŋ na wiese. 20 Ŋii nɛ ka Wia bira ta Yesu si ŋaa Kirisito,
nii-la u si liisa, a pima. 21 U maga duu hɛ Wia-jaŋ, see bua-la yie, wii-kala
si hɛ dunia lɛ jaŋ birimɛ wu-falii. Wia leŋe u nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ bul wiiŋ deeŋ faafaa kala nɛ. 22 Moosis fa hɛ ba tuɔŋ nɛ a
ma bul,

‘La Tiina Wia jaŋ leŋ di nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
di ba dɔŋɔ kɔ ma teeŋ ari u si tiŋmi ŋii.
U jaŋ ŋaa ma naaŋbii.
Duu nɛ kɔ, má saa to u niiŋ wiaa lɛ
wii-na kala u si jaŋ bul.
23 Nii-la kala si bi u niiŋ to,
Wia jaŋ leŋ di ba liisu Wia niaa tuɔŋ a ta duu suu.’
24 Nialiŋ kala síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, a chiŋ Samuɛl nisiŋ lɛ
aa mu nialiŋ kala si to u hariŋ, ba kala fa bul wiaa deeŋba ma síi na ŋla.
25 Wialiŋ Wia fa si to u nialiŋ síi bul wiaa u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a bula pi
ma naabalimaba, ba kala ŋaa ma kiaa nɛ, maa naba ŋla. U fa bula pi ma
naabalima Abiraham a bul,
‘Ŋ doho niaa dɔŋɔ lɛ nɛ mi jaŋ to
a tima pɛ dunia niaa kala lɛ.’
26 Ŋii nɛ Wia liisɛ u tiŋtinna Yesu, duu laa sipaaŋ kɔ ma teeŋ a pɛma lɛ,
di ma kala birima lii ma wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ.”

4

Piita ari Jɔɔŋ chiŋ nialiŋ si yie hɔnɔ vuvuurɛ wiaa sipaaŋ

1 Piita ari Jɔɔŋ fa si bul wiaa pipi nialiŋ ŋii, di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia ari Wia-dia kuhiasiŋ ari nialiŋ ba síi yirɛ Sadusii tiŋŋaa, ba kɔ ba
teeŋ. 2 Ba fa na baaniŋ a tiŋ wialiŋ ba síi dagɛ. Ba faa dagɛ nialiŋ ari Yesu
sii suuŋ lɛ, a dagɛba ŋii ari nuu nɛ suba, u jaŋ bira sii suuŋ lɛ. 3 Ŋii nɛ ba
kɛsɛba, a kɛŋba kaa mu tɔ dia, taŋ-pul. (Bua-la ma lɛ di wia ka chɛ duu
juu, ŋii nɛ tii ba tɔba taŋ-pul.) 4 Ka nialiŋ si nii wialiŋ ba si bula, niaa
yuga ba tuɔŋ a laa Yesu wiaa dii. Nialiŋ si laa wialiŋ dii, ba tuɔŋ baalaa
lɛɛlɛ puŋa yi bui banɔŋ.

5 Taŋ si pula, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia ari ba Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ
ari Wia teniŋ kerichiba, ba kala ku hilimi Jerusalɛm lɛ. 6 Ba di nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ Anas ari Kayafas ari Jɔɔŋ ari Alɛkizaŋda, ari
nuu-kala si lii nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ doho niaa tuɔŋ nɛ ku
hilimi ŋii. 7 Ba si hilimi ŋii, ba yirɛ Yesu naŋzɔɔba-la balia a kaa lii bil
ba tutuɔbaaniŋ a piɛsɛba, “Dol bɛɛ yiri nɛ ma kaa ŋaa baala deeŋ duori?
Kubɛɛ yiriŋ lɛ nɛ ma yirɛ a ŋaa ŋla?” 8 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ Piita lɛ
woruŋ, u si, “Ma nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ma Ju̱u tiŋŋaa
kuhiasiŋ, 9 ma kɛŋla dii sariya jiniŋ a tiŋ wu-zɔŋ-la la si ŋaa gbɛriku-la lɛ
u duori. 10 U maga di ma niaa deeŋba ari Iziral tiŋŋaa kala jiŋ ari Yesu
Kirisito si lii Nazarɛt, u doluŋ lɛ nɛ ŋaa baala deeŋ duoro chiŋ ma sipaaŋ
ŋii. U nɛ ma leŋ ba kpaasa mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu, ka Wia chisu suuŋ
lɛ. 11 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari
tiebii-la dii-saaraa si via,

duu nɛ ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si joŋo bil dia geŋtine.
Ba si ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ, Yesu wiaa nɛ ba bul ŋii. 12 Nuu-kala bi jaŋ wuo
laala ta, see Yesu duŋduŋa. U yiriŋ duŋduŋa nɛ Wia si la yirɛ duu laala
ta. Wia bira bi nuu-kala liisa duu wuo laala ta, see Yesu duŋduŋa."
13 Nialiŋ si hilime na Piita ari Jɔɔŋ di baa bul wiaa ari nyu-duoŋ ŋii, u
ŋaaba wu-kpuŋkpere, bɛɛ wiaa ba jima ba ŋaa ba tuɔŋ ni-biisiŋ nɛ a bi
wii-kala gunna. Ŋii nɛ ba wuo jiŋ ari ba faa to Yesu hariŋ nɛ a gunnɛ u
wiaa. 14 Ka ba na gbɛriku-la Piita ari Jɔɔŋ si vaara, di ba kala china, ba niiŋ
kala maa. 15 Ŋii nɛ ba bula piba di ba lii dia-la tuɔŋ ba fa si hɔnɔɔ vuurɛ
wiaa. Ba lii, aŋ ka ba pipiɛsɛ dɔŋɔ, "Ɛɛ nɛ la jaŋ kɛŋ niaa deeŋba balia kaa
ŋaa? 16 Nuu-kala si hɛ Jerusalɛm lɛ nɛ jima ari ba nɛ ŋaa wu-baliŋ deeŋ,
la saa bi wuo kaa lilɛrɛ. 17 Ama má leŋ di la kpurisɛ ba digilaa di ba bira
sí Yesu yiriŋ yiru, a bira sí u wiaa bula pi niaa, di wiiŋ deeŋ bira sí leriŋ
deeŋ kala teelu." 18 Ŋii nɛ ba bira yirɛba kaa juu, a bula piba ari siifiɛsiŋ
di ba bira sí wii-kala bul, koo di ba sí wii-kala dagu a tigɛ Yesu lɛ, a bira sí
u yiriŋ yiru. 19 Ŋii nɛ Piita ari Jɔɔŋ piɛsɛba, "La si to ma niiŋ koo la si to
Wia niiŋ, kubɛɛ nɛ zɔmɔ Wia teeŋ? Má bul. 20 La bi jaŋ wuo tɔrɛ la niiŋ,
see di la bul wialaa la si na a nii maa." 21 Ŋii nɛ ba bira fugisiba woruŋ
ari ba jaŋ dɔgisɛba woruŋ aŋ joŋba ta. Ba bi woŋbiiŋ na di ba dɔgisɛba,
bɛɛ wiaa nialiŋ kala ka dɛnnɛ Wia a tigɛ wii-la si ŋaa lɛ nɛ. 22 Baala deeŋ
ba fa si ŋaa wu-kpuŋkpere deeŋ u lɛ u duori, u fa kii jisiŋ mahiŋ balia nɛ.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii sul Wia chichɛ nyu-duoŋ

23 Ba si joŋba ta, Piita ari Jɔɔŋ miira mu ba naaŋbiiriŋ teeŋ, ba di ba fa si
yie hilimi, a bula piba wialiŋ kala nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari
Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ fa si bula piba. 24 Ba si nii ŋii, ba suomo chuchuɔlɛ
Wia ari tuɔ-bala a bul, "La Tiina Wia, ŋ nɛ ta wia nyuŋ ari tiŋteeŋ ari
mugi-balaa ari fuo-biisiŋ ari kuŋ-kala si hɛ dimɛ. 25 Ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
ŋ wuo leŋ la naabalima Devit, ŋ tiŋtinna, u bul,

'Bɛɛ nɛ tii nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ba faasa na baaniŋ?
Bɛɛ nɛ tii nialiŋ vuurɛ di ba jaŋ chei Wia tiŋtiŋŋaa aŋ lɔl?
26 Tiŋteeŋ kuoroo kɛŋ ba titia hɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa siri,
ba taŋ kuhiasiŋ, ba ma hilimi
di ba yuo la Tiina Wia ari Kirisito, nii-la u si liisa.'

27 Wiaa deeŋba sɛnɛ ku ŋaa wutitii. Hɛrɔd ari Pɔŋsɔs Paalit ari nialiŋ si
bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ari Iziral tiŋŋaa, ba kala hilime nɛ taŋ deeŋ lɛ di ba yuo
Yesu, ŋ tiŋtinni-zɔŋ-la ŋ si liisa duu ŋaa Kirisito. 28 Ba hilime di ba ŋaa
wialiŋ kala ŋ si paala jiŋ ŋ doluŋ ari ŋ tuɔbiinaa lɛ ari ba jaŋ ŋaa. 29 La
Tiina Wia, bee na ba si kpurisɛ la digilaa ŋii ari ba jaŋ dɔgisɛla, aŋ pɛ ŋ
tiŋtinnaa lɛ di la wuo bul ŋ niiŋ wiaa ari nyu-duoŋ. 30 Dagɛ ŋ doluŋ aŋ leŋ
di puwuoloo duori, di la ma wuo ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa ŋ
tiŋtinni-zɔŋ-la Yesu doluŋ lɛ." 31 Ba si chuɔlɛ Wia dɛrɛ, lee-la ba si hilime
jigisi. Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛba kala lɛ. Ba suomo bubul Wia niiŋ wiaa ari
nyu-duoŋ.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ka pɛ dɔŋɔ lɛ.

32 Nialiŋ kala fa si laa Yesu wiaa dii, ba kala kɛŋ tuɔ-bala ari nii-bala.
Di nuu nɛ kɛŋ kuŋ maa, u bi jaŋ bul, "Na mi kuŋ nɛ ŋla", ba kala nɛ yie
tiiu. 33 Wia lahɔrimɔ-bal-la nɛ tii Yesu naŋzɔɔba-la wuo na doluŋ a bulaa
pi niaa di la Tiina Yesu sii suuŋ lɛ. 34 Wia pɛ nialiŋ kala si laa Yesu wiaa
dii kala lɛ woruŋ. Nialiŋ kala fa si kɛŋ diisiŋ ari bagisiŋ, ba yie joŋo yallɛ,

a kɛŋ moribie-la ba si na [35] a kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la teeŋ. Ba kpaa
magɛ ŋii kala nuu-kala síi chɛ. Ŋii wiaa ba nialiŋ kuŋ-kala fa bi kuŋ chɛɛ
ka. [36] Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ, baa yirɛ Josɛf. Yesu naŋzɔɔba-la ma
kɛnu kaa yiyirɛ Banabas. (U bubuɔŋ nɛ, u fa yie bul wiaa pi niaa ba nyusuŋ
nyinyaasɛ.) U fa ŋaa Liivai doho nuu nɛ a lii Saapɔs tiŋteeŋ. [37] U nɛ joŋ u
baga u fa si kɛnɛ a yallɛ, a kɛŋ moribie-la kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la teeŋ.

5

Ananaya ari Safaya

[1] Ama ba tuɔŋ baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ Ananaya. U haala
ma yiriŋ nɛ fa Safaya. U joŋ u dua a yallɛ [2] a liisɛ moribie-la dɔŋsuŋ faa, u
haala jiŋ, aŋ kɛŋ ku-kaana-la kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la teeŋ. [3] Piita piɛsu,
"Ananaya, bɛɛ nɛ tii ŋ leŋ Sitaani nyisiŋ, ŋ joŋ tiŋtee-la ŋ si yalla moribie-
la dɔŋsuŋ faa, aŋ nyia wiaa pi Wia Diŋ-zɔŋ-la? [4] Ka ŋ-na joŋ ku-la yallɛ,
ŋ dee buu tii? Moribie-la maa ŋ si yalla, ŋ dee biba tii? Bɛɛ nɛ saa tii ŋ
biinɛ ŋ tuɔŋ lɛ aŋ ŋaa wiiŋ deeŋ? Nuhuobiinee duŋduŋa dee ŋ nyia wiaa
pa, ŋ nyia wiaa pi Wia ma nɛ." [5] Ananaya si nii wiiŋ deeŋ, u tuu tele suu.
Fawulluŋ kɛŋ nialiŋ ma kala si hɛ dimɛ. [6] Bapuɔsaa joŋ gɛriŋ laalu a joŋu
kaa lii a kaa mu hugi.
[7] U yi hawa batori di u haala ku juu. U fa bi jiŋ wii-la kala si ŋaa. [8] Piita
piɛsu, "Moribie-la ŋ bala si kaa kɔ, magɛ ŋii nɛ ma joŋ ma tiŋtee-la yallɛ
koo?" Ŋii nɛ haal-la bul di ba niiŋ nɛ ŋii. [9] Ŋii nɛ Piita piɛsu, "Bɛɛ nɛ tii ma
di ŋ bala vuurɛ di ma nyisɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la, a biinɛ u bi jaŋ dɔgisɛmaa?
Bee na, nialiŋ si joŋ ŋ bala mu hugi, ba nɛ chiŋ boiŋniiŋ ŋii. Ba saa jaŋ
joŋuŋ ma lii." [10] U guu tel u sipaaŋ a suu. Bapuɔsia-la si joŋ u bala kaa
mu hugi, ba ku juu duu suba. Ŋii nɛ ba joŋu kaa lii, a hugu a kpɛrɛ u
bala. [11] Nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ari nialiŋ dɔŋsuŋ ma si
nii wii-la, fawulluŋ kɛŋba woruŋ.

Wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa

[12] Yesu naŋzɔɔba-la ŋaa wu-magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ yugɛ niaa
tuɔŋ. Nialiŋ kala si laa Yesu wialiŋ dii, ba kala hilimi dɔŋɔ lɛ ari nii-bala.
Zawura-la ba si kaa yirɛ Solomɔŋ zawura, u lɛ nɛ ba hilimi. [13] Nuu-kala
si bi Yesu wialiŋ laa dii bi nyu-duoŋ kɛnɛ duu guoli ba tuɔŋ. Ari ŋii kala,
ka ba ha bibɛsɛba lɛ. [14] Nialiŋ si laa Yesu wialaa dii a ku pɛ nialiŋ lɛ, ba
kii nialiŋ kala Wia fa si vɛnɛ kaa kuu pɛ, baalaa ari haalaa. [15] A tiŋ wialiŋ
kala síi ŋaa lɛ, ba paala paa puwuoloo kaa lii woŋbiiŋ niiŋ, a bilba godoba
lɛ ari bɔsunuŋ lɛ. Ba ŋaa ŋii di Piita nɛ kuu bal, duu daaliimiŋ wuo hɛ ba
dɔŋsuŋ lɛ di ba duori. [16] Niaa ma yuga a lii ta-biisi-la si kpagɛ Jerusalɛm, a
kɛŋ puwuoloo ari nialiŋ jiŋ-bɔŋŋɔɔ si kɛnɛ a kaa kɔ u teeŋ, ba kala duori.

Ba to naasiŋ dɔgisɛ Yesu naŋzɔɔba

[17] Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ ari u haritooroo sii. U
haritooro-la kala hɛ Sadusii tiŋŋaa paati-la tuɔŋ nɛ Jerusalɛm lɛ. Ba yaraa
faasa bibieri. [18] Ba kɛsɛ Yesu naŋzɔɔba-la kaa mu tɔ dia, lee-la ba síi tɔ ba
niaa. [19] Ama titaŋ-la titia Wia tiŋdaara kubala ku kɛŋ dia-la boiŋniiree
suri, a leŋ Yesu naŋzɔɔba-la lii. Ka u bula piba, [20] "Má mu juu chiŋ Wia-
dia lɛ a bula pi niaa woŋbii-faliŋ deeŋ wiaa." [21] Yesu naŋzɔɔba-la sɛi.
Siipuuraa ba juu Wia-dia a suomo didagɛ niaa.
Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ ari u naŋdɔŋsuŋ, ba yirɛ
Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ ari ba niaa kala di ba hilimi a vuurɛ, aŋ tiŋ di ba mu

dia-la lɛ a kɛsɛ Yesu naŋzɔɔba-la kaa kɔ. 22 Nihiasi-la si mua, ba biba na
sarika lɛ. Ba miira ku bul, 23 "La si mu sarika-la, la na di ba yaga, nuu-kala
bi suro, ka nialiŋ síi beŋ sarika-la, ba ma chiŋ boiŋniiŋ. Ama la mu suri,
la bi Yesu naŋzɔɔba-la naa." 24 Wia-dia nihiaŋ ari nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ si nii wiiŋ deeŋ, u kperiba kiŋkɛŋ, ba bi jiŋ wii-la kala ba si
jaŋ ŋaa. 25 Ŋii nɛ baal kubala ku juu a bula piba di ba bee na nialiŋ ba si
kaa tɔ dia, ba nɛ chiŋ Wia-dia tuɔŋ a didagɛ niaa. 26 Ŋii nɛ Wia-dia nihiaŋ
ari u niaa, ba mu kɛsɛba kaa kɔ. Fawulluŋ fa kɛŋba nɛ ari nialiŋ fa si hɛ
Wia-dia-la tuɔŋ jaŋ paa tabiaa yagɛba, ŋii nɛ tii ba bi Yesu naŋzɔɔba-la
fuga.

27 Ba kɛŋba kaa ku juu, a leŋ ba chiŋ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa
sipaaŋ. Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ bula piba, 28 "La bula
pima ari siifiɛsiŋ ari ma bira sí wii-kala dagu Yesu doluŋ lɛ. Ama ma
bee na, ma kɛŋ wii-la kaa gaara cheŋ Jerusalɛm kala aa chɛ ma joŋ taali
chugɛla a tiŋ baala deeŋ suuŋ lɛ." 29 Piita ari Yesu naŋzɔɔba-la dɔŋsuŋ
miira bula piba a bul, "U maga di la to Wia niiŋ nɛ a kii nuhuobiine niiŋ.
30 La naabalimaba faa to Wia nɛ, u nɛ chisɛ Yesu suuŋ lɛ, nii-la ma fa si
kaa kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu. 31 Wia chisu u sii jila hɔŋ Wia sɛmɛ,
ni-duoŋ di-hɔnuŋ, duu ŋaa Sipaa-laara ari Laataara, a leŋ di Iziral tiŋŋaa
birima lii ba haachɛba lɛ, ka duu joŋ ba haachɛba chɛba. 32 La ŋaa wiaa
deeŋba kala daŋsia ari Wia Diŋ-zɔŋ-la maa, Wia si joŋo pi nialiŋ si to u
niiŋ nɛ."

33 Nialiŋ si nii wiiŋ deeŋ, ba faasa na baaniŋ a chichɛ di ba kpuba.
34 Baal kubala ma nɛ fa hɛ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa tuɔŋ. U lii
Farisii tiŋŋaa tuɔŋ nɛ. Baa yirɛ Gamiilial. U nɛ faa dagɛ wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto. Nuu-kala pupu jirima. U sii chiŋ a bul di ba
leŋ di Yesu naŋzɔɔba-la lii di-jaliŋ muapilii. 35 Ka u sii a bula piba, "Ma
Iziral timma, má fiɛlɛ ma siaa ari ma síi ŋaa wii-la niaa deeŋba lɛ. 36 Jisiŋ
deeŋba nɛ, baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ. Baa yirɛ Tuudas. U bula ari u ŋaa
ni-bal nɛ. Niaa yi ari zɔ-banɛsɛ a pɛu lɛ. Ba kpuu, ka u haritooro-la kala
pisɛ dɔŋɔ lɛ, u yiri-la kala disɛ. 37 U hariŋ lɛ nɛ, baal kubala ma lii, bua-la
lɛ ba síi diisɛ niaa, baa yirɛ Judas. U lii Galilii nɛ. U kɛsɛ ni-daŋ a kaa to u
hariŋ. Ba kpuu maa, ni-daŋ-la ma síi to u hariŋ, ba ma pisɛ dɔŋɔ lɛ. 38 Ka
lɛɛlɛ wiiŋ deeŋ, mi jaŋ bula pima di ma sí wii-kala ŋaa niaa deeŋba lɛ, aŋ
leŋba ta. Di tiŋtimiŋ deeŋ lii nuhuobiine doluŋ lɛ nɛ, u jaŋ lɛl. 39 Ama di
Wia tiŋtimii nɛ, ma bi jaŋ wuo cheyu. Di ma nɛ chɛ di ma cheyu, ma jaŋ
na di ma di Wia paala yuyuo dɔŋɔ."

40 Ŋii nɛ ba jegile nii u niiŋ. Ba yirɛ Yesu naŋzɔɔba-la ba ku juu, a ŋaa
ba viirɛba, aŋ bula piba di ba bira sí wiaa bul Yesu doluŋ lɛ, aŋ leŋ ba viiri.
41 Ŋii nɛ ba lii nialiŋ fa si hilime teeŋ. Ba tuɔŋ tɔrɛ ari ba si dɔgisɛba a tiŋ
Yesu wiaa lɛ. 42 Tapulii-na kala ba yie juu Wia-dia a pɛɛ mu niaa diisiŋ, a
ha bubul Wia wu-zɔmɔ-la a mu tigɛ Yesu Kirisito lɛ.

6

Niaa balipɛ ku pɛ Yesu naŋzɔɔba-la lɛ

1 Tapulaa deeŋba Yesu haritooro-la ku puŋa yugɛ. Ŋii nɛ ba tuɔŋ Giriik
tiŋŋaa suomo nyinyaŋ Hiiburu tiŋŋaa. Ba bula ari ba si yie joŋ moribie-la
a pipi yo-haalaa tapulii kala, ba yie bee kikieli ba-na yo-haalaa nɛ. 2 Ŋii nɛ
Yesu haritooro-la fii ari balia yirɛ nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii a hilimi,

a bula piba a bul, “U bi maga di la bibeŋ moribiee aŋ ka Wia wiaa ta. 3 Mi
naaŋbiiriŋ, má liisɛ ma tuɔŋ niaa balipɛ ma si jima di niaa ka zilba, ka
Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛba lɛ aŋ kɛŋ wu-jimiŋ maa. Má liisɛba di ba bibeŋ yo-
haalaa deeŋba. 4 Ka la joŋ la nyuŋ kala hɛ aa chuɔlɛ Wia aŋ pɛɛ bul Wia
niiŋ wiaa.” 5 Ŋii nɛ nialiŋ kala si hɛ dimɛ tuɔsaa kala tɔrɛ ari wialiŋ Yesu
haritooro-la si bula. Ba liisɛ baal kubala baa yirɛ Sitiiviŋ. U fa ŋaa baal-la
si kɛŋ yarida woruŋ nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la ma hɛu lɛ. Ba bira liisɛ Filip ari
Purɔkurɔs ari Nikeeno ari Taamɔŋ ari Paaminas ari Nikɔlas. Nikɔlas lii
Aŋtiɔk nɛ. U fa bi Ju̱u tiina ŋaa aŋ tuto Ju̱u tiŋŋaa hariŋ. 6 Ŋii nɛ ba kɛŋ
nialiŋ balipɛ-la ba si liisa a kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la sipaaŋ. Ba chuɔlɛ
Wia piba aŋ joŋ ba nisaa daŋba lɛ.

Ba kɛŋ Sitiiviŋ

7 Wia niiŋ wiaa ha gaara su̱ lee-la kala. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii puŋ
woruŋ Jerusalɛm lɛ. Nialiŋ ma si kpu pusuŋ pipi Wia yuga a ma sɛi Wia
niiŋ wialiŋ.
8 Wia lahɔrimɔ lɛ Sitiiviŋ kɛŋ doluŋ woruŋ, a wuo ŋiŋaa wu-
kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa niaa tuɔŋ. 9 Niaa dɔŋsuŋ fa hɛ dimɛ. Ba
fa ŋaa Ju̱u tiŋŋaa nɛ a lii Sariini, dɔŋsuŋ ma lii Alɛkizaŋdia. Ba fa lii
Wii-chuɔlɛ dia-la ba fa síi yirɛ ‘yosuŋ ba si joŋo ta’. Dɔŋsuŋ ma fa ŋaa
Ju̱u tiŋŋaa a ma lii Siliisia ari Esia. Ba lii Sitiiviŋ hariŋ a kɛŋ wiaa lilɛrɛ.
10 Ama ba fa bi u bubuɔŋ lɛ wuo kɛŋ a tiŋ u wu-jimiŋ ari Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ u fa síi bul wiaa. 11 Ŋii nɛ ba luɔra hɛ niaa, ba bul, “La nia duu
chei Moosis ari Wia yiriŋ.” 12 Ba bul ŋii a nyisɛ nialiŋ ari nihiasi-la ari Wia
teniŋ kerichiba hɛ. Ba baaniŋ sii Sitiiviŋ nyuŋ. Ba kɛnu kaa mu nihiasi-la
si yie hilime vuvuurɛ wiaa teeŋ. 13 Ba kɛŋ niaa kaa kɔ di ba ku nyia wiaa
pu a bul, “Baala deeŋ yie ku bul wiaa aa chei Wia-dia-la ba si joŋo pi Wia,
ari wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di la tuto. U yie bul ŋii, u bi tɔrɛ, 14 bɛɛ
wiaa la nia duu si di Yesu deeŋ si lii Nazarɛt jaŋ yigi Wia-dia-la lo, a kɛŋ
wialiŋ Moosis fa si dagɛ la naabalimaba di ba tuto a kaa birimɛ.” 15 Nialaa
kala fa si hɔŋ lee-la, ba chaarɛ siaa a pɛ Sitiiviŋ lɛ. Ba na duu siaa nagɛ
Wia tiŋdaara siaa.

7

Sitiiviŋ bul Wia wiaa a pi niaa

1 Ŋii nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ piɛsɛ Sitiiviŋ di wiaa deeŋba
ŋaa wutitii nɛɛ? 2 Sitiiviŋ bul, “Mi nyimmaba ari mi naaŋbiiriŋ, má
jegile nii mi teeŋ. Wii-baliŋ si kɛŋ yiriŋ kɛŋ u titia ku dagɛ la naabalima
Abiraham, bua-la lɛ u fa si hɔŋ Mesopoteemia tiŋteeŋ lɛ, di u ha bi taŋ-
la ba síi yirɛ Haraŋ lɛ mu hɔŋ. 3 Ŋii nɛ Wia bula pu duu sii a leŋ u dia
niaa, a lii u tiŋteeŋ ma lɛ, a mu tiŋtee-la u si jaŋ dagu. 4 Ŋii nɛ u sii
lii Kalidiya tiŋteeŋ lɛ a mu hɔŋ taŋ kubala baa yirɛ Haraŋ lɛ. Dimɛ nɛ
Abiraham nyimma suu. Ŋii nɛ Wia leŋ u sii lee-la a kɔ tiŋteeŋ deeŋ ma
niaa deeŋba si hɔnɔ lɛɛlɛ. 5 Bua-la lɛ Wia bi lee-la kere pi Abiraham a yi
naakieliŋ kubala maa, duu titia kɛŋ, ama u bula pu duu jaŋ joŋo pu, ba di
u doho niaa. Bua-la lɛ Wia si bul ŋii Abiraham lɛ duu ha bi bii lula. 6 Ŋla
nɛ Wia bula pu, ‘Ŋ doho niaa jaŋ ŋaa nuhuɔraa tiŋteeŋ dɔŋɔ lɛ, a birimɛ
yosuŋ. Ba jaŋ dɔgisɛba woruŋ jisiŋ zɔ-banɛsɛ. 7 Mi saa jaŋ kɛŋ nialiŋ ba
si jaŋ tima pipa dii sariya. Ŋii hariŋ lɛ ba jaŋ lii lee-la lɛ, a bira kɔ daha a
chuchuɔlɛmi.’

8 Ŋii nɛ Wia joŋ u niiŋ a pi Abiraham. U magiliŋ nɛ, ba di u doho niaa
kikeri ba penee. Ŋii nɛ Abiraham lul Aizik. Tapul-chorimuŋ chɛɛŋ u keri
u peniŋ. Aizik ma lul Jekɔb. Jekɔb nɛ lul biiriŋ fii ari balia-la si ku ŋaa
la naabalimaba. 9 Ba tuɔŋ dɔŋɔ yiriŋ nɛ Josɛf. Ku-kaana-la yaraa bibieri
u nyuŋ, ba kɛnu kaa yallɛ pi baalaa kubalaba. Ba kɛnu kaa mu Ijipiti
tiŋteeŋ. Ama Wia fa pɛu lɛ woruŋ 10 a liisu wahala kala lɛ u fa si jua. U
fa si mu Feero Ijipiti kuoro sipaaŋ, Wia lahɔrimɔ lɛ u kɛŋ wu-jimiŋ. U leŋ
u ŋaa u tiŋteeŋ kuhiaŋ a bibeŋ u tiŋteeŋ ari u dia kala. 11 Ŋii nɛ losuŋ
ku juu Ijipiti tiŋteeŋ ari Keenaŋ tiŋteeŋ kala. Losuŋ kpu niaa kiŋkɛŋ, la
naabalimaba bi kudiilee wuo na. 12 Jekɔb nia ari kudiilee hɛ Ijipiti tiŋteeŋ
lɛ. U tiŋ u biiriŋ, la naabalimaba-la, di ba mu yɔɔ kaa kɔ. Ba yɔɔ kaa kɔ.
13 Jekɔb biiriŋ miira mu Ijipiti liamiŋ lɛ di ba yɔɔ kudiilee. Ŋii nɛ Josɛf
kɛŋ u titia dagɛba, aŋ kɛŋba ma dagɛ Feero. 14 Ŋii nɛ Josɛf tiŋ di ba mu
bula pi u nyimma Jekɔb, duu kɛŋ u doho niaa kala kaa kɔ Ijipiti, ba kala fa
ŋaa mahiŋ batori ari fii ari banɔŋ nɛ a mu Ijipiti. 15 Ŋii nɛ Jekɔb sii a mu
Ijipiti. Ba di u biiriŋ suu dimɛ. 16 Ba miira kɛŋba kaa mu Keenaŋ tiŋteeŋ
a hugiba lee kubala baa yirɛ Sɛkɛm. Ba hugiba bua kubala lɛ Abiraham
fa si yɔbɔ Hamɔ niaa teeŋ.

17 U ka mua, ka di wii-la-na ku bal, Wia fa si bula pi Abiraham ari u jaŋ
ŋaa pu. Bua-la lɛ Jekɔb doho niaa fa puŋa woruŋ Ijipiti lɛ. 18 Kuoru-la
fa si jiŋ Josɛf suba, aŋ ka ni-tanii dii kuoruŋ Ijipiti lɛ. U fa bi Josɛf wiaa
jiŋ. 19 U nyisɛ niaa kiŋkɛŋ a dɔgisɛba, a fugɛ la naabalimaba di ba joŋ ba
bii-mulluŋ kaa lii ta di ba suu. 20 Bua-la lɛ nɛ ba fa lul Moosis. U fa ŋaa
bii-zɔŋ-bie nɛ woruŋ. Ba benu u nyimma dia lɛ chɛŋsiŋ batori, aŋ ka ba
joŋu kaa lii ta. 21 Ba si joŋu kaa lii ta ŋii, Feero tolo ku joŋu, a diɛsu ari
u bii-lulluŋ. 22 Ba dagu Ijipiti tiŋŋaa wu-jimiŋ kala. U wu-ŋaalaa ari u
wu-bulaa leŋ u ŋaa ni-bal.

23 Moosis fa si yi jisiŋ mahiŋ balia, u biinɛ ari u jaŋ mu na u naaŋbiiriŋ
Iziral tiŋŋaa. 24 U si mu dimɛ, u na Ijipiti tiina duu dɔgisɛ Iziral niaa dɔŋɔ.
U mu lii paa Iziral tiina-la tuɔruŋ, a kpu Ijipiti tiina-la. 25 U fa biina ari
u naaŋbiiriŋ jaŋ jiŋ ari Wia chɛ duu nɛ laaba ta, ama ba fa bi wuo jiŋ.
26 Taŋ si pula, u na di Iziral niaa balia, baa yuo dɔŋɔ. U mu duu kɛŋba hɛ
dɔŋɔ lɛ a bul, ‘Ma ŋaa naaŋbiiriŋ nɛ, bɛɛ nɛ tii ma gura dudɔgisɛ dɔŋɔ?’
27 Nii-la fa síi dɔgisɛ u dɔŋɔ tiina-la kɛŋ Moosis yige ta aŋ bul, di kubɛɛ nɛ
si u bibeŋba a laa ba wiaa jijiŋ? 28 Duu chɛ duu kpuu maa, ari u dia si kpu
Ijipiti tiina-la ŋii nɛɛ? 29 Moosis si nii ŋii, u fá Ijipiti tiŋteeŋ lɛ a mu ŋaa
nuhuɔru Midiaŋ tiŋteeŋ lɛ. U hɔŋ dimɛ nɛ a jaa haala, a lul biiriŋ balia.
30 U fa hɔŋ dimɛ jisiŋ mahiŋ balia.

Ŋii nɛ Wia tiŋdaara kubala ku lii u teeŋ giri-bine tuɔŋ a kpagɛ peel
kubala baa yirɛ Saana. U ku lii a nagɛ tii-bie síi dii nyiniŋ tuɔŋ. 31 Moosis
si na ŋii, u ŋaau wu-kpuŋkpere. U mu yi duu na tii-bie-la, a nii la Tiina
Wia yiikoro. U bula pi Moosis a bul, 32 ‘Mi nɛ ŋaa ŋ naabalimaba Abiraham
ari Aizik ari Jekɔb Wia.’ U si bul ŋii, Moosis china chichel. U bira bi wuo
bibeŋ.”

Ba yagɛ Sitiiviŋ ari tabiaa

33 Sitiiviŋ bira bul, “Ŋii nɛ la Tiina Wia bula pi Moosis a bul, ‘Chaarɛ ŋ
nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋ naasiŋ lɛ. Wia hɛ lee-la ŋ si china nɛ. U wasɛ lee-la kala a
ta. U bi disinniŋ kɛnɛ. 34 Mi na ba síi dɔgisɛ mi niaa ŋii nɛ Ijipiti lɛ, a nii

ba síi yel maa, a ku tuu di mi laaba ta. Sii lɛɛlɛ, mi timiŋ di ŋ miira mu Ijipiti.' "
35 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bira suomi aa bul, "Moosis deeŋ nɛ ba via aŋ piɛsu,
'Kubɛɛ nɛ ŋaa ŋ bibeŋla a laa la wiaa jijiŋ?' U nɛ Wia tiŋ u ŋaa ma kuhiaŋ
ari ma laataara. Wia nɛ to Wia tiŋdaari-la fa si ku lii Moosis teeŋ a nagɛ
tii-bie-la si dii nyiniŋ tuɔŋ, a pɛu lɛ duu laa u niaa tita. 36 Moosis ŋaa wu-
magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ Ijipiti lɛ, aŋ-na kɛsɛ u niaa lii Ijipiti tuɔŋ, a
kɛŋba to mugi-bal kubala baa yirɛ Mugi-fiaŋ. Ba to giriŋ maa jisiŋ mahiŋ
balia, a pɛɛ ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa wɔŋbiiŋ lɛ. 37 Moosis
deeŋ nɛ bula pi Iziral niaa a bul,

'Wia jaŋ leŋ di marialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
di ba dɔŋɔ kɔ ma teeŋ ari u si tiŋmi ŋii.
U jaŋ ŋaa ma naaŋbii.' "

38 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bira suomo bubul, "Moosis ari la naabalimaba nɛ fa
hilimi giri-bine tuɔŋ. Dimɛ nɛ u na Wia tiŋdaara ma peel kubala nyuŋ
baa yirɛ Saana. U joŋ Wia niiŋ wialaa si kɛŋ miisiŋ pu duu laa bula pila.
39 La naabalimaba via u niiŋ aŋ joŋ ba hariŋ yia, ba tuɔbiinaa kala fa cho
di ba fa miira mu Ijipiti. 40 Ŋii nɛ ba bula pi Ɛrɔŋ a bul, 'Mɛ vesiŋ pila
di ba laa la sipaaŋ. Moosis deeŋ si kɛŋla lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ a kɛŋla kɔ
daha, la bi jiŋ wii-la kala si ŋaau lɛ.' 41 Ŋii nɛ ba mɛ vene a nagɛ nɛ-bie
a kpaaru. Ba tuɔŋ tɔrɛ ku-la lɛ ba titia si mɛɛ. 42 Wia joŋ hariŋ yiaba a
joŋba ta ba chuchuɔlɛ chɛŋwulaa ari chɛnɛ ari wii-pɔsuŋ. Ba ŋmuŋsɛ ŋii
nɛ Wia teŋ-la sɛmɛ dɔŋɔ marialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, si
ŋmuŋsa. Ba dɔŋɔ ŋmuŋsa a bul, Wia si,

'Ma Iziral timma, bua-la lɛ ma fa si hɛ giri-bine-la lɛ jisiŋ mahiŋ balia-la,
mi-na dee ma fa kpu pusuŋ pa.
43 Ma vesiŋ nɛ ma kpikpaarɛ.
Ma vene ba síi yirɛ Mɔlɔk, u lɛbiŋ nɛ ma kaa chuŋaa vɛŋ, a chuŋ ma
chɛŋwuluŋ vene maa,
vene-la ba síi yirɛ Rɛfaŋ u magiliŋ nɛ.
Kiaa deeŋba nɛ ma mɛ a chuchuɔlɛ.
Ŋii nɛ tii mi jaŋ leŋ ba kɛŋma kaa mu di-bolii, a kieli Babilɔŋ a mu.' "

44 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bira bul, "La naabalimaba fa si hɛ giri-bine tuɔŋ, ba kɛŋ
lɛbi-la ba fa si hɛ pi Wia. Wia nɛ fa dagɛ Moosis duu ŋaa. U dagɛ u nagisiŋ
kala u si jaŋ ŋaa duu nagɛ. Moosis ŋaa ŋii. 45 Niaa deeŋba suba nɛ, ka
la naabalimaba laa lɛbiŋ deeŋ ba nyuŋ lɛ a chuŋ. Ba di Jɔsua juu tiŋteeŋ
dɔŋɔ. Marialiŋ fa si tii tiŋtee-la, ba fa bi Wia ka to. Wia pɛ la naabalimaba
deeŋba lɛ ba yuo kiri marialiŋ, aŋ laa tiŋtee-la tii. Lɛbi-la fa hɛ ba teeŋ, ŋii
nɛ deeŋ deeŋ, Devit, la naabalima, ku yiu. 46 Wia lahɔrimɔ-la lɛ u sul Wia
duu leŋ duu saa dia pu, u-na Wia-la u naabalima Jekɔb fa síi to. 47 Devit
dee bi dia-la saa, Solomɔŋ nɛ miira saa a pi Wia. 48 Ka Wia si kii kuŋ-kala,
u bi diisi-la nuhuobiinee si saa duŋduŋa nɛ ka juu. Marialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba dɔŋɔ nɛ fa bul ŋii. U si,

49 'Wia si, Wia-jaŋ lɛ nɛ mi kuori-kpasa hɛ,
tiŋteeŋ nɛ ŋaa mi naasiŋ di-biliŋ.
Dii bɛɛ nɛ saa ma jaŋ saa pimi?
Mi di-wiesiŋ hɛ nii?
50 Kiaa deeŋba kala, mi dee bi ŋaa?' "

51 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bul, "Ma nyuŋ dolie kiŋkɛŋ. Ma digilaa ma kparimɛ.
Ma kɛŋ nyu-duoŋ ari marialiŋ si bi Wia ka to. Ma ma yie via ma to Wia
Diŋ-zɔŋ-la lɛ, ari ma naabalimaba fa si ŋaa ŋii. 52 Marialiŋ síi bul wiaa, Wia

Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba tuɔŋ kuŋ-kala tuo ma naabalimaba si bi naasiŋ to
dɔgisɛ. Ba fa kpu nialaa si laa sipaaŋ paala bul di Wia Tuɔ-pul Tiina jaŋ
kɔ. U nɛ ma joŋo yallɛ a kpu. 53 Wia tiŋdaaraa joŋ Wia niiŋ wiaa pima,
ama ma buu to."
54 Sitiiviŋ si bul wialiŋ dɛrɛ, nialiŋ fa si hilime vuurɛ wiaa nii wialiŋ u
si bula. Ba baaniŋ faasa sii, ba chichaŋ ba nyilaa. 55 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-
la faasa hɛ Sitiiviŋ lɛ yugɛ. U wula beŋ wia nyuŋ a na Wii-baliŋ tula, a
na Yesu maa duu hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ. 56 Ŋii nɛ Sitiiviŋ bul,
"Má bee na, mi na Wia-jaŋ boiŋniiŋ duu suro, ka Nuhuobiine Bie hɔŋ Wia
sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ." 57 Ka ba faasa ŋaa goŋ a tɔ ba digilaa, ba kala
guu mu-u lɛ 58 a kɛnu yige ta u lii ba jaŋ tuɔŋ lɛ, a paa tabiaa yiyagu.
Nialiŋ síi yagɛ Sitiiviŋ joŋ ba gɛnniŋ a pi bapuɔsi-bie kubala baa yirɛ Sɔɔl,
u bibeŋ. 59 Baa yagɛ Sitiiviŋ ŋii nɛ ari tabiaa, ka u yiyirɛ la Tiina Yesu a
sulu, "Mi Tiina Yesu, laami kaa mu ŋ teeŋ." 60 U tuu kpirimi a faasa ŋmoo
niiŋ a bul, "Mi Tiina Yesu, mii suluŋ, sí ba haachɛ deeŋ chimiŋ ti̠ŋ." U bul
ŋii nɛ aŋ suu.

8

Sɔɔl to naasiŋ dɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi

1 Sɔɔl ma sɛi ari ba kpu Sitiiviŋ nɛ. Chɛɛ-la ba suomo to nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi naasiŋ, a dudɔgisɛba kiŋkɛŋ Jerusalɛm lɛ. Ba kala
pisɛ Judiya ari Samaria tiŋteeŋ kala lɛ, see Yesu naŋzɔɔba-la duŋduŋa nɛ
ka. 2 Nialiŋ síi fá Wia joŋ Sitiiviŋ a hugi aŋ yel u yoho woruŋ.

Ba bul Wia wu-zɔmɔ-la Samaria lɛ

3 Sɔɔl faa chɛ duu pugi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, a to ba naasiŋ
dudɔgisɛba. U to dii-niiriŋ a kɛsɛ haalaa ari baala-la si laa Yesu wiaa dii,
a lɛrɛba lii ba diisiŋ lɛ, aŋ leŋ ba kɛŋba kaa mu tɔ dia. 4 Nialaa fa si pisa,
ba mu gɔllɛ lee kala a bubul Wia niiŋ wiaa. 5 Filip sii mu taŋ kubala baa
yirɛ Samaria, a bul Kirisito wiaa pi nialaa si hɛ dimɛ. 6 Ni-daŋ-la kala si
nii wialaa u si bula a na u wu-magila-la u si ŋaa, ba kala kɛŋ nii-bala a
joŋ ba nyuŋ hɛ wialiŋ u síi bul lɛ. 7 Filip si bul wiaa ŋii, jiŋ-bɔŋŋɔɔ fa kɛŋ
niaa a yugɛ, ba leŋba. Di ba nɛ leŋba, ba yie lii a faasa yiyel. Niaa ma
yuga a gbɛrikɛ, dɔŋsuŋ kɛŋ naa-suunuŋ ari na-suunuŋ, ba ma kala duori.
8 Samaria tiŋŋaa kala tuɔŋ faasa tɔrɛ.
9 Taŋ-la lɛ baal kubala ma hɛ dimɛ, baa yirɛ Saamɔŋ. U kɛŋ daalusuŋ a
ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ taŋ-la lɛ niaa nina, a didagɛ ari u nɛ kɛŋ doluŋ.
10 Ni-balaa ari haŋbiisiŋ kala joŋ ba nyuŋ hɛ u wu-ŋaalaa lɛ a bul, "Baala
deeŋ nɛ ŋaa wia. U kɛŋ doluŋ, dol-la ba síi yirɛ Wia dol-baliŋ." 11 U si ŋaa
wu-kpuŋkperisiŋ deeŋba niaa na u diene, ŋii nɛ tii niaa joŋ ba nyuŋ kala
hɛ u wu-ŋaalaa lɛ. 12 Ama Filip si bul Wia wu-zɔmɔ-la a tigɛ Wia kuorii-
la, a bul Yesu Kirisito ma wiaa, ba laa wialaa dii, ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ,
baalaa ari haalaa kala. 13 Saamɔŋ titia ku laa wialiŋ dii, ba fou ma Wii-
chuɔlɛ liiŋ, ka u mɛrɛ Filip lɛ. U si na wu-kpuŋkperisi-la ari wu-magilaa
Filip síi ŋaa, u ŋaau wu-kpuŋkpere.
14 Yesu naŋzɔɔba-la si hɛ Jerusalɛm lɛ nii ari Samaria tiŋŋaa laa Wia
wiaa dii. Ŋii nɛ ba ta Piita ari Jɔɔŋ di ba mu dimɛ. 15 Ba mu a chuɔlɛ Wia
piba di Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la piba, 16 bɛɛ wiaa bua-la lɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la
ha biba kuŋ-kala lɛ hɛ. La Tiina Yesu doluŋ duŋduŋa lɛ nɛ ba fa foba
Wii-chuɔlɛ liiŋ. 17 Ba joŋ ba nisaa daŋba lɛ, ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu

hɛba lɛ. 18 Saamɔŋ si na di Yesu naŋzɔɔba-la joŋ ba nisaa daŋba lɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la ku hɛba lɛ, u joŋ moribiee a sulba a bul, 19 "Má pimi ma doluŋ
deeŋ di mi ma joŋ nisiŋ daŋ nuu-kala lɛ, di Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛ tiina ma lɛ."
Ŋii nɛ Piita bula pu, 20 "Ŋ biina ŋ jaŋ wuo joŋ moribiee yɔɔ Wia si joŋ kua
dii zile niaa lɛɛ? Ma di ŋ moribiee kala jaŋ juu nyiniŋ. 21 Ŋ bi wii-kala
kɛnɛ wiaa deeŋba lɛ. Ŋ bi ŋ tuɔŋ pulla Wia teeŋ. 22 Birimɛ a lii wu-bɔmuŋ
deeŋ lɛ, aŋ sul Wia duu joŋ ŋ tuɔbiinaa deeŋba ŋ si biinu a chɛŋ. Duu jaŋ
joŋo chɛŋ, u jaŋ joŋo chɛŋ. 23 Ŋ yaraa bieri kiŋkɛŋ, haachɛ ma kɛniŋ."
24 Ŋii nɛ Saamɔŋ sulba di ba chuɔlɛ Wia pu di wiaa deeŋba kala ba si bula
síu lɛ ŋaa. 25 Ba si bul Wia wiaa dɛrɛ ari wialiŋ kala u si ŋaa piba, ba sii
di ba miira mu Jerusalɛm. Ba si mu Jerusalɛm ŋii, ba bul Wia wu-zɔmɔ-la
Samaria tiŋteeŋ tasiŋ lɛ a yugɛ.

Filip cheŋ baal-la si lii Itoopia tiŋteeŋ

26 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara kubala ku bula pi Filip, "Sii mu taŋ-bubuɔŋ a mu
woŋbii-binii-la si lii Jerusalɛm aa mu Gaza." U mua. 27 U si mu dimɛ, u na
baal kubala duu lii Itoopia tiŋteeŋ. U ŋaa boŋjoŋ nɛ a tima pipi Itoopia
kuoro ba síi yirɛ Kaŋdaasi. U fa ŋaa haal nɛ. Baal-la faa beŋ u kiaa kala. U
fa mu Jerusalɛm nɛ a chuɔlɛ Wia aŋ hɔŋ u toruko nyuŋ, 28 a miira mumu
dia. U fa síi vɛŋ ŋii nɛ u kikarimɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ, Azaaya si ŋmuŋsa.
Azaaya fa ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ. 29 Ŋii
nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la bula pi Filip duu mu kpagɛ toruku-la. 30 Filip fá mu
kpagu a nii duu karimɛ Wia teŋ-la sɛmɛ dɔŋɔ Azaaya si ŋmuŋsa. U piɛsu
duu jiŋ wialiŋ u síi karimu bubuɔŋ nɛɛ? 31 Ŋii nɛ baal-la bul duu bi jaŋ
wuo jiŋ ba bubuɔsaa, see di nuu dagu, aŋ yirɛ Filip duu jila hɔnɔ pɛu lɛ.
32 Wia niiŋ wialiŋ u fa síi karimu nɛ ŋla: U si,
"U tɔrɛ u niiŋ a nagɛ piese ba si kaa mu di ba kpu, ka u tɔrɛ ŋii.
U bira nagɛ pie-bie ma si tɔrɛ u niiŋ, ka ba kikeri u punaa nɛ.
Nii-la bi u niiŋ suro.
33 U si kɛŋ u titia muuri ŋii, ba girima laa u wu-siŋŋaa.
Ba liisu ni-weyee tuɔŋ a kpuu.
Ba si kpuu ŋii, kubɛɛ nɛ jaŋ wuo to u doho naasiŋ?"
34 Baal-la si karimɛ Wia niiŋ wiaa dɛrɛ, u piɛsɛ Filip, "Kubɛɛ wiaa nɛ
nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ bubul ŋii? U titia wiaa nɛ koo
nuu ma dɔŋ wiaa nɛɛ?" 35 Ŋii nɛ Filip suomi Wia niiŋ wialaa lee-la titia
nɛ a bul Wia wu-zɔŋŋɔɔ wiaa a kaa mu tigɛ Yesu lɛ. 36 Ba si joŋ woŋbii-la
aa mu, ba mu yi lee kubala duu kɛŋ liiŋ. Ŋii nɛ baal-la bula pi Filip a bul,
"Na liiŋ nɛ ŋla. Bɛɛ nɛ jaŋ tɔmi di ŋ sími Wii-chuɔlɛ liiŋ fo?" 37 Ŋii nɛ Filip
bula pu, "Di ŋ nɛ laa Yesu wialiŋ dii ari ŋ tuɔŋ kala, mi jaŋ foŋ Wii-chuɔlɛ
liiŋ." Ŋii nɛ baal-la bul, "Mi laa dii ari Yesu Kirisito nɛ ŋaa Wia Bie." 38 Ŋii
nɛ baal-la ŋaa jani-la fa síi lɛrɛ toruku-la chiŋ. Ba di Filip kala tuu a juu
lii-la. Filip fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. 39 Ba si ku lii lii-la tuɔŋ, Yesu Diŋ-zɔŋ-la
ku joŋ Filip kaa lɛl. Baal-la bira bi Filip na aŋ joŋ u woŋbiiŋ vivɛŋ, a kala
ŋaa tuɔtɔru. 40 Filip ŋaa duu chiŋ duu hɛ taŋ kubala baa yirɛ Asidɔd lɛ.
U gɔllɛ ta-biisi-la kala si hɛ dimɛ a bubul Wia wu-zɔŋŋɔɔ wiaa. U ŋaa ŋii
nɛ a mu yi taŋ kubala baa yirɛ Sizariya.

9

Sɔɔl ku laa Yesu wiaa dii

1 Sɔɔl ha fufugi la Tiina Yesu haritooro-la ari u jaŋ kpuba, a sii mu nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ teeŋ, 2 a sulu duu ŋmuŋsɛ tenniŋ pu duu
kaa mu taŋ kubala baa yirɛ Damaasikas a kpaa Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ. U nɛ
ŋaa ŋii duu na nuu-na kala síi to woŋbii-la dimɛ, baalaa koo haalaa kala,
duu wuo kɛŋ doluŋ a wuo kɛsɛba vɔɔ kaa kɔ Jerusalɛm. U ŋmuŋsa pu.
3 Sɔɔl si lii joŋ woŋbiiŋ a mumu Damaasikas a ku kpagɛ taŋ-la, pulumuŋ
guu lii wia nyuŋ a faasa chaana hɛu lɛ. 4 U tuu tel tiŋteeŋ. Ka u nii nuu
yiikoro. Uu bul u teeŋ, “Sɔɔl, Sɔɔl, bɛɛ nɛ tii ŋ to mi naasiŋ a dudɔgisɛmi
ŋla?” 5 Ŋii nɛ u piɛsɛ, “Kubɛɛ nɛ, tiina?” Yiikoro-la bul, “Mi nɛ ŋaa Yesu,
nii-la ŋ si to u naasiŋ a dudɔgisɛ. 6 Sii juu taŋ-la tuɔŋ. Dimɛ ba jaŋ dagiŋ
wii-la ŋ si jaŋ ŋaa.” 7 Sɔɔl ari nialiŋ fa síi vɛŋ, ba china tuɔbibeŋ, ba nii
yiikori-la, ama ba bi nuu-kala naa. 8 Sɔɔl nyaga sii a suri u siaa. U bi kuŋ-
kala wuo na. Ba kɛŋ u nisiŋ lɛ nɛ a lɛrɛ juu Damaasikas. 9 U nyulimɛ a hɛ
dimɛ u tapulaa batori. U bi kuŋ-kala die, u bi liiŋ ma nyua.

10 Yesu haritooro-la kubala ma fa hɛ Damaasikas lɛ, baa yirɛ Ananayas.
U na wiaa ari duosoo tuɔŋ. Ŋla nɛ u na: La Tiina Yesu yiru a bul,
“Ananayas!” Ŋii nɛ u si, “Nami, mi Tiina.” 11 Ŋii nɛ la Tiina Yesu bula
pu, “Sii mu woŋbii-la ba síi yirɛ woŋbii-tegi-tegi a mu baal kubala dia u
yiriŋ nɛ Judas, a piɛsɛ chɛ baal-la si lii taŋ kubala baa yirɛ Taasis. Baal-
la yiriŋ nɛ Sɔɔl. U níi chuɔlɛ Wia sisɛlɛ ŋii.” 12 Ŋii nɛ Yesu bira bula
pi Ananayas a bul, “Sɔɔl níi chuɔlɛ Wia ŋii, u na ari duosoo tuɔŋ, ŋ-na
Ananayas, di ŋ ku juu a joŋ ŋ nisiŋ daŋu lɛ di u siaa bira suri.” 13 Ŋii nɛ
Ananayas bul, “Mi Tiina, niaa yuga kiŋkɛŋ a bula pimi ari baala deeŋ ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ ŋ niaa lɛ si hɛ Jerusalɛm lɛ. 14 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ pu doluŋ taŋ deeŋ lɛ duu kɛsɛ nialiŋ kala síi chuɔluŋ vɔɔ.” 15 La
Tiina Yesu bula pi Ananayas a bul, “Sii mu, mi nɛ liisu duu tima pipimi. U
jaŋ mu bul mi wiaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ, ari kuoroo, ari Iziral
niaa teeŋ. 16 Mi nɛ jaŋ dagu hɛɛ-la ŋii u si jaŋ na a tiŋ mi wiaa.” 17 Ŋii nɛ
Ananayas sii mu dia-la Sɔɔl si jua. U juu a joŋ u nisaa daŋ Sɔɔl lɛ aŋ bul,
“Mi naaŋbie Sɔɔl, la Tiina Yesu-la ŋ si na woŋbiiŋ lɛ ŋ síi kɔ daha, u nɛ
tiŋmi. U tiŋmi di mi kɔ di ŋ siaa wuo suri, ka di Wia Diŋ-zɔŋ-la ma hɛŋ
lɛ.”

Sɔɔl bul Wia wiaa a pi niaa Damaasikas lɛ

18 U si bul ŋii, di kiaa nagɛ cheŋfiliŋ kerikee guu lii Sɔɔl siaa lɛ tel, ka
u bira wuo nina. U sii, ba fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. 19 U dii kiaa a bira dol. U
hɛ Damaasikas lɛ a juu Yesu haritooro-la si hɛ Damaasikas tuɔŋ tapulaa
baŋmɛnɛ. 20 U si hɛ dimɛ, u guu sii mu Wii-chuɔlɛ diisiŋ a suomo bubul
Yesu wiaa a pipi niaa, a bul duu nɛ ŋaa Wia Bie. 21 Nialiŋ kala si nii wialiŋ
u si bula, u ŋaaba wu-kpuŋkpere. Baa piɛsɛ dɔŋɔ, “Baala deeŋ dee fa bi
Jerusalɛm lɛ hɛ aa kpu nialiŋ síi to Yesu deeŋ ŋii? Ŋla wiaa saa dee u bira
kɔ daha, duu kɛsɛba vɔɔ kaa mu nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
teeŋ?” 22 Ka Sɔɔl síi bul wialaa, u wasa kɛŋ doluŋ a kii buŋbuŋ-la. U wuo
dagɛ ari Yesu nɛ ŋaa Kirisito, Wia si liisa. U paala faasa bul ŋii, Ju̱u tiŋŋaa
si hɛ Damaasikas lɛ, ba naŋdaasiŋ kala yuɔrɛ.

23 U hɛ dimɛ a dieni, ŋii nɛ chɛɛ kubala Ju̱u tiŋŋaa vuurɛ di ba kpuu.
24 Sɔɔl ku nii. Ba yie pɔ taŋ-la boiŋnii-baaliŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala nɛ
di ba kpuu.

Sɔɔl hɛ Jerusalɛm lɛ

25 Titaŋ kubala Sɔɔl haritooroo joŋu hɛ sime tuɔŋ a kɛŋ ŋmɛniŋ vɔɔ, a
lɛru u kieli jee-la a tuu jeeŋ hariŋ, a lii mu Jerusalɛm.

26 Sɔɔl si mu Jerusalɛm, u chichɛ duu juu Yesu haritooro-la tuɔŋ. Ba
bi laa dii ari u ŋaa Yesu haritooro-la dɔŋɔ. Ba fifáu. 27 Yesu naŋzɔɔba-
la dɔŋɔ ba síi yirɛ Banabas nɛ pɛu lɛ a kɛnu kaa mu Yesu naŋzɔɔba-la
teeŋ. U nɛ bula piba ŋii Sɔɔl si na la Tiina Yesu woŋbiiŋ lɛ, u bul wiaa
pu ŋii. Banabas nɛ saa bira bula piba ŋii Sɔɔl si kɛŋ nyu-duoŋ a bul Yesu
wiaa pi niaa Damaasikas lɛ. 28 Ba sɛi u juu ba tuɔŋ a gugɔllɛ ari tuɔtɔruŋ
Jerusalɛm lɛ, 29 a bubul Wia wiaa ari nyu-duoŋ la Tiina Yesu doluŋ lɛ.
Ba di Ju̱u timma-la síi bul Giriik tiŋŋaa wu-buluŋ, ba kɛŋ wiaa lilɛrɛ. Ba
wiwalimɛ di ba kpuu. 30 U naaŋbiiri-la si nii wiiŋ deeŋ, ba kɛnu kaa mu
Sizariya a ŋaa u mu Taasis.

31 Ŋii hariŋ lɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Judiya ari Galilii ari
Samaria tiŋteeŋ lɛ kala na wiese, a wasa ŋaa Wia yarida, a to la Tiina Yesu
a fifáu. Wia Diŋ-zɔŋ-la ma pɛba lɛ. Ba puŋa pɛ.

Piita mu Lida ari Jɔpa

32 Piita fa gɔllɛ leree kala nɛ. Tapulii kubala u sii mu Lida duu na Wia
niaa dimɛ. 33 U si mu dimɛ, u na baal kubala baa yirɛ Iniyas. U gbɛrikɛ
piŋ dia lɛ jisiŋ chori. 34 Ŋii nɛ Piita bula pu a bul, "Iniyas, Yesu Kirisito
vaariŋ nɛ, sii chuoli ŋ bɔsɔ." U guu sii a duori. 35 Nialiŋ kala si lii Lida ari
Sarɔŋ na ŋii, a birimɛ to la Tiina Yesu.

36 Haal kubala nɛ fa hɛ Jɔpa lɛ. U faa to Yesu nɛ. U yiriŋ nɛ Tabita.
(Giriik tiŋŋaa kaa yiru Dɔɔkas. U bubuɔŋ nɛ bagil.) U kɛŋ zile kiŋkɛŋ a
pipɛ summoo lɛ. 37 Bua-la lɛ u wiwiilɛ a suu. Ba fou liiŋ a kaa jila bil lusuŋ
nyuŋ dia lɛ. 38 Jɔpa ari Lida fa bi bol. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hɛ Jɔpa
lɛ nii ari Piita hɛ Lida lɛ. Ba tiŋ niaa balia u teeŋ di ba sulu duu hɛ doluŋ
aŋ kɔ ba teeŋ lima lima. Ba mu a bula pu. 39 Piita sii to ba hariŋ mu. U si
mu dimɛ, ba kɛnu jil lusuŋ nyuŋ dia-la. Yo-haalaa kala chiŋ u sɛmɛ aa yel,
a paa gɛri-laalaa ari gɛri-vɔbia-la Dɔɔkas fa si yɛrɛ u fa si hɛ u miisiŋ lɛ,
a didagɛ Piita. 40 Piita ŋaa ba kala lii dia-la tuɔŋ. Ba si lia, u tuu kpirimi a
chuɔlɛ Wia. U chuɔlɛ Wia dɛrɛ aŋ birimɛ suu-la teeŋ a bul, "Tabita, sii."
U suri u siaa. U si na Piita, u sii hɔŋ. 41 Piita mu yiu a kɛŋ u nisiŋ lɛ u sii.
Ŋii nɛ u yirɛ Wia niaa ari yo-haala-la a joŋo piba. Ba kala nau duu bira
weye. 42 Wiiŋ deeŋ teeli Jɔpa kala nɛ. Niaa yuga a ku laa la Tiina Yesu
wiaa dii. 43 Piita hɛ puri-tisɛru kubala dia lɛ nɛ Jɔpa lɛ a didieni. U yiriŋ
nɛ fa Saamɔŋ.

10

Piita ari Kɔniilias

1 Baal kubala nɛ fa hɛ Sizariya lɛ. U yiriŋ nɛ fa Kɔniilias. U fa ŋaa
laali-yuoro-la ba si kaa kpaa zɔlɔ zɔlɔ ba dɔŋɔ kuhiaŋ nɛ, laali-yuoro-la
ba kaa yirɛ Itali laali-yuoroo. 2 Uu fá Wia, ba di u dia niaa kala ma tuto
Wia. U yie pipɛ summoo lɛ, a chuchuɔlɛ Wia ma bua-na kala lɛ. 3 Wiihɛyɛ
kubala ari kerifi batori bua lɛ, Kɔniilias paala chaasa na ari duosoo tuɔŋ
di Wia tiŋdaara kubala ku juu a yiru, "Kɔniilias!" 4 U chaarɛ siaa bibenu.
Fawulluŋ kɛnu. U piɛsɛ, "Bɛɛ kuŋ nɛ mi Tiina?" Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la
bula pu, "Wia nii ŋ si yie chuchuɔlu ŋii nɛ a na ŋ si yie pipɛ summo-la ma
lɛ ŋii. A tiŋ wiaa deeŋba wiaa uu liisi ŋ wiaa nɛ. 5 Tiŋ niaa lɛɛlɛ di ba
mu Jɔpa a chɛ yirɛ baal kubala duu kɔ ŋ teeŋ. U yiriŋ nɛ Saamɔŋ Piita.
6 Uu juu puri-tisɛru kubala dia nɛ, u ma yiriŋ nɛ Saamɔŋ. U dia kpagɛ
mugi-baliŋ nɛ." 7 Wia tiŋdaari-la si bul wialiŋ dɛrɛ, u miira viiri. Ŋii nɛ

aŋ ka Kɔniilias yirɛ u dia tiŋtinnaa balia a pɛ laali-yuoro kubala lɛ. Laali-
yuori-la hɛ nialaa si yie hɔnɔ gbaaru tuɔŋ nɛ a fifá Wia. 8 U bul wii-la kala
u si na nɛ aŋ leŋ ba mu Jɔpa.

9 Taŋ si pula, wia ma magɛ nyu-gbaŋa di ba mu kpagɛ Jɔpa. Ba síi mu
ŋii, Piita ma jil lusuŋ duu chuɔlɛ Wia. 10 Losuŋ fa kɛnu u chichɛ kudiilee
duu dii. Ba sii ŋiŋaa kudiilee di ba pu. Ba síi ŋaa kudiile-la ŋii, u na ari
duosoo tuɔŋ 11 di wia nyuŋ kpaa. Ka kuŋ a nagɛ gɛri-baliŋ a lii wia nyuŋ
ku tuu tiŋteeŋ. Ba kɛŋ u niipine-la banɛsɛmiŋ lɛ. 12 Ka puŋ-yiriba ari
zaari-yiriba ari kialiŋ si kɛŋ bɔyɛ tutuuri tiŋteeŋ hɛ u tuɔŋ. 13 Ŋii nɛ u nii
nuu yiikoro duu bul, “Piita, sii kpu a dii.” 14 Piita bul, “Ai, mi Tiina, mi ha
bi ku-la kala si kɛŋ disinniŋ die.” 15 Yiikori-la bira miira bula pu, “Ku-la
kala Wia si si u zɔmɔ, bira sí bul duu kɛŋ disinniŋ.” 16 U na kialiŋ deeŋba
di ba ku tuu naaŋsiiŋ butori nɛ, ka ba miira jil wia nyuŋ. Ba bira bi tibe.

17 Wii-la kperi Piita. U hɔnɔ bibiinɛ wii-la u si na bubuɔŋ, di nialiŋ
Kɔniilias fa si tima, di ba nɛ piɛsa ku chiŋ Saamɔŋ boiŋnii-baaliŋ ŋii. 18 Ŋii
nɛ ba yirɛ a piɛsɛ di baal kubala hɛ dia deeŋ tuɔŋ baa yirɛ Saamɔŋ Piitaa?
19 Piita fa ha kɛŋ wii-la u fa si na a bibiinɛ u bubuɔŋ. Ŋii nɛ di Wia Diŋ-
zɔŋ-la bula pu, “Bee na baalaa batori nɛ hɛ daha a chichɛŋ. 20 Sii tuu a sí
logo logo ŋaa, aŋ kɛŋba mu. Mi nɛ tiŋba ŋ teeŋ.” 21 Ŋii nɛ Piita sii tuu ba
teeŋ a bula piba, “Mi nɛ nii-la ma síi chɛ. Bɛɛ nɛ ma kaa chichɛmi?” 22 Ŋii
nɛ ba bul, “Laali-yuoroo kuhiaŋ kubala, baa yirɛ Kɔniilias nɛ tiŋla. U ŋaa
tuɔ-pul tiina nɛ a fifá Wia. J̱u̱u tiŋŋaa ma kala bibɛsɛu lɛ. Wia tiŋdaara
kubala nɛ ku bula pu duu yiriŋ di ŋ kɔ u dia, di ba nii wii-la ŋ si jaŋ bula
piba.” 23 Ŋii nɛ Piita yirɛba di ba juu chua, taŋ-pul.

Taŋ si pula u sii ba di ba mu. U naaŋbiiri-la ma dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa
dii Jɔpa lɛ ma pɛ kɛnu mu. 24 Chɛ-liamiŋ chɛɛŋ ba mu yi Sizariya. Dimɛ
Kɔniilias ari u naaŋbiiriŋ ari u naŋdɔŋsuŋ u si yira, ba kala hɔnɔ gbɛru.
25 Piita fa si ku juu, Kɔniilias sii chemu, a tuu kpirimi u sipaaŋ a chuɔlu.
26 Ŋii nɛ Piita kɛnu aŋ bul duu sii. Ka u bula pu, “Mi ma ŋaa nuhuobiiŋ
nɛ.” 27 Piita ari Kɔniilias fa haa bul wiaa nɛ aŋ to dɔŋɔ jujuu dia. Piita juu
na di niaa yuga a hilimi dimɛ. 28 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Ma titia jima
ari J̱u̱u tiŋŋaa kisiŋ nɛ di ba guoli nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ. Ba bi
ba diisiŋ maa mu. Ama Wia dagɛmi di mi sí nuu-kala kaa yirɛ disinniŋ
tiina. 29 Ŋii nɛ tii, ba si ku yirɛmi, mi bi wii-kala bula aŋ kɔ. Mi si kɔ ŋla,
bul wii-la si tii ŋ yirɛmi.”

30 Ŋii nɛ Kɔniilias bula pu a bul, “Tapulaa batori nɛ ŋla ari bua deeŋ
titia lɛ, mii chuɔlɛ Wia wiihɛyɛ mi dia lɛ. Di baal kubala nɛ ŋii a chiŋ mi
sipaaŋ. U gɛnniŋ faasa tutul. 31 U bula pimi, ‘Kɔniilias, Wia nii ŋ si yie
chuchuɔlɛ Wia ŋii nɛ, a na ŋ si yie pipɛ summo-la ma lɛ ŋii. 32 Saa tiŋ niaa
di ba mu Jɔpa, a chɛ yirɛ baal kubala duu kɔ. U yiriŋ nɛ Saamɔŋ Piita. Uu
juu puri-tisɛru kubala dia nɛ, baa yirɛ Saamɔŋ. U dia kpagɛ mugi-baliŋ
nɛ.’ ” 33 Kɔniilias bira bul, “Ŋii nɛ tii mi tiŋ niaa lima lima, ba kɔ ŋ teeŋ
di ba yiriŋ. Ŋ ma hɛ doluŋ ŋ si kɔ ŋla. Lɛɛlɛ la kala hilime nɛ Wia sipaaŋ,
a gbigbɛrɛ di la nii wii-la kala Wia si dagiŋ di ŋ bula pila.”

Piita bul Wia wiaa a pipi niaa

34 Ŋii nɛ Piita suomo bubul, “Mi lɛɛlɛ jima ari wutitii nɛ, Wia joŋ niaa
kala ba ŋaa kubala nɛ. 35 Nuu-kala síi fáu a ŋiŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ,
Wia laau nɛ. U sipaaŋ tuo yiri-la kala u si ŋaa lɛ. 36 Ma ma nii Wia wu-
zɔmɔ-la u si joŋo pi Iziral tiŋŋaa. U bula piba di ba to Yesu Kirisito lɛ a

na wiese. (U nɛ ŋaa nuu-kala Tiina.) 37 Wialiŋ si tigɛ Yesu si lii Nazarɛt
lɛ suomi Galilii tiŋteeŋ a teeli Judiya tiŋteeŋ kala. Jɔɔŋ laa sipaaŋ bubul
Wia wiaa, a fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. 38 Ma ma nii Yesu wiaa nɛ. Wia joŋ u
Diŋ-zɔŋ-la hɛu lɛ a puu doluŋ. U sii mu lee kala, aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ pipi
niaa, aa vaarɛ nialiŋ kala Sitaani si kɛnɛ a nyaga bil. Wia fa chiŋ u hariŋ
nɛ tii u wuo ŋiŋaa wiaa deeŋba kala. 39 Wialiŋ kala u si ŋaa Jerusalɛm lɛ
ari Ju̱u tiŋŋaa tiŋteeŋ kala, la na a ŋaaba daŋsia. Ŋii nɛ ba kpaasu mɛrɛ
daa-gɛsɛɛ nyuŋ u suu. 40 Ama Wia chisu suuŋ lɛ tapul-torimuŋ chɛɛŋ a leŋ
niaa bira nau. 41 Nuu-kala dee buu na, ama la nialiŋ Wia fa si liisa di la
ŋaa u daŋsiaba, la nɛ nau. U si sii suuŋ lɛ, la kala hɔŋ di-bala a dii kiaa.
42 U bula pila di la bul Wia wiaa a pi niaa, a dagɛba ari Wia liisu nɛ duu
ŋaa ni-weyee ari ni-suunuŋ kala sariya diire. 43 U wiaa nɛ nialiŋ kala fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ faa bul ŋii. Ba si nuu-kala si laa u
wiaa dii, Wia jaŋ joŋ u haachɛba chɛu u doluŋ lɛ."

Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ

44 Piita ha síi bul wiaa ŋii nɛ, Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛ nialiŋ kala fa síi
jegili wialiŋ lɛ. 45-46 Ju̱u timma-la fa si laa Yesu wiaa dii a lii Jɔpa a to Piita
hariŋ kɔ, ba nia ari baa bul wiaa yiikori-yiriba lɛ ba si bi jiŋ a didɛnnɛ
Wia. U ŋaaba wu-kpuŋkpere. Ba fa bi biina ari Wia jaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la
a dii zile nialiŋ ma si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ. Ŋii nɛ Piita bul, 47 "Wia si joŋ
u Diŋ-zɔŋ-la pila ŋii, ŋii nɛ u joŋo pi niaa deeŋba maa. Bɛɛ nɛ jaŋ wuo tɔ
niaa deeŋba di ba sí Wii-chuɔlɛ liiŋ fo?" 48 U ŋaa ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ
Yesu Kirisito doluŋ lɛ. Ŋii nɛ ba sulu duu hɔŋ ba teeŋ tapulaa baŋmɛnɛ.

11

Piita bul u tiŋtiŋŋaa wiaa a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Jerusalɛm lɛ

1 Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii a lii Judiya nia
ari nialiŋ dɔŋsuŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia niiŋ wiaa a sɛi. 2 Ŋii nɛ
Piita miira mu Jerusalɛm. Nialiŋ si cho di ba keri nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa penee, ka ba-na to Yesu, ba bulu woruŋ aŋ piɛsu, 3 "Bɛɛ nɛ tii ŋ mu
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ, ma di ba paala dii kiaa?" 4 Ŋii nɛ Piita
suomo bubul wii-la kala si paala chaasa ŋaa. 5 U bula, "Mi fa hɛ Jɔpa lɛ
nɛ a chuchuɔlɛ Wia, a na ari duosoo tuɔŋ di kuŋ a nagɛ gɛri-baliŋ lii wia
nyuŋ ku tuu mi teeŋ. Ba kɛŋ gɛri-la niipine-la banɛsɛmiŋ lɛ. 6 Mi nyilimi
u tuɔŋ a na pusuŋ ari bagilaa ari kialiŋ si kɛŋ bɔyɛ tutuuri tiŋteeŋ ari
diibiisiŋ. 7 Ka mi nii nuu yiikoro duu bul, 'Piita, sii kpu a dii.' 8 Ŋii nɛ mi
bul, 'Ai, mi Tiina, mi ha bi ku-la kala si kɛŋ disinniŋ die.' 9 Yiikori-la bira
lii wia nyuŋ a bula pimi, 'Ku-la kala Wia si si u zɔmɔ, bira sí bula bul duu
kɛŋ disinniŋ.' 10 Wiiŋ deeŋ ŋaa naaŋsiiŋ butori nɛ, ka kialiŋ miira jil wia
nyuŋ.

11 Bua-la titia lɛ nɛ baalaa batori ba si tima mi teeŋ a lii Sizariya, ba
ku juu dia-la mi fa síi juu. 12 Wia Diŋ-zɔŋ-la bula pimi di mi sí logo logo
ŋaa aŋ to ba hariŋ mu, di mi joŋ niaa kala ba ŋaa kubala nɛ. La di mi
naaŋbiiriŋ deeŋba balidu síi lii Jɔpa, la kala nɛ mu Sizariya, a juu Kɔniilias
dia. 13 Ŋii nɛ u bula pila ari ŋii u si na Wia tiŋdaara duu chiŋ u dia tuɔŋ a
bula pu, 'Tiŋ niaa di ba mu Jɔpa a yirɛ baal kubala baa yirɛ Saamɔŋ Piita,
a kɛnu kaa kɔ. 14 U jaŋ bul wiaa pima a dagɛma wialiŋ si jaŋ laa ma di ŋ
dia niaa kala ta.' 15 Mi si suomo bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛba

lɛ, ari u fa si laa sipaaŋ hɛla lɛ ŋii. [16] Wiiŋ deeŋ si ŋaa, mi liisi wii-la la
Tiina Yesu fa si bula. U fa si,
'Jɔɔŋ síi fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ, liiŋ duŋduŋa nɛ u kaa fo.
Ama mi-na jaŋ joŋ mi Diŋ-zɔŋ-la a hɛma lɛ.'
[17] Wia si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pila ŋii bua-la lɛ la si ku laa Yesu Kirisito wiaa
dii, ŋii nɛ u joŋo dii zile ba ma lɛ. Kubɛɛ nɛ saa kami di mi tɔ Wia duu
síba lɛ pɛ?" [18] Ba si nii wialiŋ deeŋba, ba bira bi wii-kala wuo bul. Ba
dɛnnɛ Wia a bul, "Wia paala pi nialiŋ ma si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa woŋbiiŋ di
ba wuo birima lii ba haachɛba lɛ aŋ kɛŋ miisiŋ."

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Aŋtiɔk lɛ

[19] Bua-la lɛ ba fa si to naasiŋ dudɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a tiŋ
Sitiiviŋ wiaa, ba pisɛ. Ba si pisɛ ŋii, ba mu yi Fɔniisia ari Saapɔs tiŋteeŋ
ari taŋ-la ba síi yirɛ Aŋtiɔk, a bul Wia niiŋ wiaa pipi Ju̱u tiŋŋaa duŋduŋa
dimɛ. [20] Ama nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii a lii Saapɔs ari Sariini sii
mu Aŋtiɔk, a bul la Tiina Yesu wiaa a pi nialiŋ si bul Giriik wu-buluŋ maa.
[21] Wia pɛba lɛ a chiŋ ba hariŋ. Niaa yuga a laa Yesu wiaa dii a birima
tutou.
[22] Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Jerusalɛm lɛ nii wiiŋ deeŋ. Ba tiŋ
Banabas duu mu Aŋtiɔk. [23] U si mua, u na ŋii Wia si pɛ nialiŋ lɛ. U tuɔŋ
tɔrɛ. U chagilɛba woruŋ a bul di ba chiŋ la Tiina Yesu yarida lɛ ari ba tuɔŋ
kala, a sí joŋo ta. [24] Banabas fa ŋaa ni-pula nɛ a kɛŋ yarida woruŋ. Wia
Diŋ-zɔŋ-la ma hɛu lɛ woruŋ. Niaa yuga a laa la Tiina Yesu wiaa dii a ku
tutou. [25] Ŋii nɛ Banabas sii mu Taasis duu chɛ Sɔɔl leriŋ. [26] U si nau, u
kɛnu ba kɔ Aŋtiɔk. Ba di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, ba yie hilimi. Ba hɔŋ
dimɛ ji-piliŋ a dagɛ Wia wiaa pi niaa yugɛ. Aŋtiɔk lɛ nɛ ba suomo kɛŋ
Yesu haritooro-la kaa yiyirɛ Kirisitiaŋba.
[27] Bua-la lɛ nɛ nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋsuŋ lii
Jerusalɛm a kɔ Aŋtiɔk. [28] Ba dɔŋɔ yiriŋ nɛ Agabɔs. U sii chiŋ a bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a bul di losuŋ jaŋ juu dunia kala. Losu-la ku juu
di Kulɔɔdiɔs nɛ fa ŋaa kuori-baliŋ. [29] Ŋii nɛ Yesu haritooro-la vuurɛ a sɛi
di ba jaŋ joŋ moribiee tiŋ, di ba kaa mu pɛ ba naaŋbiiri-la si hɛ Judiya lɛ,
di nuu-kala tia magɛ ŋii kala u si kɛnɛ. [30] Ba kaa kɔ. Ba joŋo tiŋ Banabas
ari Sɔɔl, di ba kaa mu pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ Judiya lɛ.

12

Ba wasa to naasiŋ dɔgisɛ Yesu naŋzɔɔba

[1] Kuoro kubala nɛ hɛ dimɛ a bibeŋ Ju̱u tiŋŋaa tiŋteeŋ. U yiriŋ nɛ fa
Hɛrɔd. Bua deeŋ lɛ u suomo to naasiŋ dudɔgisɛ nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi. [2] U ŋaa ba joŋ tokobii a kpu Jɔɔŋ naaŋbie Jeems. [3] U
si na di Ju̱u tiŋŋaa tuɔŋ tɔrɔ wii-la u si ŋaa lɛ, u ŋaa ba kɛŋ Piita ma tɔ
dia. (Wiiŋ deeŋ ŋaa ba gbieli-bal-la lɛ nɛ ba si yie dii boroboro si bi si-
buruŋ kɛnɛ.) [4] Ba si kɛŋ Piita, ba kɛnu kaa mu tɔ dia. Dimɛ nɛ ba ŋaa
laali-yuoroo fii ari balidu bibenu. Banɛsɛ yie benu mua, banɛsɛ ma bira
ku laaba lɛ. Hɛrɔd fa biina di diisiŋ kieliŋ gbiele-la nɛ bal, ka u kɛnu lii pi
nialiŋ di ba dii u sariya. [5] Piita fa si hɛ sarika lɛ ŋii, nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi chuɔlɛ Wia pupu ari siifiɛsiŋ.

Ba liisɛ Piita sarika lɛ

[6] Titaŋ kubala Piita fa piŋ doŋ laali-yuoro-la baliamiŋ síi benu pɛgɛ. Ba
fa kɛŋ chɔrumɔɔ balia nɛ a kaa vɔɔ u nisaa lɛ, ka laali-yuoroo balia ma
chiŋ sarika-la boiŋniiŋ a pɔ. U taŋ níi pul di Hɛrɔd fa kɛnu kaa lii nialiŋ

tuɔŋ di ba dii u sariya. 7 Piita hɛ dimɛ ŋii di Wia tiŋdaara kubala nɛ chiŋ
dimɛ ŋii. Pulumuŋ chaanɛ sarika-la tuɔŋ. Wia tiŋdaari-la ku pɛɛsɛ Piita
vaaŋ pɛ a chisu, a bula pu duu sii lima. Chɔrumɔ-la guu lii Piita nisaa
lɛ tuu tel. 8 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pu duu paa u kiaa laalɛ a hɛ u
nɛŋtɛŋŋɛɛ. Piita ŋaa ŋii Wia tiŋdaari-la si bula pu. U bira bula pu duu
joŋ u gɛri-bɔsɔ baagɛ a to u hariŋ. 9 U to u hariŋ a lii sarika-la tuɔŋ. U síi
to Wia tiŋdaari-la hariŋ ŋii, u fa ha bi jiŋ ari wii-la Wia tiŋdaari-la síi ŋaa,
ŋaa wutitii. U biina u na ari duosoo tuɔŋ nɛ. 10 Ba mu kieli laali-yuoro-la
si chiŋ sipaaŋ a bibeŋ sarika-la, a bira mu kieli laali-yuoro-la dɔŋsuŋ ma
si chiŋ hariŋ a ma ha bibeŋ sarika-la, a mu yi hɔɔŋ boro-la si tɔ boiŋnii-
baaliŋ a jujuu taŋ-la. Boi-la suri u titia lɛ, ba lii. Ba lii joŋ woŋbii kubala
aa vɛŋ. Ba si mu mua, Wia tiŋdaari-la joŋ Piita ta. 11 Ŋii nɛ Piita sisɛlɛ
ku jiŋ ari wii-la si ŋaau lɛ ŋaa wutitii nɛ. U bul, “Mi lɛɛlɛ jima ari Wia nɛ
tiŋ u tiŋdaara u ku laami ta Hɛrɔd nisiŋ lɛ ari wialiŋ kala Ju̱u tiŋŋaa fa si
biina ba ŋaami lɛ.”

12 Piita si jiŋ wiiŋ deeŋ lɛ, u mu Jɔɔŋ Maak naaŋ Mɛɛri dia. U mu dimɛ,
di niaa fa yuga a hilimee chuɔlɛ Wia. 13 Piita ŋmoo boro. Toli-bie kubala
baa yirɛ Roda, u fa ŋaa ketii nɛ dia-la lɛ. U kɔ duu na. 14 U ku nii Piita
yiikoro a wuo jiŋ di Piita nɛ. U tuɔŋ tɔrɛ woruŋ. U bi boi-la suro aŋ miira
fá juu bula pi niaa di Piita nɛ chiŋ di-jaliŋ. 15 Ba si toli-bie-la nyuŋ tuo.
Ka u-na ha bul di wutitii nɛ. Ŋii nɛ ba bira bul, u ni-dima nɛ u na. 16 Ka
Piita ma ha chiŋ a ŋmuŋmoo boro. Ŋii nɛ ba ku kɛŋ boro-la suri a nau.
U ŋaaba wu-kpuŋkpere. 17 Ŋii nɛ Piita kɛŋ u nisiŋ vigi di ba kɛŋ goŋ, aŋ
bula piba ŋii Wia si kɛnu kaa lii sarika-la tuɔŋ. U si di ba bul wiiŋ deeŋ
a pi Jeems ari u naaŋbiiri-la ma dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii. U si bul ŋii
dɛrɛ, u lii to lee dɔŋ mu.

18 Taŋ si pula, laali-yuoro-la si pɔ sarika-la bi Piita na. Ba tuɔbiinaa kala
vugimɛ. Ba pipiɛsɛ dɔŋɔ di bɛɛ nɛ ŋaa Piita lɛɛ? 19 Ŋii nɛ Hɛrɔd bul di ba
chɛ kɛnu kaa kɔ. Ba chɛu lɔl. Hɛrɔd piɛsɛ laali-yuoro-la duu na wii-la kala
si ŋaa, aŋ ŋaa ba kpuba. Ŋii nɛ Hɛrɔd sii lii Judiya tiŋteeŋ, a mu Sizariya
a hɔŋ dimɛ.

Kuoro Hɛrɔd suba

20 Bua deeŋ lɛ Hɛrɔd fa na baaniŋ woruŋ Taya ari Saadɔŋ niaa nyuŋ.
Ba síi hilime mu di ba na Hɛrɔd, ba laa sipaaŋ a na Bilasitas, nii-la síi beŋ
kuoro dia nɛ, duu pɛba lɛ. U pɛba lɛ. Ŋii nɛ ba mu Hɛrɔd teeŋ a sulu
duu leŋ di ba siŋ. Ba taŋ niaa kudiilee lii kuoro tiŋteeŋ nɛ. Ŋii nɛ tii baa
sulu ŋii. 21 Hɛrɔd hɛ tapulii nɛ di ba kɔ. Tapulii-la si yie, Hɛrɔd sii laalɛ
u kuori-gɛnniŋ a hɔŋ u kuori-kpasa nyuŋ, a bul wiaa pipi nialiŋ. 22 Ŋii nɛ
nialiŋ faasa ŋiŋaa goŋ a bul, “U bi naga nuhuobiine níi bul wiaa deeŋba,
Wia nɛ.” 23 Ba si bul ŋii, Hɛrɔd bi Wia zile pa. Ŋii nɛ tii Wia tiŋdaara ku
tuu ŋmoo Hɛrɔd lo lima lima u suu, naŋchuɔlaa diiu.

24 Ka Wia niiŋ wiaa ha teeli leriŋ. Niaa yuga a nii a laa dii. 25 Banabas
ari Sɔɔl si tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ, tiŋtimii-la ba si si di ba mu tiŋ Jerusalɛm lɛ,
ba miira mu Aŋtiɔk, a pɛ kɛŋ Jɔɔŋ Maak ma pɛba lɛ mu.

13

Ba liisɛ Banabas ari Sɔɔl a tiŋba di ba mu leree dɔŋsuŋ a bul Wia wiaa.

1 Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari kerichiba dɔŋsuŋ fa hɛ
Aŋtiɔk lɛ, nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi teeŋ. Ba yiriŋ nɛ Banabas,
ari Simiaŋ ba síi yirɛ ni-bine, ari Lusias si lii Sariini, ari Sɔɔl ari Maneyaŋ.

(Tiŋteeŋ kuoro Hɛrɔd nɛ diɛsɛ Maneyaŋ.) 2 Niaa deeŋba tiŋ tiŋtiŋŋaa pipi
Wia a vuvɔɔ niiŋ. Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la bula piba a bul, “Má liisɛ Banabas
ari Sɔɔl pimi di ba tiŋ tiŋtimii-la mi si joŋo piba di ba ŋaa.” 3 Ba chuɔlɛ
Wia a vɔɔ niiŋ, a joŋ ba nisaa daŋba lɛ, aŋ taba.

Banabas ari Pɔɔl hɛ Saapɔs lɛ

4 Wia Diŋ-zɔŋ-la si tiŋba ŋii, ba sii mu Selusia, a lii dimɛ a juu liiŋ
daboro, a mu tiŋtee kubala liiŋ si gollo chu baa yirɛ Saapɔs. 5 Ba si yi
dimɛ, ba mu Saapɔs taŋ dɔŋɔ baa yirɛ Salamis. Ba bul Wia niiŋ wiaa Ju̱u
tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ dimɛ. Ba kɛŋ Jɔɔŋ Maak ma pɛ kɔ duu pɛ tiŋ
tiŋtimii-la. 6 Ba gɔllɛ tiŋtee-la kala liiŋ si gollo chu, a mu yi taŋ kubala baa
yirɛ Paafɔs. Dimɛ nɛ ba na daalusuŋ tiina kubala baa yirɛ Baa-Yesu. U fa
ŋaa Ju̱u tiina nɛ aŋ nyia wiaa bul duu-na bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ. 7 U fa hɛ ba taŋ kuoro dia lɛ nɛ, baa yirɛ Saajas Pɔɔlɔs. Kuoru-la
fa ŋaa wu-jinnu nɛ. U yirɛ Banabas ari Sɔɔl u sipaaŋ. U faa chɛ di ba
bul Wia niiŋ wiaa pu nɛ. 8 Daalusuŋ tiina Ɛlimas lii ba hariŋ aa walimɛ di
kuoru-la sí Yesu wialaa laa dii. (Giriik lɛ ba kɛŋ Baa-Yesu yiyirɛ Ɛlimas nɛ.)
9 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛ Sɔɔl lɛ. (Ba fa kɛnu kaa yiyirɛ Pɔɔl ma nɛ.)
U chaarɛ siaa pɛ daalusuŋ tiina-la lɛ 10 a bula pu, “Ŋ-na Sitaani bie deeŋ,
ŋ ŋaa ku-zɔŋ kala diŋdɔŋ nɛ. Ŋ ŋaa zɛŋbɛ tiina maa a ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ
kiŋkɛŋ. Wia woŋbii-titiiba-la ŋ kaa golibi nɛ. 11 Bee na, Wia jaŋ ku tuuŋ
lɛ, ŋ jaŋ nyulimɛ, a magɛ magina kubala ŋ bi jaŋ na pulumuŋ.” U si bul
ŋii, kuŋ guu tɔ u siaa, u bira bi na. U gɔllɔ chichɛ nuu duu kɛŋ u daaŋ lɛ.
12 Kuoru-la si na wii-la si ŋaa, u laa Yesu wiaa dii. Wialiŋ u si gunna a tigɛ
la Tiina Yesu lɛ ŋaau wu-kpuŋkpere.

Banabas ari Pɔɔl hɛ Aŋtiɔk lɛ, Pisiidia tiŋteeŋ lɛ

13 Pɔɔl ari u naŋdɔŋsuŋ sii juu liiŋ daboro a lii Paafɔs, a kiele mu taŋ
kubala baa yirɛ Pɛɛga a hɛ Paŋfiilia tiŋteeŋ lɛ. Jɔɔŋ Maak taba dimɛ aŋ
miira mu Jerusalɛm. 14 Ba ma sii dimɛ a mu Aŋtiɔk, Pisiidia tiŋteeŋ lɛ.
Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, ba mu juu Wii-chuɔlɛ dia a hɔŋ. 15 Ba si hɔŋ ŋii, nuu
karimɛ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ari Wia tenni-la nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa. Ba si karima dɛrɛ,
Wii-chuɔlɛ dia-la kuhiasiŋ tiŋ di ba bula piba a bul, “Mi naaŋbiiriŋ, di ma
nɛ kɛŋ wii si jaŋ wuo pɛ niaa deeŋba lɛ di ba nyuŋ nyaasɛ, má bul.”
16 Ŋii nɛ Pɔɔl sii chiŋ a kɛŋ u nisiŋ vigi di ba kɛŋ goŋ, aŋ suomo bubul,
“Mi naaŋbiiriŋ Iziral timma ari ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa a hɛ daha a
fifá Wia, má jegile nii mi teeŋ. 17 Wia-la ma Iziral tiŋŋaa deeŋba síi to, u nɛ
tuɔsɛ la naabalimaba a ŋaa ba puŋ a yugɛ, bua-la lɛ ba fa si ŋaa nuhuɔraa
Ijipiti tiŋteeŋ lɛ. U doluŋ lɛ nɛ u kɛŋba kaa lii Ijipiti lɛ. 18 U beŋba ari
kenyiri jisiŋ mahiŋ balia giri-bine tuɔŋ. 19 U leŋe ba yuo ta-geŋtisiŋ balipɛ
Keenaŋ tiŋteeŋ lɛ a laa tiŋtee-la a dii. Ba hɔŋ dimɛ jisiŋ zɔ-banɛsɛ ari
mahiŋ balia ari fii. 20 Ba si hɔŋ lee-la, Wia liisɛ ba tuɔŋ nihiaŋ duu bibeŋ
ba tiŋteeŋ. Ba vɛnɛɛ ŋaa ŋii nɛ, ka Samuɛl-na kɔ. U fa ŋaa nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ dɔŋɔ nɛ. 21 Ŋii nɛ ba sul Wia duu piba
kuoro. Wia sɛi a liisɛ Sɔɔl piba. Sɔɔl fa ŋaa Kis bie nɛ a lii Bɛŋjamiŋ doho
niaa tuɔŋ. U dii kuoruŋ jisiŋ mahiŋ balia. 22 Ŋii nɛ Wia kiru kuoruŋ lɛ aŋ
ŋaa Devit dii kuoruŋ. U bul wiaa a tigɛ Devit lɛ a bul, ‘Jɛsi bie Devit nɛ
ŋaa mi tuɔtɔru nia. U jaŋ ŋaa wii-kala mi síi chɛ duu ŋaa.’ 23 Devit doho
niaa tuɔŋ nɛ Yesu lii. Wia ŋaa u ku ŋaa Iziral niaa Laataara, ari u fa si bul
ŋii. 24 Ka di Yesu-na kɔ, Jɔɔŋ bul Wia wiaa pi Iziral tiŋŋaa kala, a bul di

ba birima lii ba haachɛ lɛ aŋ fo Wii-chuɔlɛ liiŋ. 25 Jɔɔŋ tiŋtiŋŋaa si kpagɛ
dɛriŋ, u piɛsɛ niaa, 'Kubɛɛ nɛ ma biinɛ di mi ŋaa? Mi dee nii-la ma síi
gbɛru duu kɔ. U jaŋ kɔ mi hariŋ. Nii-la-na mi paala bi maga di mi kɛŋ u
nɛŋtɛŋŋɛɛ ŋmɛniŋ a puri!'

26 Mi naaŋbiiriŋ Abiraham doho niaa ari ma nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa
a hɛ daha a fifá Wia, la wiaa nɛ ba tiŋ di ba bul wialiŋ deeŋba si jaŋ wuo
laala ta. 27 Yesu si kɔ, nialiŋ si hɛ Jerusalɛm lɛ ari ba kuhiasiŋ fa bi jiŋ ari
u nɛ ŋaa la Laataara. Ba ma bi nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ wu-bulii-la bubuɔŋ jiŋ, wialiŋ ba si yie karimɛ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kala.
Ama ba ha leŋ nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ niiŋ wialiŋ ku
ŋaa wutitii, a kpu Yesu. 28 Ba paala bi wii-kala na u si ŋaa chei a magɛ
di ba kpuu, ka ba sul Paalit duu leŋ di ba kpuu. 29 Ba si ŋaa wialiŋ kala
dɛrɛ ba si laa sipaaŋ ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a mu tigɛ Yesu lɛ, ba soru
daa-gɛsɛɛ nyuŋ a joŋu hugi. 30 Ama Wia chisu suuŋ lɛ. 31 U si sii suuŋ lɛ,
u kɛŋ u titia ku dagɛ ba di nialiŋ fa si lii Galilii a mu Jerusalɛm. Ba nau
yugɛ. Ba nɛ lɛɛlɛ saa bul u wiaa pipi Iziral tiŋŋaa. 32 La ma saa kɔ di la
bul Wia wu-zɔmɔ-la pima. Wii-la Wia fa si bula pi la naabalimaba duu
jaŋ ŋaa, 33 lɛɛlɛ u ŋaa pila, la nialiŋ si ŋaa ba doho niaa. Wia chisɛ Yesu
suuŋ lɛ u kɛŋ miisiŋ. Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ lɛ ba síi
yirɛ Saams. Ba ŋmuŋsa a tigɛ Yesu lɛ a bul,

'Ŋ ŋaa mi Bii nɛ.
Mi nɛ luluŋ jiniŋ.'

34 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ma a tigɛu lɛ ari Wia si,

'Mi jaŋ sɛnɛ tou lɛ a pɛma lɛ woruŋ
ari mi fa si bul ŋii a pi Devit.'

U bul ŋii nɛ aŋ chisɛ Yesu suuŋ lɛ, duu bira bi jaŋ suu a pua. 35 Wia
teniŋ baa yirɛ Saams sɛmɛ dɔŋɔ maa ba bira ŋmuŋsa,

'Ŋ bi jaŋ leŋ di ŋ Tuɔ-pul Tiina suu a pua.'

36 Devit fa ŋaa wialiŋ Wia síi chɛ duu ŋaa. U ŋaa ŋii u miisiŋ lɛ aŋ suu. Ba
joŋu hugi u naabalima sɛmɛ, u pua. 37 Ama nii-la Wia si chisɛ suuŋ lɛ, u-na
bi pua. 38 Mi naaŋbiiriŋ, u maga di ma kala jiŋ woruŋ di baala deeŋ wiaa
nɛ ŋaa la wuo bubul di Wia jaŋ joŋ ma haachɛba chɛma. 39 Nuu-kala si laa
u wiaa dii, u laa u haachɛba kala ta nɛ, haachɛba-la kala wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto fa si bi wuo laa ta. 40 Má fiɛlɛ ma siaa di wialiŋ
nialiŋ síi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, sí ma lɛ ŋaa. Ba si,

41 'Ma nialiŋ síi mɔŋ Wia,
má bee na tiŋtimii-la mi si jaŋ tiŋ ma miisiŋ tapuluŋ lɛ.
Di nuu nɛ bula pima, ma bi jaŋ laa dii duu sɛnɛ ŋaa wutitii.
U jaŋ ŋaama wu-kpuŋkpere a leŋ di ma suu.' "

42 Pɔɔl ari Banabas si bul wiaa deeŋba kala dɛrɛ, ba sii lii Wii-chuɔlɛ
dia lɛ. Ba síi mu, nialiŋ sulba di ba miira kɔ hariŋ chɛ-wiesii-la chɛɛŋ, a
bira bul wiaa deeŋba piba. 43 Ŋii nɛ nialiŋ kala lii Wii-chuɔlɛ dia lɛ. Ju̠u
tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa aŋ tuto Ju̠u tiŋŋaa, ba yuga a to Pɔɔl
ari Banabas hariŋ. Pɔɔl ari Banabas bul wiaa piba a susulba di ba chiŋ
Wia wu-zɔmɔ-la lɛ a sí joŋo ta.

44 Hariŋ chɛ-wiesii-la si yie, niaa jesiŋ kala si hɛ taŋ-la lɛ nɛ mu Wii-
chuɔlɛ dia di ba jegile nii Wia niiŋ wiaa. 45 Ju̠u tiŋŋaa fa si na ni-daŋ-la si
hilime ŋii, ba didii hadɔruŋ. Ba jujuu Pɔɔl lɛ ari wialiŋ u síi bul a tutuusu.
46 Ka Pɔɔl ari Banabas bul wiaa ari nyu-duoŋ a bul, "U fa maga di la laa
sipaaŋ bul Wia niiŋ wiaa pi ma Ju̠u tiŋŋaa nɛ, ka ma viaba ta aŋ bibiinɛ

ma bi maga di ma kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. La jaŋ leŋma aŋ mu nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa teeŋ. 47 Wia nɛ bula pila di la ŋaa ŋii. U bul wiiŋ deeŋ
Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ. U si,
'Mi nɛ liisiŋ di ŋ ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa pulumuŋ.
Ŋ jaŋ bul Wia niiŋ wiaa dunia sɛmɛ-na kala, di Wia laa nialaa ta.' "
48 Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa si nii wiiŋ deeŋ, ba tuɔŋ kala tɔrɛ, ba bul
di Wia niiŋ wiaa sima kiŋkɛŋ. Nialiŋ Wia si liisa di ba kɛŋ miisi-la si bi
dɛrɛ, ba laa wialiŋ dii. 49 La Tiina Yesu niiŋ wiaa teeli lee-la kala. 50 Ama
Ju̱u tiŋŋaa nyisɛ taŋ-la nihiasiŋ ari haala-la si ŋaa ni-balaa a fifá Wia a
hɛ. Ba di Ju̱u tiŋŋaa suomo to naasiŋ dudɔgisɛ Pɔɔl ari Banabas, a ŋaa ba
lii ba tiŋteeŋ lɛ. 51 Pɔɔl ari Banabas kpesi ba nɛŋtɛŋŋɛɛ hagila hɛba lɛ, a
dagɛba ŋii di ba wii dee, aŋ lii mu Ikooniam. 52 Ka nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii Aŋtiɔk lɛ, ba tuɔŋ kala tɔrɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la ma hɛba lɛ woruŋ.

14

Banabas ari Pɔɔl mu Ikooniam

1 Pɔɔl ari Banabas si hɛ Ikooniam lɛ, ba juu Ju̱u tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ dia
a bul Wia wiaa. Ba si chaasa bul Wia wiaa ŋii, ni-daŋ ku laa Yesu wiaa
dii, Ju̱u tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa kala. 2 Ama Ju̱u tiŋŋaa si bi Yesu wiaa
laa dii, ba nyisɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa hɛ. Ba tuɔbiinaa bira bi nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii teeŋ mua. 3 Pɔɔl ari Banabas hɔŋ lee-la a dieni. Ba
bul la Tiina Yesu wiaa ari nyu-duoŋ. U ma pɛba lɛ a piba doluŋ ba ŋiŋaa
wu-magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ. Niaa ku jiŋ ari la Tiina Yesu zile wiaa
nɛ ba sɛnɛɛ bul. 4 Nialiŋ fa si hɛ taŋ-la lɛ kɛŋ ba titia kpaa balia. Dɔŋsuŋ
tuto Ju̱u tiŋŋaa, dɔŋsuŋ ma tuto Yesu naŋzɔɔba-la. 5 Ŋii nɛ nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa ari Ju̱u tiŋŋaa ari ba kuhiasiŋ wiwalimɛ di ba dɔgisɛ Pɔɔl ari
Banabas aa chɛ di ba paa tabiaa yiyagɛba. 6 Ba ku jiŋ a sii fá mu Lisita,
a lii dimɛ a mu Dɛɛbi. Ba kala ŋaa ta-biisiŋ nɛ Lakoonia tiŋteeŋ lɛ. Ba
ma mu ta-biisi-la si golli Lakoonia tiŋteeŋ chu. 7 Dimɛ kala nɛ ba bul Yesu
wu-zɔmɔ-la wiaa.

Banabas ari Pɔɔl mu Lisita ari Dɛɛbi.

8 Ba fa si mu Lisita ŋii di baal kubala gbɛrikɛ hɔŋ dimɛ. Ba lulu duu
gbɛrikɛ nɛ. U ha bi vɛnɛ na. 9 U hɔnɔ jegile nii Pɔɔl fa síi bul wialiŋ. Pɔɔl
chaarɛ siaa benu, a na duu laa dii ari Yesu jaŋ wuo a vaaru. 10 U faasa
bula pu, "Sii chiŋ ŋ naasiŋ nyuŋ." U pura sii chiŋ u naasiŋ nyuŋ aa vɛŋ.
11 Nialiŋ fa si hilime a na wii-la Pɔɔl fa si ŋaa, ba suomo kpikpia goŋ aa
bul ari ba yiikoro lɛ a bul, "Vesiŋ nɛ birimɛ nuhuobiine ku tuu la tuɔŋ."
12 Ŋii nɛ ba kɛŋ Banabas yiyirɛ Zuus. Zuus nɛ fa ŋaa ba veŋ-hiaŋ. Pɔɔl nɛ
fa nii-la síi bul wiaa, ŋii nɛ tii ba yiru Hɛɛmis maa, ba veŋ-hiaŋ naŋzɔɔ
yiriŋ nɛ ŋii. 13 Ba vene Zuus dia ba fa si juu kpikpaarɛ, fa chiŋ ba taŋ
sipaaŋ. Vene tiina kɛŋ nɛ-belliŋ ari tii-fiilaa ba si kaa guori kaa kɔ dia-la
boiŋniiŋ. Ba di nialiŋ fa si hilime ka chɛ di ba kpaarɛ Yesu naŋzɔɔba-la
nɛ. 14 Banabas ari Pɔɔl si nii wii-la ba síi chɛ ba ŋaa, ba kɛŋ ba gɛnniŋ
kiɛsɛ, a dagɛba ŋii ari ba bi sɛyɛ, aŋ fá juu nialiŋ tuɔŋ a faasa bul, 15 "La
naŋdɔŋsuŋ, bɛɛ nɛ tii maa ŋaa ŋla? La ma ŋaa nuhuobiinee nɛ. La kɔ di
la bul la Tiina Yesu wu-zɔmɔ-la nɛ pima, di ma wuo leŋ ma vui-tɔɔnu-la aŋ
birima to Wia-la si weye. U nɛ ŋaa wia nyuŋ, ari tiŋteeŋ, mugi-balaa ari
fuonuŋ, ari kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ. 16 Buŋbuŋ Wia leŋe la naabalimaba
tuto ba titia woŋbiiŋ nɛ. 17 U fa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ pipi niaa, a didagɛba ŋii
ari u hɛ dimɛ. U ŋaa duonuŋ ninii a ŋaa baga kiaa wiwasɛ, ma didii kiaa a

vuvɔgɛ a kala kɛŋ tuɔtɔruŋ.” [18] Banabas ari Pɔɔl bul wiaa deeŋba kala nɛ,
ka nialiŋ ha bi sɛyɛ aŋ chichɛ di ba kpaarɛba. Ba na hɛɛŋ nɛ, ka nialiŋ-na
leŋ.
[19] Di Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ lii Aŋtiɔk, Pisiidia tiŋteeŋ lɛ, a ma kɔ. Dɔŋsuŋ
ma lii Ikooniam a kɔ. Ba ku kɛsɛ nialiŋ pɛ ba titia lɛ a yagɛ Pɔɔl ari tabiaa,
a kɛnu lɛrɛ lii ba taŋ tuɔŋ. Ba biina u fa suba nɛ. [20] Yesu haritooro-la mu
a gollu. Ŋii nɛ u sii a miira juu taŋ tuɔŋ. U taŋ si pula, ba di Banabas sii
mu Dɛɛbi.

Ba miira lii Siiria a mu Aŋtiɔk

[21] Pɔɔl ari Banabas bul Yesu wu-zɔmɔ-la wiaa lee-la ma lɛ. Ba si bul ŋii,
niaa yuga a laa Yesu wialiŋ dii a tuto ba hariŋ. Ŋii nɛ ba miira mu Lisita, a
sii dimɛ a mu Ikooniam, a bira sii dimɛ a miira mu Aŋtiɔk Pisiidia tiŋteeŋ
lɛ. [22] Leree deeŋba kala ba yie bul wiaa pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii di
ba wasa kɛŋ yarida aa ŋaa di ba nyuŋ nyaasɛ di ba chiŋ ba yarida lɛ, a sí
joŋo ta. Ba ma bula piba di nialiŋ si laa Yesu wialiŋ dii, di ba jaŋ na hɛɛŋ
kiŋkɛŋ, ka di ba-na juu Wia kuorii-la tuɔŋ. [23] Lee-na kala nialiŋ si laa Yesu
wialiŋ dii aa hilimi, ba ma liisɛ niaa ba tuɔŋ di ba ŋaa ba kuhiasiŋ. Ba
nɛ ŋaa ŋii, ba yie chuɔlɛ Wia piba aa vɔɔ niiŋ, aŋ joŋba hɛ la Tiina Yesu
nisiŋ lɛ. U-na la Tiina Yesu wiaa nɛ ba laa dii.
[24] Ŋii nɛ ba gɔllɛ Pisiidia tiŋteeŋ kala dɛrɛ aŋ lii mu Paŋfiilia tiŋteeŋ.
[25] Dimɛ ba bul Wia niiŋ wiaa taŋ kubala baa yirɛ Pɛɛga, a bira lii dimɛ a
mu taŋ kubala baa yirɛ Atalia. [26] Ba lii dimɛ a juu liiŋ daboro, a bira miira
mu Aŋtiɔk. Dimɛ nɛ ba fa joŋba hɛ Wia nisiŋ ari u lahɔrimɔ lɛ di ba wuo
tiŋ ba tiŋtiŋŋaa. Lɛɛlɛ ba tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ. [27] Ba si miira ku yi Aŋtiɔk,
ba yirɛ nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, a bula piba wu-zɔmɔ-la
kala Wia si toba lɛ a ŋaa, a dagɛba ŋii Wia si wuo suri woŋbiiŋ a pi nialiŋ
si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ba ma wuo laa Yesu wiaa dii. [28] Ba hɔŋ dimɛ, ba di
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii teeŋ, a dieni.

15

*Yesu naŋzɔɔba ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ hilime Jerusalɛm
lɛ*

[1] Baalaa dɔŋsuŋ ma lii Judiya a kɔ Aŋtiɔk, a suomo didagɛ ba naaŋbiiri-
la si laa Yesu wiaa dii a bul, “Wia bi jaŋ wuo laama ta, see ma keri ma
penee, ari Moosis fa si bil niiŋ pima ŋii.” [2] Ŋii nɛ Pɔɔl ari Banabas kɛŋ
nii-doluŋ woruŋ. Ba di nialiŋ si lii Judiya kɛŋ wii-la lilɛrɛ. Ba vuurɛ di
Pɔɔl ari Banabas ari nialiŋ dɔŋsuŋ si lii Aŋtiɔk, di ba mu Jerusalɛm a na
Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi kuhiasiŋ dimɛ,
a mu tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. [3] Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi kɛŋba lii
hɛ wɛniŋ lɛ. Ba síi mu ŋii, ba to Fɔniisia ari Samaria tiŋteeŋ a bula pi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ ŋii nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa si birima
tuto Wia. Ba si bul wu-zɔmuŋ deeŋ ŋii, nialiŋ tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ. [4] Ba si
mu yi Jerusalɛm, Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi ari ba kuhiasiŋ, ba kɛŋba woruŋ. Ba bula piba wialiŋ kala Wia si
ŋaaba lɛ. [5] Ama nialiŋ dɔŋsuŋ ma si laa Yesu wiaa dii aa to nialiŋ ba síi
yirɛ Farisii tiŋŋaa, ba sii chiŋ a bula piba a bul, “U maga di ba keri ba
penee aŋ tuto wialiŋ Moosis fa si bile di maa to.”
[6] Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ bira hilimi di
ba bira biinɛ wiiŋ deeŋ wiaa. [7] Ba hɔnɔ kɛŋ wii-la a lɛrɛ dieni. Ŋii nɛ Piita
sii chiŋ aŋ bul, “Mi naaŋbiiriŋ, ma jima ari faafaa kala nɛ Wia liisɛmi ma
tuɔŋ di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, di ba

ma wuo laa Yesu wiaa dii. 8 Mi mu bula piba. Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛba
lɛ ari u fa si joŋo hɛla lɛ ŋii, a dagɛ ŋii ari u maga di ba ma laa Yesu wiaa
dii. U saa jiŋ nuu-kala tuɔŋ. 9 U bi nialiŋ si ŋaa Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa kaa pɔrɛ. Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma laa Yesu wiaa dii,
ŋii nɛ tii u joŋ ba ma haachɛba chɛba. 10 Bɛɛ nɛ tii ma joŋ chugi-baliŋ aa
chuŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu wiaa dii, aa magisɛ Wia ŋii?
La di la naabalimaba kala, la fa bi chuga deeŋ wuo chuŋ. 11 La laa dii ari
la Tiina Yesu duŋduŋa lahɔrimɔ lɛ nɛ Wia jaŋ laala kala ta ari u si laaba
ta ŋii."

12 Piita si bul wii-la dɛrɛ, nialiŋ kala fa si hilime ŋaa fuii, a jegile nii
Banabas ari Pɔɔl teeŋ. Ba bul wu-magila-la ari wu-kpuŋkperisi-la Wia si
toba lɛ ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ. 13 Ba si bul wialiŋ dɛrɛ, Jeems
ma bul, "Mi naaŋbiiriŋ, má jegile nii mi teeŋ. 14 Saamɔŋ Piita bula pima
Wia si laa sipaaŋ cho nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ŋii, a tuɔsɛ niaa ba tuɔŋ
di ba ŋaa u niaa. 15 Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma fa bul
wiiŋ deeŋ Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si, Wia bula a bul,

16 'Mi jaŋ miira kɔ a chuulɛ Devit dia-la si tele.
Mi jaŋ wasa taasɛ je-kiɛri-la duu chiŋ woruŋ.
17 Mi jaŋ ŋaa ŋii di dunia niaa ni-kaanaa ma ku chɛ Wia a tou.
Nialiŋ mi si tuɔsa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ di ba ŋaa mi niaa,
ba ma jaŋ ku chɛmi a tomi.'
18 Wia bul ŋii faafaa kala nɛ di niaa jiŋ." 19 Ŋii nɛ Jeems bul, "Mi biina u bi
maga di la walimɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ birima tuto Wia. 20 Ama
má leŋ di la ŋmuŋsɛ teniŋ piba a bula piba di ba bira sí vuiŋ kaa tiŋ a
birisi ba titia, di ba leŋ ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, a sí pusuŋ si
suu pimee dii, a sí pusuŋ chaliŋ ma dii. 21 Bɛɛ wiaa ba yie dagɛ wialiŋ
Moosis fa si bile di la tuto ta-biisi-la kala lɛ nɛ. Ba ŋaa ŋii faafaa kala nɛ a
kaa kɔ jiniŋ. Ba ma yie karimɛ wialiŋ Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ chɛ-wiesii-la-na
kala chɛɛŋ."

Ba ŋmuŋsɛ teniŋ pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu wiaa dii.

22 Yesu naŋzɔɔba-la ari kuhiasi-la ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi,
ba vuurɛ a liisɛ ba tuɔŋ niaa, a tiŋba di ba di Pɔɔl ari Banabas mu Aŋtiɔk.
Ba liisɛ Judas ba síi yirɛ Basabas ari Saalas. Niaa deeŋba balia nɛ fa ŋaa
ba tuɔŋ sipaa-laaraa. 23 Ba joŋ teniŋ piba a tiŋba. Teŋ-la lɛ ba fa ŋmuŋsɛ
ŋla nɛ, "La nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a ma ŋaa Yesu naŋzɔɔba, ari nialiŋ
si ŋaa kuhiasiŋ la tuɔŋ, laa chuɔlɛma, ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aŋ
bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa a hɛ Aŋtiɔk ari Siiria ari Siliisia lɛ. 24 La nia ari la niaa
dɔŋsuŋ kɔ ma teeŋ a walimɛma, a kɛŋ ma tuɔbiinaa vugimɛ. La bi bula
piba di ba ŋaa ŋii. 25 Ŋii wiaa la hilime nɛ a vuurɛ. U zɔmɔ pila di la liisɛ
niaa a tiŋba ma teeŋ, di ba di la naŋdɔŋsuŋ Banabas ari Pɔɔl nɛ jaŋ kɔ.
26 Niaa deeŋba joŋ ba miisiŋ a yɔɔ suuŋ ba fa síi tiŋ la Tiina Yesu Kirisito
tiŋtiŋŋaa. 27 La saa tiŋ Judas ari Saalas. Ba ma jaŋ bula pima wialiŋ titia
la si ŋmuŋsa pima. 28 Wia Diŋ-zɔŋ-la ari la kala kɛŋ nii-bala ari la bi jaŋ
joŋ chugi-yuŋi kala chuŋma. Ama u maga di ma to kisinniŋ deeŋba la síi
dagɛma nɛ. Ba nɛ ŋla: 29 Ma sí vuiŋ namia chaŋ, ma sí kuŋ-kala chaliŋ
dii, ma sí puna-la kala si suu pimee chaŋ, a sí ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-
ŋaalaa ŋiŋaa. Di ma nɛ wuo liisɛ ma titia wiaa deeŋba lɛ, ma hɛ doluŋ.
Ma jaŋ hɔŋ woruŋ."

30 Ŋii nɛ ba ta nialiŋ ba si liisa. Ba sii mu Aŋtiɔk. Ba si mu dimɛ, ba yirɛ
nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, a joŋ teŋ-la piba. 31 Ba si karimɛ

teŋ-la, wialiŋ ba si ŋmuŋsa ŋaa ba kɛŋ tuɔtɔruŋ. Ba nyuŋ kala nyaasɛ.
32 Judas ari Saalas fa ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ.
Ba bul wiaa yugɛ piba kiŋkɛŋ. Ba si ŋaa ŋii, ba nyuŋ nyaasɛ, ba wasa chiŋ
ba yarida lɛ. 33 Nialiŋ dieni mua Aŋtiɔk lɛ. Ŋii nɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii Aŋtiɔk lɛ taba ari yarifiɛlaa, ba miira mu nialiŋ si tiŋba teeŋ.[34 Ama
u ŋaa wu-zɔŋ nɛ a pi Saalas duu dieni Aŋtiɔk lɛ.] 35 Pɔɔl ari Banabas ma
ka Aŋtiɔk lɛ. Niaa dɔŋsuŋ yuga a pɛba lɛ a bul la Tiina Yesu niiŋ wiaa a
pi niaa.

Pɔɔl ari Banabas pɔrɛ dɔŋɔ lɛ.

36 U ŋii hariŋ nɛ Pɔɔl bula pi Banabas a bul, “Leŋ la miira mu, a na nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii taŋ kala lɛ la si bul la Tiina Yesu niiŋ wiaa, a na ba
síi ŋaa ŋii.” 37 Banabas faa chɛ duu kɛŋ Jɔɔŋ ba síi yirɛ Maak kaa pɛ mu.
38 Ŋii nɛ Pɔɔl biinɛ duu woŋbiiŋ dee di ba kɛnu pɛ ba titia lɛ, bɛɛ wiaa u
via duu pɛba lɛ a tiŋ tiŋtiŋŋaa Paŋfiilia lɛ, lee-la ba fa si laa sipaaŋ mu di
ba tiŋ, ka u miirɛ. 39 Ba faasa kɛŋ wiiŋ deeŋ kaa lɛrɛ kiŋkɛŋ, ba pɔrɛ dɔŋɔ
lɛ. Ŋii nɛ Banabas kɛŋ Jɔɔŋ Maak. Ba juu liiŋ daboro a duoro mu Saapɔs.
40 Ka Pɔɔl ma liisɛ Saalas. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii joŋba hɛ Wia nisiŋ
lɛ duu bibeŋba. 41 Ŋii nɛ ba sii mumu a mu yi Siiria ari Siliisia tiŋteeŋ.
Ba wasa bul wiaa pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi dimɛ, di ba wasa
chiŋ ba yarida lɛ.

16

Timoti to Pɔɔl ari Saalas hariŋ

1 Ŋii nɛ Pɔɔl sii mu Dɛɛbi, a lii dimɛ a mu Lisita. U mu dimɛ ŋii di Yesu
haritooroo kubala hɛ dimɛ, baa yirɛ Timoti. U naaŋ fa ŋaa Ju̱u tiina nɛ a
ma fa laa Yesu wiaa dii, aŋ ka u nyimma fa ŋaa Giriik tiina. 2 Nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii Lisita ari Ikooniam kala lɛ bibɛsɛ baal-la lɛ. 3 Pɔɔl faa chɛ di
Timoti to u hariŋ. A tiŋ Ju̱u tiŋŋaa si hɛ lere-la lɛ wiaa Pɔɔl kɛnu keri u
peniŋ, bɛɛ wiaa ba kala jima ari u nyimma ŋaa Giriik tiina nɛ. 4 Ba síi mu
tasi-la ŋii, ba bul wiaa a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ. Ba bula piba
wialiŋ Yesu naŋzɔɔba-la ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ Jerusalɛm
lɛ si bile piba di ba tuto. 5 Ŋii nɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi wasa
kɛŋ yarida. Ba ku puŋaa pɛ tapulii kala.

Pɔɔl na wiaa ari duosoo tuɔŋ Turɔwas lɛ

6 Pɔɔl ari Saalas gɔllɛ ŋii halii a to Firijia ari Galiisia tiŋteeŋ, bɛɛ wiaa
Wia Diŋ-zɔŋ-la biba woŋbiiŋ pa di ba bul Wia niiŋ wiaa Esia tiŋteeŋ
lɛ. 7 Ka ba joŋ ba woŋbiiŋ a mu yi Maasiya. Dimɛ nɛ ba walimɛ di ba
juu Bitiinia tiŋteeŋ, ama Yesu Diŋ-zɔŋ-la biba woŋbiiŋ pa. 8 Ŋii nɛ ba
to Maasiya tiŋteeŋ a mu yi Turɔwas. 9 Dimɛ, titaŋiŋ Pɔɔl na ari duosoo
tuɔŋ di baal kubala a lii Masidoonia, duu china aa sulu duu kɔ Masidoonia
tiŋteeŋ a pɛba lɛ. 10 Pɔɔl si na ŋii dɛrɛ, la duu ŋaa siri di la mu Masidoonia,
bɛɛ wiaa la jima ari Wia sɛnɛ dagɛla di la mu bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi
nialiŋ si hɛ lee-la nɛ.

Haal kubala baa yirɛ Lidia laa Yesu wiaa dii Filipa lɛ.

11 Ba bira sii dimɛ a sii juu liiŋ daboro, a duoro chol tegi tegi a mu
Saamɔtas. U taŋ si pula la bira sii a mu Niyapɔlis. 12 La bira lii dimɛ a
vɛnɛ mu Filipa. U fa ŋaa ta-bal nɛ Masidoonia sɛmɛ dɔŋɔ a tuto Rom. La
hɔŋ taŋ-la lɛ tapulaa baŋmɛnɛ. 13 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ si yie, la lii taŋ-la

tuɔŋ a mu fuoŋ niiŋ. La fa biina la jaŋ na Wia di-chuɔluŋ dimɛ. La si mu
dimɛ, la tuu hɔŋ a bul wiaa pipi haala-la fa si hilime dimɛ di ba chuɔlɛ
Wia. 14 Haala-la si jegile nii la wialiŋ, ba tuɔŋ haal kubala nɛ fa hɛ dimɛ,
baa yirɛ Lidia. U fa lii Taataya tiŋteeŋ nɛ. U fa biri gɛnniŋ nɛ a yiyallɛ. U
faa chuɔlɛ Wia nɛ. U si jegile nii wialiŋ Pɔɔl fa síi bul, Wia pullɛ u tuɔŋ, u
laa wialiŋ dii. 15 Ba fo ba di u dia niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. Ŋii nɛ haal-la sulla
a bul, “Di ma nɛ biina di mi sɛnɛ laa Yesu wiaa dii nɛ, má ku juu chua mi
dia lɛ.” U si sulla dieni ŋii, la mu chua.

Ba kɛŋ Pɔɔl ari Saalas tɔ dia Filipa lɛ

16 Chɛɛ kubala la bira mu Wia di-chuɔluŋ. Yomo toli-bie ku cheŋla. Jima
nɛ kɛnu, u vuga pipi niaa. U vuga na moribiee yugɛ a pi nialiŋ si tiiu. 17 U
to la di Pɔɔl hariŋ a yie faasaa bul, “Niaa deeŋba tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi Wii-
baliŋ si yuga a kii kuŋ-kuŋ-kala. Ba bulaa pima ŋii ma si jaŋ ŋaa di Wia
laama ta.” 18 U yie ŋaa ŋii tapulii kala. Ŋii nɛ Pɔɔl baaniŋ sii. U miira
birima chaasɛ tolo-la, aŋ bula pi jima-la a bul, “Yesu Kirisito doluŋ lɛ mi
si, ŋŋ lii aŋ leŋ tolo-la.” Jima-la guu lii tolo-la lɛ.
19 Tolo-la tiŋŋaa si na ari ba bira bi moribie-la ka na, ba kɛŋ Pɔɔl ari
Saalas a lɛrɛ mu ba taŋ kuhiasiŋ teeŋ ba si yie hihilimi lee-la. 20 Ba kɛŋba
kaa mu ba Rom kuhiasiŋ teeŋ, a bula piba a bul, “Niaa deeŋba ŋaa Ju̱u
tiŋŋaa nɛ aŋ wiwalimɛ niaa la taŋ tuɔŋ. 21 Baa dagɛla di laa ŋaa wialaa la
Rom tiŋŋaa síi kisu.” 22 Ni-daŋ-la kala fa si hilime, ba sii pɛ ba nihiasi-la
lɛ a kɛŋ Pɔɔl ari Saalas. Ŋii nɛ Rom tiŋŋaa kuhiasiŋ kɛŋ ba gɛnniŋ wuri
aŋ bul di ba viirɛba. 23 Ba faasa viirɛba aŋ kɛŋba tɔ dia, aŋ bula pi sarika
bibenni-la duu tɔba woruŋ di ba sí wuo lii. 24 U nii ba niiŋ a kɛŋ Pɔɔl ari
Saalas a kaa kiele juu sipaaŋ dia tuɔŋ, a kɛŋ ba naasiŋ baliamiŋ kala hɛ
kuruŋ.
25 Ari tita-siesee Pɔɔl ari Saalas chuchuɔlɛ Wia a yii yiilaa a didɛnnɛ Wia.
Nialiŋ ba si kaa tɔ dia ku-kaanaa ma jijegili aa nii. 26 Ŋii nɛ tiŋteeŋ guu
zigili a kɛŋ sarika dia-la ma kala kaa zigili. Borusuŋ kala guu suri. Nuu-
kala kuruŋ ma lii tel. 27 Sarika bibenni-la hirike sii doŋ lɛ a na di sarika-la
borusuŋ kala suro. U biina nialiŋ kala ba si kaa tɔ dia, ba lii fá viiri nɛ. U
liisɛ u tokobii duu kpu u titia. 28 Ŋii nɛ Pɔɔl faasa kpia a bula pu a bul, “Sí
ŋ titia kpu. La kala nɛ hɛ daha.” 29 Sarika bibenni-la ŋaa ba kɛŋ chaaniŋ
kaa kɔ. U laa fá juu, a tuu tel Pɔɔl ari Saalas naasiŋ lɛ a chichel. 30 U
kɛŋba kaa lii a piɛsɛba a bul, “Mi naŋdɔŋsuŋ, ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa di Wia
laami ta?” 31 Ŋii nɛ ba bula pu a bul, “Laa la Tiina Yesu wiaa dii, di Wia
laa ma ari ŋ dia niaa kala ta.” 32 Ŋii nɛ ba bul la Tiina Yesu niiŋ wiaa pi ba
di u dia niaa kala. 33 Titaŋ-la titia nɛ sarika bibenni-la kɛŋba a chɛsɛ ba
yaraa naawiilaa, ka ba fo ba di u dia niaa kala Wii-chuɔlɛ liiŋ. 34 Sarika
bibenni-la kɛŋ Pɔɔl ari Saalas a kaa mu u dia, a piba kudiilee ba dii. Ba di
u dia niaa kala ŋaa tuɔtɔru ari ba si laa Wia wiaa dii.
35 Taŋ si pula, Rom nihiasiŋ tiŋ di ba mu bula pi porisiba kuhiasiŋ di ba
bula pi sarika bibenni-la duu liisɛ Pɔɔl ari Saalas. 36 Ŋii nɛ sarika bibenni-
la bula pi Pɔɔl di Rom nihiasi-la tima di ba bula pu duu liisɛ ba di Saalas.
Ŋii wiaa ba jaŋ wuo mu ari yarifiɛlaa. 37 Ŋii nɛ Pɔɔl bula pi porisi kuhiasi-
la a bul, “Ba viirɛla niaa tuɔŋ, aŋ bi la sariya die a dagɛla wu-cheyiŋ, aŋ
ka la ma ŋaa Rom tiŋŋaa. Ŋii nɛ ba kɛŋla tɔ dia. Ka lɛɛlɛ baa chɛ di la
luɔra viiri. Ai, la bi sɛi. U maga di Rom nihiasi-la titia kɔ daha nɛ a ku
liisɛla.” 38 Ŋii nɛ porisi kuhiasi-la mu bula pi Rom nihiasi-la ari Pɔɔl ari
Saalas ma ŋaa Rom timma nɛ. Ba si nii ŋii, fawulluŋ kɛŋba. 39 Ŋii nɛ ba

sii mu sulba ari ba cheye nɛ aŋ liisɛba sarika lɛ, aŋ bula piba di ba lii ba
taŋ lɛ. [40] Ba lii sarika lɛ a mu Lidia dia. Dimɛ nɛ ba na nialiŋ dɔŋsuŋ si
laa Yesu wiaa dii. Ba bul wiaa piba a ŋaa ba nyuŋ nyaasɛ, aŋ viiri.

17

Pɔɔl ari Saalas mu Tɛsalonaaka tiŋteeŋ

[1] Ba síi viiri ŋii, ba mu to taŋ kubala baa yirɛ Aŋfiipolis, a bira sii dimɛ
a to taŋ dɔŋɔ maa baa yirɛ Apoloonia, a lii dimɛ a mu taŋ kubala baa yirɛ
Tɛsalonaaka. Ju̱u tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ dia fa hɛ dimɛ. [2] Pɔɔl mu juu Wii-
chuɔlɛ dia ari u si vɛnɛɛ ŋaa ŋii lee-na kala. Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ yɔsuŋ
batori pɛgɛ, ba di niaa vuvuurɛ Wia wiaa. [3] U karimɛ Wia teniŋ piba
a dagɛba ŋii ari u si maga di Yesu na hɛɛŋ a suu aŋ bira sii suuŋ lɛ, a
bira bula piba ari Yesu deeŋ u si bul u wiaa piba nɛ ŋaa Kirisito. [4] Nialiŋ
dɔŋsuŋ laa wialiŋ dii a pɛ Pɔɔl ari Saalas lɛ. Ba tuɔŋ Giriik tiŋŋaa ari
haala-la si ŋaa ni-balaa ba taŋ lɛ ma yuga a laa wialiŋ dii a pɛba lɛ. [5] Ŋii
nɛ Ju̱u tiŋŋaa yaraa bibieri. Ba chɛ kɛsɛ nyu-duo tiŋŋaa si yie bibaarɛ
woŋbiee ari yɔsuŋ tuɔŋ a pɛ ba titia lɛ. Ba bira chɛ kɛsɛ niaa dɔŋsuŋ,
ba kala hilimi di ba kɛŋ taŋ-la kala a vugimɛ. Ba mu juu Jeesiŋ dia di ba
chɛ Pɔɔl ari Saalas di ba kɛŋba kaa ku lii niaa tuɔŋ. [6] Ba biba naa aŋ kɛŋ
Jeesiŋ ari nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii a lɛrɛba lii ba taŋ kuhiasiŋ
teeŋ, aŋ ŋiŋaa goŋ a bul, "Niaa deeŋba chei lee kala nɛ aŋ lɛɛlɛ kɔ la jaŋ.
[7] Ka Jeesiŋ laaba bil u dia lɛ. Ba kala chei wii-la la kuori-baliŋ si bile nɛ
aŋ bul di kuori dɔŋ nɛ hɛ dimɛ, baa yirɛ Yesu." [8] Wiaa deeŋba ba si bula
ŋaa nialiŋ ari ba taŋ kuhiasiŋ kala bi jiŋ wii-la kala ba si jaŋ ŋaa. [9] Ŋii nɛ
taŋ kuhiasiŋ ŋaa Jeesiŋ ari u naŋdɔŋsuŋ liisɛ ta-time, aŋ ka ba leŋba.

Pɔɔl ari Saalas mu Biriya tiŋteeŋ

[10] Taŋ si bire, nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ŋaa Pɔɔl ari Saalas lii mu Biriya.
Ba si yi Biriya, ba mu juu Ju̱u tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ dia. [11] Lee-la Ju̱u timma-la
kpia Ju̱u timma-la si hɛ Tɛsalonaaka lɛ. Ba chaga laa Wia niiŋ wialiŋ ari
na-kpariŋ a kikarimɛ Wia teniŋ ari siifiɛsiŋ tapulii-na kala, di ba na di
wialiŋ sɛnɛ ŋaa wutitiiba nɛ. [12] Ba tuɔŋ niaa yuga nɛ laa Yesu wiaa dii.
Giriik tiŋŋaa haalaa si ŋaa ni-balaa ari ba baalaa kala laa Yesu wialiŋ dii.
[13] Ju̱u timma-la si hɛ Tɛsalonaaka lɛ nia di Pɔɔl bira bul Wia wiaa Biriya
ma lɛ. Ba sii mu dimɛ maa a nyisɛ ni-daŋ-la hɛ. [14] Ŋii nɛ nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii ŋaa Pɔɔl lii a mu mugi-baliŋ niiŋ, ka Saalas ari Timoti bi mua aŋ
hɛ Biriya lɛ. [15] Niaa dɔŋsuŋ lii Biriya a to Pɔɔl hariŋ, a kɛnu kaa mu Atɛŋ.
Pɔɔl miira tiŋba di ba mu bula pi Saalas ari Timoti di ba ku chemu lima.

Pɔɔl mu Atɛŋ tiŋteeŋ

[16] Pɔɔl si hɔŋ Atɛŋ lɛ a gbigbɛrɛ Saalas ari Timoti, u na di daalusuŋ su̱
taŋ-la kala lɛ. U tuɔŋ faasa viisi. [17] Ŋii nɛ Pɔɔl mu Ju̱u tiŋŋaa Wii-chuɔlɛ
dia. U bul Wia wiaa pi Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ síi fá Wia, ba kaa lɛrɛ. U
yie juu yɔbɔ maa chɛɛ-na kala a bul Wia wiaa a pi nialiŋ si yie kɔ dimɛ.
[18] Kerichiba-la dɔŋsuŋ síi to Epikuuras woŋbiiŋ ari Sitɔik kerichiba dɔŋsuŋ
ma ku nau. Niaa dɔŋsuŋ ma piɛsɛ, "Bɛɛ kiaa nɛ ni-yaariŋ deeŋ ma chinaa
bul?" Dɔŋsuŋ ma si, "U naga veŋ-falii wiaa nɛ u bubul." Pɔɔl si yie bul
Yesu wiaa ari u si sii suuŋ lɛ nɛ tii ba bul ŋii. [19] Ŋii nɛ ba kɛnu kaa mu ba
si yie hilimi dia-la lɛ baa yirɛ Ariyɔpagis a bul, "La cho di la nii wu-faliŋ
deeŋ wiaa ŋ síi dagu nɛ. [20] Wialiŋ dɔŋsuŋ ŋ síi bul ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ
nɛ la teeŋ. La saa cho di la nii ba bubuɔŋ nɛ woruŋ." [21] Atɛŋ niaa ari ba

nuhuɔraa kala bi wii-kala kaa pɛ, see di ba bul wu-falia-la ba si nia a pi
niaa, a ma cho di ba jegile nii wu-falaa niaa teeŋ. Ba wiiŋ kala nɛ ŋii.
22 Ŋii nɛ Pɔɔl sii chiŋ nialiŋ fa si hilime tutuɔbaaniŋ a bula piba a bul,
“Mi si kɔ daha, mi na ari ma cho vuiaa kpaariŋ nɛ woruŋ. 23 Mi síi gɔllɛ
ma taŋ lɛ, mi na ma vesiŋ. Mi bira na koruŋ maa ma si saa. Ŋla nɛ ma
tuuro hɛu lɛ, ‘Wia-la la si bi jiŋ di-kpaariŋ lɛ ŋla.’ ” Ŋii nɛ Pɔɔl bira bul,
“Wia-la ma síi chuɔlɛ aŋ buu jiŋ, u wiaa nɛ mi bulaa pima ŋii. 24 Wia-la si
ŋaa dunia ari kuŋ-kala si hɛ dimɛ, a ŋaa wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala Tiina,
u bi lee-la nuhuobiine si saa aa kpaarɛ vuiaa ka juu. 25 U bi naga u si chɛ
kuŋ ka nɛ tii uu chɛ nuhuobiinee tima pu. U nɛ pi nuhuobiinee miisiŋ ari
wiese ari kuŋ-kuŋ-kala. 26 Wia fa ŋaa ni-bala nɛ buŋbuŋ-la. Ni-bala-la
lɛ nɛ dunia niaa ta-geŋtisiŋ kala to kɔ. Ba hɔŋ dunia sɛmɛ kala. Ka di u
ŋaaba, u nɛ dagɛ bua-la ba si jaŋ kɛŋ miisiŋ, ari lere-la kala ba si jaŋ hɔŋ.
27 U ŋaaba ŋii di ba wuo bee chɛu a lilaarɛ lee-kala di ba nau. Ama Wia saa
bi di-bolii hɛ. U kpagɛla kuŋ-kala nɛ. 28 Nuu kubala nɛ bula ari u doluŋ lɛ
nɛ la kɛŋ miisiŋ aa vɛŋ a hɛ dimɛ. U saa ŋaa wutitii. Ma gɔgɔ diŋdɛnnɛɛ
dɔŋsuŋ ma fa bul ŋii a bul ari la ŋaa u biiriŋ nɛ. 29 La saa si ŋaa u biiriŋ,
u bi maga di la biinɛ Wia nagɛ kialiŋ nuhuobiine si kɛŋ sɛlimɛ kaa mɛ,
koo ku-la ba si kɛŋ hɔɔŋ koo tabiiŋ kaa ŋaa nɛ. U bi naga kiaa deeŋba
nuhuobiine si kɛŋ u wu-jimiŋ kaa ŋaa nɛ. 30 Bua-la lɛ nuhuobiinee si buu
jiŋ, u fa tɔrikɔ nɛ ba nyuŋ. Ama lɛɛlɛ u bula pipi nuu-kala lee-na kala di
ba birima lii ba haachɛba lɛ, 31 bɛɛ wiaa u hɛ tapulii nɛ u si jaŋ dii dunia
niaa kala sariya ari tuɔ-bala. U jaŋ to nuhuobiiŋ-la lɛ u si liisa nɛ a dii
sariya-la. Nii-la si suba, u chisu suuŋ lɛ, di nuu-kala wuo jiŋ ari wutitii
nɛ.”
32 Nialiŋ si nia ari Pɔɔl bul suuŋ siiniŋ lɛ wiaa, ba dɔŋsuŋ mumɔmu, ama
dɔŋsuŋ ma si di ba cho duu maachie bira bul wii-la di ba nii. 33 Ŋii nɛ Pɔɔl
sii a lii lee-la ba si hilime. 34 Niaa dɔŋsuŋ laa wialiŋ dii a to u hariŋ. Ba
tuɔŋ dɔŋɔ baa yirɛ Dayɔnaasias. U fa hɛ nialiŋ síi hilimi Ariyɔpagis dia-la
tuɔŋ dɔŋɔ nɛ. Haal kubala maa baa yirɛ Damaris ari niaa ma dɔŋsuŋ laa
wialiŋ dii.

18

Pɔɔl mu Kɔriŋti tiŋteeŋ

1 Ŋii nɛ Pɔɔl sii Atɛŋ lɛ a mu taŋ dɔŋɔ baa yirɛ Kɔriŋti. 2 U na baal
kubala a lii Pɔŋtɔs, Rom tiŋteeŋ taŋ nɛ, baa yirɛ Akuila. U fa ŋaa Ju̱u
tiina nɛ. Ba di u haala Pirisila si lii Rom kɔ, u bi diene. Kuori-baliŋ ba síi
yirɛ Kulɔɔdiɔs fa bula pi Ju̱u tiŋŋaa kala di ba lii Rom lɛ. Ŋii nɛ tii ba sii
kɔ. Pɔɔl mu ba dia duu chuɔlɛba. 3 U mu juu ba dia a chuchua dimɛ, bɛɛ
wiaa ba kala tiŋ tiŋtiŋ-bala nɛ. Ba fa kɛŋ tenniŋ yiyɛrɛ lɛŋŋɛɛ nɛ aa yallɛ
moribiee. 4 Chɛ-wiesii-la chɛɛŋ kala u yie mu ba Wii-chuɔlɛ dia. Ba di Ju̱u
tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa kɛŋ wiaa lilɛrɛ. U wiwalimɛ di ba sɛi wii-la.
5 Ŋii nɛ Saalas ari Timoti lii Masidoonia kɔ. Bua-la lɛ ba si kɔ, Pɔɔl joŋ
u nyuŋ kala hɛ aa bul Wia wiaa, a dagɛ woruŋ a pi Ju̱u tiŋŋaa ari Yesu
nɛ ŋaa Kirisito. 6 Ŋii nɛ ba lii u hariŋ aŋ tuusu. Ba si ŋaa ŋii, u kpesi u
gɛnniŋ kuŋ-kɔlluŋ hɛba lɛ aŋ bula piba a bul, “Ma wu-bɔŋŋɔɔ jaŋ nyua
ma nyuŋ lɛ. Mi wii dee. A lii jiniŋ mi jaŋ mu a bul Wia wiaa pi nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa.” 7 U bul ŋii aŋ sii mu juu baal kubala dia, baa yirɛ Taatis
Jasitis. U faa chuɔlɛ Wia nɛ. U dia kpagɛ Wii-chuɔlɛ dia. 8 Baal kubala baa
yirɛ Kirisipas nɛ fa ŋaa Wii-chuɔlɛ dia-la kuhiaŋ. Ba di u dia niaa kala laa

la Tiina Yesu wiaa dii. Niaa ma yuga Kɔriŋti lɛ a nii Wia wialaa a laaba
dii. Ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ. 9 Titaŋ kubala Pɔɔl na ari duosoo tuɔŋ di Wia
bula pu a bul, “Sí fawulluŋ fá. Haa bul wiaa pipi niaa a sí leŋ. 10 Mi chiŋ
ŋ hariŋ. Nuu-kala bi jaŋ wuo kɛniŋ a ŋaaŋ wu-bɔŋ kala, bɛɛ wiaa mi niaa
yuga taŋ deeŋ lɛ.” 11 Pɔɔl hɔŋ dimɛ ŋii jina ari lebi a didagɛ Wia wiaa pipi
niaa.

12 Bua-la lɛ baal kubala baa yirɛ Galiɔ nɛ fa ŋaa Giriik kuoro. U fa si
dii kuoruŋ ŋii, Ju̱u tiŋŋaa sii hɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ Pɔɔl, a kɛnu kaa mu ba
sariya didiiliŋ. 13 Ba bul, “Baala deeŋ walimɛ di niaa sɛi a chuchuɔlɛ Wia
woŋbii-la si jaŋ chei la kisiŋ lɛ nɛ.” 14 Pɔɔl si ŋaa duu bul wiaa, ŋii nɛ Galiɔ
bula pi Ju̱u timma-la a bul, “Ju̱u timma, di baala deeŋ nɛ fa ŋaa wii chei,
u fa jaŋ kɛŋ woŋbii di mi kɛŋ kenyiri a jegile nii ma teeŋ. 15 Ama u si ŋaa
wu-bulii nɛ ma kaa lɛrɛ ari yiraa wiaa, ari ma titia kisinniŋ wiaa, u maga
di ma titia kaa mu bula wasɛ nɛ dia lɛ. Mi bi jaŋ wuo laa wiiŋ deeŋ jiŋ.”
16 U kiriba ta ba lii sariya didiiliŋ. 17 Ba kala lii gollo kɛŋ Sɔsitɛnis, nii-la fa
si ŋaa Wii-chuɔlɛ dia kuhiaŋ dɔŋɔ, a ŋmobu sariya didilliŋ boiŋniiŋ. Ama
Galiɔ sipaa kala fa tuo dimɛ.

Pɔɔl miira mu Aŋtiɔk tiŋteeŋ

18 Pɔɔl hɛ Kɔriŋti lɛ a dieni. Ŋii nɛ u sii a chuɔlɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii Kɔriŋti lɛ aŋ lii. Ba di Pirisila ari Akuila kala sii mu a juu liiŋ daboro
di ba mu Siiria tiŋteeŋ. Ka di ba-na juu liiŋ daboro-la, Pɔɔl ta niiŋ Wia
teeŋ taŋ kubala baa yirɛ Kɛŋkiriya lɛ aŋ fuŋ u nyuŋ, aŋ-na juu daboro-la.
19 Ba mu yi taŋ kubala baa yirɛ Ɛfɛsis. Dimɛ Pɔɔl leŋ Pirisila ari Akuila aŋ
mu juu Wii-chuɔlɛ dia. Ba di Ju̱u tiŋŋaa kɛŋ wialiŋ lilɛrɛ. 20 Nialiŋ dɔŋsuŋ
bul duu hɔŋ ba teeŋ dieni, ka u bi sɛyɛ. 21 U si sii dimɛ, u bula piba a bul,
“Di Wia nɛ pimi woŋbiiŋ, mi jaŋ miira kɔ ma teeŋ.”

Ŋii nɛ u sii mu juu liiŋ daboro a lii Ɛfɛsis lɛ, 22 a mu yi taŋ kubala niiŋ
baa yirɛ Sizariya. U sii dimɛ a mu Jerusalɛm, a mu chuɔlɛ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi dimɛ. U bira sii dimɛ a mu Aŋtiɔk. 23 U hɔŋ dimɛ a
dieni mua a bira sii, a to Galiisia ari Firijia tiŋteeŋ, a bul wiaa pipi nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii dimɛ di ba wasa kɛŋ yarida.

Apɔlɔs mu Ɛfɛsis ari Kɔriŋti tiŋteeŋ

24 Ju̱u tiina ma nɛ fa hɛ dimɛ, baa yirɛ Apɔlɔs. U lii Alɛkizaŋdia nɛ. U ma
sii kɔ Ɛfɛsis. U fa jiŋ wiaa buluŋ woruŋ a jiŋ Wia teniŋ ma woruŋ. 25 Ba
fa dagu la Tiina Yesu woŋbii-la tonuŋ woruŋ. Uu dagɛ Yesu wiaa woruŋ
ari siifiaŋ. Wialiŋ kala u si bula aa tigɛ Yesu lɛ ŋaa wutitiiba nɛ. Ari ŋii
kala, duu níi bul Wii-chuɔlɛ liiŋ fonuŋ wiaa, Jɔɔŋ Wia lii-foori-la síi fo niaa
Wii-chuɔlɛ liiŋ duŋduŋa wiaa nɛ u jiŋ. 26 U si hɛ Ɛfɛsis lɛ, u bul Wia wiaa
ari nyu-duoŋ Wii-chuɔlɛ dia lɛ. Pirisila ari Akuila hɛ dimɛ a nii wialiŋ u
síi bul. Ŋii nɛ ba kɛnu kaa mu ba dia a wasa dagu Wia woŋbii-la woruŋ.
27 Ŋii nɛ Apɔlɔs chichɛ duu mu Giriis tiŋteeŋ. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
Ɛfɛsis lɛ pɛu lɛ a ŋmuŋsɛ teniŋ a pi nialiŋ síi laa Yesu wiaa dii Giriis lɛ, a
bula piba di u kɔ ba kɛnu woruŋ. U si mu dimɛ, u puu nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii, Wia lahɔrimɔ lɛ. U pɛba lɛ woruŋ. 28 U di Ju̱u tiŋŋaa faasa kɛŋ
wiaa lilɛrɛ niaa tuɔŋ. U yie kɛŋ nii-doluŋ a jɔŋ Wia teniŋ dagɛba ari Yesu
nɛ ŋaa Kirisito. U bul ŋii a wuo loba.

19

Pɔɔl mu Ɛfɛsis tiŋteeŋ

1 Apɔlɔs fa si hɛ Kɔriŋti lɛ ŋii, Pɔɔl bira golli ŋii a bira kɔ Ɛfɛsis. U si kɔ
dimɛ, u na nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii. 2 Ŋii nɛ Pɔɔl piɛsɛba, "Wia
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ nɛɛ bua-la lɛ ma si laa Yesu wiaa dii?" Ŋii nɛ
ba si, "Ai, la ha bi Wia Diŋ-zɔŋ-la wiaa nia." 3 Ŋii nɛ Pɔɔl bira piɛsɛba,
"Ni-bɛɛ nɛ ma to ka ba foma Wii-chuɔlɛ liiŋ?" Ŋii nɛ ba bul, "La to wialiŋ
Jɔɔŋ Wia lii-foori-la si dagɛla nɛ." 4 Ŋii nɛ Pɔɔl bira si, "Nialiŋ si birima lii
ba haachɛba lɛ nɛ, Jɔɔŋ fufo Wii-chuɔlɛ liiŋ. U fa bula piba ari nuu jaŋ kɔ
u hariŋ, u yiriŋ nɛ Yesu, duu kɔ di ba laa u wiaa dii." 5 Ba si nii wiiŋ deeŋ
Pɔɔl si bula, ba ŋaa ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ la Tiina Yesu doluŋ lɛ. 6 Ŋii
nɛ Pɔɔl joŋ u nisaa daŋba lɛ. U si ŋaa ŋii, Wia Diŋ-zɔŋ-la ku tuu hɛba lɛ.
Ba suomo bubul yiikori-yiriba ba si bi jiŋ, a bul Wia wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ maa. 7 Niaa deeŋba kala fa ŋaa ari baalaa fii ari balia nɛ.
8 Pɔɔl si hɛ Ɛfɛsis lɛ, u vɛnɛɛ juu Wii-chuɔlɛ dia chɛŋsiŋ batori, a chaasa
bubul Wia kuorii-la wiaa ari nyu-duoŋ. Ba di niaa kɛŋ wialiŋ lilɛrɛ, u
wiwalimɛ di ba sɛi wii-la. 9 Ama nialiŋ dɔŋsuŋ nyuŋ si dolie, ba bi wii-la
laa dii, aŋ bubul wu-bɔŋŋɔɔ a tigɛ la Tiina Yesu woŋbii-la tonuŋ wiaa.
Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tuɔŋ nɛ ba bul ŋii. Pɔɔl leŋba aŋ
kɛŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kaa mu. Ba mu juu baal kubala dii-bal baa
yirɛ Tiranis. Pɔɔl ari niaa yie kɛŋ wiaa lilɛrɛ dimɛ tapulii-na kala. 10 U
vɛnɛɛ ŋaa ŋii a yi jisiŋ balia nɛ. Ju̱u tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa kala si hɛ Esia
tiŋteeŋ lɛ wuo nii la Tiina Yesu wiaa.

Sikiiva biiriŋ gɔllɔ kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ

11 Wia fa joŋ dol-bal kubala nɛ a pi Pɔɔl, u ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ.
12 Pɔɔl yaraa gɛri-kɔsumɔɔ ma paala ba yie paa kaa mu pi nyanyal tiŋŋaa
ba duduori. Di jiŋ-bɔŋŋɔɔ nɛ kɛŋ nuu maa, ba lii tiina lɛ. 13 Ju̱u tiŋŋaa
dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ a ma fa gɔllɛ aa kiri jiŋ-bɔŋŋɔɔ niaa lɛ. Ba wiwalimɛ
di ba ŋaa ŋii la Tiina Yesu doluŋ lɛ nɛ. Ba bula pi jiŋ-bɔŋŋɔ-la a bul, "Mi
si, má lii Yesu doluŋ lɛ, nii-la wiaa Pɔɔl síi bul." 14 Baalaa balipɛ nɛ faa
ŋaa ŋii. Ba nyimma yiriŋ nɛ Sikiiva. U fa ŋaa Ju̱u tiŋŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dɔŋɔ nɛ. 15 Ŋii nɛ jiŋ-bɔŋ-la bula piba a bul, "Mi
jiŋ Yesu a jiŋ Pɔɔl maa, aŋ ka ma ma ŋaa kubɛɛba nɛ?" 16 Ŋii nɛ jiŋsiŋ si
kɛŋ baal-la wuoba. U sii a kɛŋba a ŋmooba woruŋ a pirɛba. Ba gɛnniŋ
kala kiɛsɛ. Ba kala fá lii dia-la tuɔŋ ari yaribiree. 17 Ju̱u timma-la ari Giriik
timma-la ari nialiŋ kala si hɛ Ɛfɛsis lɛ nii wiiŋ deeŋ. Fawulluŋ kɛŋba kala.
Ba dɛnnɛ la Tiina Yesu woruŋ. 18 Nialiŋ ma dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii
yuga kɔ, a ku dagɛ ba wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa a pi Pɔɔl, niaa tuɔŋ. 19 Ba
tuɔŋ niaa yuga a faa ŋaa daalusuŋ. Ba kala paa tenni-la ba fa si karima
aa ŋaa daalusu-la. Ba paa nyigɛ nuu-kala siaa lɛ. Ba si kɛŋ tenni-la kala
yaliŋ pɛ dɔŋɔ lɛ, u ŋaa siidi bui bui bui nɛ. 20 La Tiina niiŋ wiaa teeli leriŋ
kala a dol woruŋ.

Niaa ŋaa taawɛi Ɛfɛsis lɛ

21 Ŋii nɛ Pɔɔl biinɛ ari u jaŋ to Masidoonia tiŋteeŋ ari Giriis tiŋteeŋ a mu
Jerusalɛm. Ŋii nɛ u bul, "Di mi nɛ mu dimɛ, u maga di mi mu Rom maa."
22 Ŋii nɛ Pɔɔl tiŋ nialiŋ fa si pɛu lɛ ba tuɔŋ balia di ba mu Masidoonia.
Timoti ari Irasitas nɛ u tiŋ. Aŋ ka u titia hɔŋ Ɛfɛsis lɛ Esia tiŋteeŋ a dieni
mua.
23 Bua-la lɛ yuosuŋ fa juu Ɛfɛsis lɛ siifiɛsiŋ a tigɛ la Tiina Yesu woŋbii-la
tonuŋ wiaa. 24 Libiri kubala nɛ fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ fa Dɛmiitias. U fa
kɛŋ sɛlimɛ nɛ a kaa lilibi kiaa, ba nagɛ ba taŋ veŋ-baliŋ Atɛmis. Tiŋtimiŋ
deeŋ lɛ ba di u tiŋtinnaa na moribiee kiŋkɛŋ. 25 Chɛɛ kubala u yirɛ u

tiŋtinnaa ari u tiŋtinni-dɔŋsuŋ a bula piba a bul, “Mi naŋdɔŋsuŋ, ma
jima ari tiŋtimiŋ deeŋ nɛ ŋaa la kuori. 26 Ma titia nia a nina maa wialiŋ
Pɔɔl síi bul. U si, vuia-la nuhuobiinee síi libi, ba bi wia ŋaa. U saa wuo
kɛŋ ni-daŋ nyusuŋ birimɛ ba sɛi wii-la. U ŋaa ŋii Ɛfɛsis deeŋ lɛ ari Esia
tiŋteeŋ jesiŋ kala lɛ nɛ. 27 Wii-la la síi fá nɛ ŋla: Niaa jaŋ chei la tiŋtimiŋ
deeŋ yiriŋ. La biraa fá ari la veŋ-baliŋ Atɛmis jaŋ ku ŋaa ku-tɔɔ. Niaa
bira bi jaŋ zizilu. Lɛɛlɛ Esia niaa ari dunia nuu-kala níi zilu.”
28 Nialiŋ si nii wii-la, ba baaniŋ sii. Ba ŋaa goŋ a bubul, “La veŋ-baliŋ
Atɛmis si hɛ Ɛfɛsis lɛ nɛ kɛŋ doluŋ.” 29 Ŋii nɛ ba kɛŋ taŋ kala vugimɛ.
Ni-daŋ-la kɛŋ Gayas ari Arisitaakis si lii Masidoonia a tuto Pɔɔl hariŋ. Ba
lɛrɛba kaa mu lee-la taŋ-la niaa si yie hihilimi. 30 Ba si kɛŋba kaa mu dimɛ,
Pɔɔl fa cho duu mu juu nialiŋ tuɔŋ, ama nialiŋ si laa Yesu wiaa dii bi sɛyɛ.
31 Esia tiŋteeŋ kuhiasiŋ dɔŋsuŋ si dii Pɔɔl naŋdɔŋsuŋ tiŋ di ba sulu duu
sí nialiŋ tuɔŋ juu. 32 Nialiŋ kala si hilime bi jiŋ wii-la síi ŋaa. Dɔŋsuŋ
ŋaa goŋ a bul ŋla nɛ, dɔŋsuŋ ma si wiiŋ deeŋ nɛ. Ba kala jesiŋ paala fa
bi jiŋ wii-la si tii ba ku hilimi dɔŋɔ lɛ. 33 J̱u̱u tiina kubala nɛ fa hɛ nialiŋ
tuɔŋ. Baa yirɛ Alɛkizaŋda. J̱u̱u tiŋŋaa leŋe u lii chiŋ ba sipaaŋ nɛ. Ŋii nɛ
tii nialiŋ dɔŋsuŋ biinɛ duu ŋaa wii-la tuɔŋ ni-bal nɛ. Ŋii nɛ Alɛkizaŋda
kɛŋ u nisiŋ vigi di ba kɛŋ goŋ, aŋ wiwalimɛ duu bula pi nialiŋ di ba di u
naŋdɔŋsuŋ bi wii cheye. 34 U síi ŋaa ŋii, ba bene duu ŋaa J̱u̱u tiina. Ŋii nɛ
ba kala bira ŋaa goŋ a hɛ dɔŋɔ lɛ a yi hawaba balia aa bul, “La veŋ-baliŋ
Atɛmis si hɛ Ɛfɛsis lɛ nɛ kɛŋ doluŋ.” 35 Ŋii nɛ ba taŋ kerichi-hiaŋ dɔŋɔ
ku lii a wuo ŋaa ba kɛŋ goŋ. U bula piba a bul, “Ɛfɛsis niaa, nuu-kala
nɛ jima ari la taŋ Ɛfɛsis nɛ tii la veŋ-baliŋ Atɛmis ari u di-kpaariŋ kala,
a pɛ tabii-la sí lii wia nyuŋ ku tuu tel, la kpikpaarɛ lɛ. 36 Nuu-kala bi jaŋ
wuo kɛŋ wiiŋ deeŋ kaa lɛrɛ. Ŋii wiaa, má leŋ goŋ aŋ sí wii-la si bi bubuɔ
kɛnɛ ŋaa. 37 Niaa deeŋba bi kuŋ gaa joŋ la veŋ-baliŋ di-kpaariŋ, ba bira
bi wii bula chei la veŋ-baliŋ yiriŋ maa, ka ma kɛŋba kaa kɔ daha. 38 Di
Dɛmiitias ari u tiŋtinnaa nɛ kɛŋ wii ari nuu, sariya kɛŋ u tapul-diilie nɛ,
ma taŋ kuhiasiŋ ma hɛ dimɛ di ba dii sariya. Má leŋ di ba mu dimɛ a nyaŋ
dɔŋɔ. 39 Ama di wii dɔŋ ma nɛ hɛ dimɛ maa chɛ di ma bul, má leŋ bua-la
taŋ kuhiasi-la si yie kɔ a hilimi di ba bula wasɛ. 40 Di ba nɛ piɛsɛla, la bi
wii-kala jaŋ wuo bul a tigɛ taawɛi deeŋ wiaa si ŋaa jiniŋ. Wii-la mi síi fá
nɛ ŋla, ba jaŋ bul di la nɛ hɛ taawɛi-la.” 41 U si bul ŋii dɛrɛ, u ŋaa nialiŋ
fa si hilime sii a viiri.

20

Pɔɔl mu Masidoonia ari Giriis tiŋteeŋ

1 Ŋii nɛ taawɛi-la dɛrɛ. Ka Pɔɔl yirɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii Ɛfɛsis lɛ
a bul wiaa piba di ba nyuŋ nyaasɛ. U si bul wialiŋ dɛrɛ, u taba aŋ sii mu
Masidoonia tiŋteeŋ. 2 U gɔllɛ Masidoonia tiŋteeŋ kala a bul wiaa yugɛ
piba di ba nyuŋ nyaasɛ. Ŋii nɛ ka u lii dimɛ a mu Giriis tiŋteeŋ. 3 U hɛ
Giriis tiŋteeŋ lɛ chɛŋsiŋ batori. Ŋii nɛ u ŋaa siri duu juu liiŋ daboro a mu
Siiria tiŋteeŋ. U si ŋaa siri ŋii, u nia ari J̱u̱u tiŋŋaa vuurɛ u wiaa di ba
kpuu. Ŋii nɛ u kɛŋ u tuɔbiinaa birimɛ a miira sii to Masidoonia. 4 Baal
kubala nɛ fa to u hariŋ. Baa yirɛ Sopata a lii Biriya. U fa ŋaa Piras bie nɛ.
Ka niaa deeŋba: Arisitaakis ari Sɛkuŋdas a lii Tɛsalonaaka, baal kubala
maa baa yirɛ Gayas a lii Dɛɛbi, ari Timoti. Niaa balia ma hɛ dimɛ a lii Esia.
Baa yirɛ Tikikas ari Turɔfimɔs. 5 Ba nɛ laa sipaaŋ a mu gbɛrɛla Turɔwas
lɛ. 6 La hɛ dimɛ bua-la lɛ ba si yie dii boroboro si bi si-buruŋ kɛnɛ. U kieli,

ka la sii Filipa lɛ a juu liiŋ daboro, a vɛŋ tapulaa banɔŋ aŋ-na yi Turɔwas.
La hɛ dimɛ tapulaa balipɛ.

Pɔɔl mu Turɔwas tiŋteeŋ

7 Lahadi chɛɛŋ la kala hɛ dɔŋɔ lɛ a dii kudiile-la Kirisito fa si si di la didii
a liliisi u wiaa. U taŋ níi pul di Pɔɔl sii viiri. Ŋii nɛ u bul wiaa deeŋ deeŋ
taŋ siesi. 8 La hɔŋ lusuŋ nyuŋ dia lɛ nɛ a nyigɛ chaanaa yugɛ. 9 Bapuɔsi-
bie kubala ma hɛ dimɛ. Baa yirɛ Yutikas. U fa hɔŋ tokoro niiŋ nɛ. Pɔɔl
si bul wiaa didieni ŋii, u hɔnɔ didiɛgɛ doŋ a joŋo piŋ doŋ, a foro lii lusuŋ
nyuŋ dia-la nyuŋ a tuu tel. Ba tuu joŋu duu suba. 10 Ŋii nɛ Pɔɔl ma sii
tuu a ti̠ŋ a guoru, aŋ bula pi nialiŋ a bul, “Ma sí leŋe duu ŋaa wii, u weye
nɛ.” 11 Ŋii nɛ ka Pɔɔl bira jil lusuŋ nyuŋ dia-la ba didii kudiile-la Kirisito
fa si si ba didii a liliisi u wiaa. U si dii dɛrɛ, ba bira kɛŋ ba wu-buluŋ halii
taŋ-pul. Ŋii nɛ u viiri. 12 Ba kɛŋ bapuɔsi-bie-la kaa mu dia duu weye. U
ŋaaba tuɔtɔruŋ.

Pɔɔl sii Turɔwas lɛ a mu Miliitas

13 Ŋii nɛ la sii a mu juu liiŋ daboro a duoro mu Asɔs. Pɔɔl fa bula pila
ari la juu liiŋ daboro a duoro mu Asɔs, ka duu vɛŋ naasiŋ lɛ kɔ a juu liiŋ
daboro Asɔs lɛ. Ŋii nɛ la juu liiŋ daboro a mu Asɔs. Dimɛ nɛ la fá mu di la
joŋ Pɔɔl. 14 Pɔɔl si ku puula Asɔs lɛ, la joŋu ari liiŋ daboro a mu to Mitilini.
15 La bira sii dimɛ. U taŋ si pula, la ku yi Kiyɔs. Taŋ dɔŋɔ bira si pula, la
ku yi Samɔs. U taŋ si pula, la ku yi Miliitas. 16 La bira sii Miliitas lɛ. Pɔɔl
si duu bi jaŋ chiŋ Ɛfɛsis lɛ. U si, u bi chɛ duu dieni Esia tiŋteeŋ, duu faa
chɛ duu mu Jerusalɛm lima lima nɛ a puu Pɛŋtikɔs chɛ-gbielii-la dimɛ.

Pɔɔl bul wiaa a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi kuhiasiŋ Ɛfɛsis lɛ

17 Ŋii nɛ la kiele kɔ Miliitas. Pɔɔl tima yirɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi kuhiasiŋ Ɛfɛsis lɛ di ba kɔ. 18 Ba si kɔ, u bula piba a bul, “Ma
ma jiŋ ŋii mi si naga nɛ, a chiŋ bua-la lɛ mi si bumo kɔ Esia tiŋteeŋ nɛ a
kukɔ jiniŋ. 19 Mi si tiŋ tiŋtiŋŋaa pi la Tiina Wia ŋii, mi kɛŋ mi titia muuri
nɛ kiŋkɛŋ. Mi ma yel sii-liiriŋ a tiŋ ma wiaa. Mi na hɛɛŋ maa Ju̠u tiŋŋaa
teeŋ, ba si yie vuvuurɛ di ba kpumi. 20 Mi dagɛma wii-na kala si jaŋ pɛma
lɛ, mi bi kaa faama. Mi dagɛma Wia wiaa, niaa tuɔŋ ari ma diisiŋ kala ma
lɛ. 21 Mi bula pi Ju̠u tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa kala siifiɛsiŋ di ba birima lii
ba haachɛba lɛ aŋ ku to Wia, a laa la Tiina Yesu wiaa dii. 22 Wia Diŋ-zɔŋ-la
dagɛmi di mi mu Jerusalɛm. U niiŋ lɛ nɛ mi lɛɛlɛ to aa mu ŋla. Mi bi jiŋ
wii-la kala si jaŋ ŋaami lɛ dimɛ. 23 Mi ta jiŋ nɛ ari taŋ-na kala lɛ mi si mua,
Wia Diŋ-zɔŋ-la yie bula pimi siifiɛsiŋ ari wiaa jaŋ juumi, di ba kɛŋmi tɔ
dia maa. 24 Ama mi si yie beŋ mi miisiŋ, u bi kuŋ-kala ŋaa mi teeŋ. Mi taa
chɛ di mi tiŋ tiŋtimii-la dɛrɛ mi Tiina Yesu si si mi tiŋ nɛ. U nɛ si di mi bul
Wia wu-zɔmɔ-la a pi niaa, a bula piba ŋii u si jaŋ fába nennige. 25 Lɛɛlɛ mi
jima ari ma niaa deeŋba mi si yie gɔllɛ ma tuɔŋ a bul Wia kuorii-la wiaa
pima, ma bira bi jaŋ kɔ di ma nami. 26-27 Mi si bul Wia wialiŋ pima ŋii,
mi bi wialiŋ kala Wia si ŋaa kaa faama. Mi saa bulaa pima siifiɛsiŋ jiniŋ
tapuluŋ deeŋ di ma nuu-kala kɔ duu lɛlɛ, mi bi wii cheye. Ma wu-bɔŋŋɔɔ
jaŋ nyua ma nyuŋ lɛ. 28 Má beŋ ma titia nyuŋ woruŋ, aŋ pɛ beŋ nialiŋ
maa u Diŋ-zɔŋ-la si joŋo hɛ ma nisiŋ lɛ. Má beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
a hihilimi nyuŋ, ari pie-daara si yie beŋ u piesee nyuŋ ŋii. Wia nɛ joŋ u
titia bie chaliŋ yɔɔba. 29 Mi jima, di mi nɛ leŋma, ni-bɔŋŋɔɔ jaŋ ku juu ma
tuɔŋ, ari guŋgurusuŋ si yie juu pusuŋ tuɔŋ ŋii. Ni-bɔmɔ-la bi jaŋ leŋma,

ba jaŋ walimɛma. 30 Niaa jaŋ lii ma tuɔŋ maa a kɛŋ wialiŋ kaa birimɛ, a
nyisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii di ba miirɛ hariŋ a toba. 31 Ŋii nɛ tii mi si,
má beŋ ma titia nyuŋ ŋii. Máa liisi ari mi dagɛma nuu-kala jisiŋ batori nɛ
ŋla wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala, a yel sii-liiriŋ ma woruŋ ma wiaa. 32 Mi lɛɛlɛ
joŋma hɛ Wia nisiŋ lɛ nɛ. Wia wu-zɔmɔ-la lahɔrimɔ lɛ u jaŋ pɛma lɛ. U
jaŋ wuo pɛma lɛ di ma kɛŋ doluŋ a chiŋ ma yarida lɛ. U jaŋ leŋ di ma wuo
dii kialiŋ u si ŋaa bil ma sipaaŋ Wia kuorii-la lɛ a gbigbɛrɛ nialiŋ si laa u
wiaa dii lɛ. 33 Mi ha bi ma kuŋ-kala moribiee koo gɛnniŋ biina di mi kaa
laa. 34 Ma titia jima di mi tima woruŋ, a na kialiŋ kala la di mi naŋdɔŋsuŋ
síi chɛ. 35 Mi ŋaa ŋii di mi wuo dagɛma di ma faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa ŋii, ma
jaŋ wuo pɛ puwuoloo lɛ aa liisi ari la Tiina Yesu fa si bul ŋii. U si,

‘Ŋ si joŋ kua pi nia,
u nɛ kɛŋ tuɔtɔruŋ
a kii ŋ si laa kua nia teeŋ.’ ”

36 Pɔɔl si bul wiaa dɛrɛ, u tuu kpirimi a chuɔlɛ Wia a piba kala. 37 Ba
guoru a yel sii-liiriŋ. 38 Ba tuɔŋ chei woruŋ, bɛɛ wiaa u fa bula piba ari
ba bira bi jaŋ nau. Ŋii nɛ ba kɛnu kaa mu liiŋ daboro leriŋ.

21

Pɔɔl mu Jerusalɛm

1 La ta dɔŋɔ aŋ juu liiŋ daboro. La vɛŋ tegi tegi a mu lee kubala baa
yirɛ Kɔs, a bira sii dimɛ. Taŋ si pula la mu lee kubala baa yirɛ Roodis, a
bira lii dimɛ a mu Patara. 2 Dimɛ nɛ la na liiŋ daboro duu mu Fɔniisia.
La juu mu. 3 La síi mu ŋii, la na lee kubala la na-gua, baa yirɛ Saapɔs. La
kieli dimɛ a mu yi Siiria tiŋteeŋ. La mu chiŋ taŋ kubala lɛ baa yirɛ Taya.
Dimɛ nɛ liiŋ daboro-la chɛ duu chiŋ di ba chaarɛ kiaa si hɛ liiŋ daboro-la
lɛ. 4 La chɛ mu na nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ. La hɔŋ ba teeŋ tapulaa
balipɛ. Ba bula pi Pɔɔl Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ duu sí Jerusalɛm mu. 5 La
si hɔŋ dimɛ tapulaa balipɛ ŋii, la bira lii dimɛ a joŋ la woŋbiiŋ. Baalaa ari
ba haalaa ari ba biiriŋ kɛŋla kaa lii taŋ-la tuɔŋ. La kala tuu kpirimi liiŋ
niiŋ a chuɔlɛ Wia. 6 La ta dɔŋɔ dimɛ aŋ juu liiŋ daboro, ka ba ma miira
mu dia.

7 La lii Taya lɛ a joŋ la woŋbiiŋ a mu taŋ kubala baa yirɛ Pitolimiiyas.
La mu chuɔlɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ aŋ chua. 8 U taŋ si pula,
la sii a mu Sizariya, a mu juu baal kubala dia baa yirɛ Filip. U fa gɔllɔ
bul Wia wiaa nɛ aa pi niaa. U fa ŋaa nialiŋ balipɛ dɔŋɔ nɛ ba fa si liisa
Jerusalɛm lɛ. 9 U fa kɛŋ toloo banɛsɛ nɛ. Ba fa bi balaba jaa aŋ fa bubul
Wia wiaa Wia doluŋ lɛ. 10 La hɛ dimɛ ŋii tapulaa baŋmɛnɛ, di baal kubala
lii Judiya tiŋteeŋ a ma kɔ, baa yirɛ Agabɔs. U fa ŋaa nii-la síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. 11 U kɔ la teeŋ a laa Pɔɔl damɛrɛ a kaa vɔɔ u
titia naasiŋ ari u nisaa aŋ bul, “Ŋla nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la bul, ‘Ju̱u tiŋŋaa jaŋ
kɛŋ damɛrɛ deeŋ tiina a vɔbu ŋla Jerusalɛm lɛ, a joŋu hɛ nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ.’ ”

12 La si nii wiiŋ deeŋ, la di nialiŋ fa si hɛ dimɛ sul Pɔɔl duu sí Jerusalɛm
mu. 13 Ŋii nɛ Pɔɔl bula piba a bul, “Bɛɛ nɛ tii ma yiyel ŋla a ŋaa mi tuɔŋ
chei ŋla? Di ba nɛ jaŋ kɛŋmi vɔɔ, koo di ba nɛ kpumi maa Jerusalɛm lɛ a
tiŋ mi Tiina Yesu wiaa, mi sɛyɛ nɛ.” 14 U si bul ŋii, la na ari la buu wuo
nyagaa bil. Ŋii nɛ la leŋ aŋ bul, “Wia jaŋ leŋ di wii-kala u síi chɛ u ŋaa
duu ŋaa.”

15 Ŋii nɛ aŋ ka la ŋaa siri a sii mu Jerusalɛm. 16 Nialiŋ dɔŋsuŋ si laa
Yesu wiaa dii a lii Sizariya ma to la hariŋ a mu, a kɛŋla kaa mu juu baal
kubala dia baa yirɛ Mineesiŋ. U lii Saapɔs nɛ. U laa Yesu wiaa dii bua-la
lɛ ba fa si suomo bubul Yesu wiaa pipi niaa nɛ.

Pɔɔl mua duu na Jeems

17 La si yi Jerusalɛm, nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ kɛŋla woruŋ. 18 Taŋ
si pula, la di Pɔɔl mu di la na Jeems. La mua di nialiŋ kala si laa Yesu wiaa
dii kuhiasiŋ kala hɛ dimɛ. 19 Ŋii nɛ Pɔɔl chuɔlɛba aŋ bula piba ŋii kala
Wia si pɛu lɛ u tiŋ tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.

20 Ba si nii wiiŋ deeŋ, ba lɔllɛ Wia aŋ bula pi Pɔɔl a bul, “La naaŋbii,
bee na Ju̱u tiŋŋaa yuga si laa Yesu wiaa dii. Ba yi niaa bui bui bui a kala
tuto wialiŋ woruŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto. 21 Ba nii ŋ wiaa.
Ba si ŋ dagɛ Ju̱u tiŋŋaa kala si hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ di ba via
wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, a bira bul di ŋ si di ba sí ba
biiriŋ penee keru a sí Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba wiaa to. 22 Ba jaŋ nii ari ŋ
kɔ. Bɛɛ nɛ saa la jaŋ ŋaa? 23 Saa to la niiŋ wii-la la si si ŋŋ ŋaa. Baalaa
banɛsɛ nɛ hɛ daha. Ba ta niiŋ nɛ Wia teeŋ, baa chɛ di ba liisɛ niiŋ deeŋ
Wia teeŋ. 24 Kɛŋ baalaa deeŋba a ma toba lɛ, a ma piisɛ ŋ disinniŋ ta, a
ti̱ŋ moribiee di ba ma piisɛ ba disinniŋ ta aŋ fuŋ ba nyusuŋ maa. Ŋ ŋaa
ŋii nuu-kala jaŋ wuo to ŋii lɛ jiŋ ari wialiŋ kala ba si bula a tigɛŋ lɛ bi
wutitii ŋaa. Ba jaŋ na ari ŋ ma titia ka to wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto nɛ. 25 Ama nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aŋ bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
la ŋmuŋsɛ teniŋ a bula piba di ba sɛyɛ di ba bira sí vuiŋ namia chaŋ, di
ba bira sí pusuŋ chaliŋ ma dii, a sí pusuŋ si suu pimee dii, a liisɛ ba titia
ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa lɛ.” 26 Pɔɔl naŋdɔŋsuŋ si bul ŋii, u
taŋ-pul, Pɔɔl kɛŋ baala-la banɛsɛmiŋ mu, ba kala piisɛ ba disinniŋ ta aŋ
juu Wia-dia. U dagɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia tapulaa magɛ ŋii ba si
jaŋ piisɛ ba disinniŋ ta, ka di ba kuŋ-kala-na kpu pusuŋ pi Wia. Tapulaa
balipɛ nɛ u dagɛ.

Ba kɛŋ Pɔɔl Wia-dia lɛ

27 Tapulaa balipɛ-la síi yi, Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ si lii Esia na Pɔɔl duu hɛ
Wia-dia lɛ. Ba nyisɛ ni-daŋ hɛ ba kɛŋ Pɔɔl. 28 Ba faasa kpia a bul, “Iziral
timma, má ku pɛla lɛ. Baal-la si gɔllɛ lee kala a didagɛ wiaa lee-na kala a
chichei la niaa síi to woŋbii-la, aa chei Moosis fa si ŋmuŋsɛ wialiŋ bil di
niaa tuto maa, a bul wu-bɔŋŋɔɔ a tigɛ Wia-dia deeŋ ma lɛ, u níi kɔ daha
ŋii. U paala kɛŋ Giriik tiŋŋaa kaa ku juu Wia-dia-la, a ŋaa leriŋ deeŋ kɛŋ
disinniŋ.” Wii-la si tii ba bul ŋla: 29 Ba fa na baal kubala duu to Pɔɔl hariŋ
taŋ-la lɛ. U yiriŋ nɛ Turɔfimɔs a lii Ɛfɛsis. Ba fa biina Pɔɔl kɛnu kaa juu
Wia-dia-la nɛ. 30 Ŋii nɛ taawɛi sii taŋ-la kala lɛ, nialiŋ kala to dɔŋɔ a kɛŋ
Pɔɔl a kɛnu kaa lɛrɛ lii Wia-dia-la lɛ. Ŋii nɛ aŋ ka ba guu kɛŋ Wia-dia-la
boiŋniiree tɔ. 31 Ba síi walimɛ di ba kpuu, Rom laali-yuoroo kuhiaŋ nii
ari taawɛi sii Jerusalɛm kala lɛ. 32 U si nii ŋii, u sii a guu liisɛ laali-yuoroo
dɔŋsuŋ ari ba kuhiasiŋ, ba fá mu taawɛi-la leriŋ. Nialiŋ si nau ari laali-
yuoro-la, ba bira bi Pɔɔl ŋmobo. 33 Laali-yuoroo kuhiaŋ-la mu kɛŋ Pɔɔl, a
ŋaa ba kɛŋ chɔrumɔɔ balia kaa vɔbu. Ŋii nɛ u piɛsɛ nialiŋ a bul, “Kubɛɛ
nɛ nia deeŋ? Bɛɛ nɛ u ŋaa chei?” 34 Ba kala ŋaa goŋ. Dɔŋsuŋ bubul
wiiŋ deeŋ, dɔŋsuŋ ma bul wiiŋ deeŋ. Niaa fa síi ŋaa goŋ ŋii, laali-yuoroo
kuhiaŋ-la bi wii-la si paala ŋaa wuo jiŋ. Ŋii nɛ u ŋaa u niaa kɛŋ Pɔɔl kaa
mu laali-yuoroo dii-duoŋ. 35 Ba si yi dia-la lusuŋ choluŋ, nialiŋ kɛŋ Pɔɔl

lilɛrɛ a wiwalimɛ di ba kpuu, ŋii nɛ laali-yuoro-la joŋu chuŋ. 36 Nialiŋ kala
to u hariŋ a ŋaa goŋ a bubul, “Má kpuu.”

Pɔɔl bul wiaa duu laa u titia

37 Ba si jil lusuŋ chol-la a chichɛ di ba juu dia-la, ŋii nɛ Pɔɔl sul laali-
yuoroo kuhiaŋ-la duu leŋ duu bul wii pu. Ŋii nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la
piɛsɛ Pɔɔl a bul, “Ŋii-na ŋ nii Giriik wu-buluŋ nɛɛ? 38 Ŋ dee bi Ijipiti
tiŋŋaa baal-la ŋaa, baal-la si suomo ŋaa taawɛi aŋ kɛŋ niaa bui banɛsɛ-la
si kpu niaa a kaa mu giri-bine tuɔŋ?” 39 Pɔɔl si, “Ai, mi ŋaa Ju̱u tiina nɛ
a lii Taasis, Siliisia tiŋteeŋ ta-baliŋ. Mii suluŋ di ŋ leŋ di mi bul wiaa pi
nialiŋ.” 40 Ŋii nɛ u pu woŋbiiŋ. Pɔɔl si chiŋ lusuŋ chol-la lɛ ŋii, u kɛŋ u
nisiŋ vigi di nialiŋ kɛŋ goŋ. Ŋii nɛ ba kala ŋaa fuii. Pɔɔl suomo bubul
wiaa Ju̱u tiŋŋaa yiikoro lɛ.

22

1 Ŋii nɛ u bula piba a bul, “Mi nyimmaba ari mi naaŋbiiriŋ, má jegile
nii wii-la mi si kɛnɛ di mi bula laa mi titia.” 2 Ba si nia duu bul wiaa ari
ba yiikoro, ba kala ŋaa fuii. Ŋii nɛ Pɔɔl bul, 3 “Mi ŋaa Ju̱u tiina nɛ. Ba
lulmi Taasis lɛ, Siliisia tiŋteeŋ. Mi haŋbiiriŋ lɛ nɛ ba kɛŋmi kaa kɔ daha
a beŋmi. Gamiilial nɛ dagɛmi. U dagɛmi la naabalimaba woŋbii-la ba síi
to ari siifiɛsiŋ. Mi tou woruŋ a joŋ mi titia pi Wia, ari ma ma si hɛ daha
jiniŋ si ŋaa ŋii. 4 Mi ma to a dɔgisɛ nialiŋ fa síi to Yesu woŋbii-la a chichɛ
di mi kpuba. Mi ŋaa ba kɛsɛba vɔɔba a kɛŋba tɔ dia, baalaa ari haalaa
kala. 5 Nialiŋ si kpu pusuŋ a pipi Wia kuhiaŋ, ari kuhiasi-la kala si yie
hilime vuvuurɛ wiaa ma jaŋ wuo bula pima ari wiiŋ deeŋ mi si bula ŋaa
wutitii nɛ. Ba ŋmuŋsɛ tenniŋ pimi di mi kaa mu Damaasikas a joŋo pi Ju̱u
timma-la si hɛ dimɛ. Ba ŋaa ŋii di mi wuo kɛsɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
dimɛ a vɔɔba, a kaa kɔ Jerusalɛm a dɔgisɛba daha.”

6 Ŋii nɛ Pɔɔl bira bul, “Mi si lii joŋ woŋbiiŋ aa mu Damaasikas a mu
kpagɛ taŋ-la ari wiihɛi-siesee, pulumuŋ guu lii wia nyuŋ a faasa chaana
hɛmi lɛ. 7 Mi tuu tel tiŋteeŋ aŋ nii nii-la yiikoro duu bul mi teeŋ a bul,
‘Sɔɔl, Sɔɔl, bɛɛ nɛ tii ŋ to mi naasiŋ a dudɔgisɛmi ŋla?’ 8 Ŋii nɛ mi piɛsɛ,
‘Kubɛɛ nɛ, tiina?’ Yiikori-la bul, ‘Mi-na Yesu si lii Nazarɛt, nii-la ŋ síi to u
naasiŋ a dudɔgisɛ.’ 9 La di nialiŋ fa síi vɛŋ, ba na puluŋ-la, aŋ bi nii-la
fa síi bul wiaa mi teeŋ yiikoro nia. 10 Ŋii nɛ mi piɛsɛ, ‘Mi ŋii mi Tiina?’
Mi Tiina bira bul, ‘Sii juu Damaasikas. Dimɛ ba jaŋ dagiŋ wii-la kala mi
si liisiŋ di ŋ ŋaa.’ 11 Puluŋ-la chuulɛ mi siaa, mi bira bi naa, ŋii nɛ la di
nialiŋ fa síi vɛŋ kɛŋ mi nisiŋ lɛ a lɛrɛ juu Damaasikas.

12 Baal kubala fa hɛ dimɛ, baa yirɛ Ananayas. U faa fá Wia nɛ a tuto
wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto. Ju̱u timma-la kala fa si hɛ
Damaasikas lɛ zizilu. 13 U kɔ mi teeŋ a chiŋ mi sɛmɛ a bula pimi a bul,
‘Mi naaŋbii Sɔɔl, kɛŋ ŋ siaa suri.’ Bua-la titia lɛ mi siaa suri, mi bee nau.
14 Ŋii nɛ Ananayas bula pimi a bul, ‘Wia-la la di la naabalimaba síi to nɛ
liisiŋ di ŋ jiŋ wii-la u síi chɛ di ŋ ŋaa. U leŋ ŋ na Wia Tuɔ-pul Tiina a nii
u yiikoro maa u si bul wiaa piŋ. 15 Ŋ jaŋ ŋaa u siada tiina, a bula pi niaa
wii-la ŋ si nia aŋ pɛ naa. 16 Bɛɛ nɛ saa tii ŋ hɔnɔ dieni? Sii mu a leŋ di ba
foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ a fo ŋ haachɛba ta Yesu doluŋ lɛ.’

Wia yirɛ Pɔɔl duu bul Wia wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa

17 Ŋii nɛ mi miira mu Jerusalɛm a juu Wia-dia a chuchuɔlɛ Wia. Mi síi
chuɔlɛ Wia ŋii, 18 mi na la Tiina Yesu ari duosoo tuɔŋ. U bula pimi a bul,

‘Sii lii Jerusalɛm lɛ lima, bɛɛ wiaa nialiŋ si hɛ daha bi jaŋ sɛi mi wialiŋ ŋ
si jaŋ bula piba.’ 19 Ŋii nɛ mi bula pi Yesu a bul, ‘Mi Tiina, ba jima woruŋ
di lee-na kala mi si mua, mi yie juu Wii-chuɔlɛ diisiŋ a kɛsɛ nialiŋ si laa
ŋ wiaa dii dimɛ, a ŋmooba aŋ kɛŋba tɔ dia. 20 Bua-la lɛ ba si kpu Sitiiviŋ,
nii-la fa si ŋaa ŋ siada tiina a bul ŋ wiaa pipi niaa, mi-na Pɔɔl ma fa hɛ
dimɛ a sɛi di ba kpuu. Ba síi kpuu, mi nɛ fa pɔ niaa deeŋba gɛnniŋ ba si
wuro, aŋ ka ba kpuu.’ 21 Ŋii nɛ mi Tiina bula pimi a bul, ‘Sii daha, mi jaŋ
timiŋ di ŋ mu di-bolii, nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa leriŋ.’ ”
22 Pɔɔl fa síi bul wiaa ŋii, nialiŋ kala fa jegile nii. Ama u si bul wiiŋ
deeŋ, ba bira suomo ŋaa goŋ a bul, “Má kpu ni-tɔɔŋ deeŋ, u bi maga duu
hɛ dunia lɛ.” 23 Ba ŋiŋaa goŋ, aŋ kɛŋ ba gɛnniŋ kpikpesi a ŋaa hagila
yuyuo. 24 Ŋii nɛ Rom laali-yuoroo kuhiaŋ-la bul di laali-yuoro-la kɛŋ Pɔɔl
kaa juu laali-yuoroo dii-duo-la. U si di ba viiru aŋ piɛsa na wii-la si tii ba
kala lii u hariŋ aŋ ŋiŋaa goŋ ŋla. 25 Ŋii nɛ ba vɔbu di ba viiru. Ba síi chɛ di
ba viiru, Pɔɔl piɛsɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la fa si chiŋ dimɛ a bul, “U maga
di ba viirɛ nuu si ŋaa Rom tiina aŋ bi u sariya die, a dagu u wu-cheeliŋ
koo?” 26 U si nii wii-la Pɔɔl si bula, u ma bira mu u kuhiaŋ teeŋ a bula pu
a bul, “Bee na ŋ síi chɛ di ŋ ŋaa wii-la, baal-la ŋaa Rom tiina nɛ.” 27 Ŋii
nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la titia sii kɔ Pɔɔl teeŋ a piɛsu, “Ŋ ŋaa Rom tiina
nɛɛ? Bula pimi.” Ŋii nɛ Pɔɔl si, “Oo.” 28 Laali-yuoroo kuhiaŋ-la ma bul,
“Mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. Mi ta ti̱ŋ moribiee yugɛ nɛ aŋ-na ku ŋaa Rom tiina.”
Ŋii nɛ Pɔɔl si, “Ba paala lulmi di mi ŋaa Rom tiina nɛ.” 29 Ŋii nɛ nialiŋ fa
síi chɛ di ba viirɛ Pɔɔl aŋ piɛsu, ba suusa lii u teeŋ lima lima. Laali-yuoroo
kuhiaŋ-la si ku jiŋ ari Pɔɔl ŋaa Rom tiina nɛ, ka u ŋaa ba kɛŋ chɔrumɔɔ
kaa vɔbu, fawulluŋ kɛnu maa.

Pɔɔl chiŋ nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa sipaaŋ

30 Ŋii nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la chichɛ duu sɛnɛ jiŋ wii-la si tii Ju̱u tiŋŋaa
bubul Pɔɔl teeŋ ŋii. U taŋ si pula u ŋaa ba kɛnu puri, a ŋaa nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari kuhiasi-la si yie hilimi a vuvuurɛ wiaa ku
hilimi. Ba si hilimi ŋii, u kɛŋ Pɔɔl kaa lii a ŋaa u chiŋ ba sipaaŋ.

23

1 Pɔɔl fa si chiŋ ŋii, u chaarɛ u siaa pɛ nialiŋ fa si yie hilime vuvuurɛ
wiaa lɛ aŋ bula piba a bul, “Mi naaŋbiiriŋ, mi to Wia mi miisiŋ kala lɛ
nɛ. Mi si tou, mi tuɔbiinaa kala yie chesi nɛ a kaa kɔ tapuluŋ deeŋ.” 2 Ŋii
nɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ dɔŋɔ, baa yirɛ Ananayas, bula pi
nialiŋ si china kpagɛ Pɔɔl di ba ŋmoo u niiŋ lɛ. 3 Ba si ŋmobu ŋii, Pɔɔl
ma bula pu a bul, “Ŋ lɔrɔ nagɛ jeeŋ si yɛrɛ, ka ba ŋaa tuɔruŋ bugɛ nɛ di
niaa sí na. Wia ma jaŋ ŋmobuŋ ŋii. Ŋ hɔnɔ di ŋ to wialiŋ ba si ŋmuŋsa
bil di la tuto nɛ a didii mi sariya, aŋ ka ŋ bul di ba ŋmoomi a chei wialiŋ
ŋii.” 4 Nialiŋ si china kpagɛ Pɔɔl piɛsu a bul, “Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiaŋ nɛ ŋ tuusɛ ŋii?” 5 Ŋii nɛ Pɔɔl bira bul, “Mi naaŋbiiriŋ, ma
kiaa sima. Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari u bi maga di la bul wu-bɔŋŋɔɔ
a pi nii-la síi beŋ niaa. Mi bi jiŋ ari u nɛ ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiaŋ.”
6 Pɔɔl si bene nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa tuɔŋ, u na ari dɔŋsuŋ
ŋaa nialiŋ ba síi yirɛ Sadusii tiŋŋaa, dɔŋsuŋ ma ŋaa Farisii tiŋŋaa. Ŋii nɛ
u faasa bul nialiŋ si yie hilime vuvuurɛ wiaa teeŋ a bul, “Mi naaŋbiiriŋ,
mi ma ŋaa Farisii tiina nɛ, nii-la si lulmi ma ŋaa Farisii tiina nɛ. Mi laa dii
ari nialiŋ si suba jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ. Ŋii nɛ tii baa dii mi sariya.”

7 U si bul wiiŋ deeŋ, Farisii timma-la ari Sadusii timma-la bira bi nii-bala
kɛnɛ. Ba pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. 8 Sadusii tiŋŋaa si di nuu nɛ suba, u bira bi jaŋ
sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ, a bira bul di Wia tiŋdaaraa ma tuo, di ni-diŋsiŋ
ma tuo, ka Farisii tiŋŋaa si di ba kala hɛ dimɛ, di nuu ma nɛ suba, u jaŋ
sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ. 9 Ŋii nɛ nialiŋ sii a faasa ŋiŋaa goŋ. Wia teniŋ
kerichiba-la dɔŋsuŋ si hɛ Farisii niaa paati-la tuɔŋ sii a faasa kɛŋ wialiŋ
lilɛrɛ a bul, “La bi na baala deeŋ si ŋaa wii-la chei. U naga ari ni-dima nɛ
koo Wia tiŋdaara nɛ sɛnɛ bul wiaa pupu, la bi u-na jiŋ.” 10 Ŋii nɛ ba kɛŋ
wii-la faasa lɛrɛ, leriŋ kala hosi. Fawulluŋ kɛŋ laali-yuoroo kuhiaŋ-la ari
ba jaŋ kɛŋ Pɔɔl lɛrɛ puɔsɛ. Ŋii nɛ u ŋaa u laali-yuoroo juu nialiŋ tuɔŋ a
loriko laau nialiŋ teeŋ, a kɛnu kaa mu laali-yuoroo dii-duo-la.
11 U taŋ si bire, titaŋ-la titia la Tiina Yesu kɔ Pɔɔl teeŋ, a chiŋ u sɛmɛ, a
bula pu a bul, “Nyirɛ ŋ bɔyɛ. U maga di ŋ dii mi siada a bul mi wiaa Rom
lɛ ari ŋ si bul mi wiaa ŋii Jerusalɛm lɛ.”

Ju̱u tiŋŋaa ka vuurɛ di ba kpu Pɔɔl

12 U taŋ si pula, Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ hilimi dɔŋɔ lɛ a vuurɛ di ba kpu Pɔɔl.
Ba ta niiŋ nɛ ari ba nɛ buu kpua, ba bi jaŋ dii kiaa. Ba bi jaŋ nyua liiŋ
maa. 13 Nialiŋ fa si vuurɛ wiiŋ deeŋ kii niaa mahiŋ balia. 14 Ŋii nɛ ba mu
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari nialiŋ kuhiasiŋ teeŋ a bula piba
a bul, “La ta niiŋ nɛ di la nɛ bi Pɔɔl kpua, la bi jaŋ dii kiaa. 15 Ma di nialiŋ
si yie hilime vuvuurɛ wiaa kuhiasiŋ saa tiŋ di ba bula pi Rom laali-yuoroo
kuhiaŋ-la duu leŋ di Pɔɔl kɔ ma teeŋ. Ma fugi ari maa chɛ di ma wasa
dii u sariya nɛ. La jaŋ ŋaa siri duu nɛ leŋe u kukɔ, u bi jaŋ yima, ka di la
kpuu.”
16 Pɔɔl dihaala bie ma nii ba síi vuurɛ ŋii, a mu juu laali-yuoroo dii-duo-
la a bul wii-la pi Pɔɔl. 17 Ŋii nɛ Pɔɔl yirɛ laali-yuoroo kuhiaŋ dɔŋɔ a bula
pu a bul, “Kɛŋ bapuɔsi-bie deeŋ kaa mu ma kuhiaŋ teeŋ, u kɛŋ wii nɛ duu
bula pu.” 18 Ŋii nɛ u kɛnu kaa mu ba kuhiaŋ teeŋ a bula pu a bul, “Pɔɔl,
nii-la ba si kaa tɔ dia nɛ yirɛmi a bula pimi di mi kɛŋ bapuɔsi-bie deeŋ kaa
kɔ ŋ teeŋ, duu kɛŋ wii nɛ duu bula piŋ.” 19 Ŋii nɛ kuhiaŋ-la kɛŋ bile nisiŋ
lɛ a kɛnu lii mua, a fiɛla piɛsu di wu-bɛɛ nɛ u kɛŋ di u bula pu? 20 Ŋii nɛ
u bul, “Ju̱u tiŋŋaa vuurɛ nɛ di ba bula piŋ di ŋ chie leŋ di Pɔɔl kɔ nialiŋ
si yie hilime vuvuurɛ wiaa kuhiasiŋ teeŋ. Baa fugi ari baa chɛ di ba wasa
dii u sariya nɛ. 21 Saa sí sɛi, bɛɛ wiaa nialiŋ dɔŋsuŋ jaŋ faa woŋbiiŋ lɛ a
gbɛru. Ba kii niaa mahiŋ balia. Ba ta niiŋ nɛ di ba bi Pɔɔl kpua, ba bira
bi jaŋ dii kiaa, ba bi jaŋ nyua liiŋ maa. Ba ŋaa siri nɛ di ŋ nɛ pu woŋbiiŋ
duu kukɔ.” 22 U si bul ŋii dɛrɛ, kuhiaŋ-la bula pi bapuɔsi-bie-la a bul, “Sí
bula pi nuu-kala ari ŋ bul wiiŋ deeŋ pimi,” aŋ ŋaa u viiri.

Ba kɛŋ Pɔɔl mu tiŋteeŋ kuoro Fiilis teeŋ

23 Ŋii nɛ laali-yuoroo kuhiaŋ-la yirɛ u laali-yuoroo kuhiasiŋ balia a bula
piba a bul, “Má liisɛ laali-yuoroo zɔ-balia di ba ŋaa siri di ba di Pɔɔl mu
Sizariya, a pɛ ja-jillaa mahiŋ batori ari fii lɛ, ari nialaa ma si kɛŋ tiŋŋee
zɔ-balia. Leŋ di ba ŋaa siri di ba lii titaŋiŋ deeŋ kerifi nibi lɛ. 24 Má chɛ
janiŋ a liisa pi Pɔɔl duu ma jil, a kɛnu woruŋ a kaa mu Sizariya, a kɛnu kaa
mu hɛ tiŋtee-la kuoro Fiilis nisiŋ lɛ.” 25 Ŋii nɛ ka laali-yuoroo kuhiaŋ-la
ŋmuŋsɛ teniŋ a piba di ba kaa mu pi kuoru-la a tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa. Ŋla
nɛ u bul teŋ-la lɛ:
26 “Mi-na Kulɔɔdiɔs Lisias nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi mi nyimma kuoro
Fiilis. Mii chuɔluŋ woruŋ. 27 Baala deeŋ mi si ŋaa ba kaa kɔ ŋ leriŋ, Ju̱u
tiŋŋaa nɛ fa kɛnu di ba kpuu. Ba síi chɛ di ba ŋaa ŋii, mi nii ari u ŋaa

Rom tiina nɛ. Ŋii nɛ mi kɛŋ mi laali-yuoroo mu, la loriko laau ba nisiŋ lɛ.
28 Mi faa chɛ di mi nii wii-la si tii ba bubul u teeŋ. Ŋii nɛ mi kɛnu kaa mu
ba nihiasiŋ si yie hɔnɔ vuvuurɛ wiaa teeŋ. 29 Ba si piɛsu wiaa, mi na ari u
bi wii-kala cheye a magɛ di ba kpuu koo di ba kɛnu tɔ dia. Wii-la si tii ba
bubul u teeŋ tigɛ ba titia kisinniŋ lɛ nɛ. 30 Ba si bula pimi ari Ju̠u tiŋŋaa
dɔŋsuŋ vuura nɛ di ba kpuu, ŋii nɛ mi si di ba kɛnu kaa ku piŋ lima lima.
Mi saa bula pi nialiŋ síi bul u teeŋ nɛ di ba kɔ ŋ teeŋ, a ma dagɛ wii-la u
si ŋaa chei a piŋ."
31 U si ŋmuŋsɛ teŋ-la dɛrɛ, laali-yuoro-la ŋaa ŋii u si bula piba. Titaŋ-
la ba kɛŋ Pɔɔl kaa mu yi taŋ kubala baa yirɛ Aŋtipatis. 32 U taŋ si pula,
laali-yuoro-la síi vɛŋ naasiŋ lɛ nɛ miira kɔ ba dii-duo-la, aŋ ka janiŋ tiŋŋaa
kɛnu mu Sizariya. 33 Ba si yi dimɛ, ba joŋ Pɔɔl pi ba tiŋteeŋ kuoro, a joŋ
teŋ-la ma pɛ. 34 Ŋii nɛ kuoru-la karimɛ teŋ-la aŋ piɛsɛ Pɔɔl lee-la u si lia.
U bul duu lii Siliisia nɛ. U si nii ŋii, 35 u bula pu a bul, "Bua-la lɛ nialiŋ
síi bul ŋ teeŋ nɛ kɔ, mi jaŋ nii wii-la ŋ si kɛnɛ di ŋ bul, aŋ ka di mi-na dii
ŋ sariya." Ŋii nɛ u ŋaa ba kɛŋ Pɔɔl mu hɛ dii-bal-la Hɛrɔd si saa, a ŋaa
laali-yuoroo pupɔu dimɛ.

24

Ju̠u tiŋŋaa bul Pɔɔl teeŋ

1 Tapulaa banɔŋ si kiele, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ baa yirɛ
Ananayas sii mu Sizariya, kuoro Fiilis teeŋ. Ba di nialiŋ kuhiasiŋ dɔŋsuŋ
ari sariya didiire kubala baa yirɛ Tatulas, ba kala nɛ mua. Ba si mu u teeŋ,
ba suomo bubul wii-la si tii ba bubul Pɔɔl teeŋ. 2 Tatulas nɛ ba laa sipaaŋ
yirɛ duu dagɛ wii-la Pɔɔl si ŋaa chei. Ŋla nɛ u suomi, "Mi nyimma, ŋ nɛ
wuo bibeŋla woruŋ a leŋ la hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ŋ si wuo bibeŋla ŋii, ŋ
wasɛ wiaa yugɛ a pila ba zɔmɔ la tiŋteeŋ deeŋ lɛ. 3 La taŋ sɛmɛ-na kala
la tuɔŋ tɔrɔ woruŋ wiiŋ deeŋ lɛ bua-na kala lɛ nɛ. La saa lɔlluŋ kiŋkɛŋ.
4 Mi bi chɛ di mi bul wiaa dieni. Mi saa suluŋ di ŋ kɛŋ kenyiri aŋ jegile
nii wii-la la si kɛnɛ di la bul. La jaŋ keri wii-la la si jaŋ bul kuii. 5 La na
di baala deeŋ ŋaa wu-hɛɛru nɛ. Ju̠u tiŋŋaa si hɛ dunia sɛmɛ-na kala lɛ, u
yie mu lee-la a ŋaa taawɛi. U nɛ ŋaa Nazarɛt niaa paati kuhiaŋ maa. 6 U
faa chɛ duu ma ŋaa disinniŋ nɛ Wia-dia lɛ. Ŋii nɛ la kɛnu [a faa chɛ di
la dii u sariya la naabalima woŋbii-la lɛ la síi to ŋii. 7 Ŋii nɛ laali-yuoroo
kuhiaŋ ba síi yirɛ Lisias ku hosi a kɛnu loriko laa la teeŋ. 8 U nɛ bula pi la
nialiŋ kala síi bul Pɔɔl teeŋ di la kɔ ŋ teeŋ a bula piŋ wii-la si tii la bubul
u teeŋ.] Di ŋ nɛ piɛsɛ baala deeŋ, ŋ titia jaŋ jiŋ ari wialiŋ kala la si bula
a tigɛu lɛ ŋaa wutitii nɛ." 9 Ŋii nɛ Ju̠u tiŋŋaa ma sii pɛ a bul di wii-la kala
u si bula ŋaa wutitii nɛ.

Pɔɔl bul wiaa duu laa u titia kuoro Fiilis sipaaŋ

10 Ŋii nɛ tiŋteeŋ kuoru-la liisi Pɔɔl duu bul wii-la u ma si kɛnɛ duu bul.
Ŋii nɛ u bul, "Mi jima ari ŋ dii sariya tiŋteeŋ deeŋ lɛ u jisiŋ bolie. Mi tuɔŋ
saa tɔrɔ mi si jaŋ bul wiaa a laa mi titia ŋ sipaaŋ. 11 Ŋ jaŋ wuo piɛsa nii
ŋ titia lɛ ari bua-la lɛ mi si ku mu Jerusalɛm di mi chuɔlɛ Wia Wia-dia
lɛ, u bi tapulaa fii ari balia kii. 12 Ju̠u tiŋŋaa bimi naa di la di nuu-kala
kɛŋ wii lilɛrɛ Wia-dia lɛ, mi bi taawɛi ma ŋaa Wii-chuɔlɛ diisiŋ lɛ koo lee
kala taŋ-la lɛ. 13 Ba bira bi jaŋ wuo dagɛ ari wialiŋ ba si si mi ŋaa chei
ŋaa wutitiiba nɛ. 14 Wii-la mi si jaŋ bula piŋ ari u ŋaa wutitii nɛ ŋla: Ba
wialiŋ kala tuɔŋ mii to woŋbii-la ba síi chei nɛ. Woŋbii-la mi síi to, mi

maa to la naabalimaba Wia nɛ. Mi ma ŋaa wialiŋ kala Moosis si ŋmuŋsa
bil di la to yarida, aa to tenni-la nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ si ŋmuŋsa kala maa. [15] Mi ma laa dii ari Wia jaŋ chisɛ ni-zɔŋŋɔɔ ari
ni-bɔŋŋɔɔ kala suuŋ lɛ. Niaa deeŋba kala si chiŋ ŋii, ma laa wiaa deeŋba
kala dii nɛ. [16] Mi yie wiwalimɛ woruŋ di mi tuɔbiinaa kala chesi Wia ari
nuhuobiinee kala sipaaŋ. [17] Mi si lii Jerusalɛm lɛ diene, a yi jisi ari jisi.
Lɛɛlɛ nɛ mi kɔ a kɛŋ moribiiŋ kaa kɔ di mi pi mi tiŋteeŋ niaa aŋ pɛ kpu
pusuŋ pi Wia. [18] Ŋii lɛ ba nami Wia-dia lɛ. Bua-la lɛ ba síi nami, di mi
piisɛ mi disinniŋ dɛrɛ. Ni-daŋ kala tuo mi teeŋ. Mi bi taawɛi ma kala ŋaa.
Ju̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ si lii Esia tiŋteeŋ ma nɛ fa hɛ dimɛ. [19] Di ba nɛ fa kɛŋ
wii-kala a tigɛmi lɛ, u fa maga di ba titia nɛ kɔ daha a ku bul. [20] Ŋii ma
dee, leŋ di niaa deeŋba si hɛ daha bul wii-la ba si na di mi ŋaa chei bua-la
lɛ mi si chiŋ nialiŋ si yie hɔnɔ vuvuurɛ wiaa sipaaŋ. [21] Wii-la duŋduŋa mi
si ŋaa nɛ ŋla: Mi fa chiŋ ba sipaaŋ a faasa bula piba a bul, ‘Jiniŋ maa dii
mi sariya a tiŋ mi si laa dii ari ni-suunuŋ jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ.’ ”
[22] Fiilis si nii ŋii, u jiŋ woŋbii-la Pɔɔl síi to wiaa woruŋ. Ŋii nɛ tii u bul
di ba sii. Ka u bula piba a bul, “Má leŋ di laali-yuoroo kuhiaŋ Lisias nɛ kɔ.
Ŋii-na mi jaŋ dii ma sariya.” [23] U ŋaa laali-yuoru kubala bibeŋ Pɔɔl, aŋ
bula pu duu kɛnu tɔ aŋ leŋ duu nina wiese, duu pi u naŋdɔŋsuŋ woŋbiiŋ
di ba ku ninau di ba bubul wiaa. Duu níi chɛ kuŋ maa, di ba pɛu lɛ.

Pɔɔl chiŋ Fiilis ari Dusila sipaaŋ

[24] U bi diene di Fiilis kɛŋ u haala kaa kɔ. U yiriŋ nɛ Dusila. U fa ŋaa Ju̱u
tiina nɛ. Ŋii nɛ Fiilis tima yirɛ Pɔɔl duu kɔ. U sí kɔ, u ŋaa u bul wiaa pu
u jijegili. U bul Yesu Kirisito wiaa pu a bula pu duu laa u wiaa dii. [25] Ama
Pɔɔl si mu bul wiaa a tigɛ wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ ari ŋ si wuo kɛŋ ŋ titia lɛ,
a bira bul tapulii-la Wia si jaŋ dii dunia niaa sariya wiaa maa, fawulluŋ
kɛŋ Fiilis. Ŋii nɛ u bul duu mu, ka duu nina chiniŋ u jaŋ bira yiru. [26] Ŋii
kala lɛ u faa biinɛ ari Pɔɔl jaŋ pu moribiiŋ. Ŋii wiaa nɛ tii u yie yiyiru tɛtɛ
tɛtɛ ba yie bubul wiaa. [27] Jisiŋ balia si kiele, baal kubala baa yirɛ Pɔɔkɔs
Fɛsitis nɛ fa laa tiŋteeŋ kuoro Fiilis leriŋ. Fiilis faa chɛ di Ju̱u tiŋŋaa chou,
ŋii nɛ tii u ŋaa ba ha kɛŋ Pɔɔl tɔ dia.

25

Pɔɔl sul di ba kɛnu mu tiŋteeŋ kuori-baliŋ teeŋ

[1] Fɛsitis si ku laa tiŋteeŋ, u hɔŋ Sizariya lɛ tapulaa batori aŋ sii mu
Jerusalɛm. [2] U si mu Jerusalɛm ŋii, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ
ari Ju̱u tiŋŋaa kuhiasiŋ ku bul wii-la Pɔɔl si ŋaa cheiba pu, aŋ sulu [3] duu
pɛba lɛ a ŋaa di Pɔɔl kɔ Jerusalɛm. Ba vuura nɛ di ba cheme kpuu woŋbiiŋ
lɛ. Ŋii nɛ tii ba bul ŋii. [4] Ŋii nɛ Fɛsitis bul di ba kɛnu tɔ dia nɛ Sizariya
tiŋteeŋ lɛ, duu sí lee-la lii, duu ma jaŋ miira mu dimɛ sisɛlɛ. [5] Ŋii nɛ u bul
di ba leŋ di ba kuhiasiŋ to u hariŋ mu Sizariya, di u nɛ ŋaa wii cheiba lɛ,
di ba bul u teeŋ dimɛ duu nii.
[6] Fɛsitis chua Jerusalɛm lɛ ari tapulaa chori koo fii aŋ-na miira mu
Sizariya. U taŋ si pula, u mu hɔŋ sariya didilliŋ aŋ ŋaa ba kɛŋ Pɔɔl kaa
kɔ. [7] Pɔɔl si kɔ, Ju̱u timma-la si lii Jerusalɛm kɔ, ba ku gollu chu a bul di
wialiŋ Pɔɔl si cheye yuga nɛ siifiɛsɛ, ama ba bi wuo dagɛ ari wialiŋ ba si
bula a tigɛu lɛ ŋaa wutitiiba. [8] Ŋii nɛ Pɔɔl ma bul wiaa duu laa u titia a
bul, “Mi bi Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la ba síi to wii-kala cheye, mi
bira bi wii ma kala cheye a tigɛ Wia-dia lɛ koo Rom kuori-baliŋ ma lɛ.”

9 Fɛsitis ma faa chɛ di Ju̱u tiŋŋaa chou nɛ, ŋii nɛ u piɛsɛ Pɔɔl ari u jaŋ cho
duu mu Jerusalɛm duu dii u sariya dimɛ a tiŋ wiaa deeŋba ba si bula a
tigɛu lɛ koo? 10 Ŋii nɛ Pɔɔl si, “Ai, mi jaŋ cho di mi mu kuori-baliŋ teeŋ.
U maga di u nɛ dii mi sariya. Ŋ titia jima woruŋ ari mi bi wii ŋaa chei
Ju̱u tiŋŋaa lɛ. 11 Di mi nɛ fa ŋaa wii chei a magɛ di ba kpumi, mi faa sɛi
nɛ, ama di wialiŋ kala ba síi bul ŋaa wu-nyiariŋ nɛ, nuu-kala tuo duu wuo
joŋmi hɛ ba nisiŋ lɛ di ba kpumi. Mii suluŋ di ŋ leŋ di mi mu kuori-baliŋ
teeŋ duu nɛ dii mi sariya.” 12 Ŋii nɛ Fɛsitis ari u nihiasiŋ vuurɛ wiaa. Ka u
bula pi Pɔɔl a bul, “Na ŋ si ŋ jaŋ mu kuori-baliŋ teeŋ duu nɛ dii ŋ sariya.
Ŋ saa jaŋ mu.”

Pɔɔl chiŋ Agiripa ari Bɛɛnis sipaaŋ

13 U bi diene di kuoro kubala ba síi yirɛ Agiripa ari u dihaala ba síi
yirɛ Bɛɛnis kɔ di ba chuɔlɛ Fɛsitis Sizariya lɛ. 14 Ba si mu dimɛ tapulaa
baŋmɛnɛ, Fɛsitis bul Pɔɔl wiaa kala a piba a bul, “Baal kubala nɛ hɛ daha.
Fiilis nɛ fa kɛnu kaa tɔ dia. U ha hɛ dimɛ. 15 Mi si mu Jerusalɛm, nialiŋ si
kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ ari ba nihiasiŋ Ju̱u tiŋŋaa tuɔŋ ku bul wialiŋ
u si ŋaa cheiba lɛ, aŋ bul di mi dii u sariya a joŋ cheeriŋ pu. 16 Ŋii nɛ mi
bula piba ari Rom tiŋŋaa bi sɛi di ba bul duu cheye nɛ aŋ joŋ tiina hɛ u
diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ, see di ba kala hɔnɔ, di dɔŋɔ bul u wiaa, dɔŋɔ ma bul u
wiaa. 17 Ŋii nɛ ba kɔ daha. Ba si kɔ, mi bi kaa dieni. U taŋ si pula, mi mu
sariya didilliŋ aŋ ŋaa ba kɛŋ baal-la kaa kɔ. 18 Nialiŋ fa síi bul Pɔɔl teeŋ sii
chiŋ a bul wialiŋ Pɔɔl si ŋaa chei. Mi fa biina di ba jaŋ dagɛ wu-bɔmɔ-la
u si ŋaa. Ama ba bi wuo dagɛ. 19 Wii-la ba si bula nɛ ŋaa wu-kaa-lɛrii nɛ
ba kaa lɛrɛ a mu tigɛ ba Wii-chuɔluŋ lɛ ari baal kubala si suba, baa yirɛ
Yesu. Pɔɔl yie bubul ari Yesu sii suuŋ lɛ a hɛ u miisiŋ lɛ. 20 Mi fa bi jiŋ ŋii
mi si jaŋ to a jiŋ wiiŋ deeŋ tuɔŋ. Ŋii nɛ mi piɛsɛ Pɔɔl ari u jaŋ sɛi a mu
Jerusalɛm di ba dii u sariya dimɛɛ? 21 Pɔɔl bi sɛyɛ. U sulmi di mi leŋ di ba
benu a kɛnu kaa mu kuori-baliŋ teeŋ di u dii u sariya. Ŋii nɛ mi ŋaa ba
bibenu. Mi nɛ ku na woŋbiiŋ, mi jaŋ leŋ di ba kɛnu mu kuori-baliŋ teeŋ
di u dii u sariya.” 22 Ŋii nɛ Agiripa bula pi Fɛsitis ari u titia cho duu ma
nii baal-la niiŋ nɛ. Ŋii nɛ Fɛsitis bula pu ari u chie jaŋ nii u wu-buluŋ.

23 U taŋ si pula, Agiripa ari Bɛɛnis mu sariya didiiliŋ. Ba kpiɛrɛ ba titia
woruŋ a mu juu dii-bal-la. Niaa zilba kiŋkɛŋ. Ba di laali-yuoroo nihiasiŋ
ari ni-balaa taŋ-la lɛ, ba kala ku juu a hɔŋ dɔŋɔ lɛ. Ba kala si hɔŋ ŋii,
Fɛsitis ŋaa ba kɛŋ Pɔɔl ku juu. 24 Ŋii nɛ Fɛsitis bul, “Kuoro Agiripa, ma di
nialiŋ kala si hɛ daha, ma na baala deeŋ. U wiaa nɛ tii Ju̱u timma-la si hɛ
daha ari Ju̱u timma-la si lii Jerusalɛm kala ku wiwalimɛmi. Baa ŋaa goŋ
a bul di u bi maga di u kɛŋ miisiŋ. 25 Mi-na bi na ari u si ŋaa wii-la chei a
magɛ di ba kpuu. Ama u titia nɛ sulmi ari u jaŋ mu kuori-baliŋ teeŋ duu
dii u sariya. Mi saa jaŋ leŋ duu mu. 26 Ama mi paala bi chaasa jiŋ wii-la
kala mi si jaŋ ŋmuŋsa pi kuori-baliŋ a mu tigɛu lɛ. Ŋii nɛ tii mi kɛnu kaa
kɔ ma teeŋ di ma nii u wiaa. Ŋ-na kuoro Agiripa teeŋ nɛ mi saa paala
kɛnu kaa kɔ. Mi biina ari ŋ ma nɛ juu wii-la tuɔŋ, ŋ jaŋ wuo na wii di mi
wuo ŋmuŋsɛ teniŋ pi kuori-baliŋ. 27 U bi woŋbii kɛnɛ mi teeŋ di mi nɛ
leŋe di ba kɛŋ daŋsarika kaa mu kuori-baliŋ teeŋ, aŋ bi chaasa bul wii-la
kala u si ŋaa chei.”

26

Pɔɔl bul wiaa duu laa u titia Agiripa sipaaŋ

[1] Ŋii nɛ Agiripa bula pi Pɔɔl a bul, “Woŋbiiŋ hɛ dimɛ di ŋ bul wiaa a
laa ŋ titia.” Ŋii nɛ Pɔɔl suomo bul wiaa a jijaakɛ u nisaa a bul, [2] “Kuoro,
mi jaŋ bul di mi nyuŋ sima jiniŋ mi si jaŋ wuo bul wiaa a laa mi titia
ŋ sipaaŋ wiaa deeŋba kala lɛ Ju̱u tiŋŋaa síi bul mi teeŋ, [3] bɛɛ wiaa ŋ-na
paala chaasa jiŋ Ju̱u tiŋŋaa kisinniŋ kala nɛ ari ba wu-kaa-lɛriŋ. Mi saa
suluŋ di ŋ kɛŋ kenyiri aŋ jegile nii mi teeŋ.
[4] Ju̱u tiŋŋaa kala jiŋ mi fa si nagɛ ŋii nɛ a suomi mi haŋbiiriŋ kala lɛ.
Mi fa yie hɛ mi tiŋteeŋ ari Jerusalɛm duŋduŋa lɛ nɛ a ku waa. [5] A lii
buŋbuŋ kala a kaa kɔ mi faa to Farisii tiŋŋaa paati-la síi to woŋbii-duo-la
nɛ la Wii-chuɔluŋ lɛ. Di ba nɛ sɛyɛ, ba jaŋ wuo bul ari ba jiŋ ŋii niiŋ lɛ
faafaa kala nɛ. [6] Ka lɛɛlɛ ba leŋ mi chiŋ daha di ba dii mi sariya a tiŋ mi
síi yiɛlɛ wii-la Wia si si u jaŋ ŋaa pi la naabalimaba. [7] La Iziral tiŋŋaa
ta-geŋtisiŋ fii ari balia-la, la kala yiɛlɛ wiiŋ deeŋ nɛ, ŋii wiaa nɛ tii la fiɛsɛ
siiŋ a chuchuɔlɛ Wia wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala ŋii. Mi síi yiɛlɛ wiaa deeŋba
nɛ tii, Ju̱u tiŋŋaa bubul mi teeŋ ŋii, mi nyina. [8] Bɛɛ nɛ tii ma Ju̱u tiŋŋaa
bi wuo laa dii ari Wia jaŋ wuo chisɛ nialiŋ si suba, di ba bira sii suuŋ lɛ?
[9] Mi ma titia fa laa dii ari u maga di mi ŋaa wii-la kala mi si wuo ŋaa a
chei Yesu si lii Nazarɛt yiriŋ. [10] Ŋii nɛ mi ŋaa Jerusalɛm lɛ. Mi laa doluŋ
nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia nihiasiŋ teeŋ, aŋ kɛŋ Wia niaa yugɛ a tɔ
dia. Di ba nɛ si di ba kpuba maa, mi yie sɛi nɛ, ka ba kpuba. [11] Mi vɛnɛ
dɔgisɛba yugɛ Wii-chuɔlɛ diisiŋ kala lɛ, aa walimɛ di ba bul ari ba bi Yesu
jiŋ aŋ via u woŋbii-la. Mi baaniŋ sii kiŋkɛŋ ba nyuŋ. Mi paala mu tasiŋ
dɔŋsuŋ si tuo Ju̱u tiŋteeŋ lɛ, a to ba naasiŋ a dɔgisɛba dimɛ.

Pɔɔl to ŋii u si ŋaa a ku laa Yesu wiaa dii

[12] Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii mi sii mu Damaasikas. Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi
Wia kuhiasiŋ tiŋmi a pimi doluŋ. [13] Mi síi mu woŋbiiŋ lɛ mi nyina, ari
wiihɛi-siesee mi na pulumuŋ duu lii wia nyuŋ a chaana hɛ la di nialiŋ fa
síi vɛŋ lɛ. U pulla kii wii-pɔsuŋ. [14] La kala tuu tel tiŋteeŋ. Ka mi nii nuu
yiikoro duu bula pimi Hiiburu yiikoro lɛ a bul, ‘Sɔɔl, Sɔɔl, bɛɛ nɛ tii ŋ to
mi naasiŋ a dudɔgisɛmi ŋla? Ŋ nagɛ nɛɛŋ nɛ ba si vɔbɔ aŋ ŋmuŋmoo duu
vɛŋ. U bi sɛi duu vɛŋ aŋ dudɔgisɛ u titia nɛ.’ [15] Ŋii nɛ mi piɛsɛ, ‘Kubɛɛ nɛ,
Tiina?’ Ŋii nɛ Tiina bul, ‘Mi nɛ ŋaa Yesu, nii-la ŋ si to naasiŋ a dudɔgisɛ.
[16] Ama sii chiŋ. Mi kɛŋ mi titia ku dagiŋ di mi liisiŋ di ŋ tiŋ tiŋtiŋŋaa pimi
nɛ, a ŋaa mi siada tiina, a bula pi niaa ŋ si nami ŋii jiniŋ, ari ŋii ŋ si jaŋ
bira nami maachie. [17] Mi jaŋ timiŋ di ŋ mu Iziral tiŋŋaa teeŋ ari nialiŋ si
bi Ju̱u timma ŋaa kala teeŋ. Di ba níi walimiŋ, mi jaŋ laaŋ ta ba nisiŋ lɛ.
[18] Mi jaŋ timiŋ di ŋ mu ŋaa di ba siaa suri, a kɛŋba di ba birima lii birimiŋ
tuɔŋ a ku juu pulumuŋ tuɔŋ, a ŋaa di ba lii Sitaani nisiŋ lɛ a kɔ Wia teeŋ.
Di ba nɛ ŋaa ŋii aŋ laa mi wiaa dii, Wia jaŋ joŋ ba haachɛba chɛba. Ba
jaŋ wuo na leriŋ Wia si tuɔsa nialiŋ tuɔŋ.’

Pɔɔl to u tiŋtiŋŋaa naasiŋ

[19] Ŋii wiaa kuoro, mi bi yiikori-la si lii wia nyuŋ wiaa via. [20] Ŋii nɛ
mi suomo bul Wia wiaa Damaasikas lɛ ari Jerusalɛm lɛ a kaa mu Judiya
tiŋteeŋ kala, ari nialiŋ si bi Ju̱u timma ŋaa tuɔŋ. Mi bula piba di ba
birima lii ba haachɛba lɛ aŋ birima to Wia, aŋ ŋiŋaa wialiŋ si jaŋ dagɛ ari
ba birima lii ba haachɛba lɛ nɛ. [21] Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii Ju̱u tiŋŋaa kɛŋmi
Wia-dia lɛ aa chɛ di ba kpumi. [22] Ama ari jiniŋ kala Wia haa pɛmi lɛ nɛ,
ŋii nɛ tii mi chiŋ daha aa bul wiaa deeŋba kala mi si ŋaa siada a pima,
ma ni-balaa ari ma ni-biisiŋ kala. Wiiŋ deeŋ mi síi bul, u titia nɛ nialiŋ fa
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ari Moosis kala fa bul ari wii-la jaŋ

ŋaa. 23 Ba fa bula ari Kirisito jaŋ na hɛɛŋ a suu, a laa sipaaŋ a sii suuŋ
lɛ nialiŋ si suba kala tuɔŋ. Ba bira bula pi Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ma ŋaa ba si jaŋ ŋaa ŋii a na pulumuŋ."
24 Pɔɔl si bul wiaa duu laa u titia ŋii, Fɛsitis kpiau lɛ a bula pu a bul,
"Pɔɔl, ŋŋ nyaasɛ nɛ. Ŋ wu-jiŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ kɛniŋ nyinyaasɛ nɛ." 25 Ŋii nɛ
Pɔɔl bul, "Mi bi nyaasɛ mi nyina. Wutitii nɛ mii bul. Mi siaa kala nɛ fiɛla.
26 Kuoro Agiripa, ŋ jiŋ wiaa deeŋba kala nɛ. Ŋii nɛ tii mi wuo bubulba ari
nyu-duoŋ. Mi jima ari wiaa deeŋba kuŋ-kala tuo ŋ si bi jiŋ. Wiaa deeŋba
kala si ŋaa, ba bi wu-faalia ŋaa. 27 Kuoro, ŋ laa nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ wiaa dii nɛɛ? Mi jima ŋ laa dii nɛ." 28 Ŋii nɛ kuoro
Agiripa piɛsɛ Pɔɔl a bul, "Ŋ biina lɛɛlɛ-bie deeŋ ŋ jaŋ wuo leŋ di mi laa
Yesu wiaa dii a tutou koo?" 29 Ŋii nɛ Pɔɔl bul, "U ŋaa lɛɛlɛ-bie koo u bi
lɛɛlɛ-bie ŋaa, mii chuɔlɛ Wia nɛ di ma di ni-kaana-la kala síi jegile nii mi
teeŋ jiniŋ deeŋ, di ma ku nagɛmi ari mi si laa Yesu wiaa dii ŋii. Ama mi
bí chɛ di ma nagɛmi ari ba si kɛŋmi vɔɔ ari chɔrumɔɔ ŋla."
30 Pɔɔl si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, ŋii nɛ tiŋteeŋ kuoro ari nii-la si chiŋ
kuori-baliŋ nyuŋ ari Bɛɛnis ari nialiŋ kala fa si hɔnɔ, ba sii di ba viiri. 31 Ba
si lii di-jaliŋ ŋii, ba bula pipi dɔŋɔ a bul, "Baala deeŋ bi wii-kala cheye a
magɛ di ba kpuu koo di ba kɛnu tɔ dia." 32 Ŋii nɛ Agiripa bula pi Fɛsitis a
bul, "Di baala deeŋ fa bi woŋbiiŋ sula ari u jaŋ mu kuori-baliŋ teeŋ duu
dii u sariya, mi fa jaŋ bul di ŋ joŋu ta."

27

Pɔɔl juu liiŋ daboro a duoro mu Rom

1 Ŋii nɛ ba vuurɛ di la juu liiŋ daboro a mu Itali. Ba joŋ Pɔɔl hɛ laali-
yuoroo kuhiaŋ kubala nisiŋ lɛ a pɛ daŋsarikaba dɔŋsuŋ lɛ. U lii Rom nɛ a
fa ŋaa kuhiaŋ Rom kuori-baliŋ laali-yuoroo tuɔŋ. Baa yiru Julias. 2 La mu
juu liiŋ daboro si lii taŋ kubala baa yirɛ Adamiitam a ŋaa siri duu mu tasi-
la si hɛ mugi-baliŋ niiŋ Esia tiŋteeŋ lɛ. Baal kubala baa yirɛ Arisitaakis
ma fa hɛ la tuɔŋ nɛ. U fa ŋaa Masidoonia tiina nɛ a lii Tɛsalonaaka. La
si mu ŋii, 3 u taŋ si pula la mu yi taŋ kubala baa yirɛ Saadɔŋ. Julias fa
kɛŋ zile Pɔɔl teeŋ a pu woŋbiiŋ duu mu na u naŋdɔŋsuŋ, di u níi chɛ kuŋ
maa, di ba pɛu lɛ. 4 La bira sii dimɛ. La síi mu, di peliŋ lu lii lee-la la fa si
chaasa. La miira mu to tiŋteeŋ kubala liiŋ si gollo chu, baa yirɛ Saapɔs.
La to sɛmɛ-la si kɛrɛ peliŋ. 5 La kpɛrɛ to Siliisia ari Paŋfiilia tiŋteeŋ niiŋ,
a mu yi lee kubala baa yirɛ Maara. U fa hɛ Laasa tiŋteeŋ nɛ. 6 Dimɛ nɛ
laali-yuoroo kuhiaŋ-la na liiŋ daboro dɔŋɔ duu lii Alɛkizaŋdia aa mu Itali.
U ŋaa la juu. 7 La fiɛla duori ŋii deeŋ deeŋ tapulaa baŋmɛnɛ a na hɛɛŋ
kiŋkɛŋ, aŋ sisɛlɛ ku kpagɛ taŋ kubala baa yirɛ Sinaadas. Pel-la bi sɛyɛ di
la to dimɛ. Ŋii nɛ la bira kpɛrɛ to tiŋteeŋ kubala liiŋ si gollo chu, baa yirɛ
Kiriiti, a ku yi lee kubala baa yirɛ Salimooni. La kpɛrɛ to tiŋtee-la sɛmɛ-la
si kɛrɛ peliŋ. 8 La si kpɛrɛ to lii-la niiŋ ŋii, la na hɛɛŋ woruŋ aŋ-na ku yi
lee kubala baa yirɛ Fɛɛ Heeviŋs. U fa kpagɛ taŋ kubala baa yirɛ Lasiya.
9 La hɔŋ dimɛ a dieni, Ju̱u tiŋŋaa tapul-bal-la ba si yie kpu pusuŋ pi
Wia, duu joŋ ba haachɛba chɛba, ku kieli. Bua-la lɛ liiŋ duoruŋ yie hɛi
nɛ. Ŋii nɛ Pɔɔl bul wiiŋ deeŋ chagilɛba a bul, 10 "Mi naaŋbiiriŋ, mi na ari
la woŋbii-la vɛniŋ jaŋ kperila. Má leŋ di la hɔŋ daha. Di la nɛ si la mu,
la liiŋ daboro ari la chugusuŋ jaŋ chei, la dɔŋsuŋ ma jaŋ suu." 11 Ama
laali-yuoroo kuhiaŋ-la fa bi Pɔɔl teeŋ jegile nii, aŋ jegilee nii liiŋ daboro-
la kuhiaŋ ari liiŋ daboro-la tiina teeŋ. 12 Ba si lee-la bi zɔŋ ari ba si jaŋ

hɛ dimɛ yibiiniŋ lɛ. Ba tuɔŋ jesiŋ kala fa cho di ba juu liiŋ daboro-la, a wiwalimɛ di ba nɛ wuolo, di ba mu yi taŋ kubala baa yirɛ Fiinis a hɛ dimɛ yibiiniŋ. Fiinis nɛ fa ŋaa lee-la liiŋ daborusuŋ si yie chiŋ a hɛ Kiriiti tiŋteeŋ. U fa hɛ taŋ sɛmɛ ari taŋ bubuɔŋ pɛgɛ, a bira piŋ taŋ sɛmɛ ari taŋ nyuŋ pɛgɛ maa a kɛrɛ peliŋ.

Lii-peliŋ lu mugi-baliŋ lɛ

13 Ŋii nɛ peliŋ fiɛla lu a lii taŋ bubuɔŋ a kukɔ. Nialiŋ biina ari ba jaŋ
na woŋbiiŋ a vɛŋ ari ba fa si biina ŋii ba tuɔŋ lɛ. Ŋii nɛ ba kɛŋ hɔɔ-bal-la
ba si yie kaa chagɛ liiŋ daboro-la a kaa liisɛ a hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ, aŋ
duoro kpɛrɛ to Kiriiti tiŋteeŋ niiŋ ŋii. 14 U bi diene di peli-duoŋ faasa lu
a lii taŋ nyuŋ ari wii-pɔsuŋ pɛgɛ. U lii tiŋteeŋ liiŋ si gollo chu nɛ a kukɔ.
15 U ku ŋmoo liiŋ daboro-la, la bi pel-la wuo chaasɛ. La bi wii-kala wuo
ŋaa. Ŋii wiaa la leŋ pel-la kɛŋ liiŋ daboro-la mu lee-la u si lu mumu. 16 Ŋii
nɛ la to lee kubala liiŋ si gollo chu baa yirɛ Kaada, a to u taŋ sɛmɛ. U kɛrɛ
pel-la mua. Dimɛ la na hɛɛŋ woruŋ aŋ-na wuo kɛŋ liiŋ dabori-bie-la la
fa si joŋo vɔɔ liiŋ daboro-la hariŋ. 17 Ba lɛrɛ liiŋ dabori-bie-la ku juu liiŋ
daboro-la tuɔŋ a kɛŋ ŋmɛsiŋ vɔbu, aŋ vɔɔ liiŋ daboro-la kala kpaŋ kpaŋ.
Fawulluŋ fa kɛŋba ari ba jaŋ vɛnɛ mu juu hagili-buŋbugulo-la tuɔŋ si
golli Liibia tiŋteeŋ a pɛ dimɛ. Ŋii nɛ ba kɛŋ gɛnni-la ba fa si joŋo vɔɔ liiŋ
daboro-la nyuŋ di peliŋ kaa vɛŋ a kaa ta ba suusa tuu, aŋ leŋ pel-la kɛŋ
liiŋ daboro-la aa vɛŋ. 18 Pel-la faasa lu ŋii nɛ deeŋ deeŋ. Taŋ si pula ba
suomo chaarɛ chugusu-la si hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ a yuo tita. 19 Taŋ si pula,
la titia chaarɛ liiŋ daboro-la kiaa ba si kaa wasɛ liiŋ daboro-la dɔŋsuŋ a
yuo ta. 20 La tapulaa yuga wia si bi pɔsɔ, chɛŋwulaa ma bi lia. Ka pel-la ha
faasa lu kiŋkɛŋ. Pel-la si faasa lu ŋii, la bira bi yiɛla ari la jaŋ kɛŋ miisiŋ.

21 Nialiŋ diene ba bi kiaa die. Ba si diene ba bi kiaa die ŋii, Pɔɔl sii chiŋ
ba sipaaŋ a bula piba a bul, "Mi naaŋbiiriŋ, u fa maga di ma jegile nii mi
teeŋ. Di ma nɛ fa jegile nii mi teeŋ, la nɛ fa bi Kiriiti lɛ lia, la kiaa deeŋba
kala si cheye, ba fa bi chei. Kialiŋ kala si lɛlɛ ma fa bi lɛl. 22 Ama mii
sulma, má nyirɛ bɔyɛ. Liiŋ daboro duŋduŋa nɛ jaŋ lɛl, ama ma kuŋ-kala
bi jaŋ suu. 23 Wia-la si tiimi, mi maa chuɔlu. U tiŋdaara dia kɔ mi teeŋ
titaŋiŋ 24 a bula pimi a bul, 'Pɔɔl, sí fawulluŋ fá. Ŋ jaŋ mu chiŋ kuori-baliŋ
sipaaŋ. Wia tiŋ ŋ wiaa nɛ a leŋ ma di nialiŋ kala si hɛ liiŋ daboro tuɔŋ,
ma kala jaŋ kɛŋ miisiŋ.' 25 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ, má nyirɛ bɔyɛ. Mi ŋaa
Wia yarida ari wii-la kala u si bula, u jaŋ chaasa ŋaa. 26 Ama la ta jaŋ mu
chiŋ duŋdoli-bie kubala lɛ nɛ liiŋ si gollo chu."

27 Pel-la kɛŋla kaa vɛŋ ŋii nɛ tapulaa fii ari banɛsɛ mugi-bal-la ba sí yirɛ
Adira tuɔŋ. U titaŋ-la ari tita-siesee nialiŋ sí duori liiŋ daboro-la, ba biinɛ
ari baa mu duŋdolo niiŋ nɛ. 28 Ŋii nɛ ba joŋ kuŋ hɛ lii-la lɛ di ba magisɛ
a na u luŋuŋ. Ba na duu luŋie a magɛ naakieliŋ mahiŋ balia. Muapilii ba
bira magisɛ a na duu ŋaa naakieliŋ mara ari fii. 29 Fawulluŋ fa kɛŋba ari
ba jaŋ mu ŋmoo buŋ. Ŋii nɛ ba chaarɛ hɔɔnu-la ba si yie kaa chichagɛ liiŋ
daboro-la a kikii. Ba banɛsɛ nɛ ba chaarɛ liiŋ daboro-la hariŋ a chagu kii,
aŋ susul Wia di taŋ-pul di ba na pulumuŋ. 30 Ŋii nɛ nialiŋ fa síi duori liiŋ
daboro-la lii a chichɛ di ba fá, aŋ ka liiŋ daboro-la ari ni-kaanaa. Ba liisɛ
liiŋ dabori-bie-la a hɛ liiŋ tuɔŋ, a fufugi ari baa chɛ di ba lii liisɛ hɔɔ-la
ba si kaa chichagɛ liiŋ daboro-la sipaaŋ nɛ. 31 Ŋii nɛ Pɔɔl jiŋ a bula pi
laali-yuoroo kuhiaŋ-la ari laali-yuoro-la a bul, "Ma bi jaŋ kɛŋ miisiŋ, see

nialiŋ síi duori liiŋ daboro-la hɛ liiŋ daboro tuɔŋ.” 32 Pɔɔl si bul ŋii, laali-
yuoro-la keri ŋmɛsi-la ba fa si kaa vɔɔ liiŋ dabori-bie-la, a leŋ liiŋ joŋo
viiri.
33 Taŋ si kpagɛ puluŋ, Pɔɔl sul nialiŋ kala si hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ di
ba dii kiaa a bul, “Tapulaa fii ari banɛsɛ nɛ ŋla ma síi gbɛrɛ wii-la si jaŋ
ŋaama. Ma bi kuŋ-kala die. 34 Ŋii wiaa mii sulma di ma dii kiaa. Di ma
nɛ dii kiaa, ma jaŋ kɛŋ doluŋ a wuo laa ma titia a kɛŋ miisiŋ. Ma kuŋ
nyu-puŋ ma bi jaŋ wii.” 35 Pɔɔl si bul ŋii dɛrɛ, u joŋ boroboro, a chuɔlɛ
Wia ba kala sipaaŋ, aŋ chɔgɛ didii. 36 Ba nyirɛ bɔyɛ, ba kuŋ-kala ma dii
kudiilee. 37 La nialiŋ kala fa si hɛ liiŋ daboro-la tuɔŋ fa ŋaa zɔ-balia ari
mahiŋ batori ari fii ari balidu nɛ. 38 Ba kala si dii kiaa vɔgɛ, ba chaarɛ
mia-la fa si hɛ liiŋ daboro-la lɛ a ta, di liiŋ daboro-la sí faasa yuŋ.

Liiŋ daboro ka chei nɛ

39 Taŋ si pula, nialiŋ síi duori liiŋ daboro-la bi wuo jiŋ di ba yi duŋdolo-
la niiŋ nɛ, ka ba yi. Ba na di tiŋteeŋ nɛ golli lii-la chu, lii-la bi jal. Lee-la
kala taalɛ. Ba biina ba jaŋ wuo kɛŋ liiŋ daboro-la a lii lii-la niiŋ. 40 Ŋii
nɛ ba keri hɔɔ-bala-la ba fa si yie kaa chichagɛ liiŋ daboro-la a lo hɛ liiŋ
lɛ. Ba kɛŋ ŋmɛŋ-la ma puri ba si kaa vɔɔ danyine-la ba fa si kaa kukuosi
liiŋ, a didagɛ liiŋ daboro-la woŋbiiŋ. Ba bira wasa kɛŋ gɛnni-la maa ba si
kaa vɔɔ liiŋ daboro-la sipaaŋ, di peliŋ kɛŋ liiŋ daboro-la vivɛŋ. Ba wasa
kaa ta ba jil a vɔɔ, di peliŋ kaa vɛnɛ mu lii-la niiŋ. 41 Ama liiŋ daboro-la
fá mu juu hagili-buŋbugulo tuɔŋ fuo-balaa balia si ku cheŋ dɔŋɔ a kuro
bil. Daboro-la sipaaŋ muurɛ, u bi wuo vɛŋ, aŋ ka pel-bal-la ŋaa lii-peliŋ
ku ŋmoo liiŋ daboro-la, a ŋaa u hariŋ kala bori. 42 Ŋii nɛ laali-yuoro-la
vuurɛ di ba kpu daŋsarikaba-la kala, di ba kuŋ-kala sí wuo lii a duori
lii-la a fá lɛl. 43 Ka laali-yuoroo kuhiaŋ-la faa chɛ duu laa Pɔɔl ta, ŋii nɛ u
bula piba di ba sí ŋii ŋaa. U ta bula piba ari nialiŋ kala sí jiŋ liiŋ a hɛ liiŋ
daboro-la tuɔŋ, di ba laa sipaaŋ fula tuu a duoro mu lii-la niiŋ, 44 aŋ ka
di ni-kaana-la ma tuu, di dɔŋsuŋ paa daa-borusuŋ, di dɔŋsuŋ ma paa liiŋ
daboro-la dabori-yɛrie-la, a ma kaa duori liiŋ lii. Ŋla nɛ la kala ŋaa a lii
lii-la niiŋ.

28

Pɔɔl hɛ Malita lɛ

1 La si lii liiŋ niiŋ a laa la miisiŋ ŋii, la na ari tiŋteeŋ nɛ liiŋ gollo chu
ŋii. Nialiŋ si hɛ lee-la bula pila ari tiŋtee-la yiriŋ nɛ Malita. 2 Nialiŋ kɛŋla
woruŋ lee-la, a pɛla lɛ kiŋkɛŋ. La si hɛ dimɛ ŋii, duonuŋ suomo ninii.
Leriŋ fiɛla woruŋ. Ba hɛ nyiniŋ pila la wiwieni. 3 Pɔɔl mu jaa daasiŋ a
kaa ku hɛ nyiniŋ lɛ, di dimiŋ hɛ daasi-la lɛ. Wulimiŋ kɛŋ diŋ-la u ku lii a
dima pɛ Pɔɔl nisiŋ lɛ. 4 Nialiŋ si hɛ lee-la na di diŋ-la dima pɛ Pɔɔl nisiŋ
lɛ ŋii. Ba bula pipi dɔŋɔ a bul, “U naga baala deeŋ ka kpu niaa nɛ. U wuo
lii liiŋ tuɔŋ a kɛŋ miisiŋ, ama Wia bi sɛyɛ duu kɛŋ miisiŋ.” 5 Ŋii nɛ Pɔɔl
kɛŋ diŋ-la kpesi u tel nyiŋ-la tuɔŋ, ama diŋ-la si dimu ŋii, u buu wii-kala
ŋaa. 6 Ba faa gbɛrɛ diŋ-la si diŋ Pɔɔl ŋii duu ŋmɛrɛ, koo duu guu tele suu,
di ba na. Ba gbɛrɛ a dieni. Ba si gbɛrɛ a dieni ŋii, ba bi na ari wii-kala
ŋaau lɛ. Ba kɛŋ ba tuɔbiinaa birimɛ a bul duu ŋaa vene nɛ.
7 Tiŋtee-la kuoro yiriŋ nɛ fa Pubilias. U bagisiŋ ma fa kpagɛ lee-la nɛ.
U kɛŋla kaa mu u leriŋ, a kɛŋla woruŋ tapulaa batori. 8 Kuoru-la nyimma
faa wiilɛ nɛ a piŋ dia lɛ. U yaraa fa lima nɛ, aŋ ka u ninigilɛ. Ŋii nɛ Pɔɔl
juu nau u dia lɛ a joŋ u nisiŋ daŋu lɛ a chuɔlɛ Wia pu, u duori. 9 Pɔɔl fa

si ŋaa ŋii, puwuolo-la kala fa si hɛ lee-la kɔ Pɔɔl teeŋ. U ŋaa ba duori.
10 Ba pila chɔgitaba yugɛ. Bua-la lɛ la síi chɛ di la sii juu liiŋ daboro a
duoro viiri, ba joŋ kialiŋ kala la síi chɛ a hɛ liiŋ daboro-la lɛ di la kaa joŋ
woŋbiiŋ.

Pɔɔl lii Malita lɛ a mu Rom tiŋteeŋ

11 La hɛ dimɛ chɛŋsiŋ batori nɛ aŋ sii juu liiŋ daboro a lii Alɛkizaŋdia.
Liiŋ daboro-la yiriŋ nɛ veŋ-daaliɛriŋ. Yibiiniŋ fa si suomo, ba fa vɔɔ liiŋ
daboro-la a bil nɛ liiŋ niiŋ. 12 La síi mu ŋii, la mu yi taŋ kubala baa yirɛ
Sirakas, a chua dimɛ tapulaa batori. 13 La bira lii dimɛ a juu liiŋ daboro,
a duoro mu taŋ kubala baa yirɛ Riigiam. U taŋ si pula, peliŋ bira suomo
lu a lii taŋ bubuɔŋ. U tapulaa balia chɛɛŋ nɛ la ku yi taŋ kubala baa yirɛ
Putooli. 14 La na nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii dimɛ. Ba si, di la chua
ba teeŋ tapulaa balipɛ. La chua. Ŋii nɛ la bira lii dimɛ a mumu Rom. 15 La
naaŋbiiri-la si laa Yesu wiaa dii Rom lɛ nii la wiaa ari laa kɔ nɛ. Ba ku
cheŋla di-bolii. Ba dɔŋsuŋ cheŋla lee kubala baa yirɛ Apias Yɔbɔ. Dɔŋsuŋ
ma cheŋla lee-la ba síi yirɛ Diisiŋ batori Nuhuɔraa síi chua dimɛ. Pɔɔl si
naba, u lɔllɛ Wia aŋ nyirɛ u bɔyɛ.

Pɔɔl hɛ Rom lɛ

16 La si yi Rom, ba pi Pɔɔl woŋbiiŋ duu jujuu u duŋduŋa dia, ka ba ŋaa
laali-yuoro kubala bibenu. 17 U tapulaa batori chɛɛŋ Pɔɔl yirɛ J̱uu tiŋŋaa
kuhiasiŋ taŋ-la lɛ ba ku hilimi. Ba si ku hilimi ŋii, u bula piba a bul,
"Mi naaŋbiiriŋ, mi bi wii-kala ŋaa chei la niaa lɛ, mi bi la naabalimaba
kisinniŋ ma cheye. Ama ba kɛŋmi a tɔ dia Jerusalɛm lɛ, aŋ bira joŋmi a
hɛ Rom tiŋŋaa nisiŋ lɛ ŋla. 18 Ba piɛsɛmi a na ari mi bi wii-kala cheye a
magɛ di ba kpumi. Ŋii nɛ tii ba chichɛ di ba joŋmi ta. 19 Ama J̱uu tiŋŋaa
bi sɛyɛ di ba joŋmi ta, ŋii nɛ fugɛmi mi sul woŋbiiŋ di ba kɛŋmi kaa kɔ
kuori-baliŋ teeŋ duu dii mi sariya. Ama mi-na bi wu-bɔŋ kala kɛnɛ di mi
bul a mu tigɛ mi niaa J̱uu tiŋŋaa lɛ. Ba nɛ fugɛmi mi kɔ kuori-baliŋ teeŋ.
20 Ŋla nɛ tii mi si mi jaŋ nama di la bul wiaa. Ba kɛŋ chɔrumɔɔ deeŋba
vɔɔmi a tiŋ nii-la wiaa ma Iziral tiŋŋaa síi yiɛlɛ ari u jaŋ kɔ lɛ nɛ." 21 Pɔɔl
si bul ŋii, ba bula pu a bul, "La bi teŋ kala laa a lii Judiya a mu tigɛ ŋ lɛ.
La naaŋbiiriŋ kubala ma bi lee-la lii kɔ a ku bul wu-bɔŋ a tigɛ ŋ lɛ. 22 Ama
la jima ari lee-na kala niaa yie bubul wu-bɔŋŋɔɔ a mu tigɛ paati-la ŋ síi to
nɛ. Ŋii nɛ tii la chichɛ di la nii wialiŋ ŋ si laa dii."

23 Ŋii nɛ ba hɛ tapuluŋ pi Pɔɔl. Tapulii-la si yie, niaa yuga a kɔ lee-la
Pɔɔl síi juu. Pɔɔl bul Wia kuorii-la wiaa a pipiba siifiɛsiŋ a lii chichuɔŋ
kala a kaa mumu didaaniŋ. U karimɛ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto, ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa si ŋmuŋsa
bil Wia teniŋ tuɔŋ. U dagɛba ŋii a bul Yesu wiaa piba, a wiwalimɛ di ba
laa Yesu wiaa dii. 24 Nialiŋ si nii wialiŋ u si bula, ba dɔŋsuŋ laa dii, dɔŋsuŋ
ma bi laa dii. 25 Wiaa deeŋba nɛ Pɔɔl bul, ka ba kɛŋ wiaa lɛrɛ dɔŋɔ lɛ a sii
viiri. U bula piba a bul, "Wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si to Azaaya lɛ ŋii a ŋaa
u bula pi ma naabalimaba, ba ŋaa wutitii. Azaaya fa ŋaa nii-la fa síi bul
wiaa u doluŋ lɛ nɛ. 26 U fa bula a bul,
'Mu niaa deeŋba teeŋ a bula piba a bul,
Ma jaŋ jegile nii wiaa aŋ bi ba bubuɔŋ jiŋ.
Ma jaŋ chaarɛ ma siaa kala aŋ bi kuŋ-kala jaŋ na,
27 bɛɛ wiaa niaa deeŋba nyuŋ dolie,
ba tɔ ba digilaa di ba sí wii nii.
Ba kɛŋ ba siaa ma tɔ di ba sí kuŋ-kala na.

Wia si, di ŋii dee ba siaa fa jaŋ nina,
ba digilaa ma fa jaŋ ninii wiaa.
Ba nyusuŋ ma fa jaŋ jijiŋ wiaa bubuɔsaa.
Ba fa jaŋ birima tomi
di mi ŋaa di ba duori.' "
28 Ŋii nɛ Pɔɔl bira bula piba a bul, "U maga di ma jiŋ ari baa bul Wia
wu-zɔmɔ-la si laa niaa tita a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. Ba jaŋ jegile
nii." 29 Pɔɔl si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, Ju̱u timma-la kɛŋ wialiŋ lilɛrɛ dɔŋɔ
lɛ siifiɛsiŋ, a sii viiri.
30 Pɔɔl hɔŋ Rom lɛ jisiŋ balia, a yɔɔ u dia u titia lɛ a jujuu. Nuu-na kala
si kɔ duu nau, u yie kɛnu woruŋ nɛ. 31 U bul Wia kuorii-la wiaa a pi niaa,
a dagɛ la Tiina Yesu Kirisito ma wiaa ari nyu-duoŋ. Nuu-kala buu tɔ ari u
sí ŋii ŋaa.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
ROM TIŊŊAA

1 Mi-na Pɔɔl, si ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinna, mi níi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a
pipi ma Rom tiŋŋaa. Wia nɛ yirɛmi mi ŋaa u naŋzɔɔ. U liisɛmi di mi bul u
wu-zɔmɔ-la a pi niaa nɛ. 2 Wia to nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ faafaa kala a bula piba di u jaŋ leŋ di ba bul u wu-zɔmɔ-la a pi niaa.
Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. 3 Wu-zɔŋŋɔɔ deeŋba tigɛ la Tiina Yesu
Kirisito lɛ nɛ. U ŋaa Wia Bii nɛ a ŋaa nuhuobiiŋ maa. U ŋaa la naabalima
kuoro Devit nihii nɛ. 4 Ama Wia si chisu suuŋ lɛ ŋii, u ŋii wuo dagɛ ari
u ŋaa Wia Bii nɛ, a kɛŋ doluŋ a kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si kɛŋ tuɔ-pula maa.
5 U lahɔrimɔ lɛ Wia leŋe mi ŋaa u naŋzɔɔ a bul u wu-zɔmɔ-la wiaa a pi
dunia niaa kala, di ba laa dii a to Yesu niiŋ a wuo zil u yiriŋ.
6 Ma ma Rom tiŋŋaa hɛ niaa deeŋba tuɔŋ nɛ. Wia liisɛma nɛ di Yesu
Kirisito tiima. 7 Ŋii wiaa mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma nialiŋ kala si
hɛ Rom lɛ, ma nialiŋ Wia si cho a liisɛma di ma ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa. La
Nyimma Wia ari la Tiina Yesu lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ pɛma lɛ di ma hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl sul Wia, Rom tiŋŋaa wiaa

8 Wii-la mi si kɛnɛ di mi laa sipaaŋ bul nɛ ŋla: Mi to Yesu Kirisito lɛ aa
lɔllɛ Wia ma kala wiaa, bɛɛ wiaa dunia nuu-kala nii ma yarida wiaa nɛ.
9 Wia-la mi si timaa pa ari mi tuɔ-bala aa bul u Bie wu-zɔmɔ-la wiaa, u nɛ
ŋaa mi siada tiina ari bua-na kala lɛ di mi níi chuɔlu, mi yie liliisi ma wiaa
nɛ. 10 Mi yie sulu a chichɛ woŋbiiŋ di mi ku nama. Duu nɛ sɛyɛ, mi jaŋ ku
nama lɛɛlɛ. 11 Mi cho di mi ku nama nɛ ari siifiɛsiŋ, a pɛma lɛ ari kialiŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la síi chɛ duu joŋo pima di ma dol. 12 Wii-la mi si bul nɛ ŋla:
La jaŋ pipɛ dɔŋɔ lɛ. Mi si ŋaa yarida ŋii jaŋ leŋ di ma nyuŋ nyaasɛ. Ma
ma si ŋaa yarida ŋii jaŋ leŋ di mi ma nyuŋ nyaasɛ.
13 Mi naaŋbiiriŋ, mi cho di ma jiŋ, ari mi walima walima di mi ku nama
nɛ, ama wii nɛ yie tii mi bi kɔ. Mi cho di mi ŋaa di niaa lii ma tuɔŋ nɛ a ku
to Wia, ari mi si ŋaa ŋii nialiŋ dɔŋsuŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ. 14 U maga
di mi tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa niaa tuɔŋ. Giriik tiŋŋaa ari nialiŋ kala si bi Giriik
tiŋŋaa ŋaa, wu-jinnaa ari nialiŋ si bi wiaa jiŋ, ba kala tuɔŋ nɛ u maga di
mi tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa. 15 Ŋii nɛ tii mi cho di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi
ma nialiŋ si hɛ Rom tiŋteeŋ lɛ.

Wia wu-zɔmɔ-la kɛŋ doluŋ

16 Mi bi hiisiŋ ka fa di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la, bɛɛ wiaa u nɛ ŋaa Wia
doluŋ. Nialiŋ si ŋaaba yarida, Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
kala, Wia jaŋ laaba ta. 17 Wia wu-zɔmɔ-la dagɛ ŋii Wia si ŋaa niaa wuo
kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U daga ari nialiŋ si kɛŋ yarida, ba kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ, di ba wuo chiŋ ba yarida naaŋ lɛ a mu dɛrɛ. Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Nii-la kala si ŋaa Wia yarida, u tiina ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ Wia sipaaŋ,
u jaŋ kɛŋ miisiŋ.”

Wia baaniŋ sii ni-bɔŋŋɔɔ lɛ

18 Wia baaniŋ sii ni-bɔŋŋɔɔ ari nialiŋ si bi u niiŋ wiaa ka to lɛ nɛ, bɛɛ
wiaa ba wu-ŋaalaa nyagɛ wutitii-la bil nɛ. 19 Wialiŋ niaa si maga di ba

jiŋ a tigɛ Wia lɛ, ba woŋbiiŋ chaasa piŋ nɛ. Wia nɛ dagɛba. 20 La bi Wia
nagisiŋ wuo jiŋ. Ama la wuo chaasa na ŋii u si kɛŋ dol-la si bi dɛrɛ. U
bi nuhuobiine naga. U dagɛla wiaa deeŋba, a suomi bua-la lɛ u si ŋaa
dunia a kaa kukɔ jiniŋ. Kialiŋ kala u si ŋaa dagɛla ŋii. Ŋii wiaa ni-bɔŋŋɔɔ
deeŋba bi jaŋ wuo bul ari ba bi jiŋ. 21 Ba jiŋ Wia nɛ, ama ba buu zil ari u
ŋaa Wia. Ba buu ka lɔllɛ. Ba tuɔbiinaa kala birima nɛ ba ŋiŋaa wu-liiliŋ.
Ba tuɔbiiŋ-lɔrunu-la kɛŋba kaa mu hɛ birimiŋ tuɔŋ. 22 Ba to ba yaariŋ lɛ
a bul ari ba kɛŋ wu-jimiŋ nɛ. 23 U fa maga di ba chuchuɔlɛ Wia-la si kɛŋ
yiriŋ aŋ bi suu. Ka ba via aŋ miira mɛ kiaa si nagɛ nuhuobiinee a susuu,
a bira mɛ kialiŋ si nagɛ diibiisiŋ ari pusuŋ ari kialiŋ síi tuuri tiŋteeŋ, a
chuchuɔlɛ.

24 Ŋii wiaa Wia joŋba ta ba tuto ba titia tuɔbiiŋ-lɔrunu-la ba síi cho, a
ŋiŋaa wu-liiliŋ dɔŋɔ lɛ. 25 Wutitii-la ba si jima a tigɛ Wia lɛ, ba joŋu lenni
wu-nyiariŋ, a miira chuchuɔlɛ kialiŋ u si ŋaa, aŋ via di ba chuchuɔlɛ Nii-la
si ŋaaba. U maga di la didɛnnu a kaa mu wuu. Ami.

26 A tiŋ ŋii wiaa, Wia joŋba ta nɛ di baa ŋaa wu-liiliŋ a hihiisɛ ba titia.
Haalaa ma via di ba di ba balaba pipiŋ, aŋ pipiŋ ba ha-dɔŋsuŋ teeŋ. 27 Ŋii
titia nɛ baalaa ma via di ba jaa haalaa ari Wia si si ba ŋaa ŋii, aŋ miira
kɛŋ ba ba-dɔŋsuŋ pipiŋ a hihiɛnɛ dɔŋɔ, a ŋiŋaa hiisi wiaa dɔŋɔ lɛ. Ba síi
ŋaa ŋii, baa dɔgisɛ ba titia nɛ ŋii. Dɔgisunu-la magɛ ba yaraa lɛ.

28 Niaa deeŋba bi sɛi di ba jiŋ Wia. Ŋii nɛ tii Wia leŋba ta ba tuto ba
tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔ-la hariŋ a ŋiŋaa wialiŋ si bi maga di baa ŋaa. 29 Baa ŋaa
wu-bɔŋ yiri-yiri-na kala nɛ. Ba kɛŋ niaa kiaa lilaa, aa ŋaa wu-lɔrunuŋ,
a kɛŋ yaribieriŋ, a kpukpu niaa, a yuyuo yuosuŋ, a gigirimɛ niaa, a ŋaa
wiaa jujuu niaa lɛ, a bubul niaa wiaa. 30 Ba ŋaa yiri-cheeree ma nɛ, a bɛrɛ
Wia, a ŋaa nii-jigi timma. Ba maa dagɛ ba titia a bibigisi ba titia lɛ. Ba yie
chichɛ woŋbii-la ba si jaŋ to a ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ba bi ba nyimmaba ari ba
naaŋba niiŋ ka to. 31 Ba bi wu-jimiŋ kɛnɛ, a bi wutitii ma kɛnɛ. Ba bi niaa
cho, a bi dɔŋɔ ma nennige ka fá.

32 Ba jiŋ wialiŋ Wia si bula a tigɛ wu-ŋaalaa deeŋba lɛ nɛ. U bula ari
nialiŋ síi ŋaa wiaa deeŋba, ba maga di ba suu nɛ, aŋ ka ba via aŋ ŋiŋaa.
Ŋii ma duŋduŋa dee. Ba paala bibɛsɛ nialiŋ ma síi ŋaa wialiŋ lɛ nɛ.

2

Wia sariya chɛ-diiliŋ

1 Ma bi woruŋ ka ŋaa ma si joŋ cheeriŋ pipi ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa, ka ma
nialiŋ síi bul niaa teeŋ a bul di ba cheye nɛ, ma ŋiŋaa wu-bɔmɔ-la titia.
Nii-la-na kala ma si ŋaa, di ma níi ŋaa wu-bɔmɔ-la, ma bira bi wii-kala
kɛnɛ di ma bul. Ma síi ŋaa ŋii, ma titia laa cheeriŋ nɛ ŋii lɛ. 2 Wia si joŋ
cheeriŋ pi ma nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba, la jima ari u kɛŋ wutitii
nɛ. 3 Ama ma-na si joŋ cheeriŋ pi niaa aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba ma
titia lɛ, ma biina ari ma jaŋ wuo fá lɛl Wia nisiŋ lɛ duu sí ma sariya dii
koo? 4 Wia si kɛŋ zile kiŋkɛŋ a kɛŋ kenyiri ŋii, ma bene ari u bi kuŋ ŋaa?
Ma bi jiŋ ari Wia si kɛŋ zile ŋii, duu chɛ di ma birima lii ma haachɛba lɛ
nɛɛ? 5 Ma tuɔŋ dolie. Ma via di ma birima lii ma haachɛba lɛ. Ma wasa
ŋaa Wia baaniŋ faasa sisii nɛ. Tapulii-la u si jaŋ dii dunia niaa sariya, u
jaŋ dii sariya ari wutitii di niaa na. Bua-la lɛ u baaniŋ jaŋ sii ma nyuŋ
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 6 U jaŋ ti̱ŋ nuu-kala u time a magɛ ŋii u si tiŋ u tiŋtiŋŋaa
magɛ. 7 Nialiŋ si kɛŋ kenyiri aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, a ŋaa ŋii a chichɛ di ba
na pulumuŋ a laa yiriŋ Wia sipaaŋ, a chichɛ miisi-la si bi dɛrɛ, Wia jaŋ

joŋo piba. 8 Ama nialiŋ síi to ba titia tuɔtɔruŋ lɛ aŋ via wutitii-la, aŋ tuto
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, Wia jaŋ na baaniŋ ba nyuŋ kiŋkɛŋ di ba na hɛɛŋ.
9 Nuu-na kala síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, hɛɛŋ jaŋ kɛnu. Hɛɛ-la jaŋ laa sipaaŋ
kɛŋ Ju̱u tiŋŋaa nɛ, aŋ-na ku kɛŋ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa maa. 10 Ama
nuu-na kala síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, u jaŋ na pulumuŋ Wia sipaaŋ, a laa yiriŋ,
a hɔŋ ari yarifiɛlaa, Ju̱u tiŋŋaa nɛ jaŋ laa sipaaŋ, aŋ ka nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa tuto, 11 bɛɛ wiaa Wia bi niaa kaa pɔrɛ.

12 Wiaa nɛ Moosis fa ŋmuŋsa bil di niaa tuto. Nialiŋ si biba jiŋ aŋ ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, ba jaŋ suu. Di ba nɛ suba, wialiŋ dee Wia jaŋ kaa dii ba
sariya. Nialiŋ ma si jiŋ wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto aŋ ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, di ba ma nɛ suba, Wia jaŋ to wialiŋ lɛ nɛ a dii ba sariya.
13 Nialiŋ si nii wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, u ŋii bi jaŋ ŋaa di
ba kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ. Ama nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto, ba nɛ jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 14 Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
ba bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto jiŋ. Ama di ba tuɔbiinaa
nɛ daga di ba ŋaa wialiŋ titia Moosis fa si daga di niaa tuto, ba bil niiŋ
nɛ ŋii ba titia lɛ, ari ba si bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto jiŋ
kala. 15 Ŋii daga ari wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba hɛ ba
tuɔbiinaa tuɔŋ nɛ. Ba tuɔbiinaa nɛ dagɛ ŋii. Di ba nɛ cheye, ba tuɔbiinaa
yie dagɛba nɛ. Di ba nɛ bira bi cheye maa, ba tuɔbiinaa bira yie dagɛba
nɛ. 16 U jaŋ nagɛ ŋii tapulii-la Wia si jaŋ dii niaa sariya. Ba dagɛ ŋii nɛ
Wia wu-zɔmɔ-la tuɔŋ mi si bula pima. Chɛɛ-la Wia jaŋ kɛŋ wialiŋ niaa si
kaa faa a kaa ku lii pulumuŋ tuɔŋ, a to Yesu Kirisito lɛ a dii ba sariya.

Ju̱u tiŋŋaa nɛ jiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto

17 Ka ŋ-na nii-la si kɛŋ ŋ titia yiyirɛ Ju̱u tiina a jijegili wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, a bibigisi ŋ titia lɛ ari ŋ jiŋ Wia nɛ, 18 ŋ jiŋ
wii-la Wia si cho di ŋ ŋiŋaa nɛ. Ba dagiŋ wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil nɛ,
ŋii nɛ tii ŋ jaŋ wuo jiŋ wii-la si zɔmɔ. 19 Ŋ jima ari ŋ nɛ ŋaa nyulimaa
daa-kɛnnɛ a wuo pipi nialiŋ ma si hɛ birimiŋ tuɔŋ pulumuŋ. 20 Ŋ nɛ ŋaa
nii-la síi dagɛ nialiŋ si bi wiaa jiŋ, aa dagɛ haŋbiisiŋ maa. Wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ŋaa ŋ kɛŋ wu-jimiŋ nɛ a jiŋ wutitii.

21 Ŋ-na nii-la síi dagɛ niaa, ŋ bi ŋ titia ka dagɛɛ? Ŋŋ dagɛ niaa di ba
sí gaa, aŋ titia gigaa. 22 Ŋ-na nii-la si si di niaa sí ba dɔŋsuŋ haalaa chɛ,
aŋ titia chichɛ niaa haalaa. Ŋ si ŋ bɛrɛ vuiaa nɛ, aŋ mu gigaa kiaa vuiaa
diisiŋ lɛ. 23 Ŋ-na bigisi ŋ titia lɛ ari ŋ jiŋ wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto nɛ, aŋ chichei wialiŋ a hihiisɛ Wia. 24 Wia teniŋ tuɔŋ ba ŋmuŋsɛ
ŋii nɛ a bul, “A tiŋ ma Ju̱u tiŋŋaa wiaa, nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuusɛ
Wia joŋŋoo.”

25 Di ma níi keri ma penee aŋ tuto wialiŋ kala Moosis si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto, ma penee keriŋ kɛŋ bubuɔŋ nɛ, ama di ma níi chei wialiŋ
Moosis si bile, u naga ari ma bi ma penee kere. 26 Di nii-la si bi u peniŋ
kere níi to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ma bi jiŋ ari Wia jaŋ
benu ari u keri u peniŋ nɛɛ? 27 Ŋii wiaa nialiŋ si bi ba penee keri aŋ tuto
wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba jaŋ joŋ cheeriŋ pima. Ma
niaa deeŋba jiŋ wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil nɛ a kikeri ma penee maa,
aŋ ka ma chichei wialiŋ. 28 Ŋ yaraa wu-ŋaalaa dee bi ŋaa ŋ ŋaa Ju̱u tiina.
Ŋ si keri ŋ namia ma ta dee bi tii. 29 Ama nii-la si ŋaa Ju̱u-titii, u tuɔŋ
wu-ŋaalaa lɛ nɛ tii u ŋaa Ju̱u tiina. Nii-la si kɛŋ tuɔ-pula, u nɛ nii-la si keri
u peniŋ. Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ jaŋ wuo ŋaa ŋii piŋ, ŋ si keri ŋ yaraa namia
ta dee. Wia nɛ jaŋ bɛsɛ u tiina lɛ, nuhuobiine dee bi jaŋ bɛsɛu lɛ.

3

1 Bɛɛ nɛ saa J̱uu tiŋŋaa kaa kii nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa? Ba síi keri ba
pene-la maa, u bubuɔŋ nɛ bɛɛ? 2 Wiaa yuga nɛ J̱uu tiŋŋaa kaa kii nialiŋ
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa. Wialiŋ kala tuɔŋ wu-baliŋ nɛ ŋla: J̱uu tiŋŋaa nɛ Wia
jɔŋ u niiŋ wiaa pa. 3 Ka di J̱uu tiŋŋaa dɔŋsuŋ nɛ bi Wia niiŋ wialiŋ yarida
ŋaa, u jaŋ wuo leŋ di Wia sí wutitii kɛŋ koo? 4 Ai. Di niaa kala nɛ paala
ŋaa wu-nyiaraa maa, Wia-na jaŋ kɛŋ wutitii. Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a tigɛ Wia lɛ. Ba si,

“U maga di ba na di wialiŋ ŋ síi bul ŋaa wutitii nɛ,
di ba nɛ jɔŋ cheeriŋ pipiŋ maa, di ŋ kiaa ha siŋ.”

5 Ka di la wu-bɔmɔ-la la síi ŋaa, di ba níi chɛ di ba dagɛ di Wia kɛŋ wutitii,
bɛɛ nɛ laa chɛ di la bul? Mii chɛ di mi bul nuhuobiine tuɔbiinaa wiaa nɛ
a piɛsɛ: Di Wia nɛ dɔgisɛla a tiŋ la wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, u kiaa bi siŋ u si ŋaa
ŋii, koo? 6 Ŋii dee. Di Wia nɛ fa bi wutitii kɛnɛ, ɛɛ nɛ u fa jaŋ wuo dii
dunia niaa sariya? 7 Ama di mi wu-nyiari-la nɛ wuo leŋ di Wia wutitii-la
chaasa chiŋ a laa yiriŋ puu, bɛɛ nɛ tii saa u jaŋ dii mi sariya a bul di mi
ŋaa haachɛ tiina nɛ, a jɔŋ cheeriŋ pimi? 8 Di ŋii nɛ fa, mi fa jaŋ bul di má
leŋ di la ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a na wu-zɔŋŋɔɔ. Niaa dɔŋsuŋ paala tuusɛla nɛ
aŋ bul di la dagɛ di nuu ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u jaŋ na wu-zɔŋŋɔɔ. Wia jaŋ jɔŋ
cheeriŋ pi niaa deeŋba. U nɛ ŋaa ŋii, u kiaa jaŋ siŋ.

Nuu-kala bi tuɔ-pul tiina ŋaa Wia sipaaŋ

9 Ɛɛ nɛ saa? Ma biina la J̱uu tiŋŋaa kpia nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nɛɛ?
Ai, la biba kpia. Mi laa sipaaŋ bul ari nialiŋ si ŋaa J̱uu tiŋŋaa ari nialiŋ si
bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa kala, ba ŋaa haachɛ timma nɛ. 10 Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia
teniŋ tuɔŋ a bul,

“Nuu-kala bi tuɔ-pul tiina ŋaa Wia sipaaŋ, ni-bala ma bi tuɔ-pul tiina ŋaa.
11 Nuu-kala siaa bi suro duu jiŋ Wia wialiŋ bubuɔŋ, nuu-kala ma bi
Wia bee chichɛ.
12 Nuu-kala jɔŋ hariŋ yia Wia nɛ a kala ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ.
Nuu-kala bi wu-zɔŋ ka ŋaa. Ni-bala ma tuo.
13 Ba niiŋ wu-bulaa nagɛ buɔ-suruŋ síi suɔrɛ ŋii nɛ.
Ba bul wiaa nyinyisɛ niaa.
Wii-kala ba si yie bul kɛŋ huoŋ nɛ a nagɛ dimiŋ huoŋ.”
14 “Ba yie ŋmiɛsa hihɛ niaa lɛ, a nina baaniŋ niaa nyuŋ kiŋkɛŋ.”
15 “Ba baaniŋ bi diene aŋ sisii. Di ba baaniŋ nɛ sie, ba yie fá lima lima a
mu kpukpu niaa.
16 Di ba nɛ mu lee-na kala, ba yie chei lee-la nɛ a ŋaa niaa tuɔsaa chei.
17 Ba bi jiŋ ba si jaŋ ŋaa ŋii di ba di niaa siŋ.”
18 “Ba bi Wia ma ka fá.”

19 La jima ari wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, duu nɛ dagɛ wii-
kala, nialiŋ síi to wialiŋ nɛ u daga pipa. Ŋii wiaa nuu-kala bira bi jaŋ wuo
bul wii-kala, dunia nuu-kala jaŋ laa cheeriŋ Wia sipaaŋ. 20 Nuu-kala bi
jaŋ wuo to wialiŋ Moosis si bile lɛ a wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. Wialiŋ
Moosis si bile di niaa tuto nɛ dagɛla la jiŋ ari nuu-kalaa ŋaa haachɛ nɛ.

Nuu-kala si laa Yesu wiaa dii kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

21 Ama lɛɛlɛ Wia suri wɔŋbiiŋ nɛ di niaa to a kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.
U wɔŋbii-la bi wialiŋ Moosis si bile lɛ lia. Ama wialiŋ Moosis si bile ari
wialiŋ nialiŋ fa si bula, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kala fa bul wɔŋbii-la
wiaa nɛ. 22 Nialiŋ si laa Yesu Kirisito wiaa dii, nialiŋ si ŋaa J̱uu tiŋŋaa koo
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa kala, ba nɛ jaŋ kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U biba

kaa pɔrɛ, 23 bɛɛ wiaa nuu-kala kɛŋ haachɛ nɛ a bi Wia wuo china kpikpagɛ.
24 Ama Wia lahɔrimɔ lɛ ba kɛŋ tuɔ-pula nɛ u sipaaŋ. Yesu Kirisito nɛ laaba
ta a ŋaa ba ŋaa tuɔ-pul timma Wia sipaaŋ. U ŋaa ŋii chɔgita nɛ. 25 Wia
leŋe Yesu Kirisito suu a joŋ u chaliŋ jaasɛ, di Wia joŋ u baaniŋ ta, baaŋ-la
u fa si na a tiŋ la haachɛba wiaa, aŋ joŋ la haachɛba a chɛla. Nii-la kala si
laa Yesu Kirisito wiaa dii jaŋ laa chɔgita deeŋ. Wia kɛŋ wutitii a dagɛ ŋii
ari u fa kɛŋ kenyiri nɛ, a bee kieli nuhuobiinee haachɛ. 26 Lɛɛlɛ Wia bira
bi ŋii ka ŋaa. U dagɛ niaa kala haachɛba a piba nɛ. Ama u dagɛ duu kɛŋ
wutitii, bɛɛ wiaa di nuu-kala nɛ laa Yesu wiaa dii, u jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ.

27 Wu-bɛɛ nɛ saa la jaŋ kaa bigisi la titia lɛ? Wii-kala tuo. Bɛɛ nɛ tii?
Wu-zɔmɔ-la la si ŋaa nɛ tii? Ai, ama la yarida nɛ tii la bira bi wii-kala
kɛnɛ di la bigisi la titia lɛ. 28 La ŋaa yarida ari nuu jaŋ wuo na tuɔ-pula
Wia sipaaŋ a tiŋ u si laa Yesu dii lɛ. Di la níi to wialiŋ Moosis si bile, la bi
jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula deeŋ Wia sipaaŋ. 29 Ma biina ari nialiŋ si ŋaa Ju̱u
tiŋŋaa duŋduŋa nɛ jaŋ wuo to Wia? Ai. Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma
jaŋ wuo tou. 30 Wia si ŋaa kubala, u jaŋ leŋ di nialiŋ síi keri ba penee kɛŋ
tuɔ-pula a tiŋ ba si laa Yesu wiaa dii wiaa. Nialiŋ ma si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa,
u jaŋ leŋ di ba ma kɛŋ tuɔ-pula a tiŋ ba ma si laa Yesu wiaa dii wiaa. 31 La
saa jaŋ wuo joŋ wialiŋ Moosis si bile a ta, a tiŋ la yarida wiaa koo? Ai, la
yarida-la leŋe Moosis si bil wialiŋ wasa zɔŋ nɛ.

4

Abiraham si laa Wia dii nɛ tii u kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

1 Wu-bɛɛ nɛ saa la kɛŋ di la bul a tigɛ la naabalima Abiraham lɛ, nii-la lɛ
la kala si to a ku ŋaa u nihee? 2 Di Wia nɛ fa leŋe u kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ
a tiŋ u wu-zɔmɔ-la u si ŋaa lɛ, u fa jaŋ wuo bibigisi u titia lɛ, ama Wia teeŋ
dee. 3 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari Abiraham laa Wia dii nɛ. U yarida-la nɛ
tii Wia ŋaa u kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 4 Di nuu nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa, u maga di
ba ti̱mu nɛ. Ku-la ba si joŋo ti̱mu, u bi naga ari chɔgita nɛ ba joŋo pu. U
tima nɛ a laa. 5 Ama nii-la si bi wu-zɔŋŋɔɔ ka ŋaa aŋ ŋaa Wia yarida, a laa
dii ari Wia jaŋ wuo ŋaa di nii-la si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ na tuɔ-pula u sipaaŋ, u
yarida-la jaŋ ŋaa duu kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 6 La naabalima Devit ma
fa bul ŋii nɛ. U si di Wia nɛ leŋe di nuu kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, ka u bi ŋii
ŋaa a tiŋ u tiina wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, u tiina tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. Ŋla nɛ Devit
bul:

7 "Nialiŋ wu-bɔŋŋɔɔ Wia si joŋo chɛba a kɛŋ ba haachɛba faa,
nuu-kala bira bi na a kaa mu wuu, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.

8 Nii-la ma Wia si bi u haachɛbaa beŋ, u ma tiina tuɔŋ jaŋ tɔrɛ."

9 Tuɔtɔruŋ deeŋ wiaa saa Devit si bula, u ŋaa nialiŋ síi keri ba penee
duŋduŋa kuŋ nɛɛ? Ai, nialiŋ ma si bi ba penee keri, ba ma tiiu nɛ. La
laa sipaaŋ bul ari yarida nɛ tii Abiraham kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 10 Bua
bɛɛ lɛ nɛ Wia ŋaa wiiŋ deeŋ Abiraham lɛ? U ŋaa ŋii bua-la lɛ duu keri u
peniŋ nɛ koo duu ha bi u peniŋ kere nɛɛ? U ŋaa ŋii duu ha bi u peniŋ kere.
11 Abiraham si keri u peniŋ ŋii ŋaa magil nɛ. Uu dagɛ ari u si ŋaa Wia
yarida nɛ tii u kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, ka u ha bi u peniŋ kere. U ŋii ŋaa
Abiraham ku ŋaa nialiŋ kala si bi ba penee kere naabalima. Nialiŋ si kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ ba yarida wiaa, Wia leŋe ba ma ŋaa Abiraham
nihee. 12 U nɛ ŋaa nialiŋ si keri ba penee ma nyimma. Ama u bi naga ba
si keri ba penee duŋduŋa wiaa nɛ tii u ŋaa ba nyimma. Ba kɛŋ yarida a

pɛ ba penee keriŋ lɛ nɛ, ari Abiraham ma fa si kɛŋ yarida ŋii, aŋ-na keri
u peniŋ.

A tiŋ la yarida wiaa, la ma jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

13 Abiraham ari u doho niaa nɛ Wia fa bula pa di ba jaŋ dii dunia. U bi
naga Abiraham fa si to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto nɛ tii Wia bul
ŋii. Ama Abiraham fa si ŋaa Wia yarida nɛ tii Wia leŋ u kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ. 14 Di nialiŋ síi to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto, di ba duŋduŋa
nɛ fa jaŋ dii dunia, ŋii-na niaa yarida fa ŋaa pɛi nɛ. Wialiŋ Wia si bula
ma fa ŋaa pɛi. 15 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto ŋaa Wia baaniŋ sisii
niaa nyuŋ nɛ, bɛɛ wiaa ba bi baa to. Di wialiŋ Moosis fa si bile nɛ fa tuo,
niaa fa bi wialiŋ ka chei.

16 Wii-la Wia fa si bula ari u jaŋ ŋaa a pi Abiraham ari u doho niaa, u
jaŋ joŋo piba chɔgita a tiŋ u síi fába nennige ŋii. Ba yarida wiaa nɛ tii
u jaŋ joŋo piba. U bi naga ari u joŋo pi nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si bile
duŋduŋa nɛ, ama ba di nialiŋ kala si ŋaa yarida ari Abiraham fa si ŋaa
yarida ŋii, ba kala nɛ u joŋo pa, nialiŋ si keri ba penee ari nialiŋ si bi ba
penee kere kala, bɛɛ wiaa Abiraham nɛ ŋaa la kala nyimma Wia sipaaŋ.
17 Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. Wia bula a tigɛ Abiraham lɛ a bul,
“Mi leŋe ŋ ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ nyimma nɛ.”
Wia-la si wuo leŋ kialiŋ kala si suba, di ba sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ, aŋ bira
wuo dagɛ wialiŋ si jaŋ ŋaa aŋ ha bi ŋaa, Wia deeŋ nɛ Abiraham laa dii.
18 Wia fa bula pi Abiraham ari u jaŋ ku ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ nyimma. U
fa bi maga di Abiraham yiyiɛlɛ wiiŋ deeŋ, aŋ ka u via aŋ haa yiɛlɛ. Ŋii
wiaa u sɛnɛ ku ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ nyimma ari Wia fa si bul ŋii pu. Wia
fa bula pu a bul di u doho niaa jaŋ yugɛ a magɛ chɛŋwulaa. 19 Bua-la lɛ
Wia fa si bul ŋii pi Abiraham, di Abiraham ka mua ka duu yi jisiŋ zɔlɔ. U
jima ari u hiɛsa nɛ, u yaraa bira bi doluŋ kɛnɛ. U haala Saara ma ta ŋaa
ha-piri nɛ a ma hiɛsɛ, a bi bii wuo lul. Ari u si hiɛsa ŋii kala, u ha kɛŋ
yarida. 20 Wia si bul ŋii pu, u bi u titia kaa bibegili a leŋ u yarida. U chiŋ
u yarida-la lɛ nɛ a kɛŋ doluŋ, a didɛnnɛ Wia. 21 U paala chaasa kɛŋ yarida
nɛ woruŋ ari Wia si si u jaŋ ŋaa wii-la, u jaŋ sɛnɛ ŋaa. 22 A tiŋ u si kɛŋ
yarida ŋii wiaa, Wia leŋ u kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 23 Ba fa si ŋmuŋsa a bul
di Wia nɛ leŋ Abiraham kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, Abiraham duŋduŋa wiaa
dee ba ŋmuŋsɛ ŋii. 24 Ba ŋmuŋsɛ ŋii la ma wiaa nɛ, la nialiŋ si laa dii ari
Wia chisɛ la Tiina Yesu suuŋ lɛ. U jaŋ leŋ di la ma kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ,
25 bɛɛ wiaa u leŋ Yesu suu a tiŋ la haachɛba wiaa nɛ, a bira leŋ u sii suuŋ
lɛ di la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.

5

A tiŋ Yesu Kirisito wiaa la di Wia ŋaa sima

1 La si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ la yarida wiaa, Wia to la Tiina Yesu
Kirisito lɛ nɛ a leŋ la ŋaa sima. 2 A tiŋ u wiaa, la kɛŋ woŋbiiŋ di la mu
Wia teeŋ, duu fála nennige a pɛla lɛ. Dimɛ nɛ la hɛ lɛɛlɛ aa juɔsɛ, a kɛŋ
yiɛlaa ari la si jaŋ kpaa Wia yiri-la chɛɛ dɔŋ. 3 Ŋii ma duŋduŋa dee, la haa
juɔsɛ nɛ ari hɛɛ-la kala la ha síi na a tiŋ Kirisito wiaa, bɛɛ wiaa hɛɛ-la jaŋ
leŋ di la wuo kɛŋ kenyiri. 4 Di la nɛ kɛŋ kenyiri, u jaŋ wuo leŋ di la wuo
chiŋ la yarida naaŋ lɛ kpaŋ kpaŋ. Di la nɛ chiŋ la yarida naaŋ lɛ kpaŋ
kpaŋ, la jaŋ kɛŋ yiɛlaa. 5 La si kɛŋ yiɛlaa ŋii, la bi jaŋ kɔ di la dii hiisiŋ,

bɛɛ wiaa Wia chola nɛ kiŋkɛŋ. U joŋ chonu-la a hɛ la tuɔŋ lɛ nɛ. U ŋaa
ŋii u Diŋ-zɔŋ-la u si joŋo pila doluŋ lɛ nɛ.
6 Bua-la lɛ la fa si bi doluŋ kɛnɛ di la wuo pɛ la titia lɛ, Kirisito laa la
haachɛ tiŋŋaa nyuŋ suu nɛ. 7 U ŋaa wu-haa nɛ ari nuu si jaŋ laa tuɔ-pul
tiina nyuŋ suu. Ari ŋii kala, ŋ bi pɔɔ nuu jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ a wuo laa ni-
pula nyuŋ suu. 8 Ama Kirisito suu la wiaa nɛ bua-la lɛ la ha si ŋaa haachɛ
tiŋŋaa. Wia dagɛla ŋii ari u chola nɛ kiŋkɛŋ. 9 Kirisito si suu ŋii a leŋ
la kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ, u jaŋ bira laala tapulii-la u si jaŋ na baaniŋ dunia
niaa nyuŋ. 10 La di Wia faa yuo dɔŋɔ nɛ. Ama Wia leŋe la ŋaa sima a tiŋ
u Bie si suba wiaa. Lɛɛlɛ Kirisito weye nɛ. Kirisito si weye ŋla, la duu ŋaa
sima nɛ, u jaŋ wuo faasa pɛla lɛ, a wuo laala ta tapulii-la lɛ Wia si jaŋ dii
dunia niaa sariya. 11 Ŋii ma duŋduŋa dee, la to la Tiina Yesu Kirisito lɛ
nɛ a na Wia si nagɛ ŋii kala. Ŋii wiaa la tuɔŋ tɔrɛ Wia nyuŋ nɛ. La Tiina
Yesu Kirisito nɛ ŋaa la di Wia siŋ.

Adam kɛŋ suuŋ kɔ, Yesu Kirisito nɛ kɛŋ miisiŋ kɔ

12 Haachɛ to ni-bala lɛ nɛ a ku juu dunia. Haachɛ-la nɛ tii suuŋ juu
dunia. Nuu-kala saa si ku ŋaa haachɛ tiina, ŋii nɛ tii suuŋ juu dunia niaa
kala a tiŋ haachɛ-la wiaa. 13 Haachɛ fa hɛ dunia lɛ, di Wia ha bi wialiŋ
joŋo pi Moosis di niaa tuto, ama bua-la lɛ ba fa bi cheeriŋ joŋo pi nialiŋ
si bi Moosis n̠ii-la jiŋ. 14 A chiŋ Adam bua-la lɛ a kaa kukɔ Moosis ma
miisiŋ lɛ, suuŋ nɛ laa dunia kala. Niaa dɔŋsuŋ fa hɛ dimɛ, ba haachɛba bi
Adam haachɛ-la naga, ama suuŋ laaba maa. Adam nɛ fa ŋaa nii-la si jaŋ
kɔ mimaariŋ.
15 Ama Wia zile ku-la kii Adam haachɛ-la. Niaa yuga nɛ a suu a tiŋ ni-
bala haachɛ wiaa. Ama Wia fála nennige a joŋ u zile ku-la pila, u nɛ paala
yuga kii haachɛ-la. Yesu Kirisito nɛ ŋaa zile ku-la. U lahɔrimɔ lɛ u pɛ niaa
lɛ yugɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 16 Haachɛ to ni-bala lɛ nɛ a juu dunia. Wia zile
ku-la ma to ni-bala lɛ nɛ a juu dunia. Ama ba balia kala bi kubala ŋaa. A
tiŋ ni-bala haachɛ-la wiaa Wia dii la sariya a joŋ cheeriŋ pila. Ama niaa
si yuga a ŋaa haachɛ-la wiaa, Wia joŋ u zile ku-la pila a joŋ la haachɛba
chɛla, a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 17 Ni-bala haachɛ wiaa nɛ leŋ suuŋ
laa dunia tii. Wialiŋ Yesu Kirisito duŋduŋa si ŋaa pila, ba ha yuga kii ni-
bala-la haachɛ-la t̠imiŋ. Wia to Yesu lɛ nɛ a fála nennige woruŋ, a leŋ la
kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ chɔgita. Nialiŋ si laa kiaa deeŋba, ba jaŋ kɛŋ miisiŋ
(a dii dunia) a tiŋ Yesu Kirisito wiaa.
18 Ni-bala haachɛ si wuo leŋ nuu-kala laa cheeriŋ Wia teeŋ ŋii, ŋii nɛ
ni-bala tuɔ-pula wu-ŋaalaa ma jaŋ wuo leŋ di nuu-kala kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ a kɛŋ miisiŋ. 19 Ni-bala si via Wia niiŋ nɛ ŋaa niaa yugɛ a ŋaa
haachɛ tiŋŋaa. Ŋii titia nɛ ni-bala si to Wia niiŋ nɛ wuo ŋaa niaa yugɛ
a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 20 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto nɛ ku
wasa leŋ haachɛ purikɛ dunia lɛ. Ama haachɛ-la si ku wasa purikɛ, ŋii nɛ
Wia ma faasa fála nennige a wasa pɛla lɛ woruŋ. 21 Haachɛ si kɛŋ doluŋ
a laa dunia dii, ŋii nɛ kɛŋ suuŋ kaa kɔ. Wia ma saa kɛŋ la miisiŋ doluŋ a
fá dunia niaa nennige a kieli, a pɛba lɛ. U to la Tiina Yesu Kirisito tuɔ-pul
wu-ŋaalaa lɛ nɛ a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.

6

Wii-chuɔlɛ liiŋ fonuŋ bubuɔŋ

1 Bɛɛ nɛ saa la jaŋ bul? La haa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ di Wia faasa fifála
nennige a pɛla lɛ koo? 2 Ai, la si liisɛ la titia wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ ŋii,

ɛɛ nɛ la jaŋ bira ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ? 3 Ma kala jima ari ba si foma Wii-
chuɔlɛ liiŋ Yesu Kirisito doluŋ lɛ ŋii, u si suu ŋii, ma ma suba nɛ. 4 Ba si
fola Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, u naga la duu kala suba nɛ ba joŋo hugi. Ba ŋaa
ŋii di la wuo jiŋ ari Kirisito si sii suuŋ lɛ ŋii u Nyimma doluŋ lɛ, la ma wuo
kɛŋ mii-faliŋ a tuto woŋbii dɔŋ.

5 La duu kala si suba ŋii, la kala ma jaŋ bira sii suuŋ lɛ. 6 La jima ari ba si
kɛŋ Kirisito kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii u suu, ba kpaasu ari la wu-bɔŋŋɔɔ
kala nɛ. U ŋaa ŋii a wuo yuo dii dol-la la fa si kɛnɛ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ,
di la bira sí haachɛ yosuŋ ŋaa. 7 Di nuu-kala nɛ suba, Wia liisu u haachɛ
lɛ nɛ. Nuu-kala bira bi jaŋ joŋ cheeriŋ pu. 8 La laa dii ari la di Kirisito
kala si suba ŋii, la duu kala jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ. 9 La jima ari Wia
si chisɛ Kirisito suuŋ lɛ ŋii, u bira bi jaŋ suu, ŋii wiaa suuŋ bira buu wuo.
10 U si suu ŋii, bala duŋduŋ nɛ u suu. U suba duu kɛŋ haachɛ doluŋ nɛ
chei. U si sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ ŋii, u joŋ u miisiŋ a pi Wia nɛ. 11 Ŋii
wiaa u maga di ma biinɛ ma titia lɛ ari ma ma suu haachɛ wiaa nɛ, a joŋ
ma miisiŋ a pi Wia, bɛɛ wiaa ma di Kirisito kala ŋaa kubala nɛ.

12 Ma saa sí leŋe di haachɛ tii ma yaraa, di ma to u niiŋ lɛ a ŋiŋaa ma titia
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa. 13 U bi maga di ma joŋ ma yaraa naŋdaasiŋ dɔŋsuŋ
pi haachɛ a kaa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ama má joŋ ma titia pi Wia. Ma-na nagɛ
nialiŋ si sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ nɛ. Má saa joŋ ma yaraa naŋdaasiŋ kala a
pi Wia duu wuo leŋ di ma ŋaa tuɔ-pul wiaa. 14 Haachɛ bira bima wuo, bɛɛ
wiaa Wia lahɔrimɔ lɛ nɛ ma kɛŋ miisiŋ, wialiŋ Moosis fa si bile di niaa
tuto dee.

La ŋaa Wia yosuŋ nɛ lɛɛlɛ

15 La si kɛŋ miisiŋ Wia lahɔrimɔ lɛ, wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto
lɛ dee, u ŋii wiaa saa la ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ koo? Ai, u bi woŋbii ŋaa. 16 Ma
jima di ma nɛ joŋ ma titia a pi nuu a tuto u niiŋ lɛ, ma ŋaa nii-la ma síi to
yosuŋ nɛ. Di ma nɛ joŋ ma titia a hɛ haachɛ nisiŋ lɛ, ma jaŋ suu. Di ma
nɛ biraa to Wia niiŋ ma lɛ, ma jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 17 Ama laa
lɔllɛ Wia ari ma nialiŋ fa si ŋaa haachɛ yosuŋ, ma lɛɛlɛ joŋ ma tuɔŋ kala
aa to Wia wialiŋ ba si dagɛma di maa to. 18 Wia si liisɛma haachɛ nisiŋ lɛ
ŋii, ma miira ku kɛŋ ma titia a kaa ŋaa tuɔ-pul kɛnnɛ yosuŋ nɛ. 19 Mi si
bul yosuŋ wiaa ŋii, u ŋaa wu-kaa-magisii nɛ mi magisɛ, di ŋii dee ma bi u
bubuɔŋ wuo jiŋ. Ma fa si joŋ ma titia a hɛ disinniŋ ari wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ
lɛ, ŋii titia nɛ ma maga di ma lɛɛlɛ joŋ ma naŋdaasiŋ kala a hɛ tuɔ-pul
wu-ŋaalaa lɛ, di ma bira sí disinniŋ kɛŋ aŋ kɛŋ tuɔ-pula.

20 Bua-la lɛ ma fa si joŋ ma titia hɛ haachɛ nisiŋ lɛ a ŋaa u yosuŋ, ma
fa laa ma titia nɛ tuɔ-pul wiaa ŋaaniŋ lɛ. 21 Wiaa deeŋba ma fa síi ŋaa,
nyuuru bɛɛ nɛ ma na? Wialiŋ miira ŋaa hiisiŋ kɛŋma nɛ lɛɛlɛ. Ba didɛriŋ
nɛ saa ŋaa suuŋ. 22 Ama lɛɛlɛ Wia laama ta nɛ haachɛ nisiŋ lɛ. Ma ŋaa
Wia yosuŋ nɛ lɛɛlɛ. Ma nyuuruŋ nɛ, ma bira si bi disiŋ kala kɛnɛ, ma saa
jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 23 Time-la ba si yie joŋo ti̱ŋ haachɛ nɛ ŋaa suuŋ.
Ama Wia zile ku-la u si joŋo pila nɛ ŋaa miisi-la si bi dɛrɛ, a tiŋ la Tiina
Yesu Kirisito wiaa.

7

Wia Diŋ-zɔŋ-la pila doluŋ di la ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ

1 Mi naaŋbiiriŋ, ma ŋaa nialiŋ si jiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto nɛ. Ma jima ari nuhuobiine yie magɛ duu tuto wialiŋ ba si bile
nɛ duu nɛ hɛ u miisiŋ lɛ, see duu suba. 2 Di haala nɛ kɛŋ bala, u bala nɛ

tiiu. U yie magɛ duu tuto u bala niiŋ nɛ, bua-la lɛ u bala si hɛ u miisiŋ lɛ.
Di u bala-la nɛ suba, haal-la laa u titia nɛ u bala nisiŋ lɛ. U bira bi u bala
niiŋ to. 3 Di u bala nɛ ha hɛ u miisiŋ lɛ, ka u viau aŋ mu jaa baal dɔŋ, u
juu baal-la u si via haachɛ lɛ nɛ. Ama di u bala nɛ suba, u laa u titia nɛ
u bala-la si suba nisiŋ lɛ. Di u nɛ jaa baal dɔŋ maa, u bira bi u bala-la si
suba haachɛ lɛ jua.

4 Mi naaŋbiiriŋ, ŋii titia nɛ ma ma nagɛ. Ma suu wialiŋ ba si bile di niaa
tuto tuɔŋ nɛ, bɛɛ wiaa Kirisito si suu ŋii, ma duu kala nɛ suba. Lɛɛlɛ nuu
dɔŋ nɛ tiima, nii-la si sii suuŋ lɛ. U ŋaa ŋii di la wuo tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ a
pi Wia nɛ. 5 Bua-la la síi to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ, wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ fa ŋaa di sima kɛŋla di la kɛŋ la yaraa ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, wialiŋ si jaŋ kɛŋla mu hɛ suuŋ bua lɛ. 6 Ama lɛɛlɛ Wia liisɛla
wialiŋ Moosis fa si bile lɛ di niaa tuto. La tuɔtɔrɛ wu-ŋaala-la fa kɛŋla
kaa ŋaa yosuŋ nɛ. Ba lɛ nɛ la suu. Lɛɛlɛ la wuo tuto woŋbii dɔŋ nɛ, a
tiŋ tiŋtiŋŋaa aa pi Wia. Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ dagɛla ŋii, wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto dee.

Wialiŋ Moosis fa si bile nɛ dagɛ haachɛ si nagɛ ŋii

7 Bɛɛ nɛ saa laa chɛ di la bul? Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
ŋaa haachɛ wiaa nɛɛ? Ai, ŋii dee. Ama wialiŋ Moosis fa si bile nɛ leŋe mi
jiŋ haachɛ si nagɛ ŋii. Di wialiŋ Moosis si bile nɛ fa bi daga a bul di la sí
wialiŋ ba síi kisu hiɛnu, mi fa bi jaŋ jiŋ ari u ŋaa haachɛ nɛ. 8 Ama wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto si hɛ dimɛ ŋii, haachɛ na woŋbiiŋ
duu nyisɛmi hɛ di mi hihiɛnɛ wialiŋ ba síi kisu. Di wialiŋ Moosis fa si bile
wiaa dee, haachɛ-na fa ŋaa ku-suu nɛ. U fa bi dol kɛnɛ. 9 Bua-la lɛ mi fa
ha si bi wialiŋ Moosis fa si bile jiŋ, mi fa hɔnɔ nɛ ari yarifiɛlaa. Ŋii nɛ mi
ku jiŋ wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto. Mi si ku jiŋ wialiŋ ŋii, haachɛ
fa si nagɛ ni-suuŋ mi teeŋ, u miira ku kɛŋ doluŋ a ŋaa mi miira nagɛ ni-
suu. 10 Wialiŋ Moosis fa si bile fa maga di ba leŋ di mi hɔŋ ari yarifiɛlaa,
ama ba miira ŋaa mi nagɛ ni-suu nɛ. 11 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto si hɛ dimɛ ŋii, haachɛ na woŋbiiŋ duu nyisɛmi a hɛ suuŋ bua lɛ.
12 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto saa bi disinniŋ kɛnɛ, wii-la kala si
hɛ wialiŋ tuɔŋ ma bi disinniŋ kɛnɛ. Ba kala ŋaa wutitii nɛ a zɔŋ. 13 Wii-la
si ŋaa wu-zɔŋ nɛ saa ŋaa mi suu koo? Ai, ŋii dee. Haachɛ nɛ ŋaa mi suu.
U kɛŋ wialiŋ si zɔmɔ nɛ a kaa ŋaa mi suu. U ŋaa ŋii di la wuo jiŋ haachɛ
si nagɛ ŋii. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa di niaa tuto, ŋaa la jiŋ ari haachɛ
bɔmɔ nɛ kiŋkɛŋ.

Wia nɛ laala haachɛ nisiŋ lɛ a tiŋ Yesu wiaa

14 La jima ari wialiŋ Moosis fa si bile ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ wiaa nɛ.
Ama mi-na ŋaa nuhuobiiŋ nɛ, nii-la yaraa si jaŋ pua. Haachɛ kɛŋmi nɛ
mi ŋaa u yoŋ. 15 Mi bi jiŋ wii-la kala si kɛŋmi, bɛɛ wiaa mi bi wii-la mi
si cho di mi ŋaa ka ŋaa, ama wii-la mi si bi cho nɛ mii ŋaa. 16 Mi síi ŋaa
wii-la mi si bi cho di mi ŋaa, u daga ari mi sɛyɛ ari wialiŋ Moosis fa si bile
zɔmɔ nɛ. 17 Ŋii wiaa mi titia dee bi wii-la ka ŋaa. Haachɛ-la si hɛmi lɛ nɛ
níi ŋaa. 18 Mi si kɛŋ nuhuobiine yaraa ŋii, mi jima ari wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ
bimi lɛ hɛ. Mi fa cho di mii ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ, a ŋaa lulɔl. 19 Wu-zɔmɔ-la
mi si cho di mii ŋaa, mi bibaa ŋaa, ama wu-bɔmɔ-la mi si bi cho di mii
ŋaa, ba nɛ mii ŋaa. 20 Mi si ŋaa wii-la mi si bi cho di mii ŋaa, u naga ari
mi dee bi ŋaa, ama haachɛ-la si hɛmi lɛ nɛ ŋaa.

21 Mi lɛɛlɛ na ari mi nagisiŋ nɛ ŋii. Di mi níi chɛ mi ŋaa wii-la si zɔmɔ,
wii-la si bi zɔŋ yie hɛ mi nyuŋ lɛ. U nɛ saa mi yie ŋaa. 22 Mi cho wialiŋ
Wia si daga nɛ mi tuɔŋ lɛ, a cho di mii ŋaaba. 23 Ama mi na ari wu-tanii
nɛ miira hɛmi lɛ aa tiŋ, a kɛŋ mi tuɔbiiŋ-zɔmɔ-la baa yuo dɔŋɔ. Wiiŋ deeŋ
leŋe mi ŋaa haachɛ-la si hɛmi lɛ yoŋ nɛ a tuto u niiŋ wiaa lɛ. 24 Mi lɛlɛ
nɛ. Wialiŋ si hɛmi lɛ kɛŋmi kaa mu suuŋ bua nɛ. Kubɛɛ nɛ jaŋ laami
ba lɛ? Wia nɛ jaŋ wuo laami wiaa deeŋba lɛ a tiŋ la Tiina Yesu Kirisito
wiaa. 25 Mii lɔllu woruŋ. Mi titia doluŋ lɛ, mi jaŋ to Wia niiŋ wiaa ari mi
tuɔbiinaa duŋduŋa, ka di mi yaraa maa to haachɛ niiŋ.

8

Má leŋ la joŋ la nyuŋ hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la wiaa lɛ

1 Di la di Kirisito kala nɛ ŋaa kubala, Wia bira bi jaŋ dii la sariya a joŋ
cheeriŋ pila. 2 La di Yesu Kirisito si ŋaa kubala ŋii, u Diŋ-zɔŋ-la joŋ miisiŋ
pila. U laala ta nɛ haachɛ ari suuŋ nisiŋ lɛ. 3 Wialiŋ Moosis fa si bile, bila
lɛ wuo pɛ, bɛɛ wiaa la yaraa bi doluŋ kɛnɛ. Ama wialiŋ ba si bi wuo ŋaa,
Wia wuo ŋaaba nɛ. Ba nɛ ŋla: U si chɛ u liisɛ nuhuobiine haachɛ lɛ, u ta
u titia Bie u ku tuu. U yaraa nagɛ la yaraa, duu laa la haachɛba ta. U si
ŋaa ŋii, Wia wuo dɔgisɛ haachɛ. 4 U ŋaa ŋii di la wuo kɛŋ doluŋ a ŋiŋaa
wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto. La nialiŋ si bi la yaraa doluŋ lɛ ka
to aŋ tuto Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, la wuo ŋaa wutitiiba-la Moosis fa si
bile di laa ŋaa. 5 Nialiŋ kala síi to ba yaraa doluŋ lɛ, ba joŋ ba nyuŋ kala
a hɛ ba yaraa wu-ŋaalaa lɛ nɛ, ama nialiŋ kala ma síi to Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ba ma joŋ ba nyuŋ kala a hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la si cho wialiŋ lɛ nɛ.
6 Di la nɛ joŋ la nyuŋ a hɛ la yaraa wu-ŋaalaa lɛ, la jaŋ suu, ama di la nɛ
joŋ la nyuŋ a hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la wu-ŋaalaa lɛ, la jaŋ kɛŋ miisiŋ a hɔŋ ari
yarifiɛlaa, 7 bɛɛ wiaa di nuu nɛ joŋ u nyuŋ kala a hɛ u yaraa doluŋ lɛ, u
ŋaa Wia diŋdɔŋ nɛ. U bi chɛ duu to wialiŋ Wia si daga, u paala bi wuo to.
8 Nialiŋ síi to ba yaraa wu-ŋaalaa lɛ, ba bi wialiŋ Wia si cho wuo ŋaa.
9 Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ ŋii, ma-na bi ma yaraa wu-ŋaalaa lɛ ka
to, maa to wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si daga nɛ. Di Wia Diŋ-zɔŋ-la tuo nuu-
kala lɛ, u bi Kirisito kuŋ ŋaa. 10 Di Kirisito nɛ hɛma lɛ, ma yaraa namia
ha jaŋ suu a tiŋ ma haachɛba wiaa. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ, u nɛ
pima miisiŋ, bɛɛ wiaa ma kɛŋ tuɔ-pula nɛ Wia sipaaŋ. 11 Wia nɛ chisɛ
Yesu suuŋ lɛ. Di u Diŋ-zɔŋ-la nɛ hɛma lɛ, u jaŋ chisɛ ma yara-la si jaŋ
pua suuŋ lɛ di ma kɛŋ miisiŋ, ari u si chisɛ Yesu suuŋ lɛ ŋii. U jaŋ to u
Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ nɛ a ŋaa ŋii.
12 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, u bi maga di nuu-kala fugɛla di la tuto la yaraa
wu-ŋaalaa lɛ. 13 Di ma nɛ to ma yaraa wu-ŋaalaa lɛ, ma jaŋ suu. Ama di
ma nɛ via ma yaraa wu-ŋaalaa, ma jaŋ kɛŋ miisiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ. 14 Nialiŋ kala síi to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ wiaa, ba ŋaa Wia biiriŋ nɛ.
15 Wia bi ŋaa di ma nagɛ yosuŋ a bira fifá fawulluŋ, ama u Diŋ-zɔŋ-la
leŋe ma ŋaa u biiriŋ nɛ. Di la níi yiru, la wuo kɛnu yirɛ “la Nyimma”.
16 Wia Diŋ-zɔŋ-la ari la tuɔbiinaa kala yie dagɛ ari la ŋaa Wia biiriŋ nɛ.
17 La si ŋaa Wia biiriŋ ŋii, Wia joŋ kiaa nɛ a billa lɛ, kialiŋ kala Wia si
joŋo bil Kirisito lɛ, la ma jaŋ tiiba. Di la di Kirisito kala nɛ na hɛɛŋ, la ma
jaŋ laa yiri-la Kirisito si jaŋ laa.

Yiri-la la si jaŋ laa Wia teeŋ

18 Mi bee na ari hɛɛŋ deeŋ mi síi na bi jaŋ wuo kaa magisɛ yiri-la la si
jaŋ laa. 19 Dunia kuŋ-kala níi gbɛru a kpil digilaa di ba na bua-la lɛ Wia

biiriŋ si jaŋ laa yiriŋ. 20 Tiŋtimii-la dunia kiaa si maga di ba tiŋ, ba tima
lɔl nɛ. Ba titia tuɔtɔruŋ lɛ dee ba lɔl ŋii, ama Wia nɛ ŋaa ba lɔl. Ari ŋii
kala Wia ha leŋe ba kɛŋ yiɛlaa, 21 bɛɛ wiaa Wia jaŋ laaba ta a liisɛba suuŋ
bua lɛ. Wia biiriŋ si jaŋ kɔ a laa yiriŋ ŋii a tii ba titia, ba ma jaŋ tii ba titia
ŋii a ma kɛŋ yiriŋ. 22 La jima ari dunia kiaa kala haa huuni nɛ, ari haala
síi chɛ duu lul aa huuni ŋii. 23 Dunia kiaa duŋduŋa dee, ama la ma nialiŋ
Wia si laa sipaaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ, la maa huuni nɛ la tuɔŋ lɛ duu
kɛŋ la yaraa birimɛ [di la chaasa ŋaa u biiriŋ] a laa yiriŋ.

24 Wia si laala ta ŋii, la kɛŋ yiɛlaa. Di la nɛ na wialiŋ la síi yiɛlu, u bira bi
maga di la yiyiɛlɛ wii. Di nuu nɛ yiɛlɛ kuŋ, di u nɛ nau, u jaŋ bira yiyiɛlɛ
ku-la wiaa? Ai. 25 Ama di la níi yiɛlɛ wialiŋ la ha si bi na, la kɛŋ kenyiri a
gbigbɛrɛ.

La si yie kɛŋ yiɛlaa ŋii a kɛŋ kenyiri, 26 ŋii titia nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ma yie
kɔ a pɛla lɛ a tiŋ la si bi doluŋ kɛnɛ di la pɛ la titia lɛ. La paala bi jiŋ ŋii u
si maga di la chuɔlɛ Wia. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la titia sul Wia a pipila. U si
yie susul Wia ŋii aa huuni ŋii, la bi jaŋ wuo kɛŋ niiŋ a dagɛ, ama 27 Wia
na nuhuobiine tuɔŋ kala nɛ a ma jiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la síi huuni ŋii bubuɔŋ,
bɛɛ wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la síi sul Wia a pi Wia niaa ŋii, Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ
u yie susul ŋii.

28 Nialiŋ Wia si tuɔsa di ba ŋaa u niaa, ba chou nɛ. Niaa deeŋba teeŋ
Wia ŋaa wii-kala birimɛ wu-zɔŋ nɛ a piba. 29 Nialiŋ Wia si laa sipaaŋ liisɛ,
u liisɛba duu kɛŋba birimɛ di ba nagɛ u titia Bie nɛ, a leŋ u Bie ŋaa ba
kala kuhiaŋ. 30 Wia yirɛ nialiŋ u fa si laa sipaaŋ liisɛ di ba ŋaa u niaa nɛ.
U si yirɛba ŋii, ba kɔ u teeŋ. Ba si kɔ ŋii, u leŋe ba kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.
Nialiŋ ma si kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, u leŋe ba ma pɛ laa u yiriŋ.

Kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo liisɛmi ŋii Kirisito si chomi lɛ

31 Di la nɛ jiŋ wiaa deeŋba kala, bɛɛ nɛ bira ka di la bul? Di Wia nɛ chiŋ
la hariŋ, kubɛɛ ma nɛ bira kɛŋ doluŋ a kiila? 32 Wia paala bi u titia Bie
kaa laa niaa teeŋ. U joŋu hɛ niaa nisiŋ lɛ nɛ di ba kpuu a tiŋ la wiaa. U
si wuo ŋaa ŋla, ma bi jiŋ ari u jaŋ wuo chaasa joŋ kuŋ-kala ma pɛ pila
koo? 33 Kubɛɛ nɛ saa jaŋ bira joŋ cheeriŋ a pi nialiŋ Wia si liisa? Nuu
tuo, bɛɛ wiaa Wia titia nɛ leŋe ba kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 34 Kubɛɛ ma nɛ
bira jaŋ wuo dii ba sariya a dɔgisɛba? Nuu tuo, bɛɛ wiaa Kirisito suba nɛ,
aŋ bira sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ a hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ, a sul
Wia pipila duu pɛla lɛ. 35 Kirisito si chola ŋii, bɛɛ kuŋ nɛ jaŋ bira ŋaa di
Kirisito síla cho? Wahala koo wu-juulaa, koo di ba to la naasiŋ dudɔgisɛla,
koo di losuŋ kpula, koo di la bi gɛnniŋ kɛnɛ di la laalɛ, koo di wu-bɔŋ nɛ
gbɛrɛla, koo di la nɛ jaŋ suu? Wiaa deeŋba kuŋ-kala bi jaŋ wuo ŋaa di
Kirisito bira síla cho. 36 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ:

"A tiŋ ŋ wiaa, laa gbɛrɛ suuŋ nɛ tapulii-na kala.

Ba yie beŋla ari la nagɛ piesee nɛ ba si kaa lii di ba kpu."

37 Ari ŋii kala, di wiaa deeŋba kuŋ-kala nɛ ku juula, la yie wuo yuo dii nɛ
a tiŋ nii-la si chola wiaa. 38-39 Wiiŋ deeŋ tuo kaa lɛrɛ, mi jima kuŋ-kala
tuo si jaŋ wuo liisɛmi ŋii Kirisito si chomi lɛ. Suuŋ, koo miisiŋ, koo Wia
tiŋdaaraa, koo Wia bii-zɔŋŋɔɔ ari Wia bii-bɔŋŋɔɔ, koo kialiŋ kala si hɛ
dimɛ lɛɛlɛ, koo kialiŋ si jaŋ to hariŋ kɔ, kialiŋ si hɛ wia nyuŋ a kɛŋ doluŋ,
koo kialiŋ si kɛŋ doluŋ a hɛ tiŋteeŋ lɛ. Wia si to la Tiina Yesu Kirisito lɛ a
chola ŋii, dunia kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo liisɛla chonu-la lɛ.

9

Wia fa liisɛ Iziral tiŋŋaa di ba ŋaa u niaa

1 Mi síi chɛ di mi bul wii-la ŋaa wutitii nɛ. Mi si ŋaa Kirisito nuu ŋii,
mi bi wiaa nyia. Wia Diŋ-zɔŋ-la síi beŋ mi tuɔbiinaa ŋii, u ma leŋe mi jiŋ
ari mi bi wiaa ka nyia. 2 Mi tuɔŋ faasa chei nɛ a tiŋ mi titia niaa wiaa. Uu
walimɛmi kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 3 Mi fa cho di Wia ŋmiɛsa hɛmi lɛ nɛ a kɛŋmi
pɔrɛ Kirisito teeŋ, aŋ laa mi naaŋbiiriŋ ari mi doho niaa kala ta. 4 Niaa
deeŋba nɛ ŋaa Iziral tiŋŋaa, nialiŋ Wia si liisa. U leŋe ba nɛ ŋaa u biiriŋ a
laa u yiriŋ. Ba di Wia bil niiŋ a pi dɔŋɔ, Wia leŋ Moosis ŋmuŋsɛ wiaa piba
di ba tuto, a dagɛba Wia chuɔluŋ woŋbiiŋ, a bul duu jaŋ ŋaa wiaa pipiba.
5 Ba nɛ ŋaa la naabalimaba doho niaa Wia si liisa. Ba si lul Kirisito maa,
u ma fa ŋaa la naabalimaba doho nuu nɛ. U-na Kirisito nɛ kii kuŋ-kala.
Má leŋ di la dɛnnɛ Wia bua-na kala lɛ a kaa mu wuu. Ami.

6 Ama u bi naga ari Wia si si u jaŋ ŋaa wii-la u via nɛ, bɛɛ wiaa Iziral
doho niaa kala dee Wia leŋ ba ŋaa u niaa. 7 Abiraham doho niaa ma kala
dee bi Wia niaa ŋaa, ama Aizik doho niaa duŋduŋa nɛ ŋaa Abiraham doho
niaa titia. 8 Wiiŋ deeŋ daga ari nuu-kala doho bi Wia niaa doho ŋaa, see
biiri-la Wia si bula di ba lul, ba nɛ u beŋ ba ŋaa u doho niaa titia. 9 U fa
si bul wiaa a tigɛ bile ba si jaŋ lul lɛ, ŋla nɛ u fa bul:

"Mi jaŋ miira kɔ bua deeŋ titia lɛ hariŋ jina,
di ŋ haala Saara lul baal."

10 Ŋii ma duŋduŋa dee. Ribɛka ma si lul biiriŋ balia-la, ba nyimma ŋaa
kubala nɛ, u nɛ la naabalima Aizik. 11-12 Ka di Ribɛka-na lul daaliɛri-la,
biiri-la ha bi wu-zɔŋ koo wu-bɔŋ kala ŋaa, ka Wia bula pu a bul,

"Ŋ si jaŋ lul biiri-la, kuhiaŋ jaŋ tima pipi ku-bie."

Ŋii daga ari Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u yirɛ u niaa a tuɔsɛba, u bi naga ari ba
si ŋaa wialiŋ nɛ tii u tuɔsɛba. U si yirɛba nɛ tii ba ŋaa u niaa. 13 Ba bira
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ:

"Mi cho Jekɔb aŋ bɛrɛ Isɔ."

Wia kɛŋ wutitii nɛ

14 Bɛɛ nɛ saa la jaŋ bul? La jaŋ wuo bul di Wia bi wutitii kɛnɛɛ? Ai.
15 Wia fa bula pi Moosis a bul,

"Nialiŋ mi si liisa di mi pɛba lɛ, mi jaŋ pɛba lɛ.
Nialiŋ ma mi si liisa di mi fába nennige, mi jaŋ fába nennige."

16 Wiiŋ deeŋ saa bi naga nuhuobiine si cho wialiŋ a wiwalimɛ duu ŋaaba
nɛ tii, ama Wia si fála nennige nɛ tii, 17 bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a tigɛ Feero lɛ ari Wia bula pu a bul,

"Wii-la si tii mi leŋ ŋ dii kuoruŋ nɛ ŋla:
mi ŋaa ŋii di mi wuo toŋ lɛ nɛ a dagɛ mi doluŋ,
di ba yirɛ mi yiriŋ dunia kala lɛ."

18 Nialiŋ saa Wia si liisa duu fába nennige, uu fába nennige nɛ. Nialiŋ ma
u si liisa di ba kɛŋ nyu-duoŋ a tiŋ ba haachɛba wiaa, u leŋe ba ma kɛŋ
nyu-duoŋ nɛ.

19 Ma dɔŋɔ saa jaŋ wuo piɛsɛ a bul, "Di Wia níi ŋaa ŋii, ɛɛ nɛ saa u jaŋ
wuo joŋ cheeriŋ a pi niaa? Kubɛɛ nɛ saa jaŋ wuo kɛŋ kenyiri di Wia kɛnu
birimɛ?"

20 Kubɛɛ nɛ kaŋ, ŋ-na nuhuobiine di ŋ laa wiaa bul Wia niiŋ lɛ? Ku-la
ba si ŋaa, u jaŋ wuo piɛsɛ nii-la si ŋaau a bul, "Bɛɛ nɛ tii ŋ ŋaami mi nagɛ
ŋla?" 21 Pupoi-mɛɛrɛ jaŋ wuo lɔgɛ churuŋ a kaa mɛ pupoi-zɔmuŋ, a bira
wuo lɔgɛ a mɛ pupoi-lɔruŋ. Di pupoi-mɛɛrɛ nɛ cho ŋii, u jaŋ wuo ŋaa.

22 Ŋii titia nɛ Wia ma jaŋ wuo ŋaa niaa lɛ. Niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a nagɛ
pupoi-kpaaniŋ si maga di ba ŋmoo yɛrɛ, ka Wia kɛŋ kenyiri a nyalimɛ ŋii
kala halii. U fa jaŋ wuo na baaniŋ ba nyuŋ a dagɛ u doluŋ, ka u wuo
nyalimɛ 23 a tiŋ nialiŋ si nagɛ pupoi-zɔŋŋɔɔ wiaa, niaa deeŋba nennige nɛ
u fifá. U laa sipaaŋ liisɛba di ba dii u yiri-bal-la. Ba nɛ u dagɛ u yiri-baliŋ
pa. 24 La nɛ nialiŋ u si liisa, la kala dee bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, la dɔŋsuŋ ma
ŋaa nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. 25 Ba bul ŋla nɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ
ba síi yirɛ Hoziya a bul,

“Nialiŋ si bi mi niaa ŋaa,
mi jaŋ yirɛba mi niaa.
Nialiŋ ma mi fa si bi cho,
mi jaŋ yirɛba mi ni-chooloo.
26 Lee-la titia ba fa si bula pi niaa ari ba bi Wia niaa ŋaa,
lee-la nɛ ba jaŋ yirɛba Wii-titii biiriŋ.”

27 Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U ma fa
heele bul a tigɛ Iziral niaa lɛ a bul, “Di Iziral tiŋŋaa nɛ paala faasa yuga
a nagɛ hagili-buŋbugulo si piŋ mugi-baliŋ niiŋ, ba tuɔŋ niaa baŋmɛnɛ
duŋduŋa nɛ Wia jaŋ laa ta, 28 bɛɛ wiaa chɛɛ dɔŋ la Tiina Wia jaŋ ŋaa ŋii
u fa si bula pila. U bi jaŋ dieni ka di u chei dunia niaa.” 29 Ŋla nɛ Azaaya
ma fa bira bul di Wia jaŋ ŋaa maachie. U fa si,

“Di Wia nɛ fa bi la naabalima doho niaa baŋmɛnɛ leŋe,
la kala fa jaŋ suu,
a nagɛ Sɔdɔm ari Gɔmɔra niaa kala si suu ŋii.”

Iziral tiŋŋaa dɔŋsuŋ bi tuɔ-pula kɛnɛ Wia sipaaŋ

30 Wii-la didɛriŋ nɛ ŋla: Nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa fa bi chɛ di ba kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ. Ba nɛ miira ku kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ ba
yarida wiaa. 31 Ka Iziral niaa fa faasaa chɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ
aa to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto. Ama ba bi wialiŋ wuo tuto di
ba kɛŋ tuɔ-pula-la Wia sipaaŋ. 32 Bɛɛ nɛ tii ba bi tuɔ-pula-la na? Ba bi
yarida kɛnɛ di ba na tuɔ-pula-la Wia sipaaŋ, bɛɛ wiaa ba faa chɛ di ba
kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ wialiŋ ba síi to nɛ. Ba joŋ ba naasiŋ a ŋmoo
tabii-la si ŋaa niaa sisiɛru nɛ. 33 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ tabii-la
lɛ nɛ a bul,

“Bee na, mi joŋ tabii-la si jaŋ leŋ di niaa gɛrɛ
a bil lee-la ba síi yirɛ Zaayɔŋ.
Tabii-la ŋaa buŋ nɛ.
U jaŋ leŋ di niaa gɛrɛ titel.
Ama nuu-na kala si laa nii-la la síi yirɛ buŋ-la, wiaa dii, u bi jaŋ hiisɛ u
titia.”

10

1 Mi naaŋbiiriŋ, mi tuɔŋ lɛ mi faasa cho di Wia laa Ju̱u tiŋŋaa ta nɛ. Mi
yie chuɔlɛ Wia piba ari siifiɛsiŋ nɛ. 2 Mi jima ari ba joŋ ba nyuŋ kala hɛ
Wia lɛ nɛ, ama ba bi Wia woŋbii-titii-la jiŋ. 3 Ba bi jiŋ woŋbii-la Wia si yie
leŋ ba to a kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, aŋ chichɛ di ba to ba titia woŋbiee. Ŋii
nɛ tii ba bi ba titia joŋo hɛ woŋbii-la Wia si yie to a leŋ niaa kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ. 4 Kirisito nɛ ŋaa wialiŋ kala Moosis fa si ŋmuŋsa di niaa tuto
didɛriŋ. Nii-la kala si laa u wiaa dii jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.

Nuu-na kala si yirɛ Wia, u jaŋ laau ta

5 Moosis fa ŋmuŋsa a tigɛ nialiŋ síi to wialiŋ u si bile di niaa to a kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ, di ba nɛ wuo to wialiŋ, ba jaŋ kɛŋ miisiŋ. 6 Wialiŋ
ba si bula Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ ba
yarida wiaa nɛ ŋla: Ba si, “Ma sí ma tuɔŋ lɛ biinu a piɛsɛ, ‘Kubɛɛ nɛ jaŋ
jil Wia-jaŋ (a kɛŋ Kirisito kaa ku tuu)?’ 7 Koo ma bira sí piɛsu a bul di
kubɛɛ nɛ jaŋ mu lɛliŋ (a kɛŋ Kirisito kaa kɔ)?” 8 Ba si di Wia wu-zɔmɔ-la
kpagɛma nɛ. U hɛ ma niiŋ lɛ a hɛ ma tuɔŋ maa. Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul
nɛ ŋaa wu-zɔmɔ-la si tigɛ nialiŋ si laa Kirisito wiaa dii a kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ. 9 Di ŋ nɛ jaŋ wuo suri ŋ niiŋ a bul ari Yesu nɛ ŋaa ŋ Tiina, a laa dii
ari ŋ tuɔŋ ari Wia chisu suuŋ lɛ, Wia jaŋ laaŋ ta, 10 bɛɛ wiaa di la nɛ kɛŋ
la tuɔŋ a laa Yesu wiaa dii, la jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. Di la nɛ kɛŋ
la niiŋ ma bul di la laa u wiaa dii, Wia jaŋ laala ta. 11 Wia teniŋ tuɔŋ, ŋla
nɛ ba bul: “Nuu-na kala si laa u wiaa dii, Wia bi jaŋ hiisu.” 12 Ju̱u tiŋŋaa
ari nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ba kala ŋaa kubala nɛ u teeŋ. U bi ba kaa
pɔrɛ. U ŋaa nuu-kala Tiina nɛ. Di nuu-kala nɛ yiru, u jaŋ pɛ u tiina lɛ
woruŋ. 13 Ŋla nɛ ba bul Wia teniŋ tuɔŋ: “Nuu-na kala si yirɛ la Tiina Wia
yiriŋ duu laau ta, u jaŋ laau ta.”
14 Ama di ba nɛ bi u wiaa laa dii, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa a yirɛ u yiriŋ duu
laaba ta? Di ba nɛ bira bi u wiaa nia, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa di ba laa u wiaa
dii? Di nuu ma nɛ saa bi u wiaa bula piba, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo ŋaa nii? 15 Di
Wia nɛ bi niaa tima di ba bul u wiaa, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo ŋaa bul u wiaa? Ba
fa ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul, “Nialiŋ síi kɔ di ba bul Wia wu-zɔmɔ-la,
ba kɔ woruŋ nɛ.” 16 Nialiŋ kɔ nɛ a bul Wia wu-zɔmɔ-la maa, ama nialiŋ si
kɔ jegile nii wialiŋ, ba dɔŋsuŋ bi wialiŋ to. Azaaya fa bira bul wiiŋ deeŋ
a bul, “La Tiina Wia, kubɛɛ nɛ hɛ dimɛ si laa wialiŋ la si bula piba dii?”
17 Ŋ yie nii wii nɛ a laa dii. Ba nɛ ŋaa wialiŋ si tigɛ Kirisito lɛ.
18 Ama mi jaŋ piɛsɛ wiiŋ deeŋ: Ba bi Wia wu-zɔmɔ-la niaa? Ba nia nɛ.
Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ a bul,
“Ba bul wiaa deeŋba dunia lee-kala nɛ.
Dunia nuu-kala nɛ nii wiaa deeŋba.”
19 Mi saa jaŋ bira piɛsɛ wiiŋ deeŋ: “Iziral tiŋŋaa si nii wialiŋ, ba bi ba
bubuɔŋ jiŋ?” Moosis nɛ fa laa sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ a bul di Wia si,
“Mi jaŋ leŋ di niaa yaraa bieri nialiŋ si bi mi niaa ŋaa wiaa.
Mi jaŋ bira leŋ di ma baaniŋ sii nialiŋ si bi wiaa jiŋ wiaa.”
20 Azaaya fa chaasa bul wiiŋ deeŋ a bul, Wia si,
“Nialiŋ si bi mii chɛ, ba nami nɛ.
Nialiŋ ma si bi mi wiaa piɛsɛ, mi kɛŋ mi titia dagɛba nɛ.”
21 Ama u bul ŋla nɛ a tigɛ Iziral tiŋŋaa lɛ:
“Mi kɛŋ mi nisaa chagɛ nɛ a dieni aa yirɛba di ba kɔ mi teeŋ,
ama ba bi sɛyɛ.
Ba viami nɛ. Ba bi sɛi di ba to mi niiŋ.”

11

Wia jaŋ fá Iziral tiŋŋaa nennige

1 Ŋii-na saa Wia via u niaa nɛ koo? Ai, mi ma titia ŋaa Iziral tiina nɛ, a
ŋaa Abiraham doho nuu a lii Bɛŋjamiŋ jaŋ niaa tuɔŋ. 2 Wia bi u niaa via,
nialiŋ u si laa sipaaŋ liisɛ. Ma bi wialiŋ ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ka
liisii? Wialiŋ ba si ŋmuŋsa a tigɛ Ilaaja lɛɛ? Ba ŋmuŋsa ari Ilaaja fa bul
Iziral tiŋŋaa wiaa pi Wia a tiŋ ba haachɛba wiaa. 3 U fa si,
“Mi Tiina Wia, ba kpu ŋ nialiŋ síi bul wiaa, ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,

a ŋmoo korunu-la ba si saa piŋ a lo.
Mi duŋduŋa nɛ ka,
ba saa walimɛ di ba kpumi ma nɛ.”
4 Ilaaja si bul ŋii, bɛɛ nɛ Wia bira bula pu? U si,
“Niaa bui balipɛ nɛ mi tii.
Niaa deeŋba kuŋ-kala bi vene-la ba síi yirɛ Baal kpaara.”
5 Ŋii titia nɛ u nagɛ Iziral tiŋŋaa lɛ bua deeŋ lɛ. Iziral tiŋŋaa baŋmɛnɛ
Wia liisɛ a fába nennige a pɛba lɛ. 6 U si liisɛba a fába nennige a pɛba
lɛ ŋii, u bi naga ba tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ ba si tima wiaa nɛ tii. Di u nɛ tiŋ niaa
wu-zɔŋŋɔɔ wiaa aa fába nennige, ŋii-na niaa nennige dee uu fá ŋii.
7 Bɛɛ nɛ saa? Iziral tiŋŋaa fa síi chɛ kialiŋ, ba biba naa. Ama nialiŋ mua
Wia si liisa ba tuɔŋ nɛ naba. Ku-kaanaa tuɔŋ dolie. Wia si yirɛba, ba via
nɛ. 8 Ba bul ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Wia leŋe ba siaa chuulɛ nɛ.
Ba bi kuŋ-kalaa na,
ba bi wii-kala maa nii a kaa kɔ ari jiniŋ.”
9 Devit ma fa bula a bul,
“Bua-la lɛ ba tuɔŋ si tɔrɔ, ba ku hilimi di ba dii kiaa,
leŋ di wiaa juuba di ba tel, a nagɛ ba si hɛ bɛrɛ u kɛŋ kua u tel ŋii.
Leŋ di ba tel ŋii a ṯiŋ ŋii chimiŋ.
10 Leŋ di ba siaa tɔ di ba sí kuŋ-kala wuo na,
leŋ di wiaa nyagɛba di ba duduuri wuu.”
11 Mi jaŋ piɛsɛ wiiŋ deeŋ: Ba si siɛra tel ŋii, ba tele ŋii di ba wii-wii-kala
dɛrɛ nɛ koo? Ai. Ama a tiŋ ba haachɛ wu-ŋaalaa lɛ, Wia laa nialiŋ si bi
J̱uu tiŋŋaa ŋaa ta nɛ. U ŋaa ŋii di J̱uu tiŋŋaa yaraa bieri, di ba na baaniŋ
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nyuŋ. 12 J̱uu tiŋŋaa haachɛba leŋe dunia niaa
ŋmoo naa-simiŋ nɛ. Ba si tele ŋii ŋaa nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa ŋmoo
naa-simiŋ nɛ. Di u nɛ nagɛ ŋla saa, bua-la lɛ J̱uu tiŋŋaa si jaŋ ku laa Wia
wiaa dii, dunia nuu-kala jaŋ paala nii sima kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

Wii-la si tii Wia laa nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa ta

13 Ma nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nɛ mi lɛɛlɛ chichɛ di mi bul wiaa pa.
Wia nɛ tiŋmi di mi ŋaa nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa naŋzɔɔ. Mi joŋ tiŋtimiŋ
deeŋ u ŋaa tiŋtiŋ-fiaŋ nɛ. 14 Mi síi tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ, ŋ bi pɔ u jaŋ wuo leŋ
di mi naaŋbiiriŋ J̱uu tiŋŋaa yaraa bibieri, a wuo leŋ di ba dɔŋsuŋ ma laa
Wia wiaa dii, di Wia laaba ta. 15 J̱uu tiŋŋaa si via Wia wiaa ŋii leŋe dunia
ni-kaanaa wuo siŋ nɛ Wia teeŋ. Di J̱uu tiŋŋaa nɛ bira ku laa Wia wiaa dii,
ɛɛ nɛ saa u jaŋ nagɛ? U jaŋ nagɛ ni-suunuŋ si sii suuŋ lɛ nɛ. 16 Di ŋ nɛ
bu̱u boroboro munuŋ a laa sipaaŋ lɔgɛ mua a pi Wia, duu nɛ bi disinniŋ
kɛnɛ, ku-kaaniŋ ma si ka ma bira bi disinniŋ kɛnɛ. Di tia naapoloo ma nɛ
zɔmɔ, u naakelee ma zɔmɔ nɛ.
17 J̱uu tiŋŋaa saa nagɛ tia-la ba síi yirɛ Oliv nɛ. Ba kɛŋ u nɛnɛɛ a kaa
tutugi nuuŋ nɛ. Wia ŋaa u zɔŋ. Ŋii nɛ Wia keri u naakelee dɔŋsuŋ, aŋ
kɛŋma kaa mɛrɛ ba leree, ma nialiŋ si nagɛ giriŋ tii-naakelee. U ŋaa ŋii
di ma ma pɛ nii Oliv tii-zɔŋ-la naakelee sima nɛ. 18 Ma sí ma titia lɛ bigisu
ari ma kpia tia-la naakelee ba si kere ta lɛ. Ma dee bi tia-la naapoloo chaga
bil. Tia-la naapoloo nɛ chagɛma bil.
19 Ma jaŋ wuo bul ari Wia keri tia-la naakelee, ka di u kɛŋma nɛ mɛrɛ
dimɛ. 20 Wutitii nɛ, Wia keri J̱uu tiŋŋaa ta a tiŋ ba si bi Wia wiaa laa
dii wiaa nɛ. Ama ma-na nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma si laa Wia wiaa
dii duŋduŋa wiaa nɛ tii ma chiŋ kpaŋ kpaŋ. Ŋii wiaa ma sí ma titia lɛ
bigisu, aŋ kɛŋ ma titia woruŋ. 21 Wia si bi tia-la naakelee titia nennige fá

aŋ keriba ta ŋii, di ma ma nɛ bi ma siaa fiɛla, u jaŋ kerima ma ta ŋii titia.
22 Ma na ŋii Wia si kɛŋ zile aŋ bira tɛrɛ. U tɛrɛ nialiŋ si miiru hariŋ nyuŋ
nɛ. Ama u kɛŋ zile ma-na teeŋ, di ma nɛ sɛyɛ di ma tuto u zile-la lɛ ari ma
si suomi ŋii. Ŋii dee u jaŋ kerima ma ta. 23 Di J̱uu tiŋŋaa nɛ paala birima
to Wia, Wia jaŋ bira kɛŋba kaa mɛrɛ tii-zɔŋ-la lɛ, bɛɛ wiaa Wia kɛŋ doluŋ
duu ŋaa ŋii. 24 Ma nialiŋ si paala bi tii-zɔŋ-la naakelee ŋaa aŋ ŋaa giriŋ
tuɔŋ tii-naakelee, ka Wia kɛŋma a kaa mɛrɛ tii-zɔŋ-la lɛ, u jaŋ wuo kɛŋ
tia-la titia naakelee u si kere ta a kaa mɛrɛ.

Wia ma jaŋ laa Iziral tiŋŋaa ta

25 Mi naaŋbiiriŋ, wiaa nɛ hɛ dimɛ Wia fa joŋo faama, mii chɛ di ma jiŋ.
Wii-la jaŋ ŋaa di ma sí biina bul ari ma kɛŋ wu-jimiŋ a bibigisi ma titia lɛ.
Wii-la nɛ ŋla: Iziral tiŋŋaa si kɛŋ nyu-duo-la, ba bi jaŋ kɛnu wuu. Bua-la
lɛ di nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nɛ ku yugɛ a laa Wia wiaa dii, Iziral tiŋŋaa
nyu-duo-la jaŋ dɛrɛ. 26 Ŋla lɛ nɛ Wia jaŋ to a laa Iziral tiŋŋaa kala ta. Ba
ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,
"La Laataara jaŋ lii Zaayɔŋ.
U jaŋ kiri wu-bɔŋŋɔɔ kala Jekɔb doho niaa tuɔŋ."
27 Ba bira ŋmuŋsa a bul,
"La di ba jaŋ bil niiŋ a pi dɔŋɔ
di mi laa ba haachɛba ta."
28 A tiŋ J̱uu tiŋŋaa si via Wia wu-zɔmɔ-la wiaa nɛ tii ba ŋaa Wia diŋdɔmɔ,
ma nialiŋ saa si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa wiaa nɛ tii. Ama a tiŋ u si liisɛba wiaa
nɛ tii ba ŋaa u ni-chooloo, a tiŋ ba naabalimaba wiaa, 29 bɛɛ wiaa kialiŋ
kala Wia si joŋo piba ari u si liisɛba ŋii, u bira bi jaŋ wuo vɔŋba. 30 Ama,
ma-na nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma fa via Wia niiŋ wiaa, ama lɛɛlɛ Wia
fáma nennige nɛ a tiŋ Iziral tiŋŋaa ma si via Wia niiŋ wiaa ŋii. 31 Ŋii titia
nɛ Iziral tiŋŋaa ma si bi Wia niiŋ ka to lɛɛlɛ, Wia jaŋ fába ma nennige,
ari u si fáma ma nennige ŋii. 32 Nialiŋ kala si bi Wia niiŋ wiaa ka to, ba
haachɛba nyagɛba bil nɛ, ŋii nɛ Wia wuo fába nennige.
33 Wia síi fála nennige ŋii ari ŋii u si kɛŋ wu-jimiŋ ari ŋii u si jiŋ wiaa
bubuɔŋ, u bi maga kɛnɛ. Kubɛɛ nɛ jiŋ ŋii Wia síi ŋaa wiaa? Nuu-kala bi
Wia wu-ŋaalaa jiŋ.
34 Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo jiŋ Wia tuɔbiinaa?
Kubɛɛ ma nɛ jaŋ wuo dagɛ Wia?
35 Kubɛɛ nɛ ha joŋ kuŋ pi Wia aŋ gbɛrɛ di Wia miira joŋ ku-la pu?
36 Bɛɛ wiaa Wia nɛ ŋaa kuŋ-kala. U doluŋ lɛ nɛ kuŋ-kala ma hɛ dimɛ. U
nɛ tii kuŋ-kala. Má leŋ di Wia yiriŋ yirɛ wuu. Ami.

12

Wii-chuɔluŋ woŋbii titii-la

1 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ, a tiŋ Wia si faasa fála nennige wiaa, mii sulma
di ma joŋ ma miisiŋ kala a pi Wia, ari ba fa si yie kpu pusuŋ a ŋaa sarika
a pi Wia ŋii. Ma si joŋ ma titia a pi Wia ŋii, ma bira sí disinniŋ kɛŋ, di
Wia wuo laama. Wii-chuɔluŋ woŋbiiŋ titia nɛ ŋii. 2 Ma sí sɛi a joŋ ma
tuɔŋ kala a hɛ dunia wu-ŋaalaa lɛ. Ama má leŋ di Wia kɛŋ ma tuɔbiinaa
birimɛ di ba kala zɔŋ. Ŋii nɛ ma jaŋ wuo jiŋ Wia tuɔtɔruŋ. Ma jaŋ wuo
jiŋ wii-la si zɔmɔ aa tɔrɛ Wia tuɔŋ aŋ pɛ zɔŋ ma woruŋ.
3 Wia si kɛŋ zile mi teeŋ a pɛmi lɛ ŋii, mii sulma kuŋ-kala di ma sí ma
titia kaa yugɛ a kii ŋii ma si maga. Má leŋ di ma siaa fiɛlɛ. Wia pi nuu-
kala yarida nɛ. Ama ba kii dɔŋɔ nɛ. Nuu-kala maga duu biinɛ u nyuŋ lɛ a

magɛ ŋii Wia si joŋ yarida-la pu nɛ. 4 Nuhuobiine yaraa ŋaa kubala nɛ, ka
u naŋdaasiŋ yugɛ. Naŋdaasi-la kala kɛŋ ba tiŋtimia nɛ. Ba bi tiŋtiŋ-bala
ka tiŋ. 5 Ŋii titia nɛ la ma nagɛ. La yuga nɛ, aŋ ka la kala mɛrɛ Kirisito lɛ a
ŋaa kubala. La ŋaa ni-yiri-yiriba nɛ a mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa yari-bala. 6 Wia
pila kuŋ-kala doluŋ nɛ di la kaa tiŋ tiŋtiŋ-yiri-yiriba. U saa lii ŋii lɛ Wia
si fála nennige nɛ a pɛla lɛ. U si joŋ dol-la pila ŋii, má leŋ di la kɛnu kaa
tiŋ. Di la nɛ wuo wiaa bula pipi niaa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, má leŋ duu
magɛ ŋii yarida-la Wia si joŋo pila. 7 Duu nɛ joŋ doluŋ piŋ di ŋ tima pipi
niaa, ŋiŋaa ŋii. Duu nɛ joŋ doluŋ piŋ maa di ŋ didagɛ niaa, ŋ ma ŋiŋaa
ŋii. 8 Di ŋ nɛ kɛŋ doluŋ di ŋ wuo didagɛ niaa a leŋ di ba nyuŋ nyinyaasɛ, ŋ
ma ŋiŋaa ŋii. Di nuu nɛ kɛŋ zile a pipɛ niaa lɛ, u ma ŋiŋaa ŋii ari tuɔ-bala.
Nii-la kala si kɛŋ doluŋ a pipɛ niaa lɛ, u ŋiŋaa ŋii ari siifiɛsiŋ.

Má cho dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ

9 Nii-la si kɛŋ zile a fifá niaa nennige, aa pɛ nennige tiŋŋaa lɛ, u ŋiŋaa
ŋii ari tuɔtɔruŋ. Má cho dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ. Má bɛrɛ wu-bɔŋŋɔɔ, a joŋ ma
titia a hɛ wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 10 Má cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Wia
wiaa dii woruŋ ari naaŋbiiriŋ si cho dɔŋɔ ŋii, a fiɛsɛ siiŋ pipi ma dɔŋsuŋ
tiŋŋaa jirima. 11 Ma sí yariwiiŋ kɛŋ, ama má faasa joŋ ma nyuŋ kala hɛ
Wia tiŋtiŋŋaa lɛ, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 12 Má jujuɔsɛ a tiŋ wialiŋ ma
síi yiɛlu lɛ. Di ma níi na hɛɛŋ, má dii kenyiri. Má pɛsɛ a chuchuɔlɛ Wia.
13 Má pɛ ma naaŋbiiriŋ si laa Wia wiaa dii lɛ ari kialiŋ ba síi chɛ, aa kɛŋ
nuhuɔraa woruŋ.
14 Má sul Wia duu pɛ nialiŋ si to naasiŋ dudɔgisɛma lɛ, aŋ sí kaliba hɛba
lɛ. 15 Di niaa tuɔŋ nɛ tɔrɔ, má ma pɛba lɛ di ma tuɔŋ tɔrɛ. Di niaa tuɔŋ
nɛ cheye, má pɛba lɛ di ma tuɔŋ chei. 16 Má kala kɛŋ nii-bala, ma sí ma
titia kaa yugɛ. Má kɛŋ ma titia mɛrɛ nialiŋ si kɛŋ ba titia muuri lɛ. Ma
sí biina ari ma kɛŋ wu-jimiŋ. 17 Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ, ma-na sí
wu-bɔmuŋ joŋo ṯimu. Ama má-na ŋaa wii-la si zɔmɔ, di nuu-kala jiŋ. 18 Di
ma nɛ wuolo, má leŋ di ma di nuu-kala siŋ. 19 Mi bii-chooloo, di niaa nɛ
ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ ma lɛ, ma sí ba chimiŋ ṯiŋ. Wia na baaniŋ ba nyuŋ nɛ, u
nɛ jaŋ ṯiŋ ba chimiŋ. Ba ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ a bul, Wia si,
"Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ, mi nɛ jaŋ ṯiŋ u chimiŋ.
Mi nɛ kɛŋ doluŋ mi si jaŋ wuo ŋaa ŋii."
20 "Ama di losuŋ nɛ kɛŋ ŋ diŋdɔmɔ, ŋaa kudiilee pu.
Di lii-nyuasuŋ ma nɛ kɛnu, ŋaa liiŋ pu duu nyua.
Di ŋ nɛ wuo ŋaa ŋii, hiisiŋ jaŋ kɛnu kiŋkɛŋ."
21 Ma sí leŋe di wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ wuoma. Ama má ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ di ba
wuo wu-bɔŋŋɔɔ.

13

Má tuto ma tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ

1 Nuu-kala maga duu tuto u tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ nɛ. Nuu-kala bi tiŋteeŋ
wuo beŋ, see di Wia liisu a pu doluŋ. Nialiŋ síi beŋ ma tiŋteeŋ ŋaa Wia
nɛ liisɛba. 2 Ŋii wiaa nii-la kala si via u tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ, u tiina
ma via Wia niiŋ wiaa nɛ. Nii-la kala si ŋaa ŋii, u jaŋ leŋ di Wia dii u
sariya a joŋ cheeriŋ pu. 3 Nialiŋ síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ bi fawulluŋ ka fá ba
tiŋteeŋ nihiasiŋ teeŋ, see nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Di ŋ nɛ bi chɛ di ŋ fifá
fawulluŋ tiŋteeŋ nihiaŋ teeŋ, ŋiŋaa wialiŋ si zɔmɔ, duu bibɛsiŋ lɛ. 4 U ŋaa
Wia tiŋtinnu nɛ duu pɛŋ lɛ. Ama di ŋ nɛ ŋaa wu-bɔŋ, fifá u fawulluŋ, bɛɛ

wiaa dol-la u si kɛnɛ, u bi dol- pɛi ŋaa. U ŋaa Wia tiŋtinnu nɛ. Nuu-kala si
ŋaa wu-bɔmuŋ, Wia na baaniŋ u nyuŋ nɛ. Ŋii nɛ tii nii-la síi beŋ tiŋteeŋ
jaŋ wuo dɔgisɛ tiina. 5 A tiŋ ŋii wiaa, máa to ma tiŋteeŋ kuhiasiŋ niiŋ.
Ma sí ŋii ŋaa a tiŋ Wia si jaŋ na baaniŋ ma nyuŋ duŋduŋa wiaa. Ama
má ma ŋaa ŋii di ma tuɔbiinaa kala su̱ Wia sipaaŋ. 6 Wia si liisɛ tiŋteeŋ
nihiasiŋ, ŋii wiaa u ma maga di ma ti̱ŋ laŋpoo. Laŋpoo lilaaraa ma ŋaa
Wia tiŋtinnaa nɛ a maa tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ a pipi Wia. 7 Má ti̱ŋ nuu-kala
chimiŋ ma si kɛnɛ. Má ti̱ŋ laŋpoo a pi laŋpoo lilaaraa. Di ma nɛ yɔɔ kuŋ
a kaa lii di-bolii kaa kɔ di ma kaa juu ma tiŋteeŋ, má ti̱ŋ ŋii ma si maga
di ma ti̱ŋ aŋ kaa juu. Má fa nialiŋ si maga di ma fá, a pi jirima nialiŋ si
maga di ma pi jirima.

Má cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa a kaa mu wuu

8 Sí nuu-kala chiŋ dii. Chiŋ-la duŋduŋa si maga di ŋ dii, ŋ bi jaŋ time
dɛrɛ nɛ ŋla: Cho ŋ dɔŋɔ tiina. Nii-la kala si cho u dɔŋɔ tiina ŋaa wialiŋ
kala Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ. 9 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto dɔŋsuŋ nɛ ŋla: "Sí ŋ dɔŋɔ tiina haala chɛ, sí niaa kpu, sí
gaa, sí nuu kuŋ kaa laa." Wiaa deeŋba kala ari wialiŋ dɔŋsuŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba kala ŋaa wu-bala nɛ. U nɛ ŋla: "Cho ŋ dɔŋɔ
tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii." 10 Di ŋ nɛ cho ŋ dɔŋɔ tiina, ŋ bi wu-bɔŋ kala
jaŋ ŋaau lɛ. Ŋii wiaa di ŋ nɛ cho ŋ dɔŋɔ tiina, ŋŋ to wialiŋ kala Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ.

11 Má ŋaa wiaa deeŋba. Ma paala jiŋ bua deeŋ lɛ la si hɛ si nagɛ ŋii
nɛ. Bua-la lɛ ma si jaŋ sii doŋ lɛ yie nɛ. Bua-la lɛ Wia si jaŋ laala ta dunia
deeŋ lɛ faasa kpagɛ nɛ. U nɛ kpaga kii bua-la lɛ la si laa sipaaŋ laa Yesu
wiaa dii. 12 Taŋ kpaga puluŋ nɛ. Mua nɛ ka, ka di wia pɔsɛ. Má saa leŋ
di la leŋ birimiŋ tuɔŋ wu-ŋaalaa, aŋ paa laali-yuori gɛnniŋ laalɛ a yuo
laaliŋ pi Wia, pulumuŋ tuɔŋ. 13 Má leŋ di la kɛŋ la titia woruŋ ari nialiŋ
si hɛ pulumuŋ tuɔŋ. Ma sí leŋe di la faasa gbieli gbieli-tɔɔnuŋ a bubugi, a
ŋiŋaa wu-liiliŋ aŋ pɛ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ma sí dɔŋɔ yuo, ma ma sí leŋe di ma
yaraa bibieri dɔŋɔ nyuŋ. 14 Má leŋ di Yesu Kirisito nɛ ŋaa ma laali-yuori
gɛriŋ, aŋ sí ma yaraa tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ hariŋ to. Má joŋ hariŋ yiaba.

14

Ma sí ma naaŋbiiriŋ si laa Yesu wiaa dii wiaa laa jiŋ

1 Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a laa Yesu wiaa dii aŋ bi faasa chiŋ u yarida naaŋ
lɛ, duu níi chɛ u juu ma tuɔŋ, má leŋ duu juu di ma kɛnu woruŋ. Ama ma
sí ma tuɔbiinaa wiaa kaa lɛrɛ. 2 Ma tuɔŋ dɔŋɔ tuɔbiinaa yie ŋaa u didii
kuŋ-kala nɛ, ama dɔŋɔ ma hɛ dimɛ, u bi u yarida naaŋ lɛ china woruŋ a
ma didii pipaariŋ duŋduŋa. 3 Ma sí leŋe di nii-la síi dii kuŋ-kala mumɔŋ
nii-la síi kisɛ kialiŋ lɛ. Ma ma sí leŋe di nii-la síi kisɛ lɛ, duu bul nii-la síi dii
kuŋ-kala teeŋ ari u bi woruŋ ŋaa, bɛɛ wiaa Wia cho tiina nɛ a leŋ u ŋaa
u bii. 4 Kubɛɛ nɛ kaŋ di ŋ wuo bul di nuu tiŋtinnu cheye nɛɛ? Tiŋtinni-la
kuhiaŋ nɛ jaŋ wuo bul duu cheye nɛ koo duu bi cheye. La Kuhiaŋ Yesu
jaŋ wuo pɛu lɛ duu chiŋ. U saa jaŋ chiŋ.

5 Nia dɔŋɔ yie biinɛ ari tapuluŋ dɔŋɔ nɛ kii tapulaa kala. Dɔŋɔ ma biinɛ
ari tapulaa kala ŋaa kubala nɛ. U saa maga di nuu-kala chiŋ u tuɔbiinaa
lɛ nɛ. 6 Nii-la si biina ari tapuluŋ dɔŋɔ nɛ kii tapulaa kala, u liisɛ tapulii-la
duu zizil la Tiina Yesu nɛ. Nii-la ma síi dii kuŋ-kala, u ma ŋaa ŋii a zizil
la Tiina Yesu nɛ, bɛɛ wiaa u síi dii kialiŋ, u yie lɔllɛ Wia nɛ. Nii-la ma síi

kisɛ kialiŋ dɔŋsuŋ, u ma ŋaa ŋii aa zil la Tiina Yesu nɛ, bɛɛ wiaa u ma
síi dii kialiŋ u si bi kisɛ, u ma yie lulɔllɛ Wia nɛ. [7] La tuɔŋ kuŋ-kala bi la
titia tii. Di la nɛ hɛ la miisiŋ lɛ, la bi la titia tii. Di la nɛ suba maa, la bi la
titia tii. [8] La si hɛ miisiŋ deeŋ lɛ, la joŋ la miisiŋ a hɛ la Tiina Yesu nisiŋ
lɛ nɛ. Di la níi chɛ di la suu maa, la joŋ la titia ma a hɛ la Tiina Yesu nisiŋ
lɛ nɛ. Di la nɛ weye koo di la nɛ suba, la hɛ la Tiina Yesu nisiŋ lɛ nɛ, [9] bɛɛ
wiaa Kirisito suba aŋ bira sii suuŋ lɛ duu tii ni-weyee ari ni-suunuŋ kala
nɛ, a ŋaa ba kala kuhiaŋ. [10] Bɛɛ nɛ saa tii ma tuɔŋ dɔŋɔ bubul u naaŋbie
si laa Yesu wiaa dii teeŋ a bul duu bi woruŋ ŋaa? Dɔŋɔ ma bee guguunɛ
u naaŋbie si laa Yesu wiaa dii lɛ. La kala jaŋ chiŋ Wia sipaaŋ duu dii la
sariya. [11] Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ: Wia si,
“Mi si hɛ dimɛ ŋii,
nuu-kala jaŋ kpirimi mi sipaaŋ
a suri u niiŋ a bul ari mi nɛ sɛnɛ ŋaa Wia.”
[12] Bua-la lɛ la tuɔŋ kuŋ-kala jaŋ dagɛ wialiŋ kala u si ŋaa a pu.

Ma sí wialiŋ si jaŋ leŋ di ma naaŋbie juu haachɛ ŋaa

[13] Ŋii wiaa, ma bira sí leŋe di la bubul la dɔŋsuŋ tiŋŋaa teeŋ a bul di
ba bi woruŋ ŋaa, ama u maga di ma biina joŋ wiiŋ deeŋ nɛ: Má pupɔ ma
sí wii-la si jaŋ bɛrɛ kɛŋ ma naaŋbie hɛ haachɛ lɛ ŋaa. [14] La Tiina Yesu
leŋe mi jiŋ ari kudiil kala tuo si kɛŋ disinniŋ. Ama niaa dɔŋsuŋ biina ari
kudiilee dɔŋsuŋ kɛŋ disinniŋ nɛ ba kikisɛ. Di ba nɛ dii kialiŋ, ba jaŋ chei
ba kisiŋ lɛ. [15] Di kialiŋ ŋ síi dii wiaa nɛ ŋaa ŋ naaŋbie tuɔŋ chei, ŋ bira
buu cho. Kirisito suu u wiaa nɛ, ŋii wiaa, sí leŋe di kudiile-la ŋ síi dii wiaa
cheiu. [16] Wii-la ŋ si jima duu zɔmɔ, sí leŋe di niaa kaa birimɛ wu-bɔŋ aa
bul u wiaa. [17] Kudiile-la la síi dii ari kialiŋ la síi nyua bi siifiaŋ wii ŋaa
Wia kuorii-la tuɔŋ. Wialiŋ si ŋaa siifiaŋ wiaa Wia kuorii-la tuɔŋ nɛ ŋla:
Di la kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ, a kɛŋ nii-bala, aŋ pɛ kɛŋ tuɔtɔruŋ maa Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. [18] Nuu-kala si to woŋbiiŋ deeŋ lɛ a tima pi Kirisito,
Wia tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u nyuŋ, niaa ma tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u nyuŋ.
[19] Má saa leŋ di la bibiinɛ wialiŋ si jaŋ leŋ di la kɛŋ nii-bala, a wuo
pipɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ doluŋ. [20] Ma sí kialiŋ ma síi dii wiaa tima chei Wia
tiŋtiŋŋaa. Kudiil kala zɔmɔ nɛ, u bi disinniŋ kɛnɛ di maa kisɛ. Ama di
kudiile-la dɔŋsuŋ ma síi dii nɛ jaŋ leŋ di nuu juu haachɛ lɛ, u bi maga di
ma diiba. [21] Wii-la si zɔmɔ nɛ ŋla: U bi maga di maa chaŋ namia, koo
di ma nyua siniŋ, koo di maa ŋaa wii-na kala si jaŋ leŋ di ma naaŋbie
yeŋŋi u woŋbiiŋ. [22] Di ŋ nɛ laa dii ari wii nɛ zɔmɔ di ŋ ŋaa, leŋ duu hɛ
ma di Wia duŋduŋa pɛgɛ. Di nuu nɛ ŋaa wii-la u si laa dii ari u zɔmɔ,
di u tuɔbiinaa nɛ buu walimɛ ari u síi ŋaa ŋii, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. [23] Ama
di nuu níi dii kiaa aŋ biinɛ ari u bi maga duu dii, duu nɛ diiba, Wia jaŋ
joŋ cheeriŋ pu, bɛɛ wiaa u bi wialiŋ u si laa dii ari ba ŋaa wu-zɔmɔ ka to.
Wii-na kala nɛ ŋ ŋiŋaa aŋ bi laa dii ari u maga di ŋ ŋaa, u ŋaa haachɛ nɛ.

15

Má sí ma titia tuɔtɔrɛ wiaa hariŋ to

[1] La nialiŋ si faasa chiŋ la yarida naaŋ lɛ, u maga di la pɛ nialiŋ yarida
si bi yugɛ lɛ ari wialiŋ ba si bi ba doluŋ kɛnɛ lɛ. U bi maga di la ŋiŋaa la
titia tuɔtɔrɛ wiaa. [2] Má leŋ di la kuŋ-kala ŋaa di u dɔŋɔ tiina tuɔŋ tɔrɛ,
di la pɛu lɛ ŋii duu kɛŋ doluŋ a chiŋ u yarida lɛ. [3] Kirisito ma bi u titia
tuɔtɔrɛ wiaa ŋaa. Ba fa ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ a tigɛu lɛ:
“Jomo-la kala nialiŋ si tuusɛ ŋ-na Wia,

ba nɛ ba joŋoo tuusɛmi.”
4 Wialiŋ kala ba fa si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ, ba ŋmuŋsa di ba dagɛla nɛ,
Wia teŋ-la nɛ dagɛla ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ kenyiri, a ŋaa la nyuŋ nyaasɛ,
di la wuo yiyiɛlɛ kialiŋ si hɛ la sipaaŋ. 5 Wia nɛ pi niaa kenyiri a wuo ŋaa
la nyuŋ nyaasɛ. U jaŋ wuo pɛma lɛ di ma kɛŋ nii-bala a wuo tuto Yesu
Kirisito naa-buasuŋ, 6 di ma kala wuo dɛnnɛ Wia ari nii-bala. U nɛ ŋaa la
Tiina Yesu Kirisito Nyimma.

U maga di nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia wiaa

7 Ŋii wiaa, má sɛi a kɛŋ dɔŋɔ woruŋ, ari Kirisito ma si kɛŋma woruŋ
ŋii, di Wia yiriŋ yirɛ. 8 Mi jaŋ bula pima ari Kirisito ku tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi
J̱u̱u tiŋŋaa, a dagɛ ŋii Wia si kɛŋ wutitii a ŋaa wialiŋ kala u fa si bula pi
la naabalimaba ari u jaŋ ŋaa, 9 a wuo leŋ di nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa,
di ba dɛnnɛ Wia a tiŋ u si fába nennige ŋii. Ba ŋmuŋsɛ ŋla nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a bul,

“Mi jaŋ dɛnniŋ nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.
Mi ma jaŋ yii yiilaa a dɛnniŋ.”

10 Ba bira ŋmuŋsa a bul ŋla nɛ:

“Ma nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa, ma di nialiŋ kala Wia si liisa, má juɔsɛ.”

11 Ba bira bul ŋla nɛ:

“Ma nialiŋ kala si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa,
má dɛnnɛ ma Tiina Wia, a leŋ di niaa kala ma dɛnnu.”

12 Azaaya bira bul ŋla nɛ:

“Jɛsi doho niaa dɔŋɔ jaŋ kɔ.
U nɛ jaŋ sii a beŋ nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa.
Ba jaŋ joŋ ba yiɛlaa kala hɛu lɛ.”

13 Wia nɛ leŋe la kɛŋ yiɛlaa. Mii chɛ duu leŋ di ma yarida wuo ŋaa di
ma tuɔŋ tɔrɛ, di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa, a bira leŋ duu Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ
ma yiɛlaa yugɛ.

Wii-la si tii Pɔɔl tiŋ tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ

14 Mi naaŋbiiriŋ, mi chaasa ŋaa yarida ari maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ woruŋ,
a jiŋ wiaa ma woruŋ, a wuo didagɛ dɔŋɔ. 15 Ama teniŋ deeŋ tuɔŋ mi kɛŋ
nyu-duoŋ nɛ di mi wuo liisima wiaa dɔŋsuŋ lɛ a tiŋ dol-la Wia si pimi
wiaa, 16 di mi tiŋ Yesu Kirisito tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.
Mi tiŋ ba tuɔŋ a nagɛ nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia nɛ, a bul Wia wu-zɔmɔ-
la piba. Mi ŋaa ŋii di Wia wuo laa nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa, ari u si
laa pusu-la ba si yie kpu a liisɛ sarika a pu. Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ piisɛ ba
disinniŋ ta di Wia laaba. 17 Yesu Kirisito doluŋ lɛ mi kɛŋ woŋbiiŋ di mi
dagɛ mi titia a tiŋ tiŋtimii-la mi si tima pi Wia. 18 Mi bi nyu-duoŋ kɛnɛ
di mi bul wii dɔŋ kala, see tiŋtimii-la Kirisito si pɛmi lɛ mi tiŋ, a wuo leŋ
di nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa ku to Wia niiŋ. Wialiŋ mi si bula ari wialiŋ
mi si ŋaa, 19 wu-kpuŋkperisi-la ari wu-magila-la mi si ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ pɛ nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa lɛ ba ku to Wia niiŋ ŋii. Mi
chaasa bul Kirisito wu-zɔmɔ-la, a suomi Jerusalɛm lɛ a gɔllɛ ŋii kala a mu
yi Iliirikam. 20 Mi hɛ doluŋ aŋ bul Wia wu-zɔmɔ-la lee-na kala niaa ha si
bi Kirisito wiaa nia. Mi bi chɛ di mi mu lee-la niaa si laa sipaaŋ mu a bul
Wia wiaa, ŋii nɛ tii mi ŋaa ŋii. 21 Ba ŋmuŋsɛ ŋla Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

“Nialiŋ ha si bi u wiaa nia, ba jaŋ nii.
Ba jaŋ nii a jiŋ wialiŋ bubuɔŋ.”

Pɔɔl chɛ duu mu na Rom tiŋŋaa

22 Mi síi bul Wia wiaa leree dɔŋsuŋ nɛ tii mi bi ma leriŋ wuo kɔ. Mi
walima walima di mi kɔ nɛ aŋ lɔl, 23 ama lɛɛlɛ mi bira bi tiŋtimii kɛnɛ
tasiŋ deeŋba lɛ di mi tiŋ, ka mi ma paala cho di mi kɔ nama faafaa kala.
24 Mii chɛ di mi ku nama bua-la lɛ di mi níi mu Sipeeŋ tiŋteeŋ. Di mi nɛ
hɔŋ ma teeŋ a dieni mua, mii chɛ di ma pɛmi lɛ di mi vɛŋ mi wɔŋbiiŋ.
25 Ama lɛɛlɛ-na mii mu Jerusalɛm nɛ di mi pɛ Wia niaa lɛ dimɛ. 26 Nialiŋ
si laa Wia wiaa dii Masidoonia ari Akaaya tiŋteeŋ lɛ, ba tuɔŋ tɔrɛ nɛ ba si
kiɛsɛ moribiee di ba pɛ summo-la si hɛ Wia niaa tuɔŋ Jerusalɛm lɛ. 27 Ba
titia tuɔŋ nɛ tɔrɔ ba ŋaa ŋii. Ba faa biinɛ di ba pɛba lɛ nɛ a laa ba chimiŋ.
Wutitii, Ju̱u tiŋŋaa nɛ leŋe nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia wiaa. Ŋii
wiaa u maga di ba ma pɛ Ju̱u tiŋŋaa lɛ ari ba ma ku-chɛɛlɛɛ. 28 Di mi nɛ
tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ dɛrɛ, a kɛŋ moribie-la kala ba si kiɛsa a kaa mu piba, mi
jaŋ sii dimɛ a mu Sipeeŋ tiŋteeŋ. Di mi níi mu dimɛ, mi jaŋ ku to nama.
29 Mi jima, di mi nɛ kɔ, mi jaŋ wuo pɛma lɛ woruŋ, ari Kirisito si pɛmi lɛ
ŋii.

30 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma la Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, ari dol-la Wia
Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila di la cho dɔŋɔ, di ma pɛmi lɛ a chuɔlɛ Wia pimi, 31 di
Wia liisɛmi nialiŋ si via Wia wiaa nisiŋ lɛ a hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ. Má bira
sul Wia di u nialiŋ si hɛ Jerusalɛm lɛ, di ba tuɔŋ tɔrɛ ari kialiŋ mi si jaŋ
kaa mu piba nyuŋ. 32 Ka di Wia nɛ sɛyɛ, mi jaŋ kɔ ma teeŋ ari tuɔtɔruŋ,
a ku wiesi mua ma teeŋ. 33 Wia si wuo ŋaa nuhuobiine kɛŋ yarifiɛlaa, u
jaŋ leŋ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ami.

16

Pɔɔl chuɔlɛ niaa

1 Mii chɛ mi kɛŋ la dihaala Fiibi dagɛma nɛ. U nɛ ŋaa nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi sipaa-laara, a hɛ Kɛŋkiriya lɛ. 2 Má kɛnu woruŋ la Tiina
Yesu doluŋ lɛ, ari u si maga di Wia niaa kɛŋ dɔŋɔ ŋii, a pɛu lɛ ari kuŋ-kala
u síi chɛ ma teeŋ. U pɛ niaa lɛ yugɛ, a pɛmi ma lɛ.

3 Má chuɔlɛ Pirisila ari Akuila. La di ba kala nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa aa pi Yesu
Kirisito. 4 Ba joŋ ba miisiŋ a yɔɔ suuŋ nɛ mi wiaa. Ŋii wiaa mii lɔllɛba.
Mi duŋduŋa saa dee, la di nialiŋ kala si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu
wiaa dii aa hilimi, la kala níi lɔllɛba. 5 Má chuɔlɛ nialiŋ ma si laa Yesu
wiaa dii a hilimee chuɔlɛ Wia ba diisiŋ lɛ. Má chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ
Ɛpaniitis maa. U nɛ laa sipaaŋ laa Kirisito wiaa dii Esia tiŋteeŋ lɛ. 6 Má
chuɔlɛ Mɛɛri maa. U faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa woruŋ nɛ ma teeŋ. 7 Má chuɔlɛ
Aŋdɔnikas ari Junias maa. Ba ma ŋaa Ju̱u timma nɛ. Ba di la kala hɛ
sarika lɛ. Wia naŋzɔɔba-la tuɔŋ ba nɛ paala faasa chiŋ woruŋ. Ba nɛ
laa sipaaŋ laa Kirisito wiaa dii mi lɛ. 8 Má chuɔlɛ Aŋpilaatis maa. U ŋaa
mi naŋdɔŋ-choolii nɛ la Tiina Yesu wiaa. 9 Má chuɔlɛ Abaanis maa, la
tiŋtinni-dɔŋɔ Kirisito tiŋtiŋŋaa lɛ. Má chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ Sitakis
maa. 10 Má chuɔlɛ Apɛlɛs maa, u faasa chiŋ Kirisito wiaa lɛ nɛ woruŋ. Má
chuɔlɛ Arisitobalas dia niaa maa. 11 Má chuɔlɛ Hɛrɔdiaŋ maa. U ma ŋaa
Ju̱u tiina nɛ. Má chuɔlɛ Nasisas dia nialiŋ maa si laa la Tiina Yesu wiaa
dii. 12 Má chuɔlɛ Tafiina ari Tifoosa. Ba maa tiŋ la Tiina Yesu tiŋtiŋŋaa
nɛ. Má chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ Pɛsis. U ma faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi la
Tiina Yesu nɛ. 13 Má chuɔlɛ Rufas maa. U faasa chiŋ la Tiina Yesu wiaa lɛ
woruŋ nɛ. Má chuɔlɛ la duu kala naaŋ. 14 Má chuɔlɛ Asiŋkitas, Filɛgɔŋ,
Hɛɛmis, Patɔbas, ari Hɛɛmas ari la naaŋbiiri-la kala si hɛ ba teeŋ. 15 Má

chuɔlɛ Filɔɔlɔgis, Julia, Niirias ari u dihaala. Má chuɔlɛ Ɔliŋpas maa ari
Wia nialiŋ kala si hɛ ba teeŋ. 16 Má guori dɔŋɔ a hɔŋ woruŋ la Tiina Yesu
doluŋ lɛ. Nialiŋ kala si laa Kirisito wiaa dii aa hilimi lee-na kala, ba maa
chuɔlɛma.
17 Mii sulma nɛ di ma kɛŋ ma titia ari nialiŋ si yie kɛŋ niaa pupɔrɛ lɛ
a leŋ ba yiyeŋŋi ba woŋbiiŋ ba síi to lɛ. Má liisɛ ma titia ba lɛ. 18 Niaa
deeŋba bi la Tiina Kirisito tiŋtiŋŋaa ka tiŋ, ama ba titia wu-chooloo nɛ
baa ŋaa. Ba yie kɛŋ nii-sima a nyisɛ nialiŋ si bi wiaa jiŋ. 19 Nuu-kala nɛ
nia ari ma síi to Wia niiŋ wiaa ŋii. U ŋii ŋaa mi tuɔtɔru nɛ, mii juɔsɛ
ma wiaa. Mii chɛ di ma paala jiŋ wialiŋ si zɔmɔ aa ŋaaba, aŋ liisɛ ma
titia wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 20 Di ma níi ŋaa ŋii, Wia-la si leŋe niaa kɛŋ
yarifiɛlaa, u bi jaŋ dieni, ka di u kɛŋ Sitaani nyaga bil ma naasiŋ bubuɔŋ
di ma nuɔsɛ. La Tiina Yesu Kirisito jaŋ fáma nennige a pɛma lɛ.
21 Timoti mi tiŋtinni-dɔŋɔ, uu chuɔlɛma. Lusias ari Jeesiŋ ari Sɔsiipata
maa chuɔlɛma. Ba ma ŋaa J̱uu timma nɛ.
22 Mi-na Tɛɛtias si ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ, mi maa chuɔlɛma la Tiina Yesu
doluŋ lɛ.
23 Gayas ŋaa mi dia tiina nɛ, u dia lɛ nɛ nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii
maa hilimi. U maa chuɔlɛma. Irasitas, nii-la síi beŋ moribiee taŋ-la lɛ ari
la naaŋbie Kɔɔtɔs, ba maa chuɔlɛma.
[24 La Tiina Yesu Kirisito jaŋ fáma nennige a pɛma kala lɛ. Ami.]

Ma leŋ di la dɛnnɛ Wia

25 Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ wuo leŋ di ma wasa kɛŋ yarida a tiŋ
Wia wu-zɔmɔ-la mi si bula pima a tigɛ Yesu Kirisito lɛ. Wia nɛ ŋaa nii-la
si bi suu. U fa joŋ u wu-zɔmɔ-la 26 faa, faafaa kala nɛ aŋ lɛɛlɛ kaa ku lii
pulumuŋ tuɔŋ. Lɛɛlɛ Wia leŋe ba bula pi dunia kala nɛ di ba laa wialiŋ
dii a tutoba. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma fa ŋmuŋsɛ
wiaa a tigɛ wiaa deeŋba lɛ nɛ Wia teniŋ tuɔŋ.
27 Má leŋ la to Yesu Kirisito lɛ a dɛnnɛ Wia wuu. U duŋduŋa nɛ kɛŋ
wu-jimiŋ. Ami.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
KƆRIŊTI NIAA

1 Mi-na Pɔɔl, ari la naaŋbie Sɔsitɛnis nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipima. Wia
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u liisɛmi di mi ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ.
2 La ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Kɔriŋti
taŋ-la lɛ nɛ. Wia nɛ liisɛma di ma to Yesu Kirisito lɛ, a ŋaa tuɔ-pul timma
u sipaaŋ. U nɛ yirɛma ari nialiŋ kala síi chuɔlɛ Yesu Kirisito a hɛ dunia
sɛmɛ-na kala, di ma ŋaa tuɔ-pul timma u teeŋ, di Yesu ŋaa la di ma kala
Tiina.
3 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Wia to Kirisito lɛ nɛ a pɛla lɛ

4 Mi yie lɔllɛ Wia woruŋ a tiŋ ma wiaa, bɛɛ wiaa u to u lahɔrimɔ lɛ nɛ a
jɔŋ ku-zɔŋŋɔɔ a pima. Kirisito Yesu lɛ nɛ u to a ŋaa ŋii. 5 Wii-na kala lɛ,
Wia to Yesu lɛ nɛ a pɛma lɛ woruŋ, ma wuo jiŋ ŋii ma si jaŋ wuo bubul
wiaa aŋ pɛ jiŋ ba bubuɔsaa maa. 6 Wii-la chaasa chiŋ nɛ, bɛɛ wiaa wu-
zɔmɔ-la ba si bula a tigɛ Kirisito lɛ hɛ ma tuɔŋ nɛ woruŋ. 7 Ŋii wiaa nɛ tii
Wia chaasa pɛma lɛ woruŋ. Ma síi gbɛrɛ la Tiina Yesu Kirisito duu miira
kɔ ŋii, u jɔŋ kialiŋ kala si lii u Diŋ-zɔŋ-la teeŋ a dii zile ma lɛ nɛ. 8 Wia
ma jaŋ chaasa kɛŋma woruŋ, a kaa mu yi tapulii-la la Tiina Yesu Kirisito
si jaŋ miira kɔ. U jaŋ kɛŋma di ma sí wu-bɔŋ ŋaa a mu yi Yesu Kirisito si
jaŋ miira kɔ tapulii-la. 9 Wia kɛŋ wutitii nɛ. U nɛ yirɛma di ma di u Bie
Yesu Kirisito ku ŋaa kubala. U nɛ ŋaa la Tiina.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii síi yuo dɔŋɔ

10 Mi naaŋbiiriŋ, mii sul ma kala la Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, di ma
kɛŋ nii-bala a sí dɔŋɔ lɛ pɔru. Mii sulma di ma kɛŋ tuɔ-bala a chiŋ wu-bala
lɛ. 11 Mi naaŋbiiriŋ, mi nia di maa yuo dɔŋɔ nɛ. La naaŋbie ba síi yirɛ
Kuluuwi, u dia niaa nɛ bula pimi. 12 Mii chɛ di mi bul ari ma kuŋ-kala
bi wɔŋbii-bala ka to. Ma dɔŋɔ yie bul duu to Pɔɔl hariŋ nɛ, ka dɔŋɔ ma
si duu to Apɔlɔs hariŋ nɛ. Dɔŋɔ ma si u to Piita hariŋ nɛ, ka dɔŋɔ ma
si u to Kirisito hariŋ nɛ. 13 Má leŋ di mi piɛsɛma wiiŋ deeŋ. Ni-bala nɛ
tii Kirisitoo? Ba kpaasɛ Pɔɔl mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ duu laama ta nɛɛ? Ba
foma Wii-chuɔlɛ liiŋ Pɔɔl yiriŋ lɛ nɛɛ? 14 Mii lɔllɛ Wia ari mi si bi ma
kuŋ-kala Wii-chuɔlɛ liiŋ fo, see la naaŋbie Kirisipas ari Gayas duŋduŋa.
15 Ŋii wiaa nuu ma saa bi jaŋ wuo bul ari mi fou Wii-chuɔlɛ liiŋ di u ŋaa
mi haritooru. 16 Mi liise yi ari mi fo la naaŋbie Sitɛfinis ari u dia niaa
ma Wii-chuɔlɛ liiŋ. 17 Mi biina mi bira bi niaa dɔŋsuŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ fo,
bɛɛ wiaa Kirisito bimi tima di mi ku fo niaa Wii-chuɔlɛ liiŋ. U tiŋmi nɛ di
mi ku bul Wia wu-zɔmɔ-la. Nuhuobiine wu-jimiŋ dee u jɔŋɔ pimi mi kaa
bubul wialiŋ. U ŋaa ŋii di dol-la si lii Kirisito lɛ, a tiŋ u si suu daa-gɛsɛɛ
nyuŋ ŋii, sí pɛi ŋaa nɛ.

Kirisito nɛ kɛŋ Wia doluŋ ari u wu-jimiŋ

18 La si si ari Kirisito suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ bi bubuɔ kɛnɛ nialiŋ si lɛlɛ teeŋ.
Ama la nialiŋ Wia si laa ta, wialiŋ la síi bul lii u teeŋ nɛ a kɛŋ doluŋ la
teeŋ. 19 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula di Wia si u jaŋ leŋ di wu-jinnaa wu-jimii-la
ŋaa pɛi, ka wu-jiŋ kiŋkɛŋ tiŋŋaa wu-jimiŋ ma ŋaa pɛi.

20 Di ŋii nɛ ŋaa, nii nɛ wu-jinna-la jaŋ hɛ? Wu-jiŋ kiŋkɛŋ timma-la, nii
nɛ ba jaŋ hɛ? Nialiŋ si kɛŋ wiaa kaa lilɛrɛ dunia deeŋ lɛ, ba ma jaŋ hɛ
nii? Wia daga ari dunia deeŋ wu-jimiŋ ŋaa ni-yaari wu-jimii nɛ. 21 Wia
si kɛŋ wu-jimiŋ, ŋii nɛ tii u wuo ŋaa di nuhuobiine sí u titia wu-jimiŋ lɛ
to a jiŋ u-na Wia. Niaa si di Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul ŋaa wu-tɔɔnu nɛ.
Ama nialiŋ si laa wialiŋ dii, Wia jaŋ laaba ta. 22 Ju̱u tiŋŋaa cho di Wia ŋaa
wu-magil nɛ di ba na, ka Giriik tiŋŋaa ma cho di Wia dagɛ u wu-jimiŋ di
ba na. 23 Ama Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ wiaa nɛ la bubul. Kirisito
si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ leŋ Ju̱u tiŋŋaa baaniŋ sisii, aŋ ka nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa teeŋ u ŋaa wu-pɛi nɛ. 24 Ama nialiŋ Wia si yira kala teeŋ, Ju̱u
tiŋŋaa ari Giriik tiŋŋaa kala, Kirisito lɛ nɛ Wia doluŋ ari u wu-jimiŋ kala
hɛ. 25 U maga di ma jiŋ ari wii-la si lii Wia teeŋ, niaa si u ŋaa ni-yaari wii
nɛ, u paala kpia nuhuobiine wu-jimiŋ, ka ba bi jiŋ. Wii-la ma si lii Wia
teeŋ, ka nuhuobiine si u ŋaa wu-puguŋ, u kɛŋ doluŋ a kii nuhuobiine.

26 Mi naaŋbiiriŋ, má liise yi ŋii ma fa si naga bua-la lɛ Wia si yirɛma.
Ma tuɔŋ niaa baŋmɛɛ nɛ fa kɛŋ wu-jimiŋ, koo ma tuɔŋ niaa baŋmɛɛ nɛ
faa dii doluŋ niaa lɛ? Ma niaa baŋmɛɛ ma nɛ fa ŋaa ni-balaa nuhuobiinee
teeŋ? 27 Wia paala chaasa liisɛ nialiŋ dunia niaa si si ba ŋaa ni-yaari nɛ,
duu wuo hɛ dunia niaa wu-jinnaa hiisiŋ lɛ. Wia bira liisɛ nialiŋ ma dunia
niaa si si ba ŋaa ni-pugunuŋ nɛ, duu wuo hɛ ni-duoruŋ hiisiŋ lɛ. 28 Wia
liisɛ nialiŋ dunia niaa si bee guguunɛ ari nialiŋ si bi lee kɛnɛ dunia lɛ,
duu wuo chei nialiŋ dunia niaa si biina ari ba ŋaa nia. 29 Wia ŋaa ŋii
di nuu-kala sí u doluŋ lɛ wuo to a bigisi u titia lɛ Wia teeŋ. 30 Ama Wia
leŋe ma to Kirisito Yesu lɛ a kɛŋ miisiŋ. Wia saa leŋe Kirisito nɛ ŋaa la
wu-jimiŋ. A tiŋ u wiaa Wia laala ta nɛ, la ku ŋaa tuɔ-pul timma u teeŋ, a
ŋaa nialiŋ si bi disinniŋ kɛnɛ. 31 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula, "Di nuu-kala níi
chɛ duu bigisi u titia lɛ, u tiina maga duu bigisi u titia a mu tigɛ wii-la la
Tiina si ŋaa pu lɛ nɛ."

2

Pɔɔl bul wiaa a mu tigɛ Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ

1 Mi naaŋbiiriŋ, mi si kɔ ma teeŋ di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima, mi
bi wu-duduosi bula a nagɛ di mi kɛŋ wu-jimiŋ. 2 Mi si kɔ ma teeŋ, mi naga
ari mi bi wii-kala jiŋ nɛ, see Yesu Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ duŋduŋa
wiaa. 3 Ŋii wiaa, mi si hɛ ma teeŋ, mi fa nagɛ ni-pugu nɛ. Fawulluŋ fa
kɛŋmi, mi bɔyɛ jujoŋ. 4 Nuhuobiine wu-jimiŋ dee mi kaa bubul Wia wu-
zɔmɔ-la, aŋ pɛ didagɛ ma maa. Ama ŋii mi síi bul wiaa daga ari Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ hɛmi lɛ nɛ. 5 Wia ŋaa ŋii mi lɛ di ma na u doluŋ a laa u
wiaa dii, a sí nuhuobiine wu-jimiŋ lɛ to.

Wia wu-jimiŋ kii nuhuobiine wu-jimiŋ

6 Ama nialiŋ si waa Wia wiaa lɛ, la yie didagɛba wu-jimiŋ nɛ. Wu-jimiŋ
deeŋ la síi dagu tuo dunia deeŋ niaa wu-jimiŋ, dunia deeŋ ni-duoruŋ wu-
jimiŋ ma dee. Ni-duoruŋ deeŋba wu-jimiŋ jaŋ dɛrɛ. 7 Wu-jimii-la wiaa mi
síi bul, u lii Wia teeŋ nɛ a ŋaa wu-faali niaa teeŋ. Wu-jimii-la faa nɛ Wia
teeŋ nɛ, ka dunia-na suomi. Wia liisɛla di la kɛŋ wu-jimiŋ deeŋ nɛ a wuo
kɛŋ tula u teeŋ. 8 Nialiŋ kala síi beŋ dunia deeŋ bi wiaa deeŋba bubuɔŋ
jiŋ. Di ba nɛ fa jiŋba, ba fa bi jaŋ kpaasɛ la Tiina-la si kɛŋ tula a mɛrɛ
daa-gɛsɛ-la nyuŋ. 9 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari ku-la nuhuobiine ha

si bi na, ari ku-la u ha si bi u wiaa ma nia, ari ku-la ha si bi nuhuobiine
tuɔbiinaa jua, kialiŋ titia nɛ Wia wasa bil nialiŋ si chou lɛ.
10 Ama Wia to u Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ a leŋ la-na jiŋ wiaa deeŋba fa si faa. Wia
Diŋ-zɔŋ-la yie gbilli wii-kala nɛ, a paala jiŋ Wia wii-wii-kala. 11 Nuhuobiiŋ
bɛɛ nɛ jaŋ wuo jiŋ wii-la u dɔŋɔ síi biinu? Nuu-kala bi wuo jiŋ, see u
tiina titia síi biinu wii-la. Ŋii titia nɛ nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ wialiŋ Wia
síi biinu, see Wia Diŋ-zɔŋ-la duŋduŋa. 12 La laa Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ. U tuo
dunia deeŋ kuŋ. Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a pila nɛ di la wuo jiŋ kialiŋ kala
u si joŋo dii zile la lɛ. 13 La yie bul kiaa deeŋba wiaa a pi niaa nɛ. Dunia
deeŋ wu-jimiŋ dee la kaa bubul wiaa. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ dagɛla ŋii
la si jaŋ bul wialiŋ. U yie dagɛ u titia wiaa bubuɔsaa a pi nialiŋ lɛ u si hɛ,
di ba ma jiŋ ba bubuɔsaa.
14 Nii-la kala si bi Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛnɛ bi jaŋ laa kialiŋ Wia si joŋo pi
nialiŋ si kɛŋ u Diŋ-zɔŋ-la. U tiina bi jaŋ wuo jiŋba. Ba yie ŋaa wu-pɛiba
nɛ u teeŋ, bɛɛ wiaa nuu bi jaŋ wuo jiŋba, see duu kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la.
15 Nii-la si kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ jaŋ wuo chagilɛ nuu-kala. Ama nii-la
si bi Wia Diŋ-zɔŋ-la kɛnɛ bi jaŋ wuo chagilɛ nii-la si kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la.
16 Wia teniŋ tuɔŋ ŋla nɛ ba ŋmuŋsɛ a piɛsɛ, “Kubɛɛ nɛ jiŋ la Tiina Wia
tuɔbiinaa? Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo bul wiaa a chagilu?” Ama la-na jiŋ Kirisito
tuɔbiinaa nɛ.

3

U maga di Wia tiŋtinnaa pɛ dɔŋɔ lɛ a tiŋ u tiŋtiŋŋaa

1 Mi naaŋbiiriŋ, mi bi wuo bul wiaa ma teeŋ ari ma ŋaa nialiŋ síi to
wialiŋ síi tɔrɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la tuɔŋ nɛ. Ama mi bul wiaa ma teeŋ ari nialiŋ
síi to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ nɛ. Ma ha ŋaa haŋbiisiŋ nɛ Kirisito wiaa
lɛ. 2 Wialiŋ mi si bula ma teeŋ, ba naga yiliŋ nɛ mi leŋ ma wasɛ. Mi bi
wu-yuŋi kala bula pima. Bua-la lɛ, ma ha bi siri ŋaa di ma nii wu-yuŋi.
Ari lɛɛlɛ kala ma ha bi wu-yuŋi kala wuo nii. 3 Wii-la si tii ma haa to ma
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ nɛ: Ma si kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ ŋii a yuyuo dɔŋɔ ŋii
daga ari maa to ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ nɛ, a ŋiŋaa wii-kala ari nialiŋ
si bi Wia jiŋ síi ŋaa ŋii. 4 Ma yie pɔrɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. Dɔŋɔ si duu to Pɔɔl
hariŋ nɛ, ka dɔŋɔ ma si duu to Apɔlɔs hariŋ nɛ. Ma síi bul ŋii, dunia niaa
wu-bulaa dee ma bubul ŋii?
5 Kubɛɛ nɛ Apɔlɔs? Kubɛɛ nɛ Pɔɔl? La ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. La nɛ bul
Wia wiaa pima ma laa dii. La kuŋ-kala tiŋ tiŋtimii-la la Tiina Wia si joŋo
pila di la titiŋ nɛ. 6 Wia wialiŋ la si bula pima nagɛ tii-bie nɛ la chɔŋsɛ.
Mi nɛ chɔŋsɛ tia-la, Apɔlɔs ma nɛ ŋaa liiŋ a misɛ, ama Wia nɛ leŋe tia-la
waa. 7 Nii-la si chɔŋsɛ tia-la ari nii-la si ŋaa liiŋ misɛ tia-la kala bi siifia wii
ŋaa. Wia nɛ kii ba kala, bɛɛ wiaa u nɛ leŋe tia-la waa. 8 Nii-la si chɔŋsɛ
tia-la ari nii-la si ŋaa liiŋ misɛ tia-la, ba kala tima magɛ dɔŋɔ nɛ. Wia jaŋ
tiŋ nuu-kala a magɛ ŋii u si tiŋ u tiŋtimii-la magɛ. 9 La kala ŋaa tiŋtinni
dɔŋsɛ nɛ a pɛ Wia lɛ laa tiŋ. Ma saa nagɛ Wia baga nɛ la pɛrɛ hihɛ. Ma
bira nagɛ dia-la Wia titia si saa nɛ.
10 Tiŋtimii-la mi síi tiŋ, Wia nɛ joŋ doluŋ pimi. Mi nagɛ dii-sara-la si jiŋ
dia saaniŋ woruŋ nɛ a bil Wia-dia-la geŋtine. Nuu ma dɔŋ nɛ saa dia-la
u jil. Nuu-kala saa fiɛlɛ u siaa a saa dia-la duu jil. 11 Wia laa sipaaŋ nɛ a
joŋ Yesu Kirisito duu ŋaa u dia-la geŋtine. Nuu-kala bira bi jaŋ wuo bil
dia-la geŋtine yiri. 12 Di nuu nɛ joŋ sɛlimɛ kaa saa dia-la duu jil, koo hɔɔŋ,
koo tabiiŋ, koo daa-borusuŋ, koo tutɔ, koo kaha, 13 di Kirisito nɛ miira kɔ
tapulii-la, kialiŋ nuu-kala si joŋo saa dia-la u jil, ba jaŋ nau. Nyiniŋ nɛ jaŋ

dagɛ ku-la ba si kaa saa nagisiŋ. Ba jaŋ to ŋii lɛ a jiŋ tiŋtimii-la nuu-kala
si tima. 14 Di nyiŋ-la nɛ kɔ aŋ bi wuo dii kialiŋ nuu-kala si kaa saa dia-la,
u tiina jaŋ laa u time. 15 Ama di nyiŋ-la nɛ wuo dii kialiŋ nuu-kala si kaa
saa dia-la, u tiina jaŋ tel. Ama u-na titia Wia jaŋ laau ta. U jaŋ naga ari
nyiŋ-la faa chɛ duu dii u tiina nɛ, aŋ ka Wia liisu nyiŋ-la lɛ.

16 Ma bi jiŋ ari ma ŋaa Wia-dia nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la jujuu? 17 Ŋii wiaa, di
nuu-kala nɛ chei Wia-dia-la, Wia ma jaŋ chei u tiina. Wia-dia bi disinniŋ
kɛnɛ. Ma titia nɛ ŋaa dia-la.

18 Nuu-kala sí u titia nyisu. Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a biinɛ ari u kɛŋ
wu-jimiŋ dunia deeŋ lɛ nɛ, u maga duu birimɛ ni-yaari nɛ a wuo kɛŋ wu-
jimii-la si lii Wia teeŋ. 19 Dunia niaa wu-jimiŋ ŋaa pɛi nɛ Wia teeŋ. Wia
teniŋ tuɔŋ ba bula ari

“Wia to dunia niaa wu-jimiŋ lɛ nɛ
a bɛrɛ kɛsɛba.”

20 Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ma ba ŋmuŋsa ari wu-jinnaa tuɔbiinaa kala ŋaa
pɛi nɛ. 21 Ŋii wiaa nuu-kala saa sí u bɔyɛ lɛ ŋmoo a dagɛ wii-la nuhuobiine
si jaŋ wuo ŋaa. Wutitii, ma nɛ tii kuŋ-kala. 22 Ma nɛ tii Pɔɔl, a tii Apɔlɔs,
a tii Piita, a tii dunia, a tii miisiŋ, a tii suuŋ ma, a tii lɛɛlɛ ari maachie. Ma
nɛ tii ba kala. 23 Kirisito nɛ tiima, Wia ma nɛ tii Kirisito.

4

Yesu naŋzɔɔba si nagɛ ŋii

1 Ma síi beŋla ŋii, u maga di nuu-kala jiŋ ari la ŋaa Kirisito tiŋtinnaa
nɛ. La nagɛ nialiŋ síi beŋ Wia kiaa pupu nɛ. U nɛ leŋe la bubul u wu-
kpuŋkperisi-la fa si faa a pipi niaa. 2 Ama u maga di tiŋtinni kala kɛŋ
wutitii a titiŋ u tiŋtiŋŋaa. 3 Mi sipaa tuo di ma níi bul mi teeŋ a mu tigɛ
wialiŋ mi síi dagɛ lɛ. Mi paala bi cheeriŋ joŋo pi mi titia, ŋii wiaa nuu-
kala bi jaŋ joŋ cheeriŋ pimi a mu tigɛ mi wu-ŋaalaa lɛ. 4 Mi tuɔbiinaa kala
chese nɛ. Ama mi saa bi jaŋ wuo dagɛ ari mi bi wii cheye. La Tiina Wia
nɛ jaŋ dii mi sariya a jiŋ ari mi cheye nɛ koo mi bi cheye. 5 Ŋii wiaa, ma sí
cheeriŋ joŋo pi nuu-kala, see di tapulii-la la Tiina si jaŋ kɔ a dii la sariya.
Duu nɛ miira kɔ, wu-bɔmɔ-la kala niaa si ŋaa birimiŋ tuɔŋ, ba kala jaŋ ku
lii pulumuŋ. Niaa tuɔbiiŋ-lɔrunu-la kala ba si kɛnɛ jaŋ ku lii pulumuŋ lɛ.
Nuu-kala si kɛŋ time magɛ ŋii Wia teeŋ, u jaŋ laa.

6 A tiŋ ma wiaa, mi naaŋbiiriŋ, mi joŋ wiaa deeŋba mi si bula, a kaa
dagɛ la di Apɔlɔs si nagɛ ŋii nɛ. Mi ŋaa ŋii di ma wuo gunnɛ a wuo tuto
Wia niiŋ wialiŋ ari la síi to ŋii, di ma sí dɔŋɔ lɛ pɔru a cho dɔŋsuŋ aŋ bɛrɛ
dɔŋsuŋ. 7 Kubɛɛ nɛ ŋaa ma yuga kii ma dɔŋsuŋ? Wia dee bi kialiŋ ma
si kɛnɛ joŋo pimaa? Bɛɛ nɛ tii ma bibigisi ma titia lɛ a nagɛ kialiŋ ma si
kɛnɛ, Wia dee bi joŋo pima?

8 Ma paala kɛŋ kuŋ-kala ma síi chɛ nɛ. Ma paala kiila nɛ aŋ lɛɛlɛ dii
kuoruŋ. Wutitii, la fa cho di ma dii kuoruŋ, di la di ma kala bibeŋ kuŋ-
kala nɛ. 9 U naga ari Wia joŋ la nialiŋ si ŋaa u naŋzɔɔba di la ŋaa ni-pɛiba
nɛ dunia deeŋ lɛ. U naga ba liisɛla niaa tuɔŋ di ba kpula nɛ. Ba tuɔsɛla
a kaa ku lii, di dunia niaa kala ari Wia tiŋdaaraa nala a huurila nɛ. 10 A
tiŋ Kirisito wiaa, la ŋaa ni-yaara nɛ, ka ma-na kɛŋ wu-jimiŋ Kirisito teeŋ.
La-na ŋaa puwuoloo nɛ, aŋ ka ma-na ŋaa ni-duori. Niaa mumɔŋla lɛ aŋ
zizilma. 11 Naa-buasuŋ deeŋba lɛ losuŋ ari lii-nyuasuŋ kɛŋla nɛ, la laalɛ
gɛri-kɔsumɔɔ, ba ŋmuŋmoola, la gɔllɔ bibaarɛ. 12 La faasa titiŋ nɛ di la
pɛ la titia lɛ. Di niaa nɛ ŋmiɛsa hɛla lɛ, la-na yie sul Wia piba nɛ, di ba nɛ

to naasiŋ dudɔgisɛla, la yie nyalimɛ nɛ. [13] Di ba nɛ chei la yiriŋ, la-na yie
bubul wu-zɔŋŋɔɔ nɛ ba teeŋ. Naa-buasuŋ deeŋba lɛ, dunia nisuruŋ paala
kpiala nɛ.
[14] Ma nagɛ mi bii-choolie nɛ. Ŋii wiaa, mi bi wiaa deeŋba ŋmuŋsa pima
di hiisiŋ kɛŋma, ama mii chɛ di mi chagilɛma nɛ. [15] Di ma nɛ kɛŋ sipaa-
laaraa síi dagɛma Kirisito wiaa, di ba nɛ ŋaa bui fii maa, ma bi nyimmaba
kɛnɛ. Mi nɛ ŋaa ma nyimma Yesu Kirisito lɛ, bɛɛ wiaa mi nɛ bul Wia wu-
zɔmɔ-la a pima. [16] Ŋii wiaa mii sulma di ma to mi hariŋ a ŋiŋaa wialiŋ mi
síi ŋaa. [17] Ŋii nɛ tii mi tiŋ Timoti duu kɔ ma teeŋ ŋii. U nagɛ mi bii-choolii
nɛ, a kɛŋ wutitii maa la Tiina Kirisito wiaa lɛ. U jaŋ liliisima ŋii mi síi to
Kirisito wiaa, ari ŋii mi si yie dagɛba lee-na kala niaa si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi tuɔŋ. [18] Ma dɔŋsuŋ kɛŋ nyu-duoŋ nɛ a bibiinɛ ari mi bi jaŋ ku
nama. [19] Di Wia nɛ sɛyɛ, mi bi jaŋ dieni aŋ ku nama. Di mi nɛ kɔ, mi bi chɛ
di mi nii nyu-duo tiŋŋaa deeŋba wu-bulaa duŋduŋa, ama mi jaŋ chichɛ
di mi jiŋ lee-la ba doluŋ si hɛ. [20] Wia kuorii-la bi nuhuobiine wu-bulaa lɛ
china, ama Wia doluŋ lɛ nɛ u chiŋ. [21] Wu-bɛɛ nɛ ma cho? Mi kori chiba
ku viirɛmaa, koo mi kɛŋ chonuŋ ari siifiɛlaa kɔɔ?

5

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii dɔŋsuŋ nɛ ŋaa wu-liiliŋ

[1] Ba vɛnɛɛ bul, mi nii ari nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a ŋaa disinniŋ. U ŋii lɔrɔ.
Nialiŋ si bi Wia jiŋ ma paala bi ŋii ka ŋaa. Ba bula pimi ari nuu nɛ hɛ ma
tuɔŋ a laa u nyimma haala jaa. [2] Ɛɛ nɛ saa ma jaŋ wuo ŋaa a bigisi ma
titia lɛ? U maga di ma tuɔŋ chei nɛ, ka di ma liisɛ nii-la si ŋaa ŋii a ta ma
tuɔŋ.
[3] Mi-na, mi paala hɛ di-bolii nɛ, ama mi dima guoli ma tuɔŋ nɛ. La Tiina
Yesu doluŋ lɛ, mi paala joŋ cheeriŋ pi nii-la si ŋaa wu-lɔruŋ deeŋ nɛ. [4] Mi
joŋ cheeriŋ pi tiina nɛ. La Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, di ma nɛ ku hilimi,
ka mi dima hɛ ma tuɔŋ, [5] má joŋ baala deeŋ hɛ Sitaani nisiŋ lɛ, di u to u
tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ a dɔgisɛ u yaraa, ka di Wia laa u dima ta tapulii-la
la Tiina si jaŋ miira kɔ.
[6] Ma síi bigisi ma titia lɛ ŋii, u ŋaa pɛi nɛ. Ma bi jiŋ ari si-buruŋ mua
nɛ ba yie joŋo hɛ boroboro munuŋ lɛ, ka u sii puɔrɛ a yugɛɛ? [7] Má joŋ
si-buru-binii-la ta. Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo ŋaa tuɔ-pul timma, a
wuo nagɛ boroboro muŋ-falii-la ba ha si bi si-buruŋ hɛ. Ma saa jima ari
ma bi haachɛ kɛnɛ. La ŋaa siri di la gbieli diisiŋ gbieli-bal-la nɛ. Kirisito
nɛ ŋaa Pie-bie-la ba si kpua di la kaa dii la diisiŋ gbieli-bal-la. [8] Ŋii wiaa,
má leŋ di la gbieli la diisiŋ gbieli-bal-la. Má leŋ di la joŋ boroboro binii-la
si kɛŋ si-buruŋ ta. Si-buru-la nagɛ haachɛ ari tuɔ-bɔmuŋ nɛ. Má leŋ di la
gbieli ari boroboro-la si bi si-buruŋ kɛnɛ. Boroboro deeŋ nagɛ wutitii ari
tuɔ-pula nɛ.
[9] Teŋ-la mi si ŋmuŋsa pima, mi bula pima di ma liisɛ ma titia nialiŋ
síi ŋaa disinniŋ tuɔŋ nɛ. [10] Mi saa bi bula ari ma sí dunia niaa si ŋaa
disiŋ tiŋŋaa, koo nialiŋ si kɛŋ tuɔ-luŋuŋ, koo gaaraa, koo vui-kpaaraa tuɔŋ
guolu. Di ma níi chɛ di ma sí ba tuɔŋ guolu, ŋii-na ma bi jaŋ hɛ dunia lɛ.
[11] Ama wii-la mi síi bul nɛ ŋla: Ma sí ma titia kaa mu mɛrɛ nii-la si si u ŋaa
nialiŋ si laa Wia wiaa dii dɔŋɔ nɛ aŋ ŋiŋaa disinniŋ, koo u kɛŋ tuɔ-luŋuŋ,
koo u kpaarɛ vuiaa, koo u gɔllɔ chichei niaa yiriŋ, koo u ŋaa si-nyuaru,
koo u ŋaa gaaru. Ma paala sí leŋe di ma di tiina hɔŋ a dii kudiilee maa.
[12] Mi tiŋtimiŋ dee di mi dii nialiŋ si bi Yesu jiŋ sariya. Ama ma-na saa

maga di ma dii dɔŋɔba sariya nɛ. 13 Nialiŋ si bi Yesu jiŋ-na, Wia nɛ jaŋ dii
ba sariya. Wia teniŋ tuɔŋ ba bula, “Má liisɛ ni-bɔmuŋ ma tuɔŋ.”

6

Ŋii si maga di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii bul wiaa wasɛ

1 Ma nialiŋ si ŋaa Wia niaa, di wii nɛ ku hɛ ma balia pɛgɛ, dɔŋɔ yie
kɛŋ wii-la kaa mu nialiŋ si bi Wia ka chuɔlɛ teeŋ nɛ, di ba bul wii-la a
wasɛ. Bɛɛ nɛ tii ma ŋaa ŋla? Bɛɛ nɛ tii ma yie bi leŋe Wia niaa bul wii-la
wiwasɛ? 2 Ma bi jiŋ ari Wia niaa nɛ jaŋ dii dunia niaa sariya? Di ma nɛ
jaŋ dii dunia niaa sariya, ma bi wu-biisiŋ deeŋba wuo bula wiwasɛɛ? 3 Ma
bi jiŋ ari la Wia niaa nɛ jaŋ dii Wia tiŋdaaraa ma sariya? A saa ku bibeŋ
wialiŋ si ŋaa dunia lɛɛ? 4 Ŋii-na saa, di wii ku hɛ ma balia pɛgɛ, bɛɛ nɛ tii
ma yie mu nialiŋ si bi Wia ka chuɔlɛ teeŋ, nialiŋ si bi di-chinii kɛnɛ nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi sipaaŋ di ba bula wasɛ pima? 5 Ma hiisi nɛ.
Ni-bala paala tuo ma tuɔŋ si kɛŋ wu-jimiŋ, di wii nɛ ku hɛ Wia niaa balia
pɛgɛ, duu wuo bul a wasɛɛ? 6 Ama di Wia niaa balia nɛ kɛŋ wii, dɔŋɔ yie
kɛŋ u dɔŋɔ tiina mu nialiŋ si bi Wia ka chuɔlɛ teeŋ nɛ ba bul wii-la wasɛ
piba.

7 Ma si vɛnɛɛ kɛŋ dɔŋɔ mumu niaa deeŋba teeŋ di ba dii ma wu-buluŋ
pima, daga ari ma kala tele nɛ Wia woŋbiiŋ lɛ. Di nuu nɛ ŋaa wii chei
u dɔŋɔ, bɛɛ nɛ tii u bi tɔrɛ? Di nuu nɛ gura laa u dɔŋɔ kiaa, bɛɛ nɛ tii u
bi leŋe tiina kikɛŋ kialiŋ? 8 Ama ma titia yie ŋaa wiaa chichei dɔŋɔ aŋ
girima lilaa ma naaŋbiiriŋ ma kiaa.

9 Ma bi jiŋ ari tuɔ-bɔŋ tiŋŋaa bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ? Ma sí
ma titia nyisu. Nialiŋ si ŋaa disinniŋ ari nialiŋ síi kpaarɛ vuiaa, ari nialiŋ
si gɔllɔ chichɛ niaa haalaa, ari baalaa koo haalaa balia si jaa dɔŋɔ, ari
baala-la koo haala-la si gɔllɛ lee-kala aa ŋaa ba-liili koo ha-liili wiaa, 10 ari
gaaraa ari tuɔ-luŋ tiŋŋaa, ari si-nyuaraa, ari nialiŋ síi chei niaa yiriŋ, ari
nialiŋ síi girima lilaa dɔŋɔba kiaa, niaa deeŋba kuŋ-kala bi jaŋ wuo juu
Wia kuorii-la tuɔŋ. 11 Ma dɔŋsuŋ faa ŋaa wiaa deeŋba nɛ. Ama Wia fo
ma haachɛba ta nɛ. Wia nɛ tiima. A tiŋ la Tiina Kirisito Yesu wiaa ari Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma ŋaa tuɔ-pul timma nɛ Wia teeŋ.

U maga di la leŋ disiŋ wu-ŋaalaa

12 Mi jaŋ wuo bul ari di mi nɛ cho, mi jaŋ ŋaa wii-na kala mi síi chɛ.
Wutitii nɛ, ama wii-na kala bi jaŋ ŋaa wu-zɔŋ a pimi. Mi jaŋ wuo bira
bul ari mi nɛ cho, mi jaŋ wuo ŋaa wii-kala, ama mi bi jaŋ sɛi di kuŋ-kala
kɛŋ doluŋ mi lɛ. 13 Nuu ma hɛ dimɛ a ma jaŋ bul, Wia nɛ ŋaa kudiilee
ba dii hihɛ luoruŋ lɛ, ka luoruŋ ma laa kudiile-la bibil. Wutitii nɛ, ama
Wia jaŋ leŋ di kudiilee ari luoru-la kala pua. Wia bi nuhuobiine ŋaa duu
kɛŋ u yaraa ŋiŋaa disinniŋ, ama duu kɛŋ u yaraa tima pupu. Wia nɛ tii
yara-la maa. 14 Wia doluŋ lɛ nɛ u chisɛ la Tiina Kirisito suuŋ lɛ. U jaŋ
chisɛla ma suuŋ lɛ. 15 Ma bi jiŋ ari ma yaraa ŋaa Kirisito yaraa sɛmɛ dɔŋɔ
nɛɛ? Ma bira biina ari mi jaŋ wuo joŋ Kirisito yaraa sɛmɛ dɔŋɔ a mɛrɛ
ha-chɔrumuŋ yaraa lɛ? Ai, mi bi jaŋ ŋaa ŋii. 16 Koo ma bi jiŋ di baala nɛ
kɛŋ ha-chɔruŋ-la piŋ, ba kala ŋaa kubala nɛɛ? Wia teniŋ tuɔŋ ba chaasa
bul, “Baala ari u haala jaŋ mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa kubala.” 17 Ŋii titia nɛ nii-
la si kɛŋ u titia mu mɛrɛ la Tiina Kirisito lɛ, ba duu ŋaa kubala nɛ Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 18 Má liisɛ ma titia disinniŋ lɛ. Haachɛ-dɔŋ-na kala
nuhuobiine si ŋaa bi u yaraa ka chei, ama baal-la si ŋaa disinniŋ yie chei
u yaraa kala nɛ. 19 Ma bi jiŋ ari ma yaraa ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la u si joŋɔ

pima dia nɛɛ? Ma dee bi ma titia tii. Wia nɛ tiima. 20 Wia joŋ u chaliŋ nɛ
yɔɔma. Ŋii wiaa, má kɛŋ ma yaaraa tiŋ tiŋtimii-la síi tɔrɛ Wia tuɔŋ.

7

Pɔɔl bul ha-jaari wiaa

1 Teŋ-la ma si ŋmuŋsa pimi tuɔŋ ma piɛsɛmi wiaa dɔŋsuŋ. Mii chɛ di
mi bul wiaa a tigɛ wialiŋ lɛ nɛ. U ŋaa wu-zɔŋ nɛ di baala nɛ bi haala jaa.
2 Ama a tiŋ wu-liiliŋ wiaa, baal kala jaa u haala, di haal ma kala jaa u
bala. 3 U maga di baala ari u haala joŋ ba titia a pipi dɔŋɔ, a ŋiŋaa dɔŋɔba
tuɔtɔrɛ wiaa. 4 Haala bi u titia tii, u bala nɛ tiiu, baala ma bi u titia tii, u
haala nɛ tiiu. 5 Di baala níi chɛ u haala, u bi maga di haala via, di haala
ma níi chɛ u bala, u bi maga di u bala ma via, see di ba kala sɛyɛ ari ba bi
jaŋ jiŋ dɔŋɔ a magɛ tapulaa baŋmɛnɛ, aŋ joŋ ba titia kala hɛ Wii-chuɔluŋ
lɛ. Ama di ma nɛ chuɔlɛ Wia dɛrɛ, má bira suomo jiŋ dɔŋɔ. Di ma níi ŋaa
ŋii, Sitaani bi jaŋ wuo na woŋbiiŋ a joŋma hɛ haachɛ lɛ a tiŋ ma si bi ma
titia kɛniŋ jiŋ wiaa. 6 Mi síi bul wiiŋ deeŋ a pipima, u bi naga ari mii chɛ
di mi bil wii nɛ pima di ma tuto. 7 Wutitii nɛ, mi fa jaŋ cho di ma kuŋ-kala
nagɛmi a bi haala jaa. Ama nuu ma kala ari u wii Wia si joŋo pu nɛ. Wia
yie joŋ wiiŋ deeŋ a pi kubala a joŋ wii dɔŋ a pi nuu dɔŋ maa.

8 Mii chɛ di mi bul boŋjoŋŋoo ari ha-boŋjoŋŋoo ari ma yo-haalaa wiaa
nɛ. U jaŋ ŋaa wu-zɔŋ di ma ma nɛ nagɛmi a bi baala koo haala jaa. 9 Ama
di ma nɛ bi ma titia wuo kikɛŋ, má mu jaa balaba ari haalaa. U nɛ kpia
ma si jaŋ joŋ baalaa koo haalaa wiaa a hɛ ma nyuŋ lɛ.

10 Baala-la si kɛŋ haalaa ari haala-la si kɛŋ balaba, mii chɛ di mi bul wiiŋ
deeŋ pima nɛ. Mi titia dee bi bul, ama la Tiina níi bul wii-la. U nɛ ŋla:
ari haala bi maga duu via u bala, 11 ama di haal nɛ via u bala, u maga
duu bira sí baal dɔŋ jaa nɛ, aŋ hɔŋ a ŋaa ha-boŋjoŋ. Duu nɛ na duu bi
boŋjoruŋ wuo hɔŋ, u maga duu miira mu u bala teeŋ. Baala ma bi maga
duu via u haala.

12 Ma ni-kaanaa maa, mi-na Pɔɔl nɛ bul wiiŋ deeŋ pipima, la Tiina Wia
dee. Di baal-la si laa Wia wiaa dii nɛ kɛŋ haal-la si bi Wia wiaa laa dii, di
haal-la nɛ sɛyɛ di ba hɔŋ, baal-la bi maga di u viau. 13 Di haal-la si laa Wia
wiaa dii nɛ kɛŋ baal-la si bi Wia wiaa laa dii, duu nɛ sɛyɛ di ba duu hɔŋ,
u bi maga di haal-la viau. 14 Wii-la si tii nɛ ŋla: Di haala nɛ laa Wia wiaa
dii aŋ ka u bala bi laa dii, a tiŋ haal-la wiaa, Wia yie joŋ ari baal-la ma bi
disinniŋ kɛnɛ. Ŋii titia nɛ, di baal nɛ laa Wia wiaa dii aŋ ka u haala bi laa
dii, a tiŋ baal-la wiaa, Wia yie joŋ ari haal-la ma bi disinniŋ kɛnɛ. Di ŋii fa
dee, ba biiriŋ fa jaŋ nagɛ nialiŋ si bi Wia ka chuɔlɛ biiriŋ a kɛŋ disinniŋ.
Ama ba biiriŋ bi disinniŋ kɛnɛ Wia teeŋ. 15 Baal koo haal, di ba tuɔŋ nii-la
si bi Wia ka chuɔlɛ níi chɛ di nii-la u si jaa viiri, u maga duu viiri. Duu nɛ
viire, nii-la síi chuɔlɛ Wia bi wii ŋaa chei. Wia yie chichɛ di ma hɔŋ sɔm
nɛ. 16 Haal-la si laa Wia wiaa dii, aŋ ka u bala bi Wia wiaa laa dii, ɛɛ nɛ ŋ
jaŋ wuo ŋaa jiŋ ari ŋ bala ma jaŋ ku laa Wia wiaa dii? Baal-la ma si laa
Wia wiaa dii, ka u haala bi Wia ka chuɔlɛ, ɛɛ nɛ ŋ ma jaŋ wuo ŋaa jiŋ ari
ŋ haala jaŋ ku laa Wia wiaa dii?

17 Ku-la kala Wia si joŋo piŋ, ari ŋii ŋ fa si naga ka Wia yiriŋ, u maga
di ŋ kɛnu nɛ. Wiiŋ deeŋ nɛ mi didagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
lee-na kala. 18 Di nuu nɛ fa keri u peniŋ ka Wia yiru, u bi maga duu biinɛ
ari u ŋaa wu-bɔŋ nɛ. Di nuu ma nɛ bi u peniŋ kere aŋ ka Wia yiru, u tiina
bi maga duu keri u peniŋ. 19 Di ŋ keri ŋ peniŋ koo di ŋ bi kere, u bi wii

kɛnɛ Wia teeŋ. Wii-la si ŋaa siifiaŋ wii nɛ, di ma tuto Wia niiŋ wialiŋ u si
bula. 20 Nuu-kala si nagɛ ŋii aŋ ka Wia yiru, ú nagɛ ŋii. 21 Di ŋ nɛ fa ŋaa
yoŋ aŋ ka Wia yiriŋ, sí leŋe duu ŋaa wii-kala. Ama di ŋ nɛ na woŋbiiŋ ŋ si
jaŋ wuo tii ŋ titia, u maga di ŋ tii ŋ titia nɛ. 22 Yoŋ-na kala la Tiina Kirisito
si yira, u tiina tii u titia nɛ Kirisito teeŋ. Ŋii titia nɛ nii-la si tii u titia aŋ
ka Kirisito yiru, ŋaa Kirisito yoŋ nɛ. 23 Kirisito nɛ joŋ u chaliŋ yɔɔma. Ŋii
wiaa, ma sí nuhuobiinee yosuŋ ŋaa. 24 Mi naaŋbiiriŋ, nuu-kala si nagɛ ŋii
aŋ ka Wia yiru, u maga duu nagɛ ŋii titia nɛ.

Boŋjoŋŋoo, ha-boŋjoŋŋoo ari yo-haalaa wiaa

25 Ma si piɛsɛmi wii-la a mu tigɛ ha-toloo lɛ, Wia bi wii-kala bula pila a
mu tigɛba lɛ, ama Wia si fámi nennige ŋii, u leŋe mi ŋaa ni-titii, ŋii wiaa
mii chɛ di mi bul wii nɛ a tigɛ ha-toloo lɛ. 26 A tiŋ lɛɛlɛ tiŋteeŋ si dolie
wiaa, u jaŋ zɔŋ di baal nɛ bi haala kɛnɛ. 27 Ŋ jaa haala nɛɛ? Pupɔ ŋ síu
via. Ŋ bi haala jaa? Ŋii-na bira sí haal chɛ. 28 Ama di ŋ nɛ jaa haala, ŋ
bi haachɛ wii ŋaa. Di ha-tolo ma ha si bi bala jaa, duu nɛ jaa bala, u bi
haachɛ wii ŋaa. Ama nialiŋ si jaa haala koo baala, ba yie juu wiwalimaa
tuɔŋ nɛ. Mi bi chɛ di ma juu wiwalimaa deeŋba. Ŋii nɛ tii mi si ma sí
baala koo haala kɛŋ. 29 Mi naaŋbiiriŋ, wii-la mi síi bul nɛ ŋla: La bi jaŋ
dieni dunia deeŋ lɛ. Ŋii wiaa, nialiŋ si kɛŋ haalaa, maga di ba nagɛ ari ba
bi haalaa kɛnɛ nɛ. 30 Nialiŋ síi yel maga di ba nagɛ ari ba tuɔŋ bi cheye,
ka nialiŋ síi mɔŋ maga di ba naga ari ba tuɔŋ bi tɔrɔ. Nialiŋ síi yɔɔ kiaa
maga di ba nagɛ ari ba bi kuŋ-kala ka yɔɔ. 31 Bayalaa ma maga di ba nagɛ
ari ba bi kiaa yallɛ. Dunia deeŋ nagiŋ, u bi jaŋ dieni kiŋkɛŋ.

32 Mi bi chɛ di wiaa walimɛma. Baal-la si bi haala kɛnɛ yie joŋ u nyuŋ
kala hɛ la Tiina tiŋtiŋŋaa lɛ nɛ. U yie chichɛ duu tima pi u Tiina duu tuɔŋ
tɔrɛ nɛ. 33 Ama baal-la si kɛŋ haala yie bibiinɛ dunia wu-ŋaalaa wiaa nɛ,
bɛɛ wiaa u yie chichɛ duu ŋaa wiaa duu haala tuɔŋ tɔrɛ nɛ. 34 Ŋii wiaa, u
yie kɛŋ tuɔbiinaa balia nɛ a titiŋ u tiŋtiŋŋaa. Haal-la koo ha-tolo-la si bi
bala kɛnɛ yie joŋ u titia kala a hɛ la Tiina tiŋtiŋŋaa lɛ nɛ. U yie chichɛ duu
yaraa ari u tuɔŋ kala pullɛ Wia teeŋ nɛ. Ama haal-la si kɛŋ bala yie joŋ u
titia kala hɛ dunia wu-ŋaalaa lɛ nɛ, bɛɛ wiaa u yie chichɛ duu ŋaa wiaa
duu bala tuɔŋ tɔrɛ nɛ. 35 Mii chɛ di ma pɛ ma titia lɛ nɛ, ŋii nɛ tii mi bubul
wiiŋ deeŋ. Mi bi chɛ di mi kirima ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ. Ama mii chɛ
di ma ŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ lɛ nɛ, a joŋ ma titia ari ma wii-wii-kala a
hɛ la Tiina tiŋtiŋŋaa lɛ.

36 Baala si sugɛ ha-tolo duu jaa, di haal-la ma nɛ sɛyɛ di ba jaa dɔŋɔ, aŋ
ka a tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa wiaa ba hɔnɔ aŋ bi dɔŋɔ lɛ hɛ, di baal-la nɛ bene
ari u bi u titia wuo kɛŋ, duu chɛ siifiɛsiŋ duu jiŋ haal-la, u maga duu jaau
a kɛnu. U ŋii bi haachɛ kɛnɛ. 37 Ama di baal nɛ hɛ dimɛ a jiŋ u tuɔŋ lɛ
ari u jaŋ hɔŋ aŋ bi haal jiŋ, a biinɛ wii-la lɛ a mu dɛrɛ, a wuo kɛŋ u titia
woruŋ haalaa wiaa lɛ, a wuo jiŋ ari u bi jaŋ jaa ha-tolo-la u si suga, ama
ba duu hɔŋ aŋ bi dɔŋɔ jiŋ, u tiina ŋaa wu-zɔŋ nɛ. 38 Ŋii wiaa, di baal-la
nɛ jaa haala u ŋaa kukeri nɛ, ama nii-la si bi haala jaa nɛ paala kpiau.

39 Haala si kɛŋ bala, di u bala nɛ hɛ u miisiŋ lɛ, u bala-la nɛ tiiu. Ama
di u bala nɛ suba, u kɛŋ woŋbiiŋ duu bira jaa baal dɔŋ u si cho. Ama
u maga duu jaa nii-la si cho la Tiina nɛ. 40 Duu nɛ bi bala jaa, u jaŋ na
tuɔtɔruŋ. Mi tuɔbiinaa nɛ ŋii. Mi bul wiiŋ deeŋ, bɛɛ wiaa ma jima ari
Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛmi lɛ.

8

Vuiaa kiaa diiniŋ wiaa

1 Ma si piɛsɛmi wiaa dɔŋsuŋ a mu tigɛ vuiŋ kudiilee lɛ, mii chɛ di mi bul
wiaa a mu tigɛba lɛ nɛ. U ŋaa wutitii nɛ ari la kala jiŋ wiaa nɛ. Wu-jimiŋ
saa yie kɛŋ u tiina bibigisi u titia lɛ nɛ. Ama nialiŋ si cho niaa yie pɛba lɛ
nɛ di ba chiŋ wialiŋ ba si laa dii lɛ woruŋ. 2 Nii-la si biina duu jiŋ wiaa
nɛ, u bi wii-kala jiŋ ari u si maga duu jiŋ ŋii. 3 Ama di nuu nɛ cho Wia,
Wia jiŋ u tiina nɛ.
4 Ŋii wiaa aŋ ka vuiŋ kudiile-la wiaa. La jima ari vuiŋ bi ku-wei ŋaa.
La bira jima ari Wii-bala duŋduŋ nɛ hɛ dimɛ. 5 Di vuiaa ma nɛ hɛ dimɛ,
di ba nɛ hɛ wia nyuŋ koo tiŋteeŋ, di ba nɛ kɛŋ doluŋ niaa lɛ maa a yugɛ,
6 la-na jiŋ Wii-bala nɛ. U nɛ ŋaa la Nyimma. U nɛ ta kuŋ-kala si hɛ dimɛ.
U nɛ tiila. U lɛ nɛ la to a kɛŋ miisiŋ. La Tiina ŋaa kubala nɛ. U nɛ Yesu
Kirisito. U lɛ nɛ Wia to a ta kuŋ-kala. U lɛ nɛ la to a kɛŋ miisiŋ maa.
7 Ama niaa kala dee bi wiiŋ deeŋ jiŋ. Niaa dɔŋsuŋ fa kpaarɛ vuiaa a
mal nɛ kiŋkɛŋ, ari jiniŋ kala di ba níi dii vuiaa kudiilee, ba yie biinɛ ari
ba pɛ nialiŋ síi kpaarɛ vuiaa lɛ nɛ. Ba yie bibiinɛ ba tuɔbiinaa lɛ ari ba
ŋaa wii nɛ a chei. 8 Kudiilee bi jaŋ wuo leŋ di Wia ari nuhuobiinee pɛgɛ
zɔŋ. Di ŋ nɛ dii kudiilee dɔŋsuŋ aŋ vivia dɔŋsuŋ, u tuo wii-kala Wia teeŋ.
9 Ma nialiŋ si laa Wia wiaa dii a jiŋ ari ma jaŋ wuo dii kuŋ-kala, má fiɛlɛ
ma siaa, di ŋii dee ma jaŋ leŋ di nialiŋ ma si laa Wia wiaa dii aŋ bi ba lɛ
china woruŋ juu haachɛ lɛ. 10 Ma nialiŋ si waa Wia wiaa lɛ, di ma dɔŋsuŋ
nɛ juu vuiŋ dia a hɔnɔ didii kiaa, di nialiŋ si bi waa Wia wiaa lɛ nɛ nama
di ma dii kudiilee deeŋba, ma bi jiŋ ari ba ma jaŋ to ma hariŋ a didii kiaa
deeŋba? Ba si ŋaa ŋii, ba jaŋ biinɛ ari ba ŋaa wii nɛ a chei. 11 A tiŋ ma
wu-jimiŋ deeŋ, ma naaŋbie tele nɛ, nii-la wiaa Kirisito si suba. 12 Ŋii wiaa,
di kudiile-la ma síi dii nɛ leŋe di ma naaŋbiiriŋ to a juu haachɛ lɛ, maa
chei u tuɔbiinaa nɛ ŋii. Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma juu Kirisito haachɛ lɛ nɛ.
13 Ŋii wiaa, di mi nɛ jima ari di mi nɛ dii kudiil dɔŋ, mi naaŋbie jaŋ tel,
ŋii-na mi bi jaŋ dii.

9

Wialiŋ Yesu naŋzɔɔba si jaŋ wuo ŋaa

1 Ma si nami ŋii, mi bi mi titia tii? Mi bi Wia naŋzɔɔ ŋaa? Mi ha bi Yesu
la Tiina naa? Ma si laa wialiŋ dii bi daga ari mi tima pi la Tiina nɛɛ? 2 Di
niaa dɔŋsuŋ nɛ paala bi laa dii ari mi ŋaa Wia naŋzɔɔ, ma-na teeŋ mi ŋaa
nɛ. Miisi-la ma si kɛnɛ la Tiina Kirisito teeŋ daga ari mi ŋaa u naŋzɔɔ nɛ
a tima pupu.
3 Di niaa níi bul mi teeŋ, ŋla nɛ mi yie bul a laa mi titia: 4 U bi woŋbiiŋ
kɛnɛ la síi bul Wia wiaa a pipima, di ma ma pila kudiilee ari liiŋ la
nyunyua, koo? 5 U bi woŋbiiŋ kɛnɛ di la ma jaa haalaa, di ba to la hariŋ a
mumu lere-la la síi bul Wia wiaa, koo? Wia naŋzɔɔba dɔŋsuŋ ari la Tiina
Yesu ŋaanaa ari Piita ba síi yirɛ Kiifas yie ŋaa ŋii nɛ. 6 Koo la di Banabas
duŋduŋa nɛ maga di la bul Wia wiaa aŋ pɛ tima pɛ la titia lɛɛ? 7 Laali-
yuori bɛɛ nɛ yie chichɛ u titia kiaa u tiŋtiŋŋaa lɛ? Paari bɛɛ nɛ bi u titia
baga kiaa ka dii? Na-daari bɛɛ nɛ bi u titia na-yiliŋ ka chagɛ?
8 Ma biina mi kɛŋ wialiŋ dunia niaa síi ŋaa tapulii-na kala nɛ la kaa
mimagisɛɛ? Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba bi ŋii titia bula
ba lɛɛ? 9 Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil tuɔŋ, ba bula ari "Ba bi muŋ-nɔnnu
chaŋkpaŋŋaa ka chagisɛ." Wia sipaaŋ tuo muŋ-nɔnnu-la lɛ. 10 Wia si bul

wiiŋ deeŋ, la wiaa nɛ u bubul ŋii. La nialiŋ síi bul Wia wiaa nɛ ba ŋmuŋsɛ
wiiŋ deeŋ pa. Paaraa ari nialiŋ síi kuŋ baga kiaa kala yie yiyiɛlɛ ari ba kɛŋ
toruŋ nɛ kialiŋ lɛ. 11 Ŋii titia nɛ Wia wialiŋ la si bula pima nagɛ ku-doho
nɛ la du̱u ma teeŋ. Ŋii-na di ma níi pɛla lɛ ari dunia kiaa, ma sí biina ari
maa ŋaa kikieli nɛ. 12 Di ma níi pi niaa dɔŋsuŋ kiaa deeŋba, u bi maga di
ma faasa pila a kiiba? Ama la ha bi kuŋ laa ma teeŋ, di la sí wii-kala ŋaa
kɛrɛ Wia wu-zɔmɔ-la si tigɛ Kirisito woŋbiiŋ lɛ. 13 Nuu-kala dii u tiŋtiŋŋaa
leriŋ nɛ. Ma jima nii-la síi tiŋ Wia-dia lɛ ka dii Wia-dia lɛ nɛ, ka nialiŋ ma
si kpu pusuŋ pipi Wia ma yie didii namia-la nɛ. 14 Ŋii titia nɛ la Tiina bul
di nialiŋ síi bul Wia wu-zɔmɔ-la, di ba ma to dimɛ a ma didii ba kudiilee.

15 Ama mi ha bi woŋbiiŋ deeŋ to a chichɛ mi ku-chɛɛlɛɛ. Mi saa bi teniŋ
deeŋ ŋmuŋsa pima, di mi laa kiaa ma teeŋ. Mi bi jaŋ sɛi di nuu-kala joŋ
kuŋ pimi, di mi sí wuo bigisi mi titia lɛ woŋbii-la mi síi to lɛ. Mi si jaŋ
suu nɛ kpia nuu-kala si jaŋ ŋaa ŋii mi lɛ. 16 Mi bi woŋbii kɛnɛ di mi bigisi
mi titia lɛ a tiŋ mi síi bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa. Ba tiŋmi nɛ di mi bulba.
U saa fa jaŋ lɔrɛ pimi di mi nɛ bi Wia wu-zɔmɔ-la bula. 17 Di mi nɛ fa
bul Wia wu-zɔmɔ-la mi titia tuɔtɔruŋ lɛ, ŋii nɛ mi fa jaŋ chichɛ di mi laa
time. Ama tiŋtimii deeŋ mi síi tiŋ, mi titia tuɔtɔruŋ lɛ dee mi titiŋ, ama
Wia nɛ si mi titiŋ. 18 Ŋii wiaa saa, bɛɛ kuŋ time nɛ ba jaŋ joŋo ti̱ŋmi? Mi
bi kuŋ-kala ka chɛ. Mi tiŋtimiŋ nɛ di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima, a sí
kuŋ-kala laa nuu-kala teeŋ. Mi bi jaŋ laa ku-la si maga di mi na a tiŋ mi
síi bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa.

19 Mi nɛ tii mi titia, mi tuo nuu-kala yoŋ. Ama mi kɛŋ mi titia ŋaa nuu-
kala yoŋ nɛ di mi na niaa yugɛ di ba ku to Wia. 20 Di mi nɛ mu Ju̱u tiŋŋaa
teeŋ, mi yie kɛŋ mi titia a nagɛ ari mi ŋaa Ju̱u tiina nɛ, di mi wuo bul Wia
wiaa piba, di ba wuo ku to Wia. Di mi nɛ mu nialiŋ síi to wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto teeŋ, mi yie kɛŋ mi titia a nagɛ ba tuɔŋ dɔŋɔ
nɛ, ama mi bi ba woŋbii-la-na ka to. Mi yie ŋaa ŋii di mi wuo na di ba
dɔŋsuŋ ku tuto Wia nɛ. 21 Ŋii titia nɛ, di la di nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
nɛ hɔnɔ, mi yie kɛŋ mi titia birimɛ ba dɔŋɔ nɛ, di mi wuo na di dɔŋsuŋ
ku tuto Wia. Wiiŋ deeŋ bi naga ari mi bi wialiŋ Wia si bula di la to ka
to. Ama mi sɛnɛ tuto wialiŋ Kirisito si bula nɛ. 22 Di mi nɛ mu nialiŋ si bi
waa Wia wiaa lɛ teeŋ, mi yie kɛŋ mi titia a nagɛ ba dɔŋɔ nɛ, di mi wuo leŋ
di ba ku to Wia. Mi yie kɛŋ mi titia birimɛ a nagɛ nuu-kala nɛ di mi wuo
laa dɔŋsuŋ ta, di mi nɛ wuolo. 23 Wiaa deeŋba kala mi síi ŋaa, mii ŋaaba
a tiŋ Wia wu-zɔmɔ-la wiaa nɛ. Mi ŋaa ŋii di mi ma wuo na ku-zɔmɔ-la
nialiŋ si laa Wia wu-zɔmɔ-la dii si jaŋ na Wia teeŋ nɛ.

24 Ma kala jima ari di ba níi fá, fifaara-la kala yie fá nɛ. Ama ba tuɔŋ
ni-bala nɛ yie dii. Ŋii wiaa, má faasa fá a wuo dii a laa kiaa. 25 Fifaari-na
kala ba síi dagu yie wuo kɛŋ u titia wii-na kala lɛ nɛ duu wuo fá a dii. Ama
u si yie fá a dii ku-la, u bi dieni aŋ ka u chei. Ama la-na yie fá a dii ku-la si
bi chei nɛ. U jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. 26 Ŋii nɛ tii mii fá tegi tegi a mumu
didɛriŋ ŋii. Bira ŋii nɛ tii mi nagɛ chɔria ŋmuŋmooro ŋii. Mi bi mi nisiŋ
viise tita pɛi. 27 Mi kɛŋ mi titia kala a ŋaa mi yaraa diri nɛ ari ŋmobuŋ lɛ.
Mi ŋaa ŋii di mi wuo kɛŋ mi titia hɛ dɔŋɔ lɛ nɛ. Di ŋii dee, di mi nɛ bul
Wia wu-zɔmɔ-la a dɛrɛ, ba jaŋ bula pimi ari mi bi toru kɛnɛ Wia kuorii-la
tuɔŋ.

10

Má sí vuiaa kpaaru

1 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di ma liise mu yi wii-la si ŋaa la naabalimaba
fa síi to Moosis hariŋ lɛ. Wia leŋ duoŋbiliŋbaaniŋ nɛ ku kiese tɔ ba kala
lɛ, a beŋ ba nyuŋ woruŋ ba kala kieli mugi-bal-la ba síi yirɛ Mugi-fiaŋ.
2 Duoŋbiliŋbaaŋ-la si kiese tɔba lɛ ŋii leŋ ba wuo kieli muga-la. U ŋii nagɛ
ari ba kala fa fo Wii-chuɔlɛ liiŋ nɛ a ŋaa Moosis haritooroo. 3 Ba kala ma
dii kudiile-la Wia si joŋo lo a piba. 4 Ba kala ma nɛ nyua lii-la si lii Wia
teeŋ. Lii-la Wia si piba di ba nyua lii buŋ lɛ nɛ. Kirisito titia nɛ saa ŋaa
Buŋ-la, ka u to ba hariŋ. 5 Ari ŋii kala, Wia tuɔŋ fa bi ba jesiŋ nyuŋ tɔrɔ,
ŋii wiaa nɛ tii Wia kpuba giri-bine tuɔŋ.

6 Wiaa deeŋba kala ŋaa wu-magilaa nɛ. Baa dagɛla di la sí wu-bɔŋŋɔɔ
cho ari niaa deeŋba fa si choba ŋii nɛ. 7 Ma sí vuiaa kpaaru ari la
naabalimaba tuɔŋ niaa dɔŋsuŋ fa síi kpaaru ŋii. Wia teniŋ tuɔŋ ba si,
“Nialiŋ hɔnɔ di ba dii kudiilee, aŋ sii gua a ŋaa wu-liiliŋ.” 8 Bira u bi
maga di la ŋaa wu-liiliŋ, ari la naabalimaba tuɔŋ niaa dɔŋsuŋ fa síi ŋaa
ŋii. Ŋii wiaa nɛ tii Wia leŋ ba niaa bui mara ari batori sii suu chɛ-bala.
9 Ba tuɔŋ dɔŋsuŋ ma fa magisɛ la Tiina Wia nɛ. Ŋii nɛ u leŋ diŋŋaa diŋba
a kpu. U bi maga di la ma magisu. 10 Ba tuɔŋ dɔŋsuŋ ma fa gugurimɛ wiaa
Wia teeŋ. Ŋii nɛ u leŋ u tiŋdaara ku kpuba. 11 Wia ŋaa wiaa deeŋba kala
ba lɛ duu chagilɛba nɛ. Ama ba saa ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba bil nɛ a pila di
ba didagɛla wiaa nɛ. La hɛ bua-la lɛ dunia si kpagɛ didɛriŋ nɛ. 12 Ŋii wiaa
nuu-kala sí biina ari u chiŋ woruŋ nɛ wialiŋ u si laa dii lɛ. U maga duu
fiɛlɛ u siaa nɛ, di ŋii dee u jaŋ tel. 13 Di Sitaani nɛ ku magisɛ nuu, u maga
duu jiŋ ari ŋii titia nɛ Sitaani yie mimagisɛ nuhuobiinee kala. Ama Wia
kɛŋ wutitii nɛ. U bi jaŋ sɛi di Sitaani magisɛma a kieli ŋii ma si jaŋ wuo
ŋaa, a chiŋ wialiŋ ma si laa dii lɛ. Bua-la Sitaani síi magisɛma maa, Wia
jaŋ pima doluŋ di ma wuo nyalimɛ. U jaŋ dagɛma woŋbii-la ma si jaŋ to
a lii wii-la lɛ.

14 Ŋii wiaa, mi naŋdɔŋ-choolie, má liisɛ ma titia vuiaa kpaariŋ lɛ. 15 Mi
jima di ma kɛŋ wu-jimiŋ nɛ, ŋii nɛ tii mi bul wiiŋ deeŋ pipima. Má biinɛ
wiiŋ deeŋ woruŋ. 16 Di la níi dii kudiile-la Kirisito si si di la dii a liliisi u
wiaa, la yie sul Wia nɛ, aŋ ka la joŋ nyunyuala-la a nyua u tuɔŋ kiaa. La
si ŋaa ŋii yie dagɛ ari a tiŋ Kirisito chaliŋ wiaa la ŋaa kubala nɛ. Di la nɛ
dii boroboro-la maa, u ŋii daga ari a tiŋ Kirisito yaraa wiaa la kala ŋaa
kubala nɛ. 17 Boroboro bala nɛ la yie didii. Ŋii wiaa la kala ŋaa kubala nɛ,
bɛɛ wiaa la kala kɛŋ boroboro bala nɛ a kaa kpaa dɔŋɔ. 18 Má biinɛ mu yi
Iziral tiŋŋaa lɛ, ba nialiŋ fa si yie kpu pusuŋ a nyigɛ a pipi Wia. Di ba nɛ
kpu puna-na kala, ba ma yie chaŋ ba toruŋ nɛ. Ŋii daga ari ba di Wia kala
ŋaa kubala nɛ a tiŋ ba kala si dii puna-la ba si kpu pi Wia. 19 Wiiŋ deeŋ
mi si bula, u bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Ma biina mi si di vuiaa ari vuiaa kudiilee
ŋaa kiaa nɛɛ? 20 Ai, wii-la mi si bula nɛ ŋla: Di vui-kpaaraa nɛ kpaarɛ
vuiŋ, kuŋ-na kala ba si kpua, ba yie kpu pi jiŋsiŋ nɛ. Wia dee ba kpu pa.
Mi saa bi chɛ di ma di jiŋsiŋ ku ŋaa kubala. 21 Ma di Wia bi jaŋ wuo pɛ
nyunyuala, aŋ ka ma di jiŋsiŋ ma pɛ nyunyuala. Ma bira bi jaŋ wuo didii
kiaa Wia teeŋ aŋ bira mu didii jiŋsiŋ ma teeŋ. 22 Koo laa chɛ di la ŋaa di
Wia baaniŋ sii nɛɛ? Koo la biina la nɛ dolie kii Wia?

23 Mi jaŋ wuo ŋaa wii-kala, ama ba kala bi jaŋ wuo pɛmi lɛ. Ba kala
bi jaŋ wuo ŋaa di mi waa Wia wiaa lɛ. 24 Nuu-kala bi maga duu ŋaa u
tuɔtɔrɛ wiaa, ama u maga duu ŋiŋaa u dɔŋɔ tiina tuɔtɔrɛ wiaa nɛ. 25 Ma
jaŋ wuo dii namia-na kala ba síi yallu yɔbɔ lɛ. Ma sí leŋe di ma tuɔbiinaa
walimɛma a mu tigɛ namia-la lɛ, ari ma jaŋ wuo dii koo ma bi jaŋ wuo

dii. 26 Wia teniŋ wiaa tuɔŋ ba si, "Dunia ari kuŋ-kala si hɛ u tuɔŋ, la Tiina
Wia nɛ tiiba." 27 Di nii-la si bi Wia ka chuɔlɛ nɛ yiriŋ di ŋ ku dii kiaa, di
ŋ nɛ cho di ŋ mua, mu a dii, ama sí leŋe di ŋ tuɔbiinaa walimiŋ a mu tigɛ
kudiile-la lɛ, ari u maga di ŋ dii koo u bi maga di ŋ dii. 28 Ama di nuu
nɛ bula piŋ ari kialiŋ ŋ síi dii ŋaa vuiŋ kiaa nɛ, u naga ari nii-la si bula
piŋ tuɔbiinaa ka walimu nɛ a mu tigɛ kudiile-la lɛ. Ŋii wiaa sí dii. 29 Sí
ŋ tuɔbiinaa lɛ to a dii, to nii-la si bula piŋ tuɔbiinaa lɛ a sí dii. Di mi nɛ
jima ari mi kɛŋ woŋbiiŋ di mi ŋaa wii, bɛɛ nɛ saa tii nuu dɔŋ tuɔbiinaa
jaŋ wuo pɔ di mi sí wii-la ŋaa? 30 Di mi nɛ lɔllɛ Wia aŋ-na dii kudiil-na
kala, ɛɛ nɛ saa nuu dɔŋ jaŋ wuo bul ari mi cheye nɛ a tiŋ kudiile-la mi si
die wiaa?
31 Ŋii wiaa kuŋ-na kala ma síi dii ari kuŋ-na kala ma síi nyua, wii-na
kala ma síi ŋaa, má ŋaa ba kala di Wia yiriŋ yirɛ. 32 Wii-na kala ma síi
ŋaa lɛ, má pɔ ma titia lɛ. Ma sí leŋe di J̱uu tiŋŋaa koo nialiŋ si bi J̱uu
tiŋŋaa ŋaa via Wia woŋbiiŋ. Ma sí leŋe di nialiŋ ma si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi, di ba dɔŋɔ ma tel. 33 Má ŋiŋaa ŋii mi síi ŋaa. Wii-na kala mi síi
ŋaa, mi yie chichɛ di mi pɛ nuu lɛ nɛ. Mi bi chɛ di mi ŋaa wiaa a pɛ mi
titia lɛ. Ama mii chɛ di mi pɛ ni-daŋ lɛ nɛ, di Wia wuo laaba ta.

11

Ŋii si maga di haalaa chuɔlɛ Wia

1 Má chesimi ari mi síi chesi Kirisito ŋii. 2 Ma ŋaa kukeri nɛ ma si liisi
mi wiaa wii-kala lɛ a tuto wialiŋ mi si dagɛma. 3 Ama mii chɛ di ma jiŋ ari
Kirisito nɛ ŋaa baal-na kala sipaa-laara, ka baala ma nɛ ŋaa haala sipaa-
laara, ka Wia ma nɛ laa Kirisito sipaaŋ. 4 Ŋii wiaa di baal níi chuɔlɛ Wia,
koo duu níi bul Wia wiaa niaa tuɔŋ, duu nɛ joŋ kuŋ tɔ u nyuŋ, uu hiisɛ
Kirisito nɛ. 5 Di haal ma kala níi chuɔlɛ Wia koo duu níi bul Wia wiaa,
aŋ bi kuŋ joŋo tɔ u nyuŋ, uu hiisɛ u bala nɛ. Di haal nɛ bi kuŋ joŋo tɔ u
nyuŋ, u naga ari u fuŋ u nyuŋ nɛ. 6 Di haal nɛ bi chɛ duu joŋ kua tɔ u
nyuŋ, u maga di u fuŋ u nyuŋ nɛ. U si ŋaa hiisi wii ŋii di haala nɛ fuŋ
u nyuŋ koo duu kɛ u nyuŋ ŋii, u maga di haala joŋ kuŋ nɛ a tɔ u nyuŋ.
7 Baala-na bi maga duu joŋ kuŋ a chu tɔ u nyuŋ, bɛɛ wiaa ŋii Wia si naga,
ŋii titia nɛ u ŋaa baala. Baala tula ma lii Wia teeŋ nɛ, ka haala ma tula lii
baala teeŋ, 8 bɛɛ wiaa haala lɛ dee Wia to a ŋaa baala, ama u to baala lɛ
nɛ a ŋaa haala. 9 Bira, Wia bi baala ŋaa a tiŋ haala wiaa, ama u ŋaa haala
nɛ a tiŋ baala wiaa. 10 A tiŋ Wia tiŋdaaraa wiaa haala maga duu joŋ kuŋ
nɛ a vɔɔ tɔ u nyuŋ. 11 Nialiŋ si laa Kirisito wiaa dii lɛ, baala bi u titia tii,
haala ma bi u titia tii, ba kala tii dɔŋɔ. 12 Wia si to baala lɛ a ŋaa haala
ŋii, ŋii titia nɛ haala ma lulul baala. Wia nɛ ŋaa ba kala. 13 Má titia biinɛ
wiiŋ deeŋ woruŋ, a na di haal níi chuɔlɛ Wia lee-la nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii síi hilimu aŋ bi kuŋ joŋo tɔ u nyuŋ, u zɔmɔ nɛɛ? 14 Wia si ŋaa baala, u
daga ari baala ari nyu-puŋ-duduosuŋ kɛŋ hiisiŋ nɛ, 15 ama haala-na tuɔŋ
jaŋ wuo tɔrɛ a tiŋ u nyu-puŋ-duduosu-la. Wia joŋ nyu-puŋ-duduosuŋ pi
haala di u kaa tɔ u nyuŋ nɛ. 16 Di nuu nɛ saa chɛ duu kɛŋ wiiŋ deeŋ kaa
lɛrɛ, mi jaŋ bul ari wii-la nɛ la tuto. Wii dɔŋ kala tuo. Nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii aa hilimi ma ka to ŋii nɛ.

Ŋii si maga di la dii kialiŋ a liliisi Yesu wiaa
Mat. 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

17 Mii chɛ di mi dagɛma wiaa baŋmɛnɛ nɛ. Di ma nɛ hilime di ma chuɔlɛ
Wia, ma yie bi dɔŋɔ lɛ pɛ. Ma yie chichei dɔŋɔ nɛ. Ma ha bi woruŋ ŋaa.
18 Wii-la mi síi chɛ di mi bul nɛ ŋla: Mi nia ari di ma nɛ ku hilimi di ma
chuɔlɛ Wia, ma bi nii-bala ka kɛŋ. Mi saa laa dii a nagɛ wutitii mua hɛ
wiiŋ deeŋ mi si nia lɛ. 19 U paala maga di ma pɔrɛ dɔŋɔ lɛ nɛ, di ba to ŋii
lɛ a na nialiŋ si ŋaa ni-titiiba. 20 Di ma nɛ ku hilimi, di ma dii kudiile-la
la Tiina Kirisito si si di la didii a liliisi u wiaa, u dee ma didii ŋii. 21 Di ma
níi dii, nuu-kala yie didii u kudiilee nɛ. Dɔŋsuŋ kɛŋ losuŋ, ka dɔŋsuŋ ma
bugi. 22 Bɛɛ ba! Ma bi diisiŋ kɛnɛ ma si jaŋ wuo hɔŋ dimɛ a dii kudiilee aŋ
pɛ nyunyua? Koo maa chɛ di ma mɔŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi,
aŋ leŋ di nialiŋ si bi kuŋ kɛnɛ ba tuɔŋ dii hiisiŋ nɛɛ? Bɛɛ nɛ maa chɛ di
mi bula pima a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ? Mi bibɛsɛma lɛɛ? Ai, mi bi jaŋ bɛsɛma
lɛ.

23 La Tiina Kirisito teeŋ nɛ mi laa wialiŋ mi si dagɛma. Titaŋ-la ba si
joŋ la Tiina Yesu yallɛ nɛ, u joŋ boroboro 24 a lɔllɛ Wia, aŋ kaa chɔgɛ aŋ
bul, "Mi yaraa nɛ ŋla mi chɔgɔ pima, má laa dii. Má ma chɔgɛ boroboro
a didii, a liliisi mi wiaa." 25 Ŋii nɛ ba si dii boroboro-la dɛrɛ, u bira joŋ
nyunyuala ari si-huoŋ aŋ bul, "Nyunyuala deeŋ nɛ Wia joŋo a tita ni̱i-falii-
la ma teeŋ. Mi jaŋ suu di mi chaliŋ jaasɛ. Bua-na kala lɛ di ma níi nyuau,
má nyua a liliisi mi wiaa." 26 Ka di la Tiina-na kɔ, má dii boroboro deeŋ
aŋ nyunyua nyunyuala tuɔŋ. Di ma níi ŋaa ŋii, ma yie didii daŋsia nɛ ari
la Tiina Kirisito suu ma wiaa nɛ.

27 Ŋii nɛ tii di nuu-kala nɛ dii boroboro deeŋ, koo duu nɛ nyua
nyunyuala-la tuɔŋ, a bi ŋii ŋaa di la Tiina yiriŋ yirɛ, uu tuusɛ la Tiina
joŋŋoo nɛ ŋii. U tiina ŋaa chei nɛ. U bi la Tiina yaraa ari u chal-la joŋo
ari ba ŋaa siifiaŋ kiaa. 28 Ŋii wiaa nuu-kala maga duu laa sipaaŋ a beŋ u
titia lɛ woruŋ aŋ-na dii boroboro-la, a nyua nyunyuala-la tuɔŋ maa. 29 Di
nuu nɛ bi u titia lɛ bene woruŋ ari boroboro-la u síi dii ŋaa Kirisito yaraa
nɛ, si-huo-la ma ŋaa u chaliŋ, u kɛŋ u titia baŋŋaa hɛ ŋmɛniŋ nɛ ŋii.
30 Ma dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a bi ba titia lɛ bene aŋ-na didii boroboro-la, aŋ pɛ
nyua nyunyuala-la tuɔŋ. Ŋii nɛ tii ma dɔŋsuŋ wiwiilɛ ŋii, ka dɔŋsuŋ ma
pugimɛ, ka dɔŋsuŋ ma suu. 31 Di la nɛ laa sipaaŋ beŋ la titia lɛ, la bi jaŋ
kɛŋ la titia baŋŋaa kaa hɛ ŋmɛniŋ lɛ Wia teeŋ. 32 Ama di Wia nɛ na di la
cheye, u yie dɔgisɛla nɛ. U yie ŋaa ŋii duu síla joŋo pɛ dunia niaa lɛ a dii
la sariya, a joŋ cheeriŋ pila.

33 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, di ma nɛ hilime di ma dii kudiile-la la Tiina
si si la didii a liliisi u wiaa, má gbɛrɛ dɔŋɔ. 34 Di losuŋ nɛ kɛŋ ma dɔŋɔ, u
maga duu dii kiaa u dia lɛ nɛ aŋ-na kɔ. Di ma nɛ ŋaa ŋii aŋ hilimi, Wia
bi jaŋ joŋ cheeriŋ pima. Wu-kaana-la-na, di mi nɛ kɔ, mi jaŋ dagɛma ba
woŋbiiŋ.

12

Kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile la lɛ

1 Lɛɛlɛ, má leŋ di la bul kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile la lɛ wiaa.
Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di ma jiŋ kiaa deeŋba nɛ. 2 Ma jima bua-la lɛ ma
fa si bi Wia ka chuɔlɛ, ma faa to Sitaani hariŋ nɛ, a faa kpaarɛ vuiaa maa.
Vuiaa deeŋba fa bi wiaa wuo bubul. Ba leŋe ma yeŋŋi nɛ. 3 Mii chɛ di
ma jiŋ ari di nuu nɛ kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la, u bi jaŋ wuo kaliba hɛ Yesu lɛ.
Nuu-na kala bi jaŋ wuo bul di Yesu nɛ ŋaa la Tiina, see di Wia Diŋ-zɔŋ-la
hɛu lɛ.

4 Wia Diŋ-zɔŋ-la si jɔŋ kialiŋ dii zile la lɛ, ba yuga nɛ, ama ba kala lii
u duŋduŋa teeŋ nɛ. 5 Wɔŋbiee yuga nɛ la si jaŋ wuo to a tima pipi Wia,
ama Wii-bala nɛ la tima pipa. 6 Kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si jɔŋɔ dii zile la
lɛ yie tiŋ tiŋtiŋ-yiriba nɛ u niaa lɛ, ama Wia nɛ toba lɛ a titiŋ tiŋtimia-la
kala. 7 Nuu-kala kɛŋ u wii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la si jɔŋɔ dii zile u lɛ, duu kaa
pipɛ u naaŋbiiriŋ lɛ. 8 Wia Diŋ-zɔŋ-la yie jɔŋ wu-jimiŋ a pi nuu u wuo
bubul Wia wiaa pipi niaa. U yie jɔŋ wii pi nuu dɔŋ u wuo jiŋ Wia wiaa
bubuɔŋ a wuo didagɛba woruŋ. 9 Wia Diŋ-zɔŋ-la yie ŋaa nuu dɔŋ ma kɛŋ
yarida, ka dɔŋɔ ma kɛŋ doluŋ a ma wuo vivaarɛ niaa, 10 ka dɔŋɔ ma kɛŋ
doluŋ a kaa ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ, ka dɔŋɔ ma kɛŋ doluŋ a wuo bubul
Wia wiaa, ka dɔŋɔ ma bira kɛŋ wu-jimiŋ u yie jiŋ diŋsi-la si lii Wia teeŋ
ari diŋsi-la si bi u teeŋ lia pɛgɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la yie pi nuu dɔŋ ma doluŋ
u wuo bubul wiaa, yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul, ka u
pi dɔŋɔ ma wu-jimiŋ u wuo dagɛ wialiŋ ba si bula bubuɔŋ. 11 Tiŋtiŋ-yiri
deeŋba kala lii Wia Diŋ-zɔŋ-la teeŋ nɛ. U titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u to a jɔŋ
ku-yiri-yiri deeŋba a pi nuu-kala ari ŋii Wia si cho.

12 Nuhuobiine yaraa ŋaa kubala nɛ, ama u naŋdaasiŋ yuga nɛ. La yaraa
naŋdaasiŋ si yuga ŋii, ba kala pɛ dɔŋɔ lɛ nɛ a ŋaa yari-bala. Ŋii titia nɛ
Kirisito ma nagɛ. 13 La nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, la nagɛ ŋla nɛ. La yuga
nɛ, ama la ŋaa kubala nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ ba fola Wii-chuɔlɛ
liiŋ, nialiŋ si ŋaa J̱u̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa, nialiŋ si ŋaa
yosu ari nialiŋ si tii ba titia. Wia leŋe la laa u Diŋ-zɔŋ-la a hɛ la tuɔŋ nɛ.

14 Nuhuobiine bi naŋdaa-bala kɛnɛ, u naŋdaasiŋ yuga nɛ. 15 Di
nuhuobiine naaŋ nɛ bula ari u si bi nisiŋ ŋaa, ŋii wiaa u bi nuhuobiine
naŋdaaŋ ŋaa, u si bul wii-la bi jaŋ leŋ di u sí nuhuobiine sɛmɛ dɔŋ ŋaa.
16 Di nuhuobiine digiliŋ ma nɛ si u bi siiŋ ŋaa, ŋii wiaa u bi nuhuobiine
yaraa sɛmɛ dɔŋɔ ŋaa, u ŋii bi jaŋ leŋ di u sí nuhuobiine sɛmɛ dɔŋ ŋaa.
17 Di nuhuobiine yaraa kala nɛ fa ŋaa siaa, ɛɛ nɛ nuhuobiine fa jaŋ ŋaa a
ninii wiaa? Di nuhuobiine yaraa kala ma nɛ fa ŋaa digilaa, ɛɛ nɛ u fa jaŋ
ŋaa a ninii suɔraa? 18 U si nagɛ ŋii, Wia ŋaa nuhuobiine naŋdaaŋ kala,
kuŋ-kala ari u tiŋtimii, ari ŋii u si cho nɛ. 19 Di nuhuobiine fa kɛŋ naŋdaa-
bala, nii nɛ u yara-la fa jaŋ hɛ? 20 U si nagɛ ŋii, nuhuobiine naŋdaasiŋ
yuga nɛ a mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa yari-bala. 21 Ŋii wiaa siaa bi jaŋ wuo bula
pi nisiŋ ari u buu chɛ, ŋii titia nɛ nyuŋ ma bi jaŋ wuo bula pi naasiŋ ari
u biba ka chɛ. 22 Di la nɛ bene, la jaŋ na ari nuhuobiine bi jaŋ kɛŋ doluŋ
di u naŋdaasi-la si paala bi siifiaŋ kiaa ŋaa nɛ tuo u lɛ. 23 La biina ari
la naŋdaasi-la dɔŋsuŋ bi siifiaŋ kiaa ŋaa, ama ba nyuŋ nɛ la yie bibeŋ
woruŋ. La bi naŋdaasi-la niaa síi na nyuŋ ka beŋ woruŋ. 24 Wia nɛ jɔŋ
nuhuobiine naŋdaasi-la kala a mɛrɛ dɔŋɔ lɛ, a ŋaa u bibeŋ u naŋdaasi-la
si bi siifiaŋ kiaa ŋaa nyuŋ woruŋ. 25 Wia ŋaa ŋii di nuhuobiine yaraa ŋaa
kubala nɛ a kala tima pipɛ dɔŋɔ lɛ. 26 Di nuhuobiine sɛmɛ dɔŋɔ níi wii,
u yaraa kala níi wii ŋii, di ba nɛ bira bɛsɛ nuhuobiine sɛmɛ dɔŋɔ lɛ, u
naŋdaasi-la kala lɛ nɛ ba bɛsɛ ŋii.

27 Ma kala si laa Yesu wiaa dii, ma ŋaa Yesu yaraa nɛ, ma kuŋ-kala nɛ
pɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa yaraa kubala. 28 Ŋii nɛ tii nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi tuɔŋ, Wia jɔŋ ma kala hɛ leree nɛ, nialiŋ si laa sipaaŋ nɛ Wia
naŋzɔɔba, nialiŋ síi tigɛba lɛ nɛ ŋaa nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, nialiŋ síi to nɛ ŋaa nialiŋ síi dagɛ Wia wiaa, ari nialiŋ ma síi ŋaa
wu-magilaa ari nialiŋ ma Wia Diŋ-zɔŋ-la si jɔŋ doluŋ pa ba vivaarɛ niaa,
ari nialiŋ síi pɛ niaa lɛ, ari nialiŋ síi beŋ niaa, ari nialiŋ síi bul wiaa yiikori-

la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛba lɛ ba bubul. 29 Wia niaa kala bi Wia naŋzɔɔba
ŋaa, ba kala tuo nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, koo nialiŋ síi
dagɛ Wia wiaa. Ba kala dee bi doluŋ kɛnɛ di ba ŋiŋaa wu-magilaa. 30 Ba
kala dee bi doluŋ kɛnɛ di ba vivaarɛ niaa. Ba kala dee bi yie bubul wiaa
yiikori-yiriba-la, Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ. Ba kala dee bi
wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula bubuɔŋ ka dagɛ. 31 Ŋii wiaa, má joŋ ma nyuŋ
kala hɛ siifiaŋ kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile ma lɛ. Mi jaŋ dagɛma
woŋbii-la si kii woŋbiee kala di ma tuto.

13

Chonuŋ nɛ kii kuŋ-kala

1 Di mi nɛ wuo ninii yiikoro-na kala a wuo ninii Wia tiŋdaaraa ma wu-
buluŋ, aŋ bi niaa cho, u nagɛ biŋbelimiŋ nɛ mi ŋmuŋmoo ŋii a ŋiŋaa goŋ
pɛi. 2 Di Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ pimi doluŋ di mi wuo bubul Wia wiaa, a wuo
jiŋ wu-faali kala bubuɔŋ, a kɛŋ wu-jimiŋ kala, aŋ pɛ kɛŋ yarida si jaŋ wuo
ŋaa di peelee churo mumu leree dɔŋsuŋ, aŋ bi niaa cho, u ŋaa wu-pɛi nɛ.
3 Di mi nɛ joŋ mi kiaa kala a pi summoo, a joŋ mi titia a pi niaa di ba nyigɛ
nyiniŋ di u diimi kpu, aŋ bi niaa cho, u bi nyuuruŋ kala kɛnɛ.

4 Di ŋ nɛ cho niaa, ŋ jaŋ kɛŋ kenyiri ba teeŋ a kɛŋ zile maa, ŋ bi jaŋ kɛŋ
yaribieriŋ niaa teeŋ, ŋ bi jaŋ bigisi ŋ titia lɛ ba teeŋ, ŋ bi jaŋ ŋiŋaa siiduoŋ
ma ba teeŋ. 5 Di ŋ nɛ cho niaa, ŋ bi ŋ titia ka dagɛ ba teeŋ, ŋ bira bi jaŋ
to ŋ titia tuɔtɔruŋ lɛ, ŋ bi jaŋ leŋ di ŋ baaniŋ sisii lima lima, ŋ bira bi jaŋ
laa wiaa hihɛ ŋ tuɔŋ. 6 Di ŋ nɛ cho niaa, ŋ tuɔŋ bi jaŋ tɔrɛ di wu-bɔŋ nɛ
juuba, ama ŋ tuɔŋ jaŋ tɔrɛ di ba nɛ na wu-zɔŋ. 7 Di ŋ nɛ cho niaa, u maga
di ŋ nyalimɛ wii-kala lɛ nɛ, a ŋaa nuu-kala yarida maa. Di ŋ nɛ cho niaa,
u maga di ŋ kɛŋ yiɛlaa ba lɛ, a dii kenyiri wii-kala lɛ.

8 Di ŋ nɛ cho niaa, chonu-la ŋ si kɛnɛ, u bi jaŋ kɔ duu dɛrɛ. Dol-la Wia
Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila la wuo bubul Wia wiaa, koo la wuo ninii yiikori-
yiriba kala aŋ pɛ wu-jimiŋ ma, ba kala jaŋ lɛl. 9 La wu-jimii-la la si kɛnɛ,
u bi yugɛ. Wia wialiŋ la síi bul, la bi jaŋ wuo bula dɛrɛ. La síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ŋii, la bi jaŋ wuo bula dɛrɛ, mua mua nɛ la bubul.
10 Ama di ku-la si ŋaa ku-piliŋ nɛ kɔ, ku-la si bi ku-piliŋ ŋaa jaŋ lɛl. 11 Mi
fa si ŋaa haŋbie, mi bul haŋbii wiaa nɛ aa biinɛ wiaa ari haŋbie, a fa
ŋiŋaa wiaa ari haŋbie. Ama mi si ku waa dɛrɛ, mi joŋ haŋbii wialiŋ ta
nɛ. 12 Lɛɛlɛ la si hɛ dunia deeŋ lɛ, u naga ari la beŋ Kirisito, ari niaa si
yie beŋ ba titia beenaŋtirɛ lɛ ŋii nɛ. La bi Kirisito chaasa nina woruŋ,
ama maachie la jaŋ nau woruŋ. Lɛɛlɛ mi jimu mua nɛ, ama maachie mi
jaŋ chaasa jimu woruŋ, ari Wia si jiŋmi ŋii. 13 Ŋii-na wii-la didɛriŋ, wiaa
batori nɛ hɛ dimɛ. Ba nɛ ŋla: Ŋ si ŋaa Wia yarida, a kɛŋ yiɛlaa, a cho
niaa. Ama wiaa deeŋba batorimuŋ tuɔŋ ba siifiaŋ wiiŋ nɛ, ŋ si cho niaa.

14

Kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile la lɛ ku-kaaniŋ

1 Má kuŋ-kala fiɛsɛ sii nɛ a chichɛ ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa a cho niaa, a
fiɛsɛ sii ma a chichɛ kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile ma lɛ, a wasanyaŋ
ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa a bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 2 Di nuu níi
bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul, u tiina bul wiaa
a pipi Wia nɛ. U síi bul wialiŋ niaa si bi nii, nuu-kala bi wialiŋ bubuɔŋ ma
wuo jiŋ, ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛu lɛ nɛ tii u wuo bubul wu-kpuŋkperisiŋ
deeŋba. 3 Ama nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u bul wiaa pipi

niaa nɛ. U yie pɛ niaa lɛ a leŋ ba yarida yugɛ nɛ, a leŋ di ba nyuŋ nyaasɛ
Wia wiaa lɛ, a leŋ ba tuɔŋ ma tɔrɛ. 4 Di nuu níi bul wiaa yiikori-la Wia
Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul, u tiina bula pipɛ u titia lɛ nɛ. Ama nii-la
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ka pɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a
hihilimi lɛ nɛ. 5 Ŋii wiaa mi fa cho di ma kala bubul wiaa yiikoro-la Wia
Diŋ-zɔŋ-la sí pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ nɛ, ama mi fa paala cho di ma wuo
bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ma lɛ nɛ. Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ kii nii-la síi bul wiaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa
lɛ ba bubul lɛ. Di nuu nɛ hɛ dimɛ si jaŋ dagɛ wii-la u síi bul bubuɔŋ a pi
nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi lɛ, uu pɛba lɛ nɛ.

6 Mi naaŋbiiriŋ, di mi nɛ kɔ ma teeŋ a bubul wiaa yiikoro-la Wia Diŋ-
zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a pɛma lɛ? Mi bi jaŋ
wuo pɛma lɛ, see di mi bul wii-la Wia si joŋo dagɛmi a pima, koo di mi jiŋ
wii a kaa kɔ dagɛma Wia doluŋ lɛ, koo di mi nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, koo di mi joŋ Wia wii dɔŋ a dagɛma u doluŋ lɛ. 7 Di kialiŋ ba si
kaa gbigbieli, ŋmuluŋ ari cheŋ, di ba nɛ bi woruŋ du̠ hɛ dɔŋɔ lɛ, kialiŋ bi
digiliŋ ka kɛŋ. 8 Di ba níi du̠ pam pam tua, di ba nɛ bi u du̠nuŋ duo, nuu-
kala bi jaŋ wuo jiŋ ari wii nɛ ŋaa ba yiyirɛ niaa. 9 Ŋii titia nɛ ma nagɛ. Di
ŋ nɛ bul wii-la niaa si bi nii, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo jiŋ wii-la ŋ si bula bubuɔŋ?
Ŋ jaŋ ta ŋiŋaa goŋ nɛ. 10 Yiikorusuŋ yuga nɛ dunia lɛ, ba kuŋ-kala ma kɛŋ
u bubuɔŋ nɛ. 11 Di nuu níi bul wiaa yiikori-la lɛ mi si bi nii, mi jaŋ nagɛ
nuhuɔru nɛ u teeŋ, ka nii-la ma síi bul wiaa mi teeŋ ma jaŋ nagɛ nuhuɔru
mi teeŋ. 12 Ŋii wiaa, ma si cho di ma kɛŋ kialiŋ kala Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo
dii zile ma lɛ ŋii, má hɛ doluŋ aŋ pɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
lɛ, di ba chiŋ wialiŋ ba si laa dii lɛ kpaŋ kpaŋ.

13 Ŋii wiaa nii-la síi bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba
bubul, u tiina maga duu sul Wia duu wuo leŋ duu wuo didagɛ wialiŋ
bubuɔŋ ma nɛ. 14 Di mi níi chuɔlɛ Wia yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa
lɛ ba bubul lɛ, mi dima nɛ yie chuchuɔlɛ, ama mi tuɔbiinaa lɛ mi bi wii-la
mi síi bul bubuɔŋ jiŋ. 15 Ŋii nɛ tii mi jaŋ kɛŋ mi dima ari mi tuɔbiinaa
kala kaa chuchuɔlɛ Wia, aŋ kɛŋ ba kala ma kaa yiyii yiilaa. 16 Di ma nɛ
ku hilimi, aŋ ka di nuu kɛŋ yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul
lɛ a didɛnnɛ Wia, nialiŋ si hɔŋ dia-la lɛ si bi wii-la ŋ síi bul nia, di ŋ nɛ
chuɔlɛ dɛrɛ, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa jiŋ wii-la bubuɔŋ a bul di Ami? 17 U ŋaa
wutitii nɛ, nuu jaŋ wuo dɛnnɛ Wia woruŋ ari yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si
pɛ niaa lɛ ba bubul, ama di nuu nɛ ŋaa ŋii, u bi nialiŋ si hilimi lee-la wuo
pipɛ. 18 Mii lɔllɛ Wia ari mi si wuo bubul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si
pɛ niaa lɛ ba bubul a kii nuu-kala, 19 ama di la nɛ ku hilimi a chuchuɔlɛ
Wia, mi jaŋ cho di mi kɛŋ mi tuɔbiinaa bul wiaa baŋmɛnɛ di niaa jiŋ ba
bubuɔŋ, a kii mi si jaŋ bul wiaa yugɛ yiikori-la niaa si bi nii lɛ.

20 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí wiaa biinu a nagɛ haŋbiisiŋ síi biinɛ ŋii. Ma wu-
ŋaalaa lɛ, má nagɛ bii-mulluŋ si bi wu-bɔŋŋɔɔ jiŋ, ama má bibiinɛ wiaa a
nagɛ kuhiasiŋ síi biinɛ ŋii. 21 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari Wia si u jaŋ
to nialiŋ síi bul yiikori-tania ari nuhuɔraa lɛ a bul wiaa pi u niaa, ari ŋii
ma kala ba bi jaŋ jegile nii u teeŋ. 22 Ŋii wiaa, Wia leŋe u Diŋ-zɔŋ-la pɛ
niaa lɛ ba wuo bubul wiaa yiikorusuŋ dɔŋsuŋ lɛ, duu wuo ŋaa wu-magil
a pi nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii teeŋ. Nialiŋ si laa Wia wiaa dii, wiiŋ deeŋ
biba lɛ pɛ. Di nuu ma nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u bul wiaa
pipɛ nialiŋ si laa Wia wiaa dii lɛ nɛ. U bi nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii lɛ ka
pɛ. 23 Ŋii wiaa, di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii nɛ ku hilimi, di ba kuŋ-kala
bubul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pɛu lɛ u bubul, di ni-wogusuŋ

koo nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii nɛ hɛ ba tuɔŋ, ba jaŋ biinɛ ari ma nyuŋ
tuo. 24 Ama di ma kala nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, di nii-la si bi
Wia wiaa laa dii koo di ni-wogo nɛ hɛ ma tuɔŋ, u jaŋ sɛnɛ jiŋ ari u ŋaa
haachɛ tiina nɛ. Wialiŋ ma ma si bula jaŋ juu-u lɛ duu na duu cheye nɛ.
25 U tuɔbiinaa kala jaŋ ku lii pulumuŋ Wia sipaaŋ. Ŋii nɛ u jaŋ tuu kpirimi
Wia sipaaŋ a chuɔlu, a bul ari wutitii, Wia hɛ ma teeŋ nɛ.

Woŋbii-la si maga di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii to chuɔlɛ Wia

26 Wialiŋ mi si bula, ba bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Di ma nɛ ku hilimi-na kala, di
dɔŋɔ nɛ kɛŋ yiiliŋ duu yii, di dɔŋɔ ma kɛŋ wii duu dagɛ niaa, koo nuu níi
chɛ duu bul wii-la Wia si joŋo dagu u doluŋ lɛ, dɔŋɔ maa chɛ duu bul wiaa
yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la síi pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, dɔŋɔ maa chɛ duu dagɛ
wii-la ba si bula bubuɔŋ, má ŋaa wiaa deeŋba kala a pipɛ dɔŋɔ lɛ. 27 Di
niaa dɔŋsuŋ níi chɛ di ba bul wiaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ
ba bubul lɛ, u maga di ba ŋaa balia koo batori a bul kuŋ kuŋ, ka di nuu
ma hɛ dimɛ aa dagɛ wialiŋ ba si bula bubuɔŋ. 28 Ama di nuu nɛ tuo duu
laa wialiŋ bul aŋ dagɛ ba bubuɔŋ, u maga di nii-la si bul wialiŋ yiikori-la
Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa lɛ ba bubul lɛ, duu tɔrɛ nɛ. Má leŋ duu chuɔlɛ
Wia u tuɔŋ lɛ, a sí u niiŋ suro bubul, a kɛŋ u tuɔŋ a bul wiaa a pi Wia ari
u titia. 29 Di niaa nɛ hɛ ma tuɔŋ aa bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, má
leŋ di ba ŋaa balia koo batori a bubul wialiŋ, aŋ ka di ma ku-kaanaa ma
kɛŋ wialiŋ ba si bula kaa chɔ naa. 30 Di Wia nɛ joŋ wii dagɛ ma tuɔŋ dɔŋɔ
duu bula pima, má leŋ di nuu-kala kɛŋ goŋ, ka duu bul. 31 Ma kuŋ-kala
jaŋ wuo bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, a wuo gunnɛ a pipɛ dɔŋɔ lɛ
maa. 32 Nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ maga duu bibeŋ
kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo puu. 33 Wia bi cho di ma ŋiŋaa taawɛi, ama
u cho di ma hɔŋ sɔm nɛ.
Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tuɔŋ lee-na kala, 34 u bi maga di
haalaa bubul Wia wiaa a pipiba. U maga di ba tɔrɛ ba niiŋ aŋ tuto baalaa
niiŋ nɛ, ari ba si bul ŋii Wia teniŋ tuɔŋ. 35 Di wii ma nɛ hɛ dimɛ a maga
di ba jiŋ, u maga di ba piɛsɛ ba balaba nɛ dia lɛ. U ŋaa hiisiŋ nɛ di Wia
niaa nɛ hilime, di haalaa laa wiaa bul a pipiba. 36 Bɛɛ nɛ? Ma nɛ suomo
bul Wia niiŋ wiaa? Koo ma duŋduŋa nɛ ba bul Wia wiaa pa?
37 Di nuu nɛ biina ari Wia Diŋ-zɔŋ-la pu doluŋ duu bul Wia wiaa koo
duu kɛŋ wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si kɛnɛ doluŋ, u maga di u tiina jiŋ ari wiiŋ
deeŋ mi si bul lii Wia teeŋ nɛ. 38 Di nuu nɛ bi chɛ duu sɛi wiiŋ deeŋ a tiŋ
u si bila jiŋ wiaa, la ma bi u tiina jiŋ. 39 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, má fiɛsɛ
siiŋ a chichɛ di ma wuo bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, aŋ sí ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa kiru di ba sí wiaa bul yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa
lɛ ba bubul. 40 U maga di ma ŋaa wii-kala u bua lɛ, duu ŋaa dee dee nɛ.

15

Yesu sí sii suuŋ lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di mi liliisima a mu tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la mi si
bula pima. Ma laaba dii nɛ a chiŋ ba nyuŋ lɛ. 2 Wia wu-zɔmɔ-la nɛ laama
tita, di ma nɛ kɛnu woruŋ. Ma sí leŋe duu nagɛ ari wialiŋ ma si laa dii bi
bubuɔŋ kala kɛnɛ.
3 Wialiŋ mi si nia, u nɛ mi bula pipima. Wii-la wu-nyuŋ nɛ ŋla, ari Yesu
suu la haachɛba wiaa nɛ, ari ba si ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ. 4 U si suu
ŋii, ba joŋu hugi, ka u sii suuŋ lɛ tapulaa batori chɛɛŋ, ari ba si ŋmuŋsɛ

Wia teniŋ tuɔŋ ŋii. 5 Ŋii nɛ u laa sipaaŋ kɛŋ u titia ku dagɛ Piita, aŋ-na
kɛŋ u titia ku dagɛ u naŋzɔɔba-la fii ari balia. 6 U ŋii hariŋ lɛ bua kubala u
kɛŋ u titia ku dagɛ u haritooroo zɔ-banɔŋ ari daŋia. Niaa deeŋba dɔŋsuŋ
ha hɛ ba miisiŋ lɛ, ka dɔŋsuŋ ma suu. 7 Ŋii hariŋ lɛ u kɛŋ u titia ku dagɛ
Jeems, a kɛŋ u titia ku dagɛ u naŋzɔɔba-la kala maa. 8 Ba kala hariŋ lɛ
nɛ u kɛŋ u titia ku dagɛmi maa. Mi-na paala nagɛ nii-la ba si lula, aŋ ka
u lulluŋ ha bi yie nɛ. 9 Yesu naŋzɔɔba-la kala, mi nɛ paala ŋaa ba tuɔŋ
ku-bie. U paala bi maga di ba kɛŋmi kaa yirɛ Wia naŋzɔɔ, bɛɛ wiaa mi
to naasiŋ dɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi nɛ. 10 Ama Wia dii
zile mi lɛ woruŋ. U nɛ leŋe mi ŋaa nuu lɛɛlɛ, u zile ma bi pɛi ŋaa (u
naŋzɔɔba-la tuɔŋ, mi nɛ ŋaa ba tuɔŋ ku-bie), ama mi nɛ faasa tiŋ kiŋkɛŋ,
a kii ba kala. Mi titia doluŋ lɛ dee mi wuo titiŋ, ama Wia dol-la u si joŋo
pimi nɛ tii. 11 Wii-la si maga nɛ, Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul. Wu-zɔmɔ-la ba
síi bul nɛ, mi ma bubul, u nɛ ma laa dii.

Ŋii Wia si jaŋ ŋaa a chisɛ niaa suuŋ lɛ

12 Di la nɛ bul Kirisito wiaa ari u si sii suuŋ lɛ nɛ, bɛɛ nɛ tii ma dɔŋsuŋ
si di nuhuobiinee bi jaŋ suu aŋ sii suuŋ lɛ? 13 Di niaa nɛ bi jaŋ suu aŋ sii
suuŋ lɛ, ŋii-na Kirisito bi suuŋ lɛ sie. 14 Di Kirisito nɛ bi suuŋ lɛ sie, wii-la
la si bula pima ŋaa wu-pɛiba nɛ, ka ma si laa wialiŋ dii ma ŋaa pɛi nɛ.
15 U jaŋ nagɛ ari laa nyia wiaa pipi Wia nɛ, bɛɛ wiaa la bula ari u chisɛ
Kirisito suuŋ lɛ nɛ. Di niaa nɛ bi jaŋ suu aŋ wuo sii suuŋ lɛ, ŋii-na Wia bi
Kirisito chisa. 16 Di niaa nɛ bi jaŋ suu aŋ sii suuŋ lɛ, ŋii-na Kirisito bi suuŋ
lɛ sie. 17 Di Kirisito nɛ bi suuŋ lɛ sie, ŋii-na wii-la ma si laa dii ŋaa pɛi nɛ,
ma ha hɛ ma haachɛba lɛ. 18 U ŋii saa jaŋ dagɛ ari nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aŋ suu ma lɛlɛ nɛ. 19 Di la yiɛlaa si hɛ Kirisito teeŋ jaŋ dɛrɛ dunia deeŋ
lɛ, ŋii-na dunia niaa maga di ba mumɔŋla nɛ.

20 Ama wutitii nɛ, Kirisito sii suuŋ lɛ nɛ. U nɛ laa nialiŋ kala si suba
sipaaŋ a sii suuŋ lɛ. Ba ma jaŋ to u hariŋ a sii suuŋ lɛ. 21 Ni-bala lɛ nɛ
suuŋ to a kɛŋ nuu-kala. Ŋii titia nɛ ni-bala ma lɛ nɛ niaa jaŋ to a sii suuŋ
lɛ. 22 Adam wiaa nɛ tii niaa susuu. Ŋii titia nɛ a tiŋ Kirisito ma wiaa, niaa
jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ. 23 Nialiŋ si jaŋ sii suuŋ lɛ jaŋ tuto dɔŋɔba
hariŋ. Kirisito nɛ jaŋ laa ba sipaaŋ. Di u nɛ miira kɔ, nialiŋ si laa u wiaa
dii, ba ma jaŋ to hariŋ a sii suuŋ lɛ. 24 Ŋii hariŋ nɛ dunia didɛriŋ jaŋ yi.
Kirisito jaŋ yuo dii dunia kuoroo ari ni-balaa ari nialiŋ síi dii doluŋ dunia
deeŋ lɛ. U jaŋ joŋ kuorii-la a hɛ u Nyimma nisiŋ lɛ. 25 Ama u maga di
Kirisito dii kuoruŋ, aŋ-na yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala, a kɛŋba kaa ku hɛ
u naasiŋ bubuɔŋ. 26 U diŋdɔŋ-la u si jaŋ to hariŋ yuo dii nɛ ŋaa suuŋ.
27 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari Wia joŋ kuŋ-kala a hɛ Kirisito nisiŋ lɛ nɛ. Di
ba nɛ bul Wia teniŋ tuɔŋ di Wia joŋ kuŋ-kala a hɛ Kirisito nisiŋ lɛ nɛ, u bi
naga ari la Nyimma Wia ma hɛ u nisiŋ lɛ nɛ. 28 Di Wia nɛ joŋ kuŋ-kala a
hɛ Kirisito nisiŋ lɛ, u ŋii hariŋ lɛ, Kirisito ma jaŋ joŋ u titia a hɛ Wia nisiŋ
lɛ, nii-la si joŋ kuŋ-kala hɛ u nisiŋ lɛ di Wia kɛŋ kuŋ-kala doluŋ.

29 Di niaa nɛ suba aŋ bi jaŋ sii suuŋ lɛ, ŋii-na, bɛɛ nɛ tii niaa yie leŋ ba
chiŋ ba naaŋbiiri-la si suba nyuŋ lɛ a ŋaa ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ? Bɛɛ nɛ
tii ma yie leŋ ba foba Wii-chuɔlɛ liiŋ? 30 Ŋii-na, bɛɛ nɛ tii la nina hɛɛŋ
bua-na kala lɛ? 31 Bua-na kala lɛ mi ŋaa siri di mi suu nɛ. La kala si kɛŋ
miisiŋ Kirisito Yesu teeŋ ŋii, mi jaŋ wuo bigisi mi titia lɛ a tiŋ ma wiaa.
32 La si mu Ɛfɛsis, niaa hoso ari baga kiaa si hoso ŋii nɛ, a faa chɛ di ba
kpumi. Di mi nɛ fa yuo yuosuŋ deeŋ di mi laa yiriŋ koo kiaa, niaa teeŋ, u
bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Di nuu nɛ suba, ka u bi jaŋ sii suuŋ lɛ, ŋii-na má leŋ di la

to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ dunia deeŋ lɛ. Niaa dɔŋsuŋ bul ŋla nɛ. Ba si,
“Má leŋ di la dii kiaa a nyua siniŋ, bɛɛ wiaa maachie la jaŋ suu.” 33 Ama
ma sí ma titia nyisu. Di ŋ nɛ ŋaa ni-zɔŋ aŋ tuto ni-bɔŋŋɔɔ hariŋ, ŋ ma
jaŋ ku ŋaa ni-bɔŋ. 34 Má leŋ wu-yaayasiŋ ari ma haachɛba woŋbie-la. Ma
dɔŋsuŋ wu-ŋaalaa naga ari ma bi Wia jiŋ. Ma dii hiisiŋ.

Yari-zɔmɔ-la la si kaa sii suuŋ lɛ

35 Nia dɔŋɔ jaŋ piɛsɛ, di ɛɛ nɛ nialiŋ si suba jaŋ wuo ŋaa a sii suuŋ lɛ? Di
yari bɛɛba nɛ ba jaŋ kɛŋ? 36 Nii-la si piɛsɛ wiiŋ deeŋ ŋaa ni-tɔɔ nɛ. La jima
ari di ŋ nɛ joŋ ku-doho a du̱u, ba bi jaŋ nyu ku-faliŋ, see ku-la ŋ si joŋo
du̱u, laa sipaaŋ pua. 37 Di ŋ nɛ joŋ kuorimiiŋ koo mii-biiŋ a du̱u, nyuulii-la
bi bii-la ŋ si joŋo du̱u wuo nagɛ. 38 Di ŋ nɛ du̱u kuŋ, Wia yie leŋ u nyu a
nagɛ ŋii u síi chɛ nɛ. Kuŋ-na kala yie nyu a nagɛ u nagisiŋ nɛ. 39 Kialiŋ
kala si hɛ dunia lɛ a kɛŋ miisiŋ, ba namia bi kubala ŋaa. Nuhuobiinee ari
pusuŋ ari diibiisiŋ ari cheŋfilee namia bi kubala ŋaa. 40 Nialiŋ kala si hɛ
Wia-jaŋ ari nialiŋ kala si hɛ tiŋteeŋ, ba yaraa bi dɔŋɔ naga. Kialiŋ si hɛ
wia nyuŋ ari kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ, ba zɔmuŋ bi dɔŋɔ naga. 41 Wii-pɔsuŋ
kɛŋ u pulumuŋ nɛ, chɛnɛ ma kɛŋ u pulumuŋ, ka chɛŋwulaa ma kɛŋ ba
pulumuŋ. Chɛŋwulaa ma tuɔŋ, dɔŋsuŋ ma pulla nɛ a kii dɔŋsuŋ.

42 Ŋii titia nɛ u nagɛ di niaa nɛ sii suuŋ lɛ. Ku-la ba si joŋo hugi jaŋ pua,
ka ku-la si jaŋ sii suuŋ lɛ bi jaŋ kɔ duu pua. 43 Ku-la ba si jaŋ joŋo hugi
lɔrɔ nɛ. Duu nɛ sii suuŋ lɛ, u jaŋ kɛŋ tula. Ku-la ba si joŋo hugi pugima nɛ,
duu nɛ sii suuŋ lɛ, u jaŋ kɛŋ doluŋ. 44 Yara-la ba si jaŋ joŋo hugi nɛ la kɛŋ
dunia lɛ ŋii. Ama yara-la si jaŋ sii suuŋ lɛ ŋaa yara-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si
jaŋ joŋo pila nɛ. Di la nɛ kɛŋ yaraa dunia deeŋ lɛ, u maga di la kɛŋ yaraa
Wia teeŋ ma nɛ. 45 Wia teniŋ tuɔŋ ba ŋmuŋsa, “Nuhuobiiŋ-la Wia si bumo
ŋaa yiriŋ nɛ Adam. Ŋii nɛ Wia wiese hɛu lɛ u kɛŋ miisiŋ.” Nuhuobiiŋ-la
si to hariŋ kɔ nɛ ŋaa Kirisito. U níi to u Diŋ-zɔŋ-la lɛ a pi niaa miisiŋ. 46 U
bi naga miisi-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo pila nɛ laa sipaaŋ kɔ, ama miisi-la
la si kɛnɛ dunia deeŋ lɛ nɛ laa sipaaŋ kɔ, ka miisi-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo
pila ma to hariŋ kɔ. 47 Nuhuobiiŋ-la si laa sipaaŋ kɔ dunia, tiariŋ nɛ Wia
joŋo mɛu. Nii-la si to hariŋ kɔ-na lii Wia-jaŋ nɛ a kɔ. 48 Ba si kɛŋ tiariŋ nɛ
mɛ Adam ŋii, ŋii titia nɛ nialiŋ kala ma miisiŋ si lii Adam teeŋ ŋaa tiariŋ
nɛ. Kirisito si lii Wia-jaŋ ku tuu ŋii, ŋii titia nɛ nialiŋ si kɛŋ miisiŋ u teeŋ
ma kɛŋ miisi-la si lii Wia-jaŋ. 49 La si kɛŋ nii-la ba si kɛŋ tiariŋ mɛ nagisiŋ
ŋii, ŋii titia nɛ la jaŋ kɛŋ nii-la si lii Wia-jaŋ ma nagisiŋ. 50 Mi naaŋbiiriŋ,
wii-la mi síi chɛ di mi bul nɛ ŋla: Nialiŋ ba si kɛŋ tiariŋ mɛ bi jaŋ wuo
juu Wia kuorii-la tuɔŋ. Ku-la ma síi pua bi jaŋ wuo hɛ dimɛ deeŋ deeŋ a
nagɛ ku-la si bi pua.

51 Má bee na, mi jaŋ bul wu-kpuŋkperisiŋ pima. La kala bi jaŋ suu. Ama
bua kubala jaŋ kɔ di Wia kɛŋ la yaraa kala birimɛ. 52 Wiiŋ deeŋ jaŋ guu
ŋaa nɛ. Di bua-la nɛ yie, Wia tiŋdaara jaŋ ŋmuu u nyile. Di u nɛ ŋmuu
nyile-la, nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aŋ suu jaŋ sii a wei. Ba bira bi jaŋ
suu. La nialiŋ si hɛ la miisiŋ deeŋ lɛ aŋ bi suba maa, Wia jaŋ kɛŋla birimɛ.
53 Wia jaŋ kɛŋ yara-la síi pua kaa birimɛ di ba bira sí pua. Ŋii titia nɛ la
yara-la ma síi suu, u jaŋ kɛŋba kaa birimɛ, di ba sí suu. 54 Bua kubala jaŋ
yi la yaara-la síi pua bira bi jaŋ pua, la yara-la ma síi suu bira bi suu. Di
bua-la nɛ yie, ba si bul wialiŋ Wia teniŋ tuɔŋ jaŋ ku ŋaa wutitii. Ba bula
ari,

“La yuo dii suuŋ nɛ. 55 La bira bi jaŋ suu. Suuŋ, ŋ doluŋ hɛ nii? Suuŋ, nii
nɛ ŋ huoŋ hɛ duu wuo juu niaa lɛ?”

56 Suuŋ huoŋ nɛ ŋaa haachɛ. Haachɛ ma doluŋ lii wialiŋ Wia si joŋo billa
lɛ di la tuto, ka la biba wuo tuto. 57 Ama má leŋ la lɔllɛ la Nyimma Wia,
nii-la si to la Tiina Yesu Kirisito lɛ a pila doluŋ la wuo yuo dii suuŋ.
58 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, má chiŋ wialiŋ ma si laa dii lɛ kpaŋ kpaŋ, a
sí begilu. Má fiɛsɛ siiŋ a tiŋ la Tiina tiŋtiŋŋaa woruŋ. Ma jima ari Wia
tiŋtimii-la ma síi tiŋ bi jaŋ kɔ duu ŋaa pɛi.

16

Kialiŋ la si jaŋ joŋo pi la dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu wiaa dii

1 Lɛɛlɛ mii chɛ di mi bul wiaa a mu tigɛ moribie-la ma síi chɛ di ma
kiɛsɛ, di ba kaa mu pi Wia nialiŋ si hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ. Mi laa sipaaŋ
dagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ Galiisia tiŋteeŋ lɛ, ŋii ba si
jaŋ ŋaa a kiɛsɛ moribie-la. Ma ma jaŋ ŋaa ŋii titia. 2 Yɔbɔ-na kala Lahadi
chɛɛŋ, moribie-la ma si tima a na, nuu-kala liisɛ magɛ ŋii ŋ síi chɛ di ŋ
joŋo bil. Di mi nɛ kɔ, ma bira bi jaŋ kikiɛsɛ moribiee. 3 Di mi nɛ kɔ, mi
jaŋ ŋmuŋsɛ teniŋ pi nialiŋ ma si liisa, di ba kɛŋ moribie-la ma si kiɛsa pi
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hɛ Jerusalɛm lɛ, di ba kaa mu piba. 4 Di u nɛ
maga di mi ma mu, la kala jaŋ to dɔŋɔ mu.

Wialiŋ Pɔɔl síi chɛ duu ŋaa

5 Mii chɛ di mi ku to Masidoonia tiŋteeŋ nɛ a mu lee. Di mi nɛ ku to
lee-la, mi jaŋ ku nama. 6 Di mi nɛ kɔ kapoo, mi jaŋ hɛ ma teeŋ a dieni
di waariŋ chɛŋsiŋ lii. Mi jaŋ hɛ ma leriŋ a mu yi bua-la mi si jaŋ joŋ
woŋbiiŋ, di ma wuo tami lee-na kala mi síi chɛ di mi mu. 7 Mi bi chɛ di
mi nama lima lima aŋ kiele mu lee-la mi síi mu. Di Wia nɛ sɛyɛ, mi cho
di mi dieni nɛ ma teeŋ. 8 Ama mi jaŋ hɔŋ Ɛfɛsis lɛ a mu yi gbieli-bal-la
ba síi yirɛ Pɛŋtikɔs chɛɛŋ. 9 Wia pimi woŋbii-bal nɛ di mi tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋ
daha, ka nialiŋ si bi chɛ di mi tiŋ tiŋtiŋŋaa daha yuga nɛ. 10 Di Timoti
nɛ kɔ ma teeŋ, má kɛnu woruŋ, duu sí wii-kala fá. La duu kala níi tiŋ
Wia tiŋtimia-la. 11 Ma sí leŋe di nuu-kala bee guunu. Má pɛu lɛ duu vɛŋ
woŋbiiŋ ari yarifiɛlaa, aŋ miira kɔ mi teeŋ. Mii gbɛru ari la naaŋbiiri-la.
12 Ma jiŋ la naaŋbie ba síi yirɛ Apɔlɔs nɛ. Mi bula pu woruŋ ari ba di
la naaŋbiiri-la ku nama. Ama u bi biina ari u jaŋ na woŋbiiŋ kɔ lɛɛlɛ. Di
bua-la si maga nɛ yie, u jaŋ ku nama.

Wu-kaanaa

13 Má pɔ, a chiŋ wialiŋ ma si laa dii lɛ kpaŋ kpaŋ. Má kɛŋ bɔi-duoŋ a
kɛŋ doluŋ Wia teeŋ. 14 Wii-kala ma síi ŋaa, má ma ŋaa di niaa na ari ma
choba nɛ.
15 Mi naaŋbiiriŋ, ma jiŋ baal kubala ba síi yirɛ Sitɛfinis nɛ. Ba di u dia
niaa nɛ laa sipaaŋ laa Wia wiaa dii Akaaya tiŋteeŋ lɛ. Ba pɛ Wia niaa lɛ
nɛ woruŋ, a joŋ ba titia kala a hɛ ŋii lɛ. 16 Mii sulma, mi naaŋbiiriŋ, di ma
tuto ni-yiri deeŋba niiŋ. Má tuto Wia tiŋtinnu-na kala, ari nialiŋ síi pɛla
lɛ la titiŋ ma niiŋ lɛ. 17 Mi tuɔŋ tɔrɛ woruŋ ari Sitɛfinis ari Fɔtunaatis ari
Akaakis kɔ mi teeŋ nɛ. Ba nɛ laa ma nyuŋ daha. 18 Ba leŋe mi tuɔŋ piŋ
di-bala nɛ. Ba jaŋ leŋ di ma ma tuɔŋ piŋ di-bala. U maga di ma zizil niaa
deeŋba nɛ.
19 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ Esia tiŋteeŋ, ba kala ka
chuɔlɛma. Baal-la ba síi yirɛ Akuila ari u haala Pirisila, ari nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi ba dia lɛ, baa chuɔlɛma woruŋ la Tiina Yesu doluŋ

lɛ. 20 Nialiŋ kala si laa Wia wiaa dii a hɛ daha maa chuɔlɛma. Má guori
dɔŋɔ aŋ chuɔlɛ dɔŋɔ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
21 Lɛɛlɛ, mi-na Pɔɔl, mi titia níi ŋmuŋsɛ aa chuɔlɛma. 22 Di nuu-kala nɛ
bi la Tiina Kirisito cho, Wia jaŋ kaliba hɛu lɛ. Maranata! U bubuɔŋ nɛ,
la Tiina Kirisito kɔ! 23 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ Wia jaŋ pɛma lɛ.
24 Yesu Kirisito doluŋ lɛ, mi cho ma kala nɛ. Ami.

TEŊ-LIA-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
KƆRIŊTI
NIAA

Pɔɔl lɔllɛ Wia

[1] Mi-na Pɔɔl ari la naaŋbie Timoti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipima. Wia
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u liisɛmi di mi ŋaa Kirisito Yesu naŋzɔɔ. La ŋmuŋsɛ teniŋ
deeŋ a pipi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ Kɔriŋti taŋ-la lɛ nɛ,
ari nialiŋ si bi haachɛ kɛnɛ Wia sipaaŋ Akaaya tiŋteeŋ lɛ.
[2] La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.
[3] Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ ŋaa la Tiina Yesu Kirisito Nyimma, aa
fá niaa nennige. U nɛ yie leŋ nialiŋ tuɔŋ si cheye tuɔŋ bira tɔrɛ. [4] Di la
níi na hɛɛŋ ma, u nɛ yie leŋ la tuɔŋ tɔrɛ. U si yie ŋaa la tuɔŋ tɔrɛ ŋii, la
ma yie ŋaa la naaŋbiiriŋ ma síi na hɛɛŋ, ba ma tuɔŋ tɔrɛ ŋii nɛ. Wia joŋ
tuɔtɔruŋ nɛ pila, ŋii nɛ tii la ma pɛ la naaŋbiiriŋ lɛ di ba ma na tuɔtɔru-la
yiri. [5] Kirisito na hɛɛŋ nɛ woruŋ. Hɛɛ-la u fa si na, u titia nɛ la ma nina.
A tiŋ ŋii wiaa Kirisito ma leŋ la tuɔŋ faasa tɔrɛ nɛ. [6] La si kɔ di la bul Wia
wu-zɔmɔ-la a pima di Wia laama ta, la na hɛɛŋ nɛ woruŋ. La na hɛɛŋ di
ma na tuɔtɔruŋ nɛ. Di ma nɛ na hɛɛ-la yiri la si na aŋ wuo nyalimɛ, ma
jaŋ na tuɔtɔru-la yiri la si na. [7] Laa yiɛlɛma nɛ. La yiɛla-la saa bibegili.
La jima ari hɛɛ-la la si na, ma ma na u titia nɛ. Ŋii titia nɛ tuɔtɔru-la la si
kɛnɛ, ma ma kɛnu nɛ.
[8] La naaŋbiiriŋ, laa chɛ di ma jiŋ ŋii la si na hɛɛŋ Esia tiŋteeŋ lɛ nɛ.
Wialiŋ si juula lɛ fa yuŋie nɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ a pila. La paala bi biina ari
taŋ jaŋ pulla. [9] Wutitii, la fa biina ari la suba dɛrɛ nɛ. Ama ŋii pɛla lɛ di
la sí la titia doluŋ lɛ beŋ, ama di la joŋ la yiɛlaa kala a hɛ Wia lɛ, nii-la síi
chisɛ niaa suuŋ lɛ. [10] Wia nɛ liisɛla suuŋ deeŋ nisiŋ lɛ. Maachie di wiaa nɛ
juula lɛ, u jaŋ liisɛla ba lɛ. U lɛ nɛ laa yiɛlɛ ari maachie u jaŋ bira liisɛla di
hɛɛŋ nɛ juula. [11] Má ma pɛ sul Wia pila. Niaa yuga nɛ aa sul Wia a pipila
duu pɛla lɛ. Di Wia nɛ laa ba Wii-sula, ba kala jaŋ wuo dɛnnu.

Pɔɔl kɛŋ u wiaa birimɛ

[12] Lɛɛlɛ la jaŋ wuo bigisi la titia lɛ, bɛɛ wiaa la tuɔbiinaa daga ari la
wu-ŋaalaa kala zɔmɔ nuu-kala teeŋ dunia deeŋ lɛ. Wii-kala la si ŋaa ma
teeŋ, la ŋaa wialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ nɛ aŋ pɛ ŋaa wutitii-la Wia síi chɛ.
Nuhuobiine wu-jimiŋ lɛ dee la to a ŋiŋaa wialiŋ, ama Wia doluŋ lɛ nɛ
la ŋaaba. [13] La bi wu-tanii ŋmuŋsa pima, ama wialiŋ la si ŋmuŋsa, ma
jaŋ wuo karimɛ, a jiŋ ba bubuɔsaa maa. La saa laa dii ari ma jaŋ jiŋ
wiaa deeŋba bubuɔsaa a mu dɛrɛ, [14] ari ma si jiŋba mua ŋii. Ma jima ari
tapulii-la, la Tiina Yesu nɛ miira kɔ, ma jaŋ bigisi ma titia lɛ a tiŋ la wiaa,
ka di la ma bibigisi la titia lɛ a tiŋ ma wiaa.
[15] Mi fa jima di la jiŋ dɔŋɔ nɛ woruŋ, u ŋii wiaa nɛ tii mi faa chɛ di mi
kɔ ma teeŋ, di ma wuo nii sima bulia. [16] Mi faa chɛ di mi ku to ma leriŋ a
nama, aŋ-na mu Masidoonia tiŋteeŋ. Di mi nɛ fa bira lii Masidoonia kukɔ,
di mi bira ku to ma teeŋ, di ma hɛmi woŋbiiŋ lɛ di mi mu Judiya tiŋteeŋ.
[17] Ma biina ari di mi níi chɛ di mi ŋaa wii, mi bi jaŋ biinɛ aŋ-na ŋaa? Ma
bira biina mii ŋaa mi wiaa ari dunia niaa síi ŋaa nɛɛ, di mi sɛi wiiŋ aŋ
bira bul di mi bi wii-la sɛyɛ naa-buasu-la titia lɛɛ? [18] Ma jima woruŋ ari

Wia kɛŋ wutitii. Ŋii wiaa wialiŋ kala la si bula pima ŋaa wutitii nɛ. La
bi wiaa bula ari tuɔbiinaa balia nɛ. [19] Ma bira jima ari mi-na Pɔɔl, la di
la naaŋbiiriŋ Silivaanas ari Timoti nɛ bul Yesu Kirisito wiaa pima. Yesu
wii-wii-kala ŋaa wutitii nɛ. Wu-nyiari kala tuo ba lɛ. U yie sɛi wutitii nɛ
bua-na kala. [20] Wia bula ari u jaŋ ŋaa wiaa yugɛ a pila. U jaŋ to Yesu lɛ nɛ
a leŋ di wialiŋ ku ŋaa wutitii. Ŋii wiaa nɛ tii, di la nɛ chuɔlɛ Wia dɛrɛ-na
kala, la yie bul "ami" u doluŋ lɛ. La yie bul ŋii di Wia yiriŋ wuo yirɛ nɛ.
[21] Ama Wia titia nɛ bula ari la di ma kala kɛŋ miisiŋ Kirisito lɛ nɛ. U nɛ
liisɛla di la tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ maa. [22] U magilɛla nɛ. U joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a
hɛla lɛ nɛ, di la wuo jiŋ ari maachie u jaŋ joŋ ku-daŋ ma pila.
[23] Ari Wia, wialiŋ kala mi si bula ŋaa wutitii nɛ. Mi bi ma teeŋ kɔ Kɔriŋti
lɛ, bɛɛ wiaa mi fa bi chɛ di mi walimɛma. [24] U bi naga ari ma si laa wialiŋ
dii nɛ tii la chichɛ di la fugɛma, ama laa chɛ di la pɛma lɛ di ma kɛŋ
tuɔtɔruŋ. Ma laa Yesu wiaa dii nɛ a chiŋba lɛ kpaŋ kpaŋ.

2

[1] Ŋla wiaa nɛ tii mi bi ma teeŋ kɔ. Di mi nɛ fa kɔ, ma tuɔŋ fa jaŋ chei.
[2] Di mi nɛ ŋaa di ma tuɔŋ chei, kubɛɛ nɛ hɛ dimɛ si jaŋ leŋ di mi tuɔŋ
tɔrɛ? Nuu-kala tuo, see nialiŋ titia mi si ŋaa ba tuɔŋ chei. [3] Di mi nɛ fa kɔ
ma teeŋ, ma nɛ fa jaŋ ŋaa di mi tuɔŋ tɔrɛ. Ŋii wiaa, di mi nɛ leŋe ma tuɔŋ
chei, ma bira bi jaŋ leŋ di mi ma tuɔŋ tɔrɛ, ŋii nɛ tii teŋ-la mi si ŋmuŋsa
pima mi bul wialiŋ ŋii pipima. Mi ŋaa ma kala yarida nɛ. Mi jima ari
tuɔtɔru-la mi si na, ma ma nau nɛ. [4] Bua-la lɛ mi si ŋmuŋsɛ teŋ-la di mi
pima, mi tuɔŋ faasa chei nɛ woruŋ. Mi paala yel nɛ a tiŋ ma wiaa. Mi bi
teŋ-la ŋmuŋsa di mi chei ma tuɔŋ, ama di mi leŋ di ma jiŋ ari mi faasa
choma nɛ.

U maga di la joŋo chɛ nii-la si ŋaa wii chei

[5] Di nuu nɛ ŋaa ma tuɔŋ chei, ma duŋduŋa saa dee, mi ma tuɔŋ cheye
nɛ, ama mi bi chɛ di mi bul wiiŋ deeŋ yugɛ. [6] Nii-la si ŋaa ŋii, ma dɔgisu
nɛ, ŋii wiaa má leŋ wii-la ta. [7] Lɛɛlɛ-na u maga di ma joŋ wii-la kala chɛu,
a pɛu lɛ di u tuɔŋ tɔrɛ. Di ŋii dee, u tuɔŋ jaŋ faasa chei a kieli duu pugimɛ.
[8] Ŋii wiaa mii sulma di ma wasa kɛnu woruŋ a chou. [9] Ŋla wiaa nɛ tii mi
ŋmuŋsɛ teniŋ pima, di mi na di ma jaŋ wuo to wii-kala mi si bula pima.
[10] Di ma nɛ joŋ wii chɛ nuu, mi ma joŋo chɛu nɛ. Di mi nɛ fa maga di mi
joŋ wii chɛ nuu, mi joŋo chɛu nɛ, a tiŋ ma wiaa. Kirisito sipaaŋ nɛ mi ŋaa
ŋii, bɛɛ wiaa [11] mi bi chɛ di Sitaani wuola. La jiŋ u wu-kɛniŋ nɛ.

Pɔɔl tuɔŋ bi di-bala pina Turɔwas tiŋteeŋ

[12] Mi si kɔ Turɔwas tiŋteeŋ di mi bul Kirisito wu-zɔmɔ-la a piba, la Tiina
suri woŋbiiŋ pimi nɛ, [13] ama mi tuɔŋ bi di-bala pina, bɛɛ wiaa mi naaŋbie
Taatis fa tuo dimɛ. Ŋii nɛ mi sii lee-la a mu Masidoonia tiŋteeŋ.

Kirisito doluŋ lɛ la yuo dii Sitaani

[14] Ari ŋii kala, mi haa lɔllɛ Wia nɛ. Bua-na kala, u yie to Kirisito lɛ nɛ
a pɛla lɛ la wuo yuo dii Sitaani. U yie pɛla lɛ la wuo bul Kirisito wiaa
lee-na kala. Kirisito wu-zɔmɔ-la nagɛ tulaali síi suɔrɛ, u suɔraa laa leriŋ
kala. [15] La titia nagɛ tulaali-zɔŋ-la nɛ Kirisito joŋo pi Wia. Wia joŋla gaarɛ
nialiŋ u si laa ta ari nialiŋ síi lɛl tuɔŋ nɛ. [16] Nialiŋ síi lɛlɛ teeŋ tulaalii-la
suɔraa kpuba nɛ. Ama nialiŋ Wia síi laa ta teeŋ, tulaalii-la suɔraa piba
miisiŋ nɛ. Kubɛɛ nɛ saa maga duu tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ? [17] Niaa yuga nɛ a
gɔllɔ bubul Wia niiŋ wiaa a lilaa moribiee, ama la-na bi ŋii ŋaa. La-na

ŋaa ni-titiiba nɛ. Wia nɛ liisɛla di la tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ. Kirisito doluŋ lɛ nɛ
la to aa bul Wia wiaa.

3

Ŋi̱i-falii-la doluŋ wiaa

1 Ma biina wialiŋ la si bula, laa dagɛ la titia ŋii la si naga nɛɛ? Niaa
dɔŋsuŋ cho di ba ŋmuŋsɛ tenniŋ a dagɛ ba si nagɛ ŋii nɛ di ba kaa kɔ
pima. Dɔŋsuŋ ma cho di ba laa tenniŋ ma teeŋ a dagɛ ba si nagɛ ŋii a
pi niaa, ama la-na bi chɛ di la ŋiŋaa ŋii. 2 Ma-na, ma nɛ saa ŋaa teŋ-la
la si ŋmuŋsa, di niaa karimɛ a jiŋ ŋii la si naga. Ba ŋmuŋsa hɛ la tuɔŋ
nɛ. 3 Ma nɛ saa chaasa daga ari ma ŋaa teŋ-la Kirisito si leŋe la ŋmuŋsɛ.
Teniŋ deeŋ, u bi naga ku-la niaa si kaa ŋmuŋsɛ tenniŋ nɛ. Wia si weye
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la nɛ kaa ŋmuŋsɛ kialiŋ ma tuɔŋ. Ba saa bira bi ŋmuŋsa
nɛ tabii-taala lɛ, ama ba ŋmuŋsa hɛ nuhuobiinee tuɔsaa lɛ nɛ.
4 La to Kirisito lɛ nɛ a ŋaa Wia yarida, ŋii nɛ tii la kɛŋ nyu-duoŋ a bubul
u wiaa ŋii. 5 U ŋii bi naga ari tiŋtimii-la la síi tiŋ, la titia kɛŋ u doluŋ nɛ.
Wia nɛ pila doluŋ la titiŋ. 6 Wia titia nɛ pila tiŋtimiŋ deeŋ doluŋ. Kirisito
si joŋ u chaliŋ a ta ŋi̱i-falii-la u niaa teeŋ, u wiaa nɛ la bubul. Ba bi wialiŋ
ŋmuŋsa hɛ tabii-taala-la lɛ. Ŋi̱i-falii-la doluŋ lii Wia Diŋ-zɔŋ-la wialiŋ nɛ.
Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto bi niaa miisiŋ wuo pa, ama Wia
wu-zɔmɔ-la si lii u Diŋ-zɔŋ-la teeŋ nɛ wuo niaa miisiŋ pipa.
7 Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba ŋmuŋsa hɛ tabii-taala lɛ
nɛ. Wialiŋ fa bi niaa miisiŋ wuo pa. Bua-la lɛ Wia si joŋba pipi Moosis,
Wia dagɛ u tula pu nɛ. Ŋii nɛ Moosis siaa kala tutul. Ba síi tul ŋii, tula-la
fa jaŋ lɛl, ama Iziral tiŋŋaa bi u siaa wuo bibeŋ. 8 Ama Wia wu-zɔmɔ-la
lii Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ. U tutul a kii ŋii nɛ. Tula-la-na bi jaŋ lɛl. 9 Wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ fa kɛŋ tula. Ama ba fa joŋ cheeriŋ pi
nialiŋ fa síi toba nɛ. Ŋii-na wialiŋ si leŋe niaa kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ jaŋ
paala kɛŋ tula a kii ŋii. 10 Ŋii-na buŋbuŋ ku-la fa síi tul bira bi tula kɛnɛ.
U tula-la lɛlɛ nɛ, bɛɛ wiaa kuŋ dɔŋ níi tul a kii ŋii. 11 Di ku-la fa si bi jaŋ
dieni nɛ kɔ a tutul, ŋii-na ku-la si jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ nɛ jaŋ tutul a
kiiu.
12 Laa yiɛlɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ nɛ. Ŋii nɛ tii la chaasa kɛŋ nyu-duoŋ aa
tiŋ. 13 Ama la bi Moosis naga. Bua-la lɛ u si na Wia tula, tula-la juu u siaa
nɛ. Tula-la haa chɛ duu lii nɛ. Ŋii nɛ u joŋ gɛriŋ a tɔ u siaa, di tula-la si
lii, di Iziral tiŋŋaa síu na. La bi kuŋ joŋo tɔ la siaa. 14 Ama Iziral tiŋŋaa
fa kɛŋ nyu-duoŋ nɛ. Ba bi Wia wialiŋ laa dii. Ŋii wiaa ari jiniŋ kala, di ba
nɛ karimɛ wialiŋ Wia fa si joŋo pi Moosis buŋbuŋ-la di niaa tuto, ba biba
laa didii. U naga ari gɛri-la Moosis fa si joŋo tɔ u siaa di Iziral tiŋŋaa sí
u siaa na, ku-la ha tɔ ba siaa nɛ di ba sí Wia tula na. Ama Yesu Kirisito
nɛ jaŋ wuo kɛŋ gɛri-la suri, di ba wuo na Wia tula. 15 Ari jiniŋ kala, di ba
nɛ karimɛ wialiŋ Wia fa si joŋo pi Moosis di niaa tuto-na kala, u yie nagɛ
ari kuŋ nɛ tɔ ba wu-jimiŋ, di ba sí wialiŋ bubuɔŋ jiŋ. 16 Ama di nuu nɛ
birima a to la Tiina Yesu, Wia jaŋ kɛŋ ku-la si kɛrɛ ba wu-jimiŋ kaa joŋ.
17 La Tiina Kirisito ari Wia Diŋ-zɔŋ-la kala ŋaa kubala nɛ. Lee-la kala saa
la Tiina Kirisito Diŋ-zɔŋ-la si hɛ, lee-la niaa bi kuŋ-kala yosu ŋaa. 18 La
nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii, gɛri-la fa si tɔ la siaa, Wia kaa suri nɛ.
Kirisito tula juu la siaa nɛ la tutul ari u síi tul ŋii. U kɛŋla kaa bibirimɛ di
la wasa tutul halii, la ku nagu u wii-wii-kala lɛ. La Tiina Kirisito ari Wia
Diŋ-zɔŋ-la nɛ ŋaa ŋii la lɛ.

4

La nagɛ pupoyee nɛ, Wia joŋ ku-zɔŋ-la a tuɔlɛ la tuɔŋ

1 Wia nɛ fála nennige a joŋ tiŋtimiŋ deeŋ pila di la titiŋ, ŋii wiaa la
naŋdaasiŋ bi yuɔrɛ. 2 Hiisi wialiŋ ari wu-kaa-faali-la niaa si luɔra ŋiŋaa,
la-na viaba ta nɛ faafaa kala. La bira bi nuu nyisɛ. La bi wiaa nyia pipɛ Wia
niiŋ wialiŋ lɛ. Ama Wia sipaaŋ la chaasa bul wiaa, di nuu-kala tuɔbiinaa
jiŋ ari wutitii nɛ la bubul. 3 Ama di Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul faa, nialiŋ si
lɛlɛ teeŋ nɛ ba faa. 4 Niaa deeŋba Sitaani nɛ tɔ ba wu-jimiŋ di ba sí wuo na
pulumuŋ. Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul níi dagɛ puluŋ-la. Wia wu-zɔmɔ-la
ma didagɛ Kirisito tula, nii-la si nagɛ Wia. 5 Wialiŋ la síi bul, u bi naga
la titia wiaa nɛ la bubul, ama Yesu Kirisito wiaa nɛ la bubul, nii-la si tii
nuu-kala. U wiaa nɛ tii la tima pipima. 6 Buŋbuŋ Wia si ŋaa dunia, u leŋe
pulumuŋ chaanɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ. Ŋii titia nɛ lɛɛlɛ u leŋ pulumuŋ ku juu
la tuɔŋ. Puluŋ-la nɛ leŋe la kɛŋ wu-jimiŋ a wuo jiŋ ŋii Wia síi tul. Wia
dagɛ ŋii u síi tul Kirisito siaa lɛ nɛ.

7 La nagɛ pupoyee nɛ, Wia joŋ ku-zɔmuŋ deeŋ a tuɔlɛ la tuɔŋ. Ŋla saa
daga ari dol-bal-la ŋaa Wia kuŋ nɛ. La dee buu tii. 8 La na hɛɛŋ nɛ woruŋ
lee-na kala, ama hɛɛ-la bila wuo. Bua dɔŋɔ lɛ la yie bi jiŋ wii-la kala lɛ la
si hɛ, ama la ha kɛŋ yiɛlaa. 9 Ba yie to naasiŋ a dudɔgisɛla, ama Wia bila
via ta. Niaa yie ŋmoola lo, ama la bi suu. 10 Kirisito si suu ŋii, ŋii titia nɛ
la yie na la miisiŋ lɛ ari la ma suba. U ŋii leŋe di miisi-la Yesu si kɛnɛ, di
la ma kɛŋ miisi-la titia. 11 A tiŋ Yesu wiaa, la si hɛ miisiŋ deeŋ lɛ, niaa yie
kɛŋla di ba kpula nɛ. U ŋii ŋaa di miisi-la Yesu si kɛnɛ, di la ma kɛnu nɛ.
12 Ŋii wiaa Wia leŋ la suu nɛ di ma-na kɛŋ miisiŋ.

13 Nuu nɛ ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ a bul, 'Mi laa Wia wiaa dii nɛ, ŋii nɛ tii mii
bulba.' La ma kɛŋ yarida-la titia nɛ. Ŋii nɛ tii la ma laa u wiaa dii a ma
bubulba. 14 La jima ari Wia nɛ chisɛ la Tiina Yesu suuŋ lɛ, u jaŋ chisɛla
maa, di la di Yesu kala kɛŋ miisiŋ. U jaŋ kɛŋla ari ma kala a kaa mu u
teeŋ. 15 Ma wiaa nɛ tii wiaa deeŋba kala ŋaa, di niaa wuo yugɛ a juu Wia
lahɔrimɔ-la lɛ. Ŋii jaŋ leŋ di niaa yuga a dɛnnɛ Wia, di u yiriŋ yirɛ.

16 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa la naŋdaasiŋ bi yuɔrɛ. Yara-la la si kɛnɛ la miisiŋ
deeŋ lɛ, uu hiɛsɛ nɛ, ama la diŋsiŋ-na wasa zuzɔŋ tapulii kala nɛ. 17 La
teeŋ hɛɛ-la la síi na bi yugɛ aŋ bira bi jaŋ dieni maa. Hɛɛ-la dagɛla woŋbii-
la la si jaŋ to a laa yiriŋ nɛ Wia teeŋ. Yiri-la jaŋ ŋaa yiri-bal. Yiri-bal-la
la si jaŋ laa jaŋ kii hɛɛ-la la síi na. La jaŋ kɛŋ yiri-baliŋ deeŋ deeŋ. 18 Ŋii
wiaa kialiŋ la síi na dunia deeŋ lɛ, la bibaa beŋ ari ba ŋaa kiaa. La miiraa
beŋ kialiŋ la si bi na nɛ, bɛɛ wiaa kialiŋ si hɛ dunia deeŋ lɛ niaa nina, ba
jaŋ lɛl, ama kialiŋ niaa si bi na a hɛ Wia teeŋ, ba-na jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu
wuu.

5

La jaŋ kɛŋ yari-falaa Wia teeŋ

1 La jima la yaaraa deeŋba la si kɛnɛ la miisiŋ deeŋ lɛ, di la nɛ suba a
mu Wia teeŋ, u jaŋ pila yari-falaa. Yari-falii-la bi dunia deeŋ lia. U lii Wia
teeŋ nɛ. La jaŋ kɛŋba a hɛ Wia jaŋ lɛ deeŋ deeŋ. 2 La si hɛ la miisiŋ deeŋ
lɛ, la faasa yel nɛ. La fa cho di la kɛŋ yara-la Wia si jaŋ joŋo pila nɛ. 3 Di
Wia nɛ fa joŋ yara-la pila, la fa bi jaŋ kɛŋ yaribiree. 4 Yara-la la si kɛnɛ la
miisiŋ deeŋ lɛ bi leŋe la tuɔŋ tɔrɛ. U bi naga ari la cho di la suba nɛ, ama
la cho di la kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ nɛ. U ŋii wiaa Wia jaŋ joŋ yara-la si bi jaŋ
suu, a lenni la yaraa deeŋba si jaŋ suu. 5 Wia ŋaa nii-la si joŋ yari-falaa

deeŋba nɛ a pila. U nɛ saa joŋ u Diŋ-zɔŋ-la ma hɛla lɛ di la wuo jiŋ ari la
jaŋ kɛŋ yari-falaa deeŋba u teeŋ.
6 Ŋii wiaa bua-na kala lɛ la nyuŋ yie nyaasɛ nɛ. La si kɛŋ yaraa deeŋba
la miisiŋ lɛ, la bi la Tiina Yesu kpaga. 7 La bi Kirisito ka na, ama la laa u
wiaa dii a tutou. 8 La nyuŋ nyaasa nɛ, la saa cho di la lii dunia deeŋ lɛ a
mu la Tiina Yesu teeŋ. 9 Ŋii wiaa, di la nɛ hɛ dunia deeŋ lɛ, la cho di la ŋaa
wiaa di u tuɔŋ tutɔrɛ nɛ. Di la nɛ mu u teeŋ maa, ŋii titia nɛ la jaŋ ŋiŋaa,
10 bɛɛ wiaa la kala jaŋ mu chiŋ Kirisito sipaaŋ duu dii la sariya. Kirisito
jaŋ ṯiŋ nuu-kala magɛ ŋii u si tima magɛ dunia deeŋ lɛ. Di ŋ nɛ faa ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ, u jaŋ joŋ wu-zɔŋŋɔɔ ṯimiŋ. Di ŋ nɛ fa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ maa, u
jaŋ joŋ wu-bɔŋŋɔɔ ṯimiŋ.

A tiŋ Kirisito wiaa, la di Wia dii naŋdɔŋsuŋ

11 Laa fá Wia nɛ. Ŋii nɛ tii la bul u wiaa pipi niaa, di ba birima lii ba
haachɛba lɛ a ku to Wia. Wia nɛ jiŋ ŋii la si naga. Mi saa jima ari ma
tuɔbiinaa lɛ ma jiŋ ŋii la si naga nɛ. 12 Ŋii nɛ tii la bi chɛ di la dagɛ la
titia ma teeŋ, ama laa chɛ di ma bul wutitii-la ma si jima a mu tigɛla lɛ.
Di ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo bul wiaa a pi nialiŋ si si baa to Wia aŋ
kɛŋ tuɔ-bɔmuŋ. 13 Ma biina ari laa nyaasɛ nɛ ari la síi bul wialiŋ? Di la
níi nyaasu, Wia wiaa nɛ tii, ama di la nyuŋ níi tiŋ maa, ma wiaa nɛ tii.
14 Kirisito chola nɛ, u chonu-la nɛ kɛŋla kaa titiŋ. La saa sɛyɛ ari nuu-kala
wiaa nɛ ni-bala suu, a tiŋ ŋii wiaa u nagɛ nuu-kala suba nɛ. 15 Nuu-kala
wiaa nɛ tii Kirisito suu. U si suba ŋii, nialiŋ si tou lɛ a kɛŋ miisiŋ, u maga
di ba ŋiŋaa wialiŋ síi tɔrɛ u tuɔŋ, aŋ sí ba titia tuɔtɔrɛ wiaa ŋaa, a tiŋ u
si suu ba wiaa aŋ sii suuŋ lɛ.
16 Ŋii wiaa, a lii jiniŋ kaa mumu la bi chɛ la beŋ niaa ari dunia niaa síi
beŋ niaa ŋii. Bua dɔŋɔ lɛ, la faa beŋ Kirisito ari niaa síi beŋ dɔŋɔ ŋii, ama
lɛɛlɛ la bira buu beŋ ari la fa síi benu ŋii. 17 Ŋii wiaa di nuu-kala nɛ laa
Kirisito wiaa dii, ba di Kirisito ŋaa kubala nɛ. Wia kɛnu birimɛ ni-falii
nɛ. Wu-binia-la kala bálá nɛ. Wu-falaa nɛ suomi u miisiŋ lɛ. 18 Wu-falaa
deeŋba kala lii Wia teeŋ nɛ. Wia to Kirisito lɛ nɛ a leŋ ba di niaa siŋ.
Tiŋtimii-la Wia si joŋo pila nɛ ŋla: di la mu bula pi niaa di ba kɔ, di ba di
Wia siŋ. 19 Wia to Kirisito lɛ nɛ a wuo ŋaa ba di dunia niaa kala siŋ. Wia
na dunia ari ba kɛŋ haachɛ nɛ, ama u fába nennige a joŋ ba haachɛba-la
a chɛba. Wia nɛ si la bula pi niaa ari la di Wia sima nɛ lɛɛlɛ. 20 A tiŋ ŋii
wiaa Kirisito naasiŋ lɛ nɛ la chiŋ a bubul wiaa deeŋba a pipi niaa. Wia
tola lɛ nɛ a bula pima di ma kɔ u teeŋ. A tiŋ Kirisito wiaa laa sulma di ma
kɔ, di ma di Wia siŋ. 21 Kirisito fa bi haachɛ kɛnɛ, ama a tiŋ la wiaa, Wia
leŋe u suu a nagɛ haachɛ tiina. Wia ŋaa ŋii di la wuo to Kirisito lɛ a kɛŋ
tuɔ-pula u teeŋ.

6

1 Tiŋtimii-la la síi tiŋ, la di Wia kala níi tiŋ. Ŋii wiaa laa sulma, ma sí
leŋe di Wia lahɔrimɔ-la u si kɛnɛ ma teeŋ ŋaa wu-pɛiba. 2 Wia titia bul
wiiŋ deeŋ u teniŋ tuɔŋ. U si,
"Bua-la lɛ mi si cho nɛ mi jegile nii ma teeŋ.
Mi pɛma lɛ nɛ.
Tapulii-la maa mi si cho,
mi laama ta nɛ."
Má bee na, jiniŋ nɛ ŋaa tapulii-la Wia síi chɛ duu laama ta. 3 La bi chɛ
di la joŋ kuŋ-kala gɛrɛ nuu-kala woŋbiiŋ lɛ di ba sí wu-bɔŋ kala biinu a

mu tigɛ tiŋtimii-la la síi tiŋ lɛ. La ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. 4 Ŋii wiaa wii-na
kala la síi ŋaa lɛ, la yie dagɛ ari la ŋaa ni-titiiba nɛ. La yie nina hɛɛŋ nɛ
a na wu-yiriba kala ma lɛ, ama la yie faasa nyalimɛ nɛ. 5 Ba yie ŋmoola a
kɛŋla tɔ dia, niaa ŋaa taawɛi la nyuŋ, la yie faasa titiŋ nɛ, la bi doŋ piŋ,
losuŋ ma kɛŋla. 6 La yie dagɛ ari la ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ, bɛɛ wiaa la bi
disinniŋ kɛnɛ. La jiŋ wiaa nɛ, a kɛŋ kenyiri, a kɛŋ zile, a kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-
la maa, a cho niaa ari Wia si chola ŋii. 7 La yie bul wutitii nɛ a kɛŋ dol-la
Wia si pila a kaa titiŋ, a kɛŋ tuɔ-pula ma Wia sipaaŋ. Tuɔ-pula-la nagɛ
huonuŋ nɛ la si vɔɔ laalɛ la na-diiŋ ari la na-gua nisaa lɛ a kaa ŋaa siri
di la pɔ la titia lɛ. 8 Niaa dɔŋsuŋ ka pila jirima, ka dɔŋsuŋ ma tutuusɛla.
La hariŋ niaa dɔŋsuŋ bibɛsɛla lɛ, ka dɔŋsuŋ ma bul wu-bɔŋŋɔɔ a titigɛla
lɛ. Ba biina ari laa nyisɛ niaa nɛ, ama wutitii nɛ la bubul. 9 Nuhuobiinee
bila jiŋ, ama Wia-na jiŋla nɛ. Niaa biina ari la suba nɛ, ama Wia teeŋ la
weye nɛ. Baa dɔgisɛla nɛ, ama ba bila kpua. 10 La tuɔŋ yie chei nɛ, aŋ ka
la jujuɔsɛ. La ŋaa summoo nɛ, ama la yie pɛ niaa lɛ di ba ma kuori Wia
teeŋ. La bi kuŋ-kala kɛnɛ, ama la nɛ tii kuŋ-kala.

11 Ma Kɔriŋti niaa, la chaasa bul wutitii nɛ a pima. La bi wii-kala kaa
fifaama. 12 La choma nɛ, ma nɛ bila cho, ŋii nɛ tii ma bi chɛ di la mal
dɔŋɔ. 13 Ma nagɛ mi biiriŋ nɛ. Ŋii nɛ tii mii bul wiaa ŋla a pipima. Má leŋ
ma tuɔŋ pullɛ a chola.

Pɔɔl chagilɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a mu tigɛ nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii lɛ

14 Ma sí ma titia kaa mɛrɛ nialiŋ si bi Yesu wiaa laa dii lɛ. Ni-zɔŋŋɔɔ ari
ni-bɔŋŋɔɔ bi maga di ba mɛrɛ dɔŋɔ lɛ. Pulumuŋ ari birimiŋ bi jaŋ wuo
guoli dɔŋɔ lɛ. 15 Kirisito ari Sitaani bi jaŋ wuo kɛŋ nii-bala, ŋii titia nɛ
nii-la ma si laa Yesu wiaa dii ari nii-la si bi u wiaa laa dii, ma bi jaŋ wuo
tuto dɔŋɔ. 16 La ŋaa Wia-la si weye dia nɛ, u hɛla lɛ. Ŋ bi jaŋ wuo juu
Wia-dia a kpaarɛ vuiaa dimɛ. Ŋla nɛ Wia titia bul u teniŋ tuɔŋ. U si,
"Mi jaŋ hɛba lɛ
a vivilli ba tuɔŋ.
Mi nɛ jaŋ ŋaa ba Wia,
di ba ma ŋaa mi niaa.
17 Ŋii wiaa má liisɛ ma titia nialiŋ si bi Yesu wiaa laa dii tuɔŋ,
a hɔŋ ma duŋduŋ.
Ma sí kialiŋ si kɛŋ disinniŋ didigu.
Ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo kɔ mi teeŋ.
18 Mi jaŋ ŋaa ma Nyimma
di ma ma ŋaa mi nanualaa ari mi toloo."
Wii-jaribakɔ nɛ bul ŋii.

7

1 Mi naaŋbii-kpianaba, Wia si folo bul di u jaŋ ŋaa wiaa deeŋba kala
pila, má leŋ di la liisɛ la titia disiŋ-na kala lɛ. Di la nɛ bi disiŋ kala ŋaa,
ŋii jaŋ dagɛ ari wutitii, la sɛnɛ fifá Wia nɛ.

Wialiŋ si ŋaa Pɔɔl tuɔŋ tɔrɛ

2 Má chaasa pullɛ ma tuɔŋ pila. La bi wii ŋaa cheima, la bi ma nyuŋ ma
cheye, la bira bima gura maa. 3 Mi si bul wiiŋ deeŋ, u bi naga ari mi si di
ma cheye nɛ, bɛɛ wiaa mi laa sipaaŋ bula pima ari la choma nɛ. Ŋii wiaa,
di miisiŋ nɛ, la kala jaŋ kɛnu, di suuŋ ma nɛ, la kala jaŋ suu. 4 La nyuŋ

nyaasa ma wiaa nɛ. A tiŋ ma wiaa nɛ tii la bibigisi la titia lɛ. Mi kala nɛ
ŋaa tuɔtɔru. La na hɛɛŋ nɛ kiŋkɛŋ, ama mi tuɔŋ faasa tɔrɛ nɛ.

5 La si paala ku juu Masidoonia tiŋteeŋ, la bi wiesee na. Wiaa juula
woruŋ. La yaraa lɛ la na hɛɛŋ, la tuɔbiinaa lɛ wiaa wiwalimɛla woruŋ.
6 Ŋii nɛ la naaŋbie kubala baa yirɛ Taatis kɔ la teeŋ. U si kɔ ŋii, la tuɔŋ
tɔrɛ nɛ woruŋ. Wia nɛ pila tuɔtɔruŋ deeŋ. U nɛ yie ŋaa nialiŋ tuɔŋ si
cheye na tuɔtɔruŋ. 7 U si kɔ ŋii duŋduŋa dee bi leŋe la tuɔŋ tɔrɛ. U bula
pila ari ma kɛnu woruŋ, u ma tuɔŋ tɔrɛ. U bira bula pila ari ma cho di ma
nami, a bira bula pila ari wii-la mi si bula pima ŋaa ma tuɔŋ faasa chei
nɛ, a bira bula pila ari ma cho mi wiaa nɛ. Ŋii wiaa mi tuɔ-chei-la miira
birimɛ tuɔtɔruŋ nɛ. 8 Teŋ-la mi si ŋmuŋsa pima leŋe ma tuɔŋ cheye nɛ.
Di ma tuɔŋ nɛ cheye maa, mi-na tuɔŋ bi cheye. Di ma tuɔŋ nɛ fa cheye
a tiŋ teŋ-la wiaa, mi jima ari ma tuɔŋ bi jaŋ chei a dieni. 9 Ama lɛɛlɛ mi
tuɔŋ tɔrɔ nɛ, bɛɛ wiaa ma birima lii ma haachɛba lɛ. Ma síi to Wia nɛ tii
ma tuɔŋ chei ŋii, ama ma saa bi tele. 10 Di Wia nɛ leŋe nuu tuɔŋ chei a
tiŋ u haachɛba wiaa, u tiina yie birima lii u haachɛba-la lɛ nɛ. Di u nɛ ŋaa
ŋii, Wia laau ta. Ama di nuu tuɔŋ nɛ cheye ari dunia niaa tuɔŋ si cheye
ŋii, u tiina bi jaŋ kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ. 11 Má bee na hɛɛ-la ma si na a tiŋ
ma síi chɛ di ma to Wia woŋbii-la wiaa. Lɛɛlɛ ma fiɛsɛ siiŋ nɛ a didagɛ
ari ma bi wii cheye. Ma na baaniŋ nɛ a tiŋ wu-bɔmɔ-la ma si ŋaa wiaa.
Fawulluŋ kɛŋma. Ma chomi nɛ a fiɛsɛ siiŋ di ma nami. Ma ŋaa siri di
ma dɔgisɛ nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ ma tuɔŋ. Ma daga ari ma bi wii-kala
cheye. 12 Ŋii wiaa teŋ-la mi si ŋmuŋsa, u bi naga ari nii-la si ŋaa wiaa chei
nɛ tii mi ŋmuŋsɛ. Mi bira bi ŋmuŋsa pi nii-la si na hɛɛŋ a tiŋ ba si ŋaa
wii-la cheiu lɛ. Ama mi ŋmuŋsa nɛ di ma dagɛ Wia sipaaŋ ari ma chola
nɛ. 13 Ŋii wiaa la tuɔŋ piŋ di-bala nɛ. Taatis si kɔ ma teeŋ, ma leŋe u tuɔŋ
tɔrɛ nɛ woruŋ. U tuɔbiinaa ma piŋ di-bala. Ŋii nɛ leŋe la ma tuɔŋ tɔrɛ.
14 Mi bigisi mi titia lɛ nɛ u sipaaŋ a tiŋ ma wiaa. Ama ma bi leŋe hiisiŋ
diimi. Ŋii nɛ wialiŋ kala la si bula pi Taatis a tigɛma lɛ ma ku ŋaa wutitii.
Wialiŋ kala la si bula pima sɛnɛ ŋaa wutitii nɛ. 15 Taatis titia choma nɛ
woruŋ. U na ŋii ma síi to Wia niiŋ wialiŋ. Ma fá fawulluŋ aŋ kɛnu woruŋ,
a zizilu woruŋ. 16 Mi tuɔŋ tɔrɛ nɛ, bɛɛ wiaa mi ŋaa ma yarida nɛ kiŋkɛŋ.

8

Wia niaa maga di ba pɛ nialiŋ sii to Wia lɛ

1 La naaŋbiiriŋ, laa chɛ di ma jiŋ Wia si pɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi Masidoonia tiŋteeŋ kala lɛ ŋii. Wia doluŋ lɛ, niaa deeŋba tiŋ tiŋtiŋ-
zɔŋŋɔɔ nɛ. 2 Ba faasa na hɛɛŋ nɛ woruŋ. Hɛɛ-la magisɛba nɛ woruŋ. Niaa
deeŋba fa ŋaa summoo nɛ, ama a tiŋ tuɔtɔru-la wiaa ba si kɛnɛ, kialiŋ
mua ba si kɛnɛ, ba joŋo dii zile niaa lɛ. Ba joŋba kpikpaa nialiŋ si bi kɛnɛ
biri biri. 3 Mi jaŋ wuo bula pima ari niaa deeŋba, ba joŋ ku-daŋ nɛ pila
di la joŋo pi nialiŋ si ŋaa summoo a guoli Wia niaa tuɔŋ Jerusalɛm lɛ. Ba
bira wasa joŋ a kii ŋii nɛ a pɛ pila, aŋ hɔŋ ari na-hilliŋ. 4 Ba chaasa faasa
sulla nɛ woruŋ di la piba woŋbiiŋ di ba ma wuo joŋ kiaa pipɛ Wia nialiŋ
lɛ. 5 La fa bi yiɛla di ba jaŋ wuo pa a magɛ ŋla. Ba laa sipaaŋ joŋ ba titia
a pi Wia nɛ. U ŋii hariŋ lɛ nɛ ba sɛi la ma niiŋ wiaa. Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ
ba ŋaa ŋii. 6 Taatis nɛ suomo laa kiaa deeŋba ma teeŋ. Ŋii wiaa laa sulu,
u si suomo ŋii, duu wuo kaa mu dɛrɛ ma teeŋ. 7 Ma bi kuŋ-kala chɛ kika.
Ma faasa kɛŋ yarida. Ma wuo Wia wiaa bubul nɛ woruŋ. Ma faasa kɛŋ

wu-jimiŋ, a fiɛsɛ siiŋ di ma pɛ niaa lɛ, aŋ faasa chola maa. Laa chɛ di ma faasa kɛŋ zile nɛ a pɛ Wia nialiŋ lɛ.
8 Mi bima fuga di ma joŋ kiaa pipi niaa. Niaa dɔŋsuŋ fiɛsɛ siiŋ nɛ a cho
di ba ŋaa kiaa kpikpaa niaa. Ŋii nɛ tii mii chɛ di ma ma dagɛ ari wutitii,
ma sɛnɛ cho niaa nɛ. 9 Ma jima, la Tiina Yesu fa kɛŋ zile nɛ. Aŋ ka duu
ku tuu dunia, u fa kɛŋ kiaa nɛ woruŋ Wia-jaŋ lɛ, ama a tiŋ ma wiaa u kɛŋ u titia kaa ŋaa summu dunia lɛ. U ŋaa ŋii di ma wuo tou lɛ nɛ a kuori.
10 Mi kɛŋ wii nɛ di mi bul a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. Diimiŋ nɛ ma suomi di ma
kiɛsɛ kiaa pipi nialiŋ si ŋaa summoo a guguoli Wia niaa tuɔŋ Jerusalɛm lɛ. Ma nɛ laa sipaaŋ a kiɛsɛ kiaa di ba kaa mu pi Wia nialiŋ. Ŋii wiaa má
ŋaa mu na u didɛriŋ. 11 Ma fa ŋaa siri nɛ di ma kiɛsɛ kiaa pipi nialiŋ si
hɛ Jerusalɛm lɛ. Lɛɛlɛ kialiŋ ma si kiɛsa, má joŋo piba di la jiŋ ari ma ŋaa wii-la ma fa síi chɛ di ma ŋaa nɛ. Má piba a magɛ ŋii kala ma si kɛnɛ.
12 Di nuu nɛ ŋaa siri duu joŋ kuŋ pi nuu, nii-la u si chɛ duu joŋ ku-la pa
jaŋ laa ku-la kala u si joŋo pu, ama u bi jaŋ laa a kii ŋii. 13 Ma si joŋ kialiŋ
pi nialiŋ, mi bi si di ba nɛ miira kɛŋ kiaa a yugɛ a ninii sima, aŋ ka di ma
nɛ miira nina hɛɛŋ. 14 Wii-la mi síi chɛ nɛ ŋla, di ma kɛŋ kiaa magɛ dɔŋɔ.
Bua deeŋ lɛ ma kɛŋ kiaa yugɛ nɛ, aŋ ka ba bi kuŋ kɛnɛ. Ŋii wiaa, má pɛba lɛ di ba na kialiŋ ba síi chɛ. U hariŋ lɛ, di nialiŋ ma nɛ ku kɛŋ kuŋ, ba ma
jaŋ pɛma lɛ di ma kɛŋ kialiŋ ma síi chɛ. 15 Ŋla nɛ ba bul Wia teniŋ tuɔŋ.
Ba bula ari nialiŋ kala si faasa paa boroboro-la si lii Wia-jaŋ ku tuu, ari nialiŋ kala si paa mua mua, ba kala yie kaa kpaa a magɛ dɔŋɔ nɛ.

Pɔɔl tiŋ Taatis duu mu na Kɔriŋti niaa

16 Mii lɔllɛ Wia nɛ kiŋkɛŋ ari u si leŋe Taatis choma ari mi ma si choma
ŋii. 17 U bi naga ari la si tiŋ Taatis duu ku laa kialiŋ ma teeŋ nɛ tii u kɔ.
U ma fa paala cho duu kɔ ma teeŋ nɛ. 18 La naaŋbii dɔŋ ma nɛ to Taatis
hariŋ kukɔ. Nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi jimu nɛ a tiŋ u síi
bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa. 19 Ŋii ma duŋduŋa dee. Nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi tasi-la kala lɛ nɛ liisu duu pɛla lɛ di la lilaa kialiŋ a pipɛ Wia
niaa lɛ. Ŋii daga ari la ŋaa siri nɛ di la pɛba lɛ, di Wia yiriŋ yirɛ. 20 Ŋii
wiaa la bi chɛ di nuu-kala wuo na wu-bɔŋ kala a bul, a mu tigɛ kialiŋ la síi chɛ di la kaa kpaa Wia niaa lɛ, bɛɛ wiaa kialiŋ ŋaa ku-daŋ nɛ. 21 La
bul ŋii, bɛɛ wiaa wii-na kala la síi ŋaa lɛ, laa chɛ duu ŋaa wu-zɔŋ nɛ Wia
ari nuhuobiinee pɛgɛ. 22 La naaŋbii dɔŋ ma nɛ to ba hariŋ kukɔ. Wii-kala
lɛ la magisu nɛ a na ari u kɛŋ wutitii. Lɛɛlɛ u paala chaasa fiɛsɛ siiŋ nɛ
woruŋ, bɛɛ wiaa u kɛŋ yarida ma lɛ woruŋ. 23 Taatis-na ŋaa mi tiŋtinni
dɔŋ nɛ. La duu kala nɛ tima pipima. Ka la naaŋbiiri-la-na, baa ŋaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tasi-la kala lɛ tiŋdaaraa nɛ. Baa tiŋ Kirisito
tiŋtiŋŋaa nɛ duu yiriŋ yirɛ. 24 La laa sipaaŋ bul ma wiaa piba nɛ, a bigisi
la titia lɛ a tiŋ ma wiaa. Ma dagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tasi-la lɛ ari wialiŋ la si bula a tigɛma lɛ ŋaa wutitii nɛ. Ma pɛ leŋ di ba jiŋ ari ma choba nɛ.

9

1 U bi maga di mi bul di ma joŋ kiaa pipi Wia niaa si hɛ Jerusalɛm lɛ,
2 bɛɛ wiaa mi paala jiŋ ari ma ŋaa siri nɛ di ma ŋaa ŋii. Ŋii wiaa nɛ tii mi
bibigisi ma wiaa a pi Wia nialiŋ si hɛ Masidoonia tiŋteeŋ lɛ. Mi bula piba ari nialiŋ si hɛ Akaaya tiŋteeŋ lɛ ŋaa siri hariŋ jina-la di ba pɛ Wia niaa lɛ. Ma si fiɛsɛ siiŋ ŋii, ma leŋe niaa yugɛ nɛ a ma cho di ba pɛ joŋ kiaa
pipi nialiŋ. 3 Mi laa sipaaŋ titiŋ mi naaŋbiiriŋ deeŋba di ba kɔ ma teeŋ,

di ma wasa kɛŋ ma titia ari kialiŋ ma síi chɛ di ma paa, ari mi si bul ma
wiaa ŋii piba, di wialiŋ mi si bula a tigɛma lɛ sí pɛi ŋaa. La laa ma wiaa
dii woruŋ a bula piba ari ma jaŋ chɛ kialiŋ bil. 4 Di ba nɛ to kɔ a na di ma
bi kialiŋ chɛ bil, hiisiŋ jaŋ diila, a diima maa a tiŋ ŋii wiaa. 5 Ŋii nɛ tii mi
biinɛ duu maga di mi tiŋ mi naaŋbiiriŋ deeŋba di ba laa sipaaŋ kɔ mi lɛ,
di kialiŋ ma si bula ari ma jaŋ joŋo pɛ Wia niaa lɛ, di ma joŋo hɛ dɔŋɔ lɛ,
ka di mi-na kɔ. Ŋii jaŋ dagɛ ari ma titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ma ŋaa ŋii. Mi bi
maa fugɛ di ma ŋaa ŋii.

6 Ma sí wiiŋ deeŋ yu. Di ŋ nɛ joŋ ku-doho mua du̠u, kialiŋ ŋ si jaŋ kuŋ
bi jaŋ yugɛ, ama di ŋ ku-doho nɛ yuga di ŋ joŋo du̠u, ŋ jaŋ kuŋ kiaa yugɛ.
7 Nuu-kala doluŋ si magɛ ŋii, u maga duu tia a magɛ ŋii nɛ. U maga duu
pullɛ u tuɔŋ a pi kialiŋ, aŋ sí saka saka ŋaa. U bi maga duu biinɛ ari baa
fugu nɛ duu pi kialiŋ. Nuu-kala maga duu tia kiaa ari u tuɔtɔruŋ lɛ, bɛɛ
wiaa Wia cho nii-la síi pa ari tuɔtɔruŋ nɛ. 8 Ma sí yu ari Wia kɛŋ doluŋ. U
jaŋ wuo faasa pima kuŋ-kala ma síi chɛ. U jaŋ paala faasa pima di ma kaa
wasɛ ma titia aŋ ka, a kɛŋ ku-kaanaa ma pɛ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ. 9 Ŋla
nɛ ba bul Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,
“Zile tiina yie joŋ kiaa jaasɛ nɛ a pi summoo. U zile bi dɛrɛ.”
10 Wia nɛ yie joŋ ku-doho a pi paara. U nɛ pi niaa kudiilee maa. Ŋii wiaa
u jaŋ pima kiaa a leŋ di ba puŋa pɛ bua-na kala lɛ. U si leŋe ma kiaa puŋa
pipɛ ŋii, u jaŋ leŋ di ma ma kɛŋ zile kiŋkɛŋ. 11 Wia jaŋ leŋ di ma faasa
kɛŋ kiaa. Di ma nɛ kɛŋ kiaa woruŋ, ma ma jaŋ faasa kɛŋ zile kiŋkɛŋ. Di
ba nɛ laa kialiŋ ma si joŋo piba, ba jaŋ dɛnnɛ Wia. 12 Kialiŋ ma si joŋo pi
Wia nialiŋ, ma piba ba ku-chɛɛlɛɛ nɛ ŋii. Ŋii wuo leŋ niaa yugɛ a dɛnnɛ
Wia duu yiriŋ yirɛ. 13 Kialiŋ ma si joŋo piba daga ŋii ma si naga nɛ. A tiŋ
ma wiaa, niaa jaŋ yugɛ a dɛnnɛ Wia, bɛɛ wiaa ma nii Wia wu-zɔmɔ-la si
tigɛ Kirisito lɛ a tutoba maa. Ŋii duŋduŋa ma dee. Ba jaŋ dɛnnɛ Wia a tiŋ
kialiŋ ma si joŋo dii zile, ba di nialiŋ kala lɛ. 14 Ba yie sul Wia pipima nɛ a
cho di ba nama, bɛɛ wiaa tiŋtiŋ-zɔŋ nɛ Wia tiŋ ma teeŋ. 15 Laa lɔllɛ Wia
a tiŋ wu-bal-bal-la u si joŋo pila pɛi.

10

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ tiŋtiŋŋaa u si timaa pi Wia

1 Mi-na Pɔɔl titia níi chɛ di mi bul wii pima. Mii sulma a tiŋ Kirisito
wiaa. U siaa nɛ fiɛla, ka u bira kɛŋ kenyiri maa. Ama niaa dɔŋsuŋ si, di
mi nɛ hɛ ma teeŋ, mi yie pui nɛ gbɛlɛ gbɛlɛ, ama di mi tuo ma teeŋ, mi
nyuŋ yie duori nɛ weŋgem. 2 Di mi nɛ kɔ ma teeŋ, ma sí leŋe di mi dagɛ
wu-duoruŋ, bɛɛ wiaa mi ŋaa yarida ari mi fa jaŋ wuo dagɛ wu-duoruŋ a
pi nialiŋ si biina ari la ŋaa wiaa a ninagɛ dunia niaa síi ŋaa ŋii. 3 La hɛ
dunia ma lɛ nɛ a yuyuo laaliŋ, ama la bi yuo a ninagɛ ŋii dunia niaa síi
yuo laaliŋ. 4 La laali-yuori kiaa bi dunia kiaa ŋaa, ama ba lii Wia teeŋ nɛ
a faasa kɛŋ doluŋ, a wuo yigi dii-duoruŋ a lulo. 5 Nialiŋ si kɛŋ ni̠i-doluŋ a
kɛŋ wiaa kaa lɛrɛ, a kɛŋ ba titia ma kaa yuyugɛ, ba bi la sipaaŋ wuo chiŋ.
La yie kɛsɛba di ba ku jiŋ Wia. La bira leŋ ba kɛŋ ba tuɔbiinaa kala a to
Kirisito niiŋ wiaa. 6 Di ma nɛ sɛnɛ tuto Kirisito niiŋ wiaa woruŋ, ŋii-na la
jaŋ ŋaa siri a dɔgisɛ nialiŋ si bi u niiŋ wiaa ka to.

7 Má suri ma siaa woruŋ. Di nuu nɛ biina ari u ŋaa Kirisito nuu nɛ, u
tiina maga duu jiŋ ari la ma ŋaa Kirisito niaa nɛ. 8 Di mi nɛ faasa bigisi mi
titia lɛ mua a mu tigɛ dol-la Wia si joŋo pila, la bi wii cheye, bɛɛ wiaa Wia
joŋo pila di la kaa wasɛma nɛ. U bi si di la kaa cheima. Ŋii wiaa hiisiŋ bi

jaŋ wuo kɛŋmi. 9 Mi bi chɛ di ma biinɛ ari mi yie ŋmuŋsɛ tenniŋ pipima
di mi joŋ fawulluŋ a hɛma lɛ. 10 Mi jima ari ma dɔŋsuŋ yie bul di wialiŋ
mi si yie ŋmuŋsɛ mi tenniŋ tuɔŋ a piba, ba dolie nɛ aŋ pɛ hɛi, ka mi titia
ŋaa ni-pugu. Di mi níi bul Wia wiaa maa, mi yie nagɛ ari mi bi wu-buluŋ
jiŋ. 11 U maga di ni-yiriba-la jiŋ ari wialiŋ la si yie bul tenniŋ tuɔŋ, di la
nɛ bi kpaga, di la nɛ kpaga maa, wialiŋ titia nɛ la jaŋ bul. 12 La bi chɛ di la
biinɛ ari la di niaa dɔŋsuŋ magɛ dɔŋɔ nɛ. La bira bi chɛ di la kɛŋ la titia
mimagisɛ nialiŋ síi dagɛ ba titia. Di niaa deeŋba níi pagisɛ dɔŋɔ a kɛŋ ba
titia mimagisɛ dɔŋɔ, ba bi wu-jimiŋ kɛnɛ.
13 La bi jaŋ faasa bigisi la titia lɛ a kieli, ama la jaŋ bigisi magɛ ŋii Wia
si joŋɔ pila, u nɛ leŋe la ku bul u wiaa pima. 14 Ŋii wiaa, di la nɛ ku bul
Wia wiaa pima, la bi ŋaa kikieli, bɛɛ wiaa la nɛ ŋaa nialiŋ si laa sipaaŋ
kɛŋ Kirisito wu-zɔmɔ-la kaa kɔ bula pima. Di la nɛ fa bi ma teeŋ kɔ, aŋ
bibigisi la titia lɛ ŋii, la fa naga la bigisi la titia lɛ a kikieli nɛ. 15 La bi
la titia lɛ bigisi a kikieli a tiŋ tiŋtimii-la niaa dɔŋsuŋ síi tiŋ. Ama la laa
dii ari ma si waa ma yarida lɛ ŋii, tiŋtimii-la la si jaŋ tiŋ ma teeŋ ma jaŋ
puŋa pɛ. 16 Di ŋii nɛ china, la jaŋ wuo bul Wia wu-zɔmɔ-la lere-la si paala
kielima mu sipaaŋ. La bi chɛ di la bibigisi la titia lɛ lee-la nuu dɔŋ síi tiŋ
u tiŋtiŋŋaa. 17 Wia teniŋ wiaa tuɔŋ ba si, nii-la kala síi bigisi u titia lɛ, u
maga duu bibigisi a mu titigɛ Wia doluŋ lɛ nɛ. 18 Nii-la síi biinu ari u maga
di Wia liisu duu tima pupu, Wia bi jaŋ liisɛ tiina, ama Wia titia yie liisɛ
nii-la kala u síi chɛ duu tima puu nɛ.

11

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ nialiŋ si nyia wiaa bul ari ba nɛ ŋaa Yesu naŋzɔɔba

1 Mii sulma di ma kɛŋ kenyiri a nii mi teeŋ. Di mii bul wu-tɔɔ maa,
má jegile nii mi teeŋ. 2 Wia tuɔŋ síi wiima lɛ ŋii, ŋii titia nɛ mi ma tuɔŋ
wiwiima lɛ. Ma nagɛ ha-tolo-la si bi disinniŋ kɛnɛ nɛ mi joŋɔ pipi bala.
Ma bala nɛ ŋaa Kirisito. 3 Ama fawulluŋ kɛŋmi nɛ, bɛɛ wiaa ma bi jaŋ
wuo to Kirisito ari tuɔ-bala. Ari dimiŋ si nyisɛ Hawa ari u wu-jimiŋ ŋii,
ŋii titia nɛ baa nyisɛma maa di ma sí Kirisito to ari tuɔ-bala ari wutitii.
4 Mii bul ŋla, bɛɛ wiaa di nuu dɔŋ nɛ bira kɔ ma teeŋ a bira bul wu-tanii a
mu tigɛ Yesu lɛ, koo di ma nɛ bira na diŋ-wogo aŋ leŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la ta,
koo di ma nɛ bira nii wu-wogo maa, ma yie via Wia wu-zɔmɔ-la ta nɛ aŋ
sɛi wu-wogusu-la lima lima. 5 Mi biina naŋzɔɔ deeŋba si joŋ ba titia ari
ba nɛ kii nuu-kala, ba bimi lɛ kpia. 6 Ama di mi nɛ paala bi wiaa wuo bul
maa, mi jiŋ wiaa nɛ. La chaasa bul wiaa deeŋba pima nɛ.
7 Bua-la lɛ mi si bul Wia wu-zɔmɔ-la pima, mi bi kuŋ-kala laa ma teeŋ.
Mi kɛŋ mi titia muuri nɛ di ma wuo yugɛ. Ma biina mi si ŋaa ŋii, u ŋaa
wu-bɔŋ nɛɛ? 8 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ tasiŋ dɔŋsuŋ lɛ nɛ
faa pimi kialiŋ mi fa síi chɛ bua-la lɛ mi si hɛ ma teeŋ a titiŋ. 9 Bua-la lɛ
mi fa si hɛ ma teeŋ, di mi níi chɛ kuŋ-kala, mi ha bi bula pima kuŋ-kala
di ma pɛmi lɛ. La naaŋbiiri-la fa si hɛ Masidoonia tiŋteeŋ lɛ nɛ faa pimi
kialiŋ kala mi fa síi chɛ. Mi fa bi cho di mi laa kuŋ-kala ma teeŋ. Mi saa
bi chɛ di mi laa kuŋ-kala ma teeŋ. 10 Mi kɛŋ Kirisito wutitii-la nɛ. Ama mi
jaŋ bigisi mi titia lɛ a leŋ di Akaaya tiŋteeŋ kala nii wii-la. 11 Bɛɛ nɛ tii mi
bul ŋii? Ma biina ari mi bima cho nɛɛ? Ai, Wia titia jima ari mi choma nɛ.
12 Mi síi tiŋ mi tiŋtiŋŋaa aŋ bi kuŋ-kala ka chɛ ma teeŋ ŋii, mi ha jaŋ
ŋiŋaa ŋii. Niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a bibigisi ba titia lɛ ari la di ba nɛ to
wɛŋ-bala a titiŋ tiŋtiŋŋaa. Mii chɛ di mi ŋaa ŋii, di ba sí wuo na woŋbiiŋ

a bul ŋii. 13 Niaa deeŋba nyia wiaa nɛ ari ba ŋaa Kirisito naŋzɔɔba nɛ. Ba
bira nyisɛ niaa nɛ ba tiŋtiŋŋaa lɛ. Ba yie fugi a kɛŋ ba titia birimɛ ari ba
ŋaa Kirisito naŋzɔɔba nɛ. 14 U ŋii saa bi wu-kpuŋkpere wii ŋaa, bɛɛ wiaa
Sitaani ma kɛŋ u titia a nagɛ duu ŋaa Wia tiŋdaaru nɛ si kɛŋ pulumuŋ kɔ
dunia. 15 U saa bira bi wu-kpuŋkpere wii ŋaa di Sitaani tiŋtinnaa nɛ kɛŋ
ba titia ŋaa a nagɛ nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula a tima pipi Wia. Ba si tima magɛ
ŋii, ŋii nɛ Wia jaŋ dɔgisɛba a magɛ.

Pɔɔl si na hɛɛŋ ŋii a tiŋ u si ŋaa Yesu naŋzɔɔ

16 Má leŋ di mi bira bula pima ari nuu-kala sí biina ari mi ŋaa ni-yaari
nɛ. Ama di ma níi chɛ di ma joŋmi ari mi ŋaa ni-yaari, mi jaŋ wuo bigisi
mi titia lɛ muapilii. 17 Wialiŋ mi síi bul, ni-yaari wiaa nɛ mii bul. Mii
bigisi mi titia lɛ nɛ. Mi jima Kirisito bi jaŋ bigisi u titia lɛ ŋii. 18 Niaa yuga
a bibigisi ba titia lɛ a tiŋ dunia kiaa wiaa. Ŋii wiaa mi ma jaŋ bigisi mi titia
lɛ. 19 Ma kɛŋ wu-jimiŋ nɛ a wuo sisɛi wialiŋ ni-yaaraa síi bul. 20 Di nuu
ma nɛ kɛŋma birimɛ u yosuŋ, koo di u nɛ kɛŋ ma kiaa kala lilaa, koo di u
níi gurɛma, koo di u nɛ leŋe ma ŋiŋaa wialiŋ u síi chɛ, koo u nɛ fallɛma,
ma yie tɔrɛ ma niiŋ nɛ. 21 Hiisiŋ kɛŋmi nɛ a tiŋ wiiŋ deeŋ mi síi chɛ di
mi bul lɛ. La-na fa bi doluŋ kɛnɛ di la ŋaa wiaa deeŋba ma lɛ. Ama di
nuu níi bigisi u titia lɛ a tiŋ wii wiaa, mi ma jaŋ wuo bigisi mi titia lɛ a
tiŋ wii-la wiaa. Ama mi haa bul wiaa ari ni-yaari nɛ. 22 Ba ŋaa Hiiburu
timma nɛɛ? Mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. Ba ŋaa Iziral timma nɛɛ? Mi ma ŋaa
dɔŋɔ nɛ. Ba ŋaa Abiraham doho niaa maa, mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. 23 Ba ŋaa
Kirisito tiŋtinnaa maa, mi ma ŋaa dɔŋɔ nɛ. Mi nɛ paala kiiba. Mi nɛ paala
fiɛsɛ siiŋ a tiŋ kiŋkɛŋ. Ba kɛŋmi kaa tɔ dia a yugɛ nɛ. Ba si ŋmoomi, mi
bi u niiŋ jiŋ. Mi fa si ka mua di mi suba maa, mi biba ma niiŋ jiŋ. Mii
bul wiaa deeŋba kala ari mi nyuŋ tuo. 24 Naaŋsiiŋ bunɔŋ nɛ J̱uu tiŋŋaa
kɛŋmi a viirɛ ari kpaasa naaŋsiiŋ mara ari fii ari nibi. 25 Naaŋsiiŋ butori
nɛ ba joŋ chiba a viirɛmi. Bua kubala lɛ ba yagɛmi ari tabiaa. Mi si juu liiŋ
daborusuŋ a vivɛŋ, butori nɛ liiŋ daborusu-la chei liiŋ tuɔŋ, chɛɛ dɔŋ mi
hɛ liiŋ tuɔŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala a ninɛrikɛ di mi lii. 26 Mi si vɛnɛɛ vɛŋ
woŋbiiŋ ŋii, mi na hɛɛŋ nɛ woruŋ. Mi na hɛɛŋ lii-libisiŋ tuɔŋ. Mi na hɛɛŋ
gaaraa ma nisiŋ lɛ. Mi na hɛɛŋ mi titia niaa nisiŋ lɛ, mi na hɛɛŋ nialiŋ
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nisiŋ lɛ, mi na hɛɛŋ ta-balaa lɛ, mi na hɛɛŋ giri-bine
ma tuɔŋ, mi na hɛɛŋ mugi-baliŋ tuɔŋ, mi na hɛɛŋ nialiŋ si nyia wiaa ari
ba ŋaa la naaŋbiiriŋ nisiŋ lɛ. 27 Mi tima nɛ a faasa tiŋ woruŋ a na hɛɛŋ.
Tapulaa yuga mi si bi doŋ pina, losuŋ ari lii-nyuasuŋ ma kɛŋmi, mi paala
bi kudiilee kɛnɛ di mi dii, a kɛŋ yaribiree, waariŋ kpumi. 28 Di mi nɛ paala
leŋ wiaa deeŋba kala ta, mi yie bibiinɛ wiaa dɔŋsuŋ nɛ. Tapulii-na kala
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi leree kala, ba wiaa nɛ mi yie bibiinɛ.
29 Di nuu nɛ bi doluŋ kɛnɛ, mi ma bi doluŋ kɛnɛ. Di ba nyisɛ nuu duu ŋaa
wu-bɔŋ maa, mi tuɔŋ yie faasa chei nɛ.

30 Di mi níi chɛ di mi bigisi mi titia lɛ maa, mi jaŋ bigisi mi titia lɛ a tiŋ
kialiŋ si daga ari mi bi doluŋ kɛnɛ. 31 Wia si ŋaa la Tiina Yesu Nyimma,
u yiriŋ jaŋ yirɛ deeŋ deeŋ. U jima ari mi bi wiaa nyia. 32 Mi fa si hɛ
Damaasikas lɛ, bua-la lɛ di baal kubala baa yiyirɛ Ariitas nɛ dii ba kuoruŋ.
Ŋii nɛ kuoro Ariitas pi nii-la si chiŋ tiŋtee-la kuori-baliŋ nyuŋ woŋbiiŋ di
ba pɔ taŋ-la boiŋniiŋ a kɛŋmi. 33 Ama ba joŋmi a hɛ sim-baliŋ tuɔŋ, a
joŋmi to tokoro ta jeeŋ hariŋ. Ŋii nɛ mi wuo lɛl u nisiŋ lɛ, u chɛmi ka.

12

Pɔɔl na wiaa ari duosoo tuɔŋ

1 Mi si bigisi mi titia lɛ, ŋii bi jaŋ pɛmi lɛ, ama mi ha jaŋ bigisi mi titia lɛ
a bul wialiŋ Wia si leŋe mi na ari duosoo tuɔŋ, ari wialiŋ u si joŋo dagɛmi.
2 Mi jiŋ baal kubala fa si laa Kirisito wiaa dii. U jisiŋ fii ari banɛsɛ nɛ ŋla
Wia si guu joŋu kaa jil u jaŋ di-bolii-la, a dagu wiaa yugɛ, aŋ miira kɛnu
kaa ku tuu ta. Di Wia joŋ u dima nɛ koo u yaraa kala ma nɛ, mi bi jiŋ. Wia
nɛ jima. 3 Mi jima ari baala deeŋ Wia guu joŋu kaa jil Wia-jaŋ di-zɔŋ-la
ba síi yirɛ Paradaas nɛ. Di Wia joŋ u dima nɛ koo u yaraa kala nɛ, mi bi
jiŋ. Wia nɛ jima. 4 Wialiŋ u si nia, nuhuobiinee paala bi jaŋ wuo bulba.
U bi maga di ba bulba maa. 5 Mi jaŋ bigisi baala deeŋ lɛ, mi-na bi mi titia
lɛ wuo bigisi. Ama di mi níi bigisi mi titia ma lɛ, mi jaŋ bigisi mi titia lɛ a
mu tigɛ kialiŋ si daga ari mi bi doluŋ kɛnɛ lɛ. 6 Di mi níi chɛ di mi bigisi
mi titia lɛ maa, mi bi jaŋ bul wu-yaayasiŋ. Mi jaŋ bul wutitiiba. Ama mi
bi jaŋ wuo bigisi mi titia lɛ, di nuu-kala sí wuo na woŋbiiŋ a biinɛ ari mi
kii ŋii mi si maga a tiŋ wialiŋ ba si na mi teeŋ, koo a tiŋ wialiŋ ba si nia di
mii bul lɛ. 7 Wu-kpuŋkperisi-la kala Wia si joŋo dagɛmi fa jaŋ wuo ŋaa di
mi bigisi mi titia lɛ. Di mi sí wuo na woŋbiiŋ a bigisi mi titia lɛ, u naga kuŋ
nɛ ba joŋo tɔmi. U wiwii ari sɔɔŋ si tɔ niaa u wiwii ŋii. U fa naga Sitaani
nɛ tiŋ ku-la duu kɔ mi teeŋ a walimɛmi di mi sí wuo na woŋbiiŋ a bigisi
mi titia lɛ. 8 Mi yaraa síi wii ŋii, ŋii nɛ mi sul Wia naaŋsiiŋ butori duu
leŋ di mi yaraa fiɛlɛ. 9 Ŋii nɛ Wia bula pimi a bul, “Mi zile yuga kiŋkɛŋ
ŋ teeŋ, ŋii wiaa nialiŋ si bi doluŋ kɛnɛ ba titia lɛ, mi yie joŋ doluŋ piba
ba kaa titiŋ mi tiŋtiŋŋaa a dɛrɛ.” Ŋii wiaa mi tuɔŋ tɔrɔ ari mi si bi doluŋ
kɛnɛ mi titia lɛ. Mi saa jaŋ bigisi mi titia lɛ a tiŋ mi si bi doluŋ kɛnɛ wiaa,
di Kirisito dol-la wuo hɛmi lɛ a titiŋ. 10 Ŋii-na a tiŋ Kirisito wiaa mi tuɔŋ
tɔrɔ ari mi si bi doluŋ kɛnɛ mi titia lɛ. Ba yie tutuusɛla. La yie nina hɛɛŋ
nɛ. Ba yie to naasiŋ dudɔgisɛla. La yie nina wu-yiriba kala ma lɛ. Di mi
bi doluŋ kɛnɛ, Wia pimi u doluŋ.

Kɔriŋti niaa wiaa wii Pɔɔl

11 Mii bul wiaa ari mi ŋaa ni-yaari nɛ. Ma nɛ saa fugɛmi hɛ ŋii lɛ. Ma nɛ
fa maga di ma bibɛsɛmi lɛ. Mi jima ari mi bi nuu ŋaa, ama naŋzɔɔba-la si
joŋ ba titia ari ba nɛ kii nuu-kala, ba bimi kpia. 12 Mi nyalima nɛ woruŋ a
wuo tiŋ ma teeŋ. Wialiŋ kala mi si ŋaa, wu-magilaa ari wu-kpuŋkperisi-
la ari wialiŋ kala mi si ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ daga ari mi sɛnɛ ŋaa
Kirisito naŋzɔɔ-titii nɛ. 13 Wialiŋ mi si ŋaama lɛ, ba titia nɛ mi ŋaa nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi lee-kala lɛ. Wii-la duŋduŋa mi si bi ŋaama
lɛ nɛ ŋla: Mi bima walima di ma pimi kialiŋ mi síi chɛ. Mi saa sulma di
ma joŋ wiiŋ deeŋ chɛmi.

14 Tori nɛ ŋla mi si ŋaa siri nɛ di mi ku nama. Di mi nɛ kɔ, mi bi jaŋ
walimɛma di ma pimi kuŋ-kala. Mi bi ma kuŋ-kala ka chɛ. Ma titia nɛ
mi chichɛ, bɛɛ wiaa haŋbiisiŋ bi jaŋ wuo chɛ kiaa bil ba nyimmaba ari
ba naaŋba lɛ. Ama haŋbiisiŋ nyimmaba ari ba naaŋba nɛ maga di ba chɛ
kiaa a bil ba biiriŋ lɛ. 15 A tiŋ ma wiaa mi paala faasa cho nɛ di mi kɛŋ
kuŋ-kala mi si kɛnɛ ari mi doluŋ a tima pima. Ŋii wiaa, di mi nɛ choma
kiŋkɛŋ, u maga di ma ma chomi nɛ, ama ma bimi cho kiŋkɛŋ. 16 U ŋaa
wutitii nɛ ari mi bima walima di ma pimi kuŋ-kala, ama ma bula ari mi
nyisɛma laa ma kiaa nɛ. 17 Mi tiŋ niaa nɛ ba kɔ ma teeŋ. Ma biina ari mi
tiŋba di ba ku laa ma kiaa nɛɛ? 18 Mi nɛ tiŋ Taatis duu kɔ ma teeŋ. La
naaŋbie dɔŋɔ ma nɛ to u hariŋ kukɔ. Taatis si kɔ ma teeŋ, u girima laa

ma kuŋ nɛɛ? Wii-kala la síi ŋaa lɛ, la di Taatis niiŋ ŋaa kubala nɛ. La kala
ka to wɛŋ-bala nɛ.
[19] Wialiŋ kala la síi bul, ma jaŋ biinɛ ari laa bul ŋii di la laa la titia ma
teeŋ nɛ. Ŋii dee. La hɛ Kirisito lɛ nɛ aa bul wialiŋ Wia sipaaŋ. Mi naaŋbii-
kpianaba, laa bul wiaa deeŋba kala di la wuo pɛma lɛ di ma waa wialiŋ
ma si laa dii lɛ. [20] Fawulluŋ kɛŋmi nɛ di ŋ bi pɔɔ mi jaŋ ku nama, di mi si
cho di ma nagɛ ŋii, di ma bi ŋii naga, ma ma jaŋ na di mi ma bi ŋii ma si
cho naga. Mi bɔyɛ ka joŋ ari mi nɛ kɔ, mi jaŋ nama di maa yuo yuosuŋ,
a kɛŋ yaribieriŋ, a nina baaniŋ dɔŋɔ nyuŋ, a to ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa, a
chichei dɔŋɔba yiriŋ, a gigaa dɔŋɔ hariŋ, a kɛŋ siiduoŋ, a bi nii-bala kɛnɛ.
[21] Mi fá fawulluŋ di mi nɛ bira kɔ ma teeŋ, Wia jaŋ leŋ di mi tuɔŋ chei
ma nyuŋ a tiŋ ma haachɛba wiaa. Ma ha bi birima liiba lɛ. Niaa yuga a
hɛ ma tuɔŋ a ŋaa haachɛ wiaa, aa ŋaa disinniŋ, aa ŋaa wu-liiliŋ, a gɔllɔ
chichɛ niaa haalaa, a bi birima liiba lɛ. Di mi nɛ kɔ ma teeŋ, mi jaŋ yel a
tiŋ ma haachɛba wiaa.

13

Pɔɔl bira chagilɛ Kɔriŋti niaa a chuɔlɛba

[1] Naaŋsiiŋ butori nɛ ŋla mi sii kɔ ma teeŋ di mi nama. Di mi nɛ kɔ, di
ma kuŋ-kala nɛ biina ari u dɔŋɔ tiina ŋaa wii chei u chichɛ u bul u teeŋ,
u maga di u kɛŋ siada tiŋŋaa balia koo batori. [2] Mi si kɔ ma teeŋ liamiŋ
lɛ, mi kpurisɛ nialiŋ si ŋaa haachɛ digilaa nɛ. Mii chɛ di mi bira kɔ ma
teeŋ torimuŋ lɛ ŋla, ŋii nɛ mi chichɛ di mi bira kpurisɛ ba digilaa, ari di
mi nɛ kɔ, mi bi jaŋ taba. [3] Maa chɛ di ma jiŋ ari Kirisito hɛmi lɛ nɛ a bubul
wiaa. Ma ma jaŋ na di u kɛŋ doluŋ nɛ ma teeŋ, a wuoma maa wii-kala lɛ.
[4] Ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ a nagɛ ari u fa bi doluŋ kɛnɛ. Ama Wia
doluŋ lɛ u sie a kɛŋ miisiŋ. La hɛ Kirisito lɛ nɛ. Ŋii wiaa la bi doluŋ kɛnɛ
la titia lɛ. Kirisito si weye ŋii a kɛŋ miisiŋ Wia doluŋ lɛ, ŋii titia nɛ la ma
jaŋ kɛŋ miisiŋ Wia doluŋ lɛ a titiŋ ma teeŋ.
[5] Má beŋ ma titia lɛ a pɛ mimagisɛ ma titia, a na di ma nɛ chiŋ ma yarida
naaŋ lɛ. Ma bi jiŋ ari Yesu Kirisito hɛma lɛ nɛɛ? Di ma nɛ bi jiŋ duu hɛma
lɛ, ŋii-na ma tele nɛ ŋii. [6] Mi kɛŋ yiɛlaa ari ma jaŋ na di la-na bi tele.
[7] La sul Wia pipima di ma sí wii-kala ŋaa chei. U bi naga ari laa chɛ di la
dagɛ ari la-na ŋaa woruŋ nɛ, ama di ma nɛ paala biinɛ ari la tele maa, laa
chɛ di ma wuo ŋiŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ nɛ, [8] bɛɛ wiaa la bi jaŋ wuo lii
wutitii-la hariŋ. Ama la chiŋ wutitii-la lɛ nɛ. [9] Di la nɛ bi doluŋ kɛnɛ maa,
la yie jujuɔsɛ nɛ a tiŋ dol-la ma si kɛnɛ wiaa. Wii-la la si sul Wia chichɛ nɛ,
di ma yarida wasa dol Kirisito wiaa lɛ. [10] Lɛɛlɛ mi tuo ma teeŋ, ŋii nɛ tii
mi ŋmuŋsɛ teniŋ pipima. Di mi nɛ kɔ ma teeŋ, mi chɛ di mii dagɛ dol-la
la Tiina Wia si joŋo pimi ma teeŋ. U joŋ dol-la pimi di mi kaa pɛma lɛ nɛ
di ma wasa dol. U bi si di mi kaa cheima.
[11] Mi naaŋbiiriŋ, mi teniŋ didɛriŋ nɛ ŋla. Ma jaŋ hɔŋ woruŋ. Má kɛŋ
ma titia woruŋ, má jegili wii-la mi si bula pima, má kɛŋ nii-bala dɔŋɔ lɛ,
má ŋaa sima dɔŋɔ teeŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia-la si cho niaa jaŋ hɛ ma
teeŋ a leŋ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa. [12] Má kɛŋ tuɔ-bala a guori dɔŋɔ a
chuchuɔlɛ dɔŋɔ. [13] Wia niaa kala chuɔlɛma.
[14] Laa sul la Tiina Yesu Kirisito duu lahɔrimɔ hɛma lɛ, di la Nyimma Wia
ma choma, ka di Wia Diŋ-zɔŋ-la ma leŋ di ma ŋaa kubala. Ami.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
GALIISIA
NIAA

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ aa pi ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi Galiisia tiŋteeŋ lɛ. La Nyimma Wia nɛ chisɛ Yesu Kirisito suuŋ
lɛ. Ba nɛ liisɛmi di mi ŋaa ba naŋzɔɔ. Nuhuobiinee dee bimi liisa. 2 La di
la naaŋbiiri-la si hɛ daha níi chuɔlɛma.
3 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa. 4 Kirisito Yesu suu la wu-bɔŋŋɔɔ wiaa nɛ, duu liisɛla wu-bɔmɔ-
la si hɛ dunia lɛ lɛɛlɛ. U to la Nyimma Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ a ŋaa ŋii pila.
5 Wia yiriŋ jaŋ yirɛ lɛɛlɛ a kaa mu wuu. Ami.

Wia woŋbii-wogo tuo

6 Ma bi diene aŋ via nii-la si yirɛma Kirisito lahɔrimɔ lɛ, a bira tuto Wia
woŋbii-wogo. Wii-la ŋaa wu-kpuŋkpere mi lɛ. 7 Wutitii nɛ, Wia woŋbii-
wogo kala bira tuo. Mi bul wiiŋ deeŋ, bɛɛ wiaa niaa yuga a hɛ dimɛ aa
walimɛma a chichɛ di ba kɛŋ Kirisito wu-zɔmɔ-la kaa birimɛ. 8 Ama di
la nɛ ku bul wu-wogusu, koo Wia tiŋdaara nɛ lii wia nyuŋ a ku bul wu-
wogusu, a kɛŋ Kirisito wu-zɔmɔ-la la si bula pima kaa birimɛ, Wia jaŋ
kalibɛ hɛba lɛ. 9 La laa sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ nɛ, aŋ bira bubul u titia lɛɛlɛ
ŋla. Di nuu-kala nɛ bul Wia woŋbii-wogo pima, ba di wialiŋ la si bula
pima bi kubala ŋaa, u maga di Wia kalibɛ hɛu lɛ.
10 Ma biina ari mi bul wiiŋ deeŋ a chichɛ di mi laa yiriŋ Wia teeŋ koo
niaa teeŋ nɛɛ? Ma biina ari mii chɛ di niaa zizilmii? Di mi níi chɛ niaa
zizilmi, mi fa bi jaŋ ŋaa Kirisito tiŋtinna.

Pɔɔl daga ŋii Yesu Kirisito si yiru duu ku ŋaa u naŋzɔɔ.

11 Mi naaŋbiiriŋ, má leŋ di mi bul wiiŋ deeŋ pima. Wia wu-zɔmɔ-la
mi si bula pima bi nuhuobiine teeŋ lia. 12 Nuhuobiinee dee bi bula pimi,
nuhuobiinee dee bimi daga. Ama Yesu Kirisito nɛ joŋo dagɛmi. 13 Nialiŋ
bula pima ŋii mi fa si naga bua-la lɛ mi fa síi to Ju̠u tiŋŋaa Wii-chuɔluŋ
woŋbiiŋ. Ma jiŋ ŋii mi fa si to naasiŋ a dɔgisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi. Mi ŋaa mi kukeri kala di mi chei ba tiŋtiŋŋaa. 14 La Ju̠u tiŋŋaa Wii-
chuɔluŋ woŋbiiŋ lɛ, mi nɛ fa jiŋ wiaa kii mi dɔŋsuŋ tiŋŋaa jesiŋ kala. Mi
fa joŋ mi nyuŋ kala a hɛ wialiŋ kala la naabalimaba si dagɛla nɛ. 15 Ama
ka ba-na lulmi, Wia liisɛmi di mi tima pu. U lahɔrimɔ lɛ nɛ u ŋaa ŋii mi
lɛ. 16 U tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u dagɛmi u Bie Yesu Kirisito, di mi wuo bul u wu-
zɔmɔ-la a pi nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa. U si ŋaa ŋii, mi bi nuu-kala teeŋ
mua duu dagɛmi. 17 Bira mi bi Jerusalɛm mua di mi na nialiŋ si laa sipaaŋ
ŋaa Wia naŋzɔɔba mi lɛ. Ama mi mu tiŋtee-la ba síi yirɛ Ariibia nɛ, a lii
dimɛ a miira mu ta-bal-la ba síi yirɛ Damaasikas.
18 Jisiŋ batori nɛ kiele, ka mi-na mu Jerusalɛm di mi na Piita, nii-la ba si
kaa yirɛ Kiifas. Mi si mu dimɛ, mi hɔŋ u teeŋ tapulaa fii ari banɔŋ nɛ. 19 Mi
si hɔŋ dimɛ, mi bi Yesu naŋzɔɔ kala na see Jeems, la Tiina Yesu ŋaana.
20 Wialiŋ mi si ŋmuŋsaa pima, Wia teeŋ ba ŋaa wutitiiba nɛ. Mi bi nyia.
21 Ŋii nɛ mi sii dimɛ, a mu Siiria ari Siliisia tiŋteeŋ. 22 Bua deeŋ kala lɛ
nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Judiya tiŋteeŋ lɛ, ba ha bimi jiŋ.
23 Ba ta nii niaa síi bul mi wiaa nɛ a bul a tigɛmi lɛ, "Nii-la fa si to naasiŋ a

dudɔgisɛla nɛ lɛɛlɛ bul Wia wu-zɔmɔ-la wiaa u fa síi chɛ duu chei.” [24] Ba
dɛnnɛ Wia woruŋ a tiŋ mi wiaa.

2

Yesu naŋzɔɔba-la sɛi Pɔɔl si bul Wia wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa teeŋ

[1] Jisiŋ fii ari banɛsɛ si kiele, la di Banabas bira miira mu Jerusalɛm. La
kɛŋ la naaŋbie Taatis to la hariŋ mu. [2] Mi si mu lee-la, Wia nɛ dagɛmi mi
mu. La si mua, la di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii kuhiasiŋ hilime. Ŋii nɛ mi
bula piba wialiŋ mi fa si bula pipi nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa a tigɛ Wia
wu-zɔmɔ-la. Mi bul ŋii piba di tiŋtimii-la mi fa si tima aŋ haa tiŋ sí pɛi
ŋaa. [3] Taatis, sii to mi hariŋ. U fa ŋaa Giriik tiina nɛ, ama ba buu fuga duu
keri u peniŋ. [4] Ari ŋii kala, niaa dɔŋsuŋ fa bula di ba keri Taatis peniŋ.
Niaa deeŋba fa fugo ari ba ma laa Yesu wiaa dii nɛ a ŋaa la naaŋbiiriŋ.
Ba fa ku guoli la tuɔŋ di ba na ari laa to Ju̠u tiŋŋaa naabalimaba wɔŋbii-la
nɛ koo la biba to. La si laa Yesu Kirisito wiaa dii ŋii, ba faa chɛ ba na di
la liisɛ la titia Ju̠u tiŋŋaa naabalimaba wɔŋbiiŋ lɛ. Ba fa cho di la to Ju̠u
tiŋŋaa naabalimaba wɔŋbii-la nɛ a ŋaa yosi u lɛ. [5] La bi sɛyɛ muapilii
maa, di wutitii-la Wia wu-zɔmɔ-la si daga sí chei ma teeŋ. [6] Mi jaŋ bul
ari nialiŋ si ŋaa nihiasiŋ Wia niaa tuɔŋ bi wii bula di mi dagɛ a pɛ Wia
wu-zɔmɔ-la lɛ mi si jima. Ama niaa deeŋba di-chiniŋ bi wii ŋaa mi teeŋ.
Wia bi niaa kaa pɔrɛ. [7] Nihiasiŋ deeŋba na ari Wia liisɛmi di mi bul u
wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa, ka di Piita ma bul wu-zɔmɔ-la
a pi Ju̠u tiŋŋaa. [8] Wia nɛ liisɛ Piita a pu doluŋ duu bul wu-zɔmɔ-la a pi
Ju̠u tiŋŋaa. Ŋii titia nɛ u yirɛmi ma di mi bul u wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̠u
tiŋŋaa ŋaa. [9] Jeems ari Piita ari Jɔɔŋ si ŋaa Wia niaa tuɔŋ nihiasi-la na
ari wutitii, Wia nɛ liisɛmi di mi tiŋ tiŋtiŋ-fiɛmiŋ deeŋ. Ŋii nɛ ba kɛŋ la
di Banabas hɛ ba tuɔŋ, la kala kɛŋ nii-bala. Ba bula ari la di Banabas jaŋ
mu bul Wia wu-zɔmɔ-la nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa teeŋ, ka ba ma bul
wu-zɔmɔ-la Ju̠u tiŋŋaa teeŋ. [10] Wii-la ba si bula pila duŋduŋa nɛ, di la sí
summo-la si hɛ ba tuɔŋ wiaa yu. Mi ma sɛyɛ ari mi jaŋ liliisi ba wiaa.

Pɔɔl kpurisɛ Piita digilaa

[11] Ama bua kubala Piita sii kɔ Aŋtiɔk. Mi lii u hariŋ a chaasa bul u teeŋ
niaa tuɔŋ ari u cheye nɛ. Wii-la si tii mi bul u cheye nɛ ŋla: [12] U si hɛ
Aŋtiɔk lɛ, Jeems tiŋ niaa ba ma kɔ Aŋtiɔk. Ba si kɔ, ba na ari Piita ari
nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu wiaa dii, di ba kala nɛ pɛ dɔŋɔ lɛ
didii kiaa. Piita si na nialiŋ Jeems si tima, u liisɛ u nisiŋ nialiŋ si bi Ju̠u
tiŋŋaa ŋaa lɛ, ba di ba bira bi kiaa ka dii. Piita fifá nialiŋ si si u maga di
ba keri nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu wiaa dii penee nɛ. Ŋii nɛ tii
u ŋaa ŋii. [13] Ŋii nɛ Ju̠u timma-la ku-kaana-la ma paala to ba fawul wiaa,
ari Piita si ŋaa ŋii. Banabas ma paala to ba fawul wu-ŋaala-la lɛ. [14] Mi si
na ari ba bi wutitii-la Wia wu-zɔmɔ-la si daga ka to, ŋii nɛ mi bula pi Piita
ba kala sipaaŋ a bul, “Ŋ ŋaa Ju̠u tiina nɛ, aŋ ka ŋ wu-ŋaalaa nagɛ nii-la
si bi Ju̠u tiina ŋaa. Ɛɛ nɛ saa ŋ jaŋ wuo ŋaa a fugɛ nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa
ŋaa di ba ŋaa wialiŋ Ju̠u tiŋŋaa síi ŋaa?”

Yarida duŋduŋa nɛ jaŋ tii di la kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ

[15] Wutitii nɛ, ba si lulla, la ŋaa Ju̠u tiŋŋaa nɛ. Nialiŋ si bi Ju̠u tiŋŋaa
ŋaa si ŋaa wu-bɔmɔ-la, la bi baa ŋaa. [16] Ama la jima ari nuu níi to wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto, u ŋii bi jaŋ wuo leŋ di tiina ŋaa tuɔ-pul tiina

Wia sipaaŋ. Ama di nuu nɛ laa Yesu Kirisito wiaa dii, u duŋduŋa nɛ jaŋ
wuo leŋ duu tiina ŋaa tuɔ-pul tiina Wia teeŋ. Ŋii titia nɛ la ma laa Yesu
Kirisito wiaa dii, di Wia leŋ di la ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa u teeŋ, a tiŋ yarida-la
la si kɛnɛ Kirisito lɛ. Di nuu níi to wialiŋ Moosis si bile, u ŋii bi jaŋ wuo leŋ
di u kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ. [17] La síi chɛ di la to Kirisito lɛ di Wia leŋ di la
ŋaa tuɔ-pul timma, la na ari la nagɛ haachɛ timma nɛ si bi wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil ka to. Ma saa biina ari Kirisito nɛ leɲe la ɲiŋaa haachɛɛ?
Ai, u dee!
[18] Wialiŋ Moosis fa si bile di la tuto, di mi nɛ viaba ta aŋ bira suomi
tutoba, u ŋii daga ari mi ŋaa haachɛ diire nɛ. [19] Wialiŋ Moosis fa si bile
di la tuto, u titia nɛ leɲe mi suu. Ama u ŋii ŋaa mi suu Moosis wialiŋ lɛ
a wuo kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ. [20] Mi si kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ ŋii, la di Kirisito
kala nɛ ba kpaasa mɛrɛ u daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii. Ama miisi-la mi si kɛnɛ, u
bi mi teeŋ lia, u lii Kirisito teeŋ nɛ. Mi si laa Wia Bie wiaa dii nɛ tii mi
wuo kɛŋ miisiŋ deeŋ mi si kɛnɛ dunia deeŋ lɛ. Mi bi lahɔrimɔ-la Wia si
kɛnɛ la teeŋ via. [21] Wia Bie Yesu nɛ chomi, a joŋ u miisiŋ a yɔɔ suuŋ mi
wiaa. Ama di nuu nɛ jaŋ wuo to wialiŋ Moosis fa si bile lɛ a kɛŋ tuɔ-pula
u teeŋ, suu-la Kirisito si suba ŋaa pɛi nɛ.

3

Yarida koo wialiŋ Moosis si bile

[1] Ma Galiisia ni-yaaraa deeŋba! Kubɛɛ nɛ nyisɛma? La si kɔ ma teeŋ,
la dagɛma woruŋ ŋii Yesu si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ, ma jiŋ u bubuɔŋ. [2] Má
leŋ di mi piɛsɛma wiiŋ deeŋ: Wia si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la dii zile ma lɛ, u ŋaa
ŋii a tiŋ ma síi to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto, koo a tiŋ ma si nii
Wia wu-zɔmɔ-la a laaba dii nɛ tii? [3] Bɛɛ nɛ tii ma yaarɛ kiŋkɛŋ ŋla? Wia
Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ ma suomi a kɛŋ miisiŋ deeŋ Kirisito lɛ. Ma saa chɛ di
ma na u didɛriŋ nɛ ma titia doluŋ lɛɛ? [4] Ma na wiaa yugɛ, aŋ ka ba kala
ŋaa pɛi ma teeŋ koo? Ai, mi biina ba bi pɛi ŋaa. [5] Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a
dii zile ma lɛ, aŋ pɛ ɲiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ ma teeŋ. Ma biina ma síi to
wialiŋ Moosis si bile nɛ tii u wuo ɲiŋaa ŋii, koo ma si nii Wia wu-zɔmɔ-la
a laaba dii nɛ tii u ɲiŋaa ŋii?
[6] Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari Abiraham ŋaa Wia yarida nɛ, ŋii nɛ tii Wia
leŋ u kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ. [7] Ŋii wiaa nialiŋ kala si laa Wia wiaa dii ŋaa
Abiraham biiriŋ nɛ. [8] Wia teniŋ tuɔŋ ba na wiiŋ deeŋ faafaa kala nɛ a bul
di nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa, di ba nɛ ŋaa Wia yarida, u jaŋ leŋ di ba ma
kɛŋ tuɔ-pula. Wia na wiiŋ deeŋ nɛ, a bula pi Abiraham faafaa kala a bul,
“Ŋ lɛ nɛ mi jaŋ to a pɛ dunia niaa kala lɛ.” [9] Abiraham nii wiiŋ deeŋ a laa
dii. Ŋii nɛ Wia pɛu lɛ. Nialiŋ ma kala si laa wiiŋ deeŋ dii, Wia pɛba ma lɛ
ari u si pɛ Abiraham lɛ ŋii.
[10] Nialiŋ síi chɛ di ba to wialiŋ Moosis si bile a kɛŋ tuɔ-pula, Wia kaliba
hɛba lɛ nɛ, bɛɛ wiaa Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari nii-la kala si bi wialiŋ kala
Moosis si ŋmuŋsa bil ka to, Wia kaliba hɛu lɛ nɛ. [11] Ama lɛɛlɛ Wia chaasa
dagɛ nii-la kala síi to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil bi jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ, bɛɛ wiaa Wia teniŋ tuɔŋ ba bula a bul, “Di nuu nɛ laa Wia
wiaa dii, u jaŋ ŋaa tuɔ-pul tiina a kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ.” [12] Yarida dee ba
kaa tuto wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto. Ba bul ŋii nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ. Ba si, “Di nuu nɛ to wialiŋ kala Moosis si ŋmuŋsa bil, wialiŋ u síi to
jaŋ ŋaa u kɛŋ miisiŋ.” [13] Ama Wia si kaliba hɛ nialiŋ si nii wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil aŋ biba wuo tuto, Kirisito liisɛla wiaa deeŋba lɛ. Ba kpaasu
mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. Ba si ŋaa ŋii, Wia kaliba hɛu lɛ a tiŋ la wiaa nɛ,

bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ari nii-la kala ba si kpaasa mɛrɛ daaŋ
nyuŋ, Wia kaliba hɛu lɛ nɛ. 14 Wia fa si duu jaŋ to Abiraham lɛ nɛ a pɛ
nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma lɛ, a joŋ u Diŋ-zɔŋ-la piba. U to Kirisito lɛ
nɛ a ŋaa wialiŋ u fa si bula pi Abiraham duu jaŋ ŋaa. Di la nɛ laa Kirisito
wiaa dii, u jaŋ to la yarida lɛ a joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pila.

Moosis ni̱i-la bi wialiŋ Wia fa si bula pi Abiraham wuo chei

15 Mi naaŋbiiriŋ, wu-magisii nɛ mii chɛ di mi dagɛ. Di niaa balia nɛ
vuura di ba ŋaa wii a ŋmiɛsa pi dɔŋɔ, nuu-kala bi jaŋ wuo chei wii-la.
Nuu-kala bi jaŋ wuo ŋaa wii pɛ wialiŋ ba si vuura bil lɛ. 16 Wia ma bil u
niiŋ nɛ a pi Abiraham ari u doho nuu. U bi u doho niaa kala daga. Ni-bala
nɛ u dagɛ. Nii-la u si dagɛ nɛ ŋaa Kirisito. 17 Wii-la mi si bula nɛ ŋla:
Wia si bil ni̱i-la a pi Abiraham, u ŋaa jisiŋ zɔ-banɛsɛ ari mara ari fii nɛ,
aŋ ka Moosis-na bil wialiŋ di niaa tuto. Ŋii wiaa Moosis si bil wialiŋ bi
jaŋ wuo chei wialiŋ Wia si laa sipaaŋ bul. 18 Wii-la Wia si si u jaŋ joŋo pi
Abiraham, u bi wialiŋ Moosis si bile lɛ lia. Duu nɛ lii wialiŋ Moosis si bile
lɛ, u naga ari Wia bi u niiŋ bile pi Abiraham. Ama Wia nɛ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la
pila a tiŋ wialiŋ u fa si bula pi Abiraham.
19 Ŋii nɛ saa wialiŋ Moosis si bile di niaa tuto bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Moosis si
bil wialiŋ di niaa tuto pɛ dagɛ ŋii haachɛ si naga nɛ. Wialiŋ hɛ dimɛ ŋii
a mu yi bua-la lɛ Abiraham doho nii-la si kɔ. U lɛ nɛ Wia si u jaŋ to a pɛ
niaa lɛ. Wialiŋ Moosis fa si bile, Wia tiŋdaaraa nɛ kaa ku tuu pu. Moosis
nɛ saa ŋaa Wia ari niaa sipaa-tooro ŋii. 20 Di ni-wogusuŋ balia níi chɛ di
ba bil niiŋ a ŋaa wii, see sipaa-tooru hɛ ba pɛgɛ. Ama Wia si ŋaa ni-bala,
u bi maga duu kɛŋ sipaa-tooru.

Wii-la si tii Moosis bil ni̱i-la pila

21 Wialiŋ Moosis si bile, ba saa kɛŋ wii-la Wia si si u jaŋ ŋaa pi Abiraham
chei nɛɛ? Ai, di wialiŋ Moosis si bile nɛ faa pi niaa miisiŋ, ŋii-na u fa maga
di nialiŋ síi toba kɛŋ tuɔ-pula nɛ. 22 Ama Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari dunia
niaa kala ŋaa haachɛ timma nɛ. Wia bul ŋii duu wuo joŋ ku-la wiaa u fa
si bula a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a tiŋ ba yarida-la wiaa.
23 Ka di bua-la-na yi di la wuo ŋaa Yesu Kirisito yarida, wialiŋ Moosis
fa si bile nyagɛla bil nɛ. 24 Ŋii wiaa wialiŋ Moosis fa si bile nɛ faa pɔla,
a wuo ku yi bua-la lɛ Kirisito si kɔ, di la wuo ŋaau yarida a kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ. 25 Lɛɛlɛ Kirisito si kɔ ŋii, wialiŋ Moosis fa si bile bira bila wuo
nyaga bibil. 26 A tiŋ yarida-la ma si kɛnɛ Yesu Kirisito lɛ nɛ tii, ma kala
ŋaa Wia biiriŋ ŋii. 27 Ma nialiŋ kala ba si fo Wii-chuɔlɛ liiŋ Kirisito doluŋ
lɛ, ma kala nagɛ Kirisito nɛ. 28 Lɛɛlɛ, la bira bi niaa kaa pupɔrɛ. Di ŋ ŋaa
Ju̱u tiina koo di ŋ bi ŋaa, di ŋ ŋaa yoŋ koo di ŋ tii ŋ titia, di ŋ ŋaa haal
koo baal, ma kala ŋaa kubala nɛ Kirisito Yesu teeŋ. 29 Di ma di Kirisito nɛ
ŋaa kubala, ŋii-na ma ŋaa Abiraham doho nuu nɛ. Ŋii-na Wia si si u jaŋ
ŋaa wii-la a pi Kirisito, Abiraham doho nii-la, u jaŋ ŋaa pima maa.

4

1 Wii-la mi si jaŋ bul nɛ ŋla: Bile si jaŋ dii dia duu nyimma nɛ suba, di
bile nɛ muuro, ba yie ŋiŋaa wiaa bile lɛ ari u ŋaa yoŋ nɛ, ka u nɛ paala tii
kialiŋ kala maa. 2 Niaa nɛ yie bibenu a didagu wiaa deeŋ deeŋ, u ku waa
a mu yi bua-la lɛ u si jaŋ dii u nyimma dia. 3 Ŋii nɛ la ma fa nagɛ. La fa si
bi Yesu yarida ŋaa, la faa to wialiŋ buŋbuŋ nialiŋ síi to. 4 Ama bua-la titia
si yie, Wia tiŋ u bie. Haal nɛ lulu. U ma faa to Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba
woŋbii-la nɛ. 5 U ŋaa ŋii duu wuo laa nialiŋ fa síi to Ju̱u tiŋŋaa woŋbii-la

a ta nɛ, di ba di la kala wuo ŋaa Wia biiriŋ. 6 A tiŋ la si ŋaa Wia biiriŋ nɛ
tii u joŋ u Bie Diŋ-zɔŋ-la ku hɛla lɛ. Diŋ-zɔŋ-la si hɛ la tuɔŋ, u yie ŋaa la
kɛŋ Wia kaa yirɛ "la Nyimma". 7 Ŋii wiaa ma kuŋ-kala bira bi yoŋ ŋaa.
Ma ŋaa Wia biiriŋ nɛ. Ma saa si ŋaa u biiriŋ ŋii, Wia jaŋ joŋ kuŋ-kala u
si kɛnɛ a pima.

Pɔɔl si chil Galiisia niaa wiaa ŋii

8 Ama bua dɔŋɔ, ma fa bi Wia jiŋ. Ma faa to vuiaa nɛ a ŋaa ba yosuŋ.
9 Ama lɛɛlɛ ma si ku jiŋ Wia ŋii, koo mi jaŋ bul ari Wia ku jiŋma nɛ, bɛɛ
nɛ saa tii ma cho di ma birimɛ a bira tuto wialiŋ buŋbuŋ nialiŋ fa síi to,
wialiŋ si bi doluŋ kɛnɛ di ba wuo laama ta? Bɛɛ nɛ tii ma saa cho di ma
bira tutoba a ŋaa ba yosuŋ? 10 Ma yie beŋ ari tapulaa kii dɔŋɔ, chɛŋsiŋ
ma kii dɔŋɔ, bua dɔŋɔ kii dɔŋɔ, jisiŋ ma kii dɔŋɔ. 11 Ma leŋe fawulluŋ
kɛŋmi nɛ ari tiŋtimii-la mi si tiŋ ma teeŋ ŋaa pɛi nɛ.

12 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma, má nagɛmi. Mi si nagɛma ŋii, má ma
nagɛmi. Ma bi wii-kala ŋaa cheimi. 13 Ma jima, bua-la lɛ mi si bul Wia wu-
zɔmɔ-la pima, mi faa wiilɛ nɛ. 14 Ari mi si ŋaa puwuol ma kala, ma bimi
via, a bimi bee guunɛ maa. Ama ma kɛŋmi woruŋ ari mi ŋaa Wia tiŋdaari
nɛ. Ma kɛŋmi woruŋ ari Yesu Kirisito nɛ. 15 Ma si sɛi Wia wu-zɔmɔ-la, ma
tuɔŋ tɔrɔ nɛ woruŋ. Tuɔtɔruŋ deeŋ saa ŋaa pɛi nɛɛ? Mi titia jaŋ wuo bul
wiiŋ deeŋ. Di ma nɛ si wuo, ma fa jaŋ wuo chaarɛ ma siaa pimi. 16 Mi saa
ŋaa ma diŋdɔŋ nɛ a tiŋ mi si bul wutitii-la pimaa? 17 Nialiŋ síi dagɛ Ju̱u
tiŋŋaa woŋbii-la, ba tuɔŋ wiima lɛ nɛ woruŋ, ama ba tuɔbiinaa bi zɔŋ.
Ba tuɔbiinaa kala nɛ di ba kɛŋ ma di mi pɔrɛ dɔŋɔ lɛ, di ma tuɔŋ wiiba lɛ
ari ba tuɔŋ síi wiima lɛ ŋii. 18 U ŋaa wu-zɔŋ nɛ di la tuɔsaa níi wii dɔŋɔ lɛ
di mi nɛ hɛ ma teeŋ koo lee-na kala, ama u maga di ba ŋaa tuɔ-wii-zɔmɔ
nɛ. 19 Mi biiriŋ, ma wiaa wiimi nɛ woruŋ, ari haala si yie chichɛ duu lul
u luoruŋ wiwii ŋii. Ma wiaa jaŋ wiwiimi lɛ ŋii, see di ma birimɛ a nagɛ
Kirisito si nagɛ ŋii. 20 Mi fa cho di mi hɛ ma teeŋ nɛ lɛɛlɛ, a wuo jiŋ wii-la
mi si jaŋ bul nuu-kala teeŋ. Ma wiaa kperimi nɛ woruŋ.

Pɔɔl bul Heega ari Saara wiaa

21 Má dagɛmi, ma nialiŋ si cho di ma ha to wialiŋ Moosis si bile lɛ, ma bi
ba bubuɔŋ jiŋ? 22 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari Abiraham fa lul biiriŋ balia
nɛ. Dɔŋɔ ŋaa u haala titia bii nɛ, dɔŋɔ ma fa ŋaa Abiraham ha-yomo bii.
23 Abiraham ha-yoŋ-la si lul bile, nuhuobiine woŋbiiŋ lɛ nɛ ba to a lulu.
Bile Abiraham haala titia si lula, Wia nɛ bula ari ba jaŋ lulu. 24 Wiiŋ deeŋ
nagɛ niiriŋ balia nɛ Wia bil. Yoŋ-la yiriŋ nɛ fa Heega. U biiriŋ ŋaa yosi
nɛ. Heega nagɛ wialiŋ Wia si joŋo pi Moosis nɛ, peel-la nyuŋ ba síi yirɛ
Saana nɛ. 25 Heega nagɛ Saana peel-la nɛ. Peel-la hɛ Ariibia tiŋteeŋ lɛ nɛ.
Heega nagɛ taŋ-la ba si kaa yirɛ Jerusalɛm lɛɛlɛ. U tuɔŋ niaa ŋaa yosi nɛ.
26 Ama Jerusalɛm dɔŋɔ nɛ Wia-jaŋ lɛ. U nɛ tii u titia. U nɛ ŋaa la naaŋ.
27 Wia teniŋ tuɔŋ ba si,

"Má leŋ di ha-piriŋ jujuɔsɛ.
 Ŋ-na nii-la luoruŋ ha si bi wii na, chiesi ari tuɔtɔruŋ,
bɛɛ wiaa ha-piriŋ jaŋ lul biiriŋ
 kii haal-la síi lul."

28 Mi naaŋbiiriŋ, la-na nagɛ Abiraham bie Aizik nɛ. Wia fa si leŋe ba lul
Aizik ŋii, ŋii titia nɛ Wia leŋ ba lulla maa. 29 Abiraham biiriŋ balia tuɔŋ
ku-la ba si to nuhuobiine woŋbiiŋ a lul dɔgisɛ bile ba si lula Wia doluŋ lɛ.
Ŋii titia nɛ ba dudɔgisɛla ma lɛɛlɛ. 30 Bɛɛ nɛ ba bul Wia teniŋ tuɔŋ? Ba

bula, “Kiri yoŋ-la ari u bie ta, di ba lii ŋ dia lɛ, bɛɛ wiaa yomo bie bi jaŋ
wuo pɛ haal-la si tii u titia bie lɛ di ba dii ba nyimma dia, duu nɛ suba.”
31 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, la bi ha-yoŋ-la biiriŋ ŋaa. La ŋaa haal-la si tii
u titia biiriŋ nɛ.

5

Kirisito laala ta nɛ di la tii la titia

1 Kirisito laala ta nɛ di la tii la titia. Má saa chiŋ kpaŋ kpaŋ, a pɔ di
nuu-kala bira sí ma kaa ŋaa yosi. 2 Má jegile nii. Mi-na Pɔɔl nɛ bul wiiŋ
deeŋ pipima. Di ma nɛ leŋe di ba keri ma penee, wii-la Kirisito si ŋaa
pima ŋaa wu-pɛi nɛ. 3 Mi jaŋ bira bul, di nuu-kala nɛ sɛyɛ di ba keri u
peniŋ, u maga di tiina tuto wialiŋ kala Moosis fa si bile nɛ. 4 Ma nialiŋ
síi to wialiŋ Moosis si bile aa walimɛ di ma kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ, ma
keri ma titia ta nɛ Kirisito teeŋ. La Tiina Yesu zile-la nɛ ma via ŋii. 5 Ama
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, la-na laa dii a kɛŋ yiɛlaa ari la jaŋ kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ. 6 Di la di Kirisito nɛ ŋaa kubala, di la keri la penee koo di la
bi kere, u bi wii kɛnɛ. Wii-la si ŋaa siifiaŋ wii nɛ, ma si laa Wia wiaa dii
a cho niaa maa. 7 Ma faa ŋaa woruŋ nɛ. Kubɛɛ nɛ saa nyisɛma di ma sí
wutitii-la to? 8 Wia nɛ yirɛma, u bima nyisa di ma leŋ wutitii-la. 9 Si-buruŋ
muapilii nɛ ba yie joŋo hɛ boroboro munuŋ si yuga lɛ, aŋ ka u sii puɔrɛ.
10 Mi ha kɛŋ yarida nɛ ma lɛ. La di ma kala ŋaa kubala nɛ Wia teeŋ. Ŋii
wiaa mi jima ari ma bi jaŋ to woŋbii-tanii. Mi saa laa dii ari Wia jaŋ
dɔgisɛ nii-la yiri-na kala síi walimɛma. 11 Mi naaŋbiiriŋ, di mi nɛ haa bul
ari u maga di ma keri ma penee nɛ, aŋ ka di Wia-na laama ta, bɛɛ nɛ tii
ba haa to naasiŋ dudɔgisɛmi? Di mi nɛ fa si di nuu-kala maga duu keri u
peniŋ, ŋii-na mi fa bi jaŋ na hɛɛŋ a tiŋ mi síi bul Yesu si suu daa-gɛsɛ-la
nyuŋ wiaa. 12 Nialiŋ kala síi walimɛma, mi fa cho di ba lii ma tuɔŋ nɛ a
mu feri ba titia.
13 Ka ma-na mi naaŋbiiriŋ, Wia yirɛma nɛ di ma tii ma titia. Ma saa si
tii ma titia ŋii, ma sí leŋe di ma joŋ ŋii a to ma titia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ.
Ama má cho dɔŋɔ a tima pipa dɔŋɔ. 14 Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa wialiŋ Moosis
fa si bile di niaa tuto, ba tuɔŋ wu-nyuŋ nɛ ŋla: “Cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si
cho ŋ titia ŋii.” 15 Ama di ma wu-ŋaalaa nɛ nagɛ baga kiaa di ma gura
kɛŋ dɔŋɔ didii, má pɔ ma titia lɛ, di ŋii dee ma jaŋ kpu dɔŋɔ dɛrɛ.

Má to Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ a kɛŋ miisiŋ

16 Ama wii-la mi síi chɛ di mi bula pima nɛ ŋla: Má to Wia Diŋ-zɔŋ-la
niiŋ lɛ aŋ via ma titia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa, 17 bɛɛ wiaa la titia tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa bi Wia Diŋ-zɔŋ-la wu-ŋaalaa cho. Wia Diŋ-zɔŋ-la wu-ŋaalaa ma
bi la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa cho. La tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa ari Wia Diŋ-zɔŋ-la saa
ŋaa diŋdɔmɔ nɛ, ŋii wiaa, wii-la la síi chɛ la ŋaa, la buu wuo ŋaa. 18 Ama
di ma níi to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ lɛ, Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba fa síi to wialiŋ
bira bima wuo. 19 La tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa chaasa chiŋ nɛ. Di nuu nɛ toba,
u yie chichɛ haŋtolibiisiŋ, aa ŋaa disinniŋ, aa ŋaa wu-liiliŋ, 20 aa kpaarɛ
vuiaa, aa ŋaa hil wiaa, aa bɛrɛ niaa, aa hihɛ yuosuŋ, aa kɛŋ yaribieriŋ, a
kɛŋ baaniŋ, a chil u duŋduŋa wiaa, a kɛŋ dɔŋɔ pupɔrɛ, a lilii dɔŋɔ hariŋ,
21 a kɛŋ hadɔruŋ, a nyua siniŋ a bubugi, a gɔllɔɔ nyua siniŋ vuiaa yiriŋ
lɛ. Mi laa sipaaŋ kpurisɛ ma digilaa nɛ. Mi saa bira kpurisɛ ma digilaa nɛ
ari nialiŋ síi ŋaa wiaa deeŋba bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuɔŋ. 22 Ama
Wia Diŋ-zɔŋ-la yie ŋaa la cho niaa nɛ, a kɛŋ tuɔtɔruŋ, a fiɛla hɔŋ sɔm, a

kɛŋ kenyiri, a kɛŋ zile, a ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, a chiŋ la yarida lɛ, [23] a fiɛlɛ la
siaa, a kɛŋ la titia woruŋ. Kisiŋ dɔŋ bira tuo si jaŋ wuo bul di ŋ leŋ wiaa
deeŋba. [24] Ŋii wiaa, nialiŋ si laa Kirisito wiaa dii, ba titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ
ba suu. Ba bira bi ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ ka to. [25] Di Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ
hɛla lɛ, u maga di la tuto u niiŋ lɛ nɛ. [26] Ma sí leɲe di la cho di la bibigisi la
titia lɛ, a sí leɲe di la ŋaa di la dɔŋsuŋ tiŋŋaa baaniŋ sisii, a sí yaribieriŋ
kɛŋ dɔŋɔ lɛ.

6

Má ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a pi nuu-kala

[1] Mi naaŋbiiriŋ, di ma dɔŋɔ nɛ juu haachɛ lɛ, ma nialiŋ síi to Wia Diŋ-
zɔŋ-la niiŋ lɛ, má dagu ŋii u si jaŋ to a miira lii u haachɛba lɛ. Má chagilu,
a sí u lɛ kpia. Ma si ŋaa ŋii, má beŋ ma titia nyuŋ woruŋ, di Sitaani sí
wuo nyisɛma maa, di ma juu haachɛ. [2] Di ma kuŋ nɛ juu wii, má pɛu lɛ.
Di ma níi ŋaa ŋii, maa to Kirisito niiŋ nɛ. [3] Di nuu nɛ biina ari u ŋaa
nuu nɛ, u bi nuu-kala ŋaa, uu nyisɛ u titia nɛ. [4] Má leŋ di nuu-kala beŋ
u titia wu-ŋaalaa lɛ a na duu to wɔŋbiiŋ nɛ koo u bi wɔŋbiiŋ to. Duu to
wɔŋbiiŋ, u jaŋ wuo bigisi u titia lɛ a tiŋ u wu-ŋaalaa lɛ a sí u titia kaa
magisɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa, [5] bɛɛ wiaa nuu-kala maga duu chuŋ u titia chuga
nɛ.
[6] Nii-la ba síi dagɛ Wia niiŋ wiaa, duu nɛ kɛŋ kuŋ-kala, u maga duu ŋaa
pi nii-la síi dagu nɛ.
[7] Ma sí ma titia nyisu. Nuu-kala bi Wia wuo mɔŋ. Ku-la ŋ si duo, u titia
nɛ ŋ jaŋ kuŋ. [8] Di nuu-kala nɛ to u tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ, u wu-ŋaalaa
lɛ nɛ Wia jaŋ to a dɔgisu. Ama di nuu nɛ to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ, Wia jaŋ
jɔŋ miisi-la si bi dɛrɛ a ṯimu. [9] Ŋii wiaa, ma sí leɲe di la lɔl wu-zɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ lɛ. Di la nɛ ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a lɔl aŋ nyalimɛ, di bua-la nɛ yie, Wia
jaŋ ṯiŋla. [10] Ŋii wiaa, di la nɛ wuolo, la ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nuu-kala lɛ, a
wasa nyaŋ la di nialiŋ kala si laa Wia wiaa dii a ŋaa kubala.

Chagiliŋ ari Chuɔlaa

[11] Ma na mi ŋmuŋsuŋ si barima ŋii. Mi titia nisiŋ nɛ mi kaa ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ a pipima. [12] Nialiŋ síi chɛ di ba dagɛ ba titia lɛ ari baa to Ju̱u
tiŋŋaa wɔŋbiiŋ, ba níi fugɛma di ma keri ma penee. Ba laa dii ari Kirisito
suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ba wiaa nɛ. Ba saa jima ari ba si laa dii ŋii, niaa jaŋ
to naasiŋ dɔgisɛba. Ba saa bi ŋii cho, ŋii nɛ tii ba fugɛma di ma keri ma
penee. [13] Nialiŋ titia si keri ba penee, ba bi wialiŋ Moosis fa si bile ka to.
Baa chɛ di ma keri ma penee di ba wuo bibigisi ba titia lɛ ari ma maa to
Ju̱u tiŋŋaa wɔŋbii-la nɛ.
[14] Ama mi-na, mi jaŋ bigisi mi titia lɛ ari la Tiina Yesu Kirisito si suu
daa-gɛsɛ-la nyuŋ duŋduŋa wiaa. A tiŋ u si suu ŋii, u nagɛ ari la duu kala
nɛ suba. Ŋii wiaa, mi ta jia nɛ dunia kiaa lɛ. Dunia kiaa ma ta jiami lɛ.
[15] U bi wii kɛnɛ di la keri la penee koo di la bi kere. Wii-la si ŋaa siifiaŋ
wii nɛ, di la birimɛ a kɛŋ mii-falii-la.
[16] Nialiŋ kala si to wiiŋ deeŋ, Wia jaŋ fába nennige a leŋ di ba hɔŋ ari
yarifiɛlaa, ba di Wia niaa kala. Ba nɛ ŋaa Iziral tiŋŋaa titia Wia teeŋ. [17] A
lii jiniŋ a kaa mumu, nuu-kala bira sími walimu. Fufuunu-la mi si kɛnɛ
mi yaraa lɛ, ba níi dagu ari mi ŋaa Yesu nuu nɛ.
[18] Mi naaŋbiiriŋ, la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa. Ami.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI ƐFƐSIS NIAA

[1] Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ma Wia nialiŋ si hɛ Ɛfɛsis lɛ a chiŋ wialiŋ ma si laa dii lɛ a mu tigɛ Kirisito Yesu lɛ. Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u liisɛmi di mi ŋaa Kirisito Yesu naŋzɔɔ.
[2] La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Wia si to Kirisito lɛ a pɛla lɛ

[3] Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ ŋaa la Tiina Yesu Kirisito Nyimma. U
to Kirisito lɛ nɛ a pɛla lɛ wii-na kala lɛ u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Wii-na kala
u si kaa pɛla lɛ lii u jaŋ nɛ. [4] U to Kirisito lɛ a liisɛla nɛ, ka u-na suomo
ŋaa dunia. U liisɛla di la wuo kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, di ba sí cheeriŋ kala
joŋo pila. [5] Ka di u-na ŋaa dunia, u laa sipaaŋ biina jiŋ ari u jaŋ to Yesu
Kirisito lɛ nɛ a leŋ di la ŋaa u biiriŋ. U si chola ŋii, ŋii nɛ tii u fa biinɛ ŋii.
U tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u ŋaa ŋii. [6] U ŋaa ŋii di la wuo dɛnnu, a leŋ di u yiriŋ
yirɛ, a tiŋ u si fála nennige. U Bii-chooluŋ lɛ nɛ u to a pɛla lɛ. [7] La si mɛrɛ
Kirisito lɛ ŋii, u joŋ u chaliŋ jaasɛ a ṯiŋ la wu-bɔŋŋɔɔ chimiŋ, di Wia joŋ
la wu-bɔŋŋɔɔ chɛla. Wia zile yuga nɛ kiŋkɛŋ la teeŋ. [8] Ŋii nɛ tii u ŋaa ŋii
pila. U fála nennige. [9] Wia pila wu-jimii-na kala di la wuo jiŋ wialiŋ kala
u si biina ari u jaŋ ŋaa pila bubuɔŋ. Wiaa deeŋba fa faa nɛ. Nuu-kala fa
biba jiŋ. Ka u lɛɛlɛ leŋ la jiŋ wialiŋ. Kirisito lɛ nɛ u to a ŋaa ŋii. [10] U ŋaa
ŋii di bua-la nɛ yie, duu to Kirisito lɛ a kɛŋ kuŋ-kala hɛ dɔŋɔ lɛ nɛ, kialiŋ
si hɛ Wia-jaŋ ari kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ kala.
[11] U to Kirisito ma lɛ nɛ a joŋ kiaa billa lɛ di la tiiba. Faafaa kala nɛ u
biinɛ ŋii. U yie ŋaa wii-kala u tuɔtɔruŋ lɛ nɛ. [12] U ŋaa ŋii di la nialiŋ si
laa sipaaŋ joŋ la yiɛlaa hɛ Kirisito lɛ, di la wuo leŋ di u yiriŋ yirɛ. [13] Ma
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma ma nii Wia wialiŋ si ŋaa wutitiiba nɛ. Yesu
wu-zɔmɔ-la wiaa nɛ ŋii. Ba nɛ wuo laala ta. Ma ma laa u wiaa dii nɛ. Ma
si laa u wiaa dii ŋii, Wia joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ nɛ, ku-la u fa si si u jaŋ
joŋo pi nialiŋ si laa u wiaa dii. U magiliŋ nɛ ŋii. [14] Wia Diŋ-zɔŋ-la u si
joŋo hɛla lɛ sɛnɛ daga ari wutitii, maachie la jaŋ dii ku-daŋ-daŋ-la Wia si
ŋaa billa lɛ. Ŋla ŋaa di la wuo leŋ duu yiriŋ yirɛ nɛ.

Pɔɔl chuɔlɛ Wia a pi Ɛfɛsis niaa

[15] Mi nii ŋii ma si laa la Tiina Yesu wiaa dii ari ŋii ma si cho Wia niaa
maa. [16] Ŋii wiaa nɛ tii, di mi níi chuɔlɛ Wia-na kala, mi bi ma wiaa yu.
Mi yie liisi ma wiaa ma nɛ a chuɔlɛ Wia pipima bua-na kala. [17] Mi yie
sul Wia, la Tiina Yesu Kirisito Nyimma, nii-la si kɛŋ yiriŋ maa, duu pima
wu-jimiŋ, a bira kɛŋ u titia ma kaa dagɛma u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ di ma
wuo jimu. [18] Wia si yirɛma di ma wuo juu u kuorii-la tuɔŋ ŋii, mii sulu
duu wuo pullɛ ma tuɔŋ di ma wuo jiŋ ku-la ma síi yiɛlu nagisiŋ, a bira
jiŋ kialiŋ ma di Wia niaa kala si jaŋ dii ba zɔmuŋ. [19] Mi biraa sulu di u
wuo leŋ di ma jiŋ u doluŋ si yuga magɛ ŋii, nialiŋ si laa u wiaa dii teeŋ.
U yie to u dol-bal-la lɛ nɛ a tiŋ u tiŋtiŋŋaa. [20] Dol-la titia nɛ u kaa chisɛ
Kirisito suuŋ lɛ a leŋ u hɔŋ Wia sɛmɛ Wia-jaŋ lɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ. [21] U
nɛ kii nuu-kala si kɛŋ doluŋ a bibeŋ niaa dunia deeŋ lɛ. U nɛ kɛŋ yiriŋ

a kii nuu-na kala si kɛŋ yiriŋ dunia deeŋ lɛ ari dunia-la si jaŋ bira kɔ lɛ.
22 Wia joŋ kuŋ-kuŋ-kala doluŋ a hɛ Kirisito nisiŋ lɛ nɛ, a bira leŋ u ŋaa
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi kuhiaŋ maa. 23 Nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii aa hilimi nɛ ŋaa Yesu yaraa. Kirisito nɛ bira ŋaa nii-la si joŋ u doluŋ
hɛ dunia lee-na kala.

2

Wia to Kirisito lɛ a leŋ la kɛŋ miisiŋ

1 Ma fa naga ari ma suba nɛ a tiŋ ma wu-bɔŋŋɔɔ ari ma haachɛba wiaa.
2 Ma faa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ a ŋiŋaa ma tuɔtɔrɛ wiaa, bua-la lɛ ma fa síi
to Sitaani dunia deeŋ lɛ. Sitaani nɛ leŋe nialiŋ si bi Wia niiŋ wiaa ka to
ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. 3 La kala kala nɛ faa to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ a
ŋiŋaa wu-lɔrunuŋ, a bira bibiinɛ wu-bɔŋŋɔɔ. La fa síi ŋaa wiaa deeŋba,
Wia fa na baaniŋ nɛ la nyuŋ, ari u fa si na baaniŋ dunia niaa nyuŋ ŋii.
4 Ama Wia chola nɛ kiŋkɛŋ a fifála nennige, ŋii nɛ tii u leŋ la di Kirisito
kala kɛŋ miisiŋ. [U si fála nennige nɛ tii u laala ta.] 5 Bua-la lɛ la fa si ŋaa
haachɛba nɛ a fa bi miisiŋ kɛnɛ a tiŋ la haachɛba-la wiaa, u laala ta. A tiŋ
u si chola nɛ tii u ŋaa ŋii. 6 U bira chisɛ la di Kirisito Yesu kala suuŋ lɛ nɛ,
a leŋ di la di Kirisito Yesu kala ŋaa kubala a hɔŋ Wia-jaŋ lɛ. 7 U to Kirisito
lɛ nɛ a leŋ la kɛŋ miisiŋ, duu wuo dagɛla maachie ŋii u si chola ari ŋii u
si faasa fála nennige. 8 Wia lahɔrimɔ nɛ tii u laama ta, a tiŋ ma si laa u
wiaa dii. U bi naga ma titia si kɛŋ doluŋ nɛ tii Wia laama ta, u ŋaa ŋii
pima chɔgita nɛ. 9 U bi naga ma tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ wiaa nɛ tii u laama ta. Ŋii
wiaa nuu-kala bi maga duu bibigisi u titia lɛ. 10 Wia nɛ ŋaala. U ŋaala di
la to Kirisito Yesu lɛ nɛ a ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. U ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ deeŋba billa
lɛ di la ŋiŋaaba.

Nuhuobiinee kala ŋaa kubala nɛ Kirisito teeŋ

11 Ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, ma sí yu ari Ju̱u timma-la fa si keri ba
penee ka yirɛ ma nialiŋ si kɛŋ peŋ-puruŋ nɛ. Nialiŋ si keri ba penee fa
keri ba yaraa sɛmɛ dɔŋɔ nɛ a ta. 12 Ma bira sí yu ari bua kubala lɛ ma fa
bi Kirisito jiŋ. Ma di Iziral tiŋŋaa fa bi kubala ŋaa. Wialiŋ Wia fa si bula
ari u jaŋ ŋaa pi u niaa, ma-na fa bi jaŋ naba. Ma fa bi kuŋ-kala ka yiɛlɛ,
ma bira bi Wia ma kɛnɛ dunia lɛ. 13 Ma di Wia pɛgɛ fa bolie nɛ, ama lɛɛlɛ
Kirisito joŋ u chaliŋ jaasɛ la wiaa nɛ, di la di Wia kpagɛ dɔŋɔ. 14 U nɛ kɛŋ
nialiŋ si ŋaa Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ kala si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa hɛ dɔŋɔ lɛ ba
siŋ a ku ŋaa kubala. U nɛ kɛŋla hɛ dɔŋɔ lɛ la bira bi diŋdɔmɔ ŋaa. 15 U
si suba ŋii, u leŋe wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto, ba bira bi doluŋ
kɛnɛ. U ŋaa ŋii di nialiŋ si ŋaa Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
kala tou lɛ nɛ a wuo siŋ, a ŋaa kubala maa. U nɛ leŋe ba siŋ. 16 Kirisito
si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii, u leŋe ba diŋdɔnnu-la dɛrɛ nɛ. U si ŋaa ŋii, u
leŋe ba kala balia tou lɛ a ŋaa kubala nɛ, a kɛŋ ba di Wia hɛ dɔŋɔ lɛ ba
siŋ. 17 Kirisito nɛ kɔ a bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ pɛgɛ fa si bolie ari
Wia, ari nialiŋ ma fa si kpagɛ Wia kala, a bula piba di ba siŋ a kɛŋ nii-bala.
18 La kala kɛŋ u Diŋ-zɔŋ-la nɛ. U doluŋ lɛ nɛ la kala jaŋ to a mu Wia teeŋ.
19 Ma saa bira bi nuhuɔraa ŋaa, a bi duura bibaarɛ maa. Ma di Wia
niaa kala ŋaa kubala nɛ a hɛ Wia dia lɛ. 20 Ma nagɛ dia-la Wia si saa nɛ.
Wia naŋzɔɔba ari nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba nɛ ŋaa
dia-la geŋtine. Kirisito Yesu titia nɛ ŋaa tiebii-duo-la ba si kaa bil dia-la
geŋtine. 21 U nɛ chagɛ dia-la kala bil u ku ŋaa Wia-dia, la Tiina Yesu dia-la.

[22] Ma di Kirisito si ŋaa kubala ŋii, ma di Wia niaa dɔŋsuŋ kala nɛ u kaa
saa Wia-dia deeŋ, dimɛ nɛ Wia leŋ u Diŋ-zɔŋ-la jujuu.

3

Pɔɔl bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa

[1] Ba kɛŋ mi-na Pɔɔl tɔ dia a tiŋ Kirisito Yesu wiaa nɛ. Mi bira hɛ sarika
lɛ a tiŋ ma ma nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa wiaa nɛ. Ŋii wiaa nɛ tii mi yie
sul Wia pipima. [2] Mi jima ari ma ma nii ŋii Wia si fámi nennige a liisɛmi
di mi tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ ma teeŋ. [3] Teŋ-la mi fa si ŋmuŋsa pipima mi bul
wiaa mua, a dagɛ ŋii Wia si kɛŋ wialiŋ fa si faa a kaa dagɛmi. [4] Di ma
nɛ karimɛ teŋ-la, ma jaŋ na ŋii Wia si leŋe mi jiŋ wialiŋ fa si faa a tigɛ
Kirisito lɛ. [5] Wia fa bi leŋe di nuu-kala jiŋ wiaa deeŋba, ama lɛɛlɛ u joŋo
dagɛ u naŋzɔɔba-la si kɛŋ tuɔ-pula, ari nialiŋ síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ. U leŋe u Diŋ-zɔŋ-la nɛ joŋ wialiŋ dagɛba. [6] Wialiŋ nɛ ŋla: Wia
to Kirisito Yesu wu-zɔmɔ-la lɛ nɛ a leŋ Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ ma si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa kala kɛŋ toruŋ kialiŋ Wia si ŋaa billa lɛ. Lɛɛlɛ ba kala ŋaa
Kirisito yaraa sɛmɛ dɔŋɔ nɛ a tiŋ Wia wu-zɔmɔ-la wiaa. Ba ma jaŋ pɛ dii
kialiŋ Wia si to Kirisito Yesu lɛ a bul di u jaŋ joŋo pila.

[7] Wia leŋe mi ŋaa u tiŋtinnu nɛ, di mi bul Yesu wu-zɔmɔ-la a pi niaa. U
lahɔrimɔ lɛ nɛ u dii zile mi lɛ a joŋ u doluŋ pimi mi kaa titiŋ. [8] Wia niaa
tuɔŋ kala, mi nɛ ŋaa ba ku-bie, aŋ ka u fámi nennige a liisɛmi di mi bul
Wia wiaa a pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, di ba wuo jiŋ ari Kirisito kɛŋ
kiaa nɛ woruŋ. Nuu-kala bi ba niiŋ wuo jiŋ. [9] Wia nɛ nii-la si ta kuŋ-kala.
U nɛ leŋe mi bul wiaa deeŋba kala a pi niaa, di ba wuo jiŋ wialiŋ u síi chɛ
duu ŋaa a mu tigɛ kialiŋ kala u si joŋo faa faafaa kala lɛ. [10] Wia ka chɛ
duu to nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi lɛ, a leŋ Wia bii-zɔŋŋɔɔ ari Wia
bii-bɔŋŋɔɔ kala si hɛ wia nyuŋ lɛ ku jiŋ Wia si kɛŋ wu-jimiŋ ŋii kiŋkɛŋ.
[11] Wia fa biinɛ faafaa kala nɛ duu ŋaa wiaa deeŋba. Ama lɛɛlɛ u to la
Tiina Yesu Kirisito lɛ nɛ a leŋ di wialiŋ sɛnɛ ku ŋaa wutitii. [12] La si laa u
wiaa dii ŋii, la bi jaŋ fifá fawulluŋ. La jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ a mu u sipaaŋ.
[13] Mi saa sulma di ma sí leŋe di ma tuɔŋ chei a tiŋ mi síi na hɛɛŋ ŋii wiaa.
Mi síi na hɛɛ-la jaŋ leŋ di ma laa yiriŋ.

Pɔɔl bira sul Wia a pi Ɛfɛsis niaa

[14] Di mi nɛ biinɛ wialiŋ Wia si ŋaa pila, mi yie tuu kpirimi la Nyimma
Wia sipaaŋ nɛ. [15] U nɛ hɛ doho kala yiriŋ, kialiŋ kala si hɛ Wia-jaŋ ari
kialiŋ kala si hɛ tiŋteeŋ lɛ. [16] U si kɛŋ yiriŋ kiŋkɛŋ ŋii, mii sulu duu leŋ
di u Diŋ-zɔŋ-la pima doluŋ ma tuɔsaa lɛ. [17] Mi bira sulu di ma wuo laa
Kirisito wiaa dii woruŋ, duu wuo hɛ ma tuɔsaa lɛ a leŋ di ma chiŋ kpaŋ
kpaŋ a cho niaa. [18] Mi bira sulu duu pima doluŋ, di ma di u niaa kala wuo
jiŋ ŋii Kirisito si faasa choma kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ, di ma ku jiŋ chonu-la jaliŋ
ari u luŋuŋ ari u duomuŋ kala. [19] Ama nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ Kirisito
chonu-la si magɛ ŋii. U nɛ kii wialiŋ kala la si wuo jiŋ. Mii sul Wia duu
leŋ di ma ma kɛŋ ku-zɔmɔ-la kala u si kɛnɛ.

[20] U dol-la u si kaa titiŋla lɛ, mii sulu duu leŋ di dol-la faasa titiŋ la tuɔsaa
lɛ. U nɛ jaŋ wuo ŋaa kiaa yuga kii kialiŋ kala la si sulu chichɛ ari wialiŋ
kala la síi biinu. [21] Má leŋ di la nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi to
Kirisito Yesu lɛ, a leŋ di u yiriŋ yirɛ a lii lɛɛlɛ a kaa mu wuu.

4

Kirisito pila doluŋ di la ŋaa kubala u teeŋ

[1] Ba kɛŋ mi-na Pɔɔl tɔ dia a tiŋ la Tiina Yesu wiaa. Ma nialiŋ Wia si yira,
mii sulma di ma leŋ di ma wu-ŋaalaa joŋ woŋbiiŋ ari Wia síi chɛ ŋii. [2] Má
leŋ di ma siaa tuu tiŋteeŋ, a pɛ kɛŋ ma titia muuri, a kɛŋ kenyiri, a joŋ
wiaa chichɛ dɔŋɔ, a tiŋ ma si cho dɔŋɔ wiaa. Má leŋ ma ŋaa kubala [3] Wia
Diŋ-zɔŋ-la lɛ. Ma sí leŋe di kuŋ-kala kɛŋma pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. Má kɛŋ dɔŋɔ
woruŋ a fiɛla hɔŋ sɔm. [4] A tiŋ Kirisito wiaa, la kala ŋaa kubala nɛ. Wia
Diŋ-zɔŋ-la si hɛla lɛ, ma ŋaa kubala nɛ. Wia si yirɛla ŋii, la kala yiɛlɛ wu-
bala nɛ. [5] La kala Tiina ŋaa kubala nɛ. Wialiŋ la si laa dii ma ŋaa kubala
nɛ. Wii-chuɔlɛ lii-bala nɛ la kala fo. [6] La kala Wia ari la kala Nyimma ŋaa
kubala nɛ. U nɛ kii kuŋ-kuŋ kala. U hɛ kuŋ-kala lɛ nɛ a titiŋ, a hɛ ma ma
tuɔsaa lɛ. [7] Kirisito pɛla kuŋ-kala lɛ nɛ a joŋ kiaa pila ari u síi chɛ ŋii. [8] Ba
ŋmuŋsɛ Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ a bul,

“U si yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ dɛrɛ, u jil Wia-jaŋ
aŋ joŋ doluŋ pi niaa di ba kaa titiŋ.”

[9] Di la nɛ si ari u jil Wia-jaŋ nɛ, ŋii daga ari u laa sipaaŋ lii Wia-jaŋ nɛ a ku
tuu tiŋteeŋ. [10] Nii-la titia si ku tuu tiŋteeŋ, u nɛ bira jil Wia-jaŋ ŋii a kieli
lere-la kala si hɛ wia nyuŋ, duu kɛŋ kuŋ-na kala doluŋ. [11] Dol-la u si joŋo
pi niaa, u nɛ ŋla: U pi niaa dɔŋsuŋ doluŋ di ba wuo ŋaa Yesu naŋzɔɔba, a
leŋ dɔŋsuŋ ma ba wuo bubul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, a leŋ dɔŋsuŋ
maa di ba wuo gɔllɔ bubul Wia wiaa a pi niaa. Dɔŋsuŋ ma bibeŋ nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii, ka dɔŋsuŋ ma didagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii. [12] U
pila doluŋ deeŋ di Wia niaa wuo kaa tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa, a wuo pɛ nialiŋ si
laa Yesu wiaa dii aa hilimi lɛ di ba waa wialiŋ ba si laa dii Kirisito teeŋ.
[13] U pɛla lɛ ŋii a kaa mu yi bua-la lɛ la kala si jaŋ wuo ku chiŋ wialiŋ la
si laa dii lɛ, a wuo ku jiŋ Wia Bie si nagɛ ŋii, a ku ŋaa ni-duoru Wia wiaa
lɛ, a wuo ku nagɛ Kirisito si nagɛ ŋii wii-kala lɛ. [14] Ŋii-na la bira bi jaŋ
ŋaa haŋbiisi Wia wiaa lɛ. La bi jaŋ mu sipaaŋ aŋ miirɛ hariŋ maa a tiŋ
wu-wogo-la la si nia a tigɛ Wia wiaa lɛ. La bi jaŋ to nialiŋ síi nyia wiaa
aŋ pɛ nyinyisɛ niaa, di ba joŋ wialiŋ ba si laa dii ta. [15] Ama u maga di la
cho dɔŋɔ a bul wutitii bua-na kala. Di la nɛ ŋaa ŋii, la jaŋ wuo waa Wia
wiaa lɛ a ku nagɛ Kirisito si nagɛ ŋii. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
nagɛ nuhuobiine naŋdaasiŋ nɛ. Kirisito nɛ ŋaa nyuŋ. [16] U si ŋaa la kala
nyuŋ ŋii, di naŋdaasi-la kala nɛ mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a titiŋ ba tiŋtiŋŋaa woruŋ,
yara-la jaŋ waa. La wasa kɛŋ yarida aa cho dɔŋɔ woruŋ.

Mii-falii-la la si kɛnɛ Kirisito teeŋ

[17] Wia doluŋ lɛ mii chɛ di mi bul wii nɛ pima ari siifiɛsiŋ. Wialiŋ nialiŋ
si bi Wia jiŋ síi ŋaa aŋ bibiinɛ, ba ŋaa wu-pɛiba nɛ. Ma-na bira sí wialiŋ
ŋaa. [18] Birimiŋ tɔ ba wu-jimiŋ nɛ. Ba bi jaŋ wuo na miisi-la Wia si joŋo
pi niaa, bɛɛ wiaa ba bi wii-kala jiŋ, aŋ kɛŋ tuɔ-hɛɛŋ maa. [19] Ba joŋ hiisiŋ
chɔmɔ nyua nɛ, aŋ joŋ ba titia hɛ wu-liiliŋ ŋaaniŋ lɛ, aa hihiɛnɛ di ba gɔllɔ
ŋaa disiŋ-na kala. [20] Ŋii dee Kirisito dagɛma. [21] Ma nii Yesu wiaa nɛ. Ba
dagɛma u wiaa ma nɛ. Wialiŋ kala saa ŋaa wutitiiba nɛ. [22] Ma fa si nagɛ
ŋii buŋbuŋ-la, má joŋu ta. Ba fa nyisɛma a cheima nɛ. [23] Má leŋ di Wia
kɛŋ ma tuɔbiinaa kala birimɛ di ba ŋaa ku-falia. [24] Ma tuɔbiiŋ-falia-la
nagɛ Wia si nagɛ ŋii nɛ. Wia nɛ joŋo pima. Ŋii wiaa, má to ma tuɔbiinaa
deeŋba hariŋ, di ma sɛnɛ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a sí disinniŋ ma kɛŋ.
[25] Ŋii wiaa, ma bira sí wiaa nyinyia. Má leŋ di nuu-kala bul wutitii a pi
u dɔŋɔ tiina, bɛɛ wiaa la kala nagɛ naŋdaasiŋ nɛ a ku mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa

kubala. 26 Di ma nɛ na baaniŋ, ma síi leŋe di ma baaŋ-la leŋ di ma juu
haachɛ lɛ. Ma bira síi leŋe di ma na baaniŋ di wia tuu juu. 27 Ma síi leŋe di
Sitaani na woŋbiiŋ a nyisɛma di ma ŋaa haachɛ. 28 Nii-la kala fa síi gaa,
u maga duu leŋ gaariŋ, aŋ kɛŋ u nisaa faasa tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ a wuo na
ku-la kala u síi chɛ u titia lɛ, aŋ wuo pɛ summoo ma lɛ. 29 Ma síi leŋe di
wu-bɔŋ kala lii ma niiŋ lɛ. Má bul wu-zɔmɔ-la síi juu niaa digilaa bua-la lɛ
si maga, a leŋ di wialiŋ ma síi bul pɛ nialiŋ lɛ síi jegili wialiŋ. 30 Ma síi leŋe
di Wia Diŋ-zɔŋ-la tuɔŋ chei. U nɛ Wia joŋo hɛma lɛ. U ŋaa magiliŋ ma
lɛ a dagɛ ari Wia jaŋ laama ta tapulii-la Kirisito síi jaŋ miira kɔ. 31 Má joŋ
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ kala ta. Di nuu nɛ ŋaa wii juuma lɛ, ma síi joŋo hɛ ma
tuɔŋ lɛ. Ma síi tɛru, ma síi baaniŋ na. Ma síi goŋ ŋaa niaa nyuŋ. Ma síi niaa
yiriŋ chichei. Ma bira síi wu-bɔŋ kala kala ŋaa. 32 Ama má kɛŋ zile dɔŋɔ
lɛ, a fifá dɔŋɔ nennige. Má joŋ wiaa chichɛ dɔŋɔ, ari Wia si to Kirisito lɛ
a joŋ ma wu-bɔŋŋɔɔ kala chɛma ŋii.

5

Ma hɛ Kirisito pulumuŋ tuɔŋ

1 Ma ŋaa Wia bii-chooloo nɛ. Ŋii wiaa, má chichesi Wia wu-ŋaalaa. 2 Má
cho dɔŋɔ ari Kirisito si chola ŋii a suu la wiaa. U joŋ u titia a pi Wia. Ba
kpuu ari ba si yie kpu pusuŋ a nyiga pi Wia ŋii, u suɔra siŋ.

3 Ma si ŋaa Wia niaa ŋii, u maga di ma liisɛ ma titia ha-chɔruŋ ari ba-
chɔruŋ wu-ŋaalaa lɛ, a bira liisɛ ma titia disinniŋ kala lɛ, a síi niaa kiaa
lilaa. 4 Ma síi wu-liiliŋ ari wu-tɔɔnuŋ ma bubul. Ma síi sisii-tɔɔnuŋ ma sii.
U bi maga di Wia niaa ŋiŋaa wiaa deeŋba. Ama u maga di ma lulɔllɛ
Wia nɛ bua-na kala lɛ. 5 U maga di ma jiŋ woruŋ, ari nialiŋ síi ŋaa ha-
chɔruŋ ari ba-chɔruŋ wiaa ari nialiŋ síi ŋaa disinniŋ, ari nialiŋ si kɛŋ niaa
kiaa lilaa, niaa deeŋba kala bi jaŋ dii kialiŋ Wia si ŋaa bil u niaa lɛ, u-na
Wia ari Kirisito kuorii-la tuɔŋ. 6 Ma síi leŋe di nuu-kala bul wu-tɔɔnuŋ a
nyisɛma. Wiaa deeŋba nɛ leŋe Wia baaniŋ sisii nialiŋ si bi u niiŋ ka to
nyuŋ. 7 Ŋii wiaa, má liisɛ ma titia ni-yiri deeŋba lɛ. 8 Bua kubala lɛ ma ma
fa hɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ, ama la Tiina Yesu leŋe ma lɛɛlɛ hɛ pulumuŋ tuɔŋ
nɛ. Ŋii wiaa, má leŋ di ma wu-ŋaalaa nagɛ nialiŋ si hɛ pulumuŋ tuɔŋ síi
ŋaa ŋii. 9 Pulumuŋ tuɔŋ wu-ŋaalaa zɔmɔ nɛ a pɛ ŋaa wutitiiba, aa to Wia
woŋbiiŋ. 10 U maga di ma gunnɛ wialiŋ ma si jaŋ ŋaa di la Tiina Yesu
tuɔŋ tɔrɛ nɛ. 11 Birimiŋ tuɔŋ wu-ŋaala-la niaa síi ŋaa, má liisɛ ma titia ba
lɛ. Niaa dɔŋsuŋ hɛ birimiŋ tuɔŋ aa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ. Ama má joŋ ba
bubuɔŋ ta a leŋ niaa jiŋ wialiŋ ba síi ŋaa bi zɔŋ. 12 U paala kɛŋ hiisiŋ nɛ
di la bul wialiŋ ba si luɔraa ŋaa. 13 Kuŋ-na kala nɛ hɛ pulumuŋ tuɔŋ, ba
yie nau nɛ. Kuŋ-kala síi chaanɛ kɛŋ pulumuŋ nɛ. 14 Ŋii wiaa nɛ tii ba bul,
"Ma nialiŋ si piŋ doŋ a nagɛ ma suba, má sii doŋ lɛ. Kirisito jaŋ chaana
hɛma lɛ."

15 Ŋii wiaa, má pɔ ma titia lɛ ari ma wu-ŋaalaa lɛ. Ma síi ni-yaaraa nagu.
Má ŋaa wiaa a nagɛ nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ. 16 Tapulaa deeŋba niaa ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ nɛ. Ŋii wiaa bua-na kala lɛ di ma nɛ na woŋbiiŋ, má ŋaa wu-
zɔŋŋɔɔ aa bul wu-zɔŋŋɔɔ. 17 Ma síi yaaru, u maga di ma jiŋ wii-la síi tɔrɛ
la Tiina Wia tuɔŋ aa ŋaaba. 18 Ma síi siniŋ nyua bubugi. Di niaa nɛ nyua
siniŋ bugi, ba yie ŋiŋaa wu-liiliŋ nɛ. U jaŋ cheima. Ama má leŋ di Wia
Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ a titiŋ. 19 Di ma nɛ ku hilimi a bul wiaa pipi dɔŋɔ, má
yiyii yiilaa ba síi yirɛ Saams a didɛnnɛ Wia, a yii yiila-la dɔŋsuŋ maa síi

dagɛ Kirisito wiaa. Ma tuɔŋ ma lɛ má yii yiilaa a didɛnnɛ la Tiina Kirisito.
20 Bua-na kala lɛ ari wii-na kala lɛ, má lɔllɛ la Nyimma Wia. Má to la Tiina
Yesu Kirisito lɛ a ŋaa ŋii.

Haalaa ari baalaa mɛlɛ si maga duu nagɛ ŋii

21 La síi fá la Tiina Kirisito wiaa ŋii, u maga di la tuto dɔŋɔba niiŋ wiaa
nɛ. 22 Haalaa, má tuto ma balaba niiŋ ari ma síi to Kirisito ŋii. 23 Haalaa
maga di ba ŋaa ŋii nɛ, bɛɛ wiaa baalaa nɛ kɛŋ doluŋ haalaa nyuŋ ari
Kirisito si kɛŋ doluŋ ŋii nialiŋ si laa u wiaa dii aa hilimi nyuŋ, ka ba ŋaa
u yaraa. U nɛ saa bira ŋaa ba Laataara. 24 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi síi to Kirisito niiŋ wiaa ŋii, ŋii titia nɛ haalaa ma maga di ba tuto ba
balaba niiŋ wiaa. 25 Baalaa, má cho ma haalaa, ari Kirisito si cho nialiŋ si
laa Wia wiaa dii aa hilimi ŋii, u suu ba wiaa, 26 a piisɛ ba disinniŋ ta, a fo
ba wu-bɔŋŋɔɔ kala ma ta ari liiŋ, a tiŋ Wia niiŋ wialiŋ ba si nia wiaa. 27 U
ŋaa ŋii di nialiŋ si laa u wiaa dii aa hilimi, di ba wuo zɔŋ kiŋkɛŋ, a tutul u
teeŋ, a sí wu-bɔŋ kala kɛŋ muapilii maa, a bira sí ŋmaamu muapilii maa,
a sí wu-bɔŋ kala yiri ma ŋaa, a ŋaa nialiŋ si bi disinniŋ kɛnɛ Wia sipaaŋ a
sí wii-kala ŋaa chei. 28 Yesu si cho nialiŋ si laa u wiaa dii aa hilimi ŋii, ŋii
titia nɛ u maga di baalaa cho ba haalaa, ari ba si cho ba titia ŋii. Baal-la
kala si cho u haala, u cho u titia nɛ. 29 Nuu-kala bi u titia bɛrɛ, ama u cho u
titia a bibeŋ u titia nyuŋ woruŋ, ari Kirisito síi beŋ nialiŋ si laa u wiaa dii
aa hilimi nyuŋ ŋii. 30 Kirisito yie ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa la ma ŋaa u naŋdaasiŋ
nɛ a mɛrɛ u yaraa lɛ. 31 Wiiŋ deeŋ wiaa nɛ tii baala yie leŋ u nyimma ari
u naaŋ, ka ba di u haala mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ chal-bala. 32 Wu-kpuŋkpere
deeŋ ŋaa wu-bal nɛ a faa. Kirisito ari nialiŋ si laa u wiaa dii aa hilimi
wiaa nɛ mi bubul ŋii. 33 U saa nagɛ ŋii nɛ ma ma lɛ. U maga di nuu-kala
cho u haala ari u si cho u titia ŋii, u maga di haala ma pi u bala jirima nɛ.

6

Pɔɔl bul haŋbiisiŋ ari ba nyimmaba ari ba naaŋba wiaa

1 Haŋbiisiŋ, u maga di ma tuto ma nyimmaba ari ma naaŋba niiŋ. Ŋii
níi to Wia woŋbiiŋ. 2 Má zizil ma nyimmaba ari ma naaŋba ari ba si bul
ŋii Wia teniŋ tuɔŋ. Wialiŋ Wia si dagɛ niaa di ba tuto, ba tuɔŋ deeŋ nɛ
kɛŋ time. 3 Di ma níi zil ma naaŋba ari ma nyimmaba, Wia jaŋ pɛma lɛ di
ma na di-zɔmuŋ, a kɛŋ mii-duduoŋ dunia deeŋ lɛ. 4 Ma nyimmaba, ma sí
ma biiriŋ walimu kiŋkɛŋ di ba baaniŋ sisii ma nyuŋ. Má beŋba a dagɛba
woruŋ, duu nagɛ ari Wia titia nɛ dagɛba woŋbiiŋ ba tuto.

Pɔɔl bul yosuŋ ari ba tiŋŋaa wiaa

5 Ma yosuŋ, má tuto nialiŋ si tiima niiŋ dunia deeŋ lɛ. Má zizilba a
fifába. Má kɛŋ wutitii a tutoba ari Kirisito nɛ ma tuto. 6 Má si leŋe di ma
tiŋŋaa beŋma aŋ ka ma-na titiŋ woruŋ, a sí chɛ di ma tiŋ di ba bɛsɛma lɛ.
Ama má tiŋ ari ma timaa pi Kirisito nɛ a kɛŋ tuɔ-bala, aa ŋaa wialiŋ Wia
si cho. 7 Má kɛŋ tuɔtɔruŋ titiŋ ma tiŋtiŋŋaa, ari ma tima pipi Kirisito nɛ,
nuhuobiine dee ma timaa pa. 8 Ma jiŋ di nuu nɛ tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋ, la Tiina
Wia jaŋ joŋ ku-zɔŋ a ṯimu, di tiina ŋaa yomo koo u tii u titia nɛ. 9 Ma
nialiŋ ma si kɛŋ yosuŋ, má kɛŋba woruŋ, ma síba walimu. Ma jiŋ ari ma
kala tiina ŋaa kubala nɛ a hɛ Wia-jaŋ. La kala ŋaa kubala nɛ u teeŋ. U
bila kaa pɔrɛ.

Kialiŋ Wia si joŋo pila di la kaa yuo Sitaani

10 Wii-la mi síi chɛ mi bul, u wu-kaaniŋ nɛ ŋla: Mii chɛ di ma kɛŋ doluŋ la
Tiina Wia teeŋ a wasa kɛnu woruŋ. U jaŋ wuo pima doluŋ deeŋ. 11 Sitaani
kɛŋ wu-jimiŋ kiŋkɛŋ aa nyisɛ niaa. Ama má kɛŋ ma titia woruŋ a yuo laa
ma titia Sitaani teeŋ. Ma nagɛ laali-yuoroo nɛ. Má laalɛ laali-yuori gɛnni-
la kala Wia si joŋo pima. 12 Ama la bi naga nialiŋ síi yuo nuhuobiinee.
Laa yuo Sitaani ari u haritooroo nɛ, ari kuŋ-kala si kɛŋ doluŋ nialiŋ si hɛ
birimiŋ tuɔŋ teeŋ. Dunia deeŋ ari dol-bɔmɔ-la kala si hɛ wia nyuŋ, ba nɛ
laa yuo. 13 Ŋii wiaa, má laalɛ laali-yuori kiaa Wia si joŋo pima, di tapulii-la
wu-bɔŋŋɔɔ síi chɛ di ba ŋaama lɛ, di ma wuo ŋaa siri a china gbɛrɛ. 14 Má
chiŋ kpaŋ kpaŋ, má leŋ di wutitii-la ma si nia nagɛ ma laali-yuori damɛrɛ
a vɔɔ ma tiŋa lɛ, a leŋ di tuɔ-pula nagɛ ma hɔɔ-gɛriŋ a tɔ ma hariŋ ari
ma sipaaŋ kala, 15 a leŋ di Yesu wu-zɔmɔ-la ŋaa ma laali-yuori nɛŋtɛŋŋɛɛ.
Yesu wu-zɔmɔ-la pɛ niaa lɛ ba hɔŋ ari yarifiɛlaa. 16 U ŋii hariŋ lɛ nɛ má leŋ
di ma yarida dol a nagɛ hɔɔ-la laali-yuoroo si joŋo kɛrɛ ba bɔyɛ. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo kɛrɛ laa ma diŋdɔŋ hɛŋŋɛɛ kala u si joŋo a yuoma.
Hɛŋŋɛɛ deeŋba bieru a nagɛ nyiniŋ síi bieru ŋii nɛ. 17 Wia si laama ta
ŋii, u maga duu nagɛ nyuŋ-chuulo nɛ di ma joŋo chu, aŋ joŋ tokobii-la si
hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la teeŋ a kori a yuo laaliŋ. Tokobii-la nɛ ŋaa Wia wiaa.
18 Má leŋ di Wia Diŋ-zɔŋ-la pima doluŋ di ma chuɔlɛ Wia bua-na kala lɛ
a sulu wii-wii-kala. Ma síi ŋaa ŋii, má pɔ woruŋ a sí doŋ diɛgu, aŋ pɛsɛ,
aa chuɔlɛ Wia pipi Wia niaa maa. 19 Má sul Wia pimi maa di Wia pimi
nyu-duoŋ, a wuo dagɛmi ŋii mi si jaŋ to a bul Yesu wu-zɔmɔ-la fa si faa a
pi niaa. 20 Mi síi bul Kirisito wu-zɔmɔ-la aa pi niaa ŋii, ŋii nɛ tii ba kɛŋmi
kaa hɛ chɔrumɔɔ. Má sul Wia pimi di mi wuo bul Wia wiaa ari nyu-duoŋ,
ari mi si maga di mi bul ŋii.

Wu-kaaniŋ

21 Mii chɛ di ma jiŋ mi si nagɛ ŋii nɛ, a bira jiŋ tiŋtimii-la mi síi tiŋ.
Mi naaŋbii-chooluŋ Tikikas si ŋaa la Tiina Yesu tiŋtinni-titii, u jaŋ bul mi
wiaa kala, 22 di ba wuo leŋ di ma nyuŋ nyaasɛ. Ŋii nɛ tii mi timu ma teeŋ.
23 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito jaŋ leŋ di la naaŋbiiri-la kala
si laa Yesu wiaa dii hɔŋ ari yarifiɛlaa, a kɛŋ yarida, a cho dɔŋɔ. 24 Nialiŋ
si cho la Tiina Yesu Kirisito a kaa mu deeŋ deeŋ, Wia jaŋ fá niaa deeŋba
kala nennige.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
FILIPA
NIAA

1 Mi-na Pɔɔl ari Timoti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ aa pi Wia niaa kala si
hɛ Filipa lɛ a laa Yesu Kirisito wiaa dii. La ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinnaa
nɛ. 2 Laa ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
nihiasiŋ ari nialiŋ si pɛ nihiasi-la lɛ.
La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl chuɔlɛ Wia pipi Filipa niaa

3-4 Bua-na kala lɛ di mi nɛ liisi ma wiaa, mi yie chuɔlɛ Wia pipima nɛ.
Mi yie lɔllu a mu tigɛ ma wiaa ari tuɔtɔruŋ nɛ. 5 Mi yie lɔllɛ Wia a tiŋ ŋii
ma si pɛmi lɛ mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi niaa. Ma pɛmi lɛ a lii tapulii-
la ma si nii Wia wu-zɔmɔ-la a kaa kɔ jiniŋ. 6 Mi laa dii ari Wia si pɛma
lɛ ma tiŋ tiŋtiŋ-zɔmɔ-la ŋii, u jaŋ pɛma lɛ di ma tima mu yi tapulii-la la
Tiina Yesu Kirisito si jaŋ kɔ. 7 Mii biinɛ ma wiaa nɛ woruŋ. U ŋaa woŋbii
nɛ di mi ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa Wia fá la di ma kala nennige. A tiŋ Wia wu-
zɔmɔ-la wiaa nɛ ba kɛŋmi kaa tɔ dia. Bua deeŋ lɛ la kala dii daŋsia a
mu tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ duu ŋaa wutitii, a leŋ u chiŋ kpaŋ kpaŋ. Wiaa
deeŋba kala lɛ ma pɛmi lɛ nɛ woruŋ. 8 Mii biinɛ ma wiaa nɛ woruŋ. Wia
nɛ ŋaa mi daŋsia ari wiiŋ deeŋ lɛ. Chonu-la mi si choma lii Kirisito Yesu
teeŋ nɛ. 9 Mii sul Wia duu leŋ di ma cho dɔŋɔ, di chonu-la wasa yugɛ
kiŋkɛŋ, a biraa sulu duu pima wu-jimiŋ di ma wuo jiŋ wii-na kala ma síi
ŋaa bubuɔŋ. 10 Wu-jimii-la jaŋ leŋ di ma liisɛ wu-zɔŋŋɔɔ a pi ma titia. Di
ma nɛ ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo liisɛ ma titia disinniŋ lɛ, a sí wii-kala ŋaa chei
a mu yi tapulii-la Kirisito si jaŋ kɔ. 11 Ma si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ ŋii,
ma jaŋ wuo to Yesu Kirisito lɛ a wasa ŋaa tuɔ-pul wu-ŋaalaa. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, niaa jaŋ dɛnnɛ Wia duu yiriŋ yirɛ.

Pɔɔl si duu jaŋ joŋ u titia bil a mu tigɛ Kirisito tiŋtiŋŋaa wiaa

12 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di ma jiŋ ari wialiŋ si ŋaami lɛ leŋe wu-zɔmɔ-
la mi síi bul wasa mu sipaaŋ nɛ. 13 Nialiŋ síi beŋ nialiŋ ba si kaa tɔ dia
ari nuu-kala jima ari Kirisito wiaa nɛ tii ba kɛŋmi kaa tɔ dia. 14 Mi si hɛ
dia-la lɛ pɛ la naaŋbiiriŋ dɔŋsuŋ lɛ ba wasa chiŋ la Tiina Yesu wialiŋ ba si
laa dii lɛ woruŋ. Ba bira kɛŋ nyu-duoŋ a bubul Wia wiaa, aŋ bi fawulluŋ
ka fá.
15 Mi jima ari niaa dɔŋsuŋ ka bul Kirisito wiaa a pipagisɛ nɛ ari
yaribieriŋ, aŋ pɛ ŋaa yuo-hɛɛrɛɛ. Ama dɔŋsuŋ ma kɛŋ ba tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ
a bubul Kirisito wiaa. 16 Nialiŋ síi to ba tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ lɛ a bubul Kirisito
wiaa chomi nɛ. Ba jima ari Wia nɛ liisɛmi di mi bul u wu-zɔmɔ-la a pi niaa.
17 Nialiŋ si bul Kirisito wiaa a pipagisɛ yie to ba titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ. Ba bi
wutitii kɛnɛ. Mi si hɛ dia lɛ ŋii, ba chichɛ di mi na hɛɛŋ a yugɛ. 18 Ama
mi-na teeŋ u bi wii-kala kɛnɛ. Di tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ koo di tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ
nɛ ba kaa bul, mi tuɔŋ tɔrɔ nɛ ari ba síi bul Kirisito wiaa.
19 Mi tuɔŋ ma jaŋ tɔrɛ a mumu. Mi jima ari ma chuɔlɛ Wia pipimi nɛ.
Ŋii wiaa a tiŋ ma Wii-sula ari Yesu Kirisito Diŋ-zɔŋ-la lɛ, mi jima ba jaŋ
liisɛmi ta. 20 Wii-la mi síi chɛ kiŋkɛŋ ari wii-la mi síi yiɛlɛ nɛ ŋla: Mi bi
jaŋ kɔ di mi ŋaa wii a mu tigɛ tiŋtimii-la mi síi tiŋ di hiisiŋ diimi, ama

a suomi jiniŋ a kaa mu, bua-na kala lɛ, mi jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ a bul Wia
wiaa. Di mi nɛ weye koo di mi nɛ suba, mi jaŋ joŋ mi titia bil a mu tigɛ
Kirisito tiŋtimii-la wiaa, duu yiriŋ yirɛ. 21 Mi-na teeŋ, di mi nɛ kɛŋ miisiŋ,
mi kɛnu Kirisito teeŋ nɛ. Di mi nɛ suba maa, mi jaŋ na nyuuruŋ u teeŋ.
22 Di mi nɛ hɛ mi miisiŋ lɛ, mi jaŋ faasa tiŋ, di ni-daŋ nii Wia niiŋ wiaa. Di
mi nɛ bira suba maa, mi jaŋ na nyuuruŋ. Mi bi jiŋ ba ku-la mi si jaŋ liisɛ.
23 Mi hɛ wiaa deeŋba balia pɛgɛ nɛ. Mi fa cho nɛ woruŋ di mi sii dunia
deeŋ lɛ a mu Kirisito teeŋ. U nɛ kpia mi si jaŋ hɛ dunia deeŋ lɛ. 24 Ama u
jaŋ ŋaa wu-zɔŋ a pima di mi nɛ hɛ mi miisiŋ lɛ. 25 Mi laa wiiŋ deeŋ dii nɛ
ari mi jaŋ hɛ ma teeŋ dunia deeŋ lɛ, di mi wuo pɛma lɛ di ma waa a mu
tigɛ wialiŋ ma si laa dii lɛ, aŋ pɛ kɛŋ tuɔtɔruŋ ba lɛ. 26 Ŋii wiaa, di mi nɛ
miira kɔ ma teeŋ, ma jaŋ na woŋbiiŋ a dɛnnɛ Yesu Kirisito a tiŋ mi wiaa.
27 Má leŋ di ma wu-ŋaalaa tuto Wia wu-zɔmɔ-la mi si bula pima a tigɛ
Kirisito lɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, di mi nɛ hɛ ma teeŋ koo di mi nɛ tuo, mi
jaŋ wuo nii ari ma faasa chiŋ nɛ kpaŋ kpaŋ a kɛŋ nii-bala, a leŋ di ma
tuɔbiinaa ku pɛ dɔŋɔ lɛ, a faasa hɛ doluŋ a pipɛ dɔŋɔ lɛ a mu tigɛ Wia
wu-zɔmɔ-la ma si laa dii lɛ. 28 Ma sí leŋe di fawulluŋ kɛŋma a mu tigɛ ma
diŋdɔŋŋɔɔ lɛ. Wiiŋ deeŋ chaasa dagɛba ari ba jaŋ lɛl, ama Wia jaŋ laa
ma-na ta. 29 Ma-na, Wia nɛ pima woŋbiiŋ di ma laa Kirisito wiaa dii aŋ pɛ
na hɛɛŋ a tiŋ u wiaa. 30 Laal-la ma si na di mii yuo buŋbuŋ, a bira nii di
mi haa yuo, ma ma jaŋ wuo yuou.

2

Kirisito si kɛŋ u titia muuri, Wia joŋ yiri-baliŋ pu

1 Di Kirisito pɛma lɛ ma miisiŋ lɛ, a pɛma lɛ di ma dɔŋsuŋ ma nyusuŋ
nyaasɛ, a pɛma lɛ ma cho dɔŋɔ di ma tuɔsaa piŋ di-bala, a leŋ di Wia
Diŋ-zɔŋ-la hɛ ma tuɔsaa lɛ a titiŋ, a pɛma lɛ di ma fifá ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa
nennige, 2 ŋii wiaa má kɛŋ tuɔ-bala, a wasa cho dɔŋɔ, a kɛŋ nii-bala, ŋii
jaŋ wuo leŋ di mi tuɔŋ faasa tɔrɛ. 3 Wii-na kala ma síi ŋaa lɛ, ma sí ma
titia tuɔtɔruŋ to, a ma sí ma titia ma lɛ bibigisu. Ama má leŋ di ma siaa
fiɛlɛ dɔŋɔ nyuŋ, a beŋ di niaa dɔŋsuŋ yuga kiima. 4 Di nuu níi ŋaa wii,
u sí ŋaa chichɛ duu pɛ u duŋduŋ lɛ. Ama ú ŋaa chichɛ duu pɛ nuu-kala
lɛ nɛ. 5 Ma maga ma nagɛ ŋii Yesu Kirisito si naga nɛ ma tuɔbiinaa lɛ.
6 U fa kɛŋ Wia nagisiŋ nɛ, ama u fa bi biina duu fugɛ u titia duu di Wia
magɛ dɔŋɔ. 7 Ama u titia tuɔtɔruŋ lɛ, u joŋ u Wia nagisiŋ ta aŋ ku tima
pi Wia. Ba si lulu, u ku nagɛ nuhuobiine, 8 a kɛŋ u titia muuri, a to Wia
niiŋ a mu yi bua-la lɛ u síi suu. Ba paala kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ
u suu. 9 A tiŋ wiiŋ deeŋ lɛ Wia chisu a kɛnu kaa jil Wia-jaŋ, a pu yiri-la si
yuga kii yiri-na kala. 10 Ŋii wiaa Yesu doluŋ lɛ, kialiŋ kala si hɛ Wia-jaŋ ari
kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ ari lɛlɛɛ-jaŋ, ba kala jaŋ tuu kpirimi u sipaaŋ a chuɔlu.
11 Nuu-kala jaŋ suri u niiŋ a bul ari Yesu Kirisito nɛ ŋaa u Tiina. Di wiiŋ
deeŋ nɛ ŋaa, la Nyimma Wia yiriŋ jaŋ yirɛ.

Má chaanɛ a nagɛ chɛŋwulaa dunia lɛ

12 Ŋii wiaa mi naaŋbii-chooloo, má tuto mi niiŋ ari ma fa síi to ŋii bua-la
lɛ mi fa si hɛ ma teeŋ. Lɛɛlɛ mi tuo ma teeŋ, ari ŋii kala ma ha to mi niiŋ.
Wia laama ta nɛ, ama má fá fawulluŋ, aŋ kɛŋ ma titia muuri, a titiŋ, aŋ
na ku-la Wia si si u jaŋ joŋo pima. 13 Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa, Wia hɛ ma
teeŋ bua-na kala lɛ a kɛŋma a titiŋ nɛ. U jaŋ ŋaa ma tuɔtɔrɛ wii di ma níi
ŋaa wialiŋ u síi chɛ.

14 Di ba nɛ si di ma ŋaa wii, ma sí kaa lɛrɛ, di ma níi ŋaa, ma sí wiaa
gurimu. 15-16 Di ma nɛ tiŋ ma tiŋtiŋŋaa woruŋ, ma jaŋ ŋaa tuɔ-pul timma
a sí wii-kala chei. Ma jaŋ bira ŋaa Wia biiriŋ a hɛ haachɛ diiree ari ni-
bɔŋŋɔɔ tuɔŋ dunia deeŋ lɛ. Ŋii wiaa, u maga di ma tuto Wia niiŋ wialiŋ
si pima miisiŋ, di ma wuo chaanɛ niaa deeŋba tuɔŋ, ari chɛŋwulaa si
chaanɛ ŋii wia nyuŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋla, mi jaŋ wuo bɛsɛ mi titia lɛ a mu
tigɛ mi tiŋtimii-la kala mi si tima, tapulii-la la Tiina Yesu Kirisito si jaŋ kɔ.
Ŋla nɛ jaŋ dagɛ ari tiŋtimii-la kala mi si tima bi pɛi ŋaa. 17-18 A tiŋ ma
si laa Wia wiaa dii, ma nagɛ puna-la ba si yie kpu a pi Wia. Di ba paala
kpumi a tiŋ wu-zɔŋŋɔɔ ma sí ŋaa Wia sipaaŋ, mi ŋaa siri nɛ di mi suu.
Ŋii leŋe mi tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ ŋii. Má leŋ ma ma tuɔŋ tɔrɛ mi nyuŋ.

Pɔɔl bul Timoti ari Ɛpafodaatis wiaa

19 Mii yiɛlɛ ari la Tiina Yesu doluŋ lɛ mi jaŋ tiŋ Timoti duu kɔ ma teeŋ
lɛɛlɛ. Duu nɛ kɔ ma teeŋ aŋ miira ku bul ma wiaa pimi, mi tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.
20 U duŋduŋ nɛ nii-la si chil ma wiaa ari mi ma si chil ma wiaa ŋii. 21 Niaa
dɔŋsuŋ chil ba titia wiaa nɛ. Ba bi Yesu Kirisito wiaa chila. 22 Ma ma titia
jiŋ ŋii Timoti si naga nɛ. U pɛmi lɛ bubul Wia wu-zɔmɔ-la a nagɛ bie si
yie pɛ u nyimma lɛ ba titiŋ ŋii nɛ. 23 Di mi nɛ ku jiŋ ŋii wialiŋ si nagɛ mi
teeŋ, mi jaŋ timu duu kɔ ma teeŋ. 24 Ama mi wii-wii-kala hɛ Wia teeŋ nɛ.
Mi jima u bi jaŋ dieni ka di mi titia kɔ ma teeŋ.

25 Mi bee na ari u maga di mi tiŋ la naaŋbie Ɛpafodaatis duu kɔ ma
teeŋ nɛ. U ŋaa mi tiŋtinni dɔŋ nɛ aŋ pɛ ŋaa mi laali-yuori dɔŋ ma. Ma nɛ
timu u kɔ mi teeŋ a pɛmi lɛ ari wii-la mi síi chɛ. 26 U faa biinɛ ma wiaa
nɛ di u ku nama, ama u tuɔŋ cheye a tiŋ ma si nia ari u bi yarifiɛlaa kɛnɛ.
27 Wutitii, u wiila nɛ, a fa ka mua duu suba, ama Wia fáu nennige a leŋ
u duori. Di Ɛpafodaatis nɛ fa suba, mi tuɔŋ fa jaŋ faasa chei. Ama Wia
fámi nennige a bi leŋe u suu. 28 Ŋii wiaa mi siiŋ faasa fiɛsɛ nɛ kiŋkɛŋ duu
kɔ ma teeŋ nɛ, di ma nau di ma tuɔŋ bira tɔrɛ, di mi ma tuɔŋ bira tɔrɔ.
29 Ŋii wiaa, la Tiina Yesu doluŋ lɛ, má laau woruŋ ari tuɔtɔruŋ. Má pipi
ni-yiri deeŋba jirima. 30 A mu tigɛ Kirisito tiŋtiŋŋaa wiaa, u joŋ u miisiŋ
bil, u fa ka mua duu suba. U ŋaa ŋii duu wuo pɛmi lɛ, bɛɛ wiaa ma titia
faa chɛ di ma pɛmi lɛ nɛ aŋ bi wuo pɛ.

3

Pɔɔl bi u nyuŋ joŋo hɛ wialiŋ nuhuobiinee síi ŋaa ba yaraa lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, wii-la wu-kaaniŋ mi síi chɛ mi bula pima nɛ ŋla: Má
jujuɔsɛ la Tiina Wia sipaaŋ. Mi laa sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ nɛ pima nɛ, aŋ
bira chichɛ di mi bul u titia ŋla. Mi bi jaŋ kɔ di mi lɔlɔ ari wii-la buluŋ.
Wialiŋ jaŋ pɛma lɛ di ma sí wu-bɔŋ kala juu.

2 Má pɔ ma titia lɛ ari nialiŋ si ŋaa wiaa ari vahiŋ síi ŋaa ŋii, a pɔ ma
titia ni-bɔŋ wu-ŋaalaa lɛ. Má kɛŋ ma titia ari nialiŋ si pɛsɛma lɛ di ma
keri ma penee. 3 La nɛ paala chaasa ŋaa nialiŋ si sɛnɛ keri ba penee, bɛɛ
wiaa la-na to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ lɛ nɛ aa chuɔlɛ Wia. Ŋii wiaa, laa juɔsɛ
Kirisito Yesu teeŋ nɛ. La-na sipaa tuo wialiŋ niaa síi ŋaa ba yaraa lɛ. 4 Mi-
na nɛ paala maga di mi kɛŋ nyu-duoŋ a tiŋ wialiŋ niaa síi ŋaa ba yaraa lɛ.
Di nuu-kala nɛ biina ari u jaŋ wuo joŋ u nyuŋ a hɛ wialiŋ nuhuobiinee síi
ŋaa ba yaraa lɛ, mi-na jaŋ paala wuo bul ari mi kii tiina nɛ. 5 Ba si lulmi,
tapul-chorimuŋ chɛɛŋ nɛ ba keri mi peniŋ. Mi ŋaa Iziral tiina titii nɛ, a
lii Bɛŋjamiŋ doho. Mi naaŋ ari mi nyimma ŋaa Hiiburu timma nɛ. Di Ju̱u

tiŋŋaa naabalima woŋbii-la nɛ maa to, mi ŋaa Farisii tiina nɛ. 6 Mi faa
to Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la nɛ ari siifiɛsiŋ, a to naasiŋ dudɔgisɛ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi. Di nuhuobiine nɛ fa jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-
pula a tiŋ u síi to Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba woŋbii-la, mi jaŋ bul ari mi ŋaa
ni-pula nɛ. Mi fa síi to woŋbii-la, mi bi wii ŋaa chei. 7 Mi fa biina, wiaa
deeŋba kala mi fa si to jaŋ kɛŋ nyuuruŋ, ama a tiŋ Kirisito wiaa mi bene
ba ŋaa pɛi nɛ. 8 Mi si ku jiŋ mi Tiina Yesu Kirisito, mi bene ari mi tele
nɛ wiaa deeŋba lɛ. Mi chaasa jiŋ ari u nɛ kɛŋ nyuuruŋ a kii wiaa deeŋba
kala mi fa síi to. A tiŋ Yesu wiaa mi joŋ wii-kala yuo ta nɛ. Mi bene ari ba
kala nagɛ nisuruŋ nɛ. Mi ŋaa ŋii di mi wuo na nyuuruŋ nɛ Kirisito teeŋ,
aŋ pɛ kɛŋ u tuɔ-pula-la, 9 di la di Kirisito kala ŋaa kubala. Tuɔ-pula-la mi
si kɛnɛ, u bi mi titia lɛ lia, u saa bira bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto ma lɛ lia. Ama lɛɛlɛ mi si laa Kirisito wiaa dii, ŋii nɛ tii mi kɛŋ
tuɔ-pula u teeŋ. Tuɔ-pula deeŋ-na lii Wia teeŋ nɛ. Wia joŋo pi nuu-kala
si laa u wiaa dii nɛ. 10 Wii-la kala mi síi chɛ nɛ ŋla, di mi jiŋ Yesu Kirisito,
a wuo jiŋ u dol-la si lii u teeŋ a tiŋ u si sii suuŋ lɛ, a wuo na hɛɛ-la yiri u
si na a suu. 11 Ŋii lɛ nɛ mi ma titia jiŋ ari mi jaŋ suu aŋ sii suuŋ lɛ.

U maga di la hɛ la nyuŋ kala wialiŋ si hɛ la sipaaŋ

12 Wiaa deeŋba mi si bula, mi ha biba na dɛrɛ, mi ha bi ni-pula ma ŋaa.
Mi ha hɛ dimɛ nɛ a yuyuo di mi dii ku-la mi si jaŋ na Yesu teeŋ. Yesu
Kirisito paala laa sipaaŋ yuo diimi nɛ a tiimi. 13 Mi naaŋbiiriŋ, mi paala
biina ari mi ha bi ku-la na, ama mi joŋ mi nyuŋ kala hɛ wu-bala lɛ nɛ di
mi ŋaa. Mi yu wialiŋ si hɛ hariŋ, aŋ hɛ mi doluŋ kala di mi na wialiŋ si
hɛ mi sipaaŋ. 14 Ŋii wiaa mi fa joŋ mi sipaaŋ tuulɛ nɛ a mumu di mi na
ku-la Wia si jaŋ to Yesu Kirisito lɛ a joŋo pimi u jaŋ lɛ. 15 U maga di nialiŋ
kala si waa Kirisito wiaa lɛ bibiinɛ wiiŋ deeŋ. Di ma dɔŋsuŋ ma níi sɛi
wii dɔŋ, Wia jaŋ dagɛma wutitii-la. 16 Wii-la si maga di la ŋaa nɛ ŋla, má
leŋ di la mu sipaaŋ a tuto wialiŋ titia la fa síi to a ku yi lɛɛlɛ.
17 Mi naaŋbiiriŋ, má kala chichesi mi wu-ŋaalaa. Naa-buasu-la si maga
di ma tuto nɛ laa dagɛma. Ŋii wiaa, má tuto nialiŋ si laa ma sipaaŋ. 18 Mi
laa sipaaŋ bul wiaa pima a tigɛ nialiŋ dɔŋsuŋ lɛ, aŋ ka lɛɛlɛ-na sii-liiriŋ
paala yuori mi siaa lɛ nɛ ka mii bul. Kirisito suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ ba wiaa,
ama nialiŋ wu-ŋaalaa daga ari ba bi wii-la u si ŋaa kaa titiŋ. A tiŋ ŋii
wiaa ba di Kirisito ŋaa diŋdɔŋ nɛ. 19 U didɛriŋ ba jaŋ mu juu Wia nyiniŋ.
Ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ nɛ baa to. Ba siiŋ yie fiɛsɛ hiisi wiaa lɛ nɛ. Ba
yie bibiinɛ dunia kiaa duŋduŋa wiaa nɛ. 20 Ama la-na ŋaa Wia-jaŋ niaa
nɛ. La hɔnɔ gbɛrɛ la Tiina Yesu Kirisito duu lii Wia-jaŋ kɔ nɛ. U nɛ ŋaa la
Laataara. 21 Duu nɛ kɔ, u jaŋ kɛŋ u dol-la a kaa birimɛ la yaraa deeŋba si
jaŋ pua, di ba nagɛ u titia yara-la si bi pua. Dol-la nɛ u kaa bibeŋ kuŋ-kala.
U jaŋ joŋ u doluŋ a ŋaa wiiŋ deeŋ, a joŋ kuŋ-kala a hɛ u naasiŋ bubuɔŋ
a bibeŋ.

4

Pɔɔl chagilɛ Filipa niaa

1 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, mi choma nɛ kiŋkɛŋ, mi yie bibiinɛ ma wiaa
nɛ. A tiŋ ma wiaa, mi tuɔŋ tɔrɔ woruŋ, mi nyuŋ duori. Ŋii-na, mi naaŋbii-
kpianaba, má chiŋ la Tiina hariŋ kpaŋ kpaŋ.
2 La dihaalaa Yuoodia ari Siŋtiki, mii sulma jaŋ-jaŋ di ma siŋ a tiŋ la
Tiina Yesu wiaa. 3 Ŋ-na mi tiŋtinni dɔŋ, mii chɛ di ŋ pɛ haalaa deeŋba lɛ,
ka di Kilɛmɛŋt ari mi tiŋtinni dɔŋsuŋ kala ma pɛmi lɛ di la hɛ la doluŋ

kala a mu tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la wiaa di ba mu sipaaŋ. Niaa deeŋba kala
yiraa nɛ hɛ miisiŋ teŋ-la tuɔŋ Wia si bile.
4 Má jujuɔsɛ Wia sipaaŋ bua-na kala. Mi jaŋ bira bula pima di ma jujuɔsɛ
Wia sipaaŋ. 5 Má leŋ di ma siaa fiɛlɛ nuu-kala teeŋ. Má ŋiŋaa ŋii, bɛɛ
wiaa bua-la lɛ la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ kpaga nɛ. 6 Ma sí leŋe di
kuŋ-kala wiaa wiwalimɛma, ama di ma níi chuɔlɛ Wia, má sulu a chichɛ
ku-la kala ma síi chɛ, aŋ pɛ lɔllu. 7 Di ma níi ŋaa ŋla, Wia jaŋ pima
yarifiɛlaa. Yarifiɛla-la jaŋ leŋ di ma tuɔŋ ari ma tuɔbiinaa kala piŋ di-
bala, Yesu Kirisito doluŋ lɛ.
8 Mi naaŋbiiriŋ, wii-la didɛriŋ nɛ ŋla: Má ŋiŋaa wialiŋ si ŋaa wutitiiba,
wialiŋ si kɛŋ yiriŋ, wialiŋ síi to woŋbiiŋ, wialiŋ si bi wii-wii-kala kɛnɛ,
wialiŋ si dagɛ di ma cho niaa, ari wialiŋ si zɔmɔ niaa sipaaŋ. Má joŋ
ma nyuŋ kala hɛ wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, aa ŋaa wiaa di niaa bibɛsɛma lɛ.
9 Wialiŋ kala mi si bula pima, ari wialiŋ kala mi si dagɛma, ari wialiŋ kala
ma si nia di mii bul, ari wialiŋ kala ma si gunna mi teeŋ, má kɛŋba kaa
tiŋ tiŋtiŋŋaa. Di ma nɛ ŋaa ŋii, Wia-la síi pi niaa yarifiɛlaa jaŋ leŋ di ma
hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Filipa niaa ari ba si pɛu lɛ ŋii

10 Mii juɔsɛ nɛ kiŋkɛŋ Wia teeŋ, bɛɛ wiaa lɛɛlɛ ma daga ari ma faa biinɛ
mi wiaa nɛ. Faafaa-la kala ma faa biinɛ mi wiaa nɛ. Ama woŋbiiŋ nɛ ma
bi na di ma wuo dagɛ chonu-la ma si kɛnɛ a pimi. 11 U bi naga ari mi chɛ
kuŋ ka nɛ tii mii bul wiiŋ deeŋ, bɛɛ wiaa mi gunnɛ wiaa yugɛ nɛ mi miisiŋ
lɛ. Di mi kɛŋ kuŋ koo di mi bi kuŋ kɛnɛ, mi tuɔŋ yie tɔrɔ nɛ. 12 Mi jiŋ ŋii
u si naga a pimi nɛ, di mi nɛ kɛŋ kuŋ koo di mi nɛ bi kɛnɛ. Mi gunnɛ wiiŋ
deeŋ nɛ bua-na kala koo lee-na kala. Di mi vɔgɔ koo di losuŋ kɛŋmi, di mi
kɛŋ kiaa yugɛ koo di mi nɛ kɛŋ mua, mi sipaa tuo. 13 Mi jaŋ wuo kɛŋ mi
titia woruŋ wiaa deeŋba kala lɛ, bɛɛ wiaa Kirisito nɛ pimi dol-la.
14 Ama u ŋaa wu-zɔŋ nɛ ma síi pɛmi lɛ. Bua-la lɛ wiaa si juumi, ma pɛmi
lɛ nɛ. 15 Ma Filipa niaa, ma titia jima woruŋ ari mi si suomo bubul Wia
wu-zɔmɔ-la ma teeŋ, ma pɛmi lɛ nɛ. Mi si lii Masidoonia tiŋteeŋ maa, ma
ha pɛmi lɛ nɛ. Nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, ba kuŋ-kala bimi
lɛ pɛ, see ma duŋduŋa nɛ pɛmi lɛ ari moribiee. 16 Mi fa si hɛ Tɛsalonaaka
taŋ-la lɛ, ma pɛmi lɛ yugɛ nɛ. 17 U bi naga ari mi yie chichɛ di mi laa kiaa
nɛ ma teeŋ, ama mi cho di mi na ari ma time wasa yugɛ Wia teeŋ nɛ.
18 Ma si tiŋ Ɛpafodaatis, u kɛŋ kialiŋ ku pimi, lɛɛlɛ mi kɛŋ kuŋ-kala mi
síi chɛ nɛ. Kialiŋ paala yugɛ nɛ. Kialiŋ ma si joŋo pimi, ba nagɛ kiaa ba si
yie kpu pi Wia, u laaba, ka u tuɔŋ tɔrɛ ba nyuŋ nɛ. 19 Wia-la mi si timaa
pa kɛŋ kuŋ-kala nɛ, u jaŋ to Yesu Kirisito lɛ a pima kuŋ-kala ma síi chɛ a
yugɛ. 20 La Nyimma Wia yiriŋ jaŋ yirɛ bua-na kala lɛ a kaa mu wuu. Ami.

Chuɔlaa

21 Mii chuɔlɛ nialiŋ kala si to Yesu Kirisito lɛ a ŋaa Wia niaa. La
naaŋbiiri-la kala ma si laa Yesu wiaa dii a hɛ daha, ba maa chuɔlɛma.
22 Wia niaa kala si hɛ daha ka chuɔlɛma. Nialiŋ ma si laa Yesu wiaa dii a
hɛ kuori-bal-la ba síi yirɛ Siiza dia lɛ ka chuɔlɛma.
23 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI KƆLƆSI NIAA

[1] Mi-na Pɔɔl si ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ Wia si liisa, ari Timoti, la kala
naaŋbie, laa chuɔlɛ ma Kɔlɔsi niaa.
[2] Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ma-na Wia niaa si ŋaa naaŋbii-titiiba-la
Kirisito teeŋ. La Nyimma Wia lahɔrimɔ lɛ u jaŋ pɛma lɛ a leŋ di ma hɔŋ
ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Wia Kɔlɔsi niaa wiaa

[3] Bua-na kala la níi chuɔlɛ Wia aa pima, la yie lɔllu, u-na, la Tiina Yesu
Kirisito Nyimma, [4] bɛɛ wiaa la nia ari ma sɛi Kirisito Yesu niiŋ a cho Wia
niaa kala nɛ. [5] Maa ŋaa ŋii a tiŋ ma síi yiɛlɛ kialiŋ si piŋ ma sipaaŋ Wia-
jaŋ lɛ. [6] Ma nii wiiŋ deeŋ bua-la ma si nii Wia wu-zɔmɔ-la si ŋaa wutitii.
Ɛpafiras nɛ bula pima. Wia wu-zɔŋŋɔɔ deeŋba tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ nɛ leree
yugɛ dunia lɛ. Niaa yuga laaba dii, ba puŋ lere-la ari ba si puŋ ŋii ma lɛ.
Ba puŋ ŋii ma lɛ a suomi bua-la lɛ ma si jegile nii wu-zɔmɔ-la a sɛnɛ jiŋ
ŋii Wia si pɛma lɛ u lahɔrimɔ lɛ. [7] Ma gunnɛ wiaa deeŋba Ɛpafiras teeŋ
nɛ, la ni-choolii-la si ŋaa la tiŋtinni dɔŋɔ Wia tiŋtiŋŋaa lɛ. U ŋaa Kirisito
tiŋtinni-titii nɛ la nyuŋ. [8] U nɛ bula pila ari ma si cho dɔŋɔ Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ.
[9] A lii tapulii-la la si nii wiiŋ deeŋ, la chuɔlɛ Wia pipima a bi leŋ. Laa
sul Wia aa pima duu leŋ di ma sɛnɛ jiŋ wii-la u síi chɛ di ma ŋaa, a kɛŋ
wu-jimiŋ ari digiliŋ jegilee Wia Diŋ-zɔŋ-la si pima. [10] U jaŋ leŋ di ma wu-
ŋaalaa kala chiŋ Wia woŋbiiŋ lɛ, duu tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ a leŋ di ma tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ, tiŋtiŋ-yiriba kala lɛ, duu kɛŋ doho, di ma ku jiŋ Wia woruŋ
a waa pɛ. [11] Wia jaŋ pima doluŋ a magɛ ŋii u si dolie, di ma wuo kɛŋ piina
ari kenyiri ma tuɔtɔruŋ lɛ. [12] Má lɔllɛ Wia ari u si leŋe di maachie ma ma
si jaŋ wuo pɛ dii kialiŋ u si ŋaa bil u niaa lɛ Wia kuorii-la tuɔŋ. [13] U laala
Sitaani nisiŋ lɛ, a kɛŋla kaa mu hɛ u bii-chooluŋ kuorii-la lɛ di u bibeŋla.
[14] U nɛ Wia joŋo ṯiŋ la haachɛba chimiŋ a joŋ la haachɛba chɛla.

Kirisito kɛŋ doluŋ wii-kala lɛ

[15] Kirisito nɛ nagɛ Wia-la nagisiŋ kala kala, nii-la la si bi na. U nɛ kii
kuŋ-kala u si ŋaa. [16] U lɛ nɛ Wia to a ŋaa kuŋ-kuŋ-kala si hɛ wia nyuŋ
ari tiŋteeŋ, kialiŋ la síi na ari kialiŋ la si bi na kala, a pɛ Wia bii-zɔŋŋɔɔ
ari bii-bɔŋŋɔɔ kala lɛ. U lɛ nɛ u to a ŋaa kiaa kala. Ba hɛ dimɛ u yiriŋ
lɛ. [17] U nɛ laa sipaaŋ hɛ dimɛ, ka kuŋ-kala-na hɛ dimɛ. U níi beŋ kiaa
kala ba chiŋ ba di-chinaa. [18] U nɛ ŋaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
kuhiaŋ aa beŋba. Ba nagɛ u yaraa, u nɛ ŋaa ba nyuŋ. U nɛ suomo bil
Wia niaa geŋtine, bɛɛ wiaa u nɛ ŋaa buŋbuŋ nii-la si laa sipaaŋ sii suuŋ
lɛ nialaa kala si suba lɛ. Ŋii wiaa u nɛ kɛŋ doluŋ wii-kala lɛ. [19] Wia cho
di Yesu nagɛ u-na Wia nagisiŋ kala kala. [20] U lɛ nɛ Wia to ba di kuŋ-kala
siŋ, kialiŋ si hɛ wia nyuŋ ari kialiŋ si hɛ tiŋteeŋ lɛ kala. Bua-la u si suu
daa-gɛsɛɛ nyuŋ, u chaliŋ jaasɛ. U chal-la jaasiŋ nɛ leŋe Wia ari kialaa kala
si hɛ dimɛ tuɔsaa fiɛlɛ dɔŋɔ nyuŋ.
[21] Ma di Wia siaa fa bi dɔŋɔ na a tiŋ ma wu-bɔmɔ-la ŋaaniŋ ari ma
tuɔbiiŋ lɔrunu-la wiaa. [22] Ama lɛɛlɛ Wia ŋaa ma duu siŋ a tiŋ Kirisito suuŋ

lɛ, duu kɛŋma kaa kɔ Wia sipaaŋ ari tuɔ-pula, duu sima nyaŋ. 23 Kirisito
jaŋ ŋaa ŋla pima, di ma kɛŋ yarida-la naaŋ lɛ a chiŋ kpaŋ kpaŋ, aa yiɛlɛ
wialiŋ ba si ŋmuŋsa Wia teniŋ tuɔŋ. Ma nii Wia wu-zɔŋŋɔɔ deeŋba ba si
bula pi niaa leree yuga nɛ. Mi-na Pɔɔl ma ku ŋaa Wia tiŋtinnaa dɔŋɔ aa
bul Wia wiaa.

Tiŋtimii-la Pɔɔl si tima pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi

24 Lɛɛlɛ mi tuɔŋ tɔrɔ hɛɛ-la lɛ mi si na a pima. Hɛɛ-la jaŋ pɛ dɛrɛ, ari
Kirisito si si mi jaŋ na hɛɛŋ pi nialiŋ si laa u wiaa dii aa hilimi. U niaa ŋaa
kubala nɛ, a nagɛ u yaraa si ŋaa kubala ŋii. 25 Mi ku ŋaa ba tiŋtinnu dɔŋ.
Wia nɛ liisɛmi di mi tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ a pima, di mi bul Wia niiŋ wiaa kala
a pima. 26 Wia niiŋ wiaa fa fáa nɛ. Wia joŋo faa la naabalimaba tiŋteeŋ lɛ
faafaa kala a ku yi bua deeŋ lɛ. Ama lɛɛlɛ Wia joŋo dagɛ u niaa nɛ. 27 Ba
nɛ Wia liisɛ di ba jiŋ wialaa si zɔmɔ ŋii kiŋkɛŋ, ka u fa joŋo faa. Lɛɛlɛ u
dagɛ ba si magɛ ŋii nialaa si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ. Wialiŋ nɛ daga ari
Kirisito hɛ ma tuɔŋ lɛ. Ŋii wiaa maa yiɛlɛ di ma kpaa u yiri-bal-la Wia-jaŋ
lɛ. 28 U wiaa nɛ la bula pipi niaa. Laa kpurisɛ nuu-kala digilaa, aa dagɛ
nuu-na kala ari wu-jimii-na kala, di la wuo ŋaa ba waa dɛrɛ Kirisito wiaa
lɛ. 29 Ŋii wiaa mi faasa hɛ mi doluŋ kala a titiŋ, ari Wia si joŋ u dol-bal-la
pimi di mi kaa titiŋ ŋii.

2

1 Mii chɛ di ma jiŋ ŋii mi si hɛ doluŋ a faasa tima pima a pɛ Wia nialaa si
hɛ Laadisiya lɛ, ari Wia nialaa dɔŋsuŋ kala ha si bimi naa. 2 Mii chɛ di ba
kɛŋ bɔi-duoŋ a tiŋ chonuŋ si wuo kɛŋba hɛ dɔŋɔ, di ba wuo jiŋ wu-faali-la
kala kala woruŋ a dɛrɛ si tigɛ Kirisito lɛ a laa dii. 3 Wu-jimiŋ kala hɛ u
teeŋ nɛ. U duŋduŋa nɛ wuo ŋaa la sɛnɛ ku jiŋ wiaa a kɛŋ wu-jimiŋ.
4 Mi bul ŋii pipima di nuu-kala sí wuo nyisɛma ari nii-sima. 5 Mi tuo ma
teeŋ, ama mii biinɛ ma wiaa ari mi hɛ ma teeŋ, aa juɔsɛ ma si ŋaa Yesu
yarida a chiŋ kpaŋ kpaŋ, a fiɛlɛ ma yaraa.

Mii-zɔŋ-la la si kɛnɛ Kirisito teeŋ

6 Ma si sɛyɛ ari Yesu Kirisito nɛ ŋaa ma Tiina, má leŋ di wii-na kala ma
síi ŋaa lɛ, duu nagɛ ma duu ŋaa kubala nɛ. 7 Má leŋ di ma naapoloo suusa
juu-u woruŋ, di ma wuo gunnɛ u wiaa woruŋ a wuo chiŋ ma yarida lɛ,
ari ma si gunnɛ ŋii di ma ŋaa. Má ma pɛ a faasa lɔllɛ Wia woruŋ.
8 Ma sí leŋe di nuu-kala yuo diima di ma tou. Baa dagɛma nuhuobiine
wu-jimiŋ, a nyisɛma ari wialaa si bi bubuɔsaa kɛnɛ. Ba to nuhuobiinee
naabalima wɛniŋ a dagɛ di-suomuŋ wiaa nialiŋ síi to. Wiaa deeŋba bi
Kirisito teeŋ lia. 9 Wia nagisiŋ kala kala hɛ Yesu nuhuobiine yara-la lɛ nɛ.
10 Ma duu si ŋaa kubala, ma bi kuŋ-kala chɛɛ ka. U nɛ kii Wia bii-bɔŋŋɔɔ
ari Wia bii-zɔŋŋɔɔ ari Wia tiŋdaaraa kala. U nɛ kɛŋba doluŋ aa beŋba.
11 Ma di Kirisito si ŋaa kubala, u naga ari u keri ma penee nɛ. U bi naga
nuhuobiinee keriŋ. U nɛ ŋaa ma wuo leŋ ma faafaa wu-kɛnɛ-la si bɔmɔ a
ta. 12 Wii-chuɔlɛ liiŋ ba si foma, u naga ma di Kirisito kala nɛ ba joŋo hugi.
Wia dol-bal-la wuo chisɛ Yesu suuŋ lɛ. A tiŋ ma si laa wiiŋ deeŋ dii, ma
duu kala nɛ sii suuŋ lɛ. 13 Ma faafaa wu-kɛnɛɛ ari ma haachɛba nɛ leŋe
ma naga ari ma suba. Ama Wia si leŋe Yesu sii suuŋ lɛ, ma ma kɛŋ miisiŋ.
U joŋ la haachɛba kala a chɛla. 14 La chei u niiŋ wialaa kala u si ŋmuŋsa,
ka u bi leŋe la tel. Kirisito si suu daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ kpu wialaa la si ŋaa
ta. 15 U liisɛ Sitaani ari Wia bii-bɔŋŋɔɔ kala doluŋ. U kɛŋba muuri ni-daŋ

tuɔŋ. U si suu daa-gɛsɛ-la nyuŋ ŋaa u juɔsɛ ba nyuŋ, ari nii-la síi juɔsɛ u
ni-yuo-diilee nyuŋ ŋii.
16 Ma sí leŋe di ba bil kisinniŋ pima a tiŋ kudiilee koo ku-nyualaa koo
tapulaa lɛ a joŋ cheeriŋ pima. 17 Kisinniŋ deeŋba naga ku-la si jaŋ kɔ
daaliimiŋ nɛ. Ku-la titia nɛ ŋaa Kirisito. 18 Ma sí leŋe di nuu-kala joŋ
cheeriŋ pima a pɛsɛma lɛ di ma kɛŋ ma titia a muuri, a chuchuɔlɛ Wia
tiŋdaaraa. Niaa deeŋba kɛŋ wialiŋ ba si na a nagɛ duosoo tuɔŋ a kaa lɛrɛ.
Ba bi wii-kala ŋaa aŋ bibigisi ba titia lɛ. Ba yie ŋaa ŋii a tiŋ ba si yie biinɛ
ba yaraa wiaa nɛ. 19 Ba bi Kirisito lɛ mɛrɛ, nii-la si ŋaa la nyuŋ. U nɛ ŋaa
Wia niaa waau lɛ ari Wia síi chɛ ŋii. Ba waau lɛ ari nuhuobiine yaraa
haŋgbeli-susugusuŋ ari poloo si mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a waa ŋii, aŋ ka nyuŋ ŋaa
ba doluŋ tiina.
20 Ma di Kirisito si suba ŋii, u maga di ma liisɛ ma titia di-suomuŋ wiaa,
niaa fa síi to. Ŋii wiaa, ma sí ma titia joŋo to kisinniŋ lɛ a nagɛ ari ma haa
to dunia woŋbiiŋ nɛ. Kisinni-la nɛ ŋla: 21 Ma sí kiaa dɔŋsuŋ kpagu, ma
sí kiaa dɔŋsuŋ dii, ma sí kiaa dɔŋsuŋ digu. 22 Ma sí kudiile-la kisinni-la
to. Kudiile-la ma síi dii, ba jaŋ dɛrɛ ma yaraa lɛ. Nuhuobiinee nɛ dagɛ
kisinniŋ deeŋba. 23 Ba daginniŋ deeŋba yie nagɛ ba kɛŋ wu-jimiŋ. Ba yie
dagɛ di niaa to ba-na Wii-chuɔlɛ woŋbiiŋ, a bul di ba muuri ba titia, aa
dɔgisɛ ba yaraa. Daginniŋ deeŋba bi jaŋ wuo ŋaa di niaa leŋ ba yaraa
wu-chooloo a ta.

3

1 Ma di Kirisito kala si sii suuŋ lɛ nɛ ŋii, máa chɛ wialaa si hɛ Wia-jaŋ,
lee-la Kirisito si hɔŋ u kuori-kpasa lɛ Wia sɛmɛ. 2 Má joŋ ma nyuŋ kala hɛ
wialiŋ si hɛ Wia-jaŋ lɛ, aŋ sí ma nyuŋ joŋo hɛ dunia wiaa lɛ, 3 bɛɛ wiaa u
naga ma suba nɛ. Ka ma miisiŋ faa Kirisito lɛ. U nɛ hɛ Wia teeŋ. 4 Kirisito
nɛ ŋaa la miisiŋ. Bua-la lɛ u si jaŋ miira kɔ, niaa jaŋ na ma duu kala di
maa kpaa u yiri-bal-la.

Má kpu dunia wialaa si hɛma lɛ a ta

5 U maga di ma kpu dunia wialaa kala si hɛma lɛ a ta nɛ. Ba nɛ ŋla:
Ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ wu-ŋaalaa, disinniŋ ŋaaniŋ, wu-liiliŋ ŋaaniŋ,
wu-bɔŋŋɔɔ biiniŋ, tuɔ-luŋ wuŋaalaa. Tuɔ-luŋ wuŋaalaa-na paala nagɛ
vuiaa kpaariŋ nɛ. 6 Wia jaŋ dɔgisɛ nialaa [si bi u niiŋ sɛyɛ] aŋ ŋiŋaa wiaa
deeŋba. 7 Ma ma fa hɛ nialaa tuɔŋ nɛ a vɛnɛɛ ŋaa wiaa deeŋba. 8 Ama
lɛɛlɛ u maga di ma joŋ wiaa deeŋba kala ta. Ba nɛ ŋla: Baaniŋ naniŋ,
baaniŋ fiisiŋ, wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ niaa lɛ, hari-gaariŋ, wu-liiliŋ buluŋ. 9 Ma
sí wiaa nyia a pi dɔŋɔ, bɛɛ wiaa ma joŋ ma faafaa wu-bɔmɔ-la ma fa síi
ŋaa ta nɛ 10 aŋ lɛɛlɛ tuto wu-kɛnɛ-la si zɔmɔ. Wia ŋaa ma waa wu-kɛnɛɛ
deeŋba tuɔŋ di ma wuo jiŋ u wiaa woruŋ a ku nagɛ u titia nagisiŋ. 11 Niaa
deeŋba tuɔŋ u bi wii kɛnɛ di ma ŋaa Ju̠u tiŋŋaa koo ma bi Ju̠u tiŋŋaa
ŋaa, di ma keri ma penee koo ma bi ma penee kere, di ma ŋaa nuhuɔraa
koo ni-gɔllɔ baaraa, di ma ŋaa yosuŋ koo di ma tii ma titia, Wia niaa tuɔŋ
wu-nyuŋ nɛ ŋaa Kirisito.
12 Wia liisɛma a leŋ ma ŋaa u niaa. U choma. Ŋii wiaa, má leŋ di maa
fá niaa nennige a kɛŋ zile, a kɛŋ ma titia muuri, a ŋaa chim, a kɛŋ kenyiri.
13 Má kɛŋ piina ari kenyiri ma dɔŋsuŋ teeŋ. Di ma kɛŋ wii ari dɔŋɔ maa,
má joŋo chɛ dɔŋɔ. La Tiina si joŋ ma haachɛba chɛma, má ma joŋo chɛ
dɔŋɔ ŋii. 14 Wu-nyuŋ nɛ ŋla: Má cho dɔŋɔ. Chonuŋ nɛ jaŋ pima doluŋ di
ma wuo kaa ŋaa wiaa deeŋba kala woruŋ. 15 Má hɔŋ ari yarifiɛlaa a kɛŋ

nii-bala Kirisito si pima. Wia yirɛma di ma hɔŋ ŋii a tiŋ ma si ŋaa kubala.
Má lɔllɛ Wia 16 a leŋ di wialaa kala Kirisito si bula hɛ ma tuɔŋ woruŋ.
Má kpurisɛ dɔŋɔba digilaa aa dagɛ dɔŋɔ ari wu-jimiŋ. Má yii yiila-la si hɛ
Wia teniŋ tuɔŋ, ari Wia niaa yiilaa dɔŋsuŋ, ari yiilaa Wia Diŋ-zɔŋ-la si
dagɛma. Má yii ŋii a pi Wia a lɔllu ma tuɔsaa lɛ. 17 Wialiŋ kala ma síi ŋaa
ari wialaa kala ma síi bul, má ŋaa ba kala la Tiina Yesu doluŋ lɛ a lɔllɛ la
Nyimma Wia u doluŋ lɛ.

Wia niaa si maga baa ŋaa ŋii dɔŋɔba lɛ

18 Haalaa, má to ma balaba niiŋ a tiŋ ma síi to Wia. 19 Baalaa, má cho
ma haalaa, ma sí ba nyuŋ tɛru. 20 Haŋbiisiŋ, má to ma naaŋba ari ma
nyimmaba wii-na kala lɛ, ŋii níi tɔrɛ Wia tuɔŋ. 21 Nyimmaba, ma sí ma
biiriŋ walimu kiŋkɛŋ di ba yaraa yuɔrɛ. 22 Yosuŋ, má to nialaa si ŋaa ma
tiŋŋaa dunia lɛ wii-na kala lɛ. Ma sí leŋe di ma tiŋ woruŋ bua-la lɛ ma
tiŋŋaa síi beŋma duŋduŋ, a sí chɛ di ma tiŋ di ba bɛsɛma lɛ. Ama má tiŋ
ari tuɔ-bala a tiŋ ma síi fá Wia. 23 Tiŋtimii-la kala ma síi tiŋ, má tiŋ ari
tuɔ-bala a nagɛ ma tima pipi Wia nɛ, nuhuobiinee dee. 24 Ma sí yu ari Wia
jaŋ ti̱ŋ ma time, kialiŋ u si bil u niaa lɛ Wia-jaŋ lɛ. La Tiina Kirisito nɛ ma
tiŋ tiŋtiŋŋa-la a pipa. 25 Wu-bɔŋ ŋiŋaaraa ma jaŋ laa ba time a magɛ ba
wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa lɛ. Wia sipaaŋ tuo nii-la ŋ si ŋaa lɛ.

4

1 Yosuŋ tiŋŋaa, má to wutitii a joŋ magɛ ŋii si maga a pi ma yosuŋ, aŋ
sí yu ari ma ma kɛŋ Tiina nɛ Wia-jaŋ lɛ.
2 Má chuɔlɛ Wia bua-na kala a sí leŋ, a pɔ ma titia lɛ, aa lɔllɛ Wia. 3 Má
pɛ chuɔlɛ Wia pipila maa, di Wia wuo suri woŋbiiŋ pila di la wuo bul
Kirisito wialaa fa si faa, 4 a polli woruŋ ŋii mi si maga di mi bul. Ba wiaa
nɛ tii ba kɛŋmi tɔ dia.
5 Di ma hɛ nialaa si bi Yesu niiŋ to tuɔŋ, má kɛŋ ma titia a jiŋ woŋbii-la
ma si jaŋ to. Bua-na kala lɛ di ma nɛ na woŋbiiŋ, má bul wiaa piba aŋ pɛ
ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. 6 Má leŋ di ma wu-bulaa kala siŋ a kɛŋ bubuɔsaa, di ma
wuo jiŋ ŋii ma si jaŋ to a wuo chaarɛ nuu-kala wiaa siaa pu.

Chuɔlaa

7 Tikikas jaŋ bul mi wiaa kala pima. U ŋaa la naaŋbii-choolii nɛ, a ŋaa
Wia tiŋtinni-titii, a ŋaa la tiŋtinni dɔŋɔ ma Kirisito tiŋtiŋŋaa lɛ. 8 Mii timu
di ma jiŋ ŋii la si naga, di u wuo ŋaa di ma nyuŋ nyaasɛ. 9 Ba di Oniisimas
mii tiŋ. U ma ŋaa la naaŋbii-titii-la la si cho nɛ a ma lii ma jaŋ. Ba jaŋ
bul wii-na kala si ŋaa daha a pima.
10 Arisitaakis ka chuɔlɛma. La duu kala nɛ ba kaa tɔ dia. Maak-la si
ŋaa Banabas naaŋbie maa chuɔlɛma. Mi laa sipaaŋ dagɛma wialiŋ ma si
jaŋ ŋaau lɛ. Duu nɛ kɔ, má kɛnu woruŋ. 11 Yesu ba síi yirɛ Jasitis ma si
duu chuɔlɛma. Niaa deeŋba batori duŋduŋa nɛ ŋaa mi tiŋtinni-dɔŋsuŋ
a lii Ju̱u timma-la si ŋaa Yesu yarida tuɔŋ, a pɛmi lɛ aa bul Wia kuorii-la
wiaa. Ba ŋaa mi tuɔŋ fiɛlɛ. 12 Ɛpafiras ma si lii ma jaŋ chuɔlɛma. U ma
ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinni-la dɔŋɔ nɛ aa tiŋ u tiŋtiŋŋaa. U yie chuɔlɛ Wia
pipima ari siifiɛsiŋ, di ma waa dɛrɛ Wia wiaa lɛ a jiŋ woruŋ wialiŋ kala
Wia síi chɛ di ma ŋaa. 13 Mi jaŋ wuo bula pima ŋii u si faasa hɛ u doluŋ
kala a tima pima, ari nialiŋ kala si hɛ Laadisiya ari Hiirapolis lɛ. 14 Luuk,
dɔkitɔ-la la si cho ari Dimas ka chuɔlɛma. 15 Má chuɔlɛ niaa deeŋba mi si
chɛ di mi diisɛ a pima: La naaŋbiiri-la si hɛ Laadisiya lɛ, Nimifa ari nialiŋ

si laa Yesu wiaa dii aa hilimi u dia lɛ. 16 Di ma karimɛ teniŋ deeŋ a pi ma
niaa dɛrɛ, má leŋ di ba ma karimɛ teŋ-la a pi Wia nialaa si hɛ Laadisiya lɛ.
Ka má ma laa mi teŋ-la Laadisiya niaa teeŋ a ma karimɛ ma tuɔŋ. 17 Má
bula pi Akipas duu hɛ u doluŋ kala aŋ tiŋ Wia tiŋtimii-la woruŋ u si joŋo
pu duu tiŋ.

18 Lɛɛlɛ mi-na Pɔɔl titia níi ŋmuŋsɛ aa chuɔlɛma. Ma sí mi wiaa yu ari
ba tɔmi dia. Wia jaŋ pɛma lɛ ari u lahɔrimɔ.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI TƐSALONAAKA NIAA

1 Mi-na Pɔɔl ari Silivaanas ari Timoti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a hɛ Tɛsalonaaka lɛ a ŋaa la Nyimma Wia
ari la Tiina Yesu Kirisito niaa. Wia jaŋ pɛma lɛ di ma hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Wia a mu tigɛ Tɛsalonaaka niaa lɛ

2 La yie chuɔlɛ la Nyimma Wia pipima kala nɛ. Di la níi chuɔlɛ Wia,
la yie lulɔllu nɛ a tiŋ ma wiaa. 3 La yie liliisu ŋii ma síi tiŋ u tiŋtiŋŋaa
a tiŋ ma si laa Yesu wiaa dii lɛ, ari ŋii ma si cho niaa, ari ŋii ma si kɛŋ
yiɛlaa la Tiina Yesu Kirisito lɛ. 4 Mi naaŋbiiriŋ, la jima nɛ ari Wia choma
nɛ woruŋ, ŋii nɛ tii u liisɛma di ma ŋaa u niaa. 5 Bua-la lɛ la si bul Wia
wu-zɔmɔ-la a pima, u bi naga ari wu-buluŋ duŋduŋa nɛ la ku bula pima.
La si hɛ ma teeŋ, Wia wu-zɔmɔ-la fa kɛŋ doluŋ, ka Wia Diŋ-zɔŋ-la ma fa
hɛ la teeŋ. Wialiŋ ma si nia juu ma digilaa nɛ woruŋ. La si hɛ ma teeŋ,
ma na la mɛlɛ fa si nagɛ ŋii nɛ. Ma wiaa nɛ tii la kɛŋ la titia woruŋ ŋii.
6 Ma to la wu-ŋaalaa hariŋ nɛ a to la Tiina Kirisito maa. Ma si laa wialiŋ
dii ŋii, ba dɔgisɛma woruŋ, ama Wia Diŋ-zɔŋ-la leŋe ma jujuɔsɛ wialiŋ lɛ.
7 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii a hɛ Masidoonia ari
Akaaya tiŋteeŋ chɛbɛma lɛ nɛ. 8 La Tiina Wia wialiŋ ma si nia lii ma lɛ nɛ
a teeli Masidoonia ari Akaaya tiŋteeŋ kala lɛ. U ŋii duŋduŋa ma saa dee,
lee-kala baa bul wiaa a mu tigɛ Wia wialiŋ ma si laa dii lɛ. Ŋii wiaa u bira
bi maga di la bul ma wiaa pi nuu-kala. 9 Niaa yie bubul ŋii ma si kɛŋla
woruŋ bua-la lɛ la si kɔ ma teeŋ. Ba yie bul ari ŋii ma si via ma vuiaa ta
aŋ birima to Wia. U nɛ weye, u nɛ ŋaa Wii-titii-la. 10 Maa gbɛrɛ u Bie Yesu
duu lii Wia jaŋ kɔ. U nɛ Wia chisɛ suuŋ lɛ. U nɛ jaŋ laala ta tapulii-la Wia
baaniŋ si jaŋ sii nuhuobiinee nyuŋ.

2

Tiŋtimii-la Pɔɔl si tima Tɛsalonaaka lɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, la fa si kɔ ma teeŋ ŋii, ma jima u fa bi pɛi ŋaa. 2 Aŋ
ka la kɔ ma teeŋ Tɛsalonaaka lɛ, la fa laa sipaaŋ na hɛɛŋ nɛ. Ba dɔgisɛla
woruŋ Filipa taŋ-la lɛ. La si chɛ la bul Wia wu-zɔmɔ-la a pima maa, niaa
yuga a lii la hariŋ. Ama Wia-la la si tima pipa pila nyu-duoŋ la wuo bul u
wu-zɔmɔ-la a pima maa. 3 La bi ma teeŋ kɔ di la ku bul wialiŋ si bi wutitii
ŋaa a pima. La bira bi tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ ma kaa kɔ. La bi maa nyisa ma.
4 Wia na ari la ŋaa ni-titiiba nɛ. Ŋii nɛ tii u liisɛla di la bul u wu-zɔmɔ-la
a pi niaa. Wialiŋ la síi bul, la fa bí chɛ di la bul di niaa tuɔŋ tɔrɛ la nyuŋ.
Ama laa chɛ di Wia tuɔŋ tɔrɛ wialiŋ la síi bul lɛ nɛ. U níi beŋ la tuɔbiinaa.
5 Ma saa jima ari la si kɔ ma teeŋ, la bi nii-sima nɛ kaa kɔ. La bi kɔ di
la bul kaŋfugi wiaa a laa ma kiaa. Wia nɛ ŋaa la siada tiina. 6 La bi ma
teeŋ kɔ di ma niaa koo niaa dɔŋsuŋ zizilla. La si ŋaa Kirisito naŋzɔɔba
ŋii, la fa jaŋ hɔŋ ma nyuŋ a gbɛrɛma. 7 Ama la bi ŋii ŋaa. La leŋe la siaa
fiɛlɛ ma teeŋ nɛ, ari haala si yie bibeŋ u biiriŋ nyuŋ ŋii. 8 La si ku choma
woruŋ, la joŋ la titia kala a pima nɛ, la bi Wia wu-zɔmɔ-la duŋduŋa bula
pima. La ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa la di ma kala mal dɔŋɔ nɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

9 La naaŋbiiriŋ, ma jiŋ ŋii la fa si faasa tiŋ a na hɛɛŋ bua-la lɛ la fa síi
bul Wia wu-zɔmɔ-la aa pima. La tiŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala nɛ, di la sí
ma nyuŋ hɔŋ a gbɛrɛma. 10 Ma di Wia kala jaŋ ŋaa la siada tiŋŋaa ari la
fa si hɛ ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii teeŋ, la wu-ŋaalaa kala fa to Wia
woŋbiiŋ nɛ a ŋaa wutitii. La bi wii-kala ŋaa chei. 11 La si hɛ ma teeŋ, la
kɛŋma, ari haŋbiisiŋ nyimma si yie kɛŋ u haŋbiisiŋ ŋii nɛ. Ma jiŋ ŋii la
si chagilɛ ma kuŋ-kala di ma wuo to wutitii-la a wuo leŋ ma nyuŋ nyaasɛ.
La bira sulma 12 di ma leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ Wia sipaaŋ. Wia nɛ yirɛma di
ma ku juu u kuorii-la tuɔŋ aŋ pɛ na u tula.

13 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, la yie lulɔllɛ Wia nɛ bua-na kala. La si kɛŋ Wia
wialiŋ ku bula pima maa, ma laaba a sɛiba nɛ. Ma bi biina ari ba ŋaa
nuhuobiine wiaa, ama ma sɛiba ari ba sɛnɛ ŋaa Wia wiaa nɛ. Ma nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii, Wia niiŋ wiaa deeŋba leŋ ma chiŋ kpaŋ kpaŋ wialiŋ
ma si laa dii lɛ.

14 Mi naaŋbiiriŋ, ma ma ku nagɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi aa
to Yesu Kirisito, a hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ. Hɛɛ-la ba si na, u titia nɛ ma ma
na. Ju̱u tiŋŋaa si dɔgisɛ ba tuɔŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii Judiya tiŋteeŋ
lɛ ŋii, ŋii nɛ ma ma na hɛɛŋ ma taŋ niaa nisiŋ lɛ. 15 Ju̱u tiŋŋaa deeŋba nɛ
kpu la Tiina Yesu ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ba to
naasiŋ dɔgisɛla maa. Wia tuɔŋ bi ba nyuŋ tɔrɔ. Ba hosi nuu-kala nyuŋ.
16 Ba paala pugila, di la sí Wia wiaa bula pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa di
Wia laaba ta. Wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa, ba tuɔŋ wu-bɔmuŋ nɛ ŋla. Ama lɛɛlɛ
Wia baaniŋ sii ba nyuŋ nɛ.

Pɔɔl bul duu cho duu miira mu na Tɛsalonaaka timma-la

17 Mi naaŋbiiriŋ, la si pɔrɛ dɔŋɔ lɛ, u bi diene, ka laa biinɛ ma wiaa. La
si bi maa na ŋii, ŋii nɛ la faa chɛ la ku nama ari siifiɛsiŋ. 18 Mi-na Pɔɔl
titia paala nɛrikɛ nɛrikɛ nɛ di mi bira ku nama, ama Sitaani tɔ la woŋbiiŋ.
19 La yiɛlaa hɛma lɛ nɛ. La tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ. Di la Tiina Yesu nɛ miira
kɔ, a tiŋ ma wiaa la jaŋ bigisi la titia lɛ. 20 Ma nɛ laa yiriŋ pila. A tiŋ ma
wiaa la yie jujuɔsɛ nɛ.

3

1 La si walima ka di la ku nama, ŋii nɛ la biinɛ ari u jaŋ pɛla lɛ di la nɛ
hɔŋ Atɛŋ taŋ-la lɛ, 2 aŋ tiŋ la naaŋbie Timoti duu ku nama. U tima pipi
Wia nɛ aa bul Wia wu-zɔmɔ-la si tigɛ Kirisito lɛ nɛ a pima. U pɛma lɛ di
ma chiŋ wialiŋ ma si laa dii lɛ woruŋ a wuo leŋ ma nyuŋ nyaasɛ. 3 Ma síi
na hɛɛŋ ŋii, u jaŋ pɛma lɛ di nuu-kala bɔyɛ sí jujoŋ a mu tigɛ hɛɛ-la ma síi
na lɛ. Wia nɛ liisɛla la na hɛɛ-la. 4 La fa si hɛ ma teeŋ, la laa sipaaŋ bula
pima ari la jaŋ na hɛɛŋ. Wialiŋ la si bula pima ku ŋaa wutitii nɛ. Lɛɛlɛ
ma naba nɛ.

5 Mi si nyalima lɔl di mi ku nama, ŋii nɛ mi tiŋ Timoti di mi jiŋ ŋii
ma si china a mu tigɛ wialiŋ ma si laa dii lɛ. Mi fá fawulluŋ ari Sitaani
jaŋ magisɛma a ŋaa di ma joŋ wialiŋ ma si laa dii ta. Di ma nɛ ŋaa ŋii,
tiŋtimii-la la si tima ma teeŋ jaŋ ŋaa pɛi. 6 Ama lɛɛlɛ Timoti si lii ma teeŋ
kɔ, u kɛŋ wu-zɔŋ nɛ ku bula pila. U bula pila ari ma chiŋ wialiŋ ma si
laa dii lɛ nɛ a cho niaa maa. U bira bula pila ari ma yie liliisi la wiaa nɛ
woruŋ bua-na kala lɛ, a fa cho di ma nala, ari la ma síi cho di la nama ŋii.
7 Mi naaŋbiiriŋ, laa na hɛɛŋ nɛ ka wiaa wiwalimɛla. Ama la si nia ari ma
chiŋ ma yarida lɛ ŋii, la tuɔŋ piŋ di-bala nɛ. 8 Di ma nɛ chiŋ ma yarida lɛ,
lɛɛlɛ-na la na wiese nɛ.

[9] La bi jaŋ wuo lɔllɛ Wia a mu dɛrɛ a tiŋ ma wiaa. La yie jujuɔsɛ Wia
sipaaŋ nɛ a tiŋ ma wiaa. [10] Laa sul Wia nɛ woruŋ titaŋiŋ ari wiihɛyɛ kala
di la wuo ku nama, a wuo pɛma lɛ di ma na kialiŋ si ka a tigɛ ma yarida
lɛ. [11] Laa sul la Nyimma Wia ari la Tiina Yesu di ba chɛ woŋbiiŋ pila di
la kɔ ma teeŋ. [12] La biraa sul la Tiina Yesu duu pɛma lɛ di ma wasa cho
dɔŋɔ, di ma cho dɔŋɔ kiŋkɛŋ a cho nuu-kala, ari la si choma ŋii, [13] aŋ bira
sulu duu leŋ di ma kɛŋ doluŋ ma tuɔŋ lɛ, a kɛŋ tuɔ-pula la Nyimma Wia
sipaaŋ, a sí wii-kala kɛŋ tapulii-la la Tiina Yesu ari u niaa si jaŋ miira kɔ.

4

Wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ

[1] Mi naaŋbiiriŋ, wialiŋ mi síi chɛ di mi bul wu-kaaniŋ nɛ ŋla: Laa sulma
la Tiina Yesu doluŋ lɛ di ma leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ, di Wia tuɔŋ tɔrɛ ma nyuŋ.
Ma na ŋii la fa síi kɛŋ la titia ma teeŋ. Ma gunnɛ mɛli-zɔŋ-la la teeŋ. Ma
mɛlɛ si zɔŋ ŋii, má ŋaa ŋii a pipɛ. [2] Ma jiŋ wialiŋ la Tiina Yesu si joŋo
pila di la ma joŋo dagɛma. Má to wiaa deeŋba. [3] Wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ
nɛ ŋla, di ma sí disinniŋ kɛŋ. U cho di ma liisɛ ma titia ha-chɔruŋ ari ba-
chɔruŋ wu-ŋaalaa lɛ. [4] Nuu-kala maga duu to Wia woŋbiiŋ lɛ a jaa haala,
di Wia tuɔŋ tɔrɛ. Duu nɛ to ŋii, nuu-kala jaŋ zilu a na duu bi disinniŋ
kala kɛnɛ wiiŋ deeŋ lɛ. [5] Ma sí ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaaalaa lɛ to a gɔllɔ chichɛ
haalaa ari nialiŋ si bi Wia jiŋ síi ŋaa ŋii. [6] Bira nuu-kala sí wii ŋaa chei
u dɔŋɔ tiina a tigɛ u haala lɛ. La chaasa bula pima nɛ faafaa kala ari
Wia jaŋ dɔgisɛ nialiŋ si ŋaa disinniŋ a tigɛ haalaa lɛ. [7] Wia bila liisa di la
ŋiŋaa wu-liiliŋ, ama u liisɛla di la ŋaa tuɔ-pul timma nɛ. [8] Nii-la kala si
via wialiŋ mi si bula, nuhuobiine dee tiina via, Wia nɛ u via ŋii, nii-la si
joŋ u Diŋ-zɔŋ-la pima.

[9] Mi naaŋbiiriŋ, u bi maga di mi ŋmuŋsɛ teniŋ a bula pima ŋii ma si jaŋ
cho dɔŋɔ, bɛɛ wiaa Wia titia dagɛma ŋii ma si jaŋ cho dɔŋɔ nɛ. [10] Wutitii,
ma paala cho nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii a hɛ Masidoonia lɛ nɛ. Mi
naaŋbiiriŋ, la saa sulma di ma wasa cho niaa kii ŋii. [11] La laa sipaaŋ bula
pima di ma hɛ ma doluŋ kala a fiɛla hɔŋ, a bibeŋ ma titia tiŋtiŋŋaa nyuŋ
a wuo nina ma ku-chɛɛlɛɛ. [12] Di ma nɛ ŋaa ŋii, nialiŋ si bi Wia wiaa laa
dii jaŋ zizilma. Ma bi jaŋ hɔnɔ gbɛrɛ nuu duu pima ma ku-chɛɛlɛɛ.

[13] Mi naaŋbiiriŋ, laa chɛ di ma jiŋ wutitii-la a mu tigɛ nialiŋ si suba lɛ,
di ma tuɔŋ sí faasa chei a nagɛ nialiŋ si bi kuŋ-kala ka yiɛlɛ tuɔŋ si chei
ŋii. [14] La si laa dii ari Yesu suba nɛ aŋ sii suuŋ lɛ, ŋii titia nɛ la ma laa dii
ari Wia jaŋ chisɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aŋ suu.

Yesu jaŋ chisɛ nialiŋ si laa u wiaa dii suuŋ lɛ

[15] La Tiina Yesu dagɛla ŋla: La nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hɛ la miisiŋ
lɛ tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ, la bi jaŋ laa nialiŋ si suba sipaaŋ
a mu Yesu teeŋ. [16] Bua kubala la Tiina Yesu jaŋ lii Wia-jaŋ a ku tuu dunia.
Bua-la lɛ niaa jaŋ nii duu faasa kpia goŋ. Wia tiŋdaara kuhiaŋ ma jaŋ
kpia, ka di ba ŋmuu Wia nyile-la maa. Nialiŋ kala si laa Kirisito wiaa dii
aŋ suu, u jaŋ laa sipaaŋ chisɛba di ba sii suuŋ lɛ. [17] La nialiŋ si hɛ la miisiŋ
lɛ, u jaŋ kɛsɛla kaa pɛ nialiŋ u chisa suuŋ lɛ, di la kala cheŋ la Tiina Yesu
duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ wia nyuŋ. La jaŋ hɛ la Tiina teeŋ a kaa mu wuu.
[18] Má bul wiaa deeŋba a pi dɔŋɔ di ma tuɔsaa piŋ di-bala.

5

Má ŋaa siri a gbɛrɛ tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ

1 Mi naaŋbiiriŋ, u bi maga di mi ŋmuŋsɛ a bula pima a dagɛma tapulii-
la ari bua-la lɛ wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa, 2 bɛɛ wiaa ma titia jima woruŋ
di la Tiina Yesu níi kɔ tapulii-la, u jaŋ di-ma lɛ, ari gaara si yie guu kɔ ŋii
titaŋiŋ. 3 Bua-la lɛ niaa si jaŋ biinɛ ari leriŋ fiɛla nɛ di wii-kala tuo, wahala
jaŋ guu a juuba. Nuu-kala bi jaŋ wuo fá lɛl. U jaŋ nagɛ ari haala si kɛŋ
luoruŋ, u luoruŋ sii a wiwiiu lɛ duu lul.
4 Ama mi naaŋbiiriŋ, ma-na tuo birimiŋ tuɔŋ. Ma sí leŋe di bua-la guu
ku di-ma lɛ, ari gaara si yie juu gaa niaa kiaa a di-ba lɛ ŋii. 5 Ma kala ŋaa
nialiŋ si hɛ pulumuŋ tuɔŋ nɛ. La tuo titaŋiŋ, la tuo birimiŋ tuɔŋ. 6 Ŋii
wiaa, u bi maga di la piŋ doŋ ari nialiŋ si bi la Tiina gbɛrɛ síi ŋaa ŋii.
Ama u maga di la wei a kɛŋ la titia wii-na kala lɛ. 7 Titaŋiŋ nɛ niaa pipiŋ
doŋ. Titaŋiŋ ma nɛ niaa nyua siniŋ bubugi. 8 Ama la-na hɛ pulumuŋ tuɔŋ
nɛ, ŋii wiaa u maga di la kɛŋ la titia wii-na kala lɛ nɛ. Wialiŋ la si laa
dii ari la si cho niaa ŋii, má leŋ di ba nagɛ kiaa la si joŋo tɔ la bɔisiŋ. La
síi yiɛlɛ di Wia laala ta ŋii, má leŋ duu nagɛ hɔɔŋ nyuŋ-chuulo di la chu,
9 bɛɛ wiaa Wia bila liisa duu na baaniŋ la nyuŋ. Ama u liisɛla duu to la
Tiina Yesu Kirisito lɛ nɛ a laala ta. 10 La wiaa nɛ tii u suu, ŋii wiaa, di la
nɛ suba koo di la nɛ weye, la kɛŋ miisiŋ u teeŋ. 11 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa,
má ŋaa di ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa nyuŋ nyaasɛ, a pipɛ dɔŋɔ lɛ di ma wasa ŋaa
Wia yarida. Wialiŋ titia nɛ ma ŋaa lɛɛlɛ.
12 La naaŋbiiriŋ, nialiŋ la Tiina Kirisito si liisa di ba titiŋ ma teeŋ aŋ pɛ
ŋaa nihiasiŋ ma teeŋ aa dagɛma Wia wiaa, u maga di ma zizilba. 13 Má
zizilba a choba woruŋ a tiŋ tiŋtimii-la ba síi tiŋ wiaa. Má hɔŋ sɔm a ŋaa
sima dɔŋɔ lɛ.
14 La naaŋbiiriŋ, laa sulma di ma kpurisɛ yariwii tiŋŋaa digilaa, a pɛ
fawulubaa lɛ di ba kɛŋ bɔi-duoŋ, a pɛ nialiŋ si bi faasa chiŋ Wia wiaa
lɛ. Má kɛŋ kenyiri ari niaa deeŋba kala. 15 Di nuu nɛ ŋaa u dɔŋɔ tiina
wu-bɔŋ, u bi maga duu ma ŋaa wu-bɔŋ-la a ṯimu. Ama bua-na kala lɛ, má
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ ari nuu-kala lɛ. 16 Má jujuɔsɛ bua-na kala lɛ 17 a
chuchuɔlɛ Wia bua-na kala lɛ. 18 Wii-na kala lɛ, má lɔllɛ Wia. Ma si laa
Yesu Kirisito wiaa dii ŋii, ŋla nɛ Wia cho di maa ŋaa.

Pɔɔl chagilɛ Tɛsalonaaka tiŋŋaa a chuɔlɛba

19 Wia Diŋ-zɔŋ-la tiŋtiŋŋaa nagɛ nyiniŋ. Ma síu disu. 20 Ma sí wialiŋ ba
si bula Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ via. 21 Ama má magisɛ wii-kala na, a liisɛ
ku-la si zɔmɔ a kɛnu woruŋ. 22 Má liisɛ ma titia wu-bɔŋ kala lɛ. 23 Mii sul
Wia-la síi pi niaa yarifiɛlaa duu leŋ di ma wasa kɛŋ tuɔ-pula. U jaŋ beŋ
ma tuɔbiinaa ari ma yaraa kala a liisɛma wu-bɔŋ-na kala lɛ, di ma wuo
ŋaa ni-zɔŋŋɔɔ a sí disinniŋ kɛŋ, a mu yi tapulii-la la Tiina Yesu Kirisito si
jaŋ kɔ. 24 Nii-la si yirɛma ŋaa Wutitii Tiina nɛ, u jaŋ beŋma.
25 La naaŋbiiriŋ, má ma sul Wia pila. 26 Má guori dɔŋɔ a chuɔlɛ la
naaŋbiiri-la kala woruŋ.
27 Mii kpurisɛ ma digilaa Wia doluŋ lɛ di ma karimɛ teniŋ deeŋ a pi la
naaŋbiiri-la kala.
28 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, u jaŋ pɛma lɛ.

TEŊ-LIA-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
TƐSALONAAKA
NIAA

1 Mi-na Pɔɔl ari Silivaanas ari Timoti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Tɛsalonaaka lɛ, a ŋaa la Nyimma Wia,
ari la Tiina Yesu Kirisito niaa.
2 La Nyimma Wia jaŋ pɛma lɛ a leŋ ma hɔŋ ari yarifiɛlaa u doluŋ lɛ, ari
la Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ.

Tapulii-la Yesu si jaŋ miira kɔ, nialiŋ si na hɛɛŋ u wiaa, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ

3 Mi naaŋbiiriŋ, ma wasa chiŋ ma yarida lɛ a wasa cho dɔŋɔ kiŋkɛŋ
kiŋkɛŋ. Ma si ŋaa ŋii, u ŋaa la tiŋtimii nɛ di la lɔllɛ Wia a pima. 4 Di la
nɛ bul ma wiaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi leree dɔŋsuŋ, la yie
bigisi la titia lɛ a tiŋ ma wiaa, bɛɛ wiaa ba si to naasiŋ dɔgisɛma, ma na
hɛɛŋ, aŋ ka ma nyalimɛ a chiŋ ma yarida naaŋ lɛ.
5 Ma si na hɛɛŋ a tiŋ Wia kuorii-la wiaa nɛ, Wia to wutitii-la a liisɛma ta,
a leŋ di ma wuo juu u kuorii-la tuɔŋ. 6 Ama u jaŋ dɔgisɛ nialiŋ si dɔgisɛma
magɛ ŋii kala ba si dɔgisɛma magɛ. 7 U jaŋ pila wiese a pima ma wiese.
Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaa bua-la lɛ la Tiina Yesu si jaŋ kɔ ari u tiŋdaara-la. Ba
nɛ kɛŋ doluŋ. 8 U si jaŋ kɔ, u jaŋ nagɛ nyiŋ-geliŋ a dɔgisɛ nialiŋ si bi Wia
jiŋ ari nialiŋ si bi Wia wu-zɔmɔ-la si tigɛ la Tiina Yesu lɛ ka to. 9 Wia jaŋ
dɔgisɛba di ba suu. Suu-la bi jaŋ dɛrɛ. Ba bi jaŋ wuo mu la Tiina Yesu
teeŋ. Ba bira bi jaŋ wuo na u tula ari u doluŋ. 10 Tapulii-la u si jaŋ kɔ,
Wia niaa kala jaŋ pu yiriŋ. Nialiŋ kala si laa u wiaa dii ma jaŋ zizilu. Ma
ma jaŋ hɛ ba tuɔŋ, bɛɛ wiaa ma laa wialiŋ la si bula pima dii nɛ.
11 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa la yie chuɔlɛ Wia pipima bua-na kala lɛ nɛ. La
sul Wia duu leŋ di ma wuo juu u kuorii-la tuɔŋ, a leŋ di ma wuo ŋiŋaa
wu-zɔmɔ-la ma si cho, a wuo chiŋ ma yarida naaŋ lɛ a mu dɛrɛ. La sulu
duu ŋaa ŋii u doluŋ lɛ. 12 La bira sul Wia di la Tiina Yesu yiriŋ toma lɛ a
yirɛ, di ma ma laa yiriŋ u teeŋ. Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaa la Nyimma Wia ari la
Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ.

2

Di Yesu nɛ kɔ, u jaŋ nyagɛ wu-bɔŋŋɔɔ kuoru-la a ŋmuurɛ

1 Mi naaŋbiiriŋ, mii chɛ di mi bul la Tiina Yesu Kirisito si jaŋ miira kɔ
wiaa nɛ a pima. Duu níi kɔ, u jaŋ leŋ la hilimi a chemu. 2 Ŋii wiaa, ma
sí leŋe di ma tuɔbiinaa guu vugimɛ koo di ma bɔyɛ joŋ di nuu nɛ si ari
tapulii-la Yesu si jaŋ kɔ yie nɛ. Ŋ bi pɔɔ nuu jaŋ lii ma tuɔŋ a bul di Wia
Diŋ-zɔŋ-la bula pu ari Yesu kɔ nɛ, koo nuu síi bul Wia wiaa ma jaŋ wuo
bul ŋii pima, koo niaa jaŋ nyia wiaa bul ari la nɛ ŋmuŋsa pima ari Yesu kɔ
nɛ. 3-4 Ma sí leŋe di nuu-kala nyisɛma woŋbii kala lɛ. Tapulii-la bi jaŋ yi,
see di niaa sisii a ŋaa taawɛi a via Wia. Ŋii hariŋ lɛ ni-bɔŋŋɔɔ kuoro, nii-la
Wia si jaŋ joŋo hɛ nyiniŋ lɛ, jaŋ kɛŋ u titia kaa dagɛma. U nɛ ŋaa nii-la si
lii Wia hariŋ a kɛŋ u titia a kaa yuga kii Wia ari kuŋ-kala nuhuobiine síi
chuɔlu. U jaŋ juu hɔŋ Wia-dia tuɔŋ a bul ari u nɛ ŋaa Wia. 5 Ma bi liise
yi ari mi si kɔ ma teeŋ, mi bul wiaa deeŋba pimaa? 6 Wii nɛ tii ni-bɔŋŋɔɔ
kuoru-la ha bi kɔ. Ma jiŋ wii-la si tii nɛ. Ama di bua-la nɛ yie, ni-bɔŋŋɔɔ
kuoru-la jaŋ kɔ.

[7] Niaa paala ŋiŋaa taawɛi nɛ aa via Wia, ama ba bi ŋii ŋaa niaa nina.
Nuu nɛ hɛ dimɛ a kaa bil. Nii-la si kɛŋ wialiŋ bil di ba sí ŋaa, see di u surisa
a pi woŋbiiŋ, [8] ka di ni-bɔŋŋɔɔ kuoru-la-na kɔ. Bua-la lɛ la Tiina Yesu jaŋ
miira kɔ ari u tula, a puusɛ u niiŋ peliŋ a kpu wu-bɔŋŋɔɔ kuoru-la. U tula-
la jaŋ nyagɛ wu-bɔŋŋɔɔ kuoru-la a ŋmuurɛ. [9] Ni-bɔŋŋɔɔ kuoro jaŋ kɛŋ
Sitaani doluŋ a kɔ. U jaŋ nyisɛ niaa ari wu-magilaa ari wu-kpuŋkperisiŋ.
[10] U jaŋ kɛŋ wu-bɔŋ-na kala kaa kɔ a nyisɛ nialiŋ si jaŋ lɛl, bɛɛ wiaa ba
via di ba cho wutitii nɛ di Wia laaba ta. [11] Ba si via wutitii-la ŋii, Wia piba
woŋbiiŋ nɛ di ba tuto wu-nyiariŋ hariŋ. [12] Nii-la kala si bi wutitii-la cho
aŋ cho wu-bɔŋŋɔɔ, Wia jaŋ dii u sariya a joŋ cheeriŋ pu a leŋ duu suu.

[13] La naaŋbiiriŋ, la yie lɔllɛ Wia pipima bua-na kala lɛ, ma nialiŋ la Tiina
Yesu si cho. Buŋbuŋ kala nɛ Wia liisɛma duu laama ta. Wia to u Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ duu leŋ di ma ŋaa tuɔ-pul timma a tiŋ ma si laa wutitii-la dii wiaa.
[14] Wia wu-zɔmɔ-la la si bula pima, Wia tou lɛ nɛ a yirɛma. Wia yirɛma di
ma ku to kɛŋ la Tiina Yesu Kirisito tula-la nɛ. [15] Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ,
má chiŋ wutitii-la lɛ la si dagɛma ari wialiŋ la si ŋmuŋsa pima.

[16] La Tiina Yesu Kirisito ari la Nyimma Wia lahɔrimɔ lɛ, u chola a wuo
ŋaa la tuɔŋ piŋ di-bala aa mu wuu, di la wuo yiyiɛlɛ ku-zɔŋŋɔɔ. [17] Laa
sulu duu leŋ di ma nyuŋ nyaasɛ, a pima doluŋ di ma ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ aa
bul wu-zɔmɔ-la maa.

3

Pɔɔl bula pi niaa di ba chuɔlɛ Wia pu

[1] Mi naaŋbiiriŋ, wialiŋ mi síi chɛ di mi bul u didɛriŋ nɛ ŋla: Má chuɔlɛ
Wia pila di la Tiina niiŋ wiaa wuo teeli lee-na kala a laa yiriŋ, ari u si laa
yiriŋ ŋii ma teeŋ. [2] Má bira chuɔlɛ Wia a pipila, di Wia wuo liisɛla ni-
bɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ, bɛɛ wiaa niaa kala dee bi Wia niiŋ wialiŋ laa dii. [3] Ama la
Tiina Yesu kɛŋ zile. U jaŋ pima doluŋ a liisɛma Sitaani nisiŋ lɛ. [4] La Tiina
Wia leŋe la ŋaama yarida, la saa laa dii ari wialiŋ la si bula pima, maa
ŋaaba nɛ. La bira laa dii ari ma jaŋ kɛŋ ŋii naaŋ lɛ aa mu. [5] Mii sul la
Tiina Wia duu leŋ di ma wuo jiŋ ma tuɔŋ lɛ ari u choma woruŋ. Mii sulu
duu leŋ di ma wuo kɛŋ kenyiri Kirisito doluŋ lɛ.

Nuu-kala bi maga duu kɛŋ yariwiiŋ

[6] Mi naaŋbiiriŋ, la Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, la bula pipima di ma liisɛ
ma titia nialiŋ si hɛ ma tuɔŋ a kɛŋ yariwiiŋ lɛ, nialiŋ si bi wialiŋ la si bula
pima ka to. [7] Ma titia jima ari u maga di ma ŋaa wialiŋ titia la síi ŋaa. La
si kɔ ma teeŋ, la fa bi yariwiiŋ kɛnɛ. [8] La fa bi nuu-kala kudiilee die di
la bi tiina time. La tima nɛ woruŋ siifiɛsiŋ, a na hɛɛŋ wiihɛyɛ ari titaŋiŋ
kala di la wuo nina la ku-chɛɛlɛɛ, di la sí hɔnɔ gbɛrɛ ma kuŋ-kala aa chɛ
kiaa ma teeŋ. [9] La si ŋaa ŋii, u bi naga ari la bi woŋbiiŋ kɛnɛ di la laa kiaa
ma teeŋ nɛ. Ama la faasa tiŋ ŋii di ma wuo to la naa-buasuŋ nɛ. [10] La fa
si hɛ ma teeŋ, la bula pima di nuu-kala nɛ bi tiŋtiŋŋaa ka tiŋ, u bi maga
duu dii kudiilee. [11] La nia ari yariwii tiŋŋaa hɛ ma tuɔŋ. Ba bi tiŋtimii ka
tiŋ, see di ba joŋ ba niiŋ hɛ niaa wiaa lɛ. [12] La Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ
la bula pi niaa deeŋba aa kpurisɛ ba digilaa nɛ di ba kɛŋ ba titia woruŋ a
tiŋ tiŋtiŋŋaa a wuo na ba titia kudiilee didii. [13] Ama la naaŋbiiriŋ, ma sí
lɔl wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ.

[14] Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a bi wialiŋ la si bula pima teniŋ deeŋ tuɔŋ ka
to, má jiŋ u tiina a liisɛ ma titia u lɛ, a leŋ di hiisiŋ kɛnu. [15] Ma sí wiaa

ŋiŋaau lɛ ari u ŋaa diŋdɔŋ nɛ. Ama má leŋ ari u ŋaa ma naaŋbii nɛ aŋ kpurisɛ u digilaa.

Wu-kaaniŋ

16 Laa sul la Tiina Kirisito, nii-la si kɛŋ yarifiɛlaa, duu pima yarifiɛla-la bua-na kala lɛ. La Tiina Kirisito pɛ ma kala lɛ.
17 Mi-na Pɔɔl titia nɛ ŋmuŋsɛ ari mi nisiŋ aa chuɔlɛma. Mi vɛnɛɛ ŋaa ŋii mi tenniŋ kala lɛ, a dagɛ ŋii ari mi nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. Ŋla nɛ mi
yie ŋmuŋsɛ teŋ-la lɛ. Mii chuɔlɛma. 18 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ,
ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
TIMOTI

[1] Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. La Tiina Wia ari Kirisito Yesu
tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ba liisɛmi di mi ŋaa Kirisito Yesu naŋzɔɔ. Wia nɛ laala
tita. Kirisito Yesu lɛ nɛ laa yiɛlɛ.
[2] Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ŋ-na Timoti nɛ. A tiŋ ŋ si laa Kirisito
wiaa dii lɛ, ŋ ŋaa mi bii-titii nɛ. La Nyimma Wia ari la Tiina Kirisito Yesu
lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ fáŋ nennige a leŋ di ŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Má pɔ ma titia lɛ a mu tigɛ nialiŋ síi dagɛ wu-nyiariŋ lɛ

[3] Bua-la lɛ la fa si hɛ Ɛfɛsis lɛ, mi bula piŋ di ŋ hɔŋ dimɛ, aŋ ka di mi
mu Masidoonia tiŋteeŋ. Mi bula piŋ di ŋ hɔŋ dimɛ a wuo pɛ Wia niaa lɛ.
Niaa dɔŋsuŋ nɛ hɛ dimɛ aa nyisɛba. Ba bi wutitii joŋoo dagɛba. Mi bula
piŋ di ŋ bula pi niaa deeŋba di ba leŋ ba wu-nyiari wialiŋ. [4] Mii chɛ di
mi bira bula piŋ di ŋ bula piba di ba sí ba suŋsɔgulɔ-la joŋo hɛ ba nyuŋ
lɛ, aŋ sí ba naabalimaba doho niaa wiaa si duomo ŋii diisu. Wiaa deeŋba
yie ŋaa niaa kɛŋ nii-doluŋ nɛ. Nii-doluŋ ma bi jaŋ pɛba lɛ di ba ŋaa Wia
yarida a laa wii-la dii u síi chɛ duu ŋaa pi u niaa. [5] Mi bul ŋii piŋ di ŋ bula
piba di ba cho ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa ari tuɔ-pula, a leŋ di ba tuɔbiinaa chesi,
a bira leŋ di ba yarida wasa dol woruŋ. [6] Niaa dɔŋsuŋ via wiaa deeŋba
nɛ aŋ miiraa bul wu-yaayasiŋ. [7] Moosis fa ŋmuŋsɛ wialiŋ bil di niaa tuto
nɛ. Niaa deeŋba fa cho di ba dagɛ wiaa deeŋba a pi niaa, ama ba titia bi
wialiŋ ba si ŋmuŋsa bubuɔŋ jiŋ. Ba bi wialiŋ ma ba síi bul chaasa jiŋ.
[8] La jima ari wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba zɔmɔ nɛ, di
niaa kɛŋba kaa titiŋ ari ba si dagɛ ŋii. [9] U bira maga di la jiŋ ari wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, u bi ŋmuŋsa pi tuɔ-pul tiŋŋaa. Ama
ba ŋmuŋsa pi nialiŋ síi chei Wia niiŋ wu-bulaa nɛ. U bira ŋmuŋsa pi ni-
bɔŋŋɔɔ, ari nialiŋ si bi Wia ka fá, ari haachɛ diiree, ari nialiŋ si bi Wia
ka to, ari nialiŋ síi kpu ba nyimmaba ari ba naaŋba, ari ni-kpuuraa. [10] Ba
bira ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba a pi ba-liiliŋ ari ha-liiliŋ nɛ, ari baala-la si gɔllɔ
tuu ba dɔŋɔba bubuɔ-niiree, ari nialiŋ si gɔllɔ paa niaa biiriŋ a kaa faa
lɛl. Ba bira ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba a pi wu-nyiaraa ari daŋsia wu-nyiaraa,
ari nialiŋ si bi Wia woŋbii-titii-la ka to. [11] Wialiŋ mi si dagɛma lii Wia
wu-zɔmɔ-la tuɔŋ nɛ, u si joŋo pimi di mi bula pima. Wia nɛ kɛŋ yiriŋ
dunia lɛ.

Pɔɔl lɔllɛ Wia a mu tigɛ nennige-la u si kɛnɛ u lɛ

[12] Mii lɔllɛ la Tiina Kirisito Yesu, bɛɛ wiaa u nɛ bene di mi maga di mi
bul u niiŋ wiaa pi niaa. Ŋii nɛ tii u liisɛmi di mi tima pu. U nɛ pimi doluŋ
di mi wuo titiŋ tiŋtimiŋ deeŋ. [13] Buŋbuŋ kala nɛ paala mi bul wu-bɔŋŋɔɔ
u lɛ a to naasiŋ tutuusu maa. Ka Kirisito ha fámi nennige a liisɛmi di mi
timaa pu. Bua-la kala lɛ mi fa síi ŋaa ŋii, mi fa bi jiŋ wii-la mi síi ŋaa. Mi
fa bi u wiaa laa dii maa. Ŋii nɛ tii mi faa ŋaa ŋii. [14] Aŋ ka la Tiina Wia ha
pɛmi lɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ a leŋ mi ŋaa Kirisito Yesu yarida, aŋ pɛ chou. [15] Mii
chɛ di mi bul wiiŋ nɛ pima. U ŋaa wutitii nɛ. U saa maga di nuu-kala
jiŋ wii-la. U nɛ ŋla: Kirisito Yesu ku tuu dunia nɛ duu laa haachɛ diiree
ta. Mi nɛ saa paala ŋaa ba tuɔŋ ni-bɔmuŋ. [16] Aŋ ka Kirisito Yesu ha fámi
nennige, mi-na nii-la si chaasa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a kii nuu-kala. U ŋaa ŋii
a tomi lɛ a dagɛ niaa ŋii u si kɛŋ kenyiri. Ŋii lɛ nɛ niaa dɔŋsuŋ jaŋ to u

hariŋ a laa u wiaa dii, a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 17 Má leŋ di la dɛnnɛ la
Nyimma Wia aŋ pɛ zilu a kaa mu wuu. U nɛ nii-la si dii kuoruŋ a kaa mu
deeŋ deeŋ. U-na bi suu. Niaa ma buu ka na. U duŋduŋa nɛ ŋaa Wia. Ami.
18 Timoti, mi bii, mii chɛ di mi bul wii nɛ a piŋ. Nialiŋ síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa bul wiaa a tigɛŋ lɛ. Sí wialiŋ yu. Ŋ nagɛ laali-
yuoru nɛ. Leŋ di wialiŋ ŋaa ŋ laali-yuori kiaa, di ŋ kaa wuo yuo laaliŋ
woruŋ. 19 Di ŋ níi yuo laal-la, chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ a leŋ di ŋ tuɔbiinaa
chesi. Niaa dɔŋsuŋ bira bi ba tuɔbiinaa lɛɛ to, ŋii nɛ tii ba joŋ ba yarida
ta. 20 Haminiiyas ari Alɛkizaŋda ma hɛ niaa deeŋba tuɔŋ nɛ. Ŋii nɛ mi
joŋba hɛ Sitaani nisiŋ lɛ duu dɔgisɛba, di ba gunnɛ wu-jimiŋ, di ba bira sí
Wia joŋŋoo tuusu.

2

Woŋbii-la Wia niaa si maga di ba to a chuchuɔlɛ Wia

1 Siifiaŋ wii nɛ mii chɛ di mi laa sipaaŋ bula pima. U nɛ ŋla: Má chuɔlɛ
Wia aŋ pɛ susulu duu pima kialiŋ ma síi chɛ. Má chuɔlɛ Wia a pipi ma
dɔŋsuŋ tiŋŋaa maa, aŋ pɛ lulɔllu. Má bira chuɔlɛ Wia a pipi nuu-kala.
2 Má chuɔlɛ Wia pipi kuoroo ari nialiŋ si kɛŋ doluŋ ma lɛ, di la wuo hɔŋ
sɔm ari yarifiɛlaa, a wuo tuto Wia a ŋiŋaa wialiŋ kala síi to Wia woŋbiiŋ.
3 U ŋii zɔmɔ nɛ a tutɔrɛ la Laataara Wia tuɔŋ. 4 U cho duu laa nuu-kala
ta nɛ di ba wuo jiŋ wutitii-la si lii u teeŋ. 5 U saa maga di nuu-kala jiŋ ari
Wia ŋaa Wii-bala nɛ. Ni-bala nɛ hɛ Wia ari nuhuobiine pɛgɛ duu kɛŋba
kaa hɛ dɔŋɔ lɛ. Nii-la nɛ ŋaa Kirisito Yesu. U titia ku ŋaa nuhuobiiŋ nɛ.
6 U joŋ u miisiŋ yɔɔ suuŋ duu laa nuu-kala ta. U nɛ dagɛla ŋii ari bua-la
yie nɛ, di Wia laa nuu-kala ta. 7 Ŋii nɛ tii Wia liisɛmi di mi ŋaa u naŋzɔɔ a
wuo heele bul wiaa deeŋba a pi nialiŋ si bi J̠uu tiŋŋaa ŋaa, aŋ pɛ dagɛba
di ba laa wialiŋ dii a jiŋ wutitii. (Wutitii nɛ mii bul, mi bi wiaa nyia.)
8 Di ma nɛ ku hilimi lee-na kala di ma chuɔlɛ Wia, mii chɛ di baalaa nɛ
chuchuɔlɛ Wia, baala-la si joŋ ba titia a pi Wia a bi disinniŋ kɛnɛ, di ba nɛ
kɛŋ ba nisaa jee a chuɔlɛ Wia. Di ba níi chuɔlɛ Wia, u bi maga di ba nina
baaniŋ. U bi maga di ba bibiinɛ yuosuŋ wiaa maa. 9 Mii chɛ di haalaa ma
fiɛlɛ ba siaa aŋ pɛ kɛŋ wu-jimiŋ ŋii ba síi laalɛ ba gɛnniŋ lɛ. Gɛnni-la ba
si jaŋ laalɛ di niaa bibagisɛ ba yaraa, ma síba laalu. Ma sí leŋe di niaa
to ba nyusuŋ vɔɔnuŋ lɛ aa bagisɛma, koo ma sí sɛlimɛ digiliŋkpɛŋsiŋ ari
baŋzaliba-la síi tul hɛ di niaa bibagisɛma. 10 Ama má leŋ di niaa bibagisɛ
haalaa a tiŋ ba wu-zɔmɔ-la lɛ. Ŋii jaŋ dagɛ ari baa to Wia nɛ. 11 Haalaa
maga di ba fiɛla hɔŋ nɛ a gugunnɛ Wia wiaa, a kɛŋ ba titia muuri, a tuto
nialiŋ si kɛŋ doluŋ ba lɛ hariŋ. 12 Mi bi haalaa woŋbiiŋ pa di ba didagɛ
baalaa, koo di ba kɛŋ baalaa doluŋ a bibeŋba. U maga di ba hɔŋ sɔm
nɛ. 13 Wii-la si tii nɛ ŋla: Wia fa laa sipaaŋ ta Adam nɛ aŋ-na ta Hawa.
14 Sitaani ma bi Adam nyisa. Hawa nɛ u nyisɛ u juu haachɛ lɛ a chei Wia
niiŋ wiaa u si bula piba. 15 Ari ŋii kala haala-la si jaŋ na hɛɛŋ biiriŋ lulluŋ
lɛ, Wia jaŋ pɛba lɛ. Ama u maga di ba laa Wia wiaa dii a cho niaa, aa ŋaa
wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ, a leŋ di ba siaa fiɛlɛ.

3

Wia niaa tuɔŋ kuhiasiŋ si maga di ba nagɛ ŋii

1 Mi biraa chɛ di mi bul wiiŋ nɛ a piŋ. Wiiŋ deeŋ ŋaa wutitii nɛ. U maga
di niaa sɛi wii-la. Di nuu nɛ fiɛsɛ sii aa chɛ duu ku ŋaa Wia niaa kuhiaŋ,

tiŋtiŋ-fiaŋ nɛ u chichɛ ŋii. 2 Ŋii wiaa di nuu nɛ ŋaa Wia niaa kuhiaŋ, u
tiina maga duu leŋ di u wu-ŋaalaa kala zɔŋ nɛ, di niaa sí u yiriŋ wuo chei.
U maga duu jaa ha-bala duŋduŋ nɛ. U maga di u siaa fiɛlɛ. Uu wuo kɛŋ
u titia woruŋ di niaa pupu jirima. U bira maga duu wuo laa nuhuɔraa
ma bibil u dia lɛ a wuo didagɛ Wia niaa woruŋ. 3 U bi maga duu ŋaa
si-nyuaru, a sí baaŋ tiina ma ŋaa. Ama u maga duu ŋaa ni-chim-chim nɛ
a sí yuosu hɛɛru ma ŋaa. U bira bi maga duu cho moribiee kiŋkɛŋ. 4 U
maga di u wuo beŋ u dia niaa nyuŋ woruŋ nɛ. Bira, u maga duu wuo leŋ
di u haŋbiisiŋ tuto u niiŋ a zizilu wii-kala lɛ, 5 bɛɛ wiaa di nuu nɛ bi u dia
niaa nyuŋ wuo bibeŋ, u bi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi nyuŋ ma
wuo beŋ. 6 Di nuu nɛ ha bi Yesu wiaa laa dii a dieni, u bi maga di u tiina
ku ŋaa Wia niaa kuhiaŋ. Di u tiina nɛ ku ŋaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii
aa hilimi kuhiaŋ, u jaŋ dagɛ u titia. Duu nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ tel ari Sitaani
si tele ŋii. 7 Wia niaa kuhiaŋ maga duu ŋaa ni-zɔŋ nɛ nialiŋ si bi Wia ka
chuɔlɛ teeŋ. Di ŋii dee niaa jaŋ wuo chei u yiriŋ, di Sitaani to ŋii lɛ a bɛrɛ
kɛnu.

Nialiŋ síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ

8 Nialiŋ síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ ma lɛ, ba maga di ba ma kɛŋ mɛli-zɔŋ
nɛ, a sí nii-sima kɛŋ a nyinyisɛ niaa. U bi maga di ba faasa nyua siniŋ koo
di ba cho moribiee kiŋkɛŋ. 9 U maga di ba kɛŋ tuɔbiiŋ-zɔŋŋɔɔ a laa Wia
niiŋ wiaa dii. Wialiŋ fa faa nɛ. Lɛɛlɛ Wia joŋo dagɛla. 10 U bira maga di
Wia niaa nɛ laa sipaaŋ a beŋ nialiŋ síi chɛ di ba pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ, a
na di ba maga koo di ba bi maga di ba tiŋ tiŋtiŋŋaa deeŋba. Di ba maga,
má leŋ di Wia niaa tuɔsɛba di ba pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ. 11 Haalaa maa
síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ, u maga di ba kɛŋ mɛli-zɔŋ nɛ a sí niaa hariŋ
ma gigaa. U maga di ba fiɛlɛ ba siaa a pɛ kɛŋ wutitii wii-na kala ba síi ŋaa
lɛ. 12 Baalaa síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ, u maga di ba jaa ha-bala-bala nɛ.
U maga di ba wuo bibeŋ ba haŋbiisiŋ ari ba dia niaa kala nyuŋ nɛ woruŋ.
13 Di nialiŋ síi pɛ Wia niaa kuhiasiŋ lɛ níi tiŋ ba tiŋtiŋŋaa woruŋ, niaa jaŋ
zizilba. Ba jaŋ wuo kɛŋ nyu-duoŋ a bul wialiŋ ba si laa dii a tigɛ Kirisito
Yesu lɛ.
14 Mii chɛ di mi ku nama nɛ lɛɛlɛ. Ama mi bi jiŋ di mi jaŋ dieni koo di
mi bi jaŋ dieni aŋ-na kɔ. Ŋii wiaa, mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipima 15 di ma
jiŋ ari Wia niaa mɛlɛ si maga duu nagɛ ŋii. Wia niaa nɛ ŋaa nialiŋ si laa
u wiaa dii aa hilimi. Wia-la si weye nɛ tiiba. Ba chiŋ wutitii-la lɛ Wia si
dagɛba nɛ. 16 Wutitii-la Wia si dagɛla sɛnɛ ŋaa wu-bal nɛ. Wii-chuɔl-la la
síi to fa fáa nɛ. Lɛɛlɛ Wia nɛ joŋo dagɛla. U nɛ ŋla:
Wia birimɛ nuhuobiine nɛ a ku tuu dunia.
Wia Diŋ-zɔŋ-la ma dagɛ duu ŋaa Tuɔ-pul Tiina nɛ. Wia tiŋdaaraa ma nau.
Niaa bul u wiaa dunia sɛmɛ-na kala lɛ.
Dunia niaa laa u wiaa dii nɛ, aŋ ka Wia joŋu kaa jil Wia-jaŋ. U si kɛnu kaa jil Wia-jaŋ, u laa yiriŋ nɛ.

4

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ wu-nyiari kerichiba lɛ

1 Wia Diŋ-zɔŋ-la paala chaasa bul ari bua-la jaŋ yi di niaa dɔŋsuŋ joŋ
ba yarida ta. Ba jaŋ to ni-bɔŋŋɔɔ síi nyisɛ niaa, a bira to wialiŋ Sitaani
síi dagu. 2 Ba fugo didagɛ Wia wiaa nɛ, ama ba ŋaa wu-nyiaraa nɛ. Ba
tuɔbiinaa lɔrɔ nɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 3 Ni-yiriba-la yie dagɛ ari u bi maga di

niaa jijaa haalaa, a bira kikisɛ kudiilee dɔŋsuŋ maa ari namii-yiriba. Ama
Wia nɛ ta namia ari kudiilee deeŋba di niaa didii. Nialiŋ si laa Yesu wiaa
dii a jiŋ wutitii, ba jaŋ wuo diiba. Ama Wia si pɛba lɛ ŋii ba na kudiile-la,
u maga di ba laa sipaaŋ a lɔllu nɛ aŋ-na dii. 4 Kuŋ-na kala Wia si ta zɔmɔ
nɛ, u bi maga di niaa kikisɛba. U maga di la lɔllɛ Wia nɛ aŋ-na dii kialiŋ
kala. Wia teeŋ ba zɔmɔ nɛ, 5 bɛɛ wiaa Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari kudiile-la
zɔmɔ nɛ. La si chuɔlɛ Wia ŋii aŋ-na dii kudiile-la, ba bi disinniŋ kɛnɛ Wia
teeŋ.

Pɔɔl bula pi Timoti duu faasa tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa woruŋ

6 Di ŋ nɛ joŋ wiaa deeŋba a dagɛ ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu wiaa dii,
ŋ jaŋ wuo ŋaa Kirisito Yesu tiŋtinni-zɔŋ, ŋ jaŋ ŋaa nii-la si laa wialiŋ dii
a joŋo hɛ ŋ nyuŋ lɛ, a kɛŋba kaa titiŋ bua-na kala lɛ. Wia niiŋ wialiŋ nɛ
ŋaa wu-zɔmɔ-la la si dagiŋ. La laa dii, ŋ maa toba nɛ. 7 Ama pɔ di ŋ sí
suŋsɔgulɔ-la si bi Wia woŋbiiŋ ka to gunnu. Viaba ta. Kɛŋ ŋ titia woruŋ,
a gunnɛ wiaa a kɛŋ doluŋ Wia woŋbiiŋ lɛ. 8 Ŋ jaŋ wuo ŋaa wiaa mua di ŋ
yaraa wuo kɛŋ doluŋ. Ama di ŋ nɛ to Wia woŋbiiŋ lɛ, wii-la jaŋ pɛŋ lɛ di
ŋ na miisiŋ dunia deeŋ lɛ. Di ŋ nɛ suba maa, ŋ jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.
9 Wii-la mi si bula ŋaa wutitii nɛ. U maga di ŋ ma sɛi a laa wialiŋ dii nɛ.
10 Laa yiɛlɛ Wia-la si weye lɛ nɛ. Ŋii nɛ tii laa loo a faasaa tiŋ woruŋ. Wia
nɛ ŋaa nuu-kala Laataara, a saa wasanyaŋ nialiŋ si laa u wiaa dii.
11 Chaasa bul wiaa deeŋba a pipi niaa di ba ŋiŋaa aŋ pɛ didagɛba wialiŋ
maa. 12 Ŋ ŋaa haŋbie nɛ, ama sí leŋe di nuu-kala bee guguunuŋ. Leŋ
di ŋ wu-ŋaalaa ŋaa di niaa na ari wialiŋ kala ŋ si bula ŋaa wutitii nɛ di
baa to ŋ naa-buasuŋ. Leŋ di ba na di ŋ cho niaa. Leŋ di ba na di ŋ kɛŋ
yarida a kɛŋ tuɔ-pula maa. 13 Má hilimi a kikarimɛ Wia wiaa a didagɛ ba
bubuɔsaa maa, aŋ pɛ bubul Wia wiaa pipi niaa, aŋ ka di mi-na kɔ. 14 Sí
Wia Diŋ-zɔŋ-la ku-la via, ku-la u si joŋo dii zile ŋ lɛ. Nialiŋ si laa Wia wiaa
dii, kuhiasiŋ nɛ joŋ ba nisaa a daŋ-ŋ lɛ ŋ laa ku-la. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ bul u wiaa piŋ nɛ. 15 U maga di ŋ ŋiŋaa wiaa deeŋba
nɛ. Joŋ ŋ nyuŋ kala hɛba lɛ di nuu-kala wuo na ŋ si hɛ doluŋ wialiŋ lɛ a
mu sipaaŋ ŋii. 16 Pɔ ŋ titia lɛ a to wialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ, a dagɛ niaa
maa di baa ŋaa ŋii. Di ŋ níi ŋaa ŋii, ŋ jaŋ laa ŋ titia ta ari nialiŋ síi jegilee
nii wialiŋ ŋ síi bul.

5

Ŋii si maga di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ŋiŋaa dɔŋɔ lɛ

1 Sí nii-la si ŋaa nihiaŋ lɛ kpia, ama chaasa bul wiaa pu, a zilu ari u si
ŋaa ŋ nyimma dɔŋɔ tiina ŋii. Bul wiaa a pi baala-la ŋ si hia ari ba si ŋaa
ŋ ŋaanaa dɔŋsuŋ tiŋŋaa. 2 Bira bul wiaa a pi ha-nihiasiŋ ari ba si ŋaa ŋ
naaŋba, a bira bul wiaa a pi haŋtolibiisiŋ maa ari ba si ŋaa ŋ dihaalaa.
Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, pɔ ŋ sí disinniŋ kɛŋ.
3 Yo-haalaa si bi niaa kɛnɛ di ba bibeŋba, zizilba a pipɛba lɛ. 4 Ama di
yo-haal-la nɛ kɛŋ biiriŋ koo nihee, u maga di ba laa sipaaŋ ŋaa wii-la Wia
si si di ba ŋaa nɛ ba dia niaa teeŋ a wuo ṯiŋ ba niaa ari ba naabalimaba
chimiŋ, bɛɛ wiaa ŋii níi tɔrɛ Wia tuɔŋ. 5 Haal-la si chaasa ŋaa yo-haal-titii
a bi nuu-kala kɛnɛ duu benu, u nɛ joŋ u yiɛlaa kala a hɛ Wia lɛ aa sul Wia
duu pɛu lɛ bua-na kala lɛ, titaŋiŋ ari wiihɛyɛ kala. 6 Ama yo-haal-la síi to
u titia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ, u-na paala nagɛ u suba nɛ aŋ wei, Wia teeŋ u
bi miisiŋ kɛnɛ. 7 Chaasa bul wiaa deeŋba a pi Wia niaa, di ba sí wu-cheeli
kala kɛŋ niaa teeŋ. 8 Di nuu-kala nɛ bi u naaŋbiiriŋ nyuŋ beŋ a wasanyaŋ

u dia niaa titia, u yarida ŋaa pɛi nɛ. Nii-la si bi Yesu wiaa laa dii aŋ bibeŋ
u naaŋbiiriŋ nyuŋ, u nɛ kpia tiina.

9 Sí yo-haal kala yiriŋ ŋmuŋsa hɛ yo-haala-la tuɔŋ, see u tiina yi jisiŋ
mahiŋ batori. U tiina maga duu jaa ba-bala duŋduŋ nɛ. 10 U maga di
u wu-ŋaalaa ma zɔŋ, ka niaa zizilu ari ŋii u si diɛsɛ u biiriŋ, a kikɛŋ
nuhuɔraa woruŋ u dia lɛ, aa huɔrɛ Wia niaa woruŋ u dia lɛ, aa pɛ nialiŋ
si juu wahala lɛ, a joŋ u titia hɛ wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 11 Ama sí yo-haala-
la si ŋaa haŋtolibiisiŋ yiriŋ ŋmuŋsa hɛ yo-haala-la tuɔŋ. Di ba níi tiŋ
Kirisito tiŋtiŋŋaa aŋ joŋ hariŋ yia Kirisito, aa chɛ ba ŋaa ba titia tuɔtɔrɛ
wu-ŋaalaa, baa chɛ di ba jaa balaba nɛ. 12 Di ba nɛ ŋaa ŋii, ba via wii-la
ba fa si laa sipaaŋ bul di ba jaŋ ŋaa pi Kirisito nɛ. Di ba nɛ ŋaa ŋii, Wia
jaŋ dɔgisɛba. 13 Ŋii duŋduŋ ma dee. Ba bira bi sɛi di ba tiŋ tiŋtiŋŋaa aŋ
gɔllɔ tuto di-niiriŋ. Di-bɔmuŋ nɛ, ba yie gigaa niaa hariŋ a joŋ ba niiŋ hihɛ
niaa wiaa lɛ a bul wialiŋ si bi maga di ba bul. 14 Ŋii wiaa, mi jaŋ bul di
yo-haala-la si ŋaa haŋtolibiisiŋ, di ba jaa balaba a lulul biiriŋ a bibeŋba,
a titiŋ ba dia tiŋtiŋŋaa. Di ba nɛ ŋaa ŋii, la diŋdɔmɔ Sitaani bi jaŋ wuo na
woŋbiiŋ a bul wu-bɔŋ kala a tigɛla lɛ. 15 Yo-haŋtolibiisiŋ dɔŋsuŋ paala via
Kirisito nɛ aŋ miira tuto Sitaani. Ŋii nɛ tii mi bul ŋii. 16 Ama haal-na kala
si laa Yesu wiaa dii, di yo-haalaa nɛ hɛ u dia niaa tuɔŋ, u maga duu beŋ
ba nyuŋ nɛ. U bi maga duu joŋba pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
di ba bibeŋba. Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, ba maga di ba bibeŋ
yo-haala-la si bi niaa kɛnɛ di ba bibeŋba nɛ.

17 Wia niaa nihiasi-la síi tiŋ ba tiŋtiŋŋaa woruŋ, u maga di nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi zizilba nɛ. U bira maga di ba zizil ba tuɔŋ nialiŋ si
faasa bul Wia wiaa aŋ pɛ didagɛ niaa lɛ, 18 bɛɛ wiaa ba bula ŋla nɛ Wia
teniŋ tuɔŋ. Ba si,

“Di nɛɛŋ níi ŋmoo miaa piŋ, u bi maga di ŋ vɔɔ u niiŋ tɔ
duu sí dii.”

Ba bira ŋmuŋsa ari tiŋtinna maga duu laa u time nɛ. 19 Di nuu nɛ joŋ
cheeriŋ a pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ba kuhiasiŋ, sí jegile nii
tiina teeŋ, see di niaa balia koo batori ŋaa wii-la daŋsia. 20 Wia niaa
nihiasiŋ kala saa síi ŋaa haachɛ, bul ba teeŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi sipaaŋ. Di ŋ ŋaa ŋii, fawulluŋ jaŋ kɛŋ ni-kaanaa. 21 Mi bul ŋii piŋ
Wia ari Kirisito Yesu ari Wia tiŋdaaraa Wia si liisa sipaaŋ nɛ. Mii suluŋ
ari siifiɛsiŋ di ŋ to wiaa deeŋba, a sí niaa kaa pɔrɛ wii-na kala ŋ síi ŋaa lɛ.
Joŋba ba kala ŋaa ni-bala ŋ teeŋ. 22 Fiɛlɛ ŋ siaa a pɔ di ŋ sí pese liisɛ nuu
a joŋ ŋ nisaa daŋu lɛ duu tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa. Di tiina nɛ ŋaa haachɛ wii,
ka ŋ liisu, ŋ ma jaŋ pɛ juu u haachɛ-la lɛ. Sí disinniŋ ŋaa wiiŋ deeŋ lɛ.

23 Bira sí liiŋ duŋduŋ nyua. Ama nyunyua siniŋ mua mua, a tiŋ ŋ luoruŋ
si yie wiwii bua-na kala wiaa.

24 Di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋaa haachɛ, ba haachɛba yie ku lii pulumuŋ lima
lima nɛ. Ba haachɛba-la saa jaŋ dagɛ ari ba jaŋ dii niaa deeŋba sariya.
Ama di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋaa haachɛba, ŋ bi jaŋ jiŋ ba wiaa see tapulii-la
ba si jaŋ dii ba sariya. 25 Ŋii titia nɛ di niaa dɔŋsuŋ nɛ ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ,
niaa yie naba lima lima. Niaa dɔŋsuŋ wu-zɔŋŋɔɔ ma yie faa nɛ. Ama chɛɛ
dɔŋ nɛ ba jaŋ chaasa lii pulumuŋ tuɔŋ.

6

Wu-nyiari kerichiba ari wutitii kerichiba

[1] Nialiŋ kala si ŋaa yosuŋ, u maga di ba zizil nialiŋ si yɔɔba nɛ. U maga
di ba ŋaa ŋii di nuu-kala sí woŋbiiŋ na a wuo bul wu-bɔŋ kala a mu tigɛ
Wia yiriŋ lɛ, koo a mu tigɛ wialiŋ la síi dagɛma lɛ. [2] Yosu-la si kɛŋ nihiasiŋ
ba laa Yesu wiaa dii, u bi maga di ba mimaasɛ ba tiŋŋaa a tiŋ ba kala si
laa Yesu wiaa dii lɛ. U paala chaasa magɛ di ba tiŋ tiŋtiŋŋaa woruŋ nɛ a
piba, bɛɛ wiaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, ba nɛ yosu-la cho.

Di ŋ níi dagɛ Wia wiaa, dagɛ wiaa deeŋba kala pi niaa, a chaasa bul
wialiŋ kala a piba. [3] Nii-la kala si bi wutitiiba-la la Tiina Yesu Kirisito si
bul daga aŋ dagɛ wu-tanii, wialiŋ si bi la Wii-chuɔluŋ woŋbiiŋ ka to, [4] u
tiina kɛŋ u titia duu yugɛ nɛ, ari u jiŋ wiaa aŋ bi wii-kala jiŋ. U cho wu-
kaa-lɛriŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ, a ŋiŋaa goŋ wialiŋ si bi siifiaŋ wiaa ŋaa lɛ. Ŋii
jaŋ leŋ di nialiŋ síi jegile nii ba teeŋ, di ba kɛŋ yaribieriŋ. Ba yuyuo dɔŋɔ
a tutuusɛ dɔŋɔ, a bibiinɛ wu-bɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ. [5] Niaa deeŋba nyuŋ bira bi
tiŋ. Ŋii nɛ tii ba yie kɛŋ wiaa lilɛrɛ ŋii. Ba bira bi wutitii ma jiŋ. Ba biina
ba jaŋ chuɔlɛ Wia nɛ a na moribiee. [6] Wutitii, di niaa nɛ chuɔlɛ Wia aŋ
leŋ di ba tuɔŋ tɔrɛ kialiŋ ba si kɛnɛ nyuŋ, ŋii jaŋ wuo pɛba lɛ woruŋ, [7] bɛɛ
wiaa la si kɔ dunia, la bi kuŋ-kala kaa kɔ. Ŋii wiaa, di la nɛ suba, la bira bi
kuŋ-kala kaa lii dunia lɛ aa mu. [8] Di la nɛ kɛŋ kudiilee ari gɛnniŋ, u maga
la leŋ di ba magɛla nɛ. [9] Ama nialiŋ si cho di ba kɛŋ kiaa dunia deeŋ lɛ,
Sitaani yie nyisɛba hɛ bɛrɛ lɛ nɛ. Ba cho di baa to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
lɛ nɛ, wiaa deeŋba jaŋ dɔgisɛba. Ba yie lɛrɛ niaa tuu tiŋteeŋ a chichei ba
kala nɛ woruŋ. [10] Di niaa nɛ cho moribiee, wu-bɔŋ kala yie ŋiŋaaba lɛ nɛ.
Moribiee chonuŋ nɛ ŋaa wu-bɔŋ kala naaluno. Niaa dɔŋsuŋ joŋ ba yarida
ta nɛ a tiŋ ba si cho moribiee wiaa. Ba kɛŋ ba titia mu hɛ hɛɛŋ lɛ nɛ ŋii.

Pɔɔl chagilɛ Timoti

[11] Ama ŋ-na si ŋaa Wia tiŋtinnu, sí wiaa deeŋba kala ŋaa. Leŋ di ŋ siiŋ
fiɛsɛ di ŋ ŋiŋaa wialiŋ si ŋaa wutitiiba a tuto Wia woŋbiiŋ, a chiŋ ŋ yarida
naaŋ lɛ, a cho niaa, a kɛŋ kenyiri, a kɛŋ ŋ titia muuri niaa sipaaŋ. [12] Hɛ
doluŋ kiŋkɛŋ a faasa chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ, a nagɛ niaa si yie fá a kɛŋ dɔŋɔ
kii ŋii. Hɛ doluŋ di ŋ wuo laa miisi-la si bi dɛrɛ. A tiŋ miisiŋ deeŋ wiaa
nɛ Wia yiriŋ. Ŋii ma duŋduŋa dee. Ama bua-la lɛ ŋ si ku laa Yesu wiaa
dii, a wuo bubul ŋii niaa sipaaŋ, ŋ chaasa bula piba di ŋ laa wialiŋ si ŋaa
wutitii dii nɛ. [13] Mii suluŋ Wia sipaaŋ ari Kirisito Yesu ma sipaaŋ di ŋ to
wialiŋ kala mi si bula piŋ. Wia nɛ joŋ miisiŋ a pi kuŋ-kala. Kirisito Yesu
ma nɛ ŋaa nii-la fa si chiŋ u yarida naaŋ lɛ Pɔŋsɔs Paalit sipaaŋ, nii-la
fa si chiŋ Rom kuori-baliŋ nyuŋ Judiya tiŋteeŋ lɛ, a wuo bul wutitii a pu.
[14] Hɛ doluŋ aŋ to wiaa deeŋba ari tuɔ-bala, di niaa sí wuo joŋ cheeriŋ piŋ.
Kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a kaa mu yi tapulii-la la Tiina Yesu Kirisito si jaŋ miira kɔ.
[15] Wia jaŋ leŋ duu kɔ bua-la lɛ u si bene duu maga duu kɔ. U duŋduŋa nɛ
ŋaa Wii-baliŋ síi beŋ kuŋ-kala. U nɛ ŋaa kuori-baliŋ a kɛŋ kuoroo kala
doluŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ duu leŋ di nuu-kala tuɔŋ tɔrɛ. [16] U duŋduŋa nɛ bi
suu. U hɛ puluŋ-bal tuɔŋ nɛ. Nuu-kala bi dimɛ wuo mu. Nuu-kala ha buu
na, nuu ma kala saa buu wuo na. U maga di niaa kala zizilu nɛ. U nɛ kɛŋ
doluŋ dunia lɛ a kaa mu wuu. Ami.

[17] Bula pi nialiŋ si kɛŋ kiaa dunia deeŋ lɛ di ba sí bee guguunɛ nialiŋ
si bi kuŋ kɛnɛ, a sí ba yiɛlaa kala joŋo hɛ kialiŋ lɛ, bɛɛ wiaa nuu-kala bi
jaŋ wuo jiŋ u dia si jaŋ chiŋ ŋii. Ama u maga di baa yiɛlɛ kialiŋ si hɛ Wia
teeŋ nɛ. U nɛ kɛŋ zile a joŋ kuŋ-kala a pila di la kaa ninii sima. [18] Bula pi
nialiŋ si kɛŋ kiaa di ba wu-zɔŋŋɔɔ ma magɛ kialiŋ ba si kɛnɛ. Leŋ di ba
kɛŋ zile a ŋaa siri di ba ŋaa kiaa pipi niaa, di ba kala ninii sima. [19] Ŋii nɛ

ba jaŋ wuo ŋaa a chɛ kiaa a bil ba titia lɛ Wia-jaŋ lɛ di ba wuo na kialiŋ
nyuuruŋ maachie. Ŋla nɛ ba jaŋ wuo laa miisi-la si ŋaa mii-titii.
20 Tɔɔ, Timoti, pɔ woruŋ a tiŋ ŋ tiŋtimii-la Wia si joŋo hɛ ŋ nisiŋ lɛ. Sí
nialiŋ síi ŋaa goŋ lɛ pɛ, nialiŋ si bul wialiŋ si bi Wia woŋbiiŋ ka to a kɛŋba
kaa lɛrɛ. Nialiŋ síi ŋaa ŋii yie nyia wiaa a biinɛ wu-jimii nɛ ŋii. 21 Niaa
dɔŋsuŋ to wu-jimiŋ deeŋ lɛ nɛ a joŋ ba yarida ta.

Wia lahɔrimɔ lɛ ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LIA-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
TIMOTI

Teŋ-lia-la Pɔɔl si ŋmuŋsa pi Timoti

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. Mi ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ nɛ. La
Tiina Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u liisɛmi di mi ŋaa u naŋzɔɔ. Wia bula pila di u
to Yesu Kirisito lɛ nɛ a joŋ miisiŋ pila. U tiŋmi nɛ di mi bul miisiŋ deeŋ
wiaa a pi niaa.
2 Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ŋ-na Timoti. Ŋ ŋaa mi bii-choolii nɛ. La
Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ fáŋ nennige a
leŋ di ŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Pɔɔl bula pi Timoti duu chiŋ wialiŋ lɛ u si laa dii

3 Mii lɔllɛ Wia kiŋkɛŋ. Mi si tima pi Wia ŋii, mi tuɔbiinaa yie chesi nɛ.
Ŋii titia nɛ mi doho niaa ma fa tima pipi Wia. Bua-na kala lɛ di mi níi
chuɔlɛ Wia, mi yie liliisi ŋ wiaa nɛ. 4 Mi liise yi ari bua-la lɛ mi si sii ŋ
teeŋ, ŋ faa yel nɛ. Ŋii nɛ tii mi cho di mi ku naŋ ari siifiɛsiŋ, di mi tuɔŋ
faasa tɔrɛ woruŋ. Mi tuɔbiinaa yie hɛ ŋ teeŋ titaŋiŋ ari wiihɛyɛ kala nɛ.
5 Mi liise yi ŋii ŋ si laa Wia wiaa dii ari siifiɛsiŋ. Ŋ nahima Lowis ari ŋ
naaŋ Yunis nɛ laa sipaaŋ laa Wia wiaa dii. Mi jima ari ŋ ma chiŋ ŋii lɛ
nɛ. 6 Wia joŋ kuŋ nɛ a dii zile ŋ lɛ. U ŋaa ŋii nɛ bua-la lɛ mi si joŋ mi
nisiŋ daŋ-ŋ lɛ. Mii liisiŋ di ŋ bira kɛŋ ku-la woruŋ. 7 Wia bi u Diŋ-zɔŋ-la
joŋo hɛla lɛ di la fifá fawulluŋ, ama duu pɛla lɛ di la wuo kɛŋ doluŋ nɛ la
miisiŋ lɛ, a bira cho niaa, a pɛ kɛŋ la titia woruŋ.
8 Di ŋ níi bul la Tiina Yesu wiaa pipi niaa, sí leŋe di hiisiŋ kɛniŋ a tiŋ
Yesu wiaa. Bira sí leŋe di hiisiŋ kɛniŋ a tiŋ mi ma wiaa. Kirisito wiaa nɛ
tii ba kɛŋmi tɔ dia. Ama sɛi di la kala na hɛɛŋ a tiŋ Yesu wu-zɔmɔ-la wiaa.
Wia doluŋ si hɛŋ lɛ ŋii, ŋii nɛ tii ŋ wuo na hɛɛŋ ŋii. 9 Wia nɛ laala ta a
yirɛla di la ŋaa u niaa. U bi naga di Wia to la wu-zɔŋŋɔɔ lɛ nɛ a laala ta. U
titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u fála nennige a laala ta. Yesu Kirisito lɛ nɛ u to a ŋaa
ŋii pila. U jima ari u jaŋ ŋaa ŋii pila faafaa kala nɛ, ka dunia-na suomi.
10 Lɛɛlɛ la Laataara Kirisito Yesu sɛnɛ kɔ dunia. U si kɔ ŋii, la wuo na Wia
zile wiaa si nagɛ ŋii nɛ. Kirisito si kɔ, u kpu suuŋ doluŋ kala nɛ. U bul
wu-zɔmɔ-la pila a to ŋii lɛ dagɛla ari u nɛ pila miisiŋ, a bira dagɛla di la
nɛ suba maa, la jaŋ bira sii a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 11 Yesu wu-zɔmɔ-la
wiaa nɛ tii Wia liisɛmi di mi ŋaa u naŋzɔɔ, a leŋ mi bul wiaa deeŋba a
pipi niaa a didagɛba. 12 Mi síi bul ŋii leŋe mi nina hɛɛŋ nɛ. Ama hiisiŋ
bimi kɛnɛ a tiŋ hɛɛ-la mi si na wiaa. Mi jiŋ nii-la mi síi to nɛ. Mi si joŋ mi
titia hɛ u nisiŋ lɛ ŋii, mi laa dii ari u jaŋ wuo beŋmi woruŋ halii a kaa mu
yi tapulii-la Kirisito Yesu si jaŋ miira kɔ. 13 Wialiŋ kala mi fa si dagiŋ, ba
ŋaa wutitiiba nɛ. Chiŋ wialiŋ lɛ a tutoba. La di Kirisito Yesu si ŋaa kubala
ŋii, hɛ doluŋ aŋ chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ, a cho niaa maa. 14 Wia Diŋ-zɔŋ-la
hɛla lɛ nɛ. Wia joŋ wutitii hɛ ŋ nisiŋ lɛ nɛ. Beŋ wutitii-la u Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ.
15 Ŋ jima ari bua-la lɛ mi fa si hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ niaa kala nɛ fa viami,
Fijilas ari Hɔmɔjinis ma fa hɛ niaa deeŋba tuɔŋ nɛ. 16 Ama baal-la ba síi
yirɛ Onisiifɔrɔs, u nɛ pɛmi lɛ woruŋ a ŋaa mi nyuŋ faasa nyaasɛ. Ba si
kɛŋmi kaa tɔ dia ŋii, hiisiŋ fa buu kɛnɛ a tiŋ mi wiaa. La Tiina Wia jaŋ fáu

nennige, ba di u dia niaa kala. 17 U si ku tuu Rom lɛ, lee-la ba si tɔmi dia,
u suomo chichɛmi ari siifiɛsiŋ aŋ-na ku nami. 18 Wia jaŋ leŋ di la Tiina
Kirisito fáu nennige sariya chɛ-diiliŋ. Ŋ ma jiŋ ŋii u si faasa pɛmi lɛ nɛ
bua-la lɛ mi fa si hɛ Ɛfɛsis lɛ.

2

Pɔɔl bula pi Timoti duu ŋaa laali-yuori-zɔmuŋ

1 Ŋ-na mi bii Timoti, mii chɛ di ŋ kɛŋ doluŋ. Dol-la lii Kirisito Yesu teeŋ
nɛ. U lahɔrimɔ wiaa nɛ tii ŋ kɛŋ doluŋ deeŋ. 2 Mi si bul Wia wiaa piŋ,
niaa yuga nɛ a fa hɛ dimɛ a pɛ nii. Bul wiaa deeŋba ŋ si nia a pi nialiŋ
si kɛŋ wutitii. Niaa deeŋba saa jaŋ bira wuo bul wialiŋ a pi ba dɔŋsuŋ
tiŋŋaa maa. 3 Ŋ si ŋaa Kirisito Yesu laali-yuori-zɔmuŋ, ŋaa siri di la diŋ
kala na hɛɛŋ. 4 Laali-yuoru kala si hɛ u tiŋtiŋŋaa lɛ a titiŋ, u yie chichɛ
duu tiŋ ŋii di nii-la si joŋu tiŋtiŋŋaa lɛ, duu tuɔŋ tɔrɛ nɛ. Ŋii wiaa u yie bi
chɛ duu tiŋ tiŋtimii dɔŋ kala a pɛ tiŋtimii-la u síi tiŋ lɛ. 5 Bira na fifaari-la
síi fá, u bi jaŋ wuo fá a laa u time, see di u to wialiŋ ba si bile pi fifaaraa
ba tuto lɛ. 6 Bira na ba-paari-la si faasa titiŋ nɛ maga duu laa sipaaŋ dii
baga ku-falaa. 7 Bibiinɛ wiaa deeŋba mi síi bul. La Tiina Yesu jaŋ pɛŋ lɛ
di ŋ wuo jiŋ wiaa deeŋba kala bubuɔŋ.

8 Joŋ Yesu Kirisito wiaa hɛ ŋ nyuŋ lɛ. U fa ŋaa Devit doho nuu nɛ. U si
suba, u bira sii suuŋ lɛ nɛ. Wia wu-zɔmɔ-la mi si bula pima nɛ dagɛ wiaa
deeŋba. 9 A tiŋ Yesu wu-zɔmɔ-la wiaa, mi na hɛɛŋ. Ba dɔgisɛmi a nagɛ mi
ŋaa ni-bɔŋ nɛ. Ba kɛŋmi vɔɔ nɛ. Ama ba bi jaŋ wuo kɛŋ Wia niiŋ wiaa
vɔɔ bil. 10 A tiŋ Yesu wu-zɔmɔ-la wiaa mi nyalimɛ wii-kala nɛ. A tiŋ nialiŋ
Wia si liisa wiaa nɛ mi ŋaa ŋii, di Yesu Kirisito wuo laaba ta. U si laaba ta
ŋii, ba jaŋ na Wii-baliŋ doluŋ a kaa mu deeŋ deeŋ.

11 Wii-la mi síi chɛ di mi bula pima ŋaa wutitii nɛ. U nɛ ŋla:

Di la di Yesu kala nɛ suba,
la duu kala nɛ jaŋ sii a kɛŋ miisiŋ.
12 Di la níi na hɛɛŋ aŋ nyalimɛ hɛɛ-la,
la duu kala jaŋ dii kuoruŋ.
Koo di la nɛ si la bi Yesu jiŋ,
u ma jaŋ bul di u bila jiŋ.
13 Di la nɛ bi wutitii ka to,
u-na ha kɛŋ wutitii,
bɛɛ wiaa u bi jaŋ wuo nyisɛ u titia.

Pɔɔl bula pi Timoti duu ŋaa tiŋtinni-titii Wia tiŋtiŋŋaa lɛ

14 Bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii di ba liliisi wiaa deeŋba woruŋ, a
sulba di ba bira sí wiaa kaa lilɛrɛ. Ŋ si bul ŋii, leŋ di Wia nɛ ŋaa ŋ siada
tiina. Ma si kɛŋ wiaa lilɛrɛ ŋii, u ŋii bi nuu-kala lɛɛ pɛ, ama u yie leŋ
nialiŋ síi jegili wialiŋ titel nɛ. 15 Di ŋ nɛ mu Wia teeŋ di ŋ dagɛ ŋii ŋ si
tiŋ ŋ tiŋtiŋŋaa, hɛ ŋ doluŋ kala duu wuo na ari ŋ ŋaa tiŋtinni-titii si bi
hiisiŋ ka fá, a bira leŋ duu wuo na ari ŋ dagɛ wialiŋ si ŋaa wutitiiba nɛ
woruŋ. 16 Di niaa nɛ ŋaa goŋ aa bul wialiŋ si bi bubuɔŋ kɛnɛ, wialiŋ si
bi Wia woŋbiiŋ ka to, liisɛ ŋ titia nialiŋ lɛ. Wiaa deeŋba ba síi bul yie
kikiri niaa nɛ ba joŋ hariŋ yia Wia. 17 Wialiŋ ba síi dagu jaŋ teeli a nagɛ
naawiiliŋ si yie keeri ŋii a dii naŋpiliŋ kala. Niaa balia nɛ hɛ niaa deeŋba
tuɔŋ aa dagɛ wiaa deeŋba. Ba yiraa nɛ Haminiiyas ari Faliitis. 18 Ba leŋ
wutitii woŋbii-la nɛ aŋ bul ari bua-la lɛ niaa si jaŋ suu aŋ sii suuŋ lɛ paala
kieli nɛ. Ba si dagɛ ŋii ŋaa nialiŋ dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii joŋ ba yarida

ta nɛ. 19 Ama dia geŋtiŋ-duo-la Wia si bile pi u niaa, u bi jaŋ wuo jigisi.
Wialiŋ ba si ŋmuŋsa hɛu lɛ nɛ ŋla: "La Tiina Wia jiŋ nialiŋ si ŋaa u niaa
nɛ." Ba bira ŋmuŋsa ari u maga di nii-la kala si si u ŋaa Wia nuu nɛ, duu
leŋ wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ.
20 Niaa nagɛ gbaŋsi-la si hɛ niaa diisiŋ lɛ nɛ. Dɔŋsuŋ ŋaa sɛlimɛ
gbaŋsiŋ, dɔŋsuŋ ŋaa taasi-gbaŋsiŋ, dɔŋsuŋ ma ŋaa gbaŋsiŋ, dɔŋsuŋ ma
ŋaa hɛŋsiŋ. Dɔŋsuŋ ba yie joŋo bil nɛ a kaa didii kiaa chɛ-zɔŋŋɔɔ, aŋ kɛŋ
dɔŋsuŋ ma kaa didii kiaa tapulii-na kala. 21 Ŋii wiaa di nuu nɛ liisɛ u titia
wu-bɔŋŋɔɔ lɛ, u jaŋ nagɛ gbaŋsi-la ba si kaa didii kiaa chɛ-zɔŋŋɔɔ. Nii-la
si nagɛ ŋii ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ u kuhiaŋ teeŋ. U jaŋ wuo pɛu lɛ woruŋ.
U kuhiaŋ jaŋ leŋ duu titiŋ tiŋtiŋ-zɔŋ-na kala. 22 Ŋ síi yiɛlɛ wiiŋ deeŋ, liisɛ
ŋ titia wu-bɔmɔ-la lɛ bapuɔsaa ari ha-toloo si yie cho di baa ŋaa. Ama
loo chichɛ di ŋ kɛŋ tuɔ-pula a wuo chiŋ ŋ yarida naaŋ lɛ, a pɛ cho niaa a
leŋ di ma di niaa kɛŋ nii-bala. Ma di nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula, sul Wia duu
pɛba lɛ, má kala loo chichɛ wiaa deeŋba. 23 Ama liisɛ ŋ titia nialiŋ síi lɛrɛ
wu-yaaraa lɛ. Ŋ jima ari wiaa deeŋba yie leŋ niaa suomo yuyuo dɔŋɔ nɛ.
24 Nii-la si tima pipi la Tiina Wia, u bi maga duu yuyuo yuosuŋ. U maga
duu kɛŋ zile nɛ nuu-kala lɛ, a wuo didagɛ niaa woruŋ, aŋ pɛ kɛŋ kenyiri.
25 Di ŋ níi dagɛ wiaa a pi nialiŋ si bi ŋ hariŋ china, leŋ di ŋ siaa fiɛlɛ. Ŋ
bi pɔɔ, Wia jaŋ leŋ di ba na woŋbiiŋ a wuo birima lii ba haachɛba lɛ a ku
jiŋ wutitii-la. 26 Ba si ŋaa ŋii, ba jaŋ bira wasa kɛŋ wu-jimiŋ a kɛŋ ba titia
liisɛ Sitaani bɛrɛ́-la lɛ. U fa kɛŋba ba tuto u tuɔtɔruŋ lɛ nɛ.

3

Bua-la dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga nɛ

1 Timoti, jiŋ bua-la lɛ dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga nɛ. Bua deeŋ lɛ wiaa jaŋ
kperi. 2 Niaa jaŋ cho ba titia aŋ pɛ cho moribiee. Ba jaŋ bibigisi ba titia
lɛ, ba siaa bi jaŋ susu nuu-kala maa, ba jaŋ tutuusɛ niaa maa. Ba bi jaŋ
tuto ba nyimmaba ari ba naaŋba niiŋ. Ba bira bi jaŋ jiŋ zile. Ba bi jaŋ
kɛŋ tuɔ-pula ma Wia sipaaŋ. 3 Ba bi jaŋ cho niaa. Ba bira bi jaŋ sɛi di ba
di niaa ŋaa sima. Ba jaŋ chichei niaa yiriŋ maa. Ba bi jaŋ kɛŋ ba titia.
Ba jaŋ tɛrɛ. Ba jaŋ bɛrɛ wu-zɔŋ kala. 4 Ba jaŋ ŋaa zɛŋbɛ timma, ba bi
jaŋ kɛŋ tuɔbiinaa. Ba jaŋ kɛŋ sii-duoŋ. Ba bi jaŋ cho Wia. Ba tuɔtɔrɛ
wiaa duŋduŋa nɛ ba jaŋ cho di baa ŋaa. 5 Ba yie chuchuɔlɛ Wia nɛ niaa
tuɔŋ, ama ba wu-ŋaalaa yie dagɛ ari ba bi Wia doluŋ jiŋ. Liisɛ ŋ titia niaa
deeŋba tuɔŋ. 6-7 Wu-nyiari tiŋŋaa deeŋba dɔŋsuŋ yie juu niaa diisiŋ nɛ
a nyinyisɛ ha-ni-yaaraa. Wu-bɔŋŋɔɔ nyagɛ haala-la bil. Ba to ba tuɔtɔrɛ
wu-ŋaalaa lɛ. Tuɔtɔrɛ wu-ŋaala-la yuga nɛ. Di nuu-kala níi chɛ u dagɛ
haalaa deeŋba, ba yie jegile nii u teeŋ a chichɛ di ba gunnɛ wu-jimiŋ, ama
ba bi wutitii kala wuo gunnɛ.
8 Baalaa balia nɛ fa hɛ dimɛ. Ba yiraa nɛ Janis ari Jaŋbas. Ba fa bi Moosis
hariŋ china. Ba si bi Moosis hariŋ china ŋii, ŋii titia nɛ baalaa deeŋba ma
bi wutitii-la hariŋ china. Niaa deeŋba nyuŋ bi tiŋ. Ba bi ba yarida naaŋ
lɛ wuo chiŋ. 9 Ama niaa deeŋba bi jaŋ wuo ŋaa ŋii a mu sipaaŋ, bɛɛ wiaa
nuu-kala jaŋ na di ba ŋaa ni-yayaasɛ. Ŋii titia nɛ nialiŋ ma fa na Janis ari
Jaŋbas fa si yaara ŋii.

Pɔɔl chagilɛ Timoti

10 Ama ŋ-na to wialiŋ mi síi dagɛ nɛ, aŋ bira to mi wu-ŋaalaa maa. Ŋ
na mi wu-ŋaalaa si nagɛ ŋii, a na wii-la mi síi chɛ dunia lɛ, a bira na ŋii
mi si chiŋ mi yarida naaŋ lɛ, a bira na mi si kɛŋ kenyiri ma ŋii. Ŋ na mi

si cho niaa maa, a bira na ŋii mi si kɛŋ nyalima. 11 Ŋ na ŋii ba si to naasiŋ
dɔgisɛmi nɛ ari ŋii mi si na hɛɛŋ. Ŋ ma jiŋ ŋii mi si na hɛɛŋ nɛ Aŋtiɔk ari
Ikooniam ari Lisita tiŋteeŋ kala lɛ nɛ. Ba si to naasiŋ dɔgisɛmi ŋii nɛ, ka
mi nyalimɛ. Ama mi Tiina Wia liisɛmi nɛ ba kala lɛ. 12 Nuu-kala síi chɛ
duu to Wia woŋbiiŋ a leŋ di ba di Kirisito Yesu ŋaa kubala, niaa jaŋ to
naasiŋ dɔgisu. 13 Ama ni-bɔŋŋɔɔ ari nialiŋ síi nyisɛ niaa jaŋ wasa ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ. Ba jaŋ nyisɛ niaa aŋ pɛ nyinyisɛ ba titia maa. 14 Ama ŋ-na
hɛ́ doluŋ aŋ chiŋ wialiŋ ŋ si gunna naaŋ lɛ, wialiŋ ŋ si laa dii di ba ŋaa
wutitii. Síba joŋo ta. Ŋ jiŋ nialiŋ si dagiŋ wialiŋ nɛ woruŋ. 15 A suomi
ŋ haŋbiiriŋ kala lɛ a kaa mu, ŋ jiŋ Wia teniŋ nɛ. U bi disinniŋ kɛnɛ. U
nɛ wuo dagiŋ Kirisito Yesu wiaa a bira leŋ ŋ laa u wiaa dii duu laaŋ ta.
16 Wia teniŋ kala lii Wia teeŋ nɛ. Wia nɛ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a hɛ niaa lɛ
ba wuo ŋmuŋsɛba. Wia teŋ-la wuo dagɛ niaa wutitii woŋbiiŋ. Di nuu nɛ
ŋaa wii chei, u wuo dagu wii-la u si ŋaa chei a joŋ cheeriŋ pu, a bira wuo
dagu woŋbii-la si maga duu tuto, a wuo dagu ŋii u si jaŋ wuo ŋaa a kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ a mu sipaaŋ. 17 Ŋla nɛ jaŋ wuo pɛ nii-la si tima pipi
Wia lɛ, duu sí wii-kala ŋaa chei, a ŋaa siri duu tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋ-na kala.

4

1-2 Mii suluŋ di ŋ bul Wia wiaa. Ŋaa siri di ŋ bul bua-na kala a joŋ ŋ
nyuŋ kala hɛba lɛ. Di niaa ŋaa siri di ba jegili, koo di ba bi siri ŋaa, ŋ-na
bul. Bul wiaa ba teeŋ aŋ kpiaba lɛ, a bira ŋaa di ba nyuŋ nyaasɛ. Ŋ síi
ŋaa ŋii, kɛŋ kenyiri a didagɛ niaa woruŋ. Mi si suluŋ ŋii, Wia ari Kirisito
Yesu nɛ ŋaa la siada tiŋŋaa. Yesu nɛ ŋaa nii-la si jaŋ dii niaa kala sariya.
Nialiŋ si weye ari nialiŋ si suba kala nɛ u jaŋ dii ba sariya. U nɛ jaŋ miira
kɔ dunia a dii kuoruŋ. Ŋii nɛ tii mii suluŋ. 3 Ŋaa wialiŋ mi si si di ŋ ŋaa
a tiŋ wialiŋ si jaŋ ŋaa lɛ. Bua kubala jaŋ yi, niaa bi jaŋ jegili wutitii-la
ba si jaŋ dagɛba. Ama ba jaŋ to ba titia tuɔtɔruŋ lɛ. Ba jaŋ chɛ a kɛsɛ
kerichiba a yugɛ. Niaa deeŋba jaŋ dagɛba wialiŋ ba si cho di baa nii. 4 Ba
bi jaŋ cho di ba nii wutitii-la. Ba jaŋ joŋ hariŋ yia wutitii-la aŋ cho di
baa nii suŋsɔgulɔɔ. 5 Ama ŋ-na hɛ́ doluŋ a kɛŋ ŋ titia woruŋ wii-na kala
lɛ. Di hɛɛŋ nɛ juuŋ maa, nyalimɛ. Ŋ si ŋaa Wia tiŋtinnu ŋii, bul Yesu
wu-zɔmɔ-la a pi niaa. Tiŋ ŋ tiŋtimii-la kala woruŋ a kaa mu.

Pɔɔl bul wiaa a tigɛ u titia lɛ

6 Bua-la lɛ mi si jaŋ suu a lii dunia lɛ, u yie nɛ. 7 Mi yuo laali-zɔŋ-la nɛ
woruŋ. Mi fá mi faniŋ dɛrɛ nɛ. Mi chiŋ mi yarida naaŋ lɛ nɛ. 8 Lɛɛlɛ mii
gbɛrɛ mi time nɛ. La Tiina Wia jaŋ joŋ time deeŋ pimi tapulii-la tuɔ-pul
timma-la si jaŋ sii suuŋ lɛ. U nɛ ŋaa sariya diiri-titii. Mi duŋduŋa dee u
jaŋ joŋ time-la pa, ama nialiŋ kala si chou a gbɛrɛ la Tiina Kirisito duu
miira kɔ dunia, ba ma jaŋ laa time deeŋ.

9 Hɛ doluŋ aŋ kɔ mi teeŋ lima, 10 bɛɛ wiaa Dimas viami nɛ. U cho dunia
kiaa nɛ. Ŋii nɛ tii u viami ta aŋ mu Tɛsalonaaka. Kirɛsikɛŋ ma mu Galiisia,
Taatis ma mu Dalimeesa. 11 Luuk duŋduŋa nɛ hɛ mi teeŋ. Di ŋ nɛ kɔ mi
teeŋ, pɛ kɛŋ Maak kaa kɔ. U jaŋ wuo ŋaa wiaa yugɛ a pimi. 12 Mi tiŋ
baal-la ba síi yirɛ Takikas nɛ u mu Ɛfɛsis. 13 Di ŋ níi kɔ, pɛ kɛŋ mi gɛri-la
ari mi tenni-la kaa kɔ. Mi joŋo pi baal-la ba síi yirɛ Kaapis a hɛ Turɔwas
lɛ nɛ. Tenni-la ba si kɛŋ pusuŋ puruŋ kaa ŋaa nɛ mi wasa chichɛ. 14 Libiri
kubala ba síi yirɛ Alɛkizaŋda dɔgisɛmi nɛ woruŋ. U si ŋaami ŋii, Wia jaŋ
kpusɛ u puruŋ. 15 Pɔ ŋ titia ari libiri-la lɛ. La si bul Wia niiŋ wialiŋ pi niaa,
u lii la hariŋ nɛ. 16 Bua-la lɛ mi si laa sipaaŋ bul wiaa di mi laa mi titia,
bua-la lɛ ba síi dii mi sariya, nuu-kala bi mi hariŋ china. Ba kala viami ta

nɛ. Mii sul Wia duu sí ba dɔgisu a tiŋ wialiŋ ba si ŋaa. 17 Ama Wia chiŋ
mi hariŋ a pimi doluŋ mi wuo bul Wia niiŋ wialiŋ kala kala. Mi bul wialiŋ
a pi nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa ma nɛ ba kala nii. Wia liisɛmi ni-bɔŋŋɔɔ
nisiŋ lɛ. 18 Wia jaŋ liisɛmi wu-bɔŋŋɔɔ kala lɛ. U jaŋ beŋmi woruŋ a kɛŋmi
joiiŋ kaa mu hɛ u kuorii-la tuɔŋ Wia-jaŋ lɛ. Wia yiriŋ jaŋ yirɛ bua-na kala
lɛ, a kaa mu wuu. Ami.

Chuɔlaa

19 Chuɔlɛ Pirisila ari Akuila pimi, a chuɔlɛ Onisiifɔrɔs ari u dia niaa kala
maa. 20 Irasitas tuo mi teeŋ. La si joŋ woŋbiiŋ, u ká Kɔriŋti lɛ nɛ, aŋ ka
mi leŋ Turɔfimɔs ma Miliitas lɛ. U faa wiilɛ nɛ. Ŋii nɛ mi leŋu dimɛ. 21 Hɛ
doluŋ aŋ kɔ, ka di yibiiniŋ-la juu. Nialiŋ ba síi yirɛ Yubulas ari Pudɛŋs ari
Laanis ari Kilaadia, ba maa chuɔluŋ, ari nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii.
22 Wia jaŋ leŋ di ma duu hɔnuŋ zɔŋ. U lahɔrimɔ lɛ u jaŋ pɛŋ lɛ.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
TAATIS

1 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ aa pi ŋ-na Taatis. Mi ŋaa Wia
tiŋtinnu nɛ a ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ maa. Wia nɛ liisɛmi di mi pɛ nialiŋ
u si liisa lɛ di ba wasa chiŋ ba yarida naaŋ lɛ, a wuo jiŋ wutitii-la síi to
Wia woŋbiiŋ. 2 Nialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ deeŋ, baa yiɛlɛ ari ba jaŋ kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ. Wia fa bul wiaa a tigɛ miisiŋ deeŋ faafaa kala nɛ, ka
dunia-na suomi. Wia bi wiaa ka nyia, u jaŋ ŋaa wii-la. 3 Bua-la lɛ Wia si
cho nɛ, u joŋ wii-la a dagɛla u Wu-zɔmɔ-la tuɔŋ. Ŋii nɛ la Laataara Wia
joŋ wiiŋ deeŋ a hɛ mi nisiŋ lɛ di mi laa bula pi niaa.
4 Mi-na Pɔɔl nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ŋ-na Taatis. A tiŋ la kala si laa
Yesu wiaa dii ŋii, ŋ nagɛ mi bii-titii nɛ. La Nyimma Wia ari la Laataara
Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ŋ jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

Wia niaa tuɔŋ nihiasiŋ si maga di ba nagɛ ŋii

5 Mi leŋiŋ Kiriiti lɛ di ŋ wuo wasɛ wialiŋ fa si maga si ba ŋaa nɛ. Mi bula
piŋ maa di ŋ liisɛ Wia niaa tuɔŋ nihiasiŋ taŋ-na kala lɛ. Nialiŋ si maga di
ŋ liisɛ nɛ ŋla: 6 Má beŋ di ba mɛlɛ zɔmɔ, di ba sí wu-cheeli kala kɛŋ niaa
teeŋ. U maga di nii-la kɛŋ ha-bala nɛ, ka u biiriŋ ma kala laa Wia wiaa dii
a kɛŋ mɛli-zɔŋ, a sí wu-liiliŋ ŋaa, a sɛi kuhiasiŋ niiŋ wiaa, a sí wu-cheeli
kala kɛŋ niaa teeŋ. 7 Nii-la síi beŋ Wia niaa ŋaa Wia tiŋtinni-kuhiaŋ nɛ. U
bi maga duu kɛŋ wu-cheelee niaa teeŋ. U bira bi maga duu didagɛ u titia,
a sí baaŋ tiina koo si-nyuaru koo nii-jigi tiina koo nii-la si cho moribiee
kiŋkɛŋ ŋaa. 8 U maga duu beŋ nuhuɔraa woruŋ u dia lɛ a cho duu ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ a pipi niaa. U maga duu jiŋ u titia kɛniŋ nɛ a ŋaa ni-titii. U
maga duu ŋaa ni-pula a wuo kɛŋ u titia a hɛ dɔŋɔ lɛ woruŋ. 9 Ba si dagu
Wia niiŋ wialiŋ si ŋaa wutitii ŋii, u maga duu kɛŋba woruŋ, duu wuo
dagɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa wutitii-la u si gunna. Duu nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ wuo
dagɛ nialiŋ síi bul wiaa chichei wutitii-la la síi to.
10 Nialiŋ si laa Wia wiaa dii yuga bi chɛ di ba tuto nihiasiŋ niiŋ wu-bulaa.
Ba ŋaa wu-bul deeŋ deeŋ timma nɛ. Baa nyisɛ niaa nɛ. Niaa deeŋba tuɔŋ
niaa yuga a ŋaa Ju̱u timma nɛ aa chɛ di nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii keri
ba penee. 11 U maga di ma bula piba di ba leŋ wialiŋ ba síi dagu, bɛɛ wiaa
ba síi dagɛ wialiŋ si bi maga di baa dagɛ ŋii, ba ŋaa niaa joŋ wialiŋ ba si
laa dii a ta nɛ. Moribiee wiaa nɛ tii baa dagɛ wialiŋ. 12 Kiriiti niaa tuɔŋ
vugira bul wiaa a mu tigɛ u niaa lɛ. U bula ari Kiriiti niaa kala ŋaa wu-
nyiaraa nɛ a ŋaa ni-bɔmɔ, luobii tiŋŋaa, aŋ pɛ kɛŋ yariwiiŋ maa. 13 Wii-la
u si bula ŋaa wutitii nɛ. Ŋii wiaa, faasa kpiaba lɛ di ba chiŋ wutitii-la ba
si laa dii lɛ kpaŋ kpaŋ. 14 Bira bula piba di ba sí Ju̱u tiŋŋaa naabalimaba
wiaa si nagɛ suŋsɔgulɔɔ nii, a sí nialiŋ si via wutitii-la hariŋ to. Wutitii-la
lii Wia teeŋ. 15 Ni-zɔmuŋ teeŋ kuŋ-kala zɔmɔ nɛ. Disiŋ timma-la si bi Wia
wiaa laa dii teeŋ kuŋ-kala ŋaa ku-bɔŋ nɛ. Ba tuɔŋ lɔrɔ, ba tuɔbiinaa kala
bi chese. 16 Baa bul ari ba jiŋ Wia nɛ, ama ba wu-ŋaalaa daga ari ba bi
Wia jiŋ. Ba wu-ŋaalaa lɔrɔ, ba bi nialiŋ niiŋ wiaa ka nii, ba bi wu-zɔŋ
kala ka ŋaa.

2

Wutitii-la si maga di la tuto

1 Ama ŋ-na Taatis didagɛ wutitii-la nɛ. 2 Bula pi ba-nihiasi-la si hɛ ma
tuɔŋ di ba leŋ di ba siaa fiɛlɛ, a kɛŋ mɛli-zɔŋ, a kɛŋ ba titia woruŋ, a jiŋ
wialiŋ ba si laa dii woruŋ, a cho niaa, a kɛŋ kenyiri. 3 Bula pi ha-nihiasi-la
ma di ba ŋaa wialiŋ si daga ari baa to Wia woŋbiiŋ nɛ. U bi maga di ba
gigaa niaa hariŋ koo di ba ŋaa si-nyuaraa. Bula piba di ba didagɛ wialiŋ
si zɔmɔ, 4 di ba wuo dagɛ ha-toloo ma di ba cho ba balaba ari ba biiriŋ, 5 a
wuo kɛŋ ba titia woruŋ, a sí wu-liiliŋ ŋiŋaa, a beŋ ba dia niaa woruŋ, a
kɛŋ zile, a tuto ba balaba niiŋ woruŋ, di nuu-kala sí wuo bul wu-bɔŋ kala
a tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ. 6 Bul ŋii titia a pi bapuɔsaa maa di ba ma kɛŋ
ba titia woruŋ. 7 Ŋ-na titia Taatis, wii-na kala ŋ síi ŋaa lɛ, leŋ di niaa na ŋ
wu-ŋaalaa si zɔmɔ di ba tuto. Wialiŋ kala ŋ síi dagu, leŋ di ba na ari ŋ kɛŋ
wutitii ari siifiɛsiŋ. 8 Wialiŋ kala ŋ síi bul, bul ari tuɔtɔruŋ, di nuu-kala
sí wuo kaa lɛrɛ. Di ŋ nɛ ŋaa ŋii, ŋ diŋdɔŋŋɔɔ bi jaŋ na woŋbiiŋ a bul
wu-bɔŋ kala a tigɛla lɛ. 9 Bula pi yosuŋ ma di ba tuto nialiŋ si tiiba niiŋ lɛ,
a ŋaa wialiŋ kala si maga di ba tiŋŋaa tuɔŋ tɔrɛ ba nyuŋ. U bi maga di ba
laa wiaa bubul ba teeŋ. 10 Ba sí ba tiinaba kiaa gigaa. Wialiŋ kala ba síi
ŋaa, u maga di ba leŋ di nialiŋ si tiiba laaba dii ari ba kɛŋ wutitii. Di ba
nɛ ŋaa ŋii, ba jaŋ wuo leŋ di nuu-kala jiŋ ari la Laataara Wia wu-zɔmɔ-la
ŋaa wutitii nɛ.

11 La Tiina Wia lahɔrimɔ guu chaanɛ nɛ. Uu chɛ duu to ŋii lɛ nɛ a laa
nuu-kala ta. 12 Wia wu-zɔmɔ-la dagɛla di la sí wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, a sí la titia
joŋo hɛ dunia wiaa lɛ, a jima kɛŋ la titia, a kɛŋ wutitii, a tuto Wia woŋbiiŋ
dunia deeŋ lɛ. 13 La si hɛ dunia deeŋ lɛ ŋii, laa gbɛrɛ tapulii-la la Laataara
Yesu Kirisito, nii-la si ŋaa Wia, jaŋ kɔ ari u tula. Laa yiɛlɛ tapulii-la nɛ.
La tuɔŋ ma jaŋ tɔrɛ duu nɛ kɔ. 14 La wiaa nɛ tii u suu, duu laala ta la
haachɛba lɛ a piisɛ la disinniŋ ta, di la ku ŋaa tuɔ-pul timma u sipaaŋ. Uu
chɛ di la ŋaa nialiŋ si joŋ ba nyuŋ hɛ wu-zɔŋŋɔɔ lɛ. 15 Wia si joŋ dol-la
piŋ, kɛnu a bul wiaa deeŋba. Chaasa bul wiaa pi nialiŋ ŋ síi dagu. Di ba
ŋaa wii chei, dagɛba. Sí leŋe di nuu-kala bee guunuŋ.

3

Maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ bua-na kala lɛ

1 Bula pi Wia niaa di ba joŋ ba titia pi nialiŋ si kɛŋ doluŋ ba lɛ ari nialiŋ
síi beŋba a tutoba, a ŋaa siri di ba ŋaa wii-na kala si zɔmɔ. 2 Bula piba
di ba sí wu-bɔŋ kala bula a tigɛ nuu-kala lɛ. U bi maga di ba cho yuosuŋ,
ama u maga di ba dii naŋdɔŋsuŋ nɛ a leŋ di ba siaa fiɛlɛ nuu-kala teeŋ,
3 bɛɛ wiaa la ma titia fa ŋaa ni-yaara nɛ, a fa bi Wia niiŋ to. La fa keri Wia
woŋbii-la ta nɛ a ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ. La fa to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ
nɛ. La fa cho di niaa juu wu-bɔŋŋɔɔ a fa kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ. Niaa fa
bɛrɛla, la ma fa bɛrɛba. 4 Ama la Laataara Wia dagɛ ŋii u si kɛŋ zile ari
ŋii u si cho niaa. 5 U laala ta. U bi naga ari la si ŋaa tuɔ-pul timma nɛ tii
u laala ta. Ama u síi fá niaa nennige nɛ tii u laala ta. U laala ta nɛ, bɛɛ
wiaa ba fola Wii-chuɔlɛ liiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ŋii dagɛ ari Wia bira
wasa lulla nɛ, la kɛŋ mii-faliŋ u teeŋ. 6 Wia to la Laataara Yesu Kirisito lɛ
nɛ a joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a hɛla lɛ woruŋ. 7 U lahɔrimɔ lɛ u ŋaa ŋii di la kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ, a wuo kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ, wii-la la síi yiɛlu lɛ. 8 Wiiŋ
deeŋ sɛnɛ ŋaa wutitii nɛ. Mii chɛ di ŋ paala chaasa bul wiaa deeŋba, di
nialiŋ si laa Wia wiaa dii, di ba ŋaa siri di ba ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ bua-na kala
lɛ. Wiaa deeŋba ŋaa wu-zɔmɔ nɛ. Ba jaŋ wuo pɛ niaa lɛ.

9 Má leŋ ni-yaari wu-kaa-lɛriŋ, a sí ma naabalimaba geŋtine si duomo
diisu. Ma sí yuosuŋ hɛ a sí dɔŋɔ yuo a tiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto lɛ. Ba ŋaa wu-pɛiba nɛ, ba bi nuu lɛ pɛ. 10 Di nuu hɛ ma tuɔŋ
aa chɛ duu kɛŋ ma nyusuŋ yagɛ dɔŋɔ, yiru a kpurisɛ u digilaa. Di u nɛ via
aŋ ŋiŋaa, bira yiru a lɛrɛ u digiliŋ lɛ lia, aŋ liisɛ ŋ nisiŋ u lɛ. 11 Nii-la síi
ŋaa ŋii via wutitii-la nɛ aa ŋaa haachɛba maa. U wu-ŋaalaa jaŋ dii u titia
sariya.

Wu-kaaniŋ

12 Di mi nɛ tiŋ Atimas koo Tikikas duu kɔ ŋ teeŋ, hɛ doluŋ aŋ kɔ mi
teeŋ Nikopolis lɛ, bɛɛ wiaa mi biina mi jaŋ hɔŋ dimɛ waariŋ chɛŋsi-la
tuɔŋ. 13 Di Ziinas sariya didiiri-la ari Apɔlɔs níi vɛŋ ba woŋbiiŋ, pɛba
lɛ woruŋ. Piba ku-la kala ba síi chɛ. 14 Leŋ di la niaa ma gunnɛ di ba
ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a wuo pipɛ nialiŋ si maga di ba pɛ lɛ. U maga di ba tiŋ
tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ duu kɛŋ doho.
15 La di nialiŋ kala si hɔnɔ, laa chuɔluŋ. Chuɔlɛ nialiŋ kala si laa Yesu
wiaa dii a chola. Wia jaŋ pɛma kala lɛ woruŋ.

TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
FALIIMƆŊ

1 Mi-na Pɔɔl ari la naaŋbie Timoti nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pi ŋ-na
Faliimɔŋ. Ŋ nɛ ŋaa la naŋdɔŋ-chooluŋ, a bira ŋaa la dɔŋɔ tiina la
tiŋtiŋŋaa lɛ. Ba kɛŋmi tɔ dia a tiŋ Yesu Kirisito wiaa.
2 La bira ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
ŋ dia lɛ, a bira ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi la dihaala Afia ari la dibaala
Akipas. Akipas ŋaa la laali-yuoroo dɔŋɔ nɛ Kirisito tiŋtiŋŋaa lɛ.
3 La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl lɔllɛ Wia a mu tigɛ Faliimɔŋ lɛ

4 Bua-na kala lɛ di mi níi chuɔlɛ Wia, mi ma yie lɔllɛ Wia a pipiŋ nɛ.
5 Mii nii ŋii ŋ si cho Wia niaa, ari ŋii ŋ si laa la Tiina Yesu Kirisito wiaa
dii. Ŋii nɛ mii lɔllɛ Wia nɛ a tiŋ ŋ wiaa. 6 Ŋ si bul wialiŋ a pi niaa dɔŋsuŋ
ŋii, mi yie sul Wia a pipiŋ, di ŋii jaŋ leŋ di la jiŋ wu-zɔŋ-na kala la si na
Kirisito teeŋ. 7 Mi naaŋbii-choolii, ŋ sí cho Wia niaa woruŋ, ŋii ŋaa mi
ma tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ, mi nyuŋ ma nyaasɛ, bɛɛ wiaa ŋ leŋe Wia niaa tuɔŋ
piŋ di-bala nɛ.

Pɔɔl sul Faliimɔŋ duu kɛŋ Oniisimas woruŋ

8 La di Kirisito si ŋaa kubala, mi fa jaŋ kɛŋ doluŋ di mi chaasa dagiŋ
wii-la si maga di ŋ ŋaa. 9 Mi-na Pɔɔl nɛ paala chiŋ Yesu Kirisito naasiŋ lɛ
aŋ lɛɛlɛ hɛ sarika lɛ a tiŋ u wiaa. Ŋii nɛ tii mi fa jaŋ wuo chaasa fuguŋ di
ŋ ŋaa wii-la si maga di ŋ ŋaa. Ama mi si choŋ ŋii, mi jaŋ suluŋ di ŋ ŋaa
wii-la ari tuɔtɔruŋ. 10 Wii-la nɛ ŋla: Mii suluŋ a tiŋ mi bie Oniisimas wiaa.
U naga ari mi titia bie nɛ, bɛɛ wiaa, mi lɛ nɛ u to a laa Yesu wiaa dii bua-la
lɛ mi si hɛ sarika lɛ. 11 Bua kubala lɛ u fa hɛ ŋ teeŋ nɛ aŋ bi tiŋtimii kala
tima piŋ. Ama lɛɛlɛ, duu nɛ kɔ ŋ teeŋ, u jaŋ wuo ŋaa wiaa yugɛ a piŋ, a
leŋ mi ma tuɔŋ tɔrɛ. 12 Mi jaŋ leŋ u miira kɔ ŋ teeŋ nɛ a nagɛ mi titia Pɔɔl
fa si kɔ ŋ teeŋ ŋii. Ŋii wiaa, kɛnu woruŋ ari ŋ fa si jaŋ kɛŋmi ŋii. 13 Mi
fa cho duu hɛ mi teeŋ nɛ. Mi ha si hɛ sarika lɛ ŋii a tiŋ Yesu wu-zɔmɔ-la
wiaa, u fa jaŋ wuo pɛmi lɛ ari ŋ fa si jaŋ pɛmi lɛ ŋii. 14 Ama mi bi chɛ di
mi fuguŋ di ŋ pɛmi lɛ. Mii chɛ di ŋ to ŋ titia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ a pɛmi lɛ. Ŋii
wiaa mi bi jaŋ ŋaa wii-kala see di ŋ sɛyɛ.
15 Oniisimas si lii ŋ teeŋ, u bi diene, ama u jaŋ miira kɔ ŋ teeŋ lɛɛlɛ. Duu
nɛ miira kɔ, u jaŋ hɛ ŋ teeŋ deeŋ deeŋ. 16 Oniisimas ŋaa ŋ yomo nɛ aŋ
lɛɛlɛ miira kɔ ŋ teeŋ. Ama lɛɛlɛ u kii yomo. U ŋaa la naaŋbii-titii si laa
Yesu wiaa dii. Mi cho u wiaa woruŋ. Ŋ ma jaŋ chou woruŋ, ari u si ŋaa
ŋ yomo ari ŋ naaŋbie kala nɛ la Tiina Yesu teeŋ. 17 Di ŋ nɛ bene di mi
ŋaa ŋ naŋdɔŋ-fiaŋ, duu nɛ miira kɔ, kɛnu woruŋ ari ŋ fa si jaŋ kɛŋmi ŋii.
18 Duu nɛ ŋaa wii cheyiŋ, joŋo chɛu a tiŋ mi wiaa. Duu nɛ dii ŋ chimiŋ
maa, mi jaŋ ṯimiŋ. 19 Mi-na Pɔɔl, mi titia nisiŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a
pipiŋ. Mi jaŋ ṯimiŋ. Sí yu ari mi-na Pɔɔl lɛ nɛ ŋ to kɛŋ miisiŋ Yesu teeŋ.
Ŋii wiaa mi nɛ laa ŋ miisiŋ ta. 20 Mi naaŋbii, mi saa suluŋ, pɛmi lɛ wiiŋ
deeŋ lɛ. La Tiina Yesu Kirisito doluŋ lɛ, leŋ di mi tuɔŋ tɔrɛ.
21 Mi laa dii ari mi si ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ piŋ, ŋ jaŋ ŋaa wii-la mi síi chɛ.
Mi jima ari ŋ jaŋ paala ŋaa kii ŋii. 22 Pɛ chɛ dia a ŋaa siri bilmi lɛ, bɛɛ

wiaa mii yiɛlɛ ari ma si chuɔlɛ Wia pipimi ŋii, Wia jaŋ laa ma kala sulaa a leŋ di mi miira kɔ ma teeŋ.

Pɔɔl ari niaa dɔŋsuŋ chuɔlɛ Faliimɔŋ

23 Baal kubala ma nɛ hɛ daha. Baa yirɛ Ɛpafiras. Ba kɛnu tɔ dia a pɛmi
lɛ a tiŋ Yesu Kirisito wiaa nɛ. Uu chuɔluŋ. 24 Maak ari Arisitaakis ari
Dimas ari Luuk, ba ma ŋaa mi tiŋtinni-dɔŋsuŋ nɛ. Ba maa chuɔluŋ.
25 La Tiina Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LA BA SI ŊMUŊSA PI
HIIBURU TIŊŊAA

Wia Bie nɛ kii Wia tiŋdaaraa

1 Faafaa-la Wia bul wiaa pi la naabalimaba a yugɛ nɛ. Woŋbie-la u si
to bul wiaa piba ma yuga nɛ. U to nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ nɛ a bul wiaa deeŋba piba. 2 Ama lɛɛlɛ tapulaa deeŋba, u to u
Bie lɛ nɛ a bul wiaa pila. U leŋe u Bie deeŋ nɛ kɛŋ kuŋ-kala doluŋ. Wia
síi chɛ duu ŋaa dunia, u leŋe u Bie nɛ ŋaa. 3 Wia si kɛŋ tula-la, u nɛ u
Bie ma kɛŋ. Ŋii Wia si naga, ŋii titia nɛ u ma nagɛ. Wialiŋ u síi bul kɛŋ
doluŋ. Dol-la nɛ u kaa beŋ kuŋ-kala si hɛ dunia lɛ. U si ku tuu dunia, u
piisɛ niaa disinniŋ ta nɛ. U si ŋaa ŋii dɛrɛ, u jila hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ
di-hɔnuŋ. 4 U nɛ kii Wia tiŋdaaraa kala. Yiri-la u si laa Wia teeŋ, u ma nɛ
kii yiri-la Wia tiŋdaara-la si laa.

5 Wialiŋ Wia si bula a tigɛu lɛ nɛ ŋla:
"Ŋ ŋaa mi Bii nɛ,
mi nɛ luluŋ jiniŋ."
U saa bira bula a tigɛu lɛ:
"Mi jaŋ ŋaa ŋ Nyimma,
ŋ ma jaŋ ŋaa mi Bii."
Wia tiŋdaari bɛɛ lɛ nɛ Wia ha bul wiiŋ deeŋ? Ba kuŋ-kala lɛ dee Wia bul
wiiŋ deeŋ. 6 Bua-la lɛ u si leŋe u Bie ku tuu dunia, u bira bula a bul,
"Wia tiŋdaaraa kala jaŋ tuu kpirimi u sipaaŋ a chuɔlu."
7 Wialiŋ Wia si bula a mu tigɛ u tiŋdaaraa lɛ nɛ ŋla: U si,
"Mi leŋe mi tiŋdaaraa nagɛ peliŋ
ari nyiŋ-geliŋ nɛ."
8 Ama u si bul wiaa a tigɛ u Bie lɛ, ŋla nɛ u bul: U si,
"Ŋ kuoruŋ jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu deeŋ deeŋ.
Wia tuɔ-pul kiaa nɛ jaŋ ŋaa ŋ kuori-daaŋtiga di ŋ kaa beŋ ŋ niaa."
9 "Ŋ cho wutitiiba nɛ a kii wu-nyiariŋ.
Ŋii nɛ tii ŋ Nyimma Wia liisiŋ
di ŋ yuga kii ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa a bibeŋba."
10 Wialiŋ ba bira si bula a tigɛ u Bie lɛ nɛ ŋla: Ba si,
"La Tiina, ŋ nɛ ta tiŋteeŋ buŋbuŋ-la,
a ta wia nyuŋ maa.
11 Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala jaŋ lɛl, ama ŋ-na jaŋ hɛ dimɛ.
Ba kala jaŋ birimɛ ku-binaa a kɔsɛ, ari gɛnniŋ síi kɔsɛ ŋii.
12 Ba jaŋ nagɛ gɛriŋ di ŋ kaa kpeŋ.
Ŋ jaŋ kɛŋba kaa birimɛ, ari gɛri-zɔŋ-la si yie birimɛ ŋii. Di u zɔmuŋ
nɛ lia, u bira bi ku-falii ŋaa.
Ama ŋ-na bi jaŋ kɔ di ŋ birima. Ŋ bi jaŋ kɔ di ŋ hiɛsa."
13 Wialiŋ Wia bira si bula pu nɛ ŋla: U si,
"Ku hɔŋ mi sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ,
see mi yuo dii ŋ diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ."
Wia tiŋdaari bɛɛ lɛ nɛ Wia ha bul wiiŋ deeŋ? Ba kuŋ-kala lɛ dee Wia bul
wiiŋ deeŋ. 14 Wia tiŋdaara-la kala ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. Wia yie tiŋba
ba mu pɛ nialiŋ u síi chɛ u laa ta lɛ nɛ.

2

Yesu nɛ ŋaa la Laataara

1 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, u maga di la kɛŋ wialiŋ la si nia woruŋ, a sí
hariŋ miiru. 2 Wialiŋ Wia tiŋdaaraa fa si bula pi Iziral tiŋŋaa fa dolie nɛ
woruŋ. Di nuu nɛ fa bi baa to, koo di nuu nɛ fa chei ba kuŋ, ba yie dɔgisu
nɛ woruŋ. 3 Wia síi chɛ duu laala ta, ŋii ŋaa wu-bal nɛ a kii wialiŋ Wia
tiŋdaara-la si bula. Di la nɛ bi wii-la sɛyɛ, wii-kala bira tuo duu laala ta,
see duu dɔgisɛla. La Tiina Yesu nɛ laa sipaaŋ bul wii-la. Nialiŋ ma si nii
wii-la bula pila nɛ. 4 Wia ma titia daga ari wii-la ba si bula ŋaa wutitii nɛ.
U dagɛ u doluŋ a ŋaa wu-kpuŋkperisiŋ ari wu-magilaa kala. Wia ma to
u tuɔtɔruŋ lɛ nɛ a leŋ niaa kɛŋ doluŋ, di ba tiŋ ba tiŋtiŋŋaa u Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ.

5 U bi naga Wia joŋ tiŋtee-falii-la si jaŋ kɔ a hɛ Wia tiŋdaaraa nisiŋ lɛ
nɛ di ba bibeŋ. Tiŋtee-falii-la wiaa nɛ la bulaa pima. 6 Wia teniŋ tuɔŋ
sɛmɛ dɔŋɔ ba bula,

“Bɛɛ kuŋ nɛ nuhuobiine ŋaa ŋ bibiinɛ u wiaa, bɛɛ kuŋ nɛ nuhuobiine bie
ma ŋaa ŋ bibenu?
7 Ŋ si ta nuhuobiine, ŋ leŋe Wia tiŋdaaraa kiiu mua nɛ,
ama ŋ leŋe nuhuobiine nɛ kɛŋ yiriŋ ari doluŋ.
8 Ŋ joŋ kuŋ-kala nɛ a hɛ u nisiŋ lɛ u bibeŋ.”

Ŋ si joŋ kuŋ-kala hɛ nuhuobiine nisiŋ lɛ ŋii, ŋ leŋe u kɛŋ ba kala doluŋ
nɛ. Ama lɛɛlɛ la na di nuhuobiine ha bi kuŋ-kala ka beŋ. 9 La na ari Wia
fa leŋe Wia tiŋdaaraa nɛ kii Yesu mua. Ama lɛɛlɛ Wia leŋe Yesu yugɛ a
kɛŋ yiriŋ maa, bɛɛ wiaa u na hɛɛŋ nɛ a suu. Wia lahɔrimɔ lɛ nɛ u fa ŋaa
ŋii, duu wuo laa nuhuobiinee kala nyuŋ a suu.

10 Kialiŋ si hɛ dunia lɛ, Wia nɛ ŋaaba a tiiba maa. U síi chɛ di u biiriŋ
yugɛ a kɔ u teeŋ, u leŋe ba sipaa-laara chaasa na hɛɛŋ nɛ woruŋ duu sɛnɛ
wuo laaba ta. 11 Nii-la si piisɛ niaa disinniŋ ta, ari nialiŋ disinniŋ u si piisa
ta, ba kala nyimma ŋaa kubala nɛ. Ŋii nɛ tii u ŋaa ŋii a wuo yirɛ ba kala
u naaŋbiiriŋ, ka hiisiŋ buu kɛnɛ. 12 Wialiŋ Yesu si bula pi Wia nɛ ŋla:

“Mi jaŋ yirɛ ŋ yiriŋ mi naaŋbiiriŋ teeŋ.
Nialiŋ si hilime aa chuɔluŋ tuɔŋ mi jaŋ dɛnniŋ.”
13 U bira bula,
“Mi jaŋ laa ŋ wiaa kala dii,”
a bira bul,
“Nami ari ŋ biiri-la kala ŋ si joŋo pimi.”

14 Biiri-la Wia si joŋo pi Kirisito kɛŋ chaliŋ ari yaraa nɛ. Ŋii titia nɛ
Kirisito ma kɛŋ chaliŋ ari yaraa duu suu a wuo yuo dii Sitaani, nii-la si
kɛŋ suuŋ doluŋ, 15 a wuo laa niaa ta, nialiŋ síi fá suuŋ a ŋaa suuŋ yosi
ba miisiŋ kala lɛ. 16 Ŋii wiaa u bi naga ari u kɔ duu pɛ Wia tiŋdaaraa
lɛ nɛ, ama u kɔ duu pɛ Abiraham doho niaa lɛ nɛ. 17 Ŋii nɛ tii u birimɛ
nuhuobiine a ma nagɛ u naaŋbiiri-la, ba wii-wii-kala lɛ. U ŋaa ŋii duu
wuo ku ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ u naaŋbiiriŋ tuɔŋ
nɛ a wuo fába nennige, a wuo ŋaa ni-titii, a wuo pɛ nialiŋ lɛ Wia woŋbiiŋ
lɛ, a wuo leŋ di Wia joŋ u baaniŋ u fa si kɛnɛ a tiŋ niaa haachɛba wiaa ta.
18 U titia na hɛɛŋ nɛ woruŋ. Sitaani ma fa magisu. Ŋii wiaa u jaŋ wuo pɛ
nialiŋ Sitaani síi magisɛ lɛ.

3

Yesu nɛ kii Moosis

1 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ si bi disinniŋ kɛnɛ Wia sipaaŋ, Wia nɛ yirɛla
di la kɔ u teeŋ. U saa maga di ma joŋ Yesu wiaa hɛ ma nyuŋ lɛ. U nɛ ŋaa
Wia naŋzɔɔ a ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ maa, woŋbii-la la
síi to lɛ. 2 U to nii-la si liisu niiŋ woruŋ nɛ a tima pu, ari Moosis fa si to
Wia niiŋ ŋii a tima pi Wia niaa. 3 La jima ari nii-la si saa dii-zɔmuŋ nɛ
maga duu laa yiriŋ a kii dia-la u si saa. Ŋii titia nɛ yiri-la Yesu si laa nɛ
yuga kii Moosis yiriŋ. 4 Dia-na kala si hɛ dimɛ, nuu nɛ saa. Ama kialiŋ
kala si hɛ dimɛ, Wia nɛ ŋaa. 5 Moosis fa ŋaa tiŋtinni-titii nɛ Wia niaa kala
tuɔŋ a tima pipiba. U nɛ fa bul wiaa piba a tigɛ wialiŋ si jaŋ kɔ lɛ. 6 Ama
Kirisito-na fa ŋaa Wia Bii nɛ, a ŋaa ni-titii a tima pipi Wia niaa. Di la ma
nɛ kɛŋ nyu-duoŋ a tiŋ kialiŋ la síi yiɛlu wiaa, la ma jaŋ wuo ŋaa u dia
niaa.

Ŋii la si jaŋ ŋaa a na wiese Wia teeŋ

7 Ŋii wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la bula pila ari,
“Jiniŋ, di ma nɛ nii Wia yiikoro,
8 ma sí siiduoŋ kɛŋ, ari nialiŋ fa si lii Wia hariŋ giriŋ tuɔŋ si kɛŋ siiduoŋ ŋii.
Bua-la lɛ nɛ ba magisɛmi a ŋaa mi na baaniŋ.
9 Lee-la ma naabalimaba magisɛmi nɛ woruŋ,
a na mi wu-ŋaalaa jisiŋ mahiŋ balia.
10 Ŋii wiaa nɛ mi baaniŋ sii niaa deeŋba kala nyuŋ. Ŋii nɛ mi bul,
‘Ba tuɔbiinaa yie ŋaa ba yeŋŋi nɛ,
ba bi mi niiŋ wiaa ka to.’
11 Ŋii nɛ mi na baaniŋ a ŋmiɛsɛ a bul,
‘Mi bi jaŋ piba di-hɔnuŋ di ba hɔnɔ wiesi da.’ ”
12 Mi naaŋbiiriŋ, má pɔ ma titia lɛ di ma tuɔŋ nuu sí wu-bɔŋ biinu. Di
u nɛ ŋaa ŋii, u bira bi jaŋ laa Wia wiaa dii. U jaŋ joŋ hariŋ yia Wia-la
si weye. 13 Ama má pɛ dɔŋɔ lɛ tapulii-na kala a lii jiniŋ a kaa mumu, di
wu-bɔŋŋɔɔ sí wuo nyisɛ ma kuŋ-kala a wuo ŋaa di ma ŋaa siiduo wiaa
Wia sipaaŋ. 14 Wialiŋ la si laa dii buŋbuŋ, di la nɛ kɛŋba ŋii a kaa mu
wuu, la di Kirisito kala jaŋ ŋaa kubala. 15 Wialiŋ ba si bul Wia teniŋ tuɔŋ
nɛ ŋla:
“Jiniŋ, di ma nɛ kɔ di ma nii Wia yiikoro,
ma sí siiduoŋ kɛŋ ari nialiŋ fa si lii Wia hariŋ si kɛŋ siiduoŋ ŋii.”
16 Kubɛɛba nɛ nii Wia yiikoro aŋ lii Wia hariŋ? Nialiŋ fa si to Moosis hariŋ
a lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ nɛ ŋaa ŋii. 17 Kubɛɛba nɛ fa leŋe Wia baaniŋ sii ba
nyuŋ jisiŋ mahiŋ balia? Nialiŋ fa si bi u niiŋ wiaa to lɛ nɛ leŋe u baaniŋ
sii. Ba nɛ u leŋ ba suu giriŋ tuɔŋ ŋii. 18 Kubɛɛba lɛ nɛ Wia ŋmiɛsa hɛ ari
ba bi jaŋ na wiese-la u fa síi chɛ u joŋo pi u niaa? Nialiŋ fa si bi Wia niiŋ
wiaa ka to lɛ nɛ u bul ŋii. 19 La na ari ba si bi Wia wiaa laa dii nɛ tii ba bi
wiese-la wuo na Wia fa síi chɛ u joŋo pi u niaa.

4

1 Wia lɛɛlɛ bula pila ari la jaŋ wuo kɔ u teeŋ a na wiese. Ŋii wiaa má
leŋ di la kɛŋ la titia woruŋ duu sí wuo na di la dɔŋsuŋ ŋaa wiaa chei. Di
la nɛ ŋaa wiaa chichei, la bi jaŋ na wiese u teeŋ. 2 Wia wu-zɔmɔ-la ba si
bula pila, ba fa bula pi la naabalimaba ma nɛ. Ama ba bi wialiŋ laa dii.
Ŋii wiaa wialiŋ biba lɛ pɛ. 3 La nialiŋ si laa wialiŋ dii jaŋ wuo mu Wia
teeŋ a na wiese-la ari Wia si bul ŋii. U si,
“Mi na baaniŋ, ŋii nɛ tii mi ŋmiɛsɛ ari

ba bi jaŋ na wiese-la mi fa síi chɛ mi joŋo piba."
Ama la jima ari buŋbuŋ-la Wia si ŋaa dunia dɛrɛ, u tiŋ u tiŋtiŋŋaa kala
dɛrɛ nɛ. 4 Wialiŋ ba si bula Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ chɛ-pɛmiŋ chɛɛŋ nɛ ŋla:
Ba si,
"Wia si ŋaa dunia dɛrɛ, u wiese nɛ chɛ-pɛmiŋ chɛɛŋ."
5 Lee-la titia Wia bira bula,
"Ba bi jaŋ na wiese mi teeŋ."
6 Ŋii-na niaa dɔŋsuŋ jaŋ na wiese-la. Ama nialiŋ si laa sipaaŋ nii Wia
wu-zɔmɔ-la bi wiese-la na, bɛɛ wiaa ba bi wialiŋ ba si nia to. 7 Ŋii nɛ Wia
bira liisɛ tapulii kubala. Tapulii-la nɛ ŋaa jiniŋ. U to la naabalima Devit
lɛ nɛ a bul wiiŋ deeŋ. U si,
"Jiniŋ, di ma nɛ ku nii Wia yiikoro, ma sí siiduoŋ kɛŋ."
8 Bua-la lɛ ba naabalima Jɔsua fa si ŋaa Iziral tiŋŋaa sipaa-laara, u biba
wiese pa. Di u nɛ fa piba wiese, Wia fa bira bi jaŋ bul tapulii dɔŋ wiaa.
9 Ŋii wiaa, tapulii dɔŋ nɛ hɛ dimɛ, Wia niaa si jaŋ wiesi. 10 Nii-la kala si
na wiese Wia teeŋ, u tiina leŋ u tiŋtiŋŋaa nɛ aŋ wiesi, ari Wia ma si tiŋ u
tiŋtiŋŋaa dɛrɛ aŋ wiesi ŋii.
11 Má saa leŋ di la hɛ doluŋ a na wiese-la Wia síi chɛ duu joŋo pila.
Nialiŋ fa si bi u niiŋ wialiŋ to, ba bi wiese-la na. Di la ma nɛ bi u niiŋ
wialiŋ ka to, la ma bi jaŋ na wiese-la. 12 Wia niiŋ wiaa weye a kɛŋ niiŋ
a kii sia niiriŋ balia kala síi dii nyagaga. U yie wuo tɔɔ juu nuhuobiine, a
kɛŋ u dima ari u miisiŋ kaa pɔrɛ dɔŋɔ lɛ. U yie wuo jiŋ nuhuobiine tuɔŋ
ari u tuɔbiinaa kala. 13 Kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo kɛŋ u titia faa Wia teeŋ.
Wia na kuŋ-kala nɛ, u teeŋ ba kala hɛ pulumuŋ tuɔŋ nɛ. U jaŋ leŋ di la
dagɛ la wu-ŋaalaa kala a pu.

Yesu nɛ ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ

14 Yesu nɛ ŋaa Wia Bie a bira ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ ba
tuɔŋ kuhiaŋ. U nɛ ŋaa kuhiasi-la tuɔŋ kuhiaŋ maa. U si tiŋ u tiŋtiŋŋaa
dɛrɛ, u jil wia nyuŋ a mu Wia teeŋ. La kuhiaŋ si yuga ŋii, má leŋ di la
kɛŋ wialiŋ la si laa dii woruŋ. 15 Yesu bi nagɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia
kuhiasiŋ si bi niaa nennige ka fa ŋii. U nɛ wuo fála nennige a jiŋ wialiŋ
síi walimɛla, bɛɛ wiaa ba ma walimu nɛ. Sitaani paala magisu nɛ, ama
u bi wu-bɔŋ kala ŋaa. 16 Ŋii wiaa má leŋ di la kɛŋ nyu-duoŋ a wuo yi
lee-la Wia si hɔnɔ, duu wuo fála nennige. Di la nɛ juu wii-kala, u jaŋ fála
nennige a pɛla lɛ.

5

1 Nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ-na kala, ba yie liisu niaa tuɔŋ nɛ.
U hɛ nuhuobiine ari Wia pɛgɛ a laa kiaa pipi Wia, aŋ pɛ kpu pusuŋ a piisɛ
niaa disinniŋ tita. 2 U siaa yie fiɛlɛ niaa nyuŋ nɛ woruŋ, nialiŋ síi ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ aŋ bi jiŋ, ari nialiŋ si yeŋŋe Wia woŋbii-la lɛ, bɛɛ wiaa u ma
titia yie ŋaa wiaa chichei nɛ. 3 A tiŋ ŋii wiaa nɛ u yie kpu pusuŋ pipi Wia
a tiŋ u titia haachɛba wiaa, di Wia piisɛ u disinniŋ ta, a bira kpu pusuŋ
pipi Wia maa a tiŋ ni-kaana-la kala wiaa, di Wia piisɛ ba ma disinniŋ ta.
4 Nuu-kala bi jaŋ wuo liisɛ u titia a titiŋ tiŋtimiŋ deeŋ. Wia nɛ yie liisɛ
tiina ari u fa si liisɛ Ɛrɔŋ ŋii. 5 Ŋii titia nɛ Kirisito ma bi u titia kaa yugɛ
duu tiŋ tiŋtimii-la nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ síi tiŋ. Ama Wia
nɛ liisu. Wii-la Wia si bula pu nɛ ŋla: U si,
"Ŋ ŋaa mi Bii nɛ,
jiniŋ mi nɛ luluŋ."

6 Wia teniŋ tuɔŋ sɛmɛ dɔŋɔ maa u bula,
"Ŋ nagɛ nii-la fa si kpu pusuŋ pipi Wia dɔŋɔ ba síi yirɛ
Mɛlikizɛdɛki nɛ.
Ŋ jaŋ tima pipi Wia niaa nyuŋ a kaa mu deeŋ deeŋ."
7 Yesu fa si hɛ u miisiŋ lɛ dunia deeŋ lɛ, u chuɔlɛ Wia a faasa yel sii-liiriŋ
a sul Wia, u-na nii-la si jaŋ wuo laa u miisiŋ ta duu sí suu. Yesu sɛyɛ duu
ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ Wia tuɔŋ nɛ, ŋii nɛ tii Wia laa u Wii-sula. 8 Yesu fa ŋaa
Wia Bii ma nɛ, ama u na hɛɛŋ nɛ woruŋ. U si na hɛɛŋ ŋii, u ku jiŋ ŋii u si
jaŋ ŋaa a to Wia niiŋ woruŋ. 9 U si to Wia niiŋ kala dɛrɛ, u ku ŋaa nialiŋ
kala ma síi to u niiŋ sipaa-laara, a laaba ta a kaa mu deeŋ deeŋ. 10 Ŋii nɛ
Wia liisu duu ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ, a tima pi Wia
ari Mɛlikizɛdɛki fa si timaa pi Wia ŋii.

Má waa Wia wiaa lɛ, aŋ sí hariŋ joŋo yia Wia wu-zɔmɔ-la

11 La kɛŋ wiaa yugɛ nɛ di la bul a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. La bi jiŋ ŋii la si
jaŋ wuo bul wii-la di ma jiŋ u bubuɔŋ, bɛɛ wiaa lɛɛlɛ ma digilaa kparima
nɛ. Ma bi wialiŋ bubuɔŋ wuo jiŋ lima lima. 12 Ma si nii Wia wu-zɔmɔ-la,
u diene nɛ. U fa maga di ma nɛ didagɛ niaa, ama ma bira chɛ nuu nɛ
duu didagɛma Wia niiŋ wialiŋ ma si nia buŋbuŋ. U naga maa chɛ yiliŋ
nɛ di ma wasɛ. Ma ha bi ku-duoruŋ wuo didii. 13 Bii-mulo nɛ yie wiwasɛ
yiliŋ, u bi ku-duoruŋ wuo didii. Ŋii titia nɛ ma ma nagɛ. Ma ma ha bi
wu-duoruŋ wuo jijiŋ. Wialiŋ ba si dagɛma jaŋ leŋ di ma kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ. 14 Nihiaŋ nɛ wuo ku-duoruŋ didii. Nialiŋ si waa dɛrɛ Wia wiaa lɛ
nagɛ nihiasiŋ nɛ. Ŋii nɛ tii ba yie wuo jiŋ wu-bɔŋŋɔɔ ari wu-zɔŋŋɔɔ pɛgɛ,
bɛɛ wiaa ba vɛnɛɛ ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ.

6

1 Ŋii wiaa la si wuo jiŋ buŋbuŋ wialiŋ ba si bula pila a tigɛ Kirisito lɛ
ŋii, u maga di la kiele mu sipaaŋ nɛ a wuo waa dɛrɛ Kirisito wiaa lɛ. Ma sí
leŋe di la bira suomo bubul wialiŋ la si jaŋ ŋaa a birima lii la haachɛba-la
lɛ, aŋ leŋ la wu-bɔmɔ-la la fa síi ŋaa. La bira bi chɛ di la suomo bul ŋii
la si jaŋ to a laa Wia wiaa dii. 2 La ma bira bi chɛ la bul ŋii ba si jaŋ fola
Wii-chuɔlɛ liiŋ, ari ŋii ba si jaŋ joŋ nisaa daŋla lɛ, ari ŋii niaa si jaŋ suu aŋ
sii suuŋ lɛ, ari ŋii Wia si jaŋ dii niaa sariya a joŋ cheeriŋ pi dɔŋsuŋ a kaa
mu deeŋ deeŋ, a bira joŋ miisiŋ pi dɔŋsuŋ ma a kaa mu deeŋ deeŋ. 3 Di
Wia nɛ sɛyɛ, la jaŋ kieli buŋbuŋ wialiŋ aŋ mu sipaaŋ. 4 Di Wia nɛ wuo
suri niaa siaa di ba wuo jiŋ u wiaa, a wuo laa wialiŋ si lii Wia teeŋ dii, a
bira kɛŋ u Diŋ-zɔŋ-la maa, 5 a wuo nii Wia niiŋ wiaa a jiŋ ari u niiŋ wialiŋ
zɔmɔ nɛ kiŋkɛŋ, a bira wuo na Wia kuorii-la si jaŋ kɔ doluŋ si magɛ ŋii
ba miisiŋ lɛ lɛɛlɛ ŋla, 6 di ba nɛ jiŋ wiaa deeŋba kala aŋ bira joŋ hariŋ yia
Wia wu-zɔmɔ-la, ɛɛ nɛ ba jaŋ bira ŋaa di ba birima lii ba haachɛba lɛ, aŋ
bira kɔ Wia teeŋ? Ba bira bi jaŋ wuo miira kɔ Wia teeŋ. U saa naga ari ba
bira wasa kpaasɛ Wia Bie mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ nɛ. Ba si ŋaa ŋii, ba bira
leŋe hiisiŋ diiu nɛ niaa tuɔŋ. 7 Di duonuŋ nɛ nii hɛ tiŋteeŋ lɛ, tiŋtee-la yie
wuo nyua duoŋ lii-la. U si nyua lii-la ŋii, kiaa wiwasɛ lee-la. Nialiŋ síi pɛrɛ
lee-la ma nina kiaa woruŋ. Tiŋtee-la zɔmɔ piba nɛ. Wia nɛ pɛ tiŋtee-la
lɛ. 8 Ama di yaŋ ari sɔsuŋ duŋduŋa níi nyu lee-la, ŋii-na tiŋtee-la bi zɔmɔ
pi nialiŋ. Wia via tiŋtee-la wiaa nɛ. Ba jaŋ chaanɛ nyiniŋ hɛ duu dii buru.
9 Laa bul wiaa deeŋba kala, ama ma-na, la naŋdɔŋ-chooloo, ma-na kpia
nɛ. Ma bi tiŋtee-lɔru-la wiaa la si bula naga. La ŋaa yarida ari Wia jaŋ
laama ta, 10 bɛɛ wiaa Wia kɛŋ wutitii. U bi jaŋ bee kieli tiŋtimii-la ma si
tima pu. A tiŋ u wiaa ma cho u niaa nɛ a tima pipiba, aŋ haa titiŋ ŋii.

11 La saa cho di ma kuŋ-kala fiɛsɛ siiŋ aa yiɛlɛ kialiŋ ma si jaŋ na, a jiŋ
woruŋ ari ma sɛnɛ jaŋ naba, a kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a mu dɛrɛ. 12 La bi chɛ di
ma kɛŋ yariwiiŋ. Ŋii nɛ tii la bul ŋii. Laa chɛ di ma to nialiŋ si laa Wia
wiaa dii faafaa naa-buasuŋ nɛ. Niaa deeŋba chiŋ wialiŋ ba si laa dii lɛ nɛ
a nyalima ŋii halii, a wuo na kialiŋ Wia fa si bula piba ari ba jaŋ na.

Wialiŋ Wia si bula sɛnɛ ŋaa nɛ

13 Faafaa-la Wia bil u niiŋ a pi Abiraham aŋ ŋmiɛsɛ. Kuŋ-kala fa tuo a
yuga a kii u-na Wia duu ŋmiɛsɛ. Ŋii nɛ u ŋmiɛsɛ u titia. 14 U ŋmiɛsa a
bul, “Wutitii, mi jaŋ pɛŋ lɛ a leŋ di ŋ doho niaa puŋ.” 15 Ŋii nɛ Abiraham
kɛŋ kenyiri a wuo nyalimɛ, a sɛnɛ na wii-la Wia fa si bula pu ari u jaŋ na.
16 Ama di nuhobiinee níi chɛ di ba ŋmiɛsɛ, ba yie ŋmiɛsɛ ku-la si kiiba nɛ.
Di ba nɛ kɛŋ wii ma kaa lilɛrɛ, ba yie ŋmiɛsɛ nɛ. Di ba nɛ ŋmiɛsa, wii-la
sɛnɛ chiŋ. 17 Wia fa bula pi u niaa ari u jaŋ joŋ kiaa piba. U fa síi chɛ
di ba chaasa jiŋ ari u bi jaŋ kɛŋ u niiŋ birimɛ, ama u sɛnɛ jaŋ joŋ kialiŋ
piba, u ŋmiɛsa daŋ nɛ. 18 Wia saa ŋaa wiaa balia nɛ. U si wuo bul wii-la
aŋ pɛ ŋmiɛsɛ ŋii, wiaa deeŋba baliamiŋ bira bi jaŋ kɔ di ba birima, bɛɛ
wiaa Wia bi wiaa nyia. U bul wiaa deeŋba a pi la nialiŋ si fá mu Wia teeŋ,
di la laa la titia dimɛ nɛ. U bul ŋii pila di la nyuŋ nyaasɛ nɛ a tiŋ kialiŋ
Wia si bula ari u jaŋ ŋaa pila wiaa, a kɛŋ kialiŋ la síi yiɛlu woruŋ. 19 La
síi yiɛlɛ kialiŋ ŋii, la jaŋ wuo nyirɛ la bɔyɛ a chiŋ wialiŋ la si laa dii lɛ
woruŋ, a wuo juu Wia di-zɔŋ-la, lee-la patiisa-baliŋ fa si kɛrɛ. Ni-pɛiba bi
lee-la wuo juu. 20 Yesu nɛ ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ a kaa mu
wuu, ari baal kubala ba faa yirɛ Mɛlikizɛdɛki fa si ŋaa nialiŋ si tima pipi
Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ a kaa mu wuu ŋii. Yesu nɛ laa sipaaŋ juu di-zɔŋ-la
a tiŋ la wiaa, di la ma wuo to u hariŋ a juu lee-la.

7

Ba bul wiaa a tigɛ Mɛlikizɛdɛki lɛ, nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia

1 Baal-la ba si yiru Mɛlikizɛdɛki, u fa ŋaa taŋ kubala kuoru nɛ aŋ fa
pɛ ŋaa nii-la si kpu pusuŋ pipi Wii-jaribakɔ. Taŋ-la yiriŋ nɛ Sɛlɛm. Bua
kubala Mɛlikizɛdɛki cheŋ Abiraham duu mu yuo laaliŋ dii tiŋtee dɔŋsuŋ
kuoroo aŋ kukɔ. Ŋii nɛ u sul Wia pu duu pɛu lɛ. 2 Ŋii nɛ Abiraham kɛŋ
kialiŋ u si paa laal-la lɛ a kaa kpaa leree fii, a joŋ dɔŋɔ pu. Mɛlikizɛdɛki
yiri-la bubuɔŋ nɛ kuoru-la si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. Baal-la nɛ bira ŋaa
Sɛlɛm kuoro maa. Sɛlɛm kuoro bubuɔŋ nɛ, kuoru-la si kɛŋ u niaa hɔŋ
sɔm. 3 Mɛlikizɛdɛki fa bi nyimma kɛnɛ, u bi naaŋ ma kɛnɛ. Nuu-kala fa
bi u doho jiŋ, a bi bua-la ba si lulu ari bua-la u si suba ma jiŋ. Ama u fa
nagɛ Wia Bii nɛ. U ŋaa nii-la si tima pipi Wia niaa nyuŋ a kaa mu wuu.
4 Ma jaŋ na di u fa ŋaa ni-bal nɛ. La naabalima Abiraham fa si lii laaliŋ
kɔ, u paala kpaa kiaa pu nɛ. 5 Baal dɔŋ ma nɛ fa hɛ dimɛ. U yiriŋ nɛ fa
Liivai, u biiriŋ nɛ fa ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia doho niaa. Wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto tuɔŋ ba bula ari Abiraham doho niaa
kala kɛŋ ba kiaa kpaa leree fii fii, a joŋ dɔŋɔ pi ba naaŋbie Liivai ari
u biiriŋ. La jima ari Liivai doho niaa ari Iziral tiŋŋaa dɔŋsuŋ kala ŋaa
Abiraham doho niaa nɛ. Ama Wia haa bul ŋii nɛ. 6 Mɛlikizɛdɛki fa bi
Liivai doho nuu ŋaa aŋ pɛ laa kpaaliŋ Abiraham teeŋ, aŋ sul Wia pu duu
pɛu lɛ. Ka Wia ma fa ta niiŋ nɛ Abiraham teeŋ. 7 Ni-baliŋ nɛ yie sul Wia
duu pɛ ni-bie lɛ. Wii tuo ba si jaŋ kaa lɛrɛ a tigɛ wiiŋ deeŋ lɛ. 8 Liivai
nialiŋ si laa kpaaliŋ deeŋ, ba-naa suu nɛ. Ama Mɛlikizɛdɛki si laa kiaa

Abiraham teeŋ, u-na bi jaŋ suu. Ari jiniŋ u ha weye nɛ. Ba bul ŋii nɛ Wia
teniŋ tuɔŋ. 9-10 Bua-la lɛ Liivai naabalima Abiraham si cheŋ Mɛlikizɛdɛki
a kɛŋ kiaa kpaa pu di ba ha bi Liivai lula. Lɛɛlɛ u yie lilaa kiaa u niaa
teeŋ nɛ. Ama Abiraham fa si joŋ kiaa pi Mɛlikizɛdɛki ŋii, la jaŋ wuo bul
ari Liivai ma fa joŋ kiaa puu nɛ, bɛɛ wiaa u ŋaa Abiraham doho nuu nɛ.
11 Wia si joŋ u niiŋ a pi Moosis, bua-la lɛ nɛ Liivai biiriŋ suomo tiŋ
tiŋtimii-la nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia síi tiŋ. Di tiŋtimii-la fa pɛ Iziral
tiŋŋaa lɛ di ba chaasa ŋaa ni-zɔmɔ, ŋii-na u bira bi maga di nuu dɔŋ si
nagɛ Mɛlikizɛdɛki kɔ aa tiŋ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia tiŋtiŋŋaa. Ama
Wia si nuu dɔŋ jaŋ kɔ (a pɛ Iziral tiŋŋaa lɛ). U-na bi jaŋ lii Ɛrɔŋ doho niaa
tuɔŋ. 12 Di ba nɛ liisɛ nuu a bul di u doho niaa duŋduŋa nɛ kpu pusuŋ
pipi Wia, aŋ bira liisɛ nuu si bi u doho niaa tuɔŋ lia, see di ba kɛŋ wialiŋ
ba síi to ma kaa birimɛ. 13 La Tiina Kirisito wiaa nɛ baa bul ŋii. U ma lii
doho dɔŋ tuɔŋ nɛ. Nuu-kala ha bi doho deeŋ tuɔŋ lia a ŋaa nii-la si kpu
pusuŋ pipi Wia. Nuu-kala jima ari Yesu lii Juda doho niaa tuɔŋ nɛ. 14 Ama
bua-la lɛ Moosis fa si bul wiaa a tigɛ nialiŋ si jaŋ kpu pusuŋ pipi Wia lɛ, u
bi bula ari ba liisɛ nuu si lii Juda doho niaa tuɔŋ.

Yesu nɛ ŋaa nii-la si timaa pi Wia niaa nyuŋ deeŋ deeŋ

15 Nuu dɔŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ si folo kɔ ŋla a nagɛ Mɛlikizɛdɛki,
wiaa deeŋba kala chaasa chiŋ nɛ. 16 U tiina si ku ŋaa nii-la si tima pipi
Wia niaa nyuŋ ŋii, u bi naga ari u doho wii nɛ. U bira bi naga ari wialiŋ
ba si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ daga ba liisu. Ama u miisiŋ doluŋ lɛ nɛ
ba liisu. U jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. U bi jaŋ suu. 17 Wia bula pu a bul, “Ŋ
nagɛ Mɛlikizɛdɛki nɛ. Ŋ jaŋ chiŋ la nyuŋ a tima pipi Wia a kaa mu deeŋ
deeŋ.” 18 Ŋii wiaa ba joŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ta
nɛ. Ba bira bi bubuɔ kɛnɛ, ba bi jaŋ wuo pɛ nuu lɛ. 19 Wialiŋ Moosis fa si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto bi jaŋ wuo leŋ di nuu-kala wuo chaasa ŋaa ni-zɔŋ.
Ba si joŋ wu-binaa ta, wu-falaa nɛ hɛ dimɛ la tuto. Wu-falaa deeŋba lɛ nɛ
laa yiɛlɛ. Ba suri woŋbiiŋ pila nɛ, di la wuo kɔ Wia teeŋ.
20 Wia ŋmiɛsa nɛ a daŋ wu-falaa deeŋba lɛ u si bula pila. 21 Di ba nɛ
fa liisɛ nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia, Wia bi ŋmiɛsa hɛ, aŋ ka ba titiŋ ba
tiŋtiŋŋaa. Ama la Tiina Wia si liisɛ Yesu, u ŋmiɛsa nɛ a bul, “Mi bi jaŋ
kɛŋ mi niiŋ birimɛ.” U bira bula, “Ŋ nɛ ŋaa nii-la si timaa pimi Wia niaa
nyuŋ a kaa mu wuu.” 22 Wia ta niiŋ nɛ u niaa teeŋ. Yesu nɛ u kaa ta nii-la.
Wii-la u si bula nɛ kpia wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto. Ŋii
daga ari u ŋaa wutitii nɛ.
23 Buŋbuŋ nialiŋ fa si kpu pusuŋ pipi Wia fa yuga nɛ, bɛɛ wiaa ba faa
suu nɛ. Ba síi suu ŋii, ba bi tiŋtimii-la wuo tiŋ deeŋ deeŋ. 24 Ama Kirisito-
na jaŋ ŋaa nii-la si tima pipi Wia niaa nyuŋ a kaa mu wuu, bɛɛ wiaa u bi
suu. 25 Ŋii wiaa, u jaŋ wuo laa nialiŋ si tou lɛ a kɔ Wia teeŋ ta. U jaŋ wuo
laaba ta, bɛɛ wiaa u jaŋ hɛ dimɛ bua-na kala a sul Wia pipiba duu pɛba lɛ.
26 Yesu si ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ ŋii, u ŋaa wu-
zɔŋ nɛ a pila. Yesu bi disiŋ kɛnɛ, u bi wii-kala cheye. U chaasa ŋaa ni-zɔŋ
nɛ. U kɛŋ u titia pɔrɛ nɛ haachɛ tiŋŋaa lɛ. Wia kɛnu ŋaa ni-bal. U si
hɛ Wia-jaŋ lɛ ŋii, u yuga kii kuŋ-kuŋ-kala si hɛ dimɛ. 27 Nialiŋ fa si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ fa yie kpu pusuŋ tapulii-na kala nɛ. U fa maga
di ba kpu pusuŋ a tiŋ ba titia haachɛba wiaa nɛ, aŋ bira kpu dɔŋsuŋ ma
a tiŋ niaa haachɛba wiaa. Yesu-na bi ŋii ŋaa. U bi pusuŋ kpua a tiŋ u
titia haachɛba wiaa. U liisɛ sarika bala nɛ a pi Wia a tiŋ niaa haachɛba
wiaa. U titia miisiŋ nɛ u kaa liisɛ sarika-la. 28 Ba yie to wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto lɛ nɛ a liisɛ niaa di ba ŋaa nialiŋ si kpu pusuŋ

pipi Wia kuhiasiŋ. Nialiŋ ba si liisa fa kɛŋ haachɛ nɛ. Ama wii-la Wia si
bula a tigɛ u Bie Yesu lɛ to hariŋ nɛ a kɔ. Wia ŋmiɛsa nɛ aŋ-na liisɛ Yesu
duu ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ. U chaasa ŋaa ni-zɔŋ
nɛ a kaa mu wuu. U bi jaŋ kɔ duu kɛŋ disinniŋ.

8

Yesu nɛ timaa pi Wia la nyuŋ

1 Wii-la kala la síi bul wu-nyuŋ nɛ ŋla. La kɛŋ nialiŋ si tima pipi Wia
niaa nyuŋ kuhiaŋ nɛ. U nɛ hɛ Wia-jaŋ a hɔŋ Wii-jaribakɔ sɛmɛ, ni-duoŋ
di-hɔnuŋ. 2 Wia di-zɔŋ-la lɛ nɛ u hɛ a titiŋ. Wia-dia titia nɛ ŋii. Lee-la
nuhuobiine dee bi saa. La Tiina Wia nɛ saa. 3 Di ba nɛ liisɛ nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ-na kala, ba yie liisu duu laa kiaa pipi Wia nɛ, aŋ
pɛ kpu pusuŋ ma pupu. Ŋii wiaa u maga di nialiŋ si tima pipi Wia niaa
nyuŋ kuhiaŋ deeŋ ma joŋ kuŋ nɛ a pi Wia. 4 Di u nɛ saa fa hɛ dunia lɛ, u
fa bi jaŋ ŋaa nii-la si kpu pusuŋ pipi Wia, bɛɛ wiaa nialiŋ si hɛ dunia lɛ a
kpu pusuŋ pipi Wia, ba níi to wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto
aŋ ŋiŋaa. 5 Niaa deeŋba si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ tiŋ ba tiŋtiŋŋaa
nɛ Wia-dia tuɔŋ dunia deeŋ lɛ. Ba síi tiŋ tiŋtiŋŋaa ŋii, baa chesi Wia di-
zɔŋ-la wiaa nɛ ŋii. Wia di-zɔŋ-la titia dee. Moosis fa si ŋaa siri duu hɛ
lɛbiŋ, Wia fa bul wiaa pu nɛ. U si, "Hɛ lɛbi-la duu nagɛ ku-la mi si dagiŋ
peel-la nyuŋ." 6 Tiŋtimii-la Kirisito síi tiŋ nɛ yuga kii tiŋtimii-la buŋbuŋ
niaa si tima, bɛɛ wiaa Wia tou lɛ nɛ a ta ṉii-faliŋ a pi u niaa. Ṉii-falii-la nɛ
kpia buŋbuŋ ṉii-la Wia si ta u niaa lɛ, bɛɛ wiaa wii-la Wia si bula bi jaŋ
kɔ di u ta da. 7 Buŋbuŋ Wia ta niiŋ nɛ u niaa teeŋ. Di wialiŋ faa pɛ u niaa
lɛ di ba ŋaa ni-zɔmɔ Wia teeŋ, Wia fa bira bi jaŋ ta ṉii dɔŋ u niaa teeŋ.
8 U na di buŋbuŋ wialiŋ bi u niaa lɛ pɛ di ba wuo ŋaa ni-zɔmɔ, ŋii nɛ u
bira bul,

"Tapulii kubala mi jaŋ bira ta ṉii dɔŋ mi niaa Iziral tiŋŋaa teeŋ, ari Juda
doho niaa lɛ."
9 Mi si jaŋ ta ṉii-la, u bi jaŋ nagɛ buŋbuŋ ṉii-la mi fa si ta ba naabalimaba
teeŋ
bua-la lɛ mi si kɛŋba kaa lii Ijipiti tiŋteeŋ.
Ba fa bi mi ṉii-la lɛ to,
ŋii nɛ tii mi joŋ hariŋ yiaba.
10 Wialiŋ la Tiina Wia fa si bula nɛ ŋla: U si,
"Tapulii kubala nɛ jaŋ yi di mi ta niiŋ mi niaa Iziral tiŋŋaa teeŋ.
Mi jaŋ leŋ di ba jiŋ mi niiŋ wiaa woruŋ, a joŋo hɛ ba nyuŋ
ari ba tuɔŋ kala lɛ.
Di mi nɛ ŋaa ŋii, mi jaŋ ŋaa ba Wia,
di ba ma ŋaa mi niaa.
11 Bua deeŋ lɛ nuu-kala bira bi jaŋ dagɛ u dɔŋɔ tiina
koo u naaŋbii ŋii u si jaŋ ŋaa a jiŋmi.
Nuu-kala jaŋ jiŋmi,
haŋbiisiŋ ari kuhiasiŋ kala.
12 Mi jaŋ fába nennige a joŋ ba haachɛba a chɛba.
Mi bira bi jaŋ liliisi ba wu-bɔŋŋɔɔ."
13 Wia si bul ṉii-falii-la wiaa ŋii, u si di buŋbuŋ ku-la ŋaa ku-binii nɛ. Ku-la
kala saa si diene ŋaa ku-binii nɛ, u maga di ba joŋo ta nɛ.

9

Yesu nɛ timaa pi Wia la nyuŋ Wia-jaŋ lɛ

1 Buŋbuŋ-la Wia fa ta niiŋ nɛ a pi u niaa. Ni̱i-la fa kɛŋ woŋbiee nɛ ba
to a chuchuɔlɛ Wia. Ba fa hɛ lɛbiŋ nɛ a chuchuɔlu dimɛ. 2 Lɛbi-la fa kɛŋ
leree balia nɛ, tɛgɛɛ ari sipaaŋ. Tɛgɛɛ lɛbi-la lɛ nɛ chaaniŋ fa chiŋ koruŋ
nyuŋ. Teebul ma fa hɛ dimɛ. Boroboro-la ba si yie kaa mu bil Wia sipaaŋ
ma fa daŋ teebul nyuŋ tɛgɛɛ lɛbi-la lɛ nɛ. Lee-la yiriŋ nɛ fa lee-la si bi
disinniŋ kɛnɛ, 3 a kiele juu lɛbi-la sipaaŋ, ba fa kɛŋ patiisa nɛ a kaa kɛrɛ.
Lee-la yiriŋ nɛ fa lee-la si chaasa pullɛ a bi disinniŋ kɛnɛ. 4 Sɛlimɛ koruŋ
nɛ fa hɛ lee-la. Dimɛ nɛ ba yie nyigɛ tii-keliŋ suɔra si sima a pipi Wia.
Daga kubala ma nɛ fa chiŋ dimɛ. Sɛlimɛ tɔu kala. Sɛlimɛ pupoiŋ nɛ fa hɛ
daga-la tuɔŋ. Pupoi-la tuɔŋ nɛ ba fa joŋ boroboro-la si lii Wia-jaŋ ku tuu
a hɛ. Ɛrɔŋ daa-la si tɔsɔ ma fa hɛ daga-la tuɔŋ nɛ. Tabii-taala-la lɛ Wia fa
si ŋmuŋsɛ u niiŋ wialiŋ hɛ, u ma fa hɛ dimɛ nɛ. 5 Daga-la nyuŋ, ba mɛ
Wia tiŋdaaraa síi tul, a bil ba ma chiŋ. Ba kɛŋ ba kiŋkɛsiŋ kaa jɛrɛ tɔ Wia
kuori-kpasa-la nyuŋ, lee-la u si hɔnɔ aa fá niaa nennige, a joŋ ba haachɛba
a chɛba. Lɛɛlɛ la bi jaŋ wuo bul wiaa yugɛ a tigɛba lɛ.

6 Di ba nɛ bil kialiŋ kala dɛrɛ, nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia, ba yie juu
tɛgɛɛ lɛbi-la di ba tiŋ tiŋtimii-la si maga di ba tiŋ. 7 Ama nialiŋ si kpu
pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ duŋduŋa nɛ yie juu lɛbi-la sipaaŋ. U ma saa yie
juu lee-la bala nɛ jina kala. U yie kɛŋ chaliŋ nɛ a kaa juu pi Wia, a tiŋ u
titia haachɛba ari nialiŋ kala haachɛba wiaa. 8 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa Wia
Diŋ-zɔŋ-la chaasa dagɛ ari woŋbii-la ba si to jujuu lɛbi-la sipaaŋ, ba ha bi
suro, bɛɛ wiaa tɛgɛɛ lɛbi-la ha hɛ dimɛ nɛ. 9 Tɛgɛɛ lɛbi-la nagɛ dunia deeŋ
lɛ la si hɛ nɛ. U bi jaŋ dieni. Tɛgɛɛ lɛbi-la lɛ nɛ ba yie joŋ kiaa pipi Wia
aŋ pɛ kpu pusuŋ pupu. Wialiŋ ba si yie ŋaa lɛbi-la tuɔŋ, ba bi jaŋ wuo pɛ
nialiŋ si kɛŋ kialiŋ kɔ, di ba tuɔbiinaa chesi. 10 Wiaa deeŋba dagɛ kudiilee
ari ku-nyualaa wiaa duŋduŋa nɛ. Ba bira dagɛ ari ba si jaŋ fufo ba yaraa
disinniŋ a kaa mu yi bua-la lɛ Wia si jaŋ kɛŋ wu-falaa kɔ nɛ.

11 Ama Kirisito kɔ nɛ lɛɛlɛ a ŋaa nialiŋ si tima pipi Wia niaa nyuŋ kuhiaŋ.
Wii-la u si kaa kɔ nɛ zɔmɔ a kii buŋbuŋ wialiŋ. U si kɔ ŋii, u juu lɛbi-
la sipaaŋ si bi disinniŋ kɛnɛ, lee-la nɛ zɔmɔ kiŋkɛŋ a kii buŋbuŋ ku-la.
Nuhuobiine dee bi saa. U bi dunia deeŋ kuŋ ŋaa. 12 Kirisito juu lɛbi-la
sipaaŋ bala duŋduŋ nɛ. U bi buuna koo nɛ-pasiŋ chaliŋ kaa juu dimɛ.
Ama u kɛŋ u titia chaliŋ nɛ kaa juu, a joŋ chal-la a ti̱ŋ la haachɛba chimiŋ,
a laala ta a kaa mu wuu. 13 Buŋbuŋ ba fa yie joŋ buuna koo nɛ-bele chaliŋ
nɛ a fo niaa disinniŋ ta. Di nuu nɛ ŋaa disinniŋ, ba yie joŋ nɛ-pasa-la
ba si kpua a nyigɛ nɛ a pi Wia, a kɛŋ u tuɔruŋ kaa misɛ nialiŋ a piisɛ
ba disinni-la ta. 14 Di wiaa deeŋba nɛ wuo piisɛ niaa disinniŋ ta, ŋii-na
Kirisito chaliŋ ma jaŋ wuo paala piisɛ niaa disinniŋ ta a kii buunaa koo
nɛsiŋ chaliŋ. Kirisito fa bi disiŋ kala kɛnɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u joŋ
u titia pi Wia, a suu a tiŋ la wiaa. U jaŋ wuo leŋ di ma tuɔbiinaa chesi di
ma sí wu-bɔŋ biinu, ka di ma wuo tima pipi Wia, Wia-la si kɛŋ miisiŋ.

15 Kirisito nɛ hɛ Wia ari nuhuobiine pɛgɛ. U lɛ nɛ Wia to a ta ni̱i-falii-la
u niaa teeŋ. Wia ŋaa ŋii di nialiŋ kala u si yira wuo na kialiŋ u si si u
jaŋ joŋo piba Wia-jaŋ lɛ. Kialiŋ jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu. Lɛɛlɛ Kirisito
suba nɛ. U suu ŋii duu wuo laa niaa haachɛba ta nɛ, nialiŋ si ŋaa haachɛ
bua-la lɛ ba fa síi to buŋbuŋ wialiŋ Wia si ta u niaa teeŋ. 16 Di nuu nɛ si
duu nɛ suba, nuu dɔŋ nɛ jaŋ dii u kiaa, di tiina nɛ ha bi suba, nii-la bi jaŋ
wuo dii kialiŋ, see di kialiŋ tiina suba. 17 Di kiaa tiina nɛ weye, nii-la u si
si u jaŋ dii u kiaa bi jaŋ wuo dii kialiŋ, see di u suba. 18 Ŋii titia nɛ Wia joŋ
chaliŋ ta buŋbuŋ ni̱i-la. 19 Moosis si ŋmuŋsɛ wialiŋ bil di niaa tuto, di u

nɛ ku dagɛba wialiŋ a ku dɛrɛ-na kala, u yie kpu nɛ-pasiŋ ari buunaa nɛ,
a laa chaliŋ a ŋaa liiŋ guoli. U yie chɛ pie-puŋ-fiɛsiŋ ari pipaa-suɔrusuŋ a
vɔɔ a hɛ dɔŋɔ lɛ, a kaa yuu chal-la, a misɛ hɛ teŋ-la lɛ u si ŋmuŋsa, aŋ pɛ
ŋaa misɛ nialiŋ maa. [20] Di u nɛ ŋaa chal-la mimisɛ nialiŋ, ŋla nɛ u yie bul:
U si, "Chal-la Wia si joŋo ta niiŋ ma teeŋ nɛ ŋla." [21] Ŋii titia nɛ u yie ŋaa
chal-la misɛ lɛbi-la ari gbaŋsi-la kala ba si kaa titiŋ Wia tiŋtiŋŋaa lɛbi-la
tuɔŋ. [22] Wutitii, wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, tuɔŋ chaliŋ nɛ
ba yie kaa fo kiaa jesiŋ kala disinniŋ ta. Di ba nɛ bi kuŋ chaliŋ liisa, Wia
bi jaŋ wuo joŋ nuu-kala haachɛba a chɛu.

Yesu suu bala nɛ niaa nyuŋ duu laa haachɛba ta

[23] Kialiŋ si hɛ lɛbi-la tuɔŋ nagɛ kialiŋ si hɛ Wia-jaŋ nɛ. U maga di ba kɛŋ
pusuŋ chaliŋ chɛsɛ kiaa deeŋba disinniŋ ta. Ama kialiŋ titia si hɛ Wia-jaŋ
lɛ, u maga di ba chɛ ku-la si zɔmɔ kii pusu-la chaliŋ nɛ a piisɛ ba disinniŋ
ta. [24] Kirisito juu Wia di-zɔŋ-la titia nɛ. Lee-la u si jua, nuhuobiine dee
bi ŋaa. Nialiŋ si ŋaa lɛbi-la, baa chesi Wia di-zɔŋ-la nɛ. Ama Kirisito juu
Wia-jaŋ titia nɛ. U juu lee-la duu wuo mu Wia teeŋ a chiŋ la nyuŋ. [25] Nialiŋ
si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiasiŋ yie juu lɛbi-la sipaaŋ si bi disinniŋ kɛnɛ
jina jina nɛ, a pɛ kɛŋ pusuŋ chaliŋ kaa juu a pi Wia. Chal-la ba si yie kaa
juu, ba titia chaliŋ dee. Ama Kirisito-na si juu lee-la, u bi naga ari u jaŋ
vɛnɛɛ juu dimɛ jina-na kala nɛ a joŋ u titia a pipi Wia. [26] Duu nɛ faa ŋaa
ŋii, u fa jaŋ na hɛɛŋ jina-na kala a lii dunia di-suomuŋ a kaa kɔ ari jiniŋ
kala. Ama u si china magɛ ŋla, dunia didɛriŋ kpaga nɛ. Ŋii nɛ u kɔ bala
duu joŋ u titia a pi Wia a suu, a laa niaa haachɛba ta. [27] Bala nɛ nuu-kala
jaŋ suu. Ŋii hariŋ lɛ Wia jaŋ dii u tiina sariya. [28] Ŋii titia nɛ ba kpu Kirisito
balá duu wuo laa ni-daŋ haachɛba ta. U jaŋ bira kɔ. Duu nɛ kɔ, u bira
bi jaŋ laa niaa haachɛba ta, ama u jaŋ laa nialiŋ ta, nialiŋ si ŋaa siri aa
gbɛru.

10

[1] Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto laa sipaaŋ nɛ, ka wu-zɔmɔ-
la-na to hariŋ kɔ. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil nagɛ wu-zɔmɔ-la nɛ,
ama wu-zɔmɔ-la titia dee ŋii. Ba nagɛ wu-zɔmɔ-la daaliimiŋ nɛ. Ŋii wiaa
pusu-la ba si yie kaa ku kpu pipi Wia jina-na kala, ba bi jaŋ wuo leŋ di
nialiŋ si kɛŋ pusu-la kaa kɔ ŋaa ni-zɔmɔ-la si bi disiŋ kala kɛnɛ. [2] Di pusu-
la ba si yie kaa mu kpu pipi Wia nɛ fa wuo leŋ nialiŋ si kaa kɔ ŋaa tuɔ-pul
timma, ŋii-na ba fa bira bi jaŋ kpukpu pusuŋ deeŋba jina-na kala. Di ba
nɛ fa wuo piisɛ nialiŋ disinniŋ tita, ŋii-na ba fa bira bi jaŋ bibiinɛ di ba
kɛŋ haachɛ kala. [3] Ama ba si yie kpu pusu-la pipi Wia jina-na kala, ba yie
liliisi ba haachɛba nɛ, [4] bɛɛ wiaa nɛsiŋ ari buunaa chaliŋ bi jaŋ wuo laa
niaa haachɛba ta.
[5] Ŋii nɛ tii Kirisito bul wiaa deeŋba a pi Wia bua-la lɛ u si ku tuu dunia.
U si,
"Ŋ-na bi pusu-la ba si yie kaa ku piŋ ka chɛ, aŋ bira bi pusu-la ma ba si
yie kpu a nyigɛ piŋ ka chɛ.
Ama ŋ liisɛmi nɛ di mi joŋ mi titia kala a piŋ.
[6] Ba si yie kpu pusu-la a nyigɛ pipiŋ, aŋ kpu pusu-la dɔŋsuŋ maa a piisɛ
ba disinniŋ tita, ŋ tuɔŋ bi ba kala nyuŋ tɔrɛ.
[7] Ŋii nɛ mi bul, 'Mi Tiina Wia, mi kɔ nɛ
di mi ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ ŋ tuɔŋ.
Mi kɔ nɛ di mi ŋaa wialiŋ ba si ŋmuŋsa bil ŋ teniŋ tuɔŋ a tigɛmi lɛ.'
"

8 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ daga di ba kpu pusuŋ pipi
Wia, a bira joŋ kiaa pupu, a bira kpu pusuŋ a nyiga pi Wia, a kpu dɔŋsuŋ
maa a piisɛ niaa disinniŋ tita. Ama Kirisito bula di Wia bi ŋii cho. U tuɔŋ
ma bi ba nyuŋ tɔrɔ. 9 Ŋii nɛ ka u bira bul, "Mi kɔ nɛ di mi ŋaa wialiŋ síi
tɔrɛ ŋ tuɔŋ." U si bul ŋii, u via buŋbuŋ wialiŋ ta nɛ, aŋ miira suomo bil
wu-falia. 10 Kirisito si ŋaa Wia tuɔtɔru wii-la a joŋ u titia kala a pu a tiŋ la
wiaa, ŋii nɛ leŋe la bira bi disinniŋ kɛnɛ. U si suu ŋii, u joŋ u titia pi Wia
balá nɛ. U bira bi jaŋ kɔ duu ŋaa ŋii.
11 Nuu-kala si kpu pusuŋ pipi Wia yie chiŋ u leriŋ nɛ a titiŋ u tiŋtiŋŋaa
tapulii-na kala, a vɛnɛɛ kpu pusuŋ pipi Wia tapulii-na kala. U si yie kpu
kiaa deeŋba a pipi Wia, ba bi jaŋ wuo laa niaa haachɛba ta. 12 Ama Kirisito
suba a joŋ u titia a pi Wia bala nɛ duu laa niaa haachɛba ta. U si ŋaa ŋii
dɛrɛ, u jil Wia-jaŋ a hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ. 13 U jaŋ hɔŋ dimɛ
halii, see di u yuo dii u diŋdɔŋŋɔɔ kala dɛrɛ. 14 U si joŋ u titia a pi Wia
balá ŋii, u leŋe nialiŋ ba si piisɛ ba disinniŋ ta ŋaa tuɔ-pul timma nɛ u
teeŋ a kaa mu wuu. 15 Wia Diŋ-zɔŋ-la ma ŋaa wialiŋ la síi bul daŋsia. 16 U
si,
"Di tapulii dɔŋ nɛ yie, mi jaŋ ta mi niiŋ ba teeŋ.
Mi jaŋ leŋ di ba jiŋ mi niiŋ wialiŋ,
a joŋba hɛ ba tuɔbiinaa ari ba nyuŋ kala lɛ."
17 U bira bula,
"Mi bira bi jaŋ liliisi ma haachɛba ari ma wu-bɔŋŋɔɔ kala."
18 Di Wia nɛ joŋ la haachɛba-la kala a chɛla, u bira bi maga di la kpu pusuŋ
a pi Wia a tiŋ la haachɛba wiaa.

Má kɛŋ nyu-duoŋ a kpagɛ Wia

19 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ, la jaŋ wuo kɛŋ nyu-duoŋ a juu Wia di-zɔŋ-la,
bɛɛ wiaa Yesu joŋ u chaliŋ a jaasɛ la wiaa nɛ. 20 Woŋbii-falii nɛ Yesu suro
pila. Woŋbii-la u si suro pila lɛ nɛ la jaŋ to a juu Wia di-zɔŋ-la, a laa miisiŋ
Wia teeŋ. Bua-la lɛ Yesu fa si bi suba, ŋii nɛ patiisa-bal nɛ fa kɛrɛ lɛbi-la
sipaaŋ. Ni-pɛiba bi dimɛ wuo juu. Ŋii titia nɛ la fa bi Wia di-zɔŋ-la wuo
juu. Ama lɛɛlɛ Yesu suba nɛ, ba kɛŋ patiisa-bal-la bɛgɛ pila la wuo to juu
Wia di-zɔŋ-la. 21 La folo kɛŋ nialiŋ si tima pipi Wia kuhiaŋ nɛ, u bibeŋ
Wia niaa. 22 Ŋii wiaa, má leŋ la kɛŋ nyu-duoŋ a laa wiaa deeŋba dii ari
tuɔ-bala, a mu Wia teeŋ. Wia chɛsɛ la tuɔŋ nɛ, a chɛsɛ la tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la
kala ta. Ba bira bi jaŋ wiwalimɛla. U kɛŋ lii-zɔmuŋ nɛ fola. La bira bi
disinniŋ kɛnɛ. 23 Ŋii wiaa, wialiŋ la si laa dii, má leŋ di la yiɛlɛ wialiŋ, a
chiŋ ba lɛ kpaŋ kpaŋ, a sí begilu mua maa, bɛɛ wiaa Wia kɛŋ wutitii nɛ.
Kialiŋ u si si u jaŋ joŋo pila, la laa dii ari la jaŋ naba. 24 Ŋii wiaa, má leŋ
di la cho dɔŋɔ, a kɛŋ dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ, a pɛ dɔŋɔ lɛ, aa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ
dɔŋɔ lɛ. 25 La si yie hihilimi ŋii, niaa dɔŋsuŋ yie via nɛ. Ma sí ŋii ŋaa.
Ama má leŋ di la haa hilimi a pipɛ dɔŋɔ lɛ di la to Wia ari siifiɛsiŋ, bɛɛ
wiaa tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ kpaga nɛ.
26 Di la nɛ ku jiŋ wutitii-la aŋ viau ta a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, kuŋ dɔŋ bira
tuo ba si jaŋ wuo kpu a pi Wia a piisɛ la disinniŋ ta. 27 Ama la jaŋ fá
fawulluŋ, bɛɛ wiaa Wia jaŋ dii la sariya. U jaŋ joŋ cheeriŋ a pila, a joŋla
hɛ nyiniŋ lɛ, nyiŋ-la jaŋ faasa didii kiŋkɛŋ. Nyiŋ-la jaŋ dii Wia diŋdɔŋŋɔɔ
kala dɛrɛ. 28 Di nuu-kala nɛ chei wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto, aŋ ka di niaa balia koo batori nɛ hɛ dimɛ a ŋaa wii-la u si ŋaa chei
daŋsia, ba yie kpu tiina nɛ. Ba yie bi u nennige ka fá. 29 Di ba nɛ fa yie ŋaa
ŋla, ɛɛ nɛ saa ba jaŋ ŋaa nii-la si bee guunɛ Wia Bie ari u tuo kuŋ-kala?

Tiina bira kɛŋ Yesu chal-la Wia si joŋo ta niiŋ u niaa lɛ kaa chei nɛ. Chal-la
nɛ Wia fa kaa chɛsɛ tiina disinniŋ kala ta u ku ŋaa tuɔ-pul tiina. Di tiina
bira tuusɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la fa síi pɛu lɛ, u maga di ba dɔgisu a kii nialiŋ si
chei wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto. 30 La jiŋ Wia nɛ. U si,
“Mi jaŋ joŋ wu-bɔmɔ-la niaa síi
ŋaa dɔŋɔ lɛ a ti̱ŋba.”
Nuu dɔŋ bira si,
“Wia jaŋ dii u niaa sariya.”
31 Di ŋ nɛ juu Wia-la si weye nisiŋ, u jaŋ lɔrɔ piŋ.
32 Má liise mu yi bua-la lɛ Wia si suri ma siaa, ma ku laa Yesu wiaa dii.
Bua-la lɛ ma na hɛɛŋ nɛ woruŋ aŋ nyalimɛ. 33 Bua dɔŋɔ ba yie tuusɛma a
dɔgisɛma niaa tuɔŋ. Bua dɔŋɔ ma ba kɛŋma guoli nialiŋ ba fa síi dɔgisɛ
tuɔŋ a dɔgisɛma maa. 34 Ba kɛŋ niaa dɔŋsuŋ si laa Yesu wiaa dii a tɔ dia
nɛ. Ma si na ŋii, ma tuɔŋ cheye nɛ. Ba bira fuga laa ma kiaa. Ba si ŋaa ŋii,
ma bi wii-kala bula. Ama ma tuɔŋ tɔrɔ nɛ, bɛɛ wiaa ma jima ari ma nɛ
kɛŋ kialiŋ si zɔmɔ kii dunia deeŋ kialiŋ ba si kaa laa ma teeŋ. Kialiŋ-na
jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ. 35 Ŋii wiaa ma sí leŋe di ma naŋdaasiŋ yuɔrɛ. Di
ma nɛ chiŋ ma yarida lɛ a sí leŋ, ma time yuga nɛ Wia teeŋ. 36 U maga di
ma kɛŋ kenyiri a wuo ŋaa wialiŋ Wia síi chɛ di maa ŋaa. Di ma nɛ ŋaa
ŋii, ma jaŋ na kialiŋ u si si u jaŋ joŋo pima. 37 U si,
“Muapulii nii-la Wia si liisa jaŋ miira kɔ.
U bi jaŋ dieni.
38 Nialiŋ kala si ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa Wia teeŋ maga di ba
haa ŋaa Wia yarida nɛ. Di ba nɛ ŋaa ŋii, ba jaŋ kɛŋ
miisiŋ Wia teeŋ.
Ama di ba nɛ via Wia ta,
u tuɔŋ bi jaŋ tɔrɛ ba nyuŋ.”
39 Wia jaŋ dɔgisɛ nialiŋ si yeŋŋe aŋ viau ta. Ama la-na tuo niaa deeŋba
tuɔŋ. La ŋaa Wia yarida nɛ a wuo laa la miisiŋ.

11

Buŋbuŋ nialiŋ fa si laa Wia wiaa dii ŋii

1 Di ŋ nɛ laa Wia wiaa dii, ŋ yie jiŋ ari kialiŋ ŋ síi yiɛlu Wia teeŋ, ŋ jaŋ
naba. Ŋ jaŋ jiŋ ari kialiŋ ŋ siiŋ si bi na sɛnɛ hɛ dimɛ nɛ. 2 Buŋbuŋ nialiŋ
fa si laa Wia wiaa dii, Wia tuɔŋ tɔrɛ ba nyuŋ nɛ. 3 La laa Wia wiaa dii, ŋii
nɛ tii la jiŋ ari Wia nɛ ŋaa dunia, u bi kuŋ-kala kaa ŋaa dunia. U niiŋ nɛ
u kaa suro bul wiaa, aŋ ka kuŋ-kuŋ-kala-na hɛ dimɛ. Dunia kiaa deeŋba
la síi na, ba fa tuo, Wia leŋe ba lii kialiŋ la si bi na tuɔŋ nɛ.
4 Naaŋbiiriŋ balia nɛ fa hɛ dimɛ. Dɔŋɔ yiriŋ nɛ Ebil, dɔŋɔ ma yiriŋ nɛ
Keeŋ. Ba kala balia joŋ kiaa pi Wia nɛ. Ama Ebil-na fa laa Wia wiaa dii
nɛ. A tiŋ ŋii wiaa, Wia laa kialiŋ u si joŋo pu. Wia tuɔŋ tɔrɛ ba nyuŋ a kii
Keeŋ kialiŋ u si joŋo pu. Ŋii nɛ Wia leŋ Ebil ŋaa tuɔ-pul tiina u sipaaŋ.
Ebil suba ma nɛ, ama a tiŋ u fa si laa Wia wiaa dii ŋii, u ha bul wiaa pipila
nɛ.
5 Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ baa yirɛ Inɔk. U ma fa laa Wia wiaa dii
nɛ. U bi suba, aŋ ka Wia joŋu kaa jil Wia-jaŋ. Nuu-kala bira buu na. Wia
titia nɛ joŋu kaa jil Wia-jaŋ. Wia tuɔŋ fa tɔrɛ u nyuŋ nɛ, ka u-na joŋu kaa
jil Wia-jaŋ. 6 Di nuu nɛ bi laa dii ari Wia hɛ dimɛ, Wia tuɔŋ bi jaŋ tɔrɛ u
tiina nyuŋ. Nii-la kala síi chɛ duu kɔ Wia teeŋ, u maga duu laa sipaaŋ laa
dii ari Wia hɛ dimɛ nɛ, a bira laa dii ari nii-la kala si bee chichɛ Wia, u
tiina jaŋ laa u time Wia teeŋ.

[7] Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ baa yirɛ Nowa. U fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ŋii nɛ Wia bula pu duu saa liiŋ daboro di ba di u dia niaa juu, bɛɛ wiaa uu chɛ di u kpu dunia niaa kala kala nɛ. (Wia si bul wii-la u diene, aŋ ka wii-la-na ŋaa.) Ŋii nɛ Nowa sɛi a saa liiŋ daboro-la ba di u dia niaa juu, aŋ ka Wia leŋ liiŋ ku tɔ dunia ni-kaanaa kala ba suu. Ama Nowa ari u dia niaa bi suba. Nowa si laa Wia wiaa dii nɛ tii u ku ŋaa tuɔ-pul tiina a joŋ cheeriŋ a pi ni-kaana-la kala nɛ.

[8] Baal kubala ma nɛ fa hɛ dimɛ baa yirɛ Abiraham. U ma fa laa Wia wiaa dii nɛ. Wia bula pu duu lii u jaŋ lɛ a mu tiŋteeŋ dɔŋɔ, di u jaŋ joŋ lee-la a pi ba di u doho niaa. U to Wia niiŋ lɛ a lii u jaŋ lɛ a mumu lee-la.
U fa bi lee-la u síi mu jiŋ. [9] U si yi tiŋtee-la Wia si si u jaŋ joŋo pu, u hɔŋ
dimɛ a ŋaa nuhuɔru tiŋtee-la lɛ. U bie Aizik ari u nihiŋ Jekɔb ma fa hɔŋ
lee-la titia nɛ a ŋaa nuhuɔraa. Ba fa hɛ lɛŋŋɛɛ nɛ a jujuu. Wia fa bula ari
u jaŋ joŋ tiŋtee-la pi ba kala nɛ. [10] Abiraham faa chɛ duu juu taŋ-la Wia
titia si bil u geŋtine a saa nɛ. Taŋ deeŋ nɛ jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ a mumu.
Ŋii nɛ tii u sɛi a ŋaa nuhuɔru tiŋteeŋ dɔŋɔ lɛ. [11] Ŋii titia nɛ Abiraham
haala Saara ma laa Wia wiaa dii. Abiraham ari u haala kala fa hiɛsa nɛ woruŋ, ka Wia wuo pɛba lɛ ba lul bie. Saara jima ari Wia kɛŋ wutitii nɛ.
Ŋii wiaa u laa dii ari u jaŋ na ku-la Wia si si u jaŋ joŋo pu. [12] Abiraham
fa hiɛsa nɛ woruŋ a bi biiriŋ wuo lulul. Ŋii nɛ aŋ ka u lul bii-bala, ama u bii-bala-la lɛ nɛ u doho to puŋ. Ba yuga kieli. Ba yuga ari chɛŋwulaa si yuga ŋii, koo hagila si yuga ŋii mugi-baliŋ niiŋ nɛ.

[13] Niaa deeŋba kala laa Wia wiaa dii nɛ aŋ-na suu. Kialiŋ Wia si si u jaŋ joŋo piba, ba biba na. Ba naba ari ba hɛ di-bolii, ama ba laa dii ari maachie ba jaŋ naba. Ŋii wiaa ba na kialiŋ nɛ. Ba bira jima ari ba ŋaa
nuhuɔraa nɛ dunia deeŋ lɛ aŋ ta hɔŋ tiŋtee dɔŋɔ lɛ. [14] Niaa deeŋba faa
chɛ ba titia leriŋ nɛ di ba hɔŋ. Ŋii nɛ tii ba bul wiaa deeŋba a mu tigɛ ba
titia lɛ ŋii. [15] Ba bira bi tiŋtee-la lɛ ba si lia wiaa ka biinɛ. Di ba nɛ faa
biinɛ u wiaa, ba fa jaŋ chɛ woŋbiiŋ a miira mu lee-la. [16] Ama ba faa chɛ di
ba hɔŋ tiŋtee-la si zɔmɔ kii tiŋteyee dɔŋsuŋ. Wia-jaŋ nɛ ŋii. Wia titia nɛ saa jaŋ-la a piba. Ŋii nɛ tii ba wuo yirɛ Wia yiriŋ, ka hiisiŋ bi Wia kɛnɛ.

[17] Abiraham laa Wia wiaa dii nɛ. Ŋii nɛ Wia magisu duu na ŋii u yarida si maga. Wia bula pu duu kɛŋ u bie Aizik a kpu a pu. U sɛi a ŋaa siri duu
kpu Aizik a pu. Abiraham bie kala nɛ fa Aizik. [18] Wia fa bula pi Abiraham
a tigɛ Aizik lɛ duu jaŋ tou lɛ a leŋ di u doho niaa puŋ. [19] Abiraham fa jima
ari Wia jaŋ wuo chisɛ u bie suuŋ lɛ. Ŋii nɛ u ŋaa siri duu kpu u bie a pi Wia. U si ŋaa siri ŋii maa, u nagɛ u kpua nɛ. Ŋii nɛ Wia ma chisɛ Aizik
suuŋ lɛ a joŋu pi Abiraham. [20] Aizik ma fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ŋii nɛ tii
u sul Wia pi u biiriŋ Jekɔb ari Isɔ, di Wia pɛba lɛ maachie. [21] Jekɔb ma
laa Wia wiaa dii nɛ. U suuŋ si kpaga nɛ, u ma sul Wia duu pɛ u nihee
Josɛf biiriŋ lɛ. U tigɛ u daaŋtiga nɛ a chuɔlɛ Wia piba. [22] Josɛf ma fa laa
Wia wiaa dii nɛ. Ŋii wiaa u suuŋ si yie, u bul wii a mu tigɛ Iziral tiŋŋaa lɛ aŋ-na suu. U bula di Iziral tiŋŋaa jaŋ lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ maachie a bira mu ba tiŋteeŋ. U bira bula piba di ba níi mu, ba pɛ joŋ u ku-suuŋ kaa mu hugi lee-la.

[23] Moosis naaŋ ari u nyimma ma fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ijipiti kuoro fa bula pi Iziral tiŋŋaa di ba kpu ba bii-mulo-na kala si ŋaa haŋbolibie. Ama ba bi ŋii ŋaa. Ba si lul Moosis, ba na duu ŋaa bii-zɔŋ nɛ. Ŋii nɛ ba joŋo
faa chɛŋsiŋ batori. [24] Moosis si ku waa dɛrɛ, u ma fa laa Wia wiaa dii nɛ.
U bi sɛyɛ di ba kɛnu yirɛ kuoro Feero tolo bii. [25] Moosis via ku-zɔmɔ-la
kala u fa si jaŋ na Feero teeŋ. U fa bi chɛ u to wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ a ninii

sima aŋ via u niaa ta. Ijipiti niaa fa síi dɔgisɛ Wia niaa ŋii, u ŋaa siri di
ba di ba kala nɛ na hɛɛŋ. 26 Moosis ŋaa siri di ba dɔgisu duu na hɛɛŋ nɛ
a tiŋ Kirisito-la wiaa, nii-la Wia si liisa. U jima ari hɛɛ-la kala u si jaŋ na a
tiŋ u wiaa kɛŋ time nɛ, a kii ku-zɔmɔ-la ma kala u si jaŋ na Ijipiti tiŋteeŋ
lɛ. U ŋaa siri duu laa time-la Wia si jaŋ joŋo pu maachie nɛ. 27 Moosis fa
laa Wia wiaa dii nɛ, ŋii nɛ tii u lii Ijipiti tiŋteeŋ a mu hɔŋ tiŋteeŋ dɔŋɔ lɛ.
U jima ari Ijipiti kuoro jaŋ na baaniŋ u nyuŋ, ama u bi u wiaa biina. U na
hɛɛŋ nɛ, ama u nyalima aŋ beŋ Wia lɛ, Wia-la u si bi wuo na. 28 Moosis
ma fa laa Wia wiaa dii nɛ, ŋii nɛ tii u dagɛ Iziral tiŋŋaa ba diisiŋ kieliŋ
gbiele-la. U leŋe ba kpu pusuŋ, a kɛŋ chaliŋ taa ba borusuŋ kala. Ba si ŋaa
ŋii, Wia tiŋdaari-la u si tima duu ku tuu a kpu Ijipiti tiŋŋaa bii-buŋbuŋ-na
kala Ijipiti tiŋteeŋ lɛ, u ku tuu a kpuba aŋ kieli Iziral tiŋŋaa ta.
29 Iziral tiŋŋaa ma fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ba fa si lii Ijipiti tiŋteeŋ lɛ
a ku yi mugi-fiaŋ-la niiŋ, Wia leŋe u kpaa balia nɛ ba vɛŋ u tuɔŋ a chol.
Ba vɛŋ u tuɔŋ a nagɛ ba síi vɛŋ tiŋtee-hiliŋ lɛ nɛ. Ama Ijipiti timma-la fa
síi kiriba si kɔ a walimɛ di ba chol, muga-la ku tɔba. Ba kala suu. 30 Bua
dɔŋɔ Iziral tiŋŋaa ma fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ba ŋaa wialiŋ Wia si dagɛba
ba ŋaa, a vɛnɛ golli kɛrɛ-la si kɛrɛ taŋ-la ba síi yirɛ Jɛrikɔ tapulaa balipɛ.
Ba si ŋaa ŋii a dɛrɛ, Jɛrikɔ kɛrɛ-la tel wuru. 31 Haal kubala ma nɛ fa hɔŋ
Jɛrikɔ lɛ, u yiriŋ nɛ Reehab. U fa ŋaa ha-chɔruŋ nɛ. Ama u laa Wia wiaa
dii nɛ. Ŋii nɛ u laa nialiŋ Iziral tiŋŋaa si tima di ba ku luɔrɛ bee na Jɛrikɔ
tiŋteeŋ si nagɛ ŋii. A tiŋ ŋii wiaa Iziral tiŋŋaa si ku yuo dii taŋ-la, ba bi
haal-la kpua. Ama ba kpu u jaŋ nialiŋ kala si bi Wia wiaa laa dii nɛ.
32 Wiaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ mi faa chɛ di mi bul. Ama di mi fa bul Gidiaŋ,
Beerak, Samsɔŋ, Jefita, Devit, Samuɛl ari nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ wiaa, mi fa bi jaŋ wuo bula dɛrɛ. Ba yuga kieli. 33 Niaa
deeŋba kala fa laa Wia wiaa dii nɛ. Ŋii nɛ ba tuɔŋ dɔŋsuŋ yuo dii tiŋteyee
dɔŋsuŋ aŋ laa ba kiaa. Ba to wutitii-la Wia síi chɛ nɛ. Ba na kialiŋ Wia
si si u jaŋ joŋo piba. Naachigee fa síi chɛ di ba chaŋ ba niaa dɔŋsuŋ, ba
yuoba. Naachige-la biba wuo. 34 Nyiniŋ ma bi ba dɔŋsuŋ wuo. Wia liisɛba
ni-bɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ di ba síba kpu. Ba fa bi doluŋ kɛnɛ, ama Wia nɛ piba
doluŋ ba wuo ŋaa wiaa. Ba ku ŋaa bɔi-duoŋ tiŋŋaa a yuo laaliŋ a dii. Ba
yuo a dii tiŋteyee dɔŋsuŋ, ba laali-yuoroo fá lɛl. 35 Haalaa biiriŋ si suba,
Wia chisɛba suuŋ lɛ nɛ. Niaa dɔŋsuŋ ma fa hɛ dimɛ ba viirɛba kpu. Niaa
deeŋba fa bi chɛ di ba joŋ hariŋ yia Wia aŋ laa ba miisiŋ. Ba fa jima di
ba nɛ suba maa, Wia jaŋ chisɛba suuŋ lɛ a joŋ miisi-la si zɔmɔ a kii dunia
deeŋ kua a piba. 36 Dunia niaa mɔŋ dɔŋsuŋ nɛ. Ba viirɛ dɔŋsuŋ ma ba
yaraa biɛlɛ. Ba vɔɔ dɔŋsuŋ maa ari chɔrumɔɔ aŋ kɛŋba tɔ dia. 37 Ba yagɛ
dɔŋsuŋ ari tabiaa, a kɛŋ dɔŋsuŋ keri balia balia, aŋ kpu dɔŋsuŋ ma ari
tokobiee. Ba dɔŋsuŋ faa laalɛ piesee ari buunaa jɛŋŋɛɛ nɛ. Ba fa bi ba
wu-chɛɛli kala na. Ba dɔgisɛba, ba na hɛɛŋ. 38 Dunia deeŋ fa bi zɔmɔ pi
nialiŋ. Ŋii nɛ ba lii niaa tuɔŋ a faa gɔllɛ tiŋtee-hiliŋ tuɔŋ ari peelee nyuŋ.
Ba fáa bu-buɔsuŋ ari buɔsuŋ tuɔŋ nɛ.
39 Wia teniŋ tuɔŋ ba bul niaa deeŋba wiaa woruŋ. Ba kala fa laa Wia
wiaa dii nɛ. Ama kialiŋ Wia si si u jaŋ joŋo piba, ba biba na. 40 Wia fa síi
chɛ duu joŋ ku-zɔŋ-la a piba ŋii, u faa biinɛ la ma wiaa nɛ. U faa chɛ di
la di ba kala ŋaa ni-zɔmɔ nɛ woruŋ duu wuo joŋ ku-la pi la kala.

12

Má to Yesu naa-buasuŋ

1 La paala na di buŋbuŋ nialiŋ si sɛi Wia niiŋ wialiŋ yuga nɛ. Ba chiŋ
la sɛmɛ-na kala nɛ a gollila. Ba níi na wialiŋ kala la síi ŋaa. La si laa Wia
niiŋ wiaa ŋii, u naga laa fá a pipagisɛ nɛ a mumu Wia-jaŋ. La síi fá ŋii,
má leŋ di la joŋ kuŋ-kala si nyagɛla bil a ta. U maga di la leŋ wu-bɔŋŋɔɔ
ŋaaniŋ a wuo nyalimɛ a fá mumu sipaaŋ. 2 La síi fá ŋii, u maga di la beŋ
Yesu lɛ nɛ, bɛɛ wiaa u nɛ laa sipaaŋ sɛi wialiŋ la si laa dii a nyalimɛ mu,
a na ba didɛriŋ. U fa jima ari u jaŋ na hɛɛŋ, ama u bi wii-la u si laa dii
leɲe ta, bɛɛ wiaa u jima ari u si ŋaa ŋii, Wia jaŋ leŋ duu tuɔŋ tɔrɛ. Ŋii nɛ
tii u sɛi ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ. U si dii hiisiŋ ŋii, u sipaa tuo. U
si na hɛɛ-la a dɛrɛ, u jil Wia-jaŋ a lɛɛlɛ hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ.
3 Má biinɛ Yesu wiaa. U na hɛɛŋ nɛ woruŋ ni-bɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ. Ama u
nyalima chiŋ u yarida naaŋ lɛ nɛ. Di ma nɛ biinɛ u wiaa, ma naŋdaasiŋ
bi jaŋ yuɔrɛ. Ma bi jaŋ joŋ wialiŋ ma si laa dii ta. 4 Ma si laa Yesu wiaa dii
ŋii, ma di wu-bɔŋŋɔɔ níi loo. Ama wu-bɔmɔ-la ha bima wuo. Ama ma si
via wu-bɔmɔ-la a na hɛɛŋ ŋii, ma chaliŋ ha bi jaasa. 5 Nyu-nyaasɛ wialiŋ
Wia si bula pima, ma yua nɛɛ? Wia bul wialiŋ pi u biiriŋ nɛ. U si,
“Mi bii, di Wia níi chɛ duu dagiŋ woŋbiiŋ, jegile nii woruŋ.
Duu nɛ dɔgisiŋ maa, sí leɲe di ŋ tuɔŋ chei.
6 Wia cho u bii-na kala nɛ, ŋii nɛ tii u dudɔgisɛba ŋii.
Nuu-na kala Wia si bene u ŋaa u bii, u yie dɔgisu nɛ.”
7 Di Wia níi dɔgisiŋ, sɛi u niiŋ. U jima ŋ ŋaa u bii nɛ. Ŋii nɛ tii u dɔgisiŋ.
Ŋ ha na bii-na kala duu nyimma buu dagɛɛ? 8 Wia yie didagɛ u biiriŋ kala
nɛ. Di u bima daga, u naga ari ma tuo u biiri, ma ŋaa maŋgaa-biiri nɛ.
9 La nyimmaba si lulla, ba yie dagɛla nɛ, la ma zizilba. Ŋii-na u maga di
la ma to la Nyimma Wia woruŋ a wuo kɛŋ miisiŋ. 10 La nyimmaba si lulla
la kɛŋ miisiŋ, ba yie dagɛla jisiŋ baŋmɛnɛ nɛ. Ba tuɔtɔrɛ wiaa nɛ ba yie
dagɛla la tuto. La Nyimma Wia titia ma dagɛla nɛ. Uu chɛ duu pɛla lɛ nɛ,
ŋii nɛ tii u didagɛla ŋii. Wia bi disinniŋ kɛnɛ. Uu dagɛla di la ma nagɛ ŋii
u si naga nɛ. 11 Bua-la lɛ Wia síi dagɛla ŋii, la tuɔŋ yie chei nɛ, bɛɛ wiaa
wialiŋ u síi dagɛla hɛyɛ pila. Ama di la nɛ sɛyɛ duu dagɛla, ŋii jaŋ pɛla lɛ
maachie. Di la nɛ nyalima a mu sipaaŋ ŋii, wialiŋ jaŋ leŋ di la ŋaa tuɔ-pul
timma Wia teeŋ, a fiɛla hɔŋ sɔm ari yarifiɛlaa.

Má pɔ ma titia lɛ di wu-bɔŋ kala sí ma pɛgɛ juu

12 A tiŋ wiiŋ deeŋ wiaa, má joŋ ma nisaa ta aŋ leŋ di ma naŋdaasiŋ polli.
13 Wutitii-la ma si nia, má kɛnu kaa titiŋ a wuo mumu sipaaŋ. Di ma nɛ
ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo pɛ nialiŋ si hɛ ma tuɔŋ a laa Wia wiaa dii aŋ bi doluŋ
kɛnɛ wialiŋ lɛ. Ma jaŋ wuo pɛba lɛ di ba chiŋ ba yarida lɛ a sí begilu. 14 Má
hɛ ma doluŋ kala aŋ loo chichɛ di ma di nuu-kala kɛŋ nii-bala, a bira loo
chichɛ di ma sí disinniŋ kɛŋ. Di ma nɛ bi disinniŋ kɛnɛ, ma jaŋ wuo na
Wia. Nuu-kala si kɛŋ disinniŋ bi jaŋ wuo nau. 15 Wia si fála kala nennige
ŋii, má pɔ di nuu-kala sí hariŋ joɲo yia nennige-la u síi fála lɛ. Má pɔ ma
titia lɛ di wu-bɔŋ kala sí ma pɛgɛ juu di ma kɛŋ disinniŋ Wia sipaaŋ. 16 Ŋii
wiaa má pɔ ma titia lɛ di ma tuɔŋ nuu-kala sí ni-bɔŋ ŋaa, a bira pɔ di ma
tuɔŋ nuu-kala sí u titia tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa ma lɛ to aŋ via Wia woŋbiiŋ ta.
Baal kubala nɛ fa hɛ dimɛ baa yirɛ Isɔ. U fa ŋaa u nyimma bii-hiaŋ nɛ,
ama u ŋaa wu-bɔŋ nɛ u si joŋ u hiasiŋ yallɛ aŋ laa kiaa dii. 17 U ŋii hariŋ
lɛ nɛ Isɔ tuɔŋ chei u si ŋaa ŋii. U faasa yel a sul u nyimma duu sul Wia
pu duu pɛu lɛ. Ama Wia biu lɛ pɛ. U bi wii-la u si bula wuo kaa birimɛ.
18 Má kɔ Wia teeŋ nɛ. Ma naabalimaba fa kɔ peeliŋ deeŋ teeŋ ba síi yirɛ
Saana nɛ. U saa bi naga ari peeliŋ deeŋ teeŋ nɛ ma kɔ. Ba si ku yi peel-la,

Wia bula piba di ba sí peel-la digu. Ba na nyiŋ-geliŋ duu lii peel-la lɛ, a
bira na di peel-la kala tɔ birimiŋ nɛ lim. Ba nii pel-bal maa duu lu lee-la.
19 Ba nii nyilliŋ ba síi ŋmuu, a nii nuu yiikoro maa síi bul wiaa. Ba si nii
yiikori-la, ŋii nɛ ba fá fawulluŋ a bul di yiikori-la bira sí wiaa bula piba.
20 Wii-la u si bula pi nialiŋ hɛyɛ nɛ a piba. U fa si di puna koo kuŋ-kala
nɛ digi peel-la, u maga di ba yagu ari tabiaa nɛ a kpu. Wiiŋ deeŋ fa hɛyɛ
nɛ nialiŋ teeŋ. Ŋii nɛ tii ba bul ŋii. 21 Wialiŋ nialiŋ si na leŋe ba kala
fá fawulluŋ, ŋii nɛ tii Moosis ma titia chichel a bul, “Mii fá fawulluŋ nɛ.”
22 Ama ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, má ku yi peel-la ba síi yirɛ Zaayɔŋ nɛ.
Má ku yi taŋ-la ba síi yirɛ Jerusalɛm a hɛ Wia-jaŋ lɛ nɛ. Wia-la si weye jaŋ
nɛ ŋii. Wia tiŋdaaraa bui buiba bui ma hilimi lee-la ari tuɔtɔruŋ. 23 Lee-la
nɛ nialiŋ Wia si laa sipaaŋ laa ta hɛ. Wia ma titia hɛ dimɛ nɛ a ŋaa nii-la
si jaŋ dii nuu-kala sariya. Wia nialiŋ si suba ma hɛ dimɛ nɛ, nialiŋ u si
leŋe ba ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa u sipaaŋ. 24 Má kɔ Yesu ma teeŋ nɛ. U nɛ hɛ
Wia ari nuhuobiine pɛgɛ. Wia tou lɛ nɛ a ta ŋ̱ii-faliŋ nuhuobiine teeŋ. U
nɛ suba a joŋ u chaliŋ jaasɛ a pi nuu-kala. U chal-la-na faasa tiŋ nɛ a pɛla
lɛ. U bi Ebil chaliŋ naga. Ebil chaliŋ-na fa joŋ cheeriŋ pi nii-la si kpuu nɛ.
25 Má jegile nii wialiŋ Yesu síi bul. Ma síba via ari Iziral tiŋŋaa si via
wialiŋ Moosis fa si bula piba, Wia dɔgisɛba nɛ. Ŋii wiaa, di la nɛ via
wialiŋ Yesu Kirisito si bula, Wia jaŋ dɔgisɛla a kii ŋii u si dɔgisɛ Iziral
tiŋŋaa. 26 Iziral tiŋŋaa fa nii Wia yiikoro nɛ. U yiikoro leŋe tiŋteeŋ kala
zigili nɛ. Lɛɛlɛ ŋla Wia bula pila ari u jaŋ leŋ di tiŋteeŋ bira zigili, ama
tiŋteeŋ duŋduŋa dee. Wia nyuŋ ari tiŋteeŋ kala nɛ jaŋ zigili. 27 U si bula
duu jaŋ bira leŋ di tiŋteeŋ zigili kɛŋ bubuɔŋ nɛ. U bubuɔŋ nɛ ŋla: Wia
jaŋ leŋ di dunia deeŋ kialiŋ u si ŋaa zigili. U jaŋ kɛŋba kaa birimɛ, ka
kialiŋ si bi wuo zigili-na hɛ dimɛ. 28 Wia joŋ tiŋtee-la si bi wuo zigili nɛ a
pila. Ŋii wiaa, má leŋ di la fáu a lɔllu, aŋ pɛ chuchuɔlu ari siifiɛsiŋ. 29 U
maga di la fá Wia a chuɔlu, bɛɛ wiaa u nagɛ nyiŋ-geliŋ nɛ a didii kiaa.

13

Ŋii la si jaŋ ŋaa di Wia tuɔŋ tɔrɛ

1 Ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, ma si cho dɔŋɔ ŋii, má kɛŋ ŋii naaŋ
lɛ. 2 Má hɛ doluŋ a bibeŋ nuhuɔraa woruŋ ma diisiŋ lɛ. Niaa dɔŋsuŋ
laa nuhuɔraa bil ba diisiŋ lɛ, aŋ bi jiŋ di nuhuɔra-la dɔŋsuŋ ŋaa Wia
tiŋdaaraa nɛ. 3 Ma dɔŋsu-la ba si kaa tɔ dia, má liliisi ba wiaa. Ba si
kɛŋba tɔ dia ŋii, má liliisi ba wiaa a nagɛ ma kala nɛ ba kaa tɔ dia ŋii.
Ma dɔŋsu-la ba si to naasiŋ dɔgisɛ maa, má liliisi ba ma wiaa a nagɛ ma
kala nɛ baa dɔgisɛ ŋii. Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa ma ma hɛ ma miisiŋ lɛ nɛ a
ŋaa kubala. 4 Ma nialiŋ si jaa haalaa, má kɛŋ ma haalaa woruŋ. Haalaa
maa, má ma kɛŋ ma balaba woruŋ. Baalaa, ma sí ma haalaa via koo ma
sí ma dɔŋsuŋ haalaa gɔllɔ chichɛ. Ma sí wu-liiliŋ ŋaa, bɛɛ wiaa Wia jaŋ
dii nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ sariya. Nialiŋ ma si via ba haalaa ta, Wia jaŋ dii
ba sariya. 5 Ma sí faasa cho moribiee kiŋkɛŋ. Ku-la kala ma si kɛnɛ, má
leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ ba nyuŋ. Ŋla nɛ Wia bul u teniŋ tuɔŋ. U si, “Mi bi jaŋ
viama ta. Mi bi jaŋ kɔ di mi lii ma hariŋ.” 6 A tiŋ ŋii wiaa, la jaŋ wuo bul
ari nyu-duoŋ,

“Wia níi pɛmi lɛ.
Mi bi jaŋ fá fawulluŋ.
Bɛɛ nɛ niaa chichɛ di ba ŋaami?
Nuhuobiine bi wii-kala wuo ŋaami lɛ.”

7 Má liisi ma kuhiasiŋ wiaa. Ba nɛ bul Wia wiaa pipima. Má biinɛ a mu
yi ŋii ba si laa Wia wiaa dii a chiŋ ŋii lɛ a mu suu. Má to ba naa-buasuŋ a
chiŋ ŋii lɛ. 8 Yesu Kirisito si nagɛ ŋii, u bi jaŋ kɔ duu birima. Faafaa u si
nagɛ ŋii, ŋii nɛ u haa nagɛ ari jiniŋ kala. Maachie maa, ŋii titia nɛ u jaŋ
nagɛ. 9 Ma sí leŋe di niaa dɔŋsuŋ kɛŋ wu-tania ku dagɛma. Niaa deeŋba,
baa bul kudiilee wiaa nɛ. Wialiŋ ba síi chɛ di ba dagɛma bi jaŋ pɛma lɛ.
Wialiŋ biba ma titia lɛ pɛ. Ama u maga di ma to Wia. U lahɔrimɔ lɛ ma jaŋ
kɛŋ doluŋ. 10 La nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ma to kɛŋ lee-la ba si kpu kiaa
pila. Ba kpu Kirisito daa-gɛsɛ-la nyuŋ a tiŋ la wiaa nɛ. U si suu ŋii, u chɛ
kudiilee nɛ pila la kaa kpaa a didii. Nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa
bil di niaa tuto aa tiŋ tiŋtiŋŋaa lɛbi-la tuɔŋ, ba bi kudiilee deeŋba wuo dii.
11 Di nialiŋ si kpu pusuŋ pipi Wia kuhiaŋ níi chɛ duu piisɛ niaa disinniŋ ta,
u yie kpu pusuŋ nɛ a kɛŋ chaliŋ kaa juu Wia-dia-la sipaaŋ a gaarɛ koru-la
nyuŋ. Ama pusu-la ba si kpua, ba yie nyigɛ ta taŋ-la jeeŋ hariŋ nɛ.
12 Ŋii nɛ tii Yesu ma na hɛɛŋ Jerusalɛm jeeŋ hariŋ duu wuo joŋ u titia
chaliŋ a piisɛ niaa disinniŋ ta, di ba ŋaa ni-zɔmɔ Wia teeŋ. 13 Yesu dii
hiisiŋ nɛ woruŋ taŋ-la jeeŋ hariŋ, ŋii wiaa má leŋ di la mu lee-la a dii
hiisi-la titia. 14 La hɛ dunia lɛ nɛ, ama la bi lee kɛnɛ dunia deeŋ lɛ. Ama
la-na, laa gbɛrɛ taŋ-la si jaŋ lii Wia-jaŋ kɔ nɛ. 15 Ŋii wiaa la nialiŋ si wuo
suri la niiŋ a bul ari la jiŋ Wia, má leŋ di la to Yesu Kirisito lɛ a dɛnnu
bua-na kala lɛ, a leŋ di u yiriŋ yirɛ. 16 Bua-na kala má ŋaa kukeri a ŋiŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ dɔŋɔ lɛ. Kialiŋ ma si kɛnɛ, má ŋaa pipi dɔŋɔ. Di ma níi ŋaa
ŋii, Wia tuɔŋ jaŋ tɔrɛ ma nyuŋ.
17 U maga ma tuto ma kuhiasiŋ niiŋ a joŋ ma titia a piba. Má ŋaa ŋii, bɛɛ
wiaa ba níi beŋma. Maachie ba nɛ jaŋ dagɛ ŋii ma si tiŋ ma tiŋtiŋŋaa a
pi Wia. Di ma nɛ to ba niiŋ lɛ, ba jaŋ tiŋ ba tiŋtiŋŋaa woruŋ ari tuɔtɔruŋ.
Ama di ma nɛ bi ba niiŋ to, ba tuɔŋ jaŋ chei ma nyuŋ. U ŋii saa bi jaŋ
pɛma lɛ.
18 Má sul Wia pila bua-na kala. La jima la tuɔbiinaa kala chese nɛ Wia
teeŋ. Wii-na kala la síi ŋaa lɛ, la yie chichɛ di la kɛŋ wutitii nɛ aa ŋaa
wialiŋ. 19 Mii sulma di ma fiɛsɛ siiŋ a sul Wia pimi, di Wia pimi woŋbiiŋ
di mi kɔ ma teeŋ lima.

Teniŋ wu-buluŋ didɛriŋ

20 Mii sul Wia duu pɛma lɛ. U nɛ pi nuu-kala yarifiɛlaa. U nɛ chisɛ la
Tiina Yesu Kirisito suuŋ lɛ. Yesu Kirisito nagɛ pie-daari-duo nɛ aa beŋ u
niaa nyuŋ woruŋ. U chaliŋ nɛ Wia joŋ a ta niiŋ la teeŋ. Wii-la u si ŋaa
bi jaŋ lɛl. 21 Mii sul Wia duu pima ku-zɔŋ-na kala di ma wuo kaa ŋiŋaa
wialiŋ kala síi tɔrɛ u tuɔŋ. Wia to Yesu Kirisito lɛ nɛ a ŋaa wiiŋ deeŋ pima.
Má leŋ di la dɛnnu a leŋ di u yiriŋ yirɛ a kaa mu wuu. Ami.
22 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma di ma jegile nii wialiŋ mi si bula pima. Wu-
kuu-bie nɛ mi ŋmuŋsa pima ŋii. 23 Mii chɛ di ma jiŋ ari la naaŋbie Timoti
ba fa si kaa tɔ dia, ba liisu nɛ. Duu nɛ bi diene aŋ kɔ mi teeŋ, la duu kala
jaŋ kɔ ma teeŋ. 24 Má chuɔlɛ ma nihiasiŋ ari Wia niaa kala a pila. La tuɔŋ
nialiŋ si lii Itali tiŋteeŋ maa chuɔlɛma. 25 Wia lahɔrimɔ lɛ ma jaŋ hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

TEŊ-LA
JEEMS
SI ŊMUŊSA

1 Mi-na Jeems si ŋaa Wia ari la Tiina Yesu Kirisito tiŋtinna, mii chuɔlɛma
Ju̱u tiŋŋaa kala si laa Yesu wiaa dii a pisa a hɛ nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa
tuɔŋ.

Yarida ari wu-jimiŋ wiaa

2 Mi naaŋbiiriŋ, di wu-yiri-na kala nɛ juuma, má leŋ duu ŋaa ma tuɔtɔru.
3 Di ma níi na hɛɛŋ wii lɛ aŋ ha ŋaa Wia yarida, ma jaŋ wasa chiŋ ma
yarida lɛ a kɛŋ kenyiri. 4 Má leŋ di ma wuo kɛŋ kenyiri a nyalima mu
dɛrɛ, di ma wuo ku ŋaa tuɔ-pul timma a sí kuŋ-kala chɛ ka.
5 Wiaa deeŋba lɛ, di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a bi wu-jimiŋ kɛnɛ duu wuo jiŋ
wii-la u si jaŋ ŋaa, má leŋ di tiina sul Wia duu pu wu-jimiŋ. U kɛŋ zile
a joŋ wu-jimii-la a pi nuu-kala si sulu. U bi ba kuŋ-kala ka kiri. 6 Ama di
ŋ nɛ sul Wia duu piŋ kuŋ, laa dii ari u jaŋ ŋaa wii-la piŋ. Sí tuɔbiinaa
balia kɛŋ ari u jaŋ ŋaa koo u bi ŋaa. Nii-la kala si sul Wia chichɛ kuŋ aŋ
kɛŋ tuɔbiinaa balia, u nagɛ lii-peliŋ si hɛ fuoŋ tuɔŋ nɛ. Peliŋ yie ŋmobu a
kaa mu sipaaŋ, aŋ bira ŋmoo kɔ hariŋ maa. 7-8 Nii-la kala si kɛŋ tuɔbiinaa
balia a bi wu-bala lɛ china wii-kala u síi ŋaa lɛ, u tiina sí yiɛlu ari la Tiina
Wia jaŋ joŋ kuŋ-kala pu.

Nialiŋ si ŋaa summoo ari nialiŋ si kɛŋ kiaa wiaa

9 Nii-la si bi lee kɛnɛ dunia lɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii tuɔŋ, má leŋ duu
tuɔŋ tɔrɛ ari Wia si pu leriŋ. 10 Nii-la ma si ŋaa kiaa tiina nialiŋ si laa Yesu
wiaa dii tuɔŋ, má leŋ duu ma tuɔŋ tɔrɛ ari Wia si kɛnu kaa muuri. U bi
jaŋ dieni aŋ suu, a nagɛ yaŋ si yie fiilɛ u bí dieni aŋ hihil ŋii. 11 Bɛɛ wiaa,
wia yie pɔsɛ, leriŋ faasa liŋ. U wulimiŋ ŋaa yaŋ-la hil. U fiilaa yuori. U
zɔmuŋ lɛl. Nii-la si kɛŋ kiaa ma nagɛ ŋii nɛ. U ha jaŋ titiŋ u tiŋtiŋŋaa aŋ
suu kagɛ.
12 Wia jaŋ pɛ nii-la wiiŋ si jua lɛ, aŋ ka u wuo nyalimɛ a chiŋ u yarida
lɛ. U si wuo nyalimɛ ŋii, Wia jaŋ joŋ miisi-la si bi dɛrɛ a ti̱mu, miisi-la u
si si u jaŋ joŋo pi nialiŋ kala si chou.

Ŋii la si jaŋ ŋaa di wii nɛ juula lɛ

13 Di nuu-kala nɛ juu wii, u bi maga di tiina bul ari Wia nɛ magisu. Nuu-
kala bi Wia wuo nyisɛ duu ŋaa wu-bɔŋ, u titia ma bi nuu-kala ka nyisɛ
duu ŋaa wu-bɔŋ. 14 Tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la si hɛ nuu tuɔŋ nɛ yie nyisɛ nuu-kala
duu ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la nɛ yie kɛnu yeŋŋi. 15 Duu nɛ sɛyɛ
duu to tuɔbiiŋ-bɔmɔ-la lɛ, ba yie ŋaa u juu haachɛ lɛ. Haachɛ-la yie ku
yugɛ. Duu nɛ ku yugɛ leriŋ kala, u yie ŋaa nii-la suu.
16 Mi naaŋbii-kpianaba, ma sí ma titia nyisu. 17 Ku-zɔŋ-na kala lii Wia
teeŋ nɛ. U nɛ ta kialiŋ kala si hɛ wia nyuŋ lɛ a chaanɛ. Ama di ba nɛ jua,
birimiŋ yie hɛ dimɛ. Wia titia bi ŋii naga. U bí birimɛ. 18 U tuɔtɔruŋ lɛ nɛ
u laa sipaaŋ bul u niiŋ wiaa si ŋaa wutitii a pila di la wuo tutoba, di Wia
wuo ŋaa di la ŋaa u biiriŋ. U ŋaa ŋii di la wuo ŋaa u buŋbuŋ biiriŋ, ka
di ku-kaanaa-na tuto.

La síi nii wiaa ŋii ari la síi ŋaa wiaa ŋii

[19] Ma jiŋ wiaa deeŋba kala nɛ. Ŋii wiaa, má leŋ di nuu-kala ŋaa lima a
jegilee nii wiaa niaa teeŋ woruŋ. Di ma níi chɛ ma bul wiaa maa, má fiɛlɛ
aŋ-na bul. Di ma chɛ ma na baaniŋ maa, ma sí guu na, [20] bɛɛ wiaa nii-la
síi na baaniŋ bi jaŋ wuo ŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ Wia teeŋ. [21] Ŋii wiaa,
má liisɛ ma titia wu-bɔŋ wu-ŋaalaa lɛ a via wu-bɔmɔ-la kala si gollima.
Má kɛŋ ma titia muuri Wia sipaaŋ a sɛi Wia niiŋ wialiŋ u si dagɛma. Má
laa hɛ ma tuɔŋ lɛ. Wialiŋ kɛŋ doluŋ a wuo laama tita.
[22] Ama u maga di ma tuto wialiŋ Wia si si di ma ŋiŋaa nɛ. U bi maga
di ma ninii wialiŋ duŋduŋ. Di ma níi nii wialiŋ aŋ bibaa ŋaa, maa nyisɛ
ma titia nɛ. [23] Di nuu-kala nɛ nii wialiŋ aŋ bibaa ŋaa, u nagɛ nia si joŋ
beenaŋtirɛ a bee na u nagisiŋ nɛ. [24] U yie beŋ a na u titia beenaŋtirɛ-la
tuɔŋ. Di u nɛ surisa lii, u yu ŋii u si naga. [25] U nagɛ ŋii nɛ wialiŋ Wia
si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto tuɔŋ nɛ. Wiaa deeŋba kala nɛ zɔmɔ
kiŋkɛŋ. Wu-nyiariŋ bi guolo. Ba wuo laa niaa tita nɛ. Di nuu nɛ na wiaa
deeŋba, a nyalima ŋaa wialiŋ u si na, a bí yu aŋ haa ŋaa mumu, Wia jaŋ
pɛu lɛ wialiŋ kala u síi ŋaa lɛ.
[26] Di nuu nɛ joŋ u titia ari u to Wia nɛ, aŋ bi u titia kɛnɛ ari wialiŋ u síi
bul lɛ, uu nyisɛ u titia nɛ. U Wii-chuɔluŋ ma ŋaa pɛi nɛ. [27] La Nyimma
Wia woŋbiiŋ tonuŋ u si daga ari u ŋaa woŋbii-titii nɛ ŋla: Má mu nina
biisiŋsiŋ ari yo-haala-la síi na hɛɛŋ a pɛ pipɛba lɛ, aŋ liisɛ ma titia dunia
niaa wu-ŋaalaa lɛ di ba disinniŋ síma digu.

2

Má pɔ di ma sí niaa kaa pupɔrɛ dɔŋɔ lɛ

[1] Mi naaŋbiiriŋ, lɛɛlɛ ma laa la Tiina Yesu Kirisito wiaa dii nɛ, u-na
yiri-baliŋ Tiina. Ŋii wiaa u bi maga di ma joŋ niaa dɔŋsuŋ jirima aŋ beŋ
dɔŋsuŋ maa, ma siaa bibaa su̱, a kɛŋ niaa pupɔrɛ ŋii. [2] Má leŋ di la joŋ
ari niaa balia nɛ ku juu lee-la nialiŋ si laa Yesu wiaa dii si hilime. Dɔŋɔ
kɛŋ kiaa a laalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ a joŋ sɛlimɛ nenii-piraa a kpiɛrɛ u titia. Dɔŋɔ
ma ŋaa summu a ma laalɛ gɛri-kɔsumɔɔ. [3] Ŋii nɛ ma kɛŋ nii-la si laalɛ
gɛri-zɔŋŋɔɔ woruŋ a pu di-hɔŋ-zɔmuŋ u hɔŋ, aŋ bula pi nii-la si laalɛ gɛri-
kɔsumɔɔ duu hɔŋ tiŋteeŋ koo duu chiŋ dimɛ. [4] U ŋii zɔmɔ nɛɛ? Di ma nɛ
ŋaa ŋii, ma tuɔbiinaa bi wu-bala lɛ china, maa pɔrɛ niaa nɛ ŋii. Ma yie
kɛŋ ma tuɔbiiŋ-lɔrunu-la nɛ a laa niaa wiaa jijiŋ a didagɛba, a kɛŋba pɔrɛ
dɔŋɔ lɛ. U ŋii bi zɔŋ. [5] Mi naaŋbii-kpianaba, má jegile nii mi teeŋ. Nialiŋ
si ŋaa summoo dunia deeŋ lɛ nɛ, Wia tuɔsɛ di ba laa u wiaa dii a juu Wia
kuorii-la, lee-la u si si nialiŋ si chou jaŋ juu. Ba jaŋ juu a sɛnɛ kuori. [6] Ama
ma bi woruŋ ka ŋaa, ma si yie ŋaa wiaa jujuu summoo lɛ ŋii. Na, kiaa
tiŋŋaa nɛ yie gurɛma a didii doluŋ ma ma lɛ a yie fuga kɛŋma mu sariya
didiiliŋ. [7] Ba yie chichei yiri-zɔŋ-la Wia si joŋo hɛ pima.
[8] Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ:
“Cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho ŋ titia ŋii.”
Di ma nɛ sɛnɛɛ to niiŋ deeŋ, ma ŋaa woruŋ nɛ. La Kuoro Wia nɛ joŋ niiŋ
deeŋ pila. [9] Di ma nɛ kɛŋ niaa pupɔrɛ a jujoŋ dɔŋsuŋ jirima, aŋ ka ma
siiŋ bi dɔŋsuŋ su̱, maa ŋaa haachɛ nɛ. Wialiŋ Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil
di niaa tuto daga ari ma tele nɛ. [10] Di nuu nɛ paala tuto wialiŋ kala ba si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto aŋ chei ba tuɔŋ wu-bala maa, u naga u chei wialiŋ
kala nɛ ŋii Wia sipaaŋ. [11] Wia-la si si di ma sí niaa haalaa chɛ, u titia nɛ
si di ma sí niaa kpu. Di ma nɛ bi niaa haalaa chɛ aŋ kpukpu niaa, ma ha
chei Wia niiŋ wialiŋ u si bile nɛ. [12] Di ma níi bul wiaa aŋ pɛ ŋiŋaa wialiŋ,

má liise yi ari Wia jaŋ to ma wu-bulaa ari ma wu-ŋaalaa lɛ nɛ a dii ma
sariya. U jaŋ to wialiŋ lɛ nɛ u si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto a dii ma
sariya. Wiaa deeŋba nɛ laa niaa tita. 13 Di nuu nɛ bi niaa nennige ka fá,
Wia ma bi jaŋ fá tiina nennige bua-la lɛ u si jaŋ didii niaa sariya. Ama
nii-la si fá niaa nennige bi jaŋ fá wii-kala sariya-la chɛ-diiliŋ.

Ŋii la si jaŋ dagɛ ari laa ŋaa yarida

14 Mi naaŋbiiriŋ, di nuu nɛ si u laa Wia wiaa dii nɛ aŋ bi wialiŋ Wia si
cho ka ŋaa, u ŋii zɔmɔɔ? Duu yarida nagɛ ŋla, ma biina Wia jaŋ laau ta
koo? 15 Má leŋ di la joŋ ari ma naaŋbie bi gɛri-zɔŋŋɔɔ kɛnɛ a bi u niiŋ
kudiilee wuo na dii. 16 Ŋii nɛ ma bula pu a bul, “Wia jaŋ pɛŋ lɛ a piŋ kialiŋ
ŋ síi chɛ.” Di ma nɛ ŋaa ŋii aŋ bi sɛyɛ di ma pɛu lɛ ari kialiŋ u síi chɛ, u
ŋii zɔmɔɔ? 17 Ŋii wiaa, di nuu nɛ si u laa Wia wiaa dii aŋ bi wialiŋ Wia si
cho ka ŋaa, u yarida-la ŋaa pɛi nɛ.

18 Ŋ bi pɔɔ nuu dɔŋ jaŋ hɛ dimɛ a bula piŋ ari u laa Wia wiaa dii nɛ.
Dɔŋɔ ma bul duu maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ. Duu nɛ bul ŋla, mi jaŋ piɛsu a
bul, “Di ŋ nɛ bi wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa aa pɛ ŋ yarida lɛ, ɛɛ nɛ ŋ jaŋ wuo dagɛmi
ari ŋ sɛnɛ laa Wia wiaa dii nɛɛ? Mi-na ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ a dagiŋ ŋii ari
mi sɛnɛ laa Wia wiaa dii nɛ.” 19 Ŋ jima ari Wii-bala nɛ hɛ dimɛ koo? Di ŋ
nɛ jiŋ ŋii, u ŋaa wu-zɔŋ nɛ. Ama sí yu ari jiŋ-bɔŋŋɔɔ ma jiŋ ŋii lɛ nɛ, ŋii
ŋaa fawulluŋ kɛŋba, ba chichel. 20 Bɛɛ nɛ tii ma yaarɛ ŋla a biinɛ di nuu
jaŋ wuo laa Wia wiaa dii aŋ bi wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa pipɛ? Má leŋ di mi dagɛma
ari nuu nɛ si u laa Wia wiaa dii nɛ aŋ bi wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa pipɛ u yarida-la
lɛ, u yarida-la ŋaa pɛi nɛ. 21 Má liisi la naabalima Abiraham wiaa. Bɛɛ nɛ
tii Wia leŋ Abiraham wuo ŋaa tuɔ-pul tiina u sipaaŋ? Wii-la si tii nɛ ŋla:
U to Wia niiŋ, Wia si bula pu duu kɛŋ u bie Aizik a kaa mu kpu a pu. Ŋii
nɛ u sii kɛŋ Aizik mu di u kpu a pu. 22 Abiraham laa Wia wiaa dii nɛ a
faa ŋaa wialiŋ maa Wia si cho. U ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ a pɛ u yarida-la lɛ. Ŋii
nɛ u yarida sɛnɛ wasa sṵ. 23 U si ŋaa ŋii nɛ, wialiŋ ba fa si ŋmuŋsa Wia
teniŋ tuɔŋ ku ŋaa wutitii. Ba fa ŋmuŋsa ari Abiraham laa Wia wiaa dii,
ŋii nɛ tii Wia leŋ u wuo ŋaa tuɔ-pul tiina u sipaaŋ. Ŋii wiaa nɛ niaa paala
kɛnu yiyirɛ Wia naŋdɔŋ. 24 Ŋii daga ari wialiŋ nuu síi ŋaa nɛ yie tii Wia
leŋ u wuo ŋaa tuɔ-pul tiina u sipaaŋ. U si laa Wia wiaa dii duŋduŋa-la
dee bi tii. 25 Ŋla titia nɛ u fa nagɛ Rehab ma lɛ. U fa ŋaa ha-chɔruŋ nɛ.
Iziral tiŋŋaa tiŋdaaraa si kɔ u teeŋ, u kɛŋba woruŋ. Ba síi chɛ di ba luɔra
lii fá viiri, u dagɛba woŋbii-tanii nɛ ba to a fá lɛl ba diŋdɔŋŋɔɔ nisiŋ lɛ.
A tiŋ u si ŋaa ŋii wiaa, Wia leŋ u wuo ŋaa tuɔ-pul tiina u sipaaŋ. 26 Di
nuhuobiine nɛ bi wiese kɛnɛ, u bi wei. Nii-la saa si laa Wia wiaa dii aŋ bi
wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa pipɛ u yarida-la lɛ, u tiina ma nagɛ ŋii nɛ. U yarida-la ŋaa
pɛi nɛ.

3

La neŋdelimiŋ si nagɛ ŋii

1 Mi naaŋbiiriŋ, ma tuɔŋ, ma sí chichɛ di ma yugɛ a wiwalimɛ di ma
didagɛ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu wiaa dii, bɛɛ wiaa ma jima di ba níi
dii dunia niaa sariya, ba jaŋ faasa dii la nialiŋ síi dagɛ niaa sariya nɛ a kii
la dɔŋsuŋ tiŋŋaa. 2 La kala yie ŋaa wiaa piperiki nɛ. Di nuu nɛ bi wiaa
bula piperiki, u bi wii-kala kɛnɛ. U wuo kɛŋ u titia nɛ wialiŋ kala u síi
ŋaa lɛ. 3 Na jaaba, di nuu níi chɛ duu dagu, u yie joŋ jaaba niiŋ koŋ nɛ
a hɛ jaaba niiŋ lɛ. Koŋ-la lɛ nɛ u yie kɛŋ, a didagɛ jɔɔ-la u mumu lee-la

kala u síi chɛ duu mu. 4 Bira na liiŋ daborusuŋ maa. Ba ŋaa ku-balaa nɛ.
Peli-duoŋ yie lu a kaa vɛŋ. Ama daanyi-bie nɛ hɛ dimɛ. Nii-la si kɛŋ liiŋ
daboro-laa vɛŋ, u yie kɛŋ daanyi-bie-la a kaa dagɛ a ŋaa u mumu lee-la
kala u síi chɛ. 5 Ŋii nɛ nuhuobiine neŋdelimiŋ ma nagɛ. U bi wii-kala
maga aŋ bubul wu-balaa. Ma jima ari nyiŋ-geliŋ ma bi yugɛ aŋ jaŋ wuo
chol giri-baliŋ a diiu kala.

6 Nuhuobiine neŋdelimiŋ ma nagɛ nyiniŋ nɛ. U jaŋ wuo ŋaa wu-bɔŋ
kala si hɛ dunia lɛ. U ŋaa la yaraa sɛmɛ dɔŋɔ nɛ. Ama u wu-bɔŋŋɔɔ u
si yie ŋaa yie cheŋ la yaraa kala nɛ u chei. U yie chol nyiniŋ nɛ a dii
ŋii halii nuhuobiine miisiŋ kala lɛ. Nyiŋ-la yie lii Sitaani leriŋ nɛ a chol.
7 Nuhuobiine kɛŋ pusuŋ kala doluŋ nɛ: Baga kiaa ari diibiisiŋ, ari kialiŋ
kala síi tuuri tiŋteeŋ, ari liiŋ tuɔŋ kiaa. U kɛŋba kala doluŋ nɛ. 8 Ama nuu-
kala bi neŋdelimiŋ doluŋ kɛnɛ duu kaa bil duu ŋaa fululu. U ŋaa ku-bɔŋ
nɛ a kɛŋ huoŋ-la síi kpu niaa. 9 La yie kɛŋ la neŋdelimee nɛ a kaa didɛnnɛ
Wia si ŋaa la Tiina a ŋaa la Nyimma maa, aŋ bira kɛŋ neŋdelime-la titia
a kaa tutuusɛ la dɔŋsuŋ tiŋŋaa maa Wia si ŋaa ba nagu. 10 Ŋi̱i-la titia la
si kaa dɛnnɛ Wia, u titia nɛ la kaa tuusɛ niaa. La naaŋbiiriŋ, u bi maga
di ŋla ŋiŋaa. 11 Lii-bu̱l-sii-bala bi jaŋ wuo bu̱l lii-zɔmuŋ ari lii-lɔruŋ kala.
12 Tutogo ma bi jaŋ wuo nɛŋ babilaa. Chichuɛŋ ma bi jaŋ wuo nɛŋ tutogo
naŋbilaa. Ŋii titia nɛ lii-la si nagɛ yisiŋ ma bi jaŋ wuo birimɛ lii-zɔmuŋ.

Wu-jimii-la si lii Wia teeŋ si nagɛ ŋii

13 Ma tuɔŋ nialiŋ si kɛŋ wu-jimiŋ, ma siaa ma suri, u maga di ma ŋiŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ nɛ a kɛŋ ma titia muuri, a dagɛ ŋii ari ma sɛnɛ kɛŋ wu-jimiŋ
nɛ. 14 Ama di ma nɛ faasa kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ, a chil ma duŋduŋa wiaa,
aŋ didagɛ ma titia ari ma kɛŋ wu-jimiŋ, maa nyia nɛ. 15 Wu-jimiŋ deeŋ
yiri bi Wia teeŋ lia. U ŋaa dunia wii nɛ a lii dunia niaa tuɔbiinaa lɛ ari
Sitaani teeŋ. 16 Di niaa nɛ faasa kɛŋ yaribieriŋ dɔŋɔ lɛ a chil ba titia wiaa
duŋduŋa, ba jaŋ kɛŋ nii-liaba, a yuyuo dɔŋɔ, a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ yuyugɛ.
17 Ama wu-jimii-la si lii Wia teeŋ zɔmɔ kiŋkɛŋ. Wu-bɔŋ kala tuo u lɛ. Nii-
la kala si kɛŋ wu-jimiŋ deeŋ, yie hɔŋ nɛ sɔm a kikɛrɛ yuosuŋ, a kɛŋ zile.
U yie jegilee nii niaa niiŋ wiaa. U yie fifá niaa nennige ma nɛ woruŋ. U
yie ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ nɛ. U bi tuɔbiinaa balia ma kɛnɛ a bi nii-sima ma
kɛnɛ. 18 Naŋjejeeree yie hɔŋ sɔm nɛ aŋ pɛ niaa ma lɛ di ba ma hɔŋ sɔm,
a ŋiŋaa wialiŋ Wia si cho.

4

La to Wia hariŋ koo la to dunia niaa hariŋ?

1 Bɛɛ nɛ ma yie guraa yuo dɔŋɔ? Wii-la si tii nɛ ŋla: Ma chil ma titia
tuɔtɔrɛ wiaa nɛ ma tuɔŋ lɛ a chichɛ di maa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ŋii nɛ tii. 2 Ma
cho di ma kɛŋ kiaa aŋ bi baa na, ŋii nɛ tii ma cho di maa kpu dɔŋɔ aŋ
laa. Ma yie hihiɛnɛ kialiŋ aŋ bi wuo na. Ŋii nɛ tii ma guraa yuo dɔŋɔ ŋii.
Wii-la si tii ma bi kialiŋ ma si cho kɛnɛ nɛ ŋla: Ma bi Wia sul duu joŋo
pima. 3 Bua dɔŋɔ ma lɛ ma yie sɛnɛ sulu a chichɛ kiaa. Ama ma yie kɛŋ
tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔɔ nɛ a sul. Ŋii nɛ tii ma bi laa. 4 Ma nagɛ haala bira si bi u
bala niiŋ ka to nɛ. Ma bi jiŋ ari nii-la kala si joŋ u nyuŋ kala hɛ dunia kiaa
lɛ ŋaa Wia diŋdɔŋ nɛɛ? Wutitii, nii-la kala si joŋ u nyuŋ hɛ dunia kiaa
lɛ birimɛ Wia diŋdɔŋ nɛ. 5 Ma biina wialiŋ ba si dagɛ Wia teniŋ tuɔŋ bi
bubuɔŋ kɛnɛɛ? Ba ŋmuŋsa ari Wia faasa cho di u duŋduŋa nɛ tii la kala.
Di la bi sɛyɛ duu tiila, u didii hadɔruŋ. 6 Ama Wia fála nennige woruŋ a
pipɛla lɛ di la joŋ la titia kala a pu. Ŋii nɛ tii ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ

ari Wia via nialiŋ síi bigisi ba titia lɛ aŋ pipɛ nialiŋ si kɛŋ ba titia muuri
lɛ. 7 Ŋii wiaa, má joŋ ma titia a hɛ Wia nisiŋ lɛ. Má joŋ hariŋ yia Sitaani,
u jaŋ fá lɛl. 8 Má surisa mu kpagɛ Wia, u ma jaŋ ku kpagɛma. Má sɔŋ ma
nisaa liisɛ wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ a pullɛ ma tuɔŋ, a bira sí tuɔbiiŋ-lɔrunuŋ
biinu, bɛɛ wiaa ma kɛŋ tuɔbiinaa balia balia nɛ. 9 Má leŋ di ma tuɔŋ chei.
Máa yel sii-liiriŋ. Má leŋ di ma tuɔtɔruŋ birimɛ tuɔ-cheeŋ. 10 Má kɛŋ ma
titia muuri Wia sipaaŋ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ kɛŋma chuulɛ.

Má pɔ ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa wiaa laa jiŋ

11 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa yiriŋ chei. Nii-la kala si chei
u dɔŋɔ tiina yiriŋ koo u bul u teeŋ maa a bul duu cheye nɛ, u naga tiina
ma bul wu-bɔŋ nɛ a tigɛ wialiŋ Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto lɛ
nɛ, a bul ari ba bi zɔŋ. Di nuu ma nɛ bira bul di wialiŋ bi zɔŋ, u ma bira
bi wialiŋ to. U miira joŋ u titia ari u yuga nɛ a kii wialiŋ Wia si leŋe ba
ŋmuŋsa bil. 12 Wia duŋduŋa nɛ kɛŋ doluŋ duu bil wiaa pi niaa di ba tuto.
U duŋduŋa ma nɛ jaŋ wuo dii niaa sariya. U nɛ jaŋ wuo laaba ta, u nɛ jaŋ
bira wuo joŋ cheeriŋ piba a ŋaa di ba suu. Kubɛɛ nɛ kama maa, di ma
chichei ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa yiriŋ?

Má pɔ ba-bii-bal wiaa ŋaaniŋ

13 Bee na ma nialiŋ si yie bul ari maachie ma jaŋ mu taŋ deeŋ a yallɛ
bayaliŋ a yi jina a na nyuuruŋ, ma paala bi chiemiŋ wiaa jiŋ. 14 Ma miisiŋ
bi kuŋ-kala ŋaa. U nagɛ buruŋ si yie tɔ nɛ chichuɔŋ, ka muapilii wia pɔsɛ
u lɛl. 15 U fa maga di ma bul ari Wia nɛ sɛyɛ di la kɛŋ miisiŋ, la jaŋ ŋaa
ŋla. 16 Ama ma haa ŋmoo ma bɔyɛ lɛ nɛ aa dagɛ ma titia. U ŋii bi zɔŋ.
17 Di nuu nɛ jima ari wii nɛ maga duu ŋaa ka u via duu ŋaa wii-la, u ŋaa
haachɛ nɛ.

5

Wii-la si jaŋ ŋaa nialiŋ si kɛŋ kiaa lɛ

1 Ma nialiŋ si kɛŋ kiaa, má jegile nii mi teeŋ. Máa ŋmoo niiŋ! Bua kubala
níi kɔ, bua-la lɛ ma jaŋ faasa na hɛɛŋ. 2 Ma ku-daŋ-la suomo chichei nɛ.
Mɔguluŋ ma suomo didii ma gɛnniŋ. 3 Ma sɛlimɛ kiaa ari ma moribii-biiŋ
ma kala nɛ sua. Kialiŋ si sua ŋii daga ari ma bi woruŋ ŋaa. Ma kialiŋ si
sua ŋii, ŋii titia nɛ ma yaraa ma jaŋ pua a nagɛ nyiniŋ nɛ die. Lɛɛlɛ dunia
kpagɛ didɛriŋ nɛ, aŋ ka ma-na ha paa kiaa fifaa. U bubuɔŋ nɛ bɛɛ? 4 Ma
gurɛ nialiŋ maa, ma si ŋaa ba tiŋ ma bagisiŋ lɛ nɛ. Ba níi ŋaa goŋ ma lɛ.
Goŋ-la juu la Tiina Wia digilaa nɛ, nii-la síi beŋ dunia kuŋ-kala. 5 Ma si
hɛ dunia lɛ, ma nii sima a ŋaa ma tuɔtɔrɛ wiaa. Ma si dii kiaa a waa a
nɛrɛ ŋii, ma nagɛ nɛsiŋ ba si diɛsa ba nɛrɛ di ba kpu nɛ. Di ba nɛ dii ma
sariya, ba jaŋ joŋ cheeriŋ pima di ma suu ŋii titia. 6 Ma bi woruŋ ŋaa, ma
si joŋ cheeriŋ pi nialiŋ si bi wii cheye, ka ma kpuba. Ka ba bi wii ŋaa di
ba laa ba titia.

Má kɛŋ kenyiri a chuchuɔlɛ Wia

7 Mi naaŋbiiriŋ, má kɛŋ kenyiri a gbɛrɛ chɛɛ-la la Tiina Yesu si jaŋ miira
kɔ. Má na paara, u si kɛŋ kenyiri ŋii. U yie gbɛrɛ duoŋ-puso. Duonuŋ nii,
u du̱u kiaa, a bira kɛŋ kenyiri a gbɛrɛ gbaŋchaaŋ-duonuŋ lɛ u kiaa wasɛ,
u ta. 8 Má ŋaa kukeri a ma kɛŋ kenyiri ŋii. Má nyagɛ ma bɔyɛ woruŋ, bɛɛ
wiaa tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ ka kpagɛ nɛ. 9 Mi naaŋbiiriŋ,
ma sí wiaa gurimu dɔŋɔ lɛ, di Wia sí ma sariya dii a joŋ cheeriŋ pima.
Na nii-la si jaŋ dii la sariya nɛ chiŋ boiŋniiŋ a ŋaa siri duu juu ŋii. 10 Mi

naaŋbiiriŋ, má na nialiŋ síi bul wiaa, la Tiina Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ba
na hɛɛŋ woruŋ aŋ ha kɛŋ kenyiri. Má ŋaa kukeri aŋ ma to ba naa-buasuŋ
a ma kɛŋ kenyiri. [11] Wia pɛ nialiŋ si wuo nyalimɛ ŋii a mu dɛrɛ lɛ woruŋ.
Má bira na ŋii baal kubala ba síi yirɛ Job si na hɛɛŋ aŋ nyalimɛ ŋii. U
hɛɛ-la hariŋ lɛ la Tiina Wia pɛu lɛ a leŋ u nii sima. Wutitii, la Tiina Wia
ka fála nennige kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
[12] Mi naaŋbiiriŋ, siifiaŋ wiiŋ nɛ mii chɛ mi bula pima. U nɛ ŋla: Di
ma nɛ si ma jaŋ ŋaa wii, ma sí ŋmiɛsu. Ma sí wia nyuŋ kuŋ ŋmiɛsu, ma
sí tiŋteeŋ kuŋ ma ŋmiɛsu, koo ma sí kuŋ-kala ŋmiɛsu. Di ma nɛ sɛyɛ, u
maga di ma bul, “Oo, la sɛyɛ nɛ.” Di ma nɛ bira bi sɛyɛ maa, u maga di
ma bul, “Ai, la bi sɛyɛ,” aŋ sí ŋmiɛsu. Di ma níi ŋaa ŋii, Wia bi jaŋ joŋ
cheeriŋ pima bua-la lɛ u si jaŋ dii ma sariya.
[13] Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ aa na hɛɛŋ, má leŋ duu chuɔlɛ Wia a sulu duu
pɛu lɛ. Di nuu ma nɛ hɛ ma tuɔŋ, u tuɔŋ tɔrɛ, má leŋ duu yi yiilaa a
dɛnnɛ Wia. [14] Di nuu ma nɛ hɛ ma tuɔŋ a wiwiilɛ, má leŋ duu yirɛ nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ba tuɔŋ kuhiasiŋ di ba kɔ u teeŋ a chuɔlɛ
Wia pu. Ba síi chuɔlɛ Wia ŋii, má leŋ ba lɔgɛ nuuŋ a tisu, aŋ sul Wia pu
la Tiina Yesu doluŋ lɛ. [15] Di ba nɛ laa dii ari Wia jaŋ sɛnɛ ŋaa wii-la ba
si sulu chichɛ, u jaŋ leŋ di nii-la síi wiilu duori a kɛŋ doluŋ. Di u nɛ ŋaa
haachɛba maa, Wia jaŋ joŋ ba kala chɛu. [16] Ŋii wiaa, má dagɛ ma titia
haachɛba a pi dɔŋɔ a sul Wia a pipi dɔŋɔ, di Wia wuo ŋaa di ma bira kɛŋ
doluŋ a duori. Di tuɔ-pul tiina nɛ sul Wia, u Wii-suluŋ yie faasa kɛŋ doluŋ
nɛ. Duu nɛ sul Wia a chichɛ wii, wii-la yie sɛnɛ ŋaa nɛ. [17] Má na baal
kubala baa yirɛ Ilaaja. U ma fa nagɛ la nɛ. U faasa sul Wia ari siifiɛsiŋ di
duonuŋ sí nii. Duonuŋ sɛnɛ bi nia jisiŋ batori ari chɛŋsiŋ balidu. [18] Ŋii
hariŋ lɛ nɛ u bira sul Wia a chichɛ duonuŋ. Ŋii nɛ Wia leŋ duonuŋ nii, ba
du̱u kiaa, ba kala wasɛ.
[19] Mi naaŋbiiriŋ, di ma tuɔŋ nuu nɛ faa to wutitii lɛ aŋ bira leŋ wutitii-la,
ka nuu dɔŋ bira kɛnu kaa miira kɔ u tuto wutitii-la, [20] u tiina si ŋaa ŋii pɛ
haachɛ tiina-la lɛ u leŋ u wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ aŋ miira kɔ a tuto wutitii-la.
U jaŋ laa tiina miisiŋ pu. Wia jaŋ chɛsɛ nii-la haachɛba kala ta. U bira bi
jaŋ liliisi.
Mi teniŋ didɛriŋ nɛ ŋii.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA
PIITA
SI ŊMUŊSA

[1] Mi-na Piita si ŋaa Yesu Kirisito naŋzɔɔ, mi nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi
ma nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aŋ tiŋ hɛɛŋ wiaa a pisɛ a hɛ Pɔŋtɔs lɛ,
Galiisia, Kapadoosia, Esia, ari Bitiinia tiŋteeŋ kala lɛ. [2] Faafaa kala nɛ la
Nyimma Wia biinɛ ari u maga di ma ŋaa u niaa, ŋii nɛ tii u liisɛma a joŋ u
Diŋ-zɔŋ-la a hɛma lɛ, di ma ŋaa tuɔ-pul timma u teeŋ a tuto Yesu Kirisito
niiŋ. U nɛ joŋ u chaliŋ jaasɛ ma wiaa di ma sí disinniŋ kɛŋ Wia teeŋ. La
Tiina Wia lahɔrimɔ, yarifiɛlaa jaŋ yugɛ ma teeŋ.

Wialiŋ la síi yiɛlu

[3] Má leŋ di la dɛnnɛ Wia, nii-la si ŋaa la Tiina Yesu Kirisito Nyimma. U
fála nennige kiŋkɛŋ. Ŋii nɛ tii la wuo kɛŋ mii-faliŋ deeŋ, bɛɛ wiaa Yesu
Kirisito suba aŋ sii suuŋ lɛ nɛ. La saa yiɛlɛ ari la jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.
[4] La maa yiɛlɛ ari la jaŋ dii ku-zɔmɔ-la Wia si ŋaa bil u niaa lɛ u jaŋ lɛ.
Kialiŋ bi jaŋ pua, ba bi jaŋ chei maa, ba zɔmuŋ ma bi jaŋ lii. [5] A tiŋ ma si
laa u wiaa dii ŋii, Wia beŋma nɛ. Di dunia nɛ ku didɛrɛ, u jaŋ dagɛ niaa
ŋii u si laama ta. [6] Kialiŋ ma si jaŋ na Wia teeŋ leŋe ma tuɔŋ faasa tɔrɛ.
Lɛɛlɛ ŋla-na ma tuɔŋ cheye nɛ, bɛɛ wiaa hɛɛŋ juuma nɛ. Ama ma jima ari
hɛɛ-la si juuma, u bi jaŋ dieni. [7] Hɛɛ-la jaŋ leŋ di niaa wuo na ari wialiŋ
ma si laa dii-na sɛnɛ ŋaa wutitiiba nɛ. Ba zɔmɔ a kii sɛlimɛ si zɔmɔ ŋii.
Sɛlimɛ ŋaa dunia niaa ku-choolii nɛ. Ba yie joŋo chɔ nɛ a yugilɛ di ba na
u sɛnɛ ŋaa sɛlimɛ nɛɛ? Ŋii titia nɛ ma ma nagɛ. Ba magisɛma ŋii di Yesu
Kirisito nɛ miira kɔ tapulii-la, niaa jaŋ dɛnnɛ Wia a zizilu duu yiriŋ yirɛ
a tiŋ wialiŋ ma si laa dii wiaa. [8] Ari ma ha si bi Yesu Kirisito na ma kala,
ma ha chou nɛ. Ma si buu na ma ha, ma laa u wiaa dii nɛ. Ŋii wiaa, ma
tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ nɛ. Ma paala bi ma tuɔtɔruŋ wuo didagɛ. [9] A tiŋ
ma si laa Yesu wiaa dii ŋii, ŋii nɛ tii Wia laama ta.

[10] Nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ fa bul wu-zɔmuŋ deeŋ
Wia si jaŋ joŋo pima wiaa nɛ. Ba fa gbilli Wia teniŋ tuɔŋ ari siifiɛsiŋ di
ba na ŋii Wia si jaŋ laa u niaa ta. [11] Yesu Kirisito Diŋ-zɔŋ-la fa si hɛba lɛ,
u nɛ bula piba ŋii Kirisito si jaŋ na hɛɛŋ, ka di niaa-na zizilu. Ŋii nɛ ba
ninɛrikɛ di ba na bua-la lɛ wiaa deeŋba si jaŋ ŋaa ari ŋii ba si jaŋ ŋaa.
[12] Wia joŋo dagɛba ari ma wiaa nɛ tii ba faa bul wiaa deeŋba, ba titia wiaa
dee. Lɛɛlɛ nialiŋ si bul Wia wu-zɔmɔ-la pipima, ba dagɛma buŋbuŋ wiaa
deeŋba kala nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la si lii Wia-jaŋ ku tuu hɛba lɛ nɛ piba doluŋ
deeŋ. Wia tiŋdaaraa ma fa cho di ba na wiaa deeŋba.

Ŋii Wia niaa si maga di ba nagɛ

[13] Ŋii wiaa, má leŋ di ma tuɔbiinaa pɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ ma titia wii-na kala
lɛ. Má joŋ ma yiɛlaa kala hɛ ku-la Wia si jaŋ joŋo pima bua-la lɛ Yesu
Kirisito si jaŋ miira kɔ. [14] Má tuto Wia niiŋ. Bua-la lɛ ma fa si bi Wia jiŋ,
ma faa to ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ nɛ. Ma bira síba to. [15] Wia bi disinniŋ
kɛnɛ aŋ yirɛma. Ŋii wiaa, má ma sí disinniŋ kɛŋ wii-na kala ma síi ŋaa
lɛ, [16] bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsa faafaa kala nɛ ari Wia si,

“Ma sí disinniŋ kɛŋ, bɛɛ wiaa mi ma bi disinniŋ kɛnɛ.”

[17] Ŋ si kɛŋ Wia yirɛ ŋ Nyimma duu pɛŋ lɛ, liise yi ari duu níi dii niaa sariya,
u biba kaa pɔrɛ. U yie ti̱ŋ nuu-kala ŋii nii-la si tima magɛ. Má saa fáu a leŋ
di ma wu-ŋaalaa zɔŋ dunia deeŋ lɛ. [18] Ma kala jima ari Yesu Kirisito ti̱ŋ
ma chimiŋ a liisɛma wu-pɛiba ŋaaniŋ lɛ. Ma naabalimaba faa ŋaa wu-pɛi
deeŋba nɛ. U bi naga ari kialiŋ síi chei a nagɛ sɛlimɛ koo moribiee nɛ
u joŋo yɔɔma. [19] Ama Yesu Kirisito chaliŋ titia nɛ u joŋo ti̱ŋ ma chimiŋ.
Moribiee bima wuo yɔɔ. Yesu nagɛ pie-bie nɛ ba si liisa di ba kpu a pi Wia.
U ŋaa Pie-bii-zɔŋ nɛ a bi wu-bɔŋ kala kɛnɛ. [20] Buŋbuŋ kala, ka di Wia-na
ŋaa dunia, u liisɛ Yesu Kirisito nɛ duu tou lɛ a laa dunia niaa ta. Dunia si
ku kpagɛ dɛriŋ, Wia leŋ u kɔ ma teeŋ duu laama ta. [21] Má tou lɛ a laa Wia
wiaa dii nɛ. U nɛ chisɛ Yesu suuŋ lɛ a pu yiriŋ di ma yarida ari ma yiɛlaa
kala hɛ Wia lɛ.

[22] A tiŋ ma síi to wutitii woŋbiiŋ lɛ ŋii, ma piisɛ ma disinniŋ kala ta nɛ.
Ma si ŋaa ŋii, ma sɛnɛ cho ma naaŋbiiri-la si laa Wia wiaa dii. Ŋii wiaa,
má kɛŋ ma tuɔŋ ari ma doluŋ kala a wasa cho dɔŋɔ. [23] U naga ba wasa
lulma nɛ a tiŋ Wia niiŋ wiaa si pi niaa miisiŋ. Ba nɛ pima mii-faliŋ. Ba bi
jaŋ pua, ba jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu. U bi nagɛ nuhuobiine síi suu nɛ
pima miisiŋ deeŋ. Ama Wia-la si bi suu nɛ pima. [24] Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a bul,

"Nuhuobiine kala nagɛ yaŋ nɛ. U zɔmuŋ kala nagɛ ya-fiilaa nɛ. Yaŋ-la hil,
ka ya-fiilaa ma yuori. [25] Ama Wia niiŋ wialiŋ jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu
wuu."

Wia niiŋ wialiŋ nɛ ŋaa wu-zɔmɔ-la ba si bula pima.

2

Piita bul wiaa a tigɛ tabiiŋ si kɛŋ miisiŋ

[1] Ma si kɛŋ mii-faliŋ ŋii, má liisɛ ma titia wu-bɔŋ kala lɛ, a sí niaa
nyinyisu, a sí kaŋfugi timma ŋaa. Ma sí yaribieriŋ kɛŋ, a sí niaa hariŋ
gigaa. [2] Ama u maga di ma nagɛ bii-mulluŋ nɛ aa chɛ yiliŋ di ba wasɛ a
waa. U maga di ma ma chichɛ Wia niiŋ wialiŋ ari bii-mulluŋ síi chɛ yiliŋ
ŋii. Di ma níi chɛ Wia wiaa ŋii, ma jaŋ waa woruŋ ba lɛ, a mu yi tapulii-la
Wia si jaŋ laama ta. [3] Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa ma titia jima ari la Tiina Wia
kɛŋ zile ma teeŋ.

[4] Ŋii wiaa, má ku kpagɛ la Tiina Kirisito, nii-la si nagɛ tabii-la si kɛŋ
miisiŋ. Niaa viau ta, ama Wia nɛ liisu u ŋaa ku-zɔŋ u teeŋ. [5] Di ma nɛ
kpagu, ma ma titia jaŋ nagɛ tabia-la si kɛŋ miisiŋ. Ŋii wiaa, má leŋ di
Wia kɛŋma saa u dia, lee-la u Diŋ-zɔŋ-la si jaŋ hɛ. Wia liisɛma di ma sí
disinniŋ kɛŋ a laa niaa nyuŋ a tima pupu, ari nialiŋ fa si laa niaa nyuŋ a
kpu pusuŋ pi Wia ŋii. Wia cho di ma to u Diŋ-zɔŋ-la lɛ nɛ a tima pu ari
ma tuɔŋ kala, a tiŋ Yesu Kirisito wiaa. [6] Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

"Wia si, mi joŋ tabiiŋ nɛ a bil Zaayɔŋ lɛ,
tabii-duo-la mi si jaŋ kaa bil mi dia geŋtine.
Mi liisɛ tabii-la nɛ, u zɔmɔ pimi.
Nii-la kala si laa u wiaa dii, hiisiŋ bi jaŋ dii u tiina."

[7] Ma nialiŋ si laa u wiaa dii, u ŋaa ku-zɔŋ nɛ ma teeŋ. Ama ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ nialiŋ si bi u wiaa laa dii lɛ,

"Tiebie-la dii-saaraa si via,
Wia leŋ u ku ŋaa tiebii-duoŋ ba si joŋo bil dia geŋtine."

[8] Ba bira ŋmuŋsa ari
niaa jaŋ gɛrɛ tabii-la a tel.

Tabii-la ŋaa buŋ nɛ.
Ba jaŋ tel, bɛɛ wiaa ba via Wia niiŋ wialiŋ nɛ. Wia bul faafaa nɛ ari ba
jaŋ ŋaa ŋii.
9 Ama Wia liisɛma di ma ŋaa u niaa, a laa niaa nyuŋ a tima pipi ma
Kuoro. Wia titia nɛ tiima. Ma nɛ ŋaa nialiŋ Wia si liisa di ma ŋaa u niaa.
U yirɛma di ma wuo bul wu-kpuŋkperisi-la kala u si ŋaa a pi niaa ari ŋii u
si liisɛma birimiŋ tuɔŋ a kaa ku juu u puluŋ-jalii-la tuɔŋ. 10 Buŋbuŋ-la ma
fa bi kuŋ-kala ŋaa, ama lɛɛlɛ ma ŋaa Wia niaa nɛ. Wia fa bima nennige
fá, ama lɛɛlɛ u fáma nennige nɛ.

Wialiŋ si maga di ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ŋiŋaa

11 Mi naaŋbii-kpianaba, ma jima ma ŋaa nuhuɔraa nɛ a bi dieni dunia
deeŋ lɛ. Ŋii wiaa, mii sulma, má liisɛ ma titia ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ,
bɛɛ wiaa ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa bi jaŋ sɛi di ma ŋaa wialiŋ síi tɔrɛ Wia
tuɔŋ. 12 Ma si guoli nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii tuɔŋ, má kɛŋ ma titia
woruŋ, di ba sí woŋbiiŋ na a bul ari ma ŋaa ni-bɔmɔ nɛ. Di ba níi bul
ma ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ maa, má leŋ di ba na wu-zɔmɔ-la ma síi ŋaa, a dɛnnɛ
Wia duu yiriŋ yirɛ tapulii-la u si jaŋ dii niaa sariya. 13 A tiŋ la Tiina Yesu
Kirisito wiaa, má sɛi nialiŋ si kɛŋ doluŋ aa beŋma dunia deeŋ lɛ. Má zizil
ma tiŋteeŋ kuori-baliŋ, nii-la síi beŋ nuu-kala, 14 a bira zizil nialiŋ kuori-
baliŋ síi liisa di ba laa u nyuŋ. Ba yie dudɔgisɛ nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ,
aŋ bibɛsɛ nialiŋ síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ lɛ. 15 Wia tuɔtɔruŋ nɛ ŋla, di maa ŋaa
wialiŋ síi to woŋbiiŋ a wuo leŋ di ni-yaara-la si bi wii jiŋ, di ba sí wii wuo
bul a tigɛma lɛ. 16 Ma tii ma titia nɛ, ŋii wiaa má hɔŋ ari nialiŋ si tii ba
titia, aŋ sí leŋ di ŋii ŋaa di ma ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ama má ŋaa wialiŋ si jaŋ
dagɛ ari ma ŋaa Wia tiŋtinnaa nɛ. 17 Má zil nuu-kala. Má cho nialiŋ ma si
laa Yesu wiaa dii a ŋaa ma naaŋbiiriŋ. Má fá Wia a zizil ma kuori-baliŋ.

Má to Yesu naa-buasuŋ

18 Ma nialiŋ si ŋaa tiŋtinnaa a timaa pi niaa, má tuto ma nihiasiŋ niiŋ a
zizilba bua-na kala lɛ. Di ba kɛŋ zile koo di ba nɛ tɛrɛ ma teeŋ, má pipiba
zile. 19 Di nuu nɛ bi wii cheye ka baa dɔgisu, a tiŋ u síi to Wia ŋii, di tiina
nɛ nyalima a na hɛɛ-la, u ŋaa woruŋ nɛ Wia teeŋ. 20 Di ŋ nɛ ŋaa wu-bɔŋ
di ba dɔgisuŋ, ka ŋ wuo dii kenyiri ŋii lɛ, u bi maga di ŋ chichɛ di ba
lɔlluŋ. Ama di ŋ níi ŋaa wu-zɔŋ, ka di baa dɔgisuŋ a tiŋ wu-zɔŋ-la wiaa,
di ŋ nɛ nyalima, Wia tuɔŋ jaŋ tɔrɛ ŋ nyuŋ. 21 Wia paala yirɛma di ma na
hɛɛŋ. Má liisi ari Yesu Kirisito titia ma na hɛɛŋ nɛ ma wiaa a dagɛma ŋii
ma si jaŋ to u naa-buasuŋ. 22 U bi wu-bɔŋ kala ŋaa. U bi wu-nyiari kala
nyia. 23 Ari niaa si tuusu ma kala, u biba laa tuusɛ. Ari ŋii ba si dɔgisu
kala ma, u bi bula bul duu ma jaŋ dɔgisɛba. U ta joŋ wii-kala a hɛ Wia
nisiŋ lɛ nɛ, nii-la si jaŋ kɛŋ wutitii a dii niaa sariya. 24 Yesu Kirisito titia
nɛ laa la haachɛba a chuŋ, ba kpaasu mɛrɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ di la joŋ hariŋ
yia haachɛ a ŋiŋaa tuɔ-pul wiaa. Ba viiru, chaliŋ lii u yaraa lɛ. U ŋii leŋe
la nyanyalaa kala dɛrɛ la yaraa lɛ. 25 Ma fa nagɛ piesee si yeŋŋe nɛ, ama
lɛɛlɛ ma miira kɔ Pie-daari-la, nii-la si beŋ ma miisiŋ pima.

3

Haalaa ari ba balaba si maga di baa ŋaa ŋii dɔŋɔ lɛ

1 Ma haalaa, má leŋ di ma siaa tuu tiŋteeŋ ma balaba teeŋ. Di haala
dɔŋɔ kɛŋ bala si bi Wia wu-zɔmɔ-la laa dii, u bala-la jaŋ wuo birima lii u

wu-ŋaalaa lɛ a laa Wia wu-zɔmɔ-la dii a tiŋ u haala mɛlɛ si zɔmɔ wiaa, di haal-la nɛ paala bi Wia wu-zɔmɔ-la bula pu maa.
2 Di ma ŋaa ŋii, ba jaŋ na ma mɛlɛ si zɔmɔ ari ŋii ma síi fá Wia.
3 Ma sí bibiinu ŋii ma si jaŋ lilaalɛ kpiɛraa a zɔŋ ŋii, ari ŋii ma si jaŋ vɔɔ ma nyuŋ duu zɔŋ, a sí sɛlimɛ kuŋ-kala joŋo hɛ ma yaraa lɛ di ma zɔŋ, a sí biinɛ ŋii ma si jaŋ lilaalɛ gɛri-zɔŋŋɔɔ.
4 Ama má leŋ di ma zɔmuŋ lii ma tuɔŋ nɛ. Má hɔŋ sɔm a kɛŋ ma titia muuri. Zɔmuŋ deeŋ yiri-na bi lɛl. U nɛ bira kɛŋ nyuuruŋ ma Wia teeŋ.
5 Faafaa haala-la faa kpiɛrɛ ba titia ŋii nɛ a joŋ ba nyuŋ ari ba yiɛlaa kala hɛ Wia lɛ a kɛŋ ba siaa tuu tiŋteeŋ ba balaba teeŋ.
6 Ŋii nɛ haal-la ba síi yirɛ Saara ma fa to u bala Abiraham niiŋ a kɛnu yiyirɛ u tiina. Di ma níi ŋaa wialiŋ síi to woŋbiiŋ a sí leŋ di fawulluŋ kɛŋma wii-kala lɛ, ma ŋaa Saara biiriŋ nɛ.

7 Ma baalaa maa, má leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ a kɛŋ ma haalaa woruŋ. Ma jima di ma dolie kiiba nɛ. Ŋii wiaa, má pipiba zile, bɛɛ wiaa Wia nɛ pi ma kala miisi-la si bi dɛrɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, wii-kala bi jaŋ wuo ku hɛ ma di Wia pɛgɛ a chei ma Wii-chuɔluŋ.

Ma sí wu-bɔŋ joŋo ti̱ŋ wu-bɔmuŋ chimiŋ

8 Wii-la mi síi chɛ di mi bul wu-kaaniŋ nɛ ŋla: Má kala kɛŋ tuɔbiiŋ-bala nɛ, má fifá dɔŋɔ nennige, a cho nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii, a kɛŋ zile dɔŋɔ lɛ, a kɛŋ ma titia muuri dɔŋɔ teeŋ.
9 Ma sí wu-bɔŋ joŋo ti̱ŋ wu-bɔmuŋ chimiŋ. Di nuu nɛ tuusɛma, ma sí tuusa ti̱ŋ, ama má sul Wia duu pɛ tiina lɛ, bɛɛ wiaa Wia ma liisɛma nɛ duu pɛma lɛ.
10 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Di nuu-kala níi chɛ duu nii sima dunia deeŋ lɛ
a kɛŋ tuɔtɔruŋ,
tiina sí wu-bɔŋŋɔɔ bubul,
a sí wiaa ma nyinyia.
11 Tiina miirɛ wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ,
a ŋiŋaa wialiŋ síi to wutitii woŋbiiŋ,
a fiɛsɛ siiŋ di ba tuɔsaa fiɛlɛ dɔŋɔ nyuŋ,
12 bɛɛ wiaa Wia siaa kala hɛ nialiŋ síi ŋaa tuɔ-pul wiaa lɛ nɛ,
a wuoli u digilaa maa a ninii ba Wii-suluŋ.
Ama Wia joŋ u hariŋ yia ni-bɔŋŋɔɔ nɛ.”

13 Di ma nɛ fiɛsɛ siiŋ di ma wuo ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, kubɛɛ nɛ jaŋ wuo ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ?
14 Di ba níi dɔgisɛma maa a tiŋ ma tuɔ-pul wu-ŋaalaa lɛ, Wia jaŋ pɛma lɛ. Ŋii wiaa, ma sí nialiŋ si dɔgisɛma fá, a sí ma titia ma wiwalimu.
15 Ama ma tuɔŋ lɛ má fifá Kirisito a leŋ duu ŋaa ma Tiina. Bua-na kala lɛ, di nuu nɛ piɛsiŋ duu jiŋ wii-la si tii ŋ laa Yesu wiaa dii, ŋaa siri a to wii-la naasiŋ pu. Ŋ síi fá Wia ŋii, bul wii-la ari siifiɛlaa.
16 Bua-na kala lɛ, má leŋ di ma tuɔbiinaa chesi, di ma wu-ŋaalaa dagɛ ari maa to Kirisito nɛ. Di ma níi ŋaa ŋii, hiisiŋ jaŋ dii nialiŋ síi chei ma yiriŋ.
17 Di u nɛ ŋaa Wia tuɔtɔruŋ di ma na hɛɛŋ a tiŋ ma síi ŋaa wialiŋ síi to wutitii woŋbiiŋ wiaa, u nɛ kpia ma si ŋaa wialiŋ si bi woŋbiiŋ ka to a na hɛɛŋ.
18 Yesu Kirisito titia suu la haachɛba wiaa nɛ, duu wuo liisɛla la haachɛba lɛ. U ŋaa ŋii bala duŋduŋ nɛ. U nɛ fa ŋaa tuɔ-pul tiina a suu haachɛ tiŋŋaa wiaa, duu wuo kɛŋla kaa mu Wia teeŋ. Nuhuobiinee nɛ kpu u yaraa, ama Wia leŋ u dima wei a kɛŋ miisiŋ.
19 Ŋii hariŋ u ni-dima lɛ u mu bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi ni-diŋsi-la ba si kaa tɔ dia.
20 Niaa deeŋba nɛ fa via di ba to Wia niiŋ wiaa bua-la lɛ Nowa fa síi kpaasɛ liiŋ dabori-bal-la. Bua deeŋ

lɛ Wia fa kɛŋ kenyiri a gbigbɛrɛba di ba ku juu liiŋ daboro-la, ka ba via.
Bua-la lɛ niaa chori duŋduŋ nɛ fa juu liiŋ dabori-bal-la, a duori lii-la, a lii
a laa ba miisiŋ. 21 Lii-la tuɔŋ ba si duoro lii nagɛ ba si fo niaa Wii-chuɔlɛ
liiŋ nɛ. Di ba nɛ foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ, u bi naga ari ŋ yaraa disinniŋ nɛ ba
chɛsɛ ta ŋii. Ba si foŋ Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, u naga la yie sul Wia duu to Yesu
Kirisito lɛ si sii suuŋ lɛ a chɛsɛ la tuɔsaa di ba zɔŋ. 22 U nɛ lii dunia lɛ a jil
Wia-jaŋ a hɔŋ Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ a bibeŋ Wia
tiŋdaaraa ari kuŋ-kuŋ-kala si kɛŋ doluŋ a hɛ Wia-jaŋ lɛ.

4

Má leŋ faafaa wu-ŋaalaa

1 A tiŋ Kirisito titia si na hɛɛŋ ŋii, má kɛŋ ma titia a ŋaa siri di ma na
hɛɛ-la yiri u si na, bɛɛ wiaa nii-la kala si na hɛɛŋ, haachɛ bira buu wuo.
2 Ma si hɛ ma mii-kaaniŋ deeŋ lɛ, ma bira sí ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ to,
ama má tuto Wia tuɔtɔruŋ lɛ. 3 Buŋbuŋ-la kala lɛ ma faa ŋaa wialiŋ nialiŋ
fa si bi Wia jiŋ síi ŋaa nɛ. Má leŋ wialiŋ. Ma faa to ma tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
hariŋ nɛ aa ŋaa wu-liiliŋ, a chil ma titia wiaa, a faa nyua siniŋ bubugi, a
fa faasa didii kiaa, a yie gɔllɔ nyunyua siniŋ, a faa kpaarɛ vuiaa maa. Vui-
kpaariŋ bi Wia woŋbiiŋ ka to. 4 Nialiŋ si bi Wia jiŋ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ kiŋkɛŋ.
Lɛɛlɛ ma bira bi ŋii ŋaa. Niaa deeŋba si na ŋii, u ŋaaba wu-kpuŋkpere,
ŋii wiaa nɛ ba tutuusɛma. 5 Ama tapulii kubala, ba jaŋ dagɛ wialiŋ kala
ba si ŋaa a pi nii-la si ŋaa siri duu dii ni-weyee ari ni-suunuŋ kala sariya.
6 Ŋla wiaa nɛ tii Kirisito bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi nialiŋ si suba maa, di ba
diŋsiŋ kɛŋ miisiŋ ari Wia si kɛŋ miisiŋ ŋii. Wia paala dii ba sariya dunia
deeŋ lɛ ari u si dii niaa kala sariya ŋii. Ama u bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi
nialiŋ si suba, di ba diŋsiŋ wuo kɛŋ miisiŋ.

Ŋii nialiŋ si laa Wia wiaa dii si maga di ba ŋiŋaa dɔŋɔ lɛ

7 Bua-la dunia si jaŋ dɛrɛ kpaga nɛ. Ŋii wiaa má kɛŋ ma titia woruŋ di
ma siaa fiɛlɛ, di ma wuo chuchuɔlɛ Wia. 8 Wii-la si ŋaa siifiaŋ wiiŋ nɛ ŋla:
Má hɛ ma doluŋ kala a faasa cho dɔŋɔ. Di ma nɛ cho dɔŋɔ, ma jaŋ tutɔ
wialiŋ ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si ŋaa cheima lɛ. 9 Má kɛŋ zile a huhuɔrɛ dɔŋɔ
woruŋ ma diisiŋ lɛ, a sí wiaa gugurimu.
10 Wia joŋ doluŋ pi nuu-kala duu kaa tiŋ tiŋtiŋ-yiri-yiriba nɛ. Ŋii wiaa
nuu-kala kɛŋ wii-la Wia si joŋo pu a kaa pipɛ u dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ. 11 Di
Wia nɛ pi nuu-kala doluŋ duu wuo bubul wiaa, má puu woŋbiiŋ duu wuo
bubul wialiŋ si lii Wia teeŋ. Di nuu nɛ tima pipi niaa, ú kɛŋ dol-la Wia si
joŋo pu a tima pipiba. Má ŋaa ŋii di niaa wuo to Yesu Kirisito lɛ a bibɛsɛ
Wia, duu yiriŋ yirɛ wii-na kala lɛ. U nɛ nii-la si kɛŋ doluŋ ari yiriŋ a kaa
mu wuu. Ami.

Hɛɛ-la nialiŋ si laa Wia wiaa dii síi na

12 Mi naaŋbii-kpianaba, ma sí leŋe di hɛɛ-la ma si faasa nina, duu ŋaa
wu-kpuŋkpere ma lɛ. Wiaa deeŋba kala ka magisɛma nɛ. Ma sí leŋe di
wiiŋ deeŋ ŋaa wu-falii ma teeŋ. 13 Hɛɛ-la Kirisito si na, má ma na hɛɛ-la
titia nɛ. Ŋii wiaa má jujuɔsɛ. Tapulii-la Kirisito nɛ kɔ ari u tula, ma jaŋ
faasa juɔsɛ. 14 Di ba níi tuusɛma a tiŋ Kirisito wiaa, Wia jaŋ pɛma lɛ, bɛɛ
wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la si kɛŋ doluŋ hɛma lɛ nɛ. 15 Má si wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa di
niaa dɔgisɛma. Ma kuŋ-kala sí hɛɛŋ na a tiŋ u si kpu niaa wiaa, koo u
si ŋaa gaaru wiaa, koo u si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, koo u si ŋaa wu-hɛɛru
wiaa. 16 Ama nii-la kala síi na hɛɛŋ a tiŋ Kirisito wiaa, u sí leŋe di hiisiŋ

kɛnu. U maga di tiina dɛnnɛ Wia, bɛɛ wiaa niaa jima ari uu to Kirisito
nɛ. 17 Bua-la Wia si jaŋ dii dunia sariya yie nɛ. U jaŋ laa sipaaŋ a suomi
Wia niaa lɛ. Duu nɛ saa suomiba lɛ, ɛɛ nɛ saa u jaŋ nagɛ nialiŋ si bi Wia
Wuzɔmɔ-la ka to lɛ? 18 Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“U ŋaa wu-haa nɛ ari ŋ ŋaa tuɔ-pul tiina Wia sipaaŋ, duu laaŋ ta.
Ɛɛ nɛ saa u jaŋ nagɛ nialiŋ si bi Wia jiŋ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ?”
19 Ŋii wiaa, má leŋ di nialiŋ síi na hɛɛŋ a tiŋ Wia tuɔtɔruŋ wiaa ŋiŋaa
wialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ. U maga di ba joŋ ba titia kala a hɛ Wutitii
Tiina-la si ŋaaba, nisiŋ lɛ.

5

Má beŋ Wia nialiŋ woruŋ u si joŋo hɛ ma nisiŋ lɛ

1 Mi kɛŋ wii nɛ di mi bula pi ma nialiŋ si ŋaa Wia niaa nihiasiŋ. Mi ma
ŋaa Wia niaa nihiaŋ dɔŋ nɛ. Mi titia siiŋ na hɛɛ-la Kirisito si na nɛ. Ŋii
titia nɛ mi ma jaŋ na tula-la Kirisito si jaŋ na bua-la lɛ u si jaŋ miira kɔ.
Ŋla nɛ tii mii sulma 2 di ma beŋ Wia nialiŋ u si joŋo hɛ ma nisiŋ lɛ, ari
pie-daaraa si beŋ ba piesee nyuŋ ŋii. Ma sí leŋe duu nagɛ ari baa fugɛma
di ma beŋba, ama má beŋba ari ma titia tuɔtɔruŋ. Má cho tiŋtimii-la, aŋ
sí time-la ma síi laa hariŋ to, bɛɛ wiaa u bi maga di ma kɛŋ yaribieriŋ aa
chɛ moribiee. 3 Ma sí doluŋ kaa beŋ niaa deeŋba Wia si joŋo hɛ ma nisiŋ
lɛ. Ama má leŋ di ba na ari ma mɛlɛ zɔmɔ, di ba tuto ma naa-buasuŋ.
4 Di ma nɛ ŋaa ŋii, tapulii-la Yesu Kirisito si jaŋ miira kɔ, nii-la si ŋaa Pie-
daaraa kala kuhiaŋ, u jaŋ joŋ ku-la si zɔmɔ a kii kuŋ-kala pima. U-na bi
jaŋ chei. 5 Ma bapuɔsi-biisiŋ, má joŋ ma titia hɛ ma nihiasiŋ nisiŋ lɛ. Má
kala kɛŋ ma titia muuri ma dɔŋɔba teeŋ. Má liisi ari Wia teniŋ tuɔŋ ba
bula,
“Wia lii nialiŋ síi bigisi ba titia lɛ hariŋ nɛ, ama nialiŋ si kɛŋ ba titia muuri,
uu pɛba lɛ nɛ.”
6 Ŋii wiaa, má kɛŋ ma titia muuri Wia teeŋ. U nɛ kɛŋ doluŋ a wuo
beŋma. Di bua-la nɛ yie, u jaŋ leŋ di ma ŋaa ni-balaa. 7 Wii-la kala síi
walimɛma, má joŋo hɛ Wia nisiŋ lɛ, bɛɛ wiaa u níi beŋma. 8 Má leŋ di ma
siaa fiɛlɛ aa pɔ ma titia lɛ woruŋ. Ma diŋdɔŋ-la Sitaani, uu gollima nɛ a
nagɛ naachigiŋ si gɔllɔ yele chichɛ kudiilee, aa chɛ duu kɛŋ ma dɔŋɔ dii.
9 Má via Sitaani aŋ kɛŋ wialiŋ ma si laa dii kpaŋ kpaŋ. Ma jima ari nialiŋ
ma si laa Wia wiaa dii a ŋaa ma naaŋbiiriŋ a hɛ dunia sɛmɛ-na kala, ba
maa na hɛɛŋ nɛ. 10 Hɛɛŋ deeŋ ma síi na bi jaŋ dieni. U ŋii hariŋ lɛ, Wia-la
si kɛŋ zile kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ a yirɛma di ma ma na tula-la Kirisito si kɛnɛ a
kaa mu wuu, u nɛ jaŋ kɛŋma wasa kii, a leŋ di ma chaasa chiŋ ari doluŋ.
11 Wia nɛ kɛŋ doluŋ a kaa mu wuu. Ami.

Chuɔlaa

12 Mi nɛ leŋe Silivaanas ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipima. Mi jima ari u ma
ŋaa la naaŋbii-titii nɛ. Wu-kuu-bie nɛ mi ŋmuŋsɛ pima di mi ŋaa di ma
nyuŋ nyaasɛ nɛ. Wutitii nɛ, mi bula pima ŋii Wia si pɛla lɛ. Ŋii wiaa má
chiŋ wiaa deeŋba lɛ kpaŋ kpaŋ. 13 Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
Babilɔŋ lɛ, nialiŋ Wia si liisa di ba ŋaa u niaa ari u si liisɛma ma ŋii, ba
maa chuɔlɛma. Mi bie Maak maa chuɔlɛma. 14 Má guori dɔŋɔ a chuɔlɛ
dɔŋɔ, a dagɛ ma si cho dɔŋɔ ŋii.
Ma nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii, ma jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa.

TEŊ-LIA-LA
PIITA
SI ŊMUŊSA

1 Mi-na Saamɔŋ Piita nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipima. Mi ŋaa Yesu Kirisito
tiŋtinnu nɛ a ŋaa u naŋzɔɔ maa. Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma nialiŋ
ma si laa Yesu Kirisito wiaa dii ari la ma si laa u wiaa dii ŋii. La di ma
kala ŋaa tuɔ-pul timma nɛ a tiŋ Wia ari la Laataara Yesu Kirisito wiaa.
2 Wia lahɔrimɔ lɛ yarifiɛlaa jaŋ yugɛ ma teeŋ, a tiŋ wu-jimii-la ma si
kɛnɛ a mu tigɛ Wia ari la Tiina Yesu lɛ.

Má leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ di Wia wuo ti̠ŋma

3 U doluŋ lɛ Wia wuo pila kuŋ-kala la síi chɛ la miisiŋ lɛ, di la wuo kaa
ŋaa wialiŋ kala síi to Wia woŋbiiŋ, di la wuo jiŋ Wia, nii-la si yirɛla di
la wuo na u tula ari u zɔmuŋ kala. 4 Wiaa deeŋba nɛ ŋaa wu-bal-la u fa
si si u jaŋ ŋaa pila. Wialiŋ zɔmɔ kiŋkɛŋ la teeŋ. U joŋ wiaa deeŋba pila
di la wuo liisɛ la titia wu-bɔmɔ-la dunia niaa síi to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa
lɛ a ŋiŋaa, ka di la ku nagɛ ŋii Wia si naga. 5 A tiŋ ma si laa Yesu wiaa
dii ŋii, má hɛ doluŋ di ma mɛlɛ zɔŋ. Má leŋ di ma wu-jimiŋ puŋa pipɛ
ma mɛli-zɔŋ-la lɛ. 6 Má to ma wu-jimii-la lɛ a kɛŋ ma titia woruŋ. Ma si
kɛŋ ma titia woruŋ ŋii, má kɛŋ kenyiri. Ma si kɛŋ kenyiri ma ŋii, má pɛ
kɛŋ nyalima. Ma si kɛŋ nyalima ŋii, má ŋiŋaa wialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ,
7 a pɛ kɛŋ zile ma naaŋbiiri-la kala teeŋ, aŋ pɛ choba maa. 8 Di ma nɛ
ŋaa wiaa deeŋba a yuyugɛ, ba jaŋ pɛ wialiŋ ma si jima a mu tigɛ la Tiina
Yesu Kirisito lɛ, a leŋ di ma ŋaa nialiŋ Wia si jaŋ kaa titiŋ u tiŋtiŋŋaa.
9 Nii-la kala si bi wiaa deeŋba ka ŋaa, u tiina ŋaa nyuluŋ, a nagɛ nii-la
si na u naasiŋ bubuɔŋ duŋduŋa aŋ bi di-bolii na, bɛɛ wiaa u tiina paala
yu ari Yesu fa chɛsɛ u buŋbuŋ haachɛba-la u si ŋaa ta nɛ. 10 Ŋii wiaa mi
naaŋbiiriŋ, mii sulma ari Wia si yirɛma a liisɛma ŋii, má hɛ doluŋ a chiŋ
wiaa deeŋba lɛ woruŋ. Di ma níi ŋaaba, ma bi jaŋ lii Wia woŋbiiŋ lɛ. 11 Di
ma nɛ chiŋ woruŋ, ma jaŋ jiŋ ari ma jaŋ wuo juu la Tiina ari la Laataara
Yesu Kirisito kuorii-la tuɔŋ. U kuorii-la jaŋ hɛ dimɛ deeŋ deeŋ.
12 Ŋii wiaa nɛ tii bua-na kala lɛ mi yie liliisima a mu tigɛ wiaa deeŋba
lɛ. Ma paala jiŋ wutitii-la nɛ a chiŋ u lɛ woruŋ. 13 Mi ha si hɛ mi miisiŋ
deeŋ lɛ, u ŋaa wu-zɔŋ nɛ di mi liliisima wiaa deeŋba di ma síba yu, 14 bɛɛ
wiaa mi jima ari mi bi jaŋ dieni dunia deeŋ lɛ. La Tiina Yesu Kirisito titia
dagɛmi wiiŋ deeŋ nɛ. 15 Mi saa chɛ di mi nɛ suba maa, di ma wuo liliisi
wiaa deeŋba bua-na kala lɛ.

Piita si duu titia nɛ na Yesu u miisiŋ lɛ

16 La bula pima ŋii la Tiina Yesu Kirisito si kɔ dunia ari doluŋ. Wii-la
la si bula pima bi nagɛ suŋsɔgulɔɔ wu-jinnaa si sɔgulɔ. La titia siiŋ nɛ na
Yesu Kirisito tula. 17 Bua-la lɛ la Nyimma Wia si joŋ doluŋ ari tula pu, la nii
yiikoro duu lii wia nyuŋ, Wii-jaribakɔ yiikoro nɛ. U fa si, "Mi Bii-chooluŋ
nɛ ŋla, mi tuɔŋ tɔrɛ u nyuŋ." 18 Bua-la lɛ yiikori-la fa si bul ŋii di Yesu nɛ
fa hɛ peel-la si bi disinniŋ kɛnɛ nyuŋ. 19 Nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ-la lɛ ma fa bula ari wiaa deeŋba jaŋ ŋaa. Má jegile niiba,
bɛɛ wiaa wialiŋ ba si bula nagɛ chaaniŋ nɛ a chaanɛ birimiŋ tuɔŋ halii taŋ
mu pul. Bua-la lɛ chaaniŋ deeŋ jaŋ pullɛ a nagɛ nanyualuŋ a hɛ ma tuɔŋ.

20 U maga di ma laa sipaaŋ jiŋ ari wialiŋ ba si ŋmuŋsa bil Wia teniŋ tuɔŋ,
nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ bulba. Ŋii wiaa nuu-kala
bi jaŋ wuo kɛŋ u titia wu-jimiŋ a dagɛ wialiŋ bubuɔŋ. 21 Wii-la si tii nɛ
ŋla: Wialiŋ ba si bula bi ba titia tuɔbiinaa lɛ lia. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ
ku hɛ ba tuɔŋ a leŋ ba bul wialiŋ Wia si joŋo piba.

2

Wu-nyiari kerichiba si nagɛ ŋii

1 Buŋbuŋ wu-nyiaraa ku nialiŋ si laa Wia wiaa dii tuɔŋ, a fugiba ari baa
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. Ŋii titia nɛ wu-nyiari kerichiba jaŋ
ku hɛ ma tuɔŋ a luɔra didagɛma wialiŋ si jaŋ cheima a paala bul ari ba
bi la Tiina Kirisito jiŋ, nii-la si laaba ta. Ba si ŋaa ŋii, u bi jaŋ dieni, ka di
Wia dɔgisɛba di ba suu. 2 Niaa jaŋ yugɛ a to ba hariŋ a ŋiŋaa wu-liili-la
wu-nyiari kerichiba-la síi ŋaa. Ba wu-ŋaalaa jaŋ leŋ di niaa bul wiaa a
chichei Wia woŋbii-titii-la la síi to. 3 Wu-nyiari kerichi deeŋba jaŋ kɛŋ
tuɔ-luŋuŋ. Ba jaŋ kɛŋ nii-sima a nyinyisɛma a lilaa ma kiaa maa. Faafaa
kala nɛ Wia dagɛ ari u jaŋ dii niaa deeŋba yiri sariya a dɔgisɛba maa. U
bi jaŋ dieni ka di Wia dɔgisɛba di ba mu suu.

4 Buŋbuŋ kala nɛ Wia tiŋdaaraa dɔŋsuŋ fa ŋaa haachɛ. Ba si ŋaa ŋii,
Wia biba leŋe pɛi. U kɛsɛba a joŋba yuo hɛ Wia nyiniŋ tuɔŋ. Ba kɛŋ
chɔrumɔɔ vɔɔba a leŋ ba piŋ birimiŋ tuɔŋ. Ba jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu yi
tapulii-la Wia si jaŋ dii dunia niaa sariya. 5 Bua-la lɛ Nowa fa si hɛ u miisiŋ
lɛ, nialiŋ kala fa síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, Wia fa biba leŋe pɛi. U leŋe liiŋ pɛllɛ
paa ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba kala, aŋ leŋ Nowa ari u niaa balipɛ duŋduŋ. Nowa
fa bula pi nialiŋ di baa ŋaa wialiŋ síi to Wia woŋbiiŋ. 6 Bua-la lɛ tasi-la
balia ma fa hɛ dimɛ. Ba yiriŋ nɛ Sɔdɔm ari Gɔmɔra. Ba niaa fa síi ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ, Wia fa dɔgisɛba nɛ. U fa joŋ nyiniŋ nɛ a nyigɛba, ba kala dii
buru aŋ ka tuɔruŋ duŋduŋa. Wia dagɛ ŋii ari u jaŋ dɔgisɛ nialiŋ kala si
bi u woŋbiiŋ ka to. 7 Baal kubala ba faa yirɛ Lɔt ma fa hɔŋ Sɔdɔm ari
Gɔmɔra tiŋteeŋ nɛ a fa ŋaa tuɔ-pul tiina. U duŋduŋa nɛ Wia kaa liisɛ
tasi-la tuɔŋ. Ni-bɔmɔ-la wu-ŋaalaa fa chei u tuɔŋ woruŋ. 8 Lɔt fa si hɔŋ
ni-bɔmɔ-la tuɔŋ, u yie na aŋ pɛ nii wu-bɔmɔ-la kala ba fa síi ŋaa tasi-la
tuɔŋ tapulii-na kala. Wiaa deeŋba nɛ leŋe u tuɔŋ viisi, bɛɛ wiaa u-na fa
ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ. 9 Wiaa deeŋba kala dagɛla ari Wia jiŋ woŋbii-la u
si jaŋ to a laa tuɔ-pul tiŋŋaa ta, di Sitaani sí wuo magisɛba di ba ŋaa wu-
bɔŋ. Ba bira dagɛla ŋii Wia si jaŋ ŋaa a dɔgisɛ ni-bɔŋŋɔɔ maa a kaa mu
yi tapulii-la u si jaŋ dii dunia niaa sariya. 10 Ba tuɔŋ, Wia jaŋ faasa dɔgisɛ
nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ ari nialiŋ si bi chɛ di ba joŋ ba titia a hɛ Wia nisiŋ
lɛ.

Wu-nyiari kerichi deeŋba bi nuu-kala ka fá, aŋ pɛ kɛŋ nyu-duoŋ maa a
ŋiŋaa ba tuɔtɔrɛ wiaa. Ŋii nɛ tii ba yie tuusɛ Wia tiŋdaara-la si kɛŋ yiriŋ
a hɛ Wia-jaŋ lɛ. 11 Wia tiŋdaara-la nɛ kɛŋ doluŋ a kii wu-nyiari kerichi
deeŋba. Ama Wia tiŋdaara-la biba ka tuusɛ, a bi cheeriŋ ma joŋo pi niaa
deeŋba Wia sipaaŋ. 12 Wu-nyiari kerichi deeŋba yie ŋiŋaa wiaa ari pusuŋ
si bi wu-jimiŋ kɛnɛ síi ŋaa ŋii nɛ. Ba yie nagɛ pusuŋ niaa si yie diɛsɛ di
ba kɛsɛ a kpu nɛ. Ba yie bubul wu-bɔŋŋɔɔ nɛ a titigɛ wialiŋ ba si bi jiŋ
lɛ. Ba si joŋ cheeriŋ pi niaa dɔŋsuŋ ŋii, ŋii titia nɛ Wia jaŋ joŋ cheeriŋ
piba di ba suu. 13 Wu-bɔmɔ-la ba síi ŋaa niaa lɛ ŋii, ŋii titia nɛ Wia jaŋ
joŋ wu-bɔmɔ-la a tiŋba. Ba si cho di baa nii sima, ba paala gɔllɛ wiihɛyɛ
nɛ a ŋiŋaa wu-liiliŋ deeŋba. Ba síi ŋaa ŋii, niaa yie chichei ma yiriŋ a joŋ

hiisiŋ hɛma lɛ. Ba yie guoli ma tuɔŋ nɛ ma kala didii kiaa, ama ba yie lii
ma hariŋ a ŋiŋaa ba wu-liiliŋ. [14] Bua-na kala lɛ di ba nɛ na haal, ba yie
chɛu nɛ ba tuɔŋ lɛ. Ba-na bi lɔl ari wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ. Ba yie nyinyisɛ
nialiŋ si bi Wia wiaa lɛ china kpaŋ kpaŋ di ba ŋaa haachɛ. Ba ŋaa tuɔ-luŋ
timma nɛ. Wia kaliba hɛba lɛ nɛ. [15] Niaa deeŋba via Wia woŋbiiŋ nɛ a
yeŋŋi. Baa to buŋbuŋ baal kubala hariŋ nɛ baa yirɛ Beelam. U nyimma
yiriŋ nɛ fa Biɔ. A tiŋ moribiee wiaa Beelam fa via Wia wiaa aŋ tuto wu-
bɔŋŋɔɔ hariŋ. [16] U si via ŋii, Wia dagu a leŋ Beelam kakumo bul wiaa a
nagɛ nuhuobiine, a pugu duu sí wu-yaayasiŋ ŋaa.

[17] Wu-nyiaraa kerichi deeŋba nagɛ lii-bulo si hila nɛ. Ba bira nagɛ
duonuŋ si tina, aŋ ka peliŋ ŋaa kiri u bi nia nɛ. Niaa deeŋba, Wia jaŋ
joŋba hɛ biriŋ-la si bi dɛrɛ tuɔŋ. [18] Ba yie faasa ŋiŋaa goŋ a bubul ba-bii-
bal wiaa si bi bubuɔŋ kɛnɛ. Ba yie kɛŋ nii-sima a nyinyisɛ nialiŋ si bumo
liisɛ ba titia nialiŋ si bi wutitii jiŋ lɛ. Ba yie chɛ di ba nyisɛ niaa deeŋba
di baa ŋaa wu-liili-la kala ba síi ŋaa. [19] Ba yie nyinyisɛba a bul di ba nɛ
to ba hariŋ, ba jaŋ tii ba titia. Ama wu-nyiaraa deeŋba paala bi ba titia
tii. Ba nɛ wu-bɔŋŋɔɔ yosuŋ, bɛɛ wiaa di nuu-kala nɛ leŋe di wii malu, di
u nɛ bi wii-la wuo leŋ, u yie ku ŋaa wii-la yoŋ nɛ. [20] Di niaa nɛ ku jiŋ
ari la Tiina Yesu Kirisito nɛ laaba ta ba haachɛba lɛ, di ba nɛ liisɛ ba titia
dunia kialiŋ si yie leŋ baa ŋaa haachɛ lɛ, di ba nɛ bira leŋ di wiaa deeŋba
malba a kɛŋ doluŋ ba lɛ, niaa deeŋba didɛriŋ nɛ jaŋ bɔmɔ kii bua-la lɛ ba
ha si bi wutitii-la jiŋ. [21] Wiiŋ deeŋ jaŋ ŋaaba lɛ, bɛɛ wiaa ba joŋ hariŋ yia
wialiŋ Wia fa si si di ba tuto a kɛŋ tuɔ-pula u teeŋ. U fa jaŋ kpia di ba nɛ
fa bi wutitii-la woŋbiiŋ jiŋ, ama ba jimu nɛ aŋ joŋ hariŋ yia wialiŋ Wia
fa si bula piba di baa ŋaa. Wiaa deeŋba bi disinniŋ kɛnɛ. [22] Wiiŋ deeŋ si
ŋaa niaa deeŋba lɛ daga ari namaga-la niaa síi magu ŋaa wutitii nɛ. Ba
si, "Vaha yie tuɔsɛ nɛ aŋ gura paa dii. Ba yie fo tooŋ ma liiŋ, ka u bira mu
ŋmoo vichɔɔŋ."

3

Tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ miira kɔ

[1] Mi naŋdɔŋ-kpianaba, mi teŋ-liamiŋ nɛ ŋla mi si ŋmuŋsa pipima. Mi
tenni-la baliamiŋ tuɔŋ, mi bul wiaa liliisima di ma wuo to Wia ari tuɔbiiŋ-
zɔŋŋɔɔ. [2] Mi bul wiaa deeŋba di mi liisima wialiŋ nialiŋ fa síi bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ si bula faafaa ari ba jaŋ ku bal, di ma síba yu. Má
pɛ liliisi wialiŋ la Tiina Yesu fa si to ma naŋzɔɔba lɛ a bula pima. U nɛ la
Laataara. [3] Mii chɛ di ma laa sipaaŋ jiŋ ari bua-la lɛ dunia si jaŋ ku kpagɛ
didɛriŋ, ni-sieree jaŋ to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa lɛ a sisierima lɛ. [4] Yesu fa
si dagɛ ari u jaŋ miira kɔ, ba jaŋ piɛsɛla di "Nii nɛ u hɛ? Chɛ bɛɛ nɛ saa u
jaŋ bira kɔ?" Ba jaŋ bira bul di bua-la lɛ nialiŋ si laa sipaaŋ laa Yesu wiaa
dii si suba a kaa kukɔ bua deeŋ lɛ, kuŋ-kuŋ-kala bi birima, ba kala ha
nagɛ ari Wia si ŋaaba ŋii dunia di-suomuŋ. [5] Nialiŋ sí bul wiaa deeŋba
chaasa jiŋ kialiŋ kala Wia si ŋaa nɛ, ama ba bi chɛ di ba sɛi ari faafaa kala
dunia fa tuo a kaa mu yi bua-la lɛ Wia si bul wiaa, ka wia nyuŋ ari tiŋteeŋ
kala-na ku hɛ dimɛ. Tiŋteeŋ fa hɛ liiŋ tuɔŋ nɛ, ka Wia kaa pɔrɛ u piŋ u
duŋduŋa, ka liiŋ ma piŋ u duŋduŋa. [6] Lii-la titia nɛ Wia joŋo tɔ buŋbuŋ
dunia-la, u kala chei. [7] Wia bira bula ari u jaŋ leŋ di nyiniŋ dii tiŋteeŋ ari
wia nyuŋ kala si hɛ dimɛ lɛɛlɛ ŋla. Ama ba jaŋ hɛ dimɛ halii, di tapulii-la
Wia si jaŋ dii dunia niaa sariya ku yi. Nialiŋ si bi u niiŋ wiaa ka to, Wia
jaŋ joŋ cheeriŋ piba di ba suu.

8 Ama mi naŋbii-chooloo, ma sí wiiŋ deeŋ yu, ari Wia teeŋ tapul-bala
nagɛ jisiŋ bui nɛ, ka jisiŋ bui ma nagɛ tapul-bala. 9 Niaa dɔŋsuŋ biina ari
Wia fiɛla nɛ ari wialiŋ u si si u jaŋ ŋaa lɛ. U bi fiɛla, ama u kɛŋ kenyiri nɛ
a tiŋ ma wiaa, bɛɛ wiaa u bi chɛ di ma kuŋ-kala lɛl. Uu chɛ di nuu-kala
birima lii u haachɛba lɛ nɛ. 10 Ama tapulii kubala la Tiina Yesu jaŋ kɔ.
Tapulii-la u jaŋ guu kɔ a di niaa lɛ, ari gaara si yie kɔ a di niaa lɛ ŋii. Bua-
la lɛ nuu-kala jaŋ nii huuri-bal kubala wia nyuŋ. Duu nɛ ŋaa, wia nyuŋ
jaŋ lɛl, ka kuŋ-kala si hɛ wia nyuŋ ma jaŋ ŋmiɛrɛ nyiniŋ tuɔŋ a nyiigɛ, ka
di tiŋteeŋ kuŋ-kala ma dii nyiniŋ.

11 Ma si jima ari dunia kala jaŋ lɛl ŋii, ɛɛ nɛ ma biina ari u maga di ma
mɛlɛ nagɛ? U maga di ma joŋ ma titia kala a pi Wia nɛ, a sí disiŋ kala kɛŋ,
a tuto u woŋbii-la. 12 Ma síi gbɛrɛ tapulii-la la Tiina Yesu si jaŋ kɔ ŋii, má
pɛ pipesi, di ma ŋaa wii-na kala ma si jaŋ wuo ŋaa di tapulii-la yima lima.
Tapulii-la nɛ wia nyuŋ jaŋ ŋmiɛrɛ nyiniŋ tuɔŋ a nyiigɛ. Ka kuŋ-kala si hɛ
wia nyuŋ ma jaŋ ŋmiɛrɛ nyiniŋ a lɛl. 13 Faafaa-la Wia bula ari u jaŋ ŋaa
wia nyu-falii ari tiŋtee-falii. Lee-la u niaa jaŋ ŋiŋaa tuɔ-pul wiaa. Wiaa
deeŋba nɛ laa gbɛrɛ.

14 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, ma síi gbɛrɛ di ma na wiaa deeŋba, má fiɛsɛ
siiŋ a leŋ di ma mɛlɛ zɔŋ, di tapulii-la nɛ yie, di Wia sí cheeriŋ kala joŋo
pima, ka di ma di Wia siŋ. 15 Mi naaŋbiiriŋ, u maga di ma jiŋ ari la Tiina
Yesu kɛŋ kenyiri nɛ. U ŋaa ŋii duu wuo laama ta nɛ. Wiaa deeŋba titia
nɛ la naaŋbii-chooluŋ Pɔɔl ma bul tenni-la kala lɛ u si ŋmuŋsa pima. Wia
nɛ pu wu-jimiŋ deeŋ u kaa bul wialiŋ. 16 Wialiŋ u si bula u tenni-la lɛ, ba
dɔŋsuŋ hɛyɛ. Niaa bi ba bubuɔsaa jiŋ. Nialiŋ ma si bi wiaa jiŋ ari nialiŋ
si bi wialiŋ ba si laa dii lɛ china kpaŋ kpaŋ yie kɛŋ wialiŋ kaa birimɛ
wu-wogusu, ari ba si yie kɛŋ Wia teniŋ wiaa sɛmɛ dɔŋsuŋ kaa birimɛ ŋii.
Ba síi ŋaa ŋii, Wia jaŋ dɔgisɛba ba suu. 17 Ma-na mi naaŋbii-kpianaba,
ma paala jiŋ ari wu-nyiaraa deeŋba jaŋ kɔ. Ŋii wiaa, má pɔ ma titia lɛ di
nialiŋ si bi Wia niiŋ ka to sí wuo nyisɛma di ma to ba wu-nyiari-la hariŋ,
aŋ joŋ wialiŋ ma si laa dii a chiŋ ba nyuŋ ta. 18 Má to la Tiina Yesu Kirisito
a kaa mu, nii-la si ŋaa la Laataara. Di ma nɛ ŋaa ŋii, u jaŋ pɛma lɛ woruŋ
a leŋ di ma wasa jimu. U yiriŋ nɛ niaa jaŋ yirɛ lɛɛlɛ a kaa mu wuu. Ami.

TEŊ-BUŊBUŊ-LA
JƆƆŊ
SI ŊMUŊSA

Wii-la si ku ŋaa nuhuobiine
1 Mi-na Jɔɔŋ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipima a tigɛ wii kubala lɛ nɛ. Wii-la
fa hɛ dimɛ buŋbuŋ kala nɛ a kɛŋ miisiŋ. La nii u yiikoro a kɛŋ la siaa ma
nau a chaasa benu, a kɛŋ la nisaa ma digu. 2 Wii-la si ku ŋaa nuhuobiine,
la nau nɛ a ŋaa u daŋsia, a bul u wiaa pipima. Wii-la nɛ ŋla: Miisi-la si
bi dɛrɛ. U fa hɛ la Nyimma teeŋ nɛ a ku lii la teeŋ la nau. Yesu Kirisito nɛ
ŋii. 3 U fa si hɛ la teeŋ ŋii, la na wialiŋ u si ŋaa a nii wialiŋ maa u si bula.
Wialiŋ la si na aŋ nii maa, ba nɛ la bulaa pima, di ma wuo juu la tuɔŋ di la
kala kɛŋ nii-bala. La di la Nyimma Wia ari u Bie Yesu Kirisito kɛŋ nii-bala
nɛ. Laa chɛ di ma ma kɛŋ nii-bala ŋii nɛ. 4 Laa chɛ di ma tuɔŋ faasa tɔrɛ
nɛ woruŋ, ŋii nɛ tii la ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ pipima.

Wia nɛ kɛŋ pulumuŋ
5 Wialiŋ Wia Bie si dagɛla a tigɛ Wia lɛ, ba nɛ ŋla: Wia nɛ kɛŋ pulumuŋ.
Birimiŋ tuo Wia lɛ. 6 Di la nɛ si la duu kɛŋ nii-bala aŋ ka laa ŋaa birimiŋ
tuɔŋ wiaa, laa nyia nɛ. La wu-ŋaalaa ari la wu-bulaa kala bi wutitii kɛnɛ.
7 Ama di la nɛ ŋaa pulumuŋ tuɔŋ wiaa a hɛ pulumuŋ tuɔŋ, ari Wia si hɛ
pulumuŋ tuɔŋ ŋii, ŋii-na la di la dɔŋsuŋ tiŋŋaa kala kɛŋ nii-bala nɛ. Di la
nɛ ŋaa ŋii, Wia Bie Yesu chaliŋ ma jaŋ chɛsɛ la wu-bɔŋŋɔɔ kala ta. 8 Di la
nɛ si la bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, laa nyisɛ la titia nɛ. La bi wutitii kɛnɛ. 9 Ama di
la nɛ sɛyɛ ari laa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a dagɛ la wu-bɔmɔ-la a pi Wia, u jaŋ wuo
joŋ la haachɛba a chɛla a chɛsɛ la wu-bɔŋŋɔɔ kala ta. Wia kɛŋ wutitii. Ŋii
nɛ tii u jaŋ wuo ŋaa ŋii. 10 Ama di la nɛ si la bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, la kɛŋ
Wia yirɛ wu-nyiaru nɛ. La bi u niiŋ wiaa laa hɛ la tuɔŋ.

2

Kirisito chiŋ la hariŋ a pipɛla lɛ
1 Mi biiriŋ, mi ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ pipima di ma bira sí wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa,
ama di la kuŋ-kala haa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, la kɛŋ nuu si chiŋ la hariŋ. U
jaŋ sula laala u Nyimma teeŋ. Tuɔ-pul Tiina Yesu Kirisito nɛ ŋii. 2 U nɛ
joŋ u miisiŋ a yɔɔ suuŋ la wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, di Wia joŋ u baaniŋ ta u fa si
kɛnɛ a tiŋ la wu-bɔŋŋɔɔ wiaa, aŋ joŋ la wu-bɔŋŋɔɔ a chɛla. La duŋduŋa
wu-bɔŋŋɔɔ wiaa dee, dunia kala wu-bɔŋŋɔɔ wiaa nɛ. 3 Ŋla nɛ la jaŋ wuo
to jiŋ woruŋ ari la jiŋ Wia: Di la nɛ to wialiŋ kala Wia si dagɛ niaa di baa
to, ŋii daga ari la sɛnɛ jiŋ Wia nɛ. 4 Di nuu nɛ si u jimu, ka u via wialiŋ
u si dagɛ niaa di baa to, tiina ŋaa wu-nyiaru nɛ, u bi wutitii kɛnɛ. 5 Ama
nii-la kala síi to u niiŋ wiaa, u nɛ nii-la si sɛnɛ cho Wia kiŋkɛŋ. Di la nɛ to
u niiŋ wiaa ŋii, la jaŋ wuo to jiŋ ari la di Wia sɛnɛ ŋaa kubala nɛ. 6 Nii-la
kala si si ba di Wia ŋaa kubala, u maga di u tiina wu-ŋaalaa nagɛ Yesu
Kirisito wu-ŋaalaa nɛ.

Nialiŋ síi vɛŋ pulumuŋ tuɔŋ si nagɛ ŋii
7 Mi bii-chooloo, wii-la mi síi chɛ mi ŋmuŋsa pima lɛɛlɛ, u bi wu-falii
kala ŋaa Wia si dagɛma di maa to, u ŋaa wu-binii-la ma fa si nii buŋbuŋ

kala nɛ. Wu-binii-la nɛ Wia niiŋ wialiŋ ba si dagɛma. 8 Ama u saa naga
ari wu-falii nɛ mi si ŋmuŋsa pipima, bɛɛ wiaa wiiŋ deeŋ ku ŋaa wutitii
Kirisito miisiŋ lɛ ari ma ma miisiŋ lɛ. Bua deeŋ lɛ birimiŋ ka lɛl nɛ, aŋ
ka pulumuŋ ha faasa chaanɛ pir. 9 Nii-la kala si si uu vɛŋ pulumuŋ tuɔŋ
aŋ bɛrɛ u dɔŋɔ tiina, u ha hɛ birimiŋ tuɔŋ nɛ. 10 Ama nii-la kala si cho u
dɔŋɔ tiina, uu vɛŋ pulumuŋ tuɔŋ nɛ. Wii-kala bira tuo si jaŋ ŋaa u siɛra
tel. 11 Ka nii-la kala si bɛrɛ u dɔŋɔ tiina, u tiina vɛŋ birimiŋ tuɔŋ nɛ. U bi
jiŋ lee-la kala u síi mu. Birimiŋ ŋaa u siaa bi na.

12 Mi biiriŋ, a tiŋ Yesu wiaa nɛ Wia joŋ ma wu-bɔŋŋɔɔ a chɛma. Ŋii nɛ
tii mi ŋmuŋsa pipima. 13 Mi nyimmaba maa, ma jiŋ Nii-la fa si hɛ dimɛ
buŋbuŋ kala nɛ. Ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima maa. Ma bapuɔsaa maa,
ma lɛɛlɛ yuo dii Sitaani nɛ, ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima maa. Mi biiriŋ,
ma ma jiŋ la Nyimma Wia nɛ, ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima maa. 14 Mi
kuhiasiŋ maa, ma jiŋ Nii-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ kala nɛ, ŋii nɛ tii mi
ŋmuŋsa pipima. Ma bapuɔsaa maa, ma ma kɛŋ doluŋ, Wia niiŋ wiaa ma
hɛ ma tuɔŋ lɛ. Ma lɛɛlɛ yuo dii Sitaani nɛ, ŋii nɛ tii mi ŋmuŋsa pipima.

15 Ma sí dunia kiaa cho. Nii-la kala si cho dunia kiaa, u bi la Nyimma
Wia cho. 16 Ŋ tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa ari ŋ siiŋ wu-chooloo ari kialiŋ si ŋaa
niaa bibigisi ba titia lɛ, ba kala bi la Nyimma Wia teeŋ lia. Ba ŋaa dunia
kiaa nɛ. 17 Dunia ari kialiŋ kala si hɛ dimɛ nuhuobiine cho, ba kala jaŋ
dɛrɛ. Ama nii-la si ŋaa wialiŋ Wia si cho, u jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.

Kirisito diŋdɔŋ-baliŋ

18 Mi biiriŋ, dunia didɛriŋ kpaga nɛ. Ma nia ari Kirisito diŋdɔŋ-baliŋ jaŋ
kɔ. Bua deeŋ lɛ Kirisito diŋdɔŋŋɔɔ paala yugɛ nɛ a kɔ. Ŋii wiaa, la jima
ari dunia didɛriŋ kpaga nɛ. 19 Ba lii la tuɔŋ nɛ, ama la di ba fa bi kubala
ŋaa. Di la di ba nɛ fa ŋaa kubala, ba ma fa ha jaŋ hɛ la tuɔŋ. Ama ba lii
la tuɔŋ nɛ di la jiŋ ari la di ba bi kubala ŋaa. 20 Ama ma-na jiŋ wutitii,
bɛɛ wiaa Kirisito joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ nɛ. 21 U bi naga di mi ŋmuŋsa
pipima a tiŋ ma si bi wutitii-la jiŋ. Ama mi ŋmuŋsa pipima a tiŋ ma si jiŋ
wutitii-la nɛ. Ma ma jima ari wu-nyiari tiina bi wutitii kɛnɛ. 22 Kubɛɛ nɛ
saa ŋaa wu-nyiari tiina? Nii-la si si Yesu dee bi Kirisito ŋaa, nii-la Wia si
liisa, u dee bi wu-nyiari tiina ŋaa? Nii-la kala saa si via la Tiina Wia ari
u Bie, u tiina nɛ ŋaa Kirisito diŋdɔŋ-baliŋ. 23 Nii-la kala si via Wia Bie, u
bi u Nyimma ma jiŋ. Nii-la ma kala si sɛi Wia Bie, u ma jiŋ u Nyimma nɛ.
24 Má leŋ di wialiŋ kala ma si nia buŋbuŋ hɛ ma tuɔŋ a kaa mu. Di wiaa
deeŋba nɛ hɛ ma tuɔŋ a kaa mu, ma di Wia Bie jaŋ ŋaa kubala a kaa mu.
Ma di u Nyimma ma jaŋ ŋaa kubala a kaa mu. 25 Wii-la Kirisito titia si
bula duu jaŋ ŋaa pila nɛ ŋla: U si u jaŋ joŋ miisi-la si bi dɛrɛ a pila.

26 Mi ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ pipima a mu tigɛ nialiŋ síi chɛ di ba nyisɛma lɛ
nɛ. 27 Ama Kirisito joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ nɛ. Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ ŋii
a kaa mu, ma bira bi nialiŋ dɔŋsuŋ naga, nialiŋ síi chɛ di niaa didagɛba.
U Diŋ-zɔŋ-la hɛma lɛ a dagɛma wii-kala nɛ. Wialiŋ kala u síi dagɛma ŋaa
wutitiiba nɛ, wu-nyiari dee. Má saa leŋ di ma di Kirisito ŋaa kubala a kaa
mu, ari u Diŋ-zɔŋ-la si dagɛma ŋii.

28 Mi biiriŋ, di ma ŋaa ŋii a kaa mu, la jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ chɛɛ-la Kirisito
si jaŋ miira kɔ. Hiisiŋ bi jaŋ kɛŋla di la faa. 29 Ma si jima ari Kirisito nɛ
kɛŋ wutitii, ma saa jaŋ jiŋ ari nuu-kala si kɛŋ wutitii, u tiina ŋaa Kirisito
bii nɛ.

3

Wia biiriŋ si nagɛ ŋii

1 Ma na ŋii la Nyimma Wia si chola. U chola kieli, ŋii nɛ tii u kɛŋla yiyirɛ
u biiriŋ. Wutitii, la sɛnɛ ŋaa u biiriŋ nɛ. Dunia niaa bi Wia jiŋ, ŋii nɛ tii
ba bila ma jiŋ ŋii. 2 Mi bii-chooloo, lɛɛlɛ la ŋaa Wia biiriŋ nɛ. Ama Wia
ha bi chaasa daga pullɛ ŋii la si jaŋ nagɛ. Ama wii-la la si jima nɛ ŋla:
Bua-la lɛ Kirisito si jaŋ kɔ, la ma jaŋ nagɛ u si nagɛ ŋii, bɛɛ wiaa la jaŋ
nau u si nagɛ ŋii kala. 3 Nii-la kala síi yiɛlɛ wiiŋ deeŋ lɛ, u jaŋ liisɛ u titia
wu-bɔŋ wu-ŋaalaa lɛ, aŋ kɛŋ u titia pullɛ duu kɛŋ tuɔ-pula, ari Kirisito si
kɛŋ tuɔ-pula ŋii.

4 Nii-la kala si ŋaa wu-bɔmuŋ, u chei wialiŋ Wia si leŋe ba ŋmuŋsa bil
nɛ di niaa tuto. Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ, u chei wialiŋ nɛ. 5 Ma kala jima ari
Kirisito kɔ duu laa la wu-bɔŋŋɔɔ ta nɛ. U-na bi wu-bɔŋ kala ŋaa. 6 Di nuu
ari Kirisito nɛ ŋaa kubala, u tiina bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa. Ama nii-la kala ha síi
ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u tiina bi Kirisito jiŋ. U siaa ma ha bi u nyuŋ pollo. 7 Mi
biiriŋ, ma sí leŋe di nuu-kala nyisɛma wiaa deeŋba lɛ. Nii-la kala si ŋaa
wutitiiba, u tiina ŋaa tuɔ-pul tiina nɛ, ari Kirisito si ŋaa Tuɔ-pul Tiina ŋii.
8 Ama nii-la kala ha síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u ŋaa Sitaani tiina nɛ. Sitaani ŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ buŋbuŋ kala nɛ a kaa kɔ ari jiniŋ kala. Wii-la si tii Wia Bie kɔ
dunia nɛ ŋla: U kɔ duu chei Sitaani tiŋtiŋŋaa nɛ. 9 Nii-la kala si ŋaa Wia
bii-lulii, u tiina bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa, bɛɛ wiaa u laa u wu-ŋaalaa kala nɛ a
kaa mu. Wia si ŋaa u Nyimma ŋii, u bi wu-bɔŋ wuo ŋiŋaa. 10 Ŋla lɛ nɛ
ma jaŋ wuo a to jiŋ Wia biiriŋ ari Sitaani biiriŋ. Nii-la kala si bi wutitiiba
ŋaa, koo nii-la kala si bi u dɔŋɔ tiina cho, u tiina bi Wia bii ŋaa.

Má cho dɔŋɔ

11 Wii-la ma si nia buŋbuŋ kala nɛ ŋla: U maga di ma cho dɔŋɔ. 12 U bi
maga di la nagɛ Keeŋ. U fa ŋaa Sitaani tiina nɛ a kpu u ŋaana. Bɛɛ nɛ tii
u kpuu? Keeŋ faa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ, aŋ ka u ŋaana fa ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ.
Ŋii nɛ tii u kpuu. 13 Mi naaŋbiiriŋ, ma sí leŋe duu ŋaa wu-kpuŋkpere ma
lɛ di dunia niaa nɛ bɛrɛma. 14 La-na cho la dɔŋsuŋ tiŋŋaa nɛ. Ŋii nɛ tii
la jiŋ ari la lii suuŋ bua lɛ nɛ a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. Nii-la kala si bi
niaa cho ha hɛ suuŋ bua lɛ nɛ. 15 Nii-la kala si bɛrɛ u dɔŋɔ tiina, u ŋaa
ni-kpuuru nɛ. Miisi-la si bi didɛriŋ kɛnɛ, ma jima ari ni-kpuura buu kɛnɛ.
16 Kirisito joŋ u miisiŋ yɔɔ suuŋ la wiaa, a dagɛla ŋii u si chola kiŋkɛŋ. La
ma saa maga di la ma cho la dɔŋsuŋ tiŋŋaa ŋii nɛ a joŋ la miisiŋ a yɔɔ
suuŋ ba wiaa. 17 Di nuu nɛ kɛŋ kiaa woruŋ aŋ na u dɔŋɔ tiina u juu wii a
chichɛ kiaa, ka u kɛŋ tuɔ-hɛɛŋ a bi u nennige fá, ɛɛ nɛ u jaŋ wuo bul duu
cho Wia nɛ? 18 Mi biiriŋ, ma sí leŋe di la kɛŋ niiŋ duŋduŋa cho dɔŋɔ. Má
leŋ di la to wutitii woŋbiiŋ a ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, di la wu-ŋaala-la dagɛ ari
la sɛnɛ cho dɔŋɔ nɛ.

19 Di la níi ŋaa ŋii, la jaŋ wuo to ŋii lɛ jiŋ ari laa to wutitii woŋbiiŋ nɛ a
wuo na wiese Wia teeŋ. 20 Di la tuɔbiinaa nɛ ha wuo dagɛ ari la cheye nɛ,
la jima ari Wia nɛ yuga kii la tuɔbiinaa a jiŋ wii-kala. 21 Mi naaŋbiiriŋ, di
la tuɔbiinaa nɛ bi daga ari la cheye nɛ, la jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ Wia sipaaŋ
a wuo na wiese. 22 Ŋii wiaa, di la nɛ sul kuŋ-na kala u teeŋ, u jaŋ joŋo
pila, bɛɛ wiaa laa to wialiŋ u si leŋe ba ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ aa ŋaa
wialiŋ síi tɔrɛ u tuɔŋ. 23 U bira dagɛla di la ŋiŋaa ŋla nɛ: Di la laa u Bie
Yesu Kirisito wiaa dii a cho dɔŋɔ, ari u si dagɛla ŋii. 24 Nuu-na kala síi to
wialiŋ Wia si dagɛla di laa to, u tiina hɛ Wia teeŋ nɛ a kaa mu. Wia ma

hɛ u teeŋ a kaa mu. Ŋla lɛ nɛ la jaŋ to jiŋ ari Wia hɛ la teeŋ nɛ: U joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ nɛ.

4

Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ si nagɛ ŋii

1 Mi bii-chooloo, di niaa nɛ si di ba kɛŋ doluŋ a wuo bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma sí guu laa dii ari baa bul wutitii nɛ. Má laa sipaaŋ
magisɛba na ari ba sɛnɛ kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ nɛ aa bul wiaa. Bɛɛ
wiaa nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba
yuga nɛ a hɛ dunia lɛ. 2 Ŋla lɛ nɛ ma jaŋ to a wuo jiŋ di nuu nɛ kɛŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ: Nii-la kala si laa Yesu wiaa dii a sɛi duu nɛ ŋaa Kirisito,
nii-la Wia si liisa, a bira sɛi duu ku ŋaa nuhuobiiŋ nɛ a ku tuu dunia, u
tiina nɛ sɛnɛ kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ. 3 Nii-la kala si bi ŋii bula a tigɛ
Yesu lɛ, u bi Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ kɛnɛ. Dol-la u tiina si kɛnɛ ŋaa Kirisito
diŋdɔŋ-baliŋ doluŋ nɛ. Ma nia ari Kirisito diŋdɔŋ-baliŋ deeŋ jaŋ kɔ dunia.
U doluŋ nɛ saa paala hɛ dunia lɛ lɛɛlɛ. 4 Mi biiriŋ, ma nɛ ŋaa nialiŋ Wia
si tii. Ma nɛ lɛɛlɛ kɛŋ doluŋ a kii nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ, bɛɛ wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ nɛ kɛŋ
doluŋ a kii dol-la dunia niaa si kɛnɛ. 5 Nialiŋ si nyia wiaa a bul di baa bul
wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba hɛ dunia nisiŋ lɛ nɛ a bubul dunia wiaa.
Ŋii nɛ tii dunia niaa jegilee nii ba teeŋ. 6 Ama la-na ŋaa nialiŋ Wia si tii
nɛ. Nii-la kala si jiŋ Wia, u tiina ma jegilee nii la teeŋ nɛ. Nialiŋ ma si bi
Wia jiŋ, ba bi la teeŋ jegili. Ŋla lɛ nɛ la jaŋ wuo to jiŋ wutitii tiŋŋaa ari
wu-nyiaraa.

Wia si cho niaa ŋii

7 Mi bii-chooloo, má leŋ di la cho dɔŋɔ. Di la nɛ cho dɔŋɔ, u lii Wia teeŋ
nɛ. Nii-la kala si cho niaa ŋaa Wia bii-lulii nɛ a jiŋ Wia. 8 Nii-la ma kala si
bi niaa cho, u bi Wia jiŋ, bɛɛ wiaa chonuŋ ŋaa Wia kuŋ nɛ. 9 Ŋla nɛ Wia
dagɛla ari u si chola: U joŋ u Bii-bala duu ku tuu dunia, di la tou lɛ a kɛŋ
miisi-la si bi dɛrɛ. 10 Ŋla nɛ chonuŋ nagɛ: U bi naga la nɛ laa sipaaŋ cho
Wia, ama Wia nɛ laa sipaaŋ chola. U tiŋ u Bie u ku tuu suu la wiaa, di Wia
joŋ u baaniŋ ta u fa si kɛnɛ a tiŋ la haachɛba wiaa, a joŋ la haachɛba chɛla.
11 Mi bii-chooloo, Wia si chola ŋii, u maga di la ma cho dɔŋɔ. 12 Nuu-kala
ha bi Wia naa. Di la nɛ cho dɔŋɔ, Wia hɛ la teeŋ nɛ a kaa mu. Di u nɛ hɛ
la teeŋ ŋii, la jaŋ cho Wia ari la dɔŋsuŋ tiŋŋaa kiŋkɛŋ.

13 U joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ duu didagɛla. Ŋii lɛ nɛ la to jiŋ ari la hɛ Wia
teeŋ nɛ, Wia ma hɛ la teeŋ nɛ a kaa mu. 14 La titia na a ŋaa siada di Wia
ta u Bie duu ku tuu ŋaa dunia niaa Laataara. 15 Nuu-kala si wuo bul ari
Yesu nɛ ŋaa Wia Bie, Wia hɛ tiina teeŋ nɛ a kaa mu. U tiina ma hɛ Wia
teeŋ nɛ a kaa mu. 16 Ŋii nɛ la titia jiŋ a laa dii ari Wia si chola ŋii. Chonuŋ
ŋaa Wia kuŋ nɛ. Nii-la kala si cho Wia ari niaa a kaa mu, u tiina hɛ Wia
teeŋ nɛ a kaa mu. Wia ma hɛ u tiina teeŋ a kaa mu. 17 Di la nɛ cho Wia
ari niaa kiŋkɛŋ, la jaŋ nagɛ ŋii u fa si naga dunia lɛ. Di la nɛ ŋaa ŋii, la
jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ tapulii-la Kirisito si jaŋ dii dunia niaa sariya. 18 Nii-la
si cho Wia ari niaa, u tiina bi fawulluŋ ka fá. Di la nɛ cho Wia ari niaa
kiŋkɛŋ, chonu-la kiri fawulluŋ ta nɛ. Di la nɛ haa fá fawulluŋ ari Wia jaŋ
dɔgisɛla, la ha bi Wia ari niaa cho kiŋkɛŋ. 19 Wia nɛ laa sipaaŋ chola. Ŋii
nɛ tii la ma wuo cho Wia ari niaa. 20 Di nuu nɛ si u cho Wia nɛ aŋ bɛrɛ
u dɔŋɔ tiina, u ŋaa wu-nyiaru nɛ. U si wuo na u dɔŋɔ tiina aŋ buu cho,

ŋii-na u bi Wia u si bi wuo na ma cho. [21] Wia bula pila ari nii-la kala si
chou, u maga duu cho u dɔŋɔ tiina ma nɛ.

5

Wia biiriŋ jaŋ kɛŋ doluŋ a wuo dunia

[1] Nii-la kala si laa dii ari Yesu nɛ ŋaa Kirisito, nii-la Wia si liisa, u ŋaa
Wia bii nɛ. Nii-la kala ma si cho nuu, u cho nii-la bie ma nɛ. [2] Di la nɛ
cho Wia a tuto wialiŋ u si dagɛla di la ŋiŋaa, la jaŋ wuo jiŋ ari la ma cho
Wia biiriŋ nɛ. [3] Di la níi to wialiŋ u si dagɛla di la ŋiŋaa, ŋii jaŋ dagɛ ari
la cho Wia nɛ. U bi hɛi a pila di la to wiaa deeŋba, [4] bɛɛ wiaa Wia bii-lulii
kala jaŋ kɛŋ doluŋ a wuo dunia ari u kiaa kala. La si ŋaa Wia yarida-la
nɛ pila doluŋ deeŋ. [5] Kubɛɛ nɛ saa kɛŋ doluŋ duu wuo dunia ari u kiaa?
See nii-la kala si laa dii ari Yesu nɛ ŋaa Wia Bie.

Kialaa batori si ŋaa Yesu daŋsia

[6] U-na Yesu Kirisito nɛ kɔ dunia. U si hɛ dunia lɛ, u to liiŋ ari chaliŋ kala
lɛ nɛ a lii. Liiŋ duŋduŋa lɛ dee u to. U to chaliŋ ma lɛ nɛ, bɛɛ wiaa ba kɛŋ
liiŋ a fou Wii-chuɔlɛ liiŋ. U bira suu, u chaliŋ ma jaasɛ. [7] Wia Diŋ-zɔŋ-la
ŋaa wiaa deeŋba daŋsia. U-na kɛŋ wutitii. [8] Kiaa batori nɛ saa ŋaa u
daŋsia tiŋŋaa. Wia Diŋ-zɔŋ-la ari lii-la ari u chal-la. Ba kala kɛŋ nii-bala
nɛ. [9] Di nuu nɛ ŋaa wii siada tiina, la yie sɛi wii-la nɛ. Ama di Wia nɛ
ŋaa wii siada tiina, u nɛ ŋaa siifiaŋ wiiŋ a kii nuhuobiine si si wii-la ŋaa
wutitii nɛ. Wia saa ŋaa u Bie siada tiina nɛ. Wialiŋ kala u si bula a tigɛ
u lɛ ŋaa wutitii nɛ. [10] Nii-la kala si laa Wia Bie wiaa dii, u tiina jima u
tuɔŋ lɛ ari wialiŋ Wia si bula a tigɛ u lɛ ŋaa wutitii nɛ, a ŋaa wiaa deeŋba
daŋsia. Ama nii-la kala si bi Wia laa dii, u kɛŋ Wia yiyirɛ wu-nyiaru nɛ,
bɛɛ wiaa u bi wii-la u si bula a tigɛ u Bie lɛ laa dii. [11] Wii-la Wia si bula nɛ
ŋla: duu pila miisi-la si bi dɛrɛ nɛ. Miisi-la hɛ u Bie teeŋ nɛ. [12] Nii-la kala
si hɛ Wia Bie teeŋ kɛŋ miisi-la nɛ. Nii-la kala ma si bi Wia bile teeŋ hɛ, u
ma bi miisi-la kɛnɛ.

La jaŋ wuo jiŋ ari la kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ

[13] Mi ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ pipima di ma nialiŋ si laa Wia Bie wiaa dii ma
wuo jiŋ ari ma kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ nɛ. [14] La ma jima ari la nɛ sul kuŋ-
kala Wia teeŋ, la jaŋ wuo kɛŋ nyu-duoŋ a sul, bɛɛ wiaa la jima ari ku-la
u si cho duu joŋo pila, u jaŋ jegile nii la teeŋ. [15] Di la nɛ saa jima ari la nɛ
sul kuŋ-kala u teeŋ, u nɛ yie jegile nii la teeŋ, ŋii-na la ma jima ari u yie
joŋ ku-la la síi chɛ pila nɛ.

[16] Di nuu-kala nɛ na u dɔŋɔ tiina duu ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u maga di tiina
sul Wia puu nɛ di Wia joŋ u miisiŋ chɛu. Mi bul ŋla a tigɛ nialiŋ si ŋaa
wu-bɔmɔ-la lɛ si bi maga di ba suu lɛ nɛ a tiŋ ba wu-bɔmɔ-la wiaa. Wu-
bɔŋŋɔɔ dɔŋsuŋ hɛ dimɛ. Di nuu nɛ ŋaaba, u tiina jaŋ suu. Di nuu nɛ
saa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ deeŋba, mi bi si di ma sul Wia duu joŋ u miisiŋ chɛu.
[17] Wu-bɔŋ kala ŋ si ŋaa, ŋaa haachɛ nɛ. Ama wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa dabaŋ dabaŋ
nɛ. Di ŋ nɛ ŋaa ba dɔŋsuŋ, ŋ bi jaŋ suu a tiŋ ba wiaa.

[18] La jima ari Wia bii-lulii kala bi wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa. Wia Bie nɛ yie bibenu.
Sitaani buu wii-kala wuo ŋaa.

[19] La ma jima ari la ŋaa Wia bii-lulia nɛ. Ni-kaana-la-na kala si hɛ dunia
lɛ hɛ Sitaani nisiŋ lɛ nɛ.

[20] La bira jima ari Wia Bie nɛ kɔ a suri la siaa di la wuo jiŋ Wii-titii-la.
La di Wii-titii-la ŋaa kubala nɛ. La di u Bie ma ŋaa kubala, bɛɛ wiaa Wia

Bie ari Wia ma ŋaa kubala nɛ. U nɛ ŋaa Wia titia. U nɛ joŋ miisi-la si bi
dɛrɛ pila. 21 Mi biiriŋ, má liisɛ ma titia vuiaa lɛ.

TEŊ-LIA-LA
JƆƆŊ
SI ŊMUŊSA

1 Mi-na nihiaŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ aa pi ŋ-na haal-la Wia si liisa, ari
ŋ biiriŋ, nialiŋ mi si sɛnɛ cho woruŋ. Mi duŋduŋa dee nɛ choma ŋii, la di
nialiŋ kala si ku jiŋ wutitii-la nɛ choma. 2 La choma ŋii a tiŋ wutitii-la si
hɛla lɛ. U saa jaŋ hɛla lɛ a kaa mu.
3 La Nyimma Wia ari u Bie Yesu Kirisito lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ fála nennige,
a leŋ di la hɔŋ ari yarifiɛlaa, a pɛla lɛ di la sɛnɛ to wutitii lɛ a cho dɔŋɔ.

U maga di la cho dɔŋɔ

4 Mi tuɔŋ tɔrɔ kiŋkɛŋ mi si na ari ŋ biiriŋ dɔŋsuŋ to wutitii-la lɛ, ari la
Nyimma Wia si si laa to ŋii. 5 Haal, mii suluŋ di ŋ to wii-la dɔŋɔ Wia fa si
bula pila buŋbuŋ kala. U bi wu-falii kala ŋaa. U nɛ ŋla: U maga di la cho
dɔŋɔ. 6 Di la níi to wialiŋ ba si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ŋii jaŋ dagɛ ari la
sɛnɛ cho Wia ari niaa nɛ. Wii-la Wia fa si bula pila buŋbuŋ kala nɛ ŋla:
di la cho dɔŋɔ.
7 Niaa yuga a hɛ lee-kala dunia lɛ di ba nyisɛ niaa. Niaa deeŋba bi sɛyɛ
ari Yesu Kirisito ku ŋaa nuhuobiiŋ nɛ a ku tuu dunia. Nuu-kala si nagɛ
niaa deeŋba ŋaa ni-nyisɛru nɛ a ŋaa Kirisito diŋdɔŋ-bal maa. 8 Má pɔ ma
titia lɛ a sí leŋ di tiŋtimii-la ma si tima, duu chei. Ama má tiŋ ŋii di Wia
wuo jɔŋ ma time kala a pima. 9 Nii-la kala si bi wialiŋ Kirisito duŋduŋa si
daga ka to aŋ dagɛ wiaa dɔŋsuŋ pipɛ wialiŋ lɛ, u tiina bi Wia teeŋ hɛ. Ama
nii-la kala síi to wialiŋ Kirisito si daga duŋduŋ, u tiina hɛ Wia ari u Bie
kala teeŋ nɛ. 10 Di nuu-kala nɛ kɔ ma teeŋ a bi wiaa deeŋba dagɛ, ma sí
leŋe di tiina bira juu ma dia. Ma paala síu chuɔlu. 11 Di nuu-kala nɛ chuɔlu
a kɛnu woruŋ, u ma ŋaa u dɔŋɔ tiina nɛ a pɛu lɛ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ.

Wu-kaanaa

12 Mi kɛŋ wiaa yugɛ nɛ mi síi chɛ di mi bula pima. Ama mi bi chɛ di mi
ŋmuŋsɛ ba kala teniŋ tuɔŋ. Mii chɛ di mi titia ku yi ma teeŋ nɛ a bula
pima. Bua-la mi tuɔŋ jaŋ faasa tɔrɛ.
13 Ŋ dihaala Wia si liisa, u biiriŋ ka chuɔluŋ woruŋ.

TEŊ-TORI-LA
JƆƆŊ
SI ŊMUŊSA

[1] Mi-na nihiaŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ŋ-na Gayas, mi naŋdɔŋ-la mi
si sɛnɛ cho woruŋ.
[2] Mi naŋdɔŋ-choolii, mi jima ari ma di Wia hɔnuŋ zɔmɔ. Ŋii titia nɛ
mi yie chuɔlɛ Wia pipiŋ di ŋ kɛŋ doluŋ ŋ yaraa ma lɛ. [3] La naaŋbiiriŋ lii
woŋbiiŋ ku bula pimi ŋii ŋ síi to wutitii. Ba bula ari ŋ wu-ŋaalaa nɛ dagɛ
ŋii. U ŋii ŋaa mi tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ. [4] Wii-kala bi leŋe mi tuɔŋ tɔrɛ kiŋkɛŋ
a magɛ mi si nia ari mi biiriŋ ka to wutitii woŋbii-la.

Jɔɔŋ bɛsɛ Gayas lɛ

[5] Mi naŋdɔŋ-choolii, ŋŋ ŋaa woruŋ ŋ si yie pipɛ ŋ dɔŋsuŋ tiŋŋaa lɛ
si laa Yesu wiaa dii a kɛŋba woruŋ, di ba nɛ ŋaa nuhuɔraa maa. Ŋŋ to
woŋbiiŋ woruŋ nɛ. [6] Ba bul ŋ wiaa a pi la nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi. Ba bul ŋii ŋ si cho niaa. U maga di ŋ ma hɛ doluŋ a pipɛba lɛ ari
kuŋ-kala ba síi chɛ di ba kaa vɛŋ woŋbiiŋ. Ŋaa ŋii si jaŋ leŋ di Wia tuɔŋ
tɔrɛ, [7] bɛɛ wiaa ba lii ba diisiŋ lɛ di ba tiŋ Kirisito tiŋtiŋŋaa nɛ. Ba via di
ba laa kuŋ-kala nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii teeŋ nɛ. [8] U maga di la nialiŋ
si laa Wia wiaa dii nɛ pɛ niaa deeŋba lɛ. Di la nɛ ŋaa ŋii, la jaŋ wuo ŋaa
ba dɔŋsuŋ tiŋŋaa a pɛba lɛ wutitii tiŋtiŋŋaa lɛ.

Dayɔtifis bi woruŋ ŋaa

[9] Mi laa sipaaŋ ŋmuŋsɛ teniŋ a pi ma nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi.
Ama baal kubala ba síi yirɛ Dayɔtifis hɛ ma tuɔŋ a faa cho duu ŋaa ma
kuhiaŋ. U joŋ hariŋ yia wii-la mi si bula nɛ. [10] Di mi nɛ kɔ, mi jaŋ bula
pima wialiŋ kala u síi ŋaa. U yie gaa mi hariŋ a chichei mi yiriŋ. Ŋii ma
duŋduŋa dee. La naaŋbiiri-la si ŋaa nuhuɔraa, di ba nɛ kɔ, u biba woruŋ
kɛŋ, aŋ bira pɔ nialiŋ ma síi chɛ di ba kɛŋba woruŋ, di ba sí ŋii ŋaa. U
yie kiriba dia-la lɛ, lee-la nialiŋ si laa Yesu wiaa dii si yie hilimi.
[11] Mi naŋdɔŋ-choolii, sí nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ chesu. Ama chichesi
nialiŋ síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ. Nii-la kala síi ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ ŋaa Wia bii-lulii
nɛ. Nii-la ma kala síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u tiina bi Wia jiŋ. [12] Baal-la ma ba síi
yirɛ Dɛmiitias ŋaa ni-zɔŋ nɛ. Nuu-kala bubul u wiaa woruŋ. U wu-ŋaalaa
ma titia dagɛ ŋii u síi to wutitii lɛ ŋii. Mi maa bul u wiaa woruŋ. Ma jima
ari wialiŋ kala mi síi bul ŋaa wutitii nɛ.

Chuɔlaa

[13] Mi kɛŋ wiaa yugɛ nɛ mi síi chɛ di mi bula piŋ. Ama mi bi chɛ di mi
ŋmuŋsɛ ba kala teniŋ tuɔŋ. [14] Mii chɛ di mi titia ku yi-ŋ nɛ lɛɛlɛ, di la
hɔnɔ bul wiaa.
[15] Ŋ jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ŋ naŋdɔŋsuŋ kala si hɛ daha ka chuɔluŋ. Ŋ
ma chuɔlɛ la naŋdɔŋsuŋ kala si hɛ dimɛ pila.

TEŊ-LA
JUUD
SI ŊMUŊSA

[1] Mi-na Juud nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ. Mi ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinnu nɛ a
ŋaa Jeems ŋaana maa. Mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ Wia si yira,
nialiŋ la Nyimma Wia si cho, nialiŋ Yesu Kirisito síi beŋ di ba hɔŋ sɔm.
[2] Wia jaŋ fáma nennige woruŋ a leŋ di ma na yarifiɛlaa kiŋkɛŋ, a na ŋii
u si choma kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

Juud bul wiaa a tigɛ nialiŋ si bi wutitii kɛnɛ aŋ dagɛ niaa.

[3] Mi naŋdɔŋ-chooloo, mi fa cho di mi ŋmuŋsɛ teniŋ pima nɛ, a bul wiaa
a tigɛ ŋii Wia si laa la di ma kala ta lɛ. Ŋii nɛ mi na di u maga di mi ŋmuŋsɛ
teniŋ deeŋ a sulma di ma kala luloo woruŋ a tiŋ wialiŋ la si laa dii wiaa.
Wia joŋ wialiŋ hɛ u niaa nisiŋ lɛ bala nɛ. [4] Mi bul wiiŋ deeŋ pipima, bɛɛ
wiaa niaa dɔŋsuŋ luɔra juu ma tuɔŋ nɛ. Ba bi Wia woŋbiiŋ ka to, ŋii wiaa
Wia jaŋ dɔgisɛba a leŋ di ba suu. Wia teniŋ tuɔŋ ba bul faafaa kala nɛ di
Wia jaŋ ŋaa ŋii pi nialiŋ si bɔmɔ. Ba ŋaa ni-bɔmɔ nɛ aa bul ni-pipili wiaa.
Wia si fála nennige a laala ta, ba to ŋii a kɛŋ Wia wu-zɔmɔ-la kaa birimɛ
ba ku ŋaa wu-liili wiaa. Ba yie bul ari ba bi la Tiina Yesu Kirisito jiŋ, nii-la
si ŋaa la kala kala Kuhiaŋ.
[5] Ma jiŋ wiaa deeŋba kala mi síi chɛ di mi bula pima nɛ, ama mii chɛ
di mi liliisima nɛ, di ma jiŋ ari bua-la lɛ Wia si kɛŋ u niaa kaa lii Ijipiti
tiŋteeŋ lɛ, nialiŋ dɔŋsuŋ bira bi u wiaa laa dii, ŋii nɛ u kpuba. [6] Ma sí yu
ari Wia dɔgisɛ u tiŋdaaraa ma nɛ. Ba nɛ fa kɛŋ doluŋ a bibeŋ leree nɛ, ka
ba lii lee-la ba si hɔnɔ a bi dimɛ hɔnɔ. Ŋii nɛ Wia kɛŋba hɛ chɔrumɔɔ a
bil birimiŋ tuɔŋ lim. Ba jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu, see di tapulii-la Wia
si jaŋ dii niaa sariya ku yi. [7] Bira Wia dɔgisɛ tasi-la ba síi yirɛ Sɔdɔm ari
Gɔmɔra ari ta-bala-la kala si golli lee-la. Nialiŋ fa si hɛ tasi-la tuɔŋ faa
ŋaa wu-liiliŋ ari disinni-la nuhuobiinee paala si bi maga di ba ŋaa. Wia
joŋba hɛ nyiŋ-la lɛ síi dii deeŋ deeŋ, u bi disɛ. Wia chɛ di la na ŋii a sí
wu-bɔŋŋɔɔ ŋaa nɛ.
[8] Nialiŋ si luɔra ku hɛ ma tuɔŋ, ba wu-ŋaalaa nagɛ buŋbuŋ nialiŋ Wia
si dɔgisa nɛ. Ba nɛ yie bibiinɛ wu-bɔŋŋɔɔ ba tuɔŋ lɛ, a to ŋii lɛ a ŋiŋaa
wu-liiliŋ. Ba via Wia doluŋ kala aŋ tutuusɛ Wia tiŋdaaraa joŋŋoo. [9] Bua
kubala Wia tiŋdaaraa kuhiaŋ ba síi yirɛ Maakil, ari Sitaani fa kɛŋ Moosis
ku-suuŋ wiaa yuyuo dɔŋɔ. Ba si ŋaa ŋii, Maakil bi wii-kala bula chei
Sitaani tuɔŋ, ama u ta bul nɛ ari la Tiina Wia jaŋ dɔgisu. [10] Ama niaa
deeŋba si juu ma tuɔŋ, ba yie tutuusɛ nialiŋ ba si bi ba wiaa jiŋ. Ba wu-
ŋaalaa nagɛ pusuŋ si bi wu-jimiŋ kɛnɛ síi ŋaa ŋii nɛ. Wialiŋ ba síi ŋaa
jaŋ leŋ di Wia dɔgisɛba di ba suu. [11] U jaŋ lɔrɔ piba. Wialiŋ Keeŋ fa síi
ŋaa, ba nɛ ba maa ŋaa ŋii. Baal kubala fa hɛ dimɛ, baa yirɛ Beelam. U
via woŋbii-titii-la aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a laa moribiee. Ŋii titia nɛ niaa
deeŋba ma ŋiŋaa. Baal kubala ba fa síi yirɛ Kɔra ma fa via Moosis niiŋ
aŋ suu, ŋii titia nɛ nialiŋ wiaa la si bula ma via Wia niiŋ. Ba ma jaŋ suu.
[12] Di ma nialiŋ si cho dɔŋɔ nɛ hilime di ma dii kiaa, niaa deeŋba yie guoli
ma tuɔŋ nɛ. Ba nagɛ naŋchuɔsuŋ nɛ aa chei ma kudiile-la. Di ba níi dii
kiaa, ba duŋduŋa wiaa nɛ ba yie chil. Ba nagɛ duonuŋ si yie tiŋ duu nii, ka
peliŋ ŋaa kiri u bi nia. Ba bira nagɛ tiisi-la si maga di ba nɛŋ bua-la si yie

di ba nɛŋ, ka ba bi nɛnɛ nɛ. Ba ta hɛ dimɛ pɛi nɛ, ba jaŋ huro churiba di
ba suu. [13] Niaa deeŋba nagɛ lii-peliŋ si dolie nɛ, u yie ŋmoo liiŋ u gugulimi
a ŋmoo disinniŋ kaa mu liiŋ niiŋ. Ba bira nagɛ chɛŋwulaa si yie churi a
mu juu sɛmɛ dɔŋɔ birimiŋ tuɔŋ lim. Ba jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu.
[14] Baal kubala nɛ ba fa síi yirɛ Inɔk fa bul niaa deeŋba wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ, faafaa kala nɛ. U fa ŋaa Adam nihiliɛrɛ-liɛrɛ balipɛ nɛ. U
si, “Má bee na, la Tiina Wia kɔ nɛ a kɛŋ u tiŋdaaraa bui fii fiiba kaa kɔ.
Ba-na bi disinniŋ kɛnɛ. [15] Wia kɔ duu dii nuu-kala sariya, a joŋ cheeriŋ pi
ni-bɔmɔ-la kala a tiŋ wu-bɔmɔ-la ba si ŋaa, ari wu-bɔmɔ-la kala ni-bɔŋŋɔɔ
deeŋba si bula a tigɛ Wia lɛ.” [16] Niaa deeŋba yie gugurimɛ wiaa, ba tuɔŋ bi
kuŋ-kala nyuŋ tɔrɛ, baa to ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ a kɛŋ ba-bii-baliŋ
a kɛŋ nii-sima a nyisɛ niaa lilaa ba kiaa.

Juud si chagilɛ niaa ŋii

[17] Ama mi naŋdɔŋ-chooloo, má liliisi wialiŋ la Tiina Yesu Kirisito
naŋzɔɔba si bula pima ari ba jaŋ ku ŋaa. [18] Ba bula pima ari dunia
didɛriŋ, ni-sieree jaŋ kɔ. Ba yie tuto ba tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ a ŋiŋaa
wu-bɔŋŋɔɔ. [19] Ni-yiri deeŋba jaŋ kɛŋma pɔrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋiŋaa wiaa ari
dunia niaa síi ŋaa ŋii. Wia Diŋ-zɔŋ-la tuo ba lɛ. [20] Ama ma-na, mi naŋdɔŋ-
chooloo, wialiŋ ma si laa dii lii Wia teeŋ nɛ. Ŋii wiaa, má kɛŋba woruŋ a
waaba lɛ, a to Wia Diŋ-zɔŋ-la lɛ a chuchuɔlɛ Wia. [21] Wia si choma ŋii, má
chiŋ ŋii lɛ kpaŋ kpaŋ, a gbɛrɛ la Tiina Yesu Kirisito duu kɔ, nii-la si jaŋ
fáma nennige a pima miisi-la si bi dɛrɛ. [22] Nialiŋ si kɛŋ tuɔsaa balia, má
bul Wia wiaa piba di ba laa dii. [23] Nialiŋ si yeŋŋe di ba juu Wia nyiniŋ,
má lɛrɛ liisɛba nyiŋ-la tuɔŋ. Má fába nennige, ama má chichel a kɛŋ ma
titia di wu-bɔmɔ-la ba síi ŋaa ba yaraa lɛ sí ma chol.
[24] Má leŋ la zizil Wia. U nɛ kɛŋ doluŋ, u jaŋ wuo pɛma lɛ di ma sí wu-
bɔŋŋɔɔ ŋaa, a sí wii-kala chei u sipaaŋ, di ma wuo na u zɔmuŋ a wuo
chiŋ u sipaaŋ a jujuɔsɛ. [25] U duŋduŋa nɛ ŋaa Wia, u nɛ to la Tiina Yesu
Kirisito lɛ a laala ta. Má dɛnnu a pu yiriŋ, u nɛ kɛŋ doluŋ a tii kuŋ-kala
aa beŋba maa, a lii di-suomuŋ kukɔ lɛɛlɛ a kaa mu deeŋ deeŋ. Ami.

WIALIŊ WIA SI JOŊO DAGƐ JƆƆŊ A MU TIGƐ YESU KIRISITO LƐ

1 Wiiŋ deeŋ nɛ Wia joŋo pi Yesu Kirisito duu joŋo dagɛ u tiŋtinnaa, di
ba jiŋ wialiŋ si jaŋ ŋaa lɛɛlɛ. Wia tiŋ u tiŋdaara u kɔ u tiŋtinna Jɔɔŋ teeŋ
a bul wialiŋ pu. 2 Ŋii nɛ Jɔɔŋ sɛi Wia wialiŋ ari wialiŋ kala Yesu Kirisito
si bula, ari wialiŋ kala u si na, a ŋaa wiaa deeŋba siada tiina. 3 Nialiŋ si
karimɛ wiaa deeŋba di niaa nii ari nialiŋ si jegile nii wiaa deeŋba a laa hɛ
ba tuɔsaa lɛ a tutoba, Wia jaŋ pɛba ma lɛ, bɛɛ wiaa bua-la wiaa deeŋba si
jaŋ ŋaa kpaga nɛ.

Jɔɔŋ chuɔlɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hɛ Esia lɛ

4 Mi-na Jɔɔŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi tasiŋ balipɛ-la si hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ. Wia lahɔrimɔ lɛ, u jaŋ leŋ di ma
hɔŋ ari yarifiɛlaa. U nɛ ŋaa nii-la si hɛ dimɛ, nii-la fa si hɛ dimɛ faa faa
kala ari nii-la si jaŋ kɔ. Wiaa deeŋba ma lii Wia Diŋsiŋ balipɛ-la si chiŋ
Wia kuori-kpasa-la sipaaŋ nɛ. 5 Ba lii Yesu Kirisito teeŋ nɛ. U nɛ ŋaa ba
siada tiina a kɛŋ wutitii. U nɛ suba. U nɛ bira ŋaa nii-la si laa sipaaŋ sii
suuŋ lɛ. U nɛ kɛŋ dunia kuoroo kala doluŋ. Má leŋ di la dɛnnu u si chola
ŋii a joŋ u chaliŋ a jaasɛ, a liisɛla haachɛba lɛ. 6 U nɛ leŋe la duu kala dii
kuoruŋ a timaa pi Wia, nii-la si ŋaa u Nyimma. U nɛ kɛŋ yiriŋ ari doluŋ
a kaa mu wuu. Ami. 7 Má bee na, u jaŋ to duoŋbiliŋbaanaa tuɔŋ kukɔ.
Nuu-kala jaŋ nau. Nuu-kala si joŋ kua tɔbu jaŋ nau. Ni-yiriba kala si hɛ
dunia lɛ jaŋ yel a tiŋ u wiaa. Wiiŋ deeŋ ŋaa wutitii nɛ. Ami.
8 La Tiina Wia si, “Mi nɛ ŋaa Alifa ari Omega. Mi-na Wii-jaribakɔ, mi nɛ
ŋaa nii-la si hɛ dimɛ ari nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa kala ari nii-la si jaŋ kɔ.”

Wialiŋ Jɔɔŋ si na ari duosoo tuɔŋ

9 Ma naaŋbie Jɔɔŋ nɛ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipima. A tiŋ Yesu Kirisito
wiaa nɛ ba to naasiŋ dɔgisɛla. Ama la nialiŋ si na hɛɛ-la ŋii a tiŋ u wiaa,
la ma jaŋ juu Wia kuorii-la tuɔŋ. Hɛɛ-la kala lɛ la kɛŋ kenyiri ari nyalima.
Mi fa bul Wia wiaa nɛ aŋ pɛ ŋaa Yesu Kirisito siada tiina. Ŋii wiaa nɛ tii
ba kɛŋmi kaa mu tiŋtee kubala baa yirɛ Patimɔs. Liiŋ gollo chu tiŋtee-la
kala. 10 La Tiina Wia tapulii kubala nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ku hɛmi lɛ
woruŋ. Ŋii nɛ mi nii nuu yiikori-bal mi hariŋ a nagɛ ba síi ŋmuu nyilliŋ
ŋii. 11 Ŋii nɛ yiikori-la bula pimi a bul, “Ŋmuŋsɛ wialiŋ kala ŋ síi na, a
joŋo tiŋ di ba kaa mu pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tasiŋ balipɛ-la
si hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ. Ba nɛ ŋla: Ɛfɛsis ari Simiina, Pɛgamɔm, Taataya,
Saadis, Filadɛlifia ari Laadisiya.”
12 Ŋii nɛ mi miira daasɛ hariŋ di mi na nii-la síi bul wiaa mi teeŋ. Mi si
daasa, mi na korunuŋ ba si yie joŋ chaanaa a didaŋ ba kiaa balipɛ, a kala
ŋaa sɛlimɛ. 13 Ka nuu chiŋ ba tutuɔbaaniŋ a nagɛ Nuhuobiine Bie, a laalɛ
gɛri-duduoŋ, ka u kɛŋ sɛlimɛ damɛrɛ a kaa vɔɔ u bɔyɛ. 14 U nyuŋ ari u
nyu-punaa kala pullɛ a nagɛ kuŋkunuŋ. U siaa kala nagɛ nyiŋ-geliŋ. 15 U
naasiŋ ma nagɛ ba si joŋ hɔɔŋ hɛ nyiniŋ lɛ u fiɛsɛ ŋii. U yiikoro ma nagɛ
lii-baliŋ síi pɛllu gbul gbul. 16 Ka u kori chɛŋwulaa balipɛ u na-diiŋ nisiŋ
lɛ, tokobiiŋ lii u niiŋ lɛ a ku lii. U niiriŋ balia kala didii nyagaga. Ka u siaa
kala tutul a nagɛ wii-pɔsuŋ si faasa pɔsɛ ŋii.

17 Mi si nau ŋii, mi tuu tel u sipaaŋ a piŋ dimɛ chim a nagɛ di mi suba.
Ŋii nɛ u joŋ u na-diiŋ nisiŋ daŋmi lɛ aŋ bula pimi, “Sí fawulluŋ fá, mi nɛ
ŋaa nii-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ ari nii-la si jaŋ hɛ dimɛ dunia didɛriŋ.
18 Mi nɛ ŋaa nii-la si weye. Mi fa suba nɛ, ama lɛɛlɛ mi weye nɛ a kaa mu
wuu, mi bira bi jaŋ suu. Mi kɛŋ suuŋ ari lɛlɛɛ doluŋ maa. 19 Lɛɛlɛ ŋmuŋsɛ
wialiŋ ŋ si na, wialiŋ si hɛ dimɛ ari wialiŋ si jaŋ ŋaa hariŋ. 20 Wialiŋ ŋ si
na ŋaa wu-faalia nɛ. Chɛŋwula-la balipɛ ŋ si na mi na-diiŋ lɛ ari korunu-la
ba si yie joŋ chaanaa a didaŋ ba kiaa balipɛ kɛŋ bubuɔŋ nɛ. Chɛŋwulaa
balipɛ-la nɛ ŋaa Wia tiŋdaaraa síi beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
a hɛ tasi-la balipɛ-la si hɛ Esia tiŋteeŋ lɛ. Korunu-la ba si yie joŋ chaanaa
a didaŋ ma nɛ ŋaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tasiŋ balipɛ-la si hɛ
Esia tiŋteeŋ lɛ.

2

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Ɛfɛsis niaa

1 Mi-na nii-la si kori chɛŋwula-la balipɛ mi na-diiŋ nisiŋ lɛ aa vɛŋ
korunu-la ba si yie joŋ chaanaa a didaŋ balipɛ tuɔŋ, mi nɛ tiŋ tiŋdaariŋ
deeŋ di ba kaa mu pi Wia tiŋdaari-la síi beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa
hilimi Ɛfɛsis lɛ.
2 Mi jiŋ ma wu-ŋaalaa nɛ. Mi jiŋ tiŋtimii-la ma síi tiŋ nɛ. Wii-kala lɛ ma
dii kenyiri nɛ a nyalimɛ woruŋ. Mi jima ma di ni-bɔŋŋɔɔ bi dɔŋɔ lɛ wuo.
Niaa dɔŋsuŋ nyia wiaa ari ba ŋaa Wia naŋzɔɔba nɛ. Ma yie magisɛ niaa
deeŋba a na di baa nyia nɛ. 3 Mi jima ari ma kɛŋ kenyiri nɛ aa nyalimɛ.
Ma na hɛɛŋ a tiŋ mi wiaa aŋ ha bi lɔlɔ. 4 Ama wii nɛ mi kɛŋ arima. Ma fa
si chomi ŋii buŋbuŋ-la, ma bira bimi ŋii cho. 5 Ŋii wiaa, mii chɛ di ma jiŋ
wii-la lɛ ma si tele nɛ. Má birimɛ a ŋiŋaa wialiŋ ma fa síi ŋaa buŋbuŋ-la
nɛ. Di ŋii dee, mi jaŋ ku paa ma koru-la, see di ma birima lii ma wu-ŋaalaa
lɛ aa ŋaa buŋbuŋ wialiŋ. 6 Ama ma bɛrɛ Nikɔlaata niaa wu-ŋaalaa nɛ. Mi
ma bɛrɛ niaa deeŋba wu-ŋaalaa lɛ. 7 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
lee-kala Esia lɛ. Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani, mi jaŋ leŋ duu dii tia-la
nɛnɛɛ síi pi niaa miisiŋ a hɛ Wia-jaŋ lɛ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Simiina niaa

8 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba a pi Wia tiŋdaari-la síi beŋ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Simiina lɛ. Wiaa deeŋba lii mi-na nii-la
fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ nɛ. Mi jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu dunia didɛriŋ. Mi nɛ
suba aŋ bira sii suuŋ lɛ.
9 Bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Simiina lɛ di mi jiŋ wialiŋ síi
walimɛba nɛ, a jiŋ ari ba ŋaa summoo nɛ (ama Wia teeŋ, ba ŋaa kuoroo
nɛ). Niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ aa chei ma yiriŋ. Niaa deeŋba kɛŋ ba titia
ari ba ŋaa J̱u timma nɛ aŋ bi J̱u timma ŋaa. Baa to Sitaani hariŋ
nɛ. 10 Muasuaa ma nialiŋ si hɛ Simiina lɛ jaŋ na hɛɛŋ woruŋ, ama ma
sí fawulluŋ fá a tiŋ hɛɛ-la wiaa. Má bee na, Sitaani ŋaa siri nɛ duu kɛŋ
ma dɔŋsuŋ tɔ dia a magisɛma. Hɛɛ-la jaŋ yi tapulaa fii. Di ba níi chɛ di
ba kpuma maa, ma-na há chiŋ ma yarida naaŋ lɛ. Di ma nɛ ŋaa ŋii, mi
jaŋ joŋ mii-zɔmuŋ pima Wia-jaŋ lɛ. 11 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
lee-na kala Esia lɛ. Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani, duu nɛ suba, u bira
bi jaŋ suu liamiŋ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Pɛgamɔm niaa

12 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ wialiŋ pi Wia tiŋdaari-la síi beŋ nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi taŋ-la ba síi yirɛ Pɛgamɔm lɛ. Mi nɛ nii-la
si kori tokobiiŋ, u niiriŋ balia kala didii nyagaga. Bula piba di mi nɛ bul
wiaa deeŋba.

13 Mi jiŋ lee-la ma si hɛ nɛ. Dimɛ nɛ Sitaani dii kuoruŋ. Ma ha kɛŋ mi
yiriŋ woruŋ a ŋaa mi yarida. Ma dɔŋɔ tiina Aŋtipas faa bul mi wiaa aa pi
niaa. U fa ŋaa mi siada tiina titii nɛ. Ŋii nɛ ba kpuu. Ba kpuu lee-la Sitaani
si hɛ nɛ. 14 Ma ŋaa kukeri nɛ, ama wiaa baŋmɛnɛ nɛ ma ŋaa chei. Niaa
dɔŋsuŋ hɛ ma tuɔŋ a tuto wialiŋ baal-la ba síi yirɛ Beelam fa síi dagu. U
nɛ dagɛ kuoru kubala baa yirɛ Balak duu nyisɛ Iziral tiŋŋaa di ba didii
vuiaa kiaa aŋ pɛ ŋiŋaa wu-liiliŋ. 15 Niaa dɔŋsuŋ hɛ ma tuɔŋ a ma tuto
wu-bɔmɔ-la Nikɔlaata timma-la síi dagu. 16 Ŋii wiaa, má birima lii wialiŋ
lɛ, di ŋii dee mi jaŋ kɔ lɛɛlɛ a kɛŋ mi niiŋ wu-bulaa si nagɛ tokobiiŋ, a
kɛŋma yuo laaliŋ. 17 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wialiŋ Wia
Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Esia tiŋteeŋ lɛ.
Nii-la kala si yuo dii Sitaani, mi jaŋ joŋ kudiile-la si hɛ Wia-jaŋ a pu, a
joŋ tabii-pula ma a pu. Mi jaŋ ŋmuŋsɛ yiri-faliŋ a hɛ tabii-la lɛ. Yiri-la
nuu-kala bi jaŋ jimu, see nii-la si laa tabii-la duŋduŋa.”

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Taataya niaa

18 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pi Wia tiŋdaari-la síi beŋ
nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi taŋ-la ba síi yirɛ Taataya lɛ. Mi-na Wia
Bie nɛ bul wiaa deeŋba. Mi siaa nagɛ nyiŋ-geliŋ nɛ, ka mi naasiŋ ma nagɛ
hɔɔŋ ba si chɛsɛ u faasa tutul.

19 Bula piba a bul di mi jiŋ ba tiŋtiŋŋaa nɛ. Mi jiŋ ŋii ma nialiŋ si hɛ
Taataya lɛ si cho niaa, ari ŋii ma si kɛŋ yarida, ari ŋii ma síi pɛ niaa lɛ. Mi
jiŋ ŋii ma si kɛŋ kenyiri aa nyalimɛ wii-kala lɛ. Mi jima ari tiŋtiŋŋa-la ma
síi tiŋ hariŋ nɛ kpia buŋbuŋ tiŋtimii-la ma fa si tima. 20 Ma ŋaa kukeri,
ama wiaa baŋmɛnɛ nɛ ma ŋaa chei. Haal kubala nɛ hɛ ma tuɔŋ aa dagɛ
wu-bɔŋŋɔɔ, ka ma buu kire. Haal-la ba síi yirɛ Jɛzɛbɛl nɛ ŋii. Haala deeŋ
kɛŋ u titia ari uu bul Wia wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Uu nyia nɛ. Uu
dagɛ mi niaa di ba ŋiŋaa wu-liiliŋ aŋ pɛ didii vuiaa kiaa nɛ. 21 Mi pi haala
deeŋ woŋbiiŋ duu birima lii u haachɛba lɛ nɛ, ka u via aŋ ŋiŋaa wu-liiliŋ.
22 Ŋii wiaa, má bee na, mi jaŋ leŋ duu wiilɛ woruŋ a piŋ. Nialiŋ ma kala
síi tou a ŋiŋaa wu-bɔmɔ-la, mi jaŋ leŋ di ba ma faasa na hɛɛŋ, see di ba
birima lii ba wu-ŋaala-la lɛ. 23 Mi saa jaŋ ŋmoo nialiŋ síi to u hariŋ kpu.
Di mi nɛ ŋaa ŋii, nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aa hilimi jaŋ jiŋ ari mi
jiŋ nuu-kala tuɔbiinaa nɛ. Nuu-kala si tima magɛ ŋii, ŋii nɛ mi jaŋ ti̱mu.
24 Ama niaa dɔŋsuŋ hɛ ma tuɔŋ Taataya lɛ a bi wialiŋ haala deeŋ síi dagu
ka to. Niaa dɔŋsuŋ kɛŋba kaa yirɛ Sitaani wu-luɔrɛ bulaa nɛ. Ma biba to.
Mi bi jaŋ vɔɔ chugi-yuŋoo chuŋma. Wiiŋ deeŋ duŋduŋ nɛ mii chɛ di mi
bula pima: 25 Wutitii-la ma si kɛnɛ, má kɛnu woruŋ a mu yi tapulii-la mi
si jaŋ kɔ. 26 Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani aŋ pɛ kɛŋ mi wu-dagaa, a
titiŋ mi tiŋtiŋŋaa a kaa mu yi u miisiŋ didɛriŋ, mi jaŋ pu doluŋ duu bibeŋ
dunia niaa kala. 27 Tiina jaŋ bibeŋ dunia niaa ari kpaasa. U jaŋ viviirɛba
ari ba si yie ŋmoo pupoiŋ ŋii u yɛrɛ muno muno. Dol-la titia mi Nyimma
si joŋo pimi, u titia nɛ mi jaŋ joŋo pu. 28 Mi jaŋ leŋ di tiina tutul a nagɛ
nanyualuŋ síi tul ŋii. 29 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wialiŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa di aa hilimi Esia tiŋteeŋ
lɛ.

3

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Saadis niaa

1 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba a kaa mu pi Wia tiŋdaari-
la sí beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Saadis lɛ. Bula piba a bul di
mi-na Tiina si kɛŋ Wia Diŋsiŋ balipɛ-la aŋ pɛ kɛŋ cheŋwulaa balipɛ-la nɛ
bul wiaa deeŋba piba.
Mi jiŋ ma Saadis niaa tiŋtiŋŋaa kala nɛ. Ma laa yiriŋ ari ma weye nɛ,
ama ma suba nɛ. 2 Má sii doŋ lɛ aŋ pɔ di ni-kaanaa si ka, di ba kɛŋ doluŋ
a sí suu. Má ŋaa ŋii, bɛɛ wiaa tiŋtimii-la ma síi tiŋ bi Wia kpaga. 3 Má
liise yi wialiŋ ma si nia aŋ laa maa. Má kɛŋba woruŋ aŋ birima lii ma
haachɛba lɛ. Di ma nɛ bi doŋ lɛ sie, mi jaŋ luɔra kɔ ari gaara. Ma bi jaŋ
wuo jiŋ bua-la mi si jaŋ kɔ ma teeŋ. 4 Ari ŋii kala ni-titiiba baŋmɛnɛ nɛ
ha hɛ Saadis lɛ. Niaa deeŋba bi disinniŋ kɛnɛ. Ba nɛ jaŋ laalɛ gɛri-pulluŋ
a to mi hariŋ, bɛɛ wiaa ba magɛ ŋii nɛ. 5 Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani,
u tiina jaŋ laalɛ gɛri-pulluŋ. Mi bi jaŋ kpu u yiriŋ ta miisiŋ teŋ-la tuɔŋ.
Mi jaŋ suri mi niiŋ a yirɛ u yiriŋ mi Nyimma Wia ari u tiŋdaaraa sipaaŋ.
6 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula
pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Esia tiŋteeŋ lɛ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Filadɛlifia niaa

7 Ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba kaa mu pi Wia tiŋdaari-la síi beŋ nialiŋ si laa
Yesu wiaa dii aa hilimi Filadɛlifia lɛ. Mi nɛ ŋaa Tuɔ-pul Tiina ari Ni-titii
ma, mi nɛ kori Devit taŋ-la boribiiŋ. Duu nɛ suro, nuu-kala bi wuo kaa tɔ,
duu nɛ bira kaa tɔ ma, nuu-kala bi wuo suri.
8 Mi jiŋ ma tiŋtiŋŋaa nɛ. Má bee na, mi kɛŋ boro kaa suri nɛ a pima.
Nuu-kala bi wuo kaa tɔ. Mi jima ari ma doluŋ bi yugɛ, ama ma haa to
mi niiŋ wiaa a bi mi yiriŋ kaa faa. 9 Má bee na, mi jaŋ leŋ di nialiŋ síi to
Sitaani a nyia wiaa bul ari ba ŋaa Ju̱u tiŋŋaa aŋ bi Ju̱u timma ŋaa, mi jaŋ
leŋ di ba ku tuu kpirimi ma sipaaŋ, di ba jiŋ ari mi choma nɛ. 10 Muapilii
mi jaŋ leŋ di dunia niaa kala na hɛɛŋ. Ba jaŋ magisɛba woruŋ. Ama mi bi
jaŋ leŋ di ma juu hɛɛ-la lɛ, bɛɛ wiaa ma to mi niiŋ wiaa nɛ a kɛŋ kenyiri
ari nyalima maa. 11 Mii kɔ nɛ lɛɛlɛ. Má faasa kɛŋ ku-la ma si kɛnɛ, di
nuu-kala sí ma time kaa laa ma teeŋ. 12 Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani,
mi jaŋ leŋ duu birimɛ jebiiŋ a hɛ Wia-dia tuɔŋ. U-na bi jaŋ kɔ duu lii Wia-
dia-la tuɔŋ. Mi jaŋ ŋmuŋsɛ Wia yiriŋ a hɛu lɛ, a ŋmuŋsɛ Wia-jaŋ yiriŋ
ma hɛu lɛ. Jaŋ-la nɛ ŋaa Jerusalɛm falii-la si lii Wia-jaŋ ku tuu. Mi ma jaŋ
ŋmuŋsɛ mi titia yiri-faliŋ a hɛu lɛ. 13 Digilaa tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa
a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
Esia tiŋteeŋ lɛ.

Wialiŋ ba si ŋmuŋsa pi Laadisiya niaa

14 Mi bira bula piŋ di ŋ ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba kaa mu pi Wia tiŋdaari-la
síi beŋ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Laadisiya taŋ-la lɛ. Mi nɛ ŋaa
nii-la ba síi yirɛ "Ami", a ŋaa siada-titii maa, nii-la lɛ Wia si to a ŋaa dunia,
mi níi bul wiaa deeŋba.
15-16 Mi jiŋ tiŋtimia-la ma si tiŋ nɛ. Ma ŋaa tɔlɔ tɔlɔ nɛ. Ma bi fiɛla, ma
bira bi liŋ maa. Mi fa cho di ma fiɛla koo di ma liŋ. Ama ma ŋaa tɔlɔ tɔlɔ
nɛ. Ma bi fiɛla, ma bira bi liŋ maa. Ŋii wiaa mi jaŋ puusɛma ta. 17 Ma yie
bigisi ma titia lɛ a bul di ma kɛŋ kiaa nɛ, ma bira bi kuŋ-kala chɛ kika.
Ama ma bi jiŋ ari ma ŋaa summoo a ŋaa nisusu timma a ŋaa nyulima
aŋ kɛŋ yaribiree maa. 18 Ŋii wiaa mi bula pima di ma yɔɔ sɛlimɛ-la ba si
chɛsɛ di ma wuo kuori a yɔɔ gɛri-pulluŋ maa a laalɛ a tɔ ma yaribiree di

hiisiŋ síma kɛŋ niaa tuɔŋ. Má yɔɔ nuuŋ ma a hɛ ma siaa a wuo nina. [19] Di
nialiŋ mi si cho nɛ ŋaa wii chei, mi yie dagɛba nɛ a kɛŋba bil woŋbiiŋ
lɛ. Ŋii wiaa, má fiɛsɛ siiŋ a birima lii ma haachɛba lɛ. [20] Má bee-na, mi
chiŋ boiŋniiŋ nɛ aa ŋmoo. Nii-la kala si nii mi yiikoro a kɛŋ boro suri, mi
jaŋ ku juu u teeŋ, di la duu kala dii kiaa. [21] Nii-la si wuo yuo dii Sitaani,
mi jaŋ puu woŋbiiŋ duu pɛ hɔŋ mi kuori-kpasa nyuŋ ari mi ma si wuo
yuo dii Sitaani ŋii a pɛ hɔŋ mi Nyimma kuori-kpasa nyuŋ ŋii. [22] Digilaa
tiŋŋaa, má wuoli ma digilaa a nii wialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si bula pi nialiŋ
si laa Yesu wiaa dii aa hilimi lee-kala Esia tiŋteeŋ lɛ.

4

Baa dɛnnɛ Wia Wia-jaŋ lɛ

[1] Wiaa deeŋba kala si ŋaa hariŋ, mi beŋ wia nyuŋ a na di Wia-jaŋ boro
suro. Ŋii nɛ mi nii yiikori-la fa síi bul wiaa mi teeŋ buŋbuŋ-la a nagɛ nyile.
U bira bula pimi a bul, "Kɔ daha di mi dagiŋ wialiŋ si jaŋ ŋaa wiaa deeŋba
hariŋ." [2] Bua-la lɛ di Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛmi lɛ, ŋii nɛ mi beŋ a na Wia-jaŋ
a na Wia kuori-kpasa-la duu chiŋ dimɛ, ka nuu hɔŋ u nyuŋ. [3] Nii-la fa si
hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ tutul a nagɛ tabiiŋ síi tul a nagɛ jinalia, ari tabiiŋ
si fiɛsa a nagɛ chaliŋ. Ka duoŋsia golli kuori-kpasa-la chu. Duoŋsia-la
fa nagɛ tabiiŋ si nagɛ jɔgɔ-liiŋ nɛ. [4] Ŋii nɛ mi na kuori-biisiŋ kpasinniŋ
mara ari banɛsɛ di ba golli kuori-kpasa-la. Nihiasiŋ mara ari banɛsɛ hɔŋ
ba nyuŋ a laalɛ gɛri-pulluŋ, a chu sɛlimɛ kuori-nyuŋ-chuuluŋ. [5] Ŋii nɛ
ka kpasa-la leriŋ liligisɛ a nagɛ duonuŋ síi ligisɛ ŋii, ka yiikoro ma dɔŋ, a
nagɛ duonuŋ síi kpia a lii kpasa-la leriŋ. Ŋii nɛ ka nyiŋ-daasiŋ balipɛ ma
didii nyininŋ kuori-kpasa-la sipaaŋ. Nyiŋ daasi-la nɛ ŋaa Wia Diŋ-zɔmɔ-la
balipɛ. [6] Ka kuori-kpasa-la sipaaŋ kuŋ piŋ a nagɛ mugi-baliŋ si tul ŋii pal
pal, a pulla nagɛ duoŋ-tabiiŋ.

Ka kiaa banɛsɛ si weye golli kuori-kpasa-la chu a kɛŋ sii-kɛnɛ, sipaaŋ ari
hariŋ kala. [7] Kialiŋ banɛsɛ-la dɔŋɔ nagɛ naachigiŋ, dɔŋɔ ma nagɛ nɛ-bele,
dɔŋɔ ma siaa a nagɛ nuhuobiine, dɔŋɔ ma nagɛ kachuuŋ síi fi̱l. [8] Kialiŋ
kuŋ-kala kɛŋ kiŋkɛsiŋ balidu balidu nɛ. Ba bira kɛŋ siaa sipaaŋ ari hariŋ
kala. Titaŋiŋ ari wiihɛyɛ kala ba yie yiyii yiilaa, ba bi tɔrɛ. Yiila-la ba síi
yii nɛ ŋla:

"Wii-jaribakɔ, ŋ ŋaa Tuɔ-pul Tiina nɛ,
ŋ nɛ nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa kala, ari nii-la si hɛ dimɛ, ari nii-la si jaŋ kɔ."

[9] Kialiŋ si weye yii yiilaa a dɛnnɛ nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ. Ba
yie lɔllu a yiyirɛ u yiriŋ maa. Nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ jaŋ hɛ dimɛ
a kaa mu wuu. [10] Bua-na kala kialiŋ banɛsɛ-la si weye nɛ yii yiilaa, nihiasiŋ
mara ari banɛsɛ-la ma yie tuu kpirimi a chuɔlɛ nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la
nyuŋ a hɛ dimɛ a kaa mu wuu. Ba yie suri ba kuori-nyuŋ-chuuluŋ a bil
kpasa-la sipaaŋ aŋ yiyii yiilaa a bul,

[11] "La Tiina Wia, u maga di la chuɔluŋ,
u maga di la dɛnniŋ a yiyirɛ ŋ yiriŋ,
ŋ nɛ Doluŋ Tiina. Ŋ nɛ ta kuŋ-kala,
ŋ tuɔtɔruŋ lɛ nɛ ŋ taba ba hɛ dimɛ."

5

Ba joŋ teŋ-chuoluŋ a pi Pie-bie

1 Ŋii nɛ ka mi na di nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ, duu kori teŋ-
chuoluŋ u na-diiŋ nisiŋ lɛ. Ba ŋmuŋsɛ teŋ-la tuɔŋ ari hariŋ kala a mɛrɛ,
aŋ kɛŋ kiaa balipɛ kaa magilɛ. 2 Ŋii nɛ mi na Wia tiŋdaari-duo kubala duu
faasa heeli a bul, "Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo lɛrɛ kialiŋ ba si kaa mɛrɛ teŋ-la aŋ
beŋ teŋ-la?" 3 Ama mi bi nuu-kala na si jaŋ wuo lɛrɛ teŋ-la. Nuu-kala tuo
Wia-jaŋ lɛ, nuu-kala tuo tiŋteeŋ ma lɛ, nuu-kala tuo lɛlɛɛ-jaŋ ma si wuo
lɛrɛ teŋ-la beŋ. 4 Mi si bi nuu-kala na si wuo lɛrɛ teŋ-la beŋ, mi faasa yel.
5 Ŋii nɛ nihiasi-la mara ari banɛsɛ-la dɔŋɔ bula pimi a bul di mi sí yel, di
mi bee na nii-la ba síi yirɛ "Juda niaa tuɔŋ Naachigiŋ", u lii Devit doho
niaa tuɔŋ nɛ, u nɛ wuo yuo dii Sitaani. Ŋii wiaa u jaŋ wuo suri teŋ-la a
lɛrɛ kialiŋ balipɛ-la ba si kaa mɛrɛ.

6 Ŋii nɛ mi beŋ a na Pie-bie duu chiŋ kuori-kpasa-la ari kialiŋ banɛsɛ-la
si weye ari nihiasi-la tutuɔbaaniŋ. U si chiŋ lee-la, u nagɛ di ba fa kpua
nɛ. U fa kɛŋ nyilliŋ balipɛ ari siaa ma balipɛ. Sia-la balipɛ nɛ ŋaa Wia
Diŋsiŋ balipɛ Wia si ta ba ku tuu dunia sɛmɛ-na kala. 7 Ŋii nɛ Pie-bie-la
mu laa teŋ-la, nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ na-diiŋ nisiŋ lɛ. 8 U si laa
teŋ-la, kialiŋ banɛsɛ-la si weye ari nihiasiŋ mara ari banɛsɛ-la, ba kala tuu
kpirimi Pie-bie-la sipaaŋ a chuɔlu. Nihiasi-la kala kori chenniŋ ari sɛlimɛ
gbaŋsiŋ maa. Gbaŋsi-la su̱ ari suɔru-si-la ba si nyiga pi Wia. Wia niaa
Wii-chuɔluŋ nɛ ŋaa suɔru-si-la. 9 Ŋii nɛ nihiasi-la ari kialiŋ si weye ta ba
yiili-faliŋ aa yii,

"Ŋ nɛ wuo laa teŋ-la ba si mɛrɛ,
a lɛrɛ kialiŋ ba si kaa magilɛ,
bɛɛ wiaa ba kpuŋ nɛ. Ba si kpuŋ ŋii, ŋ joŋ ŋ chaliŋ a yɔɔ nuhuobiine miisiŋ a pi Wia.
Nialiŋ ŋ si yɔbɔ lii ni-yiriba kala tuɔŋ nɛ aa bul yiikori-yiriba, a hɛ ta-yiriba ari tiŋtee-yiriba kala lɛ.
10 Ŋ leŋe nialiŋ ŋ si yɔbɔ, dii kuoruŋ nɛ a laa niaa nyuŋ a tima pipi Wia.
Ba jaŋ beŋ tiŋteeŋ kala."

11 Ŋii nɛ mi beŋ a na di Wia tiŋdaaraa bui buiba bui ku golli kuori-kpasa-
la ari kialiŋ si weye ari nihiasi-la. Mi nia di ba faa bul wii nɛ. 12 Wii-la ba
fa síi bul ari yiikori-baliŋ nɛ ŋla:

"Pie-bie-la ba si kpua nɛ maga duu kɛŋ doluŋ a bibeŋ niaa.
U nɛ maga duu kɛŋ kiaa, ari wu-jimiŋ, ari doluŋ kuŋ-kala lɛ.
U nɛ maga duu kɛŋ yiriŋ, di niaa dɛnnu a chuɔlu."

13 Ŋii nɛ ka mi nii kialiŋ kala si hɛ Wia-jaŋ, ari kialiŋ kala si hɛ dunia lɛ,
ari kialiŋ si hɛ lɛlɛɛ-jaŋ, ari kialiŋ kala si sagɛ mugi-baliŋ nyuŋ, ari kuŋ-na
kala si hɛ dimɛ di baa bul wiaa. Ba si,

"Nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ ari Pie-bie-la,
ba nɛ wuo chuɔlɛba a piba yiriŋ a dɛnnɛba.
Ba nɛ maga di ba kɛŋ doluŋ kuŋ-kala lɛ a kaa mu wuu."

14 Ŋii nɛ kialiŋ banɛsɛ-la si weye bul di Ami. Ŋii nɛ nihiasi-la tuu kpirimi
a chuɔlɛ Wia.

6

Pie-bie-la kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ suri

1 Ŋii nɛ mi na di Pie-bie-la suri kialiŋ ba fa síi kaa magilɛ teŋ-la dɔŋɔ.
Ŋla nɛ mi nii kialiŋ si weye banɛsɛ-la dɔŋɔ duu bul wiaa. U yiikoro nagɛ
duonuŋ síi kpia nɛ. U yirɛmi a bul di mi kɔ. 2 Ŋii nɛ mi bee na ja-pula
di nuu hɔŋ u nyuŋ a kori toŋ. Ba joŋ kuori-nyuŋ-chuulo pu. U lii a yuo
laaliŋ dii lee-na kala.

3 Ŋii nɛ Pie-bie-la bira kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ teŋ-la ku-liamiŋ kaa
suri. Ŋii nɛ mi bira nii di kialiŋ banɛsɛ-la si weye liamiŋ tiina bira yirɛmi
a bul di mi kɔ. 4 Ŋii nɛ mi bee a na jaaba dɔŋɔ di u ku lii. Jɔɔ-la ŋaa
ja-fiaŋ nɛ a faasa fiɛsɛ, ka nuu hɔŋ u nyuŋ. Ŋii nɛ ba pi tiina woŋbiiŋ
duu kɛŋ yuosuŋ kaa kɔ dunia, di niaa yuyuo dɔŋɔ a kpukpu dɔŋɔ. Ba joŋ
tokobii-bal nɛ a hɛ u nisiŋ lɛ.

5 Pie-bie-la bira kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ teŋ-la ku-torimuŋ kaa suri.
Ŋii nɛ kialiŋ si weye, tori tiina yirɛmi a bul di mi kɔ. Ŋii nɛ mi na ja-bine
di nuu hɔŋ u nyuŋ a kori saniya u nisiŋ lɛ. 6 Ŋii nɛ mi nii yiikoro si nagɛ
nuu yiikoro. Yiikori-la lii kialiŋ banɛsɛ-la si weye tutuɔbaaniŋ nɛ. Ŋii nɛ
tiina bul, “Ba jaŋ yallɛ folimiaa gbaŋa kubala, a yi chɛ-bala tiŋtinna si yie
laa u time magɛ ŋii, ka di miaa gbaŋsiŋ batori ma yi chɛ-bala tiŋtinna
time. Ama nuuŋ ari siniŋ, ba-na wii tuo.”

7 Ŋii nɛ Pie-bie-la bira kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ teŋ-la nɛsɛmiŋ kaa
suri. Ŋii nɛ kialiŋ banɛsɛ-la si weye nɛsɛmiŋ tiina yirɛmi a bul di mi kɔ.
8 Ŋii nɛ mi beŋ a na jaaba di nuu hɔŋ u nyuŋ. Jɔɔ-la naginiŋ lii. Nii-la si
jila yiriŋ nɛ suuŋ, ka lɛlɛɛ-jaŋ tuto u hariŋ. Ŋii nɛ Wia piba doluŋ di ba
kpu nuhuobiinee kala si hɛ dunia sɛsi-la banɛsɛ dɔŋɔ. Ba jaŋ kɛŋ tokobii-
la a kpu dɔŋsuŋ, di losuŋ ma kpu dɔŋsuŋ. Nyanyalaa ari baga kiaa ma
kpu dɔŋsuŋ.

9 Pie-bie-la si kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ teŋ-nɔŋ-la kaa suri, ŋii nɛ mi
bee na nialiŋ ba si kpua diŋsiŋ di ba hɛ Wia-dia koru-la bubuɔŋ, lee-la ba
si yie nyigɛ ku-suɔ-siŋ a pipi Wia. Nialiŋ ba si kpua faa bul Wia wiaa nɛ
a fa ŋaa la Tiina Kirisito siada tiŋŋaa maa, ŋii nɛ tii ba kpuba. 10 Ŋii nɛ
ba ŋmoo niiŋ vil vil aa bul, “La Tiina Wii-jaribakɔ, ŋ ŋaa Tuɔ-pul Tiina nɛ
a kɛŋ wutitii maa, bua bɛɛ lɛ nɛ ŋ jaŋ dii nialiŋ si kpula sariya a dɔgisɛ
nialiŋ si hɛ dunia lɛ a tiŋ la wiaa?” 11 Ŋii nɛ Wia joŋ gɛri-pula a pi ba kuŋ-
kala aŋ bula piba di ba gbɛrɛ a wiesi muapilii, see di ba kpu ba tiŋtinni
dɔŋsuŋ ari ba naaŋbiiri-la dɔŋsuŋ a magɛ ŋii u síi chɛ.

12 Pie-bie-la si kɛŋ kialiŋ ba si kaa magilɛ teŋ-du-la kaa suri, mi bee na
di tiŋteeŋ faasa zigili. Ŋii nɛ wii-pɔsuŋ kala biri lim ari chɛŋ-birimiŋ,
chɛŋ-pula ma fiɛsɛ a nagɛ chaliŋ. 13 Ka chɛŋwulaa lii wia nyuŋ a ku tuu
tiŋteeŋ, ari ta-faaŋ peliŋ si yie ŋaa tutogo yuori ŋii. 14 Ŋii nɛ wia nyuŋ
kala lɛl a nagɛ ba si yie kɛŋ bɔsɔ chuoli ŋii. Peel-na kala ari lee-na kala liiŋ
si gollo chu, ba kala sii ba leree. 15 Ŋii nɛ dunia kuoroo, ari ni-balaa, ari
laali-yuori-hiasiŋ, ari nialiŋ si kɛŋ kiaa, ari nialiŋ si kɛŋ doluŋ, ari nuu-
kala, yosuŋ ari nialiŋ kala si tii ba titia, ba kala fá juu faa bu-buɔsuŋ ari
peeli-pɛgisiŋ lɛ. 16 Ŋii nɛ ba yiyirɛ peele-la ari busu-la a bul di ba tele tɔba
lɛ, di Pie-bie-la ari nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ siaa síba na. Baa fá
Pie-bie-la si na baaniŋ nɛ. 17 Ba bul ŋii, bɛɛ wiaa tapulii-la Wia si jaŋ na
baaniŋ dunia niaa nyuŋ yie nɛ. Nuu-kala bi Wia sipaaŋ wuo chiŋ.

7

Iziral tiŋŋaa tuɔŋ nialiŋ ba si magila

1 Wiaa deeŋba kala hariŋ, mi na Wia tiŋdaaraa banɛsɛ di ba chiŋ tiŋteeŋ
laŋgorunuŋ banɛsɛ-la lɛ. Ba fa kɛŋ dunia laŋgorunu-la banɛsɛ kala, di
peliŋ sí lu dunia lɛ. Tiŋteeŋ ari mugi-baliŋ ari tiisiŋ kala bi jaŋ na peliŋ.
2 Ŋii nɛ ka mi na Wia tiŋdaara dɔŋɔ duu to wii-pɔsuŋ lɛ aa jil wia nyuŋ,
a kori ku-la Wia-la si weye si kaa magilɛ u niaa. Ŋii nɛ u faasa yirɛ Wia
tiŋdaara-la banɛsɛ Wia fa si piba doluŋ di ba chei tiŋteeŋ ari mugi-baliŋ.

3 Ŋii nɛ u bula pi Wia tiŋdaaraa banɛsɛ-la a bul, “Ma sí tiŋteeŋ koo mugi-
baliŋ koo tiisiŋ chei, see di la magilɛ la Tiina Wia tiŋtinnaa ba tilliŋ lɛ.”
4 Ŋii nɛ ba dagɛ nialiŋ Wia si magilɛ ba niiŋ pimi. Ba ŋaa bui bui zɔlɔ ari
mahiŋ balia ari banɛsɛ nɛ. Niaa deeŋba lii Iziral ni-yiriba tuɔŋ nɛ. 5 Niaa
bui fii ari balia nɛ u magilɛ Juda doho niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari balia ma
lii Rubiŋ doho niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari balia ma lii Gad doho niaa tuɔŋ.
6 Niaa bui fii ari balia ma lii Asa doho niaa tuɔŋ, Nafitali doho niaa tuɔŋ
maa, niaa bui fii ari balia. Niaa bui fii ari balia ma lii Manaasi doho niaa
tuɔŋ. 7 Niaa bui fii ari balia ma lii Simiaŋ doho niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari
balia ma lii Liivai doho niaa tuɔŋ. Niaa bui fii ari balia ma lii Izakai doho
niaa tuɔŋ. 8 Niaa bui fii ari balia ma lii Zɛbuluŋ doho niaa tuɔŋ. Niaa bui
fii ari balia ma lii Josɛf doho niaa tuɔŋ. U magilɛ niaa bui fii ari balia ma
Bɛnjamiŋ doho niaa tuɔŋ.

Ni-daŋ-la si dɛnnɛ Wia

9 U ŋii hariŋ nɛ mi beŋ a na ni-daŋ-daŋ, nuu bi ba wuo diisɛ. Ba lii
dunia sɛmɛ-na kala a lii tiŋtee-yiriba, ari ni-yiriba, ari ta-yiriba, aa bul
yiikori-yiriba. Mi na di ba chiŋ kuori-kpasa-la ari Pie-bie-la sipaaŋ a laalɛ
gɛri-pul-duduosuŋ, a kori abɛɛ pipaariŋ ba nisiŋ lɛ. 10 Ni-daŋ-la faasa ŋaa
goŋ aa bul, “La Tiina Wia si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ ari Pie-bie-la, ba nɛ
kɛŋ doluŋ di ba wuo laala ta.” 11 Ka Wia tiŋdaaraa kala china golli kuori-
kpasa-la ari nihiasi-la ari kialiŋ banɛsɛ-la si weye. Ŋii nɛ Wia tiŋdaara-
la tuu kpirimi kuori-kpasa-la sipaaŋ a chuɔlɛ Wia 12 a bul, “Ami. La jaŋ
chuɔlɛ la Tiina Wia a dɛnnu aa lɔllu, bɛɛ wiaa u nɛ kɛŋ doluŋ ari wu-jimiŋ
a kaa mu wuu. Ami.”
13 Ŋii nɛ nihiasi-la dɔŋɔ piɛsɛmi a bul, “Kubɛɛba nɛ laalɛ gɛri-pul-
duduosuŋ ŋii, nii nɛ ba lii?” 14 Ŋii nɛ mi bula pu a bul, “Ŋ nɛ jima, mi
kuhiaŋ.” Ŋii nɛ u bula pimi a bul, “Niaa deeŋba nɛ Wia liisɛ hɛɛ-bal-la
tuɔŋ. Ba chɛsɛ ba gɛnniŋ Pie-bie-la chaliŋ lɛ, ba lii a pullɛ. 15 Ŋii nɛ tii
ba chiŋ Wia kuori-kpasa-la sipaaŋ a tima pupu wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala
Wia-dia lɛ. Nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la lɛ nɛ jaŋ kiese tɔba lɛ. 16 Losuŋ
bira bi jaŋ kɛŋba, lii-nyuasuŋ ma bi jaŋ kɛŋba, wii-pɔsuŋ bi jaŋ kpuba,
wulimiŋ ma bi jaŋ kɛŋba. 17 Wii-kala bi jaŋ ŋaaba, bɛɛ wiaa Pie-bie-la si
chiŋ Wia kuori-kpasa-la sipaaŋ nɛ jaŋ bibeŋ ba nyuŋ, ari pie-daara si yie
beŋ u piesee nyuŋ ŋii. U nɛ jaŋ kɛŋba kaa mu lii-bulo leriŋ, lii-la síi pi
niaa miisiŋ. Wia ma jaŋ fiisɛ ba sii-liiriŋ ta.”

8

Pie-bie-la kɛŋ teŋ-kaaniŋ suri

1 Ŋii nɛ Pie-bie-la suri kialiŋ ba si kaa magilɛ teŋ-la balipɛ-la ku-kaaniŋ.
U si suro dɛrɛ, Wia-jaŋ kala ŋaa fuii a yi magina kubala. 2 Ŋii nɛ aŋ ka mi
na Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si yie chiŋ Wia sipaaŋ. Ba piba nyilliŋ balipɛ.
3 Wia tiŋdaara dɔŋɔ ma ku chiŋ koru-la sɛmɛ a kori sɛlimɛ gbaŋa-la ba
si yie joŋ ku-suɔ-siŋ hɛ, a nyiga pi Wia. Ŋii nɛ ba pu ku-suɔ-zɔŋŋɔɔ yugɛ,
duu kaa guoli Wia niaa Wii-chuɔluŋ lɛ a nyigɛ a pi Wia. U jaŋ nyigu
sɛlimɛ koru-la nyuŋ, ku-la si chiŋ kuori-kpasa-la sipaaŋ. 4 Ŋii nɛ ku-suɔ-si-
la nyuɔsuŋ ari Wia niaa Wii-chuɔluŋ lii Wia tiŋdaara-la nisiŋ lɛ a mu Wia
teeŋ. 5 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la joŋ sɛlimɛ gbaŋa-la a chaanɛ nyiniŋ koruŋ
nyuŋ, a hɛ gbaŋa-la tuɔŋ, a joŋo yuo u ku tuu tiŋteeŋ. Ŋii nɛ duonuŋ
kpikpia goŋ aŋ liligisɛ, ka tiŋteeŋ zizigili.

Wia tiŋdaara-la ŋmuu nyilliŋ

6 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si kɛŋ nyilliŋ balipɛ-la ŋaa siri di ba
ŋmuu.
7 Wia tiŋdaari-la buŋbuŋ kua ŋmuu u nyile. Ŋii nɛ duoŋ-tabiaa ari
nyiniŋ guoli chaliŋ lɛ ku tuu tel tiŋteeŋ. Ba si tele ŋii, tiŋteeŋ ari tiisiŋ ari
yaŋ sɛŋ-tori-la kubala dii nyiniŋ.
8 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la liamiŋ tiina ma ŋmuu u nyile. U si ŋaa ŋii, ba
joŋ kuŋ a nagɛ peel-baliŋ síi dii nyiniŋ a yuo ta u tuu mugi-baliŋ tuɔŋ. 9 U
si ku tuu ŋii, mugi-baliŋ sɛŋ-tori-la kubala fiɛsɛ a nagɛ chaliŋ. Kialiŋ kala
si kɛŋ miisiŋ a hɛ lii-la sɛŋ-tori-la kubala tuɔŋ suu. Liiŋ daborusu-la si hɛ
lee-la ma chei.
10 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-tori-la ma ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii, chɛŋwul-
bal kubala lii wia nyuŋ, a chaanɛ a nagɛ nyiŋ-daaŋ, a ku tuu tel fuonuŋ
ari lii-bu̱lluŋ sɛŋ-tori-la kubala lɛ. 11 Chɛŋwul-la yiriŋ nɛ ku-haaŋ. U si
hɛyɛ ŋii, lii-la tuɔŋ u si tele ma hɛi. Lii-la si hɛyɛ ŋii, ni-daŋ-la si nyua
lii-haa-la, ba suu.
12 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɛsɛ-la ma ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii, wii-pɔsuŋ
sɛŋ-tori-la kubala cheye, chɛnɛ ma sɛŋ-tori-la kubala chei, chɛŋwulaa sɛŋ-
tori-la kubala ma chei. Ba pulumuŋ kala lɛl leriŋ kala biri. Lee-la puluŋ
tuo wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala.
13 Ŋii nɛ mi beŋ a na kachuuŋ duu fi̱l di-bolii wia nyuŋ lɛ aa ŋmoo niiŋ
vil vil. U síi fi̱l ŋii, u yel a bul, “Nialiŋ si hɛ tiŋteeŋ lɛ, ba jaŋ na hɛɛŋ.
Bua-la lɛ Wia tiŋdaari-kaana-la batori si jaŋ ŋmuu ba nyilliŋ, nialiŋ jaŋ
na hɛɛ-la.”

9

1 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɔŋ-la ma ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii, mi na
chɛŋwuluŋ duu lii wia nyuŋ a ku tuu tel tiŋteeŋ. Ba joŋ buɔtuo-luŋuŋ
boribiiŋ pu. 2 Ŋii nɛ u suri buɔtuo-luŋii-la boro. U si suro dɛrɛ, nyuɔsuŋ
lii buɔtuo-luŋii-la tuɔŋ a nagɛ nyiŋ-baliŋ nyuɔsuŋ, a tɔ pulumuŋ ari wii-
pɔsuŋ kala ba biri. 3 Ŋii nɛ hɔbɔsuŋ to nyuɔsu-la tuɔŋ ku lii a tuu tiŋteeŋ.
Wia piba doluŋ dunia lɛ ba wuo leŋ niaa na hɛɛŋ, a nagɛ nuɔmaa si yie
diŋ niaa ba nina hɛɛŋ ŋii. 4 Wia biba woŋbiiŋ pa di ba dii yaŋ koo tiisiŋ
koo kialiŋ si nyu tiŋteeŋ lɛ. Ama u piba woŋbiiŋ di ba dɔgisɛ nii-la kala
Wia magiliŋ si tuo u tile lɛ. 5 Wia bi hɔbɔsu-la woŋbiiŋ pa di ba kpu niaa
deeŋba, ama di ba dɔgisɛba chɛŋsiŋ banɔŋ. Ŋii nɛ u dɔgisɛba a nagɛ
nuɔmuŋ si yie diŋ niaa u wiwii ŋii. 6 Bua-la lɛ niaa jaŋ chichɛ di ba suu,
ama ba bi wuo suu.
7 Hɔbɔsu-la fa nagɛ janiŋ nɛ ba si kpiɛra di ba kaa mu laaliŋ. Ba chu
kiaa si nagɛ sɛlimɛ nyuŋ-chuuluŋ nɛ. Ba siaa ma nagɛ nuhuobiinee siaa.
8 Ba kɛŋ nyu-punaa ma nɛ. Ba duomo a nagɛ haala nyu-punaa. Ba nyilaa
ma nagɛ naachigee nyilaa nɛ. 9 Ba yaraa horuŋ nagɛ hɔɔŋ ba si yie joŋo tɔ
bɔyɛ a kaa yuo laaliŋ. Ba kiŋkɛsiŋ ma ŋiŋaa goŋ, ari janiŋ si yuga aa lɛrɛ
torukoba a fá mumu laaliŋ. 10 Ba bubuɔ-dosuŋ nagɛ nuɔmuŋ fila. Dol-la
kala ba fa si kɛnɛ di ba kaa dɔgisɛ niaa chɛŋsiŋ banɔŋ-la kala fa hɛ ba
bubuɔ-dosu-la lɛ nɛ. 11 Wia tiŋdaari-la fa si kori buɔtuo-luŋii-la boribiiŋ
nɛ fa ŋaa ba kuoro. Ju̱u tiŋŋaa yiikoro lɛ baa yiru Abadɔŋ nɛ. Giriik tiŋŋaa
ma yiikoro lɛ baa yiru Apɔliyɔŋ nɛ.
12 Buŋbuŋ hɛɛ-la ba si jaŋ na nɛ ŋii. Ama kiaa balia nɛ ha ka.
13 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-du-la ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii, mi nii nuu
yiikoro duu lii koru-la si chiŋ Wia sipaaŋ sɛmɛ. 14 Ŋii nɛ yiikori-la bula
pi Wia tiŋdaari-du-la si kori nyile-la a bul, “Leŋ di ba puri Wia tiŋdaaraa

banɛsɛ-la ba si vɔbɔ Yufiretis fuo-la lɛ a ta.” Wia fa vɔbɔ a bil a gbɛrɛ
tapulii-la ari chɛnɛ-la ari jina-la u fa síi chɛ u kpu dunia niaa. 15 Ŋii nɛ
ba puriba ta di ba kpu dunia niaa sɛsi-la batori dɔŋɔ. 16 Ŋii nɛ ba dagɛmi
nialiŋ si jil janiŋ niiŋ pimi. Ba fa yi bui bui buiba zɔ-balia. Ba kala fa jil
janiŋ nɛ a ŋaa siri di baa mu yuo laaliŋ. 17 Mi si naba ari duosoo tuɔŋ,
ŋla nɛ ba nagɛ: Nialiŋ si jil jani-la laalɛ hɔɔ-horuŋ ba si yie joŋo tɔ bɔisiŋ
a kaa yuo laaliŋ nɛ. Kialiŋ dɔŋsuŋ nagɛ diiwoliŋbine yaraa, dɔŋsuŋ fiɛsɛ
a nagɛ nyininŋ, dɔŋsuŋ ma nagɛ jiribiiŋ. Jani-la nyusuŋ nagɛ naachigee
nyusuŋ nɛ. Ŋii nɛ nyininŋ ari nyuɔsuŋ ari jiribiiŋ lilii ba niiriŋ lɛ. 18 Kiaa
deeŋba batori nɛ Wia leŋ di ba ku kpu dunia niaa tuɔŋ sɛsi-la batori dɔŋɔ.
Nyininŋ ari nyuɔsuŋ ari jiribiiŋ nɛ ŋii. 19 Jani-la doluŋ kala fa hɛ ba niiriŋ
ari ba bubuɔ-dosuŋ lɛ nɛ. Ba bubuɔ-dosu-la nagɛ diŋŋaa nɛ a kɛŋ nyusuŋ.
Kiaa deeŋba nɛ ba kaa pirɛ niaa.

20 Dunia ni-kaana-la nyanyal-bɔŋŋɔɔ deeŋba si bi kpua, ba ma ha bi
birima lii ba haachɛ wu-ŋaalaa lɛ. Ba haa to Sitaani nɛ a kpikpaarɛ vuiaa.
Sɛlimɛ ari hɔɔŋ ari kɔliiŋ nɛ ba kaa mɛ vuia-la dɔŋsuŋ, dɔŋsuŋ ma ŋaa
tabiaa, dɔŋsuŋ ma ŋaa tiisiŋ nɛ. Vuia-la bi wuo na, ba bi wiaa ma nii, ba
bira bi wuo vivɛŋ maa. 21 Niaa deeŋba faa kpu niaa nɛ. Ba faa ŋaa hil
wiaa, aa ŋaa wu-liiliŋ, aŋ gigaa maa, aŋ bi sɛi di ba birima lii wu-bɔŋŋɔɔ
deeŋba lɛ.

10

Wia tiŋdaari-la si kori teŋ-chuoli-bie-la

1 Ŋii nɛ ka mi bira na Wia tiŋdaari-duo kubala duu lii Wia-jaŋ a ku tuu.
Duoŋbiliŋbaanaa tɔu kala, ka duoŋsia vɔɔ u nyuŋ lɛ. U siaa tutul a nagɛ
wii-pɔsuŋ. U naasiŋ ma nagɛ tii-balaa síi dii nyininŋ. 2 Ka u kori teŋ-chuoli-
bie u nisiŋ lɛ. Ba kaa polli. Ŋii nɛ u joŋ u na-diiŋ naaŋ a daŋ mugi-baliŋ
nyuŋ, a joŋ u na-gua naaŋ maa a bil tiŋteeŋ. 3 Ŋii nɛ u faasa kpia goŋ
bogi bogi a nagɛ naachigiŋ síi ŋaa goŋ ŋii. U si kpia goŋ ŋii, duonuŋ kpia.
Duonuŋ si kpia ŋii, ba fa ŋaa kiaa balipɛ a kpikpia goŋ. 4 Bua-la lɛ duonuŋ
si kpia, mi faa chɛ di mi ŋmuŋsɛ wialiŋ bil. Ŋii nɛ nuu yiikoro lii wia nyuŋ
a bula pimi a bul, “Leŋ di wialiŋ duonuŋ si kpia bul, di ba hɛ ŋ tuɔŋ. Sí
ŋmuŋsa bil.” 5 Ŋii nɛ ka mi na Wia tiŋdaari-la, nii-la naaŋ dɔŋɔ si chiŋ
mugi-baliŋ nyuŋ, ka dɔŋɔ ma chiŋ tiŋtee-hiliŋ, duu kɛŋ u na-diiŋ nisiŋ
kaa yia wia nyuŋ. 6 Ŋii nɛ u ŋmiɛsɛ Wia, u-na nii-la si hɛ dimɛ a kaa mu
wuu, nii-la si ta wia nyuŋ ari kialiŋ kala si hɛ wia nyuŋ, ari tiŋteeŋ ari
kialiŋ kala si hɛ dimɛ, ari mugi-baliŋ, ari kialiŋ kala si hɛ u tuɔŋ. U ŋmiɛsa
a bul, “Bua-la lɛ la síi jegilu, u yie nɛ.” 7 Ama tapulii-la Wia tiŋdaari-pɛ-la
si jaŋ ku ŋmuu u nyile, Wia wu-faalia-la u fa si dagɛ u tiŋtinnaa, nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba kala jaŋ ŋaa.

8 Ŋii nɛ mi bira nii yiikori-la titia si lii wia nyuŋ a bul wiaa pimi. U si,
“Mu a laa teŋ-bie-la ba si suro, Wia tiŋdaari-la nisiŋ lɛ, nii-la naaŋ dɔŋɔ
si chiŋ mugi-baliŋ nyuŋ, ka dɔŋɔ ma chiŋ tiŋteeŋ lɛ.” 9 Ŋii nɛ mi mu Wia
tiŋdaari-la teeŋ a sulu duu joŋ teŋ-bie-la pimi. Ŋii nɛ u joŋ teŋ-bie-la pimi
aŋ bula pimi di mi joŋo chaŋ, di u jaŋ siŋ mi niiŋ lɛ a nagɛ tuuŋ, ama mi
luoruŋ lɛ u jaŋ hɛi. 10 Ŋii nɛ mi laa teŋ-bie-la Wia tiŋdaari-la nisiŋ lɛ a
joŋo chaŋ. U sima a nagɛ tuuŋ nɛ mi niiŋ lɛ, ama u si tuu mi luoruŋ, mi
luoruŋ kala hɛyɛ nɛ. 11 Ŋii nɛ ba bula pimi a bul, “Ŋ jaŋ bira bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a tigɛ ta-yiriba lɛ, ari tiŋtee-yiriba, ari nialiŋ síi
bul yiikori-yiriba, ari kuori-yiriba yugɛ ma lɛ.”

11

Wia siada tiŋŋaa balia-la

[1] Ŋii nɛ ba joŋ daa-magisiŋ a nagɛ daaŋtiga a pimi, aŋ bula pimi di mi
sii a magisɛ Wia-dia ari koru-la si hɛ u tuɔŋ, aŋ diisɛ nialiŋ kala síi chuɔlɛ
Wia dimɛ, [2] ama di mi sí Wia-dia-la kaala-na magisu, bɛɛ wiaa ba joŋ lee-la
pi nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa, di ba ŋmoo u jebii-la lo, a nuɔsɛ Wia lee-la
chɛŋsiŋ mahiŋ balia ari balia. [3] Ŋii nɛ ka Wia si u jaŋ pi u siada tiŋŋaa
balia-la doluŋ di ba wuo bul wiaa u Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, tapulaa bui ari
zɔ-balia ari mahiŋ batori, aŋ baagɛ tuɔ-cheri gɛri-bɔsunuŋ.
[4] Niaa deeŋba balia nagɛ tia-la ba síi yirɛ Oliv nɛ. Ba nɛ bira nagɛ
korunuŋ ba si yie joŋ chaanaa a didaŋ balia-la si chiŋ la Tiina Wia sipaaŋ,
nii-la si tii tiŋteeŋ. [5] Nyiniŋ jaŋ lii ba niiŋ a dii nuu-kala síi chɛ duu
dɔgisɛba. Di nuu-kala níi chɛ duu walimɛba, nyiniŋ jaŋ diiu. [6] Wia piba
doluŋ di ba wuo kiri duonuŋ, duu sí nii tapulia-la ba síi chɛ di ba bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Wia bira piba doluŋ di ba wuo ŋaa di liiŋ kala
birimɛ chaliŋ. Ba jaŋ wuo leŋ di nyanyalaa juu dunia niaa lɛ, magɛ ŋii
kala lɛ ba si cho. [7] Di ba nɛ dii Wia daŋsia dɛrɛ, baga kuŋ jaŋ lii buɔtuo-
luŋii-la tuɔŋ ku lii. Ku-la jaŋ yuo kpuba. [8] Ba ku-suunuŋ jaŋ piŋ ta-bal-la
woŋbiiŋ lɛ. Ta-bal-la bɔmɔ nagɛ Sɔdɔm koo Ijipiti tiŋteeŋ nɛ. Ta-bal-la lɛ
nɛ ba kpaasɛ la Tiina daa-gɛsɛɛ nyuŋ. [9] Ni-yiriba a lii ta-yiriba, ari nialiŋ
síi bul yiikori-yiriba a lii tiŋtee-yiriba kala jaŋ beŋ ba ku-suunuŋ tapulaa
batori ari lebi. Ba bi jaŋ sɛi di ba paaba hugi. [10] Dunia niaa, tuɔŋ jaŋ
tɔrɛ ari ba si kpu niaa balia-la. Ba jaŋ gbigbieli a sisieri dɔŋɔ lɛ a didii
zile dɔŋɔ lɛ, bɛɛ wiaa wialiŋ niaa deeŋba balia fa síi bul, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ba fa kɛŋ dunia niaa baŋŋa lɛ nɛ. [11] Ama tapulaa batori ari lebi
chɛɛŋ Wia pi niaa deeŋba balia miisiŋ, ba sii chiŋ ba naasiŋ lɛ. Nialiŋ
kala si naba, fawulluŋ kɛŋba woruŋ. [12] Ŋii nɛ ba nii nuu yiikoro duu lii
Wia-jaŋ a bula pi niaa balia-la a bul, “Má ku jil daha.” U si bul ŋii dɛrɛ, ba
juu duoŋbiliŋbaaniŋ tuɔŋ a jil Wia-jaŋ. Ba diŋdɔŋŋɔɔ bibeŋba, ka ba jijil.
[13] Bua-la titia lɛ tiŋteeŋ faasa zigili. Taŋ-la sɛmɛ dɔŋɔ kala tel, ba niaa bui
balipɛ suu. Leree fii fii sɛsi-la kubala nɛ ŋii. Fawulluŋ kɛŋ ni-kaanaa, ba
dɛnnɛ Wia, nii-la si hɛ Wia-jaŋ lɛ.
[14] Hɛɛ-lia-la didɛriŋ nɛ ŋii, ama torimuŋ jaŋ kɔ lɛɛlɛ.

Wia tiŋdaari-pɛ-la ŋmuu u nyile

[15] Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-pɛ-la ŋmuu u nyile. U si ŋmuu ŋii, mi nii yiikori-
balaa di baa bul wiaa, Wia-jaŋ lɛ. Ba si, “Dunia kuorii-la lɛɛlɛ ŋaa la Tiina
Wia ari Kirisito kuorii-la nɛ. La Tiina Wia jaŋ dii kuoruŋ a kaa mu wuu.”
[16] Ŋii nɛ nihiasiŋ mara ari banɛsɛ-la si hɔŋ ba kuori-kpasinniŋ nyuŋ Wia
sipaaŋ, ba kala tuu kpirimi a chuɔlɛ Wia a bul,
[17] “Laa lɔlluŋ la Tiina Wia, Wii-jaribakɔ,
nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa ari nii-la ha si hɛ dimɛ.
Lɛɛlɛ-na ŋ joŋ ŋ dol-bal-la,
a suomi a bibeŋ dunia nɛ.
[18] Dunia niaa fa hoso nɛ ŋ nyuŋ.
Ama bua-la ŋ baaniŋ si jaŋ sii ba nyuŋ yie nɛ,
ka bua-la titia ŋ si jaŋ dii nialiŋ si suba sariya ma yie nɛ,
bua-la lɛ ŋ si jaŋ joŋ time a ti̱ŋ ŋ tiŋtinnaa ma yie nɛ.
Nialiŋ síi bul wiaa, ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ari ŋ niaa kala,
nialiŋ síi fá ŋ yiriŋ, nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ kala,
ŋ jaŋ time piba.

Lɛɛlɛ ŋ jaŋ dɔgisɛ nialiŋ si chei dunia, di ba mu suu.”
19 Ŋii nɛ ba kɛŋ Wia-dia-la si hɛ Wia-jaŋ, boro kaa suri a na dagá kubala
u tuɔŋ. Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di Iziral tiŋŋaa tuto, ba hɛ daga
deeŋ tuɔŋ nɛ. Ŋii nɛ duonuŋ liligisɛ leriŋ kala, ba ninii yiikorusuŋ, ka
duonuŋ kpikpia ŋmana ŋmana. Tiŋteeŋ zigili, ka duoŋ-tabiaa faasa tuu
titel.

12

Dimiŋ ari haala yuo dɔŋɔ

1 Ŋii nɛ ku-kpuŋkpere kubala ku lii wia nyuŋ. Ku-kpuŋkpere-la nagɛ
haal nɛ a joŋ wii-pɔsuŋ a laalɛ, ari niaa síi laalɛ gɛnniŋ ŋii. Ka chɛnɛ
ma hɛ u naasiŋ bubuɔŋ, aŋ ka u chu kuori-nyuŋ-chuulo. Nyuŋ-chuulo-
la, chɛŋwulaa fii ari balia nɛ ba kaa ŋaa. 2 Haal-la fa kɛŋ luoruŋ nɛ. U
luoruŋ wiwii, u faasa yiyel a wiwalimɛ duu lul. 3 Ŋii nɛ ku-kpuŋkpere
dɔŋɔ ma ku lii wia nyuŋ. Ku-kpuŋkpere deeŋ fa nagɛ dimiŋ si yuga kieli
nɛ a kala fiɛsɛ ari chaliŋ. Diŋ-la fa kɛŋ nyusuŋ balipɛ nɛ ari nyilliŋ fii, a
chu nyuŋ-chuuluŋ balipɛ. 4 U bubuɔ-doho yigi chɛŋwulaa sɛsi-la batori
dɔŋɔ lo ba ku tuu tel tiŋteeŋ. Aŋ ka diŋ-la mu chiŋ haal-la fa síi walimɛ
duu lul sipaaŋ a gbɛrɛ, di haal-la nɛ lula, duu joŋ bile liŋ. 5 Ŋii nɛ haal-la
lul haŋbolibie, nii-la si jaŋ beŋ dunia niaa kala ari kpaasa. Ŋii nɛ Wia joŋ
bile kaa mu u teeŋ a leŋ u hɔŋ u kuori-kpasa nyuŋ, 6 aŋ ka haal-la fá juu
giriŋ, lee-la Wia si wasa bilu lɛ. U si hɛ dimɛ ŋii, Wia pu kudiilee tapulaa
bui ari zɔ-balia ari mahiŋ batori.
7 Bua deeŋ lɛ laaliŋ sii Wia-jaŋ lɛ. Wia tiŋdaari-hiaŋ baa yirɛ Maakil
ari tiŋdaaraa dɔŋsuŋ suomi a yuyuo diŋ-la. Ŋii nɛ diŋ-la ari u haritooroo
maa yuo. 8 Ama Maakil niaa yuo dii diŋ-la ari u haritooroo. Ŋii nɛ diŋ-la
ari u haritooroo bira bi di-hɔnuŋ kala kɛnɛ Wia-jaŋ lɛ. 9 Ŋii nɛ ba joŋ
diŋ-la ari u haritooroo a yuo ta ba lii Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ. U nɛ baa
yirɛ Sitaani, nii-la síi nyisɛ dunia niaa kala. Diŋ-la fa hɛ dimɛ faafaa kala
nɛ a lii dunia di-suomuŋ.
10 Ŋii nɛ ka mi nii yiikori-bal kubala a lii Wia-jaŋ a bul, “Bua-la Wia si jaŋ
laa niaa ta yie nɛ. Bua deeŋ lɛ nɛ Wia laa u doluŋ ari u kuoruŋ. Kirisito,
nii-la Wia si liisa, ma laa u doluŋ nɛ, bɛɛ wiaa nii-la si joŋ cheeriŋ pi la
naaŋbiiriŋ, ba joŋu yuo ta nɛ. U fa joŋ cheeriŋ piba Wia sipaaŋ wiihɛyɛ
ari titaŋiŋ kala. 11 Ba yuo dii Sitaani a tiŋ Pie-bie-la chaliŋ wiaa, ari Wia
niiŋ wialiŋ ba fa si bula pipi niaa. Ba fa ŋaa siri di ba kpuba a tiŋ Wia
wialiŋ lɛ nɛ. 12 Ma nialiŋ si hɛ Wia-jaŋ, má leŋ di ma tuɔŋ tɔrɛ. Ama ma
nialiŋ si hɛ tiŋteeŋ lɛ ari nialiŋ si hɛ mugi-baliŋ lɛ, ma jaŋ na hɛɛŋ. Sitaani
ku tuu ma teeŋ nɛ a faasa kɛŋ baaniŋ, bɛɛ wiaa u jima ari u bira bi dieni,
ka di ba laa u doluŋ.”
13 Diŋ-la si na di ba joŋu yuo ta, u ku tuu tiŋteeŋ, ŋii nɛ u kire to haal-la
si lul haŋbolibie-la hariŋ. 14 Ŋii nɛ Wia joŋ kachuuŋ kiŋkɛsiŋ pi haal-la,
duu wuo fi̱l a juu giriŋ tuɔŋ a kagɛ diŋ-la lɛ. Ŋii nɛ u mu lee-la Wia si
wasa bilu lɛ. Dimɛ nɛ, u joŋ kudiilee pu jisiŋ batori ari lebi. 15 Ŋii nɛ
liiŋ lii diŋ-la niiŋ lɛ a nagɛ fuoŋ, a kire to haal-la hariŋ duu pɛllɛ joŋu.
16 Ama tiŋtee-hiliŋ ku pɛ haal-la lɛ a joŋ fuo-la si lii diŋ-la niiŋ lɛ kala a
nyua. 17 Ŋii nɛ diŋ-la na baaniŋ haal-la nyuŋ a mu duu kɛŋ haal-la biiriŋ
dɔŋsuŋ a yuo laaliŋ. Haal-la biiriŋ nɛ ŋaa nialiŋ si nii Wia niiŋ wiaa a
tutoba, a didii Yesu daŋsia, a bul u wiaa a pipi niaa. Ŋii nɛ diŋ-la mu chiŋ
mugi-baliŋ niiŋ.

13

Ku-la si nagɛ diŋ-la ari baga kua
1 Ŋii nɛ mi na baga kua dɔŋɔ duu lii mugi-baliŋ tuɔŋ a ku lii. U fa kɛŋ
nyusuŋ balipɛ nɛ, u nyilliŋ ma fa ŋaa fii. U fa chu kuori-nyuŋ-chuuluŋ fii
u nyilliŋ fii-la lɛ. Yiri-la u fa si kɛnɛ u nyusu-la lɛ faa tuusɛ Wia joŋŋoo nɛ.
2 Baga ku-la mi si na fa nagɛ kpeye nɛ, aŋ ka u naasiŋ nagɛ lugumuŋ kiaa,
u niiŋ ma nagɛ naachigiŋ kua. Ŋii nɛ ku-la si nagɛ diŋ-la joŋ u doluŋ kala
ari u kuori-kpasa-la a pi baga ku-la. 3 Baga ku-la nyusuŋ balipɛ-la dɔŋɔ fa
kɛŋ naawiil-bal nɛ si maga duu suu, ka u bi suba. Ba si na naawiil-la duu
fiɛla, u ŋaa dunia niaa kala wu-kpuŋkpere. Ŋii nɛ ba sii to u hariŋ. 4 Ŋii
nɛ niaa tuu kpirimi diŋ-la sipaaŋ a chuɔlu, bɛɛ wiaa u fa joŋ u doluŋ a
pi baga ku-la nɛ. Niaa bira chuɔlɛ baga ku-la. Ŋla nɛ ba piɛsɛ dɔŋɔ a mu
tigɛ u lɛ, "Kubɛɛ nɛ kɛŋ doluŋ a nagɛ ŋla? Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo kɛnu yuo
yuosuŋ?"
5 Ŋii nɛ ba pi baga ku-la woŋbiiŋ u bul babii-bal wiaa a tutuusɛ Wia
joŋŋoo. Ŋii nɛ ba leŋu u dii doluŋ chɛŋsiŋ mahiŋ balia ari balia. 6 U yie
tutuusɛ Wia ari u jaŋ-niaa joŋŋoo. 7 Ŋii nɛ ba puu woŋbiiŋ ma u kɛŋ Wia
niaa a yuo laaliŋ, a yuo diiba. Ba fa puu doluŋ u wuo ni-yiriba a lii ta-
yiriba kala, ari nialiŋ síi bul yiikori-yiriba a lii tiŋtee-yiriba kala. 8 Nii-la
kala si tuo miisiŋ teŋ-la lɛ a lii dunia di-suomuŋ, u ma jaŋ tuu kpirimi u
sipaaŋ a chuɔlu. Pie-bie-la ba si kpua nɛ tii teŋ-la. 9 Digilaa tiŋŋaa, má
wuoli ma digilaa a jegile nii wiiŋ deeŋ. 10 Di ba nɛ yuo laaliŋ dii nuu a
kɛnu kaa mu yosuŋ leriŋ, u maga duu mu ŋaa yoŋ nɛ. Di ba nɛ joŋ tokobii
a kpu nuu, ba jaŋ sɛnɛ joŋ tokobii a kpu tiina maa. Nialiŋ si laa Wia wiaa
dii maga di ba nyalimɛ nɛ a chiŋ wialiŋ ba si laa dii lɛ.
11 Ŋii nɛ mi bira na baga kua dɔŋɔ duu lii tiŋteeŋ a kuu lii. U fa nagɛ
piese nɛ aŋ kɛŋ nyilliŋ balia. Uu bul wiaa a nagɛ ku-la si nagɛ diŋ-la nɛ.
12 U ma kɛŋ dol-la buŋbuŋ baga ku-la si kɛnɛ nɛ a wuo didii doluŋ u sipaaŋ.
U leŋ dunia niaa kala tuu kpirimi a chuɔlɛ buŋbuŋ baga ku-la, ku-la fa si
kɛŋ naawiil-bal-la, ka u fiɛlɛ. 13 U ŋaa wu-magilaa a yugɛ. U paala leŋ
nyiniŋ lii wia nyuŋ ku tuu tiŋteeŋ, nuu-kala na. 14 A tiŋ wu-magila-la ba
si leŋe u ŋaa buŋbuŋ baga ku-la sipaaŋ, baga ku-la dɔŋɔ nyisɛ dunia niaa
a hɛ, di ba joŋ kiaa mɛ, kuŋ si nagɛ buŋbuŋ baga ku-la, ku-la ba si kɛŋ
tokobiiŋ keri, ka u wei. 15 Ŋii nɛ ba wuo leŋ baga ku-lia-la pi ku-la ba si mɛ
wiese duu wuo wiaa bubul. Ŋii nɛ u wuo leŋ ba kpu nialiŋ si bi baga ku-la
ba si mɛ ka chuɔlɛ, 16 a bira leŋ ba magilɛ nuu-kala, nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ,
kuoroo ari summoo, nii-la kala si tii u titia ari nii-la kala si ŋaa yoŋ. Ba
magilɛ ba na-diiŋ nisaa lɛ koo ba tilliŋ lɛ. 17 Nuu-kala bi kuŋ wuo yɔɔ a bi
kuŋ-kala ma wuo yallɛ, see di ba joŋ baga ku-la magiliŋ, koo u yiriŋ, koo
u yiri-la si magɛ ŋii a hɛ u tiina lɛ. 18 Nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ wiiŋ deeŋ
bubuɔŋ, see duu kɛŋ wu-jimiŋ. Má leŋ di nii-la si kɛŋ wu-jimiŋ liisi a mu
yi baga kuŋ niiŋ si magɛ ŋii. Di ŋ diisɛba, u nagɛ nuhuobiine kialiŋ nɛ. U
kiaa niiŋ ŋaa zɔ-balidu ari mahiŋ batori ari balidu nɛ.

14

Nialiŋ síi yi yiili-faliŋ
1 Ŋii nɛ mi beŋ a na Pie-bie-la duu chiŋ peel kubala nyuŋ. Peel-la yiriŋ
nɛ Zaayɔŋ. Ba di niaa buiba zɔlɔ ari mahiŋ balia ari banɛsɛ nɛ fa chiŋ
peel-la nyuŋ. Ba ŋmuŋsɛ Pie-bie-la yiriŋ ari u Nyimma yiriŋ nɛ a hɛ niaa
deeŋba tilliŋ lɛ. 2 Ŋii nɛ ka mi nii nuu yiikoro duu lii Wia-jaŋ. Yiikori-la

fa nagɛ fuonuŋ síi pɛllu nɛ gbul gbul, koo duonuŋ síi kpia. Yiikori-la mi si
nia ma fa naga ari niaa síi du̱ cheŋ nɛ. 3 Niaa deeŋba chiŋ kuori-kpasa-la
ari nihiasi-la, ari kialiŋ banɛsɛ-la si weye sipaaŋ nɛ aa yii yiili-falii kubala.
Nuu-kala bi yiil-la wuo gunnɛ, see nialiŋ bui buiba zɔlɔ ari mahiŋ balia
ari banɛsɛ-la duŋduŋa. Niaa deeŋba nɛ Wia tuɔsɛ dunia lɛ a laaba ta. 4 Ba
nɛ bi ha-chɔrumuŋ hariŋ to, aŋ bi disinniŋ ma kɛnɛ. Ba níi to Pie-bie-la
hariŋ lee-na kala u síi mu. Ba nɛ Wia laa sipaaŋ liisɛ nuhuobiinee tuɔŋ,
di ba ŋaa Wia ari Pie-bie-la tuɔ-pul tiŋŋaa 5 a bi wiaa ka nyia.

Wia tiŋdaaraa batori bul wiaa

6 Ŋii nɛ mi bira na Wia tiŋdaara dɔŋɔ duu fi̱l wia nyuŋ di-bolii. U fa
kori Wia Wu-zɔmɔ-la nɛ, Wu-zɔmɔ-la si jaŋ hɛ dimɛ a kaa mu wuu. U kaa
mu bula pi nuu-kala si hɛ dunia lɛ tiŋtee kala lɛ, ari taŋ kala lɛ, ari nialiŋ
síi bul yiikori-yiriba kala, ari ni-yiriba kala lɛ. 7 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bul
ari yiikori-baliŋ a bul, “Má fá Wia a dɛnnɛ u yiri-baliŋ, bɛɛ wiaa bua-la u
si jaŋ dii dunia niaa sariya yie nɛ. Má dɛnnu, u nɛ ta wia nyuŋ ari tiŋteeŋ
ari mugi-baliŋ ari lii-bulluŋ kala.”

8 Ka Wia tiŋdaari-lia-la ma tuto a bul, “Babilɔŋ tele, Babilɔŋ tele, ta-bal-
la ba síi yirɛ Babilɔŋ, u tele. U nɛ joŋ u wu-bɔŋŋɔɔ a dagɛ tiŋtee kala ba
ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Wu-bɔmɔ-la nagɛ siniŋ si kɛŋ huoŋ nɛ.”

9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-tori-la ma tuto ba hariŋ, a ma bul wiaa ari yiikori-
baliŋ. U si, “Di nuu-kala nɛ chuɔlɛ baga ku-la ari u nagisi-la ba si mɛ bil,
a laa magil-la u tile lɛ koo u nisaa lɛ, 10 Wia jaŋ na baaniŋ kiŋkɛŋ u tiina
nyuŋ. Wia baaniŋ nagɛ siŋ-la si kɛŋ huoŋ nɛ. Di niaa nɛ nyua, ba yie
susuu nɛ. Ba jaŋ joŋ nyiniŋ ari jiribiiŋ a dɔgisɛ tiina. Ba jaŋ ŋaa ŋii Wia
tiŋdaara-la si bi disinniŋ kɛnɛ ari Pie-bie-la sipaaŋ. 11 Nyiniŋ ari jiribiiŋ
jaŋ diiba deeŋ deeŋ, nyiŋ-la bi jaŋ kɔ duu disa. Niaa deeŋba bi jaŋ kɔ di
ba na wiese wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala. Niaa deeŋba si chuɔlɛ baga ku-la ari
u nagisi-la ba si mɛ bil a laa u yiriŋ magil-la, ba bi jaŋ na wiese.”

12 Bua deeŋ lɛ nɛ Wia nialiŋ síi to Wia niiŋ a laa Yesu Kirisito wiaa dii,
u maga di ba nyalimɛ nɛ. 13 Ka mi nii yiikoro kubala duu lii Wia-jaŋ aa
bul, “Ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ: Nialiŋ si laa la Tiina Yesu wiaa dii aŋ suu, Wia
jaŋ pɛba lɛ.” Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ma bul, “Wia sɛnɛ jaŋ pɛ niaa deeŋba
lɛ di ba wuo na wiese woruŋ. Ba bira bi jaŋ tiŋ, bɛɛ wiaa tiŋtimii-la ba si
tima ka to ba hariŋ nɛ.”

Ba kɛŋ siikɔrɔ a kaa kuŋ kiaa

14 Ŋii nɛ mi bira beŋ a na duoŋbiliŋbaaŋ-pula, di nuu nagɛ nuhuobiine
bie a hɔŋ duoŋbiliŋbaaŋ-la nyuŋ. U tiina chu sɛlimɛ kuori-nyuŋ-chuulo nɛ
aŋ kori siikɔrɔ si kɛŋ niiŋ woruŋ. 15 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la dɔŋɔ ma lii Wia-
dia tuɔŋ ku lii, a faasa yirɛ ari yiikori-baliŋ nii-la si hɔŋ duoŋbiliŋbaaŋ-la
nyuŋ a bul, “Kɛŋ ŋ siikɔrɔ-la a kaa kuŋ kiaa. Bua-la si maga di la kuŋ kiaa
yie nɛ. Kialiŋ kala si hɛ dunia lɛ si maga di ba kuŋ, ba kala bia nɛ.” 16 Ŋii
nɛ nii-la si hɔŋ duoŋbiliŋbaaŋ-la nyuŋ kɛŋ u siikɔrɔ-la viisi tiŋteeŋ a kuŋ
tiŋteeŋ kuŋ-kala.

17 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara dɔŋɔ ma lii Wia-dia si hɛ Wia-jaŋ a ku lii, a ma
kori siikɔrɔ. Siikɔrɔ-la ma kɛŋ niiŋ nɛ woruŋ. 18 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara dɔŋɔ
ma lii Wia-dia koru-la sɛmɛ a ku lii. U nɛ ŋaa Wia tiŋdaari-la si kɛŋ nyiniŋ
doluŋ. Ŋii nɛ u yirɛ nii-la si kori siikɔrɔ-la a bul ari yiikori-baliŋ, “Kɛŋ ŋ
siikɔrɔ-la a kaa keri tia-la ba síi yirɛ vaiŋ-la jagisiŋ, bɛɛ wiaa u nɛnɛ-la
bia nɛ.” 19-20 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la kɛŋ u siikɔrɔ-la kaa viisi tiŋteeŋ a
keri vaiŋ jagisi-la kala. Ŋii nɛ ba paa ba kala kaa mu hɛ bua-la ba si luo,

aa chagɛ tii-nɛnɛ-la liiŋ ba si kaa ŋaa siniŋ. Ta-bal-la jeeŋ hariŋ nɛ ba chagɛ tii-nɛnɛ-la. Ba si chagɛba, lii-la kala lii a birimɛ chaliŋ, a tuu pipɛllɛ tiŋteeŋ a nagɛ fuoŋ. Namaga deeŋ dagɛ ŋii Wia si na baaniŋ tiŋteeŋ niaa nyuŋ. Ŋii nɛ chal-la pɛllɛ a magɛ meel-daasiŋ zɔ-balia, aŋ pɛ jila yi a magɛ nuhuobiine bɔyɛ.

15

Wia tiŋdaara-la kori nyanyal-bɔŋŋɔɔ balipɛ

1 Ŋii nɛ mi bira na ku-kpuŋkpere dɔŋɔ wia nyuŋ. U kɛŋmi fawulluŋ. Mi na Wia tiŋdaaraa balipɛ di ba kori nyanyal-bɔŋ-yiriba balipɛ. Di ba nɛ yuoba hɛ tiŋteeŋ lɛ dɛrɛ, Wia baaniŋ jaŋ fiɛlɛ.

2 Ŋii nɛ mi na kuŋ, u yuga a nagɛ mugi-baliŋ síi tul ŋii pal pal a chuchol nyiniŋ. Ka nialiŋ si yuo dii baga ku-la ari u nagisi-la ba si mɛ bil, ari u yiriŋ magiliŋ, mi naba di ba chiŋ mugi-bal-la síi tul pal pal sɛmɛ a kori
chenniŋ Wia si joŋo piba. 3 Ŋii nɛ ba yiyii yiilaa. Yiil-la dɔŋɔ, Moosis Wia
tiŋtinni-la nɛ laa sipaaŋ yii, ka yiil-la dɔŋɔ ba yiyii a didɛnnɛ Pie-bie-la. Yiila-la ba si yii nɛ ŋla:

“La Tiina Wia Wii-jaribakɔ,
wu-kpuŋkperisiŋ ari tiŋtiŋ-balaa nɛ ŋ titiŋ.
Ŋ kɛŋ wutitii nɛ aa ŋaa wutitiiba.
Ŋ nɛ jaŋ dii kuoruŋ a kaa mu wuu.
4 La Tiina Wia, kubɛɛ nɛ bi jaŋ fáŋ?
Nuu-kala jaŋ fáŋ aŋ didɛnnɛ ŋ yiri-baliŋ.
Ŋ duŋduŋa nɛ kɛŋ tuɔ-pula.
Dunia niaa kala jaŋ ku chuɔluŋ,
bɛɛ wiaa nuu-kala na ari ŋ dii dunia niaa sariya ari wutitii nɛ.”

5 Mi si nii yiila-la dɛrɛ, mi na Wia-dia-la tutuɔbaaniŋ ba síi yirɛ lee-la
si bi disinniŋ kɛnɛ, di ba suro. 6 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si kori nyanyal-bɔŋŋɔɔ balipɛ-la lii dimɛ ku lii. Ba laalɛ gɛri-yuoli-zɔŋŋɔɔ síi tul
nɛ, kuŋ-kala tuo u lɛ, a joŋ sɛlimɛ damɛrisiŋ a vɔɔ ba bɔisiŋ lɛ. 7 Ŋii nɛ
kialiŋ banɛsɛ-la si weye dɔŋɔ joŋ sɛlimɛ gbaŋsiŋ balipɛ a pi Wia tiŋdaaraa balipɛ-la. Wia baaniŋ fa sṵ sɛlimɛ gbaŋsi-la nɛ. U nɛ jaŋ hɛ dimɛ a kaa
mu wuu. 8 Ŋii nɛ nyuɔsuŋ tɔ Wia-dia-la kala. Wia tula ari u doluŋ nɛ ŋaa nyuɔsu-la hɛ dimɛ ŋii. Nuu-kala bi Wia-dia-la wuo juu, see Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si joŋ nyanyal-bɔŋŋɔɔ balipɛ-la kala yuo hɛ tiŋteeŋ lɛ a dɛrɛ.

16

Gbaŋsiŋ balipɛ-la si kɛŋ Wia baaniŋ

1 Ŋii nɛ mi nii nuu yiikoro duu lii Wia-dia-la tuɔŋ. U bula pi Wia tiŋdaara-la balipɛ ari yiikori-baliŋ a bul, “Má kɛŋ gbaŋsiŋ balipɛ-la si kɛŋ Wia baaniŋ kaa mu bisa hɛ dunia lɛ.”

2 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la buŋbuŋ tiina joŋ u gbaŋa-la Wia baaniŋ si hɛ u tuɔŋ, a kaa mu bisa hɛ dunia lɛ. U si bisa hɛ dɛrɛ, ŋii nɛ naawiil-bɔŋŋɔɔ síi suɔra kɛŋ nialiŋ kala si kɛŋ baga ku-la magiliŋ, aŋ pɛ chuɔlɛ u nagisiŋ ba si mɛ a bil.

3 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-liamiŋ joŋ u gbaŋa ari Wia baaniŋ a kaa mu bisa hɛ mugi-baliŋ lɛ. Ŋii nɛ mugi-bal-la birimɛ a nagɛ nuhuobiine si suba chaliŋ. U si ŋaa ŋii, kialiŋ kala si kɛŋ miisiŋ a hɛ mugi-bal-la tuɔŋ suu.

4 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-tori-la ma kɛŋ u gbaŋa kaa mu a bisa hɛ fuo-biisiŋ
ari fuo-buloo lɛ. Ba kala birimɛ chaliŋ. 5 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la si kɛŋ liiŋ
doluŋ ma bul wiaa. U si, “La Tiina Wia, ŋ kiaa sima nɛ di ŋ dɔgisɛ dunia

niaa. Ŋ nɛ Tuɔ-pul Tiina, ŋ nɛ nii-la fa si hɛ dimɛ faafaa kala ari nii-la si hɛ dimɛ lɛɛlɛ.
[6] Dunia niaa kpu ŋ niaa ari nialiŋ fa síi bul wiaa, ŋ Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ba si ŋaa ŋii nɛ tii ŋ ŋaa chaliŋ piba di ba nyua. U maga di ba nyua nɛ."
[7] Ŋii nɛ mi nii nuu yiikoro duu bul wiaa. Yiikori-la lii koru-la nyuŋ ba fa si yie kpu pusuŋ a nyigɛ a pi Wia nɛ. U tiina si, "Wutitii, la Tiina Wia Wii-jaribakɔ, ŋ kɛŋ wutitii, wutitii woŋbiiŋ nɛ ŋ to a didii niaa sariya ŋii."
[8] Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɛsɛ-la joŋ u gbaŋa a bisa hɛ wii-pɔsuŋ lɛ. Ŋii nɛ wia faasa pɔsɛ a nagɛ nyiniŋ, a nyinyigɛ niaa. [9] Wii-pɔsuŋ si faasa pɔsɛ a nyigɛ niaa ŋii, ba na baaniŋ Wia nyuŋ a tutuusɛ u joŋŋoo, bɛɛ wiaa ba jima u nɛ kɛŋ doluŋ nyanyal-yiri deeŋba kala lɛ. Ama ba bi birima lii ba haachɛba lɛ di ba chuɔlɛ Wia.
[10] Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-nɔŋ-la joŋ u gbaŋa a bisa u tuɔŋ kiaa a hɛ baga ku-la lɛ, lee-la u fa síi dii kuoruŋ. Ŋii nɛ birimiŋ tɔ lee-la kala, ka nialiŋ kala si hɛ dimɛ ma yaraa bibieri, ba didiŋ ba neŋdelimee. [11] A tiŋ ba yara-la síi wii, ari ba naawiila-la wiaa, ba tutuusɛ Wia joŋŋoo, nii-la si hɛ Wia-jaŋ. Ama ba bi birima lii ba haachɛba lɛ di ba chuɔlɛ Wia.
[12] Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-du-la joŋ u gbaŋa ari Wia baaniŋ a bisa hɛ fuo-bal kubala baa yirɛ Yufiretis lɛ. Ŋii nɛ fuo-la kala hu. Fuo-la si hua, kuoro-la si lii taŋ sɛmɛ wuo na woŋbiiŋ a to fuo-naa-la tuɔŋ a kukɔ. [13] Ŋii nɛ mi na jiŋ-bɔŋŋɔɔ batori di ba nagɛ yiŋŋaa. Dɔŋɔ lii diŋ-la lɛ, dɔŋɔ ma lii baga ku-la lɛ, dɔŋɔ ma lii nii-la si nyia wiaa duu bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. Ba lii ba niiriŋ lɛ a ku lii. [14] Jiŋ-bɔŋŋɔɔ deeŋba batori lii Sitaani lɛ nɛ a yie ŋiŋaa wu-kpuŋkperisiŋ. Ba nɛ gɔllɛ dunia kuoroo kala teeŋ, a kɛŋba hɛ dɔŋɔ lɛ baa ŋaa siri di ba yuo laaliŋ. Tapul-bal-la Wii-jaribakɔ si liisa di wiaa deeŋba kala ŋaa, ba jaŋ yuo laal-la. [15] (Má bee na, mi jaŋ kɔ ari gaara si yie kɔ ŋii. Wia jaŋ pɛ nii-la kala si bi doŋ pina aŋ pɔ lɛ, nii-la kala si laalɛ u gɛriŋ, di niaa si u yaribiree na.) [16] Ŋii nɛ Wia kɛŋ dunia kuoro-la a kaa mu hilimi lee kubala di ba yuo laaliŋ. Hiiburu tiŋŋaa yiikoro lɛ baa yirɛ lee-la Amagɛdɔŋ.
[17] Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-pɛ-la joŋ u gbaŋa, a joŋ u tuɔŋ kiaa bisa hɛ peliŋ lɛ. Ŋii nɛ yiikori-bal kubala lii lee-la kuori-kpasa-la si china Wia-dia-la tuɔŋ a bul, "Wialiŋ didɛriŋ yie nɛ." [18] Ŋii nɛ duonuŋ liligisɛ a kpikpia. Leriŋ kala ŋiŋaa goŋ, ka tiŋteeŋ ma faasa zigili. Dunia si suomo, u ha bi ŋii zigile aŋ ka. [19] Tiŋteeŋ si zigili ŋii, u kɛŋ ta-bal-la kaa kpaa leree batori, ka tiŋtee kala ta-balaa ma titel. Ŋii nɛ Wia liise mu yi Babilɔŋ lɛ. U dɔgisu nɛ woruŋ a mu yi ŋii u si na baaniŋ u nyuŋ lɛ. [20] Ŋii nɛ tiŋteye-la liiŋ fa si gollo chu, ba kala lɛl. Peelee ma kala lɛl. [21] Ka duoŋ-tabii-balaa si faasa yuŋ kiŋkɛŋ a nagɛ nɔmuŋ-tabiaa, ba lii wia nyuŋ ku tuu tel niaa nyuŋ ba susuu. Wii-la fa ŋaa wu-lɔru nɛ. Ŋii nɛ ni-kaana-la tuusɛ Wia joŋŋoo a tiŋ duoŋ-tabia-la wiaa.

17

Haala si hɔŋ baga kuŋ nyuŋ

[1] Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si kori gbaŋsiŋ balipɛ-la, ba tuɔŋ kubala yirɛmi a bul, "Kɔ di mi dagiŋ ŋii Wia si jaŋ dii ha-chɔrumuŋ deeŋ si ŋaa wu-liiliŋ woruŋ sariya. U nɛ hɔŋ lee-la liiŋ si hɛ a yugɛ. [2] Dunia kuoroo ari dunia niaa kala kɛnu ŋaa wu-liiliŋ a kala bugi, a nagɛ ba si nyua siniŋ."
[3] Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la hɛmi lɛ, ka Wia tiŋdaari-la joŋmi kaa juu giri kubala tuɔŋ. Ŋii nɛ mi na haal kubala dimɛ duu hɔŋ baga kuŋ kubala nyuŋ. Baga ku-la kala fiɛsa nɛ. U yiraa fa yuga nɛ, yira-la tutuusɛ la Tiina

Wia. U fa kɛŋ nyusuŋ balipɛ nɛ, ka u nyilliŋ ma fa ŋaa fii nɛ. 4 Haal-
la laalɛ gɛri-fiaŋ ari muɔluŋ, a hɛ sɛlimɛ ari tabii-tulaa. U fa kori sɛlimɛ
nyunyuala nɛ. Wu-bɔŋŋɔɔ ari wu-liili-la u síi ŋaa sṵ nyunyuala-la, 5 ka ba
ŋmuŋsɛ yiri-kpuŋkpere a hɛ u tile lɛ. Yiri-la ba si ŋmuŋsa hɛ u tile lɛ nɛ
ŋla, "Babilɔŋ ŋaa ta-bal nɛ. Nialiŋ kala si hɛ dunia lɛ aa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ,
ari ha-chɔrumɔɔ kala, u nɛ ŋaa ba naaŋ." 6 Ŋii nɛ ka mi na haal-la duu
nyua Wia niaa ari nialiŋ ba si kpua a tiŋ Yesu wiaa ba chaliŋ. Haal-la
si nyua chal-la yuga ŋii, u bugi. Mi si nau ŋii, u ŋaami wu-kpuŋkpere
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.
7 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la piɛsɛmi a bul, "Bɛɛ kuŋ nɛ tii wiiŋ deeŋ ŋaa wu-
kpuŋkpere ŋ lɛ? Haal-la si jil baga ku-la si kɛŋ nyusuŋ balipɛ ari nyilliŋ
fii-la ŋaa ha-kpuŋkpere nɛ. Mi jaŋ dagiŋ u bubuɔŋ. 8 Baga ku-la ŋ si na nɛ
fa hɛ dimɛ buŋbuŋ aŋ bira tuo. U jaŋ lii buɔtuo-luŋii-la tuɔŋ ku lii a mu
suu. Di dunia niaa dɔŋsuŋ nɛ na baga ku-la, u jaŋ ŋaaba wu-kpuŋkpere,
bɛɛ wiaa u fa hɛ dimɛ buŋbuŋ aŋ bira tuo, aŋ saa jaŋ bira kɔ. Wiiŋ deeŋ
jaŋ ŋaa nialiŋ si hɛ dunia lɛ, ka ba yiraa tuo miisiŋ teŋ-la Wia si ŋmuŋsa
a chiŋ dunia di-suomuŋ lɛ. 9 Nii-la si kɛŋ wu-jimiŋ nɛ jaŋ wuo jiŋ wiiŋ
deeŋ bubuɔŋ. Nyusuŋ balipɛ-la ŋaa peelee balipɛ nɛ. Ba nyuŋ nɛ haal-la
hɔŋ. Nyusuŋ balipɛ-la ma ŋaa kuoroo balipɛ nɛ. 10 Kuoroo balipɛ-la tuɔŋ
banɔŋ nɛ suba, dɔŋɔ nɛ dii kuoruŋ lɛɛlɛ, aŋ ka dɔŋɔ-la-na ha bi kuoruŋ
die. Di u ma nɛ ku dii kuoruŋ, u bi jaŋ hɛ dimɛ a dieni. 11 Baga ku-la-na
fa si hɛ dimɛ aŋ bira ku tuo, u ma ŋaa kuoro nɛ. U pɛ balipɛ-la lɛ ba ŋaa
chori, ama u fa hɛ kuorie-la balipɛ tuɔŋ nɛ. U ma jaŋ suu. 12 Nyilli-la fii ŋ
si na ŋaa kuoroo fii nɛ, ama ba-na ha bi kuoruŋ die. Ba di baga ku-la jaŋ
dii kuoruŋ, ama ba bi jaŋ dii kuoruŋ a dieni. 13 Kuoroo deeŋba kala kɛŋ
nii-bala nɛ, a joŋ dol-la ba si kaa bibeŋ niaa a pi baga ku-la. 14 Ba di Pie-
bie-la jaŋ yuo dɔŋɔ, ama Pie-bie-la jaŋ yuo diiba, bɛɛ wiaa u nɛ ŋaa nialiŋ
kala si beŋ niaa kuhiaŋ, a kɛŋ kuoroo kala ma doluŋ. Ba di u haritooroo
nɛ jaŋ yuo diiba. Niaa deeŋba nɛ ŋaa nialiŋ Wia si yira aŋ liisɛ, ba ŋaa
ni-titiiba."
15 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira dagɛmi lii-la ha-chɔruŋ-la fa si hɔŋ u nyuŋ
bubuɔŋ. U bula di lii-la mi si na ŋaa nuhuobiinee ari ni-daŋ si lii ta-yiriba
ari tiŋtee-yiriba kala aa bul yiikori-yiriba kala. 16 Nyilli-la fii ma mi si na,
ba di baga ku-la jaŋ bɛrɛ ha-chɔruŋ-la. Ba jaŋ wuri ha-chɔruŋ-la kiaa ta
duu kɛŋ yaribiree. Ba jaŋ chaŋ u namia aŋ leŋ di nyiniŋ dii u haŋgbelee.
17 Wia ŋaa ba kɛŋ nii-bala nɛ a ŋiŋaa wii-la u si cho. Ŋii nɛ tii ba ŋaa ŋii.
Ba joŋ dol-la ba si kɛnɛ a bibeŋ niaa a pipi baga ku-la. Ba jaŋ bibeŋ ku-la,
see di wialiŋ kala Wia si bula ŋaa dɛrɛ. 18 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira bul
di haal-la mi si na ŋaa ta-bal nɛ. Ta-baliŋ deeŋ kɛŋ doluŋ a bibeŋ kuoro-la
si hɛ dunia lɛ.

18

Babilɔŋ tele

1 Wiaa deeŋba kala si ŋaa bal, mi bira na Wia tiŋdaara dɔŋɔ duu lii
Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ. U faasa kɛŋ doluŋ, ka u pulumuŋ leŋ dunia
kala pullɛ. 2 Ŋii nɛ u faasa yirɛ a bul, "Babilɔŋ tele, ta-bal-la tele. Dimɛ nɛ
jiŋ-bɔŋŋɔɔ ari diibiisiŋ ba si kisɛ kala hɛ. 3 Babilɔŋ niaa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a
yugɛ nɛ. Ba dagɛ dunia niaa, ba ma ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Dunia kuoroo ma
kɛŋba ŋiŋaa wu-liiliŋ. Dunia bayalaa ma to ba hariŋ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ
a nina moribiee woruŋ." 4 Wia tiŋdaari-la si bul wiaa deeŋba dɛrɛ, mi
bira nii nuu yiikoro duu lii Wia-jaŋ aa bul,

"Mi niaa, má sii Babilɔŋ lɛ,
di ŋii dee ma jaŋ pɛ ŋiŋaa wu-bɔmɔ-la ba síi ŋaa.
Di ma nɛ ŋaa ŋii, mi jaŋ pɛ dɔgisɛma ari mi síi chɛ di mi dɔgisɛ Babilɔŋ niaa ŋii.
5 Ba wu-bɔŋŋɔɔ yuga nɛ Wia sipaaŋ,
ŋii nɛ tii Wia ha bi ba wiaa yua.
6 Wialiŋ ba si ŋaama lɛ, má ma joŋo ŋaaba lɛ,
a ti̱ŋ ma chimiŋ naaŋsiiŋ bulia.
Gbaŋa-la ba si kaa ŋaa siniŋ pima ma nyua,
má ma kɛŋ u titia a ŋaa siniŋ naaŋsiiŋ bulia piba di ba nyua.
7 Ba yie kɛŋ ba titia yugɛ nɛ, a nii sima, a bibɛsɛ ba titia lɛ,
ŋii wiaa má dɔgisɛba woruŋ, di ba na hɛɛŋ a yiyel,
di hɛɛ-la magɛ ŋii ba fa síi nii sima.
Ba yie biinɛ di ba nagɛ kuoroo nɛ,
tuɔ-cheeŋ bi jaŋ kɛŋba a nagɛ yo-haala.
Ba bul ba bi jaŋ kɔ di ba yele da.
8 Ŋii wiaa nɛ tii nyanyal-bɔŋŋɔɔ jaŋ kɛŋba chɛ-bala leŋ leŋ.
Ba jaŋ yel ba niaa yoho, di losuŋ ma kɛŋba, ka nyiniŋ ma diiba.
Wiaa deeŋba kala jaŋ ŋaa,
bɛɛ wiaa la Tiina Wia kɛŋ doluŋ.
U jaŋ dii ba sariya."

9 Ŋii nɛ dunia kuoro-la si to ba hariŋ a ŋiŋaa ba-chɔruŋ ari ha-chɔruŋ
wuŋaalaa a pɛ ninii sima, ba tuɔŋ jaŋ chei. Di ba nɛ na di nyiniŋ ka
diiba, ba jaŋ ŋmoo niiŋ vil vil. 10 Di ba nɛ beŋ hɛɛ-la taŋ-la niaa síi na,
fawulluŋ jaŋ kɛŋba. Ba jaŋ chiŋ di-bolii a bibenu a bul, "Ou, ou ta-baliŋ
deeŋ, ta-bal-la ba síi yirɛ Babilɔŋ, u bi diene ka ba dɔgisɛ u niaa ba suu."
11 Dunia bayalaa yiyel Babilɔŋ niaa wiaa, bɛɛ wiaa nuu-kala tuo a biraa
yɔɔ ba kiaa. 12 Kialiŋ ba síi yallɛ nɛ ŋla: Sɛlimɛ, hɔɔŋ, tabii-tulaa, gɛri-
yuoli-zɔŋŋɔɔ, muɔlaa, gɛripɛ-fula-fula biisiŋ, gɛripɛ-fiɛsiŋ, ari daasi-la
kala yalliŋ si hɛyɛ, ari kialiŋ kala ba si kɛŋ batuŋ nyilaa ŋaa, ari kialiŋ
kala ba si kɛŋ daa-la yalliŋ si hɛyɛ saa, ari kɔliiŋ, ari kialiŋ ba si kɛŋ hɔɔŋ
ŋaa, ari lokuŋbuiaa. 13 Ku-suɔ-siŋ ba si joŋo guoli kudiilee tuɔŋ u siŋ,
tulaaliba, tii-keliŋ suɔra si sima, si-duoruŋ, nuuŋ, muŋ-zɔmuŋ, folimiaa,
nɛsiŋ, ari piesee, ari janiŋ, ari janiŋ torukoba, ari yosuŋ. 14 Ŋii nɛ ba bira
bul a tigɛ taŋ-la niaa lɛ, "Ku-zɔmɔ-la kala ma fa síi hiɛnu, ma telba kala lɛ,
ma ku-zɔŋ-zɔŋ-na kala ari ma sima-la kala ma fa síi nii, ba bira tuo. Ma
bira bi jaŋ kɔ di ma naba." 15 Bayalia-la kala fa si yallɛ kiaa pi Babilɔŋ niaa
a na moribiee, ba jaŋ fá fawulluŋ a tiŋ hɛɛ-la wiaa Babilɔŋ niaa síi na. Ba
kala jaŋ chiŋ di-bolii a faasa ŋmoo niiŋ a yele bubul, 16 "Ou, ou, ta-baliŋ
deeŋ fa zɔmɔ a kɛŋ ku-zɔŋŋɔɔ maa. U niaa fa lilaalɛ gɛri-yuoli-zɔŋŋɔɔ,
ari muɔlaa, ari gɛri-fiɛsiŋ, a lilaalɛ sɛlimɛ ari tabii-tulaa. 17 U bi diene ka
kiaa deeŋba kala chei ŋ teeŋ." Ŋii nɛ nialiŋ síi duori liiŋ dabori-bala-la síi
vɛŋ mugi-baliŋ tuɔŋ kuhiasiŋ, ari nialiŋ síi tiŋ daboro-la tuɔŋ, ari nialiŋ
síi juu liiŋ daborusuŋ aa mu leree, ari nialiŋ kala si chɛ kiaa mugi-baliŋ
tuɔŋ di ba na moribiee, 18 niaa deeŋba kala chiŋ di-bolii nɛ a bibeŋ. Ba na
Babilɔŋ duu dii nyiniŋ. Ŋii nɛ ba ŋmoo niiŋ a yel a bul, "Ta bɛɛ nɛ fa nagɛ
ta-baliŋ deeŋ?" 19 Ŋii nɛ ba yel a ŋaa hagila hihɛ ba nyusuŋ lɛ a bul, "Ou,
ou, ta-baliŋ deeŋ lɛ nɛ nialiŋ kala fa si kɛŋ liiŋ daborusuŋ to a jigi. Má bee
na, u bi diene ka kialiŋ kala u fa si kɛnɛ chei. 20 Ma nialiŋ si hɛ Wia-jaŋ lɛ,
má jujuɔsɛ Babilɔŋ wiaa. Ma Wia niaa ari Wia naŋzɔɔba ari nialiŋ fa síi

bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, má jujuɔsɛ. Wia joŋ ma chimiŋ a joŋo
ṯiŋ Babilɔŋ nɛ."

21 Ŋii nɛ Wia tiŋdaara dɔŋɔ, u dolie nɛ woruŋ, u joŋ tabii-bal a joŋo
yuo hɛ mugi-baliŋ lɛ. Tabii-la fa yuga a nagɛ nɔmuŋ nɛ. U si joŋ tabii-bal-
la a yuo ŋii, u bul, "Ŋii titia nɛ ba jaŋ ŋaa Babilɔŋ. Ba jaŋ joŋ Babilɔŋ,
ta-bal-la a yuo ta ari doluŋ. U jaŋ lɛl dunia lɛ. 22 Ba bira bi jaŋ nii cheŋ-
duduuroo di baa dṵ, ŋmuluŋ ŋmiiraa ma bira bi jaŋ ŋmuŋmuu. Saaraa
ari gɛripɛ-yuoroo ma jaŋ bira tuo u lɛ. Niaa bira bi jaŋ nunɔŋ munuŋ u
lɛ. 23 Chaanaa ma bira bi jaŋ chaanɛ u tuɔŋ. Baalaa ari haalaa bira bi jaŋ
jaa dɔŋɔ. Babilɔŋ bayalaa nɛ fa ŋaa ni-balaa dunia deeŋ lɛ, aŋ ka ba kɛŋ
daalusuŋ aa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ aa nyisɛ dunia niaa kala. 24 Babilɔŋ lɛ nɛ ba
kpu nialiŋ fa síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, a kpu Wia niaa maa, a
bira kpu nialiŋ dɔŋsuŋ si hɛ dunia lɛ."

19

Pie-bie-la ha-jaari gbiele

1 Wiaa deeŋba kala si ŋaa hariŋ, ŋii nɛ mi nii goŋ Wia-jaŋ lɛ. Goŋ-la
nagɛ ni-daŋ yiikoroo nɛ aa bul wiaa. Ba si, "Haleluya, la Tiina Wia kɛŋ
doluŋ duu laala ta. U nɛ kɛŋ yiriŋ ari doluŋ. 2 Má leŋ di la dɛnnu, bɛɛ
wiaa u kɛŋ wutitii nɛ a kaa dii niaa sariya. U dii ha-chɔruŋ-bal-la sariya.
Ha-chɔruŋ-bal-la nɛ faa ŋaa wu-liiliŋ, a chei dunia niaa kala. U si kpu
Wia tiŋtinnaa ŋii, ŋii titia nɛ Wia ma dɔgisu."

3 Ŋii nɛ ba bira heele bul, "Haleluya, nyiŋ-la síi dii haal-la, u nyuɔsuŋ
nɛ jil wia nyuŋ a kaa mu wuu." 4 Ŋii nɛ nihiasiŋ mara ari banɛsɛ-la ari
kialiŋ banɛsɛ si weye tuu kpirimi a chuɔlɛ Wia. U fa hɔŋ u kuori-kpasa
nyuŋ nɛ. Ŋii nɛ ba bul, "Ami, Haleluya!" 5 Ŋii nɛ nuu yiikoro lii Wia kuori-
kpasa-la sɛmɛ a heele bul, "Ma Wia tiŋtinnaa kala ari ma nialiŋ kala síi
fáu, nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ kala, má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ tiila." 6 Ŋii
nɛ mi bira nii ni-daŋ yiikoro. Yiikori-la fa nagɛ fuo-balaa síi pɛllu nɛ gbul
gbul. U bira nagɛ duonuŋ síi kpia ŋmana ŋmana aŋ pɛ liligisɛ. Ŋii nɛ
yiikori-la heele bul, "Haleluya, la Tiina Wia Wii-jaribakɔ dii u kuoruŋ nɛ.
7 Má leŋ di la jujuɔsɛ a yirɛ u yiri-baliŋ a dɛnnu woruŋ. Bua-la Pie-bie-la si
jaŋ jaa haala yie nɛ. Haal-la ma si jaŋ jaau ŋaa siri nɛ. 8 Ba joŋ gɛri-yuoli-
zɔŋ a laalɛ haal-la. Gɛri-la tula zɔmɔ. Kuŋ-kala tuo u lɛ. Gɛri-yuoli-zɔŋ-la
haal-la si laala ŋaa Wia niaa tuɔ-pul wu-ŋaalaa nɛ."

9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pimi a bul, "Ŋmuŋsɛ wiiŋ deeŋ, ari Wia jaŋ
pɛ nialiŋ ba si yira di ba ku gbieli Pie-bie-la ha-jaari gbiele a dii kudiilee
dimɛ." Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bula pimi a bul di Wia niiŋ wu-tɛŋŋɛ nɛ ŋii.
10 Ŋii nɛ mi tuu kpirimi di mi chuɔlu, ama u bula pimi di mi sí ŋii ŋaa, di
la kala ŋaa tiŋtinnaa a tima pipi Wia, la di nialiŋ kala síi to wialiŋ Yesu si
bula. Ŋii nɛ u bula pimi di mi chuɔlɛ Wia. Di nialiŋ kala síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, wialiŋ titia nɛ Yesu dagɛ.

Ja-pula jijilli-la

11 Ŋii nɛ mi na Wia-jaŋ duu suro. Mi beŋ a na ja-pula di nuu jila. Nii-la
si jila yiriŋ nɛ Ni-tɛŋŋɛ ari Wutitii Tiina. U dii niaa sariya ari wutitii, a
kɛŋ wutitii ma yuo laaliŋ. 12 U siaa kala chuchol a nagɛ nyiŋ-geliŋ, aŋ ka
u chu kuori-nyuŋ-chuuluŋ a yugɛ. Ba ŋmuŋsɛ u yiriŋ hɛ nyuŋ-chuulu-la
lɛ. Nuu-kala bi yiri-la jiŋ see u titia. 13 U laalɛ gɛri-la chaliŋ si misa nɛ. Ba

kɛŋ nii-la kaa yirɛ Wia Niiŋ Wiaa. [14] Wia-jaŋ laali-yuoroo ma laalɛ gɛri-
fula-fula biisiŋ nɛ. Ba ma jil ja-pulluŋ a tuto u hariŋ nɛ. [15] Ŋii nɛ tokobiiŋ
lii nii-la si jil jaaba niiŋ lɛ a ku lii, a kɛŋ niiŋ woruŋ nyagaga. Tokobii-la nɛ
u jaŋ kaa ta dunia niaa kala kpu. U jaŋ kɛŋ kpaasa a kaa beŋ dunia niaa.
La Tiina Wia Wii-jaribakɔ kɛŋ baaniŋ nɛ dunia niaa nyuŋ. U baaniŋ jaŋ
sii ba nyuŋ woruŋ. Niaa chaliŋ jaŋ lii ari ba si yie chagɛ tii-nɛnɛɛ liiŋ ŋii.
[16] Ba ŋmuŋsɛ u yiriŋ nɛ a hɛ gɛri-duduoŋ-la u si laala lɛ ari u naapuiŋ lɛ.
U yiriŋ nɛ ŋla: "Kuoroo kala Kuoro ari la tiinaba kala Tiina."

[17] Ŋii nɛ aŋ ka mi na Wia tiŋdaaru kubala duu chiŋ wii-pɔsuŋ lɛ. Ŋii nɛ
u faasa yirɛ diibiisi-la kala síi fi̱l wia nyuŋ di-bolii di ba ku pɛ dɔŋɔ lɛ a
dii kudiile-la Wia si jaŋ joŋo piba. Kudiile-la jaŋ yugɛ lee-la. [18] U yirɛba di
ba ku dii kuoroo namia, ari laali-yuori-hiasiŋ namia, ari ni-duoruŋ namia,
ari janiŋ namia, ari nialiŋ si jila namia, ari nuhuobiine namia, nialiŋ si tii
ba titia ari nialiŋ si ŋaa yosuŋ, ari nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ kala. [19] Ŋii nɛ mi
na baga ku-la ari dunia kuoroo ari ba laali-yuoroo di ba hilime di ba yuo
nii-la si jil jɔɔ-la ari u laali-yuoroo. [20] Nii-la si jil jɔɔ-la ari u laali-yuoroo
yuo dii baga ku-la a kɛnu. Ba bira kɛŋ nii-la si nyia wiaa ari uu bul wiaa,
Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. U nɛ fa ŋaa wu-magilaa baga ku-la sipaaŋ a wuo
nyisɛ nialiŋ ba si kɛŋ baga ku-la yiriŋ magilɛba, ari nialiŋ síi chuɔlɛ baga
ku-la nagisiŋ ba si mɛ bil. Ba joŋ niaa deeŋba baliamiŋ a yuo ta ba ku
tuu juu Wia nyiniŋ, nyiŋ-la síi dii a nagɛ jiribiiŋ. [21] Ka nii-la si jil jɔɔ-la
kɛŋ tokobii-la si lii u niiŋ lɛ kaa kpu ni-kaanaa. Diibiisiŋ loriki ba naŋpiliŋ
kala.

20

Nialiŋ si beŋ dunia niaa jisiŋ bui

[1] Ŋii nɛ mi na Wia tiŋdaara duu lii Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ, a kori
buɔtuo-luŋii-la boribiiŋ ari chɔruŋ-bal kubala. [2] Ŋii nɛ u kɛŋ diŋ-la, diŋ-
la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ, a vɔbu bil jisiŋ bui. Diŋ-la nɛ ŋaa Sitaani. [3] Ŋii nɛ
Wia tiŋdaari-la joŋ diŋ-la a yuo hɛ buɔtuo-la lɛ a kaa tɔ, a magilɛ buɔtuo-
la niiŋ, di nuu sí wuo kaa suri. Ba kɛŋ diŋ-la kaa tɔ duu bira sí dunia
niaa nyisu, see di jisiŋ bui-la bala. Di jisiŋ bui-la nɛ bala, ba jaŋ kɛnu puri
muapilii.

[4] Ŋii nɛ mi na kuori-kpasinniŋ di niaa hɔŋ ba nyuŋ. Niaa deeŋba nɛ Wia
piba doluŋ di ba dii dunia niaa sariya. Ŋii nɛ aŋ ka mi na niaa diŋsiŋ. Niaa
deeŋba nɛ faa bul wutitii-la Yesu fa si daga a pi niaa, aŋ pɛɛ bul Wia niiŋ
wiaa. Ŋii nɛ ba kpuba a keri ba nyusuŋ. Niaa deeŋba-na fa bi baga ku-la
ka chuɔlɛ nɛ. Ba bi ku-la ba si mɛ u nagu maa chuɔlɛ. Ba bi baga ku-la
magiliŋ kɛnɛ ba tilliŋ lɛ koo ba nisaa lɛ. Niaa deeŋba suba, ama ba sii
suuŋ lɛ di ba di Kirisito dii kuoruŋ a beŋ dunia niaa jisiŋ bui. [5] Nialiŋ si
laa sipaaŋ sii suuŋ lɛ nɛ ŋla. Nialiŋ si suba, ni-kaanaa bi jaŋ sii suuŋ lɛ,
see di jisiŋ bui-la yie. [6] Nialiŋ si laa sipaaŋ sii suuŋ lɛ, ba bi disinniŋ kɛnɛ.
Wia jaŋ pɛba lɛ. Niaa deeŋba suu bala nɛ. Ba bira bi jaŋ suu. Suu-lia-la
ma bi jaŋ wuoba. Ba jaŋ chiŋ Wia ari Kirisito sipaaŋ a laa niaa nyuŋ a
tima piba. Ba di Kirisito jaŋ beŋ dunia niaa jisiŋ bui.

Ba joŋ Sitaani hɛ nyiniŋ lɛ

[7] Di jisiŋ bui-la nɛ kiele, ba jaŋ liisɛ Sitaani sarika-la lɛ. [8] U jaŋ ku lii a
nyisɛ dunia niaa si hɛ tiŋteeŋ sɛmɛ-na kala lɛ di ba yuo laaliŋ. Gɔg ari
Magɔg niaa nɛ ŋii. Ba yuga a magɛ fuoŋ niiŋ hagili-buŋbuguloo nɛ mɛmɛ.
[9] Gɔg ari Magɔg niaa jaŋ duurɛ dunia kala a mu golli lee-la Wia niaa si
hɛ, ari taŋ-la Wia si cho. Ŋii nɛ nyiniŋ lii wia nyuŋ a ku tuu dii ba kala.

10 Sitaani nɛ nyisɛ Gɔg ari Magɔg niaa hɛ di ba yuo Wia niaa. Ŋii nɛ ba
joŋu a yuo hɛ nyiniŋ síi dii a nagɛ jiribiiŋ lɛ. Baga ku-la ari nii-la si nyia
wiaa ari uu bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ma hɛ dimɛ. Ba jaŋ na hɛɛŋ
wiihɛyɛ ari titaŋiŋ kala a kaa mu wuu.

Ba dii dunia niaa sariya

11 Ŋii nɛ ka mi na kuori-kpasi-bal ku-pula duu china. Nuu nɛ hɔŋ u
nyuŋ. Ŋii nɛ mi na di tiŋteeŋ ari wia nyuŋ kala lɛlɛ nii-la siiŋ lɛ. Ba bira
bi lee kɛnɛ. 12 Ŋii nɛ ka mi na nialiŋ si suba, nihiasiŋ ari haŋbiisiŋ kala, di
ba chiŋ kuori-kpasa-la sipaaŋ. Ŋii nɛ ba suri tenniŋ yugɛ, a bira suri teniŋ
dɔŋɔ. Miisiŋ teniŋ nɛ ŋii. Nialiŋ si kɛŋ miisiŋ Wia teeŋ yiraa nɛ hɛ u tuɔŋ.
Tenni-la dɔŋsuŋ lɛ nɛ ba ŋmuŋsɛ nuu-kala si hɛ dunia lɛ wu-ŋaalaa hɛ.
Nuu-kala si ŋaa wiaa magɛ ŋii nɛ, ba jaŋ beŋ a ti̱mu. 13 Ŋii nɛ mugi-baliŋ
kɛŋ nialiŋ kala si suu u tuɔŋ ku lii. Nialiŋ kala ma si hɛ lɛlɛɛ-jaŋ ari Wia
nyiniŋ tuɔŋ, ba kala ku lii. Ŋii nɛ ba beŋ tenni-la tuɔŋ a na wialiŋ kala
ba si ŋaa dunia lɛ a dii ba sariya. 14 Ŋii nɛ ba joŋ suuŋ ari lɛlɛɛ-jaŋ a
yuo hɛ nyiŋ-bal-la lɛ. Nii-la kala si jaŋ juu nyiŋ-bal-la tuɔŋ, u suu-liamiŋ
nɛ ŋii. 15 Di nuu-kala yiriŋ nɛ tuo miisiŋ teŋ-la tuɔŋ, ba yie joŋu yuo hɛ
nyiŋ-bal-la tuɔŋ nɛ.

21

Wia-jaŋ falii-la ari tiŋtee-falii-la

1 Ŋii nɛ mi na Wia-jaŋ ku-falii ari tiŋtee-falii. Buŋbuŋ kialaa kala dɛrɛ
nɛ. Mugi-baliŋ kala tuo tiŋtee-falii-la lɛ. 2 Ŋii nɛ mi na ta-falii-la Wia si
ŋaa di u lii Wia-jaŋ a ku tuu tiŋteeŋ. Taŋ-la baa yiru Jerusalɛm nɛ. U bi
disinniŋ kɛnɛ. Wia kpiɛru ari ba si yie kpiɛrɛ haala ŋii a kaa mu pi u bala.
3 Ŋii nɛ aŋ ka mi nii nuu yiikoro duu lii kuori-kpasa-la sɛmɛ a faasa bul di
má bee na, lɛɛlɛ Wia kɔ nuhuobiine teeŋ nɛ. U jaŋ hɔŋ ba tuɔŋ. Ba nɛ jaŋ
ŋaa u niaa. U titia jaŋ hɔŋ ba teeŋ a ŋiŋaa ba Wia. 4 U jaŋ fiisɛ ba sii-liiriŋ
kala ta. Ba bira bi jaŋ suu, ba tuɔŋ bira bi jaŋ chei. Ba bira bi jaŋ yel a
bira bi jaŋ na hɛɛŋ, bɛɛ wiaa wu-binia-la kala bala nɛ.

5 Ŋii nɛ nii-la si hɔŋ kuori-kpasa-la nyuŋ bul di má bee na, mi ŋaa kuŋ-
kala birimɛ ku-falii nɛ. Ŋii nɛ u bira bula pimi di mi ŋmuŋsɛ wiaa deeŋba
u si bula, bɛɛ wiaa ba kala ŋaa wutitii nɛ. Niaa jaŋ wuo laaba dii. 6 Ŋii
nɛ u bula pimi a bul, “Wii-kala dɛrɛ nɛ. Mi nɛ ŋaa Alifa ari Omega. Mi
nɛ ŋaa nii-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ ari nii-la si jaŋ hɛ dimɛ dunia didɛriŋ.
Nii-la kala lii-nyuasuŋ si kɛnɛ, mi jaŋ ŋaa lii-la si pi niaa miisiŋ pu pɛi.
7 Nii-la kala si wuo yuo dii Sitaani jaŋ na kiaa deeŋba kala. Mi jaŋ ŋaa u
Wia, u ma jaŋ ŋaa mi bii. 8 Ama nialiŋ si ŋaa fawuluba, ari nialiŋ si bi
yarida kɛnɛ, ari disiŋ ŋaaraa, ari ni-kpuuraa, ari nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ,
ari nialiŋ si kɛŋ daalusuŋ aa ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ari vui-kpaaraa, ari nialiŋ
kala síi nyia wiaa, ba jaŋ joŋba hɛ nyiniŋ síi dii a nagɛ jiribiiŋ. Ba jaŋ suu
suu-liamiŋ nyiŋ-la tuɔŋ.”

Jerusalɛm falii-la

9 Ŋii nɛ Wia tiŋdaaraa balipɛ-la si kori gbaŋsiŋ balipɛ-la si suo ari
nyanyal-bɔmɔ-la balipɛ ku bula pimi di mi kɔ, duu dagɛmi haal-la Pie-bie-
la si jaŋ jaa. 10 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ku hɛmi lɛ, ka u joŋmi kaa jil peel-bal
kubala nyuŋ. U leŋie nɛ woruŋ. Ŋii nɛ u dagɛmi taŋ-la si bi disinniŋ kɛnɛ
baa yirɛ Jerusalɛm. Wia leŋ u lii Wia-jaŋ kuu tuu tiŋteeŋ. 11 Taŋ-la pullɛ
ari Wia si pullɛ ŋii, a tutul ari naŋkpachil-zɔŋŋɔɔ ŋ si bi na tɛtɛ, a bira

tutul ari tabiiŋ si nagɛ beenaŋtirɛ. 12 Taŋ-la kɛŋ kɛrɛ-bal kubala. U leŋie
nɛ woruŋ a kɛŋ boiŋniiriŋ fii ari balia a golli. Wia tiŋdaaraa fii ari balia
chiŋ boye-la lɛ, ka ba ŋmuŋsɛ Iziral naabalimaba fii ari balia-la yiraa hɛ
boye-la lɛ. 13 Taŋ-bubuɔŋ ari taŋ-nyuŋ kɛŋ boyee batori batori, ta-sɛsiŋ ma
kɛŋ batori batori. 14 Kɛrɛ-la geŋtine ba bil tabiaa fii ari balia nɛ. Tabia-la
lɛ ba ŋmuŋsɛ Pie-bie-la naŋzɔɔba fii ari balia-la yiraa nɛ hɛba lɛ.

15 Wia tiŋdaari-la si bul wiaa mi teeŋ kori sɛlimɛ daaŋ nɛ duu kaa magisɛ
ta-bal-la ari u boiŋniiri-la ari u kɛrɛsiŋ. 16 Taŋ-la jaliŋ ari u duomuŋ kala
magɛ dɔŋɔ nɛ. Ŋii nɛ u magisɛ taŋ-la ari sɛlimɛ daa-la duu ŋaa meel-
daasiŋ bui ari zɔ-banɔŋ. U duomuŋ ari u jaliŋ ari u leŋiŋ kala magɛ dɔŋɔ
nɛ. 17 Wia tiŋdaari-la magisɛ taŋ-la kɛrɛ-la ma nɛ. U leŋiŋ ŋaa naakieliŋ
mahiŋ batori ari fii ari balia nɛ. Nuhuobiine síi magisɛ kiaa, ŋii titia nɛ
Wia tiŋdaari-la ma magisɛ. 18 Ba kɛŋ tabii-pulluŋ nɛ saa kɛrɛ-la, aŋ ka
taŋ-la kala ŋaa sɛlimɛ, a kala chaanɛ a nagɛ beenaŋtirɛ. Kuŋ-kala tuo
u lɛ. 19 Taŋ-la kɛrɛ-la geŋtine-la tabiaa kala ŋaa tabii-zɔmɔ nɛ a tutul.
Buŋbuŋ kua yiriŋ nɛ jasipa, liamiŋ kua ma yiriŋ nɛ saafaya, torimuŋ kua
ma yiriŋ nɛ agɛt, nɛsɛmiŋ kua ma yiriŋ nɛ ɛmɛralidi, 20 nɔŋ kua yiriŋ
nɛ ɔnis, dumuŋ kua yiriŋ nɛ kaanɛliaŋ, pɛmiŋ kua yiriŋ nɛ kirasɔlati,
chorimuŋ kua ma ŋaa bɛril, nibimiŋ kua ma yiriŋ nɛ topas, fiimiŋ kua
yiriŋ nɛ kirasɔpilis, fii ari kuŋ kua yiriŋ nɛ jasinis, ka fii ari baliamiŋ kua
nɛ yiriŋ nɛ amɛtis. 21 Boye-la fii ari balia kala ŋaa tabii-tulaa nɛ. Boi-kala
ŋaa tabii-tulii kubala nɛ. Taŋ-la woŋbiiŋ ŋaa sɛlimɛ nɛ, kuŋ-kala tuo u lɛ
a kala tutul ari beenaŋtirɛ.

22 Ŋii nɛ mi beŋ taŋ-la tuɔŋ a bi Wia-dia kala na dimɛ. Taŋ-la niaa níi
chuɔlɛ la Tiina Wia Wii-jaribakɔ ari Pie-bie-la lee-kala. Ba Wia-dia nɛ ŋii.
23 Taŋ-la bira bi wii-pɔsuŋ ari chɛnɛ ka chɛ, bɛɛ wiaa Wia tula nɛ ŋaa
ba pulumuŋ. Pie-bie-la nɛ ŋaa ba chaaniŋ. 24 U pulumuŋ lɛ nɛ dunia
niaa kala jaŋ vɛŋ. Ka dunia kuoroo kala jaŋ kɛŋ ba ku-zɔŋŋɔɔ kaa juu
dimɛ. 25 Ba bi jaŋ kɛŋ taŋ-la boyee kaa tɔ wiihɛyɛ. Titaŋiŋ paala tuo dimɛ.
26 Tiŋteyee niaa kala jaŋ kɛŋ ba ku-zɔŋŋɔɔ ari ba kuori kiaa kaa juu dimɛ,
27 ama kuŋ-kala si kɛŋ disinniŋ, koo nii-la kala si ŋaa ni-bɔŋ, koo wu-
nyiaru kala bi jaŋ juu taŋ-la, see nialiŋ Pie-bie-la si ŋmuŋsɛ ba yiraa hɛ
miisiŋ teŋ-la lɛ nɛ jaŋ juu dimɛ.

22

1 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira dagɛmi fuo kubala. Fuo-la liiŋ níi pi niaa
miisiŋ. Lii-la kala pulla chila chila a nagɛ beenaŋtirɛ. Lii-la pɛllɛ lii Wia ari
Pie-bie-la kuori-kpasa-la teeŋ nɛ, 2 a pɛllɛ to ta-bal-la tutuɔbaaniŋ, ka tiisi-
la si kɛŋ nɛnɛɛ síi pi niaa miisiŋ chiŋ fuo-la cholluŋ balia-la kala. Tiisi-la
yie nɛŋ nɛŋ-yiriba, baa tɔrɛ chɛnɛ kala. Tiisi-la pipaariŋ nɛ ba kaa vivaarɛ
tiŋteye-la niaa. 3 Kuŋ-na kala Wia síi ŋmiɛsa hɛu lɛ tuo ta-bal-la tuɔŋ. Ama
Wia kuori-kpasa ari Pie-bie-la kpasa jaŋ hɛ lee-la, ka u tiŋtinnaa chuɔlu.
4 Ba jaŋ na u siaa, ka u yiriŋ hɛ ba tilliŋ lɛ. 5 Taŋ bi jaŋ biri dimɛ. Ba bi
chaaniŋ koo wii-pɔsuŋ pulumuŋ chɛ dimɛ. La Tiina Wia nɛ jaŋ ŋaa ba
pulumuŋ. Ba nɛ jaŋ beŋ dunia a kaa mu wuu.

Yesu si duu jaŋ kɔ lɛɛlɛ

6 Ŋii nɛ Wia tiŋdaari-la bira bula pimi di wiaa deeŋba ŋaa wutitii nɛ, di
niaa jaŋ wuo laaba dii. Di la Tiina Wia, nii-la si joŋ u Diŋ-zɔŋ-la a pi nialiŋ
síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ timu duu ku bul wialiŋ si jaŋ ŋaa
lɛɛlɛ a pi u tiŋtinnaa. 7 Yesu si, “Má bee na, mi jaŋ kɔ lɛɛlɛ.” Nialiŋ síi to

wialiŋ ba si bula Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ a hɛ teniŋ deeŋ tuɔŋ, Wia jaŋ
pɛba lɛ.
8 Mi-na Jɔɔŋ, mi nɛ nii-la si nia aŋ pɛ na wiaa deeŋba kala. Mi si nia
aŋ naba ŋii, mi tuu kpirimi Wia tiŋdaari-la sipaaŋ, nii-la si dagɛmi wiaa
deeŋba kala, a chuɔlu. 9 Ŋii nɛ u bula pimi di mi sí ŋii ŋaa, di la kala ŋaa
tiŋtinnaa a tima pipi Wia, la di nialaa kala síi bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ, ari nialiŋ kala síi to wialiŋ si hɛ teniŋ deeŋ tuɔŋ. U bula pimi di
mi chuɔlɛ Wia.
10 Ŋii nɛ u bira bula pimi di mi sí wiaa deeŋba ba si bula Wia Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ a hɛ teniŋ deeŋ lɛ kaa faa. U bi jaŋ dieni, ka wialiŋ ba si bula
ŋaa. 11 Ŋii wiaa má leŋ di ni-bɔŋŋɔɔ kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ,
di nialiŋ si kɛŋ disinniŋ ma kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a ŋiŋaa disinniŋ, di ni-zɔŋŋɔɔ
ma kɛŋ ŋii naaŋ lɛ a ŋiŋaa wu-zɔŋŋɔɔ, di tuɔ-pul tiŋŋaa ma kɛŋ ŋii naaŋ
lɛ a ŋiŋaa tuɔ-pul wiaa.
12 Yesu si, “Má bee na, mi jaŋ kɔ lɛɛlɛ, mi jaŋ ku ṯiŋ nuu-kala. Nuu-kala si
tima magɛ ŋii, ŋii titia nɛ u jaŋ laa u time. 13 Mi nɛ ŋaa Alifa ari Omega, mi
nɛ ŋaa nii-la fa si hɛ dimɛ buŋbuŋ ari nii-la si jaŋ hɛ dimɛ dunia didɛriŋ.
Mi nɛ ŋaa di-suomuŋ, mi nɛ ŋaa di-dɛriŋ maa.”
14 Nialiŋ síi to Wia wiaa, Wia jaŋ pɛba lɛ di ba wuo na woŋbiiŋ a to
ta-bal-la boiŋniiree juu, a wuo dii tia-la síi pi niaa miisiŋ nɛnɛɛ. 15 Ama
ni-bɔŋŋɔɔ jaŋ chiŋ taŋ-la jeeŋ hariŋ. Nialiŋ wu-ŋaalaa si nagɛ vahiŋ, ari
nialiŋ si kɛŋ daalusuŋ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ari nialiŋ síi ŋaa wu-liiliŋ, ari
nialiŋ síi kpu niaa, ari vui-kpaaraa, ari nialiŋ kala si cho wu-nyiariŋ aa
nyia wiaa, ba kala jaŋ chiŋ taŋ-la jeeŋ hariŋ.
16 Ŋii nɛ Yesu si, “Mi nɛ tiŋ mi tiŋdaara duu kɔ ma teeŋ a bul wiaa
deeŋba pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a hihilimi lee-na kala. Mi ŋaa Devit
dia niaa geŋtine nɛ aŋ pɛ ŋaa Devit doho nuu. Mi nɛ ŋaa nanyualuŋ.”
17 Ŋii nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ari haal-la Pie-bie-la síi chɛ duu jaa bula pi niaa
a bul, “Má kɔ. Nuu-kala si nia, má leŋ duu kɔ. Nuu-na kala lii-nyuasuŋ
si kɛnɛ, uu kɔ. Nii-la kala si cho duu nyua lii-la síi pi niaa miisiŋ aŋ sí
kuŋ-kala ṯiŋ, uu kɔ a nyua lii-la.”

Wu-kaanaa

18 Mi-na Jɔɔŋ chɛ di nuu-kala si nii wiaa deeŋba ba si bula hɛ teniŋ deeŋ
tuɔŋ, di ba kɛŋ ba titia woruŋ ari wiaa deeŋba lɛ. Di nuu-kala nɛ kɛŋ wii
pɛ wiaa deeŋba lɛ, Wia ma jaŋ joŋ nyanyal-bɔmɔ-la ba si daga teniŋ deeŋ
tuɔŋ a dɔgisɛ u tiina. 19 Di nuu-kala ma nɛ liisɛ wiaa deeŋba kuŋ ta, Wia
ma jaŋ liisɛ u tiina ta. U bi jaŋ puu woŋbiiŋ duu na kialiŋ ba si ŋmuŋsa
hɛ teniŋ deeŋ tuɔŋ. U tiina bi jaŋ wuo dii tia-la síi pi niaa miisiŋ nɛnɛɛ. U
bira bi jaŋ juu taŋ-la Wia si liisa tuɔŋ maa.
20 Nii-la síi dagɛ wiaa deeŋba Wia si dagu bul duu kɔ nɛ lɛɛlɛ. La Tiina
Yesu, kɔ. Ami.
21 La Tiina Yesu lahɔrimɔ lɛ, Wia niaa kala jaŋ hɔŋ ari yarifiɛlaa. Ami.